

MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI
II.

Epistolák...

Sajtó alá rendezte
Hopp Lajos

A kritikai kiadás második kötetével megkezdődik Mikes kéziratban maradt fordításainak betűhív kiadása. A XVIII. századi magyar prózai nyelv fejlődése szemszögéből igen jelentős munka nyelvi, stilisztikai szempontból kulesfontosságú Mikes rodostói irodalmi tevékenységének, fordítói munkásságának értékelésében, frászmódjának és fordítói módszereinek vizsgálatában. A szövegkritikai jegyzetek rögzítik Mikes saját kezű stilisztikai értékű szövegváltoztatásait, az egyszerű, világos és magyaros kifejezésre való tudatos törekvés bizonyítékait. A fordított mű francia eredetijének címe megtalálható Rákóczi rodostói könyvtárának jegyzékében; szerzője még ismeretlen, de bizonyos, hogy a francia klasszicizmus jó tollú írója, jeles stilisztája lehetett.

Mikes Kelemen összes műveinek első két kötete új megvilágításba helyezi az íróról kialakított hagyományos képet, felhívja a figyelmet Mikes és Rákóczi irodalmi alkotásainak, írói művészetének összefüggéseire, a rodostói levélíró hatalmas fordítói munkásságára.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

21001000062737

Miskolci Egyetem

MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI II.

MIKES KELEMEN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
HOPP LAJOS

II. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1967

MIKES KELEMEN

ÉPISTOLÁK

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
HOPP LAJOS

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1967

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉBEN

ME FŐKÖNYVTÁR
2004
LELT-ELLENŐRZÉS

Lektor

KELEMEN JÓZSEF
ZOLNAI BÉLA

894.511-821
894.511.033

AZ ÉPISTOLÁKNAK
és
AZ EVANGÉLIUMOKNAK

Eszterházy által való vasárnapokra,
és leg fővebb Innepekre rendeltet-
tett, Kérdésekkel, és Feleletekkel
való Magyarazattya.

ELSŐ SZAKASZ

Advent első Vasárnapjától fog-
vást nagy böjt II^{dk}. Vasárnapjáig.

[1b: üres] [2a:] AJÁNLTÁS

öröktől fogva való Ige, a ki le szállván a földre, Szent Évangéliumot ki hirdetted az Emberi nemzetnek üdvességire, és aki nem tsak predikálottál, hanem még kegyelmet is adtál annak bé vételire, nyisd fel lelki szemeket mind azoknak, kik ezen könyvben lévő szavaidot, és intésidet olvasák, de egyszers mind száld meg szent Lelked sziveket, hogy szeretetedet olvasák, bé vegyék, és meg tarttsák. ajánlom néked ajándékozot, mellyet adtál ezen könyv fordítására Légyon Szent Nevednek ditséretire, és lelkemnek üdvességére. [2b: üres]

[3a:] ENNEK A KÖNYVNEK TÁBLÁJA

(α) hasáb:]

Advent 1. vasárnapján	Epist. Ev.	1	[5a]
Advent 2. vasárnapján ¹	—	11	[10a]
Advent 3. vasárnapján	—	25	[17a]
Adventben lévő kántora		38	[23b]
Advent 4. vasárnapján ²		68	[38b]
Karátson Innepin	—	80	[44b]
Szent István napján		114	[61b]
Szent János napján.	—	122	[65b]
Apro szentek napján		131	[70a]
karátson után valo vasárnapon		139	[74a]
kis karátson napján	—	148	[78b]
Viz kereszt napon	—	155	[82a]
Viz kereszt octáváján valo vasárnapon		167	[88a]
viz kereszt után valo 2. vasár		177	[93a]
viz kereszt után valo 3. vasár.		189	[99a]
viz kereszt után valo 4. vasár.		202	[105b]
viz kereszt után valo 5. vasár.		211	[110a]
viz kereszt után valo 6. vasár		223	[116a]

[β) hasáb:]

septuagésima. vasárnapján.	235 [122a]
sexagesima vasárnapján	248 [128b]
quinguagésima vasárnapján	259 [135a]
Hamvas szeredán	274 [142b]
Hamvas szereda után valo pénte.	286 [147b]
Hamvas szereda után valo szomb.	298 [153b]
nagy böjt 1 vasárnapján	307 [158a]
nagy böjt 1 hetin valo hetfün	317 [163a]
nagy böjt 1 hetin valo kedden	329 [169a]
nagy böjt 1 hetin valo szeredán	337 [173a]
nagy böjt 1 hetin valo tsötört	347 [178a]
nagy böjt 1 hetin valo pénte	354 [181b]
nagy böjt 1 hetin valo szomb.	362 [185b]

A Szentek Innepein

Szent András napján. Epist Ev. 1.	[190a]
Boldog. Asz. fog. napján XIV	[196b]
Szent Tamás Apost napján XXIII	[201a]
Szent pál ford. napján. XXVIII	[203b]
[3b:] Gy. Sz. Bol. Aszsz. napján XXXIII	[206a]
Szent Mátyás napján. XXXIX	[209a]

¹ <Adventben lévő kántora —> [A 2. és 3. vasárnap között törölve, mert a 3. vasárnap után van a helye.]

² vasárnapján <48>68

[4ab: üres] [5a:] Esztendő által való vasárnapokra, és Legg fővebb Innepekre rendeltetett Epistoláknak, és Evangyéliumoknak, kérdésekkel, és feleletekkel. való magyarázattya

ADVENT ELSŐ VASÁRNAPON.

Imádság.

Kérünk uram tégedet mutasd meg hatalmadot és jöjj el siettséggel,
⁵ úgy hogy ate segítséged által a veszedelmektől meg érdemellyük meg szabadítatni, a melyekre téssen minket avétek, és üdvezits, meg szabadítatván általad aki élsz, és uralkodol, az Atya Istennel, és a Szent Lélekel egyetemben, mind örökön öröké Amen

Epistola

Szent Pál. Rom. 13. 11.

Atyám fiai tudván hogy orája vagyon már az álombol³ fel kelnünk,
¹⁰ mert most közeleb vagyon a mi üdveségünk hogy sem mikor hittünk, az éj el mult, a nap pedig el közelgetet., vessük el azért a setétség tselekedetit és öltözünk avilágóság fényességiben. [5b:] mint nappal tisztességesen járjunk, nem tobzodasokban és részegségekben-nem ágyas házakban, és szemtelenségekben, nem versenkezésben, és
¹⁵ irigységben, hanem öltözetek az Ur Jesus kristusban

Magyarázat

K. Mit ért Szent Pál az álmon amelyből mondgya hogy fel ébredgyünk?

F Erti a vetekben való álmot, a melyben töltik életeket a világot szeretők., mivel az Istenhez és az ő leg nagyob dolgokhoz, mely az

³ [Ékezethiba:] álombol

üdveségek, olyanok mint akik alusznak, tévén minden nyugodalmokat a világi joknak bírásában, mindenkor is abban az álomba maradnak, és mint egy el temetve, azö rossz kívánságoknak, és szokásoknak ágyában, és hogy ha fel nem ébrednek, halalok orájakor úgy talállyák magokat mint ha mindenkor aludtanak volna, *Az gazdagok mondgya a proféta. az ő álmokban aludtanak, és fel ébredvén, semit kezekben nem találtak.* ps. 73. 6. az az, se jó erkölcsöket, se jó tselekedeteket, se semit olyat, a mi valamit érdemelhetet volna.

K. Az Apostol tsak erről avétkes álomról beszéllé a bünösöknek?

10 **[6a:]** F Beszél még azoknak resttségekről is, akik az Isten szolgál-
nak tarttyák hogy már magokat; mivel nem elégséges meg szabadi-
tatni a rossz kívánságoknak rabságából, hanem még el is kel kerülni
azt a tunyaságot és lankadságot a mely az embereket anyira viszi
hogy nem kapnak a jón. a mellyet avallás ígér, és nem tartanak
15 anyomoruságoktól, a melyekel fenyegeti, ki kel hát kelni abbol a
lankadságból., mely oly lágyságal fordít az Istenhez, és a mely lassan-
ként sok kötelességeket mulatat el velünk, sz. Pál azt akarja hogy fel
ébredgyünk az ilyen féle álomból

K. Mikor kel erőt venni magunkon hogy fel ébredgyünk az
20 ilyen féle alomból.?

F Mindenkoron azon munkálodnánk is; azélet⁴ nem volna arra
elegendő hoszu, a természet béli hajlandosagunk, arra felé⁵ vezet,
és ez az veszedelmes álom amely kezdete ahalálnak, ugyan arrais
vinne, hogy ha szüntelen valo erőt nem vennénk magunkon, hogy
25 abbol fel ébredhesünk., és a menyei uton eléb eléb mehesünk

K Mitsoda okra valo nézve inti az Apostol a hiveket hogy fel
ébredgyenek ezen két féle álomból?

[6b:] F Nagyob okát nem adhatni, mint azt hogy mostanában
közeleb vagyunk üdveségünkhöz és az Isten itéletihez, hogy sem mint
30 mikor benne kezdettünk hinni, ezzel azt akarja mondani, hogy mentől
inkáb haladunk ebben azéletben., annál inkább közelítettünk az örökké-
valóságához., ahol is végezödik a halando élet., ugyan az az utolso ora is
választtya el a mi sorsunkot valamely felé, vagy az örök Boldogságra,⁴
vagy az örök nyomoruságra, ez így lévén, nem hogy meg tsökenyünk,
35 de söt meg jobban kel fel gerjeszteni magunkot az Isteni szolgálatra,
és azt, annál is nagyob gyorsaságal., mert pálya futásunknak végihez
közelítünk.

⁴ [Ékezhiba:] azelet

⁵ [Íráshiba:] felelé

K Mitsoda más okát adgya még sz. Pál, hogy fel ébredgyünk álunkból?

F Azt mondgya, hogy az éttzaka el mult, vagyis vége felé vagyon. és hogy a nap közelit. ezeket azoknak mondgya, akik el merültek avilági gyönyörűségekben., és betsületekben, és az vakságnak setétségében, ahol tsak az álom látással hizlallyák magokat, nem gondolkodván az Istenről., és [7a:] üdveségekről, és arol ugy beszélnek valamint azáalomrol, nem is tudgyák magok is mit mondanak, és az éttzaka hamar el mulik, és sebeséggel jó az örökkévalo nap minden szem pillantásban. amely nap némellyeknek irtoztato, kinzo, és vég-

¹⁰ hetetlen napja⁶ lészen és másoknak, világoságnak, ditsőségnek, és boldogságnak. napja lészen, a melyen meg láttják homály nélkül egészen, és birni fogják aztaz igazságot a mely meg szabadittya őket bünökből, és bétölti dicsőségel, és gazdagságokal.

¹¹ K. Mit hoz ki mind ezekből az Apostol.?

F. Azt akarja ki hozni, hogy tellyeséggel szükséges nékünk el hadni a setétségnek tselekedeteit. ellene mondván avéteknek, a mely alélek tudatlanságából. és vakságától származik, hogy meg szünnünk, azó rosz hajlandoságit. és meg romlot akarattyát követni, és hogy a világoságnak fényességében kel öltöznünk az az, akeresztyéni jó erköltaöket és jó tselekedeteket kel követni, mivel tsak egyedül ezekel afegyverekkel lehet az ördög ellen állani, ötöt meg gyözni, és meg asalaasztani, avilágoságnak fegyverében, mert a szeretettel valo hit, a mi világoságunk⁷ és erönk. a mely azt igazgattya.

¹² [7b:] K. Mit hoz még mást is mind ezekből sz. pál?

F Azt hozza még ki ezekből, hogy tisztességesen és betsületesen kel járnunk, valamint napal szoktak járnai, az az, hogy ha azigazságnak világoságát akarjuk követni, nem kel semit olyat tselekedni a mi az Isten előtt kedvetlen legyen, hanem mind külső, s' mind belső tselekedetünket nagy szemérmeteséggel vigyük végben, és magánosan valo létünkör is annyi türköztetéssel legyünk, mint ha mindenek látmának, mert mindenkor az Isten előtt lévén. sokal nagyob tiszteletel tartozunk néki. mint sem az embereknek.

K. Mit téssen még, ehez az Apostol.?

¹³ F Azt hadgya, hogy nem tsak aleg nagyob rendeletlenségeket kel el hagyni, hanem még akristus Jébusban kel öltözni, le vetvén az ó embert. az ujnak szándékát kel követni, mert nem elég külső képen

⁶ napja [ja: Utólagos javítással beírva a sor fölé.]

⁷[világosságunkból javítva; az o betű a-nak is olvasható.]

valo áitatoságal fel ékesiteni magunkot, szükséges hogy a kristus lakjék szívünknek belső részében, az ő lelkenek sugarlásából kel munkálodni, és semi ne légyen valami olyan mi bennünk, mely ne jegyezze a kristus akarattját, se semi az mely az ő példája szerint ne légyen, és az ő Evangéliumának tanítása szerint, „ugy hogy⁸ had [8a:] lehesen mondani, hogy ő, él, ő beszél, és ő munkálodik mi bennünk

Évangélium

Sz. Iukáts: 21. 25.

Az időben mondá Jesus atanitványinak, jelek lesznek anapban, és holdban, és tsillagokban, és a földön a népek szorongatásban, atenger
10 zugása, és haboknak fel háborodása miat. el száradván az emberek azoknak félelme, és váradokása miat, mellyek az egész világra következnak, mert azegek erci⁹ meg indulnak, és akor láttyák az Ember fiát el jöni a felhőkben nagy hatalomban, és ditsőségben, ezek pedig meg kezdvén lenni fel tekintetek, és emelyétek fel fejeteket. mert el
15 közelget ati váltságtok, és hasonlatoságot monda nékik, lássátok a fige fát, és minden fákot, mikor immár magokból gyümölcsöt hoznak, tudgyátok hogy közel vagyon a nyár, ugy tiis midön láttyátok ezeket meg lenni, tudgyátok hogy közel vagyon az Isten országa Bizony Bizony mondom néktek, hogy el nem mulik enemzettség. mig mind
20 ezek meg¹⁰ nem lesznek, az ég, és a föld el mulnak,¹¹ azén beszédim pedig el nem mulnak.

[8b:] Magyarázat

K Miért adgya előnkben az Anyaszent egyház az advent kezdetin azokat a jeleket mellyek meg előzik az iteletet?

F. Azért hogy félelemel készülyünk akristust ami örökös biránkot
25 ugy fogadni mint meg váltonkot aző születésének titkában. ha még abban az állapotban nem vagyunk hogy szeretettel kívánnjuk, aző

⁸ [A *hogy* helyetti *had* nyilván analógiás alak az utána következő *had* a. m. hadd hatására:] ugy had had lehesen

⁹ [Íráshiba:] azegész erci [nyilván a megelőző: *egész világra hatására*]

¹⁰ meg <nel> nem lesznek,

¹¹ el mul<ik>nak,

első el jövetelének malasztit, leg aláb félyük azö utolso el jövetelének keménységít, a midön irgalmaság nélkül fogja meg itélni avétekben meg holt bünösöket, akinoktol valo félelem pedig oly Istenhez valo szerzetnek uttyara készittsen aki meg testesülvén, meg alázta magát érettünk

K Ezeknek ajeleknek szemlélése kellé feelmet indítani mi bennünk?

F kétség nélkül kel abünösökben félelmet indítani, azért hogy magokban térjenek, és hogy állandó meg térésre vezesse, de meg viszontag, avalóságos penitentzia tartokat és azigazakat, öröme, és ¹⁰ vigasztalásra¹² indittya, mert várván, és kívánván szivesen az üdvezítőt, el is hozza nekik a jó életre valo malasztit, és munkájokért valo jutalmít, [9a:] a bünösök készülettel fogadgyák tehát ötet, és meg nem ítéltetnek, az igazak pedig eléb, eléb menvén alhatatosak¹³ legyenek, és akristus maga lesz az ö jutalmok,

¹⁴ K A kristus azt mondgya hogy az utolso nap mint egy meg lopja a bünösöket hogy lehet tehát igaz¹⁴ ez a mondása, hogy el száradnak föltekben, várván anyomoruságokat, mellyek reájok rohannak?

F A hogy, azok anyomoruságok nem érkeznek mindgyárt az utolso nap elöt, anyugodalomban könnyen el szokták felejteni az el mult ¹⁵ nyomoruságokat, arendeletlenségre tsak hamar viszá szoktak térni, amidön az Isten bozsu állásának súlyát nem érzik, pharao ez iránt rettentő példa, ugyan azírás is int minket az Apostol által, mondván, *mikoron azt mondgyák békeségben, és bátorságban vagyunk, akoron nagy hírtelen, veszedelem jó reájok, 1 Thess. 5. 3,*

¹⁶ K Miért fog el jöni akristus olyan nagy hatalommal és ditsőséggel?

F,¹⁶ Az ö Nagyságában, és ditsőségeben fog el jöni, azért, hogy meg azegyenittse azokat kik meg vetették vala¹⁶ ötet az ö alázatos és nyomoruságos halando életében. Elfog jöni hatalomban, hogy el töröllye rettentő ité-[9b:]letivel, aföldi hatalmaságokat, és közönösögesen mind azokat, kik nem akarták ötet üdvezítőjöknek, és meg szabadítójoknak üsmerni.

¹⁷ K, A midön azok az itéletről valo jelek el jönnek, talám mi akoron nem lészünk ez életben., azért illetneké¹⁷ azok minket?

¹² vigasztalásra [g—v-ből javítva.]

¹³ alhatatosak [Utolsó magánhangzó jele esetleg o-nak is olvasható.]

¹⁴ [A tinta átütő részletei miatt töröltnak látszik.]

¹⁵ <F> F.

¹⁶ [Íráshiba:] valo

¹⁷ illet<n>neké

F Igen is illetnek, mert azokból. 1 meg üsmérhettyük, mitsoda rettentő az Isten ítélete a bünösökön és hogy mely igen kel attol felnünk, 2 mert mind azok anyomoruságok a melyekkel látogat¹⁸ minket az Isten e földön, azokhoz a jelekhez tartoznak amelyek az ítélet előtt lesznek, és amelyek ahalálra emlékeztetnek minket, és a különösön való ítéletre, amely is követni fogja ahalált.

K Mitsoda indulatokat kel indítani mi bennünk azoknak anyomoruságoknak. és szomoruságoknak amelyet az Isten küld reánk

F Az igazaknak meg kel üsmerni amagok gyengeségeket, és az Istennek mindenhatóságát., magoknak ne¹⁹ hidgyenek, nagyon meg alázák magokat. szüntelen vigyázanak, és az Istenben tekéleteséggel való bizodalomban legyenek, abünösök pedig az Isten ítéletitől való félelemben valóságjal járja-**[10a:]**nak a penitencia tartáshoz, mivel nintsen más modgyok hogy ötöt meg engesztelhesék, és kedvében terhessenek, hanem hogy magokat meg itéllyék. és meg büntessék. egész életekben tarto. valóságos penitencia tartásal.

ADVENT MÁSODIK VASÁRNAPON.

Imádság

Gerjeszd fel uram sziveinket, hogy készítsük el a te egy Fiadnak utyait. úgy hogy ate Fiad eljövetelének kegyelme által, meg tisztított lélekel szolgálhasunk tégedet, ki élsz, és uralkodik veled. egy Istenségben, és a szent Lélekel való egyeségben mind örökön örökké Amen

Epistola.

Sz. Pál rom. 15. 4

Atyám fiai valamik meg irattak, ami tanuságunkra irattak, hogy az békeséges türes által, és az irások vigasztalása által reménségünk legyen, a békeséges türesnek, és a vigasztalásnak Istene pedig adgyon egyet értenetek egy más közöt, a Jésus **[10b:]** kristus szerént, hogy egyenlő szívűek egy szájal tisztellyétek az Istent, és a mi urunk Jesus

¹⁸ <lág>látogat

¹⁹ <ne> magoknak ne

kristusunknak Atyát, azokáért vegyék fel egy mást, a mint a kristus is fel vett titeket. az Isten tiszteletire, mert azt mondom, hogy a kristus Jézus szolgálja volt a környül metékedésnek az Isten igazságáért, az Atyák igeretinek meg erősítésére, apogányok pedig az irgalmaságért⁸ tisztellyék az Istent, a mint irva vagyon: Azért hálát adok uram néked apogányok között, és ate nevednek éneklek, És ismét mondgya, vigadgyatok pogányok az ő népével., Es ismét, ditsérjétek minden pogányok az urat, és magasztallyátok ötet minden népek, És ismét Isaiás mondgya, Jessinek gyökere léssen., és²⁰ aki fel támad a pogányokat vezérteni, ő benne biznak apogányok, A reménségnek Istene pedig tölttsön bé titeket minden örömel.²¹ és békeséggel. a hitelben, hogy bővölködyetek areménségben, és a szent Lélek erejében

Magyarázat

K. Mire tanít minket az Apostol ezeket a szokai; valamik meg irattak, a mi tanuságunkra irattak?

¹⁸ [Hia] F. Arra tanít, hogy az Isten azért hadta nekünk a szent irásokat, hogy, minket oktassanak mind arra, a mi szükséges az üdvösségre, vették is el mulatni azokban nem keresni atanuságot, és az üdvösségnek modgyát, az olyan atudatlanságban akar maradni. és a bünségben meg halni, aki nem akar meríteni abból akintsből. és abból a világosságnak és kegyelemnek forrásából, holot arra a végre adatnak nekünk.

K. Micsoda gyümölytsöket akarja sz Pal. hogy vegyünk magunknak az olvasásból.?

¹⁹ F. Azok a gyümölytsök, abékeséges türesek, a vigasztalás és²² a reménség. nagy példákat is találunk a békeséges türestről aszentekben, akiket az Isten alázasóságok, és szenvedések által próbálta meg. és az oktatások melyeket ad ezekről ajó erkölcsökről. nagy vigasztalásra valo okokat²³ az ő jószágáról. amellyel meg jutalmaztatta az ő szenvedéseket, és sanyaruságokat nagy reménségre valo okok²⁴ az

¹⁸ és [Bezáras.]

²⁰ <o> örömel. [Sorvégen törölve.]

²¹ <és> a vigasztalás és

²² [okokból javítva; at sor fölötti betoldásával.]

²³ [Eredetileg: oko-kat volt, sorvégi elválasztással; a sor végén hozzáírt egy é-t, a sor elején törölte a kat szóttagot:] okok<kat>

igéretekről melyeket tett mind azoknak, kik az ő példájokat fogják követni. részt adván nekik [11b:] országában, és hogy önnön magát adgya nekik jutalomul.

5 K. Mitsoda modot mutat nekünk arra az Apostol. hogy meg nyerhesük azt a békeséges türest. vigasztalást. és reménséget.?

F. Azt hogy, az Isten, abékeségnek, vigasztalásnak, és reménségnek Istene lévén. öhozája kel folyamodnunk mint azoknak kut fejéhez. eredetéhez, hogy ha azokban részt akarunk venni, és azt a kegyelmet az alázatos imádság, és az ő igéjének olvasása, és elmélkedése. által
10 nyerhetni meg.

K. Mit hágy leg inkább sz. pál nekünk ebben a²⁵ levélben

F. Azt hogy egyenlöt tarttsunk ahivekel, és őket egyenlő képen szeresük;. úgy hogy egyenlő szível és szájal. imádgjuk mindnyájan az Istent; nem lehet pediglen azt az egyeséget meg tartani nagy
15 békeséges türes nélkül, a melyel el szenvedgyük egyik amásikunknak fogyatkozásit, és²⁶ békeségel viselhesük a mások ellenkező beszédeit, és természetit, hogy meg lehesen tartani a felebarati szeretetet; a melyel tartozik minden. egyik amásikához, kedvezésel kel lennünk másokhoz, és eza kedvezés nem tarthat, békeséges türes nélkül,
20 ezért [12a:] is tartozunk azt kérni attol, akit békeséges türo Istennek nevezik.

K Mitsoda okra valo nézve int minket arra sz. pál. hogy ebben a békeségben elyünk egyikünk. a másikával.?

F. Erre a nagy okra valo nézve, hogy ambár nyomorultak, és
25 érdemetlenek legyünk is, de a kristus azt nem tekintvén., meg egyesitet minket magával. egy testben, és egy lélekben, ezt a példát, és ezt a nagy rendet kel tehát követni, aki el akarna válni ahivektől ilyen nagy példa után, olyan fogyatkozásokért a melyek őket el nem választtyák akristustol. ellene mondana az ő véle, és az ő Attyával valo
30 társaságnak, valamint Sz. János mondgya I lev. 1. 3.

K. kitsodák azok, akik azokat a keresztény sidokat, és meg tért pogányokat követik. akiknek szemekre hányá szent pál a magok között valo egyenetlenségeket.?

F. Azok a kik fel fuvalkodnak a magok érdemekben. gondolván azt,
35 hogy vagyon ő benne olyan, a mi meg különbözteti a töbitől. és akik

²⁵ a <letzkében.> levélben

²⁶ és <k> békeségel

nem felnek magokat nagyobra betsülni. magok felől nagyot állítani, akérdésre meg is felel sz. pál tsak két szoval

[12b:] Mitsoda tészén különbözést köztetek, mid van amit nem vottól volna. hogy ha vetted, miért ditsekedel véle,? mint ha nem vetted, volna, 1 Cor. 4. 7. hogy meg lehesen gyógyulni ebből a hittségből. azt el kel magunkal hitetni. hogy az Isten semivel nem tartozik. amely jó vagyon mi bennünk azt tsak egyedül ő tölle vettük, imádni kel és ditsérni az ő irgalmaságát, és néki tulajdonítani, és ajánlani. ha mi érdemek vannak bennünk., mint olyannak, akitől egyedül származnak minden jók, ha ezeket az igasságokat jól el hitethetnök magunkal; nem tartanok magunkat fellyeb valoknak atöbb hiveknél

K. Mire oktat minket az Apostol ezen tselekedetivel, a midön meg aláza asidokat, hogy fel emelnye apogányokat, és meg aláza apogányokat. hogy fel emelnye a sidokat?

F Arra oktat, hogy a hittséget el lehesen kerülni, bé kel egy felől hunni szemünket arra a mi minket fel magasztal, és más felől arra, a mi másokat nálunknál aláb valová teszi. aszükséges hogy gyakorta olyan felől tekintsük magunkot a mely meg alázhat, és másokat a menyi-²⁷ [13a:]ben elsőbbek mi nálunknál, azért hogy őket nagyobra betsülyük magunknál.

K. Mitsoda békeséget, és örömet kívánja²⁸ sz. pál hogy ahivek bé töltessenek, meg egyezhetneké ezek, azokal a nyughatatlanságokal, és nyomoruságokal, a melyekre az ő életek tétetett?

F Az Apostol abelső békeséget érti, és aleki örömet, a melyeket a szent Lélek hinti a szívnek belső részében, amidön valaki ellene mond valójában a véteteknek, és arosz hajlandóságának, hogy magát az Istenek, adhassa, ugy hogy avilági tsalárd gyönyörüségek helyet, magában igazán valo és tiszta gyönyörüségeket érezen,²⁹ az Isten üsmérvén tellyeséget az embéri szívnek hajlandóságát és tudván azt hogy természete szerént. hol egy, hol más felé vonatik a gyönyörüségektől magát abban még előre meg kívántattya aző munkájának oroje által, meg is érezteti magát abban., és bé tölti olyan bölcseséget. és gyönyörüséget, a melyek el törölik avilagiakat.

²⁷ a menyi(bol) [13a:] ben

²⁸ [Az y jobboldali szára fölé is vesszött tett.]

²⁹ [Ékezetthiba:] érezen,

Az időben, mikor hallotta volna³⁰ János a kristus tselekedetit. el küldvén kettőt atanitványi közül monda néki, Te vagyé aki eljövendő vagy? vagy mást várunk? És felevén Jésus mondá nékik. **[13b:]** Elmenvén, jelentsétek meg Jánosnak amiket hallottatok, és láttatok, avakok látnak, asánták járnak, apoklosok tisztulnak. a süketek hallanak, a halottak fel támadnak, a szegényeknek az Evangélium predikáltatik. és boldog aki én bennem meg nem botránkozik, azok pedig el menvén kezdé Jesus mondani a seregeknek Jánosrol. miért mentetek ki apusztában látni, a széltől hanyatatot nádaté.³¹ de miért mentetek ki látni? lágy ruhákban öltözöt emberté? Imé akik lágy ruhákban öltöznek. akirályok házaiban vannak, de miért mentetek ki látni, ? profétaté? söt mondom néktek profétánál is nagyobát. mert ez az, akiről irva vagyon., Imé én azén Angyalomot küldöm szemedelőtt. ki el készitti előttd ate utadot.

Magyarázat.

- 15 K. keresztelő sz. János miért küldé aző tanitványit a kristushoz.?
 F Azért hogy őket el vonná attol azemberi ragaszzkodástól. a melyel valának mesterekhez, a mely nem jó szemel nézeté vélek akristus nagy hírének el terjedését, mint ha az, meg homalyosította volna a sz Jánosét, ebből apéldából meg tanulhattuk, hogy el kel kerülni.
 20 azokat aragaszkodásokat amelye-**[14a:]**kel lehet valaki (:a superiorához)³² felyeb valójához, akár mely sz. életuek legyenek is azok, ezekről elég példa vagyon, az mi időnkbeli auctorokban.
 K. Miért kel el kerülni azokat az emberi ragaszkodásokat.?
 F Mert ezektől olyan ros sz hajlandóságok származhatnak, a melyek
 25 annál is veszedelmesebek, hogy az átitatoságnak palástyában vannak öltöztetve, ez okáért nagyob szabadságal. és keveseb meg tartozkodásal. adgyak azoknak magokat. ezekből jönnek az egyenlenségek, versengések, meg hasonlások, és az ilyeneknek, egymás közöt valo. veteke-
 dések, akik ilyen Direktorok alat vannak, mindenik oltalmazni

³⁰ volna <Jésus> János a kristus

³¹ [Ékezethiba:] nadaté. ?

³² (: a supe<riához.>)riorához)

akarja a magáét, a mások betsületinek kárával is, csak hogy a magok mesterét fel magasztalják. mindenben pártját fogják mindenkor nagyobbra betsülik ötet másoknál, egy szóval az Istent az emberért el felejtik., neki tulajdonítják munkájának végben való menetelét és nem az Istennek, csak az embereknek akarnak tettezni, buzgóság. és serény-
⁹ séggel tselekeszik azt, a mit gondolják hogy tudtára³³ léssen., azt pedig imel ámal, amit nem az ő parantsolatyából tselekeszik
[14b:] egy szóval el vonják a szivet az Istentől, és az embernek ad-
gyák, és gyakorta olyan szeretetnek adnak helyt., a mely sokszor se
¹⁰ nem tiszta, se nem tisztességes, nem is szollok az olyan beszédekről.
a melyek nem igen jók, és a melyekre okot adnak a világban az igen nagy barátságban való étellel.

K. Adhatnálé ez iránt valamely példát. a szent írásbol. ?

F. Azt lehet tudni hogy mi képen fedd meg sz. pál az Anyaszent
¹¹ egyháznak kezdetekor a korintus bélieket. ki ki pártját fogá a maga mesterének, mondván, én Cephásé vagyok, én pediglen³⁴ Apolloé,
a³⁵ hívek között pedig a ki értelmesebb vala, mondá, én akristusé
vagyok, az ilyen állapot közöttök nagy vetekedéseket, egyenetlen-
ségokat okozta, de sz. Pál mit monda erre, valyon a kristus részre
¹² osztatoté, ? valyon Pál feszítetetté fel érettetek, ? vagy a pál nevére keresztelkedtetétek? I cor. 1 12. azért is mondgya. hogy nem szolhatot
nékik mint lelkieknek, hanem mint testieknek, a kik még csak gyer-
mekek akristusban. akiket csak téjel, és nem kemény eledelel kel még
táplálni, mert mint hogy még ti közöttetek, irigység, -[15a:]versengés,
¹³ és viázá vonás vagyon, nem testiek vagytoké. és nem ember szerént
jártoké? I cor. 3. 4

K. Az Évangéliumban nem lehetneé meg más példát is találni. ?

F. Azt el lehet mondani hogy az Apostolok még gyenge voltokban
lévén, egy részint ilyenek valának, mivel oly ragaszkodással valának,
¹⁴ akristus látható és testi jelen való letihez, hogy tudtokra kelleték
nékik adni hogy szükséges volna az ő el menetele, mert ha el nem
menne, a vigasztalo Lélek reájok nem szállana, joan. 16. 7, ebből ki
tettzik hogy az ilyen féle ragaszkodás a kegyelmet meg gátoltya,
és azt okozta, hogy a jó erkölcsben. eléb nem mennek, és a szent
¹⁵ Lelket nem veszik. ugyan ezért is mondgya az Apostol; hogy minek
utánna a szent Lelket vették volna. senkit nem üsmérnek test szerént,

³³ tudtára /r-je helyén más betűt kezdett, de r-re javította.]

³⁴ [Elírás:] pedigle

³⁵ a(ki) hívek között pedig a ki

sőt meg a kristust ha test szerént üsmérték is. mind azon által mostanában többé nem test szerént üsmerik. 2. cor. 5. 16.

K. A kristus miért nem felele más képen a szent János tanítványinak hanem tsudákat téve előttök?

⁵ F Mert a tsuda tételek, és a jövendölések bé tellyesedések által. kellették ötet az Istentől küldetet üdvezítőnek üsmérni, eképen is kel egy keresz-[15b:]ténynek bizonyyságot tenni magáról, nem abeszéde által, a mely tsalando, hanem tselekedete által, valo hogy keresztyénnek tartjuk magunkot, de arrol a sz életnek, és a jó magunk viselésének kel bizonyyságot tenni. A hit, ha tselekedetei nintsenek, megholt ő magában. mondgya sz. Jakab mutasd meg nékem ate hitedet ate tselekedetidből, és én meg mutatom néked az én tselekedeteimből az én hitemet 2. 18.

K kitsodák azok a szegények. akiknek a kristus hirdeti Evagyéliumát?

¹⁵ F Azok a lelki szegények, tudni illik kik alázatosok, egy ügyűek, az oktatást bé veszik. kik a földi dolgoktól el vonták magokat, vagy is valójában el kíványák attól vonni magokat. ellenben a kevély elmék, atanulást kerülök kik a világhoz, és az ő szokásihoz ragaszkodtak, valamint szoktak lenni a gazdagok, és gyakorta még azok is kik alaton rendben születtek mind ezek olyan állapotban vannak, hogy bé nem vehetik az Evagyéliumnak igaságát.

K. kitsodák azok kik meg botránkoznak a kristuson?

²⁰ F Azok kik ötölle el távoznak, mert az ő alázatos szegény penitentzia tarto élete, gyalá-[16a:]zatos kereszte, az ő tudománya, és oktatása, őket el idegeniti egy szoval meg botránkozunk akor ő benne, és ellene mondunk az üdveségnek a melyet nekünk³⁶ meg érdemlet hogy ha azt kíványuk a mit ő meg vetet, úgy mint a világi betsületet, gyönyörüseget és az gazdagságot, és hogy ha azt meg vettyük. amit ő választot. úgy mint a szegénységet, alázatoságot, és a szenvedést.

K. Mire vigyáza a kristus, hogy ditséreteket adhatna keresztelő sz. Jánosnak?

³⁰ F Meg várá hogy el mennének az ő tanítványi ebből azt tanulhattjuk, hogy nem kel ditsérni jelen létekbekben, még azokat is a kik azt leg jobban meg érdemlik se azok előtt. akik nekik meg mondhatnák, mert a ditséret nagy okot ád a maga hitségre, főképen midön

³⁶ nekünk <a> meg érdemlet

valamely nagy hiteles ember ád ditséretet, és hogy nintsen senki, a kinek a ne tettzenek. mivel nintsen³⁷ senki olyan, aki magát ne szeretné. sőt még azoknak is ártalmas, a kik másokat ditsérnek, mert aditséretért, ditséretet vesznek., a mely nékik tettzván, hizelkedik a magunkhoz való szeretetnek,

K Mitsoda hasznot vehetünk magunknak a ditséretből, melyet a kristus ada keresztelő sz. Janosnak?

[16b:] F. Az ő álhatatosága, a melyel inkább kivant a tömlöczben maradni és szenvedni, mint sem a nagy renden lévőeknek hizelkedni, minket arra meg tanit, hogy semmitől nem kel tartani a midőn az igazságban, és az Isteni szolgálatban jár adolog. az ő sanyaru élete minket arra tanit hogy el kerüllyük a kényés és a puha életet, az ételben, ruházatban, házi öltözetben, és más egyéb ilyenekben. a kristus ditséretének melyet sz. Janosnak, ada.³⁸ meg kel velünk vettetni az emberek ditséreteit, mivel azok tsalárdok, és tsak azokat kel kívánni, a melyeket fog adni az utolso napon választatinak,³⁹ mivel tsak egyedül ő tsameri azokat akik övei, és tsak egyedül ő is ditsérheti azokat valóságál, se magát meg nem tsalván. se a ditsérettel azoknak nem ártván

K. Mit mondhatni azok felől, kik merik gyalázni a barátoknak, és más szerzeteseknek ruhájokat és sanyaru életeteket?

F. Azok körttség nélkül valóságban vannak, kik azt rosznak tarttyák, a mit a kristus ditsér az. Jánosban, tsak anyi mint ha a kristust asszal vádolnák. hogy arol nem jó ítéletet tet volna.

[17a:] ADVENT HARMADIK VASÁRNAPON.

Imádság

Uram, halgasd meg kegyeséggel könyörgésünket és irgalmaságot tévén velünk el jövedeled, világosisd meg elménknek setéttsegit. ki ólas, és uralkodol egy Istenségben, az Atyával, és a szent⁴⁰ Lélekel. mind örökön. öröké Amen.

³⁷ nin(te)tsen [te sorvégen áthúzva.]

³⁸ ada. [Bezárás.] [A fölötte levő sorban:] öltözeben, [öltözölből jav. az en hozzáírásával.]

³⁹ [A tal szóttag magánhangzója esetleg o-nak is olvasható.]

⁴⁰ [Élírás:] ezen

Atyám fiai örvendezetek az urban mindenkor. ismét mondom örülletek, ati tsendes magatok viselése nyilván légyen minden embereknél, az ur közel vagyon semit ne szorgalmatoskodgyatok, hanem minden imádságban.⁴¹ és könyörgésben., hálá adásal. ati kérésitek tudva⁵ legyenek az Istenél, és az Istennek békesége mely felyül halad minden értelmet oltalmazza meg ati sziveiteket, és elméiteket a mi Urunk Jesus kristusban.

Magyarázat

K. Szent Pál minket a vigaságra indítván nem ellenkezik a kristusnal az ő Mesterével. a ki a köny hullatásra int, mondván, boldogok¹⁰ a kik sirnak.

[17b:] F. Ha jól meg vizsgáljuk, semi ellenkezőt nem találunk, mindenikében ugyan azon szent Lélek beszélet. az Apostol minket a szent Lelek örömeire indit. ugyan ezen Apostol azt mondgya másut. I thess 1. 6. hogy a thessálonika béliek ámbár nagy nyomoruságok¹⁵ között is, de a szent Léleknek örömmel vevék bé az Évangyéliumnak⁴² beszédét, az Apostolok tselekedetében meg vagyon írva. 5. 41. hogy az Apostolok nagy örömben valának a midőn a kristus nevéért gyalázatokot. és veréseket szenvedének. és maga az üdvezítő boldogoknak mondgya azokat kik sirnak. mert meg vigasztaltatnak, ez²⁰ így lévén avigaság a melyet⁴³ szent Pál beszél nem ellenkezik a szentek sirásával, és akristus mondása szerint azt az örömet az ő sirások, és szenvedések okozák, mert a sirásért, ujab, ujab vigasztalo lélekel töltetvén bé,⁴⁴ aszivekben vígaságot indit, az Apostol azt akarja tehát, hogy a hívek., szenvedések között is örömben legyenek, abban²⁵ is vannak minden bizonyal, a midőn a magok, és a mások bűneit sirattyák és a kristusért szenvednek.

K. Mit hágy hát it sz. pál minekünk?

⁴¹ imádban. [Íráshiba; az *imád* rész sorvégén.]

⁴² az Évangyélium(ot)nak beszédét,

⁴³ [Elírás:] a mely

⁴⁴ <töltven> töltetvén bé,

[18a:] F. Azt hadgya hogy vigaságban legyünk, de nem a világi jobkban, senem a gyönyörűségben; vagy betsületben, vagy is magunkban, hanem az Urban, az Isteni szeretetben. és az igaságban vigadgyunk, azt akarja hogy egy keresztény örülljön annak aboldogságnak¹³ hogy a kristusé lehet, hogy ő érette a gonoszoktól szenved, hogy az Isten ő véle, vagy felebaráttáival irgalmaságot téssen, hogy ő maga, vagy felebaráttya az áitatoságban elő megyen, hogy az Isten kegyelmét adgya siratni a maga és a mások büneit., a melyeket ugy kel tekinteni mint a magáét. mivel nem kel el választani a felebarattya¹⁶ hasznait a magáétól. köteles lévén azokal akik sirnak, és vigadni azokal akik vigadnak, örömet is szerez az ilyen szomorúság, mert az örökös vigasztalásra ad reménséget

K. Miben áll az a tsendes maga viselés a melyre int minket sz. pál?

F. Abban áll hogy anyira meg mérsékellyük szavainkot, külső magunk viselését. és tselekedetinket, hogy azokban ne látassék se arona hajlandóság, rendeletlenség. se a mod nélkül valóság, el kel⁴⁵ hagyni a köntösben valo bujálkodást, az illet-[18b:]lenséget, a tettetést, még az ellenséginkhez is olyan mértékleteséggel, igasággal és olyan kegyeséggel legyünk hogy mindenek meg láthasák, abból, jó példát vegyenek, és azért ditsöítsék az Istent, semmi öket ugy meg nem baltya, ne foganatosabban felnem gerjeszti az igazán valo jónak szeretetere, mint az ilyen vélek valo bánás.

K. Az Apostol miért adgya hozzája, hogy az ur közel vagyon?

F. Azért hogy a kristus el jöveteléről valo gondolat., vagy ugy mint⁴⁸ üdvezítünk. vagy ugy mint Biránk, elég nagy ók arra, hogy meg tartoztasunk rossz hajlandóságinknak sebeségit., és hogy minden dolgokban. mértékleteséget, és kegyeséget olttson mi belénk, hogy aközél valo jutalmazásnak reménsége minket meg tarttson, mind azon nyomoruságok közöt, a melyek alá vettetet az élet, és hogy⁵⁰ azon örökös Biro el jövetelinek félelme, egy aránsu mértékben tarttson minket

K. Az anyaszent egyház. ezeket a szokot. *amelyis közelit* miért illeti akaratsoni Innepre?

F. Azért hogy meg mutassa nékünk akristust azon anagy Innepen,⁵³ az ő születésekor, és első el jövelekor, és azért is hogy⁴⁶ ennek a nagy ti-[19a:]toknak kegyelme által el fog jöni azon híveknek szivekben,

⁴⁵ el kel el kel hagyni [Fölösleges ismétlés.]

⁴⁶ hogy <e> ennek [Az e és az n kezdőszára félbehagyva, mert összefutott a tóna.]

kik ahoz készülnek az adventi szent napok alatt, úgy amint kívánatlik. ezokáért is mondgya nekik az Anyaszent egyház ezeket a szokot az Apostol után, az Ur közel vagyon, ihon érkezik., készítsétek el szíveteket., hogy abban fogadhassátok, távoztassátok el mind azt, a mi nem volna kedves szemei előtt. vagy a belső, vagy akülső nembent⁴⁷ hogy meg ne akadályoztassa az ő Malasztit, és hogy ne tégyen titeket érdemetleneké. az születésének haszna el vételére

K. Az Apostol mire int minket ezek a szok által semit ne szorgalmatoskodgyatok?

10 F. Nem tilttya nekünk aszükséges dolgokban valo helyes, és illendő előre valo látást, és foglalatoságot. sem a természet, és rend szerent valo moddal élést mivel úgy az Istent kísértenök hogy ha dolgainkhoz tartozando segittséget és eszközt el mulatnok., és még is kívánnok azoknak jól végben valo meneteleket, hanem tilttya azokat a szorgalmatoságokat, a mellyek nem biznak az Isten rendelésében, mert azok a kívánságtól, és a magunkhoz valo szeretettől erednek egy olyan keresztyén ki a hitnek világosága által igazgattya magát, magával azt el hitette, hogy minden **[19b:]** az Isten rendeléséből történik. erre valo nézve véghez vivén mind azt ami őrajta áll, alázasos és

20 tsendes elmével várja és veszi mind azt a mi leg keservesébe, mert mindenekben az Isten gond viselése alá hadgya magát, minden szorgalmatosági az embereknek igen haszontalanok. semmiben azok nem segittik., és tsak az ő elméjinek nyugodalmát háborgattyák

K. Szent Pál minek utánna az Istenben valo bizodalomra intet volna, miért hadgya az imádságot?

F. Mert akéréshez, szükséges a meg nyeresre valo bizodalom, a ki semit nem remél, semit nem kér, és nem imádkozik, noha a bizodalom adgya a reménséget, *hittel, és hízeltkedés nélkül kel kérni mondgya sz. Jakab. mert a ki kételkedik. ne véllye hogy valamit nyerjen az Uról.*

30 I. 6. 7. anyughatatlanóság meg zavarja az elmét, és nem engedi hogy imádkozék a mint kellene, *hasonlatosá teszi a tenger habjához. mely a szelektől meg inditatik, és idé s' tová hányatatik.* abizodalom pedig el távoztattya anyughatatlanóságot, és az imádságra késziti

K. Mi formában hadgya az Apostol hogy imádkozunk?⁴⁸

35 **[20a:]** F. I. Azt hadgya, hogy az Isten eleiben terjeszük szükségünket, ne azért hogy véle meg üsmértesük., azokat mivel ő vizsgálja

⁴⁷ [Elírás:] emben

⁴⁸ [Elírás:] imádkozuk?

a sziveket. hanem hogy azokat mi magunk meg üsmervén, és érezvén, azokért magunkot meg alázuk, 2. hogy eleiben mutatván keresünket, alázatoságal, és buzgoságal kérjük. 3. háláadásal. mert a vett kegyelemért valo háláadás. ujab kegyelmet nyer.

⁴ K. Mitsoda az az. Isteni békeség. mely. felyül halad minden értelmet, és amely meg oltalmaz a mi sziveinket, és⁴⁹ elméinket akristus Jesusban

F Az, akristus békesége, a melyet szerzet nekünk, az ő halála, és maga meg alázási által, az Istennel, felebarátunkal, és mi magunkal¹⁰ valo békeséget a felyül halad minden értelmet. mert meg nem lehet fogni azt a nagy jót, a melyet magával hoz, aza szivet meg oltalmaz, mivel a külső dolgokat abból ki rekesztvén, tsak az örökké valo jókót kívántattya, és tsak az Istent szereteti véle, az elmét is meg oltalmaz, mivel zárva tarttya, a félelem, háboruság. és a nyughatatlanság¹⁵ előtt, wött még a kísértetek, és anyomoruságok elöt is. ugy hogy taak az Ia-[20b:]teni szeretetről gondolkodhasék, és aboldogságról. a melyet várja.

Évangélium,

Szent Janos, 1. 19

Az időben küldenek a sidok Jerusalemből papokat, és lévitákat, Jánoshoz, hogy meg kérdenék ötet, Te ki vagy, és meg vallá. és meg²⁰ nem tagadá, és meg vallá. hogy nem vagyok én akristus, kérdék ötet, Mitsoda tehát, Illyés vagyé te? és mondá nem vagyok. proféta vagyé te? és felelé nem, mondának azért néki, ki vagy, hogy választ adgyunk azoknak, kik minket küldöttek, mit mondasz magad felöl, mondá. Én apusztában kiáltonak szava vagyok, egyesítsétek meg. az ur²⁵ utát. a mint meg mondotta Isaias⁵⁰ profeta, és a kik küldettek vala., a fariseusok közül valának., és kerdék ötet, és mondák néki miért keresztelsz tehát ha te nem vagy kristus, sem Illyés, sem proféta, felele nékik János mondván, én vízben kerestelek, közöttetek állot pedig a kít ti nem tudtok, ő az, aki utánam jövendő aki előttem lett,³⁰ kinek én nem vagyok méltó hogy meg oldgyam a saruja kötelét, ezek Bethániában lőnek, ajordanontul., ahol János keresztel vala.⁵¹

⁴⁹ és <értelminket> elméinket [Az í-n pont is, vessző is.]

⁵⁰ [Elírás:] Isaias

⁵¹ [Órészó: magyarázat]

K. Mire tzeoz az Anyaszent egyház azal. hogy ezt az Évangyéliu-
mot olvastattya nekünk?

F. Arra hogy meg üsmértesse velünk a kristust, az ő alaton voltá-
ban, amelyben öltözék meg testülése, és születésekor, azért is⁵² hogy
5 az alázatoságnak szeretetére indított. a mely szükséges arra, hogy
hozája mehesünk, és hogy előnkben tégye ugyan azon jó erkölcsnek
nagy példáját, az ő előtte való járójának, szent Jánosnak személyében.

K. Miképen üsmérteti meg velünk ez az Evangyélium a kristusnak
nagyságát?

10 F. Szent János bizonyosság tétele által, akinek szentsége, és erdemi
olyan rend kívül valok valának, hogy ötet Messiásnak tarták lenni,
és a meg váltó maga mondá felölle hogy Aszonytól nem⁵³ támadott
volna nagyob ő nálánál mind azon által keresztelő sz. János azt
mondá maga felöl, hogy a kristus elöt tsak szó. és a kinek nem méltó
15 hogy meg oldgya sarujának kötelét.

K. Mire nagyon építve, ez az alázatosága szent Jánosnak?

F. Az igaságra, a miéinknek is arra kel lenni, az alázatoság ellen-
sége ahazugságnak, azalázatoság. [21b:] igaság nélkül, hejában valo
alázatoság, az alázatosághoz⁵⁴ nem szükséges hogy olyan fogyatkozá-
20 sokot, és gyengeségeket keresünk magunkon kívül, amelyek bennünk
nintsenek, mivel azon kívül is elegendők vannak bennünk, a melyek
valóságosok, hanem meg kel vetni valójában a hejában valo érdeme-
séget a melyet a magunkhoz valo szeretet, és amások ditséreti adhat-
nak nekünk, valamint szent János tselekeszik, a ki nem akará magára
25 venni a haszontalan titulusokat, a melyeket néki adának, tsak azt
gondollyuk meg, hogy mitsoda állapotra tett minket avétek ha
alázatosok akarunk lenni, nem hajhattyuk magunkot olyan alá,
hogy még is többet ne érdemlenének vétkeink, tsak épen az Isten Fia
tette magát aláb valová mint sem a mint volt; a szolgálójának formáját,
30 és természetét, vévén magára, noha ő az Istennek formája, és terme-
szete volt; azért is mondgya az Apostol, hogy a kristus magát meg
alázta szolgálai formát vévén magára, hasonlatosá let az emberekhez.
phil. 2. 7.

⁵² <az> azért is

⁵³ nem <születet> támadott [Beírás a törlés fölé.]

⁵⁴ [Sorvégen:] aláza-[új sor elején:] sághoz

K. keresztelő szent János miért nem vallá meg addig hogy ki légyen, amög arra nem kénszeriteték?

F. Azért mert⁵⁵ az igazán valo alázatoság el tit-[22a:]kolya a menyiben lehet amenyei ajándékokat, ne hogy azokért gondolatlanul
8 valamely ditséreteket vegyen, a melytől mindenkor tarthatni a mi nagy gyengességünkért, söt még a midön kételenis azokat ki nyilatkoztatni, az Istennek ad ditséretet azokért, mert tsak egyedül ötölle erodnek, ugyan illyen formában is akarja, hogy a mi világóságunk világoskodgyék az emberek előtt, nem hogy azért betsültessünk,
10 hanem hogy mások látván jó tselekedeteinket,⁵⁶ azért ditsérjék, és ditsőítsék A Menyei Atyát. math. 3. 16.

K. Nem lett volnaé elég szent Jánostol ha el nem vette volna a betsületet a melyet akartak néki adni?

F. A nem let volna elég, igaságat kelleték bánni a kristusal, és ő
11 néki meg azt, a mi ötet illette, annális inkább, hogy mint elől járó, tartozot akriatusrol bizonytságot tenni, és ötet az emberekel meg üsmértetni, eképpen is tészai abban örömét és ditsőségét a valóság alázatoság, hogy tisztelye másokban az Istennek kegyelmét és ajándékát, az Isteni szeretet meg válthatatlan az alázatoságtól, a mely
12 maga az alázatoság, azt is akarna hogy minden meg gazdagulna azal. avéthos irigyságnak pedig az, a szokása, hogy el fedeze. és meg homályosítsa, a felebaratiban lévő jó erkölesöket, ki nyilatkoztatván
13 hennek egy szalma [22b:] szálni érö fogyatkozásokat, és gyengességeket, amidön a maga szemében agerendát meg nem láttya

K. Szent János miért vallá azt meg először azt a mi nem volna, minck előtte azt meg vallotta volna a mi volna?

F.⁵⁷ Azért, hogy a kevélységet el lehesen kerülni mely oly természete a bünös embernek, tellyeséggel szükséges hogy magát seminek üsmérje lenni, nem üsméri ajól magát, aki gyakorta azt nem mondgya,
14 mindenek felet az Isten előtt, hogy nem egyéb hanem semire valóság a jó erkölesre, és az egyéb jóra, hogy magától nem egyéb hanem hazugság és véték, ezen formán lehet azután meg üsmérni valóság., hogy ha valamik vagyunk, tsak épen az Isten kegyelméből vagyunk, a mik vagyunk, valamint az Apostol mongya, az igazán valo nagysága
15 az embernek abban áll, hogy meg vallya alázatoságat semi voltát,

⁵⁵ [Javitva: meg-ből; rt az áthúzott <g> fölé írva.]

⁵⁶ [Sörvégen:] tseleke-[új sor elején:] teinket, [a mondat végén levő hivatkozása a lap szélére írva.]

⁵⁷ F <M> Azért,

hogy semmit nem tehet akristus nélkül., és hogy⁵⁸ egészen az Istené, I cor. 15. 10 amit magam felől gondolhatok vagy mondhatok, mondgya Thomás kempis. ahogy semi vagyok én Istenem hogy semit nem tehetek, semi jóm nintsen magamtól, hogy mindenek iránt nagy fogyat-

⁵kozásban vagyok, hogy szüntelen közelgetek a semivé való létemhez
[23a:] K. Miért mondá szent János hogy ő apusztában kiáltonak szava?

F Azért hogy világosabban meg mutathassa, hogy ő magától semi, hogy nem más, hanem az Isten Fiának, az Isteni Igének szava, és
¹⁰ hogy ő magától semi valamint a szó, amely tsak anyiban valami, amenyiben aki szol, akarja hogy⁵⁹ valami légyen, egy szem pillantás alatt már aszó semivé let, az a nagy szent tehát, nem mondhatta kevesebet maga felől, mind azon által meg mondgya mind azt., a mi valóság. és ilyen formában igen jól fel teszi. akristus előtt járó
¹⁵ hivatallyát, és midőn ő szollot, akristus halgattatta meg az ő szózat-tyát, azért hogy magát meg üsmértesse, mihent magát meg üsmértette., azonal szent Jánosnak szava élétevel meg szünt.

K. Ez a szent miért nem monda többet magáról?

F Azt alázatoságból tselekedé el akarván magát a sidok elméjékből.
²⁰ és gondolatyokból. a melyekel valának fölle, ő meg elégedék tudtokra adni azt a mi nem volna, de azal keveset gondola ha meg nem tudnák is hogy ő ki volna avalóságos alázatos Lélek mentől kevesebet mondhat maga felől azt mondgya, még akkor is ha arra kénszerittik.

[23b:] K. Mitsoda hasznot vehetünk magunknak ebből a példából?

²⁵ F Ez a nagy szent, arra tanit ez által minket., hogy egy kereszténynek ezen avilágon tsak amaga meg alázásáról kel gondolkodni, anyiban. a menyiben az igasság azt meg engedi. de ne arra avégre. hogy azzal magát fellyeb emellye az emberek előtt, azt tsak az Istenre kel hagyni.

ADVENTBEN LÉVŐ KÁNTORNAK SZEREDÁJAN

Imádság.

³⁰ Siess uram kérünk és ne halogasad továbbá onnét felyül segítséget és erőt adni nekünk, ugy hogy azok akik ate jóságodban biznak, ate el jövedelednek vigasztalásával tápláltassanak.

⁵⁸ [Az] és hogy [közt 2—3 betűnyi hézagban elmázolt tintafolt.]

⁵⁹ hogy <mal> valami

És ismét szolla az ur Akáznak és mondá kérj jelt magadnak ate uradtól Istenedtől apokol melységében, vagy fenn a magóságban. és mondá Ákáz, nem kérek, és nem kísértem az urat. és mondá halyátok meg azért, Davidnak háza kevesé néktek, hogy az [24a:]
 5 embereknék bántására vattok, hanem az én Istenemnek is bántására vattok, azokáért azur ő maga ad jelt néktek, Imé egy szüz mehében fogad, és Fiat szül, és a neve Emmanuelnek hivatatik, vajat és mézet eszik, hogy tudgya agonoszt meg vetni, és a jót választani.

K. Miért inté arra Achás királyt Isaiás proféta az Isten parantso-
 10 lattyából, hogy az urtól tsudát kérjen?

F Azért hogy az által bizonyosab lehesen a profeta szavaiban.⁶⁰ aki is azal biztatá ötet, hogy semit ne tartana. az Izrael királyának, és a syriai királynak ellene valo készületektől, és hogy az Isten gond viselésének bizonyosságára lenne a tsuda a melyet ígért néki

15 K. Miért nem akara tsudát kérni ez a király?

F Azért hogy ez a király Istentelen lévén semit nem vára az Istentől. nem is akara tölle fügeni, és hogy minden bizodalmát. az Assyriai királynak segítségiben vetette vala.

K. Hogy ha Istentelen király volt. miért vevé Isten gond viselésé
 20 alá. és miért nem adá kezekben. annak a két királynak,⁶¹ a kik meg ölhatték volna ötet. mivel különösön mindenik le vágta volt az ő hadát?

F Nem ő érette akará az Isten tselekedni azt a kegyelmeséget, hanem a népiért és a Jerusalem városáért. akit meg akarván tartani,
 25 meg is akará mutatni an-[24b:]nak az Istentelen királynak, hogy ő igazgattya a hadakozásnak ki menetelét., hogy annak adgya a győzedelmet. akinek⁶² akarja. és hogy a nem a hadak sokaságán áll., se az idegenek segítségin., mint hogy a maga ditsőségire igen vigyáz, nem akará hogy az király, pogány királynak adgya azt. tudni illik,
 30 az Assyriai királynak.

K. Ha Achás Istentelen volt. miért mondá tehát hogy nem akarja kísérteni az urat.?

⁶⁰ azavaiban. [A v betű b-ből javítva.]

⁶¹ [A vessző helyett eredetileg kérdőjel volt, azt áthúzta és eléje írta a vesszőt], <?>

⁶² akinek [n-je r-ből javítva.]

F Azért hogy el akará fedezni hitetlenségét, a külső, és szín mutató Istenségnek palástyával, ez szerént tselekeszünk mi gyakorta a midön a sz. Írásban olyan példát keresünk, a melyet rosszul magyarázunk, azért hogy jóvá tehesük. az Isten akarattya ellen való tseleketinket

K. Mit találunk még az Áchás király magaviselésiben. ?

F ő jelentette az olyan keresztényeket, akik a vallásnak tsak a külső részéhez ragaszkodnak. és azonban a meg romlottságra adgyák sziveket, akik valójában meg vetik azt, engedetlenségekel.

10 K. Mint hogy ez a király nem akara jelt kérni, a meg gátoláé az Istent hogy jelt ne adna?

F A meg nem gátolá az Istent hogy jelt ne adna, [25a:] de nem az ő ellenségeinek kezekből való meg szabadulásáról. a melyre érdemetlen vala hitetlenségiért, hanem az egész Emberi nemzetnek meg szabadulásáról való fényes jelét adá néki, az a jel. evala, hogy egy szüz olyan Fiat fogadna méhében., és hozna evilágra, akinek neve lészen Emmanuel. azaz az Isten mi velünk.

K. Miért igére az Isten ilyen nagy tsudát ennek a királynak, a midön ő ellene áll, és fel gerjeszti haragjának tűzét oly vétkes hitetlenségével?

F. Azért hogy meg mutassa nekünk abban a tsudában az ő ingyen való irgalmaságát, valamint a proféta mondgya, a midön haragodban lészesz meg fogsz emlékezni irgalmaságodrol. Hab. 3.

25 K. Mit ért a proféta ezeken a szokon., vaját és mézet fog enni, hogy meg tudgya választani a jót a gonosztol?

F Azt érti hogy a szüznek Fia. szintén úgy fog tápláltatni valamint a több gyermekek. vajal, és mézel, de azal felyeb való lesz a több gyermekeknél, valamint sz. Basilius, és sz. Hieronimus. mond-[25b:] gyák. hogy még gyermekségében Isteni világossal meg tudgya választani a jót a gonosztol.

30 K. Mitsoda gondolatod vagyon a kristusnak gyermekségben⁶³ való voltáról?

F Imádhattyuk abban az Istennek jó voltát, aki nem sajnálotta magára venni nyomorúságainkot hogy minket részesithesen ditsőségben., tartozunk tehát szeretettel lenni ahoz a véghetetlen. jósághoz,

⁶³ [Íráshiba:] gyermekségben [az íráshibák közé soroljuk, mert Mikes legtöbb esetben kijavítja a hibásan leírt alakot.]

aki ötöt abban a gyermekségben tette. a melyben mi voltunk, noha az ő Gyermekségben való léte, semmiben meg nem kisebitette az ő bölcseségét. és örökös hatalmát, melyet birt ugy mint Isten.

Évangyélium

Sz. Luk. 1. 26.

Hatodik holnapban pedig küldeték Gabriel Angyal az Istentől Galileának városában., melynek Názáret neve, egy szűzhez ki ferfiúnak⁶⁴ vala el jegyeztetve. kinek neve vala Josef, a David házából, és a szűznek neve Maria. és bé menvén az Angyal hozzája. mondá, üdvöz légy Malasztal tellyes az ur teveled, Aldot vagy te az Aszszonyi állatok között. ki mikor hallotta volna meg hábo-[26a:]rodék. az ő beszédén, és gondolkodik vala minemü volna ez a köszöntés, és mondá az Angyal néki, ne fély Mária. mert kedvet találtál az Istennél. imé mehedben fogadsz és Fiat szülsz., és az ő nevét Jésusnak hivod. ez nagy leszen, és amagoság béli Fianak hivatatik, és néki adgya az Ur Isten Davidnak az ő Attyának székét, és országot a Jákob házában örökké, és az ő országának nem leszen vége, mondá pedig Maria az Angyalnak mint leszen ez, mert férfiat nem üsmérek és felelvén az Angyal mondá néki, a szent Lélek szál te reád, és a magóság bélinek ereje meg árnyékoz téged, és azért, a szent is ki tölled születtetik, Isten Fianak hivatatik. és imé Ersébet a rokonod ő is Fiat fogadot az⁶⁵ ő vónségében, és ez hatodik holnapja annak, aki magtalannak hivatatik., mert nem leszen⁶⁵ lehetetlen az Istenél. Semi Ige. Mondá pedig Mária. imé az ur szolgálója, légyen nékem a te Igéd szerént. és el mene tőle az Angyal.

Magyarázat

K. Miért akará az Isten hogy Maria férhez menne, holot a szüzeségben keletet mindenkor maradni, és mehében fogadni Fiat, a szent Léleknek munkája által?

F. Mert az emberek meg nem foghatván aszüztől való [26b:] nagy titkot. a ki meg tartotta szüzeségét az Anyaságában, ezen meg

⁶⁴ ferfiu<hoz>nak

⁶⁵ idazen <az> lehetetlen az

botránkozotának, és vétkesnek ítélték volna lenni. a pedig szükséges volt, hogy az ő hire neve, tisztességben maradjon, 2. mert szükséges volt hogy akristus elegendő hatalmat nyerjen magának tsuda tétéleivel., hogy meg üsmértethese Istenségét és hogy azok által azemberek.
5 lassanként el hitessék magokal. az ő Anyának szüzeségít. és az ő meg testesülésének, és születésének titkait. az Istennek rendelése szerint, aki gradusonként akará őket ahitre készíteni, 3 el akará titkolni az ördög előtt az ő Fíának tsudálatosan valo születését, akiis azon let volna hogy meg akadályozhassa végben menetelét rendelésének. 4.
10 az Isten Fíának meg testesülése az alázatoságnak titka, azért akará egy ideig titokban tartani, a házáságnak színe alatt az ő nagyságát és Istenségét, elegyítvén magát a több gyermekek közé.

K. Még is azt kérdem hogy miért ada férjet az Isten a szentséges szűznek?

15 F Azért hogy bizonyosága, és örizője szüzeségének. és hogy akis Jésusnak Attya helyet, és tselédes fő gazdája lenne,

K. Miért akará az Isten hogy szegény mester embert [27a:] venne férjül magának.?

F Hogy meg szégyenítse az emberek hejában valo kevélységeket,
20 akik oly igen vágnak avilági fő rendüségekre. és tiszteletekre, és hogy nékik meg mutassa meg vetni mind az ilyen világi fényeségeket, és tsak az Istennek Fiui voltokban tenni ditsőségeket, a mely fiusagra. akereszttségben vettek kegyelmet

K. Miért nem adá a szent szűz mindgyárt tudtára szent Josefnek
25 az Angyal által vet izenetét az Istennek?

F Mert az olyan titok vala., a melyet ki nem akará nyilatkoztatni az Isten parantsolattya nélkül, azon kívül is az ő alázatosága azt el titkoltatá véle, a mi fel magasztalhatta volna az emberek előtt. az ilyen böltéséggel valo maga viseléséből, meg tanulhattuk hogy nem
30 kel azemberek eleiben terjeszteni az Istenek rend kívülvaló kegyelmét. melyet velünk tselekeszik, a midön minket arra nem kötelez az ő szolgálattya, és ditsősége. másként meg akadályoztatnok akaratyának végben menetelét, és ami magunk szándékát követnök, és nem az övét.

35 [27b:] K. Miért vagyon a fel téve hogy az Angyal bémene azon helyre a hol a szent szűz vala

F Azért hogy meg lássuk, hogy az imádságban és a munkában foglalván magát, tsendés és magános életet élt, szégyenleni kellene azt sok keresztyén leányoknak. mivel tsak atársaságot, játékot,

mulattságot. és a trécsélést szeretik. nem maradhatnak egy helyben, se különösen a magok házaknál, hanem szüntelen valo nyughatatlanságban vannak, mindenkor új dolgokat akarnak tudni, tsak azt keresik hogy másokat láthassanak és őket is láthasák, mind

⁶ etellességgel ellenkezik az ő kötelességekel és a szent szüz maga viselésével.
K. Mit tanulhatunk abból hogy mitsoda modon köszönté az Angyal a szent szüzet?

F. Azt meg tanulhattuk, hogy tisztelni és betsülni kel ötet, mint Istennek Annyát, ez a szent Angyal azt mondá néki hogy tellyes malasztal. az ur vagyón véle, és áldot az Aszszonyi állatok közöt.,
¹⁰ mehében fogadgya a Magoságbélinek Fiát, ugy mint az, Istennek Fiát, leheté efordön ennél nagyobát gondolni, a mi meltób volna a mi tiszteletünkre, leheté elegendő tiszteletet adni az ilyen tsudálatos teremtet állatnak, leheté a kristus mellet ennél hatalmasab gondviselőt kívánni, ez tehát a fundamentuma a tiszteletnek melyet **[28a:]** néki adunk, és a valóságos áitatoságnak, a mely ő hozája vezet, minden szükséginkben.

K. Mi az oka hogy a szent szüz meg ütközék mikor az Angyal meg látá és az ő beszédét hallá.?

¹¹ F. Az ő nagy szemérmetesége tselekedé azt, gondolván embernek lenni az Angyalt. mivel magánoson férfiuval soha nem maradot, más részint, az ő bölcsesége atsalárdságtól valo tartásra vivé. félvén attól hogy ne légyen a setettségnak Angyala az, aki véle beszél, és néki meg jelent. a világóság Angyalának képében, a mint egyakorta
¹² meg történt az olyan leányokal; kik meg hagyták magokot tsalatni az üdveség ellenségetől.

K. Mit kel ebből tanulni a keresztyén leányoknak.?

F. Azt meg kel nékik tudni 1. hogy az ő szelidségeknék, és szemérmeteségeknék meg kel remülni a ferfiakra valo tekintetre. 2. hogy az
¹³ ő dítáreteteket gyanoban kel vennie mivel gyakorta azok tsak hizelkedének, a melyeket meg kel vetni egy keresztyének, mivel azok, tsak a hitetésre, tsalárdságra tzéloznak, rend szerént. 3. hogy igen vigyázanak a gonosz elméknek incselkedésére, nehogy őket a babonágon áitatoságra vezesék, valamely szin alat, vagy valamely veszedelmes baráttságra

¹⁴ K. A szent szüz mi képen vevé fel. az Isten Annyának ditsőséges nevét?

[28b:] F. Nem hogy azért magát fel magasztalná, de söt még ugy tettzik mint ha azt mindgyárt el felejténé, hogy magában nem

mást, hanem a maga alaton voltát tekintse, az Isten szolgálójának mondgya magát, és mihent meg tudgya az Isten parantsolattyát, azonal azalá veti magát. tanullyuk meg ebből apéldából, hogy mindenkor aleg alatonab rendben, és a mi semiségünk voltában tarttsuk
5 magunkat, hogy valamely jó tselekedet után valo leg kiseb kevésy gondolatokat is ki kel vetni. még mindgyárt eleinte, tekinttsük meg magunkot mint haszontalan szolgálókat., akár mely ditséreteket adgyanak is mások. minek utánna végben vittük volna hivatalunkot., és azonban kövesük kövessük az Isten akarattyát. minden halogatás
10 nélkül a midön azt ki nyilatkoztattya.

K. Miképen lehet meg üsmérni az Isten akarattyát a midön meg kel változtatni arendet, és fellyeb valora kel. menni?

F A ki valóságál azon igyekezik hogy meg tisztítsa aszivét a rosز kivánságtól, nagyra vágyástól. és ahaszon kereséstől. hogy keresztyénül
15 élyen valamely alázatos rendben. hogy igaságál kívánnya az Istent követni. és néki engedelmeskedni midön hini fogja; noha ane-[29a:] héz légyen is a természetnek, tsak arra vigyázon hogy tudgya modgyát követni amint kel., aki buzgoságál kéri ötet, és az ő akarattyának meg üsmérésére és bé töltésére valo világóságot kér tőle, az olyanak nem
20 lehet hogy meg ne üsmérje az ő akarattyát.. tsak annak öráját békeséges türeisel várja. előre valo hirtelenkedés nélkül, de ahajlandóság a melyel inkább követtyük a magunk akarattyát. mint sem az Istenét. és az igasághoz alatomban valo gyűlölségünk a midön ellenkezik akaratumkal, arra⁶⁶ viszen gyakorta minket. hogy olyanoktól kérünk
25 tanátsot, akiket gondollyuk hogy leg könnyebbek, és akik tsak ami hasznunkot tekintik leg inkább. az olyan⁶⁷ két színü meg romlot szivnek büntetésére az Isten meg engedi hogy meg tsalatassunk az olyan vak kalauzoktól., akikel azt mondattyuk a mit akarunk

ADVENTBEN LÉVŐ KÁNTORNAK PÉNTEKÉRE

Imádság

Kérünk uram tégedet mutasd meg hatalmadot. és jöjj el, ugy hogy
30 azok kik joságodban biznak: meg szabaditassanak mentől hamaréb nyomoruságokból, a ki az Atyával. élsz és uralkodol.

⁶⁶ arra <vigy> viszen

⁶⁷ olyan <m> két színü meg romlot

És vesző jó ki a Jessé gyökeréből, és virág nevededik az ő gyökeréből, és meg nyugszik azon az ur lelke, abölcséségnék. és értelemnek lelke. atanácsnak és erőségnek lelke. atudománynak, és az Isteni tiszteletnek lelke, és bé tölti ötet az ur félelmenek lelke, nem a szemek látása szerént itél, se afülek hallása szerént nem dorgal. hanem igasságban itéli a szegényeket, és igasság szerént dorgál. a földnek szelídiért, és meg veri a földet az ő szájának veszejével és az ajakinak lelkével meg öli az Istentelent.

Magyarázat.

¹⁰ K. kitsoda az a Jessé gyökeréből nevelkedet Ág. és az a virág amelyről it beszél a proféta?

F Az az Ág akristus, aki a David familiájából valo, akinek is Jessé, vagy Isaiás volt az Attya, a virághoz hasonlitatik az ő tiszta voltáért. fényeségl valo jó erkölcsiért.⁶⁹ és tsuda tételiért.

¹¹ K Mit ért azon a proféta midön azt mondgya hogy az Urnak lelke fog nyugodni azon akit az Ághoz, és a virághoz hasonlit?

[30a:] F Azt akarja mondani hogy a kristus örökös lako helye lézen a szent Léleknek mi töllünk el távozzhatik a szent Lélek mert vétkezhetünk, és ezen szenttséges Lélek nem maradhat a meg romlot lélekben, de az elnem távozzhatik soha a kristustol, mert ő néki lehetetlen volt vétkezni., Isten és Ember lévén egyszers mind, és az Isteni természet az ő személyében meg egyezet az Emberi természetel., azt bé is tölti valóságosan szent Lélekel. örökösön, mert ez a két természet meg válhatatlan egy mástol.

¹² K. A proféta miéért adgya hozája hogy a kristus fogja venni minden ajándékot a szent Léleknek?

F Azért, mert ha a szent Lélek a kristus ajándékinak mértéke szerént adatik a szenteknek., valamint az Apostol mondgya, ő néki az Isten azt nem mértékel adgya., joan. 3. 34. ő benne vannak a böltseégnék, és ismeretnek kintsei el rejtve. és benne lakozik az Istenség-

⁶⁸ [Íráshiba:] Pref.

⁶⁹ [Az ért rag é-je í-nek is olvasható.]

nek minden tellyesége állattya szerént colos. 2. 3. 9. az az, valóság
és nem figurában. nem is a kegyelem által mint a szentekben., kik az
ő tellyeségéből veszik akegyelmet joan 2. 16.

K. Mitsoda az urnak félelme a melyel tellyes [30b:] volt a kristus,
5 ő hasonló lévén az Attyához leg kisebb vétket nem tselekedhetet, hogy
lehetet tehát néki félni?

F Ez, az a nagy tisztelet a melyel volt úgy mint Ember az ő Attyá-
nak minden parantsolatihoz, a fiui félelem mely a szeretetől jó,
tselekeszi, hogy a szentek félik meg bántani az Istent mert szeretik.
10 ötet, el is távoztattya szivekből azt a szolgálhoz való félelmet, a
mely csak azért kerülteti el a vétket, mert fél a büntetéstől, de a
kristusban⁷⁰ a félelem nem a szerént volt, mivel ő neki nem lehetet
vétkezni. Joan. 1 Epist 4. 18.

K. Miért mondgya Isaiás. hogy a kristus nem alátás, vagy a hal-
15 lásból fog itélni.?

F Azért hogy meg tanullyuk, hogy felebarátunkrol ítéletet ne
tegyünk a mások kétszéges szavára. se helytelen vádolásokra., iga-
zán való bizonyosság nélkül. hanem az igazság szerént kel itélni

K. Mit jelent a vesző a kristus szájában a mellyel meg üti a földet,
20 és meg öli a gonoszt?

F Az igazságnak beszédit. a melyel meg üti, és meg öli abünönek
szívében, mind azt, valami a földi [31a:] szeretethez vonnya, hogy
belöle új embert, és új teremtet állatot tsinálna, öntvén beléje sze-
retetit. az az igazságnak beszéde. meg rontya, és az örök kárhozatra
25 itéli mind azokat. kik keménységéből ellene állanak a világosságnak.

K. Miképen derekán való öve akristus szolgáljában az igazság?

F Úgy hogy az Isteni szeretet a melyből származik az igazság, meg
szorította benne valamint az öv. és meg tartoztattya. az igazságnak,
és az Isten törvényének határiban. mind azokat az indulatokat
30 emberi., és testi értelmeket, a melyek aroszra viszik ötet

K. Miért szokták az igazságot akard szijához hasonlítani, a melyel
fel szokták magokat övedzeni?

F Azért, mert akristusban való hit és az Istenhez való hűség,
az igaznak a fegyvere. amelyel viszá nyomja a szüntelen való ostrom-
lását az ördögnek, a világnak. és atestnek, és hogy el olthasa az el-
35 lenségnek tüzes intselkedését, a ki is fel. akarja gerjeszteni arosz
kivánságokat. és meg ölni a lelkét.

⁷⁰ [Elíráás:] a kristus a félelem

Fel kelven pedig Mária azokban a napokban, el mene a hegyes tartományban siettségel a juda városában, és bé mene a Zakarias házába. és köszönté Ersébetet. és lön hogy hallá Ersébet a Mária köszöntését, röpöse a magzat az ő mehében., és bé telék Ersébet
⁸ szent Lélekel, és nagy szóval fel kiálta és monda. Áldot vagy te az Abszonyállatok között. és áldot a te mehednek gyümölcse, és honnét vagyon ez nekem hogy az én uram Anyya hozám jöjjön mert imé hogy ate köszöntesed szava lön az én füleimben örömel röpöse a magzat az én méhembem⁷² és boldog vagy aki hittél, mert bé tellyesednek azok., a melyek néked meg mondattak az urtól, és mondá Maria. Magasztallya az én lelkem az urat, és örvendezet az én lelkem az én üdvezítő Istenemben.

[32a:] Magyarázat

K. Mitsoda hasznunkra valot tanulhatunk ebben az Evangyéliumban a szent szüzről?

¹¹ F Azt meg láthattjuk, mitsoda serénységel. és szeretettel mene a szent szüz szent Ersébethez, mihelt az Isten Annyává lön, hogy valamely segittségel lehesen hozája, el hagyá a magános életet, a melyet szükség nélkül soha sem tselekedte. azért hogy kövesse keresztelő szent Jánosrol valo akarattyát az Istennek., akit sz. Ersébet
¹⁰ méhében hordoza vala. és akit akis Jesus jelen valo létével meg akará szentelni; hogy néki profétája és előtte valo jároja lenne.

F Mit tanulhatunk abból atselekedetiből a szent szüznek, aki noha eléb valo lévén sz. Ersébetnél. mind azon által hozája el mégyen hogy valamiben segítettse?

¹¹ F Abból azt tanulhattjuk, hogy mentől fellyebvalok vagyunk az Isten előtt. annál kisebeknek kel lennünk magunk előtt, mentől több menyei ajándékokot veszünk, annal alázatosabnak, felebaráti szeretőnek, és jó tévőnek kel lennünk, valamint hogy ez a szüz mehében fogadván a kristust., mind-[32b:]gyárt ki mutatta akegyelem-

⁷¹ I. <36> 39

⁷² méhem- [A következő sor elejéről elmaradt: *ben*]

nek és a jó erkölcsnek nevedését, úgy a Communionak, a melyben szívünkben veszük a kristust, mi bennünk is nagyobb buzgóságot szeretetet és alázatoságot kel indítani; anélkül félő hogy ilyen szent dolog. ne legyen inkább ártalmas mint hasznos, és ahol az életnek nevedését kellett volna találnunk, ott ne találjunk veszedelmes halált

5 K. Mitsoda változást tett a szent szüz jelenlétele, szent Ersébetben. és az ő gyermekében?

F. Ez a gyermek még előre való eszből, és kegyelemből örömeben repese az Anyja méhében, hogy akis Jesus hozája közelgete. és bé

10 töltetek szent Ersébet szent Lélekel. közelgesünk a kristushoz, és fogadgyuk ötet azal alélekel. a melyel szent Ersébet fogadá, és az ő jelen létének hasonló erejét. és kegyelmét fogjuk erezni szívünkben

K. Mitsoda indulattal vevé Ersébet azt a látogatást.?

F Igen nagy örömel. tisztelettel, és alázatoságal, eszerént kel

15 tehát járulni atitokhoz,⁷³ igen nagy örömel. elegeesen tiszteletel való félelemel, szent rettégesel. és nagy alázatoságal., meg tekintvén. hogy kit akarunk magunkban⁷⁴ fogadni., és hogy mitsoda⁷⁵ **[33a:]** nagy különbség vagyon a mi meg romlot szívünk között. és akristus ki mondhatatlan tisztasága között.

20 K. Mitsoda oktatást vehetünk magunknak a szent szüz látogatásában?

F Ehez kel intezni egy keresztyének minden látogatásit, ebből meg tanulhattjuk, hogy minden látogatásink, tsak a felebarati szeretetnek indulattából legyenek, akit látogatni megyünk ahoz el

25 vigyük⁷⁶ akristust; az ő nevének jó illattját. és a jó példa adást, ott üdveséges vagy hasznos beszélgetésink legyenek, és azt az időt a melyet kellene adni a mi hivatalunknak, az Istennek, mi magunknak, és a felebarátunknak, el neveszesük.

K. Mitsoda látogatás az, amelyre a felebarati szeretet kötelez minket?

30 F A nem más. hanem amelyet olyan indulattal tselekeszük,⁷⁷ hogy meg egyeztesük a sziveket. és meg erősítsük abékeséget és az egyeséget. amelyek meg gyengülnek az ilyen külső barattság mutatás nélkül, jó példát kel adni felebarátunknak, tölle is jó. **[33b:]** példát kel venni, oktatni, vizsgálni, és erősíteni kel azokat ajoban. kik reánk

⁷³ [Íráshiba] atitkozhoz,

⁷⁴ [A *ban* rag javítva, valószínűleg: *hoz* -ból.]

⁷⁵ [Őrszó: *nagy különbség*]

⁷⁶ vigyük⟨k⟩

⁷⁷ [Az *ü* betű *i*-ből javítva.]

vannak biztatva, de az olyan látogatás a mely tsak azért vagon, hogy hireket halljunk, hogy az időt tölttsük nem tudván mit csinálni egyebet, tsak ajátékért, mulattságért, az ilyen látogatás nem a felebaráti szeretet indulattýából vagon., sok olyan dolgok is történnék ót, amelyekért számot kel adni az utolsó napon.

K. Mit kel tselekedni hogy a kristust azokhoz vihesük. a kiknek látogatására megyünk?

F Szükséges hogy tellyesek legyünk akristus lelkével. hogy aztot vélek közölhesük, az üdveségekhez tartozando dolgokban nékiek szolgálhasunk. igyekezünk tsendeséggel. és szeretettel nékiek értékre adni hogy mi formában szolgállyák az Istent a magok rendekben. és hé tölteni hivatallyok leg főveb részeit, viszontag, az olyanok látogatásokal. kik tellyesek avilági szokásokal. és szeretettel, tsak avilági meg romlot hajlandoságra inditanak, az ilyenek meg ditsérik¹⁶ rossz hajlandoságit azoknak, akiket látogatni mennek.

K. Miképen kel magunkot viselni a midön valakit látogatunk, hogy a hasznos. és keresztyéni légyen?

[34a:] F Szükséges hogy ót külső szelid magunk viselésével. el hintsaük akristus nevenek jó illattýát beszédinkben valo mértéklete-¹⁶ séggel, tsendeséggel, és magunk meg tartoztatásával, és valamely olyan okosággal valo modal. a mely sokal foganatosab mint sem ahoszu beszéd, el kel kerülni a sok beszédet. és az olyan elmét. a mely a beszédet félben vágja, és aki azt akarja, hogy a mit ő mond azt el hidgyék, a kiáltást, és a vetekedést. és az olyanoknak szokásokat, akiknek mint egy viszket a nyelvek, ha mások beszédének ellene nem mondhatnak, hogy ha ezen képen nem visellyük magunkat a midön másoknál vagyunk, és hogy ha el nem kerülük ezeket a fogyatkozásokat, alátogatás veszedelmes és⁷⁸ vétkes leszén.

K. Mitsoda veszedelmes alátogatásban?

F Ázidő vesztés. ember szollás, a szabados beszédek, a hejában, és helytelen valo ditséreték. a melyeket adnak egy másnak, a világi rossz szokásokból. a melyekre vigyáznak, ahelytelen énekek, a melyek árthatnak a szívnek, egy szóval a sok bolondság, a melyeket mondanak, vagy halgattýák. mind ezek igen ártalmasá tészik. a látogatást.

[34b:] K. Mire tanít minket a szent szűz Énekének ezen szavaival.

¹⁶ és <nehéz les> vétkes leszén.

magasztallya az én lelkem az urat, és örvendezen⁷⁹ azén lelkem az en üdvezítő Istenemben.?

F Azt akarja nekünk meg mutatni, hogy mitsoda nagy hálá adással tartozunk az Istennek velünk tett kegyelmiért, nékie tulajdonítván aditsőséget azon jóért, melyet belénk adot, szent Ersébet nagy ditséreteket adván a szent szűznek., boldognak nevezi azért hogy hitt, de a szent szüz. azokat a ditséreteket az Istenre fordittya mondván, hogy a ditsőség tsak ötet illeti, szent Ersébet mondá hogy a gyermeke repese örömében. a méhében, mihent meg hallá a mária szavát, a szent szüz erre azt felelé, hogy az ő öröme az ő üdvezítő⁸⁰ Istenében vagyon., eszerént kel tehát meg vallanunk., hogy az Istentől erednek, és származnak azok a jók a melyeket mi tselekeszünk és hozája kel fordítani aditsereteket a melyeket azokért veszünk, hogy tsak akristusban. és az ő szeretetiben kel meg kostolnunk az öromet, mivel a más féle öröm tsak hejában valóság, bolondság, romlandóság, és hogy az a jó amelyért mi magunknak adgyuk a ditséretet a haszontalan lesz mi nekünk, és veszedelmünkre fordul.

[35a:] ADVENT, LÉVŐ KÁNTORNAK⁸¹ SZOMBATYÁN

Imádság

Oh, Istenem aki alágnak sebeségét elfordítottad ahárom Iffiakrol. adgyad hogy mi szolgálid lévén. meg ne engedgyük magunkban felgerjeszteni avétkes hajlandóságot, kérünk ad meg ezt a kegyelmet A mi urunk által.

Epistola.

Sz. Pal. 2. Thess 2. 1.

Kérünk pedig titeket Atyám fiai ami urunk Jésus kristusunknak eljövetelére. és ami öhozája valo gyülekezetünkre, hogy hamar ki ne mozdullyatok ati értelmetekből, se meg ne rettenyetek, se lélek által, se beszéd által, se mint töllünk küldetet levél által. mint ha közel

⁷⁹ örvendezen [Elírás.]

⁸⁰ [üdvezítő után az Istenében I-jének kezdő vonala áthúzás nélkül.]

⁸¹ kántork

volna az ur napja. senki titeket⁸² meg ne tsállyon semi módon, mert, hanem ha eljövend⁸³ először apártolás. és meg jelentetik abün embere, a veszedelem fia, ki ellenkezik. és fel emelkedik minden fölöt a mi Istennek mondatik; vagy tiszteltetik. ugy hogy az Isten templomában ülljön mutatván magát. mint ha Isten volna, nem [35b:] juté eszetekben, hogy még mikor nálatok volnék. ezeket mondom vala néktek, és most mi tartoztassa, tudgyátok hogy meg jelentessék aző idejében mert már ahamiságnak titka munkálkodik tsak hogy a ki most tarttja, tarttja, miglen ki vettetik. és akkor meg jelentetik¹⁹ ama hamis kit az ur Jésus meg öl az ő szájának lelkével, és meg ronttja azt, az ő eljövételének fényességével.

Magyarázat

K Miért kéri szent Pál a Thessalonikabélieket a kristus el jövetelére, és az ő hozája valo gyülekezetünkre.

F Mert nintsen semmi amit olyan buzgoságal kellene kérni egy valóságos keresztyének mint az egybe gyűjtését atagoknak az ő Fejekel. a melynek akristus második el jövetelekor kell meg lenni.

K. Mi viszi arra szent Pált, hogy ezen második el jöveteléről szollyon nekünk?

F. A, hogy valának olyan hamisak, akik rosszul magyarázván az ő első levelét, azt akarák anépel el hitetni hogy az itéletnek napja közel volna, szent pal meg akarván mutatni a hívek-[36a:]nek, hogy viszá magyarázták volna levelét, azért írá nekik ezt a második levelet, mivel ahívek igen nagy ijedtségben, és rettegsben kezdének lenni.

K. Mitsoda rosz követte volna azt a tanítást?

F A hogy a nép el hagyta volna ahitet, látván azt, hogy a kristus nem a meg irt időben jöne el. azt is gondolhatták volna könnyen, hogy soha el sem jöne, és kételkedhettek volna az igazságokrol, és a titkokrol. melyekre oktatták volt őket

K. Mit tanulhatunk ebből a fel háborodásbol. amelyben estenek vala ebben az Anyaszent egyházban lévő hívek, a szent pál levelének rosszul valo magyarázattyára?

⁸² [Javítva: *titekegből.*]

⁸³ eljö- [új sor elején:] <j> vend

F. Azt hogy, meg űsmérhettyük ebből; az emberi szívnek rendeletlenségét. akit oly könnyen fel háborította arosz tanítás, és akit könnyen meg hat az igazság. hogy pediglen hasonló vétékben ne essünk mint a szent Pál tanítványi, az Isten szavához kel kapsolni magunkot,
5 valamint az egész szent Atyák aztot magyarázták, és nem kel halgatni a roszt, és bizonytalan magyarázatot, a melyet, hatalom, és meg bizonyítás nélkül annak adnak az emberek

[36b:] K Miképen előzé meg szent pál azt a mi követhette volna az ilyen veszedelmes tanítást.?

10 F Hogy ezt meg előzhesse, azt állittá, hogy kristus eljövetele addig nem lészen, valamég a feltámadás, és a hittől valo szakadás először el nem kezdődik, és hogy míg avétkes ember el nem jö. de tovább nem mégyen, és bizonyosan azt azidőt fel nem teszi, mivel⁸⁴ ameg átalkodás volna attól. aki annak határt akarna szabni, söt még tsalárdoknak nevezi azokat, kik az utolsó időkben okoskodásokal.
15 határt vetnek, holot az Isteni bölcseség helyesnek ítélte azokat el titkolni előttünk

K. Mitsodas fel támadás. és hittől valo szakadás az, amelynek meg kel előzni a kristus el jövetelét.?

20 F. Az. ahiteltenség a mely el fog terjedni az egész világra, akeresztység között, és azok számu eretnekek, kik el áltatták ahiveket ugy anyira hogy ahittől valo szakadás tsak nem közönséges lészen, és⁸⁵ hogy akristus alig fog hitet talalni aföldön, amint ezt meg mondotta, luk. 18. 8. mivel ahamis proféták., és az álatatok, olyan nagy jeleket, és
25 tsudákot fognak tenni, hogy el álatnák. aválasztattakat is ha lehetne Matth. 24. 23.

[37a:] K. kitsoda az a vétkes ember, akinek meg kel magát mutatni akristus el jövetele előtt.?

F Az, az ante kristus,⁸⁶ akit az Apostol. vétkes embernek nevezi; emindenben ellenkezni fog akristusal, és ez az emberi nemzet⁸⁷ között leg hamisab lészen. akristus pedig leg szentebb volt közöttök

K Mit mond az Apostol. erről a vétkes emberől?

F Azt mondgya hogy emagát fel emeli mind az ellen a mi Istennek mondatik, és amit imadnak az emberek, azon igyekezik hogy
35 el töröllye az igaz., és a hamis vallásokat, hogy magát Isten gya-

⁸⁴ <v> mivel

⁸⁵ és <a>hogy

⁸⁶ [Következetesen így írja; anti kristus helyett.]

⁸⁷ <m> nemzet

nánt imádtassa, az Isten templomában fog ülni, mert ha lehet tölle. a közönséges Anyaszent egyházban helyhezveti szekit, és annak Fiait arra fogja kényszeríteni hogy ötet imádgják

K. Miért mondgya az Apostol hogy az álnokságnak titka; még az ő idejében kezdődöt el.

F Azért mert az álnokságnak titka, még az Apostolok idejében⁸⁸ kezdődék el; sok keresztyéneknek a hittől valo el szakadások miat, akiket az eretnekek el vonák az Anyaszent egyháztól. ezt is akarja nekünk jelenteni szent János, midön azt mondgya. hogy az ante krisztus már el jött, és hogy sok ante krisztus va-[37b:]gyon evilágon, tudni illik sok eretnekek, sz. Jan. I lev. 2. 18; és ez a titok minden nap nevededik a hitnek, és a szeretetnek el fogyásával, a mellyet a világi meg romlás okozza, de akiről szent Pál. beszél, a még felyül haladgya a töbit hamiságával. és akrisztus ellen valo támadásával; és az Anyaszent egyházat valo üldözésével, egészen le írja a képít midön azt mondgya felölle, *hogy asátánnak. erejével fog eljöni minden hatalomal, jelekel., és hazug tselekedetekel., és ahamiságnak minden álnokságával., azokban kik el vesznek.*

K. Mit kel tsinalni hogy meg lehesen tartani a hitet, amég az antekrisztus el töröltessék?

F A világ ellen kel hartzolni, aki valóságos ante krisztus, és aki magában foglalgya az ő hiveit, ellene kel állani rosz erkölceinek, keresztyeni életel, és erőszakal kel fel támadni az ő sok rosz szokási, és tartási ellen, állandó és meg változhatatlan áitatoságal.

K. Mit értesz akrisztus szájának lelkén, mely el töröli az ante krisztust.?

F Értem az ő szavát. vagy az ő fényes jelen valo lételét, mivel tsak egy szavával, vagy jelen lételével, el törölheti ezt agonoszt, valamint anap el széleszti a setéttséget.

[38a:] K. Miért engedi meg az Isten hogy ez a gonosz tsudákat tegyen?

F Azt az ő igazágából engedé meg, azért hogy meg büntesse az emberek húségtelenségít, az igazságos hogy azok akik nem akarták hinni az igazságot a mellyet a krisztus hirdetet nékiek, és amellyet meg bizonyította tsuda⁸⁹ tételeivel. és szentséges életével. hogy azok el hagyatassanak az ördög hazugságára, és hamis tsuda tételeire.

⁸⁸ [Elírás:] idjében

⁸⁹ [Sorvégen:] tsu [új sor elején:] tsuda

Azért is az Isten reájok bocsátta mondgya az Apostol. akevélységesnek erejét. hogy higyenek ahazugságnak mert nem hittek az igazságnak, hanem engedtek a hamiságnak. 2. Thess. 2. 11

K. Az Isten meg engedvén atsuda tételeket az antekristusnak,
5 nem vezetiké az embereket atévelygésre?

F Nem az Istenre kel vetni az embereknek hogy ha magokat meg hagyák tsalatni, hanem amagok meg romlására, és hüségtelenségére a melyek meg érdemlik az ilyen rettentő büntetést, söt még az Isten arra int minket hogy vigyázunk magunkra, meg mondván még előre
10 mely nagy léssen atévelyges. hogy még aválasztattakot is el áltatnák ha lehetne, még előre tudunkra adgya az antekristus hamis tsuda tételeit. azért hogy azok meg ne tsallyanak minket, tsak magokra kel tehát vetni az embereknek, és azt meg vallani, hogy ha atevelygésben esnek, anem [38b:] egyébert vagyon., hanem hogy nem akarták bé
15 venni az igazságot., amidön fényeségel mutatta elejekben magát. és hogy nem eléggé vizsgálták meg az irásokot., a melyek, a mi hitünk, és áitatoságunk táplálására, erősítésére, és világoztására adattak.

A mái Évangyélium: egy a holnapival

ADVENT 4^{DIK} VASÁRNAPJÁN

Imádság

Mutasd meg uram hatalmodnak fényeségit. és jövel segítségünkre
20 nagy erödel., úgy hogy a kegyelmeség amelyet meg gátollyák vétkeink. mi nekünk hamarságal meg adassék. az midön⁹⁰ malasztod által. meg segitetünk, aki Élész, és uralkodol.

Epistola

Sz. Pál. 1 Cor 4. 1.

Ugy álltson minket az ember mint akristus szolgait. és az Isten titkainak sáfárit., it már a kerestetik a sáfarak között hogy ki hívnek
25 találtassék, nékem pedig leg kiseb gondom hogy töletek itéltessem,

⁹⁰ [Eredetileg: és minden volt; ezt az midönre javította, de a vesszőt nem törölte. A z-t nem törölte, bár másutt: a midön alakot használ.]

vagy az emberi naptól., de még magamot sem itélem, mert semiben lelkem üsméreti nem vádol, de abban meg nem igazultam, aki pedig [39a:] engemet itél. az ur, az okáért ne ítélyetek idő előtt meg nem oljó az ur, ki meg világossítja a setétség titkait, és meg nyilatkozattya a szívek tanátsit, és akor lészen kinek, kinek ditséreti az Istentől.

Magyarázat.

K Mit téssen ez a szó; ugy alitson minket az ember. mint akristus azolguit.?

F Az Apostol gondolattya ez, hogy meg lehesen gátolni azokat az elsőségeket, és különöségeket mellyek hasonlást okozának a Corinthus béli hívek között, kinek, kinek a mesteréhez valo különös ragaszkodásáért, azért nem kel apásztorokot az ő emberi⁹¹ mi némúségek szerént tekénteni, hanem azok szerént, miket nekünk ahit jelent ki öbennek, őket akristusért kel betsülni., és szeretni mint olyan embereket kik hozzánk küldettek, kik minket oktatnak, és vezérelnek, helyette, kik az ő engedelmeből és parantsolattyából munkálkodnak, akik közöttünk ő helyette vannak, nem kel egyikét a másikánál folyeb betsülni. se senkit azok közül meg itélni, hanem mindenikét tisztelni, mert mindnyájan. akristus. hatalmát és bélyegét viselik

⁹⁰ K Miért mondgya hogy ugy kel őket tekénteni [39b:] mint az Isten titkának sáfarit?

F Azért, 1. mert azt kívánnya hogy ahívek ugy halgasák őket, mint a kristust magát, mint olyanokat, kik ő helyette oktattják őket titkaira, és osztogattják nekik érdemit. és malasztit., 2 azt is akarja meg értetni apásztorokal., hogy ök tsak sáfári, es gazdálkodoi az Isten szavának, akristus testének, vére erdeleinek, és szenttségeinek., hogy egész hűségel tartoznak gazdálkodni ebből a nagy kintsből és hivatalokhoz valo illendő képen, ne pediglen az olyanoknak, kik nével. és tsak külső képen keresztyének, hanem azoknak, akikben elegendő készületet látnak, rettegni kel nékiek ezen safari hivatalyokért, mivel tsak szolgai, és nem urai lévén areájok bizot kintsnek, nagy számot is fognak adni az Istennek, annak ki szolgáltatásáért

K. Miért mondgya szent pál hogy szükséges asáfároknak., hogy hívek legyenek.?

⁹¹ [Kereszttel jelölt beszúrás a lapszélén.]

F, Azért mert minden féle jó erkölcsnek kel lenni akristus kintsének sáfárában, a hűségnek leg inkább kel benne lenni, ezek a szavai akristusnak meg mutatták hogy mely ritka a hü sáfár *kitsoda azért hiv, és bölcs szolgál.* Matth. 24. 45

⁵ K. Mitsoda hűséget kíván az Ur: az ő egyházi szolgálaitol? [40a:]

F A kristus szolgájának hűsége vagy az Istent, vagy az Anyaszent egyházat, vagy az népet illeti, ami az Istent illeti, akinek titka, és kintse keze között vagyon, tisztességel., és meg változtatás nélkül kel az ő szavát hirdetni. osztogatván tsak azoknak szentségeit, és titkait, akiket erdemeseknek lát arra lenni, és mindenkben az Isten szolgálátját. és ditsőségét kel keresni., és nem amaga hasznát. vagy ditsőségét. ami az Anyaszent egyházat. és a népet illeti amelyek reája vannak bizatatra,⁹² az Isten rendelése szerint. és az ő hatalma alatt, minden táalentumát. gondgyát, munkáját, minden javát hitelett., a hivek üdvességire kel fordítani, őket oktatni, és jó tanátsot nékik adni, hogy maradhassanak, és éléb mehessenek, az igazán valo⁹³ áitatoságban., vigyázásal is kel őket vezetni, szent élettjeknek példájával. őket bátorítani, ő érettek ajánlani az imádságot, áldozatokat, és őket készíteni apenitentzia tartásal., és az

²⁰ Évangélium igazságának követésével. a szenttségek vételere, nehogy az élet helyet, halált adgyanak nékik.

K. Azt mondgya másut szent Pál. hogy igyekezik mindennek tettezeni, mindeneket meg nyerni, hogy [40b:] mondhattya tehát itt azt, hogy nem gondol az emberek itéletivel.

²⁵ F Mert más helyt érti az emberek itéletit az ő magok javára valo nézve, kívánvan tsak azért tettezeni nékiek, hogy a lelkek hasznára lehesen, és hogy az Istenhez vihesse őket, de itt érti az emberek itéletit, ő magára valo nézve, azért is mondgya, hogy nem gondol itéletkel, az emberek, akár jól, akár roszul. itéllyenek felöllünk, azal. se több, se kevesebünk nem lészén., anem áll az emberek itéleteken. mivel

³⁰ Isten előtt, mindenikünk olyan, a mitsodás valójában. az Apostol arra int tehát itt minket hogy ne gondollyunk az emberek itéletivel: akár ditsérjenek, akár gyalázanak, mivel leg gyakortáb az ő itéletek vakmerő és bizonytalan. és ha az Isten jóvá hadgya magunk viselésit.

³⁵ mit gondolunk azal. hogy az emberek azt ditsérjék vagy gyalázák, mind azon által. nehéz el hinni hogy mint vigyázunk tselekedetünk-

⁹² bizatatra, [!]

⁹³ valo <hit> áitatoságban.,

ben az emberek ditséretekre, és hogy mely keveset gondolunk azal, hogy atessék az Isten előtt.

K. Az Apostol azt mondgya hogy nem meri ma-[41a:]gát itélni, és más helyt azt mondgya, hogy mi magunkot itéllyük meg. hogy⁸ egyezteted ezt meg?

F. Az Apostol, vagy is inkább a szent Lélek, aki öáltala beszél, nem mond ellenkezőt amaga mondásával vannak olyan vétkek; és fogyatkozások,⁹⁴ amelyeket valóságál üsmérjük, és amelyekről meg kel. mi magunkot itélnünk,⁹⁵ hogy azokrol meg ne ítéltesünk,¹⁰ de sokszor nem tehetünk ítéletet azoknak nagyságokrol. se arrol a mi el vagyon rejtve, jó erköcsinkről sem tehetünk ítéletet, se jó tselekedetinknek érdeméről, mert a fellyül haladgya a mi értelmünket, mit tudunk abban ha nintsené a szivünk belső resziben valamely titkos magunkhoz valo. szeretet., amelytől származhatnak ajó tselekedetek, és amely semivé teszi azokat az Isten előtt. noha szemeink előtt azok ditséreteseknek, és szenteknek tettzenek lenni.⁹⁶

K. Mit akar az által az Apostol. midön azt hagyja hogy ne itelyünk idő előtt, amég az ur el nem jö?

F. Nem tilttya azt nekünk hogy arrol⁹⁷ ne itéllyünk a mi valóságál jó, vagy rossz, hanem [41b:] arrol ami homályos, és bizonytalan, tilttya aszabadságál valo ítéletet, a melyel itéllyük felebarátunk titkos szándékát, és a mások belső jó erköcseit és vétkeit, a melyeket nem üsmérjük, mi tsak külső képen üsmerünk másokat, és vakmerőség nélkül tovább nem vihetttyük gondolatinkot, tsak az Isten láttya a⁹⁸ a szívek mélységít.

K. Magyarázd meg ezt nekünk még jobban valamely példával?

F. Példának okáért valamely bünös a világot⁹⁸ egy kevesé meg vesse, már azt szentnek fogják tartani, az Istennek valamely szolgálja egy kis fogyatkozásban essék, már azt tarttyák felölle hogy el vete-medet., nem félnek hirtelenkedni az ítéletel., és meg előzni az Istenét, aki avilág eleiben fogja terjeszteni a szivnek leg belsőb titkait, az

⁹⁴ vannak olyan vétkek; és fogyatkozások, vannak olyan vétkek és fogyatkozások., [Fölösleges ismétlés.]

⁹⁵ <üsmé> itélnünk,

⁹⁶ [A következő kérdés törölve:] <K. Mitsoda rossz lehet azokban a jó tselekedetekben amelyek előttünk el vannak rejtve?>

⁹⁷ arrol <valóságál> ne itéllyünk a mi valóságál

⁹⁸ a világot <m> egy kevesé meg vesse,

Apostol nem akarja tehát hogy az ilyenekről ítéllyünk, hanem hogy meg várjuk azt, az utolsó napot, a melyen az Isten ki nyilatkozattya a szívek titkait.

Evangelium

Szent Luk: 3. 1.

Tiberius Császár birodalmának tizen ötödik esztendejében., pontius pilatus tisztartója lévén Judaeának, Hérodés tetrárkája lévén Galilaeának, Filep pedig az ő Attyafia, tetrárkája lévén Ituraeanak, és⁹⁹ trákonit tartományának, és lysaniás tetrárkája lévén. Abilinának Anoniás,¹⁰⁰ és kaifás papi Fejedelmek alatt, lön az ur Igéje Jánoshoz, a Zakariás Fiához, a pusztában, és jöve a Jordannak minden tartományiban, predikálván a penitentziának kereszttségét, abűnnek botsánattyára, amint írva vagyon Isaiás profeta beszédének könyvében, A kiáltó szava a pusztában készíttétek el a Ur utát, és minden. hegy és halom meg aláztatik, és a horgasok egyeneseké lesznek, és a darabosok sima utakká, és meg láttya minden test az az Isten üdvözítőjét.

Magyarázat

K. Miért teszi azt fel az irás hogy lön az urnak szava keresztelő szent Jánoshoz, minek előtte el kezdené predikálását?

F Azt akarja nekünk meg mutatni, hogy az olyan hivatalt el nem kel kezdeni hogy ha csak rend szerént vagy renden kívül. arra nem hivatatik az Istentől, igen nagy vétkes vakmerőség az egyházi hivatal-[42b:]ban avatni magát valakinek, magatol, akármely buzgó indulatból legyen is, de a még nagyobb a midőn. az elő menetelért, haszonért, keresik, az egyházi hivatalt, holot arra hivatatni kel., valamint Aaron, hebr. 5. 4. a mely kegyelmek szükségesek arra, hogy azt mind mások, mind magunk iránt, érdemesen, és hasznosan vihesék végben. azok ahivatalnak kegyelmében vannak foglalva, valamint a magjokban, mivel mag nélkül nintsen gyümölcs.

⁹⁹ és <Lysanias tetrárkája lévén Abisinának> trákonit tartományának,

¹⁰⁰ Anoniás, [Az o betű esetleg a-nak is olvasható; név Annás helyett.]

K. Miről kezd el szent János predikálását.

F A penitentzia tartáson, valamint akristus is tselekedék, azután, meg mutatván azzal nekünk, hogy azok akik az Istenhez akarnak menni, a penitentzia tartáson kezdgyék, ezt nevezi szent Pál a vallás⁹⁵ fundamentumának. hebr. 6. 1. mint hogy az emberek vétkesek, szükségek vagyon a penitentzia¹⁰¹ tartásra, anélkül nem lehet az Istenhez térni, avétkes hajlandóságokat csak a penitentziával lehet el törölni, ez tehát a kezdete, a keresztyéni, és az Evangéliumi életnek,

K. Elegendőe apenitentzia tartásra hogy a vétket el hagyák, és új¹⁰⁰ életet kezdgyenek. ? -

[43a:] F Éppen enem elegendő, ezt is tanították az utolsó időbéli eretnekek, a mely tanítást rosznak itélé lenni a Tridentinumi Conciliumban az Anyaszent egyház, szükséges azért hogy a bűnös a köny hullatások, és a penitentzia munkái által meg érezze, mitsoda keserves¹⁰¹ dolog az Istent el hagyni, szükséges tellyeséggel, hogy a¹⁰² véték meg büntetődgyék abűnöstől magától ezen a világon, vagy a másón a hosszu álló igazágtól, ha penitentziát nem tartotok, mondgya az ur, mindnyáján¹⁰³ el vesztek,

K. Miképen predikállá szent János apenitentzia tartást.

F Azt inkább predikállá példa adásával, mint sem beszédével, aleg¹⁰⁰ rettentőb beszédök, és igazságok, keveset használhatnak, hogy ha csak a beszédet, életével meg nem bizonyította, és azt foganatosá nem teszi hogy a szívet meg hassa, az olyan magára mondgya ki az ítéletet, aki csak, szóval, és nem példa adással-is predikál,

K. Miképen kívánnya ez a szent, hogy akristus el jöveteléhez⁹⁵ készülyünk, és az ő malasztihoz: melyeket hoz nekünk?

[43b:] F Azt akarja 1. hogy minden völgy bé töltessék. 2. hogy minden hegy és halom, le nyomatassék, 3 hogy az egyenetlen utak, egyeneseké legyének. 4. hogy adarabos utak tiszták legyének.

K Mit téssen a, hogy a völgy bé töltessék?¹⁰⁰

F Azt hogy bé kel tölteni szívünknek üreségit a jó erkölcsökkel, és jó tselekedetekkel. bé kel azt tölteni az Isteni szeretettel., a melynek azt birni kell egészen, mivel minden jó erkölcsöknek az a gyükere, és lelke. A hogy, fel emellyék az Isten jóságában valo erős reménséggel;¹⁰¹ és tekélletes bizodalomal, a hittségben, és lankadságban eset lelkeket

K. Mit téssen a, hogy ahegy, és ahalom le nyomatassék?

¹⁰¹ a penitentzia⟨ra,⟩ tartásra,

¹⁰² a [Beszúrás.]

¹⁰³ mind⟨gy⟩nyáján

F. Azt hogy, lekel nyomni avalóságos, és szivbéli alázatoságal akevélységet, és a nagyra vágyást, és bé fogadni az alázatos, és szegény kristust, egy szoval. ellene kel mondani szivesen., a világhoz valo ragaszkodásnak, a mely felyeb emelne minket. mint sem a mint
5 vagyunk.

K. Mit tészén a, hogy az egyenetlen utak, egyeneseké legyenek.?

F Az egyenetlen¹⁰⁴ utakon érti, arendeletlen. és meg romlot szokásokot, akép mutatoságot, a tettetést, a tsalárdságot, egy szoval minden félen valo uttyait. [44a:] az ollyannak, a ki nem jár egyenesen az
10 Isten előtt., meg kel mind ezeket egyenesíteni az igaságnak rendi szerént, mivel az Isten gyűlöli akét szinüségét és az egy ügyüségét szereti., olyan egy ügyünek kel lenni mint agyeremek, hogy tisztelni, és követni lehesen akristus gyermekségét.

K. Mit tészén a, hogy a darabos utak tiszták legyenek.?

F Ez azt tészí, hogy ha¹⁰⁵ részt akarnak venni akristus malasztiban. amelyeket nekünk hozá el születésekor, szükséges valójában azon lennünk, hogy meg győzhesük. és szelidithesük természetünket, izetlenségünket, fent héjazo és egyenetlen elménket, a mely majd vidám, majd szomorú, majd uralkodo, vagy majd mod nélkül valo
20 alázatos. és helyheztesük magunkot abban a kegyességben, és egyenlőségben., a mely mindenkor egyaránsu légyen., a kristus maga viselését vegyük például magunknak, ösoha semmit nem tselekedet indulatból., hanem mindent szeretetből és igaságból, egyenes elmével; és szeretettel.

[44b:] KARÁTSON NAPJÁN AZ ÉJFÉLKORI MISÉRE

Imádság.

25 Óh Istenünk a ki ezt az Éttzakát szenté tettetd, és fényesé, annak születése által, aki az igazán valo világóság, add meg hanéked tettzik, hogy minek utánna meg üsmértük volna eföldön azon örökös világóságnak titkait, örvendezhesünk az Égben azon örömel. a melyet ád nekünk ate Fiad a kristus Jésus, aki Isten lévén, Éll, és uralkodik

¹⁰⁴ [Íráshiba:] A egyenetlen

¹⁰⁵ ha [Beszúrás.]

Atyám fiai meg jelent a mi üdvezítő Istenünk. kegyelme minden Embereknek, oktattván minket hogy meg tagadván az Istentelenséget, és a világi hívságokat, jozanon, és igazán, és áitatosan élyünk, evilágon, várván aboldog reménséget, és a nagy Isten, s' ami üdvezítő¹⁰⁵ Jesus kristusunk ditsőségeinek el jövetelét. aki önnön magát adta érettünk hogy minket meg váltana minden hamiságtól. és tisztitana magának kedves népet, a jó tselekedeteknek¹⁰⁶ követőjét, Ezekről szóly, és ints. a mí. [45a:] urunk kristus¹⁰⁷ Jésusban.

Magyarázat

K. Mire oktat minket az Apostol. ebben a letzkében.

¹⁰⁵ F. Előnkben teszi rövideden mind azokat a mikre tanítot minket akristus az ő első eljövetelekor. beszédivel, vagy példa adásával, astot, mint egy, szempillantás alatt meg láthattjuk, hogy a kristus tanítványának mit kellesék el kerülni, tselekedni, és remélni.

K. Mire int a kristus hogy el kerülyük?

¹⁰⁶ F. Arra hogy kerülyük el. az Istentelenséget. és avilagi rosz kívánságot, az Istentelenség alá értodik mind avalami ellenkezik avalósággon áitatoságal és avallással. a káromkodást, az Isten szent nevének szentágtelenítését, ababonáságot. vallástalanságot, és közönségesen az egész vétkeket, főképen azokat, a melyeket Isten ellen tselekesznek, ¹⁰⁷ és azok ellen, a melyek ő néki szenteltettek, avilagi rosz szokások alá értódnak, a rendetlen kívánságok, a világi dolgokhoz valo szeretet, úgy mint a betsület, gazdagság, gyönyörködtetés. és mind azok, valamik azokat tekintik. tilttya a [45b:] teremtet állatot magáért szeretni. és azt, a mi arra igyekezik. hogy azal elhesen, hogy abban ¹⁰⁸ tohonne boldogságát, és gyönyörüségét.

K. Miben áll az, a mivel tartozunk az ő szolgálattýára?

F. Ezekben¹⁰⁸ a három jó erkölcsökben foglaltatnak mindenek, a mértékleteségben, igazságban, és az Isteneségben, a mértékleteség magában foglallya mind azt., a mivel magunknak tartozunk, az igaz-

¹⁰⁵ [d-je t-ből javítva.] tselekedeteknek

¹⁰⁷ [k-J-ből javítva:] kristus Jésusban

¹⁰⁸ [E: javítva; úgy látszik A-ból:] Ezekben

ság mind azt, valamivel tartozunk felebaratunknak, és az Istenség azt, a mivel tartozunk az Istennek,

K. Hogy kel mértékleteségben élni?

F Ugy hogy, el kel a szívünket vonni a teremtet állatoktól. és szükségért élni azokkal, ez életben elsem lehetünk azok nélkül, az Isten meg engedi hogy azokkal éllyünk, de szükségből, vigyázunk az Istenre, és az ő Ditsőségére, és fordítsuk a mi magunk meg szentclésire, a világi dolgokon, a melyek környül vésznek minket. ugy kel által menni, hogy az örökké valokat el ne felejtstük, mert noha az Isten meg enged is némely dolgokat, de azt nem engedi hogy azokkal élyenek, azaz, hogy a szivet azokhoz kaptssollyák., és hogy azokat, mago[46a:]kért szeresék, azokat ugy tekintvén. mint utolso végeket.

K. Hogy kel igazságal élni?

F ugy hogy meg adgyuk mindennek a mivel tartozunk, szent pál szerént, az adot. akinek adoval tartozunk, a tiszteletet, akinek tiszteletet., a szeretetet pedig mindennek, mert tartozunk mindeneket szeretni, mindenkor; és minden időben, a szegényeknek adni Istenért a szükségén felyül valot, és kel tenni az ő szükségéről; az-irgalmaságnak tselekedetivel kel lenni mindenekhez, testi, vagy lelki képen, vagy akár mely modon. a mi tehetségünk szerént., egy szoval. a mi állapotunk, és az Isten rendelése szerént, tegyük mind azokat a jókot felebaratunkal, a melyeket kívánnok, hogy velünk tselekednék, és ne tegyük másal azt a gonoszt, a mellyet nem akarnok hogy velünk tenné. így lehet tehát igazságal élni.

K. Hogy kel Istenesen élni?

F végben kel azt¹⁰⁹ vinni. a mivel Istennek tartozunk, ötet imádni kell. néki könyörögni, néki engedelmeskedni, hálákat kel néki adni azokért a [46b:] jókért a melyeket vettünk ő tölle, minden időben és minden helyen kel ötet imádni nagy alázatoságal, szivesen kel ötet szeretni mindenben, és mindenek felet, kérni kel ötet szüntelen valo suhajtásal., bizodalomal. buzgoságal, alázatoságal. és álhatatoságal. engedelmeskedni kel néki gyorsaságal alázatoságal., örömel, akár mit parantsolyon, hálákat kel néki adni mindenekben. a nyomoruságban, boldogságban. agonoszért, valamint ajjóért, mert mindent javokra fordit azoknak, kik ötet szeretik, és akiket szentségre hivut, el végezése szerént, az ember egészen az Istené, lelke, teste,

¹⁰⁹ [a — nagyon hasonlít az e-höz; bár ritkán az a-t is írja így:] azt

jóva, jó erkölce, és mind az, a mi ötet körül veszi, avaságos Istenség tehát abban áll, hogy mindent vissza kel neki adni, mindenben örökös Urnak kel ötet vallani, mindent az ő Ditsőségre, és rendelésére fordítani, ti nem vagytok magatokéi mondgya szent Pál,⁹⁵ 1 Cor. 6. 19, mert nagy árron váltottattatok meg, Ditsöitések azért az Istent, ati testetekben, és lelketekben, melyek az Istenéi, a krisztus meg holt mindenekért, hogy akik [47a:] élnek, ezután ne éllenyek magoknak, hanem annak, aki ő érettek meg holt és fel támadot, 2 Cor. 5. 15.

¹⁰⁰ K. Mitsoda dolgokat kel nekünk reménlenünk?

F A krisztus Ditsőséges el jövetelit, és az örök boldogságot, melyet halálával érdemlette nekünk és a melyet kétség nélkül nekünk meg adgya, hogy ha ellene mondunk a világi¹¹⁰ kívánságoknak, és mind annak a mi ellenkezik az Istennel, hogy ha mértékleteségben,¹¹¹ igazságban, Istenségben élünk, és hogy ha ezekben végig meg maradjunk, de akeresztyeni reménységnek, ki kel zárni a világi reménységeket, valamint hogy nem szabad együt¹¹² kívánni a Menyei jókot, avilági jókat, szintén ugy nem szabad, egyszer mind szeretni a teremtet a teremtet átalattal, és két urnak szolgálni.

¹⁰¹ K. Mitsoda modal áll az Apostol, hogy minket az Isten szolgálattára indithason?

F A krisztus ki mondhatatlan szeretetének példáját adgya előnkben, aki is halált szenvedo hogy meg válthatna agonoszságból, hogy meg tisztíthatna a vétkeknek mocskából,¹¹² és hogy különösön az¹¹³ ő szolgálattára szenteltetet népet állíthatna fel; és a mely nép bugyo lenne a jó tselekedetekben.

[47b:] Évangyelium

Szent luk. 2. 1.

Az időben parantsolat mene ki Augustus Császártól, hogy bé iratának az egész világ, és ez az első bé iratáslön Czirinustól, syrianak tiztartójától, és mennek vala mindenek hogy bé vallanak¹¹³ magokot ki ki az ő városában, fel mene pedig Josef is Galilaeából. Náza-

¹¹⁰ a <királyi> világi

¹¹¹ [e-a-ból javítva:] együtt

¹¹² [A második l-t utólag toldotta a szóhoz:] mocskából,

¹¹³ [A második a esetleg o-nak is olvasható:] vallának

ret városából, Judacába, a David városába, mely Bethlehemnek hivatatik, mivel hogy a Dávid házából, és nemzetségéből vala, hogy bé vallaná magát Máriával. önéki jegyeztetet nehezkes feleségivel, lön pedig midön őt volnának. bé telének a napok hogy szülne, És⁵ szülé az ő Első szülöt Fiát, és bé takará ötet, polákban, és a jászolban fekteté, mert nem vala nékik helyek a szálláson. és pásztorok valának. azon tartományban. vigyáztván és örízvén az éjeli vigyázásokat az ő nyájoknál, és imé az Ur Angyala meg állaték mellették, és az Isten fényesége környül fogá őket, és nagy félelemel meg félemlének, és mondá nékik az Angyal, ne fellyetek, mert imé nagy örömet hirdetek néktek, mely lészen minden népeknek, mert születet ma **[48a:]** néktek üdvezítő, ki az ur kristus, a David városában,¹¹⁴ és ez nektek a jel, találtok egy kis gyermekecskét, polákban bé takarva, és a jászolyban helyheztetve, és mindgyárt¹⁰ lön az Angyallal menyei seregnek sokasága. Ditsérvén az Istent. és mondván, Ditsőség magóságban az Istennek, és eföldön bekeség a jó akaratu embereknek.

Magyarázat.

K. Miért parantsolá Augustus CSászár, hogy mindenek be iratának ki ki az ő városaban.?

²⁰ F Az Isteni rendelés mindeneket igazgatván., ezen az uton akará bé tölteni a profetiát. a mely szerént Bethlehemben. a Dávid városában kellették születni a Messiásnak, azért hogy meg lehesen bizonyítani a pogányoknak. az ő magok leveleiben, hogy a kristus a proféták mondasi szerént, a David familiájából volna, és hogy ő valóság²⁵ az a Messiás., a kit anyi száz esztendőktől fogva vártanak.

K. Mire kel vigyázni a CSászárnak ezen parantsolattyában.?

F Azt meg láthattjuk abban; hogy egy pogány császár. munkálodik nem tudva, az Isten akarattyának vég-**[48b:]**ben menetelésben, meg is mutattya ez, hogy a Fejdelmek szive, az ő kezében vagyon.,³⁰ ugy is fordittya azt., amint néki tettzik, eszközül is veszi őket, akarattyának végben valo vitelére, azért hogy az jóknak kedvezen, vagy a gonoszokat meg büntesse. Augustus hogy bé iratátá az egész népet; nem egyébre vigyáza,¹¹⁵ hanem hogy eleget tenne kevélységének, vagy

¹¹⁴ városá(ban)ban, [Az első-ban elmosódott, ezért újra kiírta.]

¹¹⁵ Úgy látszik, az a betűt utólag toldotta a szóhoz; eredetileg z után vessző volt, erre ráírta az a betűt:] vigyáza,

fösvénységének, de az Isten azt, az ő öröktől fogva való akarattjának végben vitelére fordítá. ezis vigasztalhattya meg az ő szolgálait az üldözésekben. bujdosásokban. a melyeket szenvednek, mivel az ő ellenségek nem tehetnek nekik több rosszat, tsak a menyit meg enged nekik, és azt is az őveinek jovokra, és elő menetelekre engedi meg.

⁹⁸ K. Mit jelent a laistrom a melyben bé vagyon irva az egész Romai birodalomban lévő nép?

F Az életnek könyvét jelenti, a melyben vannak bé iratva, a szent Irás szerint a választottak, akik akereszttség által akristus birodalmában lévő népekké lettenek, akiknek részt akar adni országában.

¹⁰⁰ K. Az Isten Fia testet vévén magára, a szent szüz méhében, miért engedelmeskedék egy pogány CSászárnak, parantsolattyára, elméjekben adván szent Josefnek, és Mariának, hogy Bethlehemben [49a:] menyenek, és magokat bé irasák?

¹⁰¹ F Meg akará ezáltal mutatni még születésekor, hogy azért jött volna ell, hogy helyre hozza a mi első Atyánknak az Isten parantsolattyához való engedetlenségit, az ő maga engedelmeségével.¹¹⁶ egy hitetlennek parantsolattyára, ezen példájából meg tanulhattyük, hogy az Istennek engedelmeskedik, aki a földi hatalmasoknak engedelmeskedik, és az, az Isten ellen¹¹⁷ áll, aki azok ellen áll, hogy ha az ő parantsolattok nem ellenkezik ahittel, és az Évangélium tanításával, azt is meg tanulhattyük, hogy akár mi szállyon reánk de azt úgy vegyük mint az Isten kezéből, úgy is tekéntsük azokat kik minket üldöznek, mint olyan eszközöket, a melyekkel áll, hogy minket meg jobbittson.

¹⁰² hogy meg próbállya hűségünket, alázatoságunkot, és hogy meg jutalmazassa álhatatoságunkat.

K Az Isten miért kedvez oly közönséges pásztoroknak, Angyalát küldvén hozzájuk, és miért akarja hogy ők imadgyák a Messiást elsőben?

¹⁰³ F. Azt akarja ezen példában meg mutatni, hogy rend szerint olyanokot választ,¹¹⁸ akik a világ szerint leg alább valok, hogy meg szégyenüllyenek azok, kik eföl-[49b:]dön leg fellyeb valok, azért is tielkedé, hogy jobban meg bizonyithassa születésének titkát, a melyről azon együgyü pásztorok bizonytságot tennének, ebből meg láthattyük hogy szeretnünk kel. az egy ügyüségét, a munkát, az aláza-

¹¹⁶ [engedelmeségévelből javítva, a fölösleges ékezet áthúzásával.]

¹¹⁷ ellen [Boszúrás.]

¹¹⁸ [A t betűt utólag toldotta a szóhoz:] válasz,t,

tos életet, úgy hogy kedvesen tekénthesen mi reánk, valamint a pasztorokra, alkalmazatosoká tégyen rendelésének végben vitelére.

K. Mitsoda hasznokra lön a Bethlehemben lévő lakosoknak, a kristusnak közöttök valo születése, akinek születését hirdeté a⁵ pásztorok. ?

F Nem hogy azt hasznokra fordították volna de az előbbeni vakságokban meg maradának, se meg nem vizsgálák, se végire nem menének ilyen nagy hirnek. ebben jelenték azokat akeresztyéneket, a kik nem gondolván az üdveséggel, el mulattyák az alkalmazatoságokat., a szemek előtt lévő igasságokra oktattatni magokat, ha jól meg vizsgálják a világoságnak azt az első fényességét. mely reájok sűt, és követnék azt az utat melyet nyit nékik az Isten, egészen meg tanulhatnak az üdveséghez tartozando dolgokat. de a világi dolgokhoz valo ragaszkodások., el fordítyák őket. az üdveséges igaságoktól. és meg nem engedik hogy **[50a:]** azokrol gondolkozanak. ettől is vagyon hogy az Isteni intések meg nem hatyák őket, mivel az elméjek és a szívek más felé vannak fordulva, és hogy holtig valo tudatlanságban. vakságban., és¹¹⁹ meg átalkodásban maradnak, nem azért hogy modgyok nem volna arra, hanem ők mulattyák el a modot hűségtelességéért,²⁰ és meg romlásokat; és penitentzia tartatlanságokért, haragbol álló kintset gyűjtenek az utolsó napra.

K. Mitsoda örömet hirdete az Angyal. apasztoroknak. ?¹²⁰

F Lelki és valóságos örömet, a mely nem agyönyörűséget, se nem a világi gazdagságokat tekénti, hanem olyan üdvezítőnek születésit, a²⁵ ki meg szabadítani jött el az embereket, az ördögnek; és a véteknak rabságokbol., hogy nékik., az Isten Fiaihoz illendő valóságos szabadságot nyerhesen. és hogy érdemeseké tegye őket a Menyei örökségre

K Mitsoda külömbség vagyon. ezen öröm, és a világi öröm közöt?

F Tellyeséggel külömbözik, mivel avilági öröm hamis. és tsalárd,³⁰ tsak atsalando jokat tekénti, a mellyek akaratumk ellen is el hagynak minket., és a mellyek irtoztato üreségben, halálos keserűségben, **[50b:]** azigazán valo joktól valo meg fosztásban, és meg orvosolhatatlan kétségben valo esésben ejtik az lelket, egy szoval azolyan öröm, a mely tsak az érzékenységben vagyon, mely a szívet el szárasztya, és a melyet a leg kisebb szomorúsagis el. olttya, de viszontag³⁵ az öröm, a melyet az Angyalok hirdetnek nékünk, és amelyet az üdvezítőnk hozz nékünk születésekor, az aszivet egészen meg hatya,

¹¹⁹ és <m> meg átalkodásban

¹²⁰ apasztorokk. ?

és bé tölti,¹²¹ az örökké való, mert az örökévalóságot tekénti, a meg marad, a nyomoruság. és még a szenvedések között is. és azt semi el nem űzheti tsak avétek.

⁵ K. Tsak a pásztorokat illetéé ezaz új hir, a melyet az Angyal hirdete?

F Az Angyal mondása szerént az egész népet illette, főképen az igazakat; és mind azokat, akik részesülni¹²² fognak az Isten akarattyának bé tellyesedésében, aki el végezte volt öröktől fogva hogy nékünk az ő Fiát meg váltoul, és szabaditoul adná, *Ezen akaratnak általa*, mondgya szent Pál. *szenleltünk meg, a Jesus kristus Testének, egyszerű való áldozattyának általa*. hebr. 10. 10. **[51a:]** az az akarat, szerzi mi bennünk a jó akaratot, mely nem egyéb hanem. az Isteni szeretet. a mely bé¹²³ töltvén szívünket, végben viteti velünk azt a jót. a melyre a kegyelem indit. eszerént szentel meg minket az akarat, de ¹⁰ az az akarat nem habozo akarat, nem hajol majd egy, majd más felé, hanem az az akarat erősen, és állandó képen akar az Istené lenni, és néki engedelmeskodni mindenekben. ¹⁵

K. Azok akik a vétékben maradnak, vagyoné részek azoknak a kristus születésiért való lelki örömben?

²⁰ F Ez az öröm nem illeti őket, hanem azokat akik az Istennek hivei., mert aki az ő testét a szenvedésekre és ahalálra jött adni, hogy el töröllye a vétket, mitsoda örömet adhat azoknak. akik tsak a gyönyörűségeket és a testi kényeségeket szeretik, nintsen se békesége, se öröme ahamisaknak. Isa. 57. 21

KARÁTSÓN NAPJÁN A 2^{DIK} MISÉRE

Imádság

²⁵ Oh! Mindenható Isten aki oly bőséget osztod nékünk ate meg testesült Igédnek világosságát. adgyad, hogy meg mutasuk tselekedetinkben azt a vilá-**[51b:]**goságot melyet hint ahit lelkünkben.

¹²¹ [l-helyén javítás látható, talán t-ből javítva; töltiből tölti?]

¹²² [n Javitva olvashatatlan betűből:] részesülni

¹²³ bé <tölti szívünket> töltvén szívünket,

Atyám fiai meg jelent ami üdvezítő Istenünk kegyesége, és Embersége, nem az igazság tselekedeteiből melyeket¹²⁴ mi¹²⁵ tselekedtünk, hanem az ő irgalmasága szerént üdvezitet minket, az ujonan születésnek feredője, és szent Léleknek meg ujitása által, kit ki öntöt mi reánk
 5 bőségesen a mi Üdvezítő Jésus kristusunk által. hogy meg igazulván az ő malaszttya által örökösi legyünk areménség szerént az örök életnek, ami urunk kristus Jésusban. .

Magyarázat.

K. Miben tettzik ki az Istennek az Emberekhez valo josága és szeretete, melyet az Anyaszent egyház ad előnkben szent pál által.?

10 F Abban, hogy akristus maga mondgya, *hogy az Isten ugy szerette avilágot, hogy az ő egyetlen egy Fiát adná, hogy minden valaki hiszen ő benne elne veszen, hanem örök élete legyen* joan. 3. 16. lássátok mondgya szent János *mi némü szeretetet adot minékünk az Atya, tudni illik, hogy az Isten Fiának [52a:] hivatassunk.* 1 lev. 3. 1.

15 K. Honnét érdemlették azt meg az emberek az Istentől hogy az ő Fia meg testesülne váltságokért?

F ök azt semmi képen meg nem érdemlették, mivel az Apostol azt mondgya hogy az Isten nem a mi jó tselekedetinkért váltot meg minket., az emberek mindnyájan vétékben születetvén, meg érdemlették az eredendő bünért, és más sok egyéb vétkekért. az örök kárhozatot az Isten tsak egyedül az ő joságából., és irgalmaságából váltot meg minket., az ő Fiának testesülése által, azért tsak egyedül az ő kegyelmének, és az ő Fia érdemének kel adni a Ditsőséget.

K. Mitsoda modon adgya az Isten nekünk kegyelmét azüdvösesre?

25 F A kereszttségben adgya, amelyben a mi testünk meg tisztítatik a víz által, és a mi lelkünk meg ujitatik a szent Lélek által., szent pál azt ujolag születés vizének nevezi, mert abban ujolag születünk. és hogy az ördög fiai lévén az első születésünkor, az eredendő vétékért. amásodik születésünkor, az Isten Fiaivá leszünk.

¹²⁴ <a> [?] melyeket

¹²⁵ mi [Beszúrás.]

K. Mitsoda hasznal jár a, hogy az Isten Fiaivá fogadot minket?

F Először ahogy, az Isten irgalmaságából az egész [52b:] bűneinkről való botsánatot veszünk, másodszer ebben a szenttségben kegyelmet veszünk. a szent Lélek által, ami meg szentelésünkre, harmadszor rész adatik a Meny országnak birására.

K. Mire kötelez a minket. hogy az Isten Fiaivá fogadot.

F Arra hogy nem kel többé ugy élni mint a világ fiai, hanem ugy mint illik az Isten Fiaihoz. elkel¹²⁶ vonni szívünket a földi dolgoktól. és fel kel emelni kívánságinkot és szeretetünket a mi örökké való örökségünk felé, a mely a Meny ország, a mely felé kel czélozni minden reménségünknek.

Évangélium.

Szent luk. 2. 15.

Az időben a pásztorok szollának vala egy másnak, menyünk el Bethlehemig és lassuk meg a lött dolgot; melyet az Ur meg jelentet nekünk, és el. menének sietve, és találák Máriát és Josephet, és ajászolban tétetet gyermekskét, látván pedig meg érték adolgot mely nekik gyermek felől mondatot vala, és mindnyájan akik hallák tsudálkosának, és azokon, melyek a pásztoroktól mondattak vala nekik. Macia pedig magában tarttya vala mind ez igéket; sziveben forgatván, és viazá térének apasztorok ditsöitvén [53a:] és¹²⁷ Ditsérvén¹²⁸ az Istent, mindenekben, amiket hallottak és láttak vala, amint meg mondatot vala nekik.

Magyarázat.

K. Mit tanulhatunk apásztorok tselekedetiből akik meg nem elégedvén azal. amit az Angyal monda nekik, hanem sietve Bethlehemben menének,¹²⁸ hogy meg láthatnák azt, akit nekik hirdettek?

F Azt tanulhattyuk hogy követnünk kel gyorsaságal. és hűségel. az Isten kegyelmét, és világosságát, melyeket ad nekünk, mivel se-

¹²⁶ elkel <vo> vonni [Törlés a sor végén.]

¹²⁷ és <és Ditsöitvén> Ditsérvén

¹²⁸ [Utána kérdőjelet írt, de áthúzta, s az áthúzott kérdőjel elé veszőt tett:] menének,<?>

mitől nem felhetünk úgy, mint ha viszá élünk és ha hálá adatlanok vagyunk kegyelméhez, hogy ha nem követtyük intésit veszedelemre adgyuk magunkot, mivel az Isten el veszi atunya és rest szolgától amiye vagyon. és annak adgya akinek már vagyon, az az, annak, aki

5 azal jóll élt, amit vett.

K. Mit tsinálnak apásztorok, hogy hivek lehesenek a kegyelemhez mely öket hija ?

F Mindeneket el hagyván siettségel keresik az üdvezitöt,¹²⁰ azért hogy ötet tisztellyék, mint örökös urokat, hogy nekie ajánlyák magokot. hogy részek lehesen születésének örömeben.,¹³⁰ és békeségében., tudni illik azokban anagy jokban., melyeket hozot az embereknek.

K. Hová menének keresni ötet ?

[53b:] F A jászolhoz, a hol úgy találák bé¹³¹ pokálva valamint egy közönséges gyermecksét. amint az Angyal meg mondotta vala

15 nékiek, nem kel a kristust keresni a gazdagságban, és a világi nagy uraságban. hanem az alázatoságban., aszegénységben, akeresztben, és a szenvedésben,

K Miért nem kel akristust keresni agazdagságban és a világi uraságban. ?

20 F Mert mind ezek tsak arra valok. hogy ketsegtessék rosz hajlandóságinkot, az irás tilttya a világi szeretetet, és azt ami avilágban vagyon., szent Janos azt mondgya, hogy nintsen abban az Isteni szeretet, aki avilágot szereti, 1 lev. 2. 15. ugyan azért kényszerit minket az Anyaszent egyház akeresztség előtt. ellene mondani a sátán-

25 nak, aki fejedelme avilágnak, az ő tselekedetinek, úgy mint a véteknek, és az ő pompáinak, úgy mint avilági dolgoknak, mellyek okai rosz hajlandóságinknak, meg mutattya ez által az Anyaszent egyház, hogy illyen okon modon lettünk keresztyéneké és akristus tanitvanyivá

30 K. Miért mondog hogy a kristust, az alázatoságban, szegénységben, és akeresztben kel keresni ?

F Azért hogy tsak által üdvezit minket, és hogy bűneinkből. meg nem szabaditathatunk, hanem [54a:] tsak olyan orvoságokal. melyek azokal ellenkeznek, úgy mint akevélységből, az alázatoság által., agyönyörűségnek szeretetiből. aszenvedés által, agazdagságnak

¹²⁹ <h> azért hogy

¹³⁰ [Eredetileg: *eredemében* volt; az első *e-t* *ö-re*, a *d-t* *ö-re* javította, a második *e-t* törölte.]

¹³¹ bé <l> pokálva

szeretetiből. aszegénység által, hogy példát adgyon nekünk, mind ezeket magais követte, részünk pedig ugy lehet az üdveségben, hogy ha hozzája formálljuk magunkot.

⁸ K. Hogy lehet apásztoroknak meg üsmerni az Isten Fiát oly igen alaton és szegény voltában?

F Nezván a külső szegénységét, meg üsmérék ötet, mert nagy hitüek valának, az emberi elmének okoskodását nem halgatván, ahit, és az Isten szava nekik okoskodás helyet vala, hogy ha a kiseded, és a szegény Jéshoz akarunk menni, azt buzgoságal kel tölle kerni, ¹⁰ a sidok testiek lévén, avilág szerént valo gazdag. és nagy hatalmu meg váltot vártanak el jöni, akristus szegénységén, és külső gyengeségén meg botránkoztanak, mert nem ahit világosága szerént gondolkodtak, hanem az emberi elme szerént ugyan az is veté őket, az elmének vakságában, és aszivek meg átalkodásában

¹¹ K Mit mond az Evangyélium a szent szüz felöl.?

F Azt mondgya. hogy ezeket magában tarttya vala, és szivében forgattya vala, semit abbol el-**[54b:]**nem vesztet valamit látot tselekedni, vagy amit hallot, mert tudta mind azoknak nagy drága voltát., nagy példát adot nekünk erröl a titokrol; magában valo elmélkedésével, ahitel táplálta magát, ugyan eszerént kel nekünk¹³² tselekedni atöbb titkok irant is, és az egész igasságihoz a vallásnak, hogy ha ő hozzája akarjuk magunkot formálni.

K. A pásztorok mit gondolának szivekben. hogy meg láták azt az Isteni gyermeket a jászolyban fekünni, szegény modra bé pokálva?

¹² F viszá térének nagy tsudálkozásal., örömel, és hálá adásal. avélek tett kegyelemért, ugy hogy nem gyözének elég Ditsőséget, és Ditséretet adni az Istennek. azért amit láttak, és hallottak, ezen szenttséges titoknak, kegyelmének,¹³³ hasonló buzgoságot kell mi bennünk is iudítani.

KARÁTSON NAPJÁN A 3^{DIK} MISÉRE

Imádság

¹⁴ Tselekedgyed oh' mindenható Isten., hogy ate egy Fiád, a test szerént valo születése által, minket meg szabadittson avéteknek terhe alól, amelynek oly sok időtöl fogvást vagyunk rabságában, kérünk tőgedet a mi urunk Jesus kristus által

¹³² nekünk <is> tselekedni atöbb titkok irant is, [Az is ismétlődését keöltte.]

¹³³ kogyolme, hasonló buzgoságot [Elírás: kegyelmének helyett.]

Sok féle rendben. és sok képen szolván az Isten régenten az Atya-
 inknak, aproféták által, végezetre enapokban szolla nékünk az ő
 Fia által, kit mindenek örökösivé rendelt. ki által avilágot teremtette,
 ki mivel hogy az ő ditsőségének fényesége. és állattyanak ábrázattya,
 5 és mindeneket visel az ő erejének igéjével, meg tisztítván abünökből.
 ül a Felségnek jóbján, amagoságban. anyival méltosagosbá let az
 Angyaloknál, menyivel külömb nevet vett örökségül azoknál, mert
 kinek mondotta valaha az Angyalok közül, Én Fiam vagy te, én ma
 szültelek teged, és ismég. Én Attya lészék ő néki, és ő Fiam léssen
 10 nékem, és ismég, mikor bé hoza. az ő első szülöttet a föld kerektségére,
 azt mondgya, azt mondgya,¹³⁴ és imadgyák ötet az Istennek minden
 Angyali, és az Angyaloknak azt mondgya ugyan: ki az ő Angyalt
 lelkekké teszi, és az ő szolgait a tűznek langjává, a Fiának pedig. A te
 királyi széked Isten, örökkön örökké: igasságnak páltzája ate or-
 15 szágodnak páltzája, szeretted azigas-[55b:]ságot, és gyülölted
 ahamiságot. azért kent meg teged az Isten, ate Istened, örvendezés-
 nek olajával, ate közösid felet; És te kezdetben fundaltad uram a fol-
 det, és ate kezeid alkotmányi az Egek, azok el vesznek, te pedig meg
 maradtz, és mint a ruha mindnyájan meg avulnak, és mint azöltözetet.
 20 el változtatod őket, és el változnak, te pedig ugyan azon vagy, és
 ate esztendőid, el nem fogynak.

Magyarázat

K. Miképen kel meg hálálnunk az Istennek hozánk valo kegyelmét,
 hogy az ő Fia által beszél hozánk?

F 1. Hogy halgassuk, hittel, és tisztelettel az ő szent Évangyeliu-
 25 mátt., amelyben akristus beszél mi nékünk 2. hogy kövessük szeretet-
 tel. azokat az igasságokat a mellyeket abban tanit. meg lássátok
 mondgya szent pál. *hogy meg ne vessétek azt aki szollot,*¹³⁵ *mert ha*
*azok meg nem menekedtek,*¹³⁶ *meg vetvén azt aki a földön szöll vala, sokal*

¹³⁴ azt mondgya, azt mondgya, [Így, ismételve.]

¹³⁵ [Javítva: szoll, -ból.]

¹³⁶ meg nem menekedtek, <akik meg vetik vala azt, aki az Isten képében
 szol vala, eföldön, sokal inkább> meg vetvén azt aki

inkább mi, a kik a mennyeiből nekünk szollot meg utálljuk. Hebr. 12.25

K. Miképen tette Isten az ő Fiát mindeneknek örökösivé?

[56a:] F Nem úgy tette mint Istent; mivel ő az Atyával örökös ura mindeneknek., de úgy mint Ember meg érdemlette az ő tselekedeti, és szenvedési által mindeneket birjon. és hogy azt az örökséget,¹³⁷ birja, a mely néki meg volt ígérve a proféták által, mert azért holt meg mondgya az Apostol. és¹³⁸ támadot. fel. akristus, hogy mind az holtakon., mind az élőkön uralkodgyék. rom. 14. 9.

K. Hogy kel azt érteni, hogy az Isten a Fia által teremtette avilágot.?

F Ugy hogy, a Fiu Igéje, és Bölcsesége lévén az Atyának, ő általa munkálodik, de fent álló ige, és Bölcsesség, és olyan személy aki különbözik az Atyának személyétől, és egyenlő az Atyával. mindekben,

K. Miért neveztetik az Atya Ditsősége fényeségének,?

F Mert ötöt az Atya nemzé, és tölle származék.,¹³⁹ valamint hogy a napból jő ki a fényesség, de attol el nem válik, mert ő benne fenyesedik minden tekéltetésé¹⁴⁰ az Atyának,

K. Mitaoda értelemel mondgya szent Pál. hogy a kristus a magóságos méltoságnak jóbjára ült?

[56b:] F Azt akarja velünk meg értetni, hogy akristus úgy mint Ember, az Angyaloknál, és a szenteknél, fellyeb emeltetett, és azoknak örökös urává tétetett, az Apostol azt mondgya másut. hogy helyhoztette ötöt az ő jóbjára menyekben minden Fejdelemségeknek., és hatalmaságnak, és erőnek, és uraságnak, és minden névnek fölötte, mely neveztetik nem tsak evilágon, hanem akövetkezendön in. Efen. I. 20. 21.

K. Az Apostol fel akarván magasztalni akristust, miért¹⁴¹ hoz egy néhány bizonyiságot elő a szent írásból?

F Azért hogy meg bizonyítsa a sidoknak, akik meg kezdének gyengülni ahítben. hogy a kristus az Istennek Fia, nem kegyelem által, hanem fogadot Fia, mint az Angyalok, és a szentek, hanem öröktől,

¹³⁷ és hogy azt az örökséget, és hogy azt az örökséget birja, [Felesleges ismétlés.]

¹³⁸ és <azért> támadot, <és elevenedet> fel. <meg> akristus, [fel: Be-szúrás.]

¹³⁹ [származotból javítva.]

¹⁴⁰ <tekéltetésoge> minden tekéltetésége

¹⁴¹ miért <hog> hoz egy

és valóságos születés által,, és valójában mondván, ő az Istennek egyetlen egy Fia, természete által

K. Mit kel tanulni ebből a felmagasztalásból.?

F. Azt hogy igen nagy tisztelettel legyünk akristushoz, vizsgállyuk meg, mitsoda boldogok vagyunk, tagjai lenni olyan Ditsőséges Főnek, és reméllyük, hogy még részünk leszen abban a Ditsőségben. hogy ha valóságos szeretettel ragaszkodunk hozzája, és el nem válunk soha tölle avétek által

[57a:] Évangélium.

Szent Ján.. 1. 1.

Kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala, és Isten vala az Ige, ez vala kezdetben az Istennél, mindenek ő általa lettek, és nála nélkül semmi nem lött, a mi lött., ő benne vala, az élet, és az élet vala, az Emberek világosága, és a világosság a setéttségben világoskodik., és a setétség azt meg nem fogta vala, Egy Ember Istentől küldetet, kinek János vala neve., ebizonyságra jött, hogy bizonytságot tenne avilágoságról, hogy mindnyájan hinnének ő általa, nem vala ő avilágosság. hanem hogy bizonytságot tenne avilágoságról, Igaz világoság vala, a mely meg világosít minden evilágra jövő embert, evilágon vala, és avilág ő általa lött, és a világ ötet meg nem üsméré, tulajdoniba jöve, és az övéi bé nem fogadák ötet, valamenyire pedig bé fogadák ötet, hatalmat ada nékik, hogy Isten Fiaivá lennének, azoknak kik az ő nevében hisznek, kik nem a vérekből, sem atestnek akarattyából, sem a férfiunak akarattyából. hanem az Istentől születettek, És az ige testé [57b:] lön, és bennünk lakék, és láttuk az ő Ditsőségét, mint az Atyának egyetlen egy szülöttének ditsőségét, tellyest malasztal, és igazságal.

Magyarázat

K kit nevez szent János Igének?

F Az Isten Fiát, Istennek is nevezi¹⁴² ötet, ez a szó Ige, az Görög magyarázat szerént, okoskodást, és szót teszen. midön az elme gondol-

¹⁴² [z javítva más betűből s fölötte vessző:] nevezi

codik magával beszél belső képen, okoskodást, és képzést formál adologról, a melyről okoskodik, és gondolkodik. ez a képzés az ő igéje, a mely eleiben adgya néki adolgot, úgy a mint magában meg foghattya, hogy ha az elme magában gondolkodik, magának képzést formál magáról, a maga természetiről, és a maga tekelleteségeiről.

K. Miért nevezi tehát szent János. az Isten Fiát. Isten Igéjének?

F Mert ő az a képzés és gondolat a melyet az Isten formál magának, öröktől fogva magáról. öis az a belső és lelki Ige,¹⁴³ aki teszi, és eleiben adgya néki Isteni tekelleteségeit. az Isten örökké való meg változhatatlan és véghetetlen Tekelleteségü, ő magában gondolkodik, és magát tekelleteséggel üsméri, és ugyan ezt a képzést a melyet formál. a maga véghetetlen voltárol, és Isteni tekelleteségeiről, nevezi az Évangyélium **[58a:]** az ő Igéjének, aki tekelleteséggel való képe az ő valóságának, vagy is inkább hasonló hozzája, és egyszers mind valóságul való személy, és különbözik attol. aki ötöt nemzette, és azt nevezik Atyának, aki nemzetet, Fiunak, ez a nemzés, örökké való, lelki, ki mondhatatlan, és meg foghatatlan a teremtett lelkeknek,

K. Mit téznek ezek a szók, kezdetben vala az Ige?

F Azt teszik, hogy midőn a világ kezdődöt, ez az Isteni Ige már volt, kezdeté nem lévén. tehát örökké való. mivel ha egy néhány millium esztendőkel¹⁴⁴ eléb tennék is a világ kezdetit, de mindenkor el lehetne mondani hogy kezdetben vala¹⁴⁵ az Ige.

K. Mit értesz ezeken a szokon. és az Ige az Istennél vala, és az az, Ige Isten vala.?

F Szent János azt akarja velünk meg értetni, hogy a Fiu egy állattyában az Atyával. véle egy örökségü, de nem egy személy véle, mert az. aki szül, nem egy azal a kit szült,

K. Hogy lehet azt meg fogni hogy mindenek az Ige által teremtettek.?

F Eszerént lehet azt meg fogni, az Isten mindeneket teremtven, azokat az ő szava által teremté, de az ő szava nem külső képen való szó, nem olyan hangos szó, mely a fület meg hattya, hanem belső képen való szavával; gondo-**[58b:]**lattyával, és öröktől fogva való rendelésével teremté a világot, az a gondolat pedig nem más hanem az Ige, az ő egy Fia: és az ő Bölcsesége, aki által teremté avilágot

¹⁴³ <Ige> és lelki Ige,

¹⁴⁴ [A k betű e-ből javítva; *esztendővel*ből.]

¹⁴⁵ [íráshiba:] való

valamint egy mester ember, minek előtte valamely munkához fogjon., azt ki képzei elsőben magában, és ki formálja, és aszerént viszi végben azután munkáját, az Isten öröktől fogva formálta volt ki avilagnak formáját., és rendelése szerent adot annak lételt, és életet, azon időben a melyben. azt végben akarta vinni, ez a gondolat, és rendelés, nem más hanem az az Ige, és az a szó, a mely által teremt mindeneket. de az a szó, valóságos személy ő benne, és ő véle, mindekben hasonló hozzája, és aki egy aránt teremtet mindeneket ő véle.

10 K. Mit téznek ezek a szók, öbenne vala az élet, és az élet vala az embereknek világóságok?

F Azt teszik hogy az élet, az Igében volt, valamint a maga eredetében, hogy övolna a valóságos és Isteni élet, ő adot testí, vagy lelki életet mind annak a mi éll. ő adgya a természetnek, kegyelemnek, és a ditsőségnek eletét.

K. Miért mondgya szent János hogy az élet vala az emberek világóságok.?

F Mert az Isten ereje örökös igasság, és bölcsesség lévén, világóságot ád lelkünknek, mely azt vilá-[59a:]gosította, és bölcseséget, mely azt éltesse, az okos lélek meg üsmérheti, és szeretheti az Istent, ebben az üsmérettségben, és szeretetben áll tehát az ő élete, és tsak annyiban éll, a menyiben, üsmeri, és szereti az Istent, ugyan az ő igassága. és bölcsesége világosította, és eleveníti azt, beléje nyomván. az igasságnak, és a bölcsességnek bélyegeit, és éltetvén azt, tiszta, szent, és Isteni étellel, az Ige¹⁴⁶ tehát maga ez az igazság. és bölcsesség, örökké valo vilagosságot ád az embereknek, és ezen világóságban valo részesüles, bölcséké, és igazaká teszi a teremtet lelkeket, de az ő bölcseségek, és igazságok, abból a véghetetlen. és valóságos¹⁴⁷ bölcseségből. és igazságból erednek, amely, nem más. hanem az Isten Fia, az Ige.

30 K. Ha az Ige az emberek világósága, hogy lehet ennek a világóságnak világosítani a setéttségben mivel avilágóság tulajdonsága a, hogy a setéttséget el üze?

F Ugy hogy, az ember avétek által, el fordult. és el távozott avilágóságtól. és setéttségé löt, és így levén a vétkes embernek lelki¹⁴⁸ szeméit, nem világosította többé ez az Isteni vilagóság, valamint anap

¹⁴⁶ [Íráshiba:] a Ige

¹⁴⁷ [A második o b-ből javítva:] valóságos

¹⁴⁸ lelki [Beszúrás.]

vilagosította¹⁴⁰ a vaknak testi szemeit, vagy olyan embernek ki a szemeit bé hunnya, avilágóság tu-[59b:]lajdonsága ahogy vilagosítottson., de az emberek attól el fordították szemeket, minden világosságokat, boldogságokat; abban veték, és bölcseségeket arra fordíták¹⁴¹ hogy ateremtet állattal élhetnének, és az Istent el felejték, avilágóság benne vilagosított, de ők magokon kívül valának, és az rendeletlenségért, mely őket akülső, és teremtet tekintetekre vezette, és a világóságtól el választotta, tsak a setettségben maradának, és nem láthaták többé, a valóságos vilagosagot.

¹⁴² K. Miképen üsmértette meg magát az Emberekel. ez az Isteni világóság.?

F Mint hogy az emberek tsak testiek valának, és tsak az érzékenységbeli dolgokra, és tsak ateremtet állatokra függesztették vala szemeket, és a világóság., aki az Isteni Ige, mi hozánk hasonló testet¹⁴³ véné magára azért hogy tsak ötet tekintésük, fel ékesíté azt a testet bölcseséggel, igazsággal szenttséggel., és az maga Istenségével, ugy hogy az emberek látható szín alatt üsmérvén az Istent, az által aláthatatlan dolgoknak szeretetire vezetessenek,

K Miképen lehetet volna ezt az Igét meg különböztetni atöb¹⁴⁴ teremtet állatoktól, hogy ha valaki azt meg nem mutatta volna.?

F Ugyan erre a végre küldötte volt el az Isten kereszt-[60a:]telő szent Jánoat, hogy a kristus hozzája menván a keresztelkedésre, azok nép között ötet meg különböztesse, és ujjával nékik meg mutassa. ők nem tudták avilágóságnak. evilágra való jövetelét, se azt hogy¹⁴⁵ közöttök volna, de szent János bizonyagot tett rolla, és az ő bizonyosága annál is inkább bé vehetőb vala, hogy ötet magát gondolák lenni annak avilágóságnak, az ő nagy szent életiért.

K. Nem kellé mindenikünknek bizonyagot tenni akristusrol?

F Minden bizonyal kell, minden kereszténynek bizonyagot tenni¹⁴⁶ rolla, közölni kel az ő igasságának világóságát azokkal kik kezünk alatt vagynak, vagy a kikkel egy társaságban vagyunk, meg mutatván azt nékiek magunk viselésiből, vagy beszédinkből, és eszerént bizonyagot teszünk akristusrol., és az ő szenttséges voltárol. akoron mutattuk meg magunk viselésiben, és beszédinkben, akristus világóságát, amidön minden szándekinkot, tselekedetinket, az Évangyeliumi tudományhoz intezzük, valamint keresztelő szent János tselekedék, mivel akristus azért lött emberré., és azért üsmértette meg ma-

¹⁴⁰ [vilagosította] javítva, az ékezet áthúzásával.]

gát velünk.¹⁵⁰ hogy minket meg világossítson; és nekünk példánk legyen, *a te beszéded* mondgya a proféta, *világossítja [60b:] lépésimet, és ösvényimet, a mellékben járok.* ps. 118. 105. *Én vagyok avilágnak világossága.* mondá a krisztus, *aki követ engem, nem jár a setéttségben,*
5 *hanem életnek világa leszen annak* joan 8. 12.

K Kitsodák azok, akik a setéttségben járnak?

F Mind azok akik akrisztus világossága és tanítása helyet, tsak a magok akarattját. és kivánságát követik, inkább követvén a magok gondolatlyokat, mint az örökké valo bölcseségtől szabot rendet, az
10 ilyenek setéttségben járnak. mondgya szent János, és nem tudgyák hová mennek, mert a setéttség meg vakította szemeket: I lev. 2. 11.

K. Mitsoda világ az, mely meg nem üsmérte akrisztust?

F Az, az olyanokból álló tarsaság, kik a világot, és az világi dolgokat szeretik; kik az ő meg romlot, tartásit, és szokásit követik,
15 kik tsak amagok kivánságira vigyáznak, vakságban hagyván őket az Isten; kik minden elméjeket, bölcseségeket, avilági joknak keresésére fordittyák kik nem láttyák a meg testesült igének világosságát, a mely benne fénylik, és a melynek hasznát nem vehetik sziveknek meg romlása miat.

20 K. Miképen lett az ember Istennek Fiává?

F Az Isten az embert amaga képre teremtven, azáltal ő az Isten Fia vala, de a vétek el törölvén azt a képet, szükséges volt azt meg
ujítani, és az előbbeni kép-[61a:]nek formáját eleiben tenni, úgy hogy magát ahoz formalhassa akegyelem által, erre valo nezve kel-
25 letet hogy ez az előbbeni kép, az Isteni Ige, Emberi testet vevén magára, magát láthatova tegye.

K. Mit tésznek ezek a szók. az Ige testé lön?

F Azt teszik hogy az Ige Emberé lön., egy teste, és lelke vala, és azokat meg egyesítette az Isteni személyével., a testen itt az egész
30 Embert kel érteni, hogy meg lásuk mitsoda sokal tartozunk az Isten Fiának, az Irás fel teszi hogy ő testé löt, az az, hogy meg nem elegendet az embereknek leg nemesebb részét venni, úgy mint alelket, hanem még hozánk hasonló gyenge és halando testet vett magára, a romlandosagon kívül, amelyből meg akara minket szabadítani, és gyógyítani,
35 hozánk hasonlová akara lenni, hogy minket magához hasonlóké tesszen; az ő szenttségének követése által, és mint hogy ő az Istennek

¹⁵⁰ [n betű k-ból javítva:] velünk.

Fia természete által, minket is az Istennek, akegyelem által való fogadot fiaivá akara tenni.

K. Miben részesülnek azok kik az Istennek Fiai?

F Azok részeltetnek az Isteni életben., a mely a világosság, és a szeretet lévén, nekik világosságát. és szeretetét osztogattya, akristus Érdemi, és kegyelme által részek is léssen nékik minden javaiban, mivel agyerme-[61b:]keknek reszeknek kel lenni az Atyok örökségében, az Isten maga lévén az az örökség, és az a meg ígért ország. ő is léssen, az ő örökös részek.

¹⁰ K Miért vagyon a meg mondva, hogy a meg testesült Ige telyes kegyelemel. és igasságol?

F Mert azért testesült meg hogy velünk közölhesse ahít által, az ő igasságának világosságát, és kegyelmét, ugy mint, amaga szeretetét, mely követesse velünk az igasságot, és éltesse ahittel, azért is mondgyák hogy Moyses adta atörvényt, de a kristus hozta el nékünk akegyelmet, a melyet tsak az ő erdemi, és közben járása által. veszik

SZENT ISTVÁN NAPJÁN

Imádság

Adgyad uram hogy követhessük a szentet, kit mái napon tisztelünk., én tanullyuk meg példájából szeretni ellenségeinket, mivel annak Innopét illyük, aki ate Fiadnak, ami urunk Jesus kristusunknak kegyelmét kérte üldözőire.

Epistola

Act. Apost. 6. 8.

A napokban István telyes kegyelemel és erővel nagy tsudákat és jeleket tselekeszik vala, anepben, [62a:] támadának pedig némellyek aynagogából, mely neveztetik alibertinusokénak, és Czireniékenek, és Alexandriaikenak; és azokénak, kik Ciliciából, és Ásiából valának, vetekedvén Istvánal, és nem álhatnak vala ellene¹⁵¹ a bölcsességnek, és a¹⁵² léleknek, aki szol vala, halván pedig ezeket, dulfulnak vala szivekben., és fogokat tsikorgattya vala reája, holot pedig telyes

¹⁵¹ [Horvágon:] el- [új sor elején:] ne

¹⁵² a [Houzúrás.]

volna szent Lélekel, az Égre tekintvén, látá az Isten Ditsőségét., és a Jésust az Isten jobján állani, és mondá, Imé nyitva látom az Égeket. és az Ember Fiat, az Isten jobja felől állani, fel kiáltván pedig ök nagy szokal. bé dugák az ő fülöket és egyenlő akarattal reá rohanának, és
5 ki vetvén ötet a város kívül., kövezik vala, és atanuk le tevék az ő ruhájokot egy Iffiunak lábainál. ki Saulnak hivatatik vala, és kövezik vala Istvánt, ki könyörög vala. és mondá, Uram Jesus. vedd hozád azén lelkemet, terdeire esvén pedig nagy szoval kiáltá, mondván, uram ne tulajdonisd nékik ebűnt, és midön ezt mondotta volna. el
10 aluvék az urban.

Magyarázat.

K. Miért támadának a sidok szent István ellen. olyan nagy dühöségel.?

F Mert meg mondá nékik az igazságot., és azért [62b:] hogy bizony-
ságot tön akristusrol. kötelesége szerént. minden időkben ameg volt,
15 hogy azok kik hűségel vitték végben köteleségeket, el nem kerülték avilági emberek ellenkezésit, és üldözésit, amidön őket tévelgyésekből viszá akarták hozni, és követetni vélek tisztaságal, az Évangyeliumi tudományt, azért is mondgya az Apostol. hogy akik Istenesen akarnak élni, és akristusé lenni, azok üldözéseket fognak szenvedni.
20

K Miért teszik azt fel. hogy asidok nem álhatnak vala ellene a bölcseségnek, és aléleknek, aki szol vala szent Istvánban.?

F Azért hogy meg tudgyák a papok, hogy ha olyan tellyesek volnának amint kellene lenniük, az Isten lelkével, és ahit igaságyival. a
25 melyeket hirdetik, hamaréb hitethetnék el azokat,¹⁵³ és szégyenit-hetnék meg a roszakot

K. Mit tselekéd¹⁵⁴ szent István midön ellenségi dul, fulnak vala ellene?

F Mind azt, nagy bátorságal. tekintvén. az Égre veté szemeit, és
30 tellyes léven szent Lélekel, akristust látá aki bátoritá, és segíté, aviadalomban, aképen kel az Isten szolgainak, bizonyságot tenni az igaságyrol, keresvén egyedül az Isten Ditsőségét, és afelebarátunk üdve-[63a:]ségét, nem hajtván az emberek fenyegetésekre, és haragjokra, akik semit nem tehetnek azoknak, akiket a kristus segíté

¹⁵³ azokat, <már> és

¹⁵⁴ [Lehet, hogy íráshiba; tselekédék helyett.] [A 32. sorban elírásból:] egyedül

kegyelmével, szükséges tehát az ilyen alkalmatosságban.¹⁵⁵ valamint ez a szent Diaconus tselekedék, fel emelni magunkot az Istenhez, az imadság, és szemlélni ahitnek szemeivel. a kristust, hitünknek kezdőit, és bé töltőit, ő mindenkor készen vagyon minket meg segíteni, és meg jutalmaztatni, hogy végig hűséggel leszünk hozzája.

K. Mit tselekedék az a szent Diaconus amidön ötet kövezék?

F A kristust¹⁵⁶ hija segítségül, és¹⁵⁷ kerü magához venni lelkét, azután olyan nagy tsendeséggben marada, mint ha nem érezte volna az ütéseket, az ő teste, és részesült volna még előre a ditsőséges testeknek szenvedhetetlenségében, az ő elméje, és szive, tsak akristusról. és a Menyei dolgokrol foglalatoskodék, ahol már bizonyos volt az ő meg jutalmaztatása, ezen nagy példaból meg tanulhattuk, hogy olyan meg változhatatlan és hűséges szeretettel kaptasollyuk magunkat akristushoz, hogy se az nyomoruság, se az erőszak, se az üldözés, se semmi némü teremtet állat el ne valaszthasson soha minket ő tölle, el hitetvén magunkal, hogy minden féle nyomoruságokon győzedelmet veszünk annak kegyelmével, aki minket [63b:] annyira szeretet, hogy verét, és életét adta érettünk, azt is meg tanulhattuk, hogy halálunkor, hadgyuk el az embereknek testünket, és tsak aról gondolkodgyunk, hogy ami üdvezitönk kezeiben adgyuk lelkünket.

K. Miképen bánék ez a szent Martyr azö ellenségivel, akik oly kegyetlenséggel kövezék ötet?

F Le térdepelvén fel kiálta. Uram nem tulajdonitsad nékik ebünt, tsak eszerént álla boszut ellenségim, ilyenek kel lenni szeretetünknek, mivel aparantsolat hogy szeresük ellenséginket, ő érettek imádkozunk, vélek jól tegyünk, úgy illet minket, valamint szent Istvánt, akristus példájára ez a nagy szent, menté azoknak hamiságát, kik ötet kövezték, buzgosággal kivánta volna el törlni vétkeket, azon azenvedésivel, amely néki meg nyitotta a Menyeknek kapuját. az ilyen tiszta, és nem hasznot kereső szeretet, sok keresztyényeket fog meg itélni, akik azt gondollyák, hogy lehetetlen., és erejek felet való dolgot parantsolnak nékik, a midön arra kénszerittik, hogy olttsák el haragjokat, hogy meg botsásák a bántodást, hogy szeresék azokat, kik öket gyűlölik., hogy imádkozanak azokért kik öket gyalázzák, és üldözik. való hogy mind enehéz. de tsak azoknak, akik magokon eröt nem akarnak venni, és ros hajlandóságokat meg gyözni,

¹⁵⁵ [alkalmatosságbanból javítva, az ékezet áthúzásával.]

¹⁵⁶ [Elírás:] kristus

¹⁵⁷ és [Beszúrás.]

valo hogy semmit nem tehetünk magunktól., és akristus kegyelme nélkül de mindent tehetünk annak segítségével., ki minket erősít.

K. Mitsoda használna a szent István könyörgésinek ?

[64a:] F. Meg nyere az Istentől Saulnak, egyik leg nagyob ellensé-
5 gének meg térését., aki minek utánna üldözte volna az Anyaszent
egyházat, Apostolává lön, a nemzeteknek, és leg nagyob oltalmazoja
az Anyaszent egyháznak, mert ha István nem imádkozot volna.
mondgya szent Agoston az Anyaszent egyháznak Pál Apostola, se
mestere nem lett volna, az Isten előtt, igen foganatos az ellensé-
10 ginkért valo imádság.

Evangelium

Szent Matth. 23. 34.,

Az idoben mondá Jésus a sido seregeknek, és az papi fejedelmeknek
imé én küldök hozatok profétákat és bölcseket, és iras tudokat, és
azok közül meg öltök, és meg feszítetek, és azok közül meg ostoroztok
a synagogáitokban, és üldözitek, városrol, városra, hogy reátok jöj-
15 jön minden igaz vér, mely a földre ontatot, az igaz Abel vérétől fogva.
zakariasnak, a Barakias fiának véréig, kit meg öltetek a Templom.
és az oltar közöt, Bizony mondom néktek, el jönnek mind ezek, erre a
nemzetségre, Jerusale, Jerusale, ki meg ölod a profétákat, és meg
kövezed azokat, [64b:] kik hozád küldettek, hanzszor akartam egyben
20 gyűjteni a Fiaidot,¹⁵⁸ mint a tik egyben gyűjti az ő csirkéit szarnyai
alá, és nem akartad, imé pusztán hagyatik néktek ati házatok, mert
mondom néktek, nem láttok engem. mostantol fogva. mig nem
mondgyatok; Áldot aki az urnak nevében jö.

Magyarázat

K. Kitsodák azok a proféták, bölcsek, és Doktorok akiket akristus
25 küldé a sidoknak. ?

F Azok a tanitványok, Apostolok, és az Évangyeliumnak prediká-
tori, akiket el küldvén a sidok meg ölék, azok közöt vala szent István,
és a két szent Jakab.

K. Miért mondgya akristus hogy el küldi azokat azért, hogy a si-
30 dokra jöjjön minden igaz vér. mely a földre ontatot ?

F Azért, mert eza hálál adatlan nép meg érdemlé az ő igazágtalan-
ságaért és hűségtelenségiért hogy az Isten boszut állyon rajta, mind

¹⁵⁸ Fiaidot, [a második í beszúrás; *Fiaidot*, volt.]

azon igazaknak vérekért, akiket az ő elejek öltének vala meg. Abeltől fogva Zakariásig, abéis tellyesedék a Jerusalemi templomnak. el pusztulásakor.

K Miért tulajdonítá akristus azon idő béli sidoknak az ő. Atyoknak vétkeket.?

[65a:] F Azért mert követék azokat, és söt még nagyobb vétkekben is esének, a midőn gyűlölséggel lévén hozzája, dühöségel fel feszíték őtet, és egy néhány tanítványit és Apostolit meg ölék

K. Mint hogy azt még előre tudta, hogy az Apostolok üldöztetni fognak, miért tevő veszedelemre őket?

F Mert azokat az üldözéseket Apostolinak érdemesé tevő, és ellenséginek. veszedelmire fordítá, mivel az Isten irgalmaságát mutattya szolgálaihoz, akor amidőn igazságtalanul üldözik őket, mert az által meg tisztittatnak, és az üldözőkön,¹⁵⁰ a rettenetes ostora¹⁶⁰ igazságának.

K. Miért mondgya akristus hogy úgy akarta öszve gyűjteni valamint atyuk egyben gyűjti tsirkéit?

F Ezen hasonlatosággal azt akarta jelenteni, hogy mitsoda szeretettel vagyon az övéihez, mivel semmi oktan állat nem szereti nagyobb gond viseléssel az ő fiait mint tyuk, szárnyai alá veszi, hogy őt melegben, és bátorságban maradjanak, és ha valaki közelit hozzája, azon nagyon fel indul, egy szóval azt meg láthatni minden külső teelekedetiből, hogy valóságos Anya, eképen kapsolta magához a kristus szolgálait [65b:] meg testesülésével, gondgyát viseli nekik, és meg oltalmazza őket, hogy ne esenek az üdveségek ellenséginek töriben, azért is szárnyai alá veszi őket, valamint a proféta mondgya.

K. Mit tanulhatunk abból. midőn azt veti szemére Jerusálem városának. hogy nem engedte fiait egybe gyűjteni szárnyai alá.?

F Azt tanulhattuk, hogy ha nem halgattuk akristus szavát midőn minket hi, hogy ha nem akarjuk követni őtet, az ő utyaiban járni, és az ő gond viselése alá vetni magunkot, igen félő hogy elne hagyjon bennünket, és ahamis léleknek hatalma alá ne vessen. a kit is jelent a prédáló madár, ki tsak azon vagyon. hogy meg lophasson, és meg¹⁶¹ ölhessen.

¹⁵⁰ [Az *ön* rész javítva, de nem állapítható meg kétségtelenül, miből; talán: *et*-ből?]

¹⁶⁰ ostora ostora [Fölösleges ismétlés.]

¹⁶¹ meg <oh> [?] ölhessen.

Imádság

Uram mutasd meg jóságodat Anyaszent egyházadon. hogy meg világositatván azon igazságokat,¹⁶² a melyeket predikállot ate Apostolod. és Évangyélistád szent Janos. el érhesse az örökké való jutalmat a mi urunk. Etc.

Epistola.

Eecl. 15. 1.

- ⁵ A ki az Istent féli, jókat tselekeszik. és aki az igaz-[66a:]ságnak meg tartója. meg fogja azt. és eleiben mégyen mint egy tiszteletes Anya, és mint egy szűz aszszony állat, fogadgya bé ötet., élteti ötet. az értelemnek, és az életnek kenyerével, az üdveséges bölcseségnek vizével itattya ötet, és meg erősödik benne, és el nem hajol,
- ¹⁰ és meg nem szégyenül, és fel magasztallya ötet felebaratinál, és a gyülekezetnek közepette. fel nyittya száját, és bölcseségnek, s'értelemnek lelkével. tölti bé ötet, és aditsőségnek ruhájával. ruházza meg ötet, vigasságot és örvendezést gyűjt reája, és örökké való nével örökösiti ötet.

Magyarázat

- ¹⁵ K. A bölcs mitsoda félelemről szól midön azt mondgya. hogy aki az Istent féli sokat tselekeszik?

F olyan félelemről szól amelyet az Isteni szeretet elevenit, a melyet Fiui félelemnek nevezik, tudni illik, olyan félelemnek., a melyel egy jól neveltetett gyermek féli meg bántani a jó Attyát, az olyan tehát

²⁰ aki ugy fél attól mint a leg nagyob veszedelemtől, az Istent meg szomorítani, el nem mulattya parantsolatit meg tartani, ezt is hija a bölcs, jól tselekedésnek, és azt ugy tselekedni. a mint kel. szent Agoston szerént, erre is mondgya a proféta [66b:] hogy boldog ember az, aki az urat féli, igen nagy örömet is viszi végben parantsolatit P. s. 111. 1.

¹⁶² [igazságokáltalból javítva.] [Az Imádság végén Mikes] & [Etc. rövidítés-jelet használ; alább is többször.]

ellenben pedig az, aki szolgálhoz illendő félelemmel tselekeszik, tsak külső képen, és akarattya ellen viszi azokat végben, félvén inkább az égestől. mint sem a vétkezéstől, szent Agoston¹⁶³ szerint

K. Mitsoda modot ad nekünk aböles, hogy bölcseséget nyerhesünk?

⁵ F Azt hogy az igassághoz ragaszkodgyunk, mivel a mely szeretettel szerettyük szívünköl az Istent, és felebarátunkot mint magunkot, ez az, igazán valo keresztyeni igaság, aki tehát az igasághoz ragaszkodik a bölcseséget fogja birni, mert ugy szeretvén az Istent mint örökös jóvát. és felebarattyát mint magát, minden tölle kitelhető jót fóg tselekedni. mind az Istenért, mind pedig felebarattyáért,¹⁰ és utálni fogja a rosztat; és a vétket, ebből is áll, avalóságos bölcseség, és ez a bölcseség örökös lesz néki, el sem veszti azt soha akarattya ellen.

K. Miért hasonlitatik abölcseség egy tiszteletes Anyához, és egy szüz asszony állathoz?

¹⁵ F Mert az örökké valo bölcseség meg előzi azokat kik ötet¹⁶⁴ keresik, és elejekben megyen mint egy olyan Anya, aki siettségel megyen kedves gyermekének eleiben [67a:] és ugy fogadgya ötet valamint egy szüz asszony fogadgya az ő férjét, mi ugy megyünk az Istenhez,¹⁰ hogy ha ő előnkben jö, mivel ő von minket magához kegyelmének ereje által akristus mondása¹⁶⁵ szerint, és ő vezet magához, szüntelen valo azavával, joan. 6. 44. 45. ő szeretet minket elsőben, mondgya szent János öis önti mi belénk szeretetét. 1. lev. 4. 10.

K. Mitsoda ez életnek, és értelemnek¹⁶⁶ kenyerere. amellyel élteti abölcseség azokat kik ötet szeretik?

¹⁵ F Az, az Isten szava, az életnek, és az értelemnek kenyerere, a világosittya és táplállya az igazakat., az élteti öket a kegyelemnek életével, ahit, areménség, és a szeretet által. az Isten ad még az ő Fiainak, más kenyerét azéletnek, és az értelemnek, a mely kenyér¹⁰ a kristus maga, aki az Egből szállot le eledelekre,¹⁶⁷ és a ki magává változtattya öket, szentségének ereje által.

K. Mitsoda az az üdveséges viz. amelyet ad innya a bölcseség és valóóságos keresztyének?

¹⁶³ [Elírás:] Agon [vagy rövidítés?]

¹⁶⁴ [Javítva: öketből.]

¹⁶⁵ mondása (által) szerint,

¹⁶⁶ [Íráshiba:] értelem

¹⁶⁷ [d. javítva l-ből:] eledelekre,

F Az akristus kegyelme, és az ő szent lelke, a mely lészen ő benne az örök életre forró víznek feje, joan. 4. 14. amely el olttya benne, a világi dolgokhoz való szomjuságot, és az örökös jót kívántattya véle a mint hogy tsak az is teheti boldogá,

⁵ [67b:] K A bölcsesség miképen erősödik meg az igazban.?

F Ugy, hogy, a menyiben nevededik az Isteni szeretetben., és ajó tselekedetekben, anyiban győzhetetlenné lészen akisértetekben. és más egyéb nyomoruságokban.

K. A bölcsesség miért tarttya kezein az igazat?

¹⁰ F Mert akár mely erősnek tessék lenni, de a bölcsességhez képest, tsak olyan mint egy gyermek. azért szükséges hogy kezén tarttsa, és ugy vezesse hogy meg ne botollyék, és¹⁶⁸ elne esék. a mely meg tör-ténnék minden bizonyal¹⁶⁹ ha magára hadná.

K Miért mondgya aböles hogy az igaz meg nem szégyenül.?

¹⁵ F Mert magától semmit nem vár. se amaga erejétől, se az emberek-től, és tsak a bölcsességben bizik. aki senkit meg nem tsalhat, aremén-ség pedig mondgya szent Pál. meg nem szégyenit. mert az Istennek szerelme, ki ontatot ami szivünkben a szent lélek által, ki mi nekünk adatot rom. 5. 5.

²⁰ K. A bölcsesség mikor magasztallya fel felebaráti között az igazat, és nyittya meg az ő száját agyülekezetnek közepette.?

[68a:] F A midön az Isten olyan hivatalra hija. a melyben másokot tanyítani fog, akkor tölti bé ötet abölcsesség világával. hogy aztot közöllye felebarátival., de halgatni fog alázatoságból, mind addig ²⁵ meg az Isten meg nem nyittya száját, Isteni hívásával.

K. Mitsoda Ditsőséges ruházat az, amelyet neki fog adni.?

F A nem más. hanem az igaság, és a felebaráti szeretet, amely Isten előtt drága öltözöt, akristus maga az az új ember, akiben öltöz-tünk akereszttségkor, le vetvén az ó embert, a ki mocskos és meg ³⁰ romlot ruha, a ruha melyet a bölcsesség ad, az igaznak ditsőséges ruhája, mert meg különbözteti ötet atöbb emberek között. afényes, és jó erkölcsökel, a melyekel. fénlík az Isten, és az emberek¹⁷⁰ előtt

K. Mitsoda vigaság és örvendezés az, amelyet gyűjt reája.?

³⁵ F Nem más hanem amenyei örvendezés, amelyet bövségel hinti akegyelem az ő lelkében, a mely meg utáltattya véle a világi jót, és vigaságot, gyönyörüséggel. meg kostoltatván véle a menyei dolgokat;

¹⁶⁸ <e> és elne esék.

¹⁶⁹ [ny és a betű között a sor fölött tintafolt:] bizonyal

¹⁷⁰ emberek <közöt.> előtt

ez az örvendezés sokal is drágáb a világi gazdagságoknál; a-[68b:]mellyek bé nem tölthetik a szívet, abban irtoztato üreséget hagyván. és ezer nyughatatlanságokat.

K Miképen örökösiti meg ötet öröké valo nével.?

⁵ F Ugy hogy jó példát adván az Anyaszent egyháznak. bölcseséggivel, jó erkölcsivel, és felebaráti szeretetinek munkájival, az ő emlékezete az emberek közöt örökké fent marad.

Evangelium

sz.ent Jan. 21. 19

Es midön. ezt mondotta volna. mondá néki, köves engemet, fordulván Péter, látá¹⁷¹ azt a tanítványt, akitszeret vala Jesus. utánna jöni, aki avatsorán az ő mellyén feküt, és mondotta, uram kitsoda aki téged el árul, ezt azért mikor látta volna Péter, mondá Jánosnak uram ez pedig¹⁷² mit? mondá néki Jesus, így akarom ötet maradni míg el jövök, mi gondod véle, te kövess engem. ki mene azér¹⁷³ az Atyafiak közöt¹⁷⁴ ebeszed, hogy az a tanítvány meg nem hal., és nem mondotta neki¹⁷⁵ János meg nem hal. hanem ha így akarom ötet maradni míg el jövök, mi gondod véle, ez az a tanítvány a ki bizonyágot tezen, ezekről, és irta ezeket, és tudgyuk hogy [69a:] igaz az ő bizonyága

Magyarázat

K Hogy kel akristust¹⁷⁶ követni?

⁸⁰ F Az Evangeliumi¹⁷⁷ tudományt kel követni. magunknak ellene mondani, és mind annak valamit eföldön szeretünk, követni kel akristus alázasóságát. békeséges türesit, szeretetit, az ő akarattyán kel járnunk, és nem a magunkén, a magunk keresztét kel viselni, és el szenvedni azokat anyomoruságokat, inségeket, és üldözéseket,

¹⁷¹ [Javítás: látvánból.]

¹⁷² [Íráshiba:] pedit

¹⁷³ [Valószínűleg íráshiba:] azér [másutt nem nyeli el a t betűt.]

¹⁷⁴ közöt(esz) ebeszed,

¹⁷⁵ neki [Beszúrás.]

¹⁷⁶ [Íráshiba:] akristus követni?

¹⁷⁷ [Elírás:] Evangeliumi

mellyeket reánk botsát, egy szóval akristust kel követni. ebből áll, az egész keresztyeni élet.

K. Leheté követnünk szent Péternek. szent János iránt valo tudakozódását.?

²¹ F Emberi gyarłoság vala még ebben az Apostolban mivel tsak azt kellett volna néki meg tudni, hogy mit parantsol az ő mestere, és követni ötet, minden nyughatatlanság nélkül, hogy hová léssen szent János, holot az ötet nem illette, minekünk tsak épen azokrol az igazságokrol kel szorgalmatoskodnunk, amelyeket Isten ki nyilatkoztatot nem tudakozodván arol. a mit el akart rejteni, mi tselekszi azt, hogy gyakorta magunkot el felejtyük, és kötelesé-[69b:]ginket el mulattjuk, nem más, hanem hogy, a mások¹⁷⁸ dolgaiban. felettéb árttyuk magunkot, aleg mélységeseb tudományok is haszontalanok., söt még ártalmasok, azoknak, kik hivatalokot nem tudgyák., vagy ¹⁵ akik azokat bé nem töltik, szent Pál meg elégszik akristust, és a meg feszitetet kristust tudni. 1 Cor. 2. 2

K Miért felele az ur néki olyan homályoson?

F Mert észre akará véle vétetni. hogy az ő kérdése nem volna helyes, meg is akará feddeni szorgalmatoskodásáról, ezel arra tanyit ²⁰ minket, hogy tsak egyedül a magunk hivatalyára vigyázunk. és tsak azt az utat kövesük békeséggel; és hűséggel. amelyen az Isten akarja hogy hozzája mennyünk. nem visgálován. senem nyughatatlankodván azon., hogy mitsodáson vezet másokot, mi nékünk az Isten akarrattyát kel követni, és azon az uton jární, a melyet mutat nékünk, ²⁵ másokot pedig hagyuk jární olyan utan. amelyen az Isten vezetí oket, nem is mehetünk hozzája más uton, hanem amelyre tett minket, hogy ha mást¹⁷⁹ keresünk el tévelyedünk, és veszedelemben esünk.

K. Miért tartozunk a szent Janos szavát el hinni, amidön azt mondgya hogy igaz az ő bizonyása?

³⁰ F Mert szent János magában. tsak egy közönséges [70a:] halász lévén, magától nem beszélhetet volna az Istenről oly bölcseséggel. és Isteni képen az Evangyéliumában ha aztot nem az Isten sugarlotta volna; még ezen kívül a püspökök, és ahivek. akik iratták véle az Évangyéliumot. tudván jól azokat a dolgokot a melyeket abban írt, ³⁵ soha az ellen semít nem mondának, hanem igaznak vallák lenni mind azt, amit írt.

¹⁷⁸ a mások<mások> dolgaiban.

¹⁷⁹ [Ékezethiba:] mast

Imádság

Óh Istenünk akinek ditsőségit a mai napon meg vallották az ártatlan szent Martyrok. nem szájokkal, hanem halálokkal. töröld el bennünk a roszt kívánságokat, úgy hogy vallást tévén szájal. atólled vett hitről egész életünkben tett tselekedeteket is igazán meg valhasuk a mi urunk által

Epistola:¹⁸⁰

Apoc 14. 1.

És láték. és imé egy Bárány áll vala a sion hegyén. és ő véle száz negyven négy ezeren., az ő [70b:] homlokokon írva lévén az ő neve, és az Attya neve, és hallék szozatot az Égből, mint sok vizek zugását., és mint nagy meny dörgés szavát, és a szózat a mellyet hallék,¹⁰ oly mint a Czitarások szava, kik Czitaráznak az ő Czitarájokon., és énekelnek vala úgy mint új eneket a szék előtt, és a négy lelkes állat előtt, és a vének előtt, és senki nem mondhattya vala az éneket, hanem tsak a száz negyven négy ezeren, akik a földről árron vétettek meg, ezek azok, akik az Aszony állatokal meg nem ferteztettek,¹¹ mert szüzek, ezek követik a Bárányt valahová mégyen. ezek árron vétettek meg az emberek közül; az Istennek. és a Báránynak első zengéi. és az ő szájokban nem találtatot hazugság, mert makula nélkül valok. az Istennek királyi széke előtt.

Magyarázat

K. Miért vette az Anyaszent egyház amái napra való letzkét, a szent János látásiból?

F Mert ezek a kis dedek, a szenteknek mint sengéi, fel áldoztattak a Báránynak, és hogy ezek legelső áldozatok valának, kik a kristusért halált szenvedének, mert ebben a letzkében, a száznegyven [71a:] négy ezer Martyr az apro szenteket jelentették az Anyaszent

¹⁸⁰ [Főlötte törölve:] <Évangélium.>

egyház a végre is tselekedte, hogy minket a szenvedésnek szeretetire indítson. főképen a Mátyrumságra, mert ha az Isten meg jutalmaztatta az olyan gyermekeket kik nem akaratal valo halált szenvedének, az ő Fiáért, mitsoda jutalmat nem tart azoknak, kik szabad akarattal szenvednek érette, és akik magok akarattal követték a Bárányt, az az, kik örökösön kaptasollják magokat hozzája, magokat el szánván., az érette valo szenvedésre; és halalra.

K Mitsoda Bárányrol emlékezik szent János

F A kristusrol, a ki valóságos husvéti Bárány fel áldoztatot mi
10 érettünk, hogy meg mosna, és meg tisztitana bűneinkből, vére ki ontásával, és kegyelmet érdemlene, hogy meg halljunk ő érette, és ő véle¹⁸¹ a sion hegye melyen láttya szent János a Bárányt, az Anyaszent egyházat jelenti, akivel a kristus vagyon. akit szent Lelkével vezérel, és elevenit, és akiben minden nap ajánlya magát az Attyának.
15 nak.

K. Azok a száz negyven négy ezer lelkek kik a kristusal vannak a hegyen., kitsodák azok?

[71b:] F Azok ahivek, főképen amartyrok, kik akristusal. és ő érette szenvednek., ahit által véle vannak, a melyel bé veszik tanítását, remélven öbenne, buzgoságal várják véle valo meg egyezéseket,
20 és hogy részesülhesenek ditsőségében.

K. Mit téssen a, hogy a Báránynak. és az ő Attyának nevek, a homlokokon vagyon írva?

F Ha azt a két nevet visellyük, avalóságos keresztyének nevét
25 visellyük, és nyilvánóságosan meg mutattyuk beszédinkel, és tselekedetinkel, hogy az Istené és a kristusé vagyunk,¹⁸² nem szégyenelvén, se nem tartván attol., hogy a világtól meg vettetünk. és üldöztetünk, egy szoval mindenek előtt, vallást teszünk akristusrol. és az ő tudományáról, minden emberi tekintet nélkül,
30 K. Mitsoda szozat a, mely az Égből jö; és a mely olyan mint a vizeknek zugása, ?

F A nem más, hanem asokaságnak szava, akiket a kegyelem meg oltalmazot a világi romlástól; de főképpen a szüzeké. akik tekélteseben részesülnek a kristus tisztaságában, és mindnyájan éneklik
35 az Isten, és a kristus ditséretit, ki öket meg váltotta kegyelmével, [72a:] az olyan új ének, a melyet tiszta örömel éneklik, és a mely

¹⁸¹ [Utána a pont tollhibából maradt el.]

¹⁸² <m> nem

nem léssen elegendes se szomorúság, se köny hullatás, valamint szokot lenni a világi öröm

K. Mit jelentnek a huszon négy vének, és négy lelkes állatok.

F A huszon négy vének jelentik a patriárkákat, papokat, és az¹⁸² ó testamentum béli szenteket, és a négy állatok, jelentik az Evangye-
listákat, és új törvény béli predikátorokat, a Bárány, a vének, és az
állatok között vagy, mert ő váltotta meg az ő, és az új törvény béli
szenteket, ugyan őt is éneklik világ kezdetétől fogva való szentek
ezt az éneket, az ő Ditsőségire, és Ditséretire, vallást tévén arról, hogy¹⁸³
üdvösegeket, csak az ő kegyelmétől és irgalmaságától vették.

K Miért teszik azt fel, hogy az ő szájokban nem találtat hazug-
ság, és hogy makula nélkül valok?

F Azért hogy meg mutassák mitsoda nagy szentségben éltenek
eföldön, mitsoda igazak voltanak beszédekben és hogy mitsoda bá-
torággal tettenek vallást akristusrol, és¹⁸³ a hitről; az emberektől
való tartás nélkül.

[72b:] Evangyélium.

szent Matth. 2. 13.

Az ur Anyja meg jelenék Josefnek álmában, mondván, kely
fel, és ved a gyermeket, s'az Anyját, és Egyiptumban fuss, és légy
ótt a míg meg mondom néked., mert keresni fogja Herodes a gyerme-
ket, hogy el vessesse, ki fel kelvén vévé a gyermeket, s' az Anyját,
¹⁸²éjjel, és el mene Egyiptusban., és lön őt aHérodés halálaig, hogy bé
tellyesednék a mi meg mondatot az Urto, a proféta által, mondván.
Egyiptusból híttam az én Fiamot akkor Herodes látván hogy meg
taufoltatot volna a Magusoktól. igen meg haraguvék. és el küldvén.
¹⁸³meg ölé mind a gyermekeket, kik Bethlehemben, és annak¹⁸⁴ minden
határiban valának, ket esztendősktől fogva. és aláb. az idő szerent
mellyet a Magusoktól kérdés volt. akkor bé tellyesedet, ami meg mon-
datot Jeremias proféta által, mondván, szozat hallatot Rámában,
sírás és sok ordítás, Raket, siratván a fiait, és nem akar meg vigasz-
¹⁸⁴taltatni, mert nintsenek.

¹⁸² és [Beszúrás.]

¹⁸³ (hat) minden határiban

K. A krisztus miért szalada el inkább a Herodes dühösége elől, mint sem más egyéb modal meg szabadítsa¹⁸⁵ magát?

[73a:] F Meg akará azt nekünk mutatni. 1. hogy magára vette gyengeséginket, közölvén erejét mi velünk, és hogy mi hozánk valóságos hasonló Ember, 2. példát akara nekünk adni, hogy az üldöztetésnek, inkább kel engedni, mint sem ellene állani, 3. arra akart tanyítani. hogy az Istennek szolgálai élhetnek azal az igasságos modal, melyet az Isten rendelése mutat nekik, hogy magokat meg szabadithasák a veszedelemtől., a melyekre tétetnek ahamisaktól.

¹⁰ K. Mit tanulhatunk a Josef, és a Mária tselekedetéből, kik el vizsik a kis Jésust, hogy Herodes kezében ne essék.?

F Ebből azt tanulhatták. az Atyák. és Anyák. hogy mitsoda szorgalmatosággal, és vigyázással kel lenni azon hogy gyermekeknek szívekben olthassák akrisztus Jésust, és el vonni az olyan alkalmatoságoctól; a melyek őket tölle el távoztathatnak, és őket meg ronthatnák., értem az olyan alkalmatoságokat, a midőn szabad életűeket gyakorolnak, és olyanokat kik rosz példát adnak, vagy rosz beszédekkel, vagy rosz tanácsokkal, vagy kik aroszra ingerelhetik, és értem mind azt, valami a világi szeretetre vezethetné őket, ezek mind

²⁰ [73b:] annyi Herodesek, kik atudatlan roszra tanyitván őket, azt keresik hogy meg öllýék a kis Jésust, a gyermekek szívében, akiben születet a kereszttség által.

K. Mire tanyit még minket a szent Josef, és aszent szüz példájok.?

²⁵ F Hogy tekéletes együgyüséggel engedelmeskedgyünk az Isten parantsolatának, minden késedelem nélkül, nem az emberi elmének okoskodására vigyázván, hanem az Isten rendelésire hagyuk magunkot, jól tudták ök azt, hogy a gyermek, az Isten Fia, hogy a minden hato, hogy néki, könnyü volna ellenségének gyenge kezeiből magát meg szabadítani. és tsak egy szavával el törölni de ök ezekre nem ³⁰ figyelmezőnek, hanem mihent a parantsolatot vevék. hogy Egyiptusban menyenek a gyermekel, azonal utra indulának, eszerént kel tselekedni nekünk is.

K. Miben valának boldogok azok a gyermekek akiket Herodes meg öleté?

¹⁸⁵ [A t utáni s betű c-ből javítva:] szabadítsa [Alább a 20. sorban:] atudatlan<t>

F Abban, hogy az a Ditsőségek, és boldogságok lehele, hogy a kris-tus helyet öletének meg, és az által, az ő első martyrumi lettenek;

K Mit jelent Rakel siratván fiait?

[74a:] F Az Anyaszent egyházat jelenti, a kinek fiai martyrum-sá-got szenvednek a hitért, az olyan fiait is sirattyá, a kiket az ördög a méhiben öli meg a gyönyörtiség, bujaság, játék, és más ezer vétkek által.

KARÁTSON UTÁN VALO VASÁRNAPON.

Imádság

oh' örök minden hato Isten vezérellyed tselekedetinket akaratom szerént, hogy ate szent Fiadnak nevében bé töltsünk jó tselekedetekel, ami urunk. J. k. által

Epistola

szent Pál. galat 4. 1.

Mondom pedig míg az örökös kiseded, semit nem különböz a szolgáló, noha mindeneknek ura, hanem atutorok, s' agond viselők alát vagyon. az Attyától el rendelt ideig. ugy mi is midön kisededek volnánk, a világnak bötüi alát szolgáltunk, de minek utánna el jöt az időnek tellyes volta, el küldé az Isten az ő Fiát, ki Aszszony állatból lött, ki a törvény alá adatott, hogy azokat a kik atörvény alát valának, meg váltaná. hogy fogadot fiuságot vennénk, [74b:] mivel hogy pedig fiak vagytok, el küldötte az Isten az ő Fiának Lelkét, ati szivetekben, ki azt kiálttya, Abba, Atya, azért már nem szolgál, hanem fiu, hogy ha fiu, örökös is az Isten által.

Magyarázat

K. Miért nevezi szent Pál a sidokot kis dedeknek.?

F Mert minden értelmek. és hajlandóságok hasonló volt akisedekéhez, akik tsak ahejában valóság után futnak, avallásnak igazsá-gáról tsak keveset tudtak, és tsak a világi jókért folyamodtanak az Istenhez, valamint agyermekek, akiket meg lehet nyerni kis ajándékokskákal,

K. Miért mondgya, hogy noha fiak, de nem különböznek a szolgálótól?

F Mert tsak a büntetéstől való féltekben engedelmeskettek a törvénynek, valamint a szolgálák., de még atörvény Cérémoniáinak is szolgálai voltak, mert tsak¹⁸⁶ azokban tartották minden vallásokat, nem keresvén azoknak avalóságos érteimeit, nem is tekinték azokat ugy mint jeleket, hanem mint valóságos dolgokat, holot, ha fel emelték volna elméjeket. meg láthatták volna, hogy azok, az uj testámentum béli [75a:] igasságokat jelentették, azért mondgya az Apostol. hogy a világnak bötüi alat szolgálának, azaz, atörvény leg durváb oktatásinak, valamint agyermekek, akiket először a bötükre taníttják, hogy az után arra a fellyeb valo tudományra mehesenek, a melyet, akristus adot az Évangéliumban.

K Vannaké a keresztyének között olyanok, akiket ugy lehetne tekinteni, valamint a gyermeket, vagy szolgálót?

F El mondhatni hogy sokan vannak a keresztyének között, kik valamint a sidok, ugy viselik magokat, mint a gyermekek, kik a vallást külső képen tsak a haszonért, és a jutalomért viszik végben., akikben szeretet nintsen. noha a vallás leg inkább a szeretetből áll, a ki eszerént tselekeszik, a tsak amaga hasznát keresi, és tsak ezen a világon is veszi el jutalmát, ámbár bötü szerént, az egész Évangéliumot meg tartaná is, azok pedig olyanok mint a szolgálák, kik azért viszik végben az Isten parantsolatit, mert félnek, ezen, vagy a más világon lévő büntetéstől, és nem szeretik az igazságot, mind egyike, mind a másika avallás bötüi alá vannak vettelve, mert meg elégedvén azal., hogy annak kez-[75b:]detit tudgyák, annál tovább nem is mennek, és keveset gondolnak azal; hogy meg tanullyák a leg tisztáb tudományát. az Évangéliumnak, és igy a vallásnak¹⁸⁷ tsak a bötüihez, és külső színehez ragaszkodnak, gondolván hogy az elegendő az üdveségre.

K. A kristus miért akará magát atörvény alá vetni?

F 1. Azért hogy meg mutatná, hogy a sido nép közül valo volna, a mely nép között kellették születni a Messiásnak, és hogy az Évangéliumnak hitére hozhassa azokat. kik a törvény alat valának. 2 hogy meg váltaná és szabadítaná őket a szolgálatból. hogy minket az Isten Fiaivá tehetne, és nekünk a szent Lélek szabadságát meg szereshetné, 3 hogy ő reája valo nézve, mi is szeretettel engedelmeskedgyünk az Isten. és az Anyaszent egyház törvényinek. hogy

¹⁸⁶ [s betűje javítva; a és k közt felhúzott vonal:] tsak

¹⁸⁷ [Elmaradt a *nak* rag:] a vallás

örömel, és jó szível vegyük a midőn mások keze alá téssen., hogy aláb valoknak tarttsuk magunkot valóságos alázatoságbol., mint sem a mint vagyunk, és jó kedvel szenvedjük., ha másoktól le nyomatunk. ám-bár igazágtalanul tselekednék is azt velünk.

[76a:] K Mitsoda hálaadásal tartozunk a kristusnak hogy érettünk anyira meg alázta magát?

F Lehetetlen nekünk akár mely alázatoságinkal meg hálálni akristusnak érettünk valo maga meg alázását., elége nem tisztelhetjük azt a kegyelmet mely Isten Fiaivá tet minket, a melyet halálá által nyerte meg nekünk, igen nagy hála adatlanság volna azt szégyennek tartani, sőt még meg kel mutatni, a világot áthatatoságal valo meg vetésünkel, hogy mindennél nagyobra betsüllyük, azt a boldogságot. hogy keresztyének vagyunk.

K Mitsoda hasznunkra vagyon anékünk, hogy Isten Fiai vagyunk.?

F Három hasznunkra vagyon. 1 akristus lelkét veszük, amely arra hatalmat ad nekünk, hogy az ő társainak, és örökös társainak hivattassunk, 2. az Istent bizodalomal hihattyük Atyánknak, 3 ugy éllünk mint Istennek valóságos Fiai, várván erős bizodalomal. a Meny országot, mint örökségünket

Evangyélium

szent luk. 2. 33.

Az ő Attya, és Anya tsudálkoznak vala azo-**[76b:]**kon mellyek mondatnak vala ő felöle, és meg áldá ötet simeon., és mondá Máriának. az Anyának imé tétetett ez sokaknak romlására, és fel támadására Izraelben. és jelül, melynek ellene mondatik, és ate lelkedet is által jarja atör, hogy ki nyilatkoztassanak sok szivekből agondolatok, és vala egy Anna proféta aszszony. Fánuel leánya, Aser nemzettségéből, és nagy idős vala, és élt vala az ő férjével hét esztendeig, szüzességétől fogva, és ez özvegy vala nyolczvan négy esztendeig. ki el nem távozik vala a templombol; böjtölésekel, és könyörgésekel szolgálván éjjel, és napal. és ez azon orában el érkezőn. hálát ad vala az urnak, és szol vala ő felöle mindeneknek. akik várják vala Izraelnek válttságát, és hogy el végezének mindeneket, az ur törvénye szerént. meg térének Galileaba az ő városokba Názarethbe. a Gyermekek pedig nevedik és erősödik vala, tellyes bölcseségel. és az Isten malaszttya. vala ő benne

K Mit mond a máj Évangyélium az iránt, hogy Josef, és mária mitsoda gondolatban valának a kis Jesurol?

[77a:] F. Azt mondgya hogy eza két szent tsudálkoznak adolgokon melyeket mondanak vala¹⁸⁸ felölle, nem mulando vala pedig
 5 benne az a tsudálkozás., mivel azt nem más hanem, a szemek előtt lévő titokhoz valo nagy hit indittá fel benne, és a kegyelemért valo öröm, a melyel az Isten adta maga Fiát az embereknek., azt egy reszint a kristus, és más reszint az emberekhez valo szeretet indittá benne, a kiknek meg kellett szabadulni ő általa, ezekből meg lát-
 10 hattyuk, mi formában szentellyük ezen szent időkben a titkokot, a melyeket az Anyaszent egyház ad. előnkbe,

K. Mit tanulhatunk a Simeon mondásiból. a midőn azt mondgya hogy a kristus sokaknak romlására. és fel támadásokra leszen.?

F Azt tanuhattyuk, hogy meg nem kel kisebitenünk álhatatlanságunkal, és rendetlen életünkkel, az Isten Fia meg testesülésinek
 15 hasznait, aki meg szabadulásunkra jött el, hasonloká tévén minket az ábrázattyához valamint szent Pál mondgya, rom. 8. 29. mivel ha az Évangyéliumi igazságok, nem lesznek meg szentelésünkre, el jő az az, idő, amelyben kárhozatunkra lesznek, és ha a kristus fel táma-
 20 dásunkra nem leszen, [77b:] a mi romlásunkra leszen, mitsoda nagy vétekben esnénk, hogy ha ilyen nagy ajándékot az üdveségre nem fordítanak,

K Miért mondgya Simeon hogy akristusnak ellene mondanak az Emberek?

F Azért hogy magunkot attól meg oltalmazuk, mivel nintsen
 25 veszedelmeseb mint akristusal ellenkezni, mivel ő benne vagyon minden remétségünk, még is ebben az ellenkezésben esének a farisaeusok, adoktorok, és a papi renden lévők, és nagyob része a sido népnek, ugyan ebben is esnek mostanában mind azok, kik meg vetik
 30 akristus szolgálban a szegénységet, alázatoságot, és avilági joktól valo el távozást, a melyekre intenek minket, és a melyekről egész életekben adnak nekünk példát. ellene mondunk szentségének meg romlot szokásinkal, szegénységének gazdagság kivanásinkal, alázatoságának, kevélységinkel, nagyra vágyásinkal, keresztének,
 35 agyönyörűség, és alágy életnek, szeretetével. legg jobb módgya hogy

¹⁸⁸ [A v betű, úgy látszik, f-nek indult:] vala felölle, [A 2. sorban elírásból:] Jesurol?

ő véle ne ellenkezünk. az hogy, mondgyunk ellene magunknak, akivánságinknak, amagunkhoz [78a:] valo szeretetnek, aszüntelen valo meg türköztetéssel, aki ném ellensége az ő embernek. az ellensége az¹⁸⁹ krisztusnak, aki is. ő, az az új Ember akiben kel öltöznünk,

4 K. Mit kel érteni azokon az ellen mondásokon amellyek ki nyilatkoztatták sokakban agondolatokat?

F Azokon kel érteni az üldözéseket. kísérteteket, és a probákat, a melyekben meg különböztetnek. némellyeknek keménységek, és másoknak lágyságok, kik hűségel az Istené, azoktól. kik nem az övéi,¹⁰ azok által üsmérteti meg azIsten mi velünk, hogy mik vagyunk, és hogy az a hitünk, és buzgoságunk, amelyek nekünk olyan nagyoknak tetteznek, hogy azok valósággal. mitsoda gyengék, és tántorgok.

K kitsodák azok kik ellenkeznek az üdveztővel?

14 F Mind azok kik a világot szeretik., kik a szokását követik, ezek minden tselekedetekben ellenkeznek akristusal. és azon vannak hogy az Evangyéliumi igaságot meg gyengittsék., és meg másollyák, és magokat meg menthesék a más vádlásától, még azigazak is eshetnek ezekben, mert a benne lévő rosra vivő hajlandóság ezer, meg ezer gondolatokat indithat benne, a melyek [78b:] ellenkezhetnek akristusal. és az ő Évangyeliumával, és őket azok mint egy meg loptatták.⁹⁰

K. Mit tanulhatunk az Anna proféta Aszszony példájából?

F. Azt hogy a menyiben a mi rendünk, és erönk meg engedi, életünket a szüntelen valo imádságban. munkában, a penitentzia⁹⁵ tartásban., üdveségünk várásában tölttsük. ez a a szent Aszszony, a keresztyén özvegy aszszonyoknak nagy példája. akiknek szent Pál szerént. tsak az Istenben kel reméleniek, és mindenkor az imádságban kel tölteni idejeket 1 tim. 5. 5.

KIS KARÁTSON NAPJÁN

Imádság

oh' Istenünk aki részesé tettel minket az üdveségben. a Boldogság⁹⁰ gos szüz¹⁹⁰ mehének gyümölte által, tselekedgyed hogy szükségink-

¹⁸⁹ az <ó> krisztusnak,

¹⁹⁰ szüz <n> mehének

ben tapasztalhasuk előtted valo foganatos esedezését annak, a¹⁹¹ ki által vetük az életnek kezdetét. a te¹⁹² Fiaid a mi Urunk Jesus krist. .
Az Epistola ugyan azon., valamint az éjjélkori misekor

Évangélium.

szent luk. 2. 21.

És minek utánna el telék a nyolezad nap, hogy környül metél-
5 tetnék a gyermek. hivatatték az ő neve [79a:] Jésusnak, melynek hivatatot az Angyaltól, minek előtte méhben fogantatnék.

Magyarázat.

K. Mitsoda okokra valo nézve adá magát akristus akörnyül metélkedésnek törvénye alá.?

F Egy nehány féle okból tselekedé. először, meg akará mutatni,
10 hogy valóságos testet vet fel magára, és nem atestnek formáját. valamint a manicheusok tanították, 2 hogy asidoknak semi menttségek ne lenne, akik hogy ötöt meg ne üsmérjék., okul adták volna. ha környül nem lett volna mételve. meg akará tehát mutatni, hogy az Abrahám nemzetségből valo volna., akinek akörnyül metélkedésnek törvénye, petsétül adatot vala, az Isten véle tett szövetségének, és ő benne az egész Izrael népevel, 3 el akará törteni a törvény szerent valo környül metelkedést. a lelki, és a valóságos környül metelkedést álitá helyében 4. alázatoságra akara minket tanítani. példájával, mivel ő tiszta ártatlanság lévén, azért jött el. hogy a
20 vétket el töröllye, mind azon által oly meg alázato törvény alá veté magát, a mely szégyenel valo jele vala a vétkeknek, és magát a több vétkesek köziben elegyité, pirulni kelle-[79b:]ne akevélynek¹⁹³ ezen a példán, a ki mindenkor ártatlannak tarttya magát; a mikor még legvétkeoseb is., 5 meg akará nekünk mutatni hogy a felebarátunkhoz
25 valo szeretet, olyan közönséges törvény, a mely sok olyan dolgokra kötelez, mellyek nintsenek más különös törvénybe fel téve, és hogy sok dolgot tilt olyat, amelyet nem tilt semi törvény, arra a

¹⁹¹ a <k> ki

¹⁹² te [Beszúrás.]

¹⁹³ akevély<ek>nek

végre, hogy felebarátunknak ne botránkozást, hanem jó példát adgyunk, ennek okáért szükséges hogy a felebarati szeretetnek törvényire való nézve, még az olyan dologtól is meg tartoztassa magát egy keresztyén, a mely másként nem tilalmas, és olyat tselekednünk, a melyre nem vagyunk kötelesek, azért hogy meg ne botránkoztassuk a gyengéket.

K. Mit jelent a törvény béli és testi környül metélkedés?

F. A szívnek környül metélkedését jelenti, a melyre az üdvezítő kötelez minket, atesti környül metélkedésre nem kényszerítvén minket, ¹⁰ mert szent Pál szerént, *nem az a környül metélkedés, mely kívül van a testen, hanem az igazán való környül metélkedés a, mely a szívben vagyon.* rom. 2. 28 meg másut környül metélkedetek, *nem kézel, lött környül metélkedésel, [80a:] atestnek meg fosztásában, hanem akristus környül metélkedésével* Coll. 2. 11

¹¹ K. Miben áll a szívben való környül metélkedés?

F. Hogy a magunkhoz, a világhoz, és a teremtett állatokhoz való szeretettől magunkot el vonnyuk, és hogy szüntelen ellene álljunk akivánságoknak, melyek azokra vezethetnek, akörnyül metélkedés, akeresztségek kezdődöt,¹⁰⁴ a midön ellene mondottunk a sátánnak, ¹⁰ azö tselekedeteinek, és pompáinak, és ezekre nagy fogadással köteleztük magunkot

K. Meg vagyon tehát tiltva ateremtet állatok szeretete, egy Anyának nem leheté szeretni a gyermekét, egy aszszonynak a férjít?

F. A teremtet állatot tsak magáért szeretni, és abban tenni a boldogságát, és hogy azt birhassa, és nem az Istenhez fordítani a szeretetét, az ilyen szeretet meg vagyon tiltva, mert a teremtett állat nem tehet minket boldogoká, hogy ha pedig az Isten szerént élünk a világi jokal, és olyan végre a mely néki tettzik, ugy a szeretet helyes, az Isten pedig jóvá hadgya, ha szükség képen élünk valamely dologal, példának okáért, az eledel szükséges azélethez, ha azzal **[80b:]** arra avégre élünk, hogy az életet az Isten, és a felebarátunk szolgálattyára fordítsuk, ejó, és ditseretes, de ha azt a gyönyörüségnék kedviért tselekeszük, a helytelen való volna.

¹¹ K. Meg vagyon tehát tiltva, aszükség nélkül elni a teremtet állatokal.?

F. A nintsen külömben, mivel egy keresztyénnek el kel hagyni mind azt, ami tellyeségel nem szükséges, példának okáért, aköntösben,

¹⁰⁴ <tes> kezdődöt, [Törlés a sor végén.]

és aházi öltözetben való tzifraságot, a sok mulattságot, játékot, látogatást, és több efféléket, a melyekből a világiak szükségét tsinalnak,

5 K. Melyek tehát azok a szükséges dolgok, a mellyeket. egy keresztyén szabadosan élhet?

F Azok a mellyek az Isten rendelése, és akarattya szerént szükségesek, ugy mint az életnek, egészségnek. és jószágnak meg tartása, de ugy hogy ezeket ne szeresük telhetetlenségel., kívánságal, és roz uton modon., ne kívánnyuk azt meg tartani, és szaporítani, aszükség felet valot a szegényeknek adni, lehet illyen modon a világi jót meg 10 tartani, sőt meg kel is. mert az Isten azt parantsollya, tsak hogy a sziv ahoz ne ragaszkodgyék, és az [81a:] Isten ditséretire fordításék, mert a teremtett állattal valo élés szükség nélkül, a mely el von az Istentől, és a mellyet¹⁹⁵ nem fordittyák az ő ditsősegire. az üdvéségre, vagy a felebaráti lelke hasznára., az olyan a meg romlot természetnek hajlandóságától veszi eredetét, amelynek is tartozik minden keresztyén ellene állani.

K. Az Isten Fia, miért vevé magára a Jésus nevét a környül¹⁹⁶ metéléskor?

20 F Mert azért jött el, és azért vett testet magára, hogy az embereket meg válttsa, meg szabaditván őket bünökből, hogy pedig a két természet ki tessék., ezt a két dolgot egyesé teszi, ugy mint, a környül metelés meg mutattya hogy ő Ember, és a Jesus neve, hogy ő Isten, mivel tsak egyedül az Isten szabadithattya meg az embert bünreiből, 25 és üdvezitheti ötet, ki óntván vérét környül metélkedésekor, magának vevé az üdvezítő nevet. meg akarván nekünk mutatni, hogy tsak anyiban léssen nekünk részünk az üdvességben., a menyiben el vonnyuk magunkot magunktól. és mindentől, alelki környül metelés által, és tsak anyiban is részesülünk a kristus szenvedésiben.

30 K Miképen kel tisztelni a Jesus nevét?

[81b:] F Igen nagy tisztelettel kel ahoz lenni, mivel¹⁹⁷ az Apostol azt mondgya, hogy az Isten olyan nevet ada akristusnak, a mely minden nevek felet valo. hogy az ő Nevére minden térd meg hajllyon, mind a Menyekben. mind a földön. mind a föld alatt, phil. 2. 9. 10. 35 de nem a betüből álló névnek adgyák a tiszteletet, hanem a kristusnak magának, mint üdvezítőnek, azért is mindenkor nagy figyelme-

¹⁹⁵ a mellyet <m> nem

¹⁹⁶ a környül <metéskor?> metéléskor?

¹⁹⁷ [Elírás:] mével [mindig *mivel* alakot használ.]

tesógal, és tisztelettel. kel említeni az ő nevét, meg emlékeztén arrol.,¹⁹⁸ a mit tselekedet, szenvedet, és mind arol amit mivel szívünkben, a büntől valo meg szabadulásunkra, és arra, hogy végben vigye meg szentelésünknek munkáját.

⁶ K. Miben áll az tisztelet, a melyel kel tisztelni ötet mint üdvezitőt?

F 1 Abban hogy meg utálljuk a vétket, a melynek el törlésére jött el, ugy mint meg váltonk 2 hogy meg vallyuk alázasoságal erre a nagy kegyelemre valo érdemetlen voltunkot, 3. üsmérjük meg magunkban valósággal, hogy azö kezében vagyon a mi sorsunk, és hogy egészen ¹⁰ ő rajta áll üdveségünk,¹⁹⁹ ő is vihethi azt végben, hogy az kegyelme nélkül semit nem tehetünk, még tsak üdveséges gondolatunk sem lehet, 4. hogy hozzája folyamodgyunk minden féle szükséginkben, kérjük szüntelen kegyelmét, és az üdve-[82a:]ségünkben valo elő menetelt, ¹⁵ hogy tsak az ő nevében, közben járása, és érdemi által kérjünk mindent, az Atyától, 5. egyszoval, szüntelen valo hálákot adgyunk néki, azért, hogy nekünk érdemetlen bünösöknek, vére ki ontása által akart üdvezitönké lenni.

VIZ KERESZT NAPJÁN

Imádság

. oh' Istenünk, aki atsillag után. vezetéd apogányokat, hogy meg üsmérnék Fiadot, tselekedgyed hogy meg üsmérvén tégedet, ahit ²⁰ által: meg láthatuk. a Ditsöseghben, Méltoságodnak fényeségét. A mi urunk. Jesus kristus által.

Epistola.

Isai. 60. 1.

Kely fel világosuly meg Jerusalemben, mert el jött a te világoságod és az ur ditsősége fel tamadot te rajtad. mert imé a setettségek bé borittya a földet, és a homály a népeket, te rajtad pedig fel támad az ur, és az ²⁵ ő ditsősége meg lattatit terajtad. és a pogányok ate világoságodban

¹⁹⁸ meg emlékeztén arrol., <meg emlékeztén arol.> a mit

¹⁹⁹ <u> üdveségünk, [Törlés tollhiba miatt.]

járnak, és a királyok. ate eljövetelednek fényeségeben, emeld fel körös körül ate szemeidet és lassad, mind ezek egyben gyültek, hozád jöttek, ate fiaid messzunen jönnek, és ate leanyid oldalad mellől kelnek fel. akkor meg látod és²⁰⁰ bővölködöl., és tsu-[82b:]dálkozik, és ki terjed szived, mikor hozád tér atengernek sokasága, és a pogányok ereje hozád jö. a tevék sokasága el borit téged, Madiánnak, és Éfának gyors tevéen, mindnyájan el jönnek sábaból, aranyat és temjént hozván, és az Urnak ditséretet hirdetvén.

Magyarázat

K. Miért olvastattya az Anyaszent egyház ezt a letzkét a mái napon?
10 F Mert az Anyaszent egyház., a pogányok hivatásának, és megterésének titkát szenteli a mai napon, a mellyet még előre meg jövendölte eza proféta és hogy leg elsöben a mágusok hivatatanak a pogányságnak. setéttségiböl az Évangyéliumnak világosságára.

K Mire kötelez minket ez a titok.?

15 F Arra hogy, alázatoságal valo hálákot adgyunk az Istennek a pogányok meg térésekert, ahitnek ajándékáért, amelyet velünk közlöt, és a pogányokból fel álitatot Anyaszent egyházért, akinek mi tagjai vagyunk,²⁰¹ mivel ezen kegyelem nélkül, mi még a pogányságnak setéttségében hevernének, és nem volna részünk az üdvességben

K Miképen lehet néki illendö hálákot adni azért [83a:]

F. Hogy akristusban valo hitet. és üsmerettséget. ugy tekintsük, mint a melynél nagyob kegyelem nem lehet, fellyeb tisztellyük ötöt minden gazdagságnál, mutasuk meg hozája tiszteletünket, keresztyénhez, és Isten Fiaihoz illendö tselekedetinkel, az Isten hitet adván belénk., többet adot, mint ha az egész világot adta volna. meg is szabaditot minket az örökké valo nyomoruságtol., a maga Fiát adta nekünk, fogadot Fiaivá tett minket., örökségül igerte nekünk hogy birhasuk országát. és magát.

30 K. Mitsoda Jérusalemről szól itt aproféta, mitsoda²⁰² világosság és ditsőség a, mely fel támadot rajta?

²⁰⁰ és <k> bővölködöl.,

²⁰¹ akinek mi tagjai vagyunk, akinek mi tagjai vagyunk, [Fölösleges ismétlés.]

²⁰² mitso [Sörvégi elválasztás után nem folytatta.]

F Jérusálemen az Anyaszent egyházát érti, a mely Jérusálemben kezdődék, a világoságon érti a kristust, a ki a világ világosága, a ki meg testesülése által jött el, és meg mutatá ditsőségit az ő tanítványinak, tsuda tételeinek, és szentséges voltának fenyesége által..

K. Mitsoda setéttség a, mely az egész földet el lepte vala?

⁹ F Az pogányok tudatlansága, és vaksága kik el lévén terjedve az egész földre, avalóságos Istent nem üsmérték, hanem a bálványot, vagy is inkább az [83b:] ördögököt imádták, a kik sok féle modon tisztelteté magokat, sőt még a sidok vakságát is jelenti, a kik sok ¹⁰ féle tévelygésel elegyítvén meg az Istenben²⁰³ való hitet, gyakorta a bálványozásban esnek vala,

K. A kristus, és a Évangyélium világával meg vannaké világositva mind azok, kik az Anyaszent egyházban vannak.?

F Nintsenek mindnyájan, el is mondhatni sok keresztyénekről, ¹¹ hogy a világosság, a setettség közöt fénylik, és a setéttség azt nem száméri, sokan is vannak vakságban, noha a világosság környül fogta őket, sőt még az ő vakságok akaratal valo, mivel bé hunnyák szemeket a világosság előtt, és vakmerőséggel választanak más utat., nem azt, a melyet a világosság mutattya nékik, mivel a rossz kívánság nem engedi ¹² hogy azon járhasanak,

K. Mit ért aproféta a tengeri gazdagságokon, és a nemzetek erején, kik az Anyaszent egyházban fognak menni?

F A pogányoknak sokaságát érti, kik a szigetekben és a tenger mellett laknak, és a kiknek az Anyaszent egyházban kellett menniük, ¹³ a Mádiániták, és az Épha, sok tevéin, kik jérusalemet el lepik, érti annak a népnek., a hit-[84a:]re valo hivatását, akiknél közönségesek, az ilyen állatok,

K. kitsodák azok, kik sába tartományából jönnek, és a kristusnak aranyat, és temjént hoznak?

¹⁴ F Azok a Mágusok valának, kik Arabiából jövének, a kristusnak, aranyat ajánlának, ugy mint királynak, temjént mint Istennek. és myrhát, mint halando Embernek.

Évangyélium

szent Matth. 2. 1.

Midön azért születet volna Jesus Juda Bethlehemében, Herodes király napjaiban, imé Magusok jövenek nap keletről Jérusálemben, mond-

²⁰³ Isten(ben)ben [A törlés sorvégén.]

ván hol vagyon aki született, a sidok királya, mert láttuk a tsillagút nap keletben., és imadni jöttünk ötet, halván pedig Herodes király, meg haborodék, és egész jérusalem véle, és esze gyűjtven mind apapi fejedelmeket, és a népnek írás tudoit, tudakozik vala töllök, hol születnék

5 akristus, azok pedig mondának neki, juda Betlehemében, mert így iratot meg a profétától. és te Betlehem Juda földé, semmi képen nem vagy kisseb a Juda fejedelmi közöt., mert te belölled jö ki a vezér, ki az én népemet Izraelt vezérellye. akkor Hérodés titkon hivatván a Magusokot szorgalmatosan meg tudá töllök a tsillag idejét.

10 mely nékik meg jelent, és el küldvén őket Betlehemben. mondá, menyettek el, és kérdezked-[84b:]gyetek, szorgalmatosan a gyermek felől, és mikor meg találjátok, izennyétek meg nekem., hogy én is el menvén imadgyam ötet, kik mikor hallották volna akirályt. el menének, és imé a tsillag melyet láttak vala nap keletben, előttökmégyen

15 vala, míg el jutván meg állana fenn, a hol a gyermek vala, látván²⁰⁴ pedig atsillagot, örülének nagy örömel. és bé menvén aházban meg találák a gyermeket, az Annjával Máriával., és le borulván imadák ötet. és meg nyitván kintseket, ajándékokat adának néki, aranyat, temjént, és mirrát, és feleletet vévén álmokban, hogy viszá ne mennének Hérodéshez, más uton térének az ő tartományokba.

20

Magyarázat

K. Mit jelent a tsillag mely meg jelenék a Mágusoknak nap keleten?

F A CSillag jelenté a hitet, mely Menyei világóság lévén, akristust fel keresteti velünk, hozzája vezet. és nékünk meg mutattya, mint királyunkot, üdveztönket, és meg váltonkat,

25 K Kik valának azok a Mágusok, kiknek az Isten jelét adá az Égen?

F Azok pogány bölcsek valának., kik a tsillagok járásit visgálták, és akik a szent írás magyarázok szerént, nap. [85a:] keleti arabiaól jöttek vala,

K. Ezek apogányok. hogy üsmérheték meg az²⁰⁵ új tsillágból, a

30 Messiásnak születesit?

F Az Isten új tsillagot mutatván azoknak az Astrologusoknak, hogy meg üsmértetné vélek²⁰⁶ Fiának születését, meg világositá egyszers-

²⁰⁴ látván [Elötte megkezdett nagy betű nyoma: N?]

²⁰⁵ az [z: Valószínűleg javítva; összefutott a tinta.]

²⁰⁶ vélek [ek: rész javítva.]

mind belső²⁰⁷ képen való világossággal az ő elméjeket, hogy meg tudhatnák mit jelentene az a rendkívül való jel, melyet láttanak. és ingyen való kegyelméből arra indította őket, hogy mennének fel keresni Fíát judaeában.

⁹ K. Mit tselekedének a Magusok midőn meg láták a tsillagot?

F Nagy hamarsággal engedelmeskedének a szozatnak mely belső képen hívá őket, erre való nézve mindent el hagyván, arra ahoszu utra indulának, hogy fel keressék az új királyt, és imadnák ötöt, enagy példánkra vagyon nekünk, hogy mitsoda²⁰⁸ hűséggel kel engedelmeskedni az Isten kegyelmének. a midőn belső képen szól hozánk, vagy is int szolgálai által, hogy magunkot az ő akarattya, és parantso-lattya alá vessük, a midőn azt meg üsmérjük hogy hi minket.

K Rend szerént mitsoda formában szokta Isten meg mutatni az utat, a melyen hozzája kel mennünk?

¹⁰ [85b:] F Azt üsmérvén hogy mihez vagyunk leg érzékenyebek, azért azt is veszi eszközül, hogy magához fordítottson, példának okáért, azt igen meg érezzük ha valamely szerentséről le esünk. jóságot el veszünk, betegségben esünk, atyánk fiainak. vagy barátinknak halálát láttyuk, hogy ha pedig nem érezzük a kegyelemnek belső

¹¹ indulatit, a melyeket követik²⁰⁹ gyakorta ezek a külső intések., akkor nem követtyük az üdveségünkre küldetet tsillagot, egy olvasás. egy predikacio, egy intés, a hivatalunkrol. való oktatás. mind ezek olyan tsillagok nekünk, mellyek az Istenhez vezetnek, mi sokszor láttyuk ezeket a tsillagokat, de utra nem indulunk. tsudálljuk az igasságot, örülünk világosságának, de tsak egy helyben maradunk.

¹² K. Hová menének a Mágusok meg tudakozni az új királynak születésit.?

F Jérusalemben, ahol aleg kevélyeb királytól meg tudakozák. hogy hol születet légyen a sidok királya, mert minden tartalék nél-

¹³ kül meg vallák hogy nap keleten látták volna tsillagját. és ötöt jötenek volna imádni az ilyen nagy hit, és bátorság, meg tanyit arra, hogy a kristust, keressük, és az ő nevérol vallást tegyünk a midőn a szükség hozza magával, minden titkolás, emberi tekéntet, és félelem nélkül, ami hitünk aköre lévén építve. ne hajttsunk [86a:] atsufolásokra,

¹⁴ fonyezetésekre, és akar mely rosz kimenetelekre, ha szinte el vesztenőkis aszabadságot, jószágot, gazdagságot, és még az életet is, akár

²⁰⁷ belső <kel> képen

²⁰⁸ mitsoda <eng> hűséggel kel engedelmeskedni

²⁰⁹ követik [Szóvégi k betűt utólag toldotta a szóhoz.]

menyi akadályja legyen és üldözője az igazságnak, de ahhoz kel kaptsolni magunkot.

K. kit jelentének azok apapok kik a²¹⁰ Magusoknak meg mondák a helyet, ahol a proféták szerint kellett születni a Messiásnak, de
5 ö magok oda nem menének.?

F Jelentik az olyanokat kik az Anyaszent egyházban a kristushoz valo utra tanították másokat., de ö magok a tévelygésnek uttyán járnak, kik meg mutatták másoknak az életnek forrását, és magokat meg hagyák halni szomjuhan.

10 K. Ezek a Doktorok, meg mutatáké Hérodésnek igazán a jövendölést, mely meg jövendölte, hogy a Messiás Betlehemben fog születni?

F Éppen nem, mivel tsak az első részit mutaták meg, a mely azt mondgya, hogy *aki Izraelben fog uralkodni, a Betlehemben születik.* Mich 5. 2. a második részit el titkolák, a mely azt mondgya. *hogy az*
15 *ö kijövele, eleitől fogva, az örök napoktól fogva.* (: tudni illik hogy öröktől fogva születet:) ezek a szók meg mutatták volna **[86b:]** Hérodésnek, hogy hejában igyekezik meg öletni azt az új királyt, akinek születése öröktől fogva valo., ezeket el titkolák a papok Hérodés előtt nagy álnokságal. erre mondá szent Chrysostomus, hogy
20 bizonytságot tévén az igazságal mellet, ök azt el árulták, meg nevezvén a helyt a hol a kristusnak kellett születni, egy olyan kegyetlenek, aki tsak azért tudakozodék, hogy akristust²¹¹ meg ölesse.

K. Az Isten miért nem mutatá meg a Mágusoknak a tsillagot, hogy ne kellett volna bé térniek Jerusálemben, hanem egyenesen mehet-
25 tenek volna Betlehembe.

F Azért hogy kénszeritessenek meg tudakozni a kristus születésinek helyét a papoktól., ebből meg láttyuk, hogy akár mely nagy világóságunk legyen is, de az Anyaszent egyház hatalma alá kel vetni magunkat. és tsak anyiban kel követni azt a világóságot, amennyiben
30 meg egyezik az ö tanításával, és atraditioval az is ki tettzik ebből, hogy akár mely nagy dologban is ne mindgyárt ragaszkodgyunk a tsudákhoz., hogy ha azok a dolgok rend szerint valo képen rendben mehetnek, példa szent pál., a kit a kristus Ananiáshoz küldé, hogy magát oktattatná, noha maga meg jelenék néki, és bé tölthette
35 volna egy szempillantás alatt minden világóságával.

[87a:] K. Miben tettzik ki leg inkább a Magusok hite?

²¹⁰ a [Beszúrás.]

²¹¹ [Íráshiba:] akristus

F Abban leg inkább ki tettzik, hogy ámbár alatson rendben, nyomorúságban, és szegénységben találák is azt az Isteni gyermeket; mind azon által. a sidok királyának, és a világ üdvezítőjének²¹² hitték lenni, ahit mindenkor elegyes homályoságal. és világoságal., és mindenkor lészen a titokban olyan mélység. ahova el nem hathat az emberi elme; mind azon által. azt hinnünk kel²¹³ mert az Isten szava nekünk tsillagul lévén minket meg nem tsalhat.²¹⁴ minden ember hazug, de az Isten önnön maga²¹⁵ az igazság.

K. Mit kellesék tselekedni, hogy akristust ugy lehesen imádni gyermekségiben valamint a Mágusok imádák?

F Tisztelni, szeretni, és követni kel. a menyiben töllünk lehet. akristusnak szegénységét, alázatoságát, es szenvedését, ezeket nagyobra kel betsülni agazdagságnál. a világi gyönyörűségeknel, valamint a mágusok tselekedének, azt mondgyák Mojses felöl, hogy nagyob gazdagságnak tartá lenni a kristusért valo gyalázatot, mint sem az Egyiptum bélieknek kintseket hebr. 11. 26. mint egy meg vetnök a kristust, és magunkot bölcsebbnek és okosabbnak tartanok lenni, hogy ha másféle életet [87b:] vennénk magunknak, mint sem a melyet ő választá magának és a melyet rendelt Évangyéliumában.

K. Miképen imádák a Mágusok a kis Jésust?

F Le borulának, és meg alázák magokat nagy tsendeségben, eszerent is kel tselekednünk ő előtte atemplomban. azután temjént ajánlának néki, mint Istennek, aranyat mint királynak, és myrrát, mint halandó Embernek. erre valo nézve midön imádgjuk ötét. mindenkor ajánlyunk ajándékot néki.

K. Mitsoda ajándékokot kel ajánlanunk akristusnak.?

F olyan ajándékokot kel néki ajánlanunk, a melyeket jelenték a Mágusok ajándéki, ugy mint a temjén, abuzgoságal valo imádságot, az arany, az Isteni, és a felebaráti szeretetet, a myrra, atestünknek tisztaságát. valamint a tűzben lévő temjénnek füsttye fel megyen, ugy a szent Lélek tűzétöl fel gerjesztetet szívnek imádsága, az Ég felé botsáttya kívánságít, az arany leg drágáb lévén atöbb értzek között, a szent irás szerént.²¹⁶ jedezi. az Isteni szeretet, a mely leg füvebb a több jó erkölcsök között, és valamint a myrra. a melyel

²¹² üdvezítőjének [ít: rész javítva: őj-ből; üdvezítőjének lett volna.]

²¹³ azt hinnünk kel <keresni> [hinnünk: bennünk-ből javítva.]

²¹⁴ tsalhat. [Úgy látszik ts – javítva cs-ből?]

²¹⁵ <m> önnön maga

²¹⁶ szerént <az szeretetet> jedezi. az Isteni szeretet,

meg szokták kenni a holt testet, meg oltalmazza arotheadástól, úgy a testnek, és az érzékenységnak sanyargatása. meg oltalmazza avéteknak **[88a:]** meg romlásától, hogy pedig rovideden meg mondgyam mit kel ajánlani akristusnak., avalóságos szeretetet, a buzgo imádságot, ⁵ és a penitentzia tarto életet.

VIZ KERESZT. OCTÁVÁJÁN VALÓ VASÁRNAPON.²¹⁷

Imádság.

Tekinttsed uram onnét felyül az Egből népednek alázasos imádságát, hogy hadd üsmérhesse meg akaratotod, és meg üsmérvén, azt végben vihesse kerünk tégedet a mi urunk Jesus kristusunk által:

Epistola.

szent Pal rom. 12. 1.

kérlek azért titeket Atyámfiai, az Isten irgalmaságára, hogy a ti ¹⁰ testeteket adgyátok, élő, szent, és Istennek kedves áldozatul, a ti szolgálátok okoságal legyen, és ne szabjátok magatokat evilághoz, hanem változzatok el, a ti értelmeteknek ujulásban, hogy meg próbályátok, mellyik légyen az Istennek jó, és kellemetes. és tekélletes akarattya, mert azt mondom. anékem adatot malaszt által, ¹⁵ mindnyájatoknak akik közötetek vannak, hogy ne érttsetek többet annál. ^{a²¹⁸} mint kel érteni, hanem érttsetek józanság szerént, és a mint kinek kinek Isten osztotta ahitnek mértékét. mert a mint egy testben sok tagjaink vannak. minden tagoknak pedig nem ugyan azon egy tselekedetek **[88b:]** vagyon, úgy sokan egy test vagyunk akristusban, ²⁰ mindenikünk pedig egyik a másiknak tagjai.

Magyarázat

K Miképen ajánlyuk áldozatul az Istennek testünket?

F A kristus Jésuséval ajánlyuk önéki testünket áldozatul, ami testünk valóságos áldozat akkor léssen, amidön a szent Lélek segitt-

²¹⁷ vasárnapon [on-t utólag toldotta a szóhoz, kisebb betűkkel.]

²¹⁸ a [Beszúrás.]

sógi vel azon igyekezünk hogy a testi rosz kívánságokat el vesszünk, és azon testet tagjaival, és érzékenységeivel az Isten szolgálattára²¹⁹ szenteljük, apenitentzia tartás, és a sanyargatás által. ugy hogy a főleink tsak azokat halgassák, és a szemeink azokat tekintsék, amik az Istenhez vezethetnének, a mi lábaink ne járjanak, és kezeink ne munkálkodgyanak egyeben, hanem abban, ami az Isten, és felebarátunk szolgálattját, és üdvességünket tekénti, a száj keresztyéni mértékleteséggel és tsak a szükségért vegye az eledelt, anyelv. ne szollyon hanem okosággal. és tsak²²⁰ akor, a midön szükségeseb szolni mint halgatni, tsak az Isteni szeretettel szollyon. egy szóval. atest mindent az Istenért tselekedgyék, tsak az ő akarattjára, és igasságára²²¹ vigyázon,

K. Miért akarja szent Pál hogy a mi testünk élő, és szent ostyá legyen?

¹⁸ [89a:] F Azért, mert akár mely jóknak láttassanak lenni a mi tselekedeteink, de azok meg holt tselekedetek., és nem erdemlik hogy az Istennek ajánltassanak, hogy ha nem az ő szeretetéből indítatnak, és nem az ő szent lelkétől kezdődnek. mivel azok, tsak anyiban lesznek szent tselekedetek, a menyiben meg lesznek tisztítatva a vétéktől, tsak ilyen formán is lehetnek kedvesek az Isten előtt, mert a böles szerént, a szent Lélek nem lakik avétekel. meg ferteztetet testben., azért azt kívánnya az Apostol akeresztyénektől, hogy élő, és szent áldozatot ajánlyanak, nem ugy mint a sidok.

K. Miért mondgya szent Pál, hogy a mi testünk áldozattjának, okos, és lelki tiszteletnek kel lenni.?

F Mert a tiszteletnek, és a tisztességnek, melyet adunk az Istennek. atestünk áldozattjával, nem kel testinek, és tsak külső képen valonak lenni, hanem belső képen²²² valonak. az az, hogy tisztá szeretettel kel azt néki ajánlani, és meg mutatni, hogy a teremtet állattól el távozván, tsak ő hozzája kaptsollya magát a szívünk, és tsak önmön magát keresük jutalomul, joan. 4. 24. ugyan ezt is tanittya nekünk a kristus. mondván, hogy az Istent lélekben. és igazságban kel imadni, ez a tisztelet nem okos, hogy ha tsak avilági félelemből, és haszonért vagyon, nem is lelki, hogy ha tsak nem az Isteni szeretetből inditatik.

²¹⁹ szolgálattjára <for> szenteljük,

²²⁰ tsak <a szükségért,> akor, a midön szükségeseb

²²¹ [Íráshiba:] igasságá

²²² képen [Beszúrás.]

K Miképen szabjuk magunkot evilághoz? [89b: üres]

[90a:] **F** A midön ötet követtyük mindenben. amiben ellenkezik az Évangéliumal, amidön szerettyük a mit ö szeret, betsüllyük a mit betsül, amidön szokásit. példáit felveszük, rosz kivánságiban
15 követtyük, holot tsak egyedül akristust kellene követni, mivel egyedül ö ami rendünk és példánk.

K. Mit kel tsinálni hogy ne szabjuk magunkot a világhoz. és nekö-vessük az ö példáit. és szokásit.?

F Meg kel változnunk, a mi elménknek ujlása által, ellene kel mon-
10 dani az ó ember hajlandóságának, szokásinak, kivánságának gyüöl-
ni kel a mit szeret, szeretni kel a mit a kristus szeret, az új emberben
kel öltözni, új elmét, és új szivet kel fel venni,

K. Miképen lészen ez a változás és ujjulás?

F Mint hogy az, akegyelemnek munkája, azt az Istentől alázato-
15 san kel kérni, vizsgáljuk meg figyelmeteséggel. hogy mi az Istennek
akarattya., és azt kövessük, ahoz kaptssollyuk magunkot ami jó,
és kedves elötte, akik avilágot szeretik, meg tanullyák annak szokásit,
ugy akik az Istent szeretik. és övéi akarnak lenni, meg tanullyák
mindenben törvényit, és parantsolatit, hogy meg tudhasák mit
20 kíván töllök.

K Mire tanit minket az Apostol a midön azt hagyta. a hiveknek,
hogy felettéb fel ne emellyék magokot; hanem a szerént tarttsák
magokot, amint az Isten el osztogatta kinek kinek a hitnek mérté-
két?

[90b:] **F** Arra tanyit hogy ne vessük azt, aki keveseb mértékel
láttzik lenni, a kegyelem vételére, és ne irigyelyük annak aki nálunk-
nál többet vett, vegyük alázatosággal azt, a menyit tettzet nekünk
adni, és legyünk azért nagy hálaadásal hozzája bizonyosok lévén
25 abban, hogy azt tölle nem érdemlettük, és igassággal meg vonhatta²²³
30 volna az töllünk, a mit irgalmaságából meg adot, igyekezünk hűségel.
többet nyerni a²²⁴ tölle, vett talentumal; és ne kezdgyünk vakmerőségel
olyan dologhoz a mely felyül haladgya erőnköt. és értelmünköt.

K. Mire vagyon fundalva az Apostolnak ez a tanítása?

F Arra hogy az egész hivek, egy testben foglaltatván, mindenik
35 különösön tagja annak atestnek, hogy mindenik tagnak különös
hivatallya vagyon, és hogy egyik a másikának hivatallyában ne

²²³ vonhatta [o hasonlít a-hoz.]

²²⁴ a [Beszúrás.]

Ártta magát, hogy pedig abékeség. az egyeség, és a jó rend meg tartassék. szükséges hogy mindenik tag ahoz szabja magát, amit az Isten kíván tőlle, és azt szorgalmasan vigye végben, másokat úgy tekintsen. mint maga tagjait. amit azok tselekesznek mint ha maga tselekedné, mert mondgya az Apostol. mindnyájan egymásnak tagjai vagyunk, mindenik tagnak tsak aközönséges jora kel vigyázni, minden tselekedétében.

Évangelium

sz luk. 2. 40.

És mennek vala az ő szülei esztendöként jérusálemben; ahusvét innep napján, és mikor tizen két esz-[91a:]tendős lett volna, fel men-¹⁰¹vén ők jérusalemba az innep napnak szokása szerént, és el végezöd-
vén anapok, midön viszá térnének, el marada a gyermek Jésus jérusa-
sálemben, és eszekben nem vevék aszülei, vélvén pedig ötet az uti társaságban lenni, menének egy napi utat, és keresik vala ötet aro-
konok, és ismérök közöt., és meg nem találván, viszá térének Jérusa-
lomben. keresvén ötet, és lön harmad nap után, meg találák ötet a templomban; adoktorok közöt ülve, halgatván, és kérdezvén őket. álmélnak vala pedig mindnyájan akik ötet halgatták vala, az ő okoságán. és feleletin. és látván tsudálkozának, és mondá az Anya néki, Fiam miért tselekedtél így velünk, imé az Atyád. és én bán-
¹⁰²kodva keresünk vala téged, és mondá nékik, midolog hogy engem kerestek²²⁵ vala, nem tudgyátok valaé. hogy azokban mellyek az Atyámé. kel nékem lennem, és ők nem érték az ígét. mellyet nékik szolla, és alá mene vélek, és jöve Názaretbe; és engedelmes vala nékik, és Anya ez ígéket mind szívében. tarttya vala. és Jesus nevedik
¹⁰³vala bölcseségben és időben, és kedveségben Istennél. és emberek-nél.

Magyarázat

K. A kis Jesus tizenkét esztendős koraban miért marada a templomban, adoktorok közöt, halgatván. és kérdés tévén tőlök?

[91b:] F. Ezel példát akara adni az ifiaknak, akiknek atanulásban
¹⁰⁴kel foglalni magokat, és abban amit az Isten kíván tőlök, mindenek

²²⁵ kerestek [Utána úgy látszik h-t kezdett írni, de nem folytatta.]

felet azt akará nékik meg mutatni, hogy mindennek előtte avallás dolgait, és hivatalyokot tanulják meg, és hogy a szent doktoroktól, profétáktól, Apostoloktól, szent Atyáktól, kel meg tanulni az üdveségnek tudományit.

⁵ K A kis Jesus miért marada szülei hírek nélkül Jérusalemben.?

F Meg akará mutatni a gyermekeknek, hogy ha Atyok, vagy Anyok vagyon is eföldön, de a Menyei Attyokhoz sokal nagyob engedelmeséggel kel lenniük, és annak inkább kel engedelmeskedni, a midön adolog az ő ditsőségit és üdveségeket tekintí.

¹⁰ K. Mit tselekedének a szent szüz, és szent Josef amidön észre vévék hogy a kis Jésus nem volna vélek?

F Mindgyarást keresni kezdék ötöt az Atyafiak között, az után viszá térének Jerusalemben. demindgyárt meg nem találák ötöt, végtire a templomban a doktorok között találák, ebből meg láttzik ¹⁵ hogy akristust nem a világ szerető sokaság között kel. keresni, hanem az Istent és a vallást tekintő dolgokban, az imadságban, az igaságnak elmékedésében, meg is találtatik ajóknak társaságokban [92a:] és az olyanoknak, kik aző törvényéről beszélgetnek,

K. Mitől vagyon, hogy a szent szüz, és szent Josef olyan nagy nyug-
²⁰ hatatlanságban valának, valamég meg nem találák a kis Jésust?

F Ebből meg tanulhatták. az Atyák, és Anyák, hogy mitsoda vigyázásal. kel nevelni, és gondot viselni gyermekekre, hogy magokot elne veszesék. nagy gyorsasággal kel őket ki vonni aveszedelemből, hogy ha abban estenek, az ilyen állapotban az Atyák lomhaságot ²⁵ vétek, és rettentő számot adnak a gyermekek lelkiért, hogy ha atudatlanság, és a rosz neveltetés miat el vesztik magokot

K. Mit felele akis Jesus, az Annja panaszolkodására?

F Ugy tettzik mint ha egy kevesé keményen felelne. mondván, nem tudgyátoké hogy abban kel nékem foglalatoskodnom a mi az ³⁰ én Atyám szolgálattyát illeti, de mind ezek a szók az olyan Atyákra esnek.²²⁶ kik a gyermekeket, olyan hivatalokban teszik, a melyekben tsak a hasznot., vagy az előmenetelt tekintik, meg nem vizsgálván azt, hogy ha az Isten hijaé őket azokra, vagy sem, az Atyák az ilyen állapotban. igen nagy igaságtalanságot tselekesznek, az Isten aka-
³⁵ rattýára kel tehát vigyáznunk mindenben, azért, az életnek rendében, vagy valamely hivatalban menni aka-[92b:]rattya ellen, lehetetlen

²²⁶ [Elfrás:] esik,

hogy veszedelmes ne legyen, vagy az Atyáknak, kik gyermekeket abban teszik, vagy a gyermekeknek, kik arra köteleztek, magokat.

K. Mit tettelek a kis Jézus mind ezek után?

F Viszát tere Názáretben szent József, és szent szűz az Évangélium fel teszi hogy engedelmes vala nékik, enagy példa az ifiaknak, akiknek engedelmeskedni kel azoknak., akiknek gond viselés alát vannak, hogy ha egy Isteni gyermek engedelmeskedni akart üdvességünkért teremtett állatnak, egy vétkes, és tudatlan gyermek kivannaé az után,²²⁷ senkitől nem fügenni, oktatatlanul, és törvény nélkül élni,¹⁰ minden féle vétkekre ajtot nyitának, ha ezt elszenvednék.

K. Kiknek kel engedelmeskedni a gyermekeknek.?

F Az Atyáknak, Anyáknak, agyontato Atyoknak, ezekhez nagy engedelmeséggel kel lenni, mindenekben követni kel akarattjokat, tanácsokat.

¹⁵ K. Hogy kel azt érteni, hogy akis²²⁸ Jézus gyarapodik vala bölcsességben. és kegyelemben, holot ő vala maga a bölcsesség, és tellyes vala az Istennek lelkével?

F Azt ugy kel érteni, hogy mentől inkább nevedék, annál bösegeben tettik vala ki benne abölcsesség, [93a:] és akegyelem, valamint¹⁰ anap hogy mentől felyeb mégyen²²⁹ annál nagyob világoságot mutat, obból meg tanulhattják az ifiak, hogy ha abölcsességben, és akegyelemben akarnak nevedni, atudományra, alázatos. és magános életre kel magokat adni.

VIZ KERESZT UTÁN VALO 2DIK VASÁRNAPON.²³⁰

Imádság

¹⁵ Minden hato ur Isten aki bölcseséggel igazgatod a Menyei, és a földi dolgokat, halgasd meg népednek alázatos imádságát, és tarts meg minket ez életben békeségben a mi urunk²³¹ etc.

²²⁷ az után, [a — javítva e-ből.]

²²⁸ hogy <mentől inkább nevedék> akis Jézus [Sorvégi törlés.]

²²⁹ mégyen [Az utólag kitett ékezet a gy és e betű köze fölé került.]

²³⁰ vasárnapon. [on-t utólag toldotta a szóhoz, kisebb betűkkel.]

²³¹ [Íráshiba:] ururk

Különböző ajándékok vannak pedig²³² amalaszt²³³ szerént, amely nekünk adatot, akár a profétálás, ahitnek modgya szerént, akár a szolgálat, a szolgálatban, akár a ki tanit atudományban. aki int, az intésben, a ki adakozik, az együgyűségben, aki gondot visel, aszorgalmatoságban. aki könyörül a vidámságban, aszeretet tettetés nélkül, gyűlölvén agonoszt, a johoz ragaszkodván, az atyafiuságnak szerelmével egy mást szeretvén, tiszteletel egy mást meg előzvé, a szorgalmatoságban nem restelkedvén, aléleekben buzgok lévén, az ur-[93b:]nak szolgálván, areménségben örülvén, ahaboruságban békével +ürvén, az imádságban, serénykedvén, aszenteknek szükségekben adakozok lévén, agazdálkodást követvén, áldgyátok ati üldözőiteket,²³⁴ áldgyátok, és ne átkozátok, örvendezetek az örvendezőkel,²³⁵ sirjatok a sirokal. ugyan azont értvén egy más közöt. fenn nem értvén, hanem az alázatosokal egyezvén, ne legyetek okosak ti magatoknál.¹⁵

Magyarázat

K Miképen lehet jól élni, az Istentől vett ajándékal?

F Meg kel elsőben üsmérni kinek, kinek, amaga tálentumit,²³⁶ és azokat, segíteni kel atanulásal. és azután azon kel lenni hogy keresztényi ártatlan alázatos étettel, és buzgo imádságal vehessük a²⁰ Menyei kegyelmet és áldást, azon tálentumoknak meg szentelésékre, úgy hogy azok ne árthassanak, se magunknak, se másoknak, és azokal az Isten rendelése, és hivatalunk szerént élhesünk, és fellyeb ne magasztallyuk magunkot az ő ajándékinál, és tölle vett kegyelminél.

²⁵ K. Mit ért szent Pál ajövendölésnek ajándékán?

F Érti azt a természet felet valo tudományt, amellyel meg üsmérik az el rejtet dolgokat,²³⁷ ez a tudomány közönséges vala az első kereszt-

²³² pedig [Beszúrás.]

²³³ amalaszt a malaszt [Felesleges ismétlés.]

²³⁴ üldözőiteket, [z javítva.]

²³⁵ örvendezőkel, [A második e javítva ö-ből; örvendezőkel volt.]

²³⁶ tálentumit, [i javítva á-ból.]

²³⁷ <tud> dolgokat, ez a tudomány

tyóneknél, azt el mondhatni, hogy valamely predikátor a vallást [94a:] jól tudja, atitkok dolgaiban nagy értelme legyen, és aki jól tudja az szentek tanítását, hogy az olyan proféta, az Apostol azt akarja tehát, hogy az olyan akinél ilyen ajándék legyen, közölje azt másokkal, amit az Isten ki nyilatkoztatott neki, de azt ahitek mértéke, és rende szerént kel tselekedni, ne hogy meg haladgya a mértéket, és többet ne mondgyon, mint sem amit az Anyaszent egyháznak nyilatkoztatott ki az Isten, és ne tanítson ellenkezőt a szent Irással, és a traditioval, mert valamely ki nyilatkoztatás, vagy tanítás meg nem egyezik az Apostolok hitével, a mely is a traditio által maradot meg az Anyaszent egyházban, az olyan tévelygés, és tsalando.

K. Micsoda a tudománynak ajándéka?

F Ez a titkokról, és a vallás béli igazságokról, való tanításnak, és magyarázásnak ajándéka, az Apostol azt akarja, hogy akivel ezt közli, ne másra tzeleozon véle, hanem hogy a népet oktassa, és az Istenhez vezesse, nem keresván az ékesen való szöllásban, és a tudományban, a maga ditsőségét

K. Micsoda az intésnek ajándéka?

F Ez olyan ajándék mely a szívet meg hattyá, az Isteni szeretetre, igazságra, és a jó tselekedetre indítja, akik ezt az ajándékot vették, azoknak buzgóság kel hír-[94b:]detni az igazságot,

K. Miben áll az az egy ügyűség, a melyel kívánna szent pál, hogy ahamisánlkodgyanak, és segítsék a felebarátot szükségiben

F Abol áll, hogy segítsék ötet szükségiben tiszta igyekezettel, nem azért hogy mások lássák, azért meg ditsérjék, vagy hogy valamely hasznunkra vályyék, vagy az emberi tekintetért, hanem egyedül az Istenért.

K. Miért kívánna azt az Apostol hogy örömel vigyék vegben az irgalmaságnak tselekedetét?

F Mert az, aki a beteget segít, a tudatlanokat oktatja, a veszekedést meg tsendesíti, az ellenkező felet meg békelteti, a szomorúakat vigasztalja, egy szóval aki meg segít a felebarátját lelki vagy testi szükségiben, az olyan akristus a magával teszi ezeket a jókot, és a maga személyivel sokal nagyobb irgalmaságot tselekeszik mint másokkal, mert az Isten irgalmaságát várhatta magára, a melyért örömben lehet, a nyomorultakhoz vidám ábrázatot kel mutatnunk, hogy hasznosab lehesen segítségünk, ők is azt látván, nagyobb békéséges türelem, és szeretettel szenvedik.

K. Mitsoda okravalo nézve akarja az Apostol. hogy a gonoszt utálljuk, és ajohoz ragaszkodjunk.?

F. Azt akarja hogy a gonoszt utálljuk abbol az ok[95a:] bol. mert az, azIstent meg banttya, és néki nem tettzik, és ne tsak azért utálljuk, ⁵ hogy félünk abüntetéstől, hanem szeretetből ragaszkodjunk ajohoz, és azért, hogy tessünk az Istennek, és hogy reméllyük az örök jutalmat, amely nem egyéb hanem hogy az Istent magát birhasuk, igen távul vagyunk akor az ilyen gondolattól., a midön szánszándékal tselekeszünk valamely vétket, azért mert nem tarttyuk azt halálosnak ¹⁰ lenni, ha ajót tisztán tsak az Istenért szeretnők, és agonoszt azért utálnok, hogy ötet meg bánttsuk, ilyen formában minden féle vétektől irtoznánk, mert minden féle vétek gyülölséges Isten előtt.

K. Mire tanit még minket az Apostol. ebben a letzkében?

F. 1. Hogy igaz és tekéletes szeretettel szeresük az Istent magá- ¹⁵ ért, és felebarátunkot az Istenért.

2. Hogy igazán valo szeretettel szeresük felebarátunkot valamint testvér atyánkfiát., mert minnyájunknak tsak egy Attya vagyon és hogy mindnyájan akristusnak és egy másnak tagjai vagyunk

3 Másokot tisztelni kel, kedveket keresni, minden féle állapotban ²⁰ betsületet kel nékik adni, mert azIstennek szenteltettek, akristus vére által. és kegyelme által., a [95b: üres] [96a:] szent Léleknek templomi

4 Hogy köteleségünket buzgoságal vigyük végben, ne halogatásal., vagy resttségel, mert az örökké valo boldogságnak, el nyerésiben jár ²⁵ az dolog,

5. Hogy a buzgoságot meg tarttsuk., mert az Istent szolgállyuk, és ő meg érdemli abuzgoságal valo szeretetet.

6 örömel várjuk a reménlet jókót, békeségel., és jó szivel szenvedgyük anyomoruságokot., és szomoruságokot, mert az Isten önnön ³⁰ maga lészen jutalmunk

7 Végig meg maradgyunk az imádságban, mert gyengeségel. vagyunk környül vétetve., aléleknek pedig szüksége, szüntelen valo. és az imádság az Isten segittségit reánk szállittyá.

8. Segíteni kel az igazakat, és a szenteket szükségekben, és ő nékik ³⁵ szállást kel adni szeretettel. mert ők az Isten baráti.

9 szeretni kel valóságal ellenséginket, valóságos jókot kel nékiek kívánni, öérettek imádkozni kel, és szükségekben segíteni, minden panasz nélkül, azért hogy őket meg nyerhesük. az Istennek, és meg szereszhesük téréseket.

10 Részt kel vennünk felebarátunknak vigaságában, és szomorúságában, és éreznünk kel. az ő hasznát. és kárát, [96b:] valamint a magunkét.

11. Éllyünk egyeségben a jokal., mert minnyájan egyek vagyunk, a kristusban és minnyájunkban azon egy léleknek kel lenni, a ki nem más hanem a kristus lelke.

12. Ne vágyunk felyeb valoká lenni másoknál. söt még alázuk meg ugy magunkot, hogy szolgállyunk a leg szegényeb, és a leg aláb valo atyánk fiának is, mert a kristus azt akarja, hogy az utolso helyt
10 válaszuk magunknak,

Évangélium.

Szent János. 2. 1.

Harmad napon menyegző lön Galilaeai kánában. és ott vala a Jesus Anyja, el hivataték pedig Jésus is, és az ő tanítványi a menyegzőre, és el²³⁸ fogyván abór, mondá a Jésus Anyja néki, nintsen borok. és mondá néki Jésus, mi közöm nékem, s' néked Aszszony állat, nem jött
15 még el az én orám, mondá az ő Anyja a²³⁹ szolgálknak, valamint néktek mond, meg tselekedgyétek, vala pedig ott hat köveder, helyeztetve, a sidok tisztulása szerént, mindenik két vagy három mértékü. mondá nékik Jésus, töltstétek meg a vedreket vizel, és szintén tele tölték azokat, és mondá nékik Jésus, merittsétek már., és vigyé-
20 tek a násznagynak, és el vivék, hogy pedig meg kostolá a borrá lött vizet a násznagy, [97a:] és nem tudgya vala honnét volna. aszolgák pedig tudgyák vala. akik a vizet meritették vala, hívá a vö legényt a násznagy, és mondá néki, minden ember először jó bórt ad, és midőn meg részegülnek akkor azt a mely aláb valo, te pedig eddig tartottad a jó bórt, ezt tselekedé Jésus, a tsuda tétéleknek kezdetit.
25 a Galilaeai kánában. és meg jelenté az ő Ditsőségét, és hívének ő benne az ő tanítványi.

Magyarázat

K. A kristus miért kívána jelen lenni alakadalmon?

F Meg akará azt mutatni, hogy aházáság jó, és az Isten rendelése,
30 én még előre meg szégyenité azokat az eretnekeket, kik idővel ahá-

²³⁸ el [Beszúrás.]

²³⁹ a [Beszúrás.]

zaságot karhozthaták, tudunkra adá, hogy a ferfiu, és aszszony között valo egyeség, szent és helyes volna, hogy az ő lelkében, és az ő lelke szerént kel meg házasodni, hogy el kel ötöt hini alakadalomra. ha áldását akarják venni,²⁴⁰ és onnét el kel távoztatni a mértékletlenséget, atobzodást, és más egyéb rendeletlenséget, a mellyek fel találtnak közönségesen alakadalmokban.

K. Azért hogy a kristus jelen vagon alakadalmokban. a házaság nem eléb valóé aszüzességnél?

F Ebből nem következik. mivel akristus ő maga nagyobra betsülte¹⁰ aszüzéséget, szüz lévén önnön maga. és [97b:] szüztől is születék, de az olyan alázatos²⁴¹ aszszony, aki mind lelki, mind világi hivattalyát követi, és végben viszi, eléb való az olyan szüznél. aki tunya, és rest életet éll, aki avilági dolgokban árttyamagát. aki az időt el veszti azok látogatásban, aki kényes életet éll, és aki a tzifraságban gyönyörködik.¹⁵

K. A Boldogságos szüz, véteé abban, hogy akristusnak tudtára adá, hogy a bór el fogyot volna. és honnét vagon hogy akristus mint egy keményen felele reá?

F Távol légyen hogy azzal vétet volna, mivel a felebaráti szeretet²⁰ vivé reá, de mint hogy akristus még tsudát nem tett vala, meg akará mutatni feleletével. hogy nem atest szerént való Annjának szavára akarná azt el kezdeni, és meg bizonyítani hatalmát hanem azó Attyának parantsolattyát. akarná az iránt meg várni, ebből meg tanulhattuk, hogy nem meg előzni, hanem követni kel az Isten rendelésit, és mindenben el várjuk azt az időt, amelyben azt tselekedgyük²⁵ a mit töllunk kíván., és akor vegyük el, amit nekünk akar adni, az Isteni szolgálatban, mindenkor az ő parantsolattya, és rendelése szerént kel tselekedni, és soha sem emberi tekéntetből.

[98a:] K. A szent szüz, nem ütközéké meg ezen a feleletén a³⁰ kristusnak,?

F. Nem,²⁴² És reménségen kívül reménlé kérésinek meg nyerésit, tsendes lélekel valo bizodalomal mondá azoknak kik az asztalnál szolgálnak vala, valamit parantsol azt tselekedgyétek, ez a példa meg vigasztalhattya azokat, a kiknek az Isten, nem érzékenységel való³⁵ kegyelmét, és vigasztalását nyujtja, hanem fel indittya bizodalomal

²⁴⁰ venni [e fölött áthúzott vessző.]

²⁴¹ alázatos [Beszúrás.]

²⁴² F. Nem, <F.> És

járni ahítnek uttyán, hozzája hűségel lenni, és mindent az ő kezéből várni, mint olyan kegyes Atyának kezéből aki őket tisztította, a próbák által.

K. Mitsoda oktatást vehetünk a víznek borrá való változásából,²⁴³ a mi az Eucharistiát illeti?

F világosan meg láttyuk abból, hogy akristus ura lévén a természetnek, avalóságokat semivé teheti, és azok helyében másokat teremphet,²⁴⁴ vagy is azokat meg változtathattya, akarattya szerént, ez így lévén, akenyérnek, és abornak valóságát, a maga testének, és verének¹⁰ valóságává változtathattya. valamint²⁴⁵ borrá változtatata a vizet. de ez a tsuda, jelenté még azt a változást is, amelyet akristusnak mindenható kegyelme munkálodék a pogányok szívében, midőn őket ahitre hívá, aviz jelenté a természetnek gyengeségit, és²⁴⁶ abor akegyelemnek vagy a szeretetnek [98b:] erejét, a mely az Isten fia-¹⁵ ivá tevé a pogányokat, akikből fel állítá Anyaszent egyházát, jelenté még ez a tsuda a félelemnek szeretteté²⁴⁷ való változását, valamint történék asidokal kik az Évangyéliumra térének, kérjük az üdvezítőt, hogy változtason meg minket,²⁴⁸ és ujítsa meg szívünket.

K. Mit monda a nász nagy a vő legénynek, amidőn meg kostolá a²⁰ vízből változtatot bort,?

F Meg ditséré érette, hogy a közönséges szokást nem követvén, utollyára hadta volna ajo bort, emeg mutattya mitsoda különbség²⁵ vagyon azok között kik a világot szeretik. és akik az Istené. avilág nékiek jóságot, örömet, gyönyörüséget ígér, utollyára. nyomorúságot, és keserüséget ad, az Isten. ellenben az övéit, a Fia pohárából²⁵ itattya, nagy munkával, és sanyaruságal, de az ő sanyaruságokat nagy öröm. és boldogság fogja követni.

K. Nem jelenté emég valami mást is.?

F E még jelenti akét²⁴⁹ féle keresztyéneket, mivel némellyek azok²⁰ közül, meg téréseknek kezdetén, nagy buzgoságokat, és áitatoságokat mutatnak, de azután lassanként meg kezdenek hidegülni, gondolván

²⁴³ változásából, [Javítás: *változást*,-bol]

²⁴⁴ teremphet, [-mpt- kapcsolat a régi nyelvben nem ritka; Mikesnél *terempt* ritkább, mint *teremt*.]

²⁴⁵ [Íráshiba:] valamant

²⁴⁶ <és> és

²⁴⁷ szeretteté [A *té* — utólag beszúrva a sor fölé.]

²⁴⁸ minket, /n — helyén először *k*-t kezdett írni.]

²⁴⁹ <akét> akét

magokban hogy az alázatoság nékik nem szükséges, már nékik szabad mást itélni, a más tselekedetét vizsgálni, azonban amagok vétkeket, és gyengeségeket el felejtik, a penitenzia tartás nékik már nem annyira tettzik. amulattságot nem kerülnek. [99a:] aditséretet szeretnek, eleinte mindgyárt ajó boron kezdik el, de végtire aroszon végeznek.

K kitsodák azok. akik utollyára hagyák ajó bort?

F Azok kik avalóságos áitatoságban töltik életeket, kik hová tovább alázatosabak, penitentiát tartobbak, kik tsak magokat itélik, kik hajlandok minden²⁵⁰ töllök ki telhető jó tselekedetre., mert ezeknek szivekben, akristus, a viznek gyengeségit, abornak buzgoságává változtatta.

VIZ KERESZT UTÁN VALO 3^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság.

Mindenható örök Isten tekénts ami gyengeséginkre, és addig még jőbb kezéd felől allithass minket, terjeszed reánk gond viselésedet. ami urunk által.

Epistola.

Szent Pál rom 12. 16.

¹⁵ Ugyan azont értvén, egy más közöt. fenn nem értvén, hanem az alázatosokal egyezvén. ne legyetek okosak ti magatoknál, senkinek gonoszért, gonoszt²⁵¹ viszá nem adván, ajókra igyekezdvén nem tsak Isten előtt, hanem minden emberek előtt is, ha lehetséges a mi rajtak áll. minden emberel békeségben lévén, magatokat nem oltalmazván szerelmesim. hanem ad-[99b:]gyatok helyt aharagnak, mert ²⁰ irva vagyon Enyim az boszu állás, én meg fizetem, úgy mond az ur, deha éheznek ate ellenséged, étesd²⁵² ötöt, ha szomjuhozik, italt adgy néki, mert ezt tselekedvén tüzes szenet gyűjtesz a fejére, meg ne győzetesél a gonosztol. hanem jóval győzd meg a gonoszt.

²⁵⁰ min [Sorvégi elválasztás után nem folytatta.]

²⁵¹ [Íráshiba:] gonosz [Nyilván tollhiba és nem ragtalan tárgy.]

²⁵² [Íráshiba:] étest

K. Szent pál mit tilt nekünk ebben alevélben?

F Azt tiltta hogy ne legyünk bölcsek, tsak a magunk értelme szerint, nem akarja hogy egy keresztyén. azt gondolja hogy magától vagy az ő bölcsesége, sem azt, hogy néki az elegendő volna, és nem kellenék néki tanátsot kérni másoktól. a valóságos bölcsesség Isten ajándéka, *ha valaki szükölködik bölcsesség nélkül, kerje azt az Istentől*, mondgya szent Jakab. 1. 5. apogány filosofusok,²⁵³ mondá szent pál, midön magokat böltseknek vallák lenni, balgatagoká lettenek, rom. 1. 22. mert evilágnak bölcsesége Isten előtt bolondság. 1 cor. 3. 19. atehát a valóságos böltseség, ha meg üsmérjük alázatossággal magunkban. hogy magunkban semik vagyunk, **[100a:]** akár mely jó legyen bennünk,²⁵⁴ de az, az Istentől jött, azért mindent az ő akarattjától kel várni, mindent ő néki ajánlani, és az ő ditsőségire fordítani, nálunknál okosabaknak kel tartani másokat, és az ő tanátsokot kel követni,

K Miért akarja az Apostol hogy senkinek gonoszért gonoszal ne fizessenek.?

F Mert azt akristus parantsolya hogy szeresük ellenséginket, hogy lehetne gonoszul fizetni annak akit szeretnek, egy keresztyének nem lehet más képen boszut állani hanem hogy a gonoszért joval fizesen. ha agonoszért gonoszal fizetünk, amagunk rosz hajlandóságatol meggyözetünk, ha pedig a gonoszért jóval fizetünk, mind magunkot. mind ellenséginket meg gyözüük.

K Hogy lehesen jót tselekedni, mind Isten, mind az emberek előtt?

F Az emberek előtt jót tselekedni a, hogy olyan vigyázásal, és okossággal tselekedgyünk, hogy senki az ellen semit ne mondhason. hanem másokra jó példájokra lehesen, az Isten előtt jót tselekeszünk, ha az igyekezetünk egyenes, és tsak az ő ditsőségire, és a felebaratunk lelki hasznára igyekezzünk

[100b:] K. Hogy lehet minden féle személyel békeségben élni?

F Az apostol olyan formán hagyta azt, *ha lehetséges és a menyiben lehet töllünk*. tudunkra adván, hogy ha bizonyos személyekel békeségben nem lehetünk, a fogyatkozás nem töllünk vagy az a mi részünkről azon kel igyekeznünk, hogy a békeséget szeresük, és azt meg tart-

²⁵³ filosofusok, [k — javítva t-ből?]

²⁵⁴ [Íráshiba:] bennük,

tsuk, de ne olyan formán hogy kárával legyen lelkünk üsméretinek, vagy az igaságnak. vagy hogy hazugságal²⁵⁵ tartassék meg.

K Miképen adunk helyt aharragnak. boszut nem álván mi magunk.?

F Ugy ha boszut nem állunk mi magunkért, helyt adunk az Isten⁵ haragjának, a ki is igaságot teszen nékünk, hogy ha ameg bántó fél nem teszen, helyt adunk a felebarátunk haragjának, hogy lassanként meg tsendesedgyék. a mellyet aboszu állás jóbban fel gerjesztené.

K Miképen gyűjtünk eleven szenet²⁵⁶ ellenségünk fejére?

F A midön olyan valóságos jelít adgyuk hozzája valo szeretetünknek,¹⁰ hogy szivében fel gerjeszthesük azon szeretetet, és hogy azt látván magában szállyon, és botsánatot kerjen attol akit meg bántot, mivel aleg keményeb réz is meg olvad végtire, a midön sebes tüzel va-[101a:]gyon környül véve.

K. Ezeknek a szoknak nem leheté meg más értelmet is adni?

F Azt is hozzája adhatni hogy ha ameg bántodot félnek békeséges¹⁵ türése, meg aláztása, hoszas várása, tsak haszontalan, és hogy ha ellensége magában nem tér. magára gyűjti az Isten boszu állásának égő szenetét, a mely minden féle nyomoruságoknál. irtoztatob lészen, de nem szabad nékünk azt reája kívánni. söt még azon legyünk,²⁰ hogy²⁵⁷ imádságinkal ötet attol meg szabadittsuk.

K. Miképen nem kel meg gyözetetnünk a gonosztol, hanem inkább joval gyözük meg a gonoszt?

F Ugy hogy, nem kel helyt adni aharragnak, se aharragrol gyűlölségre menni, abékeséges türest el veszteni, és még boszut állani, hanem²⁵ meg kel gyözni az indulatot midön meg bántodunk, de azt, az Isteni félelemből tartoztassuk meg, és az ő parantsolattyából valo szeretetből. tegyünk²⁵⁸ töb jót ellenségünkel, mint arosz, melyet tölle vettünk. nyerjük meg ötet az Istennek békeséges türésünkel, és így mind magunkon, mind ellenségünken gyözedelmet veszünk.

K. Nem volnaé jobb. agonosznak meg büntetni gonoszságát, mint sem büntetetlen hagyni?

F A büntetés még inkább fel inditaná, holot azon kel lenni, a meg bántodot félnek hogy meg tsendesittse. más-[101b:]ként abüntetés

²⁵⁵ ha<z>zugságal [A törlés sorvégen.]

²⁵⁶ elevenet szenet [!]

²⁵⁷ [Sorvégen:] hogy [új sor elején:] hogy

²⁵⁸ tegyünk [vegyünkből javítva.] [Alatta elírásból:] ellenségünken

vezedelmes volna még a meg bántodot félnek is, mert aharag, és aboazu állás afelebarati szeretetet meg változtathattya, aboszu állánt pedig az Istenre kel hagyni és szenvedni kel a meg bántodást.

Évangélium.

szent Matth. 8. 1.

Midön pedig le jött volna a hegyről, követé ötet sok sereg, és imé⁹⁸ egy poklos jöven imadá ötet, mondván, Uram ha akarod meg tisztithatz engem, és ki nyujtván Jésus kezét, illeté ötet, mondván, akarom. tisztully meg, és mindgyart meg tisztula az ő poklosága., és mondá néki Jésus, meg lásd senkinek ne mond, hanem eredgy mutasd meg magadot a papnak és ad bé az ajándékot melyet parantsolt Mojses¹⁰⁰ bizonyságul nékik, mikor pedig bé ment volna kafarnaumban, egy százados mene hozája, kérvén ötet, és mondván, uram a szolgálám házamban fekszik, ina szakadva, és gonoszul gyötrődik és mondá néki Jesus, Én el megyek, és meg gyógyitom ötet, és felelvén a százados mondá, uram nem vagyok méltó hogy hajlékomba jöj, hanem¹⁰² csak egy szóval mondgyad, és meg gyógyul az én szolgálám, mert én is birodalom alat valo ember vagyok, vitézek lévén alattam, és mondom ennek, meny el, és el mégyen, és amásiknak, jöszte, és el jö, és a szolgálámnak, miveld [102a:] ezt, és meg miveli, halván pedig Jésus tsudálkozék, és a követoinek mondá, bizony mondom néktek, nem¹⁰⁰ találtam enyi hitet Izraelben, mondom pedig néktek, hogy sokan jönnek nap keletről, és nap nyugotrol, és letelepednek Abrahamal. és Isakal. és jákobbal, menyeknek országában., az ország Fiai pedig ki vettetnek akülső setéttségre, ót lészzen sirás. és fogak tsikorgatása, és mondá Jesus a századosnak, meny el, és amint hittél ugy légyen¹⁰² néked, és meg gyógyula aszolja azon orában. és mikor Jésus a Péter házában jött volna, látá az ő napát hogy²⁵⁹ fekünnék és hideg lelné, és illeté a kezét. és el hagyá ötet. ahideg lelés, és fel kele és szolgálá nékik, estve pedig hozának néki sok ördöngösöket, és ki üzé²⁶⁰ a lelkeket igéjével, és minden betegetek meg gyógyita, hogy bé tellye-¹⁰⁰nednék a mi meg mondatot Isaiás proféta által, mondván, ő vette el örötlenséginket, és hordozta betegséginket látván pedig Jesus sok

⁹⁸⁹ [Sorvégen:] hogy [új sor elején:] hogy

⁹⁹⁰ [Ékezethiba:] ki uzé

sereget körülle, meg hagyá hogy a tengeren tul mennének, és hozzá járulván egy irás tudó mondá néki, Mester követlek téged, valahová mégy, és mondá néki Jésus, arokaknak lyukok vagyon., és az égi madaraknak fészkek, az Ember Fianak **[102b:]** pedig nints ahová
⁵ a fejét hajtsa. mást pedig atanitványi közül mondá néki, uram enged meg nékem. hogy előbb el mennek, és el temessem az Atyámat. Jésus pedig mondá néki, kövess engem, és hadd aholtaknak el temetni az ő halotttyokat; és ő bé menván a hajoban követék ötet az ő tanitványi, és imé nagy indulat lön atengeren ugy hogy ahajotska el boritatnék,
¹⁰ ahaboktol, ő pedig aluszik vala, és hozzája²⁶¹ járulanak atanitványi és fel költék ötet, mondván, uram szabadits meg minket el veszünk, És mondá nékik Jésus, mit félték kitsiny hitűek, akkor fel kelvén parantsola a szeleknek. és atengernek, és nagy tsendesség²⁶² lön, az emberek pedig tsudálkozának. mondván, mi némü ez, mert aszelek,
¹⁵ és a tenger engednek néki.

Magyarázat.

K. Mit jelent a bél pokol., és a bél poklos meg gyógyulása.?

F. A bél pokol jelenti avétket, és abel poklos meg gyógyulása jelent, abünös térésit.

K. Mit kel tselekedni abünösnek, hogy meg nyerhese meg térésit?

²⁰ F. Ugy kel tselekedni valamint a bél poklos tselekedék, azt el kel magával hitetni hogy **[103a:]** egyedül akristus az ő orvosa, és hogy az ő meg térése egyedül a kristus akarattyán áll, 2. igazán valo alázatoságal kel hozzája járulni, és valóságal kivánni büneiből valo meg szabadulását, 3. bizodalomal kel várni, hogy jó voltából reája
²⁵ terjesze kegyelmének minden hato kezeit, meg szállya szivit, és arendeletlen életből kivegye. mondván a bél poklosal. *uram ha akarod meg gyógyithat engemet*

K. Miért tiltá meg az ur abél poklosnak, hogy ne beszéllene meg gyógyulásáról

F. Meg akará nekünk mutatni ezen maga meg alázása által., hogy ajó tselekedetekben nem kel keresni az emberi ditséretet, azt is akará hogy apapok meg üsmérjek elsöben agyoggyulásnak valóságát, minek

²⁶¹ hozzája(nak) járulanak

²⁶² tsendesség [ts — s betűje javítva.]

előtte meg tudhassák, mi formában gyógyult volna meg, hogy semit nem mondhasanak atsuda ellen.

K A kristus miért küldé abélpoklost apaphoz?

F Meg akará mutatni asidoknak hogy meg tartaná a törvényt, a mely kényszerítette a belpoklost, hogy magat bé mutassa a papnál, ⁸ ~~de~~ így nem vádolhaták ötet ki is tettzik ebből ahatalom melyet adott az Anyaszent egyházának, abűnnek meg ²⁶³ botsátására, mert valamint [103b:] hogy atörvény kényszeríté belpoklosokat apap eleiben menni, akristus is kényszeríti abűnösököt kik meg akarnak térni, hogy az uj ¹⁰ törvénybéli egyhazi szolgak²⁶⁴ eleiben terjeszék lelkeknek állapottját, hogy meg gyógyulhassanak lelki bél pokloságokból.

K. Szent Mathé azt mondgya. hogy aszázados maga kéré akristust aszolgájáért, szent lukáts pedig azt mondgya. hogy ajó akaroi által kéré ötet, hogy lehet ezt meg egyeztetni?

¹⁶ F könnyü öket meg egyeztetni, mondván hogy a százados ajó akaroi által kéré akristust, amely annyit teszen. mint ha ő maga kérte volna, ebből ki tettzik hogy a kalvinisták ók nélkül tarttyák, azt, hogy a kristus közben jároságát meg kisebittyük, amidön esedezünk a szenteknek, és segítettégül hijuk öket., a nyilvánóságos hogy ez a százados semit nem tselekedék akristusnak, az Isten. és az emberek között valo közben járosága ellen, amidön jó akaroi által kéré az Istentől szolgájának meg gyógyulását, mivel mi nem kérünk kegyelmet ugy a szentektől., mint ha az, ötöllök származnék., valamint a százados nem a jó akaroit kéré hogy meg gyógyitanák szolgáját, hanem ²⁰ olyan formában folyamodék hozzájok, hogy kegyelmet nyerjenek a kristustól, mint Istentől, és az ő érdemi által.

[104a:] K. A százados testi kegyelmet kérvén az ő kérése nem volté haszon kereső?

F Épen nem volt, mivel a felebaráti szeretetet tekintette, abban. ²⁰ az Isten akarattyára hagyván hogy meg adgya, vagy el halgasa kérést, ugyan ezen formán is kel kérnünk atesti kegyelmet, tiszta szível vetvén magunkot az Isten akarattya alá,

K Miben tették ki a századosnak²⁶⁵ hite, a mellyről ditséretet tet akristus?

²² F ki tették abban hogy a kristusnak nagyságáról és hatalmáról nagy gondolattal vala, el is hitetvén magával. hogy nékie tsak szava.

²⁶³ meg [Beszúrás.]

²⁶⁴ <szo> egyhazi szolgak

²⁶⁵ a <szas> századosnak [Tollhiba.]

meg gyógyíthatná szolgáját, ugyan ezen hitnek is kel hasonló alá-
zatoságot oltani szivünkben., mint a melyet óltot aszázadosban, mivel
meg üsmérvén az Istennek nagyságát, és mindenhatóságát, szál-
lyunk magunkban, és tekéntsük meg érdemetlen, és semi voltunkot,
5 és hogy mitsoda nagy különbség vagy az Isten, és az vétkes rom-
lando teremtet állat közöt, és meg vizsgálván., tsak pornak tarttsuk
magunkot

K. Miben tették ki aszázadosnak aláztosága?

F Abban hogy magát érdemesnek nem tartá lenni, hogy akristus
10 eleiben menne, és ötet házában fogadná, [104b:] akarván néki ugy
engedelmeskedni, valamint önéki magának engedelmeskednek vala
avitézi, tanullyuk meg ebből apéldából, hogy nagy tisztelettel járul-
lyunk akristus eleiben. és hogy bünösök lévén., semi kegyelmet nem
érdemlünk,

15 K. Mit érdemle a századosnak aláztosága, aki azt meg vallá hogy
nem volna erdemes akristust házához fogadni?

F Az ő alá valo, és erdemetlenségének meg vallásáért, mondgya
szent Agoston, nem tsak azt érdemlé meg hogy akristus hozzája menne,
hanem még hogy sziviben menvén, őt is lakják.

20 K Mit jelent a sidoknak kevés hitek.

F Jelenti a keresztyéneknek kevés hiteket, akiket az Isten az Évan-
gyeliumi kötelesegekre hija. anyi sok kegyelme által, és akik azt nagy
halogatásal vévén. azzal keveset élnek,

K kitsodák azok, akik nap keletről, és nap nyugotrol jönnek, és részek
25 lészen meny országnak és azok az országnak fiai, kik a setettségre
vetettnek.?

F Az elsők apogányok, akiket az Isten az Évangyéliumnak ke-
gyelmére hívá. és akik az által Abrahámnak fiaivá lettenek, az or-
szágnak pedig fiai, a sidok, [105a:] a kik is fiai lévén Abrahámnak,
30 meny országnak örökösi valának., de attol el rekesztetének hitetlen, és
háláadatlanságok miat, ezekhez tehettyük az olyan keresztyéneket,
kik az Isten törvényit meg szegik, és tsak külső képen keresztyének,
ezek tsalárd ártatlanok és penitentzia tartok.

K kitsodák azok atsalárd ártatlanok és penitentzia tartok.?

35 F Azok akik mentek lévén a tzégéres vétkektől. mind azon által
az Istenről valo feledékenységben, a mulattságban, és a tunya élet-
ben élnek, és el vesztik az életnek drága idejét a játokban járásban.
a sok vadászatban, látogatásban, sok hejában valo beszélgetésben,
azt tarttyák mind azon által, hogy hivatalokot végben viszik és ake-

reaztyoni kötelességnek eleget tesznek, azért mert a szentségekhez járulnak, misét halgatnak, holmi jó tselekedeteket is tselekesznek, és senkinek kárt nem tesznek, A tsalárd penitentzia tartok azok, kik azt gondollyák hogy az Isten előtt meg igazultak, és véle meg békéltenek, azért mert meg gyonták rendeletlen életeket, de aról nem gondolkodnak, hogy eleget tegyenek. az Isten igasságának, apenitentzia tartásnak sulyos munkái által, sem azon hogy meg zabolázák rosz²⁶⁶ kívánságokat., hanem mindenkor követik a czifra- **[105b:]**ságot, hejában valóságot, és avilágot szeretni, és mindenkor a magok hasznokhoz., és avilági jokhoz vannak kaptsolva,

K Mitsoda elmével kel halgatnunk akristus fenyegetését mondván a sidoknak, hogy sokan fognak jöni nap keletről, és nap nyugotrol., kik az ő helyeket el veszik?

F. Meg tekintvén ennek a népnek nyomorúságát, a kiknek mi vetjük el ahelyét, minden bizonyal nagy félelemel. és alázatosággal kel lennünk az Istenhez, és nagyon meg hálálnunk hogy irgalmaságából minket, és nem másokat választot helyetek, fel ne fuvalkodgyál hanem fély, mondá szent pál, rom. 11. 20. 21. mert ha Isten atermészet szerént való ágaknak nem kedvezet, neked sem kedvez.

VIZ KERESZT UTÁN VALÓ 4^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság

²⁶⁶ oh' Istenünk aki üsméred a mi gyarłoságinkot mi magunktól el nem kerülhettyük aveszedelmeket melyekben forgunk, adgy lelki és testi erőt nekünk úgy hogy segittségedel. meg győzhesük avétke-lukert való szenvedésinket. kérünk²⁶⁷ tegedet a mi urunk. J. k.

[106a:] Epistola²⁶⁸

szent pál. rom. 13. 8.

²⁶⁷ Senkinek semivel ne tartozatok hanem tsak egy mást szeresétek, mert aki felebarattját szereti, a törvényt bé töltötte mert ne paráz-

²⁶⁶ [Sorvógen:] rosz [új sor elején:] rosz

²⁶⁷ <am k>kérünk

²⁶⁸ <Evan> Epistola

nálkodgyál, ne öly, ne lopj, hamis tanuságot, ne szoly, ne kívány, és ha más egyéb parantsolat vagyon ez ígében foglaltatik, szeresed felebarátodot mint te magadot, a felebarátunk szereteti gonoszt nem tselekeszik, a törvénynek telles volta azért a szeretett.

Magyarázat

⁵ K. Mire-int minket az Apostol a midön azt²⁶⁹ hagyja nékünk, hogy senkinek semivel ne tartozunk?

F Azt akarja hogy ki ki mindenben tekélletes igaság. légyen felebaráttyához, arra vigyázunk tehát hogy tsak anyival tartozunk másoknak., amenyivel gondollyuk hogy viszá adhattyuk néki és azt¹⁰ meg fizethettyuk annak idejében, ez az intés közönségesen az igaság ki szolgáltatásának köteleségit tekénti, az Apostol azt akarja hogy tsak azzal aszeretettel tartozunk egy másnak, a melyel tartozunk lenni mindenkor egy máshoz, és ez által arra kötelez hogy szorgalmatosággal vigyük véghez az igaságnak, és a felebaráti szeretetnek köteleségeit.¹⁵

K Ezen két köteleség közöt, mitsoda különbözés vagyon.?

[106b:] F Először, az a különbözés vagyon. hogy az igaságnak köteleségit ugy viszük végben, ha meg fizettyük felebarátunknak, amivel néki tartozunk, de a felebaráti szeretetnek adóságát soha²⁰ meg nem fizethettyük. ugy, hogy még többel adosok ne maradgyunk,²⁷⁰ ámbár akár mennyit fizesünkis, mert mentől inkább szerettyük felebarátunkot, annál több szeretettel tartozunk néki, és annak jelit is tartozunk adni, a második különbözés a, hogy a rend szerént valo adóságot tsak bizonyos személyektől veszük fel, de a mi afelebaráti szeretetnek adóságát illeti, azzal minden embereknek tartozunk,²⁵ egy szent Atya szerént., afelebaráti szeretetnek, olyan közönségesnek kel lenni valamint ahitnek.

K. Miert mondgya az Apostol. hogy aki felebaráttyát szereti, abé tölti atörvényt?

³⁰ F Mert akiben szeretet vagyon. és annak indulytát követi, afelebaráttyának kárt nem teszen, se betsületiben, se életiben, se jóságában, se leg kiseb állapotban., amint is hogy ezeket tilttya az Isten

²⁶⁹ [Íráshiba:] az

²⁷⁰ maradgyunk, [n Beszúrás u fölé.]

törvénye, és szent Agoston szerint, minden tölle ki telhető jót tes-
lekeszik véle, és valamire az az szeretet ingereli ötet, ezt az Isten
törvénye is így parantsolya,

[107a:] K. Az olyan aki a felebaráttját szereti, végben viszié
akoron az Isteni szeretetet illető parantsolatot ugy, valamint a fele-
barati szeretet parantsolattját?

F Mind akettöt végben viszi. ha felebaráttját szereti, mert fele-
baráttját szerethesse, valóságal kel magát szeretni, hogy pedig valo-
ságal szerethese magát, szükséges hogy az Istent tellyes szivéből sze-
rese, és kíványa birni ötet, ilyen nagy jót kívanni mindenek felet
magunknak, ez a valóságos magunkhoz valo szeretet, és ha azt a feleba-
rátunknak is kíványuk. ötet ugy szerettyük mint magunkot, ebből
következik, hogy nem szerethettyük felebarátunkot ugy a mint kel-
lene, ha az Istent nem szerettyük, aki pedig az Istent szereti, a meg-
tarttya parantsolatit. és tartozando szeretettel, tisztelettel, és en-
gedelmeségel vagyon hozzája, de másként is a felebaráti szeretet
abbol áll, hogy az Istenért, az Istenben, és az Istent ő benne szeresük,
ha a mi felebarátunk Istenes. azt kíványuk. hogy nevedgyék és
gyarapodgyék szeretetiben, ha pediglen nem a, kíványuk azt, hogy
magát az Istennek adgya, és ugy szerese valamint azzal tartozik,
ezek-[107b:]ből következik, hogy nem lehet²⁷¹ felebarátunkot ugy
szeretni a mint kellene, ha a parantsolatokat bé nem töltik, a melyek
tsak az Istenre tzéloznak.

K. Mit értesz azon hogy a felebarátot szeretni kel az Istenben,
és az Istent a felebarátban?

F Azt értem hogy szeretni kel a²⁷² felebarátot azért, mert az Isten
munkája, mert azö képeré és hasonlatosságára vagyon teremtvé, mert
ő arra rendeltetet, hogy az Istent birja, szerese, és ditsöitse, azért,
minden modon azon kel lenni, hogy ötet erre a szeretetre ingerellyük,
és hogy részesülni segittsük ezen örökös jóban.

K. Mellyik az a felebarát, akit ugy tartozunk szeretni mint magun-
kot?

F közönségesen az egész földön lévő embereket tartozunk szeretni,
mind azokat kik a purgátoriumban szenvednek, és mind azokat, kik
az Istenel vannak menyegben, mert mind ezek az Isten munkái, és
parantsollya ezeket szeretnünk, de söt még alegg nagyobb ellenségün-

²⁷¹ lehet [Javitva: kel-ből; le— sor fölötti beszúrás.]

²⁷² a(ben) felebarátot

ket,, és agonoszokot sem kel ki rekesztenünk ezen szeretetből, mert remélni kel, és [108a:] remélhetjük is, hogy még meg térnek. és végtire szeretni fogják az Istent. hogy ha kegyelmet méltoztatik nekik adni, tartozunk könyörögni meg téréseken. és azon lennünk,
5 hogy ezen kegyelmet el nyerhesék, hogy ha ezekhez, igaz, és valóságos szeretettel vagyunk, nem hogy nekik rosztat kívánnánk, vagy tselekednénk, de minden tehetségünkkel azon leszünk, hogy vélek jót tegyünk

Évangélium,

szent Matth. 8. 23.

És ő bé menván ahajoban, követék ötet atanítványi, és imé nagy
10 indulat lön atengeren, ugy hogy ahajoeska el boritatnék, a²⁷³ haboktol. ő pedig aluszik vala, és hozája járulának atanítványi és fel költék ötet, mondván uram szabadits meg minket el veszünk, és mondá nekik Jesus, mit félték kitsiny hituek, akkor fel kelvén. parantsola aszeleknek, és a tengernek, és nagy tsendeség lön, az emberek pedig
15 tsudálkozáának mondván. minemü ez, mert a szelek, és atenger engednek neki.

Magyarázat

K. Nem leheté az Évangéliumnak némely részeit abetü szerént valo értelmén kívül, mást képzelő ertelemel meg magyarázni?

[108b:] F Igen is lehet a szent Atyák után. mivel atenger avilagot
20 jelenti, mely a benne valo meg romlás²⁷⁴ által olyan mint egy mélység, és olyan viz, a mely az emberek sok féle indulatyoktol., ide s'tová hányatatik, mint anyi sebes szelektől, aszelvész jelenti a sok féle kísérteteket, haboruságokat, és üldözéseket, amelyek közöt forgunk ezen halando életben. akristus aluvása jelenti akeresztyenekben
25 lévő hitnek el oltását. akristusnak, az Apostoloktol álmából valo fel serkentetése²⁷⁵ jelenti azt a buzgoságot, a melyel kel az egyházi szolgálknak fel gerjeszteni akeresztyenekben ahitet, és őket fel indítani avigvázásra, és az imádságra, hogy segittségit kérjék Istennek,

²⁷³ a [Beszúrás.]

²⁷⁴ meg romlás [meg igekötő után más szót kezdett írni, de az első betűt sem írta ki egészen.]

²⁷⁵ serkentetése [é — ékezte utólag kitett két halvány vessző.]

a kínértetetekben, és avilági sok próbákban, atengernek, és aszél-
vónak meg tsendesedések, jelenti, akisértetektől,²⁷⁶ és az üldözé-
soktól való meg szabadulást, és abékeséget amelyben viszá helyhez-
teti alelkeket, aháboruságok után

⁸ K Miért engedé meg akristus hogy az Apostolok a kik parantsolat-
tyából mentenek bé ahajoban, a szélvésztlől hanyatassanak?

F, Először azért, hogy meg próbállya hiteket, és hatalmát meg
mutassa, másodsor meg akará azzal mutatni, hogy ha szinte az ő
rendelése, és akarat[109a:]²⁷⁷ tyá szerént mégyen is valaki valamely
¹⁰ hivatalban, de azért magát el ne hidgye, és tellyes bátorságban ne
gondollya lenni, mert az Isten gyakorta nagy kisértetekre teszi szol-
gait, hogy őket meg próbállya, gyengeségeket magokal meg üsmér-
tossé, őket meg aláza, amagok erejekben való bizodalmaktól őket
el vonnya, és hogy vélek meg ereztessé, az ő malaszttyára²⁷⁸ szüntel-
¹⁵ len való szükségiket,²⁷⁹ a mely aprobában meg tarttsa, és attól meg
szabadítsa őket.

K Mit tanulhatunk abból hogy az Apostolok oly gyengeséggel fél-
nek vala elveszni noha vélek volt akristus.?

F Azt meg tanulhattjuk hogy mitsoda szükséges mentől jőbban
²⁰ lehet a kristushoz ragaszkodnunk, minden nap ahitnek tselekedetit
meg ujitani, fő képen akisértetekben, aszüntelen való imádságok
által, magunkot aleg nagyob veszedelmekben meg bátorítani, a bizo-
dalmat soha el nem kel vesztetni, hanem reménlenünk kel, minden
reménségünk felet. hogy mindenkor velünk léssen. segittségé által,
²⁵ hogy ha segittségül hijuk ötet.

K. Mit jelent a kristus fel ébredése?

F Szent Agoston szerént, a mi hitünknek fel gerjesztésit jelenti.
de szükséges hogy jól tudgyuk, és magunkal el hitessük azokat az
igasmágokat a melyekre ahit tanyit. azokat az elménkben tarttsuk,
³⁰ és azokrol elmélkedgyünk. akisértetek-[109b:]ben,

K. Hogy akisértetben magunkot jól viselhesük, és azt meg gyöz-
hesük, elegendő tsak az arra. hogy ahitnek igaságirol gondolkod-
gyunk.?

F A nem elegendő, meg kel magunkban üsmérni, a kristus Jesus
³⁵ malaszttyának szükséges voltát, és segittségül hini ezt az Isteni

²⁷⁶ akisértetektől, [Szóvégi e—o-ból javítva.]

²⁷⁷ akarat [109a:] rattya

²⁷⁸ <val> aszüntelen való

²⁷⁹ szültségiket, [i—e-ből javítva.]

segítségét, a mely nélkül minden bizonyal avilági szélvész minket el boritana, egy szoval szüntelen kel imadkozni, mind adig, valamég a kristus meg nem parantsolya a szeleknek hogy meg tsendesedgyenek, az az, hogy az ő mindenható kegyelme meg tsendesítse ami ros 5 indulatinkot, és hasznunkra fordítsa ahítnek világóságít, az elméből, a szívben oltván azokat; és a szívből a tselekedetekben.

K. Mire tanitanak minket azok, akik tsudállják ezt a tsuda tételit az üdvezítőnek?

F Arra tanyitanak hogy nem kevesebbé kel tsudálni, akristus kegyelmének rend szerént valo ereit, a melyeket jelentette ez a tsuda, 10 és a melyek nem aláb valo tsudák azoknál, a melyeket tselekedet a vizeken, és aszeleken, az emberben semmi olyan nintsen, a mi aroszra ne vinné, és ő kívülötte, minden aroszra unszollya és hija, és ha abban nem esik, tsak egyedül az Isten minden ható kegyelmének kel tulajdonítani. de ki tsudállja ezt a nagy tsudát, és ki-[110a:]tsoda az, 15 aki azt, tsak el is hitette volna magával, az ilyenre nem is figyelmeznak, és az ilyen gyözedelmet alig tulajdonítják a kristusnak, hanem gyakorta magoknak,

K. Honnét vagyon a, hogy nem figyelmeznek egy ilyen dologra., 20 amely oly szükséges az üdveségre?

F Az onnét vagyon, hogy nem mindenik üsméri meg magában, a maga semmi voltát, és ajora valo tehetetlenségét, nem vigyáznak elégséggel az ellenségek sokaságokra, és erőszakoskodásokra, és ameg szabadítójoknak hatalmára, üsmérjük meg tehát magunkban azt a 25 hatalmat, tsudálljuk és szeresük aztot, hogy a minket, az Isten meg bántására vivő alkalmatoságokban el nem hagyot, a mely alkalmatoságok feletté találatnak mi bennünk, ha szinte a világ másokat nem adnais előnkben, folyamodgyunk buzgo imádságinkal akristushoz, nyugodgyunk az ő mindenható karjának erejin, vessük öbenne 30 bizodalmunkot, mert ő parantsolni fog a szélvésznek, és meg tsendesedik.

VIZ KERESZT UTÁN VALO 5^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

Meg ne szünyél uram jószágodbol házad népére vigyázni, ugy hogy amenyei kegyelemben vetvén minden reménségít, mindenkor meg tartassék gond viselésed által a mi urunk Jesus kristusunk által.

öltözzetek fel azért mint Istennek választotti, szentek, és szerelmesek, az irgalmaságnak indulatiba, kegyességbe, alázatoságba, szelidségbe,²⁸¹ békeséges türésbe, el türvén egy mást, és meg engedvén egy másnak, ha valakinek valaki ellen panasza vagyon, a mint az ur is meg engedet néktek, ugy tiis, mind ezek felet pedig szeretetetek legyen, mely atekélleteségnek kötele, és akristus békesége örvendezzen ati sziveitekben. melyre hivatattatok is egy testben, és háláadok legyetek. A kristus igéje lakjék bennetek bövséggel, minden bölcseséggel tanitván, és intvén egy mást, sóltárokal, ditséretekel, és lelki énekekkel jó kedvel énekelvén sziveitekben az Istennek, valamit tselekesztek, azoval, vagy tétéményel, mindeneket az ur Jésus kristusnak nevében, hálákot adván, az Istennek, és az Atyának ő általa.

Magyarázat

K Mit téssen a, hogy az Apostol. a valóságos keresztyéneket, választottaknak, szenteknek, és szerelmeseknek²⁸² nevezi?

F A szerelmes név, a mely fundámentuma a más kettőnek, közönségesen azt a szeretetet jelenti, amellyel [111a:] szeretet az Isten öröktől fogva minket, érdemetleneket, sőt még akkor is amidön ellenségi valánk, avasztot név, jelenti az ő irgalmaságából valo választást. a melyel méltoztatot minket²⁸³ választani, sok anyi meg számlálhatatlanok közül. akik nem valának mi nálunknál érdemetlenebbek. hogy minket részesé tenne kegyelmében, és ditsőségében, a szent név jelenti ennekaz elváasztásnak valóságát. amidön az Isten el választ minket a meg romlot világtol. amidön az ő sugarlásából ellene mondunk avilág pompáinak, és az ördög tselekedetinek, a midön szeretetit hinti szivünkben, amidön ajó tselekedetek uttyán jártat minket. és a midön végig ezekben meg maradunk.

K. Mitsoda háláadást kíván mi töllünk mind ennyi malasztíért.?

F Mind enyi véghetetlen irgalmaságiért azt kívánnya hogy egy keresztyén másokhoz irgalmasággal legyen hogy másokhoz kegyeséggel., alá-

²⁸⁰ <Evan> Epistola

²⁸¹ szelidségbe, [1 javítva r-ből.]

²⁸² [Íráshiba:] szermeseknek

²⁸³ minket <részessé> választani,

zatoságal. és békeséges türesem legyen, hogy az ő fogyatkozásokat el szenvedgye, és atöllum vett meg bántást meg bomsása nékik, akristusra valo nézve, aki minékünk érdemetleneknek meg bomsátotta vétkeinket.

⁵ [111b:] K. Hogy kel fel öltözni²⁸⁴ azirgalmáságnak indulatiban?

F Felebaráti szerető és szánakodo szívünknek kel lenni,²⁸⁵ hogy ha pedig ekettötöl nem származnak a szeretetnek, és az irgalmáságnak tselekedeti, akár mely ditseretesek legyenek, az emberek előtt, de azok haszontalanoká léznek, a magokhoz valo szeretetért, és akevélységért.

K. Miért nevezi az Apostol, aszeretetet telketteség kötelének?

F Mert az egészen meg egyezteteti az embereket egy másal, hogy tsak egy szivek, és egy lelkek legyen, arosz keresztyének egyesége, nem a szeretetre lévén építve, azért is tsak szines, és leg kiseb haszon keresés el ronthatya, de amely egyeség²⁸⁶ avalóságos szeretettöl származik, az állando, és annak nem arthatnak, se akisértetek, se egyéb más történhető dolgok, a szeretet abban is kötele atekélletességnek, hogy az esze szorittya és köti az Isteni szeretetben, mint egy tsomoba a keresztyéni jó erkölcsököt. a mellyek ezen szeretettöl erednek.

²⁰ K. Mikoron mondhatni el, hogy akristus békesége uralkodik szívünkben?

F. Akor, a midön akegyelem, és az igasság, amelyek egy keresztyének, valóságos békeséget adhatnak, meg gyözik, ahara, anagyra vágyás, és a fösvenység indulatit, és mind azokat az indulatokat a mellyek egyenetlenségeket [112a:] okoznak az emberek között, és a midön az Isten akarattya alá vetik a szivet.

K. Hogy lakik akristus Igéje bövségel egy keresztyének szivében?

F ugy lakik, a mikor szorgalmatoságal olvasa azt, és arrol elmélkedik, a mikor ahoz szabja életét, a midön szükségiben magát azal meg erősitti, és azt mások, vagy az alatta valoinak lelki hasznokra fordittya, ezt követvén az Ige igy tölti meg szivet lelki igaságokkal., és abban ujjab malasztokot hint, és aztot aszent Lélek aszivben irván. ót meg marad.

³⁵ K. Mit kíván mi töllumk szent Pál amidön arra int, hogy egy mást tanítsuk, és inttsük, soltárokkal, ditséretekel, és lelki énekekel.?

²⁸⁴ fel <on> [?] öltözni

²⁸⁵ kel <V> [?] lenni, hogy ha pedig ekettötötöl

²⁸⁶ amely <szer> egyeség avalóságos szeretettöl

F Azt akarja hogy ahivek asok hejában valo, és aszivet meg ronto beszédok helyet az udveség igazságirol beszéllyenek, és olyanokrol. amellyek²⁸⁷ aszivet az Istenhez emellyék. és szent gondolatokat okozanak, és aszivben rosz gondolatokat gerjesztő énekek helyet, vigaságál, és örömel énekellyék az Isten ditseretire valo énekeket. a mellyek őket mind tanittyák, mind ajó erkölcsre vezetik, és másokot is az Isteni szeretetre ingerlik

K. Miért parantsollya az Apostol, hogy valamit tselekeszünk szoval, vagy tétémenyel, azt mind akristus nevében tselekedgyük.

¹⁰ [112b:] F Mert azt akarja, hogy az Isteni szeretet legyen fundámentuma, minden beszédinknek, és tselekedetinknek, hogy tsak az ő ditsőségire fordítsuk azokat., és azok olyanok legyenek, hogy akristus., a mi közben járonk, azokat az ő Attyának bé mutathassa,

K. Tartoziké azzal egy keresztyén, hogy minden beszédit és tselekedtit az Istenhez fordítsa. ?

F Abban nem kel kételkedni, ugyan azon Apostol. más helyt azt hadgya, hogy akár együnk, akár ígyünk,²⁸⁸ és akár mit mást tselekedgyünk, de mindent, az Isten Ditsőségire kel tselekedni., mivel mindent az Istentől vettünk, életünknek minden szem pillantása az övé, és ő tölle füg, nintsen tehát életünkben olyan tselekedet, se bennünk, se kívüllünk olyan, amit nem tartoznánk nékie szentelni, az ő szolgálattyyára, és ditsőségire fordítani, ezek nélkül, szent Thamás szerént, az Isteni szeretetnek parantsolattyyát végben nem vihetik. az Isten az egész szivünket, lelkünket, elménket, és erönket kívánja, lehető¹⁵ többet kívanni, de soké, egy olyan nagy Istenhez? az ő szeretete vezessen tehát mindenre, és mindent fordítsunk az ő ditsőségire.

K. Tartozunké mindenik tselekedetinkben az Istenről gondolkodni?

F Eztet kívánnunk kellene, és igyekeznünk arra, abóldóg lelkeknek az Isten mindenkor elméjekben vagyon [113a:] nékünk is kel ohaj²⁰ tani annak el érésit, de ami gyarloságunk azt nékünk meg nem engedí, mind addig a még ebben a halando testben maradunk, mentől inkább szerettyük az Istent, annál könnyebben gondolkodunk felölle, valának olyan szentek, kik még ez életben is reája függesztették szüntelen szemeket, mert ötét anyira szerették, Nazianus szent Gergely, azt mondgya, hogy valahányszor lélegzetet veszünk mind anyi²⁵ szor kellene ő felölle gondolkodnunk, de közönségesen. akeresztyének-

²⁸⁷ [Íráshiba:] amellyet

²⁸⁸ [Ékezethiba:] ígyünk

nek, elegendő ha figyelmetéséggel gondolkodnak rolla munkájok el kezdeteket, ha minden tselekedeteket nékie ajánlyák, és fel teszik magokban, hogy tsak az ő akarattyát követik, és ő érette akarnak munkálodni, hasonló képen, mint egy olyan uton járó, aki nem
5 gondolkodván minden lépése után, ahelyről ahová akar menni, mind azon által azon igyekezik hogy oda juthason, valamedig²⁸⁹ az Isteni szeretet aszivben uralkodik, addig valamit tselekesznek ezen szeretet sugarlásából., azt mind az Istenért tselekeszik, ha szinte rolla ne gondolkodgyanak is szüntelen, de ha vigyázatlanságból valamely más
10 ellenkező szeretet azt meg győzi. akoron már meg szünik az Istenért valo tselekedet. tartozunk tehát némelykor magunkban szállani, és meg visgálnunk hogy hová fordittyuk igyekezetinket

[113b:] Évangélium.

Szent Matth. 13 24.

Más példa beszédet ada eleikbe mondván, hasonlová lőt menyeknek országa, az ember aki jó magot vetett az ő földében, mikor pedig alunnának azemberek el jöve az ő ellensége és felyül konkolt vete az buza közibe, és el mene. mikor pedig fel nevedet volna a fű, és gyümölcsöt hozot volna, akor meg tették a konkoly is, elő jövén pedig atseledes ember szolgálai mondának néki, uram; nem jó magot vetettélé a földedben, honnet vagyon tehát konkolya., és mondá nékik, az
20 ellenséges ember tselekedte azt, aszolgák pedig mondának néki, akarodé el mennyünk és ki szedgyük azokat, és mondá nem, hogy valamiképen akonkolyt ki szedvén, ki ne gyomlállyátok együt azal abuzát is, hadgyátok mind akettöt fel nőni, az aratásig, és az aratásnak idejekor meg mondom az aratoknak, szedgyétek ki először akonkolyt, és
25 kössétek azt kévékben, meg égetésre, abuzát pedig gyűjtsétek az én tsűrömbe.

Magyarázat

K Magyarázd meg nekünk holmi részeit ennek a példa beszédnek.
F Az Ember aki jó magot vett, akristus. amező pedig avilág, ajó mag jelenti ajó lelkü keresztyéneket., kiket az [114a:] Isten ád az

²⁸⁹ valamedig [g—k-ból javítva.]

Anyaszent egyházának, és akiket abban helyhezteszi, mindenikét a maga rendi szerént, ajó mag közí hintet konkoly, jelenti agonoszokot, kik az ördög eszközi, és követői, akiket hamiságból ajók²⁹⁰ közí elegyíti, ugyan ő maga is az az, ellenség, aki akonkolyt el hintette, az álom⁴ jelenti a pasztoroknak, areájok bizatatot lelkekre valo gond viseletlenségeket, vagy az olyan lelkeket kik magokra nem vigyáznak, hogy kőszületlen ne tallálya az ördög, a ki is szüntelen veszedelmekre igyekezik.

K. Mit érttsünk ezen amondáson. hogy tsak akor tettzik ki a¹⁰ konkoly., a midön abuza fel nevededik?

F Ebből két valóságot tanulhatunk, először, hogy közönségesen az Anyaszent egyházban. meg nem lehet jól²⁹¹ különböztetni a gonoszokot, az Isten szolgaitól, hanem tsak akor, amidön ezeknek jó erkölcesi világoságra jönnek, vannak meg sokan olyanok, agonoszok közül. kik¹³ tsak amás életben fognak meg különböztetni.

A második valóság a, hogy ki ki különösön magát nem üsméri, tsak anyiban veszi észre a maga nyomoruságát, és fogyatkozásit. amennyiben ajó erkölcs nevededik benne, és akegyelem, mivel vannak olyan titkos roszt kívánságok, amelyeket nem könnyű meg üsmérni,³⁰ és tsak akegyelemnek világoságánál lehet azt meg látni, ez életnek betéttségiben, azért amagunkban fel[114b:] talált roszt kívánságok, meg mutattyák hogy ha eléb akarunké menni a buzgoságt uttyán, mentől közeleb megyünk a naphoz, annál jobban meg láttyuk magunkon amotskot, az emberi szívnek belső része, gyakorta tele³³ vagyon olyan mélyen valo szeretettel. amelyet tsak az Isteni világoságnál lehet észre venni.

K. Mit jelent az aratásnak ideje és az aratok, kik kévében kötik akonkolyt, hogy meg égessék, és akik ajó magot atsürben gyűjtik?

F Az aratásnak ideje, jelenti az utolsó itéletet, és az aratok az³⁶ Angyalokot, kik el fogják választani azon a nagy napon ajókót, agonoszoktól. azokal le vetteti ezeket az örökké valo tűzre, és viteti fel ajókót atsürbe, az az, a Menyekben.

K. Az Isteni rendelés miért engedi meg hogy ez életben ajók esze legyenek elegyedve agonoszokkal.?

F Először, azért, hogy a gonoszok ajoknak példájokra és intésekre³⁸ valo nézve meg térjenek, és hogy a jók a felebaráti szeretetet, és abéke-

²⁹⁰ [Ékezethiba:] ajók

²⁹¹ [Ékezethiba:] jól

séges türeést gyakorolják, abékeséges türeést azért, hogy békeségel szenedgyék akáromlásokat, a gyüölöségeket, és az üdözéseket, a felebaráti szeretetet azért, hogy öket az üdveségekre valo nézve szeresék, agonoszt nékik, jóval fizesék, és meg téréseken munkálod-
5 gyanak, másodsor,²⁹² hogy [115a:] ajók, mindenkor félelemben. és alázatoságban legyenek, félelemben azért, hogy példájok agonoszoknak, és aroszakal valo társalkodások, avétekben ne ejttse öket, alázatoságban azért, hogy meg mutassa nékik agonoszokban, hogy mitsodások volnának, és hogy mitsodásoká nem lennének az ö malaszttya nélkül,
10 az Isten ilyen formában oltalmazza meg öket a kevélységtől, és a maga hittiségtől, és meg fogja mutatni ditsöségének gazdagságát, az irdalmaságnak edényein, a melyeket ditsöségire készitet. mondgya szent pál. rom. 9. 23

K nem szabadé az igazan valo keresztyének. meg válni az olyantól
15 aki feslet életet éll?

F A bizonyos hogy az ollyantól meg kel válni a tölle külömböző jó maga viselés és szokás által. gyakorta el kel távozni az ollyannak beszélgetésétől, és avéle valo nyájaskodástól, nehogy rosz beszélgetése, és példa adása miat, miüs hozája hasonlok legyünk, de azt ne gyüöl-
20 ségből tselekedgyük, szükséges okosan eleve el távozni az ollyannak barátságától, de egyeségben kel véle maradni, valamég az Anyaszent egyház kébelében el szenedi, szeretni kel személyit üdveségire valo nézve, de²⁹³ gyüölöni kel rosz erkölceit, hogy ha pedig kételenek vagyunk feslettségét látni, részt abban nem kel venni.

25 [115b:] K. De nem volnaé bizonyosab, mind hasznosab, hogy²⁹⁴ az ollyat el kerüllyük, és tölle tellyeségel eltávozunk?

F. A nem lehet, más képen az Apostol szerént, ki kellene a világbol menni, a mely mostanában tele vagyon feslet erkölcsüekel, békeségel
30 kel várni, hogy örökösön el valasztassanak. az utolso napon. és azon kel lenni, hogy magunk meg türköztetésivel élyünk vélek, rosz szokásokot magunkba ne vegyük, hogy ha mind azon által. olyanokal élnénk, akik veszedelmünkre, és botránkoztatásunkra volnának, és akiknek rosz beszédek, és példa adások aroszra vezethetnének, tartozunk olyankor töllök meg válni, mert jobb egyedül lenni, mint sem
35 mások társaságában el kárhozni, nem kel semmit nagyobra betsüleni

²⁹² [Íráshiba:] másokszor,

²⁹³ de <nem> gyüölölni

²⁹⁴ [Sorvégen:] hogy [új sor elején:] hogy

az üdvösnél, abotránkoztató szemet ki kel vájni, de soha nem szabad,
az Eoclésiában szakadást tsinálni.

K. Az Anyaszent egyházban, agonoszokal valo esze elegyedés, mi hasznokra lehet ajóknak.?

⁸ F. Arra, hogy agonoszok,²⁹⁵ eszközei, ajók meg szenteltetéseknek, ha az igazak meg nem alázthatnának, nem üdöztenének, az igazság, és avalóság ellenségeitől, lassanként az erőtelenségben, és alankadságban esnének, szükséges tehát nekik aproba, hogy az által nevedkedgyenek, és állandok legyenek, a keresztyéni jó erkölcsben, és a szeretetben és mint hogy az Isten aroszak által akarja [116a:] hogy meg vegyék a meny országot, meg engedi, hogy azok akik övéi, mindenüt csak meg romlást talállyanak avilágon, azért hogy mindenüt alkalmazóságok lehesen. ajó erkölcs követésére, és ellene állassanak, a sebes zugo patakhoz hasonló gonoszságnak.

¹⁰ K. Miért tiltta az Isten az ő szolgálainak, hogy az utolsó nap előtt, el válaszák, ajókat, agonoszoktól.?

F. Azért hogy meg mutassa nagy türelést amellyel várja a gonoszit a penitentiára, és hogy mi is a szerént tselekedgyünk, azért hogy az igazak el ne bizák magokat ajó erkölcsü magok viselésében., és hogy, ahálálokor valo bizonytalan állapottyok, őket. félelemben, és rettegésben tartsa, nem tudván bizonyoson, hogy ha az el választáskor nem számálllyáké őket, a meg vettettek közti. és amazokat a választattak közti, de másként is hogy ha ezen a világon az igazak különös társaságban volnának agonoszoktól. semitől nem tarthatnának és így a magokra valo vigyázatlanságban, és a maga hittségben eshetnének.

VIZ KERESZT UTÁN VALÓ 6^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság.

Adgyad mindenható²⁹⁶ Istenünk, hogy az okoság²⁹⁷ által vezéreltetvön, minden beszédinkben. és tselekedetinkben azt tselekedgyük a mi kedves előttdé, ami urunk J. k. által

²⁹⁵ [Íráshiba:] agonok,

²⁹⁶ mindenható [Második n -sor fölötti beszúrás.]

²⁹⁷ az okoság [g -javítva, valószínűleg k -ből.]

[116b:] Epistola.

Szent pál. 1 Thess 1. 2.

Hálakot adunk az Istennek mindenkor minnyájotokért, emlékezetet téven rollatok imádságinkban szüntelen. meg emlékezővén ati hitetek tselekedetéről, és munkátokról, és szeretetetekről,²⁹⁸ és türo remenségetekről, a mi urunk Jesus kristusban, ami Istenünk, s'Atyánk⁵ előtt, tudván átyám fiai, az Istennek szerelmesi, ati választástokat. mert a mi Évangéliumunk, nem volt ti hozátok tsak beszédben, hanem erőbenis, és a szent Lélekben, és nagy tekelleteségben. a mint tudgyátok mi nemüek voltunk közöttetek, ti érettetek, és ti mi követőink lettetek, és az uré. bé fogadván az ígét. sok haboruságban, és a¹⁰ szent lélek örömmel, ugy hogy példavá lettetek légyen minden hívőknek, macédoniában. és Akáiiában. mert tölletetek hirdetetett ki az ur. beszéde, nem tsak Macédoniában és Akáiiában, hanem minden helyen is, ati hitetek, mely az Istenben vagyon ki terjedet, ugy hogy nem szükség nekünk semmit szollanunk, mert ő magok hirdetik felöllünk, mi¹⁵ némü bé menetelünk volt hozzátok, és mi modon tértetek meg. az Istenhez. abálványoktól, az élő. és igaz Istennek szolgálni, és várni aző Fiát mennyekből, (: kít fel támasztot halotaiból. :) a Jesust. ki meg mentett minket a jövendő haragtól.

[117a:] Magyarázat

K. Mire tanyit minket a szent pál példája, aki szüntelen valo²⁰ hálakot ad a Tessalonikában lévő hivekért?

F Arra hogy örülnünk kel. ajó tételért a melyet tselekeszik Isten az ő szolgálival, mint ha önnön magunkal tselekedné, aztot, áldanunk, és ditsérnünk kel ötet azért, figyelmeznünk kel arra, a midön valamely jót vesznek arra a végre, hogy azt néki meg hálállyuk, nem tsak egy²⁵ kevés ideig, hanem gyakorta valo háláadásal.

K. Mire tanyit minket azzal. amidön igen ditséri sziveket?

F Arra tanyit, hogy nem mindenkor helyyes másokot meg alázni fogyatkozásokért, szüntelen valo pirongatásokal, mivel akeresztyéni okoság, azt hoza magával hogy az olyanokot. némelykor. vigasztalni

²⁹⁸ [Íráshiba:] szereretetetekről

és bátorítani kel, ditséretet adván jó tselekedeteknek, a melyet az Isten malaszttya mivel benne, az ember azon kívül is gyarló lévén, ha még benne lévő fogyatkozásit gyakorta szemire hányják, akedvit el veszti, hogy ha pedig ditsérik, úgy el kevélyedik, azért mind egyikel, mind a másikkal, jó modal kel élni, és tudni kel, egyikét, a másikkával úgy esze elegyíteni és intézni, hogy haszonra fordullyon.

[117b:] K. Miért hogy tsak ezen három dologért ditséri őket, a hitért, areméységért, és a szeretetért?

F Ez által azt akarja nekünk meg mutatni, hogy tsak ezen három jó erkölcsökért érdemel ditséretet egy keresztyén, ezek oly szükségesekek lévén az üdvésre, az egész vallást magokban foglalják és ezek lelkei a több jó erkölcsöknek

K. Miről üsmérhetni meg valakiben ezt ahárom²⁹⁹ jó erkölcsöt?

F Meg lehet üsmérni a jó tselekedeteiről, a melyek ahitnek gyümölcsei, areméységhez illendő alhatatoságról, a melyel várja a jövőből jóköt, az ő el fáradhatatlan békeséges türesiről, a melyel szenvedni az életnek nyomoruságát, és a keresztyéni életnek munkáit, amelyek jelei aszeretetnek.

K. Miért nevezi az Apostol a szent Lélek örömének azt az örömet, amelyel aháboruságban bé fogadgyák az Igét.

F Azért mert örömet lehet az Isten Igéjét halgatni amidőn azért semmit nem kel szenvedni, és azt követhetik, vagy a magokhoz való szeretetért, vagy tsak ahallásnak kedviért, de a midőn szenvedni kel annak oltalmazásáért, de még is aztot bé fogadgyák, azon öröm nem másol vagyton hanem attól a [118a:] szeretettől a melyet a szent Lélek óltót asszivben, mivel a természet magánosan nem örül a szenvedésen.

K. A Thessalonikabéliek, mikeppen lettek példává a több népeknek?

F úgy hogy ők a kristust, és szent pált követték, aki a kristusnak követője volt, amint maga mondgya, és így az üdvevitonek, és az ő Apostolinak eleven képei lévén, atöbb keresztyéneknek valóságos példává löttek, ebből meg láthattjuk, hogy tsak azok részesülnek az üdvességben, akik akristust követik, és azokat akik ő hozzája szabják magokot, a jó példa a leg roszaat is meg teritheti akegyelem segítségével, valamint eztet tapasztalták arégi keresztyénekbe, akiknek jó

²⁹⁹ [A sor elején elmaradt a *rom* szótag:] ezt ahá jó

példa adásokra. több pogányok térének meg, mint sem atsuda tételre való nézve, a testi tsudákat nem lehet hasonlítani azokhoz, amelyeket munkálodik akegyelem aszivekben. ki vévén abünnék mélységiből, és azokat az Istenhez téríti.

⁸ K. Mitsoda ditséretet ad még az Apostol a Thessalonikabélieknek?

F Ditséri őket azért hogy abálványokat elhadták, és az élő Istenhez tértenek, hogy néki szolgállyanak, ez a példa meg mutattya, hogy szükséges³⁰⁰ [118b:] a földi, és a rosz indulatokra tzélozo dolgoktól meg válylyunk, hogy ha valóságál meg akarunk térni, és az Isten szolgálattýára akarjuk magunkot szentelni, mivel másként, azoknak abálványoknak adnok azt, amit tsak az Istennek kellene adni, mert valamég a szívnek hajlandóságával áldozunk azoknak az indulatoknak, addig nem lehet, az Isten előtt kedves. ami magunkból álló aldozat valamint³⁰¹ az Apostol. mondgya rom 12. l. hogy ati testeteket adgyátok, élő, szent, és Istennek kedves áldozatul. hogy ati szolgálattok okoságál legyen, mivel atest tsak annyiban élő áldozat, amenyiben az Istennek áldozuk a szívnek hajlandóságát.

K. Miért mondgya szent pál. hogy azért tértek meg, mert varják mennyekből az Istennek Fiát?

²⁰ F Ezzel azt akarja elménkre adni, hogy nem a kényes, és világi életben kel várni akristust, és hogy az ő eljöveteléhez avalóságos meg térésel, és penitentzia tartásal. lehet jól készülni, mivel penitentzia nélkül nintsen meg térés, a meg terés abban áll, hogy ellene mondgyunk agyönyörúségeknek és avilágnak, és küszkodgyünk, hajlandóságink, és rosz indulatink ellen,

²⁵ K. Miért hogy tsak apenitentzia tarto élet által. várják akristust?

F Azért, hogy ötet úgy várják ha szeretik, és ohajttýák, [119a:] és ha ötet valóságalszeretik. és ohajttýák, ez életnek hoszaságát, mely tölle el távoztat, igen nehezen szenvedik a szenvedés, és a keserűség, ³⁰ a melyekben vett minket ez a várakozás., nem hogy gyönyörúségeket kostolnánk ezen avilágon, de söt meg sullyosabá tészi szenvedésünket, és szüntelen kivánságunk tzéllyá felé suhajtoztat minket, és viselteti velünk ez életnek baját és terhét, azért hogy meg tisztulván, érdemesek lehesünk ötet birni. imé ez a penitentzia tartásban való élet.

³⁰⁰ szükséges [Szóvégi s—k-ból javítva.]

³⁰¹ <vag> valamint

Más példa beszédet ada eleikbe mondván, hasonló a mennyeknek országá a mustár maghoz, melyet vévén az ember el veté az ő földébe, mely kisebb ugyan minden magvaknál, mikor pedig fel nő. nagyob minden füveknél, és fává léssen, ugy hogy az égi madarak el jönnek. ⁸ én az ő ágain laknak, más példa beszédet monda nékik, hasonló mennyeknek országá, akováshoz, melyet vévén az Aszszony állat, el olegyíti három véka lisztbe, míg mind meg kovászosodnék. mind ezeket példa beszédekbe szállá Jesus. a seregnek, és példa beszédek nélkül. nem száll vala nékik. hogy bé tellyesednék a mi mondva ¹⁰ vala a proféta által, mondván. meg nyitottam példa beszédekben a számot, ki mondom a mi el rejte- [119b:]tett, világ alkotásától fogva,

Magyarázat

K. Miképpen kel érteni a mai Évangéliumnak példa beszédit?

F Az ember aki amustár magot el veté. nem más hanem maga akristus. amező pedig avilág. ezen kis magból való fa, az Évangéliumi ¹³ tudomány, amely kezdetekor, kitsid, és meg vettetett vala, de idővel az egész világra el terjede, és az égi madarak kik az ágaira szállnak, jelentik a fejedelmeket, királyokat, kik idővel erre a tudományra állának, és akik meg térvén. arra helyhezteték, és gyámolíták országokot, azok jelentik az olyan buzgo lelkeket is, kik minden gondolattyokot, és reménségeket, az ég felé emelik, és akik az Évangéliumi igazságokban talállyak nyugodalmokat, és oltalmokat, minden ellenégek ellen.

K. Mint hogy akristus azt akará hogy avallásnak gyenge, és mint egy erőtelen való kezdete, és az után annak el terjedése, jelül legyen, ¹⁶ atöbb vallásoktól való meg különböztetésének, miért engedé azt meg hogy amahomet vallásának³⁰² ezen jelei legyenek.?

F való hogy a mahomet vallásának akezetin láttyuk. de tsak külső képen ezeket a jeleket, de mely nagy kü-[120a:]lőmség vagyon közötte, azt könnyü meg látni, amahomet vallása tsak emberi munka. de ¹⁸ a kristus vallása egészen Isteni munka, 1. az elsőnek se³⁰³ kezdetit,

³⁰² vallásá <s> [A törlés sor elején.] nak

³⁰³ se [s — javítva d-ből.]

se el terjedésit senki meg nem jövendölte, a másikának pedig, mind kezdetit, mind nevedését, sok számu proféták meg jövendölték sok számu saeculumokal annak előtte,

2. Az első kezdődöt és terjedet tsuda tételek nélkül, a másika pedig, 5 meg számlálhatatlan tsuda tételek által.

3 Az első durva és testi vallás, mely az embereket a testi kívánságokra, és gyönyörüségekre vezet, és azokat meg nem téríti, amásika pedig az érzékenységeken erőt veszen, a földi dolgokat az emberek el hagyattya, őket meg téríti, és a mennyei dolgokhoz kaptsojlya,

10 4. Az első, erőszakal, és fegyverrel nevedet, és gyarapodot a másika, jóvállasal, és intésekel

5 Az elsőnek ahasznált, hogy a tudományt elhagyta, a másikának pedig használt, a predikatióban valo tanítás és a szent írások olvasása.

6 Az első nevedet, és terjedet azért, hogy sok számu embereket 15 meg öletet, amásodik azért, hogy sok féle kinos szenvedésre adták magokot azok, kik erre állottak.

7 végtire nagy sándor, vagy más olyan hatalmas, véghez vihette volna, a mit mahomet tselekedet, de akár mely [120b:] hatalmas ember, azt véghez nem vihette, senem viheti, a mit akristus véghez 20 vitt, meg változtatván az egész világot, és meg térítvén apogányokot,³⁰⁴ minden külső erő, és hatalom nélkül,

K. A mustár maghoz valo hasonlítást, leheté ahivek közül valamelyiké különösön szabni?

F Igen is lehet, akristus azt akarja előnkbe adni ezen kitsid mag 25 által, mely nagy fává lészen, hogy az Evagyéliumi igasságok, noha eleinte tsak igen gyengén hassák is meg az elmét, de idővel lassanként aszivben szivárkoznak., és onnet az egész tselekedetekre terjednek, és aleket nagyob tekéleteségre vezetik, ez a példa beszéd arra is tanít minket, hogy ha nagyobak akarunk lenni Isten előtt, szeretnünk 30 kel az alázatoságot., a magános és alatson renden valo életet, mely igen kitsid, és meg vettetet külső képen, az olyan ember, aki akristus kedve szerént áll, aki a világi hejában valóságokot meg veti, aki tsak azon igyeezik, hogy az emberek előtt alá valo légyen, és töllök el felejtessék, de Isten előtt nintsen az illyennél nagyob. Mojses a 35 pusztában, David jűh pásztorságában, josef rabságában, és a tömlőtzbe, igen fő példák.

K. A mustár magnak erejéből mit tanulhatunk, ?

³⁰⁴ apogányokot, [á-y-ra írva; pogynyokotból javítva.]

F Ez a mag amidön egész, nem erős, de amidön megtörik. hathatos ereje, ez igen szép képe ez életben lévő egy keresztyénnek, a ki amidön nemit nem szenved., se ereje, se gyor-[121a:]sasága nintsen, hogy ha pedig üldöztetik, le nyomatik, meg aláztatik, földig, akoron az ő hite erősebb, és elevenebb, szeretete keményeb, és inkább égeti szivét a szent Léleknek tüze, az ujjab erőtt is adnéki, a nyomorúságok, és az üldözések meg mutattják, hogy kinek, kinek mi vagyon szivében, némelyikének gyengeségét, és álhatatlanságát, másikának erejét, vették észre az első saeculumokban a szent Atyák szerint, abékeség⁴¹¹ meg gyengitti vala az első hivekben ahitet, és az üldöztetés meg keményíté, a midön őket nyugodalomban hagyák, olyanok valának, mint az izetlen só, és mihent haborgatá őket az ellenség, azonnal asónak meg jöt az ereje.

K. A kristus miért hasonlított a maga tanítását a kovászhoz,?

F Azért, mert valamint hogy atésztában lévő kovász el oszlik. és atésztával közli erejét, ugy az ő szava is az ember sziviben lévén, rejtve, azt meg ujította, és meg változtatta, külső tselekedeteit, ugy anyira hogy egy ember jora fordíthat. egy egész nemzetet. erről elég példák vannak a historiákban., de nem kel mást keresni az Apostolon kívül., a kik tsak tizen ketten lévén, alacson nemzetségből. erő, és tudomány nélkül, még is az egész világot meg változtatták.

[121b:] K. Magyarázd meg nekünk világosabban, hogy mit kíván tőlünk akristus ezen példa beszédben?

F Azt kívánnya, hogy szent és példás életünkkel mindenüt el terjezzük az ő nevének jó illatját, és az ő szent Lelkének erejét, és minden erőnkkel, azon legyünk, hogy ötöt meg üsmérjék. szeresék, és ő benne hidgyenek ahivek. és avilág szeretői³⁰⁵ hozzá térjenek, és félő, hogy némely lágý., és tunya keresztyének, fő képen az egyházi szolgák miat. azok lelkek el ne veszének, a melyekre az Isten irgalmaságát fordíthatatták volna, és amelyeket példájok által, ajó erkölcsre kellett volna nekik indítani

K. Mit jelent a, hogy a kovászt meg hadgyák a tésztában nyugosztatni, és hogy arra igen vigyaznak hogy elne veszesse erejét?

F Ebből meg láttuk, hogy ugy hattya meg szivünket akegyelemnek kovásza, ha el vonnyuk magunkot ahaszontalan valo társaságoktól., mivel más képen el veszi erejét aszivben, ezért is mondgya a nagy szent Gergely, hogy a keresztyének közöt, tsak a leg tekéletesebbek-

³⁰⁵ Ő (benne hidgyenek,) hozzá térjenek,

nek kellene a fő helyeken lenni, hogy őt mindenek láthatnák jó példájukat; és hogy a gyengéknek, rejtékben kellene lenni, hogy másokat együt, magokat elne veszesék, mivel szent Bernárd azt tarttya, hogy akiben tekéletes Iste-**[122a:]**ni szeretet nintsen, annak nem kellene,
5 hamagát el nem akarja veszteni, meg engedni, hogy az Anyaszent egyház gyerttya tartójára fel emellyék.³⁰⁶

SEPTUAGESIMA VASÁRNAPJÁN

Imádság.

Halgasd meg uram népednek könyörgésit,³⁰⁷ úgy hogy meg üsmer-
vén magunkban az igazán valo büntetéseket. melyeket meg érdemlik
bűneink, mi azoktól mentek lehesünk. irgalmaságodbol, kérünk
10 tégedet a mi urunk Jésus kristus által.

Epistola

szent Pál. 1 Cor. 9. 24.

Nem tudgyátoké hogy azok akik pályát futnak noha mindnyájan futnak., egy veszi el ajutalmat, úgy fussatok hogy el vegyétek, minden pedig aki a küzdésbe tusakodik., mindenektől meg tartoztattya magát.
és azok ugyan, hogy meg rothadando koronát vegyenek. mi pedig hogy
15 rothadatlant, én azért úgy futok, nem mint bizonytalanra úgy hartzok, nem mint alevegő eget vervén. hanem verem atestemet, és szolgálát alá vetem, hogy ne talám, midön egyebeknek predikálottam. én magam meg ne vettessem. mert nem akarom **[122b:]** hogy ne tudgyatok atyam fiaí, hogy az atyáink, minnyájan a felyhő alat voltak,
20 és minnyájan által mentek atengeren és minnyájan Mojsesstől kereszteltettek meg afelyhőben, és atengerben. és mindnyájan ugyan azon lelki eledelt ették. és³⁰⁸ minnyájan azon lelki italt itták, (ivának pedig az őket követő lelki kösziklából a kö szikla pedig akristus vala.) de sokakhoz közüllök nem volt kedve az Istennek, mert apusztában
25 meg ölettettek,

³⁰⁶ [fel emelni-ből javítva.]

³⁰⁷ <g> könyörgésit,

³⁰⁸ <és> és

K. Mitsoda az a pályya futás, amelyről itt emlékezik szent pál, és kítaodák azok akik arra futnak.?

F. A pályya futás a keresztyéni élet, és az Isten parantsolatinak uttya, a melyen álhatatosan kel jární mind végig, hogy atekélleteséget. és az örök életet el lehesen érni, ez is az az, egyedül valo tzél. a melyet kel tekintenünk, minden tselekedetinkben, akik pedig arra futnak, azok avalóságos keresztyének, kik az Evangyéliumnak uttyán járnak, azent buzgoságal, és serénységel, az Apostol nem tsak azt akarja hogy azon járjanak, hanem hogy fussanak, valamint aproféta mondgya, ¹⁰ hogy örömel futot az Isten parantsolatinak uttyán, ebből láttjuk. hogy egy keresztyének szüntelen kel munkáladni, és hová továb elő menni ajó erkölcsben, mind addig valamég atzél **[123a:]** el nem érik

K. Miért mondgya azt az Apostol., hogy tsak egy veszi el ajutalmat?

¹⁵ F Meg akarja nékünk ezáltal mutatni, hogy mely kevesen vannak akik üdvezülnek, vagy is azt, hogy tsak egyedül akristus fut, mivel tsak ő ád eröt afutásra, és ő nála nélkül, semít nem lehet tselekedni.

K. Mitől vagyon hogy akeresztyének közül olyan kevesen üdvezülnek, holot minnyáján futnak, és mindenikének azon reménsége ²⁰ vagyon, ajutalom el nyerésére?

F Mert közüllök nagyob része, vagy azon az³⁰⁹ uton nintsenek, a melyre hivatattak, vagy azon igen tunyán járnak, tsak rest szándékal, valamint az irás mondgya. hogy arest akar is, nem is, ellenben pedig az indulatyok és kivánságoknak, bé töltésire valo igyekezetek, sokal ²⁵ keményeb, és sebeseb benne, és a földi dolgokot, az Isteni dolgoknál nagyobra betsülik.

K. Miért mondgya azt szent pál. hogy a küszködésben tusakodik. mindentől meg tartoztattya magát, azért hogy rothadatlan³¹⁰ koronát vegyen el.?

³⁰ F Ezzel ujontában meg akarja mutatni hogy mely kevesen üdvezülnek, mint ha azt mondaná nékünk, az emberek azért nem érik el az üdveséget, hogy az Istenért nem tselekesznek. anyít, mint avilágórt, tsak nem min-**[123b:]**nyáján sebeségel vonatatnak rosz hajlandóságoknak tzéllya felé, és avilági jók felé, a midön pediglen az Isten

³⁰⁹ az [z-t-ből javítva.]

³¹⁰ [Javitás: rothadandóból.]

Ditsöségét, és üdveségeket kellene keresni, akoron tunyák, és restek, azt nem tselekszik az üdveséért, a mit ahejában valóságért tselekesznek, se azt a mit a küszködők, akik egy laurus, vagy cserfá³¹¹ levélből valo koronáért viaskodnak, az ilyen küszködők, a midön a-viaskodáshoz készülenenek, az olyan ételtől vagy más olyan egyebtől, magokot meg tartoztatták, ami őket meg nehezithette, vagy meg gyengithette volna, igen nagy mértékleteségben éltenek, akeresztyének, pediglen, akiknek örökös koronát ígérnek jutalomul, magokot semmitől sem akarják meg tartoztatni, ettől vagyon³¹² hogy olyan kevesen üdvezülnek, és hogy olyan könnyen gyözetetnek meg ellenségektől, olyan ellenségel vagyon dolgunk, aki fegyveres és vigyázo, mi pedig fegyver nélkül megyünk a hartzra, leheté ennél nagyob bolondság.?

K. Mitsoda a bizonytalanságra valo futás?

¹⁵ F Nem egyéb, hanem a midön az ember semmi tzelt sem teszen fel futásakor, és el hadgya azt az utat a mellyet akristus adot előnkben, hogy tsak amagános uton járhasunk, az uton kívül mondgya szent prosperas mentől sebesebben fut valaki, annál inkább el tévelyedik [124a:] és el távozik atzéltól, ahová igyekezik, ettől vagyon hogy ²⁰ oly kevesen vannak a keresztyének között, kik el érik az üdveséget, annak leg nagyob része a haszon keresésből, tudatlanságból, olyan hivatalokra adgya magát a mellyekre alkalmatlan, és amelyekre nem Istentől hivatott, alig vagyon valaki, aki valamely hivatalnak választásakor, az ő akarattját kívánná meg vizsgálni³¹³ elsőben, vagy, ²⁵ ha valaki hozzája folyamodik is, de az ő akarattya gyanánt amaga hajlandóságát, és akarattját követi

K. Mitsoda abizonytalanságra valo nem futás?

F A nem egyéb, hanem hogy ki ki bizonyosá tegye a maga üdveségit, a menyiben lehet, nagy hűségel követvén az Istent, minden ³⁰ maga viselésit az Évangéliumnak meg változhatatlan rendéhez szabja, az Istenhez fusson a szeretet által, mindent az által tselekedgyék,

K Mitsoda ahartzolás; és a levegő eget verés.?

F A nem más, hanem amidön valaki valamely külső áitatoságokhoz kaptsojlya magát, a mellyekre nem köteles, és a melyekre köteles,

³¹¹ cserfá<bol> levélből

³¹² vagyon [g-je javítva l-ből?]

³¹³ vizsgálni [g-je javítva l-ből.]

azokat el hadgya, valamint a fariseusok, úgy tselekesznek, példának okáért, az olyan Atyák, vagy Anyák. kik [124b:] kötelességen kívül valo áitatoságokra adván magokat, atseledgyeket, rendeletlenül tarttyák. és agyermekek nevelésire nem vigyaznak, így tselekesznek az olyanok a kik minden nap sok időt töltenek atemplomban, és akik semmi munkában, vagy amagok hivatalyokban nem foglallyák magokat, így tselekeszik az olyan biro, vagy más tiszt viselő személy., akik nem azt tselekeszik a mit kellene tselekedniek, akik igasságot nem szolgáltatnak, akik aközönségesen valo rendeletlenségeket meg nem gátollyák, akik az igazágtalanságot, erőszak tételt meg nem. zabolázák így tselekesznek az olyanok, akik másokat akarnak tanítani, és amagok üdveségeket el mulattyák.

K. Mitsoda a hartzolás, és nem alevégő eget verés?

F. A nem más, hanem atest ellen valo valóságos hartzolás, amely leg veszedelmeseb ellensége egy keresztyének, azt az Isten, akarattyá, és az értelem alá kellene vetni, atesten, nem tsak aleg érzékenyeb kívánságokat kel érteni, hanem közönségesen minden hajlandoságit az ó embernek, úgy mint a magunkhoz valo szeretetet, amagunk akarattyának követésit, ahejábanvalóságot, kevélységet, nagyra vágyást. [125a:] fősvénységet, és több ilyeneket, amelyek azembert, a vetekre vezetik.

K Mitsoda gondolatban kel lennünk amidön láttyuk szent Pált attól félni, hogy az el vettek közi ne számláltassék?

F Ebből láttyuk, hogy mind annyi rendkívül valo malasztok után, annyi sok jó tselekedetek után, a kristus neviért, és Évangyéliumáért valo szenvedés után, és annyi sok jó Communio után, senki bizonyosnak nem tarthattya üdveségit. se ment nem lehet apenitentzia tartástól. se a sanyargatástól, ugyan is kitsoda az, aki ne rettegjen, látván azt a nagy Apostolt, anyi sok szenvedési után. attól felni hogy elne vettessék ő aki anyit sanyargatta magát, hogy az udveségit bizonyosá tehesse, azért mondgya³¹⁴ akristus, hogy ha minden parantsolatot végben viszünk is, de haszontalan szolgák vagyunk. az Apostol amely példát hoz elő azokrol kik apusztában vesztenek ell, a rettentő, és abbol meg láthattjuk hogy mely kevesen vannak még akeresztyének között is, akik üdvezülnek.

³¹⁴ <m> mondgya

Hasonlo mennyeknek országa atselédes emberhez, ki jó reggel ki ment miveseket fogadni az ő szőlőjében, meg alkuván pedig a miveseket egy napi **[125b:]** pénzbe, el küldé őket aszőlőjébe, és ki menván három ora tájban, láta más hivalkodokat³¹⁵ állani apíatzon és mondá nékik, mennyetek ti is a szőlőmbe. és ami igaz lészen meg adom néktek, azok pedig el menének, ísmég pedig ki mene hat, és kilencz ora tájban, és hasonló képen tselekedék, tizen egy ora tájban ki mene, és talála más veszteg³¹⁶ állokat, és monda nekik, mit állotok it egész nap hivalkodva, mondának néki, mert senki nem fogadot meg minket, mondá nékik, mennyetek ti is aszőlőmbe, mikor pedig estve lett volna mondá a szőlő ura, agondviselőjének. hid elő amiveseket és ad meg nékik az ő béreket, el kezdvén. az utolsoktól. az elsőig, mikor pedig el jöttek volna, akik tizen egy ora tájban jöttek vala. vevének egy, egy pénzt, el jövének pedig az első is. áliták hogy többet vennének. vevének pedig ők is egy egy pénzt, és el vevén morgolodnak vala. a tselédes ember ellen. mondván, ezek az utolsok. egy oráig nem munkálkodtak. és egyenlőké tettetd őket hozánk. kik a napnak terhét és hévségét viseltük. ő pedig felelvén egyikének közüllök mondá, barátom nem tészek³¹⁷ neked hamissat, nem egy pénzben szegődtél meg velem, vedd **[126a:]** fel a mi tiéd, és meny el, annyit akarok pedig az utolsonak³¹⁸ is adni a mint neked., avagy nem szabadé nékem. a mit akarok tselekednem. ? talám ate szemed álnok, hogy im én jó vagyok, így lészen az utolsok elsőké, és első utolsokká, mert sokan vannak ahivatalosok, kevesen pedig aválasztottak.

Magyarázat

25 K. Mire tanyit minket amái napra valo Evangéliumnak példa beszéde ?

F A tselédes gazda az Atya Isten, a szőlő az Anyaszent egyház, amely szőlőt minden keresztyén tartozik munkalodni, az üdveségre

³¹⁵ <ki>hivalkodokat

³¹⁶ veszteg [Második e — fölött áthúzott vessző.]

³¹⁷ [Íráshiba:] tészed

³¹⁸ az utolso<k>nak

valo nézve, amunkások pedig azok, akik az Anyaszent egyházban arra hivatattak, hogy az igasságnak tselekedetét kövessék, és az máások üdvességekért munkálodgyanak, a munkásoknak ígért bér, jelenti a jutalmat. a napnak, külömb. külömb féle oráján valo meg fogadások, amunkásoknak, jelenti azt az külömb. külömb féle időt, a melyben az Isten szolgálattýára hivatatunk, tudni illik, az első ora, jelenti, agyermekségben valo időt, a harmadik ora. az iffiuságot., ahatodik ora az meg állapotod időt, akilentzedik ora. az öregséget, atízen egyedik ora, azéletnek végít.

¹⁰¹ K kérlek magyarázd meg, még atöbb részeit is ennek apélda beszede- nek?

F A piatz, ahová atselédes gazda mégyen, hogy munká-[126b:]so- kot fogadgyon., jelenti az egész világot, amelyben valami az Anyaszent egyházon kívül, vagy az Isten rendelése nélkül megyen végben., az ő előtte mind hejábanvalóság, és haszontalanság, az egy aránt valo fizetés pedig jelenti az örök életet. amelyet egy aránt fogják meg adni aválasztattaknak, mert ambár amenyekben külömb külömb féle mértekben légyen is aditsőség, mind azon által. egy aránsu képen részesülnek az örök életben. az estve, jelenti a világ végít, és ¹⁰² az utolsó itéletet, agond viselő. aki meg fizette amunkásokat. akristus Jésum az élők, és halottak, bírája, aki meg fizet kinek, kinek munkája szerént,

K. Hogy mondhatta atselédes gazda azoknak, akiket még meg nem fogadot volt., hogy az egész napot hivalkodásban töltik?

¹⁰³ F ugy mondhatta, hogy nem híván őket amaga szöllőjében, se jutalmat nem ígervén nékik, minden dolgok tsak hivalkodás volt, mert azok akiket az Isten nem hi, és akik ő érette nem munkáló- nak, olyan mint ha egész életeket az aluvásban töltenék., akár mely nagy munkákban, és sok féle dolgokban tölttseis valaki életét, de. ha ¹⁰⁴ azokra nem hivatatot, nem rendeltetett, és kegyelem³¹⁹ nem adatott, az Isten előtt, atsak hejábanvalóság. mivel az Isten tsak eppen azt tekénti, amit ő érette, és az ő ren-[127a:]delésiből tselekesznek, meneca nohapogány volt., mind azon által. azt mondgya, hogy az embereknek legg nagyob része, vagy a roszban töltik életüket, vagy ¹⁰⁵ azt tselekeszik a mit nem kellene tselekedni, vagy pedig semit nem tselekesznek, »

K Miben kel tehát egy keresztyének tölteni életét. ?

³¹⁹ kegyelem [Iem — szótag utólag betoldva a lapszélén.]

F Egy keresztyének az életét, a munkában; ahasznos foglalatoságokban kel tölteni, a mely meg egyezék az ő rendével, olyan hivatalt, és rendet válallyon magára a melyre az Isten hitta., mivel más képpen, az üdveségnek uttyán kívül vagyon.,³²⁰

⁵ K Mit kellesék tselekedni, amidön az Isten szolgálattýára hivatatik valaki, aharmadik, hatodik, kilentzedik ora tájban, vagy is már estve felé?

F Mihent arra hivatatik, azonnal hűségesen kel el menni, és szorgalmatosággal kel munkálodni, az Isten munkáját, mind végig, hogy¹⁰ meg ne büntetessünk, az Isten kegyelmének, hejában valo el vételiért, sokszor történik, hogy ha az alkalmatoságot el mulattjuk, a többé vizsá nem jö., és félő, hogy az el vesztet kegyelmet, meg ne talállyuk.

K A midön valaki életének jobb részit, az Istenről és az üdveségiről valo feledékenységben töltötte el, és arrol késön kezd gondolkodni,¹⁵ lehető reménleni az ollyannak.?

[127b:] F Igen is lehet, kel is reménleni, de arra kel vigyázni, hogy egy ollyan szorgos, és nagy dolgot, mely az örökké valóságot tekénti, más időre, vagy az utolsó orára nem kel halasztani, alazatos hálá ado szível kel venni az Isteni malasztot, hogy töllünk elne tavozék, az Isten botsánatot ígér annak, aki meg tér, és penitentziát tart, de arra időt nem ígér, nem kel tehát az arra valo időt el veszteni, mivel sokan vannak ollyanok, akik tsak egyszer hivatatnak, és az üdveség tsak attól füg.

K. Mitől vagyon a, hogy azok akik kevés ideig dolgoztak, annyijutalmat³²¹ vesznek, mint azok, akik az egész napnak, terhét, és hévségét viselték.? nem hasznosabé egész életünkbe szolgálni az Istent, mint sem azt, tsak életünk vége felé kezdeni el?

F A bizonyára hasznosab aki iffuságától fogvást mindenkor, egy aránsu jó erkölcsbe, és buzgoságban szolgálta az Istent, mint sem³⁰ az ollyanok, akik tsak egy néhány esztendőkig., de ha azt fel teszük, hogy egy³²² ollyan aki sokáig szolgálta az Istent, de lankadsággal., meg más egy ollyan aki kevés ideig, de tiszta szeretettel, és buzgosággal, ollyan formában, ez, bővebb jutalmat veszen buzgosághoz képést, a jutalmat nem az időnek hozzaságához kel mérni, vagy a munkához,³⁵ hanem a buzgosághoz, a szeretethez, és az alázatosághoz, a mellye-

³²⁰ <vagyon> kívül vagyon.,

³²¹ jutalmat [jutalból beszúrással javítva.]

³²² egy [g — l-ből javítva.]

kel [128a:] munkálódtak, apedig meg történik gyakorta, hogy azok, kik későn kezdik helyre hozni az elvesztet időt, azt inkább vízá nyerek, az ő tekéletes hálá adásokal., alázatoságokal., buzgóbb hitével., és szeretetekel, súlyos és nehéz penitencia tartásokal., mint sem az olyan ártatlanok, kik mindenkor³²³ az Istent szolgálták, de nem azal a nagy buzgóságal., amazok tehát első lesznek a Meny országban.

K. Az jó erkölcsnek, kitsiny, vagy nagysága, és annak külömbsege, tselekeszi tehát, hogy az első utolsóká lesznek, és az utolsok elsőké,

F Nintsen külömben. mivel az olyanok, kik kevélysegből, és hittségéből, gondollyák el nyerni az első helyt. igaságal meg érdemlik, hogy az utolsó helyre tétessenek, de ellenben akik valóságos alázatoságból, magokat valójában aláb valoknak. tarttyák másoknál. és mindenüt ezt követik. az utolsó napon meg hallják az urtol. ezt a vigasztalo szót, barátom úgy fellyebb. amice ascende superias.

K Mitől vagyon hogy olyan kevesen vannak aválasztattak, és hogy olyan nagy számuak a hivatalosok,³²⁴

F Attol vagyon, mert igen kevesen vannak ahivatalosok között olyanok, akik ahitek szerint élnének, és tsele-[128b:] kednének, és akik meg felelnének az Évangyeliumi kötelességnek, és tekéleteségnek. amelyre hivatattak, és a melyre kötelesek, mint keresztyének, nagyobb részinek ellenkezik az élete ahítével., nem úgy áll, amint hiszen, hanem úgy hiszen a mint áll, itt is kel veztire fel kiáltani az Apostolal. oh! Isten bölcsesége,³²⁵ és tudomannya gazdagságinak, magossága, mely meg foghatatlanok az ő ítéleti. és meg vizsgálhatatlanok. az ő utai. rom.

11. 33.

SEXAGESIMA VASÁRNAPJÁN

Imádság

oh! Istenünk látod hogy nem ami tselekedetinkben vettyük reménységünket, enged meg jó voltodból. hogy minden féle nyomorúságotól. el távozunk, a nemzettségek³²⁶ doktorának gond viselése alát. a mi urunk. J. k. által:

³²³ <min> kik mindenkor

³²⁴ hivatalosok, ? [A törölt] <választattak> [fölé írva.]

³²⁵ [Íráshiba:] bölcseség,

³²⁶ nemzettségek<nek> doktorának

Mert örömel el szenveditek az eszteleneket, mivel ti bölcsek vattok, mert el türitek. ha ki titeket szolgálat alá vét, ha ki meg emész, ha ki rajtatok vonszon, ha ki fel fuvalkodik, ha ki artzul vér titeket, gyalázat szerént mondom; mint ha mi erőtlenek lettünk [129a:]
⁵ volna edologban,³²⁷ aki valamiben mérészel, (:esztelenségben mondom) én is mérészek, sidok ök, én is Izraéliták ök, én is, Ábrahám magva ök, én is, akristus szolgálai ök, (mint kevésbé eszes³²⁸ mondom) én inkább, igen sok munkákban, atömlötzőkben, gyakrabban avere-ségekben, mód felet, ahalálokba gyakorta, asidoktól öttzör, egy
¹⁰ heján negyven tsapást vettem, háromszor verettem meg veszökel, egyszer meg köveztettem, háromszor hajo törést szenvedtem, éjjel és napal. atenger mélységébe voltam. uton járásokba gyakorta, folyo vizek veszedelmiben, tolvajok veszedelmiben, veszedelmekben a nemzetem miá, veszedelmekben apogányok miá, veszedelmekben
¹⁵ avárosban, veszedelmekben a pusztában, veszedelmekben a tengeren, veszedelmekben ahamis atyafiai között. munkában, és nyomoruságban, sok vigyázásokban, éhségben, és szomjuságban, sok böjtölésekben., hidegben. és mezitelenségben, azok nélkül, amelyek kívül vannak az én minden napi szorongatásim, mind gyülekezeteknek szorgalmatos gondgya, ki nyavalyog, és én nem nyavalygok, ki botránkozík meg, és én nem³²⁹ égek? ha ditsekedni kel, azén erőtlenségimben ditsekedem., az Isten és a mi urunk Jesus kristusnak Attya. aki mind örökké áldott, [129b:] tudgya hogy nem hazudok. Damaskusban az Arétás király népének, tisztartója, őrizi vala a Damaskusiak varosát,
²⁵ hogy engem meg fogna, és az ablakon kosárban botsátattam ki a kö falon. és úgy menekedtem ki a kezéből, ha ditsekedni kell, (nem használ ugyan) alátásokra, és az ur jelenésire³³⁰ jövök pedig. tudok egy embert akristusban tizen négy esztendő előtt, (akár testben. nem tudom, akár atest kívül nem tudom. az Isten tudgya). hogy az
³⁰ el ragadtatott a harmadik égig, és tudomez illyetén embert,³³¹ (akár

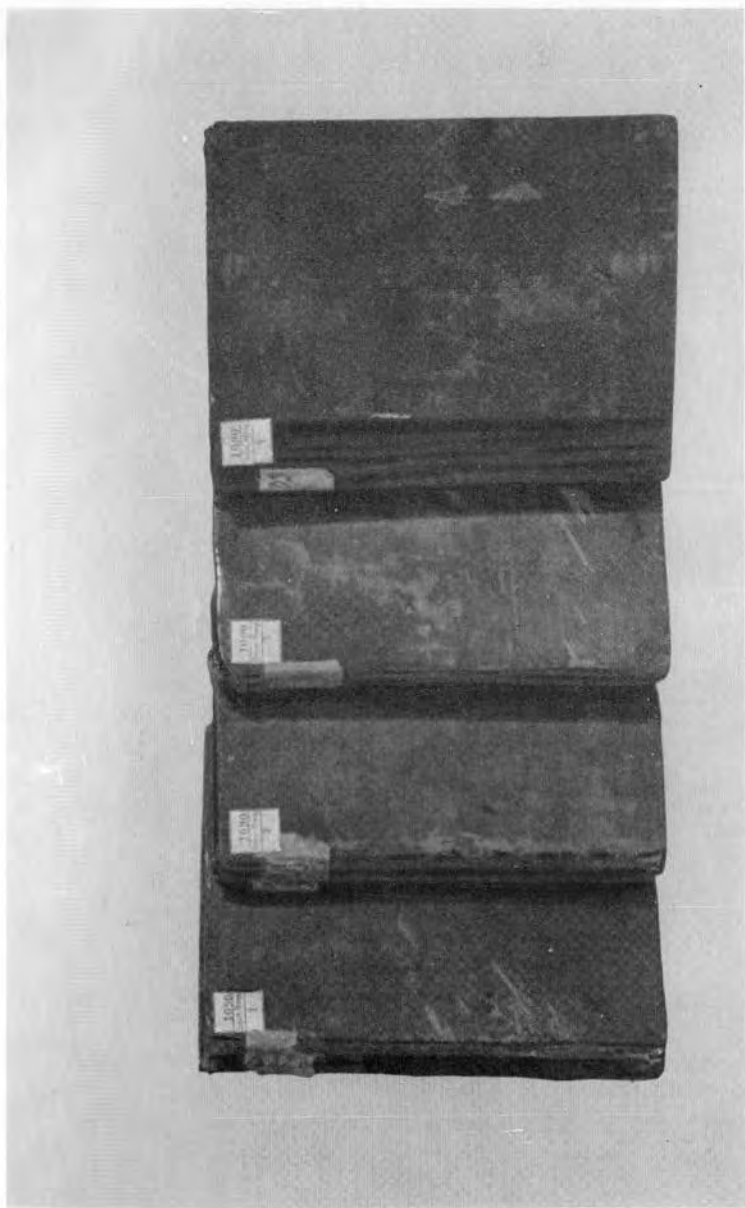
³²⁷ [Első *e* — *a*-ból javítva; *n* betűt utólag toldotta a szóhoz és újra kitette a vesszőt:] edologba, *n*,

³²⁸ eszes [Szóvégi *s*—hosszú *ŷ*-ből javítva.]

³²⁹ <ne> én nem

³³⁰ jelenésire [*s*—*r*-ből javítva.]

³³¹ embert, [*r*: javítva olvashatatlan betűből.]

I. A négy szakasz együtt

AZ ÉPISZTOLÁKNAK
és
AZ ÉRTELMELNŐKNAK

Csztendő által való vasárnapokra,
és leg főbb Innepekre rendeltet-
tett, hirdetésekkel, és Felcsetekkel
való Magyarazattya.

ELSŐ SZAKASZ

Advent első Vasárnapjától fog-
va öt nagy böjt **II.** Vasárnapjáig.

1741

atentben, akár a³³² test kívül, nem tudom, az Isten tudgya) hogy a paradízsomban ragadtatott, és hallot tikos ígéket, mellyeket nem szabad embernek szollani, ez ilyenekbe ditsekedem. magamban pedig semmit nem ditsekedem hanem tsak az én erőtlenségimben, mert ha ditsekedni akarok is, nem lézsek esztelen. mert igazságot mondok, de meg tartoztatom magamot, hogy valaki ne állittson engem fellyeb annál. a mit én bennem lát, vagy valamit hall én töllem. és hogy a jelenéseknek nagy volta fel ne fuvalkodtasson engem., adatott nékem az én testem ösztöne a sátán angyala, aki nyakon¹⁹ tapodsson engem, ezért háromszor kértem az urat. hogy el távoznék töllem, és mondá nékem. elég néked az én malasztom, mert az erő, az erőtlenségben végeztetik el. [130a:] azért örömet ditsekedem az én erőtlenségimben, hogy bennem lakjék akristus ereje.

Magyarázat

K Mitől vagyon hogy szent pál annyi dolgot hozz elé a maga ditséretire?

F Ez a nagy Apostol, ezt mint egy kételenségből tselekeszi, és Apostoli szeretetéből, azoknak alelkeknek üdveségekre, akiknek az Évangyeliumot hirdette volt, a korintus béli hivek igen halgattyák vala némely hamis apostolokat, a kik a sátán szolgálai lévén. az igazság szolgálivá akarják vala magokat³³³ változtatni. hogy hiveket el amittsák, és azon igyekezének. hogy szent pált szivekből ki töröllyék, erre való nézve kénszeriteték meg üsmértetni vélek azoknak tsalárdságokat, és azt is hogy ő mi képpen volna hozájok, hogy ha ez az Isten embere magát nem ditsérte volna, azok ahivek el vesztek volna, avakokhoz²³ adván magokat, azokal együt, a mélységben estek volna,

K. szabadé egy keresztyének magát ditsérni?

F szabad olyan formában, amint szent pál tselekeszi, és abban alelekben, szeretetből. és alelek üdveségire, de a soha nem szabad hejában valóságból, és tsak az emberek di[130b:] tséretékért, legyünk olyan alázatosok, olyan felabarátot szeretök, és olyan buzgok mint szent pál, minekünk is szabad lézsen ditsérni magunkot, valamint ő néki szabad volt, tsak miis, szükségben, és a felebarátunk

³³² a [Beszúrás]

³³³ magokat [g—k betű kezdővonalából javítva.] [A 23. sorban:] azt <az> is

jovára tselekedgyük. a felebaráti szeretet minden féle formában öltözik, aléleknek külömb külömb, féle szükség szerént, és mindennek, minden lészen, valamint szent pál mondgya.

5 K. Mitsoda oktatást vehetünk magunknak, azokbol, asok szenvedésiből szent Pálnak, ?

F Ez olyan példa, amely meg vigasztalhattya, és meg gyarapíthattya mind azokat; akikre az Isten gyakorta valo szomorúságokat küld, és szenvedésre valo alkalmatoságokat. az Évangélium prédikálásáért. mert akor ugy bánik vélek mint fiaival., eszerént is bánt a leg nagyobb szentekél. és ugy tekénti őket, mint barátit, méltoká tévén aszenvedésre, és³³⁴ azó fia., akristus után valo kereszttek hordozására.

K. szabadé szent pál szerént az Istent bizonyságul hini, a midön valamely igazságot akarunk meg bizonyítani ?

15 F. A szabad. amidön azt valamely nagy igazság kívánnya, és abban az Isten ditsősége jár, és annak üdvesége, a ki arra kötelez, amidön a szükség azt nem kívánnya; az esküvésnek szokása. ellenkezik az Isten tör-[131a:]vényével, aki azt tilttya hogy az ő nevét hejában fel vegyék, akár igazán, akár hamisan. ha hamisan. akor káromkodnak, ha igazán, anoha egy ügyü esküvés, de meg vagyon tiltva mert az Istennel bizonyitunk. ók nélkül, és külömböztetés nélkül,

20 K Miért hogy az Apostol minek utánna szollot volna ajelenésekről, magát meg aláza gyengeségire valo nézve, ?

F Azért hogy meg mutassa azoknak kik természet felet³³⁵ valo ajándékokot vesznek, hogy magokat meg oltalmazhassák a kísértettől., ahejában valoságtól, és akevélységtől, igen³³⁶ szükséges nekik hogy ok magokat meg kisebítsék, az önnön magok fogyatkozások, és gyengeségekre valo nezve, atöbb egyéb vétkektől mondgya szent Agoston, tsak arosz tselekedetekben félhetni, de a maga hittségtől inkáb tarthatni ajó erkölcsben., agyengeségben, és anyomoruságban, meg láttyuk hogy mik vagyunk, az Isten kegyelme és irgalmasága által, ugyan akor is kel mondani az Apostolal, az *Isten kegyelme által vagyok ami vagyok*. 1 Cor. 25. 10 és meg másut *fel ne fuvalkodgyál hanem fély*. rom. 11. 20

³³⁴ és [Beszúrás.]

³³⁵ természet sze felet valo [sze nincs áthúzva, de fölösleges; szerént szó eleje.]

³³⁶ igen <szükséges> szükséges

K. Mitsoda az az ösztön melyet az Apostol érez vala, testében, én a melyet a sátán angyalának nevezi?

F. Az a tisztaság ellen való kísértet, a melyel meg en-[131b:] gedto az Isten hogy kísérttse ötet az üdveségnek ellensége, ez a példa meg mutattya, hogy a leg tekéltesebeket rend szerént, inkább üldözi amaga hittség és a kevélység, hogy pedig magokat ezektől meg oltalmazhasák., szükséges nekik az alázatoság.

K. Az Isten miért nem halgatá meg ezt a nagy Apostolt amidön oly buzgon kéré hogy meg mentené ettől a kísértettől?

F. Mert ezen alázatoságer, kegyelmit akará hozája mutatni, és nagyob alázatoságban tenni, amely kegyelmet tsak az alázatosoknak adgya meg, az Isten azt is akará velünk meg éreztetni, hogy mitsoda szüntelen való szükségünk vagyon segítségére, és hogy nagyob fényeséggel mutassa meg az ő kegyelmének erejét., és hatalmát, az embert, az emberi gyengeségben győzedelmesé teszi aleg nagyob kísértetben, ha szinte a természet meg romlot is, és ha az üdveség ellenséginek, dühössége ellenünk vagyon is.

[132a:] Evangyélium.³³⁷

szent luk. 8. 4.

Mikor pedig nagy sereg gyűlne egybe, és a városokból hozája életnének, mondá hasonlatoság által, ki mene amag vető, el vetni az ő magvát, és midön vetné, némely az ut félre esék, és el tapodtaték, én az égi madarak meg evék azt, és némely a kö sziklára esék, és ki

³³⁷ [Az Evangyélium szövege egy Mikes által később beragasztott különálló lapon van. A kézirat folyamatos 254—255 oldalszámozása a lap beillesztése előtt történt. A beragasztott lapon számozás nincs Mikes kezétől. Az alábbi, eredetileg folyamatosan írt rész törölve:] [131b] <Evangyélium szent luk. 8. <10> 4 Kiknek ő mondá nektek adatott tudni az Isten országa titkát, egyebeknek pedig példa beszédekben, hogy látván, ne lássanak, és halván ne értősenek, ez pedig a példa beszéd. a mag az Isten Igéje, akik pedig az ut felen, azok akik halgattyák, azután el jő az ördög, és ki veszi az igét, az ő szivekből, hogy hívén ne üdvezüllyenek, mert a kik a kösziklára, azok akik midön hallják, örömel fogadgyák, az igét, és ezeknek nits győ [133a:] kerek, kik egy ideig hisznek, és akisértet idején el távoznak, a mely pedig a tövisek közibe eset, azok, akik hallották, es elő menvén, a szorgalmatoságtól, és gazdagságotól, én az életnek gyönyörűségítől meg fojtnak, és gyümölcsöt nem hoznak, amely pedig a jó földbe, azok, akik jó és jeles szível halvan, az i gét meg tarttyák, és gyümölcsöt hoznak békeséges türesben.>

kelvén meg szárada, mert nem vala nedvesége, és némely atövisek közti esék, és együtt fel nevedyvén, a tövisek meg fojták azt, és némely a jó földben esék, és ki kelvén száz annyi gyümölsöt hozza, ezeket mondván, kiált vala, akinek fülei vannak, ahallásra, hallya meg.
⁵ kerdik vala pedig ötöt atanitványi, mi volna e példa beszéd, kiknek ő mondá, néktek adatot tudni az Isten országa titkát. egyebeknek³³⁸ pedig példa beszédekben, hogy látván, ne lássanak, és halván ne értse- nek, ez pedig a példa beszéd, a mag az Isten igéje, akik pedig. az ut félen, azok akik halgattyák, az után eljö az ördög, és ki veszi az igét
¹⁰ aszivekből. hogy hi-[132b:]vén ne üdvezüllyenek. mert³³⁹ akik a kö sziklára, azok akik midön hallyák, örömel fogadgyák az igét, és ezeknek. nints gyükerek, kik egy ideig hisznek, és a kísértet idején el távoznak, amely pedig atövisek közibe eset azok akik hallották, és elő menvén, a szorgalmatoságoktól és gazdagságoktól, és az életnek
¹⁵ gyönyörüségitol meg fojtnak, és gyümölsöt nem hoznak. amely pedig ajó földbe, azok, akik jó, és jeles szivel az igét meg tarttyák, és gyümölsöt hoznak. bekeséges türésben

[133a:] Magyarazat

K. Magyarázd meg nékünk a magrol valo példa beszédet?

F Az Isten az, aki vett, és a mag³⁴⁰ az ő beszéde, anégy féle föld a
²⁰ hová hull a mag a³⁴¹ midön el vetik., jelentik azokat a készületeket, a melyekel a szív azt bé veszi,³⁴² és az után, vagy gyümölcsöt hozz. az örök életre, vagy semit nem hozz,

K. Mit jelent a mag, mely az út félre esék, el tapodtaték, és az égi madarak meg evék?

F Jelenti az olyan szivet, amelyben utat tsináltak a rosz kívánságok. és amely, meg keményedet arosz szokásokban, a melyben az Isten igéje nem hozz gyümölcsöt, valamint az utra hintet mag, a madarak kik amagot meg eszik, jelentik azokat a gonosz lelkeket, kik az Isten beszédit ki szedik az olyanoknak szivekből, kik meg rögzöttek avétek-
³⁰ ben. akik el ragadtatván rosz kívánságoktól., avilági szokásokal; szünte-

³³⁸ [Elírás:] egyebeknek

³³⁹ mert <azok> akik

³⁴⁰ a mag<a> az

³⁴¹ a hová hull a mag a <hová> midön [midön: Beszúrás <hová> fölött.]

³⁴² bé<sz> veszi,

len való vigyázat-[133b:]lanságban élnek, a mely nem engedi nékik hogy figyelmezenek, és meg fogják az igazságot. az ördög szüntelen vlgvázván a lelkek el vesztésire, láthatatlan tört hint elejekben, és alkalmatosságot támaszt. arosz kívánság tüzenek fel gerjesztésire.

6 K. Mit jelent az a köves, és száraz föld. ahová. a mag esék?

F Jelenti azokat a kik mindgyárt figyelmeteséggel halgattják. az Isten ígét, és örömel bé veszik, de akiknek szivekben el rejtve vannak arosz kívánságok,és nintsen valóságos buzgoságok, és Isteni félelmek, hanem tsak szines jó erkölcsök, a mely nem álhat ellene a kísértetnek, azért is arosz kívánságoknak tüze valamint a sebes verő fény, el szaraszttya a magot gyükerestől, a mely mélyen nem vetette gyükerit, mert az Isteni szeretet abban gyenge, és a jó kívánságok erőtelenek.

10 K Mit jelent a mag mely atövisék közi esik, és őt³⁴³ meg fojtodik, ?

F Jelenti azokat kik bé veszik az Isten szavát. és szorgalmatosan 11 elő mennek, és bizonyos ideig jó tselekedeteket tselekesznek. de akikben avilági szorgalmatoságoknak tövisé, úgy mint, a nyughatatlanságok, a gyönyörködtetések, agazdagságok, az igazság-[134a:]nak magját meg fojtják, és avaloságos buzgoságnak. meg érésit el nem érik, ebből ki tettzik hogy aki az Istennek akarja magát adni. és ajót 12 gyakorolni, szükséges hogy ellene mondgyon mind ezeknek, és valójában ki irtssa magából mind gyükerestől ezeket a roszt kívánságokat. mivel két urnak nem lehet egyszers mind szolgálni,

K. Mit jelent a jó föld, amelyben amag bövséges gyümölcsöt teremt,

F Jelenti azokat, kik az Isten szavát halgatván, azt figyelmeteséggel³⁴⁴ 13 bé veszik, és jeles szivel meg tarttják,³⁴⁵ a mely szivből, ha ki gyükeredzik arosz kívánságoknak tövisét, akövettes roszt szokásokat, aszüntelen való sanyargatásal., az ilyen sziv tellyes lévén az Isteni szeretettel. és az ő igazsággal., készis lévén töredelmeséggel, és aláztosággal a jó tselekedetekre. szenvedvén mindeneket békeséges türe- 14 mel, az ilyen sziv mondom, a jó tselekedeteknek bövséges gyümölcsöt fogja hozni.

K Miért szükséges a békeséges türés ahoz, hogy az Isten szava gyümölcsöt hozon?

F Mert lehetetlen a jó tselekedni, és azt hűséggel gyakorolni, valamely 15 akadályok, ellen mondasok, és ül-[134b:]dözések nélkül, szükséges tehát. a békeségnek fegyverét fel venni, ellene állani arosz hajlandosá-

³⁴³ őt <me> meg fojtodik, ? [Törlés tollhiba miatt.]

³⁴⁴ figyelmeteséggel [t — javítva s-ből.]

³⁴⁵ <bé veszik> meg tarttják,

goknak, arosz hajlandóságokat el kel törölni, avilág ellen tusakodni kel. szüntelen vigyazni alelkünk ellenségire, minden nap a keresztet kel hordozni. és el szenvedni mind azt valamit az Isten reánk küld., mind ezekhez tehát igen szükséges abékeséges türés, ezért is mondgya⁵ szent lukáts, hogy azok, kik a jó földet jelentik, gyümölcsöt hoznak békeséges türésben, erre valo nézve is adgya az Anyaszent egyház minékünk a mái letzkében például szent pált.

¹⁰ K Az ur azt mondgya. hogy az ilyenek gyümölsöt fognak hozni, némely százat³⁴⁶ egyért, némely hatvant, némely harmintzat; mit téssen ez?

F Azt akarja meg mutatni, hogy az olyanok gyümölsöt hoznak. és jót tselekesznek., vagy többet, vagy kevesebbet, a szerént amint már. az Isteni szeretet vagon a szivekben. mivel ez ajó erköles, tekéletesége akeresztyénsegnek, gyükere minden jó tselekedetnek.¹⁵ lelke és inditoja minden keresztyeni erkölsöknek, ez atörvénynek bé tellyesítése mentöl inkább el³⁴⁷ vonnyuk magunkot avilágtól. és mi magunktól., annál inkább szerettyük az Istent és felebarátunkot, mennél több gyümölsöt hozunk [135a:] annál tekéletesebek leszünk, az el kezdet Isteni szeretet mondgya szent Agoston. el kezdet igaság. és²⁰ atekelletes Isteni szeretet, tekéletes igaság, az Atyák. ezeket a szavait az urnak., az Anyaszent egyházban lévő, három féle rendre magyarázak, az ő mondások szerént. a szüzek egyért, százat hoznak. az özvegyek hatvant, aházások harmintzat.

QUINQUAGESIMA VASÁRNAPJÁN

Imádság

²⁵ Kérünk uram halgass meg minket, jó voltodbol. szabadits meg minket mindenféle nyomoruságoktól, és oldozz fel minket büneinknek köteléből. ami urunk J. K.

Epistola.

szent pál 1 cor. 13. 1.

Ha emberek, és Angyalok nyelvein szollok is szeretetem pedig nintsen, olyaná lettem mint a zengő réz, vagy a pengő tzimbalom és

³⁴⁶ százat, [at — Beszúrás.]

³⁴⁷ el vonnyuk [l—s-ből javítva.]

ha profétálásom³⁴⁸ léssen is és tudok minden titkokot, és minden tudományt, és ha minden hitem léssen is, úgy hogy ahegyeket másúvá³⁴⁹ vigyem, szeretetem pedig nem léssen semmi vagyok, és ha el osztom is a szegények eledelére minden marhámot; és ha a testemet az égetésre adom is, szeretetem pedig nem léssen. **[135b:]** semmit nem használ nekem, a szeretet tűrő, kegyes, aszeretet nem irigykedik, nem tselekszik gonoszul; fel nem fuvalkodik nem tisztesség kíváno, nem keresi azokat, amik magáé, nem gerjed haragra, nem gondol gonoszt, nem örvendez ahamiságon, örvendez pedig³⁵⁰ az igazságon, mindeneket el¹⁰ tűr, mindeneket hiszen., mindeneket reménl, mindeneket el szenved, aszeretet soha meg nem szűnik, akár aprofétálások, meg üresüllyenek, akár a nyelvek meg szűnnyenek, akár a tudomány elrontassék, mert rész szerént értünk, rész szerént profétálunk, mikor pedig eljö ami tekéletes, meg üresül ami rész szerént vagyon; midön kiseded volnék,¹⁵ úgy szollok vala mint kiseded, úgy értek vala mint kiseded, úgy gondolkodom vala mint kiseded, mikor pedig ember korban jutottam, ki üresítettem a kisededhez valokat, most tükör által homályban látunk, akkor pedig színről színre, most rész szerént üsmérek, akkor pedig úgy üsmérek, amint én is meg üsmértettem. most pedig meg maradnak²⁰ a hit, areménség, a szeretet, ehárom, ezek közül pedig nagyob a szeretett.

Magyarázat.

K. Mitsoda az az. Isteni szeretet a melyről beszél az Apostol.?

[136a:] F Az olyan tellyeségel szükséges az Apostol szerént, hogy ateszti jóvá és érdemesé, minden tselekedeteket, és hogy valamit anélkül, vagy más indulatbol tselekeszünk haszontalan az üdveségre,²⁵ úgy anyira, hogy ha szintén úgy beszélénének is mint egy Angyal., de anélkül tsak olyanok volnánk mint egy zengő réz, vagy egy pengő cimbalom, ha szinte jövendölnének is, az egész titkokot meg értenök, ha minden féle tudományunk volna, és ha tsudákat tévő hitünk volnais, de Isten előtt, anélkül semik volnánk, ha mindenünket a szegényeknek adnok, és mártyrumságot szenvednénkis, mind ezek haszontalanok volnának Isten előtt, az Isteni szeretet nélkül bé nem tellyesítettik atörvényt, ha szinte külső képen végben vinnék is

³⁴⁸ [Íráshiba:] profátáalom

³⁴⁹ [Íráshiba:] musává

³⁵⁰ pedig <ahamiságon,> az igazságon,

K. Mitsoda az Isteni szeretet szerént tselekedni?

F A hogy tsak azért tselekedgyünk, hogy valóságai kívánnunk az Istennek tettzeni, az ő akarattját követni, néki engedelmeskedni, segittsük, és oktassuk az Istenért, felebarátunkot.

⁵ K. Mitsoda indulatból munkálodnak, amidőn nem az Isteni szeretetből munkálodnak,?

F A rosz kívánságnak indulattjától, amagunkhoz valo szeretetből, haszon keresésből, hejában valóságból. [136b:] nagyra vágyodásból, vagy valamely más emberi tekintetből, az ember nem lehet szeretet nélkül, amely olyan mint egy terh. amely hol egy felé, hol más felé
¹⁰ viszi, mondgya szent Agoston., hogy ha pedig nem az Istenre tzeloz az a szeretet, szükség képen valamely teremtet állatra tzeloz, és valamint ezen szent Atya szerént az Isteni szeretet gyükere minden jóknak, ugy szent pál szerént, a Cupiditas a magunkhoz valo szeretet
¹⁵ vagy a teremtetett állatokhoz, gyükere minden gonosznak.

K. Egy keresztyének lehető meg különböztetni hogy ha az Isteni szereteté inditoja az ő tselekedetének?

F. Azt igen nehéz meg különböztetni, veszedelmes volna is azt magával bizonyosan el hitetni, mivel egy ember sem tudhattya ha a szeretetre meltoé, vagy a gyűlölségre. Eccl. 9. l. azt sem tudhattya. ha az Istent vagy a teremtetett állatot szeretié, ez az ismerettség még az igazak előtt is el vagyon rejtve, ha tsak némely résziben is, mert az, olyan értelemtől függ, a melyet tsak az Isten üsméri, mind addig még fog tartani ez életnek setétsége, és árnyéka. a melyben ahit által kel
²⁵ ma-[137a:]gunkot vezetni, nem avilágóságban, hanem ahomályba, alog igazabban is két féle lélek vagyon, az egyike az új embernek lelke. a Charitás. a mely szent, és a másika, az ó embernek lelke, a Cupiditas. (arosz kívánság:) amely meg vagyon romolva, és kut feje avétkeknek., de azt nem tudgyák bizonyosan, mellyik akettő közül kezdője tselekedeteknek, amely nékik igen nagy hogy magokot egészen meg alázák Isten előtt, és abban atartalékban legyenek. a melyben szent pál vala, aki ha semmiről nem vádolhatta is magát. de azért Isten előtt magát igaznak nem tartotta. és attól félt. hogy ne talám amidőn másoknak predikal. maga meg ne vessék. 1. Cor. 4. 4. et Cap. 9. 27.
³⁰

³⁵ K. Mitsodásnak akarja szent pál hogy légyen az Isteni szeretett?

F Azt mondgya. 1. hogy az Isteni szeretet békeséggel szenvedtet³⁵¹ mind azokat amiket küld Isten szolgálaira, ugy a felebarátunk fogyat-

³⁵¹ <szén> szenvedteteti [Törlés a sorvégen.]

kosáult, és bántódását is, mivel a magunkhoz való szeretet zugolodik, és kárhóztattya mind azt valami ő ellene vagyon

2. Hogy aszeretetet kegyes, és jót tévő, amagunkhoz való szeretet pedig kemény, durva, és senkit nem kimél.

* 3. Hogy aszeretetet nem irigykedik, nem örvendez ahami-[137b:] mágon, örvendez pedig amások jóván, mint a magáén, a magunkhoz való³⁵² szeretetnek pedig keserűség a mások boldogságok, és örven-
dez amások nyomorúságán.

4 A szeretet nem vakmerő, se nem hirtelenkedő; hanem okos, és
10 értelmes, az Isten és a felebarátunk dolgaiban, a magunkhoz való szeretet pedig, változo, vakmerő, mert tsak amaga kívánságait és gon-
dolatit követi.

5 A szeretet fel nem fuvalkodik, mert tsak egyedül az Istent tarttja
nagyinak lenni, ő neki is tulajdonit minden jót, és az embernek minden
14 rosszat, a magához való szeretet pedig érdemesnek tartván magát,
azt gondollya hogy mindenel tartoznak néki, és mindent magának
tulajdonit.

6. A szeretet nem tisztesség kíváno, mást magához méltatlannak
nem tart, akár mely alá való légyen, és mások felől jól itél, amagunkhoz
18 való szeretet pedig, mindent kitsinnek, és aláb valonak tart, feleba-
rattyának tsak afogyatkozásait tekinti, és ötet meg veti.

7 A szeretet nem keresi amaga hasznát, és mindenekben az Isten
dítsőségait, és amások hasznát tekénti, amagunkhoz való szeretet,
mindenkor tsak amagáét keresi, és mindenkor kész³⁵³ annak fel áldozni
22 az Istenét, és a felebaráttyáét.

8 A szeretet nem gerjed haragra, senki ellen, mert minden embert
meg akarna nyerni az Istennek, amagunkhoz való szeretet pedig
mindgyárt haragra fokad, mert [138a:] tsak magát akarná bé tölteni,
és mindeneket meg vét,

9 A szeretet nem gondol gonoszt, és amenyiben tölle lehet, minden-
kor jóra magyaráza a mások tselekedetit, a magunkhoz való szeretet,
mindent rosszra magyaráz, sőt még az ártatlan tselekedetekben is
rosszat talál, és ha külső képpen nem talál, agondolatokat, és a szivet
viágállya.

10 A szeretet nem örvendez az igazágtalanságon, sőt törődik és busul
amások vétkin, mert ameg banttja az Istent amagunkhoz való szeretet

³⁵² [Íráshiba:] a magunkhoz való

³⁵³ kész [Előtte hosszú \int vagy f törölt kezdővonala.]

pedig, az Isten³⁵⁴ ditsőségít nem érzi, nem szánakodik felebaráttján, sőt még örvendez szomorúságán., és avétket játéknak tarttya.

11 A szeretet örül az igazságon. abban gyönyörködik. hogy meg üsmérhese, arról elmélkedgyék, és azt kövesse, a magához valo szeretet
5 azt nem kedvelli, meg sem akarja üsmérni, hogy ne kövesse azt amit hágy.

12. A szeretet eltüri amások fogyatkozásit békeségel. a midön azo-
kot meg nem jobbithattya.³⁵⁵ amagunkhoz valo szeretet semit meg
nem enged másoknak, tsak egyedül magának kedvez,

10 13 A szeretet hiszi mind azt, valamit az Isten ki nyilatkoztatot, és
minden Isteni igasságokat bé veszen. amagunkhoz valo szeretet pedig
elveti azt, ami ötet meg alázná. és meg türköztetné,

14 A szeretet mindent remél, az Isten irgalmaságabol [138b:] és
semit nem magátol, se avilágtol. a magunkhoz valo szeretet semit
15 nem vár az Istentől hanem amaga erejétől. és érdemitől, vagy az
emberektől

15. A szeretet mindent el szenved. az Istenért, és a felebarát üdvesé-
giért, amagunkhoz valo szeretet nem akar szenvedni se egyikért, se
a másikért, mert tsak a maga alkalmatoságát keresi, és azt, ami
20 ötet ketsgeteti,

K. Az Isteni szeretethez, szükségeseké mind ezek a tulajdonságok?

F szükséges leg aláb. hogy bizonyos mértékben meg legyenek.
mint egy természet szerént követik ezek aszeretetet, a mely nem
mindgyárt lesz tekélletes, azért nem is adgya ezeket a tulajdonságo-
25 kot abban atekélletes mértékben, mint hogy az Isteni szeretet, az
embert nem tészí mindgyárt igazá. hanem tsak anyiban amint már
az uralkodik a szivben, és arosz kívánságokon, ezeknek atulajdonsá-
goknak is ót hasonló mértékben kel lenni, és mindennek azon munká-
lodni. hogy azok hová tovább jóbban nevedegyenek. mind addig még
30 el érik azt a tekélleteséget a mellyet kíván Isten mindeniküntől.

K. A midön valamely olyan vétekben esnek. amely ellenkezik
ezekel ajó erkölcsökel. olyankor leheté hogy a szivben uralkodgyék
az a szeretet?

F Abbol nem következik hogy a szeretet ne uralkodgyék, ha fogyat-
35 kozásban esünk is. tsak az hogy. helyet-[139a:]te, ne a rosz kívánsá-
gok uralkodgyanak a³⁵⁶ szivben, mivel ugy el oltanak a szeretetet,

³⁵⁴ az Isten <t> ditsőségít

³⁵⁵ jobbithattya

³⁵⁶ a [Beszúrás.]

akönyű fogyatkozások való hogy meg sértik, de el nem ólttyák, de úgy hogy azoknak ne engedgyünk szányszándékal, azokban ne essünk, magunkot meg jobbítsuk, és az Isten előtt, magunkot meg alázuk, ez így lévén nem kel azon meg háborodni, se a fogyatkozásokat szeretni. se meg engedni hogy azok nevedegyenek, hanem azokat ki kel irtani a sanyargatásal. és a penitentziával. kerülni kel az alkalmatoságokat melyek okozhatnák, ne hogy végtire el oltsák szívünkben azt a szent szeretetett.

¹⁰ K. Miért mondgya az Apostol hogy ahitt, reménség, és atöbb jó erkölcsök meg szűnnek, de a szeretetnek soha vége nem lesz?

F Mert ahitt, reménség, és atöbb jó erkölcsök, ez élethez való jó erkölcsök, utak, és eszközök azüdvesség el nyeresire. mihent tehát birni fogjuk azt az meg ígért örökséget, azok meg szűnnek,³⁵⁷ mint már nem szükségesek, amidőn az utozo el érkezik a fel tett helyre ¹¹ azit meg kívántatnak, a mi szükségesek voltak az utra, ahit meg mutattya nekünk homályban a meg ígért jókót, areménség azt varattya velünk, atöb jó erkölcsök azt velünk meg érdemeltetik; azért a midőn azokat meg láttyuk homály. és setéttség nélkül, és birni fogjuk azokat, akoron se a hitt. se a reménség, se atöbb külső ¹² jó erkölcsök nem léznek szükségesek, de az Isteni sze-[139b:]retet örökké fog tartani, az is mégyen bé egyedül amennyekben, mert az által fogjuk azt birni, mivel az örökké való boldogság abban áll, hogy az Istent meg láttyuk, az ő abrázattában ötet szerettyük, tekélletes szeretettel, és ki mondhatatlan örvendezésben. akoron tsak egyedül ¹³ erre a jó erkölcsre lesz szükségünk.

Evangelium

szent luk. 18. 31.

Melléje vévé pedig Jesus atizen kettőt, és mondá ime fel megyünk jerosalembe és be tellyesednek mindenek, melyek meg iratattak aproféták által, az Ember Fiáról mert apogányok kezében adatik, és meg tsufoltatik, és meg ostoroztatik. és meg pökdöstitik, és minek ¹⁴ utánna meg ostorozzák, meg ölik ötet, és harmad napon fel támad, és ök ezekben semmit nem értének, és ez ige el vala rejtve töllök, és nem érték, a melyek mondatnak vala. lön pedig mikor jérikohoz

³⁵⁷ meg szűnnek, [g — javítva n-ből?]

közelgetne, egy vak ül vala az út félen, koldulván, és mikor hallaná az által menő sereget, kérdé mi volna az, mondának pedig néki, hogy Názáreti Jésus menne által, és kiálta mondván, Jesus Dávidnak Fia könyörűly rajtam, és akik elöl mennek vala, feddik vala ötet hogy halgatna, ö pedig sokkal inkább kiált vala, Davidnak Fia könyörűly rajtam., meg álván [140a:] pedig Jésus, magához hagyá ötet hozatni, és midön el közelgetett volna. kérdé ötet mondván, mit akarsz hogy tselekedgyem veled. ama pedig mondá, uram hogy lássak, és Jésus mondá néki, láss, ate hited meg³⁵⁸ szabaditot téged, és azonnal látá, és követi vala ötet, magasztalván az Istent, és az egész nép hogy látá, ditséretet ada az Istennek.

Magyarázat

K. A kristus miért mondá meg. a maga szenvedésit és halálát még előre az Apostolinak?

F Azért hogy meg előze. és elméjebbe adgya abotránkoztatást amelynek kellett lenni, és hogy meg erősítse őket a hitben. amidön sok gyalázatot fog szenvedni, eszokban jutván hogy még előre meg mondotta volt nékik. és hogy szabad akarattýból, és el végezéséből menne ahalálra, és nem erőszakos szükségből, mivel még előre el látván mind azt, a mi rajta fog történni, könyű lett volna néki mind azt elkerülni ha akarta volna, és ezzel alkalmatoságot is ada nékik arra, hogy meg vizsgálják. hogy kel lenni öbenne. valami olyan-
²⁰nak., amely az embernél fellyeb való, és hogy ö ura, ameg leendő dolgoknak, és annyi meg aláztatásnak látása, ne lenne ártalmára. az ö Istenségében való hiteknek.

²⁵ [140b:] **K** Miért olvastattya az Anyaszent egyház amái napon ezt a jövendölést,

F Azért hogy az elménkben olttsa ezeket az igazságokat, és egyszers mind bátorittson az Isten példájára. aki is a keresztnek halálára oly buzgoságal, és bátorságal mene, hogy bennünket meg válttsón, az örökös haláltól életének fel szentelésével, mivel az Anyaszent egyház azért kényszerít minket a penitencia tartásra, hogy részt vévén a kristus szenvedésiben, azt tiszteljük amiéinkel, és vehesük gyümölcsét.

K. Az Apostolok meg értéké azt. amit a kristus akara nékik mondani?

³⁵⁸ meg <gyogyitot téged,> szabaditot téged,

F Akor meg nem fogák, de idővel meg érték, ökk még igen ez élethez valónak ragaszkodva, hogy magokal el hitethették volna, hogy meg kellett halni, és által menni agyalázaaton. hogy el lehesen érni a ditsóséget, és részesülni akristus szenvedésiben. és részt venni az örökségben, hogy pedig vélek meg értesse a vallás fundámentumának ezt az igazságát, minek utánna meg mondotta volna nékik előre szenvedésit, és halálát, meg jövendöle nékik fel támadását, és ditsóságit, meg akarván. vélek, és mi velünk értetni, hogy nintsen más út a melyen a menyekben lehesen menni.

¹⁰ [141a:] K Mit jelent a vak. akit a kristus meg gyógyita?

F Jelenti az egész emberi nemzetet, aki avétekért nagyobb vakságban eset³⁵⁹ volt, mint a melyben volt ez az ember testi képen, és akit az ördög meg fosztván akegyelemnek minden jóvaitól, utolsó szegénységre, és kolduságra jutot vala.

¹¹ K. Mit tselekedék ez³⁶⁰ a vak koldus az út félén a midön akristus el mene mellette.?

F Halván azugást, kérdé hogy mi volna a, mondák néki hogy Jésus menne őtt el, kiáltani kezde, mondvan Jesus Davidnak Fia. könyörülly rajtam. az Istennek Fia emberi testet vévén magára. avakok közü jöt. és által ment közöttök a halálra. hogy meg szabadítaná vakságokból, és nagy nyomoruságokból, ezt akará nékünk jelenteni az után valo menetelével, amely mellet akoldus ül vala, mivel Emberré lévén, kegyes szemel tekinté az embert, és ki hozá a setétségből, az ő tsudálatos világosságára hívá őket. 1 petr. 2. 9. szegényé lett, hogy meg gazdagítaná őket szegénységivel. 2 Cor. 8. 9.

¹² K Mit kell tselekedni hogy meg nyerhesük tölle ezt a kegyelmet?

F Az út mellet kel lennünk amelyen Jésus el megyen, a mely az alázatosásnak, szegénységnek. és a penitentiá-[141b:]nak keskeny uttya, valamint ez a koldus ugy miis szükséges hogy meg érezük nyomoruságunkot, és kiálttsunk a Jesushoz, ne hajtsunk másokra hanem gyakorollyuk imádságunkot mind addig még az üdvezítő magához nem szolít.

K Mit jelent asereg a ki feddi vala avakot kiáltásáért?

¹³ F Jelenti az olyan hideg és félénk keresztyéneket, kik a kristus után menvén, meg akadályoztattyák azokat a kik az Istenhez akarának térni, és akik nem szenvedhetik hogy mások meg változtassák

³⁵⁹ [eset— után áthúzott vessző:] eset(<,>

³⁶⁰ ok [fölött áthúzott vessző.]

élettyeket, mert ő magok meg nem akarják változtatni. ilyenek az olyanok, kik ezeket a fársáangi idöket arendeletlenségbe akarják tölteni, és akik azon igyekeznek, hogy azon rendeletlenségben vessék azokat is, akik azon igyekeznek hogy akristushoz mehesenek.

⁵ K. Hogy lehet ellene állani az ilyen veszedelmes kísértetnek.?

F Nem kel hajtani az olyanoknak beszédekre., hanem ahoz szabjuk magunkot amit akristus hágy az Évangyéliumban, és nem asereg példájához, a ki futa veszedelemre. egy szoval avakot kel követni, akit mentöl inkább feddik kiáltásáért, annál inkább kiált akristus után,

¹⁰ [142a:] K A vak meg nyeréé, amit oly buzgoságal, és alhatatoságal kéré

F Igen is meg halgattaték. akristus ötet szolítá. asereg is látván nagy buzgoságát, kezdé ötet biztatni. és sietetni, hogy menne akristushoz. amidön avilágiak azt reménlik hogy minket meg nyerhetnek. addig mind sürgetnek. és unszolnak, de ha láttyák hogy végig meg maradunk ajó szándékunkba. akor tsudálni és dítserni kezdik, amit annak előtte rosznak tartottanak.

K Mit tselekedék avak hogy a kristus szolittá?

F El vetvén ruháját fel ugordék,³⁶¹ és hozája mene. mark. 10. 50.
²⁰ ebből meg tanulhattuk hogy le kel vetnünk az ó embert, ha akristushoz akarunk menni, ellene kel mondani a világhoz valo szeretetnek, és minden halogatás nélkül követni kel akegyelemnek sugarlását, mert a szent léleknek kegyelme mondgya szent Ambrus. nem szenved el ahalogatást, ameg történhetik hogy akristus tsak egyszer szollit,
²⁵ ha mindgyárt nem engedelmeskedünk. tarthatunk attol hogy meg nem talállyuk ötet, kiálltsunk tehát a kristushoz, de szivbőlkiálltsunk. és mint egy sürgesük ne halgasuk atestet. és avért és ne hajjtsunk a mások itéletekre, és ő bennünket meg világosit. akegyelemnek vilá-gával

[142b:]HAMVAS SZEREDÁN

Imádság

³⁰ Enged meg uram hiveidnek hogy áitatoságal kezdgyék el ezeket a szent böjti napokat, és azokat buzgoságal gyakorolhasák. ami urunk J. k.

³⁶¹ fel ugordék, [g—r-ből javítva; a.m. ugrék]

Most azért ezt mondgya az ur, térjetez hozám tellyes szivetekből, böjtöl és sirasal. és jajgatásal, és szagassátok ati sziveiteket, és nem ati ruháitokat, és térjetez ati uratokhoz. Istenetekhez. mert kegyes. és irgalmas, tüdő és nagy irgalmaságu és felyül halado agonosságot. ⁸ ki tudgya talám meg tér, és meg enged. és áldomást hágy maga után. eddeli, és itali áldozatot ati uratoknak Isteneteknek, zengjetez trombitával sionban, szentellyetez böjtöt, hijátok bé asokaságot. gyűjtsétez egybe anépet, szentellyétez meg agyülekezetet., hijatok öszve avéneket, gyűjtsétez egybe akis dedeket, és Csecsemöket, jöjjön ki avő legény. ¹⁰ az ő agyas házából, és a meny aszszony az ő ágyából, atornacz, s' az oltár közöt sirjanak apapok az ur szolgálai, és mondgyák. engedgy meg uram, engedgy meg ate népednek. és adgyad ate örökségedet gyalázatra. hogy uralkodgyanak rajtok a nemzettségek, miért mondgyák anépek kö-[143a:]zöt, hol vagyon az ő Istenek, buzgoságal ¹¹ szerette az ur³⁶² az ő földét, és meg engedet az ő népének. és felele az ur, és mondá az ő népének, imé én nektek. gabonát. és bort és olajat küldök, és bé teltek azokal; és nem adlak titeket többé gyalázatra. apogányok közibe.

Magyarázat

K. Mit értesz ezeken a szokon térjetez meg hozám tellyes szivetekből?

F Az Istenhez valo meg térés a, hogy ellene mondgyunk a vétéknek, és a teremtet állatoknak. és hogy minden kedvünket., és szeretetünket, ahöz az örökös jóhoz fordittsuk, hogy tsak egyedül ötet szeresük. és inkább mindennél, a szivből valo meg térés a, hogy néki adgyuk minden szeretetünket, semmit abból, meg nem tartván. magunkhoz, vagy a világhoz, mert az Isten előtt, valamég az uralkodo szeretet meg nem változik. atselekedetek sem változnak meg, és egészen valo meg térés sem lehet.

K. Miért akarja az Isten. hogy böjtöl. sirásal. és jajgatásal térjenek meg.

³⁶² az ur /u— javítva a-ból?]

F Mert nem elég avétkezéstől meg szünni. szükséges még hogy a bűnös sirasa tett vétkei. avétekért penitentiát tarttson. és magát meg büntesse, ha az Isten boszu állását el akarja kerülni. a még nem elég hogy az Isteni szeretett mely aszivet meg hatotta, véle⁵ azt fel tésesse. hogy ötöt többé meg nem bánt-[143b:]tya, szükséges még, hogy ugyan azon szeretet, arra is vigye. hogy penitentiát tarttson, az Isten haragjának meg engesztelésire, és az ő igasságának, elég tételire. a melyet meg bántotta vétkeivel.

K Mit kel érteni ezeken aszókon. szaggassatók meg ati sziveiteket,¹⁰ és nem ruháitokat?

F Azt kel érteni, hogy az Isten nem a szines, és akülső penitentzia tartást kívánnya, és meg nem elégeszik akülső sanyargatásokal, ő olyan szivet kíván, a melyet a szánás, és bánás meg szagassa, és meg hassa, amely töredelmes, és alázatos sziv legyen, ahol nintsen¹⁵ Isteni szeretet, és nintsen utálása avéteknek, és ahol nintsen meg utálása avéteknek, őt nintsen se meg bánás, se valóságos töredelmesség.

K. Mitsoda indulatbol akarja aproféta a szivnek valóságos meg térésit?

F Abbol azindulatbol; mert az Isten jó, és szánakodo. mert ő²⁰ békeséges türo, és gazdag irgalmaságal, és hogy aző jósága felyül haladgya ami hamiságinkot, meg akarja nyerni szeretetünket, aző nagy jóságára, és irgalmaságára valo nézve, azt akarja hogy a szeretetért, szeretetel fizesenek néki, meg akarja nekünk mutatni, hogy ameg térés, az ő véghetetlen irgalmaságának munkája, és ahoz nagy²⁵ háládással kel lennünk, a bűnös ember az ő³⁶³ igasságának keménységít varhatta volna magára. még is néki azt igéri, hogy bé tölti irgalmaságából kegyelmével, hogy-[144a:]ha hozája meg tér.

K. Ezek aszók helyet, az ő jósága meg haladgya gonoszságinkot, szent Hieronimus, eszerént téski, a sido szerént., bannya aroszat. a³⁰ melyel fenyeget. az Isten nem meg változhatatlané, hogy lehet tehát meg változtatni rendelésit, meg bánván a rosztat a melyel fenyeget?

F Az Isten meg nem változtattya se akarattját, se rendelésit, hanem tsak akor láttzik meg változtatni rendelésit, a midön fenyegetése szerént meg nem büntet. amidön irgalmaságot akar tenni. igas³⁵ságával fenyegeti abünöst, hogy magában térjen, üdveséges félelemel; és nem azért, hogy meg büntesse azt aki magát meg bünteti, az Isten hogy³⁶⁴ velünk jobban meg értesse a dolgot, a mi nyelvünkhoz

³⁶³ az ő <kemény> igasságának keménységít

³⁶⁴ hogy [Beszúrás.]

Ennek a könyvnek Táblája

Advent 1 vasárnapján Epistola 1	Septuagesima vasárnapján 235
Advent 2 vasárnapján - 11	Sexagesima vasárnapján 246
Adventka levi hártora -	quingagesima vasárnapján 259
Advent 3 vasárnapján - 25	Hamvas péntekén 274
Adventka levi hártora 34	Hamvas péntek után való péntek 286
Advent 4 vasárnapján 68	Hamvas péntek utáni való péntek 298
Karácson szünnapja - 80	nagy böjt 1 vasárnapján 307
szent János napján 114	nagy böjt 1 heten való kedden 317
szent János napján - 122	nagy böjt 1 heten való kedden 319
Agria farsang napján 131	nagy böjt 1 heten való pénteken 327
Karácson után való vasárnapon 139	nagy böjt 1 heten való látozás 347
szent Karácson napján - 146	nagy böjt 1 heten való péntek 354
Via crucis napon - 155	nagy böjt 1 heten való péntek 362
Via crucis octáváján való	
vasárnapon 167	
via crucis után való 2 vasár 171	Aprócsk szünnapon
via crucis után való 3 vasár 189	szent Anatóliás napján Epistola 1
via crucis után való 4 vasár 202	Baldog Aprócsk napján XIV
via crucis után való 5 vasár 211	szent János és Aprócsk napján XXIII
via crucis után való 6 vasár 225	szent pal farsang napján XXVIII

Ajánlás

öröksöt fogva való Joge, a ki le járván a földre,
fontos evangéliumot ki hirdetett az emberiségnek
üdvösségére, és aki nem csak prédikálottál, hanem meg
kegyelmez és adott annak bűvöletet, nyugalom lelki je
mekes mind azoknak, kik ezen könyvben lévő parai
dot, és intézkedések által, de egyfajta módon járól meg
fontos lelkesedést fiverek, hogy pereteket olvasók
bűvölet, és meg tanítsák ajánlom néked aján
léteket, melyet adott ezen könyv fordítására
legyen fontos Névednek létezésre, és let
kennék üdvösségére.

alkalmaztattya magát, mondván. bánya, hogy nem tselekeszi az emberel azt a rosztat amelyel fenyegeti, de ő benne nintsenek azok az indulatok mint az emberbe a ki meg bán valamit.

K. Mitől vagyon hogy a proféta minek utánna fel magasztalta volna az Isten jóságát, úgy tettik mint ha abban kételkednék, mondván, *ké tudgya abban tér, vagy meg enged?*

F Ezt a proféta avétkesekkel mondattya nem azért hogy kételkednék az Isten irgalmaságában, hanem hogy meg mutassa néki érdemetlen voltokat, az botsánatra. az Isten hatalmában és irgalmaságában soha sem kel kételkedni, de kel attol tartani hogy ne mutassa irgalmaságát fő képen anagy vétkek után. [144b:] ez a tartalék hasznos abünösnek, hogy az alázatoságban maradjon,

K. Mit ért aproféta azon. hogy szentellyétek meg aböjtöt, és asokaságot?

F Az irás szerént érti azt, hogy szent böjtöt hirdessenek, és hiják el asokaságot, másként is, agyülekezetre, és abün botsánatra valo kéréshez., atesti tselekedet meg tartoztatásával valo tisztulással. készültének, a szent Atyák mindenkor is arra intik vala ahiveket, hogy a böjtöl együt, atesti meg tartozkodást gyakorollyák.

K Mitsoda apapoknak és az Isten szolgainak a hivatallyok anyomoruágoknak, és apenitentzia tartásnak idejében?

F Aző hivatallyok aproféta szerént a, hogy sirjanak atornázt, és az oltár közöt, areájok bizatatot népnek vétkekért, és indítsák fel őket is asírásra, és abünök botsánattyának kérésére, apapok akristus mellet valo közben jároi anépnek, kik anépnek fogadásit, és imádságit néki bé mutattya, ők engesztelik meg az Isten haragját. és nékik kell mindennek jó példát adni,

K Mit jelent a sido nép a ki apogányok birodalma alá volt vetve?

F Jelenti akeresztyéneket, kik Isten fiai lévén sza-[145a:]badok, de avétekért, az ördög rabságában esnek, és az Isten is³⁶⁵ kegyetlensége alatt hadgya., mert ők is el hadták igaságát.

K. Nem leheté meg szabadulniok abbol arabságbol és mi formában lehet?

F Igen is meg lehet de nem amagok erejek által, hanem akristus kegyelmével., a mely kegyelemért esedezik érettek az Anyaszent egyház, és a melyet kel kérni magoknak, is, mivel az Isten békeséges tűrő, és irgalmas, várja őket apenitentziára, és arra inti is őket, rom.

³⁶⁰ az Isten <ne> is kegyetlensége alatt

2. 4. 5. de ha meg vetik az ő joságának gazdagságát. és hoszu várását, felő hogy szivek keménységiért, haragot ne gyűttsenek a haragnak napjára.

Évangélium.

szent Matth. 6. 16.

Mikor pedig böjtöltök ne legyetek mint akép mutatok szomoruaak,
5 mert meg hervaszttyák orcájokot; hogy az emberektől láttassanak böjtölni, bizony mondom néktek hogy el vették az ő jutalmokat. te pedig mikor böjtölsz, kend. meg a fejedet, és az ortzádot mosd meg. hogy ne láttassál az emberektől böjtölni, hanem ate Atyádtol. a ki rejtékben vagyon. és az atyád aki láttya arejtékben, meg fizet néked,
10 ne gyűjtsetek magatoknak kintset e földön, ahol arosda, és a moly meg³⁶⁶ [145b:] emésztí, és ahol a lopok. ki ássák, és el lopják, gyűjtsetek pedig magatoknak kintset az égben, ahol sem a rosda. sem a moly meg nem emésztí, és ahol a lopok ki nem assák, s' elnem lopják, mert ahol a kintsed vagyon, ótt vagyon a szivedis.

Magyarázat

15 K. Mit kel érteni a böjtön, amelyről szól akristus a mái Evangéliumban?

F A böjtön nem tsak ahustol valo meg tartozkodást vagy akeveseb ételt kel érteni, hanem az elmének, a szivnek, és az érzékenységeknek sanyargatásit, a véteknak, és az arra vivő alkalmatóságoknak el hagyásit.
20 sit.

K. Mi modon akarja akristus hogy böjtöllyenek?

F Azt akarja hogy fejünket meg kenyük, és meg mosuk orcánkot, de azt nem betüszerént kel érteni. mivel az egyik része aböjtölésnek abból áll, hogy a kényeségeket el hadgyuk, hanem ez által azt akarja
25 akristus meg értetni, hogy mikor böjtölünk, külső képen is hasonló örömet és vigaságot mutassunk mint a melyet mutatnak avilágiak amidön meg kenik fejeket és meg mosák orcájokot,³⁶⁷ egy szoval azt akarja ez által hogy tsak egyedül az Isteni szeretet,³⁶⁸ a mely

³⁶⁶ meg [145b:] emésztí

³⁶⁷ orcájokot, [Első o—ö-ből javítva.]

³⁶⁸ [Íráshiba:] szeretetet

meg vigasztalja a szívet, egyedül a legyen indítója bűjtölésünknek. meg kel. [146a:] tisztítani lelkünket. a vétéknek motskátol., és apenitentzia tartáshoz, kel fogni, örömel és nem zugolodásal, mert az Isten tsak azt veszi el töllünk, amit néki örömel és szeretettel adnak.

K. Mit kárhoztat akristus aböjtben.?

F kárhoztattya akép mutatást, és azokat kik el hervasztyták orezá-jokot. azért hogy láttassanak az emberektől böjtölni, és azért meg ditsértetni, holot akristus azt akarja hogy mikor böjtölnünk mások előtt vig orezával és szemérmes örömel legyünk.

K. A kristus akarattya nem azé. hogy el titkollyuk mások előtt hogy böjtölnünk.?

F Nem azt akarja hogy mások előtt tellyeségel el titkollyuk hanem hogy ne kívánnjunk másoknak. szomorú, és kedvetlen orezát mutatni azért hogy meg ditsérjenek, söt még tartozunk jó. példát adni másoknak, de tsak olyan szándékal hogy Istennek tessünk., egy szoval tsak az olyan sanyargatásokat kel el titkolni mások előtt, amelyekért valamely ditséretet vehetnénk az emberektől.

K. A kristus tsak ahejában valo ditsekedést. és akép mutatást³⁶⁹ karhoztattyaé aböjtben?

F kárhoztattya még az olyanoknak szomorúságokat is, akik nehezen látyták hogy anagy böjt közelget, és az esztelen vi-[146b:] gannágát az olyanoknak, kik anagy böjben³⁷⁰ valo szenvedésért még előre akarják magokat meg jutalmaztatni, afársáangi mulattságokkal. és tobzodásokkal. holot az ilyen rendeletlen mulattságokban nem szabad részt venni, nem is ilyen formában kel a penitentzia tartáshoz készülni, mivel a³⁷¹ világi mulattságok, aléleknek, és atestnek meg romlásokra igyekeznek, tsak egyedül azal a szent örömel, amelyel látyták közelgetésit az Isten irgalmasága idejének, és az üdvönég napjainak, kel készülnünk apenitentzia tartáshoz.

K A kristus nem kárhoztaté még mas féle szomorúságot is a nagy böjbe?

F kárhoztattya még az olyanoknak szomorúságokat is akik zugolódással böjtölnnek, és tsak azért, mert arra kényszeriti az Anyaszent

³⁶⁹ akép mutatást <tílttyaé> karhoztattyaé

³⁷⁰ anagy böjben [Kiejtésen alapuló változat is lehet: a nagy böjben helyett alább is így.]

³⁷¹ a [Beavárás.]

egyház, akik igen nagy járomnak tarttyák aböjtöt, akik azon pana-
szolkodnak, és morgolodnak, akik azt úgy viszik végben mint arabok, és
kételenségből, és nem szeretetből, amint illenék, az Isten, és az Anya-
szent egyház fiaihoz,

5 F. Anagy böjti parantsolat, tsak éppen³⁷² aböjtölésre kötelezé?³⁷³

F kötelez még az imádságra, és a magános életre. az imádságra,
hogy kegyelmet nyerjünk apenitentziára, amagános életre, azért
hogy el kerülvén minden rosza vivő alkalmaságot, azon munká-
lodgyunk hogy meg válhasunk ateremtet állattal.

10 K. kötelesek vagyunké meg válni ateremtet állattal hogy eleget
tegyünk az Isten igasságának.?

[147a:] F Minden bizonyal kötelesek vagyunk arra hogy meg
sanyargassuk arosz kivánságokat, és az érzékenységeket, azért hogy
mi magunkot meg büntessük vétkeinkért, amely meg nem lehet
15 más képen, hanem hogy ellenkezöt tselekedgyünk atermészet ros
kivánságival, a kevélységet, alázatoságal kel meg büntetni, a nagyra
vágyást, az alaton rendüségel, a mértékletlenséget, amértékleteségel,
arosz kivánságot, a meg tartozkodásal. a fősvénységet az alamisnál-
kodásal.

20 K Miért tilttya akristus hogy kintsetgyűjtsünk eföldön?

F Azért hogy ne ragaszkodgyunk evilághoz, nem akarja hogy ami
szivünk két felé oszollyék, az Isten, és ateremtet állatok közöt, se
hogy evilági jokhoz ragaszkodgyék, avilági³⁷⁴ jóktól meg fosztatunk
gyakorta akaratum ellen is. fő képen ahalál által, a mely el veszi
25 töllünk a mit szerettünk, a kristus azt akarja hogy menyei gazdagsá-
got gyűjtsünk. a melyet örökösön birhasuk, a menyei gazdagság pedig
mind abbol áll. valamit tselekeszünk Istenért eföldön. valamit néki
adunk, és ajánlunk, böjt, alamisna, imádság. jó tselekedet. keresztyéni
jó erkölcsök, szenvedések. ezeka valóságos kintsek

30 K. Mitsoda hasznunkra válnak nekünk az ilyen kintsek.?

F Arra hogy azok által az örökös jóságot fogjuk birni, az Istent
magát is aki nekünk mindenünk, és aki bé tölti agazdagság után
valo oly telhetetlen kivánságinkot, mert az olyan mód nélkül valo
fősvény, akinek az Isten nem elég. mondgya szent Agoston

³⁷² éppen [Úgy látszik b-t kezdett írni utána, de áthúzta:] éppen aböjtö-
lésre

³⁷³ kötelezé? [Első e—o-ból javítva.]

³⁷⁴ avilági [Második í—a-ból javítva.]

Imádság

Kövesséd uram kegyelmedet hinteni a mi el kezdet böjtölésünkre, úgy hogy igaz szível tarthassuk meg, és tölthessük bé ezt a böjtöt, ami urunk J. k.

Epistola

Isai. 58. I.

Kiálts meg ne szünnyél mint atrombita, emeld fel szodat, és hirdesd³⁷⁵ azén nepemnek az ő vétkeit, és a jákób házának az ő bűneit, mert engem napról napra keresnek, és az en utaimot tudni akarják, mint anemzettség mely igasságot tselekedet volna, és az ő Istenének ítéletit el nem hatta volna, kérdezik töllem az igasság ítéletit, az Istenhez akarnak közelgetni, miért böjtöltünk, és meg nem tekintetted, meg aláztuk lelkeinket, és nem tudtad, ? imé ati böjtötöknek napján. ati akaratatok találtatik. és minden adositokat untattyátok, imé pörlődésre. és versengésre böjtöltök, és ökölel Istentelenül verekedtek ne böjtöllyetek mint enapiglan. hogy hallattassék a magóságban ati kiáltástok, valyon ilyené aböjt melyet választottam, hogy nap estig gyötörje ember alelkét. avagy egybe hajtsa mint a karikát a fejét, és zákot, és hamvat hintsen alája, valyon ezt hívodé böjtnek, és az ur kedves napjának? nem ezé inkább a böjt amelyet választottam, old meg az Istentelenségnek köteleit, old le [148a:] ale nyomo kötölékeket,³⁷⁶ botsásd el azokat szabadságra, akik meg romlottak, és minden terhet el szagass. szegd meg kenyeredet az éhezőknek, és a megényeket, és bujdosokat vid aházadba, midön mezitelent látz, fodd bé ötet, és ate testedet meg ne utálljad, akkor támad fel mint ahajnal ate viláosságod, és a te egésséged hamarább fel kél, és orczád előtt mégyen ate igaságod, és az ur ditsősége hozzá fogad³⁷⁷ téged, akkor könyörgesz, és az ur meg halgat, kiáltasz, és mond: ihol jelen vagyok, ha el vészed belölled alántzot, és meg szünöl az ujudot ki nyujtani,³⁷⁸ és haszontalant szollani.

³⁷⁵ [Íráshiba:] hirdest³⁷⁶ [Harmadik k-t-ből javítva; kötöléket, -ből javítva:] kötölékeket,³⁷⁷ fogad [o-a-ból javítva.]³⁷⁸ [A kéziratban:] ki nyítani, [vö. [153b:] helyesen: ki nyujtani,]

K. kinek parantsollya Isten hogy kiálttsanak szüntelen., és hirdesék ki népének az ő vétkeiket?

F Az ő törvény alatt, az profétáknak³⁷⁹ parancsolá, mostanába pedig apásztorokot, és az Évangyéliumi predikátorit³⁸⁰ tette, hogy tanítsák és fedgyék, azokat. kiket reájok bizot, hogy emellyék fel szovokot mint atrombita, az az. hogy minden emberi tekéntet nélkül beszélyenek anépek³⁸¹ vétkek ellen., mert parantsolattýából beszélnek, azt akarja hogy szüntelen kiálttsanak mind addig még meg nem szünnék avétektől, de ha apásztornak mondgya szent Gergely pápa, nintsen buzgosága tudomány, ha nem tudgya mit kellesék mondani, vagy ha ki nem méri mondani amit tud, hová lészen egy néma kiáltónak kiáltozása,

K. Miért mondgya az ur. hogy kiálttsanak az olyanok ellen. kik ötet minden nap keresik, és akarják üsmerni az ő utait; holot edítséretesnek láttzik?

[148b:] F Mert nem keresik ugy amint kellene hogy meg talállyák, mert penitentiát nem tartanak, atett vétkekért ugy elnek, mintha által nem hágták volna az Isten törvényit, olyan bátran mennek az Istenhez, mintha ártatlanok volnának., a midön az Istenhez akarunk közelgetni, a szent dolgokban részesülni, a szenttségeket fel venni, vagy valamely szent szolgálatban menni, mindennek elötte azon kel el kezdeni, hogy az Isten haragját meg engeszteljük, és eleget tegyünk az ő igazágának, alázatos, és valóságos penitentiánkal; sokan vannak olyan keresztyének. a kik ugy tettzik mint ha az Istent keresnek, és akik tsak amagok akarattyokot keresik bé tölteni, akik ötet akarják meg üsmérni, és akik magokot nem üsmérik, a kik bátran jarulnak az ő óltárához, és akik azt meg nem tekéntik, hogy olyan nagy vétkekben vannak a melyekért penitentiát nem tartottak, és a melyeknek el kellene őket azoktól távoztatni, akik böjtölnek, és magokot sanyargattyák, de nem hogy alázatosabbak volnának, és magoknak meg hálnának, hanem még kevélyebbek, és magokot inkább el hiszik, egy szoval az új bort, ó edényben akarják tenni, és meg egyesíteni az ő embert, az ujal, nem akarják az elsöt levetni,

³⁷⁹ profétáknak [*p* — javítva *jo-ból?*]

³⁸⁰ [Inkább: *Évangyélium predikátorit*]

³⁸¹ [Elírás:] anépe

hanem a másodikat [149a:] akarják³⁸² arra felyül venni, a mely maga meg taufolás mondgya szent Bernárd.

K. Mitől vagyon hogy azok akikről szól aproféta böjtöltek, és meg alázták lelkeket, de az Isten meg nem tekéntette őket?

F Mert ugy böjtöltek, valamint az Evangyéliumi farisaeus, aki meg azal ditsekedék, és mást meg vetet, mert aböjttyökben, tsak amagok akarattyokot követték, és el nem akarták hadni avétket, se ellene mondani rosz kivánságoknak., az Isten előtt az ilyen böjt, mint ha nem volna, avalóságos böjt inkább abból áll, hogy meg hal-
10 lyunk kivánságinknak, és amagunk akarattyának, mint sem abból hogy atestet koplaltasuk, mivel ezek nélkül aböjt haszontalan.

K. Az ur miért hánnya szemekre asidoknak., hogy viszá kerik amivel nékik tartoznak?

F Mert nagy keménységgel és nagy irgalmatlansággal kérik vala
15 viszá az adoságot, mint ha ömagok nem lettek volna adosok az Isten igazságának,³⁸³ botsánatot kérnek tölle bünökért. és ök meg nem botsátottak se semit el nem engedtek azoknak, kik nékik adosok valának, ugy tselekedének valamint az a szolga, a kinek az ura el engedtet volt tíz ezer tálentumot, és [149b:] aki nagy keménységgel bánék
20 egy szolga társával egy kevés adosáért. az Isten ugy banik velünk valamint mi bánunk másokkal. és azokkal teszen irgalmaságot. akik irgalmasok atyok fiaihoz.

K. Mitsoda apörlődésre, és versengésre valo böjtölés?

F Az, a midön pörlekedünk, versengünk, vagy veszekedünk másokkal, vagy olyan vétket tselekedni a melynek kiáltása fel hatt az Isten
25 füleiben, a szent irás szerént, a mely vétkeket égre kiálto vétkeknek., nevezik. valamég az Isten az ilyen kiáltásokat hallgya, addig kedvesen nem tekénti az imádságokat, böjtöléseket, és más egyéb annyargatásokat, melyeket nékie ajánlanak, elsöben azon kel elkezdni, hogy szeresük atyánk fiait, békeségben éllünk³⁸⁴ vélek. ellene mondgyunk a vétkeknek, hogy ha azt akarjuk hogy az Isten meg tekéntse imádságinkot, böjtölésinket, és jó tselekedetinket,

K. Miben áll Isten előtt avalóságos böjt.?

³⁸² <ak> akarják [Törlés a lap alján, csonka sor elején.]

³⁸³ <irgalmaságának,> [galm-rész fölött:] <iga> [majd a sorban:] igazságának,

³⁸⁴ éllünk /n — megkezdett k-ból javítva.]

F Az Isten nem elégszik meg tsak a testi böjtöl, akülsö alázatoságokal, hogy valaki sákban öltözék, és hamuban feküdjék, mind ez³⁸⁵ haszontalan az Isteni szeretet nélkül, és az irgalmaság nélkül, mindenek felet olyan böjtöt kíván töllünk, hogy a vétket el hadgyuk,⁵ és jót tselekedgyünk, hanem perlekedünk, nem [150a:] versengünk, nem nyomorgatunk másokot, ugy arosztol el távozunk, ha enni adunk az éhezöknek, ha a meziteleneket ruházuk. szállást adunk az idegennek, ugy jót tselekeszünk, az illyen böjt teszi kedvesé az Isten előtt atesti böjtöt. ugyan akor is halgattya meg kiáltasunkot. és könyörgésünket,¹⁰ és nyerjük meg kérésünket.

Évangélium.

szent Matth. 5. 43. és 6. 1.

Hallottátok hogy mondatot. szeresed felebarátodot. és gyüöllyed ellenségedet. én pedig mondom néktek, szeresetek ellenségiteket. jót tegyetek³⁸⁶ azokal kik titeket gyüölnek, és imádkozatok ati üldözöitekert, és ragalmazoitokért, hogy fiai legyetek ati Atyátoknak ki menyekben vagyon., ki az ő napját fel támaszttya a jókra, és agonoszokra, és esött ád, az igazakra. és ahamisakra, mert ha azokat szeretitek kik titeket szeretnek. mitsoda jutalmatok lészen? nem azt tselekesziké apublikanusok is? és ha tsak az atyatok fiait köszöntitek, mit miveltek többet, nem azt miveliké apogányok is. legyetek azért ti tekelletesek.²⁰ mint ati mennyei Atyátok tekélletes., ojátok magatokot hogy igazságtokat ne tselekedgyétek az emberek előtt, hogy láttassatok azoktol. mert egyéb képen jutalmatok nem lészen a ti atyátoknál.³⁸⁷ ki mennyekbe vagyon. [150b:] Mikor azért alamisnát adsz, ne trombitáltass előtted, a mint aképmutatok tselekesznek. a synagogákban, és az²⁵ utzákon, hogy tiszteltessenek az emberektől. bizony mondom néktek el vették jutalmokat, te pedig alamisuát adván, ne tudgya abal kezed mit tselekeszik a jobb kezed, hogy ate alamisnád rejtékben legyen, és az Atyád ki a rejtékbe láttya. meg fizet néked.

³⁸⁵ ez [z—hosszú j—ből javítva.]

³⁸⁶ tegyetek [Szóvégi t—r—ből javítva.]

³⁸⁷ a ti <m> atyátoknál.

K. Mire tanyit minket az Anyaszent egyház a mái Évangéliumba?

F Arrahogy mitsoda kötelességgel tartozunk szeretni ellenséginket, a mely nélkül a mi bűjtölesünk nem volna erdemes Isten előtt, arra in meg tanyit hogy mitsoda elmével kel jót tselekedni.

⁸ K. Az ó törvény parantsoláé a sidoknak szeretni ellenségeket?

F Azt nem parantsolá. hanem tsak azt hogy szeresék felebaráttjyokat. vagy jó akarojokot, ök ebből azt hozák ki, hogy szabadságot adot, vagy is parantsollya nékik hogy gyűlöllyék ellenségeket, mivel ajo akaron, vagy is a felebaráton ök tsak atyok fiait értették, vagy is ¹⁰ amagok nemzeteket. de azt továb nem terjesztették. nem tudgyák vala még azt, hogy az egész emberi nem-[151a:]zet, idegen vagy ellenség. az Istennek munkája. és képire vannak teremtvé, és hogy mind azok felebarátink lévén. akarja hogy szeresük azokat.

K. Tartoztanak tehát az ó törvényben. az ellenségeket ugy szeretni ¹¹ valamint ajó akarojokot, és gonoszokot valamint ajókót?

F Minden bizonyal tartoztanak az örökké valo törvény szerént, és az Isten példájára valo nézve. aki szereti a gonoszokot, de nem a gonosz-ságokot, minden embereket tartoztak szeretni, az igazágtalanokot, valamint atöbit, de kellett gyűlölni az igazágtalanságot,

¹² K. A kristus az ellenségünkhöz valo szeretetet kötelesség alát valo parantsolatul adgyaé vagy tsak mint egy tanatsul?

F Azt minekünk kötelesség alát valo parantsolatul adgya, és nem lehet üdvezülni, ha ezt végben nem viszük, mivel az ő törvénye a szeretetnek törvénye mely minket arra kötelez hogy erőt vegyünk ¹³ rossz kívánságinkon az Isteni szeretethez valo indulatból.³⁸⁸ azt akarja hogy az átokért áldással fizesünk másoknak, hogy jóval legyünk agonoszért másokhoz, hogy imadkozzunk azokért kik bennünket üldöznek, vagy káromolnak,

K. Honnét bizonyitod azt meg hogy eparantsolat?

¹⁴ F onnét hogy az üdvezítő nekünk rendül adgya az ő [151b:] Attyának rajtunk valo gond viselésit, és az ő maga példáját mondván, *legyetek irgalmasok, mint ati Atyátok irgalmas legyetek tekéltetesek. mint a ti mennyei Atyátok is tekéltetes, aki az ő napját fel támasztjya ajokra, és a gonoszokra, és esöt ad, az igazakra,³⁸⁹ és ahamisakra.*

³⁸⁸ indulatból. [o—a-ból javítva.]

³⁸⁹ az <jok> igazakra,

K A krisztus szeretteé az ellenségit, és akarjaé hogy kövesük ötet?

F A krisztus könyörgöt azokért kik ötet fel feszítették és meg ölték, mi az ő ellenségi voltunk, és ő meg holt érettünk, maga mondgya hogy a mint³⁹⁰ én tselekedtem, tiis a szerént tselekedgyetek, szent
5 pál, azt mondgya., *hogy elevé el rendelt minket hasonloká lenni az ő Fia ábrázulttyához*, rom. 8. 29 *és hogy legyünk néki követőji, valamint ő követője akristusnak*, 1 cor. 11. 1. *új parantsolatot adok néktek*, mondgya az ur, *hogy szeresétek egy mást, valamint titeket szerettelek. hogy tiis szeresétek egy mást*. joan. 13. 34.

10 K Adgy nekünk még más bizonyítást is erről az igazágról

F Szeresétek. ellenségiteket mondgya akristus, hogy fiai lehetetek ati menyei Atyátoknak, ebből azt hozom ki szükség képen, hogy aki nem szereti ellenségit nem az Isten fia, és nem áll ugy mint Isten fia, szükséges tehát, hogy az Isten fiai lehesünk, és üdvezülhesünk. **[152a:]**

15 hogy szeresük ellenséginket

K. Mitsoda más okát adgya akristus ennek a parantsolatnak.

F Azt hogy akeresztyéneknek meg kel magokot különböztetni apublikánusoktól, és apogányoktól, más képpen nem üdvezülhetnek, apublikánusok, és apogányok tsak azokat szeretik, akik őket szeretik,
20 és azokal téznek jót, akik ő vélek jót tesznek, mi azért, hogy ha ezekenél többet akarunk tselekedni, és üdvezülni. szükséges hogy még az ellenséginket is szeresük, és jót tegyünk azokal. a kik velünk roszat téznek, ha tsak azokat szerettyük, a kik minket szeretnek, akor atermészet hajlandóságát kovettyük. aki tsak ahaszonért szeret,
25 és amaga elég tételiért.

K. véteké jó akaroinkot szeretni, és vélek jól tenni?

F. A nem vétek, sőt még anagy vétek, és nagy hálaadatlanság volna, a szeretetért. szeretettel nem fizetni, de tsak ajó akarokat szeretni, avétek, szükséges egy keresztyének hogy szerese jó akaroit, és atyafiait,
30 Istenes szeretettel, aki pedig ilyen formában szereti, szeretni fogja az ellenségit is, mert az Isten munkája, nem ugy mint ellenséget, hanem mint embert, azért is szereti, hogy magokban szálván, az Isteni szeretetre térjenek.

[152b:] K. Elégé tsak azt mondani, hogy szerettyük ellenségünket
35 hogy néki roszat nem kívánunk, de nem akarunk vélek beszélni, se vélek jót tenni?

³⁹⁰ a mint [n javítva t-ből.]

F A nem elég, amagunkhoz való³⁹¹ szeretet könnyen meg tsallya magát és szeretetet gondol ót lenni ahol nintsen, aszeretetet tselekedetel bizonyittyák meg, *ne tsak szoval. és nyelvel szeresünk*, mondgya szent János, 1 lev. 3. 18. *hanem tselekedetel. és igaságal, ahit tselekedet nélkül*³⁹² meg holt. mondgya szent Jakab 2. 17. ahitet aszeretet eleveniti, aszeretet soha nintsen munka nélkül, mondgya szent Agoston.

K De ha se tehetség se alkalmaság nintsen arra hogy jól tegyünk ellenségünkkel mit kel ollyankor érette tselekedni?

F Mindenkor lehet, és kel érette imádkozni és jó akarattal lenni³⁹³ hozzája, ettől senki ment nem lehet, se senki magát nem mentheti, ha magunk jót nem tehetünk vélek. leg aláb mások által igyekezünk azon, kételenek is vagyunk őket fel keresni, és meg előzni, ha láttyuk hogy ők nem akarnak minket meg előzni, mert mind³⁹² atyánk fiai, és egy véren váltottak meg velünk, tartozunk mindent el követni,³⁹³ a mi meg térésekre szolgálhat, tsak egy kis idegenség mutatás is vétkes ollyankor., és abbol meg láttzanék hogy nem afelebarati szeretet aszerént visellyük magunkot. és hogy vagyon még valami a szívünkben ami ellenkezik ezel ajó erkölcsel.

K. Mire tanit minket akristus ami jó tselekedetink iránt, ugy mint³⁹³ azalamisna. bõjt, és penitentzia iránt?

[153a:] F Arra tanit. hogy akik ezeket tsak az emberi tekéntetért tselekeszik. ezekért meg ditsérjék, vagy hasznokra légyen, az ollyanok ne várjanak jutalmat Istentől, e földön veszik el ajutalmat. hogy ha lehet abal kéz ne tudgya mit tselekeszik ajóbb kezünk, és a mi³⁹³ mennyei Atyánk látván rejtékben való jó tselekedetinket, mindenek előtt meg jutalmaztattya nekünk.

K Tartozunké el rejteni jó tselekedetinket?

F Nem tartozunk azokat el titkolni, amidõn azokra kötelesek vagyunk, hanem tsak annyiban. amenyiben azok különösök. és³⁹³ amenyiben lehet, mivel³⁹³ tartozunk jó példát adni felebarátunknak, akristus ezt így akarja mondván, hogy ami világosságunk az emberek előtt világossíttson. azért hogy látván ami jó tselekedetinket, az Istennek ditséretet adgyanak, azt kívánnya tehát, hogy amidõn jó tselekedetünknek mindenek láttára kel végben menni, mindenkor³⁹³ belső képen abban a szándékban legyünk. hogy tsak az Istennek akarunk tettzeni, és az õ akarattját követni, azt nem akarja hogy

³⁹¹ [íráshiba:] amagunhoz való

³⁹² [Úgy látszik, eredetileg: *mint* volt.]

³⁹³ mivel /v helyén más betűt kezdett.]

tettetéssel mutogassuk azemberek előtt jó tselekedetünket, a ditséretékért, és hogy azokért jobban betsüllyenek, de még azt kívánnyá töl-
lünk, hogy a menyiben ami hivatalunk azt nekünk meg engedi. hogy
magunkot el rejttsük, és el kerüllyük a ditséreteket, valamint ő maga
5 gyakorta tselekedék. meg akarván³⁹⁴ nekünk mutatni, hogy ajó tsele-
kedetekben, kel tartani ahejában valóságtól, és hogy az emberi ditsé-
ret, veszedelmes kísértet,

[153b:]HAMVAS SZEREDA UTÁN VALO SZOMBATON

Imádság

Uram vegyed kedvesen ami imádságinkot, és enged meg nekünk.
azt a kegyelmet, hogy átitatosan szolgálván tégedet, tarthasuk meg
10 ezt a nagy böjtöt. a mely lelkünk, és testünk hasznára rendeltetett,
ami urunk. J. k.

Epistola.

Isai 58. 9.

Akor könyörgesz, és azur meg halgat, kiáltasz, és mond, Ihol jelen
vagyok, ha el vészed belölled alántzot, és meg szünöl az ujudat ki
nyujtani., és haszontalant szollani, midön ki öntöd az éhezőknek
15 alelkedet, és anyomorult lelket bé töltöd, fel támad a setéttségben ate
világoságod, és setettséged olyan lesz mint adél, és nyugodalmat ád
néked mindenkor az ur, és bé tölti ate lelkedet fényeségekkel, és atson-
tyaidot meg szabadittya és lész mint anedves kert, és mint avizek
kuttya, melynek vizei el nem fogynak, és meg építetnek te benned
20 arégi pusztaságok, a sok régi nemzetségektől fogva valo fundamentu-
mokat fel állatod, és fővények építőjenek hivatatul, az ösvényeket
nyugodalomra fordítván, ha el fordítod alábadot aszombatrol, hogy
az én szent napomon akaratomat ne tselekedgyed. és gyönyörüséges
szombatnak nevezed, és az ur ditsőséges szent napjának. és azt ditsői-
25 ted. midön nem tselekeszed ate utaidot, és nem találtatik ate akaratomat,
hogy beszédet szóly. akor gyönyörködöl az urban, és fel emellek tége-
det aföld magos [154a:]sága fölibe,³⁹⁵ és étetlek téged a jákob Atyád
örökségéből, mert az ur szája szollott.

³⁹⁴ akarván [előtt más betűt kezdett írni, de nem folytatta.]

³⁹⁵ [Órszó:] sága föliben

K. Mire tanít minket az Isten amái letzkében. aproféta által?

F A tegnapi és amái letzkében meg tanulhattuk hogy mitsodásnak kel lenni aböjtnek, hogy kedves lehesen előtte, és kegyelmit vehesük, mivel azt akarja hogy rosszul ne bánnyunk atyánk fiával, rabságban, és nyomorúságban ne tarttsuk, az ő betsüllete ellen semi rosszat ne szollyunk, hanem azon legyünk ezekben a penitentzia tarto időkben, hogy őket segítsük, és vigasztaljuk, és néki szolgáljunk mindenben, szeretettel és szanakodással.

K Mitsoda jutalmat ígér az Isten azoknak, kik eszerént bánnak felebaráttyokkal ezen aszent böjton?

F. Azt ígéri hogy meg világosítja vakságoknak setéttségét, kegyelmének világával, és az ő életek fényes lesz mint adél, az ő lelki szomorúságokat örökös vigaságá változtattya. békeségbe és nyugodalomba tarttja őket, anyomorúságokban lelki jókál bé tölti őket, és olyanok lesznek mint a vízel bővölködő kert, az az, az Isten kegyelmével, és mint az áldásnak forási, amelyek meg nedvesítik, és szentelik minden tselekedeteket,

K. Nem leheté ezeket az egyházi szolgálakra szabni, akikre alelkek vannak bizatva?

¹⁰ [154b:] F Lehet betü szerént reájok szabni ugy egy tselédes Atyára. és Anyárais, akik eszerént élvén, aszent Lélek által, meg nedvesítetet kerteké lesznek, a mely minden féle jó tselekedeteknek gyümölesit hozattya vélek, meg rakják lelki épületekel. az olyan helyeket a melyek az előtt puszták valának, és a hol az Istent, se nem üsmérték, se nem imádták.

K. Mit jelent az a tilalom melyet tett az Isten, hogy ne járjanak szombaton, és³⁹⁶ ne kövesék akarattyokat azon a néki szentelteteten napon?

¹¹ F Azt tilttja a sidoknak hogy meg ne szentségtelenítsék a szombatot, vagy utozásal, vagy mezei munkával, vagy egyéb dologal, tilttja nekik avétket, mely a meg romlot embernek akarattyából származik, mivel azt a napot magának szentelte, annak anapnak emlékezetire, amelyen meg nyugodot világ teremtése után, mivel eza az ő, sábat, nyugodalmat téssen,

³⁹⁶ (azt) és

K Mit jelent akeresztyének iránt a szombat meg szentelésiről való parantsolat.

F E aparantsolat másra intézet, és ha lelki értelemel veszük, inkább tekintette a keresztyéneket mint asidokot, egy keresztyének nyugodalomban kellene élni és mint ha minden³⁹⁷ nap innep lene. ez ugy is lenne hogy ha akristus. és az Apostol mondasa szerént az Isten országa benne volna,³⁹⁸ hogy ha az igasság, a békeség, és a szent Lélek öröme, szívében uralkodnék, mivel, **[155a:]** avétek, nyughatatlanságot, rendeletlenséget, és fel háborodást okoz, ellenben ezek ajó erkölcsök,¹⁰ az igasság, és az áitatoság, azt okozák hogy az Isten benne lakik, mint templomába, és ajó lélek üsméretnek békeségét meg tarttyák, ő benne, eszerént nyugodalom egy keresztyénnek egész élete, amely kedves Isten előtt, mert szüntelen kostollya azt az édeséget melyet az urban talál, és amely néki egész öröme. és boldogsága, holot,¹⁵ *ahamisaknak*, mondgya Isaiás, 57. 21. 20. *nintsen se örömök, se békeségek, és olyanok mint a fel háborodot tenger, amely meg nem tsendesíthetik.*³⁹⁹

K. Nem leheté vasárnapra érteni mind azt, amit a proféta mond szombatrol?

F A keresztyéneknek avasárnap az urnak napja amellyet a maga tiszteletére szentelte, fel támadásának, és az Anyaszent egyház pünkösd napján való fel álitásának titkai által, és ezt a napot parantsollya nekünk meg szentelni, hogy ha tehát egy keresztyénnek egész élete szombat napbol áll, amelyet az Isten szolgálattyára kel szentelni,²⁵ annál inkább avasárnapot arra kel szentelni, a melyen tilt minden szolgálat béli munkát, azért hogy az egész napot avallás béli foglaltóságban tölttsük, úgy mint az imádságban, imádásban, olvasásban, azó igeiről, és⁴⁰⁰ titkairól való elmélkedésben

[155b:] K Mivagyon meg tiltva ezen anapon.?

F A vétek, avilági mulattság., játék, és más egyéb, ami az Istent meg bánthatná, akézi munkák, utozás, vadászás, a világi dolgok, mind a, valamit avalóságos szükség nem kíván töllünk, mind a, valamit a felebaráti szeretet, és az igaság nem⁴⁰¹ parantsol nekünk, és közönsé-

³⁹⁷ minden <nap> nap

³⁹⁸ benne <vagyon> volna,

³⁹⁹ [Javítás: *tsendesedhetikből.*]

⁴⁰⁰ és [*s* – *t*-ből javítva.]

⁴⁰¹ nem <kíván töllünk> parantsol nekünk,

gesen mind a, valami el felejtethetné velünk azt amivel tartozunk Istennek, és az üdvességnek,

K Mire vagyunk kötelesek azon anapon?

F Tartozunk aközönséges templomban menni, és⁴⁰² ótt hittell és buzgosággal misét halgatni, apredikation jelen lenni, többet kel imádkozni mint⁴⁰³ mászor, szent dolgokról olvasni, ajó tselekedetekben foglalatoskodni, elmélkedni az Isten törvényéről, az alattunk valokot oktatni, semmit se nem mondani, se nem tselekedni olyyat, a mi nem tzelozhatna az Isten szolgálattýára, ilyen formában várhattýuk a¹⁰ mennyei áldást, és kegyelmet magunkra, tselédünkre, ahéti munkáinkra, és szerezhettýük magunknak a nyugodalmat, és azt a szent vigasztalást, minden gondunkban, és szomorúságunkban.

K. Mit jelent a Jákób öröksége melyet ígér Isten azoknak kik ötet híven szolgállyák?

F Az örökös boldog életet, amelyel meg jutalmaztattýa Isten azokat akik aböjtben, és apenitentzia tartásban avétket el kerülík, és igyekeznek el hadni rosز kívánsagokot, és szorgalmatosagall meg tarttýák aparantsolatokat

[156a:] Évangélium.

Szent Mark. 6. 47.

És mikor estve volna, ahajo atenger közepin vala, és ő egyedül⁴⁰¹ aföldön, és látvan őket munkáladni az evezesben, (:mert ellenkező szél vala) és az éjnek negyedik vigyázása felé. hozájok mene járván atengeren, és el⁴⁰⁴ akar vala mellettek menni, azok pedig hogy láták ötet, atengeren jádni, szemfény vesztésnek áliták lenni, és fel kiáltának, mert mindnyájan láták ötet, és meg háborodának, és mindgyárt⁴⁰⁵ azolla vélek, és mondá⁴⁰⁵ nekik, Bizzatok, én vagyok, ne féllýetek, és bé mene hozájok ahajoba, és meg szünék aszél, és annál inkább álmelkednak vala magokban., mert nem érték a kenyerek dolgát,⁴⁰⁶ mert szívek vak vala, és mikor atengeren által mentek volna. jövének a Genezáret földére, és a partra jutának, és mikor ki mentek volna

⁴⁰¹ *éa* [*s* — *t*-ből javítva.]

⁴⁰² *mint* <*sz*> mászor,

⁴⁰³ *el* [Beszúrás.]

⁴⁰⁴ [Íráshiba:] *mandá*

⁴⁰⁵ *dolgát*, /*l* betű későbbi betoldás Mikestől a sor fölött.]

ahajobol. mindgyárt meg üsmérték ötet, és el futván az egész tartományt, kezdék nyoszolyákban abetegeket széllyel hordozni, ahol hallják vala ötet lenni, és valahová bé mégyen vala afalukba, vagy majorokba, vagy városokba, az uttzákra teszik vala abetegeket, és⁵ kéri vala ötet, hogy akár tsak a ruhája peremét⁴⁰⁷ illetnék, és valamenyin illeték vala ötet, meg gyógyulnak vala.

Magyarázat

K Mit jelent amái Évangyéliumban a szelvész, és a félelem a melyben akristus hadgya esni az Apostolit?

[156b:] F E képe mind annak valamit az Isten meg enged hogy¹⁰ történnék ahiveken ez életben, amelyben meg próbállya őket a sok változásal., amagok ros sz hajlandóságokal, üldöztetésekkel. a mellyek egyik amásikát követik mint atenger habjai,⁴⁰⁸ az Isten ezeket meg engedi azért, hogy meg erősittse ahitben., a mely meg gyengül atsendésében., az ő segittsége meg tarttya és meg szabadittya azoktol.,¹⁵ amidön annak ideje eljö, elegyes egy keresztyének az élete jóval és gonoszal; erővel és gyengeséggel. és ugyan ajó, és agonosz ellen valo viaskodása által, ad az ur gyözedelmet néki, ellenségín, és adgya néki békeségit.

K Mit kel tselekedni ezekben a kísértetekben., próbákban.?

²⁰ F Arra igen vigyázunk hogy meg ne tsökenyünk, ahitben és abizodalomban., meg ne rettenyünk, se éjeli⁴⁰⁹ látásnak netarttsuk amidön a kristus segittségünkre jö, akristus maga látogat minket midön nyomorgat., és próbál, és nem az ellenség, legyünk bizodalomal, és remélyünk areménség ellen is, hogy az ő irgalmasága, kezeit²⁵ nyujttya nekünk. aveszedelemből kiveszen., és meg szabadit a nyomoruságoktol, melyeket az ő igassága küld reánk

K A kristus miképen tsendesiti meg félelmünket, amidön olyan félelemben vagyunk, mint amelyben valának az Apostolok.?

³⁰ F. Az ő szavával tsendesiti meg. és kegyelmével, mondván ami lelkünknek, bizzál, ne fély, én vagyok üdveséged, amidön parantsol aszelvésznek, meg tsendesedik, buzgosággal kel azt **[157a:]** kérni, és meg segít minket, és jelen valo létit szívünkkel meg érezteti, és eze-

⁴⁰⁷ [Elírás:] premét

⁴⁰⁸ [Javítva: *habja*,-ból az *i* betű betoldásával:] *habja*, *i*,

⁴⁰⁹ éjeli [*e* — fölött hosszú ferde vonal; nem ékezet.]

ket a vigasztalásra való szokot fogja nekünk mondani. Én vagyok, ne foly.

K. Mi okozza az ilyen állapotban ami féltékenységünket. és kicsiny szívűségünket?

F A mi magunkhoz való szeretetet, amely oka, hogy nintsen se hitünk, ne bizodalunk, az ördög látván gyengeségit az embernek, kicsiny szívűnek igyekezik tenni, az igazakat azért, hogy elé ne mennyenek az Isteni szeretetben, avilági embereket pedig tsalárd békeségben, és nyugalomba tarttya, azért hogy avéteknek mélységében meg maradgyanak, amelybe ugy vannak, valamint az egyiptiusok valának atenger fenekén.

K Mit kel tsinálni, amidön abban afel háborodásban, és nyughatatlanságban vagyunk?

F Fel kel serkenteni az el alut kristust, abékeséges türesem, és abuzgo imádsagal., öhozája kel folyamodnunk, kérjük segítségit, hogy tsendesítse meg szívünkbe a szélvészt, és adgya kegyelmit szolgálattyaiban való meg maradásunkra, hogy ha pedig hamarságal meg nem halgat, és anyughatatlanság⁴¹⁰ még tart, hitesük el azt magunkal., hogy azon az uton akar minket vezetni, az üdveségre, és hogy az ő halgatása, elő menetelünkre fog szolgálni,

[157b:] K Mit jelent szent Péternek kicsiny hite, amelyért tsak nem el merüle?

F Jelenté az olyan keresztyéneket, akik azt gondollyák hogy már minden oda vagyon, a midön az emberi segítségétől meg fosztatnak, akiknek nem igen nagy bizodalnok lévén az Isten mindenhatóságában, és véghetetlen jóságában, inkább az emberi gond viseleshez⁴¹¹ támaszkodnak, és a magok erejekhez. mint sem az Isteni segítséghez, ettől is vagyon, hogy nagy része akeresztyénekek⁴¹² a világ tengerének habjaiban el merül, holot el kellene azt magunkal erősen hitetni, hogy amidön mindenről ketségben éshetünk az emberek iránt, és hogy töllök semit nem remélhetünk, az Isten akor jő örömet segítségünkre. és akor mutattya meg az ő mindenható karjának erejét.

K Mit tanulhatunk az Apostolok példájából,⁴¹³ akik minek utánna annyi tsudát lattak volna, még is olyan vakok?

⁴¹⁰ anyughatatlanság [u fölött áthúzott vessző.]

⁴¹¹ gond viseleshez [h előtti s betű z-ből javítva.]

⁴¹² akeresztyénekek [Kereszttel jelölt beszúrás a lap alján.]

⁴¹³ példájából, [A két á betű ékezeze csak igen halványan látszik; b betű hasonlít a t-hez.]

F Meg láthattuk abból, hogy micsoda nagy a setéttség a melyet avétek a mi elmenkben hintet, és hogy micsoda haszontalanok ami okoságink, és villámlásink, hogy ha tsak akristus meg nem világosit minket, szent lelkével. ezért is tartozunk meg vallani néki, hogy ha tsak nem méltoztatik fel nyitani szivünknek szemeit, az ő igazságára, mi egész életünkben vakságunkban fogunk maradni.

[158a:]NAGY BÖJT. 1 VASÁRNAPJÁN

Imádság.

Oh' Istenünk aki meg tisztított Anyaszent egyházadot, anagy böjtel. melyet meg tart minden esztendőben, ad meg nyerni népednek jó tselekedetivel, amit igyekezik meg nyerni bojtölésivel, a mi urunk.
10 J. k.

Epistola.

Szent Pál. 2. Cor. 6. 1.

Intünk pedig segítvén, hogy az Isten malaszttyát heaban ne vegyétek, mert azt mondgya, kellemetes időben meg halgattalak, téged, és az üdveségnek napján meg segítettek, téged, imé most vagy on akellemetes idő. imé most az üdveségnek napja, senkinek semmi botránkozást nem adván, hogy ne szidalmaztassék ami szolgálatunk, hanem mindenekben visellyük magunkat mint Istennek szolgálai sok türésben, háboruságokban, szükségekben, szorongatásokban, vereségekben, tömlözökben, támadásokban. munkákban, vigyázásokban. böjtölésekben, tisztaságban. tudományban, hoszu várakozásban. kegyességben, a szent Lélekben. tettetés nélkül valo szeretetben, az igazság igéjében. az Isten erejében, az igazság fegyvere által. jobb, és bal kéz felöl. ditsőség és gyalázat által. gonosz, és jó hir által. mint hitetők, és igaz [158b:] mondok, mint üsméretlenek,⁴¹⁴ és üsméretesek, mint meg halók, és imé élünk, mint meg veretettek, és meg nem öletettek, mint szomorua, mindenkor pedig örülök, mint szükölködők, sokakat pedig meg gazdagítottok. mint ha semmink nem volna, és mindennel bírók

⁴¹⁴ üsméretlenek, [r-l-ből javítva.]

K Mellyek azok akegyelmek. amellyekre int szent pál hogy hejában ne vegyük?

F A krisztusban való hitt, az Évangyéliumi igaságokrol való üsmerettség. az ő példájának szenttsége, aszentségeknak kegyelme, a szent indulatok, és kivánságok, melyeket⁴¹⁵ a jó erkölcsre ád, ha ezekkel nem élünk, ezekért alázasabbak nem leszünk. magunknak jobban ellene nem mondunk, békeséges, türöbdek, és adakozobbak nem leszünk, így akegyelmet haszontalanná teszük, és haszon nélkül⁴¹⁶ veszük.

¹⁰ K. Mitsoda, az az alkalmas idö, amelyről szol az Apostol.?

F Az, ez életnek egész ideje, a mely az ur irgalmaságának ideje. az olyan idö, a melyben az Anyaszent egyház tiszteli anagy titkokot, példának okáért, a negyven napi böjtnek ideje, a melyben a mennyei tárház meg vagyon nyitva; ahonnét az Isten osztogattya kegyelmét, penitentzia tartoknak, és az ártatlanoknak bövségel; élni kel tehát azzal a szent idövel., ha abban a kegyelemben részesülni akarunk, mivel ha azt az idöt el vesztyük. magunk gondatlanságiból, félö hogy az Isten [159a:] elne távozek töllünk, és magunkra ne hadgyon. attól is füg a mi örökké valóságra való sorsunk, mert abban az idöben akarja akristus közleni velünk. halálának gyümöleseit, ha részt akarunk venni szenvedésiben a penitentzia által. hogy ha pedig hejában el hadgyuk azokat adrága orákokt el mulni, mindent el vesztyünk, és⁴¹⁷ magunkot is, hogy pediglen ezekre figyelmeteséggel legyünk, az Anyaszent egyház. azért olvastattya ezt a levelet. aböjt kezdetin, mivel ez, az aratásnak ideje. lévén, mindennek szükséges esztendöre valot gyüjteni.

K Mire tanit még minket szent pál ebben aletzkében?

F Meg akarván amaga viselésit menteni, amely ellen sokat beszéllének, le írja magát. és egyszers mind formáját is adgya a maga munkáiban., és jó erkölseiben. egy valóságos Évangyéliumi pásztor-nak. amaga hivatallyát annyiban viszi méltán végben, a mennyiben az ő maga viselése hasonlít ehez anagy Apostoléhoz

K. Mitsoda jó erkölcsököt kíván az egyházi szolgálktól?

⁴¹⁵ melyeket [et: Sor fölötti beszúrás.]

⁴¹⁶ nélkül [Beszúrás.]

⁴¹⁷ és <magu<n>kotis> magunkot is, [A törölt részben az <n>: sor fölötti beszúrás, is: nehezen olvasható, í-je fölött nincs pont.]

F Hogy békeséges tűrők legyenek, minden féle nyomorúságokban, és szükségekben. hogy készek legyenek akristusért el szenvedni, és mások üdvösegeikért, a szükségeket, vereségeket, tömlőzőköt, támadásokat, éhségeket, vigyázásokat, hogy fenyeskedgyenek, atisz-
5 taságban., tudományban, akegyeségben joságban., aszent lélek ajándékában; tettetés⁴¹⁸nélkül valo sze-[159b:]retetben., az igaság igéjében, az Isten erejében, az Isten fegyverébe. hogy vitezkedgyenek jőbb, és bal felől, az az, minden féle állapotba, mind jó, mind rosz állapottyokban., aditsőségben, és a gyalázatban.

10 K Miképen kel vitezkedni aditsőségben, és a gyalázatban,

F Nem kel az egyházi szolgálknak fel fuvalkodni, se ditséretekben, se atiszteletekben, amellyeket adnak nékik, se azért el ne hadgyák magokat, ha az emberek meg vetik, gyalázák, és hitetőknek tarttyák, az olyanok kik nem üsmérik, és üsméretleneknek, noha üsméretesek
15 ajók előtt.

K. Miért mondgya hogy olyanok mint a meg halok, és mind azon által mint az élők?

F Azért 1. mert ha szinte nagy veszedelemben fogog is minden nap az élettyek, de az Isten meg tartoztattya dühöségik ellenségeknek, és
20 meg nem engedi halálokokot, 2 mert egyaránsu képen kel nékik tekénteni ahalált és az életet, akár azt akarja az Isten hogy meg halyanak, akár azt hogy élyenek. 3. azt is el mondhatni hogy szüntelen munkálodnak azon, hogy mindeneknek meg halyanak, de az olyan halál nékik, kút feje az életnek, és igy ök, mint meg halok, és imé élők,
25 mert szüntelen sietnek ahalálra, a mely öket örökké fogja éltetni, avasloságos élettel.

K Miért mondgya, hogy mint szomoruaik, mindenkor pedig örülők,?

F Azért mert ha szinte nyomorúságokot, és keserüségeket szenvednek is, aszent Léleknek örömiben szenvedik, és akik vigaságal szenvednek azért, aki érettek anyit szenvedet.

[160a:] K Miért mondgya hogy szükölködők, még is sokakat meg gazdagitok. mint ha⁴¹⁹ semijek nem volna mindennel birnak.?

F Mert tellyeségel ellene mondván avilági joknak., másokat meg
35 gazdagittanak, adományokal, és reájok hintik, a kegyelemnek kintsét, a melynek ök aki osztogatói, nem lévén semmijek. szegények itt a

⁴¹⁸ [Javítva: *tetésből*, sor alatti beszúrással.]

⁴¹⁹ meg gazdagitok.<?> mint ha

földön, és készek mindent el veszteni, és el hagyni, mind azon által mindent birnak, mert azt birják aki mindent bir, sokkal inkább is meg elégednek amagok sorsokkal., mint sem azok., kik sok jóságokat birnak.

Évangélium.

Szent Matth. 4. 1.

- ⁸ Akkor Jézus apusztában vitették alélektől. hogy meg kísértetnék az ördögtől, és midön böjtölt volna negyven. nap⁴²⁰ és negyven éjjel, az után meg éhezék, és hozája járula akisértő. monda néki, ha Isten Fia vagy, mondgyad hogy ekövek kenyerekké legyenek, ki felelvén mondá. irva vagyon nem tsak kenyérel él az ember, hanem minden
- ¹⁰ igével, mely az Isten szájából származik, akkor fel vivé ötet az ördög a szent városba. és a templom tetejére állatá ötet, és mondá⁴²¹ néki, ha Isten Fia vagy botsásd le magadot, mert irva vagyon, hogy az Angyalinak parantsolt felöled, és kezekbe vesznek, téged, hogy ne talám köbe ne üssed alábadot monda néki Jézus, ismég irva vagyon,
- ¹² ne kísértted ate uradot Istenedet.⁴²² ismég fel vivé ötet az ördög egy igen magos hegyre. és meg mutatá neki avilágnak minden országit, és azok ditsőségét. és mondá néki, ezeket mind néked adom, ha le esvén imá-[160b:]dandasz engem; akkor mondá néki Jézus, meny el rátán, mert irva vagyon, ate uradot Istenedet imádggyad, és tsak néki
- ¹⁴ szolgály, akkor el hagyá ötet az ördög, és imé az Angyalok jövének és szolgálának néki.

Magyarázat⁴²³

K. Miokra valo nézve mene akristus apusztába kereszttsége után, és menek előtte el kezdené predikálását.?

- ¹ I. Hogy nekünk például lehesen, és hogy meg mutassa nekünk, hogy akereszttségben vett kegyelem. meg tartására, szükséges avilágtul el távozni, akülönös életet szeretni, az imádságot, és penitentziát

⁴²⁰ nap [Beszúrás halványabb tintával.]

⁴²¹ mondá [d—k-ból vagy h-ból javítva.]

⁴²² Istenedet. [d—k-ból vagy h-ból javítva.]

⁴²³ Magyarázat [Utólag beírva halványabb tintával, ékezetihával.]

tartani, 2. arra akarta tanítani azokat kik az egyházi rendben akarnak menni, hogy minek előtte másokat tanítsanak. atanításhoz, akülönös étettel, avilági dolgok el hagyásával, és a sanyaru étettel kel készülni, és azon igen lenni hogy meg gyözhese az üdveség ellenségit, és főképen.

5 ahárom ágait atest kivanságának, a szem bujálkodásának, és az élet kevélységének, mivel ezek eredeti minden vétkeknek,

K. Miben foglalatoskodék az üdvezítő negyven napig apusztában?

F Az imádságban., aszüntelen valo kemény böjtölésbe. mindentől meg lévén fosztatva, de tellyes volt szent Lélekel, ót akisertő meg

10 kisérté ötet, és ezen tselekedetivel meg érdemlé nekünk az imádsagnak, akülönös életnek, és a penitenzia tartásnak kegyelmét. és akisértetek gyözedelmit. .

[161a:] K szükséges valaé hogy akristus meg próbáltassék.?

F Arra nem vala ő néki magának szüksége, mivel ő maga vala

15 az ártatlanság, és a szenttség. de magára vévén bünceinket, szükséges vala az ő testének, az az, az Anyaszent egyhaznak, és az ő tagjainak, ugy mint ahiveknek, meg akará gyözni azördögöt,⁴²⁴ atestet, avilagot, hogy ő benne vessük minden bizodalmunkat meg gyözvén tehát ezt ahárom ellenséget, meg gyözte, ami egész életünkben valo ellensé-

20 ginket, ha mi is ezeket meg gyözük, nem lészen hatalma mi rajtunk az ördögnek. és ha azokat meg gyözte amaga személyében, mi bennünk is meg gyözi, hogy ha hiven kaptssollyuk magunkot hozája.

K Mellyik kisértet ellen akara először az üdvezítő ellene állani?

F A test kivanságának, amely az érzekenységi gyönyörüségeknak

25 szeretete, azördög arra akará ingerleni hogy aköveket kenyéréé változtassa, hogy eleget tenne az éhségnek, melyet szenved vala, és mind azoknak a kisértő gyönyörüségeknak, amelyeket az ember érezhet atestben, és mind annak valami az érzekenységet ketsegteti,

K. Mellyik amásodik kisértet?

30 F A szemnek bujálkodása, ez olyan rendeletlen kivanság amely mindent meg akarna látni, tudni, próbálni, tsak abbol agyönyörüségből, hogy tudhason valami ujságot, ezt jelenti nekünk azzal. amidőn az Isten Fiát agonosz lélek fel emelé a tem-[161b:]plom tetejére,⁴²⁵ tanatsolván azt néki hogy ugordgyék le onnét, talám az

35 Angyalok a szent irás mondása szerént, a kezekben veszik, hogy meg ne üsse magát. és ugy magais meg lattyá, ha az Isten Fiaé.

⁴²⁴ <atestet,> azördögöt, atestet,

⁴²⁵ <teles> tetejére,

K Iktodák azok, akiket ilyen formában kísért az ördög?

F Mind azok, akiket arra ingerli, noha⁴²⁶ észre nem veszik, hogy az egyházi tiszttségekre, és méltóságokra emellyék magokat olyan tsalando bizodalomal hogy az Isten meg segitti öket, és nékik is olyan segittségít adgya, valamint másoknak, akik azokat az ő rendeléséből veszik fel; azzal az Istent kísértik, és azt akarják hogy tsudát tegyen, és anagyob kegyelmét azoknak adgya, a kiket arra hi, és akik a maga hittségből, és nagyra vágyásból. akarnak elé menni, az ördög fel emeli öket, hogy nagyobot essenek,

¹⁰ K Az ördög nem tsalé meg sokakat, a hejában valo látásal és tudásal?

F Meg tsal sokakat. akikel azt hiteti el, valamint ami első Atyáinkal, hogy olyanok léznek mint az Istenek, meg tudgyák ajót, és agonoszt, hogy ha amély tudományokra adgyák magokat. ha a természetet visgállják, ha az elrejtet titkokot visgállják, ha ugy töltik életeket, valamint az Athénes béliek, ahir mondásban. és halgatásban, act. 17. 21. és soha arrol nem gondolkodnak ami leg szükségesebb. a világon, mindent tudnak., tsak éppen azt nem tudgyák, a-[162a:]mi szükséges az üdveségre, minde⁴²⁷ nagy tsalárdsága az ördögnek. aki vélek el hiteti hogy ilyen modon kel felyül haladni a több embe- roket, és nem veszik észre. hogy tsak azért akarja öket így fel emelni. hogy az után anyomoruságnak mélységiben vesse öket.

¹¹ K Mikor atudás, és hallás leg veszedelmesebb?

F A midön azt akarják meg tudni, amit tsak egyedül az Isten tudhat, amidön atiltot tudományokhoz folyamodnak, a setéttségnék öket segittségül hiják, aki nem egyébert ígér olyan tudományt, hanem hogy meg tsallya, és el veszese az olyan vakmeröket, még az olyan tudomány is a mely által akarják érteni a titkokot, és tudosok akarnak lenni avallás dolgaiban, nem más okból, hanem tsak atudásért, még az is⁴²⁸ a szent írás szerént vétkes vakmeröség, *A ki a felségnek visgálója, le nyomatatik adítsöségtől*, prov. 25. 27. *magosb dolgokat magadnál ne keress, és erősebeket magadnál ne visgály, hanem amiket neked parancsolt az Isten, azokrol gondolkodgyál*⁴²⁹ *mindenkor, a heában valo dolgokat ne visgáld, és sok dolgaiban ne légy nyug- hatatlan* Eccli. 3. 22. 24.

⁴²⁶ noha [előtt úgy látszik h-t kezdett írni, de nem folytatta.]

⁴²⁷ minde [e — sor fölötti beszúrás halványabb tintával.]

⁴²⁸ még [é—i-ből? javítva.] <is> az is

⁴²⁹ gondolkodgyál [d — utáni g betű javítva l-szerű betűből.]

K kitsodák azok, akik mint az ördög, a szent írásból akarják tévelygéseket fel állítani?

F Azok az eretnekek, és mind azok, akik viszá élnek a szent írásokkal., és akik azoknak rossz értelmekeket adnak, hogy segíthessék rossz tanítá-
sokot. és meg tsalhasák atudatlanokot, és az egy ügyüeket. 2. petr.
3. 16. a pedig attól jö. hogy [162b:] nem akarják tanulni aszent Atyák
írásit, és atraditiot, akiktől veszük avalóságos értelmit a szent írás-
nak, és tsak a magok tsalando elméjeket követik, amely nagy maga
hittség.

10 K. Mellyik a harmadik kísértet?

F Az életnek kevélysége, tudni illik, avilági méltóságnak, és bet-
sületnek, rendeletlen szereteti, az ördög fel vivé az üdvezitöt egy nagy
magos hegyre ahonnét meg mutatá néki avilágnak minden országit,
pompáit, és ditsöségit, és azt igéré néki, hogy mind azokat nékie ad-
gya, tsak le borulván imadgya ötet, eszerént tsallya meg ez a kevélyek-
nek királlya mind azokat kik uralkodni akarnak másokon, kik a mélt-
óságokat, avilági hejában valóságokat szeretik, azokat, kik ural-
kodni akarnak másokon, sok jországokal, gazdagságokkal., mitsoda tsa-
lárdságal mondgya. hogy mindenek az övéi. és annak adhattya,
akinek akarja, mind azon által az Isten hogy meg büntesse az em-
berek kevélységit, meg engedi, hogy ennek atsalártnak rabjai, és
imádoi legyenek,

K Miképen tanit arra akristus. hogy el üzük az ördögöt a midön
kisért minket?

25 F A maga példájával, mivel hogy valósággal el lehesen ötet üzni.
szeretni kel az imádságot. amagános életet. a penitentziát, és az Isten
igéjét, az üdvezitö, hogy ezt a kísértöt meg gyöze, avilágtól el távo-
zik, apusztában. az imádságban, a böjtölésben, és nagy szükségben
élt, és a kísértetek ellen a szent írást teszi, azért hogy miis tellye-
30 [163a:]sek legyünk az üdveségnek igazságival, hogy ha azt akarjuk hogy
meg oltalmaztassunk akisértetben. ilyen fegyvert készítet nekünk
az Isten Fia, és ilyen fegyverrel akarja hogy ellene álljunk az üdve-
ség ellenséginek, ezt a példát⁴³⁰ adgya előnkben az Anyaszent egyház,
ezekben a szent böjti időkben. hogy ahoz szabjuk magunkot. ugyan
35 azért is ad az egész böjtnak minden napjaira ujab, ujab oktatásokat.
az ó, és az új testamentumból., hogy minden féle kísérteteknek ellene
álhasunk,

⁴³⁰ [Elírás:] a pedát

Imádság

oh' Istenünk, üdvességünknek kezdete, téríts meg minket, és hogy hasznunkra lehesen eza bójt, adgyad hogy szerese ami lelkünk menyei oktatásidot, ami urunk. J. k.

Epistola,

Ézék. 34.. 11.

Mert ezeket mondgya az ur Isten, imé én magam fel keresem az én juhaimot. és meg látogatom őket, amint meg látogattya apásztor az ő nyáját, az napon mikor az ő el széledet juhai között vagyon, ugy látogatom meg az én juhaimot, és meg szabaditom őket. minden helyekről a mellyekre el széledtek, volt. a fellegnek, és a homályoságnak napján. és ki viszem őket a népek közül. és egybe gyűjtöm, őket a földekről, és bé viszem őket. az ő földek-[163b:]re, és legeltetem őket az Izrael hegyén. apatakoknál, és a földnek minden lako helyein, igen bővséges mezőn legeltetem őket. és az Izrael magos hegyein lesznek, az ő legeltetések. ott nyugosznak meg a zöldelő füveken. és a kövér legeltetésekén legeltetnek az Izrael hegyein. Én legeltetem az én juhaimot, és meg nyugotom őket, ugy mond az ur Isten., a mi el veszet fel keresem., és ami el⁴³¹vettetett viszá hozom, a mi meg töröt bé kötöm. és ami erőtlén meg vastagítom. és ami kövér, és erős, meg őrizem, és legeltetem azokat ítéletben.

Magyarázat.

K. Magyarazd meg nekünk ahasonlatoságot, a melyről szol a proféta!?

R' A nyáj amelyről it szól az Isten, jelenti az Anyaszent egyházat, és akeresztyéneket, akiből áll, a pásztor pedig a kristus. aki láthatatlan képen vezérel a lelkeket⁴³² ömaga, és látható képen az ő szent szolgál

⁴³¹ el [: sorvégen,] el [: új sor elején.]

⁴³² lelkeket [után vessző volt, de áthúzta.]

pásztori által. a juhok el szélyednek akkor, amikor az Istent nem üsmérik, a midön a világban el szélyednek., amidön rosz kívánságokhoz kötelezlik magokat., a midön rabjai az ördögnek, és a véteknek, akristus esze gyűjti abbol az el szélyedésből, amidön szolgálattýára
5 hja öket. ma-[164a:]gához kapsollya, és egy testé teszi öket⁴³³ aszeretet által, alegaltetések jelentik az Anyaszent egyház tanítá-sit, a vallás béli titkokot, és a szenttségeket, a melykel táplállya öket, és a más életben, a mennyei hazát, ahová vezeti öket.

K Mitsoda oktatást ád amaí letzkében az Anyaszent egyház?

10 F Meg tanittya apásztorokot arra, hogy mi formában. vezessék alelkeket, akiket reájok bizot a kristus, hogy azokat vigasztallyák nyomoruságokban, és szomorúságokban. segittsék szükségekben., keresék fel öket a vétekben valo el tévelyedésekben, békeséges tü-réssel szenvedgyék fogyatkozásokat, és annak ajó pásztornak eleiben
15 vigyék öket, aki meg holt érettek.

K Miképen⁴³⁴ kötözi bé sebeit egy jó pásztor az ö juhainak?

F A midön azon igyekezik hogy meg gyógyittsa abünösököt, akik az Istenhez akarnak térni apenitentzia által. az ö gyengeségekből. a melyben vannak avétek után, ne hogy lankadságok miat,⁴³⁵ ismét
20 az ördög, és avétek szolgálattýában essenek. az orvoság pedig a melyel kel kötözni, a, hogy el távoztassa öket a vétekre vivő alkalmatoságok-tol' jó rendet szabjon nékik, hogy miképen éllyenek, foglallya az imádságban, az Isten igéjéről valo olvasásban. és elmélkedésben, tartoztassa meg öket avétektől. jó oktatási, és példa adási által.

25 [164b:] K Mit kel azon érteni, hogy az Isten meg örzi, ami kövér és erős?

F Azt hogy ö mindenkor vigyáz az igazakra, hogy meg tarttsa öket az igasságban, és hogy elő mennyenek az jó erköltsökben, szent Bernárd szerént, aki a jó erkölcsökben elő nem megyen. az olyan
30 viszá megyen

K Ebből aletzkéből. aközönséges hivek mit tanulhatnak?

F Azt tanulhattýák, hogy midön az ur parantsollya a pásztorok-nak, hogy a nyájra nagy gondgyok legyen. ebből következik hogy a
35 hiveknek engedelmeskedni kel szavoknak, intéseknek, és követni kel. arendet melyet elejekben adnak, és nem amagok akarattýokot.

⁴³³ öket [utáná áthúzott vessző.]

⁴³⁴ Miképen [p-t-ből? javítva.]

⁴³⁵ lankadságok <után> miat,

vagy kívánságokat, *engedgyetek*, mondgya szent pál. hebr. 13. 17 a ti elötetek jároknak, és birtokok alat legyetek, mert ök vigyáznak, ugy mint számot adok, ati lelketekért, hogy örömel tselekedgyék azt, és nem nyögve, a mely néktek nem használna.⁴³⁶

Évangyélium.

Szent Matth. 25. 31

- ³⁵ Mikor pedig el jö az ember Fia az ö Felségében. és minnyájan az Angyalok véle, akkor üll az ö felségének székiben, és eleiben gyűlnék minden nemzettségek, és el választtja őket egy mástól, amint apásztor el választtja a juhokat, a gödölyéktől. és ál-[165a:]lattya a juhokat az ö jóbjára, agödölyeket pedig a ballyára, akor mond a király azoknak., kik az ö jóbjára⁴³⁷ lésznek, jöjjetek el én Atyámnak áldottai, birjátok a világ kezdetétől fogva néktek készítettett országot, mert éheztem, és ennem adtatok, szomjuhoztam, és innom adtatok., jövevény voltam. és bé fogadtatok., mezítelen, és bé⁴³⁸ fedeztetek engem, beteg és meg látogattatok. engem., atömlöczben voltam.
- ³⁶ és hozám jöttetek. akkor felelnék néki az igazak mondván, uram mikor láttunk tégedet éhezni. és tápláltunk tégedet, szomjuhozni. és italt adtunk néked. mikor⁴³⁹ láttunk pedig jövevényül, és bé fogadtunk téged, vagy mezítelenül és bé fedeztünk téged, vagy mikor láttunk téged betegen, vagy a tömlöczben, és hozád mentünk, és felelvén
- ³⁷ a király mond nékik. bizony mondom néktek, valamig egynek ez az én leg kissebbik atyám fiai közül⁴⁴⁰ tselekedtéték, nékem tselekedtéték, akkor mond azoknak is kik balra lésznek, mennyetek el tőlem átkozottak, az örök tüzre, mely az ördögnek készitetett, és az ö Angyalinak. mert éheztem., és nem adtatok ennem, szomjuhoztam, és nem adtatok nékem italt. jövevény voltam. és bé nem fogadtatok engem, mezítelen, és bé nem fődöztetek, be-[165b:]teg, és a tömlöczben, és meg nem látogattatok engem, akkor felelnék néki azok is. mondván uram mikor láttunk téged éhezni, vagy szomjuhozni, vagy jövevény-

⁴³⁶ [Az idézetből csak az *engedgyetek*, van aláhúzva; Mikes általában aláhúzza az idézeteket.]

⁴³⁷ jóbjára [Második *j-r*-ből javítva.]

⁴³⁸ és <fe> bé fedeztetek

⁴³⁹ mikor <ped> láttunk pedig

⁴⁴⁰ közül <közzül> tselekedtéték.

nyúl. vagy meztelenül. vagy betegen. vagy a tömlőczben, és nem szolgáltunk néked.? akkor feleli nékik, mondván, bizony mondom néktek, valahányszor ezeket nem tselekedtétek egynek a kitsinyek közül, nékem nem tselekedtétek, és ezek az örök kinba mennek.
5 az igazak pedig az örök életben,.

Magyarázat

K. Mi végre olvastattya az Anyaszent egyház ezt az Évangyéliumot anagy böjt kezdetén.?

F Azert hogy a penitentiára, és a jó tselekedetekre indíttson minket, az örökös jutalomra való nézve, és meg utáltassa velünk avétket. és hogy tarttsunk attól az örökké való kintól. a melyel büntetődik a véték,

K A kristust, mitsoda forma alatt adgya elönkbe a mái Évangyélium?

F Egy olyan pásztornak formája alatt. aki az ő juhaihoz tellyes jószágal, és szeretettel, aki örökösön el választtya a gödölyektől.
15 és olyan igaz, és kemény biro formája alatt, aki meg jutalmaztattya a jókót, és meg bünteti agonoszokot, és mindenikének tselekedete szerént fizet meg.

[166a:] K Mitsoda formában fog el jöni avilág itélésére ?

F Más képen fog el jöni mint meg testesülésekor, az első eljövetelekör, alattson rendben, és gyengeségbe jöt le, de az utolsó eljövetelekör nagy fényeséggel, nagy ditsőséggel, és nagy hatalommal. fog el jöni, hogy meg ditsöitste azokat kik részt vettek az ő meg aláztatásiban. és hogy meg szégyenitste azokat kik⁴⁴¹ abban az állapottyanban meg vetették, ötöt, nagy hatalommal jö el, hogy boszut állyon
25 az igazágtalanságért, és erőszak tételért, melyeket szenvedtek az ő hivei, hogy ezeknek ellenségit, érdemek⁴⁴² szerént karhozattassa, és hogy azokat apokol béli hatalmasoknak kegyetlenségek alá vesse,

K. Mit jelentnek ajuhok, és a gödölyék?

F Jelentik aválasztattakat, akiket jobb keze felöl állittyá, agödölyék jelentik az el vettetteket, akik bal keze felöl léznek, az elsők a juhokhoz hasonlítatnak, az ő egy ügyüségékért, engedelmeségékért, és ártatlanságokért és az utolsók agödölyékhez, az ő utalatoságokért, rendetlenségékért, akik tsak avétket szomjuhozták.

⁴⁴¹ kik <részt vettek> abban

⁴⁴² érdemek [k — hosszú sz-ből javítva.]

K. Mitől vagyon a, hogy akristus halando életében ember Fiának nevezte magát, amái Évangéliumban királynak nevezi. ?

F. Alázatoságból⁴⁴³ nevezte magát ember Fiának [166b:] és azért hogy meg mutassa., hogy hozzánk hasonló akart lenni. és hogy halando valamint mi, akarván magát az által is szeretetni mi velünk. és minket magához hasonlóká tenni, de mostanában királynak nevezi magát, mert országában. és ditsőségében lévén, kész részesíteni mind azokat akik az övéi, és akiket vérin váltotta meg, és ki rekeszteni abból örökösön az ő alazatoságának. és szenvedésinek ellenségeit

K Miért adgya országát azoknak. kik jobb keze felől állanak?

F Mert az ő Attya el készítette nékik azt az országot világ kezdetétől fogvást, és öröktől⁴⁴⁴ fogva az ő örökös el rendelése által,⁴⁴⁵ választván arra őket ingyen való irgalmaságából., és örökös fiaivá fogadván őket, bé töltötte kegyelmével, és áldásával., hogy méltoká tehesse őket ahoz az örökséghez, ajó tselekedetek, és jó erkölcsök által, mellyeket benne tselekedet, és a melyet szent pál. szerint, eph. 2. 30.⁴⁴⁶ minden idők előtt, készített el nékik, ugy anyira hogy az a választás, az ő országának, nékik való el készítése, és fiaivá való fogadása, ő nékik nagy áldása, és kegyelme az Istennek, az ő joságotól, irgalmaságotól, és szeretetétől is vették mind ezeket.

[167a:] K Mitől vagyon hogy akristus aválasztottak üdveségit egyedül az irgalmaság tselekedetinek⁴⁴⁷ tulajdoníttya, és akárhozatot, ezen tselekedet el mulatásának, hát az igasság. szüzeség, és több jó erkölcsök, nem jutalmaztatnaké meg, és az ezekkel ellenkező vétkek, nem büntetődneké meg?

F kétség nélkül az egész jó erkölcsök meg jutalmaztatnak, és minden vétkek meg büntettettek, mind azon által. azt mondhatni. azt is kel mondani, hogy tsak az irgalmaságnak tselekedetiért üdvezölünk. és annak el mulatásáért kárhozunk el. mert tsak egyedül van a jó erkölcs teszi érdemesé atöbbit. és enélkül nem lehet meg nyerni abünnnek botsánattyát. az irgalmaság, és az Isteni szeretett mind egy, az Isteni szeretet üdvezíti azt. akiben uralkodik, és anélkül bizonyosan üdvesznek, azon szeretettel ha akristusnak egy pohár vizet adunk

⁴⁴³ Alázatoságból [Első l-z-ből javítva.]

⁴⁴⁴ az öröktől (az ő örökös) fogva az ő örökös

⁴⁴⁵ által, [a-ju fölött áthúzott vessző.]

⁴⁴⁶ [Pontatlan hivatkozás:] eph. 20. 20.

⁴⁴⁷ [Íráshíttu] tselekedetinek [illeszkedés így, elvéte.]

a szegénynek képiben, az Isten előtt érdemet nyerünk, és anélkül, ha mind az egész szegényeket táplálnok is, ha martyságot szenvednénk is, semmi haszna nem lenne., 1. cor. 13. 3.

K Ha ez így legyen, miképpen üdvözülhetnek a szegények, és az⁵ iffiak, akik nem adakozhatnak?

F Az Isten csak azt kívánja mindeniktől, a mi tőle ki telhetik. és nem azt ami lehetetlen., mert ha az **[167b:]** akarat kész, a szerént amije legyen kellemes, nem a szerént a mije nintsen, 2. Cor. 8. 12. de ne gondollyuk magunkot olyanoknak, akik semmit nem adhatunk. hogy ha elegendőt⁴⁴⁸ találunk arra hogy bé töltsük kevélységünket, nyalkaságunkot, és nagyra vágyásunkot., a mit adunk arosz kívánságnak, azt el vonjuk a felbaráti szeretettől, ez-egyik a másikkával meg nem egyezhetik.

K. Hogy lehet annak mást segiteni a kinek semije nintsen?

F Az olyan akinek egyebe nintsen csak a jó akaratya. annyit ad valamenyit az Isten kíván tőle, csak valójában legyen szivében az a jó akarat., a jó akarat, mondgya⁴⁴⁹ szent Agoston, a szegények kintse. abbol a kintsből segittik szánakozással. és imádságokkal felebaráttjokat., ha az Isten nagyob szánakozást, és irgalmaságot lát²⁰ az olyanokba kik semmit nem adhatnak, mint sem az olyanokban kik sokat adnak, az elsöket nagy jutalom várja.

K. A kristus azt mondgya hogy ő véle magával teszünk akkor jót amidön aszegényekkel. és a nyomorultakal jót teszünk, hogy kel ezt érteni?

F Mert a szegények az ő attyafiai, az Istennek fiai, és tagjai az Anyaszent egyháznak., mi kénszeritheti egy keresztyént inkább arra, hogy segittse őket, akristus szenved ő benne, ha őket segittyük, akristust segittyük, mitsoda boldogság-azt **[168a:]** meg segiteni aki mindenét, még a maga vérit is érettünk adta, és akinek semmire nem³⁰ lévén szüksége, aszegényeket hagyta képében, sok volnaé életünket érette adni, ő fel áldozta a magáét érettünk, ezekre valo nézve, elegendő nagy örömel. nem vihettjük végben ezt a kötelességet. mivel sokal többet veszünk. mint sem adunk, és egyebet⁴⁵⁰ nem adunk, hanem amit az ő bö kezéből vettünk, és ami ötet illeti igaságal,

⁴⁴⁸ ha <eleng> elegendőt

⁴⁴⁹ mondgya [a: sor fölötti beszúrás hasonló színű tintával, vastagabb vonallal.]

⁴⁵⁰ egyebet [b—v-ből? javítva.]

K Miért hogy a kristus az el vettetteknek nem hány egyebet szemekre, hanem hogy nem voltak irgalmasággal felebaráttokhoz. noha más egyéb vétkeket is tselekedtek.?

F Azt akarja velünk meg értetni, hogy az ő leg nagyobb vétkek, és ami annak mértékét meg tetézte. a hogy, el mulatták meg váltani álamisnájokal., és jó tselekedetekel., vétkeket, kezekben volt a betegségek ellen valo orvoság és nem éltenek véle, hogy botosánatot, és gyógyulást nyerhetnek volna. az⁴⁵¹ ő rossz kívánságjok, és a földi jókhoz valo ragaszkodások, meg⁴⁵² vakította. és gátolta volt őket, az emberek csak nem minnyájan észre veszik atselekedet béli vétket, de kevesen figyelmeznék az elmulatásnak vétkire, amely véghetetlen, és amely oka lehet kárhozattoknak. ha szinte más vétket ne tselekednének is.

K Az irgalmaságnak tselekedetei, Évangyelium béli tanátsé. vagy köteleség?

F A bizonyos hogy azok atselekedetek. köteleség alatt va-[168b:] luk, és el mulathatatlan kötelesége mind azoknak akiktől a meg lehet, mivel az Isten az örökké valo tűzre ítéli mind azokat kik azt el mulatták, a mi üdvességünk az Istennek ingyen valo irgalmaságán áll, és az Isten meg nem irgalmaz annak, aki irgalmason nem bánik felebaráttával., *Az, aki irgalmaságot nem téssen: irgalmaság nélkül ültetik meg* mondgya szent Jakab 2. 13. ennek atselekedetnek pedig ákezdője az Isteni szeretet, az Isteni szeretett, és a felebaráti, nekünk nagy köteleség alatt vagyon meg parantsolva, ez a kettő lelke a keresztyéni vallásnak. és ekkettő nélkül, minden tselekedetünk meg holtanak. és haszontalanok az üdvességre.

K Mitsoda külömbség vagyon aválasztottak, és az el vettettek menttségek között. amidőn azt felelik anagy bironak, uram mikor láttunk tégedet éhezni, szomjuhozni etc.

F Nagy külömbség vagyon⁴⁵³ mind egyikének, mind a másikának a menttségek között., mivel amenttségre valo indulattok is külömböznek. magok között, aválasztottak, valóságos alázasoságból mentik magokat, amely el fedezi jó tselekedeteket, az el vettettek pedig ke-

⁴⁵¹ *ux* [es-ből javítva.]

⁴⁵² <meg> meg vakította.

⁴⁵³ <v> vagyon [Törlés tollhiba miatt.]

vélységből, a mely meg vakította őket, hogy ne láthassák rossz tselekedeteket.⁴⁵⁴

K. Nem léssené valamely közép, az örökké való boldogság, és az örökké való kárhozat között?

⁵ F Az olyan mondgya szent Agoston, aki azt a közepet keresi akettő között. hogy oda gondollya menni bizonyos lelkeket, vigyázon hogy maga abban ne essék. nintsen. [169a:] semmi köz, a keskeny, és a szélyes út között. se az örök élet között. ahová az első út vezet azokat kik azon járnak mind végig. se a veszedelem között. amelyre
¹⁰ vezet amásodika mind azokat kik azt követik, az egész emberi nemzet esze fog akkor gyűlni. az örökös biro eleiben, mindenek kik világ kezdetitől fogva mind világ végig. éltenek, és élnek, két részben osztatnak, az egyik jobb kéz felől áll, amásika bal kéz felől, őt nintsen közép, a jobb kéz felől valok, az Isten országot fogják birni,
¹⁵ és abal kéz felől valok, az örökké való tűzre mennek az ördögök., vagy egyik, vagy a más részen valonak kel lenni.

A NAGY BÖJT, ELSŐ HETIN VALO KEDEN.

Imádság.

Tekints kegyelmes szemeiddel uram népedre. és adgyad hogy ami lelkünk, aki magát bünteti a testnek sanyargatásával; fényeskedgyék előtted, aveled való meg egyesülésnek kívánságával. ami urunk J. k.

Epistola.

Isa. 55. 6.

²⁰ keresétek az urat mig meg talaltathatik, hijátok segittségül ötet, mig közel vagyon, hadgya el az Istentelen az ő utát és ahamis férfiu az ő gondolatit, és térjen az urhoz. és könyörül rajta, és ami Istenünkhöz. mert igen kész ameg botsátásra, mert az én gondolatim, nem ati gondolatitok., sem ati utaitok. az én utaim, ugy mond az ur, mertamint
²⁵ felyül haladgyák az egek aföldet, ugy felyül haladgyák az én utaim,

⁴⁵⁴ [Nyilván alakvegyülés: *tselekedeteket* és *tselekedetjeket* (-ettyeket) keveredése.]

a ti utaitokat. és az én gondolatim, ati gondolatitokat. [169b:] és amint leszál az eső. és ahó az égből, és oda vissza nem tér hanem meg rőnzegítti aföldet. és meg öntözi azt, és termővé tészí azt, és magot ad avetőnek. és kenyeret az évőnek. ugy lészen az én ígém, mely a náánihól ki mégyen, nem tér én hozzám üressen., hanem meg tselekenszi valamiket akartam, és szerentsés lészen azokban. amikre azt küldöttem.

Magyarázat

K. Mitsoda oktatást ad nekünk a máí letzkében a proféta?

F Arra ínt hogy térjünk az urhoz valóságos penitentzia⁴⁵⁵ tartá-
 10 na. keresük ötet míg meg találhattyuk, hijuk segítségül míg közel
 vagyón, azt akarja velünk meg értetni, hogy vannak olyanok kik
 akkor keresik, mikor meg nem találhattyák., kik közel gondollyák
 lenni, noha mesze vagyón. *erőlködgyetek* mondgya akristus. luk. 13.
 24. *bé menni a szoros kapun. mert mondom néktek. hogy sokan kívánnak*
 15 *bé menni, és nem mehetnek, járjatok míg vilagoságtok vagyón.,* mondgya
 meg másut joan. 12. 35. *hogy a setéltség titeket el ne lepjen.*

K. Mitsoda időben lehet meg találni az urat, és hol vagyón közel.?

F Az életnek idejében, de főképen anagy böjtnék idejében a mely-
 20 ben, az egész Anyaszent egyház, penitentzia tartásban sirásban.,
 suhajtásban. imádságban, és minden jó tselekedetnek foglalatoságá-
 ban vagyón, és igen félő hogy az ollyanok akik el hadgyák telni ezt
 a szent időt. meg nem térnek., nem vesznek részt a kristus szenvedé-
 25 seiben, sem [170a:] azon nem igyekeznek hogy gyümölcsit veh-
 eők akristus halálának, meg ölvén magokban arosz kívánságokat,
 30 és indulatokat, igen félő mondám, hogy az ollyanok fel ne talállyák
 az urat, amikor keresni akarják, mivel az ur beszédének igaznak kel-
 lenni, *Mert hittalak. és nem akartátok, meg utáltátok minden tanítso-
 mot, és dorgálásomat*⁴⁵⁶ *el henyéltétek, én is nevetek ati veszedelmeteken.*
 35 *és meg tsufollak*⁴⁵⁷ *amidön rajtatok történik amitől féltetek,*⁴⁵⁸ *akkor se-
 40 gítségül hinak engem. és meg nem halgatom., regel fel kelnek., és nem
 találnak meg engem. prov. 1. 24. 25. 26.*

⁴⁵⁵ penitentzia [p előtt más betűt kezdett, de nem fejezte be.]

⁴⁵⁶ dorgálásomat [Utána áthúzott vessző.]

⁴⁵⁷ tsufollak [Utána áthúzott vessző.]

⁴⁵⁸ [Javítva: *féltek*ből:] félték<k,> tek, <ek>.

K Miképpen kel tehát keresni az urat, hogy meg lehessen találni?

F El kel hagyni a magunk utainkot, és az Isten uttyán kel járni, az emberi uton ő fel nem találtatik, akkor pedig azon járunk amidőn amagunk akarattyát és hajlandóságát követtyük, ellene kel tehát mondani amagunk értelmének, és adgyuk magunkot az Isten kezében, hadd vezérellyen mint agyermekeket, követvén az ő Evangyeli-
5 liumi tanításit, azt gondolni hogy az Istenhez mehetünk amidőn ellene nem mondunk avéteknek, se magunknak, és akarattyát nem követtyük, igen nagy vakság volna, azt gondolni hogy meg térhetünk hozzája amikor akarunk, amagunk erejével, és az ő minden hato
10 segítséginek kegyelme nélkül, az ilyen emberi gondolat. a mely olyan távul va-[170b:]gyon az Isteni gondolattól mint az ég a földtől, ha hozzája nem térünk akkor amikor lehet, és amikor hi minket. magához, el jó az a nap hogy meg térnénk, de nem lehet, tsak akkor is találljuk meg ötöt a szent irás szerént, amikor tiszta szivünkéből
15 keresük, és ugy, tsak akkor keresük, amikor ellene mondunk akaratinknak, és rosز kívánságinknak, és tellyeséggel, az ő szent lelke vezérlése alá adgyuk magunkot

K Mit tésznek ezek aszók. az én gondolatim, nem ati gondolati-
tok, az én utaim, nem ati utaitok.?

F Arra tanit, hogy az üdveség dolgában, nem kel az emberek gondolatit követni. amellyek tsalandok, sem aző ítéleteket, a mellyek bizonytalanok, hanem egyedül aző igéjét, amely meg tsalhatatlan,

K. Az Isten miért hasonlittya az igéjét az esőhöz. és a hóhoz, amely az égből le esik, és többé fel nem mégyen?

F Mert valamint az eső, és ahó⁴⁵⁹ aföldre esvén meg nedvesittik, és termékenyé tészik, ugy az Isten igéje az ő kegyelmével, gyümölsöt hozz a tiszta lélekben. akit meg hatván az ő lelke, mint a mennyei eső, termékenyé tészí ajó tseledetekben, főképpen anagy böjti szent időkben, amellyekben azok a szent igék, bővebben. és gyakortáb
30 hirdetetnek.

K. Miért mondgya hogy az ő igéje tselekeszi valamiket akar., és szerentsés lészen azokban., amikre küldi, mivel azt lattjuk hogy kevesen élnek azal.?

F Mert ha azt engedelmeséggel bé veszik, üdveségünkre [171a:]
35 és meg szentelésünkre válik, és ha azzal nem élünk. anékünk bíránk lészen, és meg fog itélni, az utolso napon. *aki engem meg vett*, mondgya

⁴⁵⁹ ahó [a — helyett más betűt kezdett írni (h-t?), de nem fejezte be.]

akristus. joan. 12. 48. és bé nem veszi az én ígémet, vagyon aki meg
ítélte, ötet, abeszéd. melyet szóllottam meg ítéli ötet, azutolso napon.

K. Ezeket a szokot nem leheté még más értelemel is érteni?

F. Lehet érteni az igeretreis amelyet tett vala Isten az emberek-
nek, hogy ameg váltót, atesté lett igét, el küldi nékik, a mely ige
öröktől fogva valo. és nem teremtetett.

Évangélium.

szent Matth. 21. 10.

Es midön bé ment volna Jerusalembé,⁴⁶⁰ fel indula az egész város,
mondván, kitsoda ez? anépek pedig mondgyák vala. ez a Jésus Gali-
lacából,⁴⁶¹ a Názáreti proféta, és bé mene Jésus az Isten templomába,
¹¹ és mind ki hánya vala akik atemplomban árulnak, és vesznek vala,
és apézn váltok asztalit, és a galamb arusok⁴⁶² székeit, fel fordittá. és
mondá nékik, irva vagyon. az én házam imádság házának hivattatik,
ti pedig azt lattrok barlangjává tettétek, és hozzá járulának avakok,
és sánták a templomban., és meg gyógyitá⁴⁶³ őket, látván pedig a
¹² papi fejedelmek és az irás tudok, atsudákat mellyeket tselekedet, és
a gyermekeket, kik a templomban kiáltnak, és mondanak vala.
Hosánna a Dávid Fiának, boszszonkodának, és mondanak néki,
hallo-[171b:]dé mit mondanak ezek, ? Jésus pedig mondá nékik, igen
ia, soha nem olvastátoké hogy a kisdetek. és a tsetsemök szájából
¹³ vetted⁴⁶⁴ el aditseretett, és el hagyván őket, ki mene avárosbol Beta-
ulaba. és ótt marada.

Magyarázat

K. Mit jelent a. hogy az egész város fel indula amidön akristus
Jerusalembé mene mint egy győzedelemel.

⁴⁶⁰ Jerusalembé, <n>

⁴⁶¹ Galiaeából

⁴⁶² arusok <asztalit> székeit,

⁴⁶³ gyógyitá [o fölött áthúzott vessző.]

⁴⁶⁴ vetted [Sor fölött, nagyobbbrészt a lapszélen beírt javítás.] <végez-
ted> el

F Hasonló dolog történik rend szerént avilágban, amidön az Évan-
gyéliumi igasságokat hirdetik akristus lelke által, a bünösök azokon
fel háborodnak, némellyek azok közül üdveséges háborodásal., mely
lelkek üsméretit fel háborította, és magokhoz téríti, és némellyek
5 irigy, és kevély háborodásal. ugy anyira, hogy üldözik az igazságot,
és azokat kik azt hirdetik, ilyenek valának apapok. és a farisaeusok,
akik meg öleték az üdvezítőt, tsak hamar bé menetele után, és a kik,
azon igyekezének hogy meg fojthassák az igazságot

K Mit tselekedék a kristus mihent Jérusalembe érkezék.?

10 F Mindgyárt atemplomba mene, ót imádá az ő Attyát és ót min-
dent meg vizsgálá, ót olyan embereket találá. a kik árultanak, és vet-
tenek, és pénzt váltottanak. mind ezeket ki hajtá a templomból.
az asztalokját,⁴⁶⁵ és székjeket fel fordítottá és ez által⁴⁶⁶ meg mutatá
az egyházi szolgálóknak., hogy mint utállya azokat a szenttség töré-
15 seket., sze-[172a:]mérmetlenségeket. tiszteletlen. és disztelensé-
geket, a melyek mennek végben. ami templominkban.,⁴⁶⁷ noha valo-
ságal és igazságal ót jelen vagyon az, aki tsak figurában volt asidok
templomában, példát ád nekik. hogy mitsoda buzgoságal kellene
tiszteletben tartani az Isten házáat, ahol olyan dolgokat láthatni,
20 a melyeket el nem szenvednék, ha buzgobbak volnának,

K kitsodák azok kik vétkes kereskedést tselekesznek a templo-
minkban, és azt alatrok barlangjává teszik?

F Azok, az olyan egyházi renden valók, akik a szent szolgálásban.
a simonia utálatos uttyán mennek bé, ahaszon keresésért, elő menete-
25 lért, vagy valamely világi állapotért. akik még misét sem monda-
nának. ha hasznokat nem látnák benne, és amiséért nem fizetné-
nek, ha akristus eföldre⁴⁶⁸ jöne, nagy haragal. ki hajtáná házából
az olyan egyházi szolgálókat, most el szenvedí, de nem fogja örökösön
el szenvedni. és eljö az az idő, hogy az ő békeséges türése, haragra
30 változik.

K Mitsoda okát adgya akristus annak, hogy tilttya a kereskedést,
és más egyéb szenttség törést a templomokba?⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ [asztalokot — helyett.]

⁴⁶⁶ által [általból javítva, az ékezet áthúzásával.]

⁴⁶⁷ <v> noha valóság

⁴⁶⁸ eföldre [ö: sor fölötti beszúrás; első e—a-ból javítva.]

⁴⁶⁹ a <temokban.> templomokba?

I⁴ Azt az okát adgya, hogy az Isten háza; az imádságnak háza, amely egyedül, az imádásra, áldozatra, és más egyéb vallás béli tselekedeteknek gyakorlására rendeltetett, hogy őt halgassák az Isten igéjít. őt vegyék aző kegyelmét. és őt munkálodgyanak a lekek meg szentelésekre., ez így lévén, valami ezeket nem tekénti, a mind szenttség törés

[172b:] K Tartozunké mindenkor, azokban aszent helyekben az imádságban, imádásban, és más egyéb vallás béli tselekedetekben¹⁰ foglalatoskodunk. ?

I¹⁴ Minden bizonyal tartozunk, és minden a mi⁴⁷⁰ ezekel ellenkezik, a meg vagyon tiltva, és ki kel onnét rekeszteni, példának okáért, a usogást, a dolgokrol valo beszélgetést., az ide, s'tova valo tekéngtetést, a sétálást, a köszöngtetést, a világi dolgokrol valo gondolkodást, a szemérmertlenséget, a kevélységet, a maga mutogatást, és sok száz ilyeneket, mivel mind ezek, nem méltók aszent helyekhez

K. Vagyoné még más templom is, a melyet nem szabad meg fertoztetni ?

I¹¹ A mi lelkünk és testünk. a szent Lélek templomává lettek a kereszttségben, és aköböl tsinált templomok, ezeknek tsak árnyéki, ugyan ennek atemplomnak is kel főképpen szentnek lenni, amint szent pál mondgya 1 cor. 3. 16. 17. cap. 6. 19. *mert ha valaki meg fertozteti az Isten templomát el veszi azt az Isten.* ugyan azért is tisztítsuk meg magunkot a testnek, és a léleknek minden fertelmeségéből. 2. Cor 7. 1. erre valo nézve tartozik egy kereszttyén szüntelen, vigyázni testére, az ivére, hogy valamely tisztátalan indulat el ne foglallya.

K. kitsodák azok a kisedek, akiknek szájokból az Isten ditséretet vezzen. ?

I¹⁰ Azok akik tudatlanok lévén a világi kevély böi-[173a:] tseségben, és tudományokban, a hitnek egy ügyüségében élnek, és akik a lázatoúágokért, és engedelmeségékért, a kisedeké lésznek, nem hajtván arra, hogy mit fog a világ mondani, felölök, a kistus azt mondgya. Matth. 11. 25. hogy az Isten el rejtette titkait. a világi tudosok, és höltsak előtt, és azokat ki nyilatkozattata a kisedeknek, és az egy ügyűeknek, tudni illik, azoknak, akik magokot kisedeknek tarttyák. és akik tsak egyedül az Istent tarttyák nagynek

⁴⁷⁰ a mi [Beszúrás.]

Imádság

Kérünk uram tégedet, vegyed kedvesen könyörgésinket, és botlásad irgalmaságodnak eleiben. anéked szenteltetett népednek kérésit. ami urunk. J. K.

Epistola.

A királyok. 3. könyv. 19. 3.

Meg félemlék azért Illyés: és fel kelvén el mene valahová ötet viszi
⁵ vala akarattya, és mene judának Bersabeéjában. és ót hagyá az inasát, és apusztában mene egy napi járo földre, és mikor el jutot volna, és egy gyalog fenyő alatt ülne, könyörge lelkéért, hogy meghalna, és mondá, elég nékem uram, vedd el lelkemet. mert nem vagyok jobb az Atyáimnál. és le feküvék. és el aluvék, agyalog fenyő
¹⁰ árnyékában, és ime az ur Angyala illeté ötet, és mondá néki, kely fel. és egyél. tekinte, és imé a fejénél egy hamuban sült [173b:] kenyér, és egy edény viz, evék azért. és ivék, és ismég el aluvék. és viszá tere az ur Angyala másodszor,⁴⁷¹ és illeté ötet. és mondá néki. kely fel egyél. mert nagy út vagyon előtted, ki mikor fel költ volna, evék.
¹⁵ és ivék. és annak az ételnek erejével, negyven,⁴⁷² nap. és negyven éjjel jára: az Isten hegyéig Horebig.

Magyarázat

K. Mitsoda oktatást akar nekünk adni az Anyaszent egyház az Illyés proféta példájával; aki minek⁴⁷³ utánna olyan nagy tsudákat tett volna. apusztában szalad a Jézabel királyné haragja előtt?

²⁰ F Az Anyaszent egyház meg akarja mutatni a leg szentebnek is, hogy mitsoda azö gyengesége. és ha valami ereje vagyon azt a Istentől vészi, hogy azok anagy jó erkölcsök amellyeket akegyelem munkálodik benne. kevélységet. és hittséget okozhatnának benne,

⁴⁷¹ <mond> másodszor, és illeté ötet. és mondá

⁴⁷² negyven, [Második e — javítva a-ból.]

⁴⁷³ minek [i—e-ből javítva.]

hogy ha akisértetek. és agonoszak üldöztetések által, meg nem aláz-
tatnának., amellyek meg éreztetik vélek az emberi nyomoruságot,
ez a nagy proféta, errol világos⁴⁷⁴ példa, annyira valo ereje volt néki,
hogy a Jézabel négy száz ötven profétáit meg ölethesse, hogy a halo-
tat fel támasza, hogy nagy száraságot kérjen. Illyés mondgya szent
Jakob, 5. 17. 18. hozzánk hasonló ember volt. szenvedhető, és imád-
nágál, imádkozot, hogy ne lenne eső aföldre, és nem lett eső három
esztendeig és hat holnapig., és ismég imádkozot és az ég esöt adot,
és aföld meg adta gyümölcsét, mind ezek [174a:] után még is el
szalad. egy aszszony haragja előtt, a halált, kertüli, és ahalált kívánnya,
ennek anagy profétának, mondgya anagy szent Gergely. jó erkölesi
meg mutatták hogy mi légyen kegyelemből, az ő félelme. és szaladása,
meg mutatták. hogy mi légyen magától.

K. Illyés miért kére az Istentől ahalált?

F Mert az ő Attyai elnem érvén azt az időt. amelyet ő el értevolt,
ő nem tartá magát méltóbnak. hogy tovább élyen azoknál, mert az
ő buzgoságáért valo üldöztetések,⁴⁷⁵ meg unaták véle az életet, de
ez az unadalom, mely gyakorta vagyon⁴⁷⁶ aszentekben. emberi gyar-
loságból., a melyet akristus is akará szenvedni, vigasztalásunkra,
meg nem gátolá Illyést, hogy ne követné az Isten akarattyát, és ren-
delésit, valamint akristus követé az után idővel.

K Az Isten abban alankadságban hagyáé Illyést?

F Az Isten elnem hadgya szolgálait, akik érette üldöztetnek, és
akarattyát követik, ugyan azért egy Angyalát küldé Illyéshez, aki
ne tsak meg erősítse de még eledelt is adgyon neki, nagy vigasz-
talásokra lehet ez, az Isten szolgálainak, a midön minden emberi segitt-
négtől meg fosztatnak. akoron kel valamint ábrahám reménleni
areménség ellen is, a leg nagyob veszedelmekben mutattya meg az
Isten. leg inkább kegyelmének hatalmát.⁴⁷⁷

K. Mit jelent akenyér melyet az Angyal vit aprofétának, és amely
nagy erőtt ada néki az igen hoszu uttra?

[174b:] F Jelenté az Eucharistiát. a valóságos Angyalok kenyérét.
és ahívek lelki eledelét, a mely nagy eröt ad azoknak. kik azt méltán

⁴⁷⁴ világos [Előszőr *valóságost* kezdett írni, majd *világosra* javította, *valos*
helyöbe *világot* írva.]

⁴⁷⁵ üldöztetések, <ért>

⁴⁷⁶ vagyon [on: sor fölötti beszúrás.]

⁴⁷⁷ kegyelmének <k> hatalmát.

veszik, hogy meg győzhesék avilág pusztájában, és ez élet utozásában, mind azokat az akadályokat; és nehézségeket, melyek az üdvességünk ellen állanak.

K Mit jelent a proféta negyven napi böjttye?

5 F Jelenti nem tsak a negyven napi böjtöt, melyet atörvény és a proféták jovallanak, hanem még az egész életünket, a melyet jelenti a negyven napi böjt, és a melynek minden napjait, akeresztyéneknek, a penitentziában kel tölteni, vagyon kivált képen egy olyan böjt, a melynek egész életünkben kel tartani, és a melyet tellyeséggel tartoznak⁴⁷⁸ meg tartani, minden keresztyének, és a mely nélkül nem lehet üdvesség, az a valóságos és szükséges böjt pedig abból áll, hogy avétket elkerüljük, és avilági gyönyörüségeket, ateremtet állatokhoz valo ragaszkodást, azokat magunkért ne szeresük, és azokban ne helyeztessük boldogságunkot, és gyönyörüségünket, mivel az Isten
15 tsak annyiban engedi hogy azokal élyünk, amenyiben szükségesek az üdvességre.

K. Mit⁴⁷⁹ jelent ahoreb hegye ahová érkezék aproféta, negyven nap mulva.?

F Jelenti az eget, ahová annak idejében el érünk, hogy ha álhatatosan járunk annak uttyán.

K Mit tanulhatunk a proféta példájából aki hogy az Isten parantsolattyát végben vigye, negyven napig utozik étel nélkül.?

[175a:] F Ez a példa arra tanit, hogy szorgalmatosággal tarttsuk meg anagy böjtöt, engedelmeskedvén az Anyaszent egyház parantsolattyának, és akit ugy kel halgatnunk valamint akristust magát.
25 ne igen vizsgálodgyunk azon, hogy ha anekünk alkalmatlané vagy sem, ne hogy magunkot ketsegtetvén, elne vonnyuk magunkot oly üdvességés penitentziától, helyes ók nélkül valo engedelemre⁴⁸⁰ nézve, meg tanulhattuk azt is hogy egész életünkben kel az Isten parantsolattyának uttyán járnunk, nem tekintvén arra, ami meg akadályozhatna utunkban, mind addig valamég el nem érjük az Isten hegyét a mely a Mennyei haza.

⁴⁷⁸ [Javítva: tartozunkból.]

⁴⁷⁹ [Íráshiba:] Mint jelent

⁴⁸⁰ engedelemre <valo> nézve,

Akkor felelének néki. némellyek az irás tudok, és a farisaeusok közül, mondván, Mester jelt akarunk tőled látni, ki felelvén monda nékik, agonosz, és parázna nemzetség jelt keres, és jel nem adatik néki, hanem tsak ajonás proféta jele, mert amint Jonás atzet hal⁴⁸¹ hasában három nap, és három ejjel volt, ugy léssen⁴⁸¹ az Ember Fia. aföld szívében, három nap, és három éjjel, a Ninivei férfiak fel támadnak az ítéletben enemzettségel, és kárhoztatták ötöt, mert penitentziát tartottak a jonás praedikálására, és imé nagyob vagyon itt jonásnál. a [175b:] Déli királyné fel támad az ítéletben e nemzettségel, és kárhoztattya ötöt, mert el jött a földnek utolso határról a salamon böltseségét⁴⁸² halgatni, és imé nagyob vagyon itt salamonál. mikor pedig atisztátalan lélek ki mégyen az emberből, száraz helyeken jár, nyugodalmat keresvén és nem talál. akkor mond, hazamba viszá térek. a honnét ki jöttem, és el jövéen üressen talállya azt, ⁴⁸³supróvel meg tisztitva. és fel ékesitve, akkor el mégyen. és más hét lelket⁴⁸³ viszen magával, magánál gonoszabbakat, és bé menvén ót laknak, és lésznek annak az embernek utolso dolgai gonoszabbak az előknél, így léssen ennek alegg gonoszab nemzettségnek dolga. még ő azolván a seregeknek, imé az Anya, és Attyafiai. kinn állanak vala, ⁴⁸⁴kivánván véle szollani, monda pedig egy valaki néki, imé az Anyád, és Atyád fiai kinn állanak, keresvén téged, ő pedig felelvén a véle szóllónak., mondá, kitsoda az én Anyám, és kitsodák az én Atyám fiai, és ki nyujtván⁴⁸⁴ kezét a tanítványira, mondá, ihol az en Anyám. és az Atyám fiai, mert valaki az én Atyám akarattyát tselekeszi, ⁴⁸⁵a ki mennyekben vagyon az, az én atyám Fia, és hugom, és Anyám.

[176a:] Magyarázat

K kitsodák azok az irás tudok és farisaeusok. akik annyi tsudák után is, még ujjabat kívánnak?

F Azok olyanok, a kik hihetetlenek és tudosoknak tarttyák magokat. akik meg nem elégedvén. a vallásunk meg tsalhatatlan bizony-

⁴⁸¹ <ugy léssen,> ugy léssen

⁴⁸² böltseségét [ts: t-je c-ből javítva.]

⁴⁸³ hét <k> lelket

⁴⁸⁴ nyujtván [t: sor fölötti beszúrás.]

ságival, mindenkor újabbat kívánnak, azokat magokál el nem akarják hitetni, mert nem akarják, és utállyák az olyan titkokot, a mellyek ellenkeznek, kevélységekel, és rosz erkölcsökel.

5 K. Talám hittének volna akristusban, ha még újab tsudát lát-
tanak volna?

F Találtanak volna abban is olyan okot, amelyért nem hittének volna, annak, valamint atöbbinek, nem akarák látni az igazságot azért., hogy ne kénszeritessenek abban hinni, és követni, az igazságot ugy veszik bé, ha szeretik, és ugy szeretik ha a szívből ki üzik
10 arosz hajlandóságokat, és kívánságokat, nem lehet két urnak szolgálni, az igazságnak, ahazugság, akevélység, és az irigység ellenségei, azt is kívánnya, hogy mindent néki aldozanak, és neki adgyak, az elmét, és a szívet.

15 K Miért nevezi őket akristus gonosz, és parázna nemzettségnek, a midőn ugy tettzik hogy hinni akarnak ő benne, tsak valami jelt mutasson nékik,?

F Azért mert nem igaz szível voltak hozzája, és az ő kérések, két színű és tsalárd hízelkedésel volt, ebből azt tanulhattuk, hogy keményen kel felelni akét színűeknek, és a hízelkedőknek, meg mutatván az által nékik hogy utállyuk [176b:] a hízelkedést, és azért
20 ők, magokban is szálnak.

K. Hogy kel azt érteni, hogy Ninivé béliek kárhoztatni fogják a sidokot az utolso napon?

F Annyibol fogják kárhoztatni, mert ha asidok magok viselésé-
25 ket, a Ninivé béliekéhez hasonlittyuk, az övék sokal vétkebeknek találatnak, mint sem ezeké, mert a Ninivébéliek pogányok lévén, nem üsmerték az igaz Istent, és annak vallásáról nem hallottak beszélleni, mind azon által penitentziát tartának, tsuda látás nélkül, a Jonás praedikálására, egy olyan idegenére akit soha nem lattak,
30 holot asidok akik az Istent üsmerték, akik abban ditsekedtek, hogy tölle vették atorvényt, akik az ő népének tartották magokot, még is penitentziát nem tartának akristus praedikálására, noha annyi sok tsudákat tett előttök

K Mitsoda meg más példát ad elejekben akristus?

35 F Elejekben adgya, egy más meszünen jött kiralynének apéldáját, aki minék utanna hallot¹⁸⁵ volna beszélleni a salamon bölcseségéről, el hagyá országát, és hozzája mene, hogy holmi nehéz dolgokot véle meg fejtetne, és halhatná nagy bölcseségit, a sidok pedig meg veték

¹⁸⁵ hallot [A hal és lot szótagok közt 3—4 betűnyi házagban tintafolt.]

az öröktől fogva való bölcseséget, aki maga mene hozzájuk hogy a telkeltetésel való böltseségre⁴⁸⁶ tanitaná őket., ámbár meg üsmér-
tense is magát vélek, az ő szentséges tiszta életével, tanításával,
és tauda tételeivel, mind azon által annyi szózatra, süketen marad-
nak, és annyi [177a:] sok világóság után, vakságban.

K. Ezek a beszédi, és feddési akristusnak minket illetnek

F Kétség nélkül illetnek, még inkább mint sem asidókot, mivel
mi azt vallyuk hogy Isten Fiának üsmérjük ötet lenni, és hiszük,
hogy szentséges vérin váltot meg minket, hogy mi véghetetlen⁴⁸⁷
10 kegyelmit vettük néki, mi akik láttyuk az ő vallásának fel állítását.
és buhattyuk országát, hogy ha pedig nem élünk annyi hasznokal,
és kegyelmeségekkel. sokal vétkesebbek, és nyomorultabbak leszünk
asidoknál, és véghetetlen számu lelkek fognak fel kelni ellenünk, az
utolsó napon. és szemünkre hányák ami gonoszságinkot, és hálá adat-
15 lanságinkot.

K. Mire kel magyarázni atisztátalan lelkekről való példa beszédet,
aki más hét gonoszab lelkekkel tér viszá a lako helyére?

F Azt lehet asidokra magyarázni, akik meg szabadítatván az ör-
dög rabságából., az Isten népévé lettek. meg érdemlék gyakorta való
20 onetekért és gonoszságokért, a melyel meg veték, és meg ölék a meg
váltot, hogy az ördög nagyob hatalomal. mennyen viszá szivekben.
akeresztyénekreis lehet szabni, akikből akegyelem által azördög ki
üetvén ujjabban viszá engedik térni, nem igyekeztvén azon, hogy a
keresztyeni jó erkölcsökben elő mehessenek, söt még minden nap
25 viszá élnek atitkokkal, a szenttségekkel [177b:] és a kristus ke-
gyelmeivel.

K Mit kel tsinálni amidön olyan boldogok vagyunk hogy attol
meg szabadulunk avalóságos meg térés, és penitentzia által?

F Igen kel magunkra vigyázni, el kel szorgalmatosággal kerulni.
30 mind azt, valami alkalmatoságot adhatna az esetre, vigyázunk haj-
landóságinkra. fő képen az olyanokra a melyekre leg nagyob gyenge-
séget érzünk, arosz szoktatásinkra, tusakodgyunk szüntelen rosz
kívánásink ellen., kerüllyük arosz alkalmatoságokat, és aveszedelmes
társaságokat, de mind ezek haszontalanok volnának. hogy ha szün-
telen nem esedeznek, és nem imádkoznak, amagok nyomorúságok,

⁴⁸⁶ böltseségre [ség: szótag s betűje g-ből javítva.]

⁴⁸⁷ véghetetlen [len: sor fölötti beszúrás.]

és gyengeségekre⁴⁸⁸ való nézve. töredelmes, és alázatos szível, hogy meg nyerhesék az Isten kegyelmének segítségit.

K. Mitől vagyon hogy akristus ugy tettzik mint ha keveset gondolna az Atyafiaival; fő képpen az ő szenttséges Annyával amidőn⁵ hivaták ötet

F Nem meg vetésből tselekedé sem abból, hogy keveset gondolna vélek, hanem arra akará tanítani szolgait, hogy ellene mondgyanak atestnek., és avérnek, amidőn az Isten akarattyát kel követni, és alélkekért munkálodnak, aztis meg mutattya hogy attyok fiait inkább¹⁰ lelki szeretettel szeresék, mint sem testi szeretettel., ő azzal meg nem veté az ő szenttséges Annyát, mivel azok közöt kik az Attyának⁴⁸⁹ akarattyát követték. az Annya legg elsőbb.

[178a:]NAGY BÖJT ELSŐ HETIN VALO TSÖTÖRTÖKÖN.

Imádság

Tekéntséd kegyesem⁴⁹⁰ uram áitatoságát népednek., ugy hogy azok kik testeket sanyargattyák, ajó tselekedeteknek gyümölcsében lelki¹⁵ eledelt találhassanak magoknak. a mi urunk. J. k.

Epistola.

Ézéki. 18. l.

És lón⁴⁹¹ az ur beszéde én hozzám mondván. midolog hogy közöt-
tetek példa beszédül veszitek emondást az Izrael földében. mond-
ván. az Atyak ettek savanyu szöllöt, és a fioknak fogok vásznak meg.
Élek én ugy mond az ur Isten. ha lészen néktek többé emondás példa²⁰
beszedül Izraelben, imé minden lelkek enyimek, mint az atyának
lelke, ugy a fiunak lelke is. enyim, amely lélek vétkezik a hal meg.⁴⁹²
és férfiu ha igaz lészen, és itéletet s'igasságot tselekeszik, a hegyeken
nem észik, és szemeit fel nem emeli, az Izrael házának bálványira,

⁴⁸⁸ gyengeségek(ért)re

⁴⁸⁹ Attyának [A—javítva a-ból?]

⁴⁹⁰ [kegyesen]

⁴⁹¹ lón [Mikes néha ó betűvel jelöli az: ö ~ ő hangot; Káldinál: lön]

⁴⁹² a <meg> hal meg.

és felebaráttjának feleségit meg nem szeplősíti, és a havi folyásu asszonyhoz nem járul. és embert meg nem szomorít, azálogot az adomnak meg adgya, erőszakal semit el nem ragad; az ő kenyerét, az éhezőnek adgya, és a mezitelen bé fedezi ruházattal. usorára költsön nem ad, és többet nem vészen, ahamisaktól el [178b:] fordította a a kosót, és igaz ítéletet téssen. a ferfiu, s'a férfiu közöt, az én parantolatimban jár. és az én ítéletimet meg örzi, hogy igazágot tselekedgyék, ez az igaz. elettel él, ugy mond az ur Isten.

Magyarázat

K. Mit téssen ez a példa beszéd az atyák ettek savanyu szöllöt,
¹⁰⁰ a fioknak fogok vásznak meg?

F. E szerént szoktak vala panaszolkodni Isten ellen a sidok, akarván mondani, hogy ők büntetődnek az attyok vétkekért, mint ha ő meg büntetné az ártatlant, abünösért, mostanában is eszerént tselekedznek akevélyek, a midőn az Isten bünteti őket evilágon, akevélység nem engedvén meg nékik hogy bünösnek üsmerjék magokat azt hitetik el magokal. hogy az Isten amások vétkiért áll rajtok boszut, ez olyan nagy káromlás amelyért az Isten haragja szál reájok

K. Miért hánya az Isten ezeket szemekre?

F. Hogy meg mutassa nékik, hozájok valo igasságos. és böles rendelésit, és hogy lehetetlen néki meg büntetni az ártatlant, meg sem büntetné, seaz attyokot, se a fiokot, hogy ha nem tselekedték volna avétkeket amellyeket elő számlál nékik, mivel mindenek egyaránt az ő ⁴⁰³ teremtési, és hogy ⁴⁰⁴ mind egyikének, mind a másikának attya, és teremtője.

¹⁰¹ [179a:] K. De mást helyt azt mondgya az irás, hogy az Isten meg bünteti az atyákat a fiokban harmadik és negyedik iziglen, ⁴⁰⁵ nem ellenkeziké ezzel.?

F. Nem ellenkező mivel azt teszi fel hogy olyankor a fiak az attyokot követik, és hasonló vétkeket tselekedtek., hogy az atyák rossz példákot adtak nékik. és rosszul nevelték és így az ő igassága azt kívánnya., hogy meg büntesse az atyákat a fiakban, mert ha ezek

⁴⁰³ (az ő) egyaránt az ő

⁴⁰⁴ hogy /h — megkezdett m-ből javítva. A mondat végén, sorvégen:] te [ő] sor elején:] teremtője.

⁴⁰⁵ [Íráshiba:] negyedig iziglen,

vétkesek amazok az okai, amint gyakorta történik, mind egyike, mind a másika, meg érdemlik tehát abüntetést.

K Mitsoda büntetéssel fenyegeti Isten azt aki az ő törvényit által hágja.?

⁵ F Azt mondgya. hogy a mely lélek vétkezik, a hal meg, az az, hogy a vétekel, a lelki halálal öli meg magát. mert az Isten élete lévén aléleknek. el hagyja azt. és abban az állapotban hagyja, a melyben akarattal tette magát.

K Mit ígér azoknak, kik az ő parantsolatinak uttyán járnak?

¹⁰ F Azt hogy valóságos étlettel élnek, az az. belső békeségben; és tsendes étlettel, és ajó tselekedetekben foglallyák magokat és agonoszok roszt példája, nem fog nékik ártani.

Evangyélium

szent Matth 15. 21.

És kimenvén onnét Jésus, tére tyrus és sidon részeire, és imé egy kananaeai asszony azokból ahatárokból ki jöven kiálta. mondván

¹⁵ néki, konyörül rajtam uram [179b:] Dávidnak Fia, az én leányom gonoszul gyöttrettetik az ördögtől, ki egy ígét sem felele neki, és el jöven, atanitványi kérik vala ötet, mondván, Botsásd el ötet, mert utánnunk kiált. ő pedig felevén monda. nem küldettem hanem tsak az Izrael házának el veszet juhához, amaz pedig el jöve, és imádá

²⁰ ötet, mondván. uram segély engem, ki felevén monda, nem jó el venni a fiak kenyerét, és az ebeknek vetni, ama pedig monda, ugy uram mert a kölykek is esznek a morsalékokból, mellyek le hulnak az ő urok asztaláról, akkor felevén Jésus monda néki, oh' asszony nagy ate hited; legyen néked amint akarod., és meg gyógyula a leánya

²⁵ az orától fogva.

Magyarázat

K. Honnét vagyon hogy a kristus nem felele mindgyárt a kananaeai asszonynak,⁴⁹⁶ amidön olyan nagy hittel, alázatoságal, és álhatatoságal. kiálta leánya meg gyógyulásáért?

⁴⁹⁶ asszony(hoz)nak,

F Mert meg akará próbálni és mindenekel meg üsmértetni ennek az idegennek nagy hitét, és meg mutatni azt is hogy mi formában kérjünk, havalamit akarunk tölle meg nyerni.

K. A midön az Apostolokhoz, és az ő kérésekhez folyamodék, nem aórtée meg akristust, mint ha az ő érdemi, és közben járosága nem lettek volna elegendök Isten előtt, hogy meg nyerhesse tölle amit kér./

[180a:] F Nem hogy azzal meg sértette volna, de söt meg mutattya hogy mitsoda nagy tisztelettel volt, azö nagy alázatosága okozá, ¹⁹ hogy érdemetlennék tartá magát arra hogy maga mennyen eleibe, és kérje, ugyan azért is folyamodik atanitványihoz, hogy azok által meg nyerhesse kérését, hogy ha azö kérésének modgya nem tettzet volna akristusnak, és ha látta volna hogy érdemeiben nem bizik, dítáórotet sem tett volna hitéről, meg sem gyógyította volna leányát, ¹⁸ az Apostolok sem szollottak volna mellette, ebből ki tettzik, hogy mint meg tsallyák magokat az etetnekek, akik azt gondollyák hogy a segittsögöl valo hívása aszenteknek ellenkezik ahittel, a mellyel hiszünk akristus érdemeiben., és közben jároságában.

K A kananeai aszszony nem⁴⁹⁷ idegenédéké el azért, látván hogy meg ²⁰ nem halgattják kérésit?

F Nem hogy el idegenednék, de még szaporitá kérésit, és kiáltát, végtire alhatatoságával mint egy kénszerité a kristust hogy meg halgatná., enagy példa, a melyből meg tanulhattjuk, hogy azon meg no⁴⁹⁸ tsökenyünk, ha olyan hamar meg nem halgattatik kérésünk a mint kivannyuk, hanem békeséges türesem szenvedgyük az irás szerént. Eccli 2. 3. az Istennek késedelmét, reméllyünk a reménség ellen is.

K Mit kel tehát tselekedni, hogy tekéleteséggel követhessük a kananeai aszszonyt?

[180b:] F Imádkozunk valamint ő, erős hittel., nagy bizodálomal, alázatosággal, buzgosággal, és békeséges türe alhatatosággal, el hitetvén magunkal hogy semmi kegyelmet nem érdemlünk, hogy ha pedig az Isten halogattya kérésünk meg halgatását, azért vagyon, hogy velünk meg üsmértesse, hogy nekünk semivel nem tartozik, mindent ²¹ az ő irgalmaságától veszünk, annál is inkább kel könyörögnünk, és ósedeznünk, és mellobbak leszünk böséges kegyelmet venni, azért

⁴⁹⁷ nem /m aór fölötti beszúrás, tollhiba miatt./

⁴⁹⁸ no. [Beszúrás.]

is halogattya kérésünket, hogy annal nagyobra tudgyuk meg betsülni kegyelmit. az ilyen készületekel valo imádságot az Isten soha meg nem veti.

K Miben tettzik ki ennek az aszszonynak alázatosága.

5 F Abban, hogy jó szivel reá álla, hogy a kristus akis kutyákhoz hasonlítá. és magais azon hasonlítással áll, *ugy uram* mondá, *a kölykek is esznek amorsalékokból, mellyek le hullnak az ő urok asztaláról*, mint ha azt mondaná, reá álllok ugy bányál velem, valamint bánnak az ebekel; nem mérek vágyini anagy kegyelmeségekre a mellyek az Isten házá-
10 nak fiait illetik, és meg elegszem a morsalékokal., ate leg kisebbik kegyelmidel,⁴⁹⁹ nem érdemlem hogy vélek üllyek asztalodnál, tsak az engedtessek meg nékem,⁵⁰⁰ hogy az asztal alat lehesek az ebekel., *micas quaero, mensam non invado.* mondá szent pál.

[181a:] K kitsodák azok az ebek. és azok a fiak, akikről szól a kris-
15 tus, és akenyér. mely az utolsoké.?

F Az ebek, apogányok, kik minden féle vétkekben vannak, a fiak pedig a sidok kik az Isten népe valának, akenyér az Évangéliumi kegyelem., mely önekik hirdettetett eléb, mint sem apogányoknak.

K. Hogy lehet a, hogy az Isten Fia, aki mindeneket látt még is
20 tsudállya a kananéai aszszonynak hitét?

F Azért tsudállya, hogy mi velünk tsudaltassa, és hogy miis ugy kérjünk valamint a, meg nem szüვნ mind addig a kéréstől. vala-
még az Isten meg nem gyógyittya lelkünket., és meg nem botsáttya vétkeinket

25 K. Mitsoda időben kel azt a kegyelmet kérni?

F Ez életnek minden idejében, apenitentzia tartok soha sem bizo-
nyosok ameg igazulásokban azért is kérik meg téréseket mind holtig, *A meg botsátatot bünről, ne légy félelem nélkül* mondgya abólts. Eccli.
9. I. lehet, és kel is bizodal munknak lenni, avett kegyelemre valo
30 nézve, hogy büneinknek botsanattyát veszük. és annak abizodalomnak, nevededni, és erősödni kel, deha abizodalom. ki rekeszti a kételkedést. és a nyughatatlanságot., a félelmet ki nem rekeszti, és nem ád egész bátorságot, de anékünk hasznos ha nem ád, mert olyan hamar nem esünk a maga hittségben, és akevélységben. hogy
35 ha olyan álhatatoságal [181b:] kerésik avilág javait, és hogy ha azoknak szerzéséért, és meg tartásáért, annyi veszedelmekre adgyák

⁴⁹⁹ kegyelmidel, [i—e-ből javítva.]

⁵⁰⁰ nékem, <tsak az engedtessek meg nékem,> hogy [Alább a 31. sorban, sorvégen:] re<k> [új sor elején:] keszti

magokat, leheté el fáradni, a kegyelem javainak keresésében, soha
enyit nem munkálodhatunk, se nem szenvedhetünk, hogy még
többet ne kellene tselekednünk, az örökös jóknak el nyeréséért.

A NAGY BÖJTI KÁNTORNAK. PÉNTEKIN

Imádság.

uram terjeszed jóságodot népedre. és mint hogy kegyelmet adt
nőki szolgálatodban valo maradására,⁵⁰¹ adgyad hogy meg száná-
sodot is tapasztallya. a segittségben melyet tölled kér. ami urunk
J. k.

Épistola

Ézéki. 18. 20.

A mely lélek vétkezik, a hal meg. a fiu nem viseli az Attya hamis-
ságát. és az atya nem viseli a fia hamiságát. az igaznak igassága
¹⁰ ő rajta lészen. és az Istentelennek Istentelensége. ő rajta lészen,
hapedig az Istentelen penitentiát tart. minden büneiről, melyeket
tselekedett, és meg őrizi minden parantsolatimot, és ítéletet. s'igass-
ságot tselekeszik. elettel él, és meg nem hal., minden hamiságról
melyeket tselekedet meg nem emlékezem, az ő igasságában mellyet
¹⁵ tselekedett, él, vallyon én akaratomé az Istentelennek halála. ugy mond
az urIsten. és nem hogy meg térjené⁵⁰² az ő utairól, és élyen, ha pedig
el tér az igaz, az ő igasságáról., és hamiságot tselekeszik **[182a:]** min-
den utálatóságok szerént. melyeket szokot tselekedni az Istente-
len, vallyon élé, ? minden igassági mellyeket tselekedet volt, nem lész-
²⁰ nek emlékezetben a gonoszságban a mellyet tselekedet, és az ő
hűnében mellyel vétkezet, azokban hol⁵⁰³ meg. és azt mondottátok,
nem igaz az urnak uttya. hallyátok azért Izrael háza, vallyon nem
igazé az én utam., és nem inkább⁵⁰⁴ horgasoké ati utaitok, mert mikor

⁵⁰¹ maradá(sér)sára, [maradásér, (?)-ból javítva: maradásár,a; ebből
(adr, a) áthúzva s újra leírva: sára]

⁵⁰² térjené [e — fölött áthúzott vessző.]

⁵⁰³ [Esetleg: hal is olvasható; Káldinál: hal meg; Mikes mindig o-val írja.]

⁵⁰⁴ inkább [előtt d-t kezdett írni.]

el tér az igaz. az ő igaságától. és hamiságot tselekeszik, meg hal azokban; ahamiságban melyet tselekedet hal meg. és mikor ki tér az⁵⁰⁵ Istentelen⁵⁰⁶ az ő Istentelenségéből, melyet tselekedet, és itéletet, s'igaságot⁵⁰⁷ tselekeszik, ő az ő lelkét meg tarttya életben, mert⁵ eszében vévén magát, és meg térvén minden hamiságiból melyeket tselekedet. étellel él. és meg nem hal.

Magyarázat

K. Mit téznek ezek aszók. amely lélek vétkezik ahal meg?

F Azt teszik, hogy mindenik kiki a maga vétkiért, és vétkes maga akarattyáért, halált ad magának, és hogy az ő vétke nem fog annak¹⁰ ártani. aki ötet abban nem fogja követni. se semmi némü képpen abban részt nem fog venni, se szoval, setselekedetel

K. Mitsoda értelme vagyon ezeknek a szoknak. az igaznak igassága ő rajta leszen; és az Istentelennek Istentelensége lészen ő rajta.?

[182b:] F Az az értelme, hogy az Isten mindenikével. amaga érdeme szerént bánik, az igaz jutalmát veszi jó tselekedeteinek, és a gonosz, büntetésit gonoszságinak, és mint hogy az igaznak érdeme nem főg annak használni aki ötet nem követi, a gonosznak vétke is nem tulajdonittatik annak, aki abban nem részesül.¹⁵

K. Az Isten tézsen tehát irgalmaságot az Istentelenel.?

F Azt igéri néki hogy ha tellyeségel meg tér étellel él. és meg nem hal, a halálból életre tézsi, és el felejtí hamiságit, az Isten maga meg tanít arra, hogy miben állyon a meg térés, hogy penitentziát tarttson nem tsak némely bűneiről hanem az egész vétkeiről, hogy meg tarttssa minden parantsolatit és iteletét, és igaságot tselekedgyék, ha azt²⁵ akarjuk hogy az Isten el felejtse vétkeinket. mi azokat el ne felejttsük, szükséges hogy abünös. az Isten helyet, avétekhez hasonló nagyságu boszut allyon magán. mint a mellyel ötet meg bántotta, a szent Atyak szerént mentől nagyob keménységel banik abünös magával., az Isten annál nagyob kegyeségel lészen hozzája.

K Hogy ha pedig az igaz el tér az ő igaságáról, és hamiságot tselekeszik, az Isten miképen fog véle banni?³⁰

⁵⁰⁵ az <igaz, az> Istentelen

⁵⁰⁶ [Íráshiba:] Istententelen

⁵⁰⁷ és <t> itéletet, <e> s'igaságot

7 Azzal fenyegeti hogy minden igasságit melyeket tselekedet volt,
 el felejtí, és vétkeiben fog meg halni, ezek irtoztato szok, mind azokhoz,
 kik nem álhatatosok ajóban, avétek annal is utálatosabb, hogy ret-
 tentő hála[183a:]adatlanságot foglal magában. és minek után-
 na az Istené lettek volna, és szivekben lakozot volna, avétekel onnét
 ki rekesztik, azért is mondgya szent pál. 1 Cor. 10. 12. aki magát
 feon allani álittya, meg lássa hogy elne essék mivel szent péter sza-
 vai szerént. 2 petr. 2. 20. 21. az utolso dolgok gonoszabbak löttek
 az elsőknél, jobb lett volna azoknak meg nem üsmerni az igazság utát,
 10 hogy sem a meg üsmérés után viszá terni.

Évangyélium.

szent Ján 5. 1.

Vagyon pedig Jerusalemben. egy júh mosogato tó. mely sidoul
 Botsaidának neveztetik, melynek ött tornátza vala, ezekben fekszik
 vala aviznek meg indítását váro, betegeknek, vakoknak, sánták-
 nak, meg száradtagnak sokasága. az ur Angyala. alá szál vala, idő
 15 szerént, atóba, és meg indittatik vala, és aki elsőbe⁵⁰⁸ szállot volna alá
 atóba, aviz indítás után, meg gyógyul vala akarmi betegségben
 lett volnais. vala pedig ött egy ember,⁵⁰⁹ harmintz nyoltz esztendeje
 lévén betegségének, ezt midön látta volna Jésus fekünni. és meg
 ümérté volna hogy már sok idejü volna, mondá néki, akarsz⁵¹⁰ meg
 20 gyógyulni, felele a beteg néki. nints emberem. hogy midön a víz
 fel zavartatik engem atóban botsasson., mert míg én el érkezem.
 más szál alá előttem. monda néki Jésus. [183b:] kely fel. vedd fel
 nyoszolyádót, és járj, és mindgyárt meg gyógyula. az az ember,
 és fel vevé nyoszolyáját és jár vala, szombat vala pedig azon a napon,
 25 mondának azért a sidok annak a ki meg gyógyittatott vala, szom-
 bat vagyon. nem szabad fel vened nyoszolyádót, felele nekik. aki
 engem meg gyógyittot, az mondotta nékem, vedd fel anyoszolyádót,
 és járj, kérdék azért ötet kitsoda az az ember., aki azt mondotta né-
 ked, vedd fel nyoszolyádót és járj, a pedig a ki meg gyógyittatott
 30 vala. nem tudgya vala ki volna, mert Jesus el tért vala azon ahelyen

⁵⁰⁸ elsőbe [be: utólag beírva a sorvégi margóra, világosabb tintával.]

⁵⁰⁹ ember, [Előtte más szót kezdett írni, h? kezdővonala.]

⁵¹⁰ akarszó [r—sor fölötti beszúrás.]

valo seregtől, azután találá ötöt Jésus atemplomban, és mondá néki, imé meg gyógyultál már ne vétkezed, hogy valami gonoszb rajtad ne történnyék. elmene az az ember, és hírré tevé a sidoknak, hogy Jésus volna, aki ötöt meg gyógyította.

Magyarázat

⁵ K Magyarázd még nekünk mit jelent ató, abetegek, és az Angyal ki fel zavarta atót?

F A betegek kik a⁵¹¹ tornáztban várakozának, jelenti azokat, kiket avétek meg betegítette, ató jelenti a szentségeket, fő képpen a kereszttséget, és a penitentziát, ahol a lelkek meg mosogattatnak akristus vérivel, és meg gyógyítatnak betegségekből, az Angyal aki fel zavarja atót, hogy hasznosá tegye agyógyításra, az aszent [184a:] Lélek, aki abünösben üdveséges fel haboritást indit, a szivet fel⁵¹² indittyta és meg hattya, és aki abbol penitentzia tartásra valo köny hullatást botsát. amely akristus vérével együt el mosa avétket, ¹⁵ amelyek nélkül abünös meg nem gyógyulhatna lelki betegségéből

K. Mit kel tselekedni hogy oly szükséges készületben lehessünk?

F kövessük abetegeket kik azt várják és ohajttják hogy az Angyal fel zavarja avizet, szükséges mondám buzgoságal ohajtani aszent Lelket; és azon kérni, hogy indittson üdveséges fel háborodást bennünk, mely meg üsmertesse velünk avétkünk ruttságát, és meg visgáltassa az örökké valo kinokot melyeket érdemlettünk., éreztesse meg velünk, hogy mitsoda szükségünk vagyon, a penitentzia tartásnak kegyelmére, és az Isten ítéletitől valo félelemre; mivellye meg térésünket, szeretetét⁵¹³ oltván belénk, és tisztítsa meg lalkünket ²⁵ motskaibol. kegyelmének vizével, mely elegyes légyen köny hullatásinkal.

K Mit jelent a harmintz nyoltz esztendő beteg, akinek meg gyógyulását már nemis várták.?

F Jelenti az olyan bünöst, aki már meg rögzöt vétkes szokásiban., ³⁰ és akinek meg terése igen nehéz és ritka.

⁵¹¹ a [Beszúrás.]

⁵¹² fel indittyta [l-n-ből javítva.]

⁵¹³ [Elírás:] szeretét

[184b:] K. A kristus miért kérdé tőlle hogy ha meg akaré gyógyulni, holot abban nem lehetet kételkedni, azért maradot mindenkor ató mellet?

F Mert ez, az olyan bünöst jelenti, aki meg nem térhet akarat nélkül, és aki gyakorta, nem hogy akarná, de annyira szereti avétket, hogy bánná azt el hagyni, szükség mind azon által, hogy arra akarattya légyen. és valóságos akarattya, amely ki tessék tselekedetéből, és úgy vettetik atóban, anélkül, nintsen meg térés

K. Mit kel elejekben adni azoknak, akik ilyen rossz állapotban találkoznak?

F Azt kel elejekben adni, hogy gyakorta imádkozanak, böjttöljenek, avilági gyönyörűségeket kerülyék aveszedelmes alkalmatoságoctól távozanak, adgyanak alamisnát, minden jót el kövessenek, mind addig még az Isten el nem oldgya őket rossz kívánságoctól, és oly valóságos akaratot nem ád, amelyel minden rosznak ellene mondgyanak.

K. A bünösnek., vagyoné olyan szüksége másra mint amái betegnek.?

F Igen is vagyon., és az az ember, nem más hanem a kristus, Isten, a' ember egyszers mind, enélkül az Isteni Ember nélkül, haszontalan mennének a penitentzia tartásnak tójában ő adgya ennek a szenttségnek azt az [185a:] erőt, hogy meg tisztítsa, és gyógyítsa alelkeket. öis mivel az kegyelme által, vagyon még szüksége, egy olyan gond viselőre, a ki Istent szerető, értelmes, buzgó, és alhatatos légyen., aki az üdvezítő lelke, parantsolattya, és Évangyéliuma szerént vezesse őtet, de az ilyen vezérlöt., az Istentől kel kérni, azt keresni kel, tíz ezer közül, mondgya Salesius szent Ferentz, és ha ilyenre talált, annak minden szive titkát kitegye bizodalomal, mert gyakorta a meg térésnek kezdete, haszontalanná lészen, hogy ha nintsen olyan lelki pásztor, aki tudgya okoságal igazgatni.

K. A kristus mit fog néki parantsolni az egyházi szolgálja által?

F A kristus meg adván amit parantsol; azt fogja néki parantsolni, valamit a mái betegnek, hogy kelyen fel, vigye el az ágyát, és járjon, afel kelés a, hogy ki kelyen, avétek mélységéből, az alkalmatoságokat el hagyja, aszívét vonnya el a földi dolgoktól, és amennyei jók felé emelye, meg változtatván gondolatit, és hajlandoságit, az ágy el vitele a, hogy erött vegyen rossz kívánságin, és szokásin, amelyekken feküt mint az ágyon, találván abban gyönyörűségit, ajarán ahogy, az Évangyéliumnak uttyára, térjen, igyekezek azon

elő menni, és azt elne hagyja, mind addig. még el nem éri amennyei hazát, amely örökös háza lészen.

[185b:] K Mit jelentnek a farisaeusok, kik meg botránkoznak azon. hogy a máii beteg az ágyat haza vivé szombat napon. és akik⁵ erre való nézve el végezék. hogy meg ölesék akristust?

F Jelentik azokat. kik haszontalan nehezség keresésből helytelen okból, és gyakorta irigységből karhooztatták. magok viselésit, és tanításit az Istenes embereknek, és akik annál is inkább üldözik, ezeket, mert azt gondollyák. hogy avallásért tselekeszik.

¹⁰ K. A, kristus miért inté arra a meg gyógyult beteget hogy többé ne vétkezék, hogy valami gonoszab rajta ne történnyék?

F Azt akarja nekünk meg mutatni hogy abetegségek avétekért való büntetések. amely betegségek meg gyógyitták a mi lelkünket abékeséges türés által. és hogy vigyazunk álhatatlanságunkra,¹⁵ nehogy akövetkezendő eset, mely nagy hálá adatlanság volna, minket vétkesebbeké ne tégyen, se meltatlanabbaká⁵¹⁴ az Isten irgalmaságára,. mint sem annak előtte.

A NAGY BÖJTI KÁNTORNAK SZOMBATTYÁN.

Imádság.

oh' Istenünk a ki meg oltalmaztad atüz langjának sebeségittől a három ifiakot, segíts minket szolgálidot, hogy semmi vétekre való²⁰ tűz bennünk föl ne gerjedgyen. add meg azt a kegyelmet. ami urunk. J. K.

[186a:] Epistola.

Szent pál I Thess. 5. 14.

Kérünk pedig titeket atyám fiai. fedgyétek⁵¹⁵ meg anyughatatlanoztat, vigasztallyátok akiseded szívüeket. fogadgyátok bé az erőtlenecket, békeséges türök legyetek, mindenekhez, meg lássátok hogy senki²⁵ gonosszal ne legyen agonoszért, hanem mindenkor ajót kövessétek, egy máshoz, és mindenekhez. mindenkor örüllyetek, szüntelen imádkozatok, mindenekben hálákot adgyatok. mert ez, az Isten

⁵¹⁴ meltatlanabbaká [Második *a* — esetleg *o*-nak is olvasható.]

⁵¹⁵ fedgyétek [*g*—*d*-ből javítva.]

akarattya. akristusban. minnyájotok felöl. a lelket meg ne óltsátok, aprofetálásokat, meg ne utálljátok, mindeneket pedig meg próbáljátok, ami jó azt tarttsátok. minden gonosz láttattol meg⁵¹⁶ tartoztasátok magatokat. abékeségnek Istene pedig ő maga szenteltyen meg titeket, minden képen. hogy ati egész elmétek. és lelketek, és testetek, panasz nélkül a mi urunk Jézus kristusnak el jövetelére tartasátok.

Magyarázat.

K. kitsodák azok nyughatatlanok akiket akarja az Apostol. hogy meg fedgyék.?

¹⁰ F Azok kik olyan nyughatatlan elméűek, hogy magok nyugodalomban nem lehetnek, se másokat nem hagynak nyugodalomban, vagy is az olyanok, kik el mulatván amagok hivatalyokot, amásokében mindenkor hibát találnak, és tsak abban arttyák magokat a mi őket nem illeti.

¹¹ [186b:] K. kitsodák azok akiseded szívűek, akiket akarja szent pál hogy meg vigasztallják.?

F Azok akik leg kiseb dolgon is meg ijednek. vagy el hagyák magokat. az ilyeneknek segittség kívántatik, ne hogy meg ijedgyenek, és oktatni kel., mert azért esnek az ilyen gyengeségben. hogy nintsen elegendő világóságok.

K. Hogy lehesen mindenkor vigadni?

F A midön az Isteni szeretet aszivben⁵¹⁷ mindenkor meg marad. és hívek vagyunk hivatalinkhoz. a jó lelki üsméretnek, békeségével élünk. mely alelket felyeb emeli mind annál, valami azt szomorúságra tehetné, ez abekeség azt⁵¹⁸ tselekeszi, hogy mindenkor a szent léleknek örömében lehet lenni.

K. Mitsoda aszüntelen valo imádság.?

F A hogy szorgalmatosággal kel viszá térti az imádságra egy néhányszor napjában., hogy az Isteni szeretetet magunkban fel gerjeszük., és az üdveségnek kívánságát, etészi az imádságot; és valamég mind emeg marad aszivben., adig az imádság szüntelen valo., hogy ha pedig azt el hagyuk alunni a szivben, akkor az imádság is el aluszik.

⁵¹⁶ [Sorvógen:] meg [új sor elején:] meg

⁵¹⁷ aszivben /i fölött nincs pont.]

⁵¹⁸ [Íráshiba:] az.

K. Hogy lehet el oltani a szent Lelket?

F Ha magunk rossz viselésével haszontalanná tesszük az Isten ajándékát, ha a könnyű vétkeket elmulattyuk, a melyek olyanok mint aviz tseppék, a melyek ha sok számuak. atüzet el oltyják, amelyeket
5 a tűz meg emésztene, ha kevesebben volnának. ha a jó tselekedetben el lankadunk, mind ezekre nézve⁵¹⁹ [187a:] ez az Isteni tűz, magában el aluszik. valamint alámpás olaj nélkül.

K Mit tessznek ezek a szók, meg ne vessed a profetiákat

F Ezen a szon. profétia, nem csak a jövendölésnek ajándékát kel
10 érteni, itt, hanem még avallás béli titkoknak, és igazságoknak., meg fejtevésekre; és meg magyarázásokra való ajándékokot is., az Apostol tehát nem akarja hogy meg vessék az olyanokat a kikben ilyen ajándékok vannak., és ha az olyanok, az Anyaszent egyház, és a traditio szerent való tanítást tanítanak, az olyanokat halgatni kel. és bé
15 venni tisztelettel mind azt, valamit az egész Anyaszent egyház bé vett. és tanított minden időkbén. és meg vetni mind azt, valami azzal nem egyezik, mindent meg kel próbálni. és meg tartani amijó.

K. Hogy kel ezt érteni. minden gonosz láttattal meg tartoztassuk magunkot?

F Ugy hogy. nem csak azt kel el kerülni ami rossz magában, hanem
20 még a mi rossznak láttatnak is az egy ügyeknek, és a tudatlanoknak, és ami őket meg botránkoztatná. hogy nem csak aroszat nem kel tselekedni, hanem még azt is el kel kerülni., a mi aroszra vihetne., mind mostanára, mind jövendőre, nem csak attól kel el távozni a
25 mi nem szabad, hanem még ami nékünk, vagy felebarátunknak hasznunkra nem lehetne, valamint szent pál mondgya ahiveknek ahus étel iránt. rom. 14. 1 cor. 8.

K A békeségnek Istene mi formában szentel meg minket minden képpen.?

30 [187b:] F Ugy hogy viszá helyhez teti bennünk az egy mástól el válhatatlan rendet. és békeséget, a melyeket fel háborította volt bennünk a véték., az Isten akarattya alól⁵²⁰ való magunk el vonásával; és amagunk ellen való fel támadásal., azt pedig akkor helyhez teti viszá, a midőn az ő láthatatlan karjának erejével. alélek alá veti
35 atesti indulatokat, alelki kívánságokat pedig az okoság alá. és az okoságot az ő kegyelme alá.

⁵¹⁹ nézve [187a:] <nézve>

⁵²⁰ alól [a-v-ből javítva.] való

Es hat nap után melléje vevé Jesus pétert, és jakabot és Jánost, annak ötsét, és vivé őket egy magos hegyre külön és színében el változóék előttök. és fénylék az ortzája mint a nap., a ruháji pedig fejérek lönek mint hó. és imé meg jelenék nékik Mojses, és Illyés, szolván véle. felelvén pedig péter, mondá Jésusnak, uram jó nekünk itt lennünk., ha akarod tsinállyunk itt három hajlékot, néked egyet, Mojsesnek egyet, és Illyésnek egyet. még ő szolván imé fényes köd árnyékozá meg őket, és imé szozat aködböl mondván. Ez az én szerelmes Fiam, kiben nékem jól kedvem tölt, ötöt halgassátok, és ¹⁰ halván a tanítványok ortzájokra esének, és igen meg félemlének, és hozájok mene Jésus, és illete⁵²¹ őket, és monda nékik kellyetek fel. és ne félyetek, fel emelvén pedig az ő szemeket. senkit nem látának, hanem tsak egyedül Jésust, és alá jövé azok a hegyről; parantsolá nékik jésus, mondván, senkinek ne mondgyátok alátást, míg az ember ¹⁵ Fia halotaiból fel nem támad.

[188a:] Magyarázat

K Miben áll akristus színe el változása?

F Abban, hogy minden külső formáját meg változtatta, ahalandó életében, rejtékben tartá Istenséginek fényeségit. az ő testének és szegénységének fedezője alat., az ő színe el változásakor meg akará ¹⁰ mutatni ahárom Apostol előtt, egy kis reszetskéjit annak aditsőségnek, amelyet⁵²² birt, az ő Emberséginek, az Istenséggel való meg egyesülésiért, meg engedé annak aditsőségnek, hogy ki tessék, és hogy fényesebb legyen az ő ortzája anapnál, és az ő ruháji fejérbek⁵²³ alónál.

¹⁵ K Mit tselekedék akristus amidön színét el akará változtatni?

F Három bizonyóságot véve maga mellé, pétert, Jakabot, és Jánost, kik az Apostolok közöt elsőbkek valának, fel mene ezekel egy nagy hegyre., hogy inkább magánoson lehessen, és imádkozhasék, és ami-

⁵²¹ illete [Szóvégi e fölött sötétebb tintával, áthúzott vessző.] [A 7. sorban elírásból:] Mojsesnek

⁵²² amelyet [et: szótagot a sor fölött újra kiírta, mert a tinta összefutott.]

⁵²³ (fényesebbek) fejérbek

dön imádkozék, aditsőség, és a fényesség környül vevé, mivel rend szerent ahegyekre szokot vala fel menni, hogy ótt tsendesebben imádkozhassék, és hogy az által meg mutassa atanitványinak, hogy ők is el távozanak avilági társaságoktól., annyiban, amennyiben hivatalok azt meg engedi, hogy ótt az Istenről, az ő ígéről, és igazságról elmelkedgyenek.

K Miért akará az üdvezítő, hogy abban a fényességben lássák imádságakor?

[188b:] F Hogy meg lássuk abbol, mitsoda ereje vagyon az imádságnak, a mely meg tisztíttya lelkünket avétektől, meg világosittya a kegyelemnek világával., le vetkeztet minket az ő emberből, és ujbán öltöztet., bé tölt mennyei jókál minket, és arra aboldog állapotra készít minket, amelyben, a mi testünk, aki most nyomorult, elvető, akkor hasonló lesz az ő ditsőséges testéhez

K Mitsoda okbol változtatá el az ur színét, ahárom Apostoli előtt?

F Abbol az ókbol, hogy még előre meg erősittse őket a keresztének botránkoztatása ellen., meg mutatván nékik, hogy nem tsak halandó természetű volna, hanem még az ő Istensége által halhatatlan, és ditsőséges volna. és hogy még, mind halhatatlan., mind ditsőséges lenne az emberi természetiben is, minek utánna ditsőségiben bé menne, gyalázatos halála után, azt is akará nékünk meg mutatni az Apostoliban., hogy aboldogságnak egyedül valo uttya. tsak a, hogy által mennyünk a szenvedéseken, keresztéken., és az életnek minden nyomoruságin. hogy pediglen apenitentziára indittsa a hiveket ezekben a szent időkben, az Anyaszent egyház a kristust előnkben adta, az első vasárnapon. apusztában valo letiben, böjttölésiben, kisertetiben, amái napon pedig fényességében. és ditsőségében, azért hogy tapasztalható képen meg mutassa nekünk, hogy az ő fel támadásában, és ujjonnan valo életében más modal nem részesülhetünk ahüsveti innepen, hanem hogy **[189a:]** ezeket a szent napokat, aböjttölésben. a sanyargatásban. apenitentzia tarto siralomban és az imádságban tölttsük el, és hogy ha meg halunk véle együt avéteknék, és az ő ember roszkivánságinak, véle együt fel is támadunk, hogy új életet elhessünk.

K. A színe változásakor, miért akará akristus, hogy Mojses⁵²⁴ és Illyés jelen legyenek.?

⁵²⁴ Mejses [elírásból; második e — fölött áthúzott vessző.]

F Azt akará nekünk az által meg mutatni, hogy atörvény mellyet jelentet Mojses, és ajövendőselek, mellyeket jelentet Illyés, tsak ötöt jövendölték, ötöt jelentették. és ötöt ígérték volt meg, ő rolla tettek bizonytságot, és hogy el jövetele után, tsak egyedül ötöt kel halgatni, erre valo nézve, Mojses, és Illyés, bizonytságot téven rolla jelen valo létekel, akik az után el tűnének, és egyedül hagyák ötöt,

K. Miért hogy, ez a törvény ki ado, és ez a proféta. luk. 9. 31. beszélgetnek véle az ő haláláról.?

F Arra akara az által tanítani, hogy ha ő, abban a ditsőségiben⁵²⁵ is. ¹⁰ a melyben akor. vala, előtte viselte a keresztének gyalázatos halálát. szükséges hogy atanítványi se felejtssék el. akár mely jó, és fel emelt állapotokban is, meg kel nekik a világi pompát vetni, akristust követni, és hordozni az ő keresztének gyalázatoságát, kövessük Mojsost, *ki meg tagadá magát a farao leánya fiának lenni, inkább választván ¹¹ az Isten népével sanyargattatni, mint sem az ideig valo bűnnek gyönyörűségiben élni, nagyobb gazdagságnak itélvén akristus gyalázattját, az egyiptusok kintsénél.* hebr. 11. 24.

[189b:] K. Szent péter miért kíváná a hegyen maradni?

F Nagy gyönyörűséggel nézé azt, amit láta, és meg tetszén neki az ¹² a gyönyörűséges hely, azt nem⁵²⁶ vevé észre, hogy nagy tévelygés ditsőséget, és koronát kérni, minek előtte hartzolnának,⁵²⁷ és ő még azt nem tudgya vala, hogy mitsoda drágán fizeti meg az ő mestere, és annak tanítványi, azt a ditsőséget, azért mondgya szent lukáts, hogy nem tudta amit kívánt, ameg válto tanítványinak kötelesek a, hogy ¹³ ötöt a kálvario, és nem athábor hegyére kísérjék., ez életnek ideje, azonvedésre valo. és nem aditsőséges életre,

K kítsodák azok, akiket jelent szent Péter?

F 1. Azok akik ez életet szeretik, akik tsak azon igyekeznek hogy ¹⁴ itt lehesenek boldogoká, it lehesen minden alkalmazoságok, és semit ne azonvedgyenek, az illyeneknek számok véghetetlen. 2. az olyan dítatos személyek akik gyakrabban igen szeretik az nyugodalmat, és követé amunkát, akik mindgyárt oda vannak az üldöztetésekben, és ak keresztetekben,⁵²⁸ és akik semit nem akarnak fel áldozni az Isten szolgálattjának, és igazságának, egy szoval sokan vannak olyan

⁵²⁵ [Élirás:] ditsógiben

⁵²⁶ nem [Beszúrás.]

⁵²⁷ hartzolnának, /r helyett t-betűt kezdett írni, de abbahagyta; az r betű után kúrta a t-t.]

⁵²⁸ ak keresztetekben. [Első e—r-ből javítva.]

tanítványok, akik aditsőséges kristust örömet követnék, de nintsen
anyi bátorságok hogy kövesék agyalázatokban., hogy a tsendes
életet ne szeretnék, az elmélkedésben foglallyák magokat. a midön
a munkára az Isten nem hitta őket, olyankor szent Agoston szerént,
⁵ ha azon munkálodnak különösön, hogy magoknak meg halhassanak
ajó, de a midön abban bizonyosok hogy a munkára, és az Isten szol-
gálattyára hivatattak. a keresztes. és a [190a:] szenvedő életre,
ollyankor mindent el kel hagyni, és ellene mondani anyugodalom-
nak. mert aki akor is athábor hegyén akarna maradni., tsak amaga
¹⁰ tsendeségét keresné, olyan szin alat, hogy akristus kegyelmének
kedveségivel élhesen, ilyen a magunkhoz valo szeretetnek szokása. aki
nem az Istent, hanem tsak magát keresi,

K Mire kötelezminket a bizonyság melyet téssen az öröktől fogva
valo Atya. az ő Fiáról, szine változásakor?

¹⁵ F Arra kötelez, hogy mesterünknek vegyük tsak ötöt halgasuk,
az ő tanítását kövesük. aztot meg tarttsuk, minden ezzel ellenkező
más⁵²⁹ tanítást utálva meg vessük, és azzal élyünk mint alázatos tanít-
ványok . . .

A SZENTEK INNEPEIN SZENT ANDRÁS NAPJÁN.

Imádság.

Felséges Isten elődben borulván. kérünk uram azon hogy a boldog
²⁰ András Apostol, predikatora. és vezérlője lévén Anyaszent egyházad-
nak. légyen szoszollonk is melletted a mi urunk. J. k.

Epistola.

szent pál rom. 10. 10.

Mert szivel hiszünk az igazságra, szájjal pedig léssen a vallás tétel.
az üdveségre, mert az irás azt mondgya. minden[190b:] aki öbenne
hiszen, meg nem szégyenítettik, mert nints különbözés a sidó, és a
²⁵ görög közöt, mert ugyan azon egy ura minnyájoknak. ki gazdag min-
nyájokhoz, kik ötöt segítségül hiják, mert minden aki segittségül hja

⁵²⁹ <más> ellenkező más

az ur nevét üdvezül. hogy hijjak azért segittségül a kikben nem hittek, avagy mint hisznek annak, akit nem hallottak, hogy hallanak pedig predikalo nélkül, hogy predikalnak pedig, ha nem küldetnek, a mint írva vagyon. mely⁵³⁰ ékesek abékeség hirdetők lábai, akik jokat hirdetnek, de nem minnyájan engednek az Évangéliumnak, mert hallás azt mondgya. uram ki hitt a mi halomásunknak, azért ahit ahallásból vagyon, a hallás pedig a kristus⁵³¹ ígéje által, de mondom nem hallottáké, sött minden földre ki ment az ő zengések. és a föld korokságének határra az ő ígéjek.

Magyarázat

¹⁰ K. Mit tésznek ezek aszók. szivel hiszünk az igazságra, szájjal lévön pedig avallás tétel az üdveségre?

¹¹ F A szent Lélek ezeket a szokai két dologra kényszerit minket. először, hogy tekéletes engedelmeséggel higyük elmével és szivel, mind azt, valamit az Isten ki nyilatkoztatott minékünk ajó erkölcsök. és ahit ágazati iránt, másodsor., hogy külső képen is vallás tételt kel tenni mind azokrol az igazságokrol. a melyeket belső képen is hiszünk., egy azoval a szent Lélek arra kötelez. hogy higyük. [191a:] mind azt valamit az Isten tanit, és azon hit szerént legyen minden beszédünk, és tselekedetünk, minden emberi tekéntet nélkül, ha szinte mindenünket, és még az életünket el kellene is vesztenünk. mert enélkül, se meg igazulás, se üdveség nem lehet, az Isten Fia azt nekünk meg mondotta, hogy az utolsó napon ellene mond azoknak, se tanítványinak⁵³² nem tarttya azokat. kik meg pirulnak ő érette, és az ő Évangéliumjáért, az emberek előtt, ugyan az igazságról való vallás tétel tselekedé azt., hogy anyi sok martyrumok. és Confessorok valának az első saeculumokban, de itt nem tsak arrol abizonyság tételről vagyon aszó, melyet a bírák ítélő széke előtt tartozunk tenni, hanem még arról is melyet kel tenni az emberek előtt, az Évangélium szerént való életünkkel, meg nem pirulván akristus⁵³³ alázatoságáért,⁵³⁴ szegénységéért, és keresztiért, ha szinte azért meg vettetenék, és meg tsufol-

⁵³⁰ mely [Első l—r-ből javítva.]

⁵³¹ a kristus a kristus [Fölösleges ismétlés.]

⁵³² tanítványinak [Első i—a-ból javítva.]

⁵³³ [íráshiba:] akris

⁵³⁴ alázatoságáért, [z javítva l-ből.]

tatnánk is. atesti, és világi emberektől, kötelesek vagyunk némelykor szent bátorsággal oltalmazni, és védelmezni atitkok igasságát, ahit ágazatit, midőn azok ellen valaki fel támad, vagy is azok ellen valaki rosszul beszél, mi tisztellyük és betsüllyük a martyromokot, ne kár-⁵ hoztassuk tehát őket amagunk viselésivel. olyan dolgokban., amelyekben ökk, köteleségnek tartották életeket veszedelemre tenni, hogy nekünk tisztán meg tarthasák azokat az igazságokat a melyeket mi hiszünk, mint hit ágazatit.

K. Mire köteleznek minket ezek aszók, minden aki Istenben hiszen.¹⁰ meg nem szégyenitetik.?

[191b:] F Arra köteleznek, hogy szüntelen kérjük az Istentől azt ahitet, amelyet elevenittse az Isteni szeretett, mely kut feje akegyelemnek, és üdveségünknek, és amely nélkül minden jó tselekedet. haszontalan, az alamisnálkodás, és még a martyrumság is haszontalan szent¹⁵ pál szerént, az Isteni szeretet nélkül, mire valo volna nekünk ameg hólt hitt, amelyet az Isteni szeretet nem elevenit,? haszinte tsudákat tennénk is. ? mondgya az Apostol. 1 cor. 13. 2. 3.

K. Mit tésznek ezek aszók. minden aki segítségül hija az ur nevét. üdvezül?

²⁰ F Ezek meg mutattyák nekünk erejét és hathatoságát az imádságoknak, amidőn szivesen kérjük az Istent, és valósággal akarjuk meg nyerni akegyelmet melyet kérünk, az Isten meg halgattya mind azokat. akik eszerént kéri, akár kik legyenek azok, és hogy ha álhatatosan végig meg maradnak. az ilyen kérésben. üdvezülnek. ebből²⁵ már akövetkezik,⁵³⁵ hogy azok kik ilyen formában nem kéri., kik az imádságot nem szeretik. vagy akik tsak nyelvekel kéri, nem lészen részek az üdveségben, akár mely jókót tselekedgyenek is külső képpen.

K. Hogy mondhattya tehát azt aböles, hogy az Isten meg nem halgattya azokat kik segítségül hiják. prov. 1. 28.

³⁰ F Mert aböles azokrol szól akik tsak nyelvekel kéri, akik tsak szokásbol kéri, akik meg nem halgatták az Isten szavát, midőn hitta őket. és akik meg vetették tanátsit.

K Hogy lehesen az Istent segítségül hini, a midőn ötet nem üsmérik?

³⁵ F A valo hogy az Apostol szerént, hogy segítségül lehesen hini, hinni [192a:] kel ő benne, és üsmérni ötet, és hogy benne lehesen hinni, hallani kel ő felölle, és hogy felölle lehesen hallani, szükséges

⁵³⁵ ebből már akövetkezik, (eb) hogy

hogy valaki hirdesse nekünk az Évangéliumot, és hogy azt hirdethesse, szükséges hogy az Istentől küldettség. szükséges tehát apredikatioiban⁵³⁶ az Isten szavát halgatni, vagy azt olvasni, főképpen az Évangéliumot, de legg gyakortáb az üdvességel valo kevés gondolat⁵³⁷ teolekeszi, hogy nem hisznek, és nem hiják segítségül az urat, nem keresnek modot és alkalmatoságot atanulásra, sőt még azt kerülik, ugyan azért is, tudatlanságban maradnak, vagy gyümölcstelen hitben, mind azon által⁵³⁸ az üdvességre szükséges hogy oly élő hitünk legyen mely az Isteni szeretet által munkálodgyék, ugy is⁵³⁹ is kel élnünk mint akristus élt, hogy élünk pedig ugy, ha ellene nem mondunk a mi lágyságunknak. és ha⁵⁴⁰ magunkot nem oktattatyuk, az olvasás, vagy apredikatio által.

K. Magyarázd meg ezeket aszokot, mely ékesek abekesség hirdetők lábai, akik jokat hirdetnek.?

I. F Isaiás proféta, és ő utánna szent pál, fel magasztallyák, az Évangélium hirdetőit, és meg mutattyák hogy azok, kik először bé vették a hitet, mitsoda örömel fogadták az olyan predikátorokat akiket az Isten küldöt hogy hirdesék az Évangéliumot, mely nekik békeséget, kegyelmet, és örökös jokat ígért, azoknak magok viselések szépnek⁵⁴¹ tettzet nekik, mert tsak amenyei dolgokra igyekeztek, minden igyekezetek tsak avolt., hogy amennyei boldogságban vezerehlessék azokat kik őket halgatták., az Anyaszent egyház hasonlot mond ma nekünk, hogy annak az Isteni igének szeretetire indittson, hogy ha azt valóságál bé veszük és ahoz szab-[192b:]juk életünket, és szándekinkot, abban annál is több gyönyörüségét találunk., mennél többet gondolkodunk azokrol.⁵⁴¹ és követyük azokat

K Ha az Évangélium predikatorinak, magok viselések és járasok olyan azép. miért Isaiás teszi utánna hogy minnyá⁵⁴² nem engedelmeskednek?

I. F Mert, feleli⁵⁴³ maga, hogy azok között kik azt halgattyák keven vannak akik hitelt adnának annak amit nekik hirdetnek, vagy

⁵³⁶ apredikatioiban [k utáni a—t-ből? javítva.]

⁵³⁷ hisznek, [i—e-ből javítva.]

⁵³⁸ [írásába:] mind az azon által

⁵³⁹ is [Beszúrás.]

⁵⁴⁰ ha <ha>

⁵⁴¹ <arrol> azokrol.

⁵⁴² [Talán; minnyán.]

⁵⁴³ feleli [i javítva é-ből?]

ha hiszik is. de elmélkedő. és vizsgálodo hitel. mely a tselekedetre nem mégyen, az ilyen elmelkedések pedig a szív béli engedelmeség nélkül, még vetkesebbeké tészik.

Evangyélium.

szent luk 5. l.

Lön pediglen, mikor a seregek reája todulnának. hogy az Isten
5 igéjét halgatnák, és ő áll vala a Genezaret tója mellet és láta ató
mellet ket hajot álván, ahalászok pedig ki szállottak vala és mossák
vala ahálokat, be menvén pedig egyik hajoban mely simoné vala.
kéré ötöt hogy a földtől bellyebb vinné egy kevesé. és le ülvén, tanittya
vala ahajótskábol a seregeket, hogy pedig meg szünék szollani mondá
10 simonnak., vidd a mélyre, és ereszzétek meg ati háloitokat ahal
fogásra, és felelvén simon mondá néki, Mester. egész étzaka munkálo-
ván. semmit nem fogtunk de⁵⁴⁴ ate igédre meg eresztem ahálot, és
midön azt mivelték volna, halaknak bőséges sokaságát rekeszték bé;
szakadoz vala pedig az ő [193a:] hálojok. és intének a társoknak kik
15 a más hajoban⁵⁴⁵ valának, hogy el jönének, és segitenék⁵⁴⁶ őket, és el
jövének, és meg tölték mind a két hajotskát. ugy hogy tsak nem el
merülnének, melyet midön látná simon peter, a Jesus térdeihez borula,
mondván. meny ki tölem, mert bünös ember vagyok uram., mert
20 az álmélkodás környül vette vala ötöt. és mind akik véle valának aha-
lak sokaságán, melyet fogtak vala hasonló képen pedig jakabot is, és
Jánost, a zebedaeus fiait, kik a simon társai valának. és monda simon-
nak Jésus, nefély. mostantol fogva már embereket fogsz: és ki vonván
aföldre ahajokat, mindeneket el hagyván követék ötöt.

Magyarázat

K. Mit jelentnek azok ahalászok. kik ahálojokot mosogatták. ?

25 F Jelentik alelki halászokot. valamint akristus mondá péternek, és
Andrásnak, hogy embereket fognak halászni. ahálo mosásbol pedig meg

⁵⁴⁴ de <atei> ate igédre [A törölt részben lévő i fölött nincs pont.]

⁵⁴⁵ a más <a>hajoban

⁵⁴⁶ segitenék [Második e fölött áthúzott vessző.]

tanulhatták azok, kik felebarattyok üdveségire vigyáznak., hogy szükségosa nékik némelykor⁵⁴⁷ el vonni magokat a világtól, hogy magokat meg tisztithassák., és fogvatkozásoknak motskát meg mosogassák.

K. Mit jelent a szent péter hajója?

⁹ F Jelenti⁵⁴⁸ az Anyaszent egyházat, amelyben a kristus egyedül lévén afő, anépet titkaira tanította. péternek, parantsolván hogy távoznék el a földtől, és amélyire menne atengernek., jelenté **[193b:]** akoresztyénségnek⁵⁴⁹ tekéltetéségét, amelyre hija azokat, akiknek illik oktatni, és vezérleni másokat. úgy hogy el távozván aföldi állapotoktól. ahiveket is arra inttsék, példát adván nékik.

¹⁰ K. kitsodák azok, kik mint szent péter egész éttzaka⁵⁵⁰ halásznak és semit nem foghatnak.?

¹¹ F I. Azok, kik a vétéknek setéttségében sokat fáradoznak a világi gyönyörűségek, jók, és betsületek után., és halalok oráján a markokat üresen talályák. ajó erkölcstől, és tselekedettől, 2. azok, kik az Anyaszent egyházban sokat munkálodnak és az egyházi szolgálatban sokat fáradoznak és nyughatatlankodnak, de akik senkit meg nem térítenek, se semmi nagy hasznot nem tselekesznek, mert az Isten rendelése, és hivatala nélkül dolgoznak, és tsak asetéttségben munkálodnak.

¹² K. Mit jelentnek ezek aszavai szent péternek., ate igédre meg vetem ahálot?

¹³ F Azt jelentik, hogy amidön az Isten szolgálattýára, és az üdveségre való dolgokhoz fogunk, azoknak jól végben kel menni, az ő rendelése szeréut, az ő akarattýának engedelmeskedvén, az ő lelkében kel munkálodni.

K. Mit jelent az a sok számu hal, mely miat szakadozni kezde ahálo.?

¹⁴ F Jelenti azokat a sok számu világi keresztyéneket, akik látható egyenégiben vannak az Anyaszent egyháznak. akik abban gyakorta hasonlásokat. és szakadásokat okoznak, a mellyek **[194a:]** el meritelnék ahajot, vagy is inkább az Anyaszent egyházat, ha aköre nem volna építve, de mind annyi zür zavaros veszedelmekben is meg fog maradni, és akristus véle lészen, mind végig, mert nyilván meg igérte

K Mitsoda gondolattya lett szent péternek., látván oly rend kívül való halászattýát?

⁵⁴⁷ némelykor [e fölött áthúzott vessző.]

⁵⁴⁸ jelenti [i—é-ből javítva; é fölötti vesszőt nem törölte.]

⁵⁴⁹ [Javítva; akoresztyéneknekéből; a ség képző s betűje sor fölötti be-
+írta.]

⁵⁵⁰ [Íráshiba:] éttzak

F Azon anyira meg ütközék, hogy érdemetlennek tartá magát. akristushoz közel lenni, azért is mondá, távozá el uram tölem, mert vétkes ember vagyok, atsuda meg üsmérteté véle egy felöl a kristusnak hatalmát. más felöl pedig amaga nyomoruságát. és méltatlanságát. ilyen⁵⁵¹ töredelmes és alázatos szível kellenék lenni atitkokhoz, főképen a szent oltári szentséghez, ahol akristus jelen vagyon, aki örömet adgya nekünk magát abban a nagy szentségben, akihez, valamint szent péter, nagy töredelmeséggel és félelemmel kellene járulnunk mindenkör, a szent péter szavaira valo nézve, el kellene améltatlanoknak. attol távozni, és mind azoknak. kik azt szentség törö
10 rosz készületekel meg kisebbítettik ugyan erre valo nézve is mondgya vala fel szoval az előtt. egy diaconus amidön aszent áldozatot el kezdették. *foras Canes. sancta sanctis.* mennyetek ki ebek, a szent dolgok. a szenteket illetik, az ilyen félelemből, és alázatóságból, jó, még abuzgoknak, és az áitatosoknak is elvonni attol némelykor magokat, hogy
15 az után az imádság, és a penitentzia által, abban méltabban részesülhessenek, de az ilyen állapotban, tanátsot kel kérni.

[194b:] K. Mit tselekedék szent András, midön olyan boldog leheté, hogy meg üsméré akristust, és véle beszélhete.?

20 F Minden késedelem nélkül mindenét el hagyá, ötét követé, és nékie adá magát, ezzel arra tanyit minket, hogy halgassuk miis akristus szavát. amidön minket meg szollit szívünkben. és hasonló gyorsasággal engedelmeskedgyünk parantsolatinak, ahalogatás ujjab kísértetekre vinne, azt el mondhatni, hogy szent András ellene mondván hálóinak,
25 minden világi gazdagságnak ellene monda, mivel a nagy szent Gergely szerént. ellene monda agazdagulásra valo kívánságnak. a mely sokra terjed, az olyan sokat hágy el; aki semmit meg nem tart magának, és mindenit oda adgya; de arra kel vigyázni, hogy két képen lehet annak ellene mondani amink vagyon az egyike a, hogy ellene mondunk annak
30 a mit valóságosan birunk, amasika a, hogy ellene mondunk akivánságnak a melyel kíványuk birni azt, amit még nem birunk. vagy a szerezetnek., amellyel vagyunk ahoz amit birunk, szent András véghez vitte mind akettöt; ugyan ezt is nevezik Apostoli léleknek, az olyanok, akiket az Isten arra hi, hogy el hagyák avilágot, tartoznak
35 követni betü szerént ezt az Apostolt. mind egyikében; mind amásikában, de akeresztyének a kiknek avilágban kel élni, akeresztséggben tett ígélet szerént tartoznak ellene mondani aföldi dolgokhoz valo

⁵⁵¹ [Íráshiba:] illyent

rendeletlen kívánságnak, és szeretetnek., de annak nem amit törvény aszerént bírnak.

[195a:] K Miképpen lehet valakinek meg üsmérni amaga hivataloságát?

³ F Meg üsmérheti 1. tsak keresztyéni és ártatlan életet éllyen, minden fölle ki telhető jokat tselekedgyék. hogy kegyelmet nyerhesen az⁵⁵² Isten akarattyának meg üsmérésire. 2. gyakorta imádkozék. hogy az Isten arra valo világoságot adgyon, 3. tanátsot kel kérni okos, és értelmes emberektől, ahivatalrol., és annak köteleségeiről. 4. aválasztásban igen meg kel vizsgálni az alkalmaságokat, melyeket ád az Isten rendelése, keresés nélkül, 5 hizelkedés nélkül kel meg vizsgálni amagunk tálentumit, elegendőségünket. és értelmünket. az illyen, vagy az ollyan hivatalra, mert hivatalosok nem vagyunk valamely hivatalra vagy állapotra, hogy ha arra elegendő értelmünk, vagy¹⁰ tálentumonk nintsen, 6. nézük meg ha vagyoné természet szerint valo hajlandoságunk, melyet Isten ád bizonyos hivatalokra, mondám melyet Isten ád. mert az ollyan meg romlot hajlandóságok, mellyek a fősvénységtől, nagyra vágvástól, hejában valóságtól, vagy a resttségtől jönnek, nem hogy az illyen hajlandóságokra kellene vigyázni, aválasztáskor, de sótt még. a volna ajele, hogy az Isten nem hivut azokra a hivatalokra, a melyekre illyen hajlandóságokat érzénék, 7 hogy ha pedig az egyházi rendről vagyon akérdés, a szent Átyák szerint, az ajele [195b:] hogy arra hivatalos az ollyan. aki alázatoságból, ahoz a szolgálathoz valo tiszteletből, és magat arra érdemetlennék valo¹⁵ ítéletből. ettől arendtól szent félelemből el távozik, de ugy mind azon által; hogy ajó erkölcsök, tálentumok, és mind a, valami szükséges ohez arendhez, meg egyezenek az el távozásal. eszerént tselekedtenek aleg nagyob szentek., és Doktorok, ugy mint, szent Ambrus. szent Paulinus, szent Hyeronimus, szent Basilius, szent Agoston. szent²⁰ Chrysostomus, a nagy szent Gergely. szent Bernárd. és más többek.

K. Nem leheté magunkot meg tsalni, hogy ha azokat a belső indulatokat követtyük. amelyeket érzünk némely hivatalokhoz.?

F Igen is meg tsalhattyyuk magunkot, és gyakorta szent lelki, indulatoknak, és Isteni sugarlásoknak tarttyuk lenni, a magunkhoz²⁵ valo szeretetnek indulattyit. és hajlandoságit, amely sok féle képen tudgya magát el változtatni gyakorta meg történik. amit anagy szent Gergely mond, hogy az emberi elme magának hazud, és maga előtt, el

⁵⁵² nyerhesen az [az: Beszúrás.] Isten<től>

szineli magát, gondolván magában hogy a roszat utállya, noha nem utállya, hogy ajót szereti, noha valóságosan nem szereti, egy soval, hogy ilyen nagy dologban meg ne tsallya magát. nem kel magának hinni, hanem tanátsot kel kérni az Atyától. és az Anyától, hogy ha⁵ Isten félök, ha azok, nem tekéntik a magok hasznokot hanem a gyermekek üdveségit, hogy ha pedig⁵⁵³ [196a:] azegyházi rendről vagyon akérdés, aelki atyáktól kel tanátsot⁵⁵⁴ kérni, akik okosak, és Isten félök, és követni kel tanátsokot,

¹⁰ K. Mit kel tselekedni, amidön olyan hivaltalban ment valaki amelyre az Istentől gondolta hogy hivatatott, mind azon által abban akadályokot talál az üdveségre,?

F Hogy abban a hivaltalban, vagy rendben, a szabot rend szerént fog élni, és ha annak minden köteleségeit, szorgalmatosan bé tölti, meg kel⁵⁵⁵ abban maradni, jele hogy az Isten hitta arra, ajó élet, és a¹⁵ hivatalban valo szorgalmatoság, az ő kegyelmétől vagyon., de amidön az a hivatal akadályozni fogja az üdveséget, és hogy abban tsak meg esést varhat magára, ajele hogy nem arra hivatatott, és el kel hagyni., ezt mondhattuk agazdagságok fölöl is, amelyeket meg lehet igasság tartani hogy ha azokal szentül élnek, de el kel hagyni²⁰ azokat, hogy ha azoknak meg tartások az üdveség kárára lennének, aki ellene mond mind annak, a mi az Istenhez valo kaptsolást, meg gátolhatná, az olyan. ellene mond. az Istennek.

K Mit kel tselekedni amidön olyan hivatalban ment valaki, amelyet se el nem hagyhattya, se az Istentől arra nem hivatatott?

²⁵ F A vakmerőségért penitentiát kel tartani, és azon [196b:] Jenni, hogy viszá mehesen az Isten uttyára, a melytől el távozot, alázatoság kel eleget tenni minden köteleséginek. igyekezék helyre hozni a hivatalban valo menetelének fogyatkozásit, imádkozék gyakorta, hogy kegyelmet, és segittséget nyerhessen. köteleséginek bé töltésire,³⁰ és békeséges türést aszenvedésre., mindenkori jó tselekedetben foglallya magát, de tanáts nélkül, semit ne tselekedgyék.

K. A mi urunk⁵⁵⁶ miért valaszta olyan szegény halászokot, kik az ő Évangéliumát hirdessék. és az Anyaszent egyházat fel állítsák?

⁵⁵³ hogy ha pedig <hogy arra hivatalos az olyan, aki alázatoságból, ahöz a szolgálathoz valo tiszteletből. és magát arra érdemetlennek valo ítélthöl, ettől a rendtől szent félelemből el távozik, de ugy mind azon által.>

⁵⁵⁴ tanátsot [a—betű fölött áthúzott vessző.]

⁵⁵⁵ kel [e—a-ból javítva.]

⁵⁵⁶ A mi urunk mi urunk [Fölösleges ismétlés.]

1 F Azért hogy inkább tsudálljuk az ő kegyelmének hatalmát, amely
rá nézve, olyan tsekély és meg vető eszközök által mivelé az egész
népeknek meg téréseket., ilyen nagy munkára. tsak egy ügyü., és
tudatlan embereket választja, azért hogy meg lassa az egész világ,
2 hogy tsak egyedül néki kel tulajdonítani ezt a rend kívül valo tsudát.
3 hogy ha tudos, böles, vagy hatalmas embereket választot volna., a
bölcséségnek. és az emberi hatalomnak tulajdonították volna, azt
aváltozást, és nem ditsöítették volna kegyelmét.

BOLDOG ASZSZONY FOGONTATÁSA NAPJÁN

Imádság

Kérünk uram hintsed szolgálidra mennyei ajándékát kegyelmednek,
10 úgy hogy a Boldogságos fogontatásának ünnepe., a békeségnek szapo-
rodását nyerje meg azoknak, akiknek az ő születése el hozta sengéjít
az üdveségnek, ami urunk. J. k.

[197a:] Epistola

prov. 8. 22.

Az urbirt engem az ő utainak kezdetiben minek előtte valamit
teremtene kezdettől fogva,⁵⁵⁷ öröktől fogva el rendeltettem., és régtől
15 fogva. minek előtte a föld lenne. még nem voltak améliségek. és én
már fogantattam vala még avizek kutai ki nem fakadtak vala. még ahe-
gyek meg nem állapodtak, vala nehézséggel, ahalmoknak előtte szület-
tettem vala én, még a földet nem teremtette vala és folyo vizeket,
és a föld kereksege sarkait.⁵⁵⁸ mikor az egeket készíti vala, jelen voltam.
20 mikor bizonyos moddal és keritessel. körül veszi vala a mélységeket,
mikor az egeket ót fen meg erősíti vala, és meg meri vala avizek kutait,
midön környül⁵⁵⁹ fel veti vala atenger határát, és törvényt ad vala
avizeknek, hogy által ne mennének.⁵⁶⁰ az ő határokon, mikor a földnek

⁵⁵⁷ fogva, [f-v-ből javítva.]

⁵⁵⁸ sarhait.

⁵⁵⁹ [Íráshiba:] mi környül

⁵⁶⁰ mennének. [Szóvégi n-k-ből? javítva.]

fundamentumit veti vala, ő véle voltam mindeneket elrendelvén, és gyönyörködöm vala naponként. jatzodozván előtte minden időben. jatzodozván a föld kerekiségén és az én gyönyörűségem az emberek fiaival lenni. most azért fiaim. halgassatok engem, boldogok akik
5 örízik az én utaimot, halgassátok az oktatást és legyetek böltsék és vessétek el azt, boldog ember aki engem halgat, és vigyáz az ajtoimnál naponként.⁵⁶¹ és várakozik, az ajtomnak mellyékinél; aki engem meg talál. életet⁵⁶² talál, és üdveséget merit az urtol.

[197b:] Magyarázat

K. A mái letzke mire tanit minket.?

- 10 F Arra tanit, hogy az Isteni böltsesség öröktől fogva valo, bölts, ezeket a szokot mondattya magával a böltseségel. *az ur birt engem az ő utainak kezdetiben, minék előtte valamit teremtene kezdettől fogva.* mint ha azt mondaná. az Istenben voltam. a midön el kezdé teremtet-sit, és még minék előtte el kezdette volna ateremtést, és így öröktől
15 fogva, mert avilág teremtese előtt, és azon idő előtt, mely a világal el kezdődék. örökké valóság volt.

K Mitsoda az a böltsesség, a mely még kezdetben vala, és a mely öröktől fogva valo, és miképen birja azt az Isten?

- F Az Isten Fia az a böltsesség. aki maga aböltsesség. és minden böltses-ségnek eredete., az Isten azt birta, mert az ő véghetetlen tekéltetes-ségeinek⁵⁶³ üsméretit birja,⁵⁶⁴ az Atyának pedig ez az üsmérettsége nem más hanem az ő Fia, aki öröktől fogva üsmervén magát, öröktől fogva szülte és birja azon Fiát

- 25 K Mit tésznek ezek a szok hogy a böltsesség az Istenel volt, és minde-
neket rendelt véle?

- F Azt tészik, hogy az Atya mindeneket az ő böltsesége által tsele-
kedet, és rendelt, tudni illik az ő Fia által, aki is hasonló Isten, aki
övéle munkáladot láthatatlan képen a világ teremtesin, és aki mindent
ö véle igazgat, és rendel. azt mondgya az irás, hogy ez az Isteni bölts-
30 seség jádzott az ur előtt, az egész világon, mert mindent olyan könnyü-

⁵⁶¹ <min> naponként.

⁵⁶² életet [után 1-2 betű (es?) olvashatatlanul törölve; vesszőnek nincs nyoma a törlés fölött.]

⁵⁶³ tekélteteségeinek [Harmadik e fölött áthúzott vessző.]

⁵⁶⁴ birja, [j-t-ből javítva.]

séggel mivel, hogy az egész világnak teremtése ő előtte, játék, és mulattatás volt.

[198a:] K. Az Isten Fia a teremtetlen böltsesség, miképen mutatta meg, hogy az ő gyönyörűsége az emberek fiaival lenni?

- 8 F Meg mutatta nagy szeretetivel, fel akarván venni természeteket, meg testesülése által, és ő nekik örök ditsőséget nyerni az alázatoságnak uttyain, de ami leg inkább meg mutattya az ő hozánk való szeretetét, ahogy, ilyen nagy jóságáért, egyéb hála adást tőlünk nem kíván, hanem azt akarja, hogy az embereknek is minden gyönyörűségek alégyen, hogy véle lehessenek, az az, hogy az ő kegyelmével éllyenek, hozzája kaptssollyák magokat szeretettel, és hogy nyissák meg fülöket, és sziveket, hogy halgassák parantsolatit, és azt meg tarttsák, azért is mondgya az Évangéliumban, hogy legyünk övéi, és maradgyunk öbenne, valamint ő bennünk marad. joan.⁵⁶⁵ 14. 20. Cap 15. 9. 10.
- 10 hogy maradgyunk az ő szeretetiben valamint ő marad az Atyáéban., az aki az én testemet eszi, és véretem isza, bennemmarad, és én öbenne. joan 6. 57.

K Mit parantsol nekünk az Isten Fia mikor azt mondgya, hogy várakozunk naponként az ő ajtajánál?

- 30 F Azt akarja, hogy szüntelen való szent szorgalmatosággal keresük őtet, és hogy szivesen kíványuk hová tovább jobban, hozzája közelgetni, és őtet birni. midön azt parantsollya hogy minden nap az ő ajtajánál várakozunk, azzal azt akarja hogy mindenkor egy aránsu békeséges türessel várakozunk az ő irgalmaságának ajtaján., mind addig még
- 35 hozzánk jö, és bé viszen minket annak aboldog-[198b:]ságnak birto-kában, melyet ígér ez élet után, és a melyet készíteni ment el. amen-nyekben, legyetek hasonlok azokhoz, kik azt varják.⁵⁶⁶ hogy agazda viszá térjen alakadalomból, úgy hogy a midön viszá fog térni, és zör-getni fog akapun, azonnal meg nyithassák néki.

K. Az Anyaszent egyház miért magyaráza ezeket a szavait az örök-től fogva való böltségségnek, a Boldogságos szüz fogantatására.?

- F Mert ez az Isteni böltsesség ezen anapon kezdé bé tölteni meg testesülésétől való ígérteit, fogantatása által annak, akitől testet vett, amely testet magára akará venni hogy velünk maradhason és
- 40 véghez vihesse üdvességünknek munkáját., szenvedési. és halála által.

⁵⁶⁵ <joan.> [Törlés a sor végén.] joan. 14. 20.

⁵⁶⁶ varják. [r-j-ből javítva.]

Magyarázat

K. Szent Mathé le irván akristus⁵⁶⁸ nemzettségít. nem ellenkeziké Isaiás profétával., aki azt mondgya. hogy ki mondhatná ki aző nemzettségít, és szent lukátsal aki külömböző képpen írja le.?

F Szent Matthé egyikével sem ellenkezik., 1. Isaiás az Attya kebelől való Igének, öröktől fogva való nemzettségéről szól, amellyel meg nem lehet, se fogni, se kimondani, Szent Mathé pedig a meg testestült Igének nemzettségít írja le, és az Embersége szerént, amely által. apá-[199a:] triarkáktól, és Daviddól származot. 2. szent Mathé nem ellenkezik szent lukátsal, mert ő ami urunk nemzettségít a természet szerént való fiasága szerént írja le. szent lukáts pedig atörvény szerént való fiasága szerént

K. Mit értesz atörvény szerént való fiaságon?

F Értem azt, amelyel egy fiat úgy tekintették mint más embernek fiát atörvény szerént, de nem természet szerént, atörvény azt parantsolta hogy egy atyafi vegye el a testvér attyafiának özvegyét, ha gyermeke nem maradot, és abban aházáságban való elsőszülött, a meg holt-nak nevét viselje, és úgy tekinttsék mint a meg holt fiát, ugyan erre való nevezve is kénszeriteték Jákób. elvenni, Héliásnak, az ő Annyáról való bátyjának özvegyét. a ki nem hagyja maga után gyermeket, eszerént is volt, szent Josef, a szent szüz férje, Héliásnak törvény szerént való fia, ezt is mondgya⁵⁶⁹ szent lukáts, noha természet szerént, jákób fia volt, valamint szent máthé írja, azt képzélé ez a törvény,⁵⁷⁰ hogy a kristus halála után, az Apostolok, akiket attyafiainak nevezet, fiakot nemzenének az ő Anyaszent egyházának akik az ő nevét viselnék, és ke-[199b:]resztyéneknek hivatatnának,⁵⁷¹ az ilyen külömbiségek. vagy is tsak tettző ellenkezések. meg mutattyák. hogy mitsoda hívek és ígazak voltanak az Evangyelisták. és hogy nem egyik amásikából irtak. amit irtak, ugyan ez is kénszerit minket arra, hogy függőben tarttsuk az ítéletet, a szent írásnak olyan helyein a mellyek mi né-

⁵⁶⁷ [Itt kivételesen nem közli az evangéliumi részt.]

⁵⁶⁸ [Íráshiba:] akris

⁵⁶⁹ <valamint szent Máthé írja,> ezt is mondgya

⁵⁷⁰ [Ékezethiba:] a torvény

⁵⁷¹ hivatatná(k,)nak,

künk homályosoknak láttzanak⁵⁷² és amellyek mint egy ellenkeznek egy más között

K. Szent Mathé. miért mondgya mindgyárt még előre, hogy a kristus Dávidnak, és Abrahámnak Fia, mint ha nem lett volna Fia atöbb királyoknak, és patriárkákknak is.

F Azért hogy arra leg inkább figyelmezzünk. meg akarván bizonyítani azzal. hogy ő volt a Messiás, az Isten meg ígérte volt. hogy különösön az Ábrahám. és a Dávid maradékától fog származni, mondván Ábrahámnak. *Minden nemzettségek meg áldatnak. ate maradékodban.*, és Dávidnak, *A te székedben helyeztetem ate ügyéknak gyümölsit.*

K Szent Máthé miért tette fel. akristus nemzettsége köziben. az olyan szüleít akikben fogyatkozások, vagy idegenek valának. ?

[200a:] F Meg akarta nekünk mutatni, hogy akristus abünösököt jött el meg váltani, és az egyháziaknak azt, hogy bé kel venni az idegeneket az Anyaszent egyházban. és hogy ki vegyék arendeletlenégből azokat a kik abban születtek. az Isten Fia nem tartá gyaláztatnak, aszent historiában tétetni anemzettsége⁵⁷³ közí. tétetni, olyan Aszszonyokat, a kik rendeletlenek, vagy idegenek valának, mert azért jött volt a földre, hogy alázatoságával⁵⁷⁴ eltöröllye akevélýséget, ugyan azért is választá oly alázatos modgyát születésének, hogy minden meg egyezék, és hasonlított az ő meg testesülésének alázatoságával. mivel Isten Fia lévén, a mi természetünket vette magára. és a szolgának formáját. azért is akara szegény Anyától születni., akinek a férje mester ember vala. és hogy ötet ugy tekintsék, mint egy átsnak a Fiát.

K. A kristusnak az ilyen⁵⁷⁵ tselekedeti mire tanítanak minket?

F Arra tanítanak. hogy egy keresztyének mindenben egy aránsu alázatosnak kel lenni,⁵⁷⁶ hogy ha nagy nemzetből valo, hogy ha az Attyai fő renden lévök. vagy- [200b:] gazdagok. azért nem kel koválykedni, hogy ha pedig alaton rendüek, azért nem kel meg pirulni. de az ő szegénységeket, szükségben valo léteket nem kel szégyenleni. de ötöt még igen kel segíteni, a szegény attya fiait. hasonló tisztelettel kel hozájok⁵⁷⁷ lenni, mint azokhoz. a kik gazdagok.

⁵⁷² [Íráshiba:] láttzik,

⁵⁷³ anemzettsége [n betű m-ből javítva.]

⁵⁷⁴ alázatoságával [A v helyén más betűt kezdett, de nem írta ki.]

⁵⁷⁵ ilyen [ollyanból javítva.]

⁵⁷⁶ lenni. [ns: rész javítva.]

⁵⁷⁷ hozájok [j-s-ből javítva.]

K. A kristusnak ezen tselekedetéből mitsoda lelki épületre valót lehetnek az olyanok, kik nagy rendben valók?

F A meg testesült Istennek alázatosága, és az emberekhez hasonló léte., aki is azért jött hogy szolgáljon, és nem azért hogy szolgáltsék.
5 kényszeríti őket arra, hogy a szivekből ki irtssák azt a kevélységet, nagyra vágyódást. és azt a pompát. melyeket okozta a nemesi vér. és amely gyakorta akadállyá az üdvességnek., mert meg gátoltya rend szerént az alázatoság utyán való járást, a mely utat a kristus adgya előnkbe, mind tanításával. mind példájával.

10 K. Szent Josef miképen vala férje Máriának, mivel egész meg tőr-kötetésben éltenek egy másal.?

F Josef férje vala aházaságnak kötele által, [201a:] amelyel egy máshoz kötelezték vala magokot, az ő sziveknek egyeségek által, és atiszta, és Istenes szeretet által, mely egy máshoz kaptsolta az ő elmé-
15 jeket, ez igen szép pelda lehet aházások előtt. akiknek egy mást akris-tus lelkében és az Istenért kel szeretni.

SZENT TAMÁS APOSTOL NAPJÁN

Imádság

Enged meg uram nekünk hogy valóságos ditsőséget nyerhessünk, ate boldog Apostolodnak tamásnak az innepén., szüntelen való ese-dezése legyen rajtunk. és buzgoságal kövessük az ő hitét. a mi urunk
20 J. k.

Epistola.

Szent pál. Eph. 2. 19.

A Évangéliumokat. és az Epistolákat, e⁵⁷⁸ könyvnek végén meg találhatni.⁵⁷⁹

⁵⁷⁸ e [Beszúrás.]

⁵⁷⁹ [Ld. [211b]

K. Miért mondgya az Apostol az Éfésus bélieknek. hogy vendégek, és jövevények voltak.?

F Mert nem üsmérték az⁵⁸⁰ igaz Istent. mert nem voltak az ő népe közül ahít által. semi részek nem vala avallás dolgaiban, és nem valának az Isten háza népei. azok kik avilágot szeretik, noha külö képen vallást tegyenek ahitról, és az Isten Fiaival egyenlő szentségben. részesüllyenek. mind azon által, nem lehetnek ő előtte a szentek polgár társai, mivel babiloniai lakosok, de az kristus hitét, az Éfésus béliek magokban vévén, a szentek pol-**[201b:]**gár társaivá lettek, és az Isten háza népévé, a mely ház, az üdveztítő Anyaszent egyháza. ahivekből álló, kiket szenteknek neveznek,⁵⁸¹ mert akeresztmég által, az Istennek szenteltettek, az Anyaszent egyház. azaz háza. az Istennek. amelyről szól szent pál, mert az olyanok. kik háza népe közü mennek, nem ugy mint arabok félelemel. hanem ugy mint a¹³ fiak szeretettel. azok lakosi. és tselédi annak.

K Miért nevezi szent pál, az Apostolokat, és a profétákat, az Anyaszent egyház fundamentumának., nem akristusé annak egyedül valo fundamentuma?

F Az Apostolok, és a proféták az Anyaszent egyház fundamentumának,⁵⁸² mert a proféták jövendölésekre, és az Apostolok predikálásokra építetett, az is igaz, hogy akristus annak egyedül valo fundamentuma. mert az igazságra vagyon fundalva, az igazság pedig a kristus, és hogy ő magok, a proféták. kik felölle jövendöltének, és az Apostolok, kik ötet hirdették, ezek legg fővebb részei lévén az Anyaszent egyháznak. akristusra vannak fundálva, és ennek a lelki épületnek. annyiban fundamentumi, hogy ökk valának azok az első eszkeközök, a melyeket fel álitotta az erős köre. ami üdveztitök pedig annak kezdője, alkotója, és feje, akövek melyekből áll az a szentséges épület, a minden időbéli, minden ország béli, és **[202a:]** minden renden⁵⁸³ lévő hivek, mindenikének azt a helyt kel őt bé tölteni, ahová az Isten tölzi, és őtt végben vinni a maga rendének hivatallját

K. Mi formában szegelet kö akristus?

⁵⁸⁰ az <Is> igaz Istent.

⁵⁸¹ neveznek, [Első n előtt más betűt kezdett, de nem írta ki.]

⁵⁸² fundamen <tumentum>tumának, [Törlés és javítás a sorban, tehát írás közben javította.]

F A krisztus az Anyaszent egyháznak szegelet köve merthalálával meg egyezettette a sidokot; az⁵⁸³ pogányokat. egy hitben, és egy vallásban, és egyház népévé tette őket az Isteni szeretett, és aszentségek által, valamint a szegelet kö meg egyezteteti a két falt.

⁵ K. Mikeppen lehet bé vétetődni ebben az epületbe?

F A hit által, ha azt hiszük. amit aproféták meg jövendöltek, akrisztusrol, és az Anyaszent egyházrol, és azt amit az Apostolok tanítottak, azért az olyanok kik nem követik tanításokat, hanem valamely más uj talalmányt, nem az Anyaszent egyházbol valok.,
¹⁰ és ha szinte külső képen abbol valok is, de Isten előtt nem abbol valok. valamég tanítását nem gyakorollyák.

K Mikeppen nevededik, és végezödik el ez az épület mi bennünk?

[**202b:**] F A remenség által, mely azt fel emeli, a midön a földi jókót el hagyuk. és a mennyei jokhoz ragaszkodik⁵⁸⁴ a szivünk.,
¹⁵ a szeretet által végezödik el, a midön tsak egyedül; az Istent szerettyük, és felebarátunkot ő érette, és amidön azt el nem szenvedgyük, hogy a világi szeretett meg ferteztesse azt a templomot, a melyet a szent Lélek épitet lako helyül magának.⁵⁸⁵

⁵⁸³ az [és-ből javítva.]

⁵⁸⁴ ragaszkodik [g helyén más betűt kezdett (k-t?), de nem írta ki.]

⁵⁸⁵ [A Magyarázat a XXVI. (202b) oldalon ér véget, több mint fél oldalnyi üres hely kihagyásával. A következő lapok első fogalmazvány benyomását keltik, sűrű apróbetűs írás, tintafoltok stb. A XXVII. t-el (203a) jelzett oldalon fent négy áthúzott sor van: <gyuk. és a mennyei jokhoz ragaszkodik, a szivünk a szeretet által végezödik el, amidön csak egyedül az Istent szerettyük, és felebarátunkot ő érette, és a midön azt el nem szenvedgyük, hogy avilági szeretet meg ferteztesse azt a templomot; amelyet a szent lélek épitet lakó helyül magának.> E sorok a XXVI. oldalon véget ért szöveg utolsó soraival egyeznek, ezek fogalmazványa lehetett. Mivel a következő összefűzött lapok kis egységet képeznek, és az első oldalak kivételével külalakjuk is megfelelő, Mikes ezeket nem másolta le, hanem folytatólagosan a már átmásolt, de véglegesen még nem letisztázott részhez illeszthette. A 202b lap alján őrszóként írt: Évangélium Sz. Jan — nagyobb részét levágta a könyvkötő, de a kiemelkedő betűk felső része, a kisebbek felső széle és az ékezet látszik.]

[203a:] Évangélium

sz. jan. 20. 24. az évangéliumot. ide
aláb keresed.⁵⁸⁶

Magyarázat.

K. miért engedé meg az Isten. hogy tamás és atób apostolok kételkednének. az ő mesterek fel támadásában, amelyet meg jövendölt volt nékik., és amelyről annyi biznyságot adot volt nékik..?

F. meg engedé azért. hogy az ő hihetelenségek, az anyaszent egyház⁵⁸⁷ hitének erősítésére lenne; aző kételkedések. még nékik arra modót nyitó hogy bizonyosabak legyenek ezen titok valóságában., hogy ha pediglen mindgyárt hitelt adtanak volna., lehetet volna gyanakodni ebben⁵⁸⁷ a dologban. aző könnyen való hitelekért. de nem lehet őket ezzel vádolni. mivel nehezen hiteték el magokal, fő képen ha azt meg gondollyuk. hogy minek utanna azt magokal el hiteték, minden féle veszedelemre. sőt még ahalálra is adák magokat, aző mesterek fel támadásának. meg bizonyításáért.

K. micsoda biznyságot ad a kristus nekik. fel támadásáról.?

F. meg mutattya nékik. aző kezein, és lábain lévő sebeknek helyeit⁵⁸⁸ meg tapasztattya vélek. sebes oldalát., testét. és tsonttyait; mi lehet nagyob biznyságot adni. az élő. valóságos testről.

K. miért hogy akristus. jobnak tarttja a hitét azoknak. kik látatlan hisznek. mint azokét. kik látva hisznek?

F. mert azt akarja. hogy hidgyük amit mond, és tanyit. ő az örökös⁵⁸⁹ és meg csalhatatlan igazság, a mi szemeink minket meg csalhatnak., de az Isten szavaiban való hit. meg nem csalhat; és erőseb hitel kel hinnünk mind azokat amiket a kristus cselekedet, mint ha mind azokat láttuk volna: azért is mondgya sz. pál. hebr. 11. l. *hogy a hit. a láthatatlan*⁵⁸⁸ *dolgoknak bizonyítása.* ebben is áll, a hitnek erdeme.

⁵⁸⁶ [Mikes későbbi bejegyzése; ld. 211b—212a]

⁵⁸⁷ ebben [Első e—a-ból javítva, a második már világosan e, tehát a szó írási közben javította.]

⁵⁸⁸ [Íráshiba:] láthatatlan

Imádság

Oh Istenünk, aki az egész világot oktatom a sz. pál⁵⁸⁹ apostol predikációjában. adgyad. hogy ma tisztelvén meg térésit. kövessük is példáját. és hozzád mehessünk a mi urunk J. k.

Epistola.

apost cseleke. 9: 1.
az epistolát ide aláb keresed⁵⁹⁰

Magyarázat.

K mond meg az okát. hogy miért térít meg az Isten Sault olyan
15 állapottyában., amelyben leg nagyob dul fulással vagon akeresztények ellen. fenyegetvén öldöklésel az ur tanítványit?

F hogy nagyob fényeséget meg mutassa az ő mindenható kegyelmének erejét, és azt. hogy könnyü néki, mikor tettzik. abünöst. ki venni arosz indulatoknak mélységéből, Saulus nagy fenyegetéssel
10 vagon atanítványok ellen. damaskusba mégyen. olyan hatalomal, hogy azokat meg fogathassa akár hol., volté valaha ennél ellenkezőb a kegyelemel., mind azon által, ugyan ilyen állapottyában indította meg szivét a kegyelem., lágyította meg annak⁵⁹¹ keménységét, és változtatta meg abban az akaratot. ebből meg lattzik hogy soha sem
15 kel kétségben esni a bünösnek meg térése felől. akár mely el vetemedet legyen. mivel az Isten tudgya. csak akarja; aő⁵⁹² rosz szándékjokot is. meg térésekre fordítani; ilyen csudát nem téssen gyakorta., dete-
het. az ő bölcseségének akarattya szerént.

K. miképen történek ez a csuda saulon.?

20 F nagy világosság vévé ötet környül., mely jelenté azt a világoságot amely meg hattya láthatatlan képen. abünös szivét, és fel nyította az elmének szeméit. amidön Isten meg akarja téríteni, akristus szavát halván. a földre le esék, meg rettenvén., az Isten itéletitől.

⁵⁸⁹ pál [l-s-ből javítva.]

⁵⁹⁰ [Mikes későbbi bejegyzése; ld. 212a—213a]

⁵⁹¹ annak <kegy mer> keménységét,

⁵⁹² [íráshiba:] aő

K. a krisztus miért feddi arrol Sault hogy ötet üldözi, mivel dicsőségben lévén., az emberek nem üldözhetik ötet.

[204a:] F mert a krisztus feje lévén ahiveknek egy test vélek, és afő. atagok szenvedésit igen érzi, a midön a kezét, vagy a lábat meg sértik, anyelv azt mondgya a nékem fáj. nem aláb, senem akéz panaszkodik, hanem a fő. így vagyon tehát, a midön Saulus üldözi ahiveket, a krisztus arrol. feddi, hogy ötet magát üldözi, mert ő azoknak fejek. látván azt a szoros egyeséget. mely az üdveztő. és a szolgálai közöt vagyon,⁵⁹³ az elegendő ók arra. hogy magunkot meg tartoztassuk, meg bántani, vagy rosszul bánni felebarátunkal., mivel aki őket meg bánttya, az Isten fiát bánttya meg, aki bírája, mind egyikünknek, mind a másikának.

K mit tésznek ezek a szavai akristusnak. nehéz néked. az ösztön ellen rugoldoznod?

F azt tészik. hogy az ki magánál hatalmasabnak akar ellene állani, az magának árt, valamint az oktalan állat,⁵⁹⁴ aki az⁵⁹⁵ ösztön ellen rugoldozik, és nagyob fájdalmat okoz magának. az üdveztő eszerént beszélnéki. mert ha Saulus ellene állot volna, minden féle büntetéseket. és boszu állásokat várhatot volna magara.

K mit cselekedék saulus. abban a szem pillantásban. amelyben meg üsmeré a krisztus szavát.

F egészen akarattya alá adá magát. mondván. uram mit akarsz⁵⁹⁶ hogy tselekedgyem, e szerént kel cselekedni egy valóságos penitentzia tartónak., akinek tellyeségel el kel venni azokat abüntetéseket, a melyeket adnak neki az anyaszent egyház szabot rendi szerént., hogy meg engesztellye az Isten haragját., és hogy eleget tegyen az Isten igazságának. a kit meg bántot vétkeivel,⁵⁹⁷

K. miért küldi akristus sault ananiashoz., és miért nem taníttya meg maga akarattýára?

F. azért. hogy ahivek engedelmséggel legyenek pásztorokhoz, és adoktorokhoz. a kiket rendelt az anyaszent egyházban, hogy tollők vegyék és halgassák az intést. és az oktatást, hogy olyan emberek-től mint magok. tanullyák meg az üdveségnek tudományát., azért

⁵⁹³ <vayon> közöt vagyon,

⁵⁹⁴ állat. [Beszúrás.]

⁵⁹⁵ az [Beszúrás.]

⁵⁹⁶ mit <h> akarsz hogy

⁵⁹⁷ vétkeivel, [Első v-r-ből javítva.]

hogy fel állítsa az anyaszent egyházban. az egymástól való fügést, amelyet az irás aki rendelt sereghez hasonlított.

K. mit jelentenek nekünk asaulus szemei meg homályodások, amidőn meg tére?

⁵ [204b:]F azt akará ami urunk meg mutatni. hogy ellene kel mondani az emberi elme⁵⁹⁸ csalando világóságának, hogy meg világositassunk a hitnek világóságával., és hogy, egy valóságos penitentzia tartonak nem kel tekinteni a teremtet állatokat, se avilági csalárd ékeségeket., hanem egyedül csak az evangyeliumi igazságokra nyisa fel szemeit.⁵⁹⁹

¹⁰ és csak az örökös jót szerese. *mi nem figyelmezőnk azokra amelyek látatnak.* mondgya sz pál 2 cor. 4. 18. *hanem amelyek nem látatnak. mert a melyek látatnak. ideig valok, alátatlanok pedig örökké valok.*

K. mit kel nekünk abbol tanulni. hogy akristus az egész földre parancsollya sz. pálnak. hogy menyen predikálni, meg jelentvén még néki előre. hogy szenvedni fog nevéért?

F. ezek a cselekedeti a kristusnak, igen felyül haladgyák az emberi cselekedetet, és az ő sziveken valo hatalmával, valósággal meg bizonyittya Istenségit, mivel az emberek, vagy kegyeséggel, vagy reménséggel kapcsollyák magokhoz egy mást, csak⁶⁰⁰ egyedül pedig az Istennek lehet, őket magához vonni, az ő szenvedésiben, és⁶⁰¹ halálában valo reszesüléssel

K. mit tanulhatunk a sz. pál példájából. aki mindgyárt akristusrol predikál. meg terése után?

²⁵ F azt tanulhattjuk, hogy ha egy valóságos penitentzia tarto szoval nem predikál is akristusrol. arra nem lévén hivatalos, de kel prédikálni cselekedetel., és élete meg jobításával, hogy jó példát adgyon azoknak. akiket meg botránkoztatot, ugy hogy minden magaviselésével. hirdesse. meg üsmértesse. és szerettesse akristust.

⁵⁹⁸ elme <ho> csalando világóságának, hogy

⁵⁹⁹ szemeit. [sz – javítva olvashatatlan betűből.]

⁶⁰⁰ csak [c-je javítva a-ból?]

⁶⁰¹ <vagy> és halálában valo [Javítás törlés fölött a sorközben.]

Magyarázat.

K. az apostolok olyan szegények lévén,, hogy hogy mondhaták. hogy mindeneket el hadták volna a kristusért.?

[205a:] F. ök azt valóságol mondhaták. mivel nem csak azt hadták el a mit birtak, hanem még amit nem birtak. annak kivánságát is el hadták. az emberi kivánság pedig mindenre el terjed; azért is mondgya sz. ágoston. hogy sz. péter. az egész világot hadta volt. el, de azért. az Isten az egész világot adta volt néki, epéldából ki tettük hogy az emberek tökéletesek lehetnek, ha akarják. ha szinte⁶⁰³ el hadni valo gazdagságok ne legyen is. és ha egészen szegények is, mert ellene mondhatnak kivánságoknak és magoknak, anem sok ha csak azt hadgyuk el amit birunk, ha az egész világot bírunk is. ha magunkot el nem hadgyuk. és a sok., magunkot ugy el hadni. hogy már ne legyen egyéb semmi el hadni valo. elég nehezeb a nagy sz. gergely szerint, mert a külső joktól meg fosztani magunkot. olyan mint mikor le vettyük köntösinket., de le vetkezni magunkból, a magunkhoz valo szeretetből. és amagunk akarattyából., olyan mint ha levetnök bőrünket; amely meg nem lehetne fájdalom nélkül.

K. mit ígér akristus azoknak, kik érette mindeneket el hadták valamint az apostolok.?

F. azt ígéri nekik. hogy az uj születésben, nem tsak⁶⁰⁴ üdvezülni fognak. hanem még itélő székekben ülnek, és meg itélik véle együt az embereket az uj születésen, a közönséges fel támadást kel érteni. amely a szenteknek uj születés léssen. ameg rothadandóságbol. a meg rothadatlanságra; ahalálrol. ahalhatatlanságra, és anyomoruságbol; a dicsőségre viszi őket,

K. azok kik mindent el nem hadnak akristusért, nem léssen hát azon jutalmok mint az apostoloknak.?

F. nem léssen fel emeltetve arra anagy dicsőségre, csak azoknak léssen szabadságok másokot itélni, akik mindeneket el hadgyák

⁶⁰² [Mikes későbbi bejegyzése; ld. 213a—b]

⁶⁰³ [íráshiba:] színt

⁶⁰⁴ tank [Beszúrás.] [Alább 26. sor:] nem léssen ha [:sorrégen, a papír szélét levágó könyvkötő csonkítása lehet.] azon

akristusért, azollyanok kik a világot el nem hagyván, holmijeket⁶⁰⁵ el hadgyák ő érette., és avilági jóktól érette sziveket el vonnyák. azollyanok érdemekhez képest valo jutalmat vérsznek, de nem ollyat mint azok a nagy szentek

⁵ [205b:] K. nem parancsolaté a. hogy a kristusért mindent el hadgyunk. házunkot. atyánk fiait, és világi jövainkot?

F. enem közönségesen mindennek valo parancsolat; hanem⁶⁰⁶ tökéleteségre vivő tanács, hogy a világot el hadgyuk. mindent akristusért el hadgyunk hogy nagyob szabadságal szolgálhasuk. de különö-
¹⁰ son. emeg szeghetetlen valo parancsolat mind azoknak. akiket Isten erre a tökéleteségre hi, meg üsmértetvén vélek akarattyát, azis parancsolat, hogy ellene mondgyunk az ollyan dolognak, a melyet meg nem tarthatunk lélek kárhozat nélkül. és egy ollyan keresztény. a ki jországiban, vétekbén valo esésit láttya. tartozik el hadni. mert
¹⁵ az évangelium szerént, math. 28. 8. 9. mit használ⁶⁰⁷ valakinek ha az egész világot birja is. ha magát el veszti, és azután mint válttya meg magát., ugyan erre valo nézve sz. Cypriánus, tract. de lapsis. azt akarja hogy azok el hadgyák gazdagságokat; akiknek botránkozást okoztak az üldözésekben., mert ahoz valo ragaszkodások miat,
²⁰ és a tartalék. hogy azokat el veszti, félénké tette vala őket, és ezen okokért. ellene mondnak vala ahitnek., azt akarja hogy az után. az ollyanok a jországokat ugy tekinttsék mint ellenségeket és hogy azokat el adgyák. és a szegényeknek osztogásák.

K. minden keresztény nem tartozik tehát mindennek ellene mon-
²⁵ dani. hogy üdvezüllyön.?

F a két dolgon kívül. melyekről ide fellyebszollottunk, nem tartozunk magunkot meg fosztani jországunktól, és⁶⁰⁸ atyánk fiaitól, de tartozunk, az Isteni szeretetnek nagy parancsolattyából., sziv szerént annak ellene mondani. azt ragaszkodás nélkül birni, ugy élni véle.
³⁰ mint ha nem élne, ugy elni a világban, mint ha⁶⁰⁹ őt nem volnánk., semit nagyobra ne becsüllyünk az Istennél. és akristusnál., se jországot, se jo akarot. se atyánkfiát. se méltoságot erre pedig kötelez az évangelium. mindeneket. személy válogatás nélkül. luk. 14. 26.

⁶⁰⁵ holmijeket [!]

⁶⁰⁶ <de>hanem

⁶⁰⁷ <ha> mit használ valakinek ha

⁶⁰⁸ és [Beszúrás.]

⁶⁰⁹ <ho> mint ha őt

K. miósoda más jutalmat ígér akristus azoknak., akik mindent el
hadtak érette?

[206a:] F száz annyit ígér nekik mind ezen, mind a más világon.,
az a száz anyyi maga foglallya. mind azt kegyelmet, jó erkölcsöt,
szív béli békeséget, vigasztalást, és minden lelki és testi jokat melyeket
vovznak Istentől ez életben amelyek sokal drágábak a földi joknál.
melyeket el hagyunk, és boldogabbaká is tésznek., de semmit nem
használ. ha el hadgyuk is a külső jókót, ha az egész világnak ellene
mondunk is, ha a vétéknek. és magunknak ellene nem mondunk;
ezen kel leg előbször is el kezdeni.

GYERTTYA SZENTELŐ BOLDOG ASZSZONY NAPJÁN.

Az epistolát az évangyeliumot alab keresed⁶¹⁰

Imádság.

oh mindenható örök Isten. kérjük alázatosan szent felségedet., ad-
gyad hogy ate egy fiad példájára. a ki testet vévén magára, ma
atemplomban bé mutattatot. mi is bé mutassuk előtted magunkot
tisztá szivekel. ami urunk. J. k.

Epistola.

malach. prophé. 3. 1.

Magyarázat.

⁶¹⁰ K. az anyaszent egyház. mi végre olvastattya a⁶¹¹ mái letzkében
malachiás jövendölésit?

F. mert ezen anapon kezdette azt akristus bé tölteni., atemplomban
valo menetelével, ahová elviszik ötet. a boldogságos szüz. és sz. joseph.
hogy bé mutassák az attyának. a törvény szerént. mint első szülőte.
tett.⁶¹²

⁶¹⁰ [Mikes későbbi bejegyzése; ld. 214a—b]

⁶¹¹ a [Beszúrás.]

⁶¹² [Íráshiba: *szülöttet* helyett? Vagy am. születetet = születést? Vö. a
207b első szülöttek és első szülötetet.]

K. kicsoda az az angyal akit az ur elküldöt. hogy el készítse utait, és az a testámentumnak angyala, a kinek atemplomba kel menni. ?

F. az első keresztelő sz. jános. aki előljároja vala a messiásnak.,
5 és aki néki el készíté az utakat, penitencia tartásával, predikálásával, és keresztséggel, és a ki meg fismerteté őket az emberekkel, mutatván reája újával, amásodik, az az, a testámentumnak angyala., akristus önnön maga, aki templomban ment, hogy bé mutassék az attyának,⁶¹³ hogy őt imádgya az attyát. és őt tanittson, testámentum
10 angyalának neveztetik, mert az atya Isten azért küldé ell, hogy hirdesse az embereknek⁶¹⁴ az új szövetséget. melyet tett vélek, és az ígéretet melyet tett nekik., hogy örökös jutalmat ad azoknak, kik őtet szeretettel, lélekben, és igazságban szolgállyák.

[206b:] K. miért mondgya a prophéta, hogy ki gondolhattya meg
15 a messiás el jövetelét. és hogy ki marad meg hogy őtet lássa ?

F. azt mondgya hogy ki gondolhattya meg aző el jövetelit. akarván mondani, hogy ki foghattya azt meg, hogy az Isten emberé legyen., hogy az ő szeretete az emberekhez olyan nagy legyen. hogy magát ahalálra adgya, és meg válttsa őket, akik ellenségi valának avétekért.,
20 a sidok nem nézhetének reája, nagy nyughatatlansággal várák, a törvény, és a prophétiák. arra az eljövetelre készítették őket, mind azon által, őtet meg veték., mert nem jöt. azzal a fényes hatalommal: és felséggel hogy meg szabadította őket, látható ellenségektől, és el terjesze. az egész földre, aző uralkodásokat, amint ezt ígérük vala magoknak.,
25 nem értvén avaloságos értelmet az írásoknak, és betű szerént vévék azt, amit az írás mond, amessiásnak hatalmáról, és nagyságáról., mert a kettsegteté. aző nagyra vágyodásokat., el mondhatni, hogy még most is sokan vannak olyan keresztények. kik nem nézhetnek a kristusra., mert keménynek láttzik nekik lenni, és hogy az ő szenttséges. élete, és tiszta tudománya, kárhoztattya. az ő hamis tartásokat; szokásokat., és rendeletlenségeket.

K. miért hasonlították őtet, az olvaszto tűzhöz. és aruha festők fűvéhez.

F. mert ő meg tisztította alelkeket. aszeretnek tűzével, a véteknek
35 tisztátalanságától., valamint atüz meg tisztította az aranyat., és valamint a festők füve, hogy ki viszi⁶¹⁵ amocskot

⁶¹³ az <apjának.> attyának.

⁶¹⁴ hirdesse <az> k [Talán: ki] az embereknek

⁶¹⁵ ki viszi<k>

K. kiöcsdök azok alévi fiai, akiket meg tisztít az üdveztö.?

F azok az anyaszent egyháznak papjai. és szolgai, akiket jelentettek ö törvényben,⁶¹⁶ alévi fiai, vagy is mindnyájan a keresztények, akik részesülnek akristus papságában.,⁶¹⁷ 1 petr. 2. 5. meg mosa öket³ vérében, és meg tisztította sz. lelkevel. ebböl ki tettzik., hogy az elsőktöl nagy tisztaságot kíván, amidön az oltárhoz jarulnak, hogy az Istennek ajánlyák atiszta bárányt, és a többitöl pedig, tiszta és szent életet; hogy meg egyesülhesenek. aszent áldozattal. melyet ajánl apap., és hogy nékie ajánlhassák testeket. lelkeket valamint, szent, élő. és¹⁰ ö elötte kedves⁶¹⁸ osttyákat. rom. 12. 1.

K. ennek az áldozatnak óstyája, nem kedvesé mindenkor Isten előtt, [207a:] ámbár. a papok, és a hivek, kik azt ajánlyák. azok ne legyenek is?

F ez a szent áldozat. magában. szüntelen kedves Isten előtt. de¹⁰ azt kívánnya., hogy azok, kik azt ajánlyák. az igasságban ajánlyák, aprophéta szerént. az az, igasságos. és tiszta szível, az Isten aszivít nézi inkább annak a ki neki áldozatot ajánl, mint sem az áldozatot, az oltári szenttségek. noha magokban szentek. de ö elötte nem tettzenének, hogy⁶¹⁹ ha vétkes szível, és tisztátalan kezekel ajánlánák néki.⁸⁰ haszontalaná tennök azt a szenttséges áldozatot; és szenttség törésben esnénk. hogy ha. ahoz tisztátalan⁶²⁰ kezekel nyulnánk., és világi elmével ajánlanok, mentöl szenttyeb, és kedveseb Isten előtt. annál nagyob. testi és lelki szenttséget. és tisztaságot kíván azokban., akik. azt ajánlyák, és azal magokot.

Évangélium.

sz. luk. 2. 22.

Magyarázat.

¹⁰ K. az üdveztöknek az anyya. miért megyen atemplomban. hogy meg tisztullyon, holot oly tiszta, és szent volt. és az ö szülése. nem hogy tisztátalaná, de söt még tisztábbá tette ötet?

⁶¹⁶ <nó> ö törvényben [ó: szót utólag szúrta be a soreleji margóra.]

⁶¹⁷ papságában., [b—g-ből javítva.]

⁶¹⁸ kedves <h> osttyákat.

⁶¹⁹ hogy <azt> ha

⁶²⁰ [Eliéás:] tisztátalan

F azért mégyen hogy⁶²¹ engedelmeskedgyék amojyses törvényének, amely azt hadta az aszszonyoknak., hogy bizonyos ideig óthon maradgynon. atemplomban ne mennyen; semmi szent dolgokhoz ne nyulyon: és meg tisztullyon. a szülésben valo tisztátalanságtól., a boldogságos
5 szűznek nem vala arra magának szüksége. de mint hogy akoron nem tudták valójában hogy ki légyen. afelebaráti szeretetnek kötele-
sége. arra vivé, hogy magát atöb aszszonyokhoz tegye. és magát a mojses törvényének. Ceremoniái alá vesse. hogy másokat meg ne botránkoztasson,

10 K. mit jelent atörvénybéli tisztátalanság. a mely ki rekeszté atemplomból mind addig még meg nem tisztultak, és főképen. agyermek ágyas aszszonyok tisztátalansága

F jelenti abelsőképen valo tisztátalanságát aléleknek, amely ki rekeszt amennyekből., és a szent dolgokban valo részüléstől., mind
15 addig még meg nem tisztittatunk akristus vére által, és apenitentzia tartásnak köny hullatásával., külö-[207b:]nösön pedig. az aszszonyok törvény béli tisztátalansága, a gyermek agyok után, meg mutatták, hogy tisztán az emberi cselekedetek, nem lehetnek szentek, hogy ha meg nem szenteltetnek akristus kegyelmével, és hogy mindent az
20 Isten dicsőségire kel mivelni; minden szándékunknak. és cselekedetünknek. arra kel czélozni.

K. atörvény a gyermek ágyas aszszonyokat, csak atisztulásra kötelezzé?

F még arra kötelezzé őket, hogy az Istennek szentellyék az első
25 szülöt fiokot; és pénzen meg válttsák, és egy bárányt is adgyanak, hogy ha szegények két galambot adgyanak, vagy két gerlicőt; az Isten annak az irgalmaságnak emlékezetire. akará hogy néki szentellyék. az első szülötteket; amellyel meg menté ahaláltól anépinek első szülötteit, ahusvétí báránynak vérvél, amellyel meg volt a kapujok
30 kenve; amidön meg ölete minden első szülötetet egyiptumban., és mint hogy az első szülöttek, akiket nékie szenteltek., fel is kellett volna neki áldoztatni,⁶²² azzal meg elégedék, hogy helyetekegy bárányt, vagy két galambot áldoznának fel.

K. kit jelent vala az a bárány. akit áldozatul ajánlottak?

35 F a jelenté akristust; aki fel áldoztaték akereszt fán. hogy meg váltaná az első szülötteket, az az, az Isten fiait. és akinek. drága vére. meg tisztittá abünös embereket.

⁶²¹ hogy <el> engedelmeskedgyék

⁶²² áldoz<ni>tatni, [tatni: <ni> fölé írva.]

K. micsoda oktatást vehetünk. ezen két féle ceremóniából. az anyaszentek meg tisztulásából, és az első szülöttek meg szentelésekéből;?

I⁹ meg tanulhatták a keresztény anyák, akik gyermek ágyban vannak., az Istent kérik, hogy⁶²³ tisztítsa meg őket lelki tisztátalanságokból., ajánlják nékie gyermekeket, akik neki szenteltettek akereszténységben, kérik hogy tartsa meg ártatlanságokban., és igyekezzenek azon hogy keresztényi módon nevelhessék.

K. nem leheté akristusnak. és az ő szent anyjának. magokat a törvény parancsolattya alól el vonni?

I igen is lehetet volna., de aláztatóságból. az alá veték magokat. példát akarván nekünk adni. hogy micsoda engedelmeséggel kel végben vinnünk, az Isten, és az anyaszent egyház parancsolatit. az Isten fiá-[208a:]nak. és az ő szent anyjának példája, akik⁶²⁴ oly nagy azorgalmatosággal viszik végben a törvénynek leg nehezebb részeit, nagy aláztatósággal;⁶²⁵ meg szegényenitti még azokat, akik belső kevélységből, nem félnek meg szegni az anyaszent egyház törvényit, azért hogy a közönséges népnél fellyeb valók., a kívül is nem akarnak esze elegyedni, és véle egyet tartani. mint példának okáért, a böjtről való törvényt, gondolván kényeségből. hogy a meg fóg ártani egésségeknél.

K. a kristusnak az az aláztatósága, amelyel abünösök közü elegyítette magát., és azok, amelyeket követet. mindgyárt születésitől fogva., nem magasztaltattaké⁶²⁶ fel valamely rendkívül való jelek által.?

K. az atya Isten. azokat fel magasztalá. sok jeleket., nem csak a prophéták,⁶²⁷ és az angyalok tettek rolla bizonyosságot; hanem még egy szűz gyermeket szüle, egy magtalan⁶²⁸ aszszony fiat fogada méhében., a néma meg szóllalt, ersébet jövendőle, az ő gyermeke örömben meg rázkodék méhiben; a mágusok imádására el mentek, egy szent özvegy aszszony ötet meg üsmérte, egy igaz, ötet akarjára vette, és meg jövendőlé. hogy sokaknak. meg romlására. és fel támadására, lenne israhelben,

K. mit mond az évangelium. arról az igazról.?

⁶²³ <hogy> az Istent kérik. hogy

⁶²⁴ akik [előtt a sor fölött egy rövid szó beszúrva és törölve; <az>?]

⁶²⁵ <oly> nagy aláztatóság;

⁶²⁶ <m> nem magasztaltattaké

⁶²⁷ a<z> prophéták,

⁶²⁸ magtalan [g-t-ből? javítva.]

F az evangyeliuim azt mondgya hogy ez az igaz, várja vala az israeinek vigasztalását., tudni illik,⁶²⁹ amessiást, akit⁶³⁰ az Isten elküldé, hogy meg szabadítsa népét. nyomoruságiból. és bé töltse örömel, és vigasztalásal., hogy ez az igaz Isten félö vala, akinek meg vala ígérve,
6 hogy a halált meg nem látná. mig előb meg nem látná az ur kristusát, szép példája akeresztényi életnek. amely abol áll, hogy az igasságnak cselekedetit mivellyük, az Istent fiui szeretettel szeresük, amely szeretet eltávoztassa velünk mind azt ami néki nem tettzenék, kívánnunk, és várjuk amásodik el jövetelét akristusnak, valamint siméon
10 kíváná, és várá. az elsöt.

K. miképen, és micsoda, indulatból találkozik. simeon atemplomban [208b:] amidön. akis jésust. oda vivé aboldogságos szüz?

F. a szent lélek által valo indulatból mene atemplomban; amint ameg ígértetet valanéki, kövessük simeont, ha hasonló boldogok akarunk lenni mint ő, ha azt akarjuk hogy meg talállyuk akristust az
15 ő szent templomában, a szent mise áldozattyában, az ő testének, és vérinek Communiojában, mennyünk atemplomban ugyan azon szent léleknek indulattyából,⁶³¹ és nem emberi szokásból. hit⁶³² tisztelet nélkül, buzgóság. és figyelmetesség nélkül, valamint cselekesznek mostanában sokan akeresztények., hanem oda azért mennyünk hogy a kristust keresük, hogy kegyelmet. bűneinknek bocsánattyát, lelki vigasztalást, és erőt nyerhessünk, menyünk oda. könyörögni imádni, és dicsérni az Istent.; és nem azért hogy suttoгыunk., hejában valorol beszélgesünk., mert valamint hogy ez a szent öreg ember. nagy örömet
20 vett, a kristust vévén ölében, miis ki mondhatatlan vigasztalásokban lészünk részesek, hogy ha ötet szivünkben veszük.

K. micsoda gondolatokat inditta az üdvezítő jelen valo léte. a simeon elmejiben?

F egészen el vona avilágtól. és még az élettől, ugy annyira. hogy
30 csak ahalált ohajtá., mert oly boldog volt. hogy ötet láthatta. és ölében hordozhatta,⁶³³ minékünk is vagyon az a boldogságunk. hogy ötet vehettyük aszentségben. nem ugy mint gyermeket. és halandot., hanem mint dicsőségest, és halhatatlant és hogy ha mi hozzája. erős hitel. szeretettel; és tiszta szivel járulánk, semmit egyebet nem

⁶²⁹ <az> tudni illik,

⁶³⁰ akit [t— úgy látszik k-ból javítva.] [5. sor:] <a> hogy a

⁶³¹ <id> indulattyából,

⁶³² hit <nélkül> tisztelet nélkül,

⁶³³ hordozhatta, [d—h-ból javítva.]

kivánhatnánk eföldön, semmit őt nem látnánk, szeretetünkre méltót, és könnyen meg válnánk mind attól, valamit avilág mutat nékünk. gyönyörűsége valót; ez az igaz minek utánna meg látta volna, nem kíván egyebet. csak abékeségben valo halált, és az igazán valo keresztényeknek,⁶³⁴ minek utánna vették aszentségben., nem kel egyebet kívánni. hanem a halált. hogy ötet meg láthassák és birhassák. örökké.

[209a:]SZENT MÁTYÁS APOSTOL NAPJÁN,

imádság

oh Istenünk aki apostolid köziben vetted aboldog sz. mátyást, kérünk halgasd meg érettunk valo esedezésit. és hintsed bővségesen irgalmaságot mi reánk. ami urunk J. k.

Epistola.

act. apos. 1. 15.

azepistolát. az evangyéliumot aláb
meg találod.⁶³⁵

Magyarázat.

¹⁰ K. honnét vagyon, hogy sz. péter. a töb apostoloknál előbb, jelenté meg a gyülekezetben., hogy gondolkodgyanak. judás helyet valo apostolnak választásán.?

F. a jelenti az sz. péter elsőségét. az apostoli társaságban., és akristus juhainak szükségire valo vigyázását. egy jó pásztornak, sz. péter eleiben adgya a gyülekezetnek hogy válaszon, de ő⁶³⁶ csak maga nem választ: az egész apostoli rend, és atanitványok, egyes akarattal. aválasztáshoz kezdenek. és két választandot neveznek az apostolságra.,⁶³⁷ mindnyájan meg egyeznek azon, hogy mi modon tudhasák

⁶³⁴ keresztények,

⁶³⁵ [Milkes későbbi bejegyzése; ld. 214b–215b]

⁶³⁶ ő <egy> csak

⁶³⁷ [apostoliságra-ból javítva; az eredeti *i* helyén a tinta összefutott, de az áthúzás két vonalkájának vége nagyítóval kivethető; az *i* pontja túl hosszú ferdő vonallal törölve; *apostolságra* — írja alább is: vö. 209a, 215a]

meg az Isten akarattját. akettő között való választásban. és mindnyájan⁶³⁸ az imádsághoz fogának.

K. miért mondgya sz. péter. hogy judás mezőt vett. ahamiságnak jutalmabol. holot ő viszá adta azt apénzt?

⁵ F. mert azon apénzen, a melyet fel vett volt. árulásáért, egy mezőt vettenek. amelyet neveztek, haczeldáma, az az, vér mezejének, ugyan ezen aneven hihatnák mind az olyan jóságokat. a melyeket aszegények vérin vettek., tudni illik az olyanokat. amelyeket igasságtalanul, erőszakoson. vagy usorával birnak, vagy kik egyházi jóságot vesznek. mely jóság. a szegényeké. özvegyeké. és az árváké.

¹⁰ K. az apostolok mikepen cselekesznek. az apostolságra való választásban. ?

[209b:] F.. ökk magoktól semmit nem akarának cselekedni. azért az Istenhez folyamodának, hogy jelentené meg akarattját, és mutatná ¹⁵ meg nekik. hogy mellyik volna az, akit ő választot az apostolságra., ebből meg láthattyuk. hogy a midőn valakit kel választani valamely hivatalra., méltoságra, vagy a közönséges tiszttségre., olyankor nem kel tekinteni a magunk hasznát, attyafiát, hanem egyedül az Isten akarattját, a melyet meg mutat nekünk. hogy ha azal a modal élünk, ²⁰ amelyet aző bölcsesége ád előnkben, és ha vigyázunk⁶³⁹ választásban. jó erkölcsire. érdemire, alkalmatoságára, hajlandóságára, melyeket ő adot annak, akit arra hitt., az olyanok, akiknek lehet abeneficiumot osztogatni. vagy arra nevezni, jobban nem cselekedhetnek. lelkek üsméretinek bátorságára való nézve, mint hogy az apostolokat kövessék, és tanácsot kérjenek olyanoktól., akik üsmérnek azokra érdemeseket, és kérni kel az Istent. hogy mutassa meg akarattját. nem vigyázván, se abarattságra. se az atyafiságra. se a mások kérésekre, mert ez adolog az Istent illeti, és nem szükséges, hogy az embernek. abban semmi része légyen, igen szükséges meg vizsgáltni nagy szorgalmatosságal. okos, és értelmes emberekkel, hogy ha azok kik a beneficiumokra ³⁰ vágnak. azokra érdemeseké, ugy hogy aleg érdemesebbek nyerhesék el, az ilyen dolog üdveségiben áll. mind a választzonak,⁶⁴⁰ mind a

⁶³⁸ mindnyájan [*a—o*-ból javítva; a tinta összefutott.]

⁶³⁹ és ha vigyázunk [Sor fölötti beszúrás az áthúzott] <és a vá> [ti. és a választásban kifejezés eleje fölött; *vá*: beszúrás a sor előtt a lapszélén; hogy névelő volt-e előtte, nem állapítható meg, lehet, hogy a könyvkötő levágta a lapszélén.]

⁶⁴⁰ mind <an> a választzonak,

választottnak., és más többeknek is, rettegve, kellene nézni ezt a szent gyülekezetet., mind annak aki az egyhazi tisztségekre nevezhet., látván, hogy micsoda. vigyázással.⁶⁴¹ figyelmeteséggel, és félelemmel vannak az apostolok, amidőn az Istennek apostolt választanak.

Évangélium.

sz. math. 11. 25.

Magyarázat.

⁶⁴¹ K. kicsodák. azok a bölcsek, és okosok kik elöt el⁶⁴² rejti Isten igazságát?

[210a:] F. 1. azok, az olyan maga elhit tudosok, a kik magokat annyira magasztalják., és magokat el hitetik. hogy nincsen szükségek mások tanácsára. 2. az olyan világiak, kik csak amagok hasznokat keresik, kik okosabak amagok dolgok igazgatásában, akristus mondása szerént. mint sem avilágoságnak fia az üdvességek keresésében. 3. az olyan világ szerént való emberséges emberek. akik semmiben nem kételkednek., mindenre alkalmasra tarttyák magokat., de a kiket inkább lehetne pogányoknak nevezni, mint sem keresztényeknek. 4. az olyan magát mindenhez alkalmaztató, aki minden beszédével. és külső maga viselésével. el akarja másoka⁶⁴³ hitetni hogy igen igazság szerető; de a⁶⁴⁴ szívében lévő el rejtet hamiság, annyiszor által hágatattya véle az Isten törvényit, amennyiszor⁶⁴⁵ gondollya hogy azt észre nem veszik., és aki mindenben csak tisztán a maga hasznát keresi.

⁶⁴² K. kicsodák azok akiseddek., akiknek az Isten ki nyilatkoztattya. titkait és igazságát.

F. azok. az alázatos. és az együgyü szívűek, olyanok.⁶⁴⁶ a micsodás leg gyakortáb a közönséges nép. a ki nagyob engedelmeséggel. és jobb szível veszi bé. a hitnek világóságát. mint sem avilági tudosok és gazdagok. ilyenek is valának. az apostolok és a tanítványok., kik mindent

⁶⁴¹ vigyázással. <és> figyelmeteséggel, és fé<lelem>lelemel [A *lelom* o-ja esetleg e is lehetett, vagy o-ból javított e; a tinta a betű felső részén összefolyt.]

⁶⁴² el <rejtette> rejti

⁶⁴³ másokkal <hitető> hitetni

⁶⁴⁴ a <hamis> szívé<k>ben [Eredetileg: a *hamis szívekben*]

⁶⁴⁵ amennyiszor [o—e-ből javítva.]

⁶⁴⁶ olyanok. [ok: sor fölötti beszúrás.]

el hagyának, és a szegény. kristust követék, nem hajtván ajövendőre, ilyen vala anép. aki apusztában kiseri vala az üdvezitöt., a ki harmad napig halgatá predikációját,⁶⁴⁷ és aki az üdvezitöben. nagyob különböztetéssel üsmeré meg az Isten munkáit, és az ő tanításának⁵ igazságát. mint sem a törvénynek doktori, a papok, és a fariséusok.

K. mit akar akristus velünk meg értetni ezeket aszokal. ugy atyám. mert így akartad.?

F jóvá hadgya. és imádgya az attyának cselekedetit., akinek akarattya minden igasságnak rendgye. és nekünk példát ad, hogy mi is azt imádkyuk, és az alá vessük magunkot mindenekben. ha szinte annak okát¹⁰ meg nem foghatnok is, és ha az ő akarattya. ellenkeznek is. értelmünkkel, akkor⁶⁴⁸ bizvást el mondhattjuk urunkal., uram, mert így akartad., az ilyen állapotban. az embernek, halgatni, imádni, és csudálni kel amit meg nem foghat, elegendő azt néki [210b:] tudni, hogy az Isten¹⁵ akarattya., önnön maga az igasság, és abölcsesség., akristus⁶⁴⁹ arra is tanyit minket, hogy a világi bölcsek, és okosak el hagyatattak az ő vakságokban. és setettségekben., hamiságokért, és kevélységekert., és hogy a kisdedek., és az egy ügyüek, kik meg vannak világositatva., csak eppén⁶⁵⁰ tisztán. az irgalmaságból vannak.

²⁰ K. miért mondgya az üdvezitö. hogy mindeneket néki adot az attya. mivel ő maga Isten lévén, mindeneken örökös hatalma vagyon?

F avalo hogy ugy mint Isten. az attyához hasonló hatalma vagyon.: de ugy mint ember. az attyától vette ahatalmat hogy meg világosítsa az embereket az igazságnak világosságival., és hogy meg üsmértesse²⁵ vélek az Istent, és az ő titkait; azért is mondgya. hogy senki nem üsmeri az atyát, hanem a fiu, és az, akinek. a fiu meg akarja jelenteni. ugyan ez is kötelezi ahiveket, hogy nagy alázatos hálá adásal legyenek. akegyelemért melyet akristus tett vélek, adván nekik azt az engedelmiséget, amellyel bé veszik, és meg tarttyák. az évangyeliumnak³⁰ igazságait.,

K. mit tésznek ezek a szavai akristusnak *jőjjetek hozzam mindnyájan. akik munkalkodtok; és terhelve vattok. és*⁶⁵¹ *én meg nyugotlak titeket?*

F. a kristus a bünösököt hija magához, és azokat akik suhajtoznak, a roszt kívánságoknak. és a vétetek járo nyomorúságoknak terhe alatt,

⁶⁴⁷ <per> predikációját,

⁶⁴⁸ akkor [a—o—ból javítva.]

⁶⁴⁹ akristus <azt> arra

⁶⁵⁰ [Ékezethiba:] eppén

⁶⁵¹ és <me> én meg nyugotlak

igérvén nékik, hogy meg nyugosztallya, és meg szabadittya attol a terhtől, mely őket a⁶⁵² földig le nyomja, és meg könnyebíti nyomorúságokat, hogy ha hozá kapcsollyák magokat; és ha élő hittel, és szeretettel hisznek öbenne.

⁶⁵² K. micsoda iga az, amelyet akarja hogy hordozuk, ?

F. az az iga abból áll, hogy szeretettel adgyuk magunkot. az ő evangyéliumának törvénye, és oktatása alá, mivel haminket meg szabadít az ördög hatalma alól., és vétkeinknek terhétől, nem azért szabadít meg hogy magunké legyünk, és ami meg romlot kívánságink szerint állyunk, hanem hogy mesterünket kövessük, akarattját mivellyük, amelyben meg is fogjuk találni nyugodalmunkot. és vigasztalásunkot; hogy ha pedig [211a:] a magunkét mivellyük, abban csak nyughatatlanságokat, nyomorúságokat és az elmének keserüségit talállyuk,

⁶⁵³ K. mire hi minket az üdvevitő ezekel aszokal. tanulyatok⁶⁵³ töllem. mert szelid vagyok. és alázatos szívü, ?

F. arra hi hogy tanitványi legyünk. és mesterünknek fogadgyuk. mert nem hogy haragos mester volna., de szelid, és alázatos, mindnek hozzája mehetnek., és senkin ki nem ád. se kicsiden, se egy ügyüen. azt mondgya hogy alázatos szívü, mert olyan alázatoság⁶⁵⁴ vagyon, amelyet sz. bernárd szerent lelki alázatoságnak nevezhetni, amely az emberel meg üsmérteti hogy magától: semmi. és csak a meg vetésre érdemes, és az alázatos szívü az, aki szereti a meg vettetést., ennek pedig az Isteni szeretet az inditoja., erről is mondgya sz. agoston. hogy az alázatoság egyik része az az Isteni szeretetnek. és az Isteni szeretet. egyik része az alázatoságnak, ugyan erre is jöt akristus minket tanyítani, mind szoval. mind cselekedetivel, rövideden ez is az egész evangyeliium. hogy alázatos szívüek legyünk. és aki nem alázatos, nem azö tanitványja, ámbár csudákat tenne is., egy alázatos szívü. nem lámad soha senkire is. és senki ellen nem áll, hogy ha csak nem kényszeritetik oltalmazni az igasságot., akkor is nagy mértékleteséggel viseli magát; mert soha el nem felejtí alacson. és semmi voltát.

K. akristusban nem valaé még lelki alázatoság is ?

F. igen is⁶⁵⁵ vala úgy mint emberben, és úgy mint az ő testére való nézvé.⁶⁵⁶ de nem vala úgy mint avétekre való nézve; mivel se

⁶⁵² a [Beszúrás.]

⁶⁵³ tanulyatok <meg> töllem.

⁶⁵⁴ alázatoság [után törölt <a> vagy <u> ?]

⁶⁵⁵ is [Beszúrás.]

⁶⁵⁶ való nézvé. [általában: *való nézve* alakot használ.]

vétek, setudatlanság. se egyéb más emberi gyengeség ő benne nem valának.

K. miformában. gyönyörűség⁶⁵⁷ az ő igája, és könnyű az ő terhe. mivel ha övé akarunk lenni ellene kel mondani magunknak, és hordozni a keresztet életünknek minden napjaiban?

F. mert akristus szeretetet hint azoknak szivekben, akik **[211b:]** az övéi, a mely szeretet meg könnyebíti sullyát az igának, és örömel is viselteti, azért is mondgya sz. agoston hogy mikor az Istent szeretik, semmi nem nehéz, a szenvedés sem tétzik nehéznek. mert szeretik
¹⁰ a szenvedést.

SZENT TAMÁS APOSTOL NAPJÁN.

Epistola.

Az okáért, már nem vattok vendégek. és jövevények, ha nem aszentekek polgár társai vattok, és az Isten háza népei, fel építettette az Apostolok, és aproféták fundamentumára, a fő szegelet kö, ömaga akristus Jésus lévén,⁶⁵⁸ melyre az egész épület fel rakattatván neveddik az urnak szent templomává, melyre tiis, együt építettök fel az Istennek lako helyévé, alélek által.

Évangyélium.

sz. Ján. 20. 24

Tamás pedig egy a tizen kettő közül ki kettősnek. mondatik, nem vala vélek, mikor el jöve Jésus, mondanak azért néki a több tanítványok. láttuk az urat, ő pedig mondá nekik, hanem ha látom az ő
²⁰ kezeiben. a szegek liggatását. és az ujomat, a szegek helyére botsátom, és akezemet, az ő oldalában botsátom. nem hiszem. és nyoltz nap mulva, ismég benn valának az ő tanítványi, és tamás ő vélek, el jöve jésus ajtok bé téve, és meg álla középben és mondá békeség néktek., az után mondá tamásnak, erezd ide bé⁶⁵⁹ az ujudot, és lassad az én
²⁵ kezeimet. és hozd ide akezedet, és botsásd az én oldalamba. és ne

⁶⁵⁷ gyönyörűség [Első s—r-ből javítva.]

⁶⁵⁸ akristus (lévén,) Jésus lévén,

⁶⁵⁹ ide bé [d—b-ből javítva.]

légy hitlen, hanem⁶⁰⁰ [212a:] hiv, felele Tamás és mondá néki. én uram, és én Istenem, mondá néki Jésus, mivel hogy láttál engem Tamás hittél, boldogok. akik nem láttak, és hittek,

SZENT PÁL FORDULÁSA NAPJÁN. APOST TSE. 9. 1.

Epistola. Saulus pedig még is dul fulván fenyegetésekkel, és öldök-
léssel az ur tanítványi ellen. apapi fejdelemhez⁶⁰¹ mene, és levelet
kére tőlle Damaskusba a synagogakhoz, hogy ha valakiket találna
ejárat béli férfiakot és aszszony állatokat. meg kötözve hozná jérusa-
lembe, és midön az uton menne történek hogy Damaskushozközelgetne;
és hirtelen világosság vévé ötet környül az égből. és le esvén aföldre
szózatot halla, mely mondá néki, saule, saule. miért üldösz engem.
ki mondá. ki vagy uram? és amaz. Én vagyok a Jésus. akit te üldösz,
nehéz néked az ösztön ellen rugoldoznod,⁶⁰² és reszkodván, és álmélk-
vón,⁶⁰³ mondá. uram. mit akarsz hogy tselekedgyem., és az ur felelé
néki, kely fel. és meny bé avárosba. és ótt meg mondgyák néked,
mit kellyen tselekedned; azok pedig a férfiak. akik kísérik vala ötet.
állanak vala álmelkodván. halván ugyan aszót. de senkit nem látván.
fel kele pedig saulus a foldról, és fel nyittot szemekel semmit nem lát
vala. kezen fogva vonyván pedig ötet. bé vivék Damaskusba. és ótt
vala három napig nem látván., és nem evék. senem ivék. [212b:]
Damaskusban pedig egy Ananiás nevü tanítvány vala, és mondá néki
látásban az ur, Ananiás, ő pedig mondá ihol én uram, és az ur mondá
néki, kely fel. és meny az utzába. mely egyenesnek hivatik, és keresz-
t a judás házában, egy Társusi Saulust nevüt, mert imé imádkozik,
(és láta egy Ananiás nevü ferfiat, hogy bé menne, és kezeit reá tenné,
hogy ismég látna) felelé pedig Ananias, uram sokaktol hallottam efér-
fiü⁶⁰⁴ felöl, mennyi gonoszokat tselekedet ate szenteidnek Jerusalemben,
és itten hatalma vagyon apapi fejedelmektől hogy meg kötözze
mind akik segittségül hiják ate nevedet. mondá pedig az ur, menny el
mert nékem választot edényem ez, hogy hordozza az én nevemet apo-

⁶⁰⁰ hanem [212a:] hanem

⁶⁰¹ fejdelem(mek)hez mene, [em: sorvégi margóra beszurva; <mek> sor
alsójén áthúzva.]

⁶⁰² rugoldoznod, [nod—ni-ből javítva.]

⁶⁰³ álmélkván, [Tollhiba? álmélkdván: helyett.]

⁶⁰⁴ [Ékezethiba:] eférfiü

gányoknak, fejedelmeknek, és az Izrael fiainak előtte. mért én meg mutatom néki mennyit kellessék az én nevemért szenvedni, néki, és el mene Ananias, és bé mene aházba, és reá tévén kezeit mondá. Saule, atyám fia, az ur Jésus küldöt engem. aki meg jelent néked
5 az uton amelyen jösz vala, hogy láss., és tellyesedgyél szent lelekkel, és mindgyárt le esének az ő szemeiről, mint valami hal héjak, és meg jöve szeme világa. és fel kelvén meg keresztelteték. és mikor ött volna meg erősödék, lön pedig atanitványokkal kik Damaskusban valának egy néhány napig és leg ottan a synagogákban predikállya vala a
10 Jesust hogy ez, az Isten Fia. álmelkodik vala mindnyájan **[213a:]** akik hallják vala, és mondának, nem ezé, aki üldözi vala jérusalem-ben azokat akik segítségül híják vala ezt a nevet, és ide azért. hogy kötözve vigye azokat a papi fejedelmekhez, Saulus pedig sokal inkább meg erősodik vala, és meg szegyenitti vala a sidokat. kik damaskus-
15 ban laknak vala, bizonyitván hogy ez, akristus.

Évangélium

sz. Matth 19. 27⁶⁶⁵

Akor mondá péter, imé mi mindeneket el hattunk. és tégedet követtünk, mi lészen tehát nekünk. Jésus pedig mondá néki, bizony mondom néktek, hogy ti kik engem követtetek, az uj születesben. mikor az ember fia az ő fölségének széki-ben ül, tiis tizen két széken
20 ültök, itélvén Izraelnek tizenkét nemzettségét. és minden aki el hadgya házát. vagy atyafiait, vagy nényeit, vagy attyát. vagy anyyát, vagy fiait, vagy szánto földeit. az én nevemért, száz annyit vésszen, és az örök életet birja, sok első pedig utolsokká lesznek, és azutolsok. elsőkké. hasonló mennyeknek országa atselédes emberhez.
25 ki jó reggel ki ment miveseket fogadni az ő szöllőjébe. meg szegődvén pedig a mivesekkel egy napi pénzben, el küldé őket. a szöllőjébe, és ki menvén három ora tájban, láta más hivalkodot állani a piatzon. és mondá nekik, mennyetek tiis szőlőmbe, és a mi igaz, meg fizetem néktek. azok pedig el menének. **[213b:]** ismég pedig ki mene hat
30 és kilentz ora tájban, és hasonló képen tselekedék. tizen egy ora tájban pedig ki mene. és találta más veszteg állokot, és mondá nekik, mit áltok it egész nap hivalkodva: ? mondának néki, mert senki nem

⁶⁶⁵ [Matth 19. 27; A kézirat 204b lapjához.]

gyök az a mennyi jellel megjelölt, a kereszt a kereszt
az a mennyi az a mennyi az a mennyi az a mennyi az a mennyi
mennyi az a mennyi az a mennyi az a mennyi az a mennyi
szempont, amellyel a kereszt látható az a mennyi

Evangelium fejan. 20. 24.

Maffaridat az evangy. huncet. ide alk
kedes

K. miért engedte meg az Isten hogy tanos is alké apostolok köztélőni
nah az is mesterek felismerésében amellyel meg jövenők vőv. nével. is amellyel
amelyek közöttélőni alké vőv. nével.

T. meg engedte miért hogy az is hitelesesség. az amennyi egyen be
fejelek közöttélőni lenne. az is hitelesesség. meg alké arm. merbi nyit
hogy bizonyosabban legyenek ezen időt valóságban, hogy ha pedig len
gyak hiteles adódnak volna, tehát is volna gyökélő alké a dolgban az
tanosra való hitelesítés de nem lehet alké erre vőv. nével. mivel nekem hite
alké el magán. fejelek ha az is meg gondolatok hogy minél kevesen az mag
halké el hiteles, mindkét félre vőv. nével. fejelek az alké magán, az
mesterek fel ismerésében. meg bizonyosabban.

K. miért engedte meg az Isten hogy tanos is alké apostolok köztélőni?

T. meg engedte azért hogy az Isten is látszik hogy fejelek hiteles
meg magán. fejelek az alké alké hiteles is hiteles, mi lehet magán fe.
20. 24. alké alké alké hiteles

K. miért engedte meg az Isten hogy tanos is alké apostolok köztélőni?
hiteles ment alké alké hiteles

T. meg az alké hogy hiteles ment alké alké alké alké alké alké alké
meg alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké
ha alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké
halké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké
mennyi fe. pejk hiteles. hogy alké alké alké alké alké alké alké alké alké
alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké alké

fogadot meg⁶⁶⁶ minket. mondá nekik. mennyetek tiis a szöllömbé,
 mikor pedig estve lett volna. mondá a szöllö ura a gondviselőjének,
 hidd elő a miveseket. és add meg nékik azö béreket. el kezdvén az
 utolsoktól, az elsőkig; mikor pedig el jöttek volna akik tizen egy ora
 tájban jöttek vala, vévének egy egy pénzt. el jövének pedig az első
 k, álltták hogy többet vennének, vévének pedig ök is egy egy penzt.
 és el vévén morgolodnak vala. a tseledes ember ellen, mondván. ezek
 az utolsok egy óráig munkálkodtak, és egyenlökké tetted őket hoz-
 sánk. kik anapnak terhét. és hévségít viseltük. ö pedig felelvén. egyik-
 nek közüllök mondá, barátom nem tészek néked hamissat nem egy
 pénzben szegödtél meg velem, ved el ami tiéd, és meny el, anyit
 akarok pedig ez utolsoknak is adni, a mint néked. avagy nem szabadé
 nekem a mit akarok tselekednem. talám ate szemed álnok, hogy im
 én jó vagyok., így lésznek az utolsok elsőkké, és az elsők utolsokká
¹⁰ mert sokan vannak a hivatalosok, de kevesen aválasztottak

[214a:] GYERTTYA SZENT. B. ASZSZONY NAPJÁN.

Epistola

malak. prof 3. l.⁶⁶⁷

Imé én el küldöm az én Angyalomot és el keszitti az utat az én
 orzám előtt. és mingyárt eljö azö templomába az uralkodo, akit ti
 kerestek, és a testamentumnak Angyala, akit ti kívántok, imé el
 jö ugy mond a seregeknek ura, és ki gondolhattya meg az ö el jövetelé-
 nek napját, és ki marad meg hogy ötét lássa, mert ö mint az olvasztó
¹⁰ tűz és mint a ruha festök füve. és ülni fog olvasztván, és tisztítván az
 ezüztöt és meg tisztította a Lévi fiait, és meg szüri őket mint az aranyat,
 és mint az ezüztöt. és az urnak áldozatokat áldoznak igasságál. és
 tetazeni fog az urnak, ajuda, és jérusalem áldozattya, mint az előbbi⁶⁶⁸
¹⁰ napokban. és mint a régi esztendőkbén.

⁶⁶⁶ [Sorvégen:] meg [új sor elején:] meg

⁶⁶⁷ [malak. 3. l.: A kézirat 206a lapjához]

⁶⁶⁸ mint <ebb> az előbbi [A törölt részben lévő második b befejezetlen.]

És minek utánna bé telnének az ő meg tisztulásának napjai a Mojses törvénye szerint. vivék ötet jerusalembé hogy ötét bé mutatnák az urnak. amint meg iratot az ur törvényében, hogy mind férfiu aki az annya méhit meg nyittyta, az urnak szenteltnek hivatatik.,
 5 és hogy áldozatot adnának a szerint amint meg mondatot az ur törvényébe egy bokor gerlitzét, vagy két galamb fiat. és imé egy ember vala jérusalemben kinek siméon⁶⁷⁰ vala neve. és ez ember igaz, és Isten félo vala, várván Izraelnek vigasztalását, és a szent Lélek vala ő benne. és feleletet vett vala a⁶⁷¹ [214b:] szent Lélektől, hogy halált
 10 nem látna, mig nem előb meg látná az ur kristusát, és alélek által a templomba menvén. és mikor⁶⁷² bé vinnék a gyermek Jésust az ő szüléi, hogy a törvény szokása szerint tselekednének ő érette. ő is ölibe vevé ötét, és áldá az Istent és mondá. most botsátod el uram ate szolgadot, ate igéd szerint békeségben. mert látták az én szemeim ate udvezitődöt: kit szerzettél minden népek színe eleiben. világóságul a pogányoknak. meg világosítására. és ditsőségül a te népednek Izraelnek.

SZENT MÁTYÁS APOST NAPJÁN.

Epistola

act apost 1. 15⁶⁷³

Azokban anapokban, fel kelvén péter az attyafiai között, mondá, (:vala pedig a sereg mindenestől, közel száz husz ember:) atyám fiai férfiak, bé kel tellyesedni⁶⁷⁴ az irásnak, melyet meg jövendölt a szent
 20 Lélek a David szája által, judásrol, ki vezére volt azoknak, kik meg fogtak Jésust, ki közinkbe számláltatot vala, és részes volt. ebben a szolgálatban, és ez mezöt birt ugyan a hamiságnak jutalmából. és fel akasztván magát ketté hasada. és minden béli ki omlék. és tudtokra

669 [luk. 2. 22 A kézirat 207a lapjához.]

670 [Javitva: *simon*ból, a szó írása közben.]

671 vala a [214b:] <Istentől a> szent Lélektől,

672 mikor [*k* — javítva *n*-ből?]

673 [act apost 1.15: A kézirat 209a lapjához.]

674 [Íráshiba:] tellyededni

lött mind a jérusálemben lakóknak, úgy hogy az a mező az ő nyelven
kon [215a:] Hatzeldámának nevezetnék az az, vér mezejének, mert
meg vagyon írva, a soltárok könyvében, légyen pusztá az ő lako
helyek, és ne légyen aki abban lakják., és az ő püspökségét más vegye
el, szükség azért férfiak közül akik velünk egybe gyülekeztenek.
minden időben, a melyben, ki, s'bé járt mi közöttünk az ur Jesus, el
kedvön a János kereszttségetol., mind a napig, a melyen fel vétetett
mi föllünk, hogy tanuja légyen az ő fel támadásának mi velünk. egy
ezek közül. és elő állatának kettött, Josefet, ki Barsabásnak hivattatik
10 vala, kinek vezeték neve igaz volt; és Mátyást, és imádkozván monda-
nak, Te uram, ki mindeneknek sziveket tudod. mutasd meg melyikét
választottad a kettő közül. hogy el végye. eszolgálatnak, és Apostol-
ságnak helyét. melyből vétkéért ki eset judás, hogy aző helyére
menne, és sorsokat adának nékik, és a sors Mátyásra esék, és a tizen
15 egy Apostol köziben számláltaték.

Évangélium.

sz. Matth. 11. 25.⁶⁷⁵

Az időben felelvén Jésus monda. hálát adok néked Atyám, meny-
nek, földnek ura, hogy el rejtetted ezeket a böltsektől és az okosoktól.,
és meg jelentetted [215b:] azokat a kis dedeknek, úgy Atyám, mert
így volt kellemetes előtted, mindenek nékem adattak az Atyámtól.
10 és senki nem üsméri a Fiat, hanem az Atya. az Atyát sem üsméri
senki hanem a Fiu, és akinek a Fiu meg akarja jelenteni. jöjjetek
hozám minnyájan a kik munkálkodtok és terhelve vattok. és én meg
nyugottlak titeket, vegyétek reátok az én igámot, és tanuljatok töl-
lem, mert én szelid vagyok, és alázatos szívű, és nyugodalmat találtok
15 lelkeiteknek, mert az én igám gyönyörűséges, és az én terhem. könnyű.

⁶⁷⁵ [Matth. 11. 25.: A kézirat 209b lapjához.]

AZ ÉPISTOLÁKNAK
ÉS
AZ EVANGÉLIUMOKNAK

Eszteendő által való vasárnapokra
és leg fővebb Innepekre rendelte-
tett Kérdésekkel, és Feleletekkel
való Magyarázattya.

MÁSODIK SZAKASZ.

Nagy bőjt II^{dik}. Vasárnapjától fog-
vást Husvétig.

[1b: üres] [2a:] ENNEK A KÖNYVNEK TÁBLÁJA

[a] hasáb:]

Nagy böjt 2dik vasárnapon —	1.	[3a]
Nagy böjt 2dik hetin lévő hetf.	6	[5b]
N. böjt 2dik hetin valo keden	15	[10a]
N. böjt 2dik hetin valo szeredán	24	[14b]
N. böjt 2dik hetin valo tsötört.	33	[19a]
N. böjt 2dik hetin valo pénteken	44	[24b]
N. böjt 2dik hetin valo szomba.	55	[30a]
N. böjt 3dik vasárnapján.	70	[37b]
N. böjt 3dik hetin valo hetfün	77	[41a]
N. böjt 3dik hetin valo keden	87	[46a]
N. böjt 3dik het. valo szeredán	96	[50b]
N. böjt 3dik het valo tsötört.	106	[55b]
N. böjt 3dik het. valo pénteken.	110	[57b]
N. böjt 3dik het valo szombaton	122	[63b]
N. böjt 4dik het. valo vasárnap.	136	[70b]
N. böjt 4dik hét.. valo hetfün —	145	[75a]
N. böjt 4dik het valo kedden —	153	[79a]
N. böjt 4dik het. valo szeredán	161	[83a]
N. böjt 4dik het. valo tsötört.	172	[88b]
N. böjt 4dik het valo péntek.	182	[93b]
N. böjt 4dik het valo szomb	191	[98a]
N. böjt 5dik het valo vasárnap	199	[102a]
N. böjt 5dik het. valo hetfün	206	[105b]
N. böjt 5dik het valo kedden.	213	[109a]

[b] hasáb:]

N. böjt 5dik hét valo szered.	221	[113a]
N. böjt 5dik hét valo tsötört	229	[117a]

N. böjt 5dik hét valo pénte	238	[121b]
N. böjt 5dik hét. valo szomb. virág vasárnapján. —	245	[125a]
virág vasárnapján. —	256	[130b]
A nagy hét. valo hetfün —	259	[132a]
A nagy het valo kedden —	268	[136b]
A nagy hét. valo szered —	270	[137b]
A nagy tsötörtökön ¹	276	[140b]
nagy pénteken. —	286	[145b]
szombaton. ² —	318	[161b]
A szentek Innepein		
Szent Josef. napján.	1	[164b]
Gyümölds olto B. A. napján	VIII	[168a]

¹ A nagy <hét valo> tsötörtökön 276

² [t.i. nagy szombaton]

[2b: üres] [3a:] Esztendő által valo vasárnapokra és a Legg fővebb Innepekre rendeltetett Epistoláknak. és Évangéliumoknak, kérdésekkel. és feleletekkel. valo magyarázattya.

NAGY BÖJT 2^{DIK} VASÁRNAPJÁN

Melyet a község nevetlen vasárnapnak hija.

Imádság

oh 'Istenünk látod, hogy mi magunktol. minden erőtől meg vagyunk fosztatva. nyujtsad, külső, és belső gond viselésedet reánk, ugy hogy a mi testünk, semmi veszedelmes dolgokban³ ne essék, se semmi rossz gondolatok meg ne motskollyák lelkünket, ad meg ezt a kegyelmet nekünk,⁴ a mi urunk J. k. által.

Epistola.

[szent Pál. I Thess. 4: 1.

Atyám fiai. továbbá azért kérünk titeket, és igen kérünk, az ur¹⁰ Jesusban hogy a mint vettétek tőlünk mint kellyen néktek járnotok, és Istennek kedveskednetek. ugy járjatok is. hogy bővölködgyetek., mert tudgyátok minémü parantsolatokat adtam néktek. az ur Jesus által, [3b:] mert az az Isten akarattya, ati meg szentüléstek, hogy meg tartoztassatok magatokat a paráznaságtol. hogy tudgya minde-¹¹ nitek birni az ő edényit szenttségben és tisztességben, nem akivánságnak indulattyában.⁵ mint apogányok is. kik nem üsmerik az Istent. és hogy senki meg ne nyomorittsa. se meg ne tsallya dologban az ő attyafiát. mert boszu álló az ur, mind ezekért, amint az előtt mondotuk néktek. és bizonytságot tettünk, mert nem hivut minket az Isten¹² tisztátalanságra, hanem szenttségre.

³ dolgokban [*d—g*-ből javítva.]

⁴ nekünk, [*ünk*: rag *n*-je sor fölötti beszúrás.]

⁵ <u> indulattyában.

K. Mitsoda oktatást ád az Apostol ennek alevelnek a kezdetin?

F valamint egy szerelmes Atya, arra kéri és kényszeríti őket, hogy kövessék a rendet melyet hagyot nékik, hogy mi módon járnak az Isten uttyán., és tethessenek néki, erre is kel tsak egyedül igyekezni,
 5 de tsak azzal meg nem elégszik-hogy azon járjanak, hanem hogy még azon hová tovább előre is haladgyanak., mert aki azon előre nem mégyen. hátra mégyen., mondgya szent Bernárd és azt, el is hagyta.

K. Mit értesz az Isten uttyán valo elő menetelen?

F Az Isteni szeretettel járnak, az ő uttyán, aki őket nem szereti
 10 azon nem jár, aléleknek lábai akivánságok, és kedveskedések, mondgya szent Agoston, és ezek akivánságok. a [4a:] szeretetnek indulatitól vannak, aszeretetem mondgya ez az Atya, az én mértékem, és hajlandóságom. ez az mérték viszen engem mindenüvé ahová mégyek. hogy ha pedig az Isteni szeretet ez az mérték. aminket az Istenhez viszen.
 15 ez így lévén elő menni az Isten uttyán. nem más, hanem nevelni, és szaporítani ahozzája valo szeretetett, őket nagyob buzgosággal szeretni. ha ez a szeretet gyenge. keveset haladunk, hogy ha nagy. sokat haladunk, azért is mondgya aproféta. *ate parantsolatidnak után futottam, amidön szívemet meg tágasítottad.* ps. 118. 32. tekéleteseb szeretettel,
 20 eléb haladunk azon. a midön ez a szent szeretet nevededik bennünk., hogy ha el távozunk arosztol. és a rosra vivő alkalmatoságtól, hogy ha meg vettyük magunkot, és a földi dolgokat, hogy ha buzgosággal ohattyuk a menyei hazát. hogy ha szorgalmatosabban viszük végben ahivatalunkot. hogy ha nagyob békeséges türessel és örömel szenvedgyük anyomoruságokat, hogy ha nagyob hálá adásal vagyunk a vett kegyelmekért. hogy ha nagyob szorgalmatosággal foglallyuk magunkot az imádságokban, hogy ha nagyob siettségel igyekezőnk a keresztényi tekéleteségre.

K Mit joval szent pál az után ahiveknek?

F Azt jóvalya. hogy meg tartoztassák magokat minden tisztátalanságtól. hogy tisztán tarttsák⁶ testeket. azzal tisztességesen bánnyanak. atesti kivánságokat ne kövessék. mint a [4b:] pogányok,⁷ kik az Istent nem üsmérik, mind ezekre kel vigyázni, mind a házáságban. mind azon kívül, azért is mondgya szent pál, 1 cor 6. 15 hogy ami

⁶ [Íráshiba:] tattsák

⁷ pogányok, /á—y-ból javítva.]

testünk, akristus tagja, és a szent Léleknek temploma, nagy vétek, és mint egy szentség törés, meg fertezni az urnak tagját. és a szent Léleknek templomát. az Isten akarattya a, hogy valami bennünk legyen, a szent, és tiszta legyen, hogy pedig azt meg lehesen⁸ tisztán tartani, és azt⁹ a templomot meg nem ferteztetni, el kel mindenünknek kerülni az alkalmatoságot az apostol szerint I Cor 6.20. ditsérünk, és hordoznunk kel az Istent testünkben, és elménkben, mert mindenik az Istené. menyi keresztyén vész el azért. hogy erről nem gondolkodik. el mondhatni az irás szerint, hogy minden test meg rontotta az utait.

K Mivel fenyegeti az apostol azokat. kik ezt a rendet által hágják. ?

F Az Isteni boszu állással. az Isten., mondgya, boszút áll. ezekért avótkekért. tudni illik, az igazágtalanságért. és az erőszak tételért, amelyekel el nyomják az ártatlanokat és az tisztátalanságért. amelyben esnek, vagy magánoson, vagy másal., az emberi igazság tételt el lehet kerülni. de el nem rejhettyük magunkot az Isten haragja előtt. meg nem lehet hajtani az ő örökös igazságát. és azt. tsak a valóságos penitentiával lehet meg engesztelni.

[5a:] K. Mivel fejezibé az apostol ezeket az intéseket melyeket ad nekünk.

F Azzal fejezi bé hogy az Isten, nem atisztátalanságra hivut minket, hanem a szentségre, nagy vétek mondgya egy régi Atya, akeresztyén nevet viselni, és annak kötelesegeit bé nem tölteni. *Crimen, immane. nomen inane.* mitsoda egy keresztyén hanem egy olyan ember a ki akristus példájára, és tanítására formáltatot, aki is maga a szentség a nem szent, atsak nével keresztyén, mivel az apostol azt mondgya, hogy mikor a keresztyénségre hivatattunk. akkor a szentségre hivatattunk.

K. Miben áll, az a szentség a melyre hivatattunk és hogy lehet azt¹⁰ el érni?

F A szentség abban áll. hogy ellene mondgyunk a teremtetett állatok. és magunknak, hogy tsak egyedül az Istent szeresük tiszta szívünkben, és mindenek felet, semit ne szeresünk se ne kívánnunk más végre, hanem tsak ő érette, ugy az ez az Isteni szeretet tisztítja meg szívünket, testünket, és érzékenységinket, eszenteli meg gondolatinkot. hajlandóságinkot. és minden tselekedetinket, hogy pedig el

⁸ meg lehesen [Följebb a 2. sorban elírásból:] fertetni

⁹ azt [z — helyen más betűt (t-t)? kezdett írni, de nem fejezte be.]

¹⁰ [Íráshiba:] az

érhesük azt a szenttséget, amelyre egyedül kel tzeloznunk, nem tsak a rosz kívánságinknak kel ellene mondani, hanem egyedül, tsak az örökké valo jókót kel ohajtani, mivel tsak éppen, ezen az uton. lehetünk szentek.

⁵ A mái Évangyélium. és annak magyarázattya egy a tegnapival.

[5b:]NAGY BÓJT 2^{DIK} HETIN VALO HETFÜN.

Imádság

Oh' mindenható Isten ad meg népednek, aki testének sanyargatására valo nézve meg tartozkodik az eledelektől. hogy avétket is elkerüllye. ragaszkodván az igazsághoz a mi urunk J. k.

Epistola.¹¹

Dan. prof 9. 15.

Es most mi urunk Istenünk aki ate népedet ki hoztad Egyiptus¹² földéből erős kezzel, és nevet szerzettél magadnak emái nap szerént, vétkezünk, hamiságot tselekedtünk, uram minden te igazságod ellen. fordullyon el kérlek ate haragod, és ate busulásod, ate városodrol Jérusalemről. és ate szent hegyedről; mert a mi bűneinkért, és az Atyáink hamiságiért, jerusálem, és ate néped, gyalazatra vannak ¹⁵ mindeneknél, mi környulünk., most azért halgassd meg mi Istenünk. ate szolgád imádságát. és az ő könyörgésit, és mutasd meg ate ortzádöt ate szent helyeden. mely el pusztult, tennen magadért. hajtsd le én Istenem ate füleidet. és halgass meg. nyisd fel ate szemeidet, és lassad a mi pusztaságunkot, és várost, a melyre segittségül hivatatot ²⁰ ate neved,¹³ mert nem a mi meg igazulásinkban vettyük a könyörgéseket, ate ortzád eleibe, hanem ate sok irgalmaságidban.¹⁴ halgass meg uram. légy kegyelmes uram. figyelmezz. reá, és tselekedd meg, ne késsél én Istenem te magadért. mert ate neved segittségül hivatott a városra. és ate népedre

¹¹ [Elírás:] Epistoltola

¹² Egyiptus [Az u betű szokatlan alakú, hasonlít a-hoz.]

¹³ neved, [Javitva: *népedből*; a *né* szótag ékezetét áthúzta.]
ne<ped,>ved,

¹⁴ irgalmaságidban [A második *i* fölött hiányzik a pont.]

K Mit ád előnkben az Anyaszent egyház ebben a letzkébe?

F Előnkben adgya aDaniel proféta imádságát, amelyben kéri az Istent, hogy szabadítsa meg népit ababiloniai fogságból, ezekben a szent időkben. nekünk is azon kel könyörögnünk, hogy meg szabadul-
 8 hasunk. az ördögnek. és avéteknek rabsága alol.

K Az Isten nem ígérte valaé meg Jéreмиásnak hogy meg szaba-
 dította népit hetven esztendő után valo rabságából, miért könyörög
 tehát Daniel azért, mint ha abban kételkednék?

F Mert azt ő. imádságának alázatoságával akará meg nyerni, és
 10 bálá adást mutatni Istenhez, azt is meg akará mutatni abünösöknek,
 hogy ne mondgyák azt, hogy az Isten irgalmaságot tészzen vélek, ha
 azt el végezte., mivel azt az irgalmaságot ugy nyerik meg, ha azért
 árnak, suhajtoznak, és penitentiát tartanak.

K. Az Isten tiszta lélek lévén. miért tulajdonit néki a proféta, szemet.
 14 és fület?

F Mert tudgya azt hogy az Isten jóvá hadgya azemberi nyelvet, és
 hogy ő magát is az ember elméjének gyengeségihez alkalmaztattya,
 aki maga modgya szerént fogja meg a dolgokat. és aki gyakorta ugy
 beszél az Istenhez, mint ha más emberel beszélle: az Isten fellyeb
 20 valo minden gondolatink-[6b:]nál, és mi nem gondolhatunk, se nem
 mondhatunk, olyat, a mi érdemes lehetne az ő meg foghatatlan valo-
 ságához, mi tsak rebegünk mint akis gyermekek. mikor az Istenről
 szolunk, de a nekünk elég. hogy az Isten láttya gondolatinkot, és
 tudgya mit akarunk mondani.

K. Honnét vagyon, hogy a proféta az után kéri népnek meg szaba-
 dulását, minek utánna. sokat szenvedet volna arabságban., amelyre
 ítéltetet volt.?

F Meg akarja értetni abünösökel, hogy tsak az után várják bünök
 botsánattyát, minek utánna szivesen meg bánták volna, és eleget
 26 tettek volna az Isten igasságának, apenitentzia tartásal

K Mit tanulhatunk a proféta példájából, aki meg nem elégedvén oly
 kemény és hoszas rabságal. hanem még ahoz tézsi aböjtöt is.?

F Azt tanulhattyuk hogy egy valóságos penitentzia tartó, soha sem
 tarttya azt, hogy eleget tett volna az Isteni igasságnak, mind azokal a
 30 szenvedésekel. és nyomorúságokal., mellyeket az Isten botsátot reája.
 büneiért, hanem még azokhoz, szán szándekal valo büntetéseket is té-
 szzen, amellyekel meg engeszteltye. az Istent., erről sok példákot látunk

K. Mit kel tselekedni, hogy a profétát kovethessük. a ki le borulva. sákban. és hamuban imádkozik?

F Mennyünk eleibe annak az örökös felségnek nagy-[7a:]töredelmességel., és¹⁵ valóságos alázatoságal. és borullyunk le előtte. meg tekintvén semmiségünket, ugy hogy abban a magunk meg alázásában, meg találhasuk azt, amit akevélység el vesztetett volt velünk. .

Évangyélium

szent Ján. 8. 21.

Mondá ismég nékik Jésus, Én el megyek, és kerestek engem, és ati bünötökben meg haltok, ahová én mégyek ti oda nem jöhettek, mondának azért a sidok, vallyon. meg ölié magát hogy azt mondgya, ¹⁰ ahová én mégyek. ti oda nem jöhettek, és mondá nékik, ti innét alol vattok, én onnét felyül valo vagyok, ti e világbol vattok, én nem vagyok evilágból, mondottam azért néktek, hogy meg haltok ati büneitekben, mert ha nem hiszitek hogy én vagyok, meg haltok ati bünötökben, mondának azért néki, Te kivagy?, mondá nékik Jésus, ¹⁵ A kezdet, aki szollok is néktek, sokakat kel nékem felölletek szolnom, és itélnem, de aki engem küldöt, igaz mondo az, én is amiket hallottam ö tölle, azokat mondom evilágon., és meg nem érték, hogy az Istent mondaná az ő Attyának, mondá azért nékik Jესus, mikor fel magasztályatok az ember Fiát. akkor meg üsméritek hogy én vagyok, és ²⁰ magamtol. semmit nem tselekeszem., hanem a mint tanított engem az Atya, azokat szolom. és aki engem küldöt, velem vagyom. és nem hagyot engem egyedül, mert én, amik néki kedvesek, azokat tselekeszem mindenkor.

[7b:] Magyarázat.¹

K A mái Evangyéliumban lévő fenyegetési akristusnak, tsak ²⁵ asidokot illetiké?

F A mostani keresztyének sokal inkább felhetnek azoktol. mint sem asidok, mert annál inkább kel kinek kinek inkább rettegni az Isten itéletitől, mentől többről kel számot adni. akeresztyének sokal több kegyelmet vévén. mint sem asidok., ahoz képest, inkább is félhetnek

¹⁵ <és> és

attól a fenyegetéstől, anyi sok kegyelemnek, és intésnek, meg vetésiért, és vízszá való élésiért.

K Mivel fenyegeti akristus asidokot?

F Ezekben ahárom szokban foglaltatnak. *Én el mégyek, és kerestek engem,*¹⁶ és *ati bünötökben haltok meg.* akristus el mégyen akor, a midön minden féle uton. modon. azon vagyon hogy az embereket ki vegye rendeletlenségekből., és magához vonnya, de látván hogy nintsen haszna el távozik. töllök, és kegyelmit meg tartoztattya, és el hagyja őket magokra. avétkek pedig arra vezetik őket, hogy a szivek meg¹⁹ keményedik, és penitentzia nélkül halnak meg.

K. A kristus azt mondgya hogy keresni fogják, ha keresni fogják. nem talállják meg.?

F Mint hogy a kristus kegyelmével viszá éltenek, meg is engedi hogy rosszul keresék ötet, és meg ne talállják, ez is történik az olyanokal., akik noha keresik, de ellene nem mondanak avéteknek, akristus magais keresi őket,¹⁷ de haszontalanul., igasságosé a? [8a:] hogy minek utánna anyiszor viszá éltenek volna jóságával, békeséges türelemével, hogy akor talállják meg. mikor akarják,? az olyan aki nem akar jót tselekedni. a mikor lehetne. meg érdemli, hogy az után ne tselekedhesék. mikor akarná. hogy az Isten meg vonnya kegyelmét tőlle. és el hagyja, kitsoda az, aki nem retteg ezekre a szavaira a kristusnak.,? *ati bünötökben meg haltok, az olyan, mondgya szent Agoston, aki fel nem ébred, erre a meny dörgésre. nem tsak elalut. hanem megholt.*

K. Az ilyen rettegetető igasság nem vethető valakit kétségbe?

F Azért nem kel kétségben esni, hanem rettegni, mentől inkább fél valaki az Isten ítéletitől, annál nagyob bátorságban lehet. ha azzal ugy áll amint kell, mentől kevesebbet félünk, annál több okunk lehet afélelemre., az olyan aki semit nem fél, nem esik kétségben, mivel bátorságban áll. ellenben pedig az olyan aki fél. vagyon arra oka, hogy¹⁸ kétségben ne essék, üdvesége felől, mert a félelem azt tselekedtetí, hogy magokot meg alázzák, hogy modot keresenek a bünből való ki menetelre, azon is fognak igyekezni, hogy bizonyosá tehesék üdveségeket. apenitentzia tartás. az imádság. és ajó tselekedetek által.

K. Lehető ebből a veszedelmes állapotbol ki kelni?

F valamég e földön elünk, addig mindenkor remélhettyük, az, aki tudtunkra adgya a fejünk felet való veszedelmet, nem akarja¹⁸ vesze-

¹⁶ <eg> engem

¹⁷ őket, [ő — ékezte szokatlan; —]

¹⁸ akarja [ja: utólagos betoldás a sor előtti margón.]

delmünket, mint hogy akristus modot mutata asidoknak, a [8b:]
reménségre, tudni illik, hogy hígyenek ő benne, hasonlot mutat
akétséghben eset keresztyéneknek is, tsak hogy olyan élő hitek legyen,
amely vélek penitentziát tartason, és hogy avéteknek meg halyanak.
5 azért hogy avétekben¹⁹ meg ne hallyanak.

K²⁰ kitsodák azok akik leg inkább félhetnek ettől arettentő itélettől?

F Minden embernek kel attol félni, mivel szent pál szerént philip
2 12, aleg igazabbaknak is rettegésel, és félelemel. kel munkálodni
üdveségeken, mivel ő maga is tartot attol hogy meg ne vettessék.
10 minek utánna másoknak prédikálotta volna az Evangyéliumot,
mindenfkünk előtt el rejtette Isten, az örökké valósággra valo sorsun-
kot, és mostanában senki nem tudgya, ha haragra, vagy szeretetre
méltó. de főképpen azok, kik rendeletlen életet élnek, vagy éltek, kik
meg vetik az Isten jószágának kintseit, kik viszá élnek kegyelmivel;
15 kik nem gondolkodnak vakságokbol valo kí kelésekről. kik utollyára
halogattyák meg téréseket. az ilyenek mód nélkül félhetnek, és retteg-
hetnek, mert szent Agoston szerént, aki meg ígérte abotsánatot
apenitentzia tartoknak, senkinek apenitentzia tartásra időt nem ígért.

K Nem leheté halalunk orájánis meg terni?

F Igen is lehet. az Isten mindenható, ő meg adhattya abünösnek a
meg térésre valo kegyelmit. halálakor is, de éppen nem ígéri azt azok-
nak,²¹ kik éltekkor, ahalálrol nem gondolkodtanak, és ritkán adgya
meg azoknak, kik meg vetették²² [9a:] intésit, és sugarlásit. az ilyen
meg térések a szent Atyák szerént igen ritkán történnek meg, söt még
25 azal fenyegeti azokat kik nem akarták halgatni egéséges korokban,²³
hogy nevetni fog halálok oráján, erről találunk egy példát, mondgya
szent Bernárd, a szent könyvekben, hogy nem kel kétséghben esni, de
arrol tsak egy vagyon, ne allítsad azt magad felől, hogy te azok közül
valo légy, akikkel ezt a kegyelmet teszi, azt el mondhatni hogy a jó
30 lator nem azok közül valo akikről, szollunk, és azt el lehet hinni, hogy
addig se nem üsmérte az üdvezitöt, se tsudait nem látta, se az Évan-
gyéliumrol nem hallott, és hogy tsak meg térésekor lett üsmerettsége.

K. Miért olyan ritka ameg térés, az utolso orában?

F Mert a meg térés, a szivnek, ahajlandoságnak. és a szókásoknak

¹⁹ avétek(nek)ben

²⁰ K kitsodák [K — úgy látszik K₁-ből javítva.]

²¹ azoknak, [z — helyén más betűt kezdett írni.]

²² meg vetették [meg: első két betűje javítva.]

²³ korokban, (söt még) hogy

vana fusimaz, és jótál vata följének egymásnak kezeiben
 és lágyak vata arvának hogy mindennap be meome, és jelt-
 na, és felgyógyosának az ő kivánságaira és elfordíták az ő
 elnyeltek, és le hajták szemeket, hogy ne lássák an eget, se
 meg ne emelheszének az igaz itéletűkért, az ő kívánt meg febesed
 ve vatainak mind kezes annak förtelmében, és meg nem je
 levisék egymásnak fájdalmakat, mert fegyenlét vata megje
 leantoni egymásnak az ő kivánságokhoz, viték akartán hátrá
 és fegyenlétnek vata mind en nap fogalmatosabban, hogy lássák
 őket és mondák egyik amásnak, hogy másként, mert ebédnek
 orvja vagon, és ki meg is elvárnak egymástól, és mikor
 véső förték volna, egybe találtak, és tui akorszó egymástól
 az őt, meg vata a kivánságokhoz, és akor együt is a renélt
 nek, mikor találtak az őt egyedül ten pedig, mikor akat
 mator napra fegyenlétnek, be meome fusimaz a kezeiben fo
 kái a förték trah ké lámpát, és meg a hasa meredni, mert his
 seg vata, és nem vata és jéki, akor el rojtot, és az őt förték
 vónakon kívül, mondák aitt a leányoknak, hogy azok néha
 elaj, és fappan, és akor azt is rájatekelt, had meomegyen
 meg, és meg toleki és a mind parasztholra vata, és ki rasat
 a keze azt is, és ki mennek a hátsó azt is, hogy el harrák
 a mikor parasztholra vata, és nem tudják vata, hogy a viték
 álban el rojtot, mikor pedig is mennek véső a viték, és
 fel kelének a keze viték, és hozzája futának és mondának
 viték akor azt is viték viték, és jéki mikor sem lá, és

Szarlos Boldog Aszszony napján

Imádásig

Adog az fűszerek ezte fogadás igeke. Amaypon egy
hárszenet, és bősévi meg kelletlen leíró teavise, ah-
nyalmas pör, a ki ott isia méltelen lésén meg fensel-
tes. Ez ebbes méltelen leíró fános, kérésük fogadás és

Epistola.

Cans 2. b.

Az én perelmesen para, omé é jó ug ról várn a hage-
sem, által ug ról várn a hage, hagele az én perelmesen
a vad kedekéha, és a farsangot fűszer, omé é ami fűszer
méllet az, nován a által ismét által, várn a hagele a vad.
Jól által, omé az én perelmesen fűszer, kérésük és
perelom, és gelambom én fűszer, és jóval nem méltos el
méllet a hagele és el ment, és el hagele, várn a hagele
berek a mi fűszerünk, a fűszer méltosak, idője el jó, a hage-
leke para hagele a mi fűszerünk, a fűszer, és hagele
és a hagele, és várn a hagele, és a hagele, és a hagele
ke, kérésük és perelom, és fűszer, és jóval és gelambom, a
ke fűszer hagele, és a hagele hagele, mellet meg
nehem és a hagele, és a hagele és a hagele, és a hagele
méllet és a hagele, és a hagele, és a hagele.

meg változtatásokban áll, egy olyan beteg aki fájdalmakat szenved, ahaláltól irtozik, keserőséggel láttya jószágától, atyafiaitól, jóskaroitól valo meg válását. azon kívül, el is kel rendelni dolgait, az olyan ember; abban az utolsó órában meg gyűlölhethi egyszers mind, mind azt²⁴ amit mindenkor igen²⁵ szeretet, hogy lehetne könnyen. meg válni olyan dolgoktól. a melyekhez kaptsolva volt. hoszas szoktatásból, és magát olyanhoz, kötelezni, amelyhez nem volt soha hajlandósága. az egészségben valo meg téréshez is munka kel, és viaskodni kel holtig arosz szokások, és hajlandóságok ellen., hát az olyan a-[9b:]ki minden szem pillantásban várja ahalált, hogy vihetné mind ezt végben egy szem pillantás alatt,? hát még az üdveségnek²⁶ ellensége. meg vakittyta, birtoka alatt tarttya. minden²⁷ jó gondolatoktól el fordittyta. költtségben ejti, egy szoval minden mesterségit meg veti, hogy térésit meg gátolhasa,²⁸ azonkívül., az Isten, aki tsak egyedül változtathatta²⁹ volna meg szívét, meg vonnya segítségit, és magára el hagyta, imádásra méltó itéletiből. de tellyes igaságból.

K. Miért mondgya akristus, hogy a sidok meg hálnak vétkekben; mitsoda okát adgya annak.?

I' Azért mert ökk. innét alol valok. ő pedig onnét felyül valo. ök avilágból valok. ő pedig nem avilágból valo., hogy valaki büneiben meg ne halyon, szükséges hogy a kristusé legyen., az ő lelke legyen benne. tsak ő általla lehet az Istenhez menni, ő nála nélkül nintsen üdveség., ajó halálhoz. a szükséges, hogy tsak a mennyei dolgokat. azeresük. és betsüllyük. és a földieket meg vessük., a mely nem könnyű dolog. hogy ha egész életünkben avilágból valok voltunk, ezen okból., el is mondhatni azt, hogy nagyobb része akeresztyéneknek abban aveszedelemben vannak. hogy abünökben hálnak meg. mivel kevesen vannak, akik föl el nem mondhatnák. hogy ide alá valok, mert egész életekben tsak aföldi dolgokban foglalatoskodnak, és mindenkor tsak azokhoz fordittyák sziveket.

[10a:] K. Mire tanit minket a kristus ezekel a szokal. a mik kedvecek. az Atyámnak.³⁰ azokat tselekeszem?

²⁴ [Nyilván íráshiba:] mint azt amit

²⁵ igen [ig-m-ből javítva.]

²⁶ az üdveségnek <lelke> ellensége.

²⁷ minden [mindből javítva, sor fölötti beszúrással.]

²⁸ gátolhasa, [sa: szórész sor fölötti beszúrással.]

²⁹ [Javítva: változhatból, sor fölötti beszúrással.]

³⁰ [Íráshiba:] a Atyámnak.

F Azt akarja velünk meg értetni, hogy egy keresztyének aki tartozik példáját követni, nem azt kel tselekedni. a mi kedves atermészetnek, hanem tsak ami az Isten előtt kedves. tsak egyedül azt kell követni amit előnkben ádd. az Évangyéliumban, és tsak az Isten akarattáéhoz⁵ kapsolni magunkot. akár mely ellenkező légyen. hajlandóságinkal; és szándékinkkal.

A NAGY BÖJT 2^{DIK} HETIN VALO KEDDEN.

Imádság

Engedd meg uram jóságodból. szükséginkre valo segittségedet, hogy követhessük ebben a szent időben a mivel tartozunk, légy mi velünk, és töltsd bé azokat ahivatalokot., a melyeknek köteleségire magad¹⁰ tanitottál minket. a mi urunk J. K.

Epistola

3^{dik} király. könyv. 17. 8.

Lón pedig az urbeszéde hozája mondván. kely fel, és meny el a sidoniusok sareftájában, és lakjál ót, mert meg parantsoltam ót egy özvegy aszszonynak, hogy táplállyon tégedet, fel kele, és el mene sareftában. és mikor aváros kapujához jutot volna, láta egy özvegy aszszonyt fát¹⁵ [10b:] szedegetni, és szóllittá ötet, és mondá néki, adgy nékem egy kevés vizet az edénybe, hogy igyam. és midön amaz menne hogy hozna. utánna kiálta mondván, hozz nékem kérlek egy falat kenyeret is kezedben, ki felelé, éll ate urad Istened. hogy nints kenyerem, hanem tsak annyi lisztem avederbe, a mennyi egy marokba fér. és egy kevés²⁰ olajom. akorsoban³¹ imé két fát szedek. hogy bé mennyek, és meg tsinállyam³² azt magamnak. és a fiarnak, hogy meg együk, és meg halljunk, kinek mondá Illyés. ne féllj. hanem meny el. és tselekedgyed amint mondád, mind azáltal; nékem tsinály. először, egy kis hamuban sült kenyeret, alisztetskéből,³³ és hozad nekem. neked,

³¹ olajom. akorsoban [A pontot *akorsoban* után kellett volna tennie Mikesnek.]

³² és <t> meg tsinállyam

³³ [Íráshiba:] alisztetskékeből,

pedig, és a fiadnak, az után tsinály, ezeket mondgya pedig az Izrael ura, Istene. aveder liszt³⁴ el nem fogy. sem akorso olaj meg nem kevesült, a napig melyen az ur esött ad a föld színére., aki elmene. és tselekedék az Illyés igéje szerént. és evék ő, és amaz is, és annak háza is, és naptól fogvást³⁵ aveder liszt el nem fogyot; és akorso olaj meg nem kevesült. az ur igéje szerént. melyet szollot vala Illyés által.

Magyarázat

K. Honnét vagyon hogy az Isten meg szünik Illyést oly tsudálatosan táplalni?

F Mert alkalmatoságot akara adni egy özvegy Aszszonynak., hogy magának érdemet szereszessen. meg **[11a:]** segitvén profétáját, és bé akará ötet tölteni mennyei áldásokal, eszerént hagyta Isten gyakorta azükségben szolgait, hogy alkalmatoságot adgyon másoknak hogy meg segittsék, és meg jutalmaztassa az után jó teteményeket, kel vigyázni mindenikünknek az ilyen alkalmatoságokra. amelyeket Isten ádd, hogy meg gazdagulhassunk a mennyei kintsből.

K. Az Isten miért küldé a profetát egy idegen özvegy Aszszonyhoz., és miért, nem³⁶ anépe közül valo özvegy aszszonyhoz?

F Mert I. ebből apéldából azt kel meg tanulnunk, hogy azzal tselekezzi irgalmaságot akivel néki tettzik, hogy az ő népe közül valo nem érdemesebb ő előtte tsak magátol akegyelemre. mint az idegen., mert az emberek minnyájan bünösöké lettek egyben, és mind egyikének, mind a másikának, tsak az³⁷ urban kel ditsekedni, 2 mert ennek az özvegy aszszonynak, az Isten böles rendelésiből, apogányokból fel álitatot Anyaszent egyházat kellették jelenteni. akinek a kristus. akit jelente Illyés. az Évangéliumnak kegyelmét adá, minek utánna a sidó nép ötet meg veté

K. Mit jelent ez az özvegy aszszony, aki két darab fát szed. hogy fogótsát süssön, chessék. és az után meg halyon?

[11b:] F Az Anyaszent egyházat, aki³⁸ hitt. akereszt fára fel feszitetet kristusban, hogy érdemes lehesen akristus testében enni, a kit

³⁴ [Íráshiba :] lisz

³⁵ naptól fogvást [Káldinál: a' naptól-fogva]

³⁶ nem [Beszúrás.]

³⁷ az [Beszúrás.]

³⁸ aki<t> hitt.

jelentet akenyér. amelyről szól az özvegy aszszony., élő hittel kel hinni, a keresztnek titkait, kérni annak kegyelmét, és meg kel halni magunknak. és avilágnak, és azt akenyeret aszeretetnek tüzénél kel meg sütni.

⁵ K. Mimodon parantsolá az Isten annak az özvegy aszszonynak, hogy enni adgyon aprofétának. ?

F Az ő kegyelmének titkos sugarlásával parantsolá, és akaratot ad néki hogy meg segítse szolgálját, eszerent tselekeszi az ember ajót. amelyet az Isten parantsollya néki, sziveben szól hozzája. és ugyan
¹⁰ abban is olttya törvényit, és szeretetit, akaratot ad beléje. hogy azt tselekedgye amit tölle kíván, és kegyelmit adgya parantsolattyának végben vitelére, erre valo nézve tartozunk engedelmeskedni a kegyelem sugarlásának. a mely kötelességünkre int minket., az Istent kel ditsöitenünk minden jó tselekedetinkben, és azokért szüntelen valo
¹⁵ hála adásal³⁹ lenni hozzája.

K. Mitsoda oktatást akar adni az Anyaszent egyház afiainak ezekben aszent időkben, ezen özvegy Aszszonynak példájával?

F Arra akarja őket inteni, hogy nem tsak a szükségén felet valot adgyák a szegényeknek, arend szerént valo szükségekben. hanem még
²⁰ abbol adgyanak ami szükséges, amidön a szegények nyomorúságban vannak, az ilyen példa meg itéli az olyan gaz-[12a:]dagoknak keménységit, akik még abbol sem adnak, a mi nekik nem szükséges. és az olyan világiaknak igasságtalanságokat akik annyi rendeletlen költséget tésznek. és akik semit nem akarnak el hagyni kényeségekben. és tzifraságokban., es a szegényeket. meg hagyák halni éhel, és hidegel.

K. Mit jelent nekünk a lisztnek, és az olajnak meg szaporitása, amelyel meg jutalmaztatá az Isten az özvegy aszszonyt. jó tétéményiért. ?

³⁰ F Jelenté⁴⁰ azt a véghetetlen irgalmaságát,⁴¹ és bőséggel valo kegyelmét az Istennek, amelyeket önté apogányokra, amidön az Apostolok. az Évangyéliumot predikállák nekik. jelenté még azt az száz anyit a melyet ad viszá akristus azoknak, kik másokal jót tésznek. és azt a ki mondhatatlan gazdagságot, a melyel bé tölti őket az örökségben.
³⁵ meg jutalmaztatván őket. az ideig valo segittségért, a melyel a szükölködökhöz voltakak ő érette.

³⁹ hála(k) adásal

⁴⁰ Jelenté [é—i-nek is olvasható, de alább világosan: *jelenté*]

⁴¹ irgalmaságát, [r—g-ből javítva.]

Akkor szolla Jesus a seregnek, és az ő tanítványinak, mondván.
 a Mojses székin ültek, az irás tudok, és afarisaeusok, az okáért mind
 a miket mondanak. néktek, meg tarttsátok, és meg tselekedgyétek.
 mert mondgyák. és nem tselekeszik. mert nehéz, és el hordozhatatlan
 a terheket kötöznek, és tésznek az emberek vállaira, ujjokkal pedig nem
 akarják azokat illetni, [12b:] minden ő tselekedeteket pedig tseleke-
 zik hogy látassanak az emberektől. mert ki szélesítik az ő emlekeztető
 hártványokat, meg öregbitik az ő perémeket, szeretik pedig az első
 üléseket avatorsorákon, és az első székeket a synagogákban, és aköszön-
 téseket apiatzon és hogy Rabbinak hivatassanak az emberektől, ti
 pedig ne hivatassatok Rabbinak. mert egy atí mesteretek, ti pedig
 minnyájan atyafiak vattok, és ne hijatok senkit atyátoknak e
 földön, mert egy a ti atyátok ki mennyekben vagyon, se ne hivatassatok
 mestereknek, mert atí mesteretek egy, akristus. aki nagyob
 a köztetek, ti szolgátok légyen, aki pedig magát fel magasztallya, meg
 aláztatik, és aki magát meg alázza, fel magasztaltatik.

Magyarázat

K kit jelentnek, az irás tudok, és a farisaeusok, kik a Mojses székiben
 ülnek, és akiket akarja akristus hogy halgasuk.?

F Jelentik az Anyaszent egyháznak pásztorit., akiknek vagyon
 a szabadságok, és hatalmok. atanításra, és akiknek szájokból el kel
 vönnünk azokat az igazságokat amellyeket nekünk hirdetik. az Isten
 parantsolattyából.

K. kellé mind azt hinni és tselekedni amit ők mondanak.?

F Mi azzal tartozunk akristus mondása szerént, mind [13a:] azon
 a által, ugy, hogy ha nem tanitanak ellenkezöt az Isten törvényével, és
 akristus tanításával, mivel az ő hatalmok, és szabadságok, tsak az
 igazság meg tartására valok,⁴² ők semmit nem tehetnek az igazság
 ellen⁴³ mondgya szent pál. 2. Cor. 13. 8. Gal. 1. 8. hanem tsak az igaz-
 ságért, *hogy ha mi magunk, vagy egy Angyal. le szállana az égből, és*

⁴² [k-t utólag írta be:] valo,k,

⁴³ <el> ellen [Törlés tollhiba miatt.]

néktek más féle Évangéliumot hirdetne. nem azt a melyet mi már hirdettünk. néktek, anathéma legyen.

K De ha ellenkező életet élnek tanításokkal., kellé halgatni⁴⁴ őket?

F A krisztus azt parantsollya hogy olyankor azt tselekedgyük amit
5 mondanak, az igazság mindenüt. és akár honnét jöjjön egyenlő tiszteletet érdemel. akár mely rendeletlen legyen az, aki azt tanítja, tselekedgyétek meg azt, a mit mondanak, mondgya az üdvezítő., de tselekedetek szerint ne tselekedgyetek, mert mondgyák, de nem tselekeszik, a fellyeb valoknak rendeletlenségek, meg nem menti az aláb
10 valokat, a tisztelettől, és engedelmeségtől; a melyekel tartoznak nékik. nem aszemélyeknek, hanem ahatalomnak, melyet akrisztus adot kezekben, és annak az igazságnak. melyet hirdetnek parantsolattyából, a fellyeb valoknak, rossz példájokat soha⁴⁵ sem kel követnünk, utálnunk kel avétket, akár kiben találkozik, a mi pedig minket arra
15 kötelez. hogy kövesük [13b:] ajót.⁴⁶ melyetelőnkben adgyák. nem más, hanem hogy minden jó az Istentől jö, és ami minket arra kötelez. hogy kerülyük el a rosszat, a melyre példát adnak., nem más. hanem hogy arosz tsak ő töllök jö.

K Az ilyen pásztorok, nem igen vétkeseké?

20 F két képpen vétkesek, 1. mert ahelyben., amelyben vannak helyhez-tetve: azért vannak. hogy másokat rendben vegyenek, és az Isten uttyára vezesék. ő magok pediglen. rendeletlenek, és a veszedelemnek uttyán járnak, és oly vak merök. hogy másokat akarnak tanítani. az üdveség uttyára, 2. mert az ő példájok sokal veszedelmesebb, mint a⁴⁷
25 különös híveké. sokal könnyebben is meg ejti anépet, kik tölle fügének, és akik őket tisztelik. és okai lesznek. örökös veszedelmeknek. ugyan azért is leszen oly irtoztato alelkekért valo szám adások, az utolso napon. mivel nem tsak magokért fognak számot adni, hanem mind azokért is kik gond viselések alat vannak, és mind azokért a szent-ségekért, amelyeket szenttség törő kezekel szolgáltatták ki.
30

K. A krisztus mit hány szemekre az irás tudoknak, és a farisaeusoknak, ?

F Azt hannya. 1. hogy aleg nehezeb terhet a mások vállaira teszik, és ő magok. az ujjokkal sem akarják azt illetni. [14a:] az az, hogy
35 másokat. atörvény legg nehezebb részeinek szorgalmatos végben

⁴⁴ [Sorvégen:] hal- [új sor elején:] halgatni

⁴⁵ so(s)ha sem

⁴⁶ kövesük a [13b:] ajót.

⁴⁷ a [Beszúrás.]

vitelre kényszerített, önékik pedig tunya lágyaságok. meg nem engedik, hogy tsak a leg könyebet is kövessék. 2. szemekre hánnya, azt a kevélységet., a melyért, minden tselekedetekben azon igyekeznek hogy mások lássák., és meg ditsérjék, hasonlot tselekesznek az ollyanok. akik az Isten szolgálattában nagy buzgoságot mutatnak, a midőn abban bethületet látnak. és másoktól az által tiszteletet nyernek. ez⁴⁸ oly hathatos méreg. a mely mindenüvé el hatt, és meg ronttya aszivet, és annak minden jó tselekedetit még kezdetiben, a jó, hogy a mi⁴⁹ jó tselekedetinket lássák, de nem azért kel tselekedni hogy lássák, ugyan es is a farisaeusok kovásza, amelytől parantsolá az ur a tanitványinak hogy meg oltalmazák magokat

K. Miért tiltá meg az ur az Apostolinak. hogy magokat mestereknek hívassák. és hogy attyoknak nevezenek valakit eföldön?

F. Azért, hogy meg szégyenittse a farisaeusok kevélységét, a kik vágytak az illyen tiszteletre. hogy a nagyra vágyástól el tilttsa azolgait., hogy alázatoságot oltson beléjük., és azt meg tanullyák. hogy az ő ditsőségek abban áll, hogy kövessék azt, aki azt mondgya, hogy nem azért jött, hogy szolgáltassék, hanem hogy szolgállyon, ezekből azt láttyuk ahitnek szeméivel, hogy a [14b:] valóságos nagyság abból áll, hogy magunkot semminek tarttsuk. és hogy Isten előtt, az alázatoság legg ditsőségesebb; ugy anyira hogy aki legg bethületesebb helyt akar nyerni a mennyekben, annak akristusal., legg kisebnek kel magát tartani eföldön. és minden tselekedetinek fundamentuma, légyen az alázatoság;

NAGY BÓJT 2^{DIK} HETIN VALO SZEREDÁN

Imádság

Uram tekénts kegyelmesen népedre. és meg tiltván néki ahus eledelt. enged meg kegyelmedet hogy meg tartzkodgyék a vétectől. mely vezzedelmes. kérünk tegedet a mi urunk J. k.

⁴⁸ ez [és-ből javítva.]

⁴⁹ a jó <a>, hogy a mi [Mindkét a: beszúrás.]

Mardokaeus pedig könyörge az urnak, meg emlékezvén minden ötlekedetiről mondván. uram. uram, mindenható király, mert mindenek ate birodalmodban vannak helyheztetve. és nints aki ate akaratom ellen álhasson., ha el tekéltetted meg szabadítani Izraelt, te teremtetted az eget, és a földet, és valami az ég kerektségiben foglaltatik, mindeneknek ura vagy. és nints aki ellene álljon fölségednek, mindeneket üsmérsz, és tudod, hogy nem kevélységből, és boszuságból, sem valami ditsőség kívánásból tselekedtem azt, hogy nem imádnám a kevélységes Ámánt, (:mert az Izraelszabadulásáért örömet az ő lábajai nyomdokait is kész volnék meg tsokolni:) hanem félttem hogy az én Istenem tiszteletit emberre ne háritanám, és hogy senkit [15a:] ne imádnék. az én Istenemen kívül, és most uram királyom. Abrahám Istene. könyörülj ate népeden. mert el akarnak minket az ellenségink veszteni, és örökségedet el törölni, ne utáld meg ate részedet. melyet Egyiptusból váltottál meg megadnak. halgasd meg könyörgésemet, és légy kegyelmes ate sorsodnak. és kötelelednek,⁵⁰ és fordisd örömsíralmunkat, hogy élvén ditsérjük uram ate nevedet. és atéged ditsérők száját be ne dugjad.

Magyarázat

20 K. Mitsoda oktatást akar nekünk adni az Anyaszent egyház a Mardokaeus imádságát olvastatván el nekünk

F Arra tanít minket. hogy anagy kísértetekben, szorgos veszedelmekben. csak egyedül az Istenben kell vetni reménységünket, hozzája folyamodni alázatos imádságinkal. és kell kérni mindenható segítségit, hogy méltoztassék minket azoktól meg szabadítani.

25 K. Mire kell leg inkább vigyáznunk ennek a szent embernek imádságában, aveszedelem⁵¹ között amelyben látá hogy volna a népe?

F Figyelmezünk leg inkább arra atsudalatos hitre, a melyel várja az ő népének meg szabadulását, csak egyedül az Istennek mindenhatóságától. és jóságától, *uram mindenható király*, mondá, *mindenek ate birodalmodban vannak helyheztetve, és nints aki ate akaratom ellen*

⁵⁰ [Íráshiba:] kötelelednek,

⁵¹ [Javítva: aveszedeimből.]

álhasson ha eltekélleted meg szabadítani Izraelt. erős reménsége vagyón népének meg szabadulása felől., de tsak az Isten mindenhatóságában, és [15b:] akarattjában veti reménségit, aki ellen senki nem álhat, mindent attól vár. és nem embertől, tselekedgyünk mi is eszerént⁸² hígyük⁸² elő hittel akegyelemnek mindenható erejét, és az Istennek véghetetlen jóságát, nintsen olyan hatalom, a mely minket ki vehessen akristus kezéből, ha üdveségünket akarja, de mindent az ő kegyelmétől várjunk, mert minden attól füg és munkalodgyunk ugy amagunk réazíról., mint ha minden rajtunk állana, akristus meg gyözte avilágot.,¹⁰ és mind azt a mi meg gátolhatná üdveségünket., hogy mi is meg gyözhestük lelkünk ellenségit

K. Mit jelent nekünk a Mardokaeus álhatatosága nem akarván imádni a kevély amant.?

F A meg változhatatlan álhatatosága ennek a nagy embernek, aki¹¹ inkább veszedelemre tészí magát, és népét. mint sem valamit tselekedgyék az Isten törvénye és akarattja ellen; nagy példa, a melyből meg tanulhattjuk, hogy mindent el hagyunk az Istenhez való hűségért. és mindent szenvedgyünk inkább, mint sem meg sértstük lelkünk üsméretit.

K. Mitsoda indulatból nem akara Mardokaeus le borulni Amant⁸³ előtt. holot avolt akirály parantsolatjta, és mindenek azt követték.?

F Azt, senem kevélységből; se nem meg vetésből tselekedé, hanem tsak egyedül. attól tartá, hogy embernek ne ad-[16a:]ná azt atiszteletet, amely az Istenhez⁸⁴ illik. tanuljuk meg ebből apéldából, hogy¹² mit tselekedgyünk a midon hasonló állapotban találkozzunk. és hogy mitsoda indulatban kel lennünk, azt is meg látjuk, ebből, hogy mitsoda veszedelmes bal ítéletet tenni a jó erkölestieknek tselekedetek felől. ha szinte azokban valami nem tettzenék is. és nem kel kevélységnek tulajdonítani azt, a mit ök az igaságra. és az Isten ditsőségire való¹³ nézve tselekesznek,

K. Mardokaeus miért hozza elő az Istennek azokat akegyelmeket, melyeket tett volt népével még annak előtte régen?

F Mert Istennek atettzik, hogy atölle vett kegyelemnek emlékeztetésivel akarják meg engesztelni, azért hogy mi magunk emlékezünk¹⁴ azokra, és hozzája való hálá adóságunkért. többet is vehesünk tőlle, másként is azt akarja, hogy mindenért néki adgyuk aditsóséget, és

⁸² hígyük [g helyén más betűt kezdett, de g-re javította.]

⁸³ [Helyesen: Aman]

⁸⁴ az Istenhez <az> illik.

hogy reá emlékezünk arra hogy az ő jóságából. és kegyelméből vagyunk a mik vagyunk

K Miért könyörge ez a szent ember; az Izraéliták életek meg tartásáért?

⁵ F Hogy azt az Isten ditséretire fordítsák, erre is kel tzéloznunk minden imádsaginkban, és tsak azért kel világi áldásit kérni, hogy azokat az ő szolgálattýára, és ditsőségire fordítsuk, nem is kel tölle ilyeneket más végre kérni, hanem hogy az üdveségünk hasznára, és az-ő akarattya szerént⁵⁵ légyen.

¹⁰ [16b:] K Miért mondgya Mardokaeus hogy az Isten meg váltotta az ő népit magának.?

F Hogy abbol meg lássuk, hogy mindenkor az Isten jó téteményiröl kel gondolkodnunk, mert mentöl többet vettünk, annál többel tartozunk néki, és annál inkább tartozunk övé lenni.

Évangyélium.

szent Matth 20. 18⁵⁶

¹⁵ Imé fel megyünk Jérusalemben, és az Ember Fia elárultatik, a papi fejedelmeknek. és az irás tudoknak, és halálra kárhoztattyák ötet, és adgyák ötet apogányoknak meg tsufolásra. és meg ostorozásra, és meg feszítésre, és harmad nap fel támad, akkor hozzája mene a Zebedaeus fiainak annya két fiaival. imádván, és kérvén valamit töle, ki mondá

²⁰ néki, mit akarsz, mondá néki, mondgyad hogy üllyön az én két fiam, egyik a jobbodra, és egyik abalodra, ate országodban. felelvén pedig Jésus mondá; nem tudgyátok mit kértek, meg ihattyátoké a pohárt, melyet én meg iszom, mondának azért néki, meg ihattyuk, mondá nékik, az én poháromot meg iszátok ugyan., az én jóbbomra ülni pedig vagy

²⁵ balomra, nem enyim hogy néktek adgyam., hanem akiknek készitetett az én Atyámtól.

Magyarázat

K. Az ur miért mondá meg, még előre az Apostolinak szenvedésit és fel támadását.?

³⁰ F I. Azzal meg akará nékik mutatni, hogy szabad aka-[17a:]rattyából. és egyedül hozzánk valo szeretetiböl menne a halálra 2. hogy öket

⁵⁵ [Sorvégen:] sze-[új sor elején:] szerént

⁵⁶ 20. <17.> 18

meg oltalmazza attól abotránkozástól. a melyet halálának kellették okonni, 3. hogy meg üsmértesse vélek, Embersége alá rejtetet Isten-ségít, meg mutatván nékik, hogy minden idő előtte jelen vagyon, és hogy ugy beszél halálárol; mint valamely el mult dologrol, 4. hogy őket bátorítsa avéle valo szenvedésre. ugy hogy vele együtt, fel is támadhassanak.

K. Miből áll akristus szenvedése.?

F Gyalázatzból, és fajdalmakból., agyalázatokal, eleget téssen az ember kevélységiért,⁵⁷ és a fajdalmakal. az ő mértékletlenségéért, az⁶⁰ Anyaszent egyház, arra avégre. adgya előnkbe ezeket ilyen szent időkben, hogy ezekről gondolkodván. részt vegyünk a kristus szenvedésiben, gyalázattyában, és halálában., hogy részünk lehesen, az ő fel támadásának, új életének. és ditsőséginek⁵⁸ kegyelmében.

K. A kristus beszéde., mitsoda gondolatokat ada az Apostolok elméjében?

F Ők abban semít nem értének mondgya szent lukáts. az a titok, el vala előttök rejtve, sőt még kettő közulök. jakab. és János. az országában valo két első helyt kérék tőle, a többi ezt halván. igen boszongódnak ellenek, mert még, gyengék. és földiek valának, oh! mennyi keresztyének, de [17b:] sőt még az egyházi szolgálk közöt is. vannak olyanok, kik tsak amagok hasznokot. és tisztségeket keresik, kik telhetetlenek ahivatalokban., és előmenetelekben, azonban pedig. tsak akeresztről. penitentziáról. és azalázatoságról prédikálnak,

K. Miért szenvedé el akristus az Apostoliban az ilyen fogyatkozásokat?

F El szenvedé I. azért., hogy magokon tapasztalhasák, és mi is övélek, hogy mi légyen a természet, a szent Lélek kegyelme nélkül, aki la az után ki törle belőlök. az ő embernek hajlandóságít. 2. hogy abból meg tanullyuk, el szenvedni felebarátunknak gyengeségít. a mely gyengeség még maga meg jobbitására szolgálhat., erre valo nézve, hágy az Isten fogyatkozásokat még aleg igazabbakban is. hogy őket avigyázásban tarttsa, és az után az alázatosággal eléb vigye őket. az ödvesség uttyán.

K. Ez a két tanitvány ki által kérék akristustól az első helyeket?

F Az annyok által, akristus azt meg engedé az Atyák, és az anyák oktatásokra, akik tsak az elő menetelt, és a hasznot tekintvén., igen vi-

⁵⁷ kevélységi<nek,> ért, [A javítás a sorban.]

⁵⁸ ditsőséginek [i—e-ből javítva, föléje írt ponttal.]

gyázok és serények a midön valamely egyházi hivatalt, vagy más tiszttséget akarnak szerezni fioknak, gondolván, hogy a [18a:] hozájok valo szeretet kötelezdi őket arra, hogy minden uton modon egyházi jóságokot. és előmeneteleket szerezzenek, és betsületes helyre helyhez-³tessék, de arra nem vigyáznak, hogy ha agyermekek buzgoké, alkalmazatosoké, vagy értelmeseké, hogy ha arra ahivatalra az Isten hittáé, hogy annak köteleségit hasznoson bé tölttsék, és abban magokot meg szentellyék, mivel akristus maga mondgya nékik, hogy nem tudgyák mit kívánnak, hogy ha pedig valóságos keresztyéni szeretettel volnán¹⁰nak gyermekekhez, tartanának kétség nélkül oly rettentő terhet adni reájok, amely le nyomja, és meg öli mind azokat kik emberi tekéntenért, és ahaszonért adgyák alája magokot, de sőt még magokot is féltenék, az Isten ítéletekor, hogy számot ne adgyanak mind azokért avétekéért, a melyekben esnek gyermekek. a szenttségek, és az egyházi jóságok ki szolgáltatásában. a midön arra nem hivatatnak Istentől, hanem tsak a fősvénységért. és az elő menetelért kötelezdi¹⁵ arra magokat.

K Miért mondá akristus, hogy atanitványok⁵⁰ nem tudták mit kérnek?

²⁰ F 1. Mert olyan dolgot kértének, amelyet tsak az Isten adhattya meg, és tsak azoknak adgya akik arra ér-[18b:]demesek. és akiknek rendelte. 2. mert az érdemlés előtt kívánák a jutalmat. és agyőzelem előtt az uralkodást, ezt pedig ollyankor, amidön az fűvezítő. a szenvedésre inté őket.

²⁵ K. Mitsoda kérdést ténn⁶⁰ nékik a kristus, és ök mit felelének arra,?

F Azt kérdé töllök, ha meg ihattyáké szenvedésinek⁶¹ pohárát., az az, ha készeké életeket le tenni ö érette? és felebaráttókért, azt felelék bátran hogy meg ihattyák, az után meg jövendölé nékik hogy valójában meg fogják innya azt a pohárt, de azokat ahelyeket nékik nem³⁰ igeré, mivel tsak azokat illeti. akiknek az Isten öröktől fogva rendelte.

K Mitsoda indulatból boszkonkodának atöbb tanitványok. ekét atyafi ellen.?

F Másbol⁶² nem leheté. hanem a nagyra vágyásbol; a mely nem szenvedheté hogy ez akét atyafi az első helyekre vágyannak,. mivel

⁵⁰ hogy atanitványok (hogy atanitványok)

⁶⁰ [A.m. tön, teve.]

⁶¹ szenvedésinek [i-ről hiányzik a pont.]

⁶² Másbol [Úgy látszik *Miért*et kezdett írni, mert az *a* betűt *ie*-ből javította; az *i* pontját nem törölte.]

azokat magoknak kívánták volna, ugyan ilyen indulatból is veteke-
dének gyakorta. egy más között. az elsőségért. ezekből sokat tanul-
hatunk. és meg láthatjuk mitsoda szükségese a szívünk belső indula-
túra vigyázni, nem csak azért hogy mi magunk nagyra vágyok ne
legyünk. hanem azért is hogy nagyra vágyásból. amások elő menetelét
meg ne gátoljuk. és hogy ne legyünk azokhoz irigységgel. akiket
előnkben tesznek.

[19a:] K Miképpen fedde meg az ur nagyra vágyódásokrol?

F Meg mutatá nekik hogy az ő országát. alázasógal érik el. és hogy
10 amely hatalmat ád nekik a lelkek igazgatására. nem arra tzelez hogy
azokon uralkodgyanak. és hatalmaskodgyanak. valamint apogányok.
fejedelmi. az alattok valojokon, hanem hogy lelki hasznokra legyenek,
és hogy az, aki leg első akar lenni, annak szolgáljak, és leg utolsonak
kel lenni.

NAGY BÖJT 2^{DIK} HETIN VALO TSÖTÖRTÖKÖN

Imádság

13 Enged meg uram nekünk segítségednek kegyelmét. ugy hogy
keresztyénhez illendő képen vivén végben a böjtnék, 63 és az imádság-
nak kötelességit, meg is szabaditassunk lelki és testi ellenséginktől, 64
ami urunk J. k.

Epistola

jérem. 17. 5.

Ezeket mondgya az ur, átkozot ember. a ki emberben bizik, és
14 atestet teszi az ő karjává. és az urtol el távozik a szive. mert léssen
mint atamarik tsemeték apusztában, és nem láttya mikor eljö a jó.
hanem szarazságban lakik a pusztában. a sovány, és alakhatatlan
földön, áldot férfiu aki az urban bizik. és az ur léssen az ő bizodalma, és
léssen mint a vizek mellet plántáltatot fa, mely a nedveségre erezti az
15 ő gyökereit, és nem fél midön eljö ahévség, és az ő levele zöld léssen

63 a böjtnék,

64 [Íráshiba:] ellenséginktől,

[19b:] és aszarazságnak idején nem leszen szorgalmatos, és soha meg nem szünik. gyümöltre termeni. tsalárd mindenek felet a szív, és vizsgálhatatlan., ki üsméri meg azt, en vagyok az ur a ki a szívet meg vizsgálom, és aveséket meg próbálom, ki meg fizetem kinek, kinek, az ő uttya szerént, és az ő találmányinak gyümöltre szerént.

Magyarázat

K. Mitsoda emberöl beszél a proféta akit az Isten meg átkozot mert emberben teszi bizodalját?

F Az olyanrol. aki atestet⁶⁵ teszi karjává, vetvén minden bizodalját amaga erejében. elméjében., és az emberek segítségében, semit¹⁰ nem vár az Isten segítségitől. és kegyelmitől. az Isten utállja az ilyen embert, mert úgy fog adolgokhoz, és úgy gondolkodik azokrol. mint ha Isten nem volna, és az embert eleiben teszi.

K. Nem leheté szükségünkben. amagunk erejével tehetségivel, és elménkel élni, de söt még olyanokhoz is folyamodnunk. kik nekünk¹⁵ szolgálhatnak.?

F Nem tsak nem lehet, de úgy is kel tselekedni, és úgy az Istent kísérténök, hogy ha azt kívánnok. hogy tsudálatosan munkalodgyék érettünk, ha mi el mulatnok az emberi eszkösz, melyet az okoság. és az isteni bölcsesség ad előnkben, az Isten azt akarja hogy éllünk azokkal az eszkö-[20a:]zökel. a mellyek az ő rendelése szerént vannak. és a mellyeket előnkben adgya, de azt nem akarja hogy azokban az eszközökben vessék areménséget, sem azt. hogy azoktol várják a dolgoknak. jól végben valo menetelét., mint ha ő reája szükségek nem volna, és mint ha nem az ő akarattyán. és áldásán állana azoknak végben vitelek, úgy kel tselekednünk mint minden rajtunk állana, de tsak az Istentől kel várni arra segítséget, semit pedig ne várjunk munkánktól. vagy embertől, hanem tsak annyiban. amenyiben. áldását akarja arra adni.

K. Nem testből valo karunk vagyoné olyankor., és nem számláltunké azok köziben, kiket az Isten meg átkozot. midön a szenteket hijuk segítségül. és az ő esedezéseket kívánnjuk Isten előtt?

F Nem teszük atestet karunká, se Isten átkában azért nem esünk, ha lelki, és testi szükséginkben, a szenteket hijuk segítségül, hogy ha tsak anyiban bizunk⁶⁶ ő benne, mert ök akristusé, és Istennek baráti,

⁶⁵ atestet testet [A 19. sorban is elirásból:] az akarja

⁶⁶ bizunk, [u fölött törölt ékezet van.]

hataak egyedül ő tölle várunk segítséget, és kegyelmet. mint minden
jónak kut fejétől, hogy ha pedig a szentekhez folyamodunk, nem egyéb
képen, hanem hogy mutassák bé könyörgésinket, esedezenek éret-
tünk, és nyerjék meg nekünk kérésinket. az ő Fiának közben járása, és
4 érdemi által, amidőn az Istentől magától kérünk. valamit, azt mond-
gyuk, ad meg mi nekünk kenyerünket, botsás meg minékünk, adgyad
nekünk kegyelmet, téríts meg., és üdvé-[20b:]zits minket, de
amidőn aszentekhez folyamodunk, tsak azt mondgyuk, könyörögjete-
és esedetek érettünk, ök az Isten baráti, akik mellette vannak, és
10 mi hozajok folyamodunk hogy kegyelmet nyerjék., mert Isten előtt ök
kedvesebbek mi nálunknál, ilyen formában folyamodék a kananeabéli
aszszony az Apostolokhoz, hogy meg nyerhesse leánya gyógyulását. és
a százados a fő renden lévő sidokhoz a szolgálja meg gyógyulásáért,
ha a földön lévő szenteknek imádságok hasznos, hát azoknak hogy ne
14 volna foganatos imádságok., kik Istennel élnek, és akik ötet látták,
K. Miért hasonlítatik a pusztában lévő tamarik tsemetéhez az
ollyan aki emberben veti bizodalját.?

F Mert mint hogy atamarik tsemete az eső után is szárazon marad
a sovány földben, nem hozván soha gyümölsöt, hanem tsak leveleket,
16 ugy az ollyan aki tsak emberben veti bizodalját, el távozván Istentől,
vagy a kegyelemnek harmattyát nem veszi, vagy gyümölsit nem
veszi, mert valamikor akor, a támaszal. akiben bizot le esik, és akoron
külső képen el hagyatik az embertől a kitől mindent várt, és belső
képpen, az Isteni segítséget nem várhattya. mivel abban nem bizot.

18 K. Miért hasonlittatik az ollyan aki az urban bizik a vizek mellé
plántáltatot fához?

[21a:] F Mert valamint hogy az ollyan fa, aviz felé botsátván
gyökereit, mindenkor nedveségben vagon, és erejében marad, ugy
az ollyan aki tsak Istenben bizik, nem félhet attol hogy el veszesse
20 kegyelmét. mert szüntelen hozzája fordittya kívánságít, mint az élő
víznek kut fejéhez. amely mindenkor szent vigasztalásban tarttya.

K. Miért mondgya az irás hogy tsalárd minden emberek szive.?

F Mert Ádám esetétől fogvást az emberek szivemeg romlot, és
aroszra hajlandó. a melyet az irás *Concupiscenciának* nevezi, és a mely
24 avótekbén ejti ötet. amidőn enged rosz indulatinak. az emberi szivnek
örzékenységi. és gondolattya. mondgya az irás. a gonoszra hajlandok
iffüadágától fogvást. Genes. 8. 21.

Vala egy gazdag ember, ki bársonba, és biborba öltözik vala, és minden nap frissen lakik vala, és vala egy lázár nevű koldus, ki annak ajtaja⁶⁷ előtt fekszik vala, rakva fekélyeket, kivanván meg elegítettetni amorsalékokból melyek agazdagnak asztaláról hullanak vala. és
⁵senki nem adgya vala néki, de az ebek is el jönnek vala, és nyallyák vala az ő fekélyit. lön pedig hogy meg halna akoldus **[21b:]** és vittettének az Angyaloktól. az Ábrahám kebelében, meg hala pedig a gazdag is, és pokolban temetteté, fel emelvén pedig a szemeit midőn akinokban volna. látá Ábrahámot távul, és lázárt az ő kebelében, és ő kiáltván mondá. Atyám Ábrahám könyöröly rajtam, és küld el lázárt, hogy márttsa vizben az ujjá végit, hogy hivesittse meg az én nyelvemet, mert gyöttrettetem, elángban. és mondá néki Ábrahám, Fiam jusson eszedben hogy el vetted javaidot⁶⁸ ate életedben. és lázár azon képen gonoszit, most⁶⁹ pedig evigasztaltatik. te pedig gyöttröttetel.⁷⁰ és mind ezek felet, közöttünk,⁷¹ és közöttetek., nagy köz erősített meg. hogy azok akik innét által akarnak menni hozzátok, ne mehessenek, se onnét ide által ne jöhessenek. és mondá, kérlek azért téged Atyám hogy küldgyed ötet atyám házában., mert ött atyám fia vagyok. hogy bizonytságot tégyen azoknak, hogy ne
²⁰jöjjenek ök is, e kinok helyére. és mondá néki Ábraham. vagyok Mojsesek és profétájok. halgassák azokat. ama pedig mondá, nem Atyám. Ábrahám. de havalaki aholtak közül hozzájuk mégyen., penitentziát tartnak., mondá pedig néki, ha Mojseset, és a profétákat nem halgattyák. ha valaki a halottak közül fel támad is nem hisznek.

[22a:] Magyarázat

²⁵ K. Mi okozá amái Évangéliumban lévő gazdagnak boldogtalanságát?

F Másut azt nem kel keresni. hanem ugyan az Évangéliumban; azzal nem vádoltaték hogy lopo, bitangolo, házasság törő, vagy káromlo⁷²

⁶⁷ ajtaja előtt [ja: sor fölötti beszúrás.]

⁶⁸ javaidot <eföldön> ate életedben.

⁶⁹ [Elfrás:] mest

⁷⁰ gyöttröttetel. [Második ő — úgy látszik e-ből javítva.]

⁷¹ <közöttetek,> közöttünk, és közöttetek.,

⁷² káromlo [A szövégi o-t a-szerűen írta; a tinta összefutott.]

let volna, az ur nem monda egyebet felöle, hanem hogy bársonyban. és biborban járt, és minden nap jól lakozot, és hogy nem szánakozot, akapujánál lévő szegényen; hová kelleték ennél több, hogy boldogtalan legyen

⁹ K. Mi roszt van abban, hogy valaki pompáson. és tzi-frán öltösek?

F Ha abban rossz nem volna. mondgya anagy szent Gergely, az ur azt oly⁷³ egészen fel nem tette volna, hogy agazdág bársonyban. és biborban öltözöt, a tzi-frá köntösök, a világ, es a sátán pompái. közö számlálatnak, amelyet az Isten kárhoztattya. és amelynek ellene mondtak a kereszttségkor. a tzi-frálkodást, akét fő Apostol. 1 tim. 2. 9. 1 petre. 3. 34.⁷⁴ még az aszszonyoknak is tilttyák., annál inkább, a férfiaknak, akiknek meg állapodtabb elmejüeknek kel lenni, és inkább el kel távozni, az olyan hejában valóságoktól.

¹⁰ K. A fő renden lévőek nem különböztethetik meg magokat aköntösökben is.?

F A fő renden lévőek. és az olyanok, kik másoknál fellyeb⁷⁵ valo hivatalban vannak, meg különböztethetik magokat⁷⁶ [22b:] köntösökkel. de annak modgyával., és rendivel

¹¹ I szükséges, hogy a⁷⁷ kereszttyéni szemérmeteségre vigyazon köntösökben, egy kereszttyének, akár mely fő renden lévő legyen. de meg nem kel azért pirulni, hogy akristus szemérmeteségének, egy ügyüségének, és alázatoságának jelit viseli, mivel ő maga nem szégyenlette magát annyira meg alázni érettünk, hogy a szolgának formáját vette fel. aki ötet valósággal szereti, gyönyörüséggel is követi ötet mindenben amiben lehet, és ha kételen rendire valo nézve. nagyobb fényeséggel lenni, azért nem kel fellyeb emelni magát másoknál, se ditsekedni, abban nem kel másat tekinteni, hanem tsak azoknak javokat akik tölle függenek.

¹² 2 Arra kel vigyázni, hogy aköntösökre, tehetségé felet valo költségvet ne tegyen. a familiát azzal meg ne⁷⁸ ronttssa, magát adóságban

⁷³ oly [Beszúrás.]

⁷⁴ [Helyesen: 3. 3—4.]

⁷⁵ fel(f)lyeb

⁷⁶ [Íráshiba:] mago [lapalji, sorvégi elválasztás után nem folytatta az oldalon.]

⁷⁷ a [Beszúrás.]

⁷⁸ ne [Beszúrás.]

ne verje, ne hogy a kalmároknak., és akiktől hitelben vásárlot, meg ne fizethesen, amely égre kiáltó véték volna. noha eközönséges.

3. Nem kel azzal meg gátolni a szegényeknek való alamisnátkodást, amellyel nékik tartoznak. igazágból. és a melyel. meg kel váltani vétkeket

4. Az egyházi szolgálknak különös rendek vagyon., mert ők fellyebbek lévén ahiveknél. inkább is tartoznak. az Évangélium, és⁷⁹ a Conciliumok szerént követni a kristusnak szegénységét, és igen el távozni a világi pompától.

10 K. Mi rosz vagyon ajó lakozásban, és ajó asztal tartasba ?

F Erről hasonlot mondhatni, valamit mondottunk [23a:] a tizfiraságról; ajó lakozás rend szerént, apuha életet, és atelhetetlenséget okozza, amelyek eppen ellenkeznek azal a penitentzia tarto étlettel. melyet az Evangélium parantsol. és azal az étlettel, melyet éltek a szentek

15 eföldön
K Hogy ha mentek vagyonk a nagy nevezetes vétkektől, nem elhettünké tsendesen avilági gyönyörüségekkel. és nem remélhettyüké az üdveséget ?

F. I. Nem lehet két urnak szolgálni., aki avilágot, és⁸⁰ annak gyönyörüséget szereti, az Istent nem szereti, aki avilágért áll, nem élhet Istenért. hogy lehet tehát üdvezülni, ha az Istent nem szeretik., és ő néki nem élnek, az egész Évangélium egyebet nem ad előnkben hanem hogy az Istent szeresük. és avilágot utálljuk. 2. az Isten azt akarja hogy tsak éppen a szükségre éllyük ateremtett állatokal, mivel tsak éppen az Istent kel szeretni magáért mondgya szent Ágoston. minden más egyéb tsak eszköz legyen. a melyel hozzája mehesünk., lehet a világi jókot szükségünkre fordítani, tsak a mértékleteséggel legyen., de nem kel azokban vetni agyönyörüséget, se aboldogságot, mert másként a hasunk volna az Istenünk, valamint az Apostol

25 mondgya., 3 azért kárhozot el. mert pompáson élt. és lakozot, és hogy a jószagot tsak magáért szerette a mái rosz gazdag.

K Mitsoda vétékkel vádoltaték még a⁸¹ dus gazdag ?

F Azzal hogy igen kemény volt, a kapuja előtt való szegé-[23b:]nyekhez, rend szerént az ilyen vétékben is esnek az olyanok a kik abujaságot szeretik, aköntösben. az ételben, és aházi öltözetekben. ezek

35 annyira meg emésztik agazdagságot, hogy a szegényeknek semi nem

⁷⁹ <és> és

⁸⁰ [Sorvégen:] és [új sor elején:] és [alább . . .] lehet<ne> tehát

⁸¹ a [Beszúrás.]

marad, mind azon által, az Isten azt akarja., hogy agazdagok, ne urok legyenek jóságoknak, hanem gond viselőjök, és ki osztogatójok. a szent Atyák tanítási szerént, úgy hogy bé töltvén amagok szükségeket, atobbít tartoznak, nem atzifraságra, és atelhetetlenségre költeni, hanem a szegényeket segíteni, mivel minnyájan, azok a szentek, kik gazdagok valának, eszerént tselekedtenek, aki ezt aköteleséget végben nem viszi, a szegényektől vétkes keménységgel veszi el a mi az övék, és ami a kristus öröksége,⁸² valamint tselekedék lázáral amai gazdag

¹¹¹ K. Mitsoda vége lön adus gazdagnak, és lázárnak.?

F Igen külömbözö vala mind életek, mind végek, agazdag meg hala, és pokol lett atemető helye; lázár is meg hala, és az Angyalok, az Ábrahám kebeliben vivék, tudni illik abban a nyugodalomban, a melyben valának az ó testamentumbéli szentek., mind addig még az üdvezítő el nem jött, és meg nem nyittá nekik amenyeknek kapuját, ezt várhatták tehát magokra, mind az olyan gazdagok, kik rosza fordittyák gazdagságokat, és a szegények, kik szegénységgel, és nyomoruságokkal jól élnek, az elsőeknek büntetésül, avilági, és az örökös jöktől való meg fosztatások léssen., és az utolsoknak., az örökös jöknak birtoka jutalomul adatik.

[24a:] K. Lehető ebből apéldából azt ki hozni, hogy agazdagok tartoznak el hagyni gazdagságokat, és szegénységre adni magokat.?

F A kristus öket arra nem kénszeritti, etsak atekélleteségre való lanáts, a melyre tsak azok kötelesek, akiket az Isten arra hi különös kegyelméből, hanem arra kötelezdi öket, hogy szegények legyenek agazdagságok között is, az az, hogy azokhoz ne kaptsoilyák sziveket, azokat ne szeresék, azokat az Isteni rendelés szerént költtsék, és aszegények szükségire való nézve, a sziv, és a szeretet által érdemi meg mindenikünk ajutalmat, vagy abüntetést, egy gazdag üdvezülhet gazdag létiben is, ha sziviben, és elméjiben szegény, és egy szegény el kárhozzhatik ha gazdag sziviben, és elméjiben és ha meg nem elégszik sorrával.

K. Mit tésznek ezek a szavai Ábrahámnak, agazdaghoz, fiam, jusson eszedben, hogy el vetted javaidot ate életedben, és lázár azon köppen gonoszit.?

F Ezekből azt láttyuk, hogy nem lehet valaki boldog mind⁸³ ezen, mind amás világon, választani kel., nagy boldogtalanság ezen a

⁸² (ök) öröksége,

⁸³ mind (mind) ezen, mind amás világon.

világon boldogságban élni, mivel örökké való szenvedéseket fog okozni.

K Mitől vagyon hogy ez a gazdag egy tsep vizet⁸⁴ nem nyerhete. hogy tsak anyelvét meg nedvesithesse?

⁵ F Igaságos dolog volt hogy azt meg ne nyerje, mivel ő lázárnak, tsak akenyér morsalékjából sem adot. anyelve szenved, mert a szája mértékletlenséginek. és a vétéknek., eszköze volt. vagy is [24b:] azért, hogy meg tiltotta volt a szegényeket segiteni. vagy azért. hogy arra parantsolatot nem adot, a kinok, avétkekhez hasonló nagysá-
¹⁰ guak.

K Mit kel gondolni arról a haszontalan szánakozásról. a melyel vagyon attyafiaihoz. holot életében oly kemény volt másokhoz, ?

F Ebből láttyuk meg kel előzni jó tselekedeteket. ahalálnak idejét, hogy most tselekedgyük azt, amit akor akarnok hogy tselekedtük
¹⁵ volna, kezdgyük el mostanában azt nem tselekedni, a mit örökké fogunk bánni, hogy tselekedtük, de akor már haszontalan lészen.

K. Miért mondgya azt Abrahám hogy ha az írásoknak nem hisznek., ahalottaiból. fel támadot embernek sem hinnének. ?

F Mert aleg nagyob tsuda sem teritti azt meg, aki az igasságot
²⁰ utállya; azok akik az írásokot meg vetik, egy holtnak meg jelenésit is szem fény vesztesnek tartanak., mit használá a sidoknak, alázár valóságos fel támadása. akit meg akarák öletni; mit használá a kristus fel támadása azoknak. kik aző koporsoját örzötték. és az írás tudoknak, ki azt hirdeték hogy a tanítványok lopták volna el atestét akoporsoból.
²⁵

NAGY BÖJT 2^{DIK} HETIN VALO PÉNTEKEN.

Imádság

Enged meg minden ható Isten, azt a kegyelmedet. hogy meg tisztassunk ebben a szent böjtben, és hogy igaz szivel érhessük el akövetkezendő innepeket, a mi urunk J. k.

[25a:] Epistola.

Genes. 37. 6.

³⁰ És⁸⁵ mondá nékik halljátok az én álmomot melyet láttam, azt álitom⁸⁶ vala hogy mi kéveket kötnénk. a szánto földön, és az én

⁸⁴ vizet <meg> nem

⁸⁵ És [É—H-ból javítva.]

⁸⁶ [Káldinál: álitom]

kövöm mint ha fel kelne. és fenn állana, és ati környül álló kéveitek imádnák, az én kéveimet, felelének az atya fiai nem de mi királyunk kőszé, *avagy* birodalmad alá vettetünké, és azért, az álmoknak, és beszédeknek dolga,⁸⁷ irigységnek, és gyűlölségnek gerjesztő taploja lön, más álmot is láta, mellyet meg beszélvén az atyafiainak,⁸⁸ mondá láttam álmomban mint ha, anap, és ahold és tizen egy tsillagok, imádnának engem, mellyet midön az attyának, és atyafiainak meg beszelette volna, meg feddé ötet az atya, és mondá. mit akar ez álom, mellyet láttál, nem de én, és az anyád, és az atyád fiai imádunk téged e földön, irigykednek vala azért reája az atyafiai, az atya pedig edolgot halgatva az elméjében forgattya vala., és mikor a bátyyai az attyok. nyájai legeltetésiben mulatnának sikemben. mondá néki Izrael, abátyaid a juhokot sikemben legeltetik, jöszte, el küldelek hozzájok, ki felkelvén, jelen vagyok mondá néki, meny el és lasd meg ha mindenek jól vannaké. abátyaid és abarmok körül,⁸⁹ és ad⁹⁰ hurré nékem mint vagyon adolog, el küldetvén⁹¹ Hébron völgyéből, mene sikembe., és találá ötet egy férfiu, hogy a mezőben bujdosnék, és kérdé mit keresne, ő pedig felelé. abátyaimot keresem., jelensd meg **[25b:]** nékem, hol legeltetik anyájakot,⁹² és mondá néki a férfiu, el mentek⁹³ erről ahelyről, hallám pedig hogy mondák, mennyünk Dotaimba., el mene azért josef a bátyyai után, és találá oket Dotaimban, kik midön látták volna ötet, távul, minek előtte hozzájok jutna. gondolák hogy meg ölnék ötet, és egy más közöt szolnak vala, ihol jó az álom látó, jertek öllyük ötet. és vessük egy ó kutba, és mondgyuk,⁹⁴ hogy egy gonosz vad ette meg ötet., és akkor fog ki tettzeni mit használlyanak néki az ő álmai. halván pedig ezt Ruben. igyekezik vala ötet, kezekből ki szabadítani. és mondá, ne öllyétek meg az ő lelket. se kine onttsátok vérét, hanem vessétek ötet, eme kutban. mely apusztában vagyon, és kezetekeket tarttsátok ártatlanul, ezt pedig mondgya vala. akarván ötet ki szabadítani kezekből, és meg adni az attyának, mindgyárt azért hogy el érkezék abátyyaihoz,

⁸⁷ <g> dolga,

⁸⁸ atyafiainak, [*in*: betűk javítva: mből?]

⁸⁹ körül, [*közül*-ből javítva.]

⁹⁰ ad [Beszúrás.]

⁹¹ el kül<dete>detvén [Úgy látszik, a <dete> részt utólag írta a sorhoz a lapszélen, és törölte is.]

⁹² [Javítva: *anyájak*-ból, *kot*, hozzáírásával; *k* — *t*-ből javítva.]

⁹³ el <mek> mentek

meg foszták ötöt, a hoszu, sok szinből⁹⁴ szöt köntöséből, és ereszték ötöt egy ó kutban, melyben víz nem vala, és le ülvén hogy kenyeret ennének, látának Galaádbol jövő uton járo ismaélitákat, és azoknak tevéjeket,⁹⁵ kik egyiptusba fű szerszámot és fenyő viaszszat, és myrha zengét visznek vala, mondá azért judás az atyafiainak, mit használ nékünk ha meg öllyük az atyánk fiát, és vérét el titkollyuk, jobb hogy el adatas-[26a:]sék az ismaélitáknak, és kezeink meg ne ferteztesse-
 nek, mert atyánk fia, és mi testünk. meg nyugovának az atyafiai a beszéden, és elő menvén a kereskedő mádianiták, ki vonák ötöt akut-
 10 bol, és el adák ötöt, az ismaélitáknak, husz ezüst szikluson. kik vivék ötöt Egyiptusba.

Magyarázat

K Az atyák követhetiké jákóbót, josefhez való különös szereteti-
 ben?

F Lehet nékik is aztot inkább szeretni amelyik érdemesebb, és oko-
 15 sabb, de veszedelmes azt ki nyilatkoztatni, és külső jelit adni, atöbb gyermeki előtt, a josef bátyyainak gyűlölségek, és irigységek, erről nagy példa, egy atyának a szeretetit. el kel osztani agyermeki⁹⁶ közöt. és hogy ha helyes okbol valamelyikét inkább szereti atöbbinél. azt tellyeségel el kel titkolni. ne hogy atöbbinek irigységekben ejttse,
 20 és gyűlölségeket ne okozon házánál, mivel az egyeségnél drágáb joszágot nékik nem hagyhat.

K. Hogy ha, egy atya, vagy anya, több szeretetet mutat valame-
 lyikéhez agyermeki közül. leheté atöbbinek arra okok, hogy azt gyűlöllék.?

F Arra éppen semi okok nem lehet. és az ő gyűlölségek igen vétkes
 25 valamint kettség nélkül vétke vala ajákób fiaié, de sött még, a mely tiszteletel, és háláadásal tartoznak azokhoz, aiktől Isten után vették az életet. bé-[26b:]keségel is tartoznak el szenvedni azt a külömböztetést, és nem hogy azért gyűlölségel legyenek testvér atyok fiá-
 30 hoz. de még annál inkább kel szeretniek., és követni hajlandóságát azoknak. akiknek mindenel tartoznak Isten után.

⁹⁴ szinből [i fölött nincs pont.]

⁹⁵ tevéjeket, [Elötte, a soreleji margón 3 betűnyi olvashatatlanul törölt szó.]

⁹⁶ agyermeki [g helyén más betűt kezdett írni, de nem fejezte be s g-re javította.]

K. Mit tartasz a Josef bátyyainak tselekedetek felől, akik azért hogy rajtuk ne uralkodhassék, el adgyák akereskedőknek, kik Egyiptumba viték., ahol., ugy mondván, akirályi székbén emelték, es ura let bátyyainak?

⁹⁵ F Ant tartom, hogy nintsen olyan emberi okoság ki meg gátolhassa az ur akarattyanak végben menetelit. nagy bolonság volna az ellen állani leg kiseben is, és meg akadályoztatni, mivel ő tudgya, ugyan ant az emberi akadályt amaga rendelésinek végben vitelére fordítani. tudálatos dolog azt látni, hogy a mitsoda modokal akarják meg gátolni ⁹⁶ öttöknek fel magasztaltatását, ugyan azon modokal,⁹⁷ magasztallya fel Isten ötet a fejekre. ezekből meg láttzik hogy mitsoda haszontalan igyekezetek, az olyan keresztyéneknek, kik azokat akarják el vesztetni, akiket az⁹⁸ Isten meg akarja⁹⁹ szabadítani, mivel az ő káromlások, igazágtalanságok, és üldözések, az Isteni bölcseségnek rendelése szerént, az ő elő menetelekre fóg szolgálni. valamint szent pál mondgya, *hogy az [27a:] Istent szeretőknek, mindenek jóra szolgálnak., azoknak kik a szándék szerént, hivalattak szenteknek,* rom 8.28.

K¹⁰⁰ Ez a Josef historiája, nem adé valamely más elmélkedésre való okot is.?

¹⁰¹ F Ad egy néhány félet,¹⁰¹ hasonlatoságot látunk Josef és akristus között

1 Jákob el küldvén Josefet, hogy keresse fel bátyyait, jelentí¹⁰² akristust, akit a Menyei Atya el küldé hogy fel keresné atyafiait.

2 Irigységiben, és gyűlölségiben esék bátyyainak, azért hogy nékik ¹⁰³ meg mondá az álmát, és a sidok halálos irigységgel valának akristushoz azért, hogy igazágit hirdette nékik.

3. Josefet, irigységből, és gyűlölségből adák el bátyyai, és akristus¹⁰³ el adását, a sidok, irigységi, és gyűlölségi okozák.

¹⁰⁴ 4. Josef, tömlöczben lévén, és véle együt két fő tiszt, az egyikének meg jövendőlé halálát, amásikának pedig tiszttségiben való viszá térésit, akristus a kereszt fán lévén, az egyik tolvajt el hagyá, és a másikának meg igeré, hogy véle fog uralkodni országában

⁹⁷ ugyan azon modokal, (ugyan azon modokal)

⁹⁸ az <az> Isten

⁹⁹ akarja [j utólagos beszúrás az r és a betűk közé.]

¹⁰⁰ K [Javitva F-ből.]

¹⁰¹ [Ékezethiba:] egy néhány félet

¹⁰² jelentí [é javítva é-ből; a vesszőt nem javította pontra.]

¹⁰³ akristus(t)

5. Josef meg szabadul a tömlőtzből. és akirály az egész egyiptumot keze alá adá. a kristus fel tamadván akoporsobol. örökös hatalmat vett az Attyától, mind az égben, mind a földön.

6. Josefet meg üsmérvén bátyjai, imádák ötet, és az egész [27b:]
7 Egyiptum béliek, a kristust még meg üsmérik, és imádni fogják a sidok, világ vége előtt. a kit most imádgják a nemzetek

Évangélium.

szent Matth. 21. 33.

Más példa beszédet halljátok, vala egy tselédes ember, ki szőlőt plantála, és bé kerité azt fővénnnyel, és sajtót ása benne, és tornyot építte, és bérbe adá azt amiveseknek, és mesze mene, mikor pedig a gyümölcsök ideje el közelgetet volna, a szolgait amivesekhez küldé, hogy bé szednék annak gyümölcsit, és a mivesek meg fogván annak szolgait. némelyet meg verének. nemellyet meg ölének, nemelyet pedig meg kövezének, ismég más szolgakot küldé, az elsőknél többeket, és hasonló képen tselekedének azokal. utolszor pedig a fiát küldé hozzájuk. mondván meg betsüllik a fiamot. a mivesek pedig látván a fiát mondák magok között; ez az örökös, jertek. öllyük meg ötet, és miénk lészen az ő öröksége, és ragadván ötet ki veték, a szőlőből, és meg ölék, mikor azért el jő az szőlő ura, mit tselekeszik azoknak a miveseknek, mondák néki, a gonoszokot gonoszul vesztí el, és az ő szőlőjét más miveseknek adgya bérbe, kik meg adgyák neki a gyümölcsöt annak idejében, mondá nekik Jésus, soha nem olvastátoké az írásokban., a mely követ az építőök meg vetettek, a let¹⁰⁴ szegelet fejévé., az urtol lött, és tsu[28a:]dálatos ami szemünk előtt, az okáért, mondom néktek, hogy el vétetik tölleték az Isten országa, és az ő gyümölsét hozo nemzetnek adatik, és a ki e köre esik, meg romol, akire pedig esik, el ronttya azt, és mikor hallották volna apapi fejedelmek, és a farisaeusok, az ő példa beszédit, meg érték hogy rollok mondaná. és keresvén ötet meg fogni, félének a seregektől, mert mint egy profétát tarttyák vala ötet.

Magyarázat

30 K Magyarázd meg nekünk a mái Évangéliumba valo példa¹⁰⁵ beszédet.?

¹⁰⁴ a <sz> let szegelet

F: A tselédes gazda, az Atya Isten, a szőlőt melyet ültetett, a sidó nép, a kit az Isten arra választotta volt, hogy abból állítsa fel Anyaszent egyházát, úgy hogy azt maga művelvén, az igazságnak, és a szentségnek gyümöltreit hozza, a sövény, a sajto, és atorony, jelentik az Isteni gond viselést., a melyet Isten meg segitette szőlőjét, hogy magát meg oltalmazza azok ellen kik azt el akarják rontani, egy szóval valamit kellett tselekedni, azt mind meg tselekedte Isten szőlőjéért, Isa, 5, 4. a szőlő művesek akiknek bérben adta, az egyházi szolgálók, és bírák, a kikre bizta népének igazgatását, a tselédes gazda pedig el ment akkor, a midőn meg szűnt a tsudatátelektől, a gyümölcs melyet vár szőlőjéből, a törvénynek meg tartása, az aka-[28b:]rattyához való engedelmesség, az igazság és a jó élet, a gyümöltreinek pedig ideje, mind azon idő, míg a szőlő meg volt, de leg inkább az az, idő, amióta népének, gondviselőket, mestereket, bírákat, és királyokat adott, akik tanítsák és törvénye¹⁰⁶ alatt tarttsák, a szolgálók, akiket némely időkben küldte a művesekhez., és akiket gyalázzal illeték, azok, az egy néhány rend béli proféták., kik a szőlőnek gyümöltreire küldettek vala, és a kiket a sidók rosszul bántanak, vagy meg ölték, a fiu akit a művesek a szőlőből, ki veték¹⁰⁷ és meg ölék, a kristus Jésus maga, aki a proféták után jöve ell, és akit az irás tudok, a farisaeusok, és apapok ahalálra adák, fel fesszítvén őtet jerusálemen kívül, végtire azok a más művesek,¹⁰⁸ akiknek a tselédes gazda bérben fogja adni szőlőjét, az Apostolok, és az ő utánok valói, akiket az Isten, az Anyaszent egyház igazgatására rendelt., a melyet jelenté a szőlő, úgy mint a synagoga.

K: A kristus tsak a sidókat tekinté midőn ezt a példa beszédet mondá nekik?

F: Leg inkább amaga Anyaszent egyházára tselédes, a mely a maga tulajdon szőlője, a melyet, mind hűvebb, mind vigyázobb műveseknek adá¹⁰⁹ bérben, hogy a gyümöltreiket meg adgyák neki, azok pedig az egyházi pásztorok de még ezen kívül, mindenik keresztyének bérbe adá a léleknek¹¹⁰ szőlőjét, hogy azt művellyék az Isten áldásával, így-

¹⁰⁶ példa <p> beszédet. ?

¹⁰⁷ törvénye <ne> alatt

¹⁰⁸ ki veték [Beszúrás.]

¹⁰⁹ azok a más művesek [más: sor fölötti beszúrás.]

¹¹⁰ adá <kezékben> bérben,

¹¹¹ a léleknek <nek> [Törés a sor elején; a előtt más betűt (hosszú f-et?) kezdett írni, de nem fejezte be.]

kezvéen azon. hogy minden féle jó tselekedetnek gyümölsét. hozhasák.

[29a:] K. Hová lett a sidó nép, aki az elöt az urnak szölliöje vala.

F Azt a népet az Isten meg vetette hálá adatlanságaért. el felejtvéen,
5 és meg vetvén tölle vett kegyelmeségit, ugy anyira hogy meg ölették
a profétáknak Istenét, holot azért jött volt hogy üdvezitöjök. és meg
szabaditöjök legyen. ez a nép meg érdemlé hitelenségiért hogy az
Isten el üzze, és el¹¹¹ terjesze az egész földre. ugyan attol fogva is
10 vagon rajtok az Isten haragja, mind addig még az idök bé nem tellye-
sednek, hogy magában terittse, és szemeit fel nyisa. ugy hogy akor
meg váltojának. és szabaditójának üsmérje azt., a kivel oly gyalázata-
tosan bánt.

K. Mitsoda lelki hasznöt vehetünk a sidó nép vakságának, és el
hagyatásának példájából?

F Egy ilyen irtoztato példára valo nézve, igen retteghetünk, hogy
15 hasonló nyomoruságban ne essünk., hogy ha ugy nem elünk amint
kivántatik. a kristusban valo hittel, az ö titkaival. és Évangéliumá-
val, és annyi kegyelemel, amelykel Isten bé töltöt, az üdvezitö érdemi
által, azzal fenyeget. hogy más helyre viszi országát. és vallását.
20 hogy ha háláadásal nem lészünk. az ö irgalmaságának anyi jó tété-
ményiért.,

K. Miért hogy a kristus egy néhányszor el kerülvén a sidök dühö-
ségit, mostanában a halálra tészí magát.?

F Azért hogy engedelmeskedgyék az Attyának. és hogy mi meg lásuk
25 példájából, hogy se az életet nem kel kivánni, se ahalált, hanem tsak
addig élni. még Isten akarja, és akor [29b:] meg halni, mikor néki
tettzik, el kerülte ahalált mind addig még az ö orája el nem jöt volt,
mihent az el érkezék, maga mene ellenségi eleiben, eszerént kel pél-
dáját követni egy keresztyenek az Isten kezében; minden szem pil-
30 lantásban vagy az életre, vagy ahalálra készen légyen.

K A kristus azt minden bizonyal jól tudta. hogy beszéde még
jobban fel gerjesztené ellene az irás tudokot, és a farisaeusokot, miért
beszélle tehát nékik ilyen formán.?

F. Mert másoknak kellették annak használni., ö előttök szollot, de
35 nékünk beszélt, nékünk kel tehát azokat hasznunkra fordítani, haaszt
nem akarjuk hogy azon sorsunk ne légyen mint azoknak akristus
ellenséginek., az Isten azt tudgya hogy az emberek rosra fordittyák

¹¹¹ el <tej> terjesze

kegyelmit, de kegyelmit adgya nékik., mert azt mások hasznára fordította, az ő választatának meg szentelésekre. és amaga ditsőségire, nem kel hogy némellyek meg romlása, és hűségtelensége., meg gátolgya a másokhoz való irgalmaságát, és meg tartoztassa rendelésit.

⁹ K. Mitsoda az a szegeletes kő, amelyről szól a mai Evangélium?

F A maga akristus, aki magában meg egyezteti a sidó népet, atöbb nemzeteket, hogy a kettőből egy épület légyen, a mely az ő Anyaszent egyháza., *hogy akettőt ő maga által egy új emberré teremtsé, békeséget szerezvén közöttök.* mondgya szent pál ephes. 2. 15. és szent péter

¹⁰ *szerént, ő az az drágalátos kő, ahivőknek, anem hivőknek pedig az a kő a melyet az építők meg vétették., fő szegelet kövé lett, és botlásnak köve. és botránkozásnak kő sziklája.* I petr. 2., 7. 8.

[30a:] K. Mit kel azon érteni az ur azt mondgya aki arra aköre onik. Etc.

¹¹ F Azt kel azon érteni, hogy ha mi meg botránkoznánk valamint a sidók., az ő szegénységén, alázatoságán, és tanításán, hogy ha tanításival ellenkeznek tanításink és tselekedetünk, a mint emeg történik a fél keresztyénekkel., kik meg vakitván magokat, meg botlanak ebben akőben. és magokat meg ronttyák.

¹² K Az iránt akő iránt, nem félhetneké meg valamely más irtoztato dologtól is.

F A mitől leg inkább félhetnek, ahogy, a kristus lévén az a kő, az irás szerént, a ki¹¹² reájok esik azitéletkor, és esze tőri őket a kárhozatra való itéletivel. és reájok botsáttya igazságának¹¹³ terhét. mely őket

¹³ örökösön le nyomja. mert mind egyikének, mind amásikanak holtig allenségi valának.

NAGY BÖJT 2^{DIK} HETIN VALO SZOMBATON.

Imádság

Adgyad uram hogy böjtolésünknek üdveséges hasznai legyenek, és hogy atesti sanyaruság a mely alá vetettük¹¹⁴ magunkot ujab erőt adgyon lelkünknek, ami urunk. J. k.

¹¹² a ki [a — sor fölötti beszúrás.]

¹¹³ igazságának, és igasságának [Így, fölöslegesen ismételve.]

¹¹⁴ <vetettünk> vetettük

Mondá a fiának Jákobnak, hallám az atyádot Ésauval. a batyádal szollani, és mondani néki, hozz nékem ate vadászatodbol, és tsinály étkeket. hogy egyem és meg aldgyalak téged az ur előtt, minek előtte meg hallyak, most azért **[30b:]** fiam engedgy tanatsimnak, és el⁵ menván a nyájhoz. hozz nékem két jeles jó gödölyét. hogy azokbol étkeket tsinályak az atyádnak, a mi némüeket örömet eszik, melyeket mikor bé viszed, és észí, áldgyon meg téged minek előtte meg hallyon, kinek ő felelé, tudod hogy a bátyám Ésau szörös ember, és én sima vagyok, ha meg tapogat engem az atyám. és meg érzi, félek¹⁰ hogy ne¹¹⁵ vélye hogy ötet meg akartam játzottatni, és átkot hozak magamra az áldásért, kinek az anya, rajtam légyen ugy mond ez az átok, édes fiam, tsak halljad szomat, és el menván. hozz a miket mondottam. el mene és el hozá, és az anyának adá, ki étkeket készite amint tudgya vala hogy akarná az attya, és Esaunak igen jó ruháiba,¹⁵ melyek othon nála valának, felöltözteté ötet, és a gödölyék bőrötskéit kezeikörül tévé, és a nyaka meztelenét¹¹⁶ bé fedé. és odá adá¹¹⁷ az étket. és a kenyereket is melyeket sütöt vala oda adá, melyeket bé vivén mondá Atyám, ő pedig felelé, hallom, ki vagy te fiam, és mondá Jákób, én vagyok ate első szülötted Ésau, ugy tselekedtem a mint²⁰ nekem parantsoltad, kely fel. ily le, és egyél¹¹⁸ az én vadászatombol, hogy meg áldgyon engem ate lelked, és mondá ismet Isáak a fiának. miképen találhattál ily hamar édes fiam. ki felelé. Isten akarattya volt hogy hamar előmbe jöne a mit akarok vala, és mondá Isáak, járuly ide hogy tapogassalak meg¹¹⁹ téged fiam, és probályam meg ha²⁵ te vagyé az én fiam Esau, vagy nem, ki az attyához járula, és meg ta-**[31a:]** pogatván ötet. mondá Isáak, a szó ugyan jákob szava, de a kezek, Esau kezei, és meg nem üsmeré ötet, mert a szörös kezek a nagyobik hasonlatosságát jelentik vala, meg áldván azért ötet mondá, te vagyé az én fiam Esau, felelé én vagyok, ő pedig hozd elő ugy³⁰ mond nékem. ate vadászatodbol valo étkeidet, édes fiam, hogy áldgyon meg téged az én lelke. melyeket oda vivén. mikor meg ette

¹¹⁵ ne [Beszúrás.]¹¹⁶ meztelenét <fé> bé fedé¹¹⁷ [Ékezethiba:] odá adá¹¹⁸ egyél [l — javítva n-ből.]¹¹⁹ tapo(ss)gassalak meg [Törlés a sorvégen.]

volna, bort is nyujta néki, melyet meg iván, mondá néki, járuly
 hozzám és adgy tsokot nékem édes fiam, oda járula, és meg tsokolá
 ötöt, és mingyarást hogy érzé az ő ruháinak jó illattya meg álda ötöt
 mondván, imé az én fiam illattya mint a tellyes mező illattya, melyet
¹¹ meg áldot az ur, adgyon néked az Isten, az ég harmattyaól és a föld
 kövérségéből, gabona, és bor bőségét, és népek szolgállyanak
 néked, és imádgyanak téged a nemzetségek, urok légy ate atyád
 fiainak, és meg halyollyanak előtted, a te anyád fiai, aki téged meg
 átkoz, a légyen átkozot, és a ki meg áld téged, áldomásokkal bé töl-
¹² tésék, alig végeszte vala el beszédet Isaák, és kimenvén Jákob, el
 jöve Ésau, és a vadászatból valo étkeket bé vivé az attyának,
 mondván, kely fel, atyám, és egyél a fiad vadászattyaól, hogy
 áldgyon meg engem ate lelked, és mondá neki Isaák, de ki vagy te,
¹³ felelé, én vagyok ate első szülöt fiad Ésau, el ijede felette Isaák, nagy
 álmélkodásal, és inkább mint sem hogy hihető volna, tsudálkozván mon-
 dá kitsoda tehát amaz, aki vadászattal fogottatt régen hozott nékem,
 és ettem mindenekben minek előtte te jönél, és meg ál-[31b:]dottam.
 ötöt, és áldott léssen, halván Ésau az attya beszédit nagy kiáltásal
 ordita, és meg réműlvén mondá, álgly meg engem is édes atyám, ki
¹⁴ mondá el jött az ötséd álnokul, és el vette áldásodat, ő pedig utánna
 veté, igazán hivatatot Jákóbnak az ő neve, mert im másod izben tsalt
 meg engem, az én első szülöttségemet az előtt el vette, és most má-
 sodszor el ragadta alatomba áldásomat, és ismet mondá az attyának,
 nem tartottálé nékem is áldást, felelé Isaák uraddá tettem ötöt,
¹⁵ és minden attyafiait az ő szolgálattyanak igája alá vetettem, gaboná-
 val, és boral meg erősitettem ötöt, és te veled¹²⁰ fiam ezután tovább
 mit mivellyek: ? kinek mondá Ésau, tsak egy áldásod vagyóné atyám,
 kérlek álgly meg engemet is, és mikor nagy jajgatásal sirna, meg in-
 dulván rajta Isaák, mondá néki, a föld kövérségében, és az ég har-
¹⁶ mattyában onnét felyül léssen áldásod.

Magyarázat

K. kitsodák olyanok mint Ésau ki el adá az első szülöttségit, egy
 tál lentséért.?

F A olyan keresztyének, kik egy alá valo haszonért és egy kis
 ideig tarto gyönyörüségért, el adgyák az örökös örökségben valo
¹²⁰ részeket

¹²⁰ te veled [te: után más betűt kezdett (l-et?); veled külön szóba írva.]

K. Mit jelentnek azok az áldások melyeket Isaák ád Jákobnak.?

F. Jelentik a kegyelemnek áldását, amelyeket hint a [32a:] kristus a lelkékben hogy termékenyek¹²¹ legyenek a tselekedetekben.

K Mitsoda különbözőség vagy az emberi áldás és az Isteni áldás között?

5 F Igen nagy különbözőség vagy az emberi áldás tsak kívánság., és az Istenhez való imádság. hogy nyerhesen holmi kegyelmeket valakinek, de az Isteni áldás adomány, meg adván azokat a kegyelmeket, melyeket tölle kérnek.

10 K. Mit jelent Jákob ki az Ésau köntösében öltözék. és a gödölye bőrével bé fedezé kezeit hogy az attya áldását el nyerhesse.?

F Jelenti¹²² a kristust, ki ami vétkeinket, és abünös testnek formáját magára vette, hogy meg érdemelje nekünk az Attyának áldását. és véle meg békéltessen.

15 K. Jákob hazudá amidön azt felelé az attyának hogy ő volna Esau, az első szülöt fia.?

F Szent Agoston szerént Jákoban a nem¹²³ vala hazugság, mivel valóságosan a volt, és azt a közit Esau, szabad akarattából adta vala el neki, valami történet közötté, és az Attya között, amind nagy titok., és it ajövendölés, anemzetekről szol., akiknek ő vala képe. és akik a sido nép helyében tétetének, a kit jelente Esau, és azt is fel teszi, hogy azok a nemzetek el veszik annak idejében a kegyelemnek áldását,¹²⁴ a melyekre méltatlanná tevé magát a sido nép, meg ölvén azt, akinek azok az áldások, és az örökség. meg vala ígérve az Ábraháam személyében.

25 [32b:] K. Nem valaé szabad hazudni jákobnak mind azokért anagy jókért, melyeket vett, az attya áldásából?

F Nem szabad sohas hazudni akár mely nagy jóra fordulnais a, ha szinte valakinek az életét meg menthetnök is véle, mondgya szent Agoston; vagy ha sokaknak üdvésegekre szolgálhatnánk is véle, az Istennek nintsen szüksége hazugságunkra, hogy szándékát végben vigye; szent pál meg felelt erre akérdésre a midön azon panaszkodik hogy azal karomollyák, és azt hirdetik felölle, mint ha azt tanította volna. hogy szabad,¹²⁵ roszat tselekedni, hogy abból jó jöjjön ki., azok kik azal vádolnak, hogy ezt tanítottam, igazságosan megilletnek. rom.

¹²¹ termékenyek [Második e fölött áthúzott vessző.]

¹²² Jelenti [i—é-ből javítva; a vesszőt is pontra javította.]

¹²³ nem [Beszúrás.]

¹²⁴ áldását, [l—á-ből javítva.]

¹²⁵ hogy szabad, <hogy szabad>

11. 8. a hazugság tehát. akár mely jóra fordulhatna is, de mindenkor véték., mert tellyeséggel ellenkezik az igazságal. a melyet soha meg nem kel nérteni, a sem lehet. hogy az Isten vétékül ne tulajdonítsa a hazugságot annak. a ki valamely jó végre kíván hazudni, mert ő maga az igazság, és maga ellen nem szolhat. epedig meg történnék. hogy ha jóvá hagyná. és meg engedné ahazugságot. ahazugság nem más, hanem az, a mi agondolatunkal ellenkezik, vagy azal amit érzünk. hogy tartaná az Isten jónak azt, hogy gondolatunk ellen szollyunk, holot ő azért adta aszózatot belénk, hogy az által gondolatunkot ki tegyük.

[33a:] Évangyélium

szent luk. 15. 11.

Mondá¹²⁶ pedig. egy embernek két fia vala, és mondá az iffiabik közüllök az attyának, atyám ad ki nékem az örökség részét, mely engem illet, és el osztá nékik az örökséget, és nem sok napok után. egybe gyűjtvén mindeneket, az iffiabbik fia mesze mene távul¹²⁷ valo tartományba, és őt el tékozolá az ő örökségét. buja étellel, és minek utánna mindeneket meg emésztet volna, nagy éhség lön abban a tartományban. és ő szükölködni kezdé, és el mene, és annak atartománynak polgárához adá magát. és az ő majorjában küldé őtet, hogy a disznokot örizné, és kívánnya vala ahasát bé tölteni a malatával. melyet adisznok esznek vala, és senki nem adgya vala neki, magában lévővén pedig mondá, mennyi béresek az atyám házánál bővölködnek lenyerekel, én pedig itt éhel halok meg, fel kelek és az atyámhoz megyek, és ezt mondom néki, atyám, atyám vétkeztem az ég ellen. és te ellened, már nem vagyok méltó hogy te fiadnak hivatassam. tegy engem mint egyet ate béresid közül, és fel kelvén el mene az attyához, mikor pedig még távul volna, meg látá őtet az ő attya, és irgalmaságra indittaték, és hozzája futván. anyakára esék, és meg tsokolá őtet, és mondá néki a fia. atyám vétkeztem az ég ellen, és te ellened, már nem vagyok méltó hogy te fiadnak hivatassam, [33b:] mondá pedig az attya a szolgainak., hamar hozzátok elő aleg jobb ruhát. és öltöztessétek fel őtet, és adgyatok gyűrüt a kezébe, és sarut alábaiba. és hozzátok elő a hizlalt borjut,¹²⁸ és öllyétek meg, és együnk.

¹²⁶ Mondá [M—E-re írva.]

¹²⁷ távul valo [t—v-ből javítva.]

¹²⁸ borjut, [r—j-ből javítva; bojjut volt.]

és vigan lakjunk, mert ez az én fiam meg holt vala. és meg elevenedet, el veszet vala, és meg találtatot, és vigan kezdének lakni., az ő üdö-
sebbik fia pedig amezön vala. és midön meg jönne, és a házhoz közelgetne.
hallá az éneklést. és a tántzot., és hívá egyet a szolgák közül. és meg
6 kérdé mi dolog volna az, és a mondá néki, az ötséd jött meg, és atyád
a hizlalt borjut ölette meg, hogy egésségesen meg jött, boszkonodék¹²⁹
pedig. és nem akara bé menni, az atya azért ki jövén, kezdé kérni
ötet, ama¹³⁰ pedig felelvén, mondá az attyának, ime enyi esztendeig
szolgálók néked, és soha parantsolatodot által nem hágtam. és soha
10 nem adtál nékem egy gödölyét hogy barátimal vigan laktam volna.,
de minek utánna ez ate fiad, ki az ő örökségét akurvákal meg emész-
tette. meg jött, ahizlalt borjut öleted meg néki, ő pedig mondá néki,
fiam te mindenkor velem vagy, és mindenem tiéd, vigan lakni pedig,
és örvendezni kell vala, mert ez a te ötséd, meg holt vala, és meg
15 elevenedet, el veszet¹³¹ vala, és meg találtatot.

[34a:]Magyarázat

K. Magyarázd meg nekünk atékozlo fiurol valo pelda beszédet?

F Az Atya, akinek két¹³² fia vala, az Isten; akét fiu pedig a sidok,
és a pogányok, vagy is az igazak. és abünösök. aziffiabik hagyá el az
20 atya házát, a távozék el az Isten uttyátol; hogy szabados életet él-
hesen., és senkitől ne függjön. az ifiuságnak ideje, leg veszedelmeseb
idő. mivel rend szerént az ifiak, amagok rosz kivánságok alá vetik
magokot, nem léven anyi okoságok. hogy magokot rendbe vegyék. és
magokot igazgassák. se elegendő engedelmeségek arra. hogy magokot
igazgattathassák. azért is történik gyakorta, hogy levetik nyakokrol
25 az atyai hatalomnak igáját. hogy szabadoson élhessenek. arész mel-
lyet kér az ifiu az attyától, azok az Isten ajándéki, vagy a természet-
nek, vagy a kegyelemnek ajándéki. a melyekkel viszá áll abünös, hogy
senkitől ne függjön, és gondolatya szerént éllyen

K. Hová mégyen az az ifiu. el hagyván az atya házát, vagy is
30 inkább el távozván az Istentől.?

¹²⁹ boszkonodék [Szóvégi k—g-ből javítva.]

¹³⁰ [Íráshiba:] a ma

¹³¹ [Sorvégen:] el ve [új sor elején:] veszet

¹³² két fia [k—f-ből javítva.]

F Mesze földre mégyen, mely jelenti az Istenről, és az igazságról való feledékenységet, a melybe élnek abünösök, mivel nem ahely telekensi azt, hogy el távozzunk, vagy közelgetünk az Istenhez, hanem a szív béli kívánság, és akkor igen mesze vagyunk tőle, a midőn¹³¹ róla nem gondolkodunk., vagy ötet nem szerettyük.

[34b]K. Mit tselekeszik az az ifiu, abban atávuł valo létiben, és az Istenről való feledékenységiben?

F Az Attyának minden jóságát el tékozollya, viszá élvén az Isten kegyelmével; a meg maradot ártatlanságát elveszti, az Isten félelmét,¹³² és minden jó hajlandóságát, meg ronttya, a természetnek ajándékait, testét, érzékenységét, elméjét, avétekre eszközül adgya., lassanként az elmének vakságában esik, a szívnek keménységiben, amelyek után, sem meg nem tarthattya, se meg nem határozhattya, végtire utolso szegénységre jut, irtoztato¹³⁴ szükségben esik, minden jó erköltsök iránt, minden jótól meg fogyatkozik, és olyan állapotban esik, a melyben kel lenni egy ollyannak aki Istentől el távozik., az ő teremtetőjétől, és valóságos jóvától, akoron nagy éhséget fog szenvedni, éhezi rossz kívánságinak tzełlyát, a melyeknek eleget tene, ha abban mód adatnék, mindenüt azt keresi hogy bé töłttse szívének kívánságát¹³⁵ a teremtet állatokal., a kit tsak az Isten töłtheti bé,¹³⁶ az ő nagy kívánsága, minden tisztátalan és otsmány dolgokra vezet, hogy annak eleget tégyen, de semmi meg nem elégitheti, mert rossz kívánságaitól fel indítatván, és szorongattatván, ugy vagyon mint ha anagy nyavalya törné, és szüntelen valo kinban vagyon

K. Mitsoda szolgálát a, mely oly gyalázatoságban veté és arra juttatá hogy a disznokot őrizné.?

F Az., az ő lelkének, és okosságának szolgálattya, el merül-[35a:]vén az emberhez illetlen rút kívánságokban, amelyek ötet a leg nagyobb rendeletlenségekre vivék, és el temeték atestben, és agyönyörködtetéseokban, az utan tsak azon volt, hogy azokat legeltesse, és azoknak ologot tegyen., és mentől többet engede nékik, annál többet kívánának, mert az embernek szive tsak az Istenben találhattya meg békeséget, nyugodalmát, és boldogságát, illyen nyomoruságban veti avétek alelket lassanként a midőn egyszer el hagyja Istenét.

K. Mit tselekedék a tékozlo fiu ebben anyomorult állapottyában?

¹³¹ és [Beszúrás.]

¹³² irtoztato [r-t-ből javítva.]

¹³³ kívánságait [Utólag írta be a sor után és a sor elé a lapszélén.]

¹³⁴ töłtheti bé [i-t utólag szúrta be a betűk közti hézagba.]

F Végtire az¹³⁷ Isten meg könyörülvén rajta, irgalmasággal tekintet-
reája, és magában tére, és érezni kezdé nyomoruságát, rendeletlen-
séginek gyalázatoságát. lelke üsméretinek el fordulását, az atya
házától távul való létit, az atya szolgainak jó állapotyokat, mind
5 ezek meg haták az ő szivit, és meg nyitták szemeit, magát meg üsméré
hogy mi volt, és mivé lett, és el tekéllé magában. hogy ahoz viszá
térjen akit oly nagy bolondsággal hagyot volt el.

K. Mit mivelének ő benne ezek a gondolatok.?

F Fel tévé magában, hogy fel kellyen. és ki menyen abból a mely-
10 ségből a melyben vetette vala a szabados életnek szeretete. hogy el-
hagya avétekre vivő alkalmatoságot, viszá térjen ahoz, a kit attyá-
nak üsméri lenni, meg emlékeztvén jósaigirol, noha magát érdemetlen-
nek tartá arra hogy fiának¹³⁸ üsmérje. és ugy bánnyék véle. mint
fiával, ha-[35b:]nem hogy ötet le vesse. és szolgálai közti tegye, tsak
15 aházához fogadgya. öis azt mondá valamit szent Agoston. én Istenem
én meg elégszem azzal. akár hová tégy, tsak ate házadnak kapuján
kivül ne légyek, *in quo cumque loco, modo non extra limen* végtire fel
tévé magában. hogy alázatosággal meg vallyá attyának vétkei

K. A tékozlo fiu meg elégedéké tsak ajó szándékal?

F A ki néki azokat sugarlá és szivében adá. az ő néki erőt is ada.
20 azoknak végben vitelére, az okáért semit nem¹³⁹ mulata, hanem fel
kele. és sietve viszá tére az attyához, aki is meg üsmervén ötet még
mesze, a szive meg esék rajta, eleibe futa, meg ölelé. és meg tsokolá,
az az, hogy az Isten nagy jószágából. meg előzé ötet, kegyelmének
25 kegyességével, nagyob bőséggel való szeretetét hinté szivében. nagyob
buzgoságot gerjeszte benne, magához voná, és bé tölté irgalmaságá-
ban¹⁴⁰ való bizodalomal.

K. Mit tselekedék az után ez a meg térő bünös?

F vallást tén az Attyának szivének mélységéből, mondván, *Atyám*
30 *vétkeztem az ég ellen, és te ellened, már nem vagyok méltó hogy te fiadnak*
hivatassam. az az, meg gyaláztam szenttségedet. és örökös tisztaságodat,
az én rut és fertelmes életemel, az en engedetlenségemmel meg vetettem
Isteni¹⁴¹ törvényedet, vétettem az emberek ellen rosz példa adásimál,
és botránkoztatásimál. le tettem vala az Isteni, és az emberi hatalom-

¹³⁷ az [Beszúrás.] [5. sor:] szivit, <m> és meg nyitták

¹³⁸ [Javitva: *fiainakból*, az *i* betű áthúzásával és a vessző kitételével]

¹³⁹ nem [Beszúrás.]

¹⁴⁰ [Javitva: *irgalmaságávalból*.]

¹⁴¹ Isteni [Beszúrás a sor előtti margón.]

nek igazját, és csak magamé akartam lenni, a magam szabadságában élni, és csak amagam akarattal-[36a:]tol., és csak kívánsággal akartam függeni. látom kegyeségedből, hogy mindenkor meg tartottad hozzád atyai szivedet, de az én gonoszságom méltatlanná tévén arra hogy fiadnak hivatassam, bányál úgy velem a mint néked tettik. mintsem olyan büntetés amelyet meg nem érdelek, de elne vessz színed elől, meg ne fosz irgalmaságod hasznaitol., ilyen gondolatok valának az ifiunak szívében, az ő bűneinek alázatosággal való meg vallamkor. és ilyen indulattaloknak is kel lenni minden valóságos penitencia tartoknak.

K. Mit jelent a leg jobb ruha. agyűrű, és a saru, melyeket az atya hozata a fiának ?

F Azok a meg tért bűnöshöz, meg engesztelődésre való jelek, a ruha jelenti a kereszttségnek kegyelmét, vagy is egy új embernek köntösét, ki Isten szerént teremtett igazságban, és szentségben., és amelyet magára vészen a meg tért bűnös, a penitencia tartásnak szentségiben., le vetvén elsőben magáról azó embert, agyűrű, melyet ujjában tévén, jelenti a szent léleknek zálogját; a ki magának el foglalja lelkét., a ki meg bélyegezi bélyegével, aki munkálkodtatta, könyörögteti, az ő kegyelmének indulatiból., a saruk jelenti az Isteni erőt, a mely tartta a meg tért bűnöst, és amely meg erősíti lépését. hogy az Isten uttyán járhason. minden bótulás, és véteken való esés nélkül

K Mit kel érteni a borju, avendégség, és amusika szón ?

[36b:] F A borju jelenté akristust, aki fel kenetetett a szent léleknek kenetével, a ki fel áldoztaték a kereszt fán, vérit ki ontván. és akit vere ki ontása nélkül áldoznak az oltáron, hogy eledele, és gyönyörűsége, lenne, az igaz, és ártatlan lelkeknek., avendégség azó¹⁴² testében, és vériben¹⁴³ való reszesülés, amely bélyege, a bűnös valóságos meg térésének, amusika szó, és tántz, jelenti azt az örömet a melyben vagy az Anyaszent egyház. a bűnös meg térésin. és aháladásokat melyeket ad Istennek.

K. Mit kel tselekedni egy olyan bűnösnek, aki atékozlo fiat követte tévelygésiben ?

F Penitencia tartásában is kel ötöt követni, magában kel térni, valóságosan gondolkodgyék az ártatlan lelkeknek boldogságán, és amaga nyomorult állapottyán. mert az oktalan állatok közti tette ma-

¹⁴² [Íráshiba:] aó [A 17. sorban is:] aó

¹⁴³ vériben [í javítva; b-t kezdett írni.]

gát a midön magát rosz kivánsági alá vetette., siratni kel nyomoruságát. és kérni az Istent, hogy üsmértesse meg véle vakságát.¹⁴⁴ és világosítsa meg szemeit világoságával.

K. Mit kellesék azután tselekedni ennek anagy bünösnek példájára,
2 akinek szivit az Isten meg hatotta,

F légyen hasonlo bizodalomal az Istenhez, mint a melyel volt ez az ifiu az attya joságához; büneinek sokaságára, és nagyságára valo nézve. el ne veszesse areménséget **[37a:]** meg gondolván azt, hogy az Isten mindenkor Atya. és ötet szereti, borullyon öliben szeretettel
10 mert ő elnem távozik hogy el esék. de söt még eleiben mégyen. hogy meg tarttse, meg ölellye és első állapottyában tégye, de arra vigyázon. hogy a véteknek nagyságához illendő nagyságu légyen penitentziája, amenyiben szerette és kívánta a világot, anyiban szerese¹⁴⁵ az Istent, az igazságot. és ajó erkölcsöt., amenyiben el távozt az Isten-
15 től. anyiban kel hozája sietni

K. kitsoda az az idösbik fiu. ki amezön vala.

F Hogy ha az ifiabikon apogányokat érttyük. az idösbiken a sidokat kel érteni, akik amazok előtt valának az Isten népei, hogy ha pedig az ifiabikon a bünösöket érttyük, az idösbik az igazakat jelenti, akik nem.
20 amértékletlenségben, se nem a heverésben éltenek., hanem akik a munkában töltik életyeket. foglalatoskodván az Isten dolgaiban és a felebaráti szolgálathban, valamint az idösbik fiu. ki amezön dolgozék.

K. Hogy ha az idösbik fiu. a sidokat jelenté., azt észre veszem, hogy az ő zugolodási¹⁴⁶ jelentik¹⁴⁷ a sidoknak, apogányok ellen valo irigységeket, azért hogy ők is a¹⁴⁸ hitre hivatátának. de ha az igazakat jelenté, nem látom hogy lehesen meg egyeztetni azal az igazságal. a melyet tart maga felöl.?

F Erre azt felelem hogy az idösbik fiu. nem az öttésnek meg térésin, és viszá jövetelén háborodék meg. hanem a nagy vigasságon, melyet
30 indítottak viszá jöveteliért, amelyben **[37b:]** nékem hasonlonak láttzik az olyan igazakhoz, kik irigyelik nem a meg térésit a bünösöknek, hanem az Istennek rajtok valo böséges áldását, mert azoknak ugy tettzik, mint ha hozájok tsak keménységet mutatna. meg vallom hogy a benne igen nagy gyengeség, és veszedelmes kisértet, és ha az ellen

¹⁴⁴ [Ékezethiba:] vakságát.

¹⁴⁵ szerese <avila> az Istent,

¹⁴⁶ zugolodási [i-ok-ból javítva.]

¹⁴⁷ jelentik [i-e-ből javítva, a pont kitételével.]

¹⁴⁸ a [fölött vékony vessző.]

nem állanának. tsak azért le eshetnének abból az igaz voltokból., és el vesztethetnék. minden tselekedeteknek hasznát.

K. Mit kel tselekedni, hogy el lehesen kerülni ezt a fogyatkozást. és meg oltalmazni magunkot ilyen veszedelmes kísértettől?

¹³ F Igen kel vigyazni szívünknek minden indulatira, és ellene kel állani, ezt az kísértetet az imádsággal kel el üzni, el kel tehát az igazoknak szenvedni alázatosággal ha. a bünösök melléjük. vagy elejekben tétetnek. és nem hogy azt nehezteljük. ha az Isten kegyelmit mutattya azokhoz, de söt még áldgyák azért az Istent, és örüllyenek ¹⁴ azért az Angyalokal.

NAGY BÖJT 3^{DIK} VASÁRNAPON.
vagy böjt közép vasárnapján

Imádság

kérünk minden ható Isten tégedet tekintsed a mi alázatos ohajtásainkot, és nyujtsad jobb kezedet oltalmunkra, kérünk tégedet a mi urunk J. k.

[38:]Epistola

Szent Pál ephes. 5. 1.

Legyetek azért az Isten követői mint szerelmes fiak, és járjatok a szeretetben. a mint a kristus szeretet minket, és önnön magát adta értünk, ajándékul, és áldozatul az Istennek gyönyörűséges illatra, paráznság,¹⁴⁹ pedig és minden tisztátalanság vagy fősvénység, ne le neveztekk ti köztetek., a mint szentekhez illik, vagy ruttság,¹⁵⁰ vagy bolond beszéd, vagy trágárság, mely nem illik a dolgokhoz, hanem inkább háláadás, mert ezt tudgyátok meg, értvén hogy egy paráznának is, vagy tisztátalannak. vagy fősvénynek, mely bálványi szolgálat, nints öröksége a kristusnak, s' az Istennek országában, senki titeket meg ne tsallyon heában valo szokal. mert ezekért jó az Isten haragja ahitetlenségnek fiaira, ne legyetek¹⁵¹ azért részesek

¹⁴⁹ paráznság [Második a — fölött áthúzott vessző.]

¹⁵⁰ <t> ruttság,

¹⁵¹ ne <le> legyetek [Törlés a sorvégen, tollhiba miatt.]

azokban. mert valaha setétség valátok, most pediglen világóság az urban. mint a világóságnak fiai járjatok, mert a világóságnak gyümöltse minden jóságban, és igazságban, és igaz mondásban vagyon

Magyarázat

K. Az Apostol az Isten követésire intvén akeresztyéneket, miért⁵ nevezé¹⁵² őket szerelmes fiainak?

F Mert a természet szerént valo dolog hogy a fiak kövessék az attyokot, és semi őket ugy arra nem kötelezdi mint a, hogy ha nékik meg mutattyák, hogy őket különös szeretet-[38b:]tel szeretik, tsak azok tehát az Istennek valóságos fiai. kik őket követik, és tsak akor¹⁰ viselik magokat ugy mint menyei atyának gyermekei, amikor őket követik.

K. Hogy kel az Istent követni?

F Rendbe kel vennünk minden magunk viselésit kívánságít, beszédit, és tselekedetit. az igazságról. és el kerülni mind azt valami nem¹⁵ az Isten akarattjának rendi szerént vagyon, az Apostol mindent tsak abban foglal., hogy az Istent szeresük. és felebarátunkot., valamint akristus szeretet minket, hogy néki meg botsásuk. és el szenvedgyük mikor meg bántásal illet, valamint nékünk akristus meg botsátot és el szenvedí a mi minden napi ellene tett vétünköt, hogy mindenünket,²⁰ sőt még életünket is oda adgyuk felebarátunk üdveségiért, amely sokal drágáb életünknel, valamint a kristus fel áldozta érettünk életét;

K. Miért hogy az Apostol atisztátalan beszédet meg tiltván, a hiveknek. azt az okát adgya, mert ők szentek.?

F Mert a keresztyéni szenttségnek, anyira meg kel vélek utáltatni²⁵ azt, hogy féllenek. szájokot. és nyelveket meg motskolni az utálatos beszédekkel., és fülököt, ha azokat halgattyák, mert az után abeszédből, és ahallásból, könnyen az elmében; és a szivben hatt, nem lehet tehát elege el kerülni, az alkalmatoságokat beszédekkel, és a könyveket, kik a tisztátalanságra vezethetnének.

³⁰ K. Miért mondgya, hogy még hallani sem kel a fősvénység felöl?

[39a:] F Mert ez is oly veszedelmes mint az első, agyengék halván agazdagságról valo beszédet. azt mitsoda utakon lehet keresni, és hogy az által mire lehet menni. könnyen az elnéjekben veszik, és a

¹⁵² nevezé(z) őket

guzdagságra vágnak, tsak abból az okból is, hogy minden féle kívánságokat bé tölthesék.

K. Melyek azok a trágár. vagy bolond beszédek melyekről mondgya az Apostol hogy a keresztyének között neis halasék?

F Tisztátalanságról való könyvek, a szerelemről való versek, és énekek, de sőt még a katzágásra való szók is, a helytelen tréfák, a két értelmre való szók, és többek ilyenek, szent pál tilttya az ilyen beszélgetéseket,¹⁵³ mint olyanokat, melyek nem méltok a keresztyéni szentséghez, és szemérmetséghez, akinek nem a nevetésben. és mulattságban kel az időt elveszteni, hanem a sirásban, és a suhajtásban kellene tölteni, hogy a halálhoz készülne, és ahoz a menyei ditsőséghez, a mely tsak azoknak vagyon meg ígérve, akik it alat sirnak, azt is hozája tészem, hogy az olyan beszélgetések. szent Chrysostomus szerént lassanként mesze visznek minket, atisztátalan gondolatokra, és kívánságokra indittanak, és jó ha a tselekedet is utánna nem mégyen.

K. Mitsoda oktatást ad nekünk az Apostol ezek után.?

F Azt hogy. semiben ne közösödgyünk azokkal, kik ezeket tselekeszik, és hogy jobban el távoztassa ahiveket ezektől. ezekben jutattya. hogy ő magok az előtt, setéttségek, tudatlanok [39b:] és vakok valának. és hogy akristus kegyelme által lettek világóságok, azért is inti arra. hogy ugy járjanak mint világoságnak fiaí, a kik nem üsmérik a setéttségnek tselekedetit, hanem avilágoságnak gyümoltsit mutattyák meg egész életekben, a mely áll a joságban, igaságban, ajóságban.¹⁵⁴ hogy minden jóval légyen felebaráttayahoz, az igaságban. hogy meg adgya mindennek azt, a mivel tartozik, és senkinek kárt ne tégyen.

Evangelium.

szent luk. 11. 14.

Es ördögöt üz vala ki, és anema vala, és midön ki üzte volna az ördögöt, szolla anéma, és tsudalkozának a seregek, némellyek pedig közüllök mondának, beelzebubnak,¹⁵⁵ az ördögök fejedelmének általa üzi ki az ördögököt, és egyebek kísértvén. az égből kérnek vala

¹⁵³ beszélgetéseket. [l—g-ből javítva.]

¹⁵⁴ a mely áll a joságban, igaságban, ajóságban. [A második: *ajoságban*. új mondatot kezd.]

¹⁵⁵ beelzebubnak, [z betű hasonlít s-hez; alább világosan: z]

jelt tölle. ő pedig hogy látá az ő gondolatyokot, mondá nékik, minden magában meg hasonlot ország el pusztul. és aház, aházra omol, ha pedig a sátán is meg hasonlot maga ellen, mi modon áll meg az ő országa, mert azt mondgyátok, hogy beelzebub által üzöm ki az ördögöket, ha pedig én beelzebub által üzöm ki az ördögöket, ati fiaitok ki által üzik ki, az okáért ök léznek ati birátok, ha pedig az Istennek ujjával üzöm ki az ördögöket, bizonyára el érkezet hozzátok az Isten országa, mikor az erős fegyveres az ő pítvarát örzi, békeségben vannak amiket bir, hapedig erősebb nálánál jövén[40a:] meg gyözi ötet, minden fegyverit el veszi, a melyekben bizott, és az ő ragadományit el oszttya, a kivelem nintsen ellenem vagyon. és aki velem nem gyűjt, tékozol; mikor atisztátalan lélek, ki megyen az emberből, vizetlen helyeken jár, nyugodalmat keresvén, és nem találván, mondgya, viszá térek az én házamba, a honnét ki jöttem. és mikor eljö, meg tisztitva talállya, azt seprüvel, és fel ékesitve. akoron el mégyen, és melléje veszen más hét magánál gonoszab lelkeket. és bé menvén őt laknak, és annak az embernek, utolso dolgai, gonoszabbak lesznek. az az elsöknél, lön pedig midön ezeket mondaná, fel emelvén szavát egy aszszony állat.¹⁵⁶ a seregből. mondá néki, Boldog a méh, mely téged hordozot, és az emlék mellyeket szoptál. ő pedig mondá. söt boldogok, akik az Isten igéjét, halgattyák, és meg örizik azt.

Magyarázat

K Mitsoda néma ördögről szól amái Évangélium?¹⁵⁷

F Egy olyan emberöl kit agonosz lélek meg szálván némavá tette, volt, szent Mathé azt mondgya, hogy ez az ember. néma, és vak volt, akristus három féle tsudát tett¹⁵⁸ ebben az emberben. ki üzé¹⁵⁹ az ördögöt, a néma meg szollala, és avak láta, ez az ember. I képzelé azokat a sok számu keresztyéneket, akiknek sziveket meg szálotta a tisztátalanságnak ördöge, akik némák amidön meg kel vallani vétkeket, vagy predikállani az olyan igaságokat. a melyeket a világ gyűlöli. vagy a fősvénységnek, kevélységnek. és[40b:] a nagyra vagdásnak ördöge.

¹⁵⁶ állat. [állatból javítva, az ékezet áthúzásával.]

¹⁵⁷ Évangélium [n — sor fölötti beszúrás.]

¹⁵⁸ tett ebben [eb fölé írva.]

¹⁵⁹ ki üzé [ki: előtt egy áthúzott betű vagy számjegy: <a> vagy <1>!]

2. Azokat jelenti, akiket meg vakította a haszon keresés. vagy is az olyan kevély vakokat, akik okosabbnak tartják magukat másoknál, de akik magokban meg sem ismerik azt amit minden ember lát. hasonlok azokhoz a farisaeusokhoz akiknek mondgya az ur, *ha vakok volnátok nem volna bűnötök, most pedig azt mondgyátok hogy látunk, ugyan azért ati bűnötök, meg marad.* joan. 9. 41. ha magokat vakoknak üsmérnék meg aláznák magokat. és a kristus meg világositáná kegyelmével, de mint hogy magokat igen értelmeseknek tarttyák, azért ő sem gyógyította meg őket vakságokbol. sem azö kevélységekéből.
¹⁰ a melytől származik avakság.

K. kitsodák azok a farisaeusok., kik azal vádolák, az üdvezeitöt hogy boozebub által üzi ki az ördögököt?

F Azok az irigyek, kik irigyelvén az Isten szolgainak erejeket, és hőltségeket, arosz kezdetnek tulajdoníttyák azokat: ugyan az ilyen irigységből származnak abal ítéletek, káromlások, üldözések, valamint történékakristusal. a farisaeusoknak, ellene valo irigységekért

K. kitoda az az erős fegyveres ki az ő pitvarát örzi. és békeségben tarttya, és az az erőseb nálánál. ki meg gyözi.

F Az első az ördög, ki mint egy kegyetlen urává lett volt tsak nem az egész világnak, abálványozás által, és minden féle vétkek által, a második akristus. aki erősebb, és hatalmasabb lévén agonosz léleknél; ovilagra jött el rontani országát. [41a:] amidön azördög rabsága alá vott valamely lelket, főképen a rossz szoktatások által. azokat tsalárd nyugodalomba, és békeségben tarttya, hogy¹⁶⁰ bizvást kövessék rossz kívánságokat de a mikor akristusnak tettzik fel háborítani azt¹⁶¹ a belkeséget az Isten ítéletitől valo félelemel., és szeretetit önti beléje, akkor el veszi a setéttségnek hatalmától, el üzi az erős fegyverest, és uralkodattya benne az igasságot.

K Mit téznek ezek a szavai akristusnak, akivelem nintsen, ellenem vagyon, és aki velem nem gyűjt tékozol.?

F Azt tészik, hogy aki tölle el távozik vagy eretnekség. vagy avétek által, ellenségévé lészen, és hogy vagy az övé, vagy az ördögé kel lenni, mert harmadik nintsen, nintsén közép. a kristus, és avilág között. vagy az egyiké. vagy amásiké kel lenni, ha akristus ami Istenünk. egészen

¹⁶⁰ hogy <bo> bizvást

¹⁶¹ azt /t — sor fölötti beszúrás.]

övé legyünk, ő azt nem szenvedti hogy a szív el légyen osztva, ő közöttte, és valami más közöt, egy olyan lélek ki nem egészen az övé. a világé, ket urnak pedig nem lehet szolgálni

NAGY BÖJT 3^{DIK} HETIN VALO HETFÜN.

Imádság.

Meltoztasal uram kegyelmedet hinteni szívünkben, hogy meg tartoztatván magunkot ahus ételtől. meg tartoztasuk az érzékenységinket is mind azoktól. melyek nekünk árhatnának, kérünk¹⁶² tégedet a mi urunk J. K.

[41b:]Epistola.

királyok 4. könyv. 5. l.

Náámán a syriai királyseregének hadnagya, fő ember¹⁶³ vala az ő uránál, és betsületes, mert ő általa adot az ur szabadulást syriának, erös¹⁰ vala, és gazdag férfiu, de poklos. syriából pedig ki mentek vala a korborkok, és fogva vittek vala az izrael földéből egy kis leányt, ki a náámán feleségénél szolgál vala, ki mondá az aszszonyának, vajha az én uram aprofétánál lött volna, a ki samariában vagyon., bizony meg gyógyította volna ötöt a pokloságból. a melyben vagyon, bé¹⁵ mene azért náámán az urához. és meg jelenté néki mondván, ezeket mondgya egy izrael földéből valo leány. és mondá néki a syriai király, meny el. és levelet küldök. az Izrael királyának. ki mikor el ment volna. és magával tiz tálamentum¹⁶⁴ ezüstöt vit volna, és hat ezer aranyat, és tiz változato ruhákat., el vivé alevelét az Izrael királyának, ez igékel, mikor el veszed elevelét, tudgyad hogy hozzád küldöttem a szolgálmat náámánt., hogy meg gyógyítsad ötöt pokloságából, és mikor az Izrael királya el olvasta volna alevelét, meg szagatá ruháit és mondá, Isten vagyoké én, hogy ölhesek. és eleveníthessek, hogy hozám küldöd hogy meg gyógyítsam az embert²⁰ pokloságából. vegyétek eszetekbe, és lássátok, hogy okokat keres²⁵

¹⁶² <ker> kérünk [Törlés tollhiba miatt.]

¹⁶³ [Sorvégen:] fő ember [új sor elején:] ber

¹⁶⁴ tálamentum [n-m-ből javítva.]

ellenem, melyet mikor[42a:] hallotta volna Eliséus, az Isten embere, hogy meg szaggatta volna ruháit az Izrael királya, hozzája küldvén mondá. miért szaggattad meg ruháidot. jöjjön hozám, és tudgyon profétát lenni Izraelben. el mene azért Náámán. lovakkal.
¹⁵ és szekerekkel, és meg álla az Eliséus háza ajtajánál. és követet küldö Eliséus hozzája, mondván, meny el és mosodgyál meg hétszer a jordánban, és meg gyógyul atested, és meg tisztulsz meg haraguván Náámán. viszá mégyen vala mondván, azt álítom¹⁶⁵ vala hogy ki jöne hozám, és álván¹⁶⁶ segítségül hiná az ura Istene nevét, és
¹⁰ illetné kezével a pokloság helyét. és meg gyógyitana engem. nem jobbaké Abana, és farfár a Damaskus folyo vizei izraelnek minden vizeinél, hogy azokban mosodgyam meg, és meg tisztuljak., mikor azért el fordult volna, és el menne boszonkodván, hozzája járulának a szolgai és szollának néki, atyám ha nagy dolgot mondot volna is
¹⁶ néked a proféta. bizony kelletet volna meg tselekedned. menyivel inkább, hogy most mondotta néked. mosodgyál meg és meg tisztulsz., alá mene, és meg mosodék a jordánban hétszer, az Isten embere beszéde szerént. és meg ujula ateste, mint a kis gyermek teste, és meg tisztula, és meg térvén az Isten emberéhez minden uti társaival, el jöve
²⁰ és meg álla előtte és mondá. bizonyal tudom hogy nintsen más Isten az egész földön. hanem tsak Izraelben.

[42b:]Magyarázat.

K. Mitsoda gondolatod vagyon ennek arab leánynak historiájáról, akinek tanattsa egy nagy generálisnak mind tudálatosan valo meg gyógyulását. szerzé. mind pedig lelke üdveségét?

¹⁷ I' olyan gondolatom vagyon. hogy az Isteni gond viselés tudálatos az eszközben. amelyet fel veszen. végben vitelére rendelésinek, nagyobb dolog nem lehet. mint az, a melyet itt ad előnkbe a szent Lélek. abból láttyuk. hogy az Isten tudgya mikor néki tettzik. a leg alább valo személyeket., és a leg¹⁶⁷ közönségesebb dolgokat. az ő választati-
²⁰ nak üdveségekre fordítani Náámán, hatalmas, és gazdag ember vala, a syria király hadának generálisa. de poklos volt, és az Isten meg akarta

¹⁶⁵ [Káldinál: álítom]

¹⁶⁶ és <se> álván segítségül

¹⁶⁷ és alog <aláb valo> közönségesebb

ötet gyógyítani pokloságából. ahitre hini. és üdveséget adni néki, ez okáért, meg engedi hogy egy sidó leányt rabságra vigyenek syriában, és hogy ennek anagy ur feleséginek rabja légyen, a ki is azt jóvallá ennek a nagy urnak. hogy mennyen kerese fel Eliséus profétát. aki meg gyógyította pokloságából, és az igaz vallásra téríté. egy jó tanátsnak mely boldog kimenetele lehet, akár kitől jöjjön a.

K. Mit tselekedék Náámán a midön ilyen tanátsot adának néki?

F Mindgyárt el indula és fel keresé aprofétát. ebből a példából, meg tanulhatták azok, kik avéteknek pokloságában [43a:] vannak, hogy ajó erkölcsüeknek tanátsokat követni kel. halogatás nélkül. vagy is alélek üsméretinek indulatit, melyek őket arra ingerelik. hogy az ur egyházi szolgálaihoz folyamodgyanak. és azoknál keresék meg gyógyulásokat. apenitentzia tartásnak orvoságával. ne hogy halogatások, vagy valamely üdveséges tanátsnak el mulatása; és az Istenhez való meg téréseknek. alkalmaságát, és nyavalyályoknak meg gyógyulását, haszontalanná. és meg gyógyithatatlaná ne tegye.

K. kitsoda sugarlá ennek arab leánynak hogy azt a tanátsot adgya.?

F ugyan az, aki szerzé az ő rabságát. hogy eszközül lenne az ő irgalmas szándékának, amelyel volt Náámánhoz, mivel ugyan ő is sugarlá ennek az urnak, azt asiettségel való¹⁶⁸ engedelmeséget,

K. Mitől vagyon hogy azIsten ezt az idegent választá arra hogy ezt a kegyelmit adná néki, holot anyi sok poklos sidok maradának betegségekben, az¹⁶⁹ kiket nem küldé aprofétához,?

F Hogy meg mutassa nekünk I. hogy az Isten nem tekénti a személyt, hanem azzal tészen irgalmaságot, a kivel néki tettik, az egyedül az ő akarattyán áll, 2. hogy amennyei kegyelem nem köteles anemzethez, vagy a nemzetséghez, nem azok nyerik azt el, kik azt kelletlen tekéntik, hanem azok¹⁷⁰ kik buzgoságal kívánnják, kik azt alázatoságal. és bi-[43b:]zodalomal¹⁷¹ kérik, és akik siettségel engedelmeskednek az Isten parantsolattyának, de azt is meg kel tudni hogy azok ajó kívánságok., engedelmeségek. és mind a, valamivel meg nyerhettyük gyógyításunknak kegyelmét. a kegyelemtől származnak,

K Ez a historia. nem foglalé még magában valamely titkot, és valamely nagy igazságot?

¹⁶⁸ való [Beszúrás; a sorban fölötte lévő név elírásból:] Náámhoz,

¹⁶⁹ az [és-ből javítva.]

¹⁷⁰ hanem azok <han> kik

¹⁷¹ bi- [43b:] bizodalomal

1 F Mint hogy valamik történtenek az ó törvény alatt, a jövendőket jelentették, mi is elmondhattuk. 1. hogy Náámán jelenté a pogányokat, kiket el lepte vala. avéteknek poklosága, a melyet születésekor vonzen magához az ember. és akik annak idejében a hitre hivatának akristus által. akit jelenté. Eliséus proféta

2. Hogy ajordán vize. a melyben ez atiszt meg mosodék, és meg gyógyula, jelenté a kereszttségnek vizét. a melyben a lelkek meg mosatának. és meg tisztattának. az eredendő vétéknek motskábol. és más egyéb vetkekből. melyekben eshetett volna,

10 3. Hogy Náámán, aki minek utánna meg mosodot volna ajordánban, az idegen Isteneknek ellene monda, jelenté akereszttyént aki ellene mond a kereszttségben, az ördögnek. tselekedeteinek, pompáinak. a vétéknek, avilágnak, és magának.

4. Hogy ez az idegen, ki minek előtte meg nem világosítaték ¹¹ [44a:] ahitnek világosságával. meg nem fogható hogy a jordán vizének nagyob ereje volna agyogyításra, mint sem amás vizeknek, jelenti ezal nekünk. hogy ahít nélkül valo ember, meg nem foghattya azokat atudákat melyeket mivel Isten alelkekben. semi nintsen tsudálatosabb mint amelyre tanít minket avallás, akereszttségben. amelyben egy ¹² kevés viz. egy nehany szokal el töröli avétket, meg szenteli az embert, az Isten fiává téssen. meg mutattya nekünk az eget. és részt ad, az örökös országban

5. Hogy ez az ur, mihent meg világosítaték ahitnek világosságával. meg változtatá gondolatit. és más emberré lén. ebből valóságosan ¹³ meg láttyuk, hogy az a viz a melynek magában semi ereje nintsen, olyan vizé lészen. hogy meg gyógyithattya avéteknek sebeit, a kegyelemel. amelyet ahoz foglalt akristus. ebben tsudálhattuk minden hatóságát annak, akinek lehet leg kisebb dolgokat is fel magasztalni a szenttségek között.

Évangélium.

szent luk. 4. 23..

¹⁴ 14a mondá nekik, bizonyára ehasonlatoságot fogjátok nékem mondani, orvos magadot gyógyítsad, mennyit hallottunk hogy kafarnaumban lettek, tselekedd itt is ate házadban. mondá pedig, bizony mondom néktek, hogy egy proféta sem kellemetes a magának házában, igazán mondom néktek, sok özvegyek valának Illyés

napjaiban Izraelben., mikor bé záratott [44b:] az ég három esztendeig, és hat holnapig mikor nagy éhség lett volna az egész földön, és egyik-hez¹⁷² sem küldetet azok közül Illyés, hanem tsak sidonnak sareptájába, az özvegy aszszonyhoz, és sok poklosok valának Izraelben.

³ Eliséus proféta alat. és senki azok közül meg nem tisztittatott, hanem tsak a syriai Náámán. és ezeket halván, bé telének minnyájan haragal.¹⁷³ a synagogában. és fel kelének, és ki vetek ötet a városbol., és vivék ötet a hegy tetejére, melyen az ő városok vala építve, hogy onnét le vetnék ötet, öpedig által menvén közöttök, el mene.

Magyarázat

¹⁰ K. Mitől vagyon hogy akristus oly kevés tsudákot tett Názarethben?

F Mert az oda valo lakosok, nem hajtának a tsudákra, de a mi leg hihetlenebbé tevé őket, ahogy. üsmerték akristusnak alaton renden valo születését, a Boldogságos szüznek., szent jofenek, és az atyafiainak szegénységeket, és hogy mitsoda szegényen neveltetett volt gyermek korában, mind ezekre valo nézve, nem adhatának hitelt szavaiknak, erre a példára, tarttsunk attol. hogy hasonlo vakságban. ne esünk. hanem élyünk ajó erkölcsü embereknek intésekel, akár mely meg vetni valok legyenek is avilág előtt, azért hogy alaton renden ²⁰ lévők, vagy szegények. avalóságos jó erkölcs nem ezeken áll, az jó erkölts az embert mindennél felyeb magasztallya. akár mely alá valonak tessék is külső képen.

K. A názarethbéli lakosok mit mondhatának a kristus ellen?

[45a:] F Azt hányák szemére irigységből. hogy közöttök neveltetett ²⁵ fel; minden nemzetsége nálok lakik., még is más városokban jár tsudákot tenni, és amaga hazájával nem gondol, ezekért is mondá nekik illyen formán. ehasonlatoságot, fogjátok mondani, orvos magadot gyógyittsad, azért hogy az ő városokbol valo volt, azt tartották hogy hozzája több közök vagyon mint másoknak, és ugyan ezért ³⁰ akevelységért is. nem érdemlék meg kegyelmét.

K. Miért mondá hogy egy proféta sem kellemetes hazájában.?

¹⁷² [Javitva: egyikezből; előbb a sor fölött, aztán, mivel itt összefolyt a tinta, a sor alatt írta oda a h-t.]

¹⁷³ <h> haragal. [Törlés tollhiba miatt.]

F Mert valamit könnyen, és magunknál fel találhatunk, rend szerént nem olyan betses, mint az, amit nehezen. és mesze földön találunk fel, a mi még okozta. hogy egy ember., kevesebb hitelt és engedelmeséget talál amaga hazájában mint másut, nem más hanem hogy őt ¹⁷⁴ bűnök fogatkozásait, szüléit, nemzetségit, valamint a Nazárethbéliek, meg botránkozának ók nélkül, a kristusnak. oly alaton renden való születésin, nem igen jó szemel szokták nézni amagok hazája béli, kit, magokhoz. hasonlonak, vagy aláb valonak tartottanak, hogy az olyan magát meg különböztesse érdemi, és érteki által, ettől is ¹⁷⁵ vagyon, hogy a világiak az egyháziakal társalkodván, és meg üsmérvén fogatkozásokat, el hagynak abban atiszteletben., amellyel tartoznak lenni a papi rendekhez.. és a tanításokhoz, és el vesztik azt a ¹⁷⁶ bűnsületet, és tiszteletet. amelyeket nekik tartoznak,

K Az ilyen nagy rosztat miképen lehetne meg orvosolni?

F Illyen formában meg lehet, hogy az egyháziban meg [45b:]
kül különböztetni az embert., aki emberi gyengeségek alá vagyon vettette, az embertől, aki az Isten hivatalyából, és parantsolattyából emeltet az ő szolgálattyának méltóságára. az ő akarattyának. meg magyarázására, és az ő titkainak, és kegyelminek ki osztogatására., de mint hogy nehéz volna a közönséges embereknek., illyen két féle dolgot meg különböztetni, és egyik gondolatrol amásikára menni, az egyház béliek, ki ne terjeszék mindenek láttára fogatkozásokat vonnyák el magokot a menyiben szolgálattyok meg engedi a világiak társaságotkol., és tsak akkor menyenek közikbe a mikor hivatalok, ¹⁷⁷ és a felebaráti szeretet fogja őket arra kötelezni.

K. Mi indittá fel a Názárethbélieket akristus ellen.?

F A hogy szemekre hányá hihetetlenségeket, és az a két példa, a melyeket clejekben adá, az első az Illyes proféta példája, akit az Isten egy idegen özvegy aszszonyhoz küldé, mert a maga hazájabéli ¹⁷⁸ özvegyeknél, fel nem találta volna azt az engedelmeséget, és felebaráti szeretetet, melyet találta annál az idegenél., a második az Eliséus példája, akihez nem egy Izraélitát, hanem egy idegen poklost, és pogányt küldé. mert az Izraéliták nem lettek volna olyan engedelmeséggel és hittel. az ¹⁷⁵ magok hazájok béli profétához, akristus tanítáma tették mindgyárt eleinte ¹⁷⁶ a Názáreth bélieknek, és tsudá-

¹⁷⁴ a bűnsületet [a — helyén először b-t kezdett írni.]

¹⁷⁵ az [és-ből javítva.]

¹⁷⁶ <elen> eleinte [Az <elen>n-je fölé kitette a vesszőt, hogy in-re javítsa, de nem folytatta a javítást, hanem újra leírta a szót.]

lák szájában a kegyelemnek szavait, de ezek az igazságok [46a:]
fel háborították őket, mert szemekre hányá hihetetlenségeket. de még
azon kívül is vala benne olyan hamis szándék, a mely ki nyilatkozik,
5 úgy annyira, hogy egy felől az a kevés tisztelet a melyel valának hozzája,
és más felől az irigység, gyűlölségre indította őket, és agyűlölségről,
aharagra fokadának, a haragrol; a dühöségre, és az erőszak tételre
K. Mitsoda lelki hasznunkra fordíthattuk ezt¹⁷⁷ a példát?

10 F Azt meg tanulhattuk ebből. hogy igen kel vigyáznunk az első
indulatinkra, ellene kel állani még előre rossz kívánságinknak, kerülni
kel az alkalmatoságot. és az ókót, melyek azokat fel indíthatnák, a
melyek végtire. egy szikrából, rettenetes gyuladást tehetnének
szívünkben

NAGY BÖJT 3^{DIK} HETIN VALO KEDDEN.

Imádság

15 Halgass meg minket mindenható irgalmas Isten, és jóságodból
engedd meg nekünk, az üdvöses meg tartozkodásnak ajándekját.
a mi urunk J. k.

Epistola

királyok. 4. könyv. 4. 1.

Egy aszszony pedig a proféták feleségi közül kiált vala Eliséusra¹⁷⁸
mondván, ate szolgál az én férjem. meg holt, és te tudod hogy ate
szolgád az urat félte, és imé a költsön ado eljött, hogy el vigye akét
fiamot maga szolgálattyára, kinek mondá Eliséus, mit akarsz hogy
20 tselekedgyem veled, mond meg [46b:] nékem mi vagyon házadban.
ama pedig felelé. nintsen nékem te szolgálodnak semmi az én házam-
ban. hanem egy kevés olaj melyel meg kenődgyem, kinek mondá. meny
el. kérj költsön minden szomszedidtol sok üres edényeket. és meny
be. és zárd bé az ajtodot, mikor benn lész te, és a fiaid, és tölts abbol
25 mind az edényekbe. és mikor tele lesznek. vidd el, el mene azért az
aszszony, és bé zárá, az ajtot magára, és afiaira, azok edényeket
adogatnak vala, és ő meg tölti vala, és mikor teli volnának az edények,

¹⁷⁷ ezt [e — z-ből javítva.]

¹⁷⁸ [Íráshiba:] Eliséura,

mondá afianak, hozz még edényt nekem, ki felelé,¹⁷⁹ nintsen, és meg állá az olaj, el mene pedig ő, és meg jelenté az Isten emberének, aki mondá, iredgy ad el az olajat. és fizesd meg adoságot, te pedig, és a fiad, élytetek atöbbiből.

Magyarázat

¹⁷⁹ K. Magyarázd meg nekünk, ebben ahistoriában valo figurákat, melyek illetik akristust, és az Anyaszent egyházat?

F Eliséus proféta. jelenté akristust. az özvegy aszszony aki meg nem fizetheté adoságát. és Eliséushoz folyamodék. jelenté az Anyaszent egyházat, aki tehetetlen lévén meg fizetni az Istennek. amivel néki tartozik, akristus. érdemihez, és közben jároságához folyamodik, a ki halála által. modot adot néki hogy meg fizethesse adoságát, az özvegy aszszonynak adosági, azok alelki adoságok. amelyekel tartoznak az Istennek a hivek, minden napi tet vétkekért, az a tsudálatos olaj a melyel meg fizeté adoságát ez az aszszony, jelenté az irgalmaságnak, és a szeretetnek olaját, amellyel meg fizethettyük Istennek adoságinkot. [47a:] aki irgalmaságát ígerte nekünk, hogy ha irgalmasok leszünk felebarátunkhoz., az üres edények, amelyeket, elő készített aproféta az aszszonnyal. jelentik azokat a sziveket. akiket meg kel üresíteni a magunkhoz. és a teremtett állatokhoz valo szeretettől., és a kiket az Istennek kel ajánlanunk, hogy meg töltse azokat a szent lélek kegyelmének olajával., amely a penitentzia tartásnak, és az Isteni szeretetnek tselekedetét miveltevévelünk. meg fizethesse adoságinkot. azok az edények jelentik még felebaratinknak sziveket, akiket segítettünk, és akiket az Istennek kel ajánlanunk imádságinkban, az özvegy aszszonnyal. tsak amaga edényiben valo olaj nem vala elegendő az adosága meg fizetésire, úgy az olyan. aki tsak magáért szereti magát, és aki tsak magáról gondolkodik, nem fizetheti meg adoságát vétkeiért, szintén úgy kel fáradoznunk a mások üdvességéért, valamint a magunkéért, fő képen az olyanokért, akik reánk vannak bízattva és akikről számot adunk Istennek az utolsó napon, hogy ha pedig egyebet nem tselekedhetünk felebarátunkért, leg aláb jó akaratlall legyünk hozzája, imádkozunk érette, és adgyunk jó példát néki,

¹⁷⁹ [Íráshiba] fé lé [sorvégen és sor elején.]

K Mit jelent¹⁸⁰ még ez az aszszony. aki meg töltvén a szomszéditol kért edényeket, elegendő olaja vala, mind maga szükségire, mind adósága meg fizetésire.

F Nyilván jelenti nekünk, hogy a midön aszegények kebeliben⁵ hinttyük jovainkot, nem tsak büneink meg botsátatnak, de még bé töltetünk Isteni szeretettel., melyet jelenti az olaj.

[47b:] K Mi az oka. hogy az olaj akor állapodék meg. a mikor már több üres edények nem valának.?

F Ebből azt tanulhattuk, hogy mind addig tegyünk jól másokal.¹⁰ valamég olyan szegényekre találunk., a kiknek szükségek vagyon reánk., és hogy felebarátunknak,¹⁸¹ mind lelki, mind testi szükségiről kel tennünk, mivel valamég eföldön élünk, a nyomoruság. és avétek addig fog tartani. és a felebaráti szeretetnek, vagy egy képen. vagy más képen kel munkálodni. és nyugodalomban, soha ne légyen.

K. Ez az aszszony. miért zárá bé aháza ajtaját. a midön olajat¹⁵ kezdé tölteni az edényekben?

F Mert a midön keresztyéni modon akarunk jót tselekedni, és alamisnát adni, azt el kel titkolni, amenyiben lehet, és a jót. tsak egyedül a kristushoz valo szeretetért, és az Istennek valo tettzésért.²⁰ kel tselekedni, és nem az emberi ditséretért, egyszoval tsak azért kel irgalmaságal lenni másokhoz, hogy az Isten irgalmaságát vehesük, másokra, és magunkra.

Évangélium.

szent Matth. 18. 15.

Ha pedig vétkezik ellened az atyád fia, meny el és fedd meg ötet te közötted, és ő maga közöt, ha téged meg halgat, meg nyerted²⁵ atyád fiát, ha pedig meg nem halgat téged, végy magadal még egyet vagy kettöt. hogy két vagy három tanu szájából állyon minden ige., hogy ha meg nem halgattya azokat. mond meg az anyaszent egyháznak, ha pedig, az¹⁸² anyaszent egyházat nem halgattya, légyen néked mint apogány, és a publikánus., bizony mondom néktek, valamiket³⁰ meg kötöztök eföldön, meg léznek kötözve menyben is [48a:] és

¹⁸⁰ jelent<vén>

¹⁸¹ [Ékezethiba:] felebarátunknak,

¹⁸² <1> [?] az anyaszent

valamiket meg oldoztok e földön, meg lesznek oldozva menyben is, lamét mondom néktek, hogy ha ketten közületek egyeznek a földön, minden dologrol a melyet kérnek. meg lészen nékik az én atyámtól, ki menyekben vagyon, mert ahol ketten. vagy hárman esze gyűlnek az én nevemben, ott vagyok közepettek. akor hozzája menvén péter. mondá. uram valahányszor vétkezik ellenem az atyám fia. meg bostásoké neki. hétszeré, ¹⁸³mondá néki Jesus. nem mondom néked hét-szer. hanem hetven¹⁸⁴ hétszer.

Magyarázat

K. Mire kel vigyázni az atyafiságos intésben, ?

- ¹⁰ F Azon kezdgyük el. hogy különösön meg inttsük azt aki meg bántot, vagy akinek tudgyuk vétkit, nem kel ki nyilatkoztatni atyánk fiának fogyatkozásit, se abirák előtt nem kel ellene panaszt tenni, mivel ami urunk azt akarja, hogy meg menttsük ötet agyalázattól az emberek előtt. és a szégyen vallástól. és ugy vigyazunk az ő betsületire valamint amagunkéra, ugy hogy az ilyen mértékletes felebaráti szeretettel., és értelemel valo tselekedetinkel, az Istennek ötet meg nyerhesük, és lassanként, az intésnek bé vételire készittsük

K. Mi formában kel ötet meg feddeni ?

- ¹⁰ F Meg kel ötet feddeni kegyeséggel. felebaráti szeretettel. és olyan formába, hogy magával el hitethesse, hogy tsak az üdveségét tekinttyük, azért szükséges, hogy minden kemény [48b:] szót. indulatot, és haragot el távoztassunk.

K Mindenkor ilyen mértékleteséggel kellé meg feddeni másokat,

- ¹⁰ F A midön valóságos felebaráti szeretet vagyon szivünkben, köve-
¹⁰ sük annak indulatit. észel, és okoságál., mert valamit eszerént tseleke-
¹⁰ szünk, jól lészen tselekedve., de akár mi modon fedgyünk másokat.,
mindenek felet mutassuk meg azt néki, hogy se nem irigységből,
se nem haragból, hanem igaz szivből kíványuk magában valo térésit.
annak akit feddünk, de először vizsgállyuk meg magunkot. hogy mi
¹⁰ még nagyobb vétket tselekedhetünk, mint amelyet másnak hányunk
esemére. erre valo nézve, mindenkor nagy alázatos szível kel feddeni
másokat,

¹⁸³ (lum) hétszeré, ?

¹⁸⁴ hetven [hatvanból javítva.]

K. Ez aköteleség tsak a mi ellenünk tett vétket tekéntié?

F Ez el terjed, az Isten és afelebarátunk ellen tett vétkekreis, amelyeket ugy kel tekéntenünk. mint ha ellenünk tették volna, mivel az Isten ditsöségéhez, és a felebarátunk üdveségéhez valo buzgoság.
5 arra kötelez, hogy azokban részt vegyünk. mert mindenben. az Isten ditsöségét, és a felebarátunk hasznát kel keresnünk. valamint a magunkét.

K A kristus miért mondá ezeket a szokot, ha téged meg halgat. meg nyerted atyád fiát?

10 F Azért hogy meg éreztesse velünk., mitsoda¹⁸⁵ szükséges hogy afedés jól légyen, mivel azon áll. az üdvesége annak, aki minket meg bánatot, ezért is tartozunk eleiben adni vétkit olyan felebaráti szeretettel, hogy mint egy kénszerittsük [49a:] minket halgatni, és jó neven venni amit néki mondunk, ugyan ezért is tartozunk minden képen azon
15 lenni. ellene mondván a magunkhoz valo szeretetnek. és minden indulatoknak., tsak hogy meg nyerhesük felebarátunkot a kristusnak.

K. Mit parantsol még az ur. hogy tselekedgyünk¹⁸⁶ az atyánk fiát valo feddéskor?

F Azt hogy, két vagy három tanu bizonytságot vegyünk mellénk.
20 ha minket meg nem halgat, akik előtt. mindent el kövessünk. hogy magában térítettük, atyánk fiát. és az Istennek meg nyerjük.

K. Mit kel még harmadszor is tselekednünk. hogy atyánk fiát meg térítettük?

F Azt hogy, adgyuk tudtokra, az egyházi pásztoroknak; ha amí, és
25 abizonytságot, intéseket meg veti, vagyon valamely gyalázat ebben aharmadik orvoságban. de akristus inkább vigyáz a lelkek üdveségire, mint sem abetsületekre.

K. Ha az Anyaszent egyházat sem hallgattya. mi vagyon még hátra?

30 F vagyon még egy leg utolszori orvoság, mely keményeb atöbbinél, mert arosz is. inkább meg nevedet, ez az orvoság, az excommunicatio a mely abból áll, hogy el tilttyák, attol, hogy, avallásnak, semi féle dolgaiban ne¹⁸⁷ közösüllyön, atöbb hivel, és asátán hatalma alá adgyák. ugy hogy el lévén választva az anyaszent egyháznak tagjai-

¹⁸⁵ <hogy> mitsoda szükséges hogy

¹⁸⁶ tselekedgyünk [Sor fölötti beszúrással javítva: *telekedgyünk*ből; *tse:* <te> fölé írva.]

¹⁸⁷ ne [Beszúrás.]

tol, és a hiveknek egyeségétől, valamint egy meg rothadot tag, ilyen nagy gyalázat által, meg gyogyulhason kevélységéből, és engedetlenségéből, vagy is leg aláb, hogy mások ötet [49b:] el kerülvén, rosz példáját bé ne vegyék. és ne kövessék

¹ K. Mikor az atyánk fiát meg fedgyük, tartozunké, mindenkor őt a rendet követni?

F Nem lehet mindenkor betű szerént ezt a rendet követni,¹⁸⁸ a krisztus mi nekünk. tsak ugy akarta ezt a rendet előnkben adni, mint a mely leg természet szerént valobb, és illendőbb., hogy ha nintsen ¹⁰ valamely ók hogy azt meg változtassák, az¹⁸⁹ okoság. és afelebaráti szeretet azt kívánnya, némelykor., hogy abból. vagy el vegyenek, vagy ahoz tegyenek., az időre. és a személyre valo nézve. akár mi formában mennyen a végben, de tsak az atyánk fiának. meg térésire kel tzelozni, mivel ez a törvénynek. lelki értelme. a melyet meg nem ¹¹ lehet változtatni. a betű szerént valo értelem meg változik, az idő, ahely, és a személy szerént.

K. Tartozunké mindenkor meg feddeni másokat?

F Vagy egy képen, vagy más képen., de arra tartozunk. az alattunk valókat. és azokat kik gond viselésünk alatt vannak. meg kel feddeni, ²⁰ de arra, időt, és helyt kel választani, ami pedig másokat illeti, azal tartozunk hogy ha avalóságos felebaráti szeretetnek indulattya viszen arra, és hogy ha gondollyuk hogy használni fog, mert másként. azt el mulathattyuk. de az érettek valo imádságot elnem kel mulatni. vannak pedig olyanok. akiknek másokat, nem lehet meg feddeni.

²¹ K. Kitesodák azok, akiknek. másokat nem lehet meg feddeni?

F 1. Az olyanok, akik ellen,¹⁹⁰ a vétkesnek gyűlölsége vagyon, az ilyeneknek intések, meg nagyobb roszat gerjesztene, 2 azok, akik azon nem munkáloznak. hogy magokat [50a:] meg jobbítsák, aki másokat akar meg feddeni, annak meg fedhetetlennek kel lenni, ²² vagy leg aláb azon kel lenni, hogy meg jobbítsa magát fogyatkozásiból., 3. azok, akiknek nintsen a feddéshez elegendő értelme. mivel ha arra elegendők nem vagyunk., inkább ahoz neis fogjunk, másképen nem hogy hasznot tennénk., de még annál inkább fel inditanok, mint hogy a szent irás szerént. az Isten mindenikünkre bizta hogy gondunk ²³ legyen felebarátunk üdvességire, azért egy keresztyének ugy kel élni, hogy hasznokra lehesen attyafiainak.

¹⁸⁸ <k> követni, [Törlés tollhiba miatt.]

¹⁸⁹ <t> okoság.

¹⁹⁰ akik ellen, [Javítva: aki ellenből, k betű közbeszúrásával.]

K. Miért hagyja azt az ur, hogy minyájan meg egyezünk az imádságban.?

F Azért hogy inkább meg nyerhesük imádságinkban valo kérésinket. mert a mi fogadásink. és kívánságink meg egyezvén. az Istenen, mint
5 egy erőszakot vesznek. a mely kedves ő előtte, ezért is igéri, hogy közöttök léssen azoknak., kik esze gyűlnek az ő nevében, ezért is szoktak esze gyűlni ahivek aparokiákban,¹⁹¹ hogy imádkozanak. a szent áldozatot ajánlyák, és az Isteni ditséreteket. énekellyék, egy szível. és szájal.

10 K. Hányszor akarja az ur. hogy meg botsásunk annak aki minket meg bántot?

F Azt akarja hogy hetven hetszer botsásunk meg, az az. valahány-szor meg bánt, és botsánatot kér, anyiszor botsásunk meg néki, és ez által arra tanyit, hogy a felebarátunhoz valo szeretetet anyira meg
15 gyarapittsuk szivunkben, hogy akármiben meg bánttson is. de azért a szeretet melyel néki tartozunk, meg ne gyengülyön.

[50b:]NAGY BÖJT 3^{DIK} HETIN VALO SZEREDÁN.

Imádság.

böjt közép

Adgyad uram hogy ezen üdveséges böjtölések által. meg jóbbitván, magunkot. és ellene mondván rossz erkölceinknek, irgalmaságodot meg nyerhesük. a mi urunk J. k.

Epistola.

Exod. 20. 12.

20 Atyádot, és anyádot tisztellyed. hogy hoszu életü lehess a földön. melyet ate urad Istened ád tenéked. ne öly, ne paráználkodgyál, ne lopj. ne szoly felebarátod ellen hamis tanuságot, ne kíványad ate felebarátod házát, se ne kíványad a feleségét, se szolgálját, se szolgálóját, se ökrét, se szamarát, se semit az mi övé az egész nep láttya
25 vala aszozatokot. és villámlásokot, és atrombita zengést, és a füstölgő

¹⁹¹ a <pro> parokiákban, [Javítás a törlés fölött.]

hogyet, és meg rettenvén, és félelemmel, meg rémülvén, távul állának, mondván Mojsesnek, szoly te nekünk. és meg halgattyuk. ne szollyon nekünk az ur, hogy talám meg ne halljunk. és mondá Mojses a népnek, ne félyetek, mert azért jött az Isten hogy meg próbálna, titeket, és hogy az ő félelme lenne bennetek, és ne vétkeznétek, és távul álla anép, Mojses pedig a homályhoz járula, a melyben az Isten vala, mondá. annak fölötté az ur Mojsesnek. ezeket mondgyad az Izrael fiainak., ti láttátok hogy menyből szollottam néktek, ne tsinálljatok ezüst Isteneket. se arany Isteneket ne tsinálljatok magatoknak., óltárt földből tsinálljatok nekem, és azon mutassátok bő, ati éppen égő. és békeséges áldozatotokat., ajuhaito-[51a:]kot, és ökreiteket. minden helyyen, amelyen emlékezet¹⁹² lészen az én nevemnek, el jövök hozád, és meg áldalak téged.

Magyarázat

K Mitsoda tiszteletet akarja az Isten, hogy a¹⁹³ fiak adgyanak szüléjeknek.

F Ez a tisztelet abban áll, hogy minden betsülettel és engedelmeséggel legyenek hozzájuk. az Évangyélium tanítása szerént, fogadgyák azavokot. szükségekben. és betegségekben. őket könnyebítsék. és segittsék., mindenben. amiben töllök lehet. fogyatkozásokat, zugolódás nélkül békeséges türéssel szenvedgyék.

K Mit ígér Isten. az olyan fiaknak. kik ezt a köteleséget végben viszik?

F Hoszu életet ígér nékik eföldön, de az a hoszu élet, az örök, és boldog életet példáza., amely jutalma mind azoknak kik attyoknak. anyoknak., és reájok valo gond viselőjöknek illendő igaz tiszteletet adnak szeretettel; ugy valamint az Istennek, a kinek¹⁹⁴ is, ezek képei, de még hoszu életet is ád nékik némelykor eföldön, és rend szerént. ő nékik magoknak is. olyan gyermekeket ád, amitsodások ök voltak szüléjekhez tuni illik. betsület tudokot. engedelmeseket, és szó fogadokot.

K. Mit tilt az Isten ebben aparantsolatban ne öly?

¹⁹² [Javitva: emlékeziből, sor alatti beszúrással.]

¹⁹³ a [Beszúrás.]

¹⁹⁴ a kinek [Javitva: a kiknekből? — A Felelet végén: tudni illik helyett:] tuni illik.

F Azt tiltta, hogy rosszul bánnunk felebarátunkal, hogy testében rongáljuk, vagy kinezük ötet, vagy lelkében, hogy ötet a vétekre ingereljük, rossz példánkkal, vagy tanátsunkal., vagy más [51b:] egyéb utakon, a melyekért el vesztetnök véle akegyvelmet. és az Isteni szeretetet. a mely élete a léleknek, az ilyen botránkoztatásról szol a kristus az Évangéliumban oly rettentő képen.

K. Mit tilt az Isten akövetkezendő parantsolatban?

F Meg tiltván aparázinaságot, meg tiltta mind azt, valami ellenkezhethék atisztaságal., vagy tselekedetben, kívánságban. beszédben, tekintetben., illetésben. és más ilyenekben., és meg tiltván alopást. meg tiltta; mind azt az igaságtalanságot, mesterséget, tsalárdságot, a melyeket szokták keresni, vagy meg tartani amás jószágát.

K. Mi foglaltatik ahamis tanuságban, a mely tiltatik nekünk?

F A hamis tanuságon kívül. melyet mondunk atörvényben. élete, jóságá, és betsülete ellen felebaratunknak, a mely irtoztato véték minden hazugság, ember szollás, gyalázás, rágalmazás, egy szóval minden nyelv béli véték. mely a mások betsületinek kárára igyekezik, mind ezek meg vannak tiltva ebben aparantsolatban.

K. Mitiltatik még akét utolsó parantsolatban, melyek a felebarátot tekintik?

F Az elsőben az Isten tiltta, az akarattal való rossz gondolatot, és a szán szándékal való rossz kívánságot. hogy valamely házasság személyel, azt az otsmány vétet tselekedgyék; a melyet házasság törésnek nevezik, de sőt még az olyan kívánságot is, tiltta, a melyel kívánhatná valaki, még ferje éltében feleségével való házasságát, vagy az aszszonynak éltében, férjéhez való menetelét, igasságtalan olyan jószágot kívánni. mely [52a:] a felebarátunké. mert olyan veszedelmes kívánság, a melyért veszedelem követheti, mind egyikét, mind a másikat. és amely kívánság némelykor anyira menyen., hogy halálot kívánnyák, még gyilkosságban is eshetnek.

Az utolsó parantsolatban meg vagyont tiltva, hogy ne kívánnjuk se szolgálját, se marháját. se semminémű jószágát felebarátunknak, se ne vágyunk semmi jószágára, hogy ha nem tudjuk ha el akarjaé adni, ambár ne kívánnjuk is azokat igasságtalanul. de akívánságnak nintsen határa, és soha meg nem elégszik. azért is tiltta azt az Isten. és arra különös parantsolatot ad. mert ha ez a kívánság a szívet bírja., és abban uralkodik, az Isteni szeretetet el oltta, és így halálos vétékben esnek.

K Az Isten nem tilttaé ebben a lettzkében. a képeket valo tiszte-
lést, honnét vagyon tehát hogy az Anyaszent egyház nem tiltta.?

F Az Isten az ó törvényben meg tiltá hogy bálványokat tsinállyanak.,
hogy azokat imádgják, és tisztellyék., mert a tsak az Istent illeti,
1 az Anyaszent egyház meg engedi a kristus. és a szentek képeit, de
azokat nem imádgja., se nem tiszteli, mert ezekel tsak az Istennek
tartozunk, azt tudgya hogy azok aképek tsak aranybol. ezüsből,
kőből. fábol vannak tsinálva, atridentinum Concilium tellyeségel
tilttaa. hogy azokban higyük valamely erőt lenni, hogy ha a képe-
10 ket meg engedi az Anyaszent egyház, nem egyébért, hanem hogy,
azokal meg tartoztassa ahivek- [52b:] nek gondolatit az imádság alatt.,
és hogy annál inkább elméjekben vegyék, és meg tarttsák atitkokrol
valo emlékezetet és azoknak a szenteknek jó erköltsöket., akiket le
írnak elejekben. azért is mondják. hogy a képek, atudatlanok
15 könyve., a pedig tudni valo, hogy tsak egyedül akristust imádgják,
vagy a szenteket tisztelik, a midön. meg hajttják magokat aképek
előtt, hogy ha pedig úgy láttzik, mint ha ahivek valamely ragaszkodással
volnának aképekhez., és ha nem szenvedik hogy azokat meg beste-
littsék, és olyan okbol vagyon., mint a mely okbol. egy fiu meg tart-
20 tyn, és gondot visel az atya képire, vagy amikor, tisztelettel meg
tartta valaki királya képit, és nem engedi hogy azal tiszteletlenül
bányanak, mert szeretik, és betsülik azokat, akiket akép elméjekre.
ád, de ezen kívül. anem igaz, valamint az eretnekek tarttyák. hogy
az Isten. egészen. és tellyeségel meg tiltotta volna az ó törvényben.
25 a kép tsinálást, mivel moyses az Isten parantsolattyából két kérubin
képet tsináltata, és a frigy ládára téteté.

K A hivek nem vallás béli tiszteletet adnaké akeresztnek amidön
imádgják?

F Tellyeségel. se nem az aranyat. se nem az¹⁰⁵ ezüstöt, se nem a fát
30 imádgják, a mely tiszteletet adnak akeresztnek. azt akristus szemé-
lyének adgyák, az ő keresztje előtt le borulván; akristust imádgják,
Ilona Császárné. mondgya szent¹⁰⁶ Ambrus, oratio. funebr: de Theod.,
meg találván a keresztet, imádá akirályt, és nem a fát. mivel angy
bálványozás let volna, hanem azt imádá. aki afára volt szegezve.

¹⁰⁵ az <üst> ezüstöt,

¹⁰⁶ szent szent Ambrus [Fölösleges ismétlés.]

Akkor jövének hozzája Jérusálemből irás tudok, és farisaeusok mondván, miért hagyák el a tanítványid arégiek¹⁹⁷ hagyományát, miért nem mossák meg kezeket mikor kenyeret esznek,? ő pedig felevlén mondá nékik, miért hágjátok tiis által az Isten parantsolattyát
 5 ati hagyományotokért, mert az Isten mondotta, Atyádot és anyádot tisztellyed, és aki az attyát vagy annyát átkozza, halálal hallyon meg, ti pedig mondgyátok, valaki attyának, vagy annyának azt mondgya, valamely ajándék én töllem vagyon néked használ, és nem tiszteli az ő attyát. vagy annyát. és meg vetettétek az Isten parantsolattyát.
 10 ati hagyományotokért. kép mutatok jól profétálta felöletek Isaiás, mondván. enép ajakival tisztel engem. a szivek pedig távul vagyon töllem, ók nélkül tisztelnek pedig engem, tanítván az emberek tudományit, és parantsolatit, és hozzája híván a seregeket. mondván. halljátok, és értsétek nem az fertezteti meg az embert a mi bé megyen
 15 aszájába, hanem a fertezteti meg az embert. a mi aszájából származik, akkor hozzája járulván atanítványi, mondának néki, tudodé hogy a a farisaeusok halván ez igét meg botránkoztak. ő pedig felevlén mondá. minden plántálás melyet az én mennyei Atyám nem plántált, töviből ki szaggatatik. hagyátok el őket, vakok, és vakok vezéri, a
 20 a vak pedig ha vakot vezet mind aketten a veremben esnek., felevlén pedig péter, mondá néki, magyarázd meg nékünk a példa beszédet, öpedig [53b:] mondá, még tiis, értelem nélkül vagytoké; nem értiteké minden ami aszájban megyen. ahasba megyen, és az árnyék székbe botsátatik. amik pedig aszájbol származnak, asziből jönnek ki, és
 25 azok ferteztetik meg az embert, mert asziből jönnek ki agonosz gondolatok, gyilkoságok, házaság törések, paráznaságok, lopások, hamis bizonyságok, káromlások, ezek a melyek meg ferteztetik azembert, mosdatlan kezel enni. pedig. nem fertezteti meg az embert.

¹⁹⁷ arégiek <tudományát.> hagyományát, [A törlés sorvégen, javítás az új sor elején.]

K. Mitsodás amái Évangéliumban lévő farisaeusoknak magok viselősek?

F' Az ő magok viselések igen igazágtalan, azt vétekeül tulajdonitták az Apostoloknak, hogy meg nem mosdának, minek előtte ennének, mondván hogy ugy meg nem tarttyák a régiék hagyományit, ő magok pedig¹⁰⁸ meg szegik az Isten parantsolatit, hogy a magok hagyományokat követhessék., ezt is hányá szemekre akristus., és ebben azokat jelentik, akik leg kiseb vétekeért nagy keménységgel kárhoztatnak másokat; holot az olyanoknak nagyob vétkeket lehetne szemekre hánni, amelyekből, még nem is gondolkodnak. magokat meg jobbitani.

K. A farisaeusok babonáságok, kik nagyobra betsülik hagyományokat az Isten törvényénél, nem szállottaké mi reánk?

F' Azt kívánnok, hogy ne kénszeritetnének azt meg mutatni, de [54a:] az igen valo szent Hieronimus mondása szerént, hogy a farisaeusok szokási mi reánk szállottak, példának okáért, nagy szorgalmatozágal, és tartalékal. kötelezük magunkot bizonyos imádságokhoz, és Ceremoniákhoz, a melyek nintsenek se köteleség, se parantsolat alatt. és azonban el mulattjuk aleg nagyob és szükségesebb köteleséginket, a vallás béli külső hivatalokat szorgalmatosággal végben vinni, és azonban ki nyítani szivünket arosz kívánságoknak, nem farisaeusi örökösöké ezek, ha ezeket követtjük, akeresztyénségnek., tsak a külön részire vágyunk.

K. Nem követtüké meg más valamiben is a farisaeusokat?

F' Minden bizonyal követtük őket sok féle képen. abban a nyomorúságban esnek példának okáért. amidön nem hogy az Évangéliumi tudományokat követnék, hanem azoknak helyében. a magok elméjeknek¹⁰⁹ találmányit helyheztetik., eleiben tévén azokat akristus tudományinak. a melyeket mindenkor tanították az Anyaszent egyházban., és amelyeket meg nem lehet változtatni nagy vétek nélkül.

K. Az Eretnekek nem hányhatnaké hasonló állapotokat a Chato-liuauoknak szemekre. a hagyományok iránt, mint a mellyeket hánt akristus a farisaeusok szemekre?

F' Igen nagy különbség vagon az Anyaszent egyház. és a farisaeu-

¹⁰⁸ pedig <pedig>

¹⁰⁹ elméjek<et>nek

sok hagyományi között. az első az Apostoloktól vette vagy pedig az Anyaszent egyház. akit a szent Lélek igazgattya. rendelte azokat; a mellyek tellyeséggel nem ellenkeznek az Isten törvényével, de sőt még annak megmagyarázására, és végben-[54b:]vitelére rendeltettek.

⁵ apediglen bizonyos, hogy az Anyaszent egyház. a hagyományokat nagyobra nem betsülli. az Evangyéliumnál, valamint a farisaeusok nagyobra betsülék az Isten parantsolattyanál. az emberi. és babonás hagyomásokat.

¹⁰ K Nem lehetné sok²⁰⁰ keresztyének felől azt el mondani hogy tsak szájal tisztelik az Istent. a szivek pedig távul vagyon tölle?

F Ezt mód nélkül láttyuk mostanában, és aleg nagyob részének áitatoságok tsak szóból áll, és akülső Ceremoniákból, ahoszu imádságok meg vagyon; de nem belső lélekel vagyon. senem figyelmeteséggel, azt sem tudgyák mit mondanak, tsak épen szokásból²⁰¹ imádkoznak.

¹⁵ mind azon által azokal reménlik az üdveséget, holot azok az imádságok tsak haszontalanok, hogy ha azokhoz nintsen foglalva az Isteni szeretet. és asziv béli figyelmetesség. az igazán valo imádság. és avaloságos áitatoság, -az Isteni szeretetből áll, amely ő hozzája fordítja kivánságit, és suhajtásit.

²⁰ K. Miképpen érted akristusnak ezeket a szavít,²⁰² hogy nem a ferteztetí meg az embert., ami aszájban megyen., hanem ami abból származik.?

F Azt ugy kel érteni, hogy nem az eledelek., senem akülső dolgok teszík magokban tisztátalanná az embert, hanem ami vétkeink,

²⁵ amelyek aszivnek rendeletlenségítöl jönnek, igen kel tehát arra vigyázni, hogy tsak olyan jó jöjjön, amely tetzhessék Istennek, aki meg vett minden tiszteletett. és szolgálatot hogy ha tsak nem a szivből származik, ebből az eredetből jö tehát az embernek minden érdeme, és érdemetlensége.

³⁰ K. Miképpen nyerhettyük a szivünkre, azt a szüntelen valo vigyázást?

[55a:] F Azt tsak egyedül akegyelemből nyerhettyük el. amelyet gyakorta kel kérni Istentől; de hogy ezt a kegyelmet meg lehesen nyerni, annak jobb mondgya nintsen, mint a, hogy el távoznunk-avilági

³⁵ szorgalmatoságoktól., amennyiben lehet, és azoktól a mikhez kapt-

²⁰⁰ <azt> sok keresztyének felől azt

²⁰¹ szokásból [Az első o fölött áthúzott vessző.]

²⁰² [szavait,]

solva vagyunk, de hogy valaki azt gondolja hogy meg nyerheti azt avigyzást, amidön. a játékban, látogatásban., dorbézolásban., a sok tróntalásban tölti az időt, egészen el merül avilági dolgokban anyira., hogy egy szem pillantásig valo ideje nintsen., az üdvességről valo gondolkozásra, így az Istent kísértené, és azt akarná hogy tsudát tenne, hogy ne kivátnatnék. a rend szerént valo modokal élni.

K. kire²⁰³ tzéloznak akristusnak ezek aszavai, avak, ha vakot vezet, mind aketten averemben esnek.?

F Ezeket aszokot, amellyekkel akristus feddi afarisaeusokot. kik vakok lévén, vakságban lévő népet igazgatának. lehet az olyanokra azabni, kik lágy, és tudatlan gyontato papokat keresnek, kik ketsegteusék rosz szokásokot, és akik aveszedelemre vezetik őket magokal. együt., ebből ki tettzik mitsoda szükséges egy olyan lelki vezérlőt keresni, aki tudos, és szorgalmatos légyen, hogy bizodalomal lehesen oktátásit követni, mivel rend szerént az üdvességünk azon áll, a mint igazgat minket agyontato pap, és azon is, amitsoda gondal viszük végben intésit, ez okáért is akarja szent Basylius, hogy olyan embert keresünk. aki meg ne tsallyon, se meg ne hagyja magát tsalni, aki meg holt légyen avilágnak, és akiben. se hejában valóság, se nagyra²⁰⁴ vagyas ne legyen, a kinek maga viselése meg fedhetetlen légyen

[55b:]NAGY BÖJT 3^{DLK} HETIN VALO TSÖTÖRTÖKÖN.

Imádság

Enged meg mindenható Istenünk. kegyelmedet. hogy meg tisztittasunk aböjtölésnek szentül valo végben vitelével. és adgyad hogy hová tovább kedvesebbek lehessünk szent Felsőged előtt. ami urunk J. k.

Epistola.

Jérem. 7. 1.

Az ige mely jérémiáshoz lött az urtól mondván, ály az ur háza kapujában, és hirdest őt az igét, és mondgyad, halgassátok azur²⁰⁴

²⁰³ <A v> kire

²⁰⁴ [Íráshiba:] aur

igéjét egész juda, kik bé mentek akapun., hogy imádgjátok az urat, ezeket mondgya aseregek ura. az Izrael Istene, jóbbittsátok meg ati utaitokot. és ati tselekedetiteket, és veletek lakom ehellyen., ne²⁰⁵ bizzatok ahazugság igeiben, mondván, az ur temploma, az ur temp-
5 loma, az ur temploma ez, mert ha jól igazgattyátok az utaitokot, és tselekedetiteket,²⁰⁶ ha igaságot tésztek a férfiu. és az atyafi közöt, ajövevényen, és az árván, és az özvegyen nem tselekesztek igaságtalanságot. sem ártatlan vért nem ontotok. ehellyen. és az idegen Istenek után nem jártok, magatok veszedelmére, veletek lakom ehellyen,
10 a földön melyet az atyáitoknak adtam örökkön örökké.

Magyarázat.

K. Mire tzeloz ez a mai letzke.?

F A proféta, arra tzeloz, hogy szemekre hánnya asidoknak., mitsoda hittségel bizakodnak, avallás béli külső szolgálatban, a melyel szolgállyák az Istent, nem gondolkodván [56a:] azon., hogy ő néki aszivek
15 tisztaságáért tessenek, és azö törvényihez valo szeretetekért, az anyaszent egyház ezeket az olyan keresztyénekre szabja, akiknek minden vallások tsak a külső tselekedetekből. és Cérémoniákból áll.

K. A sidok miképpen estek vala ebben atévelygésben.?

F Mert azt gondolák, hogy az urnak temploma közöttök lévén. és az
20 Isten maga meg mutatván nékik az áldozatokat, és a Cérémoniaikat amelyekel szolgállyák, hogy ő reájok mindenkor gond viselésel lészen, ámbár ők hüségtelenek, és törvénytelenek legyenek is., hasonlot lehetne mondani sok keresztyénekről, kik azüdvéségekről valo remén-
25 ségeket, egyedül avallásnak külső részeire epittik, nem szentelvén Istennek sziveket, se életeket nem szabván az Évangyéliumi tanítás-
hoz., azt tarttyák hogy az Isten nem akarná őket el veszteni. mivel az Anyaszent egyháznak kebelében születtek, aszentségekel élnek, amisére el mennek, de azonban avallásnak leg szükségeseb részeit el mulattyák, nagy tévelygés volna azt tartani, hogy az elég az üdvéségre,
30 ha az Anyaszent egyházban vagyunk. és a szentségekhez járulunk, az Isten azoknak adgya meg az üdvéséget akiknek elettyek meg egyezik az ő titkainak szentségével, és akik hüségesen meg tarttyák parantolatit.

²⁰⁵ ne [Beszúrás.]

²⁰⁶ tselekedetite<te>ket

K. Mit kell tehát tselekedni, hogy az Isten mivelünk lakozék?

F. Meg kell változtatni életünket, magunk viselésit, és hajlandóságot, véték nélkül való életet éllünk, és lassanként távoztassuk el szívünket a földi dolgoktól; és tisztítsuk meg anyira, hogy az Isten szentségének lakó helye lehesen, és akkoron az Isten a mi szívünkben fog lakni, mint a maga tempomában, mivel tsak egyedül, a tiszta, és a szent lelkek az ő templomi.

[56b:] Évangélium

szent luk. 4. 38.

Fel kelvén pedig Jesus asynagogából, a simon házaban mene, a simon napa pedig nagy hideg lelésben vala, és könyörgének néki érette,⁴⁰ és melléje álván²⁰⁷ parantsola ahideg lelésnek, és elhagyá ötet, és mindgyárt fel kelvén szolgál vala nékik, mikor pedig anap el nyugodot volna, minnyájan akiknek, külömb féle nyavalyával való betegi válának, hozzája viszik vala azokat, ő pedig mindenikre kezeit tévén, meg gyógyittá őket, ki mennek vala pedig az ördögök sokakból,⁴¹ köáltván, és mondván, hogy te vagy az Isten Fia, és meg fedvén, nem hagyta vala azokat szollani, mert tudgyák vala ötet kristusnak lenni, meg virradván pedig ki mégyen vala egy pusztá helyre, és a seregek keresik vala ötet, és szintén hozzája menének, és tartoztattyák vala ötet, hogy elne menne töllök, kinek ő mondá, mert egyéb varasoknak⁴² ha szükség nékem hirdetnem, az Isten országát, mert azért küldettem, és prédikál vala, Gallilaeának synagogáiban

Magyarázat.

K. Mit jelent ahideg lelés, amelyből akristus meg gyógyittá a szent péter napaját?

F. Jelenti alelki betegségeket; melyeket alelki betegségek okozák,⁴³ amelyekből még az igazak sem vétetnek ki, ez élet folyása alatt, a melyben szüntelen kell viaskodniok, arosz indulatok ellen, ami hideg lelésünk, mondgya, szent Ambrus, a fösვნység,, a mi hideg lelésünk átiosztátalanság, ami hideg [57a:] lelésünk, anagyra vágyás, ami hideg lelésünk aharag.

⁴⁰ [Ékezethiba:] álván [a következő kérdésben] napját [áll napaját helyett.]

K. Mit tanulhatunk az Apostolok példáiból. kik könyörgének a betegért?

F Azt tanulhattuk hogy imádkozunk abetegségben lévő atyánk fiaiért. akristus némelykor inkább meg halgattya azokat. kik másokért⁵ imádkoznak. mint ha magokért imádkoznának, és gyakorta érdeme-
sebb dolog. másokért imádkozni mint magáért, mert a felebaráti szere-
tet mely azt tselekedteti, nem a maga hasznát tekénti benne.

K. Az aszszony maga nem könyörgeé a meg gyógyulásáért.?

F Az Évangélium arról nem szól, az ő hideg lelése jelenti arosz
¹⁰ kívánságoknak lelki hideg lelését, akik pedig ilyen nyavalyában van-
nak, nem hogy meg gyógyulásokért könyörögnének.²⁰⁸ de sőt még
szeretik nyavalyájokat. és nem kíványák meg gyógyulásokat,

K. Mit tselekedék ez az aszszony meg gyógyulása után?

F Mihent meg gyógyulását érzé, azonnal fel kele, és szolgálni kezdé,
¹⁵ akristusnak, és az Apostolinak, ez a példa arra tanyit hogy nagy
siettségel adgyunk hálákot Istennek. a midön testi vagy lelki, nya-
valyából meg szabadít minket. a háláadás²⁰⁹ pedig arra kötelez, hogy
az után, nagyob buzgosággal, és hűséggel szolgáljunk néki, és ami hiva-
talunkot, serénységgel, és figyelmeséggel végben. vivén, mutasuk
²⁰ meg [57b:] az által meg gyógyulásunknak valóságát.

K Mit tselekedék akristus, minek utánna a synagógában predikál-
lot, és tsudákot tett volna.

F A pusztában mene imádkozni. ezel példát ada tanítványinak és
szolgáinak., hogy²¹⁰ mitsoda szükséges hivatalok végben vitele után
²⁵ magokot el vonni egy kevés ideig. hogy ha a meg lehet. hogy imád-
ságokal. a mennyei áldást nyerhesék munkájokra

NAGY BÖJT 3^{DIK} HETIN VALO PÉNTEKEN.

Imádság.

Hinttsed uram kegyelmedet böjtölésünkre., úgy hogy meg tartván
atesti böjtöt. alelki böjtöt is meg tarttsuk, ellene mondván avéteknek.,
a mi urunk J. k.

²⁰⁸ <kö> könyörögnének. [Törlés a sorvégen, tollhiba miatt.]

²⁰⁹ háláadás [a—fölött áthúzott vessző.]

²¹⁰ hogy [Beszúrás.]

És midőn víz nélkül szükölködnék a nép²¹¹ egyben gyülenek, Mojses, és Aaron ellen, és pártot ütven mondanak, bár el vesztünk volna az atyánk fiai között az ur előtt, miért hoztátok ez ur gyekezetit apusztában, hogy mi, és abarmaink meg hallyanak, miért hoztatok ⁹ fel bennünket Egyiptusból,²¹² és elég rosszabb helyre hoztatok, melyet bé nem vethetni, mely sem fügét nem hozz, sem szőlőt, sem poma gránátot. annak felette innya valo víz sintsen, és el botsátván a sokaságot, bé menven Mojses, és Aaron., a szövetség hajlekába, artzal esőnek a földre. és kiáltának az urhoz, és mondanak, **[58a:]** ur Isten. ¹⁰ halgasd meg enépek kiáltását. és nyisd meg nekik kintsedet, az élő viznek kuttyát, hogy meg elégedvén, szünnyék meg kiáltások. és meg jelenék az ur ditsősége ő felettek, és szólla az ur Mojsesnek. mondván, vedd a veszőt, és gyűjds²¹³ egybe a népet, te, és Aaron a bátyád, és szollyatok a kö sziklának előttök,²¹⁴ és a vizet ád, és mikor ¹¹ ki hozod avizet akösziklából. igyék az egész sokaság. és az ő barmok, vévő azért Mojses a veszszöt, mely az ur szine előtt vala, amint meg parantsolta vala néki, egybe gyüjtven a sokaságot. a kö szikla elöt. és mondá nekik, halljátok párt ütök, és hitetlenek, vallyon ekösziklából hozhatunké vizet néktek, ? és midőn fel emelte volna Mojses akezét. ütven a veszszövel kétszer a kö sziklát. igen bőséges viz jöve ki, úgy hogy innék anép, s'abarmok, és mondá az ur Mojsesnek, és Aaronnak, mivel nem hittetek nékem, hogy meg szentelnétek engem az Israel fiai előtt, bé nem viszitek a népeket a földre, melyet nekik adok, ez az ellen mondásnak vize, ahol feddöttek az Izrael fiai az ¹² ur ellen. és meg szenteltetett ő bennek.

Magyarázat.

K. Honnét vagyon. hogy az Isten meg engedé. hogy Mojses az ő hív azolgája. aki mindenekben mindenkor oly tsudálatos hitét mutatá. ebben a tselekedetiben ahite meg gyengülyön.²¹⁵

²¹¹ <n> a nép [a — után p-t kezdett írni, de nem fejezte be.]

²¹² [Norvégén:] Egyiptus- [új sor elején:] tusból.

²¹³ gyűjds [j — utólagos beszúrás ű és s betűk közé.]

²¹⁴ [Javítva: előtte,-ből.]

²¹⁵ meg gyen<gelly>gülyön. [Törlés elválasztás után, a sor elején.]

F Meg engedé azért, hogy meg alázza, meg gyógyítsa, [58b:] vagy meg oltalmazza valamely belső kevélységtől, eszerent hagyja aválasztatit némely alkalmaságokban. bizonyos fogyatkozásokban esni, azért hogy meg üsmértesse vélek, a magok gyengeségit, és hogy magoknak ne higyenek. hanem az Istenhez folyamodgyanak. aláztoságal. és buzgoságal., és hogy vélek el hitesse, hogy tsak a kegyelmből tselekedhetnek jót.

K Nagy volté a Mojses vétke?

F Ugy tettik mint ha könnyü lett volna, mivel az ő kételkedése tsak attol volt; hogy fel haborodot volt. annak a háláadatlan népnek. az Isten ellen valo zugolodásán, és fel támadásán. ettől vagyon hogy meg nem tartá azt a sziv béli békeséget, és azt az Istenhez valo bizodalmat. amelyet mutata egész életinek minden tselekedetiben. el nem hitetvén magával. hogy az ur kedvezésel lehesen ahoz a fel támadot néphez, ez a pelda meg mutattya, mitsoda szükséges tsendes elmével járulnunk az ur eleiben.

K Ha amojses vétke oly könnyü volna,²¹⁶ miért bünteté meg az Isten oly keményen,²¹⁷ meg nem engedvén néki hogy bé menyen az meg ígért földre?

F Mert 1. a Mojses kételkedése. jelenté a sidok hüsegtelenségeket. a melyért meg nem érdemlék az Anyaszent egyházban valo meneteleket, melyet jelenté a meg ígért föld, 2. mert az Isten meg bünteti keményen fiainak vétkeket, azért hogy a más világon azt el kerülhesék, és vehesék jutalmát jó tselekedeteknek.

²⁵ [59a:] K. Mit jelent akő, a melyet meg üté Mojses, és a vessző. a melyel vizet botsáta.?

F A kö jelenté akristust, szent pál szerént., ő is az az élő viz. mely el ólttya a szomjuságunkot, és a vessző jelenté a lántsát, a mely vért, és vizet botsáta a kristus oldalából: jelentvén a kereszttségben lévő vizet. és kegyelmet, mely meg tisztittya aleket a bünből, el ólttya a világi jok után valo szomjuságot, és szomjuhozattya a mennyei jókót.

²¹⁶ volna, [v — helyén más betűt kezdett, de nem fejezte be.]

²¹⁷ keményen, [Első e — fölött áthúzott vessző.]

Jöve azért samariának városában, mely sikárnak mondatik, a majar mellett, melyet Jákob az ő fiának jofefnek adott, ót vala pedig ajákob kuta, jésus azért meg fáradván az utbol. ül vala akut mellett, vala ugy mint hat ora. egy aszszony jöve samariából vizet meríteni, mondá néki Jesus adgy innom (mert a tanítványi el mentenek vala avárosba. hogy eledelt vennének) mondá azért néki a samariai aszszony., mit kérsz, te sido lévén. én töllem innod, ki samariai aszszony vagyok., mert nem társalkodnak a sidok a samariaiakkal, felelé Jesus, és mondá néki, ha tudnád az Isten ajándekát. és ki²¹⁸ légyen aki néked mondgya, adgy innom, talám te kértél volna tölle, és élő vizet adot volna néked. mondá neki az aszszony, uram nintsen mivel meritened., és a kut mély, honnét vagyon azért élő vized, vallyon nagyob vagyé te az atyánknál jákobnál; a ki nekünk ekutat adta. éu öis abbol ivut. és a fiai, s'abarmai. felelé Jésus, és mondá néki. minden aki²¹⁹ evizből iszik, meg szomjuhozik, aki pedig iszik avizből,²²⁰ [59b:] mellyet én adok néki, nem szomjuhozik örökké. hanem a víz mellyet én adok néki, öbenne fel forro viznek kut fejévé lészen. az örök életre, mondá néki az aszszony, uram adgyad nékem azt a vizet hogy ne szomjuhozam, se ide ne jöjek meríteni. mondá néki Jésus, meny el hid elé a férjedet, és jöj ide, felelé az aszszony és mondá, nintsen férjem. mondá néki Jesus, jól mondád hogy nints férjed, mert ött férjed volt. és aki most vagyon. nem te férjed, azt igazán mondád, mondá néki az aszszony., uram látom hogy proféta vagy te. a mi atyáink ehegyen imádkoztak, és ti azt mondgyátok hogy jérusálemben vagyon ahely. ahol imádkozni kel. mondá néki Jésus, aszszony állat, hídgyed nékem, hogy el jött az ora, mikor sem ehegyen. sem jérusálemben nem imádgjátok az Atyát. tí azt imádgjátok²²¹ a mit nem²²² tudtok., mi azt imadgyuk a mit²²³ tudunk, mert az üdveség az sídoktól vagyon., de eljö az ora, és most vagyon. mikor az igaz imádok, imádgják az Atyát lélekben és igazságban, mert az Atya

¹⁸⁸ és ki [s-et — úgy látszik — utólag szúrta be az é és k betűk közti [közébe].]

¹⁸⁹ aki [Beszúrás.]

¹⁹⁰ avizből, [a — utólag beszúrt e-ből javítva.]

¹⁹¹ (mond) imádgjátok [imád: <mond> fölé írva.]

¹⁹² nem [Beszúrás.]

¹⁹³ [Íráshiba:] a mi tudunk,

is ilyeneket keres. a kik imádják ötet, lélek az Isten, és azoknak kik imádják ötet. lélekben, és igazságban kell imádniok, mondá néki az aszszony., tudom hogy eljö a Messiás, (aki kristusnak mondatik) mikor azért ő el jövend, meg hirdet nekünk mindeneket, mondá néki

⁵ Jésus. én vagyok aki veled szollok, és azonnal el érkezének a tanítványi, és tsudálkoznak vala, hogy az aszszony állattal beszél vala, mind azon által senki nem mondá mit kerdezkedel. vagy mit szollasz véle, el hagyá azért a vedret az aszszony. és a városba mene. és mondá az embereknek. jertek el, és lássátok az embert. a ki meg mondotta

¹⁰ nékem mind a miket [60a:] tselekedtem. nem de ő é akristus. ki menének azért avárosbol, és hozzája menének. azon közben kéri vala ötet atanitványok, mondván, Rabbi egyél., ő pedig mondá nekik. vagyon nékem enni valo étkem, melyet ti nem tudgyátok., mondának azért atanitványok egy másnak, valyon hozotté néki valaki enni,

¹⁵ mondá nekik Jesus, az én étkem az. hogy annak akararattyát kövessem. aki engem küldöt, hogy el végezem az ő dolgát, nem ti mondgyátoké, hogy még négy holnap vagyon, és eljö az aratás. imé mondom néktek, emellyétek fel szemeiteket, és lássátok atartományokat. mert fejérek már az aratásra, és aki arat jutalmát veszi, és gyümölsöt

²⁰ gyűjt az örök életre, hogy aki vet is együt örüllön. aki arat is. mert ebben, igaz a mondás, hogy más aki vet. és más aki arat, én titeket aratni küldöttelek. a melyben ti nem munkálkodtatok, egyebek munkálkodtak, és ti aző munkájokba állottatok. abbol pedig avárosbol sok samaritánusok hívének őbenne. a bizonyság tévő aszszony beszé-

²⁵ diért, hogy meg mondotta nékem mind azt, a miket tselekedtem. mikor azért hozzája mentek volna a samaritánusok. kérék ötet. hogy őt maradna, és két napig marada őtt. és sokkal többen hívének ő benne. az ő beszédiért és mondgyák vala az Aszszonynak. hogy már nem ate beszédedért hiszünk. mert mi magunk hallottuk, és tudgyuk, hogy

³⁰ bizonyára. ez avilág üdvezítője.

Magyarázat

K. A kristus miért akara szenvedni fáradtságokat. az utozások miat?

[60b:] F 1. Magára akará venni nyomoruságinkot. mi hozzánk hasonló halando testet vévén magára, azért hogy mi nekünk, erőt, és kegyelmet érdemlene., hogy békeséges türesem, és penitencia tarto

³⁵ lélekel. szenvedgyük nyomoruságinkot,

2.²²⁴ Még akará bizonyítani, hogy valóságos ember volna, és ez életnek, szükségű, és alkalmatlansági alá vettetet valamint mi, és hogy valójában akart szenvedni, és meg halni érettünk, az után fel támadni, menyben menni, azon testel melyet magára vett volt, és nekünk ²²⁵ arra bizodalmat adni, hogy ha mi is szenvedünk és meg halunk, ugyan²²⁵ véle együt fel is támadunk és menyben menyünk.

3. Hogy példájára valo nézve, ellene mondgyunk ez élet lágységának, és kényeséginek, és hogy az ő szolgálattyaért, és üdveségünkért, komény, munkás életre adgyunk magunkot.

¹⁰ K. A kristus miért kére mindgyárt innya. a samaritana Aszszonytól?

F. 1. Azért hogy beszédben eredhesen véle a vizről melyet meritet, 2. azért hogy alkalmatoságot adgyon az aszszonynak., hogy ő maga le kérjen abbol a drága vizből, melyről néki beszél, 3. azért hogy a szegényekhez valo szeretetre indittsa. mivel agazdagok, kik az Istennek akarják magokot adni, a szegényeknek adni kel. ha azt akarják, hogy az Isten is adgyon nékik,

K. Mitsoda Isten ajándékaról szól a kristus ennek az aszszonynak?

[61a:] F Arrol a kegyelemről, melyet maga akristus érdemlet nekünk, halála által, kegyelem, a mely szent Agoston szerént, az Isteni szeretetnek sugarlása, amelyet aszent lélek adgya szivünkben, és amely nem tsak meg üsmérteti velünk ajót. hanem még azt taalekedteteti is, menyei örömel, és gyönyörüségel.

K. A keresztyének. nem üsmériké ezt az ajándékot?

F Látni valo. hogy nagyob része nem üsméri., mert ha üsmérné, kívánná is, de ahoz sokan vannak idegenységel, a mostani keresztyének közül, ki. üsméri meg betsülhetetlenségit az alázatoságnak, aszegénységnek, békeséges türésnek, mind ezek egyik részei, annak az ajándéknak, nem láttuké minden nap, hogy ezeknél anagy jó erkölcsöknél, nagyobra betsülik ahejában valóságot. jószágot, egy kis ideig tarto gyönyörüséget. amelyektől elkel távozni. akarattyuk ellen, hogy lehetne tehát azt el hinni, hogy sokan akeresztyének közül üsmériké ezt az ajándékot.

K. Mi okbol sugarlá az ur ennek az aszszonynak hogy élő vizet²²⁶ kérne tőlle?

²²⁴ (K.) 2.

²²⁵ (véle együt,) ugyan véle együt

²²⁶ ví:(vez)zet [Törlés elválasztás után, a sor elején.]

F A könyörgésre akará elméjit fel indítani, hogy a kegyelmet szent kívánsággal kérje., a melyet az élő vízhez hasonlítottá. mert az életet ad lelkünknek, a mennyei dolgokra indította, el ölttá benne a földi dolgokhoz való szomjuságát, és kívánságát,²²⁷ arosz kívánságoknak sebeségit le tsendesitti benne., és meg tisztította avéteknek szenyéből, ajó tselekedeteknek gyümölsét hozattya véle.

K Mit jelent a Jákób kuta. melynek vize tsak kevés ideig ölttá el aszomjuságot. és miben különbözik attol aviztól melyet a kristus ígér?

10 F A, kut viz, jelenti avilági gyönyörüségeket;²²⁸ amelyek²²⁹ még in-[61b:]káb szomjuhozatttyák azokat. kik azokból²³⁰ isznák; és a melyek nem hogy meg enyhitenék., de²³¹ de söt még fel gerjesztik aszomjuságot. és soha bé nem töltik, az ember kívánságit., ellenben pedig a viz, melyet a kristus ígér, egészen bé tölti azt, aki abból iszik. és
15 tsak a mennyei dolgokat suhajtattya véle.

K Mivégre adá értelmére a samaritana aszszonynak akristus. hogy tudva volna nála. az ő tisztátalan élettje?

F Meg akará néki mutatni, hogy ő benne fellyeb való elme volna. az emberi elménél, hogy annál is nagyob figyelmeteséget lenne inté-
20 sire, azért is tselekedé. hogy abban a szent szégyenben hozza, rendeltenségiért, amely avalóságos meg térésre, és penitentziára vinné ötet, amelyek nélkül nem lehetne része, az örök életre fel főrró viznek kut fejében. se az üdveségnek kegyelmében.

K. Miért beszélle néki az Isteni imádásnak modgyárol. nem halad-
25 dáé a felyül elméjit egy olyan aszszonynak. aki mindenkor tisztátalan életet élt?

F Mert avallásnak legg fővebb része a, hogy az Istent imádjyuk, anélkül az Istent nem szolgállyák. egyszers mind fel is nyittá szemeit ennek az Aszszonynak. hogy meg láthatná ezt a nagy igazságot.

30 K Mitsoda az Isteni²³² imádás?

F Az Istent imádni a, hogy ötet szivesen szeresék: mivel ötet szeretve imádjyák. ezen szeretet nélkül, nem lehet valóságos vallás,

²²⁷ szomjuságát, és kívánságát, [Mindkét szónál a szóvégi á—o-ból javítva.]

²²⁸ gyönyörüségeket; [gy — helyén más betűt kezdett, de nem fejezte be.]

²²⁹ amelyek [ek: sor fölötti beszúrás.]

²³⁰ <ab> azokból [azok: <ab> fölél írva.]

²³¹ <d> de

²³² Isteni [i — t-ből javítva.]

no áttatóság, az Istent imádni tehát a, hogy ötet szi-[62a:]vünkből szeresük, mindenekben alája vessük magunkot, tsak az öakarattától függünk, és az alá vessük, minden szándékunkot, és tselekedetinket, hogy ő előtte magunkot meg alázuk, és le borulván előtte, valyuk meg, hogy tsak nyomorultak. tudatlanok, és vétkesek vagyunk, és hogy kegyelme nélkül, semmi néki tettzető dolgot nem tselekedhetünk., hogy magunknak., és roszt hajlandóságinknak meg halyunk. nékie szentelvén tétstünket, lelkünket. és érzékenységinket, ez tehátavalóságos imádás. ilyen áldozatot kel nékie²³³ ajánlani, minden időben. és minden helyen. a kristuséval együt, a ki feláldoztatot akereszt fán, hogy minket meg békéltessen az attyával., és aki az oltárokon ajánlya magát velünk együt, hogy halálának érdemiben részesülhesünk.

K. Mitsoda az Istent, lélekben. és igazságban imádni?

F A lélekben való imádás a, hogy ötet, tiszta, és haszon keresés nélkül való szeretettel szeresük, a mely tsak egyedül ötet tekéttse, és nem ajutalmat. hogy lelki, és belső szolgálatal imádgjuk, és ne tsak külső Ceremoniákkal. vagy a haszonért, valamint a sidok, kik tsak a földi jókót tekéntették, az²³⁴ igazságban való imádás a, hogy ötet imádni kel., a tévelység, és hamiság, esze elegyitések nélkül, nem úgy mint a samaritánusok, kik esze elegyittik vala a bálványok tiszteletit, az Isten tiszteletével, hogy ötet imádgjuk azoknak az igazságoknak szeretetével., a melyeket ki nyilatkoztatot nekünk, és mind azokat a melyek tekéntik ahitet, és atitkokot, és mind a melyek tekéntik aszokásokat.

K Miért tsudálokozának azon atanitványok hogy akristus²³⁵ egy aszszonyi állatal beszélt?²³⁶

F. Mert az igen ritka dolog vala előttök, de ahitből való. [62b:] tisztelet, melyel valának hozája, mint mesterekhez, nem engedé²³⁷ hogy azon meg botránkoznának, se hogy helytelen kérdéseket tennének néki, akristus azért akará hogy ezt írásban tennék. hogy ebből meg tanullyuk el kerülni. az aszszonyokkal való beszélgetést, hogy ha arra aszükség. és aköteleség nem viszen., avélek hoszas, gyakorta való és barattságos beszélgetes igen veszedelmes.

²³³ nékie <im> ajánlani,

²³⁴ az [Beszúrás.]

²³⁵ hogy akritus <ho> egy [Elírás.]

²³⁶ [beszélle: alak is olvasható.]

²³⁷ engedő [Beszúrással javítva: engeből.]

K. Mit jelent a veder, melyet a samaritána aszszony el hagyá.

F Jelenti szent Agoston szerint, arosz kívánságot, amelyel a világi gyönyörűségeknek meg romlot vizit merittik, melyet jelent akut, jelenti még arosz szokásokat., és a vételkre vivő alkalmatoságokat,
5 a melyeket el kel hagyní, azoknak kik Istenhez akarnak térni,

K Mit jelent ennek az aszszonynak siettsége, amelyel akará meg²³⁸ üsmértetni akristust a lakosokat.?

F Ebből ki tettzik, hogy valamint avilágnak és arosz hajlandóság-
nak ellene mondása, első jele avalóságos meg térésnek, a második
10 jele a buzgoságnak, az, amelyet mutatnak avalóságos penitentzia
tartok, hogy másokat is az Istenhez vezethessék, és részithessék
öket is abban az elrejtet gazdagságban a melyet, oly boldogok voltak,
hogy meg találhatták.

K Mit tésznek akristusnak ezek a szavai az én étkem, a, hogy az
15 én Atyámnak akarattyát tselekedgyem?

F A kristus meg akará mutatni ezek által az Apostolinak, hogy
azért küldetettvén el, hogy a lelkeket oktassa, és meg szenteltye,
eléb valonak is tarttya azoknak szükségeket., a magáéna, és hogy
[63a:] ennek az aszszonynak., üdveségiért az ételt, és az italt, el
20 felejtette volt. ezel példát akara adni, a lelki pásztoroknak., hogy
igen nagy figyelmeteséggel adgyanak lelki eledelt areájok bizatatot
lelkeknek, és hogy gyakorta a magok szükségeket is el kel mulatni,
hogy végben vihesék szolgálattyokat., a hívek is meg tanulhatták
minyáján ebből, hogy minden ételek, gyönyörűségek, tsak alégyen.
25 hogy mindenben az Isten akarattyát kövessék, erre valo nézve, tar-
toznak magokat oktattatni, az Evangyéliumra., a melyben fel vagyon
téve az Isten akarattyá, hogy hivataljokot²³⁹ meg tudhasák és hogy
bé tölthessék, hűségel, és szeretettel.

K. Mit tésznek ezek aszó, aki vett²⁴⁰ is örüllön, aki arat is?

F Azt teszik, hogy a proféták el vetvén az igazságnak magvát,
30 a lelkekben, és el készítvén az Évangyélium predikálására, mind
ezek, mind az Apostolok, kik munkálodnak az aratásán, meg fogják
látni, ki mondhatatlan nagy örömel, amennyekben, azokat alelke-
ket, a kiknek üdveségekért ők munkálodtanak, és együt el venni
35 munkájoknak jutalmát.

²³⁸ akará meg <akará> üsmértetni

²³⁹ hivataljokot [v-t-re írva.]

²⁴⁰ [t.i. vet]

K. Mit kel gondolnunk a samaritánusok hitéről, akik hisznek egy ~~az~~szavára, és a sidok hitlenségéről, akik akristus szavainak, és tuda tételeinek nem hisznek, ?

F. Imádkyuk az Istennek meg foghatatlan itéletét, aki irgalmasá-
go²⁴¹ téssen némelyeket, és aki el hágy másokat a magok hitlenség-
gekben, az ő imádásra méltó böltseségének rendelése szerint. és
teknittsük meg nagy háláadásal., hogy min-[63b:]ket meg külö-
bötetett másoktól. akiket vakságokban el hagyta, egy szoval, ebből
meg láthattyuk, hogy el nem kel mulatni azokat az indulatokat,
¹⁰ a melyeket a kegyelem gerjeszti fel szívünkben, és azokat meg ne
vesstük., se haszontalanoká ne tegyük, a földi dolgokhoz valo ragasz-
kodásunkal.

NAGY BÖJT 3^{DIK} HETIN VALO SZOMBATON.

Imádság

örök mindenható Isten kérünk tégedet, mint hogy meg előződ
szánakodásodal nyomoruságinkot., ad meg minékünk azt is, hogy
¹¹ néked tethessünk, meg tisztítván magunkot a szent tselekedetekel.
és az üdveséges böjtölésekel, kérünk tégedet ami urunk, J. k.

Epistola.

Dan. 13. 1.

Es vala egy férfiu, ki babylonban lakik vala, és annak neve joakím,
és vön susanna nevü feleséget a Heltziás leányát ki igen szép, és
Isten felő vala, mert a szüléi mivel hogy Isten félök valának, oktatak
¹⁰ az ő leányokot a Mojses törvénye szerint. joakim pedig igen gazdag
vala, és gyümölcsös kerte vala közel aházához. és ő hozzája gyűlnek
vala a sidok, mivel betsületesebb vala minnyájoknál, és rendelte-
tőnek anép közül két vén bírák, abban az esztendőben, kik felől
szollot az ur, hogy a hamiság babylonból, a vén bírától származot,
¹¹ a két lattatnak vala a népet igazgatni, ezek gyakorollyák vala a
joakím házát, és azokhoz jönnek vala minyájjan akiknek törvények

²⁴¹ irgalmaságot [Javitva: *irgalmaságotból*, az ékezet áthúzásával.]

vala, mikor pedig anép meg tért volna dél tájban., bé megyen [64a:]
 vala susánna, és sétál vala férjének gyömölcsös kertében. és láttyák
 vala avének hogy mindennap bé menne, és sétálna, és fel gerjedének
 az ő kívánságára. és el fordították az ő elméjeket, és le hajták szemeket.
⁵ hogy ne látnák az eget, se meg ne emlékeznének az igaz ítéletekről.,
 az okáért meg sebesedve valának mind ketten annak szerelmében.,
 és meg nem jelenték egy másnak fájdalemet, mert szegyenlik vala
 meg jelenteni egy másnak az ő kívánságokat. véle akarván hálni.
 és figyelmeznék vala minden nap szorgalmatosaban, hogy látnák
¹⁰ ötöt, és mondá egyik amásikának, menyünk haza. mert ebédnek
 orája vagyon, és ki menvén el távoznak egy mástól, és mikor viszá
 tértek volna, egybe találának, és tudakozván egy mástól az okát,
 meg vallák akivánságokat. és akkor együt időt rendelének, mikor
 találhatnak ötöt egyedül. lön pedig, mikor alkalmas napra figyel-
¹⁵ meznének., bé mene susánna akertben szokása szerént tsak két
 leányal, és meg akara mosodni, mert hévség vala., és nem vala őt
 senki, akét el rejtet, és ötöt szemlélő véneken kívül, mondá azért
 aleányoknak, hozzatok nékem olajt, és szappant; és akert ajtait
 zárjátokbé., had mosodgyam meg, és meg tselekedék a mint parant-
²⁰ solta vala. és bé zárák a kert ajtait. és ki menének a hátulso ajton,
 hogy el hoznák a miket parantsolt vala. és nem tudgyák vala, hogy
 a vének őt ben el rejtettek, mikor pedig ki mentek volna aleányok.
 fel kelének a két vének. és hozzája futának, és mondának, imé akert
 ajtai bé vannak zárva, és senki minket nem lát, és [64b:] mi²⁴² ate
²⁵ kívánságodban vagyunk, azokáért engedgy nekünk, és közösüly
 velünk, hogy ha nem akarod; bizonságot mondunk ellened, hogy egy
 ifiu volt veled, és azért küldötted ki a leányokat tölled, fel fuvász-
 kodék susánna, és mondá, szorongatásim vannak minden felől. mert
 ha ezt tselekeszem, halálom az nekem., ha pedig nem tselekeszem,
³⁰ ki nem menekedem kezeitekből, de jobb nékem, tselekedet nélkül
 kezeitekben esnem, hogy sem vétkeznem az ur szine előtt, és fel
 kiálta. nagy szóval susánna, és fel kiáltának avének is ellene; és el
 futa egyik a kert ajtaihoz, és fel nyitá. mikor azért hallották volna
 a kiáltást a házi szolgálak a kertben., bé rohanának az hátulso ajton. hogy
³⁵ látnák mi volna, minek utánna pedig avének szollának, felette igen
 pirulának aszolgák, mert soha nem mondatott vala olyan dolog
 susánna felől, és lön másod nap, és midön el jött volna a nép jóákim-

²⁴² <mi> mi [Törlés új lap elején, első sor fölött.]

hoz, az ő férjéhez, el jöve akét vén is. rakva lévén hamis gondolattal. susanna ellen, hogy meg ölnék ötet, és mondának a nép előtt, küldgyetek susánnához, a Heltziás leányához, a joákim feleségéhez, és mindgyárt el küldének, és el jöve a szüléivel, és gyermekivel. és minden rokonival. susanna pedig igen gyenge vala, és szép ábrázatu, azok pedig ahamisak. meg parantsolák hogy fel fednék, (.mert bé fedve vala,;) hogy akár tsak ugy elégednének meg az ő szépségivel. sirnak vala. az övéi, és minyájan akik üsmerték **[65a:]** vala ötet, fel kelvén pedig akét vén anép közöt. akezeket a fejére tevék.

¹⁰ ki sirván fel tekinté azégre, mert az ő szive bizakodik vala az urban. és mondának avének, midön mi egyedül sétalnánk akertben. bé jöve oz két leányal., és bé zárá akert²⁴³ ajtait, és el botsátá tölle az leányokot, és hozája jöve egy ifiu, ki el rejtezve volt. és közösüle véle, mi pedig mikor akertnek szegeletiben volnánk, látván a gonoszságot hozzájuk futánk, és láttuk őket egy másal közösülni, és az ifiat ugyan meg nem foghattuk, mert erősebb volt. nálunknál, és fel nyitván az ajtot el szaladot. ezt pedig mikor meg fogtuk volna, meg kérdök ki volna az ifiu, és nem akará meg vallani nékünk, edolognak tanui vagyunk, hitt nékik a sokaság ugy mint véneknek, és a nép bírának,

²⁰ és halálra itélék ötet, fel kiálta pedig nagy szoval susanna, és mondá. örök Isten, ki a titkoknak tudója vagy, ki mindeneket tudsz, minek előtte meg légyenek, te tudod hogy hamis bizonytságot szollottak én ellenem, és imé meg halok, holot semmit nem tselekedtem azokban, a miket ezek gonoszul költöttek ellenem, meg halgatá pedig az ur

³⁰ Isten az ő szavát, és mikor ahalálra vitetnék, fel indittá az ur egy ifiu gyermeknek szent lelkét. kinek Daniel vala neve, és fel kiálta nagy szoval. tiszta vagyok én, ennek vérétől, és az egész nép hozája fordulván, mondá, mitsoda beszéd ez, a melyet szollál, ki midön közöttök állana, mondá, **[65b:]** Illyen balgatagok vagytoké Izrael²⁴⁴

⁴⁰ fiaí, nem itélvén, se nem üsmervén az igazat, halálra kárhoztattátoké az Izrael leányát, térjetek viszá az ítéletre. mert hamis bizonytságot szollottak ellene., viszá tére azért anép siettségel; és mondának néki avének, jöj ide, és üllj közinkbe, és jelensd meg nékünk, mert nékod adta az Isten a vénségnek tiszteletit. és mondá nékik Daniel,

⁵⁰ válaszsztátok el őket távul egy másol., és meg ítélem őket, mikor azért el váltak volna egy másol elé hívá az egyikét közüllök, és

²⁴³ akert [e—fölött áthúzott vessző.]

²⁴⁴ [Íráshiba:] Izrae

mondá néki. gonosz napokba viszá aggot. most jöttek elé ate büneid. melyeket ez előt tselekedté. hamis ítéleteket itélvén. az ártatlanokot el nyomván, és el bocsátván a vétkeket., holot az ur mondotta, az ártatlant, és az igazat meg ne öllyed, most azért ha láttad ötet

⁵ mond meg mitsoda fa alat láttad őket beszélgetni egy másal. ki mondá. schinus fa alat. mondá pedig Daniel; igazán hazudál a fejedre. mert imé az Isten Angyala. sententziát vévén tölle, két felé vág tégedet; és azt félre állatván, hagyá a másikat eljöni, és mondá néki, kanaának, és nem judának magva, a szépség tsalt meg tégedet, és a kivánság el fordította ate szivedet, így tselekesztek vala

¹⁰ az Izrael leányival, és azok félvén, szolnak vala néktek. de a juda leánya, nem szenvedte el ati hamiságtokot, most azért mond meg nekem. mitsoda fa alat láttad őket egy másal beszélgetni, ki mondá tölgy fa alat. mondá pedig Daniel igazán hazudtál te is ²⁴⁵ [66a:]

¹⁵ fejedre. mert it vagyon az ur Angyala, fegyvere lévén. hogy két felé vágjon téged, és meg öllyön titeket, fel kiálta azért az egész gyülekezet nagy szoval. és áldák az Istent, aki meg szabadította az ő benne bizokot, és fel támadának aket vén ellen. (mert meg győzte vala őket Daniel az ő szájokból, hogy hamis bizonytságot mondottak.)

²⁰ és tselekedének vélek. a mint gonoszul tselekedtek vala, felebaráttyok ellen, hogy a mojses törvénye szerint tselekednének, és meg ölék őket, és meg szabadula az ártatlan vér az napon.

Magyarázat

K. Minek tulajdonítja. az irás azt, hogy susánna oly álhatatosan álla ellene a kísértetnek.?

²⁵ F Annak tulajdonítja, hogy a szüléi jól nevelték volt, mert mint hogy igazak valának, az leányokot is, az Isteni félelemre intették, mivel aszülék igazsága abban áll, hogy ezt az hivatalt végben vigyék, mert elegg szükségesebb., az ő üdvösegek, és a gyermekeké ezen áll, mivel ha agyermekek rendeletlenek, és rosز erköltsüek,

³⁰ azt tsak amagok gondatlanságoknak tulajdonítsák. mivel leggyakortáb ettől vagyon. *havalaki* mondgya szent pál. 1 tim. 5. 8. *az övéire, és főképpen házanépére gondot nem visel. ahitet meg tagadta, és ahittelennél aláb valo. Az anyák* mondgya meg másut 1 tim. 2. 15.

²⁴⁵ a [66a:] a fejedre

üdvözülnek a fiak szülése által, ha meg maradnak ahítben., és a szeretetben, és a szentségben jozanságal.

K. Susánna, nem álhataé avének kérésire. hogy ahalált elkerülhese?

⁸ [66b:] F Nem, mert soha sem szabad leg kisebb vétket is tselekedni hogy a testi halált el lehesen kerülni, annál is inkább nem szabad olyan nagy vétket tselekedni mint aházáság törés. vagy más egyéb tisztátalanságot, mivel el akarván atesti halált kerülni, örökös halált szereznének magunknak, ezért is mondá ez a tisztaság szerető ¹⁰ aszszony. ha ezt tselekeszem, halálom ez nékem. mivel az élő Isten kezeiben esem, és örökül el veszek. de jobb nékem tselekedet nélkül kezeitekben esnem., hogy sem vétkezem az ur szine előtt, ezen példából meg tanulhattuk, hogy inkább el kerülyük avétket., mint akár mely veszedelmet, mint hogy annál nagyob veszedelem nintsen., ¹¹ a léleknek üdvéségit nagyobra kel betsülni. a világ jóvánál., abetsületnél. és az életnél, ezt az igazságot meg bizonyították amartyumok, de hová kel²⁴⁶ nagyob bizonyság erről. mint akristus halála.

K. Susánna, miképpen vévé, halálra valo iteletét?

F Meg marada álhatatosan ahítben., és az Istenben valo remén-
¹² ségben., alázatos bizodalomal emelé hozzája könyörgését, és eleiben tévé ahamis biraknak igazágtalanságokat, az Isten azonnal meg is halgatá könyörgésit, és egy gyermekben. hatalmas oltalmazot támaszta néki, akit nevezék Danielnek, aki is az egész népet az igazságra téríté; és azokat ahamis vádolokot, azon büntetés alá itélé, ¹³ a melyre itélték vala azt az ártatlan²⁴⁷ aszszonyt ez a példa nagy vigasztalásunkra lehet nekünk, a midön nagy veszedelmekben., és keserves állapotokban esünk, mivel az ilyen állapotokban bizodalomal kel az Istenhez kaptsolnunk, magunkot. ő el nem távozik, hogy el esenek, azok kik hozzája támasz- [67a:] kodnak, de söt még, ha ¹⁴ hozzája hivek, segedelmit nyujtja, meg oltalmaz, és meg vigasztallja.

K. Az Isten miért támaszta arra egy gyermeket, hogy meg üsmertesse susánának ártatlanságát, és meg mentse ahaláltól?

F Hogy meg mutassa nekünk, hogy az ő kezében minden féle esz-
¹⁵ köz, jóvá léssen., hogy aleg gyengébb eszközel. haszontalaná teheti

²⁴⁶ hová kel (ennél) nagyob

²⁴⁷ [Javítva: ártatlantól, a t betű törlésével; a törlés helyén a tinta összedőlt.]

ahamisaknak igyekezeteket, hogy ha pedig némelykor avilági hatalmasokkal viteti végben rendelésit. reájok szüksége nintsen., azt a leg aláb való emberel is végben vitetheti. amint ezt meg mutatá az Anyaszent egyháza fel álitatásakor., a melyre olyan tizen két személyt választá, akik alaton rendüek valának, erő, betsület, és tekintet nélkül, ezeket szabaditató meg az egész világot az ördög kegyetlen-sége alol, *eszerént.* mondgya szent péter, 2. petr. 2. 9.²⁴⁸ *tudgya az ur, az²⁴⁹ Isten fölökét akisértetből meg szabadítani, ahámisakot pedig az ítélet napjára a kínzásra meg tartani.* kitsoda az, aki az urban bizot volna,¹⁰ és tölle. el hagyatatot volna. mondgya abölts.

K Miért mondgya az irás, hogy avéneknek az előtt tett vétkek elő jönnek?

F Mert susanna ellen való hamis vádolások, és hamis tanu bizony-ságok, melyeket az ő ártatlansága ellen tettek volt. aző hamiságok-nak mértékét bé töltötték vala, és ilyen formában ez az utolsó véték., az több vétkekért való büntetést. igazságosan okozá nekik, **[67b: üres]**

[68a:] K Miért hogy az Isten meg nem szabadította a veszedelem-ből mind azokat a le nyomatot ártatlanokat, valamint meg szabadította susánnát?²⁰

F Azért, mert²⁵⁰ meg akarja némelykor próbálni az ő békeséges türesek, és álhatatoságokat, hogy érdemek szerént meg koronáz-hasa őket, erre való nézve meg kel bátorodni az igazaknak, kik el nyomatot állapotban vannak, akiknek mindent inkább el kel szenvedni, mint Isten ellen., leg kisebb hűségtelességben esni, mivel,²⁵ ha ez életben látható képen meg nem segíti is ártatlanságokat, a másikában. sokal nagyob jutalmat fog azért adni, erre való nézve. ha sokakat meg szabadított is ellenségek kezéből, de sokal még többeket azoknak hatalmak alatt hagyot. meg szabadította susánnát, és a három ifiat, a kikről szól Daniel., de meg nem szabadította ilyen for-mában a szent Makabaeusokat., se amaga Fiát, akit halálra adá éret-tünk, se azt a sok számú martyrokat. ő mindeneket, az ő bölts ren-delése szerént rendel el. a mely rendelés igazságos. és méltó imádásra.

²⁴⁸ <9> 2. 9.

²⁴⁹ az [Beszúrás.]

²⁵⁰ mert [Beszúrás.]

Jesus pedig az olaj fák hegyére mene, és ismég regel atemplomba jöve, és az egész nép hozzája jöve, és le ülvén tanította vala őket, hozának pedig az irás tudok, és a farisaeusok. egy házasság törésben találtatott aszszonyt, és középre állaták azt, és mondának néki, Mester, ¹¹ *ez az aszszony most találtatott házasság törésben. atörvényben pedig Moyses meg parantsolta nekünk. hogy effélét meg kövezük, te azért [68b:] mit mondasz, ezt pedig mondgyák vala kisértvén ötet. fel emelkedvén, mondá nekik, a ki bün nélkül vagyon közülletek, elsőben avessen követ reája, és ismég alá hajolván. ir vala aföldön,* ¹² *halván pedig egyik a másik után ki menének, el kezdvén avéneken, és Jesus egyedül marada, és az aszszony közepén álván, fel emelkedvén pedig Jesus, mondá néki, aszszony holvannak akik téged vádolnak vala, senki nem káhoztatoté téged, ki mondá senki uram. mondá pedig Jésus, en sem káhoztatlak²⁵¹ teged, eredgy és már többé* ¹³ *ne vétkezél:*

Magyarázat

K. Mit gondolsz ezeknek a farisaeusoknak tselekedetiről, kik házasság törésben találtatott aszszonyt visznek²⁵² a kristus eleiben.?

F Az ő tselekedetekben. tsalárdságal valo buzgoságot látok, és hogy mitsoda vak merőségel mérik vadolni azt az aszszonyt, holot ¹⁴ *ők sokal vétkesebbek valának annál a személynél, az ő kevélységekért, és azért az irigységekért. a melyel valának akristushoz. akit is kiörteni akarák, és meg akarák fogni szavaiban, hogy had vádolhassák. ötet, kegyetlennek ha büntetésre itéli az aszszonyt. vagy törvényt nem tartanak. ha büntetésre nem itéli,*

K. Mi formában kel gondolkodnunk az ilyen tselekedetről.?

F vizsgáljuk meg magunkot, és meg látjuk. hogy hason-[69a:]ló dolgok törtennek mi velünk gyakorta. mi igen utálljuk a mások nagy, és otsmány vétkeit. annak ugy is kel lenni. de mi akik másokat ítélünk. oly keménységgel. sokal vétkesebbek vagyunk azoknál. az ¹⁵ *isten előtt, mi kevélységből, és irigységből, az Isten szolgainak*

²⁵¹ [Elírás:] kárhoztat

²⁵² visznek | Előtte más szót kezdett írni, de az első betűt sem írta ki.]

tsalekedeteket roszra magyarázuk. hogy őket meg kissebbítsük mások előtt, olyan dolgokat fogunk reájok, amelyekről ők soha nem gondolkodtanak, mind ezek, annál is nagyobb vétkek, hogy lelki vétkek lévén, hasonlítanak az ördögéhez

5 K. Mit felele a kristus, a farisaeusok tsalárd kérdésekre.?

F Nem felele nékik mindgyárt egyébel., hanem halgatásával, le hajolván. irvala²⁵³ ujjával a földön., mint ha nem figyelmezet volna kérdésekre, és mint ha el akarta volna kerülni, ítéletet tenni erről adologrol., és meg felelni olyan kérdésekre, amelyek tsak arra valok
10 valának, hogy okot találhassanak benne. hogy vádolhasák, és meg kisebithesék a nép előtt. akár miképen felellyen ezen halgatásával, de meg akará vélek ereztetni az ő ellene valo tsalárdságokat. és méregel tellyes irigységeket. ezel minket arra tanit., hogy mitsoda okoság. és vigyázás. kel felelnünk azoknak, kik rosz szándékból,
15 valo kérdéseket tesznek nekünk.

K A kristus meg feleleé végtire kérdésekre?

F Tsak akkor felele meg nekik mikor arra szorgalmaztaták. de az ő felelete tellyes vala böltseségl., olyan ítéletet ada, a mely meg hatá lelkek üsméretit, ahoz abelső birohoz küldé őket, akit magokban
20 hordoznák, és aki elejekben téski. [69b:] egész életeket, de egyszers mind, meg is üsmerteté vélek, hogy nem aláb valo vétkesek, annál, akit oly keményen vádolnának, *aki bün nélkül vagyon közületek, elsöben avessen követ reája.* mondá nékik., avalo hogy ez az aszszony meg érdemlé akövezést. hogy meg büntetessék atörvény szerént.
25 de nem olyanoktól, kik ő magok is meg érdemlették volna abüntetést, mint hasonló. vagy még nagyobb vétkekben lévök, egyik bünös a másikat nem ítélni, ilyen formában ameg válto atörvény ellen semit nem monda, se a vádlat aszszonyt nem kárhoztatá, és olly mértékletes bölcs feleletet ada, amely eleget téssen atörvény igazságának, és azt az kegyeségit is meg tartá. a mely ő néki természete szerent valo volt, de a mely egyszers mind. kárhoztatá kevélységit, és szemtelenségit a vádloknak,

K A kristusnak ezen feleleti mire tanit minket.?

F Arra hogy gyakorta magunkban szálljunk., valójában gondolkodjunk fogvatkozásinkrol, vádollyuk bé magunkot Isten elöt, és inkább itéllyük magunkot, mint sem²⁵⁴ felebarátunk fogvatkozásit,
35

²⁵³ [Sor fölötti beszúrással javítva: *irvaból.*]

²⁵⁴ <se> mint sem

²⁵⁵ a <rosz> gonoszokat

ha más kőpen tselekednénk, nagy fogyatkozás volna, és rosszabbá tenné Isten előtt, mint akár mely nagy tzigéeres vétékben élő bünöst, példának okáért, egy maga hit kevély szüz, az Isten itélete szerint vétésob, mint sem egy rendeletlen életü aszszony. de aki vétkeiért még alázza magát.

K Mit tselekedének a farisaeusok halván ezt a választ?

F Meg ütözének ezen az igazságon, melyet akristus tett elejekben, és olyanoká lének, mint ha lántsát ütöttek volna szivekben., és el pirulván, halgatásal ki menének egyik [70a:] a másik után, nem merék azt mondani, hogy véték nélkül volnának, tartván attól, hogy még többet is ne halyanak olyat, a mi nekik nem tettzenék., ugy anyira hogy Jésus egyedül marada, és az Aszszony középen álván,

K A kristusnak; ezekből a szavaiból, következik a, hogy egy biro, egy gazda, egy atya, vétékben lévén, meg ne büntethesse az alatta valót.?

F A kívánatos dolog volna, hogy ő magok meg fedhetetlenek volnának, de aző vétkek, ki nem veszi kezekből a hatalmat, hogy meg ne büntessék a vétkest, mind azon által kötelesek erre valo nezve. Isten előtt, hogy jobb rendben élyenek, és nagyob ártatlanságban, mint akiknek jó példát kel adni, ami pedig ezeknek meg vagyontúlva, ahogy, ne rosz indulatból kíványák avétket meg büntetni, valamint a farisaeusok, hanem olyan indulatból, hogy igaságot tegyenek, a gonoszokat²⁵⁵ meg jóbbítsák, és a vétket vélek el hagyasák, ehelyes, és rendes, és erre kötelesek mind azok, kiknek hatalmok vagyont másokon., azért egy fejdelem, egy atya, egy biró, egy gazda, meg büntethetik avétkeseket., ha szinte magokot vétkeseknek érzik is lenni, de a büntetés szánakodásal., és belső²⁵⁶ szégyenel légyen.

K. Mitsoda lelki hasznunkra kel forditanunk, akristus példáját, aki oly kegyeséget bánik azzal az Aszszonyal.?

F Tanullyuk meg ebből apéldából, hogy a felebaráti szeretetnek határában kel tartani, amód nélkül valo buzgoságnak indulatit, szánakodo elmével, békeséges türevel, és szenvedéssel kel lennünk, avétkesekhez, a vétkek melyeket érzünk [70b:] magunkban, nem megedik meg, hogy őket meg vessük, nyomorgasuk helytelen valo buzgosággal, de sőt még a felebarati köteleség arra viszen., hogy mindeben szolgáljunk, avétkeseknek, a miben töllünk lehet, hogy meg térjenek.

²⁵⁵ [Kereszttel jelölt beszúrás a lapszölen.]

NAGY BÖJT 4^{DIK} VASÁRNAPON.
melyet a község. gusaly vasárnapjának nevezi²⁵⁷

Imádság

A mi bűneinkért való keserőségünkben. kérünk minden hato Isten tégedet. add meg nekünk malasztodnak. vigasztalását, és hogy élhesünk, annak kegyeségivel. ami urunk. J. k.

Epistola.

szent Pál. Galat. 4. 22.

Mert irva vagyon. hogy Ábrahámnak két fia volt, egyik aszolgálotol. amásik a szabadostol. de aki aszolgálotol. test szerént született, aki pedig aszabadostol. az ígélet által, mellyek példában mondtak, mert ezek akét testamentum, egyik ugyan a sina hegyén, szolgálatra szülvén, mely az Ágár, mert a sina hegye Arabiában vagyon, mely ahoz foglaltatot mely most Jérusalem.. és szolgál az ő fiaival, ama fen lévő Jérusálem pedig szabados. mely a mi anyánk. mert irva vagyon. vigadgy magtalan., aki nem szülsz, örvendez és kiálts,²⁵⁸ aki nem nemzesz, mert sokal többek az el hagyatattnak fiai, hogy sem annak, akinek férje vagyon. mi pedig atyám fiai, Isák szerént,²⁵⁹ az ígéletnek fiai vagyunk, de a mint akor az, a ki test szerént születet vala, üldö-**[71a:]**zi vala azt, aki lélek szerént. ugy most is. de mit mond az irás, vesd ki a szolgálót, és a fiat, mert nem léssen²⁶⁰ örökös. a szolgáló fia, a szabados fiával. az okáért atyám fiai, nem vagyunk a szolgáló fiai, hanem aszabadosé, mely szabadságal. akristus szabaditot meg minket.:

Magyarázat.

²⁰ K Mit jelentnek azok az egy néhány féle személyek. akikről szól a mai letzke?

²⁵⁷ [Későbbi bejegyzés.]

²⁵⁸ és <kilts> kiálts,

²⁵⁹ [Íráshiba:] szererént,

²⁶⁰ nem <f> léssen

F. 1. Ágár jelenti az ó testamentum béli szövetségét. melyet²⁶¹ tett az ur az ő népével. ki adván törvényt néki, a sinai hegyen.

2. nára példája az új testamentumbéli szövetségét, melyet tett Isten az emberekkel a krisztusban. az ő Fiában., az ő vérinek érdeme által.

3. Ismael. Agarnak. a szolgálónak fia, jelenti asidokot. kik mint arabok, abajos. és nehéz törvénynek járma alá valának vettelve. amely törvényt ők, abüntetésnek félelméből viszik vala végben. és a földi jutalomra való nézve. mely igeretben vala nékik.

¹¹¹ 4. Isáak. sárának a szabadosnak fia. példája akeresztyéneket kik az Anyaszent egyháznak fiai, szabadosok, mert szabados anyának²⁶² fiai, kik az Istennek engedelmeskednek, és parantsolatiban járnak, szeretettel, és aszent léleknek szabadságával: aki őket Isten Fiáivá teszi.

¹¹² [71b:] K A keresztyének, élneké mindnyájan az Isteni fiúságnak szabadságával.?

F Három féle keresztyének vannak olyanok kik nem élnek ezel a szabadsággal, 1 az olyanok. kik rabjai hajlandóságoknak, példának okáért. akikben uralkodik arosz kívánságnak szeretete, és az érzékenységnek gyönyörködtetése, vagy agazdagsághoz, vagy a nagyra ¹¹³ vágyásnak szeretete, vagy más egyéb ilyenek.

2. Az olyanok, kik az Istent úgy tekintik., mint olyan urat. aki kemény, és akinek mindenkor tsak abüntetés vagon kezében

3 Az olyanok akik az Isten parantsolatit tsak azért követik, és a vótkes tselekedeteket tsak azért kerülnek, hogy félnek akinoktól.

¹¹⁴ K Miben áll aszabadságnak lelke?

F Abban hogy az Istent szolgálljuk, és parantsolatit meg tartjuk. tiszta, és haszon keresés nélkül való szeretettel., hogy minden tselekedetünket ő néki ajánljuk. és ő érette tselekedgyük, hogy ötet ¹¹⁵ evilágon. mindenek felet, és magunknál jobban. szeresük; hogy megválljunk rossz hajlandóságinktól. és tsak egyedül az Istenhez kaptsoljuk magunkot.

K kitsoda az az aszszony, aki nem szült, és a kinek sok számu fiai lottének?

¹¹⁶ F Az, az Anyaszent egyház, aki is akrisztus el jövetele előtt. magtalan volt, és akinek patriarkákból. profétákból, és Izraélitákból álló kovés számu fiai valának, kik a krisztusnak [72a:] előre adot kegyel-

²⁶¹ melyet [Javítva *mel-etből*; *ly-t* elválasztás után írta a sor elejére.]

²⁶² <anyának> anyának

méből, az Istent, lélekben. és igazságban szolgálták. de az Anyaszent egyház. a krisztus születése után. termékeny le, és véghetetlen számú fiaikat ada Istennek. a keresztség által.

K. kitsodák azok afiak, kik az ígéretből, lélek szerént születtek?

- ⁵ F Azok avalóságos keresztyének, kik itt alat üldöztetnek. és tsu-
foltatnak, atest szerént valo keresztyénektől. de az Apostol azt mond-
gya, hogy a szolgáló fia, nem lészen örökös. a szabadosnak fiával.
az az, hogy azok. kik rosz hajlandóságoknak rabjai, és akik az Istent
tsak félelemből szolgállyák. az igasságnak szeretete nélkül, és tsak
¹⁰ avilági jutalomért. azok ki vettetnek atselédes gazdának házából,
és nem részesülnek a mennyei örökségben, amely örökség, tsak. az
Isteni szeretetett illeti, és tsak az Isten. valóságos, és az ígéret,
fiainak adatik meg, azoknak kikiről mondgya az Apostol., rom. 8. 15.
nem vették a szolgálát lelkét, hogy a félelemben éllyetek, hanem a foga-
¹⁵ *dot fiak lelkét vették.*²⁶³ *a melyben kiálltyátok. Atyánk, Atyánk.*

Évangélium

szent Ján. 6. 1.

- Ezek után²⁶⁴ Jésus a Galilaeai tengerén tul mene mely a Tiberiásé
és követi vala ötet nagy sokaság, mert láttják vala ajeleket, melyeket
tselekeszik vala azokon. kik betegek valának, fel mene azért Jésus
ahegyre. és ót ül vala atanitványival, közel vala pedig ahusvét, a
²⁰ sidok innepe napja, mikor [72b:] azért fel emelte volna szemeit Jésus,
és látta volna hogy igen nagy sokaság jöne hozzája, mondá Filepnek,
honnét veszünk kenyereket, hogy ezek egyenek, ? ezt pedig mondgya-
vala kisértvén őket mert ő tudgya vala, mit volna tselekedendő.
felele néki filep, két száz pénz árru kenyér nem elég nekik, hogy ki
²⁵ ki mind tsak keveset veyen is, mondá néki egy a tanitványok közül.
András, simon péternek abáttya, vagyon it egy gyermek, kinek ött
árpa kenyere vagyon, és két hala, de ezek mitsodák annyi között.
mondá azért Jésus. telepíttétek le az embereket, vala pedig sok széna
azon ahelyen le telepedének azért a férfiak. szám szerént., ugy mint
³⁰ öt ezeren, vévő azért Jésus a kenyeret, és mikor hálákot adot volna,

²⁶³ vették. [Beszúrás.]

²⁶⁴ után után [Másodsor azért írta le, mert az első leírás *tán* része elmo-
sódott; nem húzta át.]

el osztá aletelepedteknek, hasonló képen²⁶⁵ ahalból is megnyit akarnak vala. hogy pedig bé telének., mondá atanitványinak szedgyétek fel. a mely morsalékok meg maradtak. hogy elne veszenek, fel szedék azért. és tizen két kosárt töltének meg az öt arpa kenyér hulladékiból. ²⁶⁶ melyek meg maradtak vala azoktól., akik öttek vala, az okáért az emberek mikor látták volna a jelt, melyet Jésus tselekedet vala, mondának, hogy ebizonyára aproféta. ki evilágra jövendő. Jésus azért midön eszébe vette volna hogy el jönének, hogy meg ragadnák ötöt, és királlyá tennék ötöt, ismét ahegyre futa maga egyedül.

Magyarázat

¹⁰⁰ K. Mitsoda oktatást ad előnkben az Anyaszent egyház, amái Évangéliumban?

F Nagy számu népet ad előnkbe. a ki minden dolgait el-[73a:]hagyván, akristus után mégyen apusztában, hogy beszedit halgathassa, nem gondolkodván az ételről, se egyéb testi szükségéről, ezt a példát ¹⁰¹ azért adgya előnkben, hogy ebből meg tanuljuk, mi formában kel keresni az Isten országát, a mely keresés abból áll, hogy azt mindenél nagyobra betsülyük, ne is nyughatatlankodgyunk mind arrol. ami az élethez szükséges, az Isten olyan jó Atya, aki meg nem engedi, hogy a szükségekre valo élfodgyon azoknak, kik mindent²⁶⁶ el felejtenek ő érette, ezt világosan²⁶⁷ meg ígérte mondván, keresétek először az Isten országát, és az ő igazságát. és atöbbi meg adatnak néktek. Math. 6. 33. ő meg fogja tartani ígeretit, ha mi köteleséginke követtyük.

K. A kristus mitsoda jót téssen ezel anépel.?

¹⁰² F Tsudát téssen hogy táplálhasa, ött kenyérel, és két halal. meg elégite ött ezer embert, ki vévén az aszszonyokat, és agyermekeket. ebből meg láttyuk, hogy ha akristust, az ő ígését, és kegyelmét azon hitel. és hűségel keresnök, valamint ez a nép, minden testi, és lelki szükséginkre gondgya lenne, mivel az eledel. melyet ad anépnek. ¹⁰³ jelenté azt az eledelt, melyet ad az olyan lelkeknek. kik övéi akarnak lenni, akik érezvén szükségeket. tsak ötölle várják mind azt. ami szük-

²⁶⁵ képen [n—l-ből javítva.]

²⁶⁶ <m> kik mindent

²⁶⁷ világosan [i—a-ből javítva.]

séges, hogy szivekben táplállya, és meg erősítse az életnek kegyelmét. de ő azt akarja,²⁶⁸ hogy bizodalomal. és szüntelen kérjék azt ő tölle. és azon meg nem kel tsökenni, ha mindgyárt meg nem adgya, ő tudgya mikor kel minket meg halgatni. és reánk hinteni bőségel javait, [73b:]⁵ hogy ha halogattya. a meg adást, tsak azért tselekeszi hogy kívánságunk nagyobodgyék, és hogy nagyob bőségel adgya meg azután a mit kérünk, mert a mihez könnyen jutunk, annak el véstésit is könnyen el felejttyük.

¹⁰ K. Az üdvezítő téssené hasonló²⁶⁹ tsudákat még mostanában is, mint a melyet amái Évangéliumban látunk?

F Minden bizonyal teszen, és még nagyobakat. az egész világot olyan buza szemekel táplállya, a melyeket minden nap meg szaporittya. a földben. és hogy ha mi ezt nem tsudálljuk, nem attol vagyon hogy ez aláb valo tsuda²⁷⁰ volna, annál, hanem azért, hogy közönséges,¹⁵ és mint egy természet szerént valo, az emberek nem tsudállják azt, amit minden nap szoktak látni., söt még arra nem is figyelmeznak, de ami még mind ezeknél tsudálatosab, ahogy, a miolta, akristus fel állította az Anyaszent egyházát. azolta, a maga testével táplállya az igazakot, a mely eledel soha el nem fogy, de söt még, mentöl azoknak számok nevedik, ez a szenttséges eledel is többre szaporodik.²⁷¹ és szaporodni is fog világ vegüg. leg kiseb fogyatkozás nélkül, mivel mindenkor egészen meg marad.

K. A kristus miért vette azt az ött kenyeret. és akét halat hogy azt asok népet táplállya, nem táplálhatta volnaé azok nélkül is.?

²⁵ F Igen is táplálhatta volna, de minket arra akara tanítani, hogy a közönséges, és természet szerént valo modokal éllünk, és először azt vigyük végben. a mi hatal-[74a:]munkban vagyon. minek előtte. a rend kívül valo, és atsudálatos modokhoz folyamodnánk, hogy ha pedig aközönséges eledel akara tsudát tenni, az arra valo volt, hogy az az egy ügyü nép. atsudát inkább észre vehesse, mivel tudta, hogy nem volt több ött kenyérenél, és két halnál. hogy ha pedig a népnek természet felet valo erőtt adot volna, és ezekel amodokal nem élt volna, akor azt a láthatatlan tsudát másra magyarázták volna, vagy a természet jóságának, tulajdonították volna, vagy más természet szerént valo okoknak, és nem tulajdonították volna atsudának.³⁰
³⁵

²⁶⁸ azt <h> akarja. hogy

²⁶⁹ hasonló /n helyén l-et kezdett írni, de nem fejezte be.]

²⁷⁰ [Íráshiba:] tsud

²⁷¹ is <s> többre szaporodik.

K. Mit tselekedék akristus. hogy eledelt adhason anyi népnek.?

F Az ött kenyeret maga eleiben viteté. és mint hogy anyi népnek elegendő nem lett volna, az ő mindenhatósága, elegendővé tette, meg szaporitván azt azött kenyeret, amaga. és atanitványi kezekben. kiki népnek osztogaták, eszerént is kel bännünk szükséginkben, a modokal. melyeket Isten ad kezünkben, hogy azokrol tegyünk. hogy ha pedig azon nem elegendők. az Istent kérjük, hogy méltoztassék mindenható akarattyával azokat meg szaporítani, olyan formán amint ő itéli illendőnek lenni, az ő irántunk való rendelkezéséhez képest, és atöbbit hagyuk reája bizodalomal., hameg adgya áldgyuk érette., ha pedig meg nem adgya, hitessük el magunkal, hogy valamely jobbat tart ami üdveségünkre.

K Az Anyaszent egyház. miért adgya előnkben ezt atsudát, most hogy husvéthoz közelgetünk.?

F Hogy abban meg mutassa nekünk világosan. ahusveti Communio-nak jelít, a melyben akristus,²⁷² egy, és ugyan azon ke-[74b:]nyérel, a mely az ő teste, még sokal tsudálatosabban táplállya az Anyaszent egyházban való népit, anyi sok saeculumoktól fogvást, és hogy táplálni is fogja világ végezetig, láttyuk azt is egyszers mind, az ött kenyérel tett tsudában, hogy mitsoda készüllettel kel lennünk a Communiohoz. ugy mint, ellene mondgyunk a földi dolgokhoz való szeretetnek, kövesük akristust szeresük akülönös életet, aböjtöt. az Isten igéjit, munkálkodgyunk²⁷³ üdveségünken, akristus meg gyógyítá a betegeket. minek előtte enniek adna, kérjük hasonló képen akristust hogy gyógyítsa meg lelkünket, minek előtte táplállya szent testével, mert senkinek, mondá szent Ambrus nem kel enni abbol az eledelből mely akristus teste. hogy ha elsöben meg nem gyógyítatik. lelki nyavalyáiból; akristus egy néhány sorjában le ülteté a népet. a füre, azal meg mutatván nekünk, hogy meg kel gyöznünk a teremtet állatokhoz való hajlandóságokat, a kiket jelenti a fü, az irás szerént, és azokat meg gyözüük, hogy nagyob tsendeséggel járulhasunk ahoz a szentséges kenyérhez, és valamint ez a nép sorjában, és ki ki a maga rendében való helyheztetve. a jelenté azt a disciplinát és subordinatiot. melyet kel tartani az Anyaszent egyházban, a melyben tartozik kiki az maga páztorinak, és Isten szolgainak engedelmeskedni, és alázatosággal követni azt²⁷⁴ a rendet mellyet ad az Anyaszent egyház, azoknak, kik

²⁷² akris <egy,> tus, egy,

²⁷³ munkálkodgyunk [l javítva n-ből?]

²⁷⁴ <n> azt [Törlés tollhiba miatt.]

a Communióra készülnek, azért hogy az ilyen szent dologban, semi rendeletlenség ne légyen

K. A kristus miért parantsolá atanitványoknak. hogy fel szednék a morsalékokot?

- **[75a:]** F Azért. 1. hogy abbol oly világosan meg bizonyitassék a tsuda, hogy senki abban ne kételkedhesék. 2. hogy meg mutassa kegyelmének bőségét melyet tészén azokal, kik mindent el hagynak ő érette igaz szivel.

NAGY BÖJT 4^{DIK} HETIN VALO HETFÜN

Imádság

- Adgyad minden ható Isten, hogy minden esztendőben bé töltvén
10 ami nagy böjti kötelességinket, tetzhesünk néked, testi sanyargatásinkért, és lelki alázatoságinkért. kérünk tégedet. a mi urunk J. k.

Epistola

3 királyok, könyv. 3. 16.

- Akkoron jövének,²⁷⁵ két kurva aszonyok a királyhoz, és eleiben állának, kinek egyike mondá, kérlek uram., én, és ez az aszszony egy házban laktunk. és szültem nála akamarában. harmad nap után hogy
15 én szültem. szüle ez is és együt valánk, és senki egyéb velünk a házban nem volt, kettönkön kívül, meg hala pedig ez aszszonynak a fia éjjel, mert aluván meg nyomta ötét, és fel kelvén éj félnek tsendeségekor, el vette az én fiamot oldalom mellől, én te szolgálod aluván, és ölébe helyhezteté, a meg holt fiát az ölömbe tette. és mikor fel költem volna
20 reggel. hogy tejet adnék a fiamnak, halva látám, kit jobban meg nézvén fényes nappal. találám, hogy nem az én szültem volna, és mondá a másik aszony. nem úgy vagyon a mint mondod, hanem a fiad holt meg, az enyim pedig él. ama²⁷⁶ viszont mondgya vala, hazudsz. mert a fiam él, és a fiad meg holt, és ilyen modon vetekednek vala
25 **[75b:]** a király előtt, akor mondá akirály, ez azt mondgya az én fiam

²⁷⁵ jövének, [e-k-ból javítva.]

²⁷⁶ ama [után egy törölt betű: ?] <p>

ól, én a fiad meg holt, és amásik azt feleli nem hanem a te fiad holt meg, az enyim pedig él, mondá azért akirály. hozzatok kardot nekem, és mikor el hozták volna, akardot, akirály eleibe, mondá, vágjátok két felé az eleven gyermeket, és adgyátok felét az egyikének, és felét amáikának, mondá pedig az aszszony, akinek a gyermeke eleven vala, akirálynak²⁷⁷ (mert meg indult vala szive afián,) kérlek uram adgyátok néki az eleven gyermeket, és ne öllyétek meg ötöt, a másika viszont mondgya vala, se nékem, se néked ne légyen, hanem osztassék meg. felelé a király, és mondá. adgyátok az elsőnek. az eleven gyermeket, és¹⁰ meg ne öletessék, mert az, az anyja, meg hallá azért az egész Izrael ez ítéletet, melyet a király tet vala, és félének a királytól. látván az Istennek böltseségét lenni ő benne., ezítélet tételre.

Magyarázat

K Mit jelent nekünk salamonnak ez a rend kívül valo böltsesége,²⁷⁸ melyet Istentől vette vala. ?

¹¹ F Jelenti akeresztyeni böltseséget, a mely az Isten ajándékja. a mely kedveltetü velünk a menyei dolgokat, nagyobra betsülteti velünk az örökös jókót. az ideieknél, egy szoval a keresztyéni böltseség, mely a kristusétól, avalóságos salamonétól származik. nem egyéb. hanem az Isteni szeretet. de olyan fényes szeretet, szent Agoston mondása¹² azerént, a mely meg világosítatott a szent lélek világosságával. a mely meg tudgya [76a:] különböztetni, hogy mi hasznos. kedves, és tekéletes Isten előtt, és hogy mi egyezik meg az ő akarattyával.

K Mit kel tselekedni, hogy a böltseséget meg lehesen nyerni ?

¹³ F Azt ohajtani, és kérni kel az Istentől, valamint Salamon:, azt nagyobra kel betsülni az országoknál, királyságnál. ezüstnél, aranynál. és adrága köveknél, valamint ő tselekedet, *ha valaki mondgya szent Jakab. szükkölködik böltseség nélkül, kérje az Istentől, ki mindennek böltséget adgya, de hittel kérje, semmit nem kételkedvén.* jacob. 1.²⁷⁹ 5. mint olyan jó erköltsöt, a mely tellyeséggel szükséges, hogy magát igazgathasson, és másokat, ha olyan hivatalban vagyon.

K. Miért mondád, hogy aböltseség tellyeséggel szükséges hogy magát igazgathassa ?

²⁷⁷ [A kéziratban, értelmetlenül:] akirály nem

²⁷⁸ böltsesége, [A *sé* szótag hosszú [betűje *g*-ből javítva.]

²⁷⁹ jacob. 1. <3> 5.

F Mert anélkül nem lehet el érni az örök boldogságot, mivel a tanít-
tya az embert, arra, hogy magát, az igazság, és az igazság, rende szerént
vezérellye, holot tsak ezek vezetik., az örökös jóra, mivel avaloságos
bolondság, tsak amaga akarattya, és kívánsága szerént élni, és azal
5 nem gondolni, hogy meg üsmérje, és kövesse, az Isten törvényit, és
akaraitit, az értelem, és az okosság ellen tselekeszik az, aki el mulattya,
azokat, az örök boldogságra vivő utakat, a melyeket a kristus ad
előnkben, az ő Évangéliumában.

K. Szükséges tehát aböltseség arrais, hogy másokat igazgathason.?

10 F Hogy ha arra szükséges mindennek hogy magát igazgat- [76b:] has-
sa, sokal szükségesebb még arra, hogy másokat igazgathason,²⁸⁰ ezért
is inti salamon sap. 6.²⁸¹ 2:3, akirályokat, abirokot, és mind azokat,
kik népet igazgatnak., hogy a böltsegtől vegyenek oktatást, magok-
nak, mivel az oly világoságot ad, mely a szivek titkát, meg hattya, az
15 igazat meg különbözteti vélek, ahamistól, ha el tévelyednek utban
vezeti, ha el esnek fel emeli őket, és az igazságnak uttyán jartattya
őket, erről bizonyágot tézsen a salamon tselekedete, aki ennek akét
aszszonynak a szivekben keresi azt az igazságot, amelyet, beszédekből,
fel nem találhatta volna.

20 K. Mit jelent ez a két aszszony?

F. Az egyike, amelyik, rea állá, és kéré hogy két felé vágnák a gyer-
meket, jelenti az olyan fél keresztyéneket, a kik azt gondollyák., hogy
fel oszthattya sziveket, az Isten, és avilág közöt, akik noha akarnák
szolgálni az elsöt, de egyszers mind a másikat is akarnák részeltetni
25 szeretetekben, amásika pedig, a melyik irtozva hallá, hogy a gyermeket
két felé vágják, és akinek szive meg indult vala fián, mint valóságos
anyának, jelenti az olyan lelkeket, akikben avaloságos Isteni szeretet
vayon, kik sziveket egészen az Istennek szentelik, és akik nem szen-
vedhetik, hogy abban részt vegyen valamely teremtett állat, az első
30 jelenti még az olyan keresztyéneket, kik két felé akarják választani
a kristust, el szakadván az ő Anyaszent egyházától; amásika, jelenti az
ollyat, a ki ellensége az el szakadásnak, és aki [77a:] az egyeséghez,
kaptolván magát, annak meg tartásáért, mindent fel szentel.

²⁸⁰ igazgathason, [Második g—h-ból javítva.]

²⁸¹ sap. 6. 2: 3. [6. után egy egyjegyű szám olvashatatlanul törölve.]

És közel vala a sidok husvéttya, és fel mene Jesus Jerusálembe, és találá atemplomban. az ökröknek, juhoknak, és²⁸² galamboknak árusit, és a pénz váltokot ülvén, és midön köteletsékből mint egy ostort tanált volna, minnyájokat ki hányá a templomból. a juhokat, és az-ökrököt is. és a pénz váltok pénzét el ontá, és az aszta-
 10 lokot fel döjté, és azoknak kik a galambokat árullyák vala mondá, vigyétek el ezeket innét, és ne tegyétek az én Atyám házáat, kereskedés házává, meg emlékezének pedig atanitványi hogy irva vagyon, ate hazadhoz valo buzgoságom meg emésztet engem. felelének pedig a sidok, és monda-
 11 nak néki, mitsoda jelt mutasz²⁸³ nekünk hogy ezeket tselekeszed, felele Jesus. és mondá nekik, bonttsátok el etemplomot. és harmad napra²⁸⁴ fel állatom azt, mondanak azért asidok, negyven hat esztendeig építettett etemplom, és te harmad napra fel állatod azt, ő pedig a maga testének templomáról mondgya vala azt, mikor azért fel támadot
 12 volna halottaiból meg emlékezének a tanitványi, hogy ezt mondotta vala, és hívének az írásnak, és a beszédnek melyet Jesus mondott, midön pedig Jerusálemben volna, husvetban az innep napon. sokan hívének az ő nevében. látván az ő tsudáit, melyeket tselekeszik vala, Jé-
 13 sus pedig nem hiszen vala nekik, azért hogy ő üsmérne mindeneket,
 14 [77b:] és mivel hogy nem vala szükséges néki, hogy valaki bizonytságot tenne az ember felől, mert ő tudgya vala, mi volna az emberben.

Magyarázat

K. Mit jelent a templom melyet asidok meg fertezteték.?

F Jelenté a mi templominkot, az Anyaszent egyházat, és még a mi lelkcünköt is. atemplomok olyan épületek, amelyekben az Isten lakik,
 15 és amelyekben akristus. nem figurában, hanem valóságban munkálodgya nagy titkait. a közönséges anyaszent egyház pedig az Isten háza, a melyben akarja hogy tisztelleyék, imádgýák, és neki engedelmeskedgyenek, az egész hivek, kik abban meg egyesültek, és akiknek egy testé, egy szívnek, és egy léleknek kel lenni. mindenik lélek külö-

²⁸² juhoknak, (árusit,) és galamboknak árusit,

²⁸³ mutasz [mutatsz]

²⁸⁴ harmad<ra> napra [Javítás a törlés fölött.]

nősen az Istennek lako helye, és temploma, akik meg szenteltettek a kereszttség által. és tsak egyedül az ő ditsősegire kel lenni azoknak, akár²⁸⁵ mi képén érttsük., de a Mennyei Atyának háza, az imádságra, akönyörgésre, és az áldozatra rendeltetett, és valami ezekel ellenkezik, ³ ki kel azokat onnét vetni, azt kereskedő szám vető háznak tsinálni, őt világi dolgokrol, hejában valóságrol; tréfárol beszélgetni, mind ezek meg ferteztetik az Isten templomát, a melyért haragját veszik magokra.

K A mi lelkünk miképen lészen az imádságnak háza?

F Hogy ha ki vettyük elménkből, és szívünkéből. a világi gondolatot, és kivánságokat. ha fel emellyük az örökös jókhoz hajlandóságinkot, Istennek ajánlván. mind azt. valamit [78a:] gondolunk, monduk, és tselekeszünk, hasonló képen ditséretinket. hálaadásinkot, és áldozatinkot, hogy ha azon munkálodunk hogy szívünkéből ki üzük mind azt. ami abuzgoságal, és a szenttségel ellenkezik, mind azt a ¹⁵ vétkes kereskedést, a melyért szívünket, birtokában tarttya a gonosz lélek, egy szoval alélek. nem lehet imádságnak háza, se Istennek temploma. hanem tsak annyiban, a mennyiben ellene monduk a fösვნýségnek, a kevélységnek. nagyra vágyásnak, egy szoval mind annak. ami meg szenyeshethné tisztaságát.

²⁰ K. Mit jelent az ostor a melyel ki üzé atemplombol. mind azokat, kik atemplomban árultanak, és vásárlottanak?

F Jelenti anyomoruságokat. és amenyei ostort. a melyel az Isten ostorozza, hogy meg büntesse, mind azokat, kik meg ferteztetik templomát, és hogy magunkban térvén, ki hajtsuk szívünkéből, a ²⁵ hamiságnak áruját, *ha valaki az Isten templomát meg fertezteti, mondgya szent pál. el vesztí azt az Isten, mert az Isten temploma szent, a mely ti vagytok.* I Cor. 3. 17.

K. Mit kellesék tsinálni. a midön láttjuk az Isten Fiát, kezében venni ostorát az ő szent haragjában. hogy minket meg büntessen ³⁰ annyi sok ferteztetésért?

F Meg kel magunkot. alázni az Istennek hatalmas keze alatt, aki minket tsak azért fenyeget, és ostoroz evilágon, hogy jóbba tégyen. és érdemeseké mint fiait, a menyei örökségre. az igen nagy irgalmaság tölle, a midön meg érezteti velünk kezeinek tsapásit. és ki hajttya szívünkéből arosz hajlandóságokat, a melyek meg ferteztetik ³⁵

K. Az urnak haragja hasznosé²⁸⁶ azoknak akiket büntet?

²⁸⁵ <de> akár mi képén

²⁸⁶ hasznosé [é — hasonlít í-hez.]

F Az ő haragja rettenetes azoknak, kik tsapása alatt meg kemé-
[788b]nyednek, valamint a vas a kalapács alatt, a midőn az ő templom-
ából, nem hogy ki vetnök azt. a mi néki nem tettük., hanem még
ast meg ferteztettyük²⁸⁷ ujjab vétkekel. akkor még roszabak lészünk
mint az előtt voltunk, és a rosz, meg orvosolhatatlanná lészzen, hogy
pediglen meg lehesen tsendesíteni, az Istennek fel gerjedet harágját.
szuhajtoznunk kel az ő keze alatt, a mely ha rajtunk sulyos, az ő irgal-
maságának kel tulajdonítani, visgályuk meg el töltöt esztendőinket.
szívünknek keserüségében, és tekénttsük ugy ez életnek nyomorusá-
gát, mint anyi kegyelmit Istennek, a melyeket a végre küldi reánk,
hogy az ő bennünk lévő templomát. meg ujítsuk, a mely templomot.,
el rontottuk volt, és tisztátalanná tettük volt, vétkeinkel.

K kitsodák azok, akiknek követni kel az urunk buzgoságát?

F Az ő házához valo buzgoságot követni kel apásztoroknak és az
egyházi szolgáltnak. akiket arra köteledzi hivatalok, hogy az Anya-
szent egyházban valo rendeletlenségeket helyre hozák, meg büntessék
azokat. kik az urnak templomát. meg ferteztetik, és munkálodgya-
nak a hivek meg szentelesin.

K Ez a buzgoság tsak az egyháziakat illetié?

F Azzal tartoznak. hogy a²⁸⁸hivekben is fel indittsák azt a buzgoságot.
mivel ha a kristus lelkétől vezéreltetnek, a mint szükséges is a keresz-
tyénekhez, lehetetlen hogy az Isten házához valo buzgoság meg ne
emésze őket, akár mely renden legyenek, szükséges tehát, hogy min-
den hatalmokal. példájokal, imádságokal. meg orvosollyák. az ren-
deltlenségeket, melyeket látnak a szent helyeken, és a templomok-
ban, etehát a leg nagyob hivatalyok az uraknak, a magistratusoknak.
és a tselédes gazdáknak.

[79a:] NAGY BÖJT 4^{DIK} HETIN VALO KEDEN.

Imádság.

Adgyad uram. hogy ez a mostani böjtölésünk, minket nagyob
buzgoságban éltesen, és nyerhesük meg szüntelen valo segítségit ir-
galmasságodnak, a mi urunk J. k.

²⁸⁷ meg <fertettyük> ferteztettyük

²⁸⁸ a [Beszűrás.]

Szolla pedig az ur Mojsesnek, mondván, eredgy meny alá, vétkezet²⁸⁹ anéped, melyet ki hoztál Egyiptus földéből. hamar el távoztak., az uttol, melyet nékik mutattál, és öntöt borjut tsináltak magoknak, és imádtak, és áldozván aldozatokat, mondották, ezek ate Istenid.

⁵ Izrael. ki téged ki hoztak Egyiptus földéből, és ismég mondá az ur Mojsesnek, látom hogy e nép kemény nyaku, eresz el engem, had gerjedgyen fel ellenek haragom. és töröllyem el őket, és téged nagy nemzetté tészlek, Mojses pedig kéri vala az urát Istenét, mondván, miért gerjed fel uram haragod a néped ellen, melyet ki hoztál Egyiptus földéből.

¹⁰ nagy erővel. és vastag²⁹⁰ kézel. kérélek, ne mondgyák az Egyiptziusok, álnokul vitte ki őket, hogy meg ölné ahegyeken, és el törölné a földről, tsendesedgyék meg haragod, és légy kegyelmes anéped gonoszságának, emlékezel meg Ábrahamrol, Isáakrol, és Izraelről. ate szolgaidrol: kiknek meg esküdtél tennen magadra, mondván. meg sokasitom. ati magotokat mint az ég tsillagit, és ezt az egész földet, melyről szollottam, ati magotoknak adom. és birjátok azt minden koron, és meg engesztelteté az ur. hogy ne tselekedné agonoszt, melyet szollot vala az ő népe ellen.

Magyarázat.

²⁰ K Mi az oka hogy az Isten., az Izraélitákról szolván Mojses-**[79b:]** nek,²⁹¹ nem mondá néki, hogy az én népem vétkezet, hanem ate néped vétkezet.?

F Mert az a nép el hagyván az Istent, az arany bornyut imáda, meg is érdemlé háláadatlanságaért, hogy az Isten ne nevezné maga népi-nek lenni, hasonlot mondhatni egy olyan keresztyénről, akiért az

²⁵ Isten sokal többet tselekedet. mint a sidó népért. és aki magának bálványt tsinál az aranyból ezüsből. vagy a földből. szeretvén, és kaptsolván magát a teremtett állatokhoz, arra is kényszeriti ezekért az urat. hogy el vesse ötet maga elől, és fiának ne tarttsa többé ötet.

K. vannaké olyan keresztyének. kik az arany bornyut imádgvák?

²⁸⁹ <vet> vétkezet [Törlés tollhiba miatt a sorvégen.]

²⁹⁰ vastag [hosszú / betűje g-ből javítva.]

²⁹¹ Mojses **[79b:]** sesnek,

F Felette is sokan vannak, olyanok. a fősvények, és az olyanok, akiknek, agazdagsághoz valo szeretet vagyon szivekben, akik avallásnak alog szenttyeb dolgaít isgyakorta, arosz kivánságokra fordítyák, as illyenek szent pál szerént bálványozásban esnek, a kí is azt tanítyta, hogy abálványózo, aki fősvény, aki az aranyat, és az ezüstöt szereti, imádgya ezeket, mivel szent Agoston szerént, azt imádgya az ember amit szeret. az Apostol, köny hullatásal szollot az olyanokrol., kik akristus keresztének, ellenségi valának, akik ahasokot tartották Isteneknek, ugy mint. az érzekenységet és a mértékletlenséget., meg máut, az ördögöt. a világ Istenének nevezi, mivel aki avétek által. rabsága alá adgya magát, az olyan urának, és Istenének üsméri ötet, nékie áldozván testét lelkét, szívit, elméjít, az ő rabságában pedig, a teremtettt állatokhoz valo szeretetért esnek, [80a:] ez igy lévén, mind azok arosz kivánságok. melyek. az ember szívében uralkodnak²⁹² avilági dolgokért, mind anyi bálványok,

K. Az Isten miért mondá Mojsesnek., eresz el. engemet, holot meg nem könyörgöt volt néki az Izraélitákért?

F Azért, hogy meg mutassa, mitsoda nagy hitele volt Mojsesnek előtte, azért is, hogy meg előze, ötet haragjáról. minek előtte kinyilatkozta a népen, de nem azért, hogy a népért valo kérésit meg gátollya, söt még azal nagyob szánakodásra akará indítyani. hogy boszu állását, és haragját meg tsendesítse, könyörgésivel, az Isten abban ugy tselekeszik mint egy jó Atya, aki fel kél hogy meg büntesse az engedetlen fiát, de aki mind azon által, nem bánnya. ha meg gátollyák, és ha kérik, hogy néki meg botsáson,

K Mit tanulhatunk mi ebből?

F Azt tanulhattuk ebből apéldából. hogy az Isten adgya az igazakban., avétkesekhez valo szeretetet, hogy meg gátollyák buzgo könyörgésekel boszu állását, mivel az ő irgalmasága olyan, hogy kedvelli abünösökért valo esedezést. azért hogy a könyörületeségre, és a szánakodásra indítyassék, és egyszers mind, meg is fenyegeti a vétkeket abüntetésel. melyet érdemlenek, azért hogy meg előzék gyorsanál valo meg térésekel abüntetését., a mely reájok is fog szállani minden bizonyal, hogy ha vak meröségel akarnak vétkekben meg maradni.

K. Mire akar Isten minket tanyítani, amidön az ő szolgájára, Mojsesre valo nézve meg enged anépnek?

²⁹² uralkodnak [után áthúzott vessző.]

F Arra, hogy ebből meg tanulhatták agonoszok., hogy mitsoda hasznos nékik, az Isten félő embereknek kedvekben lenni. [80b:] mivel meg kegyelmez nékik, hogy ha szereteteket keresik azoknak a kiket²⁹³ ő szeret, az Isten félők is meg láthatták ebből, hogy mitsoda⁵ kedves ő előtte, a midön agonoszok meg térésekért²⁹⁴ esedeznek, néki.

K Miképen viselé Mojses abban az állapotban magát,?

F Az Isten meg ígéré, hogy nagy nemzetté tenné ötet, mind azon által nem tekintvén a maga nagyságát., az Istent nagy buzgosággal kéré, azért aháláadatlan népért, ebből, azt tanulhattuk, hogy el mulasuk inkább amagunk hasznát, mint sem az atyánk fiaiet, és nagyob szorgalmatosággal. könyörögjünk érettek, mint sem magunkért, hogy ha arra nagyob szükségek vagyon, mint magunknak, az ilyen felebaráti szeretet kedves Isten előtt, és nékünk hasznos, ambár²⁹⁵ a mások hasznát keresük is., és nem a magunkét.

Évangélium..

szent Jan. 7. 14

¹⁵ Midön pedig az innepnek fele el mult volna, fel mene Jesus a temp-lomba, és tanit vala, és tsudálkoznak vala asidok mondván, miképpen tud ez irást, holot nem tanulta, felele nékik Jesus, és mondá az én tudományom nem az enyim, hanem azé aki engem küldött, aki annak akarattját akarja tselekedni, meg üsméri atudománt, ha az Istentől²⁰ vagyoné, vagy ha én magamtól szollok, aki magától szól, az ő tulajdon ditsőségét keresi. aki pedig annak ditsőségét keresi, aki ötet küldötte, ez igaz mondo, és hamiság nintsen benne, nem Mojses adotté néktek törvényt, és senki közületek nem tselekeszi atörvényt, miért kerestek engem meg ölni, felele a sereg és mondá, ördögöd vagyon.²⁵ ki keres tégedet meg ölni, felele Jésus- és mondá nékik, egy tselekedetet tselekedtem, és minnyájan tsudálljátok, az okáért adta mojses néktek a környül metelkedést, (nem hogy Mojsestől volna. hanem az atyáktól.) és szombaton kör-[81a:]nyül metéletek az embert. ha akörnyül metélkedést fel veszi az ember szombaton., hogy fel ne³⁰ bontassék a Mojses törvénye, reám boszszonkodtoké, hogy az egész

²⁹³ a <ke> kiket [Abbahagyott javítás és a szó újraírása.]

²⁹⁴ meg <ter> térésekért [Törlés tollhiba miatt.]

²⁹⁵ <h> és nékünk hasznos, <h> ambár a mások hasznát

embert meg gyógyítottam szombaton, ne itéllyetek szin szerént, hanem egész itéletet itéllyetek, mondának azért némellyek jérusalemben., nem ezé akit meg ölni keresnek, és imé nyilván szól, és semit nem mondanak néki, nem de bizonyal meg üsmértéké²⁹⁶ a fejedelmek. hogy ⁹ *ez* krisztus, de ezt tudgyuk honnét valo légyen. a krisztus pedig mikor eljő, senki nem tudgya, honnét valo légyen, kiált vala Jesus atemplomban. tanítván, és mondván, engem is tudtok honnét valo légyek is tudgyátok. és én magamtól nem jöttem, de igaz az, aki engem küldöt, kít ti nem tudtok, én tudom ötet, mert ő tölle vagyok és ő küldöt ¹⁰ engem. keresik vala ötet meg fogni, és senki nem veté kezeit reája, mert még el nem jöt vala az ő orája, asereg közül pedig sokan hívének ő benne.

Magyarázat

K Honnét volt akrisztusnak az a nagy tudománya, holot nem tanult volt?

¹¹ F A sidok tudván azt, hogy a jofes házánál neveltetet volt fel, és hogy az ő irás tudojokhoz. nem járt tanulni, azért igen tsudálkoznak tudományán, mert ők azt nem tudgyák vala, hogy ugy mint Isten, Igéje, böltsesége, tudománya vala az Atyának, és ugy mint Istentől küldetet Ember, hogy minket taníttson, az Istentől magától ¹² vette volt a tudománt, melyet az embereknek hirdetet, *mivel ő benne aböltseségnek. és atudománynak minden kintsei el rejtve valának.* Col. 3. 3. és aki ötet el küldötte, vala, eleiben adta volt **[81b:]** hogy miket mondgyon. joan. 12. 49. ezt az igazságot ők nem tudván azért is tsudálták, mi pediglen azt tudgyuk, hogy valamit tanítot. az égből hozta ¹³ le, azt az Apostolinak adta, az Apostolok, az ő tanítványiknak²⁹⁷ hagyták. és ezt az hagyománt, meg tartotta szüntelen az Anyaszent egyház. saeculumokra. saeculumokra, ebből azt hozhattyk ki, hogy ami ahit ágazattját illeti, valami ezen az uton nem jöt hozánk, és valamit olyan új dolgot tanítanak, mely ezzel a hagyományal. meg nem ¹⁴ egyezik, amind tévelygés, és hamiság.

K Mire kel fordítanunk azt az üsmerttséget a melyet a krisztus hozöt, és hagyot nekünk,?

²⁹⁶ [Ékezethiba?] meg üsmértéké [meg üsmértéké]

²⁹⁷ tanítványiknak [Első k—n-ből javítva.]

F Arra, hogy ahoz szabjuk hitünket,²⁹⁸ életünket, magunk viselésit, és mind azt, ami az üdvösséget illeti, mivel akeresztyéneknek nem kel azal ahaszontalan tsudálkozásal lenni, a kristus, és a szentek tudományhoz, akiket bé töltötte vala világosságával, hogy ha vétkesekben nem akarunk lenni sokal a sidoknál, akiknek²⁹⁹ nem vala az a világosságok, a mely nekünk vagyon

K Mitsoda értelemel mondá akristus, hogy az ő tudománya, nem az ő tudománya?

F Azzal, hogy ugy mint Isten fia, az Attyától vette atermészetit, tudományát, böltseségit, mivel az Istenben a böltsesség, és atudomány, mind egy, ugy pedig mint ember, tsak azt tanította, a mit tölle tanult, és amit néki hagyot hogy tanítsa, ez így lévén, az ő tudománya, az. Attya, tudománya.

K. Mire tanit minket ezeket.?

F Arra oktattya, apredikátorokat, akiknek ötet kel követni, hogy ne amagok, gondolattyokat hirdesék, se ne amagok elméjékből merittsék a mit mondanak, hanem annak a tudománynak, [82a:] és böltsességnek kintseiből, melyek szent pál szerént akristusban vannak el rejtve, még ezeken kívül arrais tanitya őket, hogy hivatalokban, ne a magok ditsőségeket keresék, mivel nem magoké atudomány, melyet kel tanítaniok, hanem tsak egyedül annak aditsőségit keresék, akitől küldettek, és a ki közli vélek, világosságit.

K Miképen kel érteni ezeket aszavait az urnak, aki az Isten akarattyát akarja követni, meg üsmeri ha atudományom tölle vagyoné.?

F Azt ugy kel érteni, hogy a ki az Isteni igazságoknak tanulásában elő akar menni, ne nagy elme töréssel, legyen a, hanem hogy hiven kövesse azokat az igazságokat, melyeket Istentől vettünk, mivel Dávid azt mondgya, *hogy a törvénynek megtartásával, lett tudosab, a tanítói fölöl*, ps. 118. 99, de ezekből nem következik, hogy ne kelletnék szorgalmatoságal, tanulni a szent könyveket, és a szent Attyák tanításit, igen is kel azokat tanulni, de alázatoságal, engedelmeségal, ugy mint illik a szentek tanítványihoz, kérti kel azt a kegyelmet, hogy azokhoz szabhasák elméjeket, kívánságokat, és minden magok viselésit, az Isten akarattyának követésével, lehet tehát, azt az ajándékot el

²⁹⁸ hitünket, [hitünk-ből javítva.] életünket,

²⁹⁹ akiknek nem [A szónégi második k-t utólag szúrta be akik és nem közé, a-nek rövidítéseként.]

nyorbi, hogy aki mit tanít, ha az, akristus tudományaé. az *ur parantsolati* mondá Dávid, *világosak, és meg világosítják aszemeket* ps. 18. 9, mind azoknak, kik azokat hiven meg tarttyák. az Emmausban menő két tanítványok, a nagy szent Gergely pápa szerént, azért világosítatá-
nak meg, és azért üsmérék meg akristust; mert felebaráti szeretettel. [82b:] valának hozzája, és hogy szállást adának néki.

K. Mitsóda értelme vagyon ezeknek azoknak. *aki az Isten ditsőségét keresi ez igaz mondó.*

F. Ez az értelme vagyon; hogy aki nem amaga ditsőségét keresi, hanem az Istenét., nem amaga gondolatit hirdeti ki, és más egyebet nem tanít, hanem a mit az Isten nekünk ki nyilatkoztatot, és azt, amire parantsollya Isten., hogy tanítsák az embereket, az olyan tehát igaz mondó, mivel az Isten tsak az igazságra tanít minket: *Az Isten igaz*, mondá az Apostol. *minden ember pedig hazug.* rom 3. 4. és egy
prodikátor. aki nem az emberi hasznót keresi. senkít meg nem tsal hízelkedésével, és tsalando igeretivel, mert olyankor semit nem mond magától., egyebet nem tanít, hanem a mit akristustól vett, el sem³⁰⁰ halgattya azt, amit ki mondani parantsolt.

K. Mit felele akristus a sidoknak. midön mondák neki hogy ördöge
vayon?

F. Illyen nagy káromlásra. semmit nem felele., ezen nagy kegyetlenségével, és mértekleteségével, arra tanít minket, hogy meg ne indullyunk azon amidön szidalmaznak, és gyaláznak minket. hanem halgatásunkal., mutasuk meg, hogy azokra nem hajtunk.

K. Mi okért bannak illyen formában a sidok akristusal. és miért végezék el magokban. hogy meg öllýék?

F. Egyéb okok arra nem lelete, hanem hogy egy jó tselekedetet (selekedet, meg gyógyítván egy beteget szombat napon., mivel hogy bé fedezék ellene valo irigységeket; és gyűlölségeket, azt veték okul. és azal vádolák. hogy meg szegi aszombatot. az egy-[83a:]házi hiv aszolgáknak, a nagy vigasztalás; a midön az Istenért munkálodván, üldözéseket szenvednek, a mellyeket még előre el láthattyák., mivel a tanítvány, nem nagyob mesterénél. ha ő üldöztetett, a tanítvány is üldöztetik, a midön valamely jó tselekedetnek, sok ellene mondoi vannak, a jele, hogy az Isten elötte kedves, a jó tselekedet bosszonttya az ördögöt, mert el ronttya uralkodását. de öis fel indittya, és fel támaszttya a testi embereket, azok ellen. kik azt tselekeszik.

³⁰⁰ (0)ζ0) [?] el sem [Törlés tollhiba miatt.]

K. Az emberi ellenzéseknek nem kel tehát minket meg tartoztatni, hogy ne mivellyük az Isten munkáját?

F Jóban nem tselekedhetünk, mint ha az üdvezitöt követtyük, a ki ellen boszkonkodának a sidok., mind pedig halálát keresék. de ő mind
5 azon által. követé szokása szerént. az igazságot predikállani, azért., azt is akarja, hogy azok, akik az övéi, bátorsággal oltalmazák az igazságot, hogy az akadályokat meg vessék. és hogy mivellyék annak dolgát. ki őket küldötté, de azt nagy állandosággal, söt még életek el vesztésével is:

NAGY BÖJT 4^{DIK} HETIN VALO SZEREDÁN.

Imádság

10 oh' Istenünk. aki az embert. a magad képére³⁰¹ formáltad, világi jokat adtz néki, hogy az után az örökös jókót meg engedhessed néki, ad meg lelki szaporodását Anyaszent egyházadnak, hogy³⁰² azok kik első születések által. földiek. a szenttségben valo új születések által. mennyieiek lehesenek. ami urunk. J. k.

[83b:]Epistola

Isai 1. 16.

15 Mosodgyatok meg, tiszták legyetek, vegyétek el gondolatitoknak gonoszságát szemeim elől, szünyetek meg gonoszul tselekedni, tanullyatok jól tselekedni, keresétek³⁰³ az ítéletet, segittétek. meg az el nyomatattat, tegyetek ítéletet az árvának., oltalmazátok az özvegyet, és jöjjetek elő, és fedgyetek meg engem. ugy mond az ur, ha ati
20 büneitek leendnek mint averes festék, meg fejérülnek mint ahó, és ha pirosak lesznek is mint a piros szín. fejérek lesznek, mint a gyapju, ha akarjátok, és engem halgattok, a föld javait eszitek, hogy ha nem akarjátok, és engem haragra ingerletek. a fegyver meg emészt ti'eket. mert az ur szája szollot.

³⁰¹ a <k> magad képére

³⁰² hogy [g—k-ból vagy h-ból javítva.]

³⁰³ keresétek [Második e fölött áthúzott vessző.]

K Az Anyaszent egyház, mire akar minket tanítani a máj letzkében?

F Előnkbe adgya mind azt, a mi szükséges, hogy valóságos meg térésünkkel, vissza térhesünk az Isten kegyelmében. epedig tsak két dologból áll, hogy szünnünk meg arosz tselekedetől, és tselekedgyünk jót, tegyük, ajó erköltsöt, a rosznak helyében., valamég meg nem szünnünk arosz tselekedettől, addig meg nem térünk. ámbár külső képen ne tselekedgyünk is roszat; a szívnek kel meg szünni arosz tselekedettől. és azt meg utálni, valamég jót nem tselekeszünk., adig nintsen valóságos meg térés, és tsak akor szünnünk meg arosztol., a midön jót kezdünk tselekedni. hogy ha a jó erkölcsnek szeretete a szívben vagon., ót hejában nem marad, [84a:] hogy ha pedig nem munkálodik, ót nintsen, mivel ajót, ez a szeretet tselekeszi, és enélkül a rosz tselekedet. meg sem szünik, és mindenkor rabságban tarttya az akaratot.

K. Miképpen szünik meg tehát egy bünös arosz tselekedetől?

F Egy bünös meg szünik a rosztol., a midon attol irtozik. és valósággal utállya, a midön ellene áll, rosz kívánságinak, arosz szokásokat szívből kí irttya, és meg gyözi, abban uralkodo rosz hajlandóságokat., és elméjiben valo rosz gondolatokat, „hogy el vethesse az Isten azemei elöl, a mí aroszat okozta, mivel haszontalan volna, tsak a tsemetét ki vagdalni, hogy ha gyükerestől ki nem veszük,

K Mikor tanulunk jól tselekedni?

F A midön olyanban foglallyuk magunkot valójában., a mí, az Isten törvényéhez, a keresztyéni jó erköltsökhöz, és rendünk kötelelégéhez valo szeretetre indithat minket. a midön magunkot arra oktatttyuk, az Évangéliumból, és más olyan könyvekből, melyek keresztyéni életre tanítanak, hogy az Istennek. felebarátunknak, és magunknak mivel tartozunk, a midön erőszakot veszünk magunkon, hogy akristus tanítása szerént valo tselekedetre szoktasuk magunkot., amidön azon vagyunk hogy az Istennek adgyuk magunkot, azal aszivel, és buzgosággal., mint a melyel voltunk avilághoz, amidön gyakorta kérjük az Istennek szeretetét, a mely kezdete minden jónak, és lelke minden jó erköltsnek, és jó tselekedetnek.,

K Mit kíván Isten mit öllünk, mikor azt parantsollya vegyétek el gondolatitoknak gonoszságát. szemeim elöl?

[84:b] F Az Isten nem elégszik meg azzal hogy a roszat el kerüllyék, és ajót tsak az emberek látokra tselekedgyék, hanem hogy ki vessük

aszívünkben. mind azt, ami néki nem tettzik, úgy mint a magunkhoz való szeretetet, akevélységet, nagyra vágyást, irigységet, fősvénységet, és többeket ilyeneket, ő azt nem szenvedheti hogy leg kisebb ragaszkodással³⁰⁴ legyünk. az el töltöt életünkben való vétkekhez, és a tsufság volna, botsánatot kérni olyan vétkekért, a melyet még szeretünk, jele volna a, hogy nintsen valóságos töredelmeségünk.

K Mit kíván az Isten még mi töllünk. a mai letzkében ?

F Azt kívánnya, hogy ki ki a maga érteke, és rende szerént a jó tselekedetekben foglallya magát, anyomorultakat segittse, az irgalmaságnak³⁰⁵ tselekedetét mivellye, ha irgalmaságot akar nyerni Istentől. oltalmazák, segittsék, az árvát, özvegyet, az el nyomorultattat. és itéletet tegyenek, ezekben kel tehát. egy keresztyének foglalatoskodni, amaga rendihez, és hivatalyához képest, eztet kel meg tanulni idején., fő képen ezekben a szent időkben, baj, és vigyázás nélkül nem tesznek szert ezekre a jó erköltsökre, de ezeknek gyümöltse örökké fog tartani.

Évangyélium

szent Jan. 9. 1.

Es által menván Jesus, láta egy vakon születet embert, és kérdék ötet atanitvanyi, Rabbi, ki vétkezet, ezé, vagy a szüléi, hogy vakon születnék. felelé Jesus, sem enem vétkezet,³⁰⁶ sem az ő szüléi, hanem hogy ki jelentessenek az Isten tselekedeti ő benne. **[85a:]** nékem szükségés annak tselekedetét tselekednem aki engem küldöt, míg nap vagyon. el jó az éttzaka, midön senki nem munkálkodhatik, miglen evilágon vagyok, világosága vagyok avilágnak, ezeket midön mondta volna, a földre pöke, és sárt tsinála, anyálból, és a sárt annak szeméire kené, és mondá néki, eredgy mosdgyál meg a silóé tavában. (mely el küldötnek magyaráztatik:) el mene azért, és meg mosodék, és meg jöve látván, azért, aszomszédok, és akik látták vala ötet az előtt hogy koldus vala, mondának, nem ezé. aki ül, és koldul vala, némellyek mondgyák vala, hogy ez az, némellyek pedig. nem, hanem hasonló ahoz, ő pedig mondgya vala, hogy én vagyok., mondának azért néki, mi modon nyiltak meg néked a szemeid, felelé, az az Ember, a ki

³⁰⁴ <ra> ragaszkodással [Törlés tollhiba miatt.]

³⁰⁵ az <igra> irgalmaságnak

³⁰⁶ vétkezet, [v—z-ből javítva.]

Jevőnek mondatik. sárt tsinála, és meg kené a szemeimet, és mondá
 nekem, meny a silóé tavára, és mosdgyál meg, és el menék, meg mos-
 dám, és látok, és mondának néki, hol vagon az? felelé nem tudom.,
 vivék a farisaeusokhoz azt. a ki vak volt,³⁰⁷ szombat vala pedig. mikor
³⁰⁸ a sárt tsinála Jesus, és meg gyógyította annak szemeit; ismétg kérdék
 őtet a farisaeusok mi modon³⁰⁸ látna, ő pedig felelé nekik. sárt tön-
 nekem a szemeimre.³⁰⁹ és meg mosdám, és látok. mondának azért a
 farisaeusok közül némellyek., ez ember nem Istentől való., aki a
 szombatot meg nem tarttya, némellyek pedig mondának, hogy tsele-
³¹⁰ kedheti abünös ember a jeleket, és szakadás vala közöttök, mon-
 dának azért ismétg avaknak, te mit mondasz a felől, aki meg
 nyitotta **[85b:]** szemeidet, ő pedig mondá, hogy proféta az, nem
 hívék azért a sidók ő felölle hogy vak volt volna, míg elő nem hívák
 az ő szüléit,³¹⁰ és meg kérdék őket. mondván, eze ati fiatalok,³¹¹ kit ti
³¹² mondotok hogy vakon születet, mi modon látt tehát most? felelének
 nekik³¹² az ő szüléi. és³¹³ mondának, tudgyuk hogy ez a mi fiunk,
 és hogy vakon született, mimodon lásson pedig most nem tudgyuk.
 avagy ki nyitotta meg szemeit nem tudgyuk, őtet kérdgyétek, elég
 idős, ő maga szollyon maga felől. ezeket mondák az ő szüléi mert fél-
³¹⁴ nek vala asidoktól. mert már esze tanátskoztak vala asidok hogy ha
 valaki őtet kristusnak vallaná lenni, a synagogából ki vessék azért
 mondák az ő szüléi hogy elég idős. őtet kérdgyétek., hívák ismétg az
 embert a ki vak volt. és mondák néki, adgy ditsőséget az Istennek, mi
 tudgyuk hogy ez ember bünös; ő azért mondá nekik, ha bünös nem.
³¹⁵ tudom, egyet tudok, hogy midön vak volnék, most látok. mondának
 azért neki, mit tselekedet néked, mi modon nyitotta meg szemeidet.,
 felelé nekik, meg mondtam már néktek, és hallottátok, miért a-
 karjátok ismétg hallani, talám tiis, az ő tanítványi akartok lenni, meg
 átkozák azért őtet., és mondák, te légy annak tanítványa, mi pedig a
³¹⁶ Mojses tanítványa vagyunk, mi tudgyuk hogy Mojsesnek szollot az
 Isten. ezt pedig nem tudgyuk honnét való légyen. felelé az az ember. és

³⁰⁷ valt, [valából javítva; a szövégi a-t t-re javította, de az első a-t nem írta át o-ra.]

³⁰⁸ (midön) mi modon [mi modon: <midön> fölé írva.]

³⁰⁹ szemeimre, [szemeimr.-ből javítva, az e betű hozzáírásával.]

³¹⁰ [Javítva; annak szüléitből; an: n-jét z-re javította, nak fölé ő-t írt.]

³¹¹ fiatalok, [i — javítva a-ból?]

³¹² nekik [Szövégi k-t utólag írta a szóhoz.]

³¹³ és [s—n-ből javítva.]

mondá nékik, hiszem tsudálatos dolog ez. hogy ti nem tudgyátok
honnét valo légyen, és meg nyitotta szemeimet, tudgyuk pedig hogy
a bünösököt az Isten meg nem halgatya. **[86a:]** de aki Isten tisztelő,
és az ő akarattyát tselekeszi, azt halgattya meg, öröktől fogva nem
⁵ hallatot. hogy valaki meg nyitotta volna szemeit. a vakon születetnek,
ha ez az Istentől nem volna, nem tselekedhetet volna semit, felelének,
és mondának neki, mindenestől bünökben születéttél, és te tanitaszé
minket, és kiveték ötet, meg hallá Jesus, hogy ki vetették ötet, és
midön találta volna ötet, mondá néki, hisz³¹⁴ te az Isten Fiában,
¹⁰ felel az. és mondá, kitsoda az uram. hogy hidgyek ő benne, és mondá
néki Jesus, láttad is ötet, és aki teveled³¹⁵ szöll, ő az, amaz pedig mondá,
hiszek uram, és le borulván imádá ötet.,

Magyarázat

K Mire kel nékünk vigyáznunk. ebben avakon születet emberben.³¹⁶
akiről szöl amái Évangyélium³¹⁷ ?

¹⁵ F Az ő testi vakságában,³¹⁸ látnunk kel nékünk annak alelki vak-
ságnak, és tudatlanságnak képit, a melyben vannak minden emberek,
avilagban valo jötökor, és a melyből tsak akristus gyógyithattya meg.
de sokal nagyob tsudával; mint a melyel meg gyógyitta szemeit ennek
az embernek.

²⁰ K Miképpen gondolkodának az Apostolok ezen vakon született em-
ber felöl. ?

F Azt gondolák, hogy vagy amaga, vagy a szüléi vétkekért született
vakon, de akristus feleletéből meg láták hogy más képen volna adolog,
az eredendő vétek amelyben születünk közönségesen valo oka az
²⁵ emberi nyomoruságnak, akár testi, akár lelki légyen a, de azon kívül,
rend szerént nem kel más különös okát keresni, valamely nyomoru-
ságnak. hanem természet szerént valo okát, **[86b:]** mind azon által,
mint hogy az Isteni rendelésnek törvénye alá vagyon vettetve. az
egész természet. az Istennek vannak különös rendelési, az olyan
³⁰ dolgokban is. amelyek közönségesek. és természet szerént valok. ezet

³¹⁴ [A.m. hissz-é ? hiszesz-é ?]

³¹⁵ teveled [v — helyén más betűt kezdett, de nem folytatta.]

³¹⁶ emberben. [Előtte más szót kezdett, de az első betűt sem írta ki.]

³¹⁷ Évangyélium(ban) ?

³¹⁸ [Javítás: vagságábanból.]

láttyuk ebben az emberben, a természet szerint való okok, és atesti fogyatkozások okozák hogy vakon születesen, valamint akristus mondá, de az Isten, az ő vaksága által, akará meg üsmértetni az ő Fiának, a kristusnak, Istenségit, és hatalmát.

⁴ K Mit hozhatunk ki ebből afeleletből?

I Azt hozhattuk ki, hogy veszedelmes felebarátunk nyomoruságban való³¹⁹ esésit, bizonyos vétkeknek tulajdonítani. hogy ha az Isten ki nem mutattya annak okát, mivel, más képen sok féle bal ítéletben esnénk. mások felől, és hasonló vétkekben. mint a jób baráti, akik¹⁰ látván hogy az Isten mitsoda nyomoruságokkal ostorozná ötöt, azt az okát adák, hogy igen nagy vétkeket tselekedet. és kép mutató volna, nem tsak a leg gonoszabbakat bünteti meg az Isten leg keményeben külön képen ezen avilágon, és itt nem tsak a leg ártatlanabbaknak kedvez leg többet, adván nekik gazdagságokat, és világi boldogságokat¹⁶ az elsők gyakorta tsendeségben birják a világi jókót, a midön az utolsók. nyomoruságokat szenvednek, a dus gazdag, és lázár ez iránt nagy példák, de hová kel nagyob. mint a kristusnak, példája, az Evangyélium tanítása szerint, a választottaknak, leg többet kel szenvedni. e földön. és semit nem szenvedni, jele volna, ameg vettetésnek.

²⁰ K. Az üdvezítő mivel gyógyítá meg avakat.?

I Sárt tsinála anyálából, és a sáral meg kené szemeit, ugy tettzik. mint ha az ilyen orvoság nem hogy a vakot meg gyógyítaná. de még aláto embert is meg vakítaná, mind azon által ilyen orvoságot ad, azért, hogy nagyob fényeséggel tessék ki a hatalom; mely [87a:] ezt a²⁶ tudát tette, és hogy meg mutassa hogy ő ura a természetnek, és azzal ugy bánik a mint néki tettzik.

K Mit jelent az asár, a melyel meg kené avak szemeit?

I A kristus, azt a sárt, anyálából és földből tsinálá, a szájából való nyál, jelenté az Isten igéjét. és az öröktől való böltseséget, a ki is azt³⁰ mondgya maga, hogy a felségesnek szájából szarmazot. Eccl. 24. 5. ez az Isteni ige, aki is örökös böltseség, a mi testünket vette fel, akit jelenté. a föld, és abból mint egy sárt tsinált, hogy meg gyógyítsa a mi lelkünk vakságát, ugyan ezt is mondgya az irás, fel tévén ezekel aszokal a testesülésnek nagy titkát. az ige testé lett, ugyan az³²⁰ az testé let³⁰ ige. meg egyesítvén minket magában, meg kené ami lelki szemeinket megyleméné kenetével, és meg világosit minket a hitnek világosságával.

³¹⁹ való [l — más betűből (k-ból?) javítva.]

³²⁰ az [Úgy látszik, ezből javítva.]

K. A Kristus meg kenven szemeit sáral a vaknak, miért küldé ötet hogy meg mosodgyék a siloé tavában.?

F Mert az ató jelenté azokat az üdveséges vizeit a kegyelemnek, melyet veszünk a szentiségekben. fő képen a kereszttségben, melyet a kristus ⁸ rendelte arra. hogy abban meg mosodgyunk., és tisztátalanságunkból meg tisztullyunk., az előtt a Chatecuménusokat meg kenték, és hittek akristusban, de amég nem vala elegendő. mert meg kellettök öket mosni. a kereszttségnek vizében³²¹ is. siloé, tészi, (el küldetet) és asiloé toja, annak toja, akit az Atya elküldöt, hogy meg mosogason minket büneinkből,

K. szent János miért mondgya. hogy azok kik üsmerték avakon születet embert, gyogyulása után meg nem üsmerték?

F Azal tudtunkra akarja adni, hogy a tekélletes meg térésnek, az a jele, a midön apenitentzia tartó mind másnak tettzik azok elöt, ¹⁵ [87b:] akik ötet üsmerték meg térése elöt, és aki anyira meg változot. hogy ugy tettzik, mint ha más emberré lett volna., és aki beszédit, gondolatit, hajlandóságit, tselekedetit szokásit, mind meg változtatta, akevélységet el hagyván, aláztatósá lett, aharagosból, kegyes lett. a fősvényből adakozo, atisztátalanságból. tiszta életü lett, egy szoval ²⁰ aki azt szereti, amit az elöt gyüölöt, és azt gyüölöi, amit az elöt szeretet

K Mik követék, ennek avaknak meg gyogyulását.?

F Az ö testi szemeinek meg gyogyulását követé; az ö³²² lelki szemeinek meg gyogyulások, mivel tekélletes hittel hitt akristusban, a farisaeusok ötet tsalárdnak tarták, akristusért üldözni kezdék. és ²⁵ ki is rekeszték asynagógából. de ö ezen meg nem ijede, hanem nagy buzgoságal és hűségel tészen vallást akristus nevéröl, és a hitröl, noha nagy idegenségel hagyaték el szüléitöl, akik is attol tartának hogy a synagógából ki ne üzetessenek. jele az ilyen álhatatoság, a³²³ valóságos meg térésnek, hogy³²⁴ akegyelemhez hívek lehessünk. meg ³⁰ kel vetnünk atestet, és avért, az emberi tekéntetet. és az emberi ellenzést, és maradgyunk meg köteleségünk szerént. nagy álhatatoságal. a kristusrol valo vallás tételünkben. mivel ö nem üsmeri tanitványinak lenni azokat, kik meg pirulnak az ö Évangyéliumjáért.

K Mit látz. ezen vak szüléinek példájában?

³²¹ vizében [i—e-ből javítva.]

³²² [Íráshiba:] a az ö

³²³ a [Beszúrás.]

³²⁴ hogy <h>

F Azt³²⁵ látom hogy, az igazságnak, és az ártatlanságnak, igen kevés oltalmazói vannak, és hogy gyakorta azoktól hagyatnák el, akik leg inkább tartoznának mellettük lenni, arra nem figyelmeztetnek, hogy ha akristus tiszteletét oltalmazzák. öbenne sokkal hatalmasab párt fogot találnak, mint sem az egész emberekben. valamint ez a boldog vak. ezt meg tapasztalá.

[88a:] K Mitsoda oltalomal vala az ur ehez avakhoz?

F A synagogából ki üzetetvén akristusra találta., aki is ötet Atyai szeretettel fogadá, és ujjab világosagal. és kegyelemel bé tölté eztet¹⁰ másokis tapasztalhatták, hogy ha ugy mint ez a vak. avett kegyelemel jól élnek.

K. Mit értesz ezeken a szavain az urnak azért jöttem evilágra, hogy a kik nem látnak lássanak, és akik látnak, vakokká legyenek.

F Azt értem, hogy akristus azért jött el. hogy meg vilagosítsa¹¹ avakokat, és azokat, kik alázatoságal; meg vallyák vakságokat. de azok, kik magok hittségekben, meg világosítataknak tarttyák magokat. a magok vakságokban meg maradnak, és asettségben el hagyatnák, az elsőken érti azokat, kik hozzája mennek, hogy meg világosítsa őket. az utolsokon érti akevély sidokat, és mind azokat. kik őket¹² követik, az alázatoságal valo meg vallása. vakságuknak. és gyengességüknek. kezdete³²⁶ a világoságnak, és az erőnek., és jele, az előre adatot kegyelemnek, amely minket arra viszen. hogy a kristushoz folyamodunk imádsagunkal., ellenben pedig, a maga hittség. meg gátollya akegyelmet. mert azt hiteti el velünk. hogy mindenre elégségesek vagyunk., és az üdveség iránt. semire szükségünk nintsen.

K. Mit tésznek ezek a szók. havakok volnátok nem volna bünötök?

F Azt tészik, hogy ha. a farisaeusok és azok. kik hozzájuk hasonlok., ellene mondanának magok hittségeknek, és ha tudomá-[88b:]nyokrol annyit nem tartanának, igazán meg vallanák vakságokat, és nyomorúságokat, és ugy el kerülnek, avétekben valo eséseket, ne tarttsa tehát azt a bünös ember maga felöl, hogy elegendő világosága, és ereje vagyon., ajó tselekedetre, és arosznak el kerülésire, hanem ömérje meg alázatoságal. hogy tsak magában nem egyéb. hanem teak vakság. és gyengesség. és hogy benne egyéb jó nintsen, hanem¹³ a melyet veszen az Istentől.

³²⁵ [Íráshiba:] Az látom

³²⁶ [Javítva: kezdeből, sor fölötti beszúrással.]

Imádság

Ezekben a böjti napokban magunkot sanyargatván. kérünk mindenható Istenünk, öntted mi belénk azt a szent örömet., mely megválthatatlan avasóságos buzgóságtól. úgy hogy meg bírván. a földi dolgokhoz való hajlandóságinkot, könyében vehesük a menyei jokat,
 5 ami urunk. J. k.

Epistola.

4^{dik} király. 4. 25.

El mene azért, és juta az Isten emberéhez, akármelus hegyére. és mikor latta volna ötet az Isten embere ellenben, mondá az inasának Giezinék, ihon amaz sunamitis. eredgy azért eleiben. és mondgyad neki, jól vagyé te, a férjed, és a fiad, ki felelé jól. és mikor eljutot
 10 volna, ahegyre., az Isten emberéhez, meg ölelé lábait, és oda mene Giézi. hogy el vonná onnét, és mondá az Isten embere. hogy békit néki., mert a lelke keserűségben vagyon, és az ur. el rejtette tőlem. és nem jelentette meg nekem, ki mondá néki, vallyon kértemé fiat az én uramtól. nem mondámé néked, ne játszottas meg engem. és
 15 ő mondá Giézinék, övezd fel ágyekidot, és [89a:] vedd kezedben a páltzámot, és meny el. ha ember talál elő, ne köszöntséd, és ha valaki köszönt téged, ne felely néki, és tedd a páltzámot. a gyermek ortzájára, mondá pedig a gyermek anyja, él az ur, és él ate lelked, el nem botsátlak téged, fel kele azért, és követni kezdé ötet, Giézi pedig el ment
 20 vala előttök, és a páltzát a gyermek ortzájára tette vala. és nem vala szozat, sem érzékenység, és viszá tére eleibe, és meg jelenté néki, mondván. nem támada fel agyermek, bé mene azért Eliséus aházba, és imé a meg holt gyermek, az ő agyán fekszik vala, és bé menven bé zárá az ajtot magára, és a gyermekre, és imádkozék az urnak, és fel-
 25 hága, és a gyermekre feküvek, a száját, annak szájára tevé, és szemeit annak szemeire, és kezeit annak³²⁸ kezeire, és reája borula, és meg melegedék a gyermek teste, ő pedig térülvén sétála aházban, és az után,

³²⁷ 4^{dik} /d — javítva olvashatatlan számból vagy betűből.]³²⁸ annak <sz> kezeire,

ismög fol hága, és agyermekre borula, ásita a gyermek hétszer, és meg nyittá a szemeit. ő pedig szolittá Giézit, és mondá néki, hid elő a sunamitist, ki hivatatván, bé mene hozzája, Eliseus mondá., víd el a fiadot, az aszony az ő lábaihoz esék, és imadá a földön, és fel vővő a fiát, és ki mene, és Eliséus viszá tére Galgalaba.

Magyarázat

K Hogy üsmérhette. a sunamita aszszony. Eliseus profétát?

F Ugy üsmérte, hogy egyszer aproféta sunamitis városába menvén, ez az aszszony. arra kényszeríté hogy menne hozzája. és lenne nála szálláson. és észre vévén. hogy Isten embere volna. egy kis házatskát készíté néki, hogy mikor avárosban. menne,³²⁹ min-[89b:]denkor oda szállana. tanullyuk meg ebből. mitsoda nagy tisztelet. és mitsoda hasznos nékünk. az Isten szolgait magunkhoz fogadni, és szükségekben segíteni. akristust fogadgyuk magunkhoz, a midőn olyanoknak adunk szállást, akik az övéi, és hogy ha ő vélek tisztelettel bánunk, akar akristushoz., meg mutattyuk valóságos szeretetünket.

K Mitsoda jutalmat vett, aprofétának valo szállás adásáért,?

F Az Isten egy fiat ada néki, aproféta könyörgésire., noha idős vala, és bé tölté házát áldásival, az Isten usorával adgya viszá, az ő örette tett jó téteményt., és gyakorta, meg adgya azokat a kegyelmeket a melyeket szükségeseeknek ítéli,³³⁰ ha szinte nem kérjük is, valamint Eliseus egy fiat nyere ennek az aszszonynak, noha azt nem kéré, tudván azt a proféta. hogy mitsoda öröme volna ha egy fia lenne, ez a fiu idővel meg hala,³³¹ de a proféta. imádságival. fel támasztá, és viszá adá az anyjának, így jutalmaztaték meg ez az aszszony jó téteményiért, ha szinte az Isten félo emberek akiknek, szállást adunk. atest szerént valo holtat. fel nem támaszttyák is, de jó példájokal., és könyörgésekel, lelki életet nyerhetnek azoknak, kik ugy vannak avétekért. mint aholtak.

K. Magyarázd meg nékem, a mái letzkében valo titkokot.?

F I. Ez a magtalan aszszony. jelenté az Anyaszent egyházat, aki a magtalan vala akristus el jöveteléig, de aki az után sok számu kereszttyéneket szüle.

³²⁹ menne. [Második e—i-ből javítva; a pontot nem törölte.]

³³⁰ ítéli. [Szóvégi i-t utólag írta a szóhoz, a vessző fölé.]

³³¹ meg hala, (D)

2. Az Elizéus bottya, amelynek nem vala anyi ereje hogy fel támaszthassa a gyermeket., jelenté az ó törvényt, a melynek nem vala anyi ereje, hogy az embereknek életet adhatot volna, a mely éle-[90a:]tet el veszítették volt. avétekért, a bótt, jelenti keménységét,⁵ és fenyegetését a törvénynek, a melyek félelmet okozhatának, de szeretetet és éltető elmét nem adhatának, Giézi aproféta szolgája az ura előtt el menván a bóttal, és fel nem támaszthatván ahalotat, jelenté az ó törvény béli szolgálatot, a mely életet nem adhatot

3. Eliséus utánna menván, jelenté akristust, a ki is Mojses után¹⁰ jöve el, Eliséus, esze sugorítván magát, a gyermekre feküvék, a száját, a szájára tevé, a szemeit, a szemeire, a kezeit a kezeire, etsduálatosan jelenté mind azt, a mit az Isten Fia tselekedet érettünk a ki is magára vévén nyomoruságinkot, magát meg aláza meg testesülé-siben, hogy hozánk hasonló lehesen., és hogy a mi alá valo voltunkhoz¹⁵ alkalmaztathasa magát, a profétának lehelete, mely meg melegíté és fel támaszta a gyermeket, az aszeretnek lelke, melyet akristus ada az Apostolinak midön reájok fuva, és amelyel meg melegitti lelkünket., az életnek kegyelmét adván nekünk, az ő szemei meg nyittyák lelki szemeinket., ahitnek világosságával., az ő szája meg nyittya a²⁰ miénket, hogy hirdesük ötet, és igazságáról vallást tegyünk az ő kezei a jó tselekedetre fordittyak amiéinket

4. Eliséus bé zára az ajtot magára, hogy nekünk meg mutassa, hogy akristusnak tsudálatosan valo kegyelme, asziveknek titkában²⁵ munkálok, a mely bé zárja az érzékenységeknek ajtaját, a veszedelmes dolgok előtt, és a szivnek ajtaját³³² arosz gondolatok, rosz kívánságok, az ördögi intselkedések, és a világi ketsegtetések előtt, és mind azok előtt, melyek³³³ azt meg ronthatnák, mind ezekből amiket már mondottunk, el lehet itélni, hogy menyi sok imádságiban., szenvedésiben, fáradságiban, utozásiban, tölt akristusnak a lelkeknek fel táma-dások, a midön a sidoknak predikállá,³³⁴ és a midön [90b:] el küldé³⁰ apostolit hogy hirdetnék Evangéliumát az egész földön.

K. Mi oka lehet annak hogy aproféta meg parantsolá Giezinak, hogy uttyában senkit ne köszöntene?

F Azt akará meg mutatni hogy mitsoda figyelmeteséget., és szor-galmatosággal kel végben vinni az Isten parantsolattyát, hogy az³⁵ elménkben más dolog nelégven, se a szivünkben más kívánság, hanem

³³² ajtaját, [Második a — hasonlít az o-hoz.]

³³³ melyek <ötet> azt meg ronthatnák,

³³⁴ <prei> predikállá,

hogy néki engedelmeskedgyünk, és hogy azt tselekedgyük, amit tőlünk kíván, hogy nem kel figyelmeznünk aditséretre, a tsufolásra, ne az emberek beszédire, a melyek bennünket az ő uttyárol el téríthetnének, vagy kevélységre indíthatnának, hanem egyedül, az Istenre figyelmeznünk és tsak ő rolla gondolkodgyunk.

K Mit tselekedék. a sunamitis aszszony látvan fiát halva.?

F A gyermeket a proféta ágyára tevé. gondolván hogy talám. az Isten. a proféta ágyán. inkább fel támaszttya agyeremetek. vagy is a proféta. az ágyán találvan agyeremetek, inkább meg esik a szive rajta. az után nagy siettségel az ur szolgájához mene. a kit nagy sirasal és szív béli keserűségel kéré, hogy meg segitené. és addig el nem botsátá, valamég meg nem ígéré. hogy el menne véle, noha már Giézit el küldöttte volt. a bottyával, ennek az aszszonynak tselekedete kárhözatttya az ollyan atyáknak,³³⁵ és Anyáknak gond viseletlenségeket. és kedvezéseket, kik tsendeségel nézik gyermekeknek. a véték halálában lévő voltokot. nem ígyekezvén azon. hogy abbol aveszedelemből ki vegyék, és nem folyamodnak az Isten szolgainak könyörgésekhez. és intésekhez, valamint ez az aszszony tselekedék hogy téréseket meg nyerhesék, az Istentől. mi lehet vétkeseb az illyen gondatlanságnál.?

[91a:] Evangyélium

szent³³⁶ luk. 7. 11.

³³⁰ És lön, az után avárosba megyen vala, mely Náimnak hivattatik. és mennek vala véle atanitványi, és sokaságos sereg, mikor pedig aváros kapujához közelgetne., ime egy halotat visznek vala. ki. egyetlen egy fia az annyanak, és ez özvegy vala, és avárosnak sok serege ő véle. kit mikor látot volna az ur. könyörűlvén rajta. mondá néki ne sírj. és oda járula, és illeté akoporsót., azok pedig akik viszik vala meg állának. és mondá Jesus. ifiu néked mondom kely fel. és fel üle a ki meg holt vala, és szollani kezde, és adá ötet az ő annyanak. el fogá pedig minnyájokot a félelem. és magasztallyák vala az Istent. mondván. hogy nagy proféta tamadot közötttünk, és hogy az Isten meg lítogatta aző népét.

³³⁵ [Íráshiba:] alyáknak,

³³⁶ [Íráshiba:] szuk luk. [A 24. sorban is elírás:] rejtá.

K. Mit jelent ennek az ifiúnak halála?

F Jelenti a véteekben való lételt, a mely el választtya a lelket az ő Istenétől, akinek ő az élete, valamint ahalál el választtya a lelket atestől; akit éltetet. úgy avétek meg foszttya a lelket. az Istenhez
 5 való indulattyától., és gondolattyától; valamint ahalál el veszi atestnek mozgását. és a külső dolgokhoz való érzékenységit, ilyen. állapotban vannak mind azok, akik tellyesek avilági szeretettel. és üresek az Isteni szeretettől, nagy bátorságal járnak a széllyes uton, mely a veszedelemre viszi, és akik el távoznak akeskeny uttól., melyet
 10 akristus tanit nekünk, és amely egyedül vihet minket az örök életre.

[91b:] K Min esék meg aszive akristusnak. amidön látá ezt ahalotat hogy temetni vizsik?

F Ennek az ifiúnak. nem a testi halálán, esék meg az ő szive. hanem a lelki halálán, fő képen az ifiaknak lelki halálokön, kiknek³³⁷ képit szemlélte ebben ahalotban. az özvegy aszszonynak egy fiában, nem aholt testet. hanem aléleknék,³³⁸ avéteekben való létit utállya az Isten, nagy oktatásunkra lehet nekünk, az üdvežitőnek ez a példája. a melyből meg tanulhattjuk. hogy amidön holt testet látunk meg essék a szívünk. az embernek nyomoruságán, a ki úgy teremtetett volt.,
 20 hogy meg ne hallyon, mert ártatlan volt, és aki azért vetteté³³⁹ ahalál, és annyi nyomoruságok alá. mert vétkesé lett, abban ahalotban láttuk tehát mi képit, annak, amivé kel nekünk is lennünk, tsak kevés idő mulva, és talám egy néhány ora mulva., és annak a lelki halálnak képit, a melyben vannak sok olyan keresztyének, kik el
 25 vesztették akegyelemnek életét, akik el vannak temetve avéteekben. és akiket amelységben viszi vétkes kívánságok, hogy ha az Isten könyörületéséből, meg nem állittya őket, nagy figyelmeteségel tartozunk tehát. arra vigyazni hogy meg utálljuk avétket, mely ahalált okozta, vigyazunk az ítéletre melyet reánk mondtak, és annak
 30 végben menetelére, a mely talám nem mesze vagyon. és vigyázunk arra, hogy mik követik avétket az örökké valóságban., mennyi lelket öll meg minden nap avétek. akiket az Anyaszent egyház sirattya. valamint a mái Evangyélium-**[92a:]**ban való özvegy aszszony, siratá

³³⁷ kiknek [*i*—*é*-ből javítva.]

³³⁸ aléleknék, [Az *n* helyén úgy látszik *k-t* kezdett írni (alélekk), de nem fejezte be.]

³³⁹ <*v*> azért vetteté^k

fiát nagy anyai szeretettel, a kiknek szívek ezeken meg nem esik, tarthatnak attól., hogy alelki halottak közöt ne legyenek.

K. Az üdvezítő miért mondá ennek az anyának hogy ne sirjon, rosznak tarttyaé ha sirattyuk atyánk fiait?

F Azt rosznak nem tarttya, ha mértékleteséggel szomorkodunk, ha areménséget. és a hitet meg nem sértytjük. mivel ezeknek meg kel gyözni atermészetet., nagy keménység volna nem siratni azokat, kik hozánk oly közel valok, és akiket tartozunk szeretni., mind azon által, látván az Isten akarattyát; az alá kel magunkot vetni, az üdvezítő vigasztalni akará ezt az anyát, aki az egyetlen egy fiát siratá, mert életben akará néki viszá adni. hasonló vigasztalásunk. légyen az atyánk fiai halálokor.³⁴⁰ mivel őket csak egy ideig veszttyük el. a mely sokáig nem tart, főképen ha Istenesen éltek, a nékünk nagy vigasztalásunkra vagyon, hogy ha pedig őket mód nélkül szánnok, ¹⁰nyi mint ha boldogságokat irigylenök, ahitnek kel meg mérsékelni keserüségünket. és meg törölni köny hullatásinkot, adván nékünk ¹⁵azt a reménséget, hogy még minyájan esze gyülünk az ítéletnek napján, és hogy örökké együt fogunk élni a boldogságban.

K. Ennek az özvegy aszszonynak a sirásán. mire kel figyelmezni?

F Arra, hogy a kristus meg könyörölvén sirásán., viszá adá neki a fiát, ezt a mi oktatásunkra tselekedé. mert ez az egyes fiu. jelenté az Anyaszent egyháznak azokat a fiait. kik a vétekben holtak meg, és akiket szeretettel sirattya. a kristus meg könyörölvén [92b:] sirá-
²⁰mán, és könyörgésin, gyakorta valo kegyelmit adgya ameg térésekre. ²⁵ugyan ezért is, kötelességekben jár. az Isten félöknek, hogy imádkozanak érettek, és sirásák lelki halálokot., hogy a kristust meg engesztolván, könyörgésekel, lelki életet adgyon nékik.

K Miért mondgya az irás hogy akristus oda járula. és illeté a koporsot., és a kik vizsik vala meg állának.?

F Azért közelgete. ahalothoz, hogy észre vegyük, hogy azok. kik. alelki halálban vannak. örökké is abban maradnának. hogy ha, akristus nem járulna. hozájok, hogy ha szeretetével. és irgalmaságá-
³⁰gával meg nem³⁴¹ előzné őket, hogy ha nem keresné őket ingyen valo kegyelméből. a mely nélkül a bünös magától hozzája nem térhetne. ³⁵a kristus meg illeté a koporsot, azért hogy meg mutassa mitsoda szükségés hogy a bünösnek meg romlot szívet meg illesse, a melyben

³⁴⁰ [A.m. halálokkor.]

³⁴¹ (nem) meg nem előzné

avétek úgy vagyon zárva, mint koporsojában., hogy fel gerjeszsze abban a félelmet, atőredelmeséget. a bizodalmat, és a szeretetett, hogy meg változtassa benne. a teremtet állatokhoz való ragaszkodást, a mely nem engedi hogy az Istenhez fordulhason., a kik ahalotat
5 viszik, jelentik azokat a rossz szokásinkot, és hajlandóságinkot, melyek a rosszra visznek., és a melyeket meg tartoztatya akristus az ő szent Lelkének erejével.

K Mit jelentnek ezek a szavai az urnak, amelyekel parantsolá a halotnak hogy fel kelyen. ?

10 F Jelentik aző kegyelmének belső képen való szozattyát. aki is beszél a bűnösnek szívében, aki fel nyittya füleit hogy hallhasson, aki fel állitya a vétékből, valamint koporsojából, és [93a:] fel állitván, készen legyen. parantsolatinak végben vitelére, minden aki az *Atya szavát hallotta. és meg tanulta, én hozzám jő, mondgya* a kristus joan.
15 6. 45.

K. Miért teszi fel. szent lukáts. hogy a kristus fel támasztván az ifiat,³⁴² vissza adá³⁴³ az anyjának. ?

F Azért, mert amidőn akristus egy bűnöst meg terit, viszá adgya ötet az Anyaszent egyháznak. a mi anyánkknak. a ki meg térésit imádságival., és sirasival nyerte meg néki hogy az után az Anyaszent egyház tanítsa, és vezérellye ötet, az igazságnak uttyán. ez a meg betsíhetetlen kegyelem. melyet nyert a meg tért bűnös. az Anyaszent egyház kérésire, arra kényszeritti ötet. hogy az ő szent Annjához nagyobb kötelességgel. és engedelmeséggel. légyen. és kövesse parantsolatit.
25 tit.

K. Mit jelent ahárom halot. akiket a kristus fel támasztotta ?

F Jelentenek három³⁴⁴ féle bűnösököt., kiket kegyelme által támasztotta fel. a synagoga béli fejdelemnek leánya, ki az ágyán halva feküt, jelenti azokat, kik csak a szivekben vétkeztek. gondolatokál.
30 és kívánságokál., a máli Évangéliumban lévő ifiu, kit temetni visznek, képe azoknak, kik külső képen tselekedetekel is ki mutattyák a vétket., lazár. pedig akit már el temettek. és szagos volt. jelenti azokat. kik meg rögzöt vétkes szokásoknak, sullyos terhe alatt vannak., és akiknek példájok veszedelmes, és botránkozttato

³⁴² ifiat, [a— fölött áthúzott vessző.]

³⁴³ [Mikesnél szokatlan alak: *viszá adá* helyett.]

³⁴⁴ három <három> féle

Imádság

Oh' Istenünk, aki meg ujitod³⁴⁵ avilágot ki mondhatatlan szenttségidel kérünk tégedet, enged meg Anyaszent egyházadnak, azt a kegyelmet., hogy élhesen azzal amit rendeltél hogy az örök boldogságra vigye. és az idő béli segittségedet meg ne vonnyad tölle. a mi urunk
 8 J. k.

Epistola

3. király. 17. 17.

Lőn pedig ezek után, meg betegedék. aház gazdaszszony fia, és igen nehéz betegség vala, úgy hogy nem maradna lélegzet benne, mondá azért Illyésnek., mi közöm nékem veled Isten embere,? bé jöttél hozám, hogy emlékezet lenne hamiságimról. és meg ölnéd afiamot.
 10 és mondá néki Illyés, ad nékem a fiadot, és el véné ötet az öléből, és vivé a vatsoráló házban.; ahol ő lakik vala, és tévé az ő ágyára, és kiálta az urhoz, és mondá, én uram Istenem., még az özvegy aszszonyt is, aki engem táplál a mint lehet, meg sanyargattadé, hogy meg ölnéd fiát, és ki terjeszté magát, és meg méré a gyermeket három uttal,
 12 és kiálta az urhoz, és mondá. én uram Istenem., térjen beléje kérlek, a gyermek lelke, és meg halgatá az ur az Illyés szavát, és viszá tére a gyermek lelke. és meg elevenedék, és véné Illyés a gyermeket, és alá vivé ötet az also házba, és adá az anyjának, és mondá néki. imé él ate fiad, és mondá az aszszony Illyésnek. most ebben üsmértem meg,
 14 hogy Isten embere vagy te. és az ur igéje. igaz ate szádban.

Magyarázat.

K A mai letzkében lévő aszszony, haragjában mondáé [94a:] ezeket a szokot, a profétának, mi közöm nékem veled?

F Nem haragbol. de söt meg³⁴⁶ alázatoságbol. mondá, attol is tartata, hogy talám nem bánt olyan szentül az Isten emberével, a mint

³⁴⁵ [Juvítás: *ameg ujitodból, ki: sor fölötti beszúrásával.*]

³⁴⁶ [A szokott: *de söt még — helyett.*]

kivántatott, és talám a fia halálával büntette meg ötet. a midőn az Isten embereivel élünk, ahit arra tanít, hogy ő benne az Istent tekéntsük, nagy tisztelettel legyünk hozzájuk, magunkot hozzájuk érdemetleneknek tarttsuk, az ilyen gondolat vivé szent pétert arra,⁵ latván oly tsudálatos halászattyát. hogy az urnak lábaihoz borulván. azt mondaná néki, *tavozzál el tőlem. mert én bűnös vagyok*

K Illyés fel akarván támasztani agyermeket, miért terjesztéki magát. és méré meg a gyermeket három uttal.?

F Meg akará nékünk mutatni. hogy tselekedetében titok volna.¹⁰ és hogy annak mélyeb értelmét kel keresni, mint sem a betü szerént valot, mivel a profétának. az ő magát esze sugorítása, és a holtra, háromszori borulása, nem vala szükséges annak. aki a tsudát tette. agyermek testire valo maga esze sugorítását³⁴⁷ a profétának., ugy tekénthettyük mint képit, az Isten Fia maga meg alázásának, a meg¹⁵ testesülésben. a melyben magát meg hajtotta a mi kitsinységünkhöz képest., hogy lelkünknek életet adgyon, ami gyengeségünkhöz hasonló³⁴⁸ testet vett magára. azért hogy a mi testünk., hasonló legyen az ő ditsőségéhez. a profétának, háromszori le borulása, je-
[94b:]lenti³⁴⁹ azt, hogy a vétekből valo fel támadásunk. a minden ható²⁰ Isteni három személynek munkája., ugyan ezt is láttjuk a kereszttségben., a midőn Atyának. Fiának. és szent Lélek Istennek nevében keresztelnek., és hogy háromszor márttyák a vízben az ó embert, hogy az uj fel támadgyon.

K. Mitsoda hálá adásal tartozunk az Isten Fiának oly nagy maga²⁵ meg alázásáért, a mely³⁵⁰ meg érdemlette nékünk a lelki ujonnan valo születést.?

F Ollyan hálá adásal, hogy a menyiben töllünk lehet, mérjük magunkot annak maga meg alázásához, a ki magát. a mi gyengeségünkhöz mérte. erre valo nézve akarja azt, hogy hasonlok legyünk a kisdedekhez, és aki első akar lenni, hogy a leg aláb valonak tarttsa magát. és mások szolgájának.³⁰

K Mi képpen mutathattyuk meg a szent Háromsághoz valo köteleseget a melyel vagyunk hozzája az új életünkért?

³⁴⁷ <s> maga esze sugorítását

³⁴⁸ <tes> testet [Törlés a sorvégen.]

³⁴⁹ je- [94b:] jelenti

³⁵⁰ a mely [ly—g-ből javítva.]

F Hogy ha nagy szorgalmatosággal meg tarttjuk ezt a nagy kegyelmet, az Atyához való fiúi engedelmeséggel, a Fiúhoz, igazán való³⁵¹ szeretetünkkel, és a szent Léleknek sugarlását, hűségel való követésünkkel, mivel mi fogadot fiaii vagyunk az Atyának, meg váltattunk a Fiú által, meg szenteltettünk a szent Lélek által, ennek a három Isteni személynek, lévén szenteltetve, tartozunk annak mindenel, ajánljuk néki lelkünknek életit, gondolatinkot, kívánságinkot, és tselekedetinket, mert mindent tölle veszünk, és ezek után, ha [95a:]¹⁰ a világ, a véték, és az ördög hatalma alá adnok magunkot, nagy szenttség törés volna, és meg szeplősitenők testünket, és lelkünket, kik az Isten templomáva lettek a keresztségben.

Evangelium.

szent Ján. 11. 1.

Vala pedig egy beteg lázár. Betániából Máriának, és ennek nennyének Mártának kastelyából való. Maria pedig a vala, a ki meg kente az urat kenettel, és meg törölte az ő lábait az ő haja szálaival. kinek a¹⁰ bátyja lázár beteg vala, ahugai azért hozája küldének, mondván, uram akít szeretz beteg, halván pedig Jesus, mondá nekik, ebetegég nem halálra való. hanem az Isten ditsőségére, hogy ditsöitessék az Isten Fia az által, szereti vala pedig Jesus mártát, és az ötsét Máriát. és lázárt. midön azért meg hallá³⁵² hogy beteg volna, meg marada még³⁰ két nap azon ahelyen, ezekután mondá atanitványinak, mennyünk iamét Judaeába. mondának néki atanitványok. Rabbi. most keresnek vala tégedet a sidok meg kövezni. és ismég oda mégyé,³⁵³ felelé Jesus, nem tizenkét órája vagyoné a napnak. ha ki napal jár, meg nem ütközik, mert evilágnak világosságát láttya, ha pedig éjjel jár,²⁰ meg ütközik, mert nintsen világóság benne, ezeket szollá. és ezek után mondá nekik, lázár a mi barátunk aluszik, de el mégyek hogy az álomból fel serkenttsem ötet, mondának azért atanitványi, uram ha aluszik meg gyógyul. az ő haláláról mondotta vala pedig jesus, ök pedig gondolák. hogy az álomnak aluvásáról mondaná. akkor azért³⁰ Jésus. nyilván meg mondá nekik. lázár meg holt, és örülök ti-[95b:]érottetek, hogy higyetek, hogy őt nem voltam. de menyünk el hozzája.

³⁵¹ <v> igazán való

³⁵² meg <l> hallá

³⁵³ mégyé, <é.>

mondá azért tamás aki kettősnek mondatik. a tanítvány társainak,
 mennyünk el mi is hogy halljunk ő véle, el jöve azért Jesus, és találá
 ötet. hogy már négy napig volna akoporsóban. Betania pedig Jérusa-
 lem-től. közel tizen ött futamatnyi földön vala, a sidok közül pedig
 5 sokan jöttek vala mártához, és mariához. hogy vigasztalnak őket. a
 bátyyok felől. Márta meg halván hogy Jesus jöne eleibe mene. Mária
 pedig othon ül vala, mondá azért Márta Jesusnak, uram ha itt lettél
 volna. az én bátyám meg nem holt volna. de most is tudom. hogy
 valamiket kérsz az Istentől meg adgya néked az Isten, mondá neki
 10 Jesus. fel támad ate bátyád, mondá neki Márta, tudom hogy fel
 támad az utolso napon. mondá neki Jesus. én vagyok a fel támadás,
 és az élet, aki én bennem hiszen.. ha szinte meg hal is él. és mind a ki
 él, és én bennem hiszen. meg nem hal. örökké, hiszedé ezt. mondá neki.
 valoban uram én el hittem hogy te vagy akristus. az élő Isten Fia,
 15 ki evilágra jöttél, és mikor ezeket mondotta volna, el mene. és el hívá
 az ötsét Máriát titkon mondván, a Mester jelen vagyon tegedet hi,
 Maria ezt halván, fel kole hamar, és hozája mene. mert még nem jött
 vala Jesus a kastélyba, hanem még azon helyen vala ahol Márta
 eleibe ment vala. a sidok azért, akik véle aházban valának, és vigasz-
 20 tallyák vala ötet, midön látták volna [96a:] Máriát hogy hamar
 fel költ. és ki ment. követék ötet, mondván hogy akoporsohoz mégyen.
 hogy ót sirjon., Maria azért midön oda ment volna ahol Jesus vala.
 látván.. ötet, alábaihoz esék, és mondá neki, uram ha itt lettel volna,
 nem holt volna meg a bátyám, Jesus azért hogy látá ötet sirni, a sido-
 25 kot is kik véle jöttek vala. hogy sirnának., meg busula lelkében, és
 meg háborítá magát. és kérdé. hová tettétek ötet. mondák. neki.
 uram, jöj el és lásd meg, és könyveze Jesus. mondák azért a sidok,
 imé mint szereti vala ötet, nemellyek pedig közüllök. mondának, nem
 tselekedhette volna ez, aki meg nyitotta a vakon születnek³⁵⁴ szemeit
 30 hogy ez meg ne halna. Jesus azért ismég meg busulván magában.
 akoporsohoz mene. vala pedig³⁵⁵ egy barlang. és kö vala arra tétetve.
 mondá Jesus, vegyétek fel akövet, mondá neki Márta, alázár huga,
 uram immár szagos. mert negyed napi, mondá Jesus, nem mondamé
 néked hogy ha hiszsz, meg látod az Isten ditsőségít. el vevék azért
 35 akövet, Jesus pedig fel emelvén szemeit. mondá. Atyám, hálákot
 adok néked. hogy meg halgattál engemet. én pedig tudom vala hogy

³⁵⁴ [Íráshiba? születet(t)nek helyett.]

³⁵⁵ pedig [d—p-ből javítva.]

mindenkor meg halgatz engem. de enépert, a mely környül áll, mon-
dám azt, hogy meg hidgyék hogy te küldöttél engemet. ezeket midön
mondotta volna. nagy szoval kiáltá. lázár jöj ki. és mindgyárt ki jöve
a ki meg holt volt. meg kötve lévén lábai és kezei, ruhákkal, és az
13 orvája kezkenövel vala bé fedve. mondá nékik Jésum, oldgyátok meg
ötöt, és botsásátok el. sokan azért a sidok közül kik Máriához. és
Mártához jöttek vala, és látták vala a miket tselekedet Jesus. hívé-
nek ő benne.

[96b:] Magyarázat

10 K. Mitől vagyon hogy az ur oly igen szeretvén lázárt meg engedé
hogy halálos betegségben esék.?

F Azért, hogy azt ne tsudálljuk, ha az Isten félöket. betegségekben.
és nyomoruságokban láttyuk, és hogy magunkot vigasztallyuk nyomo-
ruságinkban, mivel hozánk valo szeretetinek jele, a midön ostoroz,
ollyan Atya aki meg bünteti fiait hogy jóbbak. legyenek. és érdemeseb-
14 bek örökségihez. ő maga az Isten Fia volt., mind azon által. nem vala
ment a szenvedésektől, az Atya gyalázatos halálra adá életünk,
mernöke arra kérni hogy más képen bányék velünk., ugy nem volnánk
az ő örökös és valóságos fiai, ha semmit nem szenvednénk, valamint
szent pál is mondgya hebr. 12. 8.

15 K. Mit tanulhatunk szent Tamásnak, ezekből a szavaiból., mennyünk
el mi is hogy meg hallunk ő véle?

F Azt tanulhattuk, hogy ne vigyázzunk a világtól valo tartásra,
16 se a magunkhoz valo szeretetre. hanem bátorítsuk magunkot és
felebarátunkot, az Isteni szeretettel. hogy meg vessük. azokat a vesze-
delmeket, mellyek kötelességinket. meg akarják gátolni. valamint az
17 elö keresztyének tselekesznek vala, akik nem tartának attól., hogy
a hatalmasoknak, és agonoszoknak haragjokban esenek, tsak meg
megithessék azokat kik veszedelemben. vagy nyomoruságban valának.

K A lázár halálát miért nevezé az ur álomnak?

18 F Azért, hogy meg tudgyuk., hogy ő néki olyan könnyü. [97a:]
egy holtat fel támasztani, valamint almából fel ébresztteni valakit,
és hogy az igazaknak halálok, inkább álom. mint sem halál, mivel
azó halálok. a nyomorult életről. az örök életre valo által menetelek.

19 K Mit jelent nékünk. alázár halála. negy naptól fogvást. akoporso-
lun valo léte, és az ő rothadása?

F Jelenti az olyan lelket, aki a vétkes szokásokban fekszik. valamint a koporsóban. el is lévén temetve. az elmének felét vakságában, le nyomatva. és bé fedve valamint egy kövel. a meg keményedet szivnek terhe alatt, a mely másokat meg ront. meg rothadot példa adási-
5 val.

K Miretanitanak minket ezek az urhoz valo szavai Mártának, uram ha it lettél volna, az én bátyám meg nem holt volna ?

F Arra tanitanak, hogy a mi lelkünknek halálát; nem más okozta, hanem az Istentől valo el távozásunk, a ki is élete lelkünknek, vala-
10 még akereztyén lélek hozzája valo hűségít, félelmit, és szeretetit meg tarttya, az Isten is meg tarttya mind addig mindenható segittséggel akegyelemnek életében, de mihent sugarlásit el kezdí mulatni, és arra kénszeriteni hűségtelenségivel és háláadatlansággival hogy ő tölle el távozzék. és tsak magára el hagyja. akoron minden bizonyal ahalálban
15 esik, akristus felelé Mártának, én vagyok a fel támadás, és az élet, az az, hogy a lelkek tölle veszik az életet, és a fel támadást, ezt is jelenté a lázár fel támadása, ezt a [97b:] lelki fel támadást, meg is adgya azoknak. kik azt olyan hittel kéri, mint a melyel akarta hogy mártá kérje bátyának fel támadását.

20 K A kristus miért busula., és haborodék magába a lázár halálán ?

F Ura lévén szent Lelke indulatinak maga magát fel indittá. hogy mi is öreája valo nézve. ahit alá vessük elménket, és érzékenységinket, alázár haláláért busulást inditta magában, meg akarván nekünk mutatni, hogy irtozásal. kel lennünk a vétekben valo létünkhöz. a
25 mellyet az emberek vakságból, tsak játéknak tarttyák.

K A kristus miért könyveze. és parantsolá hogy fel vennék akövet ?

F Meg akará mutatni azoknak, kik abünösök meg téréseken munká-
lodnak, hogy siratniok kel azoknak veszedelmes állapottyokat, és hogy
30 elöllök el vegyék mind azt, valami meg akadályozhatná. az Istenhez valo meg téréseket.

K. Miért kiálta fel szoval ?

F Hogy velünk³⁵⁶ meg értesse mitsoda nehéz a vétekben meg rögzöt. bünösnek meg térése, és hogy mitsoda³⁵⁷ nagy baj arosz szokásnak, sulyos terhe alol fel kelni. eza kiáltása az üdvevitőnek, jelenti azon
35 bünösnek az Istentől valo távul létit. a kinek nagy kiáltásal kel Istentől meg nyerni valóságos meg téréseit.

³⁵⁶ velünk [Javitás: nekünk-ből.]

³⁵⁷ mitsoda [Beszúrással javítva: mitsoból.]

K Lázár fel táadván, miért parantsolá atanitványinak, hogy meg oldanák ötet.?

[98a:] F Ezel meg mutatá nekünk, hogy mitsoda szabadságot adot Apostolinak, és a papoknak, hogy meg botsásák a vétkeket, és fel oldgyák abünösököt, a szenttség szerént valo fel oldásal., de noha szabadságok is légyen arra, hogy meg tartoztassák. és meg botsásák a vétket, meg kötözék. és fel oldozák a bünöst, mind azon által, a szent Atyák szerént a fel oldozó szabadságal akor élyenek., a midön láttyák a kristus kegyelme által, valóságos töredelmeségít a bünösnek, és nem akor, a midön még abünös, a vétkeihez vagyon ragaszkodva, és rossz szokásinak koporsojában., sok szent Atyákat hozhatnék elé, de azok közül tsak szent Gergely pápát hozom elé, hom. 26. supr. Evange., láttyátok mondgya, hogy a tanitványok életiben oldgyák fel azt, akit³⁵⁸ az ő Mesterek halotaiból fel támasztot, mert ha akor oldozták volna fel, mikor még holt volt, annak inkább³⁵⁹ meg rothadását mutaták volna meg, mint sem a kristus hatalmát, ebből láttyuk, hogy tsak azokat kel fel oldoznunk, pásztori szabadságunkal, akiket láttyuk, hogy a mi mesterünk fel támasztotta éltető kegyelmével.

NAGY BÖJT 4^{DIK} HETIN VALO SZOMBATON.

Imádság

Enged meg uram nekünk kegyelmedből hogy gyümoltsit vehessük³⁶⁰ a bennünk lévő átitatoságnak, mivel a mi böjtölésink, tsak ugy lésznek nekünk hasznosok, hogy ha tettzeni fognak joságodnak a mi urunk, J, k.

[98b:] Epistola

Isa. 49. 8.

Ezeket mondgya az ur, kellemetes időben meg halgattalak tégedet, és a meg szabadításnak napján, meg segítettelek, téged, és meg tartottalak téged, és a népnek szövetségül adtalak téged, hogy fel álltnád a földet, és az el pusztult örökségeket birnád, hogy azoknak akik fogva vannak mondanád, mennyetek ki, és azoknak akik³⁶⁰ a setettségben

³⁵⁸ [Íráshiba:] a akit

³⁵⁹ inkább <meg> meg rothadását [Törlés a sorvégen.]

³⁶⁰ azoknak a akik /a— névelő a sorvégen van.]

vannak, jelennyetek meg. az utakon legeltetnek, és minden egyenes helyeken az ő legeltetések, nem éheznek, se nem szomjuhozna, és nem süti őket a hévség, és a nap, mert a rajtok könnyörülő igazgattya őket, és a vizek forrásánál itattya őket, és minden hegyeimet uttá tészem, és az ösvényim fel magasztaltatnak, imé ezek megszűnően jönnek, és imé amazok északrol, és a tenger felől. és ezek a déli földről, ditséretet mondgyatok egek, és vidaggy föld, énekellyetek ditséretet hegyek, mert meg vigasztalta az ur az ő népit. és az ő szegényin könnyörül, és mondásion, elhagyot engemet az ur, és az ur elfeletkezérolam. vallyon el feletkezhetiké az aszszony. a magzattyárol, hogy ne könnyörüllyön az ő mehe fián, és hogy ha el feletkeznék is, de én el nem feletkezem rolad:

Magyarázat

K Ezen letzkében valo első szokot kinek mondgya az Isten?

F A kristusnak az ő Fiának, akit a földre akará küldeni, hogy az emberek üdveségében munkálodnék, a meg szabadításnak napja, a melyben meg segítette Isten akristust az, az ő első el jövetelének ideje, az Atya Isten meg segítette ötet úgy mint embert, hogy végben vihesse; a meg váltásnak munká-[99a:]ját, meg is tartotta ötet, ellenséginnek üldözések ellen, és győzedelmet adot néki avétken. ahalálon. és pokolbéli hatalmaságokon.

K Magyarázd meg nekünk atöbbit is.

F A kristus fel álitotta a földet. meg váltván az embereket. és meg békéltetvén őket az Attyával, az el pusztult örökségek, jelentik. az egész nemzeteket, akiket az Atya. örökségül adta néki, el valának pusztulva, azok az örökségek, a sokaságu hamis Istenektől., vagy is inkább az ördögöktől, akiket imádták, mint Istenségeket, és el valának hagyatatva Istentől., mert el hagyá őket, amagok uttyokon járn. és sziveknek kívánságira hagyá őket. azok pedig akiket afogságból ki vitt, és a setéttségből ki vette. jelentik azokat, kik meg szabadítottak az ördög fogságából, és a véteknek szolgálattyaából. az üdvezőnek kegyelme által, és akiket meg világosította. Évangéliumával, hogy viszá térhessenek az Istenhez. és az ő szolgálattyaára állyanak azzal a szeretettel, a mely valóságos szabadakká teszi őket, ök is azok ajuhok, kik az utakon, és az egyenes helyeken legeltetnek, mert tévelygésekből viszá térvén. az igazságnak utain járnak, a hol az ő lelkeknek eledelek az igazság; a mellyeken vezetí őket az örökös pásztor, a maga

testével, és vérivel táplállya őket, szüntelen vigyázván rájuk, oltalmazza őket, ellenségeiktől.

K Még atöbbit is magyarázd meg nekünk?

F Az írás mondja, hogy se nem³⁶¹ éheznek, se nem szomjuhoznak, és nem süti őket a hévség, és anap, mert a³⁶² kegyelemnek [99b:] forrási el oltván benne. a kívánságoknak hévségít. nem fogják többé kívánni a földi jókót, se a világi gyönyörűségeket, az után, a fősvényiség, nagyra vágyodás. és ahojában valóság. nem fog benne uralkodni, a proféta mondja, hogy az Isten uttá teszi ahegyeket., és az ösvényit¹⁰ fel magasztallja, mert meg alázza kevéslységeket, és fel magasztallja azokat. kik kitsiny szívűek, és félénkek.

K kitsoda az a sion városa a mely azon panaszkodik hogy az ur el hagyta, és el feletkezet rolla?

F Az, az Anyaszent egyház. akit az Isten mint ha el hagyta volna¹¹ úgy tettzet, anagy üldöztetések alatt, mind azon által el nem hagyta volt, és soha el sem hagyta, meg ígérte néki hogy minden hatalmas ellenségeitől meg oltalmazza, és veleis léssen világ végezetig.

Évangyélium.

szent Jan. 8. 12.

Ismég szolla nékik Jesus mondván, én vagyok avilágnak világosága, aki engem követ. nem jár a setettségben. hanem az életnek világosága¹² léssen önála, mondák azért néki a farisaeusok, Te, te magad felől tesz bizonytságot, ate bizonytságot nem igaz, felelé Jesus, és mondá nékik, ha én bizonytságot teszek is magam felől, igaz az én bizonytságom. mert tudom honnét jöttem, és hová megyek. ti pedig nem tudjátok honnét jövök, vagy hová megyek. ti test szerént itéltek, én nem itélek senkit, és ha én itélek, az én itéletem igaz, mert egyedül¹³ nem vagyok. hanem én, és aki engem küldött, az Atya. és ati törvényetekben írva vagyon, hogy két embernek bizonytsága igaz, Én vagyok aki bizonytságot teszek magam felől. [100a:] és bizonytságot teszen én felőlem a ki engem küldöt az Atya, mondának azért néki, hol¹⁴ vagyon ate Atyád, felelé Jesus, sem engem nem tudtok. sem az

³⁶¹ hogy se(m) nem

³⁶² a [Beszúrás.]

Atyámat, ha engem tudnátok, talám az Atyámat is tudnátok. ez igéket mondá Jesus akintses ládánál. tanítván atemplomban. és senki meg nem fogá ötet. mert még el nem jött vala az ő órája . .

Magyarázat

K. Magyarázd meg nekünk az Évangéliumnak első szavait?

⁵ F A kristus azt mondá hogy ő, avilágnak világosága., azaz, hogy ő az Anyaszent egyházát ugy világosította, valamint a nap a világot. a kristus eljövetele előtt. az emberek setéttségben valának. és tudatlanságban., nem üsmérik vala az Istent. se magokat. se hivatalyokat. se tévelygéseket. sőt még a filozofusok is a kiknek valamely üsmérettségek vala az Istenről. szent pál szerént. rom. 1. 21. nem ditsérték ötet. se semi hálaadásal nem valának hozzája. a teremtet állatnak adták aditséretet és a tiszteletet; holot a teremtőnek kelletet volna azokat adni. sok tévelygésekben, és rendeletlenségekben valának, az okoságnak minden világosága. meg vala homályosítva. a rendeletlen rosz kívánságokkal. a melyeknek rabjai valának az emberek., *Az ur,*³⁶³ mondá David ps. 13. 2. *ménjből nézet az emberek fiaira,*³⁶⁴ *hogy lassa, ha vagyoné értelmes, és Isten kereső, mindnyájan el hajlottak.*

K Hogy kelleték tehát őket tanítani?

F szükséges vala hogy az, Isteni, önnön maga abölttség. testet ²⁰ vegyen magára, hogy látható, és hozánk hasonló légyen, hogy **[100b:]** ő maga tanítson minket, és világosítson meg világával. az Istennek meg testesült Fia. méltoztatot mesterünké, és az igazság tanítójáva lenni, *senki nem üsméri a Fiat,* mondá akristus. Math. 11. 27. hanem az Atya, az Atyát sem üsméri senki is, hanem a Fiu: és ²⁵ akinek a Fiu meg akarja jelenteni.: *A ti Mesteretek. egy. a kristus.* C. 23:10. azt parantsollya nekünk az Atya, hogy ötet halgasuk, azért ha ötet halgattyuk, bizonyosok vagyunk abban, hogy el sem tévelyedünk., az Isteni böltségnék, és tudománynak. minden kintsei, akristusban vannak el rejtve: ő minket tsak arra tanít a mi igazságos. ³⁰ a mi igaz, és hasznos. az Évangéliumban, és atraditióban hagyta nekünk tanítását. azokban fel talállyuk mind azokat a miket kel hinnünk., és tselekednünk az üdveségre. az Istenről valo üsmérettség. a magunk meg üsmérése, az Istenhez, magunkhoz, és felebarátunkhoz valo kötelességünk, mind ezek fel talállyatnak abban akét tárházban.

³⁶³ Az ur, <d> mondá David

³⁶⁴ <fiaira.> fiaira, [Törlés a sor végén.]

K Miért mondgya akristus, hogy aki ötet követi nem jár asetéttségben. hanem az életnek világosága leszen nála.?

F Mert a kristus el hozta nekünk a kegyelmet és az igazságot, az igazságot, hogy világossítson minket a menyei utunkban. és a kegyelmet, hogy követhesük magunk viselésével az igazságnak világosságát, hogy élhessünk az áitatoságban. hogy minket táplállyon igéjével, hogy erőt adgyon arosznak el kerülésére, és a jónak, szeretettel való tselekedetire. az üdveségre szükséges, mind a meg világosítás, mind az élet, akristusban való hit., minket ugy világosit. mint egy lámpás; a¹⁰ rendel el tselekedetinket, a mutattya meg a jót, melyet kel tselekednünk, [101a:] és ajutalmat, melyet kel azért várnunk, az Isteni szeretet pedig mely nekünk meg adatik a kristus által., élete a mi lelkünknek, a futtat minket. az Istenhezvivő utunkban, az is segít arra. hogy oda érkezzünk, végben viven parantsolatit, az ilyen világosság nélkül, a setéttségben járunk, és el tévelyedünk. és az ilyen élet nélkül, ahalálnak árnyékában fekszünk., és a veszedelemre sietünk.

K Mitsoda modal lehet meg üsmérni ezt a világóságot

F A szent könyvekből, és a szentek írásiból, meg kel tanulunk a kristus életét, és tanítását., az ilyen tanulás, mind magunknak, mind¹⁰ másoknak hasznos leszen., magunknak azért, hogy meg lassuk, hogy igaz uton járunk, követvén az ő Isteni tanításit, és példáit, másoknak azért, mert őket vilagosittjuk jó példánkal., és Istenes életünkkel, és részeltetvén őket abban. a mit tanulunk, az kristustól, és az Évangéliumból.

K Mit tésznek ezek a szok, igaz az én bizonyáságom. mert tudom honnét jöttem, és hová megyek, ti pedig nem tudgyátok?

F A kristus azt tudta, hogy az Atya Istentől születet, és küldetet, és hogy viszá kelletet hozája menni. halála, és fel támadása után, azt tsak egyedül ő tudhatta. de hogy meg mutassa a sidoknak hitetlenségeket, mondá nekik, hogy az ő sok tsuda tételi által, a melyeket láttyák ő magok, bizonyáságot tenne rolla az ő Atyya, azt hozhattuk ki ebből. hogy mi akik bizonyosok vagyunk az ő Istenségében. sokal vétkesebbek leszünk azoknál. a sidoknál. hogy ha egész háláadásal. és szeretettel. nem ragaszkodunk ő hozája, és hogy ha hűségel nem követtyük az ő kegyelmet.

[101b:] K Mitsoda atest szerént való itélet, valamint a farisaeusok itélének?³⁶⁵

³⁶⁵ <itélénk ?> itélének ?

F Az, a midön tsak a külső képen valo dologrol teszünk itéletet, és azt belső képen meg nem vizsgáljuk, tsak a magunk indulatit követjük. holot a hitnek, és az okoságnak. világsága szerént kellene itélnünk, az igazságnak, és a felebaráti szeretetnek rendi szerént. és minek
5 utánna valójában meg vizáltuk volna adolgot

K A kristus miképpen mondgya azt. hogy senkit nem itél, holot ő fog meg itélni mindeneket?

F Ezt ugy kel érteni, hogy ő nem itél senkit testi képen., se haragbol, se irigységből, valo hogy ő itél, de ő mindeneket valójában lát, és tud,
10 és az igazságnak rendi szerent itél.

K. Mitsoda gondolatal kel lennünk akristus itéletéről a mely mindenkor igazságos, és igazán valo.?

F Meg kel magunkot aláznunk az Isten elöt, és félelemben kel lennünk, akár mely jó itélettel legyenek is az emberek mi felölünk, mivel
15 ök nem tudgyák. mi okra, és mi végre tselekeszünk hol mit, noha minden azon áll, az Isten aki láttya szivünknek leg belsőbb titkát, gyakorta rosznak itéli azt lenni, a mit az emberek ditsérnek bennünk.

K Szent János miért teszi azt fel., hogy senki meg nem fogá a kristust mert még el nem jöt volt az ő orája.?

F Mert az az ora, öröktöl fogva el volt rendelve. a melybe ellenségi kezében adná magát, és nem vala hatalmokban. hogy addig hozája nyulhasanak. ő az Attyához valo engedelmeségből szenvede, és hala meg, és azért, mert ugy akarta, mondgyunk [102a:] hasonlot az igazakrol. akik az Isten kezében vannak, aki ura életeknek, és haláloknak, tsak anyiban vagyon másoknak hatalmok rajtok. a menyiben ő akarja, ugyan ezért is lehetnek nyugodalomban azok, kik az Istené., hogy valamit szenvednek, az ő engedelmeből és akarattyából szenvedik, és azt tsak az ő jóvokra. akarja. mivel ő tudgya, mitsoda. utakon kel őket vezetni, az üdveségre, ő nékik pedig tsak az, ahivatallyok.,
20
25
30 hogy ötet kövessék, hűségel vivén végben köteleségeket:

NAGY BÖJTT 5^{DIK} HETIN VALO VASÁRNAPON.
melyet siket vasárnapnak nevezik

Imádság

Tekénts uram kegyesen házad népére, és adgyad hogy segittségedből, testi és lelki mértekletességben elhesen. a mi urunk J. k.

A kristus pedig akövetkezendő jóknak fő papja elő álván, nagyob és tekkéleteseb sátor által, mely nem kézel tsináltatot, az az, nem efféle alkotmányu, sem a bakok, vagy borjuk.³⁶⁶ vére által, hanem a maga tulajdon vére által ment bé egyszer a szent helybe, örök váltságot³⁶⁵ találván, mert ha abakok. és a tulkok vére, és az üszönek el hintet hamva, a tisztátalanokat meg szenteli a testnek meg tisztulására. menyivel inkább akristus vére., ki a szent lélek által, önnön magát ártatlan lévén az Istennek áldozta. meg tisztíttya lelki üsméretünket a meg holt tselekedetekből. az elő Istennek szolgálattyára, és ezért az¹⁰ új testamentumnak közben jároja. hogy ahalál által. azoknak abünöknek. váltsá-[102b:]gáért, melyek az előbbi testamentum alat voltak. ahivatalosok³⁶⁷ az örökké valo örökségnek igeretét elvegyék.

Magyarázat.

K. Szent³⁶⁸ pál. miért nevezi akristust, akövetkezendő jók fő papjának?

¹¹ F' Hogy meg különböztesse az ó törvény béli papoktól., a mely törvény. tsak világi jókót igére azoknak., kik azt meg tartották, az Évangélium pedig mennyei jókót igér a keresztyéneknek. a kristus a mi örökös fő papunk., azért áldozá fel magát, hogy azokat meg érdemellye nekünk, azt hozhattyuk ki ebből, hogy mi nem azért¹⁰ vagyunk keresztyének hogy avilági jókót birjuk. hogy ha pedig azokat meg adgya nekünk. akristus, és ha némelykor szabad legyen is azokat kérni, de azokat nem ugy adgya, hogy azokban tarttsuk a boldogságot. hanem hogy azokal ugy élyünk, mint olyan segittségek., a melyek segithetnek, az örökös jóknak el éresire.

¹¹ K. Mi következik abbol a mit mondál?

F' A következik, hogy ha a kristus az örökké valo jóknak fő papja, és hogy ha azért ajánlya áldozattját hogy nekünk azokat meg nyerve;

³⁶⁶ borjuk. [Javitás: *bojjukból.*]

³⁶⁷ ahivatalosok [Javitva: *ahivatalából*; szóvégi *a-t o-ra* javította, a *soh* részt a sor fölé írta.]

³⁶⁸ [íráshiba:] Szen pál.

az olyan keresztyének, kik tsak avilági jokat szeretik. és akik tsak ez életért munkálodnak, nem veszik gyümölsit az áldozatnak, nem ajánlván azt léleekben., se aszerént amint az áldozat rendeltetet. mert hogy annak gyümölsit lehesen venni, a mely gyümöls. a menyei jókból áll, azokat szeretni, és ohajtani kel., akikben pedig a világi szeretet uralkodik. azokat se nem szeretik. se nem ohajttják, és nem részesülnek abban az áldozatban, a mely szereti, és ohajttya amenyei jókót. **[103a:]** ha ugy akarunk jelen lenni azon az áldozaton a mint kívánatlik. az áldozatban kel lenni magunknak is, hogy ugyan egy áldozatra valók legyünk a kristusal., a kivel is ajánlyuk magunkot azon léleekben. és azon végre, és mint hogy ő, azért ajánlya magát, hogy minket részeltessen az örökké valo jókban, mi nekünkis arra avégre kel magunkot ajánlani. ő véle. hogy azokat el nyerhesük érdemi által.

K Mitsoda szent hely az, amelyben bé ment. és aza sator, mely által bé ment?

F Az a szent hely, amely ország, melyet jelentet a Jerusálemi templomban a szenteknek szenttye, az a sátor a mely sokal nagyob volt a sidok sátoránál, és a melyen bé ment akristus. a valóságos szent helyben., az, az ő teste., akinek ajánlása, és halála által meg nyitotta az eget magának, és mi nekünk. ennek a sátornak a sidok sátoránál valo tekélteseb volta. abban áll, hogy enem kézel tsináltatot mint a sidoké. hanem a szent Lélek munkája által formáltatot. és nem rend szerént valo képen.

K. Mit kel³⁶⁹ abbol ki hozni hogy az üdvezítő amaga tulajdon vérivel ment bé menyekben.?

F Azt kel ki hozni. hogy mi tagjai lévén akristusnak, a mi fejünknek, mi sem mehetünk bé a menyekbe, hanem tsak az ő vérinek érdemi által, és a magunk vére által, az az, az ő áldozattyával együt. a mi életünk áldozattya által., a melyet néki ajánlunk, meg halván minden nap Évangéliumi halálal., és el vevén tölünk atesti halált, abban az időben., amelybe tettik Istennek ki venni minket evilágból.

K Mit értesz az Évangéliumi halálon?

[103b:] F Azt értem, hogy ellene mondgyunk a vétéknek, és az világi szeretetnek., egyedül Istennek szentelvén életünket, tsak néki is élünk, és egy áldozatok legyünk akristusal., olyan életet élvén, mely meg egyezék az ő artatlan, és szentséges életével.

³⁶⁹ kel [Beszúrás.]

Ki fodd meg engem közületek abünről, ha igazságot mondok néktek, miért nem hisztek nékem, aki Istentől vagyok. Istennek igéjét halgattya., az okaért nem halgattjátok, ti, mert nem Istentől vattok, felelének azért asidok és mondák néki. nemde jól mondjuké mi. hogy

⁸ samaritanus vagy te, és ördögöd vagyok., felelé Jesus. énnekem ördögöm nintsen, de tisztelem az Atyámat, és ti tiszteletlenséggel illetetek engem., én pedig nem keresem az én ditsőségemet, nagyon a ki keresse. és meg itéllye, bizony. bizony mondom néktek, ha ki az én beszédemet meg tarttja. halált nem lát örökké, mondák azért a sidok, most

¹⁰ üsmérjük hogy ördögöd vagyok Ábrahám meg holt, és a proféták. és te azt mondog, ha ki az én beszédemet meg tarttja. a halált meg nem kóstollya örökké, valyon te nagyob vagyé, a mi Atyánknál Ábrahám-nál, aki meg holt, a proféták is meg holtak, mivé tészed magadot. felelé Jesus ha én ditsöitem magamot., az én ditsőségem semmi,

¹² nagyon aki ditsöit engemet. az én Atyám, akit ti mondotok, hogy Istenetek és meg nem üsmértétek ötet. én pedig üsmérem ötet. és ha mondom hogy nem tudom ötet. ti hozátok hasonló hazug lészek, de tudom ötet, és az ő beszédét meg tartom Ábrám az Atyátok örvendezet hogy látná az én napomat. látta, és örült, mondák azért asidok

¹⁴ néki, még nints ötven esztendő. és Ábrahámot láttad. mondá nékik Jesus. bizony, bizony mondom néktek. minek [104a:] előtte Ábrahám lenne én vagyok. köveket kapának azért hogy reája hajigálnák, Jesus pedig el rejté magát, és ki mene a templomból:

Magyarázat

K. A farisaeusok miért nem hittének a kristusban, mivel semmi

¹¹ hünről meg nem fedheték ötet?

V Mert irigységgel³⁷⁰ lévén ellene. nem hogy a szájából való igazságot hű vették volna, de sőt még hamisággal vádolák. és minden tselekedetét gyalázzák, és rágalmazák. az irigység olyan indulat, mely el olttja a szívben a vallás béli gondolatot, és a szeretetet., és meg gátollya, az

¹² igazságnak üsméretit, egy keresztyének semit nem kel inkább el kerülni.

³⁷⁰ [Íráshiba:] irigység [A 4. sorban is:] mond-[új sorban:] gukó

mint ezt az indulatot., mert ez a kevélységből eredvén, olyan hathatos méreg, mely meg ronttya, az áitatoságot, és alegg szentebb tselekedetet

K Mit tésznek ezek a szók, aki Istentől vagyon. Istennek igéjét halgattya.?

⁵ F Azt tészik, hogy az, aki az Istené, és aki ötet ugy szereti mint Istenét. és Attyát, szereti is halgatni az ő szavát, és arról gondolkodik, ezért is mondgya szent János, 1 joan 4. 5. 6. *hogy azok akik avilágbol valok, a vilagrol szolnak, és a világ halgattya őket., de akik Istentől valok, halgattják az Apostolokat. de a kik nem Istentől valok, nem halgattják*
¹⁰ *őket.* sokan vannak olyanok. akik tsak akor szeretik hallani az igazat a midön őket nem feddi, és gyüülök akor, a mikor elejekben terjeszti hamiságokat

K. Mit felele. akristus a sidoknak a midön azt mondák néki hogy samaritanus, és ördöge vagyon?

¹⁵ [104b:] F Ez két irtoztato káromlás; de mint hogy a samaritanus név ötet nem illette, mivel mindenek tudták, hogy se őt nem születet. se a samaritanus vallást nem tartotta, azért erre meg sem felele. de erre a mondásokra, hogy ördöge vagyon,³⁷¹ arra meg felele, mert³⁷² magára az Istenre eset ez a káromlás. akitől vette mind szenttségít,
²⁰ mind a tsuda tételekre valo hatalmát, de erre a káromlásra. tsendes elmével felele. és kegyeségel tagadá, hogy ördöge volna, mondván, Én nekem ördögöm nintsen, de tisztetem az Atyámot. és ti tiszteletlenségéssel illettek engem., nem keresem az én ditsőségemet, vagyon aki keresse, és meg ítéllye, ő magát ilyen kegyeségel menté., és a káromlásra, nem káromlással felele, így is kel tselekedni az Isten szolgainak, a midön gyalázattal. és káromlással illetik, az Istenre hagyván, hogy fogja párttyokot, valamint az üdvezítő, mind azon által tartoznak meg felelni., az Isten Ditsősége, és az igazság mellet, egy, egyházi szolgának. nem kel hallatlanná tenni, midön bestelenségéssel illetik, a papi
²⁵ rendít, a melyet vette³⁷³ Istentől, mivel az a bestelenség. kárt tehetne abban ajóban, a melyet tselekeszik az Anyaszent egyházban, ami lelkünk üsméreti, mondgya szent Agoston. tsak minket illet., de a mi betsületünk a felebarátunké. és még az Anyaszent egyházé is, és el szenvedni hogy azt meg gyalázzák., hamis vádolásokal, a kegyetlenség
³⁰ volna, de azt a kristus példájára, kegyeségel, és modgyával kel
³⁵

³⁷¹ vagyon [Beszúrás.]

³⁷² mert <ez> magára az Istenre eset ez

³⁷³ vette [Szóvégi e — utólag beírva.]

tselkedni, minden indulat nélkül, és nem kel hamis vádolainkot' beutelenmégel illetni.

[105a:] K Miképen mondgya akristus, és hogy kel érteni ezeket a szavait, ha én ditsöitem magamot. az én ditsöségem semmi?

¹⁴ F Ezt ugy kel érteni, hogy ha mint ember., a maga ditsöségét keresnö. az Istenén kívül. az a ditsöség semmi volna. de elehetetlen vala, mivel tsak az Attya, és az Isteni igének ditsöségit kereste, és ezt tartotta. a maga ditsöséginek. tsak ezt is kereste az ö szenttséges embersége, minden ditsöség tsak az Istent illeti. az ember magátol.
¹⁵ tsak semmi, valamiye vagyon., azt mind vette, és azért ditséretel tartozik annak akitöl vette, ez igy lévén. ha magunkot ditsöittyük. a hejában valóság. és ha amások ditséretekre vágyunk. ugy magunknak tulajdonittyuk aditséretet,³⁷⁴ mely az Istent illeti, aki is nem adgya másnak amaga ditsöségit, hadgyuk tehát az Istenre. hogy ditsérjen minket, vagy is hogy ditsérje ajándékit mi bennünk., mivel tsak az³⁷⁵ újó vagyon bennünk, a melyet tölle vcszünk. ugyan ezt is tanullyuk az üdvezitötöl. a midön mondgya, hogy az ö Attya. ditsöiti ötet.

K Az Atya. miképen ditsöiti az kristust?

F Ditsöittä ötet a profétak által, kik ötet meg jövendöltek vala, a menyei szózat által, mely rolla bizonyásgot tett, a tsuda tételek által, melyeket tett benne, és általa, az ö szenttséges élete által, és mind azon jó tselekedetek által., a melyeknek Isten volt a³⁷⁶ kezdete., és mind azon bizonyásdok által, melyek meg bizonyították, hogy valamiket akristus tanitot, az igaz volt és hogy ö maga, az Isten fia volt., valamint maga mondá a sidok-[105b:]nak, az én Atyám, akit ti mondotok. hogy ti Istenetek, minek elötte Ábrahám lenne, én voltam a sidok betü szerént vévén ezeket a szavait, az üdvezitönek, köveket kapának, hogy meg köveznék, mint káromlót, a ki Istennek, és Isten Fiának tarttya magát. nem tsak kegyelemböl. hanem természetböl.

NAGY BÖJT. 5^{DIK} HETIN VALO HETFÜN

Imádság

³⁸¹ kérünk uram tégedet, szenteld meg böjtölésünket., és irgalmaságodbol engedd meg büneinknek botsánattyát., a mi urunk. J k.

³⁷⁴ <d> tulajdonittyuk aditséretet,

³⁷⁵ az [Beszúrás.]

³⁷⁶ a [Beszúrás.]

És lön az ur igéje jonáshoz masodsor mondván, kely fel és eredgy Ninivébe, a nagy városban, és predikálljad ót abeszédet a melyet én néked szollok, és fel kele jonás, és Ninivébe mene, az ur igéje szerént, és Ninivé nagy város vala, harmad napi járo földnyi. és bé kezdde menni
⁵ jonás avarosba, egy napi járo földön. és kiáltá, és mondá, még negyven nap vagyon. és Ninivé el süllyed, hívének a Ninivéi férfiak az Istenben. és böjtöt hirdetének, és zákokba öltözének, a nagytol fogva mind kitsinyig, és el juta az ige, a Ninivéi királyhoz, és fel kele az ő királyi székéből, és le veté magáról az ő ruházattyát, és zakba öltözék, és
¹⁰ ahamuba üle. és meg kiáltá. és mondá. Ninivében akirálynak, és az ő fejedelmének szájából mondván, se az emberek, se a barmok, se az ökrök, se ajuhok semit ne kostolyanak, se ne legeltessenek, se vizet ne igyanak. és zakokkal fedeztessenek bé az emberek és abarmok, és kiálttsanak az urhoz, erőssen, és térjen meg a férfiu. az ő gonosz utárol,
¹⁵ és a hamiságból, mely az ő kezekbe [106a:] vagyon. ki tudgya ha talám meg tér, és meg kegyelmez az Isten. és meg tér az ő³⁷⁷ haragjának busulásától, és elnem veszünk, és látá az Isten az ő tselekedeteket, hogy meg térnek az ő gonosz utokrol, és meg engedé az Isten agonoszt. melyet szollot vala hogy tselekednék vélek, és meg nem tselekedé.

Magyarázat

²⁰ K Mitől vagyon hogy a proféta olyan nyomoruságokat jövendől, a melyek bé nem tellyesedének?

F ő azokat az Isten parantsolatlyából jövendölé, és az Isten azokat meg jövendölteté véle, azért, hogy azok bé ne tellyesednének, mivel ez inkább fenyetés vala, mint sem jövendölés, a mely fenyegetés arra
²⁵ süllyedésit. a félelem ő vélek rendeletlenségeket el hagyasa, és penitentiát tartván., az Isten irgalmaságához folyamodgyanak, és el kerülhesek haragjának erejét, a mint is minden bizonyal aváros el süllyedet volna. ha meg nem térvén penitentiát nem tartot volna, a

³⁷⁷ az ő <busulásának> haragjának busulásától,

³⁷⁸ el süllyedésit. [el—és-ből javítva.] [A 24. sorban:] fenyetés [!]

proféta. nem szolla nékik a penitentiáról. hanem tsak azt mondá, hogy negyven nap mulva. aváros el süllyed., mind azon által penitentiát tartának, mert őket meg tanítá arra, a természetnek törvénye, hogy tsak olyan modal. lehetne az Isten haragját meg engesztelni., és meg menekedni a veszedelemtől. a melyel őket fenyegetik, úgy tettzik mint ha kételkednének az Isten irgalmaságában, és könyörületességében, mivel, azt tudták, hogy arra nem érdemesek., mind azon által, a penitentiához kezdének, remélvén, hogy a meg tartoztat-**[106b:]** hatya. az Isten boszu állását.

¹⁰ K Mit tanulhatunk a Ninivébélieknek tselekedetekből?

F Az ő tselekedetek kárhoztattya az olyan keresztyéneknek tunyaságokat., kik el mulattyák lelkek veszedelmével. az ilyen hasznos orvosághoz folyamodni, ámbár az Isten meg ígérte is nékik a szent írásokban a botsánatot, hogy ha penitentiát tartanak, ugyan ezért ¹¹mondá az ur, hogy ezek a pogányok meg fogják ítélni a keresztyéneket az utolsó napon mivel ők anyi sok, intés, fenyegetés, és³⁷⁹ példák után, ¹²no anyi sok vett kegyelem után, penitentiát nem tartanak vagy is az ő penitentiájok nem olyan hittel, se nem olyan gyorsasággal. se nem olyan buzgosággal valo. mint a Ninivé bélieké, akik is bizonyosok voltak ¹³abban, hogy negyven napjok vagyon a penitencia tartásra; és ők azt még az első napon elkezdik, a keresztyének pedig nem lévén bizonyosok abban, hogy tsak egy nap is adassék nékik arra, még is utolsó órára halogattják

¹⁴ K Miben tették ki a Ninivé bélieknek³⁸⁰ hitek, amelyel penitentiát tartának?

F Az ő hitek ki tették abban, hogy hittének egy üsméretlen ember zavánának. aki nékik leg kisebb tsuda tétel nélkül azt hirdeté, hogy negyven nap mulva a városok el süllyedne, a keresztyének pedig meg mutattyák buzgotalanságokkal. hogy nem hiszik az Évangéliumi ¹⁵igazságokat, a melyeket az Isten Fia, és az Apostoli hirdetének, a mely igazságokról. anyi tsudák, és meg tért bűnösök tettek bizonyágot. ezeknek apogányoknak penitentiájok. olyan **[107a:]** nagy vala, hogy zúbakban öltözének., és hamura feküvének. böjtölvén, semit nem ettenek, még tsak aviz italtol is meg tartoztaták magokat, a keresztyé- ¹⁶nek pedig nehezen szenvedhetik a mértékletes böjtöt; semit nem akarván el hagyni a torkosságban. se a kényesen valo életben, egy kis

³⁷⁹ (után,) és példák után,

³⁸⁰ bélieknek [bélieknekéből] javítva, az ékezet áthúzásával.]

alkalmatlanságért, a mely gyakorta tsak kényeségből vagyon., aböjtöt meg szegik, egy szoval. semit. se el nem akarnak hagyni, se szenvedni, az örökké valo kin.³⁸¹ el kerülésiért, és a bün botsánattyáért, nem leheté tehát, valóságal el mondani nékik. hogy a Ninivé béliek
3 meg itélik öket az utolso napon..

K. Mitsoda buzgoságal tartának penitentziát a Ninivé béliek?

F Egész szivekből, és erejeből kiáltának az Istenhez, és mint egy erő szakot vesznek irgalmaságán; a keresztyének pedig az Istentől, kegyelmit, és életeknek meg jóbbítását kérik, de azt olyan hidegségal,
10 és imel, ámal, mint ha ugyan bánnák ha meg halgatná öket.

K Miben tettzik ki, azö valóságos penitentzia tartások.?

F ki tettzik az ö élettjeknek, magok viseléseknek, és tselekedeteknek meg változtatásában. ellene mondának rendeletlenségeknek, és a penitentziának méltó gyümöltsit hozák, nagyob része pedig akeresztyéneknek, hogy tsak némelykor meg gyonnyák ugyan azon vétkeket., a melyeket³⁸² szászor is meg gyonták, a³⁸³ melyeket el nem hagyák. és a melyekben tsak hamar ismét belé esnek., hogy ök meg igazultak azért Isten előtt, azt gondolják.³⁸⁴ arra pedig nem figyelmeznak. hogy az irás, és a szent Atyák szerént a penitentzia nem igazán valo, hogy ha
20 tsak azt nem követi, a szívnek meg térése, a mely minden bizonyal. meg változtatná [107b:] a szokást, hajlandoságot. és a magunk viselésit.

Évangyélium.

szent Jan. 7. 32.

Hallák a farisaeusok a sereget hogy ezeket suttogná ö felölle, a fejedelmek, és a farisaeusok szolgákat küldének hogy meg fognák ötet,
25 mondá azért nékik Jesus, még egy kevés ideig veletek vagyok, és ahoz mégyek, aki engem küldöt, kerestek engem és meg nem találtok, és ahol én vagyok, ti oda nem jöhettek. mondák azért a sidok egy másnak, hová menendö ez, hogy meg nem találljuk ötet. vallyon apogányoknak el oszlására menendöé, és apogányokat tanitandoé, mitsoda
30 beszéd ez, a melyet, monda, kerestek engem, és meg nem találtok, és ahol en vagyok, ti oda nem jöhettek. az innepnek pedig utolso nagy

³⁸¹ kin. [k—h.ból javítva.]

³⁸² [Íráshiba:] a melyket

³⁸³ <és> a melyeket el nem hagyák. és

³⁸⁴ azt gondolják. [Kereszttel jelölt beszúrás a lap alján.]

napján. meg álla Jesus. és kiáltá mondván, ha ki szomjuhozik jöjjön én hozám, és igyék, aki hiszen én bennem, a mint az irás mondgya, élő víznek folyó vizei folynak az ő hasából, ezt pedig alélekről mondá, melyet veendőök valának az ő benne hívök, mert még nem adatot vala alélek, mert még Jesus. meg nem ditsoitetet vala.

Magyarázat

K Mit tselekedének a fejdelmek. és a farisaeusok, hogy meg foghatnák az üdvezitöt?

F Anyi sok tsuda tétele után. a melyeket láttak, és hallottak, szolgálkot küldének hogy meg fogják ötet. meg nem gondolván azt. hogy néki könnyü volna minden erejeket semmivé tenni. de vakságok miat. ők tehetetlenségnek tulajdonították., békeséges, és kegyeségel valo szenvedésit., eszerént is tselekesznek mostanában az olyanok, kik azt gondollyák hogy bizvást. meg bánthatták. az Istent. büntetetlen is marad-[108a:]nak, azért, mert nem bünteti meg őket mindgyárt, 115 arra pedig nem figyelmeznek, hogy az a büntetelenség nem mástol vagyon, hanem tsak a halasztástol, a mely jele az ő jóságának. és nem tehetetlenséginek, és idővel reájok botsáttya haragját. a mely annál is nagyob léssen, a mennél inkább boszontották türésit.

K. Mit tselekedék az ur akoron?

116 F Meg tartoztatá az ő rosz szándékjokot. láthatatlan hatalmával., és azt, atanitványi oktatásokra, és vigasztalásokra tselekedé, ugy hogy, a midön az ő ellenségek el akarják őket vesztetni, meg tudhasák ebből 117 a példából., hogy semmitöl nem kel félniek, bizonyosok lévén abban., hogy tsak ugy esnek ellenségek kezében, ha az Isten akarja, és azt ha 118 akarja., tsak az ő jóvokra. és hasznokra akarja,

K A gonoszoknak az Isten félök ellen valo gyűlölségek kitettziké gyakorta?

F Az ő gyűlölségek nem mindenkor nyilván valo, hanem a szívnek titkában marad. és azt akor mutattják ki, a midön őket, mások 119 előtt rágalmazák, gyalázzák, magok viselésit tsufollyák nevetik, az illyenből mi következik, ahogy, az olyanok, akik jó erköltstüek, természet szerént, és jól neveltettek, szégyenleni fogják idővel., keresztyéni modon élni, és el távoznak hivatalyoktól.

K Mitsoda orvoságot ád a mái Évangyélium, ez ellen a veszedelmes 120 kábörtet ellen.

F Azt az orvoságot, hogy jól meg kel gondolnunk akristus példájára, hogy tsak igen kevés ideig kel maradnunk az olyan tsufolokal, az élet rövid lévén. tsak kevés idő mulva [108b:] viszá megyünk ahhoz, aki minket evilágra küldöt, és akkor meg menekedünk gyalázásoktól. tsufolásoktól., egy szovalök oda nem mehetnek, a hová az Isten félök mennek. hogy ha roszaságokban. és igazságtalanságokban meg maradnak.

K. A kristus fenyegetése, a melyel fenyegeté a sidokot. mondván, hogy ő el mégyen. de ök oda nem mehetnek nem tekinté³⁸⁵ minket is?

10 F A minket még inkább teként mint sem a sidokot., hogy ha meg nem térünk, a keresztyének, nagyob tekélleteségel üsmérik akristust, mint sem a sidok üsmérték, nagyob világoságot, és több kegyelmet vettek tőlle, azokhoz képest, sokal vétkesebbek is léznek ök amazoknál, hogy ha hitetlenségekkel arra kénszerittik hogy el hagyja őket.
15 mivel nem ő, hanem ök hagyák el ötet először,

K. Mit téznek ezek a szók, *kerestek engem. és meg nem talállok*

F Ezek rettentő szók, és meg láttyuk ezekből, hogy az Istentől vett kegyelemért valo viszá élésért. gyakorta reá nem találunk a segítségre, melyet anyiszor meg vetettük. és a melyel nem éltünk, a mikor
20 kellett volna. ő is meg veti azt, aki ötet meg vetette. el hagyja, aki ötet el hagyta. a mái fenyegetése szerént. ugy anyira, hogy minek utánna. viszá éltek volna türesivel., és irgalmaságával. tsak az ő igazága³⁸⁶ tételit fogják meg találni.

K Mit téznek ezek aszók, ha ki szomjuhozik. jöjjön én hozám?

25 F Azt teszik hogy a kristus élő kut feje a kegyelemnek, és a ditsőségnek, a kí azokot el akarja nyerni. olyan szorgalmatoságal kel kívánni., valamelyel a szomjuhozó ember [109a:] kíványa avizet. akegyelem mely minket igazaká téssen, tsak azoknak adatik meg, kik azt szivesen kéri, és kívánnják, a ditsőség mely örökös boldogságot
30 ád nékünk, tsak azoké, kik azt ez életben buzgoságal suhajtották.

K Mit értesz ezeken a szokon, a ki hiszen én bennem élő viznek folyó vizei folynak szivéből?

F Azt értém hogy a benne hívő, nem tsak tellyes léssen akegyelemnek vizeivel, hanem még bé töltetik. mint egy folyo vize. nagy bőségel.
35 hogy másokot is részesithessen. fő képpen a papoknak, és alelki pász-

³⁸⁵ nem <tekete> tekinté

³⁸⁶ igazága [Szóvégí a — utólagos beszúrás.]

toroknak, olyanoknak kel lenni mint³⁸⁷ a forásoknak, kik a kristus kegyelmének, üdveséges vizeit vészik, hogy azokat közöllyék azokal., akiket az Isten gond viselések alá adta.³⁸⁸

NAGY BÖJT 5^{DIK} HETIN VALO KEDDEN.

Imádság.

Kérünk uram tégedet tekintsed kegyelmeséggel a mi böjtlésünket, mely meg tisztítván minket., érdemesek lehesünk kegyelmedhez, és ölhesünk azokal az orvoságokal., melyek az örökös boldogságra vezetnek. a mi urunk J:K.

Epistola

Daniel pro. 14.. 27.

Mellyet mikor meg hallották volna a babiloniaiak felette igen bazonkodának, és egybe gyülvén a király ellen. mondának, sidová³⁸⁷ lett akirály. belt el rontotta, a sárkányt meg ölte, a papokat is meg ölte, és mikor a királyhoz mentek volna. mondának. add kezünkben Danielt, mert **[109b:]** egyéb képen meg ölünk téged, és ate házadot, látá azért akirály hogy felette igen reá erősödnének, és a szükségtől rea kényszerítetvén kezekbe adá Danielt kik ötet az oroszlányok vermében veték, és hat napig vala ót, a veremben pedig hét oroszlány vala. és azoknak minden napra, két test adaték, és ket juh, és akkor nem adatának nekik, hogy meg ennék Danielt. vala pedig habakuk proféta judacában., és ő étket főzöt vala, és kenyeret aprítot vala egy edénybe, és a mezöre megyen vala, hogy az aratoknak vinné. és mondá az ur³⁸⁸ Angyala Habakuknak., viddel az ebédet mely nálad vagyon babylonba Danielnek, ki az oroszlányok vermében vagyon. és mondá Habakuk, uram, babylont nem láttam, és a vermet nem tudom. és meg fogá ötet az ur Angyala, tetejénél fogva, és le tévé ötet babylonba, a verem felibe, az ő lelkének sebeségével, és kiálta Habakuk mondván, Daniel³⁸⁹ Istennek szolgája, vedd el az ebédet melyet néked az Isten küldöt. és mondá Daniel, meg emlékeztél rolam Isten. és el nem hagytad. atéged

³⁸⁷ [Sorvógen:] mint [új sor elején:] mint

³⁸⁸ [Javítás: adotból.]

szeretőket. és fel kelvén Daniel. évék, az ur Angyala³⁸⁹ pedig azonnaI helyére viszá vivé Habakukot, el jöve azért akirály heted napon. hogy siratná Danielt, és a veremhez mene. és bé tekinte, és imé Daniel az oroslányok közöt ül vala, és fel kiálta nagy szoval akirály mondván,
5 nagy vagy uram Danielnek Istene, és ki vonatá ötet, az oroslányok verméből., azokat pedig a kik veszedelmének okai voltak, a verembe vetteté, és meg emésztetének egy szem pillantásban ö előtte., akoron mondá a király, féllék minnyájan a földön lakok.. a Daniel Istenét, mert ö a meg szabadító. jeleket, és tsudákat tselekedő a földön. a ki
10 meg szabadította Danielt az oroslányok³⁹⁰ verméből.

[110a:] Magyarázat

K³⁹¹ Mit jelentnek az esze gyült babyloniaiak. kik halálra keresék Danielt, azért hogy le rontá abálványokat?

F Jelentik az olyan gonoszokat, kik meg egyesülnek. szándékjokban. és akarattyokban. hogy el veszesék az Isten félöket, kik ellene
15 állanak, rendeletlenségeknek és rosz kívánságoknak, a babyloniai király pedig, aki ijedségből Danielt az ellenségi kezekben adgya., jelenti. az olyan félénk, és kedvező bírákot, kik nem hogy egyenlő akaratban volnának az egyházi szolgálkal, hogy a közönségesen valo botránkoztatást, és rendeletlenséget, meg orvosolnák. hanem még a nép keziben
20 adgyák őket, az olyan bírák. nem hogy párttyát fognák. az özvegyeknek, és árváknak, hanem engednek a gazdagok, és hatalmasok igazágtalanságinak, tartván, vagy fenyegetésektől. vagy ajándékot várnak töllök, pilátus. erről nagy példa.

K Mit tanulhatunk a Daniel példájából. aki minden állapottyában
25 szabadosan meg mondgya az igazságot a királynak, a ki meg is halgatá ötet?

F Ez a példa kárhoztattya az olyan félénk hizelkedőköt. kik gyakorolván a fő renden lévőket, és a földi hatalmasokat nevelik azoknak rosz erköltsököt. hizelkedő. és haszon kereső ditséretekkel. holot
30 arra kellene fordítani, kedvekben valo léteket, és hiteleket. valamint a proféta, hogy meg mutatnák nékik hivataljokot. és a vallás elő menetelét tekintené.

³⁸⁹ Angyala [la: sor fölötti beszúrás.]

³⁹⁰ [Íráshiba:] orslányok

³⁹¹ [K—F-ből javítva; fölötte egy sor törölve:] <K Mit ád előnkbe az Anyaszent egyház ebben aletzkébe?>

K Mire kel még figyelmezni ennek a szent profétának maga viselésében?

[110b:] F Arra kel figyelmezni, hogy ez a proféta egy balványozó királynak az udvarában lakván, az őt uralkodo Istentelenségben részt nem vet. ebből meg tanulhatták avilágiak, hogy a világ meg romlásában. részt ne vegyenek, ha magok a világtól el nem távoznak, leg aláb a sziveket távoztassák el, mivel a világban lévők is úgy tartoznak keresztyeni modon, és az Anyaszent egyház törvénye szerént elni, valamint azok, kik azt el hagyták, sőt még inkább tartoznak. magokra vigyázni, mivel nagyobb kísértetekben és veszedelemben forognak,⁹⁹² és több számu ellenségel környül véve.

K. Mit jelent nekünk a Daniel példája, aki az oroszlányok között lévén. az Istennek mindenhatósága. meg tartotta, abban aveszedelemben?

F Azt jelenti, hogy úgy tekéntsük magunkot evilágban mint olyanokat. kik környül vagyunk vétetve. a gonosz lelkektől, azok az ordito oroszlányok, a mint szent péter mondgya, egyebet nem keresnek. hanem hogy el szagassanak, azt végben is vinnék, ha az Isten keze minket nem oltalmazna, kérjük tehát szent segítségit. és meg adgya.⁹⁹³ hogy ha minden bizodalunkot benne vettyük. valamint Daniel, nem várván semmit az emberektől. se magunktól.

K. Mit mondasz az Istennek, azt a szent profétát meg tartásáról?

F Azt mondom hogy tsudálatos gondviselésit látom rajta. mivel hogy meg szabadittsa. Danielt, meg kellett tartoztatni az oroszlányoknak éhségeket. akiknek hét-[111a:]napig enni nem adának. az után eledelt kellett rendelni a profétának, a ki éhségben vala, az Isten mind a kettőt végben vivé; először bé zárá azoknak a fene állatoknak torkokot., azután judeából. enni küld néki Habakuk által, az oroszlányok barlangjában, mitől lehet félni a midön hűségel vagyunk⁹⁹⁴ az Istenhez. és benne vettyük reménségünket, semi rosztat nem tehet a leg hatalmasabb is az ő szolgainak engedelme nélkül. hogy ha pedig hatalmok alá adgya őket, és szükségben hagyta, némelykor., azt tsak azért tselekeszi, hogy nagyobb fényeséggel szabadittsa meg őket, és nagyobb győzedelmet adgyon nekik, valamint tselekedék a szent Makabausokal. és az új törvény béli martyrumokal.

K Mit tselekedék a babyloniai király, a midön hat nap mulva. az oroszlányok között életben találá Danielt?

⁹⁹² forognak, [Második o — fölött áthúzott vessző.]

F Meg ijedvén ilyen nagy tsudán. fel kiálta³⁹³ nagy szoval., meg üsméré, és hirdetni kezdé a Daniel Istenének nagyságát, az után ki vonatá ötet a veremből., és a vádoloit vetteté helyében, a kiket mindgyárt el szaggaták³⁹⁴ az orozslányok, tsudálatos az Istennek az ő igassága. a ki ugy rendeli a dolgokat, hogy a gonoszoknak igazágtalanságok, és hamiságok, ő magokra fog szálni, minden bizonyal. vagy ezen, vagy³⁹⁵ a más világon, és ök fogják azt a büntetést szenvedni. a melyet az Isten szolgainak készítették volt.

[111b:] Évangélium.

szent Jan. 7. 1.

Ezek után pedig Jésus Galilaeában jár vala, mert nem akar vala
10 Judaeában jární, mert a sidok halálra keresik vala ötet közel vala pedig a sidok innep napjok. a sátoros innep, mondának azért néki az attya fiaí, eredgy ki innét, és meny judaeába, hogy a tanítványid is lássák tselekedetidet,³⁹⁶ melyeket tselekeszel. mert senki semit rejtétkben nem tselekeszik., és ő maga nyilván akar lenni, ha ezeket
15 tselekeszed, jelensd meg magadot evilágnak, mert az attyafiai sem hisznek vala ő benne. mondá azért nékik³⁹⁷ Jesus, az én időm még el nem jött, ati időtök pedig mindenkor készen vagyon, nem gyűlölhet titeket a világ, engemet pedig gyűöl, mert bizonytságot tészek³⁹⁸ ő felölle, hogy az ő tselekedeti gonoszok, ti mennyetek fel az innep napra,
20 én pedig fel nem megyek ez innep napra, mert az én időm még bé nem tellyesedet, ezeket midön mondotta volna, ő meg marada Galilaeában.³⁹⁹ hogy pedig fel menének az attya fiaí, akkor ő is fel mene az innep napra. nem nyilván, hanem ugy mint titkon a sidok azért keresik vala ötet, az innep napon, és mondgyák vala. hol vagyon amaz,
25 és sok vetekedés vala a sereg közöt. ő felölle, mert némellyek azt mondgyák vala, hogy jó, egyebek pedig azt mondgyák vala. nem, hanem el hiteti a sereget, mind az által. senki nyilván nem szól vala felölle. a sidoktól valo félelemért.

³⁹³ fel kiálta <fel szo> nagy szoval.,

³⁹⁴ szagatták [Második a — fölött áthúzott vessző.]

³⁹⁵ vagy [v — javítva.]

³⁹⁶ tselekedeti<ted>det, [A javítás a törlés fölé írva.]

³⁹⁷ nékik [Szóvégi k — utólag beírva.]

³⁹⁸ tészek [t — javítva r-ből vagy v-ből?]

³⁹⁹ [Íráshiba:] Galilaeában.

K. Az ur miért nem akara Judaeában menni, azért hogy a sidok halálra keresék, nem gátolhataé meg rosz szándékjokot?

[112a:] F. Minden bizonyal meg gátolhatta volna, de el kerüli az alkalmatoságot, nagy okoságal.⁴⁰⁰ hogy a mi gyengeségünkhöz alkalmaztassa magát. tanullyuk meg ezen példából.; mitsoda okoságal kel el kerülni az alkalmatoságot mely a veszedelemre tenné életünket. vagy szabadságunkot. hogy ha tsak a felebaráti szeretet, vagy az Isten parantsolattyanem kénszerit arra, az emberi, és rend szerént valo utakon kel el kerülni az üldöztetést, hogy gyengeségünk miat meg ne esünk, mind azon által. soha nem kel olyat tselekedni. a mi ellenkeznek hivatalunkal. és az Isten törvényével.

K. A kristus miért nem akará halgatni attyafiait. kik arra sürgeték hogy menne judaeába. hirt, nevet keresni magának, tsuda tételeivel. és predikálásival.?

F Meg akará azal mutatni hogy mitsoda veszedelmes az atya fiak tanácsokat követni, fő képen a midön az egyházi szolgálatban jár adolog. mivel leg gyakran a szülék tsak a hasznot. és az elő menetelt tekintik. a gyermekekben.

K. Az ur mi formában menté magát midön az atya fiai oly rosz tanácsot adának?

F Azt felelé nékik, nem hogy a világi ditsőséget keresné⁴⁰¹ de söt még azért gyűlölik, és üldözik, hogy bizonyságot téssen a világ megromlásáról, és rendeletlenségéről, a kristus példáját követi tehát. egy olyan lelki pásztor., a kí beszédivel, és az Évangélium szerént valo életével, kárhoztattya a világ-[112b:]nak hejában valóságát, az ő gazdagságát, pompáit, és meg felel a világot szerető atya fiainak

K. A kristus nem akarván Jérusalemben menni. miért menté azal magát, hogy az ő ideje még elnem jöt volna?

F Meg akará nekünk mutatni, hogy nem tsak követi az Attya akavattját. de még abban a szem pillantásban viszi végben, a melyben azt néki rendelte., ha hiven akarjuk az ő példájára az Istent szolgálni, tsendeséggel kel várni az időt, melyet az ő rendelése fog mutatni. és jól meg visgálni mindent. hogy okoságal munkáldgyunk, mivel az

⁴⁰⁰ okoságal. [Első o—a-ból javítva.]

⁴⁰¹ keresné [e—n-ből javítva.]

Istennek nem tsak engedelmeskedni kel. hanem akor engedelmeskedni. a mikor akarja. ahol ő akarja, és ami formában ő akarja

K. Leheté vétenünk az Isten akarattját követvén?

5 F Gyakorta azt tselekeszük amit Isten akar; de nem olyan formában, se nem⁴⁰² olyan indulattal. amint ő akarja, gyakorta gondollyuk azt, hogy az ő akarattját követtyük. azonban tsak a magunkét tselekeszük.

K. kitsodák azok, kik nem mérnek szabadságal szollani akristusrol. a sidoktól valo féltekben?

10 F Azok, akiknek, se hitek. se bátorságok nintsen. hogy fel kellyenek, a meg üsmért igazság mellet., tartván a világi hatalmasoktól; azok, akik nem mérik parttyokot fogni. a jó erkölsüeknek, a midön hallják hogy őket rágalmazák. de söt még kedv keresésből, ök is ahoz tesznek., vagy leg aláb halgatásokal. meg mutattják hogy jóvá
15 hagyák.

[113a:]NAGY BÖJT 5^{DIK} HETIN VALO SZEREDÁN.

Imádság.

A te igazságodnak elég tételére fordítván a böjtöt, oh' Istenünk, hintted irgalmaságodbol. hiveidnek szivekben világóságodot, és valóságos buzgoságot adván nékik, halgasd meg kegyelmesen az ő alázatos könyörgéseket. a mi urunk. J. k

Epistola.

levit. 19. 1. 10. 11.

20 Szolla az ur Mojsesnek,⁴⁰³ mondván, szoly az Izrael fiai minden gyülekezetinek, és mondgyad⁴⁰⁴ nékik, én ti uratok Istentek, ne lopjatok, ne hazudgyatok, és senki meg ne tsallya felebaráttját, ne esküdgyel hamisan az én nevemre. se meg ne ferteztessed Istened⁴⁰⁵ nevét. én az ur, patvart, ne tselekedgyél felebarátodon. se erőszakal
25 el ne nyomjad ötet, béresed munkája reggelig nálad ne maradgyon,

²⁰¹ se <ne> nem

⁴⁰³ [Elírás:] Mojsesnek,

⁴⁰⁴ mondgyad [*mondgyálból* javítva.]

⁴⁰⁵ [Javitva: *Istenétből*; a vesszőt ne ꞥ törölte.]

ne átkozd a siketet, se ne tégy akadékot a vak eleibe. hanem félyed ate uradot Istenedet. mert én vagyok az ur. ne tselekedgyel hamiságot, se hamissan ne itély, ne nézzed a szegénynek személljét, se ne tisztellyed a hatalmasnak⁴⁰⁶ színét, igazán itély felebarátodnak. ne légy rágalmazó, se suttogó a nép között, ne ály felebarátod vére ellen. én az ur, ne gyűlöllyed ate atyád fiadot szivedben hanem nyilván meg fedd ötet. hogy ne légyen bünöd miatta. ne keress boszu állást. se meg ne emlékezél apolgár társaid boszuságokrol., szeresed barátodat mint magadot, én az ur, az en törvényemet meg örizzétek.

[113b:]Magyarázat

¹⁰ K Mitsoda oktatást akar nekünk adni az Anyaszent egyház, a máj letzkében?

F Maga az Isten szavait adgya előnkbe. hogy annál is inkább irtozunk a lopástol a hazugságtol. atsalárdságtol. a hamis esküvéstől. az erőszakoskodástol. azt hagyja az után. hogy a munkásnak bérít meg fizetük hamarságal., még tsak más napra sem kel halogatni. főképpen ha szükségben vagyon. mert ha szükségben nintsen, el lehet halasztani a fizetést. annyi időre. a menyire maga akarja, azt aző szabad akaratyára kel hagyni,

K Mit parantsol az Isten nekünk ezek után?

¹¹ F Azt parantsollya, hogy rosztat ne mondgyunk a siketről. avak eleiben semit olyat ne tegyünk. a miért el eshetnék.⁴⁰⁷ az Isten ez által kárhoztattya hamiságokat azoknak, kik nem tsak az olyanrol beszélnek rosztat. ki testi füleire süket, hanem még az olyanrol. is ki jó erköltsből hallatlanná tészí agyalázatokat. melyeket ellene mondanak., és aki kegyeségel, és békeséges türelel menti magát, kárhoztattya az után azokat is. kik nem hogy szánnák. de sött még tsufollyák a mások fogyatkozásit. azért, aki valamit tenne egy vak eleiben hogy el esék. olyan hamiság volna. a melyért. büntetést kel várni az utolsó napon. tegyük ezekhez, hogy az egyházi pásztoroknak, nagy böltseégel. és vígvázásal kel lenni, a midőn valamely igazságokat akarnak ki tenni, azokat jól meg kel fejteni, és magyarázni; hogy a gyenge elméknak. botránkoztatásokra ne légyen . .

⁴⁰⁶ [Javitás: *hamalmasnakból.*]

⁴⁰⁷ el eshet(h)nék.

[114a:]K Mit parantsol Isten. ezen parantsolat által. ne nézed. a szegényeknek személyét, se ne tiszteljed a hatalmasoknak szinét, igazán itély.?

F Ezek a szók, leg inkább a birokot illetik. a kik tartoznak, mind⁵ szegénynek. mind gazdagnak. egy aránt tenni igasságot. agyengének. ugy mint ahatalmasnak, meg ne esék szive, se az egyikének szegénységín, se a másikának ajándékin, mivel nem szabad semmi féle okbol. igaságtalanságot tselekedni, a biro, mondgya szent Agoston, meg nyeretesse agazdagnak perit, mikor a perr igaságos, és ha aszegénynek¹⁰ nyomoruságán. meg esik aszive. meg vigasztalhattyaötet, a magáébol., az el vesztet periért, mert mint hogy az igasság nem övé. azt nem adhattya annak, akinek igaságtalan a pere.

K Magyarázd meg ezeket a szokot., ne ály felebarátod vére ellen.?

F Ez a parantsolat tilttya agyilkoságot. és hogy semmi némü¹⁵ képen. abban ne részesüllyunk, se magunk azt ne tselekedgyük. se azt, ne tselekedtessük. se jóvá ne hadgyuk, meg gátollyuk azt. ha töllünk lehet. vagy az ellen álllyunk, ha olyan hivatalban vagyunk.

K. A sidoknak valaé okok, ebből a parantsolatbol. szeresed felebarátodot, azt ki hozni. hogy gyülölhetik ellenségeket?

²⁰ F Tsak némellyek közüllök. magyarázák. ezt. ilyen hamis magyarázatal. az ide aláb valo parantsolattya Istennek, ezt a magyarázatot. egészen el ronttya, mondván, *ne gyülöllyed az atyád fiát szivedben.* ugy kel tekéntenünk minden embereket, mint atyánk fiait. és barátinkot, mert mindnyájunknak egy attya vagyon, a ki az Isten, az ő munkái²⁵ vagyunk, és [114b:] az ő képére teremttünk. minnyájunkban egy emberi természet vagyon., tsak avétket kel másokban utálni, mert az. az ő munkájok, de atermeszetet kel benne szeretni, az, az Isten munkája.

Evangelium

szent. Ján. 10. 22.

Lön pedig a templom meg szentelésinek innepe Jérusálemben, és³⁰ tél vala, és Jésus a templomban jár vala,⁴⁰⁸ a salamon tornáztában körül vévék azért ötet a sidok, és mondák néki, meddig tartod lelkünket függöben, ha te vagy akristus, mond meg nekünk nyilván. felelé nekik Jésus, szollok néktek, és nem hiszitek. a tselekedetek,

⁴⁰⁸ jár(>) vala, [A v-t a vesszőre írta.]

melyeket én tselekeszem., az én Atyámnak nevében, azok bizonyrágot
 tőznek én felőlem, de ti nem hisztek, mert nem vagytok, az én juhaim
 köztül, az én juhaim, az én szomot halgattyak. és én üsmérem azokat.,
 és követnek engem. és én örök életet adok nékik. és el nem vesznek
 örökké, és ki nem ragadgya azokat senki kezemből, az én Atyám amit
 nékem adot, nagyob mindeneknél. és senki, ki nem ragadhattya az
 én Atyám kezéből. Én. és az Atya. egy vagyunk, köveket vőnek a sidok
 hogy meg köveznék ötet, felele nékik Jésus, sok jó tselekedeteket
 mutattam néktek az én Atyámtól. azok közül mellyik tselekedetért
 köveztek meg engem, felelének néki a sidok, a jó tselekedetért meg
 nem kövezünk téged, hanem a káromlásért, és hogy holot te **[115a:]**
 ember vagy. Istenné teszed magadot, felelé nékik Jésus, míntsené
 írva. a ti törvényetekbe, hogy én mondtottam Istenek vattok, ha
 azokat mondtotta Isteneknek a kikhez az Isten beszéde lett, és az írás
 föl nem bontathatik, akit az Atya meg szentelt. és a világra
 küldöt. ti azt mondgyátok hogy káromlasz,⁴⁰⁹ mivel hogy azt mondot-
 tam, az Isten Fia vagyok, ha az Atyám tselekedetit nem tselekeszem.
 ne hidgyetek nékem. ha pedig tselekeszem, és ha nekem nem akartok
 binni, atselekedeteknek hidgyetek, hogy meg üsmérjétek, és hidgyétek
 hogy az Atya én bennem vagyok. és én az Atyában, keresik vala azért
 ötet meg fogni, és ki mene aző kezéből.

Magyarázat.

K Mitől vagyon hogy a sidok azon panaszkodának., hogy akristus
 meg nem mondá nékik világosan, hogy⁴¹⁰ maga légyen a messiás, noha
 sokszor meg mondtotta vala nékik.?

I Igen is sokszor meg mondtotta vala nékik, és sok tsuda tételeivel
 meg is bizonyította vala, de őket azt nem hitték, mert nem akarák
 hogy ő légyen a Messiás. az igazságot utálták aző szájában. mert az
 irigység meg vakította vala őket. és anyira meg volt a szívek romolva.
 hogy a leg jobb dolgokat is méregé változtatták, ha Isten Fiának üs-
 merték volna, kételenek lettek volna, azt is meg vallani hogy igaz aző
 tanítása, és bé kellettett volna venni., de ezeket az ő irigységek meg
 nem engedé nékik.

⁴⁰⁹ káromlasz [a— fölött áthúzott vessző.]

⁴¹⁰ hogy [h—m-ből javítva.]

K. Mi végre akarák meg tudni ezt az igazságot?

F Arra avégre, hogy még annál inkább üldöznék az **[115b:]** üdve-
zítőt., hogy ötet gyaláznák mint tsalárdot., a mint is, mihent meg
mondá nékik, hogy ő volna a Messiás. azonal köveket kapának, hogy
5 meg köveznék. ilyenek, az olyanok, akik az igazságot keresik, nem
azért, hogy azt szeretnék, hanem hogy az ellen beszélhessenek.

K. Mi okát adá az üdvezítő annak, hogy a sidok nem hittek sza-
vának?

F Ti nem hisztek mondá nékik, mert nem vagytok az én juhaim
10 közül. *miért mondá nékik ezeket,?* mondá szent Agoston. tract. 48 in.
st. joan *mert látá hogy az örökké valo halálra íteltettek* . : ugyan is mi
lehet nagyob jele annak. hogy meg voltak vettette, mint a, hogy en-
gedetlenek valának., és fel támadának a világosság ellen. az ő gonosz-
ságok és irigységek nem engedé meg nékik, hogy meg üsmérhesék.
15 pasztorjokot. nem ő vala oka meg vettetéseknek, hanem az ő hitlen-
ségek, és más egyéb hamiságok. okozá meg vettetésetek.

K. Az Isten tudván azt öröktől fogvást,⁴¹¹ hogy kik lesznek a meg
vettettek közöt, nem mutatta volnaé több jóságát. ha őket nem te-
remtette volna. mint sem hogy teremtette.?

F Az Isten itéletit ki vizsgálhattya. az ő utai pedig meg foghatat-
lanok, a mi köteleségünk tsak a, hogy alázatoságal meg vallyuk hogy
azok igasságosok, és rettegésel imádgjuk titkait. a mi az Istenben
vaygon a mind imádásra⁴¹² meltó. az ő igassága és jósága, mindenik
örökös tiszteletet érdemel. el is mondhattjuk szent Agoston után.
25 hogy ő véghetetlen jó, és hatalmas lévén, jóbnak ítélte lenni. a roszból.
[116a:] jót ki hozni, mint sem tellyeségel a roszat meg nem engedni.

K. Miképen leszünk a kristus juhaj közül valok.?

F A mint maga mondgya. hogy ha halgattyuk. és követtyük az ő
szavát, az az, ha engedelmeskedünk szavának.; és az ördög szavát
30 nem halgattyuk., ha ellene mondunk az ördög pompainak. és tseleke-
deteinek. és ha⁴¹³ követtyük. a mi szenttséges üdvezítőnknek, alázatos.
és sanyaru életét. aki a szerént áll, és abban végig meg marad., minden
bizonyal. akristus juhainak számokban lészen.

K Mit ígér az ő juhainak.,?

⁴¹¹ [Íráshiba:] fogvás,

⁴¹² imádásra [hosszú / betűje, úgy látszik r-ből javítva.]

⁴¹³ ha <vo> követtyük.

F Azt igéri, hogy örökké való boldogoká teszi őket⁴¹⁴ és ugy gondyokot viseli. és meg tarttya. minden ható kezeivel éveszedelmes életben, hogy se az emberi, se az ördögi hatalom kezeiből őket ki nem venni, erre való nézve. nagy bizodalommal lehetnek mind azok. kik az ő juhainak bélyegét viselik. látván, hogy maga az igazság örökké való életet ígér. nékik, tsak, végig meg maradgyanak hűségiben, noha mind azon által mindenkor tarthatnak, mert ez életnek folyása alatta szinte juhok voltak is. de hűségtelenségeikért. gödölyéké lehetnek, valamint ellenben., a nagy bűnösök. a penitentzia tartásnak kegyelme által. a gödölyék közül ki vétethetnek, és a juhok közü számlálathatnak.

K. Lehető ez életben abban bizonyos valaki., hogy az örök boldogságra a juhok számában vagyjon?

F Nem lehet ezen avilágon soha abban egészen bizonyos-**[116b:]** nak lenni, az olyan titok. a melyet egyedül. tsak az Isten tudgya. de az olyan akit alélek üsméret sem halálos vétekről nem vádolya, vagy az olyan aki azt gondolhattya,⁴¹⁵ hogy meg jőbbította életét. valóságos meg térésevel. és penitentzia tartásával, az olyannak lehet az a bizodalma, remélheti is azt. de azt is ugy. hogy rettegéssel. és félelemel fogja halgatni, és követni az örökös pásztornak szavát. alélek mentől több jelit veszi az Isten irgalmaságának, annál hivebb, az ő kegyelméhez, annál is nagyob vigyázással áll ellene ros hajlandóságának. és azon igyekezik., hogy alázatoságával, békeséges tűrésivel. és szeretetével követhesse a kristust., és így. annál nagyob bizodalma lehet Isten előtt. üdvesége felöl.

K. Az Isten miért nem tett minket bizonyosoká üdveségünk felöl?

F Ez nagy böltseéssel, és igazságal való rendelése Istennek, az emberen. 1. bűnösök lévén, meg érdemlik igazságal. hogy így bánnyék vélek. és a bizonytalanság melyben az Isten hagyta őket, ez életben. a vétekért való büntetés. 2. mint hogy az emberek természet szerént változok, és álhatatlanok szükséges hogy meg próbáltassanak. az ő örökös sorsoknak tudatlanságával., ezigen hasznos arra. hogy magokban ne bizanak, hanem szüntelen való alázatoságban, félelemben. én magokra való vigyázásban legyenek., 3. a bizonyosság. nem hogy lasszokra lenne, hanem még magokat el hinnék, és kötelességeket el mulatnák, a bizonytalanság pedig meg zaboláza kevésységeket., és

⁴¹⁴ őket [Utána törölt kérdőjel:] <?>

⁴¹⁵ gondol<lya>hattya,

arra ösztönözi, hogy [117a:] nagy figyelmeteséggel munkálodgyanak üdveségeken., úgy hogy bizonyosá tehessék. szent péter mondása szerént. hivatalokat, és választásokat 2. petr l. 10.

K. A sidok miformában halgaták az üdveztőnek szavait?

- ⁵ F Noha egyebet nem monda nékik az igazságnál., és tsak azokat a jó téteményeket terjeszté elejekben. a melyeket tett, vélek, és érettek, mind azon által. fel indulának ellene, és meg akarák kövezni, ez a példa meg mutattya, hogy nintsen ezen a világon jobb jutalma jó tselekedetinknek, mint a gonoszok háláadatlanságok. és üldözések.
- ¹⁰ és hogy a ditsőséges dolog az Isten szolgainak., a midön keserűséget szenvednek a jó tételért, és hogy a kristus valóságos juhainak azon kel igyekezni. hogy abban hasonlittsanak pásztorokhoz. a ki meg engedi hogy. szenvedgyenek, azért hogy meg próbállya szereteteket. és hűségeket.

NAGY BÖJT 5^{DIK} HETIN VALO TSÖTÖRTÖKÖN.

Imádság

- ¹⁵ Adgyad mindenható Istenünk. hogy az ember el veszvén azt a méltóságot⁴¹⁶ a melyben teremtetted volt, mértékletlenségiért⁴¹⁷ abban viszá is helyheztessek, a meg tartoztatás által, a mely néki orvoságul légyen. a mi urunk J. k.

Epistola.

Dani. prof 3. 25. 34

- Fent álván pedig Azariás, így imádkozék, kérünk ne adgy kézbe
- ²⁰ minket mind örökké ate nevedért, és bonsd fel szovettségedet, se el ne vegyed irgalmaságodot tőlünk, Ábrahamért a te szerelmesedért, és Isákért a te szolgádért, és Izraelért. ate szen-[117b:]tedért, kiknek szolottál meg ígervén. hogy meg sokasitanád az ő magvokat mint az ég tsillagit. és mint a fővenyt, mely a tenger parttyán vagyon mert
- ²⁵ uram meg kevesedtünk, minden nemzettségeknél inkább. és meg alázattunk az egész földön ma ami büneinkért, és nintsen ez időben fejde-

⁴¹⁶ méltóságot [*g* — fölött áthúzott vessző.]

⁴¹⁷ [Javítás beszúrással: *mértékleteségiértből*.]

lom, so hadnagy, és proféta. sem éppen égő áldozat; sem eledeli áldozat, sem jó illat, sem a sengeknek helye te előtted, hogy meg találhatnok, ate irgalmaságodot, hanem töredelmes lélekkel és alázasat mivel lévén, fogadtassunk bé. mint a kosokból, és tulkokból. és ezer kővér bárányokból valo éppen égő áldozatban. ugy légyen ate színed előtt ma, ami áldozatunk, hogy kedves légyen néked, mert nints szegyenülések. ate benned bizoknak, és most követünk téged tellyes mivel., és félünk téged, és keressük ate ortzádod, ne szegyenits meg minket, hanem tselekedgyél velünk ate kegyeséged szerént. és ate irgalmaságodnak sokasága szerént. és ments ki minket, a te tsuda tételid szerént és adgy ditsőséget ate nevednek uram. és szegyenüllyenek meg minnyájan,⁴¹⁸ akik gonoszt mutatnak ate szolgálidnak, szegyenüllyenek meg ate minden hatóságod által, és azö erejek romollyon meg, és tudgyák meg hogy te vagy egyedül az ur Isten. és ditsőséges¹⁹ a földnek kereksege felet.

Magyarázat

K. Az Anyaszent egyház mitsoda oktatást akar nekünk adni a máj letzkében?

F Az Azáriás imádságát adgya előnkben. a melyet tett az egő ke mentzében, a hová más két társaival vettet⁴¹⁹ vala, a ba-[118a:]biloniai király parantsolattyából, azért, hogy aképit nem akarák imádni.

K Mire tanit minket Azáriás ebben az imádságban?

F Meg üsmervén azt, hogy népének rabságban valo léte. a bünöknek igazán valo büntetése, a melyből azt tanulhattyuk hogy ugy tekénttsük büneinket, mint olyanokat. a melyek okozzák mind azokat a nyomoruságokat a melyekben esünk. és hogy imádgjuk az Istennek itéletit. aki minket igaságál és érdemünk szerént büntet, de aki azt gyakorta irgalmaságából tselekeszi, azért hogy magunkban térjünk, hogy magához hijon. és hogy légyen mivel meg fizetnünk a mivel tartozunk igaságának, és eleget tehessünk vétkeinkért;

K Mire tanit még minket Istennek ez a szolgálja. az ö két szenvedő társaival

F Tsudálatosan meg tartatván atüzben, meg vallyák vétkeket, és irgalmaságát kerik Istennek népére, ez a példa kárhoztattya háláadat-

⁴¹⁸ minnyájan, <uram> akik gonoszt [t—későbbi beírás.]

⁴¹⁹ [vettelett helyett?]

lanságokat azoknak, kik meg szabadulván valamely nyavalyábol, vagy nyomorúságbol., nem gondolkodnak penitentiát tartani. vétkekért. melyek ezeket ókozzák, se az Istenhez való hálaadáságokat nem mutattják. nagyob felebaráti szeretetekkel, munkálodván azon.
5 hogy ki vehessék a szegényeket, és anyomorultakat szegénységekből. valamint az Isten ki vette őket szenvedésekből.

K Az Isten miképpen ditsoitti nevét a botsánatban?

F A botsánatban fényeségel ki mutattya az ő joságát. [118b:] és irgalmaságát, valamint hogy Ditsőséget ad nevének a büntetésben,
10 mert meg bizonyittya, mind a maga. igasságát, mind a maga hatalmát.

K. Ez a szent ember mi formában igyekezik az Isten igasságát meg kérelni, és kegyelemre vinni?

F Azon keri, hogy Ábrahámra, Isákra, és Jákobra való⁴²⁰ tekintetért. irgalmazon meg néki, ebből ki tettik hogy egy bünösben nem lévén semmi is a miért meg érdemelhesse az Isten kegyelmét. lehet néki az Isten mellot lévő szentekhez folyamodni. és hogy az Anyaszent egyháznak szokása szerént, a szenteket segittségül hini. enem új szokás. mivel e szokás vala az ő törvényben.⁴²¹ minden időkbén.,
20 hogy kérjék az Istennek segittségit. ezekre a szent patriárkákra való tekintetért. noha nem az ő érdemekért adgya vala kegyelmének segittségit. hanem a Messiásnak. akit várának.

Évangélium.

szent luk. 7. 36.

kéri vala pedig ötet., némely a farisaeusok közül, hogy véle ennék, és bé menvén a farisaéus hazában letelepedék és imé egy aszszony
25 állat, ki avarosban bünös vala, hogy meg érté.⁴²² hogy le telepedet volna a farisaeus hazában, hoza alabástromot kenettel, és meg álván hátul alábainál. köny hullatásokal kezdé öntözni a lábait, és hajával törli vala, és tsokolgattya vala alábait, és a kenettel keni vala. látván pedig a farisaeus, a ki ötet hitta vala. szolla ő magában, mondván,
30 ez ha proféta volna, tudná bizonyal kitsoda, és mi némü aszszony

⁴²⁰ <te> való tekintetért.

⁴²¹ [Ékezethiba:] ő törvényben.

⁴²² <meg> meg érté. [Törlés a sor végén.]

állat, a ki ötöt illeti, mert bűnös., és felelvén Jésus [119a:] mondá néki, simon, vagyon valami mondásom hozád, a pedig mondá mester mond el, két adossa vala egy költsön adonak, egyik ött száz pénzel tartozik vala. és a másik ötvennel. nem lévén azoknak honnét meg adni, el engedé mind a kettőnek, azért kitsoda szereti ötöt inkább, felelvén simon mondá. vélem. hogy az, akinek többet engedett el, ő pedig mondá néki, igazán itéléd, és fordulván az aszszony állathoz, mondá simonak, látodé ez aszszony állatot, bé jöttem a házadba., vizet alábaímnak nem adtál. epedig köny hullatásokal öntözte lábaimot. és a hajával törölte meg. tsokot nékem nem adtál. epedig miolta bé jöt. meg nem szünt tsokolgatni a lábaimot. olajjal a fejemet meg nem kented. epedig kenettel kente meg alábaimat, azokaért mondom néked, meg botsátatnak néki sok bűnei; mert igen szeretett., a kinek pedig keveseb botsátatik meg, kevesebbé szeret, mondá pedig Máriának, meg botsátatnak néked bűneid, és akik együt le telepedtek vala, kezdék mondani magokban, kitsoda ez, a ki még a bűnököt is meg botsáttya, mondá pedig az aszszony állatnak, ate hited meg szabaditod téged. meny el²²³ békével.

Magyarázat.

K Mit ad előnkben az Anyaszent egyház ebben az Évangéliumban ?
 F Ennek a bűnös Aszszonynak meg térésében, a valóságos penitencia tartásnak formáját adgya előnkben, az ő nagy siettségel való menetele a farisaeus házához. mihent meg hallá a kristusnak ót való létit., meg mutattya a bü-[119b:]nösöknek, hogy ne halogassák. meg téréseket, mivel se az idő, se akegyelem nintsen szabadságokban. és talám,
 tsak az a szem pillantás az övék. a melyben az Isten meg hattya sziveket, azért el se veszesék azt az időt., a szent bátorság a melyel ez az aszszony mégyen ebéd felet. sokaknak eleibe, fő képen egy²²⁴ vizsgálodo farisaeus eleibe. nem szegyenelvén, apenitentiának alázatoságát, igen nagy példa lehet a penitencia tartok előtt, a melyből meg tanulhattják, hogy ne szegyenellyék eleget tenni, és helyre hozni a közönségesen tett botránkoztatásokat, a melyeket adtanak rendeltelenségekért. kárhoztattya ez a példa. vétkes szegyenit is azoknak, kik

²²³ meny el <k> békével.

²²⁴ egy [Úgy látszik: és-ből javítva.]

nem merik ezt az alázatoságot fel venni. se jót tselekedni. azért hogy az emberek felöllök ne szollyanak., vagy meg ne itéllyék

K Honnet vagyon ez a világi tekéntet, akersztyeneknek leg nagyobb résziben., a mely nem engedi nékik hogy a penitenzia tartásnak uttyára menyenek?

F Attol vagyon, hogy kevés. hitek. kevés félelmek, és kevés Isteni⁴²⁵ szeretetek vagyon, ha élő hitek volna, nagyobb tisztelettel volnának az Istenhez, aki a mi biránk. és a kinek mindenről számot kel adni, mint sem avilághoz, a ki nem hogy meg oltalmazhatná azokat akiket az Isten meg itéli, de még maga is meg itéltetik. a fejedelmével., tudni illik az ördögél; hogy ha tartanának valóság az Istentől., minden modon azon igyekeznének, hogy a vétekért⁴²⁶ valo meg bántodásért. meg követnék, hogy ha pedig ötet szeretnék, igen könnyen meg vetnék a világ gyűlölségit. aki mi nekünk nem árthat, ha nem akarjuk.

15 [120a:] K Mitsoda külső jeleit adá ez az aszszony⁴²⁷ töredelmeségének?

F Meg mutatá töredelmeségit., bőséges köny hullatásával, a melyekel meg öntözé lábait. a meg váltonak. és meg törölé azokat hajával, meg akará mutatni, hogy meg veti. azt., a mi néki az előtt. kevéségre szolgált., avaloságos penitenzia tartás sohajtással, és keserüségre jár, nem maradhat avilági örömel. se az olyan dolgokhoz valo ragaszkodással., a melyek avétekre szolgáltak. mind azt., mondgya a nagy szent Gergely. az Isteni igasságnak, kel fel áldozni. valamit a mi gyönyörüségünkre szolgáltattunk. és fordítottunk.

25 K. Mire tanit minket ez az aszszony., a midön a kristus. lábait tsoolgattya. és azokra keneteket hint?

F Az első tselekedetével., meg mutattya nekünk. a kristushoz valo szent szeretetét. a második tselekedetéből láttyuk, hogy az Isteni szeretet sugarlá néki, hogy az ő lábaira hintené mind azt, a mi néki leg drágáb vala, eszerent is kel egy valóságos keresztyénnek szeretni a kristus testében. a ki is az Anyaszent egyház, mind azokat, kik abban leg aláb valoknak láttzanak lenni. és lába alá tapodni mind azt. a mit leg inkább szeretett. szeretni kel néki a leg szegényebbeket, és⁴²⁸ a leg nyomorultabbakat is, és azokra hinteni gazdagságát; és mind azt, a mi a kényeségre valo volt. a szükségesen folytil valojok a gazdagoknak

⁴²⁵ Isteni [Beszúrás a sor előtti margón.]

⁴²⁶ vétekért [Első t — javítva r-ből?]

⁴²⁷ ezaz aszszony <meg> töredelmeségének?

⁴²⁸ <is> és a leg nyomorultabbakat is,

mondgya szent Agoston., a szegények szükségekre valok, azokat, akristua lábaira kel hinteni.

[120b:] K A farisaeusnak nem valaé oka azt ellenezni hogy akristus magához hagyá közelíteni, egy olyan vétkes aszszouyt, az olyanoknak nem kellé el kerülni társaságokat?

F Igen is aközönséges rend szerént egy keresztyennek el kel kerülni az olyan személyeket, hogy akisértetben neesék, és hogy okot ne adgyon másoknak, abal ítéletre; de különbözést kel tenni, mivel nem lehet roszul itélni egy olyan Isten szolgálja felől, aki némelykor az olyanokhoz el mégyen hogy a meg térésre indítsa, ennek a farisaeusnak éppen nem vala oka hogy roszul itéllyen az üdvezítöröl, mivel láthatta sok tsuda tételeit, és halhatta, hogy tanítványi megnyit téritettek meg nevében, ha szinte ugy nem tekinté is ötet⁴²⁹ mint Istent, de mindenek felet azt kellett volna néki meg vizgálni, hogy az az, ¹⁰ *aszony ebéd felet és mindenek láttára közelgetet akristushoz., még ezen kívül nem láttáé annak nagy szemérmetségét, alázatoságát, sirásút; ezekből meg láthatá, hogy az a személy nem a volt, aki az előt, és hogy tsak az üdveségét keresné, mivel akristusnak, hatalmas kegyelme, vitte vala oda, ugyan az is sugarlá néki, a büneiért valo töredelmeséget, mind ezekre valo nézve, más gondolatban kellett volna lenni, annak a farisaeusnak, és tsudálni kegyeségit az üdvezítőnek., és jóságát, amellyel szenvedé, hogy lábait meg tsokollya, tanullyuk meg ebből hogy ne legyünk másokhoz, rosz gyanúságal., se rosz ítélettel, azokhoz, a kikben változást látunk., és jelit a meg térésnek, ¹⁵ a rendeletlen életüből., szent lehet.*

K Magyarázd meg nékünk ezeket a szokot; meg botsátattak néki azok bünei mert igen szeretet.?

[121a:] F Ezekből azt tanulhattyuk, hogy vagyon olyan Isteni szeretet, a mely abünöknek botsánattyát meg nyeri, a pedig igen ²⁰ igazságos., igen szeretni azt., a ki sok adoságot engedet, a midön a kristus magához akarja hini, az olyan bünöst, ki ötet el hagyta, annak vétkeihez képest valo nagyságu szeretetet⁴³⁰ hint szívében, hogy meg utálván vétkeit, a meg igazulásnak kegyelméhez készittse, és amidön mindenek felet kezdí az Istent szeretni, és ugy, mint minden igazságnak kut fejét, a Tridentinumi gyűlés mondása szerént, ²⁵ akkor botsánatot enged néki, bé töltvén ötet, nagyob bőségel valo

⁴²⁹ ötet <ugy> mint

⁴³⁰ [íráshiba:] szeretet

szeretettel. a mely szeretet, meg igazulására lészen, ez így lévén. sok bűnei meg bősátattak annak, aki igen szeretett, és az akinek sok bűneit meg bősátották, tartozik, a vett kegyelemért háláadásból igen szeretni.

⁵ K Ez az aszszony miképpen mutatá meg. akristushoz való szeretetét?

F Köny hullatásával öntözé lábait, és hajával törölé azokat, szüntelen tsokolgattya vala azokat. és⁴³¹ kenetet hinte azokra, a farisaeus pedig ezeket tsufságal tekinté, és ő, ilyeneket nem tselekedék. ¹⁰ se tsokot nem ada. néki, se kenetet nem hinte fejére, azért is mondá a kristus, hogy ez az aszszony igen szeretett, el ítéltetjük ebből. hogy a⁴³² farisaeus kevesé szerette ötet. vagy talám nem is, mivel igaznak tartván magát, nem gondolá hogy sokal tartoznék az Isten igaságának

¹⁵ K. Következik ez, akristus szavaiból., hogy sok vétket kel követni azért, hogy azokért bősánatot nyervén. ötet az után inkább szeresék. vagy a, hogy a ki keveseb meg bántással volt hozzája, keveseb szeretettel is tartozik néki.

[121b:] F Éppen nem következik egyik is. mivel nem tsak azért ²⁰ tartozunk az Istent szeretni, hogy bűneinket meg bősátotta, hanem még, szent Agoston szerént. azokért is, a melyeket nem tselekedtük., mivel tsak aző gond viselése. és kegyelme tartoztatot meg attol. hogy azokat nem tselekedtük., az ártatlanságnak színe alat. soha meg nem kel⁴³³ bennünk hülni a szeretetnek, se a háláadoságnak, ²⁵ az Isten irgalmaságához, mivel egy penitentzia tarto bűnös, akiben több szeretett vagyon eléb való egy olyan ártatlannál., a kiben a szeretet kevesebb.

NAGY BÓJT 5^{DIK} HETIN VALO PÉNTEKEN.

Imádság

önttsed mí urunk szívünkben⁴³⁴ kegyelmedet., ugy hogy a midőn mí magunkot bűneinkért meg büntetjük, el kerülhesük az örökös ³⁰ büntetést. az ideig való büntetéssel melyet szenvedünk., a mí urunk J. K.

⁴³¹ és [Előtte egy betű olvashatatlanul törölve.]

⁴³² a [Beszúrás.]

⁴³³ kel [Beszúrás.]

⁴³⁴ [Íráshiba:] szívünben

Uram Izraelnek reménsége, minnyájan akik tégedet el hagynak, meg szégyenülnek, a tölled el távozok, a földre irattatnak, mert el hagyták az élő viznek erét. az urat, gyógyíts meg engem. és meg gyógyulok, szabadíts meg engem. uram. és meg szabadulok, mert te vagy az én ditséretem. imé ök mondgyák nékem, hol az ur igéje, jöjjön el, és én meg nem haboroztam, téged pasztoromot követvén, és az ember napját⁴³⁵ nem kívántam, te tudod, a mi ki jöt ajakimból. igaz volt ate szined előtt, ne légy te nékem félelmemre. én reménségem vagy, a nyomoruságnak napján, szégyenüllyenek meg akik engem üldöz-[122a:]nek, és ne szégyenüllyek meg én. féllyenek ök, és ne féllyek én, hozd reájok a nyomoruságnak napját. és két féle romlásal ronsd meg őket:

Magyarázat

K kitsodák azok, akik az urat el hagyák, és a földre irattnak.?

F Azok kik hűségatlanságból el hagyák a teremtőt., és a teremtett állatokhoz ragaszkodnak., az olyanok a földre írják neveket., mert őt akarnak lakni, mert őt akarnak, nagyá, és nagy hirűeké lenni, de idővel el töröltetik nevek, valamint a porban való irás. melyet a szél el viszi. hogy ha⁴³⁶ pedig a világhoz nem kaptsohnák élettyeket, egyedül az Istennek adnák magokat, állando és meg változhatatlan szeretettel. az ő nevek. a menyekben irattnék fel, ahol örökös dítőségben élnének.

K Miképpen hagyák el tehát. az Istent. a ki az élő viznek kuttya?

F A mikor el hagyák azt, a ki,⁴³⁷ ami örökös jónk, és aki, ki meritetetlen kut feje minden valóságos jónak, és a mikor a veszendő és tsalárd világ jóvaiban veszük ki⁴³⁸ részünket, ezt is tselekeszi, egy olyan nagyra vággyó, aki eföldön akarja ditsőségét. és nagyságát.

⁴³⁵ napját <k> ne m <követtem,> kívántam,

⁴³⁶ ha [Beszúrás.]

⁴³⁷ a <mi> ki, ami

⁴³⁸ [Javítva: *veszünk* kiből; a javítás nem egyértelmű. Először *veszük* volt, ezt: *veszünkre* javította; utána a *k*-t mintha törölte volna, de az *n*-et nem javította *k*-ra. Olvasható esetleg: *veszünk ki* is.]

keresni, egy olyan fősvény, aki it akarja gyűjteni agazdagságot, egy olyan bujalkodo, aki atesti gyönyörűségekben tarttya boldogságát., aki ateremtő helyet. ateremtet állatot szereti, az olyan örökösön meg büntetik,⁴³⁹ mert meg fosztatik mind attol., a mire fordította volt **[122b:]** ez életben, szeretetett, és el veszti azt az örökös jót, a melyet meg vetette volt, az olyan pedig meg jutalmaztatik azzal. a mit szeretett, aki egyedül tsak az Istenhez fordította szerete-tét.

K. Miért mondgya Jeremiás gyógyits meg engem. és meg gyógyu-
10 lok. szabadits meg engem. és meg szabadulok?

F Arra tanittyta az embert. hogy meg nem gyógyulhat a véteknek betegségből, se attol meg nem szabadulhat más képen., hanem tsak az Isten kegyelméből, példát ad, ez a proféta arra, hogy azt szüntelen kérjük, mert a mi szükségink szüntelen valok, és hogy minden nap
15 új szükségünk támad. a mi gyengeségink, és meg romlásink miat, a melyektől, tsak a halál szabadithat meg minket

K kitsodák azok, kik azt mondgyák. mint a sidok, hól az ur igéje. jöjjön el.?

F Azok kik vak merő bátorságban élnek, avéteknek gyümölt-
20 sével, tsak szofia beszédnek tartván mind azt valamit nékik mondanak, az Isten itéletének keménységéről. és azt gondollyák, hogy tsak ijeszteni akarják őket

K. Miképen kel ellene állani az ilyen kísértetnek?

F A midön az olyan Istentelenek így bánnak az Istennek valamely
25 szolgájával. annak a proféta példájára, még nagyob állandóságal kel az Istenhez ragaszkodni., mint pásztorához, el hitetvén magával. hogy mind az ő igereti, mind fenyegetési bé tellyesednek, ne suhajttsa a világi gazdagságokat, se a világi hejában valóságokat, se⁴⁴⁰ azokat a napokat. a melyeket a világ szeretői, szerénstés napoknak nevezik,
30 de a melyek Isten előtt boldogtalanok. az olyan világ szeretőiről mondgya szent jób, hogy gyönyörűségben töltik **[123a:]** napjokat, de egy szem pillantásban, akoporsóban száznak.

K A proféta boszszu állásbol mondgyaé ezeket ellenségiről, szé-
gyenüllyenek meg. akik engem üldöznek.?

35 F ugy beszél mint proféta, és nem haragbol., ez inkább olyan jövendölés, a melynek. bé kelleték⁴⁴¹ rajtok tellyesedni. mint sem boszu

⁴³⁹ [Inkább: meg büntetetik, alakot várnánk.]

⁴⁴⁰ se <a> azokat [o-ból javított: <a> ?]

⁴⁴¹ bé kelleték <j> rajtok

állának kérése, aproféták rend szerént. az ilyen jövendöléseket könnyörgés és átok formára teszik, azért hogy inkább meg retenttsék azokat a kiknek beszéllettek. és hogy egyszers mind. meg mutathassák az Istennek. hogy aző rendelésihez szabják magokat, ki hirdetésén mind azokat anyomoruságokat. a melyeket fenyegeti abünö-
¹³ aőköt hogy ha meg nem térnek, tegyük ehhez azt is, hogy Jérémiás ebben, jelenté a kristust, meg jövendölven, azt az irtoztato boszu állat., a melynek kellették idővel a sidokra szállani. azért hogy a kristust meg veték, és a keresztfán meg ölék.

Evangelium.

szent Ján. 11. 47.

- ¹⁰ Egybe gyűjték azért a fő papok. és a farisaeusok tanácsot. és mondának, mit tselekeszünk. mert ez az ember sok jeleket téssen. ha így hagyuk őtet. minnyájan hisznek őbenne, és el jönek a Romaiak, és el veszik helyünket. és nemzetiségünket. egy pedig közüllök kaifás nevű midőn fő pap volna abban az esztendőben., mondá nekik. ti semmit nem tudtok, se meg nem gondolyátok, hogy hasznosab néktek. hogy egy ember hallyon meg a népért., és az egész nemzetiség⁴⁴² elne veszen. ezt pedig magától nem mondá, hanem hogy azon esztendőben-[123b:]döbéli főpap⁴⁴³ volna, profétalá. hogy Jésus meg halna nemzetiségért. és nem tsak nemzetiségért. hanem hogy az Isten
- ¹¹ Flait, kik el valának széledve. egyben gyűjtené. azon a naptól fogvást gondolák hogy meg ölnék őtet. Jésus azért már nyilván nem jár vala a sidok között, hanem apusza mellet való tartományokba mene. a városba, mely Efremnek mondatik. és őt lakik vala. atanitványival

Magyarázat

¹⁰ K Mit kel gondolni a máj Evangeliumban lévő fő papoknak. és farisaeusoknak. tanácsot tartásokról?

¹¹ Nem lehet meg fogni, mitsoda meg bodult elmével valának, ő magok meg vallyák, hogy mitsoda valóságosok, és hatalmások az

⁴⁴² nemzetiség <éllyen,> elne veszen.

⁴⁴³ [Ekezehiba:] főpap

üdvezítőnek tsuda tételei., és hogy azokért mindenek hihetnek ő benne. még is ök. nem hogy benne hinnének. de veszedelmére igyekeznek. ez az irtoztato példa. meg mutattya. hogy a mely elmében. az irigység. és a gyűlölség uralkodik. a, se az Istentől, se az emberek-től nem fél; és az ő vaksága olyan nagy, hogy tsak, azon gondolkodik; mi modon veszthesse el azt. akit gyűlöl. arrol pedig nem is gondolkodik, hogy tellyeséggel önnön magát veszti el. és hogy minden rosz igyekezete magára szál.

K kitsodák olyanok. mint ezek a sidok, kik a haza meg tartásának szine alatt. el akarják veszteni azt, a ki a hazát. egyedül meg tarthatta volna?

F olyanok a nagyra vágyók., azok avilági okosok. kik. [124a:] a vallás. és a közönséges jónak szine alatt; bé akarják tölteni rosz kívánságokat, üldöztvén a jó⁴⁴⁴ erköltsüeket, de a kik gyakorta. hasonló Isteni haragot vesznek magokra valamint a sidók, a kik azért akarják meg ölni akristust, hogy elne veszések szabadságokat., és városokat, holot azért vesztek el. mind egyikét, mind a másikat. hogy a kristust meg ölék. negyven esztendő mulva, az Isten. a Romaiakat el küldé, hogy boszut. állanának haláláért. a kik el pusztítván avárost, és atemplomot, meg számlálhatatlan népet ölének. meg. a többit pedig mint rabokat el adák, és el szélyezték az egész földre, gyakorta hasonló történik a világi nagy renden lévőkel., kik tsak a magok ditsőségeket; és hasznokat tekintik. és irigyelvén a mások jóvait. és nagyságit, azon igyekeznek, hogy azokat meg ronttsák. a melyért a magok fejekre vonnyák mind azt, valamit másokal akarnak szenvedtetni.

K Miképen lehetne meg orvosolni ezt a nagy roszat. a mely oly igen uralkodik a törvény ki szolgáltatok, és a nagy renden lévők között.?

F Más orvosága annak nintsen., hanem hogy el kerülyék azokat az indulatokat, melyek őket az uralkodásra. és az igazgatásra indittyák, és hogy magokat. annak ahatalomnak, határjában tarttsák, a melyet vettek Istentől. másoknak jóvokra, és nem rontásokra. mivel ahatalmaskodásnak, és az uralkodásnak ereje olyan nagy, hogy akin egyszer erőt vehet, a fel áldozza jóságát. egésségit. életét, lelke üsmeritit. tsak hogy nagyobra terjeszthesse tiszttséginek méltóságát. vagy hogy meg-[124b:]tarthassa, a mit el foglalt igaságtalanul.

⁴⁴⁴ <arosz> a jó erköltsüeket, [Javítás a törlés fölött.]

K. A kaifás tanátsa igazságos valaé. a midőn azt jovallá hogy jobb egy embernek meg halni a népért. hogy az egész nemzettség⁴⁴⁵ meg maradgyon.?

F Bött még ez a tanáts, igen igazságtalan. és Istentelen vala, mivel soha nem szabad egy ártatlant meg ölni, ha szinte. az világ meg tartána forognais halálában. soha nem kel az Apostol mondása szerint. rom. 3. 8. roszat tselekedni. hogy abbol jó következék. annál is inkább nem vala szabad meg ölni, az életnek kezdetit. az olyanok kaifást⁴⁴⁶ követik. a kik mind Isteni, mind emberi törvény ellen jóvallyák. az igazságtalanságot, és az erőszakoskodast,⁴⁴⁷ azért mert abban a magok hasznokot, és elő meneteleket láttyák..

K Miért mondgyák tehát hogy jövendölt?

F Azzal nem akarják mondani, hogy a szent lélek adta volna néki azt a gondolatot, de mint hogy mindeneket a szent lélek igazgat.. úgy is fordittá a kaifás szavait. a melyekel azt az igazságtalan tanátsot adá, hogy nem tudva. igazat monda. és jövendöle.

K Miképpen követék a sidok a kaifás tanátsát a mely oly igen ellenkezék. az igazságal, melyet meg bizonyítanak a kristus tsuda tótelei nagy világosságal.?

F Mert tartának a romaiaktol, a kik minden világi jövokbol ki fozthaták őket, tartván pedig attol., hogy azokat el ne veszesék, azért nem is tekinték az Isten hatalmának jeleit. at-[125a:]tol is féltek. hogy őket bé ne vádollyák hogy a tsászaron kívül. más királyt akarnak üsmérni, esokakal meg történik. a keresztyének között, akik, hogy az emberek kezekben ne esenek, az élő Isten kezében esnek, akik is világi okoságbol. a magok hasznokra áldozák az igazságot. és az igazat. és akik nagyobra betsüllik. a látható, és jelen valokot. aláthatatlan, és jövendöbéli jóknál.

K. A kristus miért mene a pusztába?

F Mert nem akara ellenségi közöt maradni, ne hogy jelen való létével. meg nagyobra ne gerjesze. hamiságokot. ezzel példát ada azolgainak, hogy élyenek azal a modal., melyet az okosság ad elejekben. és magokot el rejttsék. mikor a szükség kívánnya, hogy veszedelemre ne tegyék gyengeségeket, és ellenségeket. annál nagyob haragra ne indittsák.

⁴⁴⁵ <m> nemzettség meg maradgyon.?

⁴⁴⁶ kaifást <k> követik. [Törlés tollhiba miatt.]

⁴⁴⁷ erőszakoskodast. [Második k—d-ből javítva.]

Imádság

Engedgyed uram, hogy a néked szenteltetet nép., az áitatoságban elő menyen, hogy a szent tselekedetekre meg tanitatván, mentől inkább fog szent Felséged elöt tettzeni. annál nagyob ajándékokal erősitessék meg a mi urunk J. k.

Epistola.

Jerem. 18. 18.

- ⁵ Es mondának. jertek, és gondollyunk Jéremias ellen gondolokat, mert el nem vész atörvény apaptol. sem atanáts böltstöl, sem abeszéd aprofétától, jertek, és verjük meg ötet [125b:] nyelvel. és ne figyelmezőnk semi beszédire. figyelmezz reám uram, és hallyad az én ellenkezőim szavát. vallyon a jóért gonoszul fizetneké., hogy vermet ástak az én lelkemnek, emlékezel meg hogy⁴⁴⁹ szined előtt állottam, hogy jót szollanék ő érettek, és el forditanám ate haragodot rollok, az okáért az ő fiokat⁴⁵⁰ éhségre juttasd, és vidd őket a fegyver kezében, legyenek az ő feleségek. magzatok nélkül és özvegyek, és azok férjei halállal öletessenek meg. az ő fiok, veretessenek által¹⁵ fegyverrel ahartzon, kiáltás hallassék az ő házakbol. mert hirtelen reájok hozod atolvajt. mert vermet ástak hogy meg fognának engem. és törőket⁴⁵¹ rejtettek el⁴⁵² az én lábaimnak, te pedig⁴⁵³ uram tudod., minden ellenem valo tanátsokot halálomra. ne kegyelmez meg az ő hamiságoknak és az ő bünök szined elöl el ne töröltessék.²⁰ le omollyanak szined elöt ate haragodnak idején gonoszul bányál vélek.

⁴⁴⁸ valo [a-o-ból javítva.]⁴⁴⁹ ho<f>gy⁴⁵⁰ fiokat [a-o-ból javítva.]⁴⁵¹ törőket [Az ékezet mindkét esetben vessző és alatta vízszintes vonal: ő; szokatlan. Káldinál: törőket.]⁴⁵² rejtettek el [k-l-ből javítva.]⁴⁵³ [Íráshiba:] teged ig

K Mit jelent a Jérémiás ellen való fel támadások a sidoknak?

F Jelenté azt, amit idővel tselekedének⁴⁵⁴ akristus ellen. azoknak maradéki, Jeremiás ellen támadának azok, mert romlásal fenyegeté őket amaradékjok pedig meg ölék akristust., mint ha vallásoknak, és törvényeknek ellensége lett volna, azok azért utálák Jérémiást, mert igazságot monda nékik, és szemekre hányá vétkeket, ugyan ezen okból gyűlölék és üldözék a maradékjok is a kristust.

[126a:] K. kitsodák azok, akik még mostanában is fel kelnek az igazság ellen

F Azok akik meg akarnák azt fojtani., és minden képen azon vannak hogy a népel meg gyűlöltesék., de azt meg nem gátolhatván⁴⁵⁵ hogy kine tessék. és ne kárhoztassa tartásokat. minden gyűlölségeket. az Anyaszent egyház szolgálaira fordítyák, akik azt, mind szoval. mind tselekedetel hirdetik.

K Mitsoda, az averem melyet a sidok készítettek Jérémiásnak?

F Az a verem, vagy az ő hamis⁴⁵⁶ vádolások vala, mint valamely⁴⁵⁷ tör. a melyben akarák ejteni. vagy olyan tömlözt. a melyben tevék ötet, ez a verem jelenté egyszers mind azt a halált. melyet szenvedtetének az üdvezítővel., és akoporsot melyben téteték, a Jérémiás ellenségi, nem hogy a jóért. melyet nékik kívánt, jóval fizettek volna. de minden igyekezetek avolt. hogy el vessessék, és az üdvezítő ellenségi. a jóért, melyet tett mindenel, úgy bánának véle, mint aleg gonoszab emberel.

K. Mitől vagyon., hogy minek utánna oly gyakran kérte volna az Isten kegyelmit reájok a proféta. itt azon kéri, hogy meg ne kegyelmezen nékik?

F Mert ezt. a szent léleknek sugarlásából mondá. aki meg üsmértető véle, mind azokat a nyomoruságokat, a melyek tudulának. azokra az Istentelenekre., kik bé dugák fülököt. az Isten⁴⁵⁸ szava előtt, ebben akristust jelenté, a ki is minek utánna kérte volna az Attyát, hogy meg botsáson azoknak. kik ötet fel feszítették. mint

⁴⁵⁴ tselekedének [Harmadik e — fölött áthúzott vessző.]

⁴⁵⁵ gátolhatván [g—t-ből javítva.]

⁴⁵⁶ <ha> hamis [Törles tollhiba miatt.]

⁴⁵⁷ valamely [v—a-ból javítva.]

⁴⁵⁸ Isten [Sorrégi elváltás után nem folytatta.]

embert, de úgy mint Isten, magában, igaságai itélé, a nyomorusá-
gokra mind azokat. kik végig akarnák ül-[126b:]dözni azt az igazsá-
got melyet nékik hirdetet.

Évangélium

szent Jan. 12. 10.

Gondolák pedig apai fejedelmek. hogy lázárt is meg ölnék, mert
5 sokan a sidok közül el hagyák vala őket. ő érette, és hisznek vala Jesus-
ban. másod napon pedig anagy sereg. mely az innep napra jött vala.
midőn hallották volna. hogy Jésus jérusalembe jö, pálma agakat
vének, és eleibe menének. és kiálttyak vala Hosánna, áldot aki az
ur nevében jö, az Izrael királya. és találta Jesus egy számárotskát.
10 és reája üle. amint irva vagyon; ne fély sion leánya. imé ate királyod,
jö, ülvén a számárnak vehén. ezeket nem érték a tanítványi első-
ben, hanem mikor meg ditsöitet Jesus, akkor meg emlékezének, hogy
ezek ő felölle irattattak vala, és ezeket tselekedék néki, bizonyoságot
tészen vala a sereg, mely ő véle vala, mikor lázárt ki hívá a koporso-
15 bol. és fel támasztotta ötöt halottaiból., az okáért ment is eleibe⁴⁵⁹
a sereg, mert meg hallá hogy etsudát tselekedte volna, a farisaeusok
azért mondák magok között. látyatoké, hogy semmit nem haszná-
lunk. imé az egész világ utánna indult. valának pedig némely pogá-
nyok azok közül. kik fel mentek vala; hogy imádkoznának az innep
20 napon., ezek azért filephez menének. ki Gallilaeanak Bedsáidájából
vala, és kéri vala ötöt. mondván, uram látni akarnok a Jésust. el
mene filep, és meg mondá Andrásnak. András, és filep meg mondák
Jésusnak, Jésus pedig felelé nékik. mondván. el jött az ora, hogy meg
ditsöitessék⁴⁶⁰ az Ember Fia. bizony bizony mondom néktek, ha a
25 buza mag a földbe esvén. meg [127a:] nem hal, tsak maga marad, ha
pedig meg hal.⁴⁶¹ sok gyümölsöt hoz, a ki a lelkét szereti, el veszi azt.
és a ki a lelkét gyűlöli e világon, az örök életre meg örzi azt. ha ki⁴⁶²
nékem szolgál. engem kövessen. és a hol en vagyok, őt léssen az én
szolgám is. ha ki nékem szolgál. meg tiszteli azt, az én Atyám.

⁴⁵⁹ eleibe [be: rész javítva, de nem vehető ki, miből?]

⁴⁶⁰ ditsöitessék [ss—k-ből javítva.]

⁴⁶¹ meg hal. [g—l-ből jvaítva.]

⁴⁶² ki [Beszúrás.]

K. Miért akarák a farisaeusok, lázárt is meg ölni?

F Azt nem szenvedheték, hogy lázárt életben láták, mert az ő fel támadásának tsudája, igen el hiresítette vala akristust, és arra valo néve., sokan el hagyák őket, és melléje állának. de leheteé ennél ⁴⁶³ balgatagab⁴⁶³ gondolat, ennek a tsudának valóságát annyin bizonyították., hogy minden által látta, hogy a lázár halálával, az Isten munkáját akarják el törölni; mint ha, aki ötet egyszer fel támasztotta, nem let volna olyan hatalmas, hogy másodszor is fel támasztassa,⁴⁶⁴ vagy meg ne engedhesse halálát, ebből meg láttyuk hogy ⁴⁶⁵ mitsoda veszedelmes arosz indulatok alá vetni magunkot, mert ha egyszer ahatárát meg haladgya a rosz indulat, az után nem okoskodik, és mint egy balgatagságban veti az embert., bé hunyván annak szeméit, hogy ne láthassa, az okoságot, mely szándékával ellenkezik.

K. A kristus, miért akara halála előtt. oly győzedelemel Jérusálemben bé menni.

F Azért I: hogy meg mutassa mitsoda örömel megyen az emberi nemzettség meg váltásáért valo halálra, 2. hogy [127b:] nyilván meg mutassa, hogy azok a bestelenségek és káromlások, mellyeket szenvedet a sidoktól., meg nem változtatták, az ő érettek meg halni ⁴⁶⁶ valo szándékját 3. hogy még előre meg mutassa azt a győzedelmet melyot fog nyerni a veteken, a testen, avilágon. és a pokol béli hatalmaságon, és hogy meg mutassa. mennyekben., győzedelmesen valo menetelét. hogy őt uralkodgyék, örökké, az ő Anyaszent egyházán.

K. Miért akara a kristus a számárotskán, és a számárnak vemhén, ⁴⁶⁷ menni Jerusálembe.?

F I. Hogy bé töltené a jövendölést., mely meg jövendölte vala, hogy a számárnak vemhén mégyen Jérusálemben, meg mutatván nyilván, hogy ő volna aza meg szabaditoja népének., a kí meg volt (gérve. 2. meg akará mutatni hogy ez a két állat; jelenték akét féle ⁴⁶⁸ népből álló Anyaszent egyházat, a mely Anyaszent egyházat, birni fogja, halálának ereje, és érdeme által. az egyik a sidó nép. a ki is mind addig a törvénynek igája alat volt, ezt jelenté a számárnak vembe, a másika, a pogány nép, a kí is mind addig törvény alat nem volt, ezt is jelenté, a számárotska. aki igát nem hordozot. mind

⁴⁶³ balgatagab [Második g—b-ből javítva.]

⁴⁶⁴ fel támasztassa, [Második t—a-ból javítva.]

egyikére, mind a másikára fel ült. meg akarván mutatni. hogy erre akét népre, akarja fel állítani kegyelmének birodalmát. és ezt a két népet. egy új népé tenni, akik is az előtt, nagy gyűlölséggel valának egymáshoz., 3. egy szoval meg akará mutatni azon a győzedelmes napon, hogy szeretné az egy ügyüségét, az alázatoságot, és a szegénységet, és hogy meg vetné a világi pompát

[128a:] K Miképpen mutatá meg anép., hogy a kristust, örökös urának, és királlyanak vallaná

F Nagy sokaságu sereg. ruháit az utra teríték, mások pedig ágakat
10 hintének az utra, a melyen el kellett menni, és minnyájan, mind azok kik előtte mentek, mind akik kísérték, nagy fel szóval kiálták. Hosánna, áldás, Ditsőség a David Fiának, a ruhák⁴⁶⁵ jelentik, hogy meg kel magunkot fosztanunk⁴⁶⁶ a világi pompáktól. a kristus tiszteletiért. a szegénységet, mértékletességet kel választanunk, hogy ő
15 hozzája hasonlobbak lehesünk a pálma fa ágak jelentik agyőzedelmet, a melyet ad kegyelme által nekünk, rossz indulatinkon, és az üdveség ellenségén.

K Mit tselekedék a kristus, midön jérusálemhez közelgete?

F Nagy szánakodással lön azon a nyomorult városon, a melynek
20 előre látá el romlását, és pusztulását, a melyet meg is jövendöle, és meg vizsgálván annak vétkeit, fő képpen azt a vétket a melyben tsak kevés idő mulva esék, azért hogy ötet meg veté. és a kereszten meg öle; mind ezekre valo nézve. köny hullatásokat ejte. romlásán. és veszedelmén.

25 K Mire tanit minket ez a példája a kristusnak?

F Arra hogy szüntelen sírasuk az Anyaszent egyház nyomorúságit, főkeppen fiainak nyomorúságokat,⁴⁶⁷ akiket meg vakítván rossz
indulattyok, tsak a gyönyörűségben lévő életet ohajttják. észre nem
vénén, hogy aveszedelemre futnak, és azörökké valo⁴⁶⁸ nyomorúságban
30 esnek, ebből azt is tanulhattjuk. hogy a kristus tanítványának. soha nagyob oka nem lehet a sírásra, mint mikor avilági tiszteletben, ditsőségben, és gazdagságban láttya magát lenni.

[128b:] K Mit tselekedék az üdvezítő mikor be mene avárosban.?

F Leg először a templomba mene, hogy őt imádná, és hálákat
35 adna az Attyának, meg mutatván nekünk, hogy minden tselekedede-

⁴⁶⁵ a ruhák [h — javítva.]

⁴⁶⁶ fosztanunk [u — helyén i-t kezdett írni, a pontot nem törölte.]

⁴⁶⁷ nyomorúságokat,, [ok: o-ja i-ből javítva.]

⁴⁶⁸ valo [Beszúrás a sorvégi margón.]

tiüket azon kel el kezdenünk. 2. ki üz a templombol, mind azokat, kik őt árulnak, és vesznek vala., olyan dolgokat melyek szükségesek valának az áldozathoz,⁴⁶⁹ meg mutatván nekünk, hogy mitsoda nagy tisztelettel kel lennünk az olyan szent helyhez, ahol az Isteni Főnök lakozik., és a mely hely, tsak arra rendeltetett. hogy őt ditsérjék, áldgyuk, és imadgyuk őtet, és egyszers mind, hogy mi is meg ne engedgyük amenyiben töllünk lehet hogy illetlenségek mennyenek végben. az olyan szent helyeken. 3. ugyan őt is gyógyítá meg avakokót. és a sántákat, hogy abbol meg tanullyuk, hogy az olyan szent helyben kel hozzája járulnunk bizodalomal. az imádság által, és ő eleiben terjeszteni. szükséginket., hogy meg nyerhesük. lelkünknek gyógyulását. vakságunknak. meg világosítását. és bűneinknek hotánattyát; a melyek meg gátolnak minket, hogy az Isten parantolatiban járhasunk.

¹⁸ K. Miért beszéle haláláról, tanítványinak. győzedelmes bé menetele⁴⁷⁰ alkalmazóságával?

[129a:] F Mert ez a győzedelmes bé menetele jelenté, az ő ditsőséges fel támadását. és menyben valo menetelet., meg akarván vélek értetni, hogy tsak halála után éri azt el, és hogy mi is ne gondollyuk ¹⁹ hogy más képen el érhesük az örökös ditsőséget. hanem hogy ha szenvedünk, és meg halunk a földi. és testi dolgoknak. aki részt akar venni az ő ditsőségében, és boldogságában, részt is kel venni szenvedésiben, aki őt akar lenni ahol vagyon, olyannak kel lenni, a mitedés ő volt it a földön, oda más uton nem lehet menni hanem tsak. ²⁰ azon a melyet ő választot, és a melyet nekünk meg nyittott.

K. Miért hasonlittá magát a buza szemhez.?

F Mert ez a mag tsak az után hozz magot. minek utánna a földben vetették., és meg rothadot. ebből ahasonlításbol. azt tanulhattyuk., hogy ha azt akarjuk., hogy⁴⁷¹ a mennyekben bö aratásunk legyen. ²¹ tartozunk magunkban meg ölni testi kívánságinkot, és evilágon alázatoságban élni. egy szoval meg halni mind annak. valamit őt szeretünk, földi, vagy testes állatot, hogy tsak. alélek szerént elheszünk. aki magát annyira szereti, hogy tsak a gyönyörüségeket, és az életnek alkalmazóságit szereti, el akarván kerülni mind azt a mi alkalmazatlan. és tűrésre valo. az olyan tsak az örökös nyomoruságot várhattya magára, ellenben pedig aki atűrést, és szenvedést szereti,

⁴⁶⁹ [Javítva: áldozatraból.]

⁴⁷⁰ [Javítás beszúrással: bé menteleből.]

⁴⁷¹ [Ékezethiba:] högy

aveszedelemre, és ahalálra adgya magát Istenért és az igazságért; hogy [129b:] ha szükséges, az olyan örökös boldogságot szerez magának, ugyan ez is az értelme. az ur szavainak mondván *a ki a lelkét szereti, el veszi azt, és a ki a lelkét gyűlöli evilágon, az örök életre meg tarttya azt.*

K A krisztus lelke miért háborodék meg a szenvedésire, és halálára valo nézve.

F 1. Ezen akarattal valo háborodásal. meg akará nekünk mutatni, hogy meg kellett néki magát alázni, és fel venni gyengeséginket, azért hogy fel emelhesen minket ditsőségire. 2. akarattal háborította meg magát, a halálra valo nézve: hogy meg vigasztallya azokat; kik meg rémülnek ahaláltól. valamely veszedelemben, vagy betegségben, 3. hogy az ő példájára, azt békeségel szenvedgyük, meg tudván azt. hogy az olyan rémülések, nem vétkesek. azokat a természetnek gyengeségi okozák benünk

K Mit tésznek ezek aszók, melyeket a sidoknak mondá *járjatok meg világoságtok vagyon. hogy a seteltség titéket el ne lepjen.?*

F Azt teszik., hogy a jó erköltsben valo előmenetel, nem tsak abban áll., hogy az üdvesség igazságirol tudgyunk beszélni, és gyakorta elmélkedni, hanem hogy tselekedetel kövessük, sokan vannak olyanok. kik tsak a modgyát akarják meg tudni, atekélleteségnek, akik szépen beszélnek a lelki dolgokrol, és akik tudosoknak tarttyák magokot az Isten uttyaiban, de tsak az elmelkedésel maradnak, és a tselekedetel el hagyák., azzal avilágtol; jóbban el nem [130a:] vonnyák magokot, se a magokhoz valo szeretettől., de söt még magok fölöl sokat állitanak, félő is., hogy az olyanokrol azt ne mondgya szent pál. a mint mondá az olyan aszszonyokrol kik mindenkor tanulnak, de soha el nem érik az igazságnak meg tudását.

K Mit kellesék tselekedni hogy elé mehesünk az aitatoóságban?

F A vett kegyelemel, és a világoságal élni kell, olyan formában a mint az Isten kívánnya tölünk. a mi rendünk szerént, azokat szívünkben vévén. mutasuk ki tselekedetinkben. tanullyuk meg hivatalunknak legg kisebb részeit, és azokat töltsük bé nagy vigyázásal. kérjük alázatoságal. az Istennek segítségit., felejttsük el, valamint az Apostol. phil 3. 12. ami hátunk meget vagyon, el oldván magunkot attól a mit szeretünk, szüntelen kívannyunk előre menni, kívánván szüntelen el érni az örökös jókót, fussunk szüntelen ahoz a tzelhoz, hogy el nyerhesük a mennyei boldogságnak jutalmát., és mind ezek után tsak azt mondgyuk hogy haszontalan szolgálunk, és tsak

azt tselekedtük a mivel tartoztunk., ilyen formában a setettség el nem lep., de söt még elé megyünk a világóságban. melyet az ur lelke fog adni nekünk. 2. Cor. 3. 18.

[130b:] VIRÁG VASÁRNAPJÁN

Imádság

örök minden hato Istenünk, kinek akarattýából a mí üdveztönk
8 emberi testet vett magára, és halált szenvedte, példát adván az embe-
reknek, hogy kövesek alázatoságában, adgyad hogy kegyelmedből,
követvén az ő békeséges türesít, részesülhesünk az ő ditsöséges fel-
támadásában. a mi urunk J. k.

Epistola.

szent pál filip 2. 5.

Azért érezzétek magatokban amit akristus Jesusban is, ki mikor
10 az Isten formájában volna, nem álitotta⁴⁷² ragadománynak magát.
az Istennel egyenlőnek lenni, hanem⁴⁷³ ő magát ki üresítette szolgál-
formát vévén fel. az emberekhez hasonlová lett., és külső ábrázattýá-
ban ugy találtatott mint ember, meg alázta önnön magát, engedelmes
lévén mind halálíg, a keresztnek haláláíg, az okáért az Isten is fel
15 magasztalta ötet. és nevet ajándékozot néki, mely minden név felet
vagyon., hogy a Jesus nevére minden menyieieknek, földieknek, és
föld alatt valoknak térdek meg hajjlyon. és minden nyelv vallást
tégyen, hogy az ur Jésum kristus az Atya Istennek ditsöségében vagyon.

Magyarázat

K. Mit akar az Apostol hogy érezzünk magunkban mint a kristus
10 Jesusban is.

F Azt akarja, hogy azt érezzük magunkban. amit a kristus érzet,
és meg vessük. a mit ő meg vetett; inkább [131a:] betsüllyük az ő

⁴⁷² [A.m. álitotta]

⁴⁷³ [Itt kivételesen két szóba írva:] ha nem

példájára, az alázatoságokat, szenvedéseket, és szegénységeket, a bűnsütnél, gyönyörűségeknél, és a világi jóknál, hogy ha övei akarunk lenni, mivel szent pál szerint rom. 3. 9. akinél nintsen akristus lelke, anem az övé.

⁵ K A bűnös emberek hogy érezhetik azt a mit akristus?

F Az embereknek is lehet ugy érezni, hogy meg egyezék a kristus érzésével, ha szinte benne vagyon is arosz kívánság, mely ezel ellenkezöt indit, tsak hogy annak helyt⁴⁷⁴ ne adgyanak, és akaratal ne engedgyék azt magokban uralkodni.

¹⁰ K. Leheté követni akristus meg testesülésében valo alázatoságot?

F. Az Apostol azt akarja hogy kövesük ötet a mint lehet. töllünk, az Isten Fia, sokal aláb valonak tette magát, mint sem a mint vagyon, és egy keresztyennek nem lehet aláb valonak tenni magát mint sem a mint vagyon, az ő vétkiért, és természetiért, mind egyikében.
¹⁵ mind a másikában, az Isten Fiához hasonlíván ötet, ő tsak semmi, meg kel tehát néki maradni abban az állapotban a melyben avétek tette, a mely olyan alá valo állapot. hogy nem lehet az embernek aláb valora tenni magát, de bűnös lévén, még is kevéségből magát fellyeb emeli mint sem a mint vagyon, kövesse tehát akristus alázatoságát., munkalkodván azon hogy el ronthassa kevéségit, mondgyon ellene a fel magasztaltatásnak, magával, ugy bányék, és el szenvedgye havéle ugy bányak, mint olyan bűnös a ki méltatlan a kedvzésre, és tekintetre.

[131b:] K Miképen lehesen követni azt az alázatoságot a melyel ²⁵ engedelmes volt akristus az ő Attyához, akeresztnek haláláig.?

F Valamint ő egész életeben követé az alázatoságot mind holtig. az Attyához, szüntelen valo engedelmeségével szeretettel véné, mind azokat az alázatoságokat melyeket reája küldé, ugy ami alázatoságunk is a légyen, hogy ellene mondgyunk a magunk akarattyának ³⁰ és hajlandóságinknak, követvén mindenekben az Isten akarattyát, mint rendünket., el is vegyük szeretettel és engedelmeséggel mind azt, a mit reánk küld, és a mitsoda féle⁴⁷⁵ halált akar reánk bótítani.

K Mitsoda név a, melyet az Isten a kristusnak adot, mely minden név felet vagyon?

³⁵ F Az, az Isten neve, és amagoságban lako⁴⁷⁶ Fiának neve, mert noha Isten volt meg testesülésekor., mind azon által, e földön valo lété-

⁴⁷⁴ [Íráshiba:] hely ne adgyanak.,

⁴⁷⁵ féle halált [f-h-ból javítva.]

⁴⁷⁶ [Íráshiba:] lakoz

ben, magát ember fiának⁴⁷⁷ nevezé., a gyengeségek. melyek el fedezék az ő nagy voltát meg gátolák., hogy meg ne üsmernék az ő Istenségít, de sőt még az ő Istenségít. a tanítványok elméjéből is el törölé a keresztnek gyalázattya, ugy anyira., hogy akoron kevesen tarták, ⁴⁷⁸ az ő Istenségít, de az Atya fel támasztván ötöt, ki nyilatkoztatá dítáonégít, és nagy fényeséggel ki mutatá az ő Felségít. és Istenségít, és ötöt Fiának, és magához hasonló Istennek üsmérteté az egész földön, az Apostoloknak, [132a:] és az ő tanítványoknak predikálások által, ugy anyira hogy minden térd meg hajol előtte, és mindenek ő ¹⁹ alája vettettek, a menyegben, ahol ötöt láttyák az Angyalok és a szentek, a földön. mert az ő Evangyéliuma, minden nemzeteknél⁴⁷⁸ fog predikáltatni. és apoklokban., ahol az ő igasságát fogják örökké érezni az ő ellenségi.

A máj Évangyéliumut.⁴⁷⁹ és annak magyarázattját., nagy péntekre ¹⁸ halasztották.

A NAGY HÉTEN VALO HETFÜN.

Imádság

Minden ható Isten látod hogy. minden felől környül vétettünk nyomoruságokal., adgyad hogy ate egy Fiad szenvedésinek érdeme által meg ujultassunk ami urunk. J. k.

Epistola.

Isa: 50.5.

Az ur Isten meg nyitotta fülemet, én pedig ellene nem mondok, ¹⁸ hátra nem tértem, az én testemet a verőknek adtam. és az én ortzámot atépőknek, az én ortzámot el nem fordítottam a szidalmazoktól., és az én reám pökdösöktől, az ur Isten az en segitöm, azért nem szégyenültem meg, az okáért ollyaná tettem az én ortzámot, mint az igen komény kö sziklát, és tudom hogy meg nem szégyenülök, közel ¹⁹ vagyok⁴⁸⁰ aki engem meg igazít, ki szól ellenem, álljunk együt, kitsoda

⁴⁷⁷ fiának [a — fölött áthúzott vessző.]

⁴⁷⁸ nemzeteknél [l—k-ból javítva.]

⁴⁷⁹ [Íráshiba:] Évangyéliumut.

⁴⁸⁰ vagyok [Javitva: valyonból; g-t l-re írta.]

az ellenkezöm. járullyon hozzám, imé az ur Isten az én segítöm.
kitsoda aki engem kárhoztat, imé mint aruházat el kopnak, amely
eszi [132b:] őket, kitsoda közülletek az urat félö, halgatván az ő
szolgája szavát aki a setettségben járt, és nints. világosága, bizzék az
5 ur nevében, és tamaszkodgyék. aző Istenére,

Magyarázat

K. Mit foglal magában. ez a mái letzke?

F Az Isaiás jövendölését, amelyben világosan előnkben adgya mind
azt., valamit akristusnak kelletek tselekedni. és szenvedni az embere-
kért., a proféta itt, az üdvezítő képében beszél,

10 K Mit tesznek ezek a szók. az⁴⁸¹ ur meg nyitotta fületem ellene nem
állottam.?

F A kristus mondgya ezeket, a proféta szája által., arra tanítvan
minket, hogy az Attya meg nyitván néki fülét, engedelmeséget adot
néki, hogy halgassa szavait, és kövesse azokat minden ellen mondás
15 nélkül, példát adván nekünk ezel, hogy mi is halgasuk ötet, és engedel-
meskedgyünk parantsolattyának, de főképpen szükséges ezekben a
szent napokban, hogy szüntelen nyitva tarttsuk szivünknek füleit,
hogy halgathassuk ameg váltot., aki minket oktat szenvedésiben.,
és a kereszten és kövessük ötet mint fejünket, és mesterünket, ugyan
20 öis nyitgya meg füleinket kegyelmével. és engedelmeséget ad. hogy
tselekedgyük, és szenvedgyük ellen mondás nélkül, mind azt, amit
akarja., hogy tselekedgyük, és szenvedgyük.

K A kristus hogy mondhattya azt. hogy az Isten az ő gondviselője,
holot el hagyá ötet a kereszten?

25 F Azt mondgya hogy az Isten az ő gondviselője, mert [133a:]
mindenkor. meg segítette munkáiban. és viaskodásiban, ha az Isten
ötet mint egy el hagyá halálakor, és a kereszten. a tsak ugy tettzet,
és külső képen volt, de valójában el nem hagyta volt ötet, segittségit
adván néki, hogy szenvedési erőt ne vegyenek rajta, eszerént nem
30 hagyta el a szolgait is valójában. ha szinte ellenségek kezekben adgya
is őket, mert belső képen segitti meg őket. az ő kegyelmének minden-
ható erejével, mert valamint az ő mesterek. ugy ök is ahalálal. vesz-
nek gyözedelmet az üdveségnek ellenségén.

⁴⁸¹ az ur [z — javítva.]

K Mit tésznek ezek a sok, *ollyanná tettem az én ortzámot mint ake-
mény kő szikla?*

F Azt teszik hogy a kristus meg keményítette magát az igazságnak
kl mondásában. és győzhetetlenné a kinokban, és hogy álhataros
bátornágal mutatá meg., mind ortzáján. mind magaviselelésiben, az ő
nagy, és példa nélkül való engedelmeségit. az Attyához, minden féle,
vezedelmes, és nehéz állapotokban,.

K Hát ezek a szók mit tésznek. közel vagyon aki engem meg iga-
alt?

F Ezek meg mutatták, hogy igen vigasztalhatták magokat az
igazak, amidön őket káromolják, és ugy bánnak vélek mint gono-
szokal., valamint az ural bántanak., mivel ha minden modot el
veznek is töllök. hogy magokat menthessék, az akitől származik
igazságok., és aki láttya ártatlanságokat. közel vagyon hozzájuk.
hogy őket meg tarttsa, benne is vagyon hogy meg bátorítsa, és
vélek vagyon, hogy őket meg óltal- [133b:] mazza, az emberek nyomor-
gatóstoktól., *ha Isten mi velünk. kitsoda ellenünk.* mondá szent pál.
rom 8. 31. 33. *ki vádollya az Isten valasztottit. az Isten aki meg igazit.*

K kitsodák azok. akik setettségbén.⁴⁸² és vilagoság nélkül járván, az
Istenre támaszkodnyanak.?

F Az igazak, amidön. anyomoruságnak setettséigiben vannak, és
meg fosztattak minden világi vigasztalástól., nem hogy ollyankor el
vezesék bátorságokat, és azt gondolják hogy az Isten el hagyta őket.
azért hogy szenvednek, de sőt még inkább kel benne bizni, és annál
inkább várni segítségét. mennél kevesebet remélhetnek az emberektől.,
soha sem támaszkodnak haszontalanul arra, aki ami erőnk.

K kikiről mondgya a proféta. hogy minnyájan el rothadnak, és a
féreg meg emészti őket,

F A sidokrol. kik el lévén szélyedve. az egész vilagra, meg vetésben,
és gyűlölséigiben vannak, minden emberek előtt, kik ollyanok lévén,
mint a rothatt ruha, melyet meg rágták a férgek, világ vegiig fognak
lenni abban anyomorusáigiban, el lehet még ezt ajövendölést terjesz-
toni, azokra is, akik ellenséigi a kristus⁴⁸³ tanításának, és tanítványinak,
a kiket ollyan férgek fogják rágni. a kik meg nem hálnak, és akik
töle lévén vétkeknek rothathságával., örökké való kinokot fognak
asznedni.

⁴⁸² [Ékezethiba:] setettséigiben.

⁴⁸³ a kristus(nak,) tanításának,

Jésus azért hat nappal husvét előtt Betaniába me-
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Magyarazat

K Mire tanít minket Mária, a midőn drága keneteket hint akristus lábaira, és meg töröli azokat hajával.

F Arra tanít hogy alázatosággal boruljunk akristus lábaihoz, és
 20 tarttsuk⁴⁸⁶ magunkot a menyiben azt a rend meg engedi., az alaton
 helyen, kövesük hűségel nyomdokát életének, töröllyük meg lábait.,
 kik a szegények, a mi hajunkal, adván nekik örömet, a mi a szüksé-
 gen felyül valo; melyet jelent a haj, ajánlyuk néki, a szent életnek,⁴⁸⁷
 jó illatu kenetét. és adgyunk jó példát felebarátunknak.

[134b:] K Mit értesz a szükségesen felyül valon, amelyet a szegények-
 25 nek kel adni.?

F Értem azt, valamit ahejában valóság. és arosz kivánság. a nagyra
 vágyásra,⁴⁸⁸ és a bujaságra forditanak., minden valami tsak arra valo

⁴⁸⁴ lázár<t>

⁴⁸⁵ meg törölél <bo> lábait

⁴⁸⁶ <tarttyuk> tarttsuk [Javitás a törlés fölött.]

⁴⁸⁷ <kenetét,> jó illatu kenetét.

⁴⁸⁸ [ra: részt utólag írta a szóhoz:] nagyra vágyás,ra,

hogy bő töltse az embernek rossz indulatit, a szükségesen felyül valo,⁴⁸⁹ a szent Atyák szerint, a szegényeket illeti, a kik a krisztus lábai, és az Anyaszent egyháznak részei, a Maria szereteti, aki hajával töröl meg akristus lábait, oktatásul lehet az olyan hivalkodo aszszonyoknak, kik hajokat, és fejek ékeségit. tsak arra fordittyák, hogy a világ előtt tennének, arra is tanittyta őket, hogy a mely költséget tesznek az olyan hejában valóságért, azt jobb volna a szegények szükségire fordítani.

K Mitsoda rossz vagy on atzifrálkodásban ?

- ¹⁰ F Azon kívül, hogy a haszontalan költség meg emészti azt, amit a szegények szükségekre kellene fordítani, és⁴⁹⁰ hogy az a tziifrálkodás ellenkezik az Evangyéliumi törvénnyel, és akereszttségben tett fogadással, abban olyan magához valo szeretetett láthatni, a mely vétkes, mivel a világi Aszszonyok, és leányok, akik közönségesen gyönyörködnek hajokban, és más olyan hejában valo ékeségekben, ezek által nevelik magokban a magokhoz valo szeretetett, a mely szeretet elülttya szivekben idővel, az Isteni szeretetett, ez a két szeretet egy szívben [135a:] meg nem maradhatnak, mivel az Évangyélium szerint, két urat nem lehet szolgálni. erre valo nézve., az ilyen személlyek, végtire, magokat fogják imádni, mint egy bálványt, és ezen okból azt is fogják kívánni, hogy az emberek minden szereteteket nékik szenteltyék., hogy ha pedig azt mondgyák, hogy ők abban nem gondoltyák rosszat tselekedni, erre azt felelik nékik, hogy a magokhoz valo szeretet meg vakitván őket., meg nem engedi nékik látni, hogy rosszul tselekesznek, hagyák el a magokhoz valo szeretetett, kezdgyék szeretni az Istent., és akor meg érzik sullyát vétkeknek, és meg fogják üsmérni, hogy mind azok a haszontalanságok, mitsoda ellenkezők az Évangyéliumi szemérmeteséggel, az Istenhez, és a szegényekhez valo szeretetettel, és az alázatosággal., és hogy azok mitsoda meg vetésre valo dolgok, egy olyan szívnek, a ki az Istent igazán szereti,

K Mit jelentnek nékünk azok adrága kenetek, amellyeket Mária akristus lábaira hinté ?

- ¹⁰ F Meg mutattyák azok nékünk, az ő hozzája valo nagy szeretetét, a melyről példát kel vennünk., tanulgyuk meg azokból, hogy mitsoda bölgyel kel alamisnánkot akristus tagjaira hintenünk., és tarttsuk

⁴⁸⁹ valo, <és> a

⁴⁹⁰ én <k> hogy

kevésnek mind azt, valamit ő érte tselekeszünk, mivel aböls azt mondgya. Cant. 8. 7. *ha az ember az ő házának minden marháját adná is aszeretelért, mint a semit, úgy meg utállya azt.* azt kel tselekedni [135b:] a felebaráti⁴⁹¹ szeretetnek a szegényekért, valamit ahivalkodás tselekeszik a világért., mind azon által, sokan mondgyák azt, hogy semmijek nintsen, a midön meg kellene segíteni a felebaráttjyokat. arra pedig böségel elegendöt találnak, hogy magokat fel tzifrázák, legyünk tehát bökezűek, a miben ök fösvények. és fösvények a miben ök. bö kezűek.

10 K Mit kel gondolnunk arról az itéletről melyet judás, és némellyek az Apostolok tevének. a Mária tselekedetéről?

F Az ő itéletek, igen bal itélet vala, az igasság és az okosság azt hozá magával., hogy el kellett volna magokal hitetni, hogy ha akristus jóva nem hagyta volna, meg sem engedte volna. hogy lábaira hintse azt a drága kenetet, meg láttyuk ebből a példából., mitsoda nagy vigyázással kel lenni, a midön amások tselekedetit itéllyük, mivel némelykor meg engedi az Isten, hogy bizonyos tselekedeteknek külső képen meg ne lassák a hasznát., hanem tsak valamely résziben a melyek mind azon által., az ő akarattyából vannak, és a melyek olyan végre valok., hogy nem lehet meg tudni.

20 K Miképen felele a kristus Judásnak. és azoknak kik a Mária tselekedete ellen zugolodának,?

F A kristus nagy bölseséggel hagyá jóvá a Maria [136a:] tselekedetét. Judásnak pedig nem hányá szemére. álhatatlanságát. és fösvénységét, se haragal meg nem feddé azokat kik azért zugolodának, meg akarván nekünk mutatni, hogy ki ne nyilatkoztassuk felebarátnak titkos vétkeit., és rendeletlenségit, hogy ha tsak a szükség. azt tellyeséggel nem kívánnya., és békeséggel szenvedgyük fogyatkozásit; fő képen hogy ha azok a tudatlanságtól vannak inkább. mint sem a hamiságtól.

30 K. Mitől vagyon., hogy a kristus maga mellet szenvede⁴⁹² egy lopót. és árulot?

F A mi oktatásunkra tselekedé, példát adván a békeséges türesre. a kegyeségre, és a felebaráti szeretetre. a melyekkel kel lennünk agonoszokhoz, a midön köteleségből, hivatalból tartozunk, vagy szükségből is vélek élni. kel is imádkoznunk érte. hogy az Isten tekéntse

⁴⁹¹ felebaráti [a — fölött áthúzott vessző.]

⁴⁹² szenvedé [szenvéde-ből javítja, az ékezet áthúzásával.]

irgalmasággal őket, és nyissa fel szemeket, mi magunkért is azért hogy hívek maradhassunk hozzája, a gonoszok társaságokban, és oltalmazon meg minket rossz példaadásoknak mérgétől.

K A krisztus mit monda a Maria tselekedetéről?

⁶ **W** Meg jövendölé, hogy valahol az Évangélium fog prédikáltatni eg⁴⁹³ nagy emlékezetben léssen mindenüt. láttyuk is valóságban ennek a jövendölésnek bé tellyesedését, tsak egyedül az Istennek lehet látni minden időket, úgy mint jelen valokot, Mária nem vala olyan nagy nemzetiségből való, hogy az ő tselekedete, a mely egy házban, és ¹⁰ kevés em-[136b:]berek előtt történe, oly nagy emlékezetben lenne minden maradékok előtt, és hogy azt ki hirdesék, az egész földön világ végüig, amint hogy azt⁴⁹⁴ hirdetni is fogják minden bizonyal, ez így lévén, emberi mod szerént feledékenységben kelletet volna omni ennek a tselekedetnek az emberek előtt, a kik tsak a külső nevezetes dolgokat szoktak fel jegyezni, de mint hogy annak emlékezte el terjedet, és meg maradot, minden nemzetiségeknél, a tsak annak hatalmától vagyon, aki azt előre meg mondotta, és olyan időben, a melyben, azt, tsak kevesen tudták.

A NAGY HÉTEN VALÓ KEDDEN.

Imádság

¹¹ Minden hato örök Istenünk, adgyad azt a kegyelmedet hogy úgy szentelhesük a mi urunk szenvedésinek titkait hogy nyerhesük bűneinknek bótánattyát, a mi urunk J. k.

Epistola.

Jerem. 11. 18.

Tepedig uram mondtad nékem, és meg tudtam, akkor mutattad meg nékem az ő igyekezeteiket, és én mint a szelid bárány, mely a meg ölésre vitetik, és nem tudtam hogy tanátsokot gondoltak ellenem, ¹² mondván, tegyünk fát az ő kenyérébe, és gyomlállyuk ki őtet az élők földéről, és az ő neve nelégyen többé emlékezetben te pedig seregek ura, aki igazán ítélisz, és meg próbálad a veséket, és a szíveket, lássam horzszu állásodot rajtok, mert neked jelentettem meg ügyemet.

⁴⁹³ ez <a> nagy

⁴⁹⁴ azt [t-t utólag írta hozzá.]

K Hogy mondhattya azt a proféta, hogy nem tudta a sidoknak ellene valo támadásokat. holot mindgyárt utánna tészi. hogy az Isten meg mutatta azt néki?

F Abban semi ellenkező nintsen., mert mint ha azt mondaná. hogy
 5 ugy tselekedet, mint ha nem tudta volna, és ugy volt kezek között. valamint egy bárány., aki nem tudgya hogy áldozatra viszik a templomba, it a proféta. akristust jelenté, aki valamint egy bárány. meg engedé magát fogatni; és a halálra vitetni, mint ha nem tudta volna, hogy kinokot fognak véle szenvedtetni a sidok, noha ő magais meg
 10 jövendölte volt azt

K Mit kel tanulnunk a profétának és a kristusnak példajából?

F Azt hogy, nagy engedelmeséggel vegyük azokat, a nyomorúságokat., és üldözéseket, a mellyek az Isten rendelésiből szállanak reánk, szenvedgyük azokat. és annyiban a mint ő⁴⁹⁵ akarja, valamint
 15 olyan bárányok, a kiket meg ölnek. az az, hogy panasz és zugolodás nélkül

K Mitsoda fa volt az, a melyet az ő eledelében akarák tenni,⁴⁹⁶ a sidok. és mit jelente az a fa?

F Az olyan mérges fa volt, a melyet az ő eledelében akarák tenni.
 20 hogy meg öllye ötet. jelenté az, a keresztnek fáját. a melyre feszitek a sidok az üdvezitöt, és azt a fát ditsőségesé tette a kristus teste. a mely test, mennyei kenyéré let a szenttségben. hogy eledelül lenne lelkünknek.

K Mit mutat nekünk az a hejában valo végezése a sidoknak. a kik
 25 el akarák vesztetni a kristust a jérémiás személyében. és eltörölni nevét az emberek elméjéből.

[137b:] F Meg mutattya azt. hogy az Isten tudgya meg szegyeníteni az emberek szándékját, a midön ellenkezők. az ő szándékjával, és hogy ő. akarattyok ellen is bé tölti a magáét, és annak bé tellyesítésére,⁴⁹⁷ nagy böltseggel tudgya ugyan aző gonosz akarattyokot fordítani, a sidok meg ölék a kristust, de az Isten fel támasztá. viszá adván néki. a menyei és ditsőséges életét. és halálával életet ada ahol-taknak. el is akarák törölni az ő nevét. az emberek elméjéből, de az Isten. ugyan az ő gonosz akarattyokot vévé eszközül. hogy nagyob

⁴⁹⁵ ő [Beszúrás.]

⁴⁹⁶ tenni, <hogy meg öllye.> a sidok.

⁴⁹⁷ tellyesítésé<ért>re, <és> nagy

fényeséggel mutassa ki mindenüt az ő nevének fényességit és nagyságát, és hogy azt tiszteltesse minden nemzetekel

K A proféta miért terjeszté az Isten eleiben igyét, holot az Isten mindeneket tud, még minek előtte valami meg légyen?

⁸ I Nem azt akará azal, hogy meg mutassa néki az ő igyének igasságát, hanem hogy az ő kezeiben ajánlya mind igyét, mind magát, a melyből meg tanulhattuk az ő akarattya alá adni magunkot, az ő igasságának ajánlani a mi igyünknek igasságát, és tsendeséggel várni és venni mind azt, valami rajtunk történhetik, az ő bölts gond viseleté alatt.

A máj⁴⁹⁸ évangéliumnak magyarázattját nagy pénteken meg találod.

A NAGY HÉTEN VALÓ SZEREDÁN.

Imádság

oh' Istenünk, meg engedéd hogy ate Fia a keresztnek kinyát szenvedgye érettünk, hogy meg szabadíttson minket ellenségünknek hatalma alól, adgyad kegyelmedet szolgálidnak., hogy részesülhesse nek fel támadásának ditsőségében, a mi urunk, J. k.

[138a:] Epistola

Isai. 53. 1.

¹³ Ki hit a mi hallásunknak, és az ur karja kinek jelentet meg, és fel nevededik⁴⁹⁹ mint a vesző szál. ő előtte, és mint a gyükér, a szomjuhozó földből, nints néki színe. sem ékesége., és néztük ötet, és nem vala tekintete., és kivantuk ötet, a meg utáltatottatt, és utolsobbat a férfiak között, a fájdalmas férfiat, és a nyomoruság tudot, és mint ha el¹⁰ rejtet az ő ortzája és meg utáltatott, azért nem is betsültük ötet. bizonyára ami betegséginket ő viselte, és fájdalminkot ő hordozta., és mi ötet mint egy poklosnak álitottuk,⁵⁰⁰ és az Istentől, meg osto-

⁴⁹⁸ <A na> A máj

⁴⁹⁹ nevededik [Első k-d-ből javítva.]

⁵⁰⁰ [A.m. alitottuk]

roztatotnak., és meg aláztatotnak, ő pedig meg sebesitetett a mi hamiságinkért. meg rontatot a mi bűneinkért, a mi békeségünk fegyelmegye rajta., és az ő kékségével gyogyultunk meg., mi mindnyájan mint ajuhok eltévelyedtünk, ki ki az ő utára térült, és ő reate az ur minnyájunknak hamiságát, meg áldoztatot mert ő akarta. és meg nem nyitotta a száját, mint a juh vitetik ahalálra, és meg némul mint a bárány, az ötet nyíró előtt, és meg nem nyitotta a száját. anyomorúságból. és az ítéletből ki vétetett, az ő nemzését ki beszéli meg., mert ki vágattatot az elők földéből, az én nepem bűneiért ver-
¹⁰tem meg ötet és Istenteleneket ad az ő el temetésiért, és gazdágot.⁵⁰¹ az ő [138b:] haláláért, mivel hogy hamiságot nem tselekedet, se álnokság nem volt az ő szájában, és az ur meg akarta ötet rontani betegség által, ha lelkét a bűnért adgya, hoszu életű magot lát, és az ur akarattya, az ő keze által szerentsés lészen, mivel hogy. munkál-
¹⁵kodot az ő lelke, meg láttya, és meg elégedik, az ő tudományával. ő az én igaz szolgám, meg igazit sokakat, és azok hamiságit ő hordozza, azokáért sokakat osztok néki, és az erőssek ragadományit el osztya, azért hogy halálra adta lelkét, és abünösök közzé számláltatott, és ő sokaknak bűnököt viselte. és a bűnösökért konyörgöt.

Magyarázat

²⁰ K Mit tanulhatunk a mai letzkében?

F A mai letzkében aproféta oly világosan le írja akristusnak minden szenvedésit, mint ha nem jövendölést, hanem látot dolgot adna előnkben.

K Mit tanulhatunk ezekből a szokból, *ki hitt a mi hallásunknak?*

²⁵F Azt tanulhattjuk hogy a hitnek világosága nélkül meg nem lát-hattjuk az Istennek tsudálatos mindenhatóságát, a szenvedő kristusnak külső gyengeségiben., mivel azok olyan tsudálatosok, hogy ha tsak az Istennek szent lelke sziveinket arra nem tanyitaná; senki el nem hihetné, de ez a jövendölés mely akristus előtt eléb volt hét száz
³⁰esztendőnél., és a mely oly világosan le írja az ő szenvedéseit, és meg aláztatásit, és a melynek minden részeit láttyuk bé tellyesedni az üdvezítőben, ez oly bizonyság, a melynél nagyobát nem kívánhatni.

⁵⁰¹ [Ékezethiba:] gazdágot.

[139a:] K Miért mondgya a proféta hogy a kristus fel nevedeket mint a vesző szál a száraz földön?

F Mert olyan szüztől kellették születni a ki mindenkor magtalan vala, és ki mondhatatlan tsuda által, ha magot hozza, a minden emberi segítség nélkül vala.

K. Miért mondá az üdvezítőről hogy nintsen ékesége, holot másot az írás azt mondgya. hogy legg szebb az emberek fiai között?

F Azért mert ő senem gazdag, se nem hatalmas, se nem nagy a világ szerént, és nintsen semmi is a mi ötet meg különböztesse az emberek előtt; fő képen az ő szenvedésibe, a melyben, mint egy el rejtetett, volt ortzája, meg vettetett, és gyaláztatot, de ha meg tekénttyük ahitnek szemeivel az ő tisztaságát, szentségét, böltseségét, és fel támadásának ditsőségét, ő legg szebb az emberek fiainál.

K Miért vala szükséges hogy az Isten Fia meg sebitések büneinkért?

F Mert minnyájan bünösök lévén., addig az Isten kegyelmeségében viszá nem térheténk, a még az ő igassága meg nem engeszteltették. mi pedig minnyájan vétkesek lévén., nem leheté mi töllünk annak eleget tenni, szükséges vala tehát erre az elégtételre hogy légyen egy⁵⁰² olyan, aki tellyeségel, mind ártatlan volt, mind véghetetlen érdemű, mivel a véghetetlen rosz az Istent meg bántani., ez okáért tsak egyedül az Istennek meg testesült Fia, az emberi természetben, de tellyeségel tiszta természetben, vala egyedül arra méltó hogy meg engesztelje⁵⁰³ az [139b:] Attya haragját, eleget tégyen igasságának, és kegyelmeségében viszá vétesse az bünös embert, ugyan ezért is vevé véghetetlen jóságából magára a mi büneinket, hogy azokért eleget tenne, szenvedésivel, és halálával, ezokáért gyógyitattunk meg nyomoruságinkbol az ő sebeivel., és az ő sebei meg gyógyittyák a miéinket hogy ha hozzája kaptsolván magunkot a penitentzia tartásban., részt veszünk szenvedésiben, és ha azon leszünk hogy magunkban meg öllyük a vétket, a mely okozá szenvedésit

K. Mi formában írja le a proféta akristust, aző szenvedésiben?

F Ugy adgya előnkbe, mint egy olyan embert a kinek, se színe, se tekintete nem vala, a kit mindenek utálták, és meg vetették, mint leg aláb valot az emberek között, a ki tsak a nyomoruságot, és a fájdalmat tudta, akit gyalázzattal illették, bél poklosnak álitották.⁵⁰⁴ és aki felől azt tartották, hogy az Isten büneiért ostorozza ötet, ugy

⁵⁰² egy [Beszúrás.] olyan, aki <m> tellyeségel, mind

⁵⁰³ meg enge<llye>sztelje [Javítás a törlés fölött.]

⁵⁰⁴ [Értad: alították.]

vitték a halálra mint a juhót, és néma volt mint a bárány. az ötöt nyírók előtt., eszerént írja le ötöt a proféta. ugyan rolla⁵⁰⁵ is mondá pilátus. mutatván ötöt a sidoknak, *Ecce homo. ihol az ember.* ehez a képhez kellene hasonlitanunk., mivel az első teremtetésünkben, az
5 elő Istennek képére. és hasonlatosságára teremtettünk., és a másikában szükséges hogy ujjolag,⁵⁰⁶ a szenvedő, haldokló, és meg aláztatott. Istennek képére és hasonlatosságára teremessünk, vizsgáljuk meg ezekről magunkot., miképen hasonlítana példának okáért ehez a képhez. egy olyan keresztyén, a ki nagyra vágyó, hivalkodó. aki fel
10 fu-[140a:]valkodó a maga érdemiben, a ki ajó lakásban, és kényeségben él, a ki a betsületet, gyönyörűséget, és a gazdagságot szomjuhoza, mindenkor tsak az első helyt. és rendet keresi., mind azon által. tsak azok fognak üdvezülni, akik hasonlítanak az Isten Fiának képéhez. szent pál szerént rom. 8. 29. luk. 13. 23: 24: kellé tehát azt tsudálni
15 ha olyan kevesen vannak a valasztottak, ha oly kevés keresztyén üdvezül.

K Miért mondá aproféta az üdvezítőről, az ő nemzésit ki beszéli meg.?

F A proféta mondgya. mert ki vágattatot az élők földéből. az az,
20 hogy az ő halála, anyi maradékot fogna adni azokban kik öbenne hisznek, hogy azt meg nem lehet számlálni, el mondhatni még, hogy ugy mint Istennek, az Attya kebelében öröktől valo nemzése, és ugy mint embernek. a Boldogságos szüz méhiben időben valo nemzése. tellyeségel meg foghatatlanok

25 K Mit tésznek ezek a szok. Istenteleneket ád az ő el temetéséért és gazdagokat, az ő haláláért?

F Azt teszik, hogy az Istenteleneknek, és a gazdagoknak meg térések, gyümöltse lészen a kristus halálának, és el temetésének, és hogy ezek is, a meg számlálhatatlan maradékok között lésznek, akiket
30 nemzé a kereszt fán. szenvedéseivel

K Mit mondasz arra a mit a proféta mond, hogy az Isten a Fiát, a maga népének bünciért verte meg?

F könnyü erre meg felelni., mert ha az Isten meg verte ilyen formában az ő egyetlen egy Fiát. oly kegyetlen szenvedéseket szenvedtetvén véle, azért hogy maga akarattýából magára vévé büncinket, noha
35 ő artatlan volt, mitsoda kinokot [140b:] nem érdemelünk mi. a kik

⁵⁰⁵ rolla [a — fölött áthúzott vessző.]

⁵⁰⁶ ujjolag, [a — fölött áthúzott vessző.]

vétkenek vagyunk. de mitsoda bűneinkhez valo gyűlölséget nem indíthat bennünk, amidön láttyuk, hogy egy Isten szenved, és haldoklik bűneinkért?

Az Évangélium magyarázattyát. meg találod nagy pénteken

A NAGY HÉTEN VALO TSÓTÓRTÖKÖN

Imádság

⁶ oh Istenünk a ki meg büntetted judást vétkiért, és meg jutalmaztatad a tolvajt vallás tétiért, adgyad irgalmaságodot nékünk. hogy valamint a kristus szenvedésekor mindenikel érdeme szerént bánék, töröllye el belölünk az ó embert, és adgya kegyelmét hogy részesülhesünk ditsőséges fel támadásában, a mi urunk J. k.

Epistola.

szent pál. 1 Cor.. 11. 20.

¹⁰ Azért midön egybe gyültök, immár nem az ur vatsoráját eszitek, mert ki ki az ő vatsoráját előb meg eszi, és némely éhezik, némely pedig részeg., vallyon nintsené házatok az ételre, és italtra, vagy az Isten Anyaszent egyházát vetiteké meg, és azokat szégyenittiteké meg a kiknek nintsen, mondgyak néktek, ditsérleké titeket,⁵⁰⁷ abban nem ditsérlek, mert én az urtól vettem, a mit előtökben is adtam hogy az ur Jésus, amely ejjel el árultaték, vévé akenyeret, és hálakot adván meg szegé és mondá., vegyétek, és egyétek, ez az én testem, mely ti érettetek⁵⁰⁸ adatik, ezt az én emlékezetemre tselekedgyétek, hasonló képen a pohárt is minek utánna vatsorála, mondván, ez a pohár az uj testámentum az én véremben. ezt az emlékezetemre tselekedgyé-**[141a:]**tek, valamenyiszer iszszátok, mert valamenyiszer eszitek e kenyeret., és iszszátok a pohárt, az ur halálát hirdetitek a még eljő, az okáért valaki eszi ekenyeret, vagy iszszá az ur póhárát, méltatlanul., vétkezik az ur teste, és vére ellen próbállyá meg azért az ember magát, és ugy egyék abbol a kenyérből és igyék apohárból.,⁹⁸ mert aki iszik méltatlanul. itéletet eszik, és iszik magának, meg nem választván az ur testét.

⁵⁰⁷ titeket [Második *t* — *k*-ből javítva.]

⁵⁰⁸ [Íráshiba:] ti érettetik

K A mostani keresztyéneket nem lehetné hasonló képen meg feddeni, valamint szent pál meg feddé akorintus bélieket?

F valósággal lehetne hasonlot mondani a mostani gazdagoknak, ugyan is, nem égre kiálto veteké a, hogy sok számu gazdagoknak az asztalok terhelve vagyon minden féle étkekel, azonban a szegények nyomoruságban és éhségben halnak meg, és a kikel oly méltatlanul bánnak, tarthatnak is attol, hogy az örökké valo kinokra ne ítéltesse nek arosz gazdagal, valamint gyilkosi a szegényeknek., a Conciliumok mondása szerént, *necatores pauperum.* hogy ha nem táplálad őket, mondá szent Ambrus. meg ölted őket. *sinon pavisti occidisti.*

K. A kristus miért választá halála előtt valo éttzakát az óltari szentségnek rendelésre?

F Mert éppen, halála előtt akará rendelni azt az áldozatot, és szentséget, a melynek szüntelen valo emlékezetire kelleték lenni az ő halálának., és hogy szeretetének legg drá-[141b:]gáb zálagját hagyta holta után, azért mi is a szeretetért. szeretetett adgyunk néki, és szentellyük néki testünket, és lelkünket, és mindenünket, valamint ő egészen nekünk adta magát ebben a nagy titokban.

K Miképen kel az ő haláláról emlékezetet tenni.?

F úgy hogy, meg kel magunknak, avéteknek, és avilágnak halni, hogy részesülhesünk halálának érdemében, amidön jelen vagyunk a szent áldozaton, vagy veszük ezta nagy szentséget. és tsak annak élyünk, aki meg holt érettünk, és aki ditsőséges életének élő testit adgya nekünk, hogy lelkünknek eledele légyen

K. Mit mond az Apostol, azokrol kik méltatlanul Kommunikálnak?

F Azt mondgya hogy azok vétkeznek. az ur teste, és vére ellen, ezeket a szokot, szüntelen elménkben kellene tartanunk és rettegnünk kellene, ezekre valo nézve, amidön a szentséghez akarunk járulni. hogy azok közül valok ne legyünk, kik az ellen vétkeznek.

K. El kellé távoznunk ettől a szentségtől az Apostol szavaira valo nézve.?

F El kel távozni attol azoknak kik minek utánna jól meg vizsgál-ták volna magokot, halálos vétket éreznek magokban, a világhoz valo szeretetnek uralkodását, vagy valamely indulatot., fősvénységet, magokhoz valo szeretetett, kevélységet. haragot. gyűlölséget, tisztá-talanságot. akik nem voltak azon, hogy ezeket ki irttsák magokbol apeniten-[142a:]tziával, vagy azok, kik hivataloknak köteleségeit

bé nem töltik, példának okáért egy olyan atya. vagy anya, kik roszul nevelik, és nem vigyáznak gyermekekre. és tselédgyekre, egy⁵⁰⁹ olyan biró. ki igazságot nem téssen. és aközönségesen valo botran-
konatásokat meg nem gátollya, egy olyan fiu, a ki szüléit nem tiszteli, és nékik nem engedelmeskedik; egy olyan tseléd, ki hiven nem szolgállya az urát, és aszszonyát. egy olyan. aki az Isteni szolgálatot el mulattya, egy olyan gazdag ki a szegényeket nem segitti, és többek illyenek. az illyen személyeknek, az Apostol szavaira valo nézve. el kel távozni a szentségektől. mind addig valamég életeket meg nem jobbittyák, és valóságosan meg nem térnek, de az olyan lelkeknek. kik valójában az Istené: és akik üdveségeken munkálodnak, és hivataljokot hiven bé töltik., ezekre a szokra félniek kel. és magokat meg alázni, de el nem kel magokat vonni ettől a nagy szenttségtől

¹⁶ K Miképen kel magát meg próbálni minek előtte ahoz a szent asztalhoz járullyon.?

F' Mog kel fő képen vizsgálui mitsoda életet éll, hogy ha a meg egyeziké az Évangéliumal., hogy ha vagyoné igazság sziviben, tisztaság lelke üsméretiben, és ártatlanság szokásiban. hogy ha akristushoz valo szeretet. uralkodiké a szivben; minden indulatok. és kívánóságok felet., hameg bizonyit-[142b:]tyaé azt a tselekedeteket; ő néki szentelvén életit, hogy ha hüé az Istenhez. a vétekre valo alkalmatóságokban. és akisértetekben, e szerént kel tehát mindennek magát meg próbálni, minek előtte a szent titkokhoz járullyon., a gyontato papoknak meg kel próbálni azokat., akiket igazgatnak.

¹⁸ K. Az Isten meg büntetie mostanában az olyan keresztyéneket, kik méltatlanul Kommunikálnak, valamint szent pál mondgya., hogy meg büntetie az Anyaszent egyház⁵¹⁰ kezdetekor?

F' Rend szerént nem bünteti mostanában az olyan keresztyéneket külső képen., valamint az első időkben, de amostani büntetése annál ¹⁹ in irtoztatobb, hogy belső képen valo. el hagyván őket, a⁵¹¹ lelki mély álmokban, és a belső halálban,⁵¹² és észre sem veszik hogy ezek ak örökös halálra vezetik őket.

K Mit értesz azon., hogy itéletet, eszik, és iszik magának?

⁵⁰⁹ <a> egy [Törlés tollhüba miatt.]

⁵¹⁰ egyház [előtt más betüt kezdett, de nem fejezte be.]

⁵¹¹ a [Beszürás.]

⁵¹² [Javitva: halálraból; sor végén a ha: részt megtoldotta lál szótaggal, a sor elején a törölt <lálra> elé írta: ban,]

F Azt értem, hogy az az. étel. és ital fog minket kárhozatni. az utolsó napon. az is ítél meg minket, vétünkhez hasonló nagyságu ítéllettel., nem táplálása, hanem mérge lesz lelkünknek. és ez az életet adó kenyér, halált fog adni.

⁵ K Hogy kel meg választani az ur testét?

F Nagy tisztelettel kel ahoz lenni, és nem ugy kel venni, mint a közönséges hust., minek előtte ahoz járulnánk, hitesük el magunkal annak nagyságát és szenttségét. a kit veszünk, és a magunk méltatlanságát és nyomoruságát; tekéntsük meg a magunk érdemtelenségét., és annak Felségét, a ki-[143a:]nek asztalához akarunk menni, és ahol önnön magát kel vennünk, ez okáért hogy ha valóságal elegendő készületet nem érzünk magunkba, ahoz ne járullyunk, mind addig valamég a valóságos penitentzia tartás abban az állapotban nem téssen, hogy abban méltan részesülhesünk és valamég egy okos gyontato atya nem ítéli. hogy meg egyezik valamiben készületünk, és életünk, azal a szent áldozattal a kit venni akarunk.

Évangélium.

szent Ján. 13. 1.

A husvét innepe napja elöt. tudván Jésus hogy eljöt az ő orája. hogy el menne evilágbol az Attyához. midön szerette volna az övéit. kikevilágon valának, végiglen szerette őket és vatsora meg lévén.,
²⁰ midön az ördög szívében botsatotta már, hogy judás a simon Iskariot fia el arulná ötet, tudván hogy mindeneket kezébe adot néki az Attya. és hogy az Istentől⁵¹³ jött ki, és az Istenhez mégyen. fel kele avatorától, és letévé az ő ruháit, és midön kendöt vett volna elő. meg övedzé magát, az után vizet tölte a medentzébe. és kezdé mosni
²⁵ atanitványok lábait, és meg törölni akendövel, melyel övedzve vala, jöve azért simon Peterhez és mondá néki, péter, uram te mosodé meg nékem a lábaimot? felelé Jésus. és mondá néki, a mit én tseleskeszem. te most azt nem tudod, meg tudod pedig ez után. mondá neki péter, nékem örökké meg nem mosod a lábaimot, mondá néki Jésus,
³⁰ ha meg nem moslak téged, nem [143b:] léssen részed, mondá néki simon péter. uram nem tsak a lábaimot, de a kezeimet is. és a fejemet., felelé néki Jésus, a ki meg mosodot nem szükölködik hanem

⁵¹³ [Javítás sor fölötti beszúrással: Istőlből.]

hogy csak a lábait mossa meg, de tiszta mindenestől, ti is tisztak vagytok, de nem minyájan, mert tudgya vala, ki volna aki el árulná ötet, ez okáért mondá, nem vagytok tiszták minnyájan., minek utána azért meg mosta volna az ő lábokat, ruháit fel vevé; és ismég le üle.
 * mondván nekik, tudgyátoké mit tselekedtem veletek, ti engem Mesternek, és urnak hitok, és jól mondgyátok., mert az vagyok, ha azért én mostam a ti lábaitokat,⁵¹⁴ ur, és Mester lévén., ti is tartoztok véle hogy egik,⁵¹⁵ a másik lábait meg mosá., mert példát adtam néktek, hogy a mint és tselekedtem veletek, ti is ugy tselekedgyetek.

Magyarázat

¹¹ K Az Évangyélista miért teszi azt fel. hogy a kristus szerette az övéit mind végiglen?

F Azért hogy meg mutassa bélyegit a valóságos szeretetnek, a keresztyéni atyafi szeretetnek, állandonak kel lenni minden féle állapotban., és nem⁵¹⁶ változásban, valamint a kristusé, aki szerette tanítványit, noha tudta hogy el hagynák ötet, hogy az egyike el árulná, a másiká⁵¹⁷ meg tagadná. és hogy minnyájan el szaladnának.

K Nem hatáé meg a judás szívit, a kristusnak hozzája mutatott szeretete.?

F Éppen nem, keményen marada mint a kö szikla, [144a:] a szíve ¹² keménységben., és az elméje vakságban vala, ez irtoztato példa, a melyért félhetünk, hogy ami hálaadatlanságunk haszontalanná ne tegye mind azt.⁵¹⁸ valamit a kristus tselekedet és szenvedet éretlünk, ugyan ezért is kérnünk kel szüntelen, hogy tarttson meg kegyelmével, és hogy szeresen, és adgya meg nekünk szeretetit, a ¹³ mely végig tarttson.

K. Az Évangyélium miért teszi fel az Isten Fiának nagyságát., minek előtte azt fel tegye. hogy meg mosá az Apostolok lábait?

F Azért hogy jóbban meg mutassa nekünk az ő maga meg alázását., és hogy mitsoda kötelesek az keresztyének, az alazatoságban élni, a nagy renden lévők. sem vétetnek ki azok közül., mint hogy

⁵¹⁴ a ti <bo> lábaitokat, [A második betűnek csak a kezdetét írta le.]

⁵¹⁵ [Elírás:] egik,

⁵¹⁶ nem [Beszúrás.]

⁵¹⁷ [Ékezhíba:] másiká

⁵¹⁸ mind azt. <valamit azt.> valamit a kristus

az az örökös nagyság. a teremtett állatnak lábaihoz aláza meg magát. pirulni kellene az embereknek, a midön kevéségből fel fuvalkodnak., látván. hogy egy Isten meg áláza, és meg kisebbíti magát hozzá-jok valo szeretetiért. üdvésegekért, és hogy nékik példát adgyon

⁵ K Mit kel gondolnunk arról, a midön szent péternek az ő Mestere meg akará mosni lábait, hogy ő azon el álmélkodék, és meg nem akará⁵¹⁹ engedni?

F Ebben az Apostolban.,⁵²⁰ nagy buzgó szeretetet látunk. és nagy tiszteletet Mesteréhez., emind jó. és igazságos dolog, de amidön nem
¹⁰ akara engedelmeskedni annak, akinek minden akarattya igazságos, és imádásra méltó, engedetlenség elegyedék tselekedetiben, és ha a kristus feddése. és fe-[144b:]nyezetése után, hogy ötet nem fogja többé tanítványának tartani meg maradot volna engedetlenségiben, az olyan vétek lett volna, a mely valójában el rekesztette volna az üd-
¹⁵ vezítőtől, valamint Alexandriai. szent Cyrillus, és szent Basilius mondgyák. nem szabad akarattya ellen állani. még akkor is a midön minket fellyeb akar emelni, de ugy, ha. valóságál láttyuk arra akarattyt., ne hogy a magunkhoz valo szeretet,⁵²¹ az Isten akarattya-nak tulajdonítsa azt, a mi tsak a nagyra vágyástól vagyon, de az
²⁰ ő akarattyt látván, engedelmeskedni kel. ha szinte meg nem foghattjuk is az okát, tselekedetinek. és parantsolattyanak. azal meg kel elégednünk. hogy az, az ő akarattya., mivel ateremtett állatnak. engedelmeskedni, és halgatni kel, midön, a teremtő szól, parantsol., vagy fenyeget.

²⁵ K. Mit tésznek ezek a szavai akristusnak, a ki meg mosodot. nem⁵²² szükölködik, hanem hogy tsak lábait mossa meg?

F Azt tészik, hogy ha szinte a kereszttség meg tisztított is minket bűneinkből, mind azon által nintsen senki is a kinek ez életben szük-
³⁰ sége ne volna, hogy minden nap ki tisztullyon szívének kívánságiból, és hajlandóságiból. a melyek olyanok, mint a léleknek lábai, mint hogy aleg szentebbek is magokban hordozák a roszra valo hajlandóságot, noha nem tselekeszik azokat avétkeket, a mellyek el választtyák az Istentől az embert, és a melyek egyszers mind meg ölik a lelket, de a lehetetlen, hogy a lábokhoz ne [145a:] ragadgyon

⁵¹⁹ meg nem akará <hagyni. ?> engedni ?

⁵²⁰ Apostolban., [1—b-ből javítva.]

⁵²¹ szeretet, <tett.> [Törlés a sor elején; először *szerete-tett* volt, a szövégi t-t utólag írta be a sor végén.]

⁵²² nem <szükség> szükölködik, [Második k—d-ből jav.]

valami avilágnak porából, szent leo mondása szerént, és hogy az ő logy jobb tselekedetek is valamiben, meg ne szennyesedgyék. a melyért, szükséges. hogy szuntelen mosodgyanak.

K. Mit kel tselekedni, hogy le lehesen⁵²³ mosni az olyan motskot?

F szuntelen kel suhajtoznunk arosz kivánságnak terhe alatt. a melyek minden nap vétkekben ejtenek minket, és azokat le kel mosnunk a penitentzia tartásnak köny hullatásával. az imádságal. és a meg bántodásnak engedelmével., az az ellenségünket valo szeretettel., ajó tselekedetekel, és a keserüésekben, szenvedésekben¹⁰ valo bekeséges türeisel.

K Magyarázd meg, hogy mit kíván az ur töllünk, midön azt parantsollya hogy egyik a masikunknak meg mosuk lábait?

F A láb mosás alkalmaságával, hagyja nekünk. minden féle, felebaráti⁵²⁴ tselekedeteket., a melyekel tartozunk felebarátunknak. és aleg szegényebnek, a midön arra alkalmaság adatik.¹¹

K. Melyek azok a szolgálatok, a melyekel szolgálhatunk felebarátunknak?

F Példának okáért, hogy a szegényeket meg látogasuk, lako helyekben, az ispotályokban, alamisnát adgyunk nekik, oktassuk,¹² vigasztallyuk, és inttsük. őket, jó példat adgyunk nekik.

K. Nem volnaé elegendő hogy ha az irgalmaságnak tselekedetit mások által tselekedtetnök, mint sem magunk által, valamint a gazdagok tselekesznek.?

[145b:] F Egy keresztyének nem kel azt illetlennek tartani magához a mit a kristus maga tselekedet, sokal ditséreteseb. hogy ha mi magunk szolgálunk, vagy adunk atyánk fiának, hogy ha valami ök meg nem gátol, az ő szivek inkább meg esik az adományon, és mások előtt jó példa adás lesz. a mi kevélységünk is meg alázodik, és a mi szívünk inkább meg esik a szegények nyomoruságán ha⁵²⁵ szemeinkel¹³ láttyuk,

K. Az üdvezítő. miért mosa meg előbször az Apostolok lábait, és az után osztogatá nekik az óltári szenttséget?

F Meg akará mutatni, hogy ha érdemesen akarjuk venni ezt a szenttséget, szükséges hogy meg tisztítsa szívünknek hajlandoságit,¹⁴ az alázatoságal. és az Isteni szeretettel. és hogy azt méltán lehesen venni, leg kiseben sem kel a vétkekhez ragaszzkodni

⁵²³ le lehesen meg mosni [meg: téves beszúrás a sor fölött.]

⁵²⁴ felebaráti <f> [vagy <f> ?] tselekedeteket.,

⁵²⁵ ha [h — javítva n-ből?]

És mondá az ur Mojsesnek, és Aronnak Egyiptus földében, e holnap néktek, a holnapoknak kezdeti, első léssen, az esztendő holnapi között, szoltyatok az Izrael fiainak egész gyülekezetihez., és mondgyátok nekik, ehonak tizedik napján ki ki egy barányt vegyen az ő tseléde, és háza szerint, ha pedig keveseb a szám, hogy sem mint elég volna a báránynak meg ételére, vegye⁵²⁷ szomszédgyát melléje, ki az ő háza mel-[146a:]let vagyon. a lelkek száma szerint, mellyek elégségesek lehetnek a bárány meg ételére; a bárány pedig makula nélkül., him, esztendősen legyen, mely szer tartás szerent, vegyetek egy gödlyét is. és tarttsátok azt, ehónak⁵²⁸ tizen negyedik napjáig., és áldozza azt estvére, az Izrael fiainak egész sokasága. és vegyenek annak véréből, és tegyenek mind akét ajtó melyékire és a felső küszöbire ahazoknak, mellyekben azt meg eszik. és azon éjjel tűznél sült husát egyék⁵²⁹ meg, és kovásztalan kenyereket vad salátával, semmit abban nyersen meg ne egyetek, se vízben főttet, hanem csak tűznél sütöttett, a fejét lábaival., és bélivel. fel egytétek és semmi abban reggelig ne maradgyon, hanem mi meg maradand, tüzel égessétek meg, azt pedig eképen egytétek meg, a ti veséiteket⁵³⁰ fel övedzéték, és sarutok lábatokon légyen, páltzátokat kezetekben tartván. és sietve egytétek. mert ez, az ur fáséja. az az. által menetele

Magyarázat

K. Mit jelent. az Izrael népének egyiptumból való meg szabadulása az első husvetnek éttzakáján?

⁵²⁶ E(xo)pistola. Exod: [A törölt <xo>-ra írta rá a *pi* szótagot.]

⁵²⁷ vegye [*g-s*-ből javítva.]

⁵²⁸ [Javítás: *ehónagból*; a következő sorban elírásból:] ennek [ennek vagy annak helyett.]

⁵²⁹ egyék [⟨egé⟩ esetleg ⟨egék⟩ volt; ez a sor alatt beírt *y*-nal és esetleg *k*-val javítva ⟨egyék⟩-re, majd törölve és a törlés felett újra írva az egész szó.]

⁵³⁰ veséiteket [*k* — javítva *t*-ből?]

F Jelenti az egész emberi⁵³¹ nemzetnek, az ördög, és a vétek alol való fel szabadulását, a mely a krisztus halálának gyümöltse vala, és a melynek emlékezetit tiszteli⁵³² a mai napon az Anyaszent egyház.

[146b:] K. Mit jelente a bárány vére., mely meg szabadítá az Israel népének első szülöteit. az Agyalnak kardgyátol, ki meg ölé minden első szülötet, az Egyiptus földén?

F A bárány vére jelenté akrisztus vérit, ki avalóságos husvéti bárány, aki meg szabadit minket az Isten haragjátol. és az örökös haláltol., és aki avétkekből meg tisztittyta mind azokat, kiknek lelkek. és szívök meg vagyon kenve ezel avérel, valamint az Izraéliták küszöb-jök meg lévén kenve a bárány verivel. meg szabadittá ahaláltol az ő első szülöttököt

K. Miért akará Isten. hogy a husvéti bárány makula nélkül való legyen. az az fogyatkozás nélkül?

F Mert az a bárány jelenté akrisztust, a makula, és fogyatkozás nélkül való valóságos bárányt, aki mi érettünk. fel áldoztaték a kereszten.; és ki magát eledelül adgya nekünk., a sidok minek utánna meg ölték volna a husvéti⁵³³ bárányt és áldozatul ajánlották volna. azt meg ették. jelentvén azt. a mit mi boldogok tselekedhetünk mostanában., mivel minek utánna. az áldozatban ajánlottuk volna a krisztust az Attyának., mi az ő testét eszük,⁵³⁴ és vérit iszuk.

K Miért parantsolák a sidoknak hogy a bárányt kovásztalan kenyérel egyék?

F Azért hogy azt meg tanullyuk, hogy aki azt a szenttséges bárányt akarja enni, aki mi érettünk fel áldoztatot, szükséges hogy először meg tisztittassék büneiből., és [147a:] szívének hajlandóságiból. a mely a régi kovásza, a meg romlot természetnek, *tisztítsátok ki a régi kovászt.* mondgya szent pál. 1 cor. 5. 7.. 8: *hogy új tésták legyetek. a mint hogy kovásztalanok vagytok, mert a mi husvétünk a krisztus meg áldoztatott., az okáért lakozzunk nem arégi kovással, sem a gonosszának, és alnokságnak kovászával., hanem a tisztaságnak, és igazságnak, kovásztalanival.*

K. Mit jelenté avad saláta, amelyel kelleték enni a husvéti⁵³⁵ bárányt?

⁵³¹ emberi <es> nemzetnek.

⁵³² <tiszteletit> emlékezetit tiszteli

⁵³³ [Ékezhíba:] hűsvéti

⁵³⁴ eszük, <k> és

⁵³⁵ [Ékezhíba:] hűsvéti

F Jelenté azt, hogy aki hasznal akarja enni,⁵³⁶ az óltarinkon való áldozatot, szükséges hogy annak szíve apenitentzia tartásnak keserűségiben legyen, hogy atett vétkek, és a jelen való nyomorúságok azt meg hassák, egy szóval akeresztben lévő kristushoz hasonlonak kel⁵ lenni, és hirdetni halálát, egész életünkkel, meg halván avéteknek, avilágnak, és magunknak.

K. Miért kellették a sidoknak a husvéti bárányt úgy enni mint utozoknak., a derekakot bé övedzették, a lábokra sarut vontak., a kezekben páltzát tartottak.?

¹⁰ F Hogy meg lássuk abbol., mitsoda készüllettel kel lenni a keresztyéneknek a komuniohoz. hogy avalóságos husvéti bárányt vehessék, eföldön úgy kel élni mint utozonak. és idegennek, semmihez nem kel ragaszkodni., mindenkor készen kel lenni hogy evilágot⁵³⁷ el hagyja, és a mennyei hazájá-[147b:]ban viszá térjen., ezt a szenttséget úgy kel¹⁵ venni mint utra valot, az az, mint olyan utra valo eledelt, a melyre szükség vagyon hogy erőt adgyon az uton, a melyen a meg ígért föld felé kel sietni., tudni illik a menyei jérusálem felé

K. Miért kellették sietve enni azt a bárányt?

²⁰ F Azért hogy, aki a kristusal akarja magát táplálni. annak buzgosággal kel a menyei uton járni., és sietni a keresztyéni tekélleteségben., egy szem pillantást sem kel el veszteni ennek az életnek ideje., drága és rövid, mindenik oránk utolso lehet, és azon áll, a mi örökös sorsunk, a mint azal elünk, ez a szó pascha. által menetelt tészen, hogy pedig a husvéti bárányt méltán lehesen enni, a vétkekből, a kegyelemre kel szüntelen menni., a jó életről. még jobbra, és az⁵³⁸ időn. az örök boldogságra kel által menni.

Évangyélium.

szent Jan. 18. l. a máj naprá.

A virág vasárnapi. Passio., szent matth 26. 2.

Tudgyátok hogy két nap után husvét⁵³⁹ lészen, és az Ember Fia el árultatik, hogy meg feszitessék akor egybe gyülenek a papi fejedelmek és a népnek vénei, a fő pap pitvaraba, ki mondatik vala kaifásnak.,

⁵³⁶ enni, [Első e — fölött áthúzott vessző.]

⁵³⁷ evilágot, [v — javítva.]

⁵³⁸ az [Sor alatti beszúrás.]

⁵³⁹ husvét [u — fölött áthúzott vessző; s—v-ből javítva.]

8a tanítást tartának. hogy Jésust álnoksággal meg fognák. és meg
 ölnék. mondák pedig ne az innep napon. hogy ne találj támadás
 melőgyen a nép közöt. mikor pedig Jézus Betániában volna. a poklos
 áimon házában. járula ő hozzája egy aszszony állat. kinek drága
 9 kenetű alabástroma vala. és az asztalnál a fejére⁵⁴⁰ ön-[148a:]té.
 látván pedig atanitványok boszonzkodának mondván. mirevalo evesz-
 togetés. mert ezt drágán el adhatták volna. és a szegényeknek adhat-
 ták volna. tudván pedig Jesus. mondá nékik. miért vagytok ez
 10 aszszony állatnak bántására. mert jó tselekedetet tselekedet velem.
 mert mindenkor vannak szegények veletek. én pedig nem mindenkor
 vagyok veletek. mert ez a kenetet a testemre öntvén. az én temetésemre
 tselekedte. bizony mondom néktek valahol ez Évangyélium predikál-
 tatik. az egész világon. az is meg mondatik a mit tselekedet ez. az ő
 emlékezetire; akkor el mene egy a tizen kettő közül. ki mondatik
 11 vala. Judás Iskariotesnek. a papi fejedelmekhez. és mondá nékik.
 mit akartok nékem adni. és én ötöt kezetekbe adom. azok pedig
 rendelének néki harmintz ezüst pénzt. és attol fogva alkalmatoságot
 keres vala. hogy ötöt el árulná; akováasztalanoknak első napján.
 járulának atanitványok Jészushoz. mondván. hol akarod hogy készitt-
 12 aúk néked ételedre a husvetot. Jézus mondá mennyetek avarosba egy
 némelyhez. és mondgyatok annak. a mester mondgya. az én idöm
 közel vagyok. nálad szerzem a husvetet az én tanitványimmal. és
 tselekedének a tanitványok. amint nekik rendelte vala Jesus. és el
 készítették a husvetet. esve⁵⁴¹ lévén pedig le telepedett vala a tizen két
 13 tanitványival és midön ők ennének. mondá bizony mondom néktek.
 hogy egy közzületek el árul engem. és igen meg szomorodván. kezdék
 egyenként mondani. vallyon én vagyoké uram. ő pedig felevén mondá.
 a ki a kezét velem atálba márttya [148b:] az árul el engem. az Ember
 Fia el mégyen ugyan. a mint irva vagyok felölle. jaj pedig annak
 14 az embernek. a ki által az ember Fia el árultatik. jobb lett volna
 neki. ha nem születtetett volna az az ember. felevén pedig judás
 alk el árulta ötöt mondván. vallyon én vagyoké Rabbi. mondá néki.
 te mondád. ők pedig vatsorálván. vevé Jesus a kenyeret. és meg áldá.
 és meg szegé és adá atanitványinak. és mondá. vegyétek. és egyétek.
 15 és az én testem. és vevén apohárt. hálákot ada. és nékik adá mond-
 ván. igyatok ebből minnyájan. mert ez. az én vérem. az új testamen-
 tumé. mely sokakért ki ontatik a bünök botsánattyára. mondom

⁵⁴⁰ a fejére <ot n> önté, [Törlés a lap alján, sor végén.]

⁵⁴¹ esve [estve helyett.]

pedig néktek. nem iszom mostantól fogva e szőlő terméséből a napig, mikor amaz ujjat iszom veletek. az Atyám országában, és ditséretet mondván. ki menének az olaj fák hegyére, akkor mondá nékik Jésus. ti minnyájan meg botránkoztok én bennem ez éjjel, mert irva vagyok.,
⁵ meg verem a pasztort, és el oszolnak⁵⁴² a nyáj juhái, minek utána pedig fel támadok életöket veszem Gallilacában. felelvén pedig péter mondá néki, ha minnyájan meg botránkoznak is benned, én soha meg nem botránkozom, mondá néki Jésus, bizony mondom néked, hogy ez éjjel minek előtte a kakas szollyon, háromszor tagatz meg engem.
¹⁰ mondá néki péter, ha meg kel halnom is veled, meg nem tagadlak téged. hasonló képen mondának tanítványok is minnyájan, akkor mene Jésus vélek a majorba mely Getsemaninak mondatik., és mondá atanítványinak, üllye-[149a:]tek itt. míg amoda megyek. és imádkozzam., és el vivén. pëttert, és a zebedaeus két fiát., kezde
¹⁵ bánkodni, és szomorkodni, akkor mondá nékik. szomoru a lelkem mind halálig, várakozatok itt. és vigyázatok velem.. és egy kevesé eléb menvén, ortzájára borula. imádkozván; és mondá Atyám ha lehetséges mullýék el epohár töllem, mind az által nem a mint én akarom. hanem a mint te, és mene atanítványihoz, és aluva találá öket,
²⁰ és mondá péternek, így nem vigyázhattoké velem egy oráig. vigyázatok. és imádkozatok, hogy kisértetbe ne essetek, a lélek kész ugyan, de a test erőtlen, ismég másodsor is el mene, és imádkozék mondván. Atyám ha epohár el nem mulhatik, hanem ha azt meg iszom, légyen ate akaratom, és el jöve ismég, és aluva találá öket. mert az ő szemek
²⁵ meg nehezítetve valának. és el hagyván öket. ismég el mene. és imádkozék harmadszor., azon beszédeket mondván. akkor a tanítványihoz jöve. és mondá nékik. aludgyatok már, és nyugodgyatok., ime el közelgetet az ora. és az ember fia, a bünösök kezébe adatik kellyetek fel. mennyünk el. imé el közelgetett, aki engem el árul, még ő szolván.
³⁰ imé judás, egy a tizen kettő közül el jöve., és ő véle sok sereg., kardokkal. és dorongokkal. küldetvén a papi fejedelmektől., és a népek véneitől, a ki pedig el árulta ötet jelt adot nékik, mondván. valakit meg tsokolok ő az, fogjátok meg ötet. és⁵⁴³ mindgyárt jésushoz járulván, mondá üdvöz légy Rabi. és meg tsokolá ötet. és mondá néki Jésus.
³⁵ barátom mire jöttél. akkor hozzája menének, és kezeket Jésusra veték. és meg fogák ötet., és imé egy azok kö-[149b:]zül kik Jéssussal valá-

⁵⁴² el <szaladnak> oszolnak

⁵⁴³ és mindgyárt jésushoz járulván, mondá üdvöz légy Rabi. és meg tsokolá ötet. [Csillaggal jelölt beszúrás a lap alján.]

nak, ki nyujtván a kezét, ki voná akardgyát. és tsapván a papi fejede-
 lom szolgáját. el vágá annak fülét. akkor mondá néki Jésus. tedd
 hüvelyében kardodot, mert minnyájan a kik fegyvert fognak,⁵⁴⁴
 fegyverrel vesznek el., véledé hogy nem kérhetem az Atyámat., és
 ad énnekem most többet tizen két légyio angyalnál, mi képen tellyesed-
 nek bé tehát⁵⁴⁵ az irások, mert így kell lenni., azon orába mondá
 Jésus a seregeknek., mint latorra úgy jöttetek ki. kardokal, és doron-
 gókal engem meg fogni. minden nap nálatok ülök vala. tanitván
 a templomban, és meg nem fogtatok engem, epedig lön. hogy bé tellye-
⁵⁴⁶ mednének a proféták irási, akkoron a tanitványok minnyájan el
 hagyák ötet, el futának azok pedig meg fogván Jésust. vivék a kaifás-
 hoz, a papi fejedelemhez. ahol az irás tudok. és a vének egybe gyültek
 vala. péter pedig követi vala ötet távul., a papi fejedelem pitvaráig,
 és oda bé menvén. ül vala a szolgálakal hogy látná a végét. a papi
⁵⁴⁷ fejedelmek pedig és az egész gyülekezet, hamis bizonytságot keresnek
 vala Jesus. ellen. hogy ötet halálra adnák, és nem találának, noha
 sok hamis tanuk jöttek volna elő, utolszor pedig jövének két hamis
 tanuk, és mondák, ez mondotta, el ronthatom az Isten templomát, és
 harmad nap után. fel épithetem azt, és fel kelvén a papi fejedelem⁵⁴⁸
⁵⁴⁹ mondá néki, semmit nem felelsz azokra a mit ezek ellened bizonyit-
 nak, Jesus pedig halgat vala, és a papi fejedelem mondá néki, kén-
 szeritlek téged az elő Istenre hogy meg mondgyad nekünk. ha te
 vagy a kristus az Istennek Fia? mondá néki Jesus. te mondád, mind
 azáltal mondom néktek, ez után meg láttyátok az ember fiát ülni
⁵⁵⁰ az Isten erejének jóbján, [150a:] és el jöni, az égnek felhöiben, akkor
 a papi fejedelem meg szaggatá ruháit, mondván, káromkodék. mit
 szökölködünk még tanuk nélkül, imé most hallátok akáromlást. mi
 tettük néktek, azok pedig felelvén mondák, méltó halálra. akkoron
 az ortzájára pökdösének, és nyakon tsapdosák ötet, némellyek pedig te-
⁵⁵¹ nyorekel artzul verék, mondván, profétály nekünk. kristus, kitsoda üte
 téged, péter pedig kívül a pitvarban ül vala. és hozája járula egy
 szolgáló mondván, te is a Galilaeai jesusal valál, ő pedig tagadá
 mindenek előtt. mondván, nem tudom mit mondasz, ki menvén pedig
⁵⁵² ő az ajton⁵⁴⁷ más szolgáló latá ötet, és mondá azoknak. kik őt valának,
⁵⁵³ ez is a Nazareti Jesusal vala. és ismét tagadá esküvésél, hogy nem

⁵⁴⁴ fognak, [f-v-ből javítva.]

⁵⁴⁵ tellyesednek [Új sor elején:] nek bé tehát [h - javítva t-ből?]

⁵⁴⁶ fejedem

⁵⁴⁷ az ajton

űsmérem az embert, és egy kevés vártatva hozzája menének akik állanak vala. és mondák péternek, bizonyára, te is azok közül vagy, nám a szollásod is ki jelent tégedet, akkor kezdé átkozodni és eskünni, hogy nem űsmérte volna az embert, és mindgyárt. meg szóllala akakas.,
5 és meg emlékezek péter, a Jésus igéjéről melyet mondot vala, minek előtte a kakas szóllyon, háromszor. tagatz meg engemet, és oda ki menvén, keservesen sira., reggel lévén pedig tanátsot tartának minnyáján a papi fejedelmek, és a népnek vénei, jésus ellen. hogy ötet halálra adnák, és kötve vivék ötet, és adák pontzius pilátus tisztartanak., akkoron látván judás a ki ötet el árulta, hogy halálra kárhoyzatott volna, meg bánván. viszá vivé a harmintz ezüst pénzt, a papi fejedelmeknek. és a véneknek, mondván, vétkeztem, el árulván az igaz vért. ők pedig mondák. **[150b:]** mi gondunk véle, te lássad, és el vetvén a templomba az ezüst pénzeket, viszá tére. és el menvén,
15 fel akasztá magát, a papi fejedelmek pedig fel vevén az ezüst pénzeket, mondák, nem szabad azokat a templom pénze közzé vétetni mert vér árra, tanátsot tartván pedig meg vevék azokon a fazakas mezejét. a jövevények temetésére. azért hivatatték az a mező Hakel dámának. az az, vér mezejének a mái napig, akkor bé tellyesedet, ami meg mondatot Jéremiás proféta által mondván, és vevék a harmintz ezüst pénzt, a meg bötsültetnek árrát, kit bötsülve vettek meg az Izrael fiaitol., és adák azokat a fazakas mezejéért, a mint nékem rendelte az ur, Jésus pedig a tisztarto előtt álla, és meg kérdé ötet a tisztarto, mondván. te vagyé a sidok királya. mondá néki Jésus
20 te mondog; és midön vádoltatnék a papi fejedelmektől, és a vénektől, semmit nem felele. akor mondá néki pilátus, nem hallodé menyi bizonságokat mondanak ellened; és nem felele néki egy szovára is, ugy hogy felette igen tsudálkoznék atisztarto. az innep napon pedig el szokot vala botsátani a tisztarto a népnek, egy foglyot. akit akarnának., vala pedig akor egy hires foglya ki mondatik vala barabásnak, egybe gyűlvén azért azok, mondá pilátus, kit akartok hogy el botsasak néktek Barabasté. vagy a Jésust, ki kristusnak mondatik, mert tudgya vala hogy irigységből árulták vala el ötet, ülvén vala pedig ő az itélő székben. hozzája küldé a felesége. mondván, semmi közöd
30 néked azzal az igazal., mert sokat szenvedtem ma látás által ő miatta, a papi fejedelmek pedig, és **[151a:]** a vének el áltaták anépet, hogy Barabást kérnék, Jésust pedig el vesztenék, felevén pedig atisztarto mondá nékik, kit akartok hogy néktek a kettő közül el botsássak. ők pedig mondák, Barabást. mondá nékik pilátus. mit tselekedgyem

tohát a Jesusal. ki kristusnak mondatik. mondanak minnyájan feszit-
 tósék meg, mondá nékik a tisztarto, de mi gonoszt tselekedet, azok
 pedig inkább kiáltanak vala mondván feszitessék meg, látván pedig
 pilátus. hogy semmit nem használna, hanem inkább támadás lenne.
 4 vizet vévén, meg mosá kezeit a nép előtt. mondván, ártatlan vagyok
 én ez igaznak véretől, ti lássátok. és felevén az egész nép mondá.
 az ő vére mi rajtunk, és a mi fiainkon. akkor el botsátá nékik Barabást,
 a meg ostoroztatott Jesust pedig kezekben adá hogy meg feszitetnék.,
 akkor a tisztarto vitézi el vivén Jésust a tanáts házba egybe gyűjték
 10 hozzája. az egész csoportot, és le vetkeztetven ötet, veres karmasin
 szinü felső ruhát adának reá és tövisből koronát fonyván a fejére
 tevék., és nádat a jobb kezébe. és térdet hajtván előtte tsufolyák
 vala ötet. mondván. üdvöz légy sidok királlya, és reá pökdösvén, vevék
 a nádat. és a fejét verik vala. és minek utánna meg tsufolták ötet., le
 16 vetkezteté a felső ruhából., és fel öltözteté az ő ruháiba, és vivék
 ötet. hogy meg feszitenék, ki menvén pedig, találának egy simon
 nevü Czyrenei em-[151b:]bert, ezt kényszeritték hogy fel venné az ő
 keresztét, és jövének a helyre, mely Golgotának mondatik. mely az
 egy koponyának helye, és adának néki innya, epével elegyítettet
 20 bort., és mikor meg kostolá nem akará innya, minek utánna pedig
 meg feszítették ötet., el oszták az ő ruháit sorsot vetvén, hogy bé tellye-
 nedvén. a mi meg mondatott a proféta által mondván, el osztották
 magoknak az én ruháimat, és az én ruhámra sorsot vetettek, és ülvén
 őrzik vala ötet, és tévén az ő feje feliben, az ő ügyét írva, Ez A Jésus;
 26 a Sidok királlya akkor meg fesziteték ő véle két lator. egyik jobba felől.
 és a másik bal felől. az elő menők pedig káromollyák vala ötet, hajto-
 gatván a fejeket, és mondván, váh: ki az Isten templomát el rontod,
 és harmad naprá azt fel épitted. szabadisd meg magadot ha Isten
 Fia vagy, szállj le a keresztről., hasonló képpen a papi fejedelmek is
 30 tsufolván az irás tudokal: és a vénekel mondván, egyebet meg szaba-
 dítot., magát meg nem szabadíthattya. ha Izraelnek királlya, szállyon
 le most a keresztről, és hiszünk néki. az Istenben bizot, szabadítsa
 meg most ha akarja ötet. mert azt mondotta. hogy Isten Fia vagyok,
 ugyan azont hánynyák vala pedig szemére a latrok is, kik meg feszitet-
 36 tek vala véle, hat órától fogva pedig setétség⁵⁴⁸ lön az egész földön,
 kilentz oráig, és kilentz ora felé kiáltá Jesus nagy szoval, mondván:
 Éli, [152a:] Éli, Iamma sabaktáni, az az. én Istenem, én Istenem,

⁵⁴⁸ <k> setétség -

miért hagytál el engem, némelyek pedig őt alván. és halván. mondák, Illyést hja ez. és mindgyárt el futamodván egy közüllök. spongyiát vévén. meg tölté etzettel. és nádra tévé, és innya ád vala néki, a többi pedig mondának. had lássuk ha el jöé Illyés meg szabadítani őtet.

⁵ Jésus pedig ismég kiáltván. nagy szoval., ki botsátá lelkét, és imé a templom superláltya két részre szakada, a föltilt fogva., az allyáig, és a föld meg indula, és a kö sziklák meg repedezének. és a koporsok⁵⁴⁹ meg nyilának., és sok szentek testei kik el aluttak vala fel támadának, és ki menván akoporsokból. az ő fel támadása után, jövének a

¹⁰ szent városba, és sokaknak meg jelenének, a százados pedig. és akik véle valának, örizvén Jésust, látván a föld indulást, és azokat melyek lesznek vala, igen meg félemlének mondván, bizony ez, az Isten Fia volt. valának pedig őt sok aszszony állatok távul, kik követték vala Jésust Galilaeából,⁵⁵⁰ szolgálván néki, kik közöt vala Maria, magdolna,

¹⁵ és Mária, a Jakab, és j Josef annya, és a zebedaeus fiai annya, mikor pedig estve lett volna, jöve egy Arimataeai Josef nevű gazdag ember; ki őis a Jésus tanítványa vala. ez el mené pilátushoz, és meg keré a Jesus testét., akkor pilatus meg hagyá hogy nékie adnák atestet. és el vévén atestet. Josef bé takará azt tiszta gyóltsbá. és tevé azt, az ő

²⁰ új koporsojába, melyet a kösziklába vágot vala, és nagy követ hengerítte a koporso ajtajára, és el mene. őtt vala pedig Maria magdolna, és a Másik Mária, a koporso ellenében ülven, másod nap pedig, mely **[152b:]** az innep készülte után vagyon, egybe gyülnének a papi fejedelmek, és a farisaeusok pilátushoz, mondván. uram meg emlékeztünk, hogy ama hitető meg éltében mondotta, harmad nap után fel támadok, hadd meg azért, hogy örizzék a koporsót, harmad napig, hogy valami képpen. el ne jöjjenek az ő tanítványi, és el lopják, őtet, és azt mondgyák a községnek., fel támadot halotaiból., és. az utolsó tévelygés, nagyob lészen az elsőnél. mondá nekik pilatus. vagyon

³⁰ örizőtök, mennyetek el. örizzétek. amint tudgyátok, azok pedig el menván. meg erősítették a koporsot örizökél. meg petsételvén a követ

Magyarázat

K A papi fejedelmek és a farisaeusok miért végezzék el olyan kegyetlenségel, hogy meg ölnék a kristust ?

⁵⁴⁹ koporsok [Első k—sz-ből javítva.]

⁵⁵⁰ [Íráshiba:] Galilaeából

F I. Mert tanításával, és szentséges⁵⁵¹ életével, kárhoztattya vala két minőségeket, kovélysegeket, fősvénységeket rendeletlenségeket; és az ő gyalázatos tselekedeteket, a mellyel meg másolák az Isten törvényét., hogy bé fedezék rosz kívánságokat, 2. mert azt a nagy tisztelést, a melyben volt oly igazságal a nép előtt, ök azt halálban irigylették, látván hogy azal az ő betsületek kissebedik. a nép előtt, 3. mert tartának attol, hogy a romaiak el ne pusztítsák anemzetet. ugyan ezt is adák okul gyilkosságoknak. hogy jobban el fedezhessék irigységeket a közönséges nép előtt

¹⁰ K. Az üdvezitőt meg ölvén. meg szabadították a nemzetet?

[153a:] F Nem hogy meg⁵⁵² szabadították volna. de sőt még az Istennek tsudálatos ítéletiből, azért vesztették el mindeneket, és azért szálla ki mondhatatlan nyomoruság az egész nemzetre; és így amely nyomoruságtól féltének ha meg nem ölik, reájok tudula azért, ¹¹ hogy meg ölék. és így szégyenített meg az Isten az ő kegyetlen és hamis okoskodásokat

K. A kristus miért akará hogy el adassék?

F Hogy bennünket meg válthason, és meg szabadithasson az ördögnek kegyetlensége alol. akinek hatalma alat valánk, bűneinkért, valo ¹² büntetésből, mert az ember, az Istent meg bántván, tölle el távozék, noha övé volt. minden féle ókból, az Isten is rettentő büntetésből., az ördög hatalma alat hagyá.

K Miért akará harmintz ezüst pénzen el adatni, az a rabok árra vala?

F Mert az emberek formáját és természetét vette volt fel magára., ¹³ akik rabjai valának aveteknek., és az ördögnek. hogy öket meg válttsa, ötöt harmintz pénzen adák el. és az ember nagy árron váltatot meg, nem ezüstön, vagy aranyon, melyek romlandok, hanem akristusnak drágalátos vérin, aki makula nélkül valo bárány. I petri 1. 18. 19

K Mit tanulhatunk mi abbol. a mit a kristus mond szent péternek, ¹⁴ a sátán kért tegedet hogy meg rostallyon valamint a buzát rostallyák?

F Meg láthattjuk ebből, hogy az ördög tsak annyiban kísérthet minket, a menyiben az Isten arra szabadságot ad. [153b:] néki, és így nem az ördögtől., hanem az Istentől kel felni, mivel semmit ellentünk nem tehet, az Isten engedelme nélkül., az Isten pedig nekünk erőt ad. hogy ellene állhassunk, tsak alázatoságal, és hittel

⁵⁵¹ szentséges [Mindkét e — fölött áthúzott vessző.]

⁵⁵² <me> meg szabadították [Törlés tollhiba miatt.]

kérjük azt az erőt, akisértetben pedig úgy esünk, mert akarjuk, az Istent kel azon kérnünk. adgya kegyelmét, hogy ne⁵⁵³ akarjuk

K A krisztus miért akara abban az ijedségben esni, az ő szenvedése. és halálának. közelgetésekor?

⁵ F Hogy minket meg vigasztalna.. a midön amagunk gyengéségét, és a természet szerint valo félelmét érezük ahalálnak. azt is meg akará nekünk mutatni., hogy azok a rettegések. és félelmek, ő előtte kedvesek lehetnek. hogy ha azokat meg győzzük segítségivel, és azokat az Isten akarattya alá vettyük; valamint ő tselekedet, ő a mi ¹⁰ gyengéséginket akará viselni, azért hogy közölhesse velünk erejét.

K Mire tanít minket, a keisztusnak ezen könyörgése., *távoztasd el tőlem ezt a pohárt?*

F Ebből meg láthattuk,⁵⁵⁴ hogy szabad egy keresztyénnek, azt kérni Istentől, hogy szabadítsa meg anyomoruságtól, vagy veszedelemtől, tsak hogy úgy kérje valamint a krisztus, kész legyen az ő szive a szenvedésre., és az Isten akarattya hágya magát., a krisztus agyengék szerint szólla., hogy a gyengék, tanulnyanak úgy szolani valamint ő. és mondgyák ő véle, *de ne az én akaratom, hanem a tiéd légyen meg.*

²⁰ [154a:] K. Honnét volt akrisztusban az a tusakodás, a melyért meg szaporittá imádságít.?

F Attól a szomoruságtól. és félelemtől. melyet akarattal éreze magában, maga eleiben tévén világosan azt a halált. melyet főg szenvedni, és hogy mik fogják azt ahalált követni, látá népének ²⁵ hitetlenségét., a ki a keresztre feszitené őtet. és attól a véghetetlen sok számu vétkektől melyeket magára vette volt hogy azokért eleget tegyen, és a mely vétkek. valóságos okai valának halálának. magában által látván tehát mind ezeket az irtoztato dolgokat, mondá. *szomorú az én lelkem mind halálíg,* az az nagy fájdalomban, és halálos szomoruságban vagyon, mint hogy szabad akarattyaól lett ³⁰ volt emberé. a mi⁵⁵⁵ természetünknek, nyomoruságít is. akarattal érezé, azért, hogy az, oktatásunkra lenne, mind pedig azért, hogy meg bizonyítaná valóságosan⁵⁵⁶ valo meg testesülését., mind azok aháborodások melyek bennünk fel indulnak, a midön valamely ³⁵ nyomoruságot. vagy veszedelmet látunk, vagy érezünk. azok nem

⁵⁵³ ne <ess> akarjuk

⁵⁵⁴ láthattuk, [a — fölött áthúzott vessző.]

⁵⁵⁵ <nyomoruságink> természetünknek, nyomoruságít

⁵⁵⁶ [Javitva: valóságosból; a vesszőt áthúzta, a-t o-ra javította.]

akaratumkbol valok. és akaratumk ellen szorongatnak minket, de akristusban azok az okoság alá valának vettelve., és akarattjától függöttek. mert eleget akarván tenni vétkeinkért, nem tsak nagy testi fájdalmakat akara érezni, és szenvedni, hanem még magában valo nagy fel háborodásokat. és indulatokat is, azért hogy mi azokat érvényen, az Isten kegyelme alá vessük magunkot.

K. Mit kel nekünk. az üdvezítőnek, ezen példájából tanulunk?

[154b:] F Azt hogy mentől nagyobb keserűségben, szomorúságban, és fel háborodásban vagyunk., annál inkább meg kel szaporítani imádkozásunkot., sokan vannak olyanok kik azon panaszkodnak., hogy nagy szomorúságokban, nem imádkozhatnak, sőt még ugyan azon okért kellene nagyobb buzgósággal imádkozniok. az⁵⁵⁷ ő háborodások, és szomorúságok jele kevés bátorságoknak., és hogy szükségek vagyon az erőre., és azt az erőt. úgy nyerik meg. ha azt buzgósággal., és álhatalomsággal kérik.

K Mit ért az üdvezítő ezeken a szókón, a lélek, kész ugyan. de a test erőtlen?

F Ezen azt kel értenünk, hogy bennünk olyan testi akarat vagyon, mely ellene áll, a lelkünk akarattjának, ez így lévén. noha buzgóságot érzünk is az Isten szolgálattjára, és a szenvedésre. de a nem elég; és nem kel annak hinní, könnyen, hanem tartanunk kel gyengeségünkötől. úgy az emberi elmének gyengésítőt is. vigyazunk, és imádkozunk tehát sokat, valamint ezt hadgya az ur az Apostolinak, vigyazunk azért ellenséginknek tsalárdságára, és ameg romlot természetnek gyengeségire. a mely fél a szenvedestől, és imádkozunk azért. hogy ezeket meg győzhesük.

K Mit jelent nekünk a judás tsokja.?

F Jelenté aroszul valo Communiot. mert valamint hogy judás el árullya a kristust. és ellenségi kezekbe adgya, [155a:] a szeretetnek, és a békeségnek jele által., úgy az olyan aki méltatlanul Communiál., a világhoz. és a vétkekhez valo szeretet lévén szívében. a kristust meg tsokollya, vévén ötet külső képen valo áitatóság, és az ördög kezében adgya azt a lelket, a kiben ötet fogadta.

K Miképpen bánék a kristus ezel az Apostolal, akinek előre, el látá árulását. és meg nem térésit?

F Nagy szeretettel. kegyeséggel, és türéssel bánék véle, ezeket arra tanít,⁵⁵⁸ hogy ámbár haszontalanok valának mind azok a tehetségek,

⁵⁵⁷ az [Javítva: e-ből és más betűből.]

⁵⁵⁸ tanít [Első t—n-ből javítva.]

amelyekel azon voltunk hogy a bünösököt magokban szállítsuk, de azért kétséghben nem kel esni felölök, hanem sürgetnünk kel őket, időben, időn kívül, szent pál szerént, mind végig, mert remélhettyük, hogy végtire az Isten meg áldgya felebaráti szeretetünket. és faradságunkot annak idejébe arra is tanit, hogy mitsoda szeretettel, és kegyeséssel, kel lennünk ellenséginkhez, és hogy mitsoda békeseges türessel kel töllök szenvednünk

K Mitsoda gondolatod vagyon arról, a mit olvasunk az Évangyéliumban, hogy az üdvezítőnek egy szavára a földre esének avitézek. és mind azok kik ötet mentek volt meg fogni. ?

F Azt gondolom, hogy ha az üdvezítő, abban a gyenge állapottyában, a melyben tettzet lenni az emberek előtt, a ki kész vala, kegyetlen ellenségi kezekben adni magát, mind azon által, abban az állapottyában is meg mutatván [155b:] nagy hatalmát, és kegyes szavaira, a földre esnek mind azok, kik meg akarák fogni, sokal inkább fognak rettegni tölle az ő ellenségi az utolso napon, a midön a fellegekben fog el jöni, nagy ditsóságben, és fényességben., hogy a világot meg itéllye, oh! hogy járulnak akkor ő eleiben a gonoszok, miképpen halgathattják, azt a meny dörgésnél irtoztatobb szókót, a melyekel, az örökké való⁵⁵⁹ kinra küldi őket, és a melyekel a mélységre veti őket, hogy az ő örökös boszu állásának, örökös áldozati legyenek, hová mennek hogy magokot el rejthessék, az ő igasságának meny köve⁵⁶⁰ előtt, *ha az igaz tsak alig üdvezül*, mondgya szent péter, I petr. 4. 18. *az Istentelen, és abünös, hol álhat elő.*

K Miképen tekinté az ur szent péternek tselekedetit, a midön malkusra voná kardgyát, és el⁵⁶¹ vágá néki egy fülét,

F Nem hagyá jóvá ennek az Apostolnak tselekedetit, és parantsolá néki, hogy tenné viszá hüvelyében kardgyát, és az után, szereteti tsudával meg gyógyvittá a málkus fülét, a mi Isteni mesterünk, ezen nagy példájával, arra tanit, hogy egy keresztyén, tartozik, a gonoszért, jóval fizetni., és hogy nem tsak magunknak kel jószágal lenni, azokhoz kik minket meg bántottak., hanem még másokot is kel inteni az olyan jóságra, és felebaráti szeretetre.

[156a:] K Mit jelentének az Apostolok, kik el szaladának, és el hagyák mestereket?

⁵⁵⁹ való [Sor alatti beszúrás.]

⁵⁶⁰ meny köve<t> előtt, ha az igaz tsak alig <tsak alig.> üdvezül,

⁵⁶¹ el [Beszúrás.]

F Jelentik az olyanokat, kik minek utánna örömel és buzgoságal vették volna az Évangéliumi igét, és a kristusnak adták volna magokat, leg első alkalmatoság el veszteti vélek bátorságokat, fő képpen, ha szenvedni kel érette, és a világ részére állanak, a kit el hagyták⁵⁶² volt, mi pedig legyünk bátrak, és készülyünk aviaskodáshoz, es⁵⁶² mind⁵⁶² ahhoz, valami leg keserveseb történhetik rajtunk, de ahhoz készülyünk nagy vigyázással, szüntelen valo imádságal, alázatoságal., és hivatalunkhoz valo nagy hűségel.

K Mitől vagyon hogy a kristus feleletet ada annak a ki meg⁵⁶³ tsapá, és miért nem mutatá a másik ortzáját, valamint tanította vala a tanítványinak?

F Ő sokal többet tselekedet mondá szent Agoston mert nem tsak a más ortzáját is mutatá, hanem az egész testét, és magát ellenégi kezekben adá, ezt a parantsolatot más képen is bé töltik, tsak⁵⁶⁴ a sziv légyen mindenkor⁵⁶⁴ készen, ujjab gyalázatot szenvedni, és mind azt, valamit az Isten akarja hogy szenvedgyen, hogy valaki a másik ortzáját is mutassa, ez oly külső tselekedet a mely tanás, de belső képen, abban az akaratban legyünk, hogy többet is szenvedgyünk ha szükséges., a parantsolat: sokal nehezeb ártatlanságunkot menteni⁵⁶⁵ mértékletes szivel., és tsendeségel, a midön szidalmaznak, és valamint akristus tse-[156b:]lekedék, mint sem amásik ortzát lá mutatni, a melyet haragbol is meg tselekedheti valaki, akülső békeséges türés haszontalan valo, a szivbéli kegyeség, és tsendeség nélkül.

K Mitől vagyon, hogy akristus halgatásban marada a midön vádolák, és meg szállala, hogy meg bizonyittsa hogy ő volna a kristus az Istennek Fia?

F Meg akará mutatni tanítványinak, hogy mitsoda békeséges türéssel, és mértékletes türéssel, szenvedgyék, a midön, őket gyalázzák, és⁵⁶⁶ igazságtalanul vádollyák, és hogy tartoznak meg felelni, a midön az igazságról kel bizonytságot tenni, vagy a mikor az Isten tiszteletben jár adolog, azért is mondgya a bölts, hogy ideje vagyon a szollának., és a halgatásnak., az ember, atest, és az indulat halgatásban légyen., de az igazságnak szollani kel., nagy vétek volna azt el

⁵⁶² ea [e — fölött áthúzott vessző.]

⁵⁶³ meg [Sor alatti beszúrás.]

⁵⁶⁴ mindenkor <sz> készen.

⁵⁶⁵ menteni <t> mértékletes szivel., és tsendeségel.

halgatni., hogy ha annak idejében. azt meg nem üsmértetnök és a mel-
let nem szollanánk

K. Az ur miért engedé meg a szent péter esését.?

F Mint hogy ez az Apostol, sokat tarta maga felől, és elegendő ere-
jűnek hogy mesterét kövesse. és meg oltalmazza, élete el vesztésével
5 is, az ur meg akará véle éreztetni és próbáltatni a maga gyengeségit,
hogy idővel az Apostoli nagy jó erkölcsököt, az alázatoságnak fun-
damentumára épittse. arrais akara min-[157a:]ket tanítani, hogy
ennek az Apostolnak példájára; az Istent alázatosággal szeresük, és
10 nem emberi szeretettel meg üsmérvén gyengeségünket, ne magunk-
ban, hanem abban bizunk, a kiben mindent tselekedhetünk, és a ki
nélkül semik vagyunk.,

K. Mitsoda gondolattal kel lennünk ennek az Apostolnak peni-
tentiájáról?

F Azt kel meg gondolnunk hogy egy ollyannak, aki maga erejében
sokat bizik. hasznos némelykor hogy valamely nagy vétékben esek,
azért hogy látván vétkének rutságát. és gyalázatos voltát. annál
alázatosab légyen, annál is inkább meg utállya kevélységit. és vétkit,
lelki hasznára fordithassa., a midön Istennek fog tettzeni nagy irgal-
20 maságából ötet ki venni a vakságból,

K Judás igazán meg bánáé vétkit?

F Az ő meg bánása, nem volt se valóságos. se igazán valo. mivel
az ő meg bánása nem szármozék. se az Isteni szeretettől. se a véték
gyűlölségétől. azt fel nem tevő magában, hogy életet meg jobbittsa.
25 és meg térjen Istenéhez. se aző irgalmaságában nem bizék, egy szoval,
az a meg bánás, a kétségben valo esésre vivé ötet.

K. Judás nem adáé viszá apénzt, melyet vett⁵⁶⁶ vala árulásáért,
és nem valláé ártatlannak a kit el árula. mind e nem valaé elegendő

F Igen is hogy nem vala elegendő, mert ő azt, a vétékért [157b:]
30 valo ellene fel támadot. lélek üsméretnek furdalásából tselekedé;
tsak éppen félelemből; a botsánatnak reménségenélkül, se az Isten-
hez valo meg térése nélkül. egy szoval. szeretet nélkül, az illyen
meg bánás, a meg vettettek bánása, akikről mondgya abólts. 5. 3.
hogy azoknak akárhozattaknak bánások, örökké fog tartani, de ha-
szantalanul., hová lehet irtoztatob dolog mint a melyet a kristus
35 monda ő felölle, hogy jobb lett volna ha nem születtetett⁵⁶⁷ volna.

⁵⁶⁶ <ve> melyet vett

⁵⁶⁷ <szü> születtetett [Törlés a sor végén.]

K. kihez hasonlíthatjuk mi pilátust aki azt kérdé az üdvezítőtől, micsoda az igazság?

F El lehet mondani hogy ő jelenté az olyan világiakat, akik oly idegenséggel és kedvetlenséggel tekintik az igazságot, mint ha a nem illetné őket, és mint ha, az ő örökös sorsok azon nem állana, azt el mulattyák halgatni, vagy ha halgatták is. de nem visgállyák, de nőt attól is tartanak, hogy meg üsmérjék. azért hogy meg ne háborítta veszedelmes tsendeségeket, és meg ne mutassa kötelességeket, a melyért tartoznak ellene mondani az élet gyönyörűséginek,⁵⁶⁸ az olyan hivataloknak, a melyekre alkalmatlanok., és viszá adni ahamisan kereset jóságot, ezért is mondá tertullianus, hogy az igazság idegen e földön. és mindenüt ellenségre talál.

K. Miért hogy az ur nem akara tsudát tenni ahérodés udvarában.?

[158a:] F Meg akará mutatni ennek a fejedelemnek⁵⁶⁹ aki tsudát akara látni., hogy nem méltó az, az Isten tsudáit látni, a ki azt, tsak ahojában valo látásért kívánja, az Isten nem azért tészí atsudát, hogy kedvünket tölttse azzal. hanem hogy lelki épületünkre legyen, és hogy meg üsmértesse velünk avallásnak igazságit. és titkait.

K. Miért mondá pilátusnak. hogy nem volna rajta hatalma, hogy ha onnét felyül nem adatott volna.?

F Azért hogy velünk el hitesse ezt az igazságot, hogy azok akik minket üldöznek, és velünk igazágtalanul bánnak. olyan eszközök. a kik el minket ostoroz az Isten., hogy meg tisztittson aszenvedés által, ha erős hittel hinnök ezt az igazságot. örömet adnok magunkot az ő rendelése alá. azt is meg üsmernök., valamint hogy ő nagy böltséggel áll, hatalmával., úgy minket sem ostoroz sohais valóságos ók nélkül.

K Mit jelenté a, hogy Barabást eléb tevék a kristusnál⁵⁷⁰.?

F Jelenté azt, a mint tselekesznek minden nap sokan akeresztyének közöt. akik egy alá valo haszonért, egy kis ideig tarto gyönyörűségért fűsthöz hasonló betsületért, meg vetik az örökös jókót., a mennyei⁵⁷¹ gyönyörűséget. és azt a ditsőséget. melyet akristus ígér azoknak kik ötöt követik., egy szoval ahamis keresztyének **[158b:]** eléb teszik barabást. akristusnál. sok féle képen mind azon

⁵⁶⁸ [Elírás:] gyönyörűséginek,

⁵⁶⁹ fejedelemnek [Első e—aból javítva.]

⁵⁷⁰ [Sorvégen:] kristus- [új sor elején:] tusnál.?

⁵⁷¹ a mennyei <ditsőséget,> gyönyörűséget.

által irtozva láttuk. hogy a sidok inkább választtyák, és meg szabaddittyák azt a halálra valot. és meg ölik azt, a ki maga volt az ártatlanság. és attol nem irtozunk. a midön így tselekeszünk. sokal⁵⁷² vétkesebben, bé töltvén mindenel a gonoszokot, és roszul bánnak az

⁵ Isten félökel,
K. Mit jelent a veres palást, melyet a sidok tsufszágbol adának a kristusra?

F El mondhatni, hogy jelenté az olyan keresztyéneknek két színüségeket, akik tsak külső Cérémoniaival, és tisztelettel. tiszteltvén a kristust, de szivekben, és minden magok viselésiben. meg gyalázák és banttyák. imadván ahejába valosagnak., nagyra vágyásnak, fősvénységnek., és arosz kivanságnak bálványát ennek is áldozván minden szereteteket, minden betsületeket., és minden munkájokot., sokan is vannak olyanok, kik meg mutattya a szent

¹⁰ helyekben, a⁵⁷³ szemérem nélkül, és illetlen valo magok viselések, hogy a vilagot követik. és imadgyák. és a kristust tsufszágal illetik,
¹⁵ K. kitsodák azok kik a Czyrénei simont jelentik, a ki⁵⁷⁴ is kételesen vala akristus keresztét vinni?

F Azok akik mindgyárt a kezdetin erővel, és szomorúságal veszik

²⁰ a keresztet. de akik idővel⁵⁷⁵ azokat bé-[159a:]keséges türesem, és szeretettel hordozák, és örülnek azon, hogy a kristus tanítványi közii számláltatnak. mert az ő kegyelme meg enyhíti szenvedéseket, és az ő igáját. kedvesnek, és terhét könyűnek tartattya vélek.

K. A kristus miért nem akará hogy a jerasálemi leányok sirán-

²⁵ kozanak⁵⁷⁶ rajta. hanem tsak magokon?
F Mert meg akará a keresztyéneknek mutatni, hogy az ő szenvedésin nem szánakodunk ugy a mint kel. se részt nem veszünk halálában ugy amint ő akarja. hogy ha tsak azért sirunk, mert láttuk, hogy egy ártatlanul. oly gyalázatosan⁵⁷⁷ bánnak, mivel a képzelés meg hatván az elmét. sirásra indithattya, de hogy valoságal részt vehesünk szenvedésibe. és hogy ezt a titkot méltán tisztelhesük. szükséges hogy mindenikünk, a magunk büneit sirasa., avalóságos penitentzia tartásnak köny hullatásával. együt az ő szenvedésivel. hogy hadd szen-

⁵⁷² sokal <veszedelmesebben> vétkesebben,

⁵⁷³ a <magok>

⁵⁷⁴ a ki<k> is

⁵⁷⁵ az idővel [*id és-ből jav.*]

⁵⁷⁶ [Javitás: *siránkozanákból*, az ékezet áthúzásával.]

⁵⁷⁷ gyalázatosan [*z—t-ből javítva.*]

tolhossék meg az ő szenvedési, a miéinket, a melyek meg is szentelik, hogy ha büneinket siratván, azokat tellyeségel el hagyjuk.

K. Mit jelent, avarrás nélkül való ruha, amelyre sórsót vetének avítézek?

- * F. Jelenté. akristus Anyaszent egyházát, a mely egy lévén,⁵⁷⁸ nem kel sohas azt. részekre osztani, az attol való el szakadásal. soha nem is lehet oly ók, hogy attol el kellesék szakadni. nem is lehet üdvezülni annak, aki nem élő tagja annak atestnek, a kinek feje akristus., és a már nem tagja, valaki attol el szakad. vagy a ki azt meg **[159b:]**
- ¹⁹ érdemli, hogy az Anyaszent egyház magától el rekesze. tsak anyiban le élünk akristus lelkében, a menyiben tagjai vagyunk az ő testének., mihent attol el szakadtunk., meg is holtunk örökösön. hogy ha vissza nem térünk, ezért is mondgyák a szent Atyák. hogy az el szakadásnál, nagyob vétek nem lehet. ha külső képen el szakasztnak is az
- ²⁰ Anyaszentegyháztól., legyünk azon. hogy azt meg ne érdemelyük, soha pedig attol el ne szakadgyunk, és maradgyunk meg holtig annak⁵⁷⁹ egyeségében.

— K A kristus miért nem szálla le akeresztről, mivel a sidok azt fogdák, hogy hinnének benne. ha le szállana?

- ²¹ F De söt ellenben., az egész világ⁵⁸⁰ azért hit ő benne, mert le nem akara szállani, mivel akereszt által kellették néki meg nyerni nekünk a hitnek kegyelmét. de ha szinte le szállot volna is, tsak találtak volna a sidok. valamely okot hogy benne ne higyenek. a hit Isten ajándékja, a mely szent pál szerént, nem közös mindenel, akeresztről le nem szálla, mert, az Attya akarattya avolt, hogy a kereszten hallyon meg, azt is meg akará nekünk mutatni. hogy engedelmes volt az Attyához, mind a keresztnak haláláig. példát ada nekünk abékeséges türesre. és meg bizonyittá minden hatóságát: fel támasztásával, a sidoknak elég mas bizonyságok vala Istenségéről, ha magokal. el akarták volna hitetni. de semi nem elegendő az olyan lehetetlen lelkeknek. kik utállják az igazságot, ők látni akartak hogy higyenek holot hinni kel. hogy lehesen látni; boldogok azok mondá **[160a:]** az ur. a kik nem látták, és hittek, a hitre szükséges az engedelmeség, az egyeneség. és az egy ügyűség. a sidokban ezek nem valának, mert az irigység meg vakítá őket.

⁵⁷⁸ lé(v) vén, [Törlés a sor elején.]

⁵⁷⁹ annak annak [Fölösleges ismétlés.]

⁵⁸⁰ az egész világ [e — fölött áthúzott vessző; egész η-je, világ á-ja ja-ritv6.]

K Mitsoda oktatást vehetünk a jó latornak meg téréseből

F Ebből meg láttyuk, hogy soha sem késő az Istenhez való meg térés, tsak valójában, és igazságal folyamodgyunk hozzája, és igyekezünk meg mutatni életünk meg jobbításával és jó tselekedetünkkel, meg teresünk allandoságát., de ha a jó latornak példája, bizodalmat adhat. abünösöknek. kik az Istenhez akarnak térni. rettegethettek is ők erre a példára, mivel akristus, az ő leg nagyob szeretetének meg mutatása napján, a melyben az egész emberi nemzetért feláldozá magát a véle fel feszitetet két latrok közül. tsak egyikét üdvezíté. és a másikat a vétkeiben hagyá, vagyon egy, mondá szent Bernárd. kétségsben ne esél., de az egész szent írásban tsak egy helyt vagyon., azért magadnak ne ígérj, de másként is azok, kik utolso orára, vagy betegségre halogattyák a meg térést. nintsen okok, hogy ehez a példához tamaskodgyanak, mivel ez alator talám soha nem látta volt. addig az oráig az üdvezítőt, de mihent látta. engedet a kegyelemnek. hitt benne. és meg tért, mitsoda boldog az, akivel az Isten ilyen irgalmaságot téssen., de ez igen ritka, fő képen azokban a kik nem akarnak hozzája meg térni. mikor lehetne., eljö az a nap szent Agoston szerént. melyben akarnának, de akor meg nem térhetnek, ugyan erről is fenyegeti Isten a bünösököt sok helyt, a szent írásban

[160b:] K Mitsoda⁵⁸¹ gond viseléssel vala akristus halálakor az ő Annyához, a Boldogságos szüzhöz.?

F Az ő szüz, és kedves tanítványának gondviselése alá hagyá, akit is oly igen szerette. ebből apéldából meg tanulhatták a fiak, hogy ne tsak a külső képen való tiszteletben tarttsák szülejekhez való kötelességeket, amely keveset használhat, hanem avalóságos hozzájok való szeretetben., a melyért segittsék őket, minden szükségekben. és ha szülejek előbb⁵⁸² halnak meg, gondgyok légyen reájok, és rendelést tegyenek irántok, a menyiben töllök lehet, a mely fiu azt el mulatná. természet ellen tselekednék.

K. Mit kel szívünkben mivelní, akristus halálakor történt tsudáknak.?

F Hogy ha avitézeknek kik ötet fel feszítették a szivek meg esék, és akő sziklák meg hasadozának egy Istennek halálára, keményebnek kellene szívünknek lenni, a könél, hogy ha arra meg nem hasadna..

⁵⁸¹ Mitsoda [s—o-ból javítva.]

⁵⁸² előbb [A szövegösszefüggés szerint valószínűleg íráshiba: *előtt* helyett.]

avalóságos töredelmeségnek és szeretetnek, köny hullatását kellene azért bostátanunk. egy ilyen szeretetének. rend kívül valo meg bizonyítása, egy olyan Istennek ki mi érettünk halálra adgya magát, meg érdemli szívünknek egész szeretetét. és e. nem elégséges óké arra, hogy meg lágyítsa a mi kö sziveinket. és hus szívét váltazzassa? jaj annak. kinek szive meg nem esik, és aki a keménységben. és idegenységben meg marad.

[161a:] K Mit kel tselekedni, hogy az Arimateaei jusef példájára, bírhasuk a kristus testét, és méltok lehesünk lako helyt adni néki szívünkben?

F 1. El kel kerülni agonoszok társaságát. hogy részt ne vegyünk hamiságokban, valamint ez a szent ember. aki reá nem álla az üdvözítő halálára.

2. Buzgóságban kel élni, és tsak a menyeit kel ohajtani, valamint jusefrol mondgyák hogy igaz, és jó erköltsü ember vala. és hogy öis várja vala az Isten országát, és a Messiást.

3. Meg kel vetni az emberi tekintetet, a midön az Isten ditsöségít. és hivatalunkot kel keresnünk, valamint jusef. aki akristus tanítványának vallá magát lenni minden tartalék nélkül, noha nagy veszedelemben forga., hogy a kristus testének tiszteletet adhason.,

4. kérjük gyakorta és szorgalmatoságal. ezt a szenttséges testet, a mi üdvességünknek áldoztattyát; de inkább tselekedetinkel, és tisztá életünkkel, mint sem szókkal., valamint jusef aki mind addig kéré: valamég oda nem adák.

5. vegyük új szívünkben. azt a drágalátos szent testet a mely tisztá légyen a vétectől; nyitva légyen Isten előtt, és zárva a világ előtt, valamint jusef takará azt a szent testet fejer ruhában, és uj koporsóban tové, melyet a kö sziklában vágot vala., és a melynek ajtaját egy nagy kövel bé zárá.

K Miképen beszéllének a sidok, a kristusrol halála után.?

[161b:] F Tsalárdnak, és hitegetőnek nevezik vala, ötet, noha ő azon igyekezik vala. hogy a hitre. az üdvésre vigye a népet, és az Évangyeliumi szent szokásokra, és tekéleteségre tanithassa tanítványt, meg bizonyitván küldetését, és tanítását, anyi sok tsudákal, és tselekedetekkel, meg engedé pedig azt, hogy az ő ellenségí így bánnyanak véle, azért hogy meg ne ijedgyenek azon, hogy ha sok idök mulya, tsalárdoknak. és hitegetőknek fogják nevezni⁵⁸³ azokat,

⁵⁸³ nevezni (öket,) azokat,

akiket el fog küldeni hogy a lelkeket meg térítsék hogy az Évangéliumi igazságoknak követését az Anyaszent egyházban fel alítsák, hogy a keresztyeni szokásokat meg ujítsák, és hogy az igasságnak, és a szenttségnek szeretetire tanítsák

A NAGY HÉT SZOMBATTYÁN

Imádság.

⁵ oh' Istenünk. a ki ezt a szenttséges éttzakát ditsőségesé tettetd, a mi urunk fel támadásával. tarsd meg kegyelmedet fogadot fiaidban, ugy hogy meg ujitatván. mind testben, mind lélekben, tiszta szivel szolgállyanak téged, a mi urunk J. k.

Epistola.

Szent pál. Colos. 3. 1.

¹⁰ Azokáért, ha fel támadtatok a kristusal., az oda fel valokot keresétek,⁵⁸⁴ a hol a kristus vagyon. az Istennek jóbján ülvén, az oda fel valokrol elmélkedgyetek. nem a földiekről, mert meg holtatok, és ati életetek el rejtetett akristusal, az Istenben, mikor a kristus meg jelenik a ti életetek. akor ti is meg jelentek ő véle.. aditsóságben.

[162a:]Magyarázat

¹⁵ K Mitsoda akristusal valo fel támadás. és mitsoda életet kel annak élni. aki fel támadot?

F A kristusal valo fel támadás a, hogy ellene mondgyunk a vétéknek. és a földieknek, mint lelkünk halálának, hogy tsak a kegyelemnek életével élhesünk. egy fel támadot keresztyének élete abban áll. hogy a hittel éllyen. és meg hallyon az érzékenységeknak. olyan légyen mint egy holt, a ki⁵⁸⁵ ne kedvellye a világi dolgokat, hanem tsak az Istent kerese, és tsak. a felső dolgokat szerese. ugy légyen a földön

⁵⁸⁴ keresétek, [t—r-ből javítva.]

⁵⁸⁵ a <ki> ki [Törlés tollhiba miatt a sor végén.]

mint ha nem volna. minden igyekezetit a menyei haza felé igazgassa, ahol örökösön fogunk lakni. hogy ha hűségel igyekezünk azon, hogy arra méltók lehessünk, álhatatosan vivén végben hivatalinkot. amenyei segítségel.

⁸ K. Hogy mondgya az Apostol hogy avalóságos keresztyének meg holtak. és élnek mind azon által?

F Mert meg holtak avilágnak. és a rosز kívánságoknak, a melyeket el hagyták, de élnek Isten előtt, mert tsak ötet szeretik, és néki szentelik gondolattyakot, kívánsagokat, és tselekedeteket, és mindent ditonégire forditanak. egy szóval azzal meg nem elégednek. hogy többé gonoszt nem tselekesznek, és a vétket nem szeretik, hanem minden gyönyörüségeket, és vigasságokat abban tarttyák,⁵⁸⁶ hogy jót tselekedgyenek, és az Istent⁵⁸⁷ hűségel szolgálják. abban a rendben., a melyben helyhezette őket.

¹⁶ [162b:] K Miért hja a keresztyéni életet, el rejtet életnek?

F Mert egy keresztyének belső, és lelki életet kel élni, mert el vonnya magát, a menyiben lehet, és a hivatallya. rendi, azt néki meg engedi, a világiaknak társaságotól., hogy szorosabban kaptsolhassa magát akristushoz.

⁴⁰ K Az az élet mindenkor el rejtetett lészené.?

F El rejtetett lészen mind addig még eföldön élünk., a hol veszedelomben lenne ha el nem rejtenék avilági szeretet előtt, de ki terjesztetik avilágoságra, a midön akristus el fog jöni, akkor a szentek véle lészenek aditsőségben, az az hogy ditsőséges fényességben öltözteti őket,⁴⁰ és hasonloká tési őket magához. de hogy abban a ditsőségben hozzája hasonlithassanak., szükséges szent János szerént hogy evilágon olyanok legyünk. a mitsodás ő volt, és hasonlittunk hozzája szenvedésiben, a választattakot ez életben nem üsmérik, és meg vetik, valamint hogy ötet magát is meg vetették volt. mert nem láthattyak⁴⁰ az ő valóságos nagyságokat, de akoron. egészen ki mutattyak magokat, abban a ki mondhatatlan boldogságban, a melyet munkájokért, és jó tselekedetekért. meg érdemlették

K Annak aditsőségnek reménsége mire kötelez minket?

F Arra kötelez., hogy valóságal fel támadgyunk akristusal. ki üzven szívünköl a világhoz, és a teremtet állatokhoz valo szeretetett., és mennyei új életet élyünk. mivel aki még szereti a gyönyörüséget;

⁵⁸⁶ [Íráshiba:] tattyák,

⁵⁸⁷ Istent [I — hosszú /-ből javítva?]

és a világi hejában valóságot [163a:] még a fel nem támadot, és nem részesülhet a krisztus ditsőségében, melyet csak azoknak ígért, a kik kegyelméből, fel támadnak véle. és akik azt az új lelket. és azt az új szívet fogják venni.

Évangélium.

szent Matth. 28. 1.

- ⁵ Szombat estin. pedig. mely a szombat első napjára virad. el jöve Mária magdolna, és a másik Maria. a koporsot látni, és imé nagy föld indulás lön. mert az ur Angyala le szálla menyből, és oda járulván el hengeritté akövet és reá üle, az ő tekintete⁵⁸⁸ pedig valamint a villámlás és a ruhája valamint ahó., tölle valo félteekben pedig meg rettenének az örzök, és lének mint a holtak. felelvén pedig az Angyal. monda az aszszony állatoknak, ne félljetek ti, mert tudom hogy a Jésust keresitek. a ki meg feszitetett, nintsen it mert fel támadot, a mint meg mondotta; jertek, és lássátok a helyt, a hová tétetett vala az ur., és hamar el menvén, mondgyátok meg az ő tanitványinak hogy fel
- ¹⁰ támadot, és imé előttetek el mégyen Galilaeaba. ót meg láttjátok
- ¹⁵ ötet, imé előre meg mondottam⁵⁸⁹ néktek.

Magyarázat.

K Mitől vagyon hogy ezek a szent Aszszonyok meg akarák kenni a krisztus testét., nem hittéké azt., a mit mondot vala nekik. fel támadásarol?

- ²⁰ F Igen is⁵⁹⁰ azt kellették hinniek, de abban inkább követék buzgoságot, szereteteket, mint sem elméjeknek világosságát, [163b:] mind azon által az üdvezítő nem tekintvén kevés hiteket, őket küldé. hogy adgyák tudokra az Apostoloknak fel támadását. ezeknek a szent aszszonyoknak példájok oktatásunkra lehet, a melyből meg láttjuk,
- ²⁵ hogy igen meg kel magunkot alázní, hitünknek gyengeségiért, a mely-

⁵⁸⁸ tekintete<te>

⁵⁸⁹ [Íráshiba:] meg mondattam

⁵⁹⁰ is [Beszúrás.]

nek fogyatkozását., tsak a kristushoz valo nagy szeretettel. hozhattyük helyre.

K. Magyarázd meg nekünk, hogy mit jelentettek mind azok, a mi-
ket a máj Evangyéliumban olvasunk?

⁸ F 1. Az üdvezítő fel támadása., jele és formája a bünösök meg tér-
véneinek, és meg igazulásinak. 2. az aszszonyok, kik a koporsohoz
menének, jelentik az olyan pásztorokat, akik a bünösököt mennek
fel keresni, a kik is vétkeknek koporsojában feküsznek., intvén öket
¹⁰ aszszonyoknak tehetetlenségek arra, hogy a követ el vegyék. a ko-
porso elől, és az Angyalnak segítségé a melyre szükségek vala hogy
a követ el vegye. jelentik apásztoroknak, és a gyontato papoknak.
tehetetlenségeket hogy a bünösököt meg téríthesék. hogy ha tsak a
kegyelem, kö sziveket meg nem töri., és utat nem nyit, az Isten
¹⁴ igéjének, a melyet ök hirdetik. 4. a föld indulás jelenti, a haláltól és a
pokoltól valo félelmet. és ijedséget, a melyeket az Isten adgya a
bünösök szívében., hogy magokban térjenek, 5. az Angyal aki a követ
el hengerített jelenti az Istennek láthatatlan minden ható erejét, a ki
meg gyözi az ember szívének keménységét.

¹⁶ [164a:] K kire lehet szabni. az Angyaloknak. biztato szavait.
mondván az aszszonyoknak. ne félyetek, ti, mert tudom hogy a
Jésust keresitek, aki meg feszítetett.?

F Lehet az olyan pásztorokra, és papokra, kik a bünösök meg téré-
sekben, tsak⁵⁹¹ a kristus ditsőségét keresik. akik mást abban nem
¹⁸ tekintenek. hanem hogy imádságokkal kegyelmet nyervén, a lelkek-
ben., ugyan azokban fel is támaszthassák akristust, az ilyen pásztorok
remélhetik hogy az Isten meg áldgya munkájokot.

K Mit jelentnek ezek a szók. nintsen it fel támadot?

F Azt jelentik. hogy a bünös addig valóságosan fel nem támadot
²⁰ és meg nem tért. valamég vétkeinek koporsojából ki nem kél, és ellene
nem mond meg rögzöt szokásinak. a világi gyönyörüségeknek, a
fővönységnek., a melyekben el volt temetve, az ő lelke. ugy hogy,
hadd mondhassa el. mind azokról a vétkekről. a melyekben volt.
nintsen it. fel támadot.⁵⁹²

²² K A kristus miért hívá az Apostolokot attyafiainak?

⁵⁹¹ <ts> tsak

⁵⁹² fel támadot. [Utána befejezetlen kérdőjel.]

F 1. Meg akará mutatni. mint hogy ő természetből való Fia az Istennek, az Apostolit, az Istennek, kegyelemből való fiaivá tette. 2. hogy meg tudjuk, hogy valóságosan a mi természetünket vette fel. és hogy olyan ember. mint mi. 3. hogy meg mutassa mitsoda egységben akar velünk lenni. azért hogy mi is. nagyobb bizodalomal. járullyunk hozzája.

A Szentek Innepein . . .⁵⁹³

[164b:] A SZENTEK INNEPEIN.
SZENT JOSEF NAPJÁN.

Imádság

Tarts meg szüntelen uram minket gond viselésed által, valamint szent jusefet adád ate egyetlen egy Fiad mellé. hogy gondviselője lenne. és az ő szüz Annjának hűséges őrizője. kerünk tegedet a mi urunk J k.

Epistola

Böltse. 8. 16.

Bé menván házamba. meg nyugszom véle, mert nintsen keserűség az ő nyájaságában . . . sem unakodás a véle való lakásban. hanem vi-gaság, és öröm, ezeket gondolván magamban. és forgatván szívemben., hogy halhatatlanság vagyon a böltseség társaságában. és az ő barát-ságában jó gyönyörűség. és az ő kezeinek tselekedetiben. fogyhatatlan tiszteség, és az ő szollásával való tusakodásban böltseség. és az ő be-beszédében való részesülésben, ditsőség. széllyel járok vala keresvén, hogy hozám fogadnám ötet.

Magyarázat

K. Mitsoda ígasságra akar minket tanítani az Anyaszent egyház.
20 ebben a letzkében?

F Azt akarja nekünk meg mutatni. hogy mitsoda örömben., és gyönyörűségben vagyon az olyan a ki a kristushoz kaptsollya magát,

⁵⁹³ A Szentek Innepein . . . [Őrszószerűen, a lap alján.]

a ki is, az öröktől fogva való,⁵⁹⁴ és meg tes-[165a:]tesült böltsesség. és a ki minden munkáiban, és szenvedésiben, csak ő benne keresi nyugalmát és vigasztalását az ilyen szent egyeség, olyan békeséget. és örömet okoz, a szívben, a mely meg unattya velünk, a világi életet. és meg vetteti a földi dolgokat

K. Az Anyaszent egyház miért olvastattya a böltsességnek ezt a részit a máj napon?

F Mert ez a szent Férje Máriának, akit az Isten arra rendelé hogy örököje lenne szüzeségének, Attya helyet, és dajkája a kis Jésusnak, hogy hűségel. és tisztelettel viselné gondgyát annak a szenttséges kisednek., a ki reája bizatatot volt, ez a szent ember meg kostolá ennek az Isteni böltsességnek gyönyörüségit, a melyhez oly szorosán kaptsolta vala Isten, a kit minden nap oly közel látta, és akivel nyájason beszélgethet szüntelen.

K Mit tésznek ezek a szók, bé menvén házamba meg nyugszom a böltsességel.?

F El lehet mondani, hogy mikor Josef házán kívül volt soha ugy házához viszá nem tért, hogy látván akristust, magában ne érzet volna belső örömet, és békeséget, amelyhez nem lehet hasonlítani az egész világi gyönyörüségeket, közönségesen el mondhatni, hogy valamint a világi szeretet, az ember elméjit, nyughatatlanságban, és mint egy magán kívül tarttya, ugy ellenben a böltsesség, azt a szívben⁵⁹⁵ rekeszti, valamint lako helyében, hogy ót szent nyugodalmat, és ki-[165b:]mondhatatlan vigasztalást talállyon az Istenben.

K Magyarázd meg többit is.?

F A bölts⁵⁹⁶ azt mondgya, hogy nintsen keserüség a böltsesség nyájuságában, sem unakodás a véle való lakásban, hanem vigaság és öröm., mert aki az Istenel, és a kristusal beszélget, a vallás ígaságárol való olvasással, ameg kostollya a kegyelemnek, és az Isteni szeretetnek kegyeségit, a mely a lélek alá vetvén a testet, meg békélteti az ombert, maga, magával és békeségben tarttya, ez a békeség, a jók réuze, és agonoszok azt soha meg nem kostollyák, ez is az Istennek az országa, a mely bennünk vagon, és a mely szent pál szerént, az igazságbol, békeségből, és a szent Lélekben való örömből áll. rom.

14: 17.

⁵⁹⁴ való, [o — úgy látszik, a-ból javítva.]

⁵⁹⁵ a szívben <k> rekeszti.

⁵⁹⁶ A bölts<esség>

K mit Mond még aböls.?

F Azt mondgya, hogy a böltseségel valo beszélgetésben. gyönyörűséget találván, azért igen gondolkodot boldogságáról., meg is vizsgálta, hogy mitsoda ereje, és haszna vagyon a böltseségnek, egy olyan lélekben. akiben lakik, eszerént kel nekünk is tselekednünk, erre valo nézve, a midön akristus fel nyittya elménket, azö titkainak, és tanításinak értelmére, sokszor kel azokrol gondolkodnunk, és elmélkednünk, és azok szerént legyenek kívánságink, és tselekedetink, de azok ellenkeznek az olyan elmével a⁵⁹⁷ tsak. a teremtet állatokrol gondolkodik. és nem foglalatoskodik az Istenről; és az örökké valóságrol

K Mitsoda ereje. és haszna vagyon,⁵⁹⁸ a böltseségnek⁵⁹⁹ a melyekről szól a böls?

[166a:] F A hogy, meg halhatatlanná teszi alelket a mely véle meg egyesül, eröt, és egésséget ad atestnek, a melyben mindenkör meg marad, és meg menti az örökké valo haláltól., a szivben olyan menyei örömet, és gyönyörűséget hint, a melyet senki. el nem veheti, tölle, valamint a kristus mondá., egy szóval ha követtyük tselekedetinkben oktatásit, el nyerjük azt a ditsőséget, a melyet nem hasonlithattyük a világi leg nagyob ditsőséghez.

K Mind ezeket meg vizsgálván. mit tselekeszik a böls?

F Szélllyel jár, és fel keresi aböltseséget hogy hozája fogadgya, méltó az ilyen nagy kintsért fáradni, tsak ezt is kel keresni,⁶⁰⁰ és ellene mondani mind annak, a mi meg találását, meg gátolhatná, mindent el kel hagyni, mindent szenvedni. és tselekedni. tsak hogy azt lehesen birni, kevesen vannak akik ezt meg talállják., mert nem így keresik. félö hogy magunkot ne keressük, amidön a böltseséget gondollyuk keresni. és ne tulajdonítsuk nékie azt, a mi tsak magunktol jö.

Evangyélium.

Szent Matt.. 1. 18.⁶⁰¹

A kristus nemzése pedig így vala. mikor el⁶⁰² jegyeztetve volna az ö Anyja Mária. josefnek., minek előtte esze kelnének., terhesnek ta-

⁵⁹⁷ a [Sorvégen — a ki, vagy a mely, helyett?]

⁵⁹⁸ Mitsoda ereje. és haszna vagyon <és ereje>.

⁵⁹⁹ böltseségnek [nek: ragot később írta a szóhoz, más színű tintával.]

⁶⁰⁰ keresni, [i — betűn két ékezet egymás fölött.]

⁶⁰¹ 1. 18. [8: számjegy javítva 6-ból?]

⁶⁰² el <g> jegyeztetve

láltaték a szent Lélektől; jofef pedig a férje. mivel hogy igaz volna, és nem akarná ötet [166b:] híresíteni., titkon el akará bocsátani, ö pedig ezeket gondolván. iné az ur Angyala meg jelenék néki álmában mondván, jofef Davidnak fia, ne fély el venni Máriát a feleségedet. mert a mí öbenne fogantatott; a szent Lélektől vagyon, fiat szül, pedig. és a nevét Jesusnak hivod., mert ö szabadittya meg a népét. az ö bünökből.

Magyarázat

K Az Isten miért akará. hogy a Boldogságos szűznek férje lenne.?

F⁶⁰³ két okból., először hogy el titkoltatnék az ördög előtt. az Isten fia meg testesülésének titka, másodsor hogy az emberek előtt. a kik nem tudták. és nem hitték. az ö Annyának. betsülete. és tisztessége meg maradgyon.

K Miért tulajdonittják inkább ennek atitoknak munkáját a szent Léleknek. mint sem az Atyának, és a Fiunak?

F A bizonyos hogy abban, mind az Atya, mint a Fiu egy aránt munkálodtak, és hogy az a meg foghatatlan egyesülese az Isteni természetnek, az emberi természettel., mely lett az Isten fiában., egy aránsu munkája a szent Háromságnak, nóha az irás, azt mondgya. hogy a Boldogságus⁶⁰⁴ szűz. a szent Léleknek munkája által fogant méhében., mert a meg testesülés olyan munka, a melyben leg inkább ki tötzik nagyob fényeséggel az Istennek⁶⁰⁵ jósága, és irgalmasága, és amellyet a szent léleknek tulajdonittják, a ki az Atyának, és a Fiunak szeretete., ugy valamint az Atyának. tulajdonittják [167a:] a hatalmat, a Fiunak aboltsséget.

K Mit tanulhatunk a szent jofef tselekedetiből, aki ha semmit észre⁶⁰⁶ nem vett is külső képen, de még is nintsen jó itélettel a Boldogságos szűz iránt?

F Azt tanulhattjuk hogy könnyen itéletet ne tegyünk az Isten félökről, akar mely okot talállunk arra, hanem minden jól itéllünk. tisztelvén jó erköltsöket.

K Mint kel azoknak magokot viselni; a kik felöl igazágtalanul gyanakodnak.?

⁶⁰³ F <Elosz> két okból., először

⁶⁰⁴ Boldogságus szűz. [másutt: *Boldogságos*]

⁶⁰⁵ Istennek <munkája.> jósága,

⁶⁰⁶ észre <ve> nem vett

F Jóbban azok nem tselekedhetnek., mint ha követik a Boldogságos szűznek halgatását., vessék az Isten rendelése alá magokat, a ki abban akervesen állapotban hagyja őket, és várják alázatos bekeséges türelemmel, azt⁶⁰⁷ az időt, melyben néki fog tettezni, hogy el széleszsze a hamisan
5 valo gyanakodást., és meg üsmértesse ártatlanságokat, mind azon által, ha az Isten alkalmatoságot mutat arra, hogy meg üsmértethesség ártatlanságokat, és az igazságot, azokal kik felölök bal itélettel voltak, a felebaráti szeretett hozza magával, hogy azt el mulassák, mert a hamisan valo gyanakodások, örökös veszedelmekre lehetne.

10 K Mit tanulhatunk a Boldogságos szűz, halgatásából a melyel volt szent jofsefhez az Istentől vett kegyelem iránt?

F Azt tanulhattuk, hogy titokban kel tartanunk akülönösön valo kegyelmeket melyeket veszünk Istentől, és igen rosznak tartani, az ollyannak hivalkodását., aki mutogatással [167b:] hirdeti ki a maga
15 tántumát, és jó tselekedetinek végben menetelit, várjuk meg tehát hogy az Isten maga nyilatkoztassa ki kegyelmének munkáit.

K. Mit tanulhatunk a szent jofsef példájából, aki hogy betsületét⁶⁰⁸ meg ne sértené feleséginek, titkon akara meg válni tölle?

F Azt tanulhattuk hogy mitsoda szeretettel és vigyázással, kel
20 lennünk az Atyánk fiai betsületekre, és fő képen az Isten félökére, és hogy mitsoda szükséges egy férjnek magában meg fojtani a haragot melyet okoz agyanakodás; gyakorta ók nélkül, szent jofsefnek, ámbár igazságosnak lássék is lenni gyanosága, mind azon által, leg kiseb kedvetlenséget sem mutata feleségihez, tsudálatos példa, melyért
25 pirulni kellene, sok házásoknak, kik ók nélkül valo gyanoságért, egy másra veszekedéssel tamadnak., és egy másal gyalázatosan bánnak

K Mitsoda lelki haszonal kel tekénteni a házásoknak, a Boldogságos szűz, és szent Jofsef házását.?

F Ugy kel tekénteni ezeket a két szent házásokat, valamint példá-
30 jokat, kövesék a tiszteletet, és a szeretetett, a melyekkel valának egy máshoz, hogy ugyan azon békeség, és egyeség uralkodhassék közöttök, ugyan erra⁶⁰⁹ valo nézve is kel hogy el kerüllyék az egy más közöt valo egyenetlenséget, ki kel vetni elméjékből, vagy is el kel halgatni, az egy más ellen valo gyanakodást., mind addig még alkalmatoság adatik
35 arra hogy egy másnak elméjit meg tsendesíthessék.

⁶⁰⁷ azt <azt> az időt.

⁶⁰⁸ [Sorvégen:] be [új sor elején:] betsületét

⁶⁰⁹ erra [erre vagy arra helyett.]

[168a:] K. Az Angyal miért mondá josefnek, hogy a Mária Fiának Jésus légyen a neve.? az az üdvezítő.

F Meg akará vélek üsmértetni. Istenségét., mivel tsak Istennek lehet meg váltani az embereket., és meg szabadítani vétkektől.

GYÜMÖLTS ÓLTÓ B. ASZSZONY NAPJÁN

Imádság.

oh' Istenünk, a kinek akarattýából az ige testet vén magára, a Boldogságos szüz méhében, a midön Angyalodot külded hozzája. enged meg kérünk hogy valóságos Isten Annyának hívén ötet, meg is megittessünk tölled, az ő esedezésiért. a mi urunk. J. k.

Epistola

Isa. 7. 10.

Es ismég szolla az ur Akáznak. mondván. kérj jelt magadnak ate uradtól Istenedtől, apokol mélységében, vagy fenn a magasságban., és mondá Ákáz, nem kérek, és nem kísértem az urat, és mondá, hallýatok meg azért Davidnak háza. kevéssé néktek, hogy az embereknek bántására vagytok, hanem az Istennek is bántására vagytok, az okaért, az ur, ő maga ád jelt, néktek, imé egy szüz méhében fogad, és¹⁰ Fiat szül, és a neve Emmanuelnek neveztetik, vajat, és mézet, eszik, hogy tudgya a gonoszt meg vetni., és a jót választani.⁶¹⁰

Magyarázat

K Miért inté arra Isaiás profeta az Isten parantsolattýából Ákáz királyt, hogy jelt kérne az urtól.?

[168b:] F Azért. hogy azzal inkább hitelt adna szavának., és⁶¹¹ meg látná, hogy igazat mondot volna néki akor, a midön azt mondotta, hogy ne félljen; és az országát se félttse. ellenségeitől, az Izrael., és a syriai királyok készületektől, és hogy az a jel. bizonyságul lenne néki, az Isten oltalmának, melyet néki ígért.

K. Miért nem akara jelt kérni ez a Fejdelem.?

⁶¹⁰ a jót <meg> választani. [Az Epistola után Mikes nem írta ki: *Magyarázat.*]

⁶¹¹ <és> és meg látná, [Törlés a sor végén.]

F Mert Istentelen király vala, aki semmit nem reménle Istentől; se tölle nem akara függeni. és a ki minden bizodalmát. az Assyriai királyban vetette vala

5 K Hogy ha ez a király olyan Istentelen volt., az Isten miért oltalmazá ötet, és miért nem adá azoknak akirályoknak kezekben, akik népestől le vághatták volna ötet. ?

F Az Isten ötet nem magáért akará oltalmazni, hanem a maga népiért., és jérusálemért, akit meg akará tartani, azt is meg akará ennek a gonosz fejedelemnek mutatni; hogy ő rajta áll. a hadakozásnak
10 ki menetele. és a győzedelmet, annak adgya., akinek akarja, és hogy a nem áll, se a hadnak sokaságán., se az idegenek segittségin., az Isten igen vigyáz a maga ditsőségire., és nem akará, hogy ez a fejedelem, egy pogány királynak adná azt⁶¹² a ditsőséget

15 [169a:] K Hogy ha Ákáz. Istentelen volt., miért mondá, hogy nem akarja kísérteni az urat?

F Mert el akará fedezni hitetlenségit. a külső, és színes áitatoságnak fedelével, ugyan e szerent is tselekeszünk gyakorta, a midön a szent írásban keresünk, olytat, a melynek., ros magyarázatot adunk, hogy jóvá tehessük az Isten akarattyával valo ellenkezésünket.

20 K Mit jelent még nekünk az Ákáz király maga viselése ?

F Jelenté az olyan keresztyéneket, kik avallásnok tsak a külső héjához ragaszkodnak. és azonban. a meg romlásban hagyák sziveket, akik ugy tettzik mint ha az urat tisztelnék, holot engedetlenségekel valójában meg vetik.

25 K. Mint hogy ez a fejedelem nem akara jelt kérni, az Isten adaé néki jelt ?

F Az Isten nem⁶¹³ tekintvén méltatlanságát jelt ada néki, de nem az ő ellenségeinek. kezekből⁶¹⁴ valo meg szabadulására, mert⁶¹⁵ arra érdemetlen vala, hanem az egész emberi nemzetnek meg szabadulására valo fényes jelit adá, az a jel pedig avolt, hogy egy szüz mehében. fogad, és fiat szül, a ki Emmanuelnek neveztetik, az az az Isten mi velünk.

30 K Az Isten miért igére ilyen nagy tsudát ennek akirálynak, a midön ő ellene álla, és fel gerjeszté haragjának tüzét, oly vétkes hitetlenségivel ?
35

⁶¹² [Íráshiba:] az a ditsőséget.

⁶¹³ nem <k> tekintvén

⁶¹⁴ <meg> kezekből valo meg szabadulására,

⁶¹⁵ mert [e-a-ból javítva.]

F Azért hogy meg mutassa. nekünk. hogy ez tsuda [169b:] tsak tisztán az ő irgalmaságának munkája, valamint egy proféta mondá, *a midőn meg haragszol., meg is emlékezel irgalmaságodrol habakuk. 3.*

K. Mit ért a proféta ezeken a szokon., vajat. és mézet eszik, hogy tudgya, agonoszt meg vetni., és ajót választani. ?

F Azt érti, hogy, a szűznek Fia. ugy fóg táplálatni; valamint atöbb gyermekeket táplályák., vajal és mézel, de azzal fellyeb valo léssen atöbbinél, valamint szent Basilius. és szent Hieronimus mondgyák., hogy aban a gyermekségiben is, Isteni világóság által meg tudgya a jót, a gonosztol választani.

K. Mint kel gondolkodnunk, akristus gyermekségében valo voltárol., amelyre akaratal adá magát?

F Tsudályuk az Istennek jó voltát, a ki hozánk valo szeretetiből nyomoruságinkban öltözék; azért hogy részeltethesen nagyságában, tartozunk tehát néki meg hálálni szeretettel, azt a véghetetlen szeretetett, a mely ötet, hozánk hasonló gyermeki állapotban tette. noha mind azon által. abban az állapottyában is tekéleteséget birta az örökös böltseséget.⁶¹⁶ és hatalmat. ugy mint Isten.

Évangyélium.

szent luk. I. 26.

Hatodik holnapban pedig küldetéek Gabriel Angyal az Istentől Galilaeának városában, melynek Názaret neve. egy szűzhöz,⁶¹⁷ ki férfiuhoz vala el jegyeztetve [170a:] kinek neve vala Josef a Dávid házából és a szűznek neve Mária. és bé menván az Angyal hozája. mondá. üdvöz légy malasztal tellyes. az ur te veled, áldot vagy te az aszazonny állatok közöt, ki mikor. meg háborodot volna, e beszéden., gondolkodék mi némü volna eköszöntés, és mondá az Angyal néki, ne fély Mária, mert kedvet találtál az Istennél, imé méhedben fogadsz.⁶¹⁸ és Fiat szülsz., és az ő nevét Jészusnak hivod; ez⁶¹⁹ nagy léssen, és a Magosság béli Fiának hivatatik. és néki adgya az ur Isten Dávidnak az ő Attyának székit, és országol a Jákob házában örökké, és az ő országának nem léssen vége, mondá pedig Mária az Angyalnak, mint

⁶¹⁶ böltseséget. [Második s—g-ből javítva.]

⁶¹⁷ egy szűzhöz, <mél> ki

⁶¹⁸ fogadsz. [d — hosszú f-ből javítva.]

⁶¹⁹ ez [e — úgy látszik, a-ból javítva; a tinta összefolyt.]

lészen ez, mert férfiat nem üsmérek és felelvén az Angyal mondá néki, a szent Lélek szál te reád és amagasság bélinek ereje meg árnyékoz téged, és azért a szent is mely te tölled születtetik, Isten Fíának hivattatik. és imé Ersébet, ate rokonod ő is Fíat fogadot, vénségében és ez, hatodik holnapja annak., a ki magtalannak hivattatik. mert nem lészen az Istennél lehetetlen semmi ige, mondá pedig Mária., imé az ur szolgálója., légyen nékem ate igéd szerént.

Magyarázat

K. Miért akará az⁶²⁰ Isten. hogy a Boldogságos szüz ferfihoz menne., holot mindenkor szüzen kellették maradni. és mehíben fogadni Fíát, a szent léleknek munkája által. ?

[170b:] F 1. Mert az emberek, nem könnyen adván hitelt annak a nagy titoknak, hogy egy szüz Anya lehesen, meg maradván szüzeségiben, azon ök. meg botránkoztanak volna, és vétkesnek tartották volna lenni., apedig tellyeséggel szükséges volt. hogy az ő betsülete tiszta, és makula nélkül való légyen. 2 mert az is szükséges volt., hogy a kristus tsuda tételeivel, olyan hatalmat nyerjen. az emberek előtt, hogy meg fismértesse vélek Istenségít, és az által ök lassanként. az Anya szüzségít is higýék., ugy az ő meg testesülésinek, és születésinek titkait is. mivel az Isten gráditsonként akará fellyeb. fellyeb vinni a hitre. 3 mert el akará rejteni az ördög elöt Fíának tsudálatos születésit; hogy meg gátollya hamiságát. ennek az üdveségünk ellenséginek., aki minden erejével azon lett volna hogy akadályokat támaszthasson, 4. végtire az Isten Fíának meg testesülese. az alázatosságnak titka, ugyan azért is akará el fedezni nagyságát, és Istenségít egy ideig, az Anya házaságának fedelével., magát elegyítvén. atöbb rend szerént való gyermekekhez.

K Mi okért ada még ferjet Isten a Boldogságos szüznek,

F Azért hogy az ő férje bizonyosága, és örízője lenne szüzeségének, hogy tselédes. gazda, és akis Jésusnak Attya helyet lenne.

[171a:] K Miért akará Isten, hogy egy szegény mester emberhez menne, ?

F Azért hogy meg szégyenítettse, az emberek kevélységít. akik oly igen kívánnák a világi nagyságot, és betsületet. meg akarván nékik

⁶²⁰ az (Boldogságos szüz) Isten. hogy a Boldogságos szüz [az — z-jét utólag írta be, nyilván a törlés után.]

mutatni, hogy mind ezeket meg kel vetni, és hogy minden ditsőségeket, tsak abban tarttsák, hogy a kereszttség által, az Isten Fiavá lesznek

K. Mitől vagyon hogy szent szüz. nem közlötte, szent jusefel, az Angyal által tett izenetet?

¹⁴ F Mert az oly titok vala. a melyet nem méré ki nyilatkoztatni, az Isten parantsolatya nélkül, aláztatóságbol is tselekedé, nem akarván magát azal fellyeb magasztalni mások előtt, ebből meg tanullyuk, hogy ki ne nyilatkoztassuk, másoknak a midön az Isten rend kívül valo kegyelmet tselekeszik velünk, hogy ha, az ő ditsősége arra nem kötelez, ¹⁵ hogy ki nyilatkoztassuk, mert más képen meg gátolnok az ő akarattyának bé tellyesedésit. és akor nem ötet, hanem magunkot tekintenők,

K Miért tészik azt fel, hogy bé mene az Angyal hozzája, ?

F Meg akarják nekünk ezel mutatni, hogy amunkában, és az imádságban foglalatoskodván. tsendes, és magános életet élt. ez ¹⁶ olyan példa. amelyet szégyenleni kellene sok kereszttyén, leányoknak,, hogy tsak atársalkodást, mulattságot, és a beszélgetést szeretik, akik ne magánosan, se tsendeségben, nem maradhatnak magoknál. hanem szüntelen ide [171b:] s'tová járnak, akik mindenkor tsak azt akarják meg tudni. hogy mi történik másoknál; akik tsak azt keresik hogy ¹⁷ mások láthasák, és hogy másokat láthassanak., e pedig ellenkezik hivatalokal., és a szenttséges szüz, maga viselésivel.,

K Mit tanulhatunk abbol. hogy mimodon köszönté⁶²¹ az Angyal, a szent szüzet?

F Azt tanulhattyyuk, hogy tisztellyük, és betsüllyük benne az ¹⁸ Istennek Annyát: az Angyal mondá néki. hogy malasztal tellyes. az ur vagyon véle. áldott az Aszszonyi állatok közöt; és hogy méhében fogadgya. a Magóság bélinek fiát, az Istennek Fiát, leheté e földön ennél nagyobát ki gondolni, és méltóbbat tiszteletünkre. leheté elegendő tiszteletet adni. ennek a tsudálatos teremtettt állatnak, leheté ¹⁹ ennél hatalmasab gyámolt kívánni, az ő Fia a kristus előtt, ezekre az okokra valo nézve tisztellyük mi tehát ötet, ugyan ezekért is járulunk buzgoságal hozzája szükséginkben.

K Mitől vagyon hogy Mária⁶²² meg háborodék az Angyal beszédin?

F Az ő nagy szemérmetségé vivé reá. mert embernek gondolá ²⁰ lenni az Angyalt, emberel pedig egy házban soha nem volt egyedül, attól is tartá; hogy ne talám. a setéttségnek Angyala lenne az, aki

⁶²¹ köszönté [é—i-ből javítva.]

⁶²² Mária [M—m-ből javítva.]

néki meg jelent.,⁶²³ és véle [172a:] beszél. hogy meg tsallya. valamint etörtént sok olyan leányokal a kiket meg tsalhatot ez a lelki ellenség.

K Mit tanulhatnak a keresztyén leányok mind ezekből?

F Azt tanulhattyák 1. hogy a szemérmeteségnek meg kel háborodni
5 az emberekkel való letekkor. 2 hogy amely ditséretet az emberek adnak
nékik, annak ne higyenek. mert leg gyakortáb, a tsak hízkeledés, a
melyet. mindennek meg kel vetni, mert a tsalárdságra igyeke-
zik., 3. igen kel vigyazniok, agonosz lélek mesterségire, hogy valamely
babonás, és tsak külső képen való áitatóságban ne vesse őket.

10 K. A Boldogságos szüz, miképpen vevé az Angyaltol az Isteni
Anyaságra való fel emeltetésit?

F Nem hogy azért fel magasztalná magát. de ugy tettzik mint ha
azt, mindgyárt el felejtette volna, és tsak a maga alatsónságát tekén-
tette., szolgálónak nevézvén magát. Mind azon által az Isten rendelése
15 alá veté magát és apélda meg tanit, hogy mindenkör alá valonak
tarttsuk magunkot, és tsak semminek., valamely jó tselekedet után,
fel ne fuvalkodgyunk. se elne higyük magunkot, hanem ugy tekénttük
magunkot mint haszontalan szolgálókat

20 K Miképen kel meg üsmérni az Isten akarattyát, a midön folyeb
való rendre kel menni?

F A ki valójában azon vagyon hogy aszivét meg tisztítsa, az emberi
indulattol, a nagyra vágyástól., és a ha-[172b:]szon kereséstől, hogy
az alatsón rendben, keresztyénül élyen, hogy igazán kívánnya az
Istent követni, és néki engedelmeskedni., a midön hini fogja, valaki
25 ötet buzgoságal kéri arra, hogy világoságot adgyon akarattyának meg
üsmérésire, és erőt., annak végben vitelére, az olyan meg fogja üsmérni
akarattyát. tsak békeségel varja annak idejét. és ne kívánnya azt meg
előzni hirtelenségével:

V É G E

⁶²³ jelent. , [l-n-ből javítva.]

AZ ÉPISTOLÁKNAK
és
AZ ÉVANGÉLIUMOKNAK

Eszteendő által való Vasárnapokra és
legg fővebb Innepekre rendeltetett Kér-
désekkel, és Feleletekkel való Magyará-
zattyá.

HARMADIK SZAKASZ

Husvétől fogvást Pünkösöd után va-
lo hatodik Vasárnapig.

[1a: üres] [2a:] ENNEK A KÖNYVNEK¹ TÁBLÁJA

(*) hasáb]

Husvét vasárnapja ...	1. [3a]
Husvét hetfűn.	5 [5a]
Husvét kedın	18 [11b]
Husvét het. szeredán	31 ² [18a]
Husvét hetin valo tsötör	45 [23a]
Husvet hetin valo pénte	55. [28a]
Husvét hetin valo szomba	66 [33b]
Husvét után első vasár.	75 [38a]
Husvét után 2dik vasár.	81 [41a]
Husvét után. 3dik vasár.	89 [45a]
Husvét után. 4dik vasár.	100 [50b]
Husvét után. 5dik vasár.	109 [55a]
Rogatio napján.	117 [59a]
Aldozo tsötörtökön	128 [64b]
Aldozo tsötörtök után. vasár.	142 [71b]
pűnkösd napján.	150 [75b]
pűnkösd második napján.	158 [79b]
pűnkösd harmadik napján	165 ³ [83a]
kántor szeredáján.	171 [86a]
kántor péntekin ⁴	[89b]
kántor szombatyán	181 [91a]
szent háromság vasár.	189 [95a]
pűnkösd után 1. vasár.	198 [99b]

¹ [Íráshiba:] könynek

² Husvét het. szeredán 31 [Beszűrás a sorközben.]

³ 165 [Az 5 számjegy 4-ből javítva.]

⁴ kántor péntekin [Utána elmaradt az oldalszám: 178; ott viszont elmaradt a cím!]

[β) hasáb]

ur napján.	214 [107b]
pünkösd után. 2. vásár.	221 [111a]
pünkösd után 3 vásár.	232 ⁵ [116b]
pünkösd után. 4: vásár.	241 [121a]
pünkösd után. 5 vásár.	254 [127b]

A Szentek. Innepein

Sz. Márk. Ev. napján.	I [133a]
Sz. Jakab. sz. filep napján	XII [138b]
Sz. kereszt fel talá. napján	XX [142b]
keresztelő sz. János napján	XXXIV [149b]
sz péter. sz. pál napján.	XLIV [154b]
sarlos B. Aszszony napján	LVIII [161b]

⁵ 232 [Második 2-es javítva, talán 1-ből; a tinta összefolyt.]

[2b: üres] [3a:] Esztendő által valo vasárnapokra, és a legg fővebb Innepre rendeltetett Epistoláknak, és Évangéliumoknak, kérdéseket, és feleleteket, valo magyarázattya.

HUSVÉT VASÁRNAPJÁN

Imádság

oh' Istenünk ki mí nekünk a mái napon meg nyitottad.⁶ az örökké valo boldogságnak kapuját, agyőzedelem által, a melyet a te egyetlen egy Fiad vett. ahalálon. segittsed mi bennünk kívánságinkot melyet nekünk adtál, meg előzvéen kegyelmedel kérünk tégedet ami urunk J.k.

Epistola.

szent Pál. 1 Cor. 5. 7.

Tisztittsátok ki arégi kovászt. hogy uj tésták legyetek, a mint hogy kovásztalanok vattok, mert a mi husvétunk a kristus meg áldoztatot, az okáért lakozzunk, nem a régi kovászal. sem agonoszságnak, és álnokságnak. kóvászával, hanem a tisztaságnak. és igazságnak. kovásztalanival.

[3b:] Magyarázat

K Mitsoda régi kóvás az. a melyből az Apostol akarja hogy ki tisztaltunk.?

F Az, az ó embernek rendeletlen kívánsági, a mellyekből ki kel tisztaltunk, hogy azt a valóságos husvétí Bárányt ehezzük. a ki is

⁶ meg <meg> nyitottad. [Törlés a sor elején.]

akristus, részesülvén abban a nagy áldozatban, a melyben magát ajánlya érettünk, az ő Attyának, és magát adgya nekünk eledelül: ki tisztulunk akor, a régi kovászból; a midőn el hagyuk ateremtett állatokat, akiket szerettük, meg zabolázuk rosz indulatinkot. lelkünknek betegségit a penitentiával meg gyógyittyuk, és ki vettyük szívünk-ből mind azt, valami még ótt meg maradot. a vétéknek meg romlásából.

K Hogy lehet új tésztáknak lennünk?

F Ugy hogy öltözünk az új emberben., a ki is a kristus, az ő akaratyát, és tanítását kövessük, és az ő lelkében éllyük, úgy hogy ennek a szonak Pascha, magyarázattya szerént, mely által menetelt téssen, ami husvétunk, által menetele légyen avétekből, az igazságra, a magunkhoz valo szeretetnek., az Isteni szeretetre, az Ádám életyéből, a kristus életére, ez idegen földről. a Mennyei hazánkban.

15 [4a:] K Mit kíván még töllünk az Apostol., hogy jól szentelhessük a husvétot?

F Azt kívánnya, hogy azt. ne agonoszságnak, se ne az álnokságnak kovászával tisztellyük., hanem a tisztaságnak, és az igazságnak. kovásztalan kenyerével, az az, tiszta penitenzia tarto szível, és Istenhez ragaszkodo igaz szeretettel. az ilyen tisztaság nem tsak husvétban szükséges. hanem minden időkben, mert a keresztyéni élet. szüntelen valo husvét, és egy keresztyének szüntelen kel részesülni. a fel támadot kristusnak új életében. a mely más képen meg nem lehet, hogy ha tsak szüntelen ellene nem mondunk az ő ember rosz indulatinak, és szüntelen nem nevedünk az Isteni szeretetben, a melynek végig kel tartani.

K. Ez a tisztaságban valo létel. a melyre int az Apostol parantsolaté.?

F A nem parantsolat hogy még kezdettől fogvást, mindenkor abban atekélletes tisztaságban legyünk, és minden motsok, és fogyatkozás nélkül, mert alehetetlen, hanem, arra int, hogy minden erőnk-ből[?] azon legyünk, hogy hová tovább tisztábbak lehesünk, és minden nap igyekezünk atekélletes tisztaságra, ebben ez életben azt el nem érhettyük, hogy oly tiszták legyünk, [4b:] hogy már nagyobát nem lehetne kívánni, de azzal tartozunk, hogy minden tehetségünk-ből igyekezünk azt el érni, hogy el hagyuk azokat a fogyatkozásokat, melyek előnk-

? [Javítás: *erőkből*ből, más színű tintával, *n* betűnek sor alatti beszúrásával.]

ben állanak, és azon igyekezünk szüntelen. hogy magunkból ki vessük a meg maradot ó kovászt, a mely más képen meg szaporodnék, és meg gyengítené az Isteni szeretetet, és meg rontaná szívünket.

Évangélium.

szent⁸ Mark. 16. 1.

Es mikor el mult volna a szombat, Maria magdolna, és Mária ajakab⁸ annya, és Salomé keneteket vásárlának, hogy el menvén, meg kennék Jésust, és igen regel a szombat első napján, akoporsohoz menének, már a nap fel kelve, és mondgyák vala egy másnak, kitsoda hengeritti el nekünk a követ, a koporso ajtajáról. és tekintvén láták, hogy a kö el volna hengerítve. mert igen nagy vala, és bé menvén, akoporsoba,¹⁰ látának egy ifiat ülni. jobb kéz felől, fel öltözve. fejr hosszú ruhában., és el rémulének, ki mondá nekik, ne féllyetek. a meg feszítettett Názáreti Jésust keresitek. fel támadot, nintsen itt, imé ahely, ahová tették ötet, de menyetek el, mondgyátok meg atanit-[5a:]ványinak, és Péternek. hogy elötöket, vészi Gallilaeában, ót meg láttjátok ötet,¹¹ a mint meg mondotta néktek.

A máj Évangéliumnak magyarázattya, egy a tegnappival. .

HUSVÉT HETFÜN.

Imádság.

oh Istenünk. aki ahusvét innepének bé töltésével, a világnak szükségire valo orvoságot adtál., gyakorollyad⁹ népedel. menyei ajándekidot, úgy hogy boldog szabadságban élvén, az örökös élethez közel¹⁰ gesen. a mi urunk J. k.

Epistola.

act. apos. 10. 37.

Ti tudgyátok. hogy ige lött az egész judaeaban. mert el kezdvén. Gallilaeától¹⁰ fogva. a keresztség után, melyet János predikállot, a

⁸ szent [nt — betük javítva.]

⁹ gyakorollyad [Első l—d-ből javítva.]

¹⁰ <az> Gallilaeától

Názáreti Jesust miképen kente meg az Isten szent Lélekel., és erővel. ki széllyel járt. jól tévén, és meg gyógyítván mindeneket, akik az ördög-től le nyomatatva valának. mert az Isten vala ő véle, és mi tanui vagyunk mindeneknek. a miket tselekedet a sidok tartományában. és⁵ jérusá-[5b:]lemben. kit meg ölték, fel feszítvén a fára. ezt az Isten fel támasztá harmad napon, és nyilván meg jelenté ötet. nem az egész népnek., hanem az Istentől elevé el rendeltetett tanuknak. nekünk. a kik ettünk, és ittunk övéle. minek utánna fel támadot halotaiból., és meg parantsolá nekünk., hogy predikállyuk a népnek, és bizonyitt-¹⁰suk, hogy ő az, aki az Istentől. birojává rendeltetett az eleveneknek. és a holtaknak. erről minden proféták bizonytságot tésznek. hogy a bűnnek botsánattyát. az ő neve által veszik. minnyájan. akik ő benne hisznek.

Magyarázat

K. Mitsoda kenet az, a melyet akristus vett a szent Lélektől?

¹⁵ F Az, az Isteni természetnek, a szent Emberségel valo meg egyezése. a mely lett az Isteni Igében, a meg testesülésekor. és akegyelmeknek bősége., melyeket vett úgy mint ember., hogy azokat az Anyaszent egyházára hintse., az a kenet, a szent Léleknek tulajdonittatik, mint akitől ered, minden kegyelem, és szenttség, és a kristusnak, az a szeretete, a melyel munkálodot, és munkálodik minden nap Anyaszent egyházában.

[6a:] K. Ez a szent kenet, tsak egyedül; a kristusban foglaltatik?

F Egyedül ő benne nem foglaltatik; mivel ő azt közli a keresztyéne-
kel, kik tagjai az ő testének. és a kik, az ő lelkével élnek. ugyan²⁵ által is részesek, az ő királyi papságában. az által is veszik azt az erőt. a keresztségben. és a bérmlásban. a melyel győzedelmet vehessenek rosz hajlandóságokon. és magokot ő általa az Istennek fel áldozhasák, azért is neveztetnek. Christianusoknak, akristusrol.¹¹ a mely téssen. fel kenettett.

³⁰ K. kitsodák azok, akiknek, bizonytságot kel tenni mostanában akristus tsudáiról. és titkairól. melyeket tselekedet, valamint azokrol tettek. az Apostolok, a martyrumok. az első időkben.

F Azok minnyájan akeresztyének, akik hitelkel, és jó élettylekel tartoznak közönségesen bizonytságot tenni. akristus tanításiról. tsele-

¹¹ <mely> akristusrol. a mely

kedotiról, szenvedésiről, haláláról, és fel támadásáról, ugy annyira hogy akik őket látták., meg emlékeznek azokról. a miket ő tselekedet, és tanított. eszerént tésznek rolla vallást az emberek előtt. a Martyrok, vérek ki ontásával tettek¹² vallást., az ő tanításának [6b:]
4 igamúgáról. és életének szenttségéről; a keresztyének is tartoznak mostanában mindent el veszteni, és szenvedni, az Évangéliumért. hogy ha, a szükséges.

K A kristus fel támadása után., miért nem mutatá meg magát, az egész népnek?

10 F Mert avilág az ő ellensége lévén; részt nem vett az ő szenvedő életében, méltatlan vala tehát arrais hogy részesüllyön. az ő fel támadásának titkában, és az ő új életében. meg mutatá magát barátinak, akiknek hirdetni kellették a mit láttak, meg fogja még magát mutatni. az örökké valóságban, azoknak, kik szeretettel engedelmeskedtek néki, és reszelteti is őket, ditsőségében, mert részt vettek volt. szenvedéseiben.

K. A híveknek. mitsoda elmével kel tekinteni., azt a szabadságot. melyet a kristus vett mint ember, hogy meg ítélhesse. az eleveneket, és aholtakat?

10 F Félelemel kel nekik tekinteni. az¹³ ő ítéletit; és erre valo nézve. idején kel ahoz készülni. hogy ötet kövessék, hűségel. és az ő elettyek, hasonlittson az ő életéhez, el kerülven szorgalmatoságal. mind azt, valami nekik nem tetzhetnék, és valami haragjában ejthetné őket, nagy vétkes vak merőség volna, meg bo-[7a:]szontani abirót, és meg
14 bántani azt, akinek kezében vagyon a mi örökös sorsunk. valamint tselekesznek mind azok, akik meg vetik a kristusnak szegénységit, alázatoságát, és az ő Évangéliumának igazságit.

K. Mitsoda gondolatban kel lennünk a midön láttyuk hogy a¹⁴ proféták bizonyságot tésznek, akristusrol.?

10 F Arra abizonyásgra valo nézve, el kel magunkal hitetnünk, hogy mindent, valamit tselekedet, szenvedet, és tanított, igaz, és azt bé kel tellyeséggel vennünk, hogy ő az Isten Fia, az Attyához hasonló, és véle egy Isten, valamint ezt maga meg mondotta, és meg bizonyította annyi sok tsudákal, és szenttséges életével; és mind ezek, egészen meg
14 egyeznek azokkal; a miket ő felölle mondottak a proféták, meg testesü-

¹² tettek <rolla> vallást,

¹³ az<t> ő ítéletit;

¹⁴ a <sz> proféták

lése előtt sók idővel; ez igen nagy bélyege¹⁵ az Istenségnek, és az igazságnak.

K. Elegendőé, akristusban valo hitel. abünnek botsánattyára, mivel szent péter ugy tettzik ezt mondaná. ?

- ⁵ F Elegendő a kristusban hinni, de elő, és szeretettel valo munkálodo hittel; ezis az értelme a szent péter szavainak, nem elegendő aki nyilatkoztatot igazságokat hinni, magtalan. és tsak elmékedő hittel, hanem ahoz kel szabni életünket, és követni az Évangéliumot, melyet hiszünk, mivel más képen nintsen üdveség; ezért mondgya ¹⁰ szent Jakab.¹⁶ hogy a hit tselekedet nélkül meg holt, az ördög. [7b:] is hiszen. és retteg, de azért nem üdvezül. jac. 2. 17. 19

Évangélium..

szent. luk. 24. 13.

- És imé ketten¹⁷ ő közzüllök azon nap mennek vala, egy Emmaus nevü kastélyban, mely hatvan futamatni földön vala Jérusálemtől, és ök szolnak vala egy másal mind azokrol. a mik történtek vala, és lön. ¹⁵ midön beszélgetnének, és kérdezkednének., egy más közöt. ő maga Jésus is el közelgetvén. vélek mégyen vala, az o szemek pedig tartoztatva valának. hogy meg ne üsmérnek ötet, és mondá nékik, mitsoda beszédek ezek, melyeket köztetek forgattok mentetekben., és szomoruaak vagytok., és felelvén egyik, kinek kléofás neve, mondá néki, te ²⁰ vagyé egyedül jövény jérusalemben., és meg nem tudtad a mik abban lettek a napokban kinek ő mondá. mitsodák., és mondának, a Názáreti Jesus felöl: kí profeta férfiu volt, hatalmas atselekedetben, és a beszédben. az Isten, és az egész nép előtt., és mi modon adták ötet a fő papok, és a mi fejedelmink a halálnak kárhoytatására, és meg feszítették ötet, ²⁵ mi pedig reméllyük vala, hogy ő szabaditaná meg Izraelt; és most mind ezek felet, harmad napja ma, hogy ezek lettek. de némely közüllünk. valo aszszony állatok. is. rettentének [8a:] minket. kik virrata előtt. a koporsonál voltak, és nem találván az ő testét, viszá jöttek. mondván. hogy ök Angyali látást is láttak volna. kik élni mondgyák ³⁰ ötet. és némellyek közüllünk akoporsohoz menvén, ugy találták, valamint az aszszony állatok mondották. ötet pedig nem találták, és Jésus

¹⁵ bélyege [g—d-ből javítva.]

¹⁶ Jakab. [Második a—e-ből javítva.]

¹⁷ ketten <ketten>

mondá nékik, oh' balgatagok, és késedelmes szívűek, mind azoknak el hitelére mellyeket a proféták szollottak., nem ezeket kellett szenvedni akristusnak, és ugy bé menni az ő ditsőségébe. és el kezdvén Mojaenen. és mind a profétákon; magyarázza vala nékik, minden ⁸ irásokban. a mellyek ő felöle valának, és a kastélyhoz közelgetének. a hová mennek vala. és ő tetteté hogy meszszebb menne, és kényszerítették ötet, mondván maradgy velünk., mert bé estvéledik. és már el hanyattlot a nap. és bé mene¹⁸ övélek, és lön midön le telepednék vélek, vévé akenyeret, és meg áldá, és meg szegé. és nékik nyujtgya-
¹⁰ vala, és meg nyilatkoznak az ő szemek., és meg üsmérek ötet. és ő el enyészék szemek elöl; és mondák egy másnak. nem gerjedez valaé a szívünk mi bennünk., midön szollana az uton. és meg nyilatkoztatná nékünk az irásokot, és fel kelvén azon orában vissza térének Jérusálembe, és találák egybe gyölve atizen egyet, és azokat akik vélek valának. **[8b:]** mondván, hogy fel támadot az ur bizonyal. és meg jelent símonnak. és ök elő beszéllek vala. amik az uton történtek vala, és mint üsmérték meg ötet, akenyérnek szegésében.

Magyarázat

K. Mit tanulhatunk a mái Évangyéliumban lévő két tanítványoknak példájokból., akik az uton beszélgetének az üdvezítő haláláról?

¹¹ F Azt tanulhattuk, hogy amidön Isten félökel. vagyunk egy társaságban., a sok hejában valo; és haszontalan beszéd helyet., az Istennek tsudálatos munkáiról. kellene beszélgetni., arról., amiket a kristus tselekedet mi érettünk, ami hivatalinkról, és az üdveségről; vigasztalván, és oktátván. egyik amásikunkot, ahitben. és az Isteni ¹² szeretben.

K Mire tanít minket, ezen két tanítványnak, a kristus haláláért valo szomorúságok.?

F Arra tanít; hogy egész életünkben kellene siratnunk vétkeinket. és sok olyan keresztyéneknek vétkeket, a melyek oly gyakorta fel ¹³ fészítettik az urat., és másodsor is meg ölik haszontalanná tévén az ő halálát. és szenvedésit, el öltvén szivekben kegyelmét, hogy ha pedig szívünkben viselnök ezt az üdveséges szomorúságot. az ő szeretével együtt, ő mi közöttünk **[9a:]** maradna. és azon belső vigasztalását

¹⁸ mene [Első e—o-ból javítva.]

adná. mint a melyet éreztek ezek atanítványok., az ő társaságában. noha ők azt nem tudták.

K. Miképpen gondolkodának. a kristus fel támadásáról.?

F Ugy anyira meg háborodtak vala, az ő halálán. hogy ámbár még⁵ előre megmondotta volna is nékik harmad napján valo fel támadását, mind azon által, ugyan azon a napon kezdének meg tsökteni, az iránt valo reménségben. ugyan, ez is történik sok olyan keresztyénekel. a kik nyughatatlanságból., és az elmének gyengeségéből. azt gondolják hogy egészen oda vannak, amidön valamely keserves állapotban¹⁰ esnek, ugy tettzik mint ha az Isten uttyait akarnák igazgatni, a midön azok ellenkeznek szándekjokal., és tanátsok szerént rendelni akarattyát, holot tellyeségel el kel azt magunkal hitetnünk, hogy az olyan állapotban²⁰ valo létünket, az²¹ Isten tsak azért engedi., hogy meg próbállyá hitünket, hogy könyörgésink buzgobbak legyenek, és¹⁵ hogy reméllyük reménség felet is, hogy olyan formában tellyesíti bé akarattyát, a mely Anyaszent egyházának, és szolgainak hasznokra lészen, hidgyük tehát erős hittel, hogy minden meg lett, és leendő dolgoknak, ura az Isten, semmi az ő rendelése, és engedelme nélkül, nem történik; [9b:] hogy a rosztat., vagy a nyomoruságot, az ő választatinak üdveségékért, és a maga ditsőségiért²² engedi meg, és hogy egy szoval., minden jóvokra fordul azoknak, kik ötet szeretik.

K. Az Isten Fia tilttya²³ nékünk hogy felebarátunkot bolondnak mondgyuk. mitől vagyon tehát, hogy tanítványit balgatagoknak nevezi?

F Az üdvezítő ezt a szót bolond, vagy balgatag. nem magát a szót kárhoztattya, hanem, a haragot. és a mérget, a melyel azt mondgyuk felebarátunknak, gyalázattýára, az olyan szók melyek gyalázatosoknak tettzenek. már nem azok. mondgya szent Agoston., a midön. a felebaráti szeretet mondattya azokat, ezen indulatból. mondá az³⁰ üdvezítő a²⁴ tanítványinak hogy balgatagok, meg akarván vélek éreztetni hogy kitsiny hitűek, és hogy magokban szállanának, az ilyen orvoságokkal kel némelykor élnünk., hogy meg gyógyithasuk az Atyánk Fia lelki sebeit, fő képen, hogy ha valamiben felyül haladgyuk ötet. és

¹⁰ állapotban <vannak,> esnek,

²⁰ állapot<unk>ban

²¹ az <Is> Isten [Törlés a sor végén.]

²² ditsőség<gekért>giért

²³ tilttya [y—s-ből javítva.]

²⁴ a [Beszúrás.]

hogy ha olyan formában tselekeszük, a melyért el hitetheti magával hogy *tsak* az ő hozája valo szeretetért, és az ő jóvára tselekeszük, ezen okból hívá szent János a farisaeusokat viperáknak, szent István a sidokot kemény szívűeknek,²⁵ és környül metéletleneknek, szent pál a ga-[10a:]lata bélieket, halgatagoknak, és akristus maga, az ellen-sógit, két színűeknek nevezi,

K. Mit monda még az ur akét tanítványinak, hogy meg gyözhese hitetlenségeket?

F Meg monda nékik, hogy szükséges volt a kristusnak szenvedni. ¹⁰ elméjekre adván, hogy ötet úgy tekintsék, mint Messiást, mivel a proféták meg mondották vala, hogy szenvedni fog, és hogy a szenvedésnek uttyát választotta volt az Isten, hogy azon munkálodgya az emberi nemzetnek üdveségit, azt monda, hogy szükséges volt, a kristusnak szenvedni, és úgy bé menni ditsőségiben, előnkben akarván ¹⁵ adni ezt anagy igazságot, hogy ha ami fejünkben, akinek örököse a meny ország-, még is szenvedésel kelleték oda bé menni, atagoknak nem lehet arra más utat keresni, ez így lévén, egy keresztyének, hogy ne kellene utálni atunya, és kényes életet., mivel a bé zárja előtte, a menynek kapuját; és hogy ne kellene szeretni a sanyargatást, és ²⁰ apenitentziát., mivel a bizonyosá teszi, választatását.

K Az üdvezítő miért nem üsmérteté meg magát a tanítványival. a midön vélek beszélle, hanem a midön a kenyeret meg szegé.?

F Azért hogy nékünk meg mutassa a nagy szent [10b:] Gergely szerént, hogy a szent²⁶ parantsolatoknak, nem ahalgatásáért, hanem ²⁵ azoknak végben viteliért világossittatunk meg akegyelemel; és jól meg nem lehet fogni az Isten szavát, hogy ha tsak azt, bé nem töltik tselekedetel.

K. Az üdvezítőnek beszélgetése mit okoza a két tanítványnak szívekben.?

F Meg vallák egy másnak, mihent el enyészék előllök, hogy az ő szívek éget az uton, a midön vélek, beszéllet, és magyarázta nékik az írásokot, hasonlot kel mivelni bennünk az Isten szavának, a midön azt halgattuk, vagy olvasuk alázatoságal., ezen két tanítványnak példája, a szemünkre hánnya, nékünk lágyságinkot, a melyel ³⁰ halgattuk, vagy olvasuk az Isten ígését, mivel minek utánna, azokat hallottuk, és olvastuk volna, ugyan abban ahidegségben maradunk

²⁵ szívűeknek [Javítás: *fejűeknek*ből.]

²⁶ szent [Beszúrás.]

amelyben voltunk annak előtte, noha mindenik azt tarttya maga felől, hogy nagy szeretettel vagyon az Istenhez. azt pedig tselekedetel kellene meg mutatni. mitől vagyon. hogy meg maradunk abban. ahidegségben. ? attol, hogy a szeretetett tsak abban tarttyuk hogy az elmét erőltessük a szeretetnek tselekedetire, a mely velünk el hitesse., hogy az Istent szerettyük. ezért²⁷ [11a:] is vagyon. hogy tsak a földi dolgokat²⁸ kíványuk, és igen kevesé a menyeciket, ugyan ez is nem engedi, hogy akristus szóllyón szívünknek, és hasonló tüzet gerjeszen bennünk, mint a melyet éreztek atanitványok.

¹⁰ K Miért teszik azt fel., hogy a kenyér szegésben üsmérteté meg magát, az ur, aket tanitványival?

F Meg akarják nékünk mutatni; hogy az Eucharistia, amelyet, az irás, ezekel a szokal nevezi kenyér szegés, kut feje, a világoságnak, és a szeretetnek, és hogy a legg nagyob kegyelmit, ezen szenttségben, közli mi velünk, ugy anyira, hogy ha olyan gyakorta, valo. Commu-
¹⁵ nioink után is, nagyob hitünk, és nagyob Isteni szeretetünk nintsen, hogy ha ő véle. nagyob egyesülésben nem vagyunk, attol²⁹ vagyon. hogy nem járulunk ahoz tiszta szível., és azzal a buzgoságal., a melyel akarja hogy ahoz a szent asztalhoz járullyunk, mivel amái Évangyé-
²⁰ liumban meg láttyuk, hogy a Communiohoz valo valóságos készület. az Isten ígénének, olvasásából és a buzgó szeretetből áll.

[11b:] HUSVÉT KEDDIN

Imádság

oh' Istenünk. aki szüntelen szaporittod Anyaszent egyházadot., ujjab fia kot adván nékie. adgyad hogy szolgálid meg tarthassák. keresztyéni életetek., akeresztség szenttséginek kegyelmit., a melyet
²⁵ vették ahit által, ami urunk J. k

Epistola.

act. apos. 13. 26.

Atyám fiai férfiak, Ábrahám nemzetének fiai, és a kik közöttetek az Isten félik, néktek küldetett, ez üdveségnek ígéje, mert akik Jéru-sá-

²⁷ ezért [11a:] <vagyon> is vagyon.

²⁸ dolgokat <szerettyük,> kíványuk,

²⁹ attol <va> vagyon. [Törlés a sor végén.]

lomban laknak vala, és annak fejedelmi, ezt nem üsmérvén, és a proféták szókatit, melyek minden szombatol olvastatnak, meg itélvén, bé tellyesítették, és semmi okot ahalálra nem találván ő benne, meg kérék pilátustol, hogy meg ölnék ötöt, és midön el végeztek volna mindeneket, mellyek ő felölle irva valának, levévén ötöt a fárol, akoporsoba tevék ötöt, az Isten pedig fel támasztá ötöt harmad napon, halottaiból ki sok napokon láttatott azoktol; kik együt fel mentenek vala ő véle Gallilaeából.³⁰ Jérusalembe, kik mind eddig tanoi ő néki a községhez, mi is, azt az ígérített hirdettyük néktek., mely az Atyáinkhoz³¹ lött, mert ezt az Isten bé tellyesítette a [12a:] mi fiainknak, fel támasztván a Jésust, a mint a második soltárban is irva vagyon. Én Fiam vagy te, én ma szültelek³¹ tégedet.

Magyarázat.

K. kitsodák azok, akiknek szent pál mondá, hogy el küldetet az üdveségnek ígéje.?

- ¹⁸ F. Azok, az Ábrahámnak fiai, és azok, akik az Istent félik, azért beszél ilyen formában., mert az Istennek ígérési, a szent pátriárkákot³² illeték; és Davidot, a kinek nemzettségéből kellett születni akristusnak, test szerént; de a pátriárkának, test szerént valo maradéki méltatlanoká tévén magokat, azokhoz az ígéretekhez, és meg vetvén, az üdveségnek, ígését, melyet az Apostólok a pogányok köziben vitték, a kik is a sidok, helyében tétetének, és a kik nem tsak Ábrahámnak lettek fiaivá, követvén ötöt hitében, hanem még a³³ kegyelemből, az Istennek fogadot fiaivá, mert nem³⁴ minnyáján, akik Ábrahám maga, minnyáján fiak, mondgya szent pál, hanem az ígérletnek fiai számláltatnak, a mag közibe. rom. 9. 7. 8. meg másut azt³⁵ mondgya, hogy Attyok lenne minden hívőknek, kik környül metéltelenek, és Attyok légyen a környül metéltelenek is, kik [12b:] környül metéltelenségében valo hülének nyomdokit követik. rom. 4. 11. 12. ennek láttyuk bé tellye-

³⁰ [Íráshiba:] Gallilaeából. [Gal: szótag fölött áthúzott vessző, ae fölött fölöleges ékezet.]

³¹ szültelek [ü — javítva olvashatatlan betűből.]

³² [Javítás beszúrással: pátriárkákotból.]

³³ a [Beszúrással.]

³⁴ nem [Beszúrással.]

³⁵ azt [z—d-ből javítva.]

sedésit mivel a pisidiai Antiochiában lévő sidok káromlásal meg vetvén az Isten igéjít. szent pál. és szent Barnabás. vakságokban hagyván őket. a pogányokhoz vívék, act. 13. 45. 46.

⁵ K Vannaké olyan³⁶ keresztyének, kik valamint a sidok, nem akarják az üdveségnek igéjít bé venni, ?

F Igen is sokan vannak olyanok, kik inkább szeretik meg romlot sziveket követni. mint sem bé venni azokat az Évangyéliumi tanításokat. a mellyeket nékik hirdetnek, az ur szolgálai, noha tsak azoknak léznek azok üdveségesek, akik azokat szeretettel követik. kiki maga t¹⁰ t¹⁰ttzése szerént valo tudományt tsinál magának, és ugy magyaráza az Évangyéliumot, hogy kedvezen rosز hajlandóságának, egy fősvény, gyűlöli a keresztyéni szegénységet, és az adakozást, egy kevély³⁷ és egy nagyra vágó. az alázatoságot, egy kényes, és egy torkos, a penitentiát, és a szenvedést, egyik is ezek közül; nem szereti halgatni az o¹⁵ llan³⁸ igazságot. a mely ellenkezik rosز kívánságokkal. és mindenik azt mondgya szívében, valamint egy profétánál olvasuk, *szollyatok nékünk kedves dolgokat, lássatok nékünk [13a:] tévelygéseket; vegyétek el töllem az utat; térítsétek el tőlem. az ösvényt, szűnnyék meg, a mi ortzánk előtt. az Izrael szente. Isa. 30.³⁹ 10. 11.*

²⁰ K. Mitsoda értelemel mondgya szent pál. hogy a sidok bé tellyesítették aproféták mondásit., halálra ítélvén akristust ?

F Mert a proféták meg jövendölték vala, hogy a sidok meg ölik ötet., ez így lévén, az Isten engedelmeböl a mi hitünk meg erősítésére vált, az ő hitlenségek, mivel valamit mondottak volt., a meg⁴⁰ lett, az o²⁵ jövendölések bé tellyesedet. és abban, semit nem lehet kételkedni, hogy akit meg vetettek, és halálra ítéltek, hogy a ne lenne, a meg ígért Messiás, és a meg váltó, ebből a következik; hogy valamit a Messiás tanított, a tekélletes igazság.

³⁰ K kitsodák azok, akiknek bizonyságokkal. akarja meg bizonyítani szent pál akristus fel támadását ?

F Azok az Apostolok, és a tanítványok, akik ötet üsmérvén, véle lakván, és társalkodván, meg nem tsalhaták magokat. ezek a bizonyságok, akikhez küldi a sidokat, hogy meg tanullyák. töllök az igazságot,

³⁶ olyan <sidok.> keresztyének,

³⁷ kevély [után áthúzott vessző.]

³⁸ [Íráshiba:] ollan [másutt mindig *y*-nal.]

³⁹ [3—1-ből javítva.]

⁴⁰ a meg <me> lett, (<me> után még egy betű kezdő része, de nem vehető ki.]

azok nem üsméretlenek, se felöllök nem lehet gyanakodni. ezek haza fiaí, az igazságról., életek veszedelmével tésznek⁴¹ [13b:] bizonytságot, és azt sok számú tsuda tételekel erősíttik.

K Mitsoda ígeret az, a melyről szent pál mondgya hogy az, attyok-hoz lött ígeret?

F Az, a melyel meg ígerte vala Isten az embereknek. hogy meg váltót fog nékik adni. akinek fel támadásában, tellyesedet bé az ígeret, mivel, ha fel nem támadot volna, azt hitték volna felölle. hogy kételenségből, és szükségből holt meg valamint a több emberek, de fel támadván. ígereti szerént, tartozunk elhinni, hogy szabad akarattýából holt meg, valamint ezt meg mondotta vala sok idővel annak előtte, Isaias proféta. 53. 7. hasonlot mond magais az Évangyéliumban. az üdvezítő, Joan. 10. 18. ebből következik, hogy hatalma vala. magát fel. támasztani. halála után, emeg különbözteti tehát ötet. atöbb emberektől. *Én tészem le azt magamtól. hatalmam vagyón. annak le vételére, és hatalmam vagyón annak fel vételére,* szükséges vala tehát az ő halála, hogy áldozattýával el törölné vétkeinket. de az is szükséges vala, hogy fel támadgyon. hogy valóságosan. meg bizonyíthassa, igazságsát, mind annak. valamiket tanított, és hogy bizonyos zá-[14a:]lagját adgya nekünk az üdveségnek, melyet nekünk meg érdemlet halálával.

K Mire tanít minket a kristus halálával, és feltámadásával?

F Fel támadásával. meg mutattya nekünk a tzélt, a melyre kel igyekeznünk, a ditsőséget. melyet nekünk készít, tsak kérjük ő tölle. annak a ditsőségnek szeretetét. meg fogja halálával mutatni nekünk, azt az utat, a mely arra viszen, és a melyen oda érkezhettünk. az az út pedig nem más, hanem a keresztnek., és a sanyargatásnak uttya.

Évangyélium

sz. luk. 24. 36.

Midőn pedig ezeket beszéllik, meg álla Jesus közöttök, és mondá nekik,⁴² békeség néktek, én vagyok ne féllyetek, meg haborodván pedig. és meg retenvén, azt vélik vala, hogy lelket látnának, és mondá nekik, miért haborodtatok meg, és gondolatok mennek fel atí sziveitekbe, lássátok. kezeimet, és lábaimot, mert ennen magam vagyok,

⁴¹ tésznek [nek: rag őrszószerűen, külön sorban a sor végén, lap alján.]

⁴² nekik, [í-é-ből javítva.]

tapogassátok meg, és lássátok, mert aléleknek⁴³ husa, és tsonttyai nintsenek, a mint láttjátok hogy nekem vagyon, és mikor ezt mondotta volna, meg mutatá nékik kezeit, és lábait, midön pedig még sem hinnének; és örömkben tsudálkoznának, mondá [14b:] nékik, 5 vagyoné, itt valami ennetek valo, ökk. pedig hozának néki egy darab sült halat. és lépes mézet, és mikoron ett volna előttök vévén a maradékot, nékik adá, és mondá nékik, ezek az ígék. mellyeket szollottam néktek, midön még veletek volnék. hogy szükség bé tellyesedni mindeneknek. mellyek irva vannak a Mojses törvényében. és a profétákban. és a soltárookban én felölem, akor meg nyitá elméjeket, hogy 10 meg értenék az irásokot. és mondá nékik, mert így vagyon meg irva, és így kellet a kristusnak szenvedni, és fel támadni halottaiból. harmad napon., és predikáltatni az ő nevében. a penitentziának. és a bűnök botsánattyának, minden nemzetségek⁴⁴ közöt el kezdvén jérusálemtől.

Magyarázat

15 K. Miképpen bánék akristus az Apostolival. a midön meg jelenék nékik fel támadása után?

F Nem szolla nékik se szenvedésiről, se ellenségeinek kegyetlenségekről, és igazágtalanságokról. se önékik magoknak szemekre nem hányá, hogy olyan könnyen, el hagyák ötet, hanem tsak azon igyekezek., 20 hogy vélek el hitethesse, fel támadásának igazságát, ezen nagy példából. tanullyuk meg [15a:] hogy ellenségink ellen ne szöllünk, se felölök haragal ne beszéllyünk. az után, hogy üldözésektől meg menekdünk, se azt ne szenvedgyük, hogy mások is gyalázzal illessék., hanem hagyuk az Isten ítéletire, aki bizonyosága, és ítélője hamiságoknak, és ártatlanságunknak, azt is meg tanulhattuk, hogy meg engedgyünk jó akarainknak, hogy ha valamely tartalékból. el hagynak minket szükséginkben, és ha, annyiban meg nem segítnek minket, a menyiben várhatnok tollök

K. Az üdvezítő nem feddé meg őket?

30 F Nem hogy meg feddette volna őket hálá adatlanságokról, de még tsudálatra méltó, kegyes szókkal szolla hozájok, sött még békeségit adá nékik, a melyet az emberek. leg inkább ohajttyák. felyül is haladgya

⁴³ lélekk [A második k-t és a rövidítést jelölő ~ vonalat utólag írta be halványabb tintával.]

⁴⁴ nemzetségek(nek) közöt

ez abékeség, az emberi gondolatokat a melyet anyi munkáji, és szenvedési által érdemlette meg nékik, és nyerte meg vére árrán.

K Minek utánna békeséget adot volna nékik, miért mutatá meg kezeit. és⁴⁵ oldalát?

F Mert meg akará velünk értetni, hogy a szivbéli békeséget, a szenvedések, és ajó tselekedetek lehet meg nyerni, a melyeket jelentik akezek, és az Isteni szeretettel, melyet jelent az oldal.

[15b:] K. Mit téznek ezek a szók, valamint az en Atyám el küldöt enyemet., ugy én is el küldelek titeket?

F Azt teszük, hogy valamint a mi urunk az Attyától vette. az Évangyélium, és abün botsánattyára valo hatalmat, ugyan vélek is közli azt a hatalmat, hogy azzal, élhessenek szolgálattyában, ebből ki tettük hogy ugy lehet valakinek élni az Anyaszent egyházban. azal ahatalomal., hogy ha arra tölle hivattatot, és ha azt, tölle vette, ugy is lehet, annak köteleségeit hasznal bé tölteni, mivel, ha másképpen akarná magát ártani az egyházi hivatalokban, olyan lenne, mint a ragadozo farkas.

K. Mitsoda hatalmat ád az ur Apostolinak, ezekel a szokal. *A bünök meg lészen botsátva, akiknek meg botsáttyátok, és meg lészen tartva, akiknek meg tarttyátok.?*

F Hatalmat ád nékik a bünöknek meg botsátására, vagy meg tartására, ugy hogy akár meg botsássák azokat, akár meg tarttsák, ugy mint néki hely tartoji, és egyházi szolgálai, avétek valóságal. meg botsátatnak, vagy meg tartatnak Isten előtt. aki az ő ítéleteket meg örösíti az égben., hogy ha azt. üsmerettségel. és értelemel mondgyák ki,⁴⁶ az az, [16a:] abünösnek igazán valo meg gyonására, a midön abünös. valóságos töredelmes. és penitentzia tarto. mivel anélkül,⁴⁷ Isten előtt nintsen bünbotsánat, apapnak meg kel azt tartani mind addig még nem láttya meg térésit, azt akarom mondani, hogy addig⁴⁸ fel ne őrdoza büneiből., valamég abünös valóságos jelit nem adgya, ne tsak szoval., hanem tselekedetel.⁴⁸ meg térésinek

K. A vétkek meg botsátása tsak abbol áll tehát, hogy a pap meg mondgya a bünösnek. hogy a vétkei meg botsátattak.?

F Az üdvezítő, éppen nem ezt érti ezen. rosszul értik, és az Isten oravához téznek azok, kik ezt így magyarázák. a kristus, nem azt

⁴⁵ és <lábait>? oldalát? [A fölösleges kérdőjelet nem törölte.]

⁴⁶ mondgyák ki, [Beszúrással javítva: adgyák ki-ből.]

⁴⁷ anélkül [é — fölött előbb vonalszerű ékezet volt, ezt vesszőre javította.]

⁴⁸ tselekedetel. [Utolsó e — fölött felesleges ékezet.]

mondgya, hogy a papok meg jelenttsék, hogy a vétkek meg botsátat-
tak, hanem hogy valójában meg botsásák azokat, ez olyan törvényes
hatalomból való meg botsátásnak sententiája, a melyet a pap., a
bűnös meg vallására, és vádolására mondgya ki, a mely ötet az Isten
5 kegyelmében. viszá helyhezteni.

K. Miért engedé meg. az Isten. hogy az Apostolok főképen szent
Tamás, kételkedgyenek az urok fel támadásában.

F Meg engedé azért. hogy az Anyaszent egyháznak [16b:] hitét
meg erősítettse, mivel az ő kételkedések, abban modot kerestetet vélek,
10 hogy bizonyosok lehesenek, ennek atitoknak igaz voltárol. az ur, hogy
engedgyen gyengeségeknak, és⁴⁹ el hagyassa vélek kételkedéseket,
meg vizsgálthatá vélek, a kezein, lábain, és oldalán lévő sebeknek helyeit.
meg mutattya nékik testét⁵⁰ és tsonttyait, és az után beszélget vélek,
eszik, és iszik. nem szükségből., se nem gyengeségből, hanem szeretet-
15 ből. és maga meg alázásából, lehetet volnaé jóbban meg bizonyítani.
hogy valóságos, és élő teste volna.

K. Miért betsüllé nagyobra. annak hitét, aki látás nélkül hiszen,
mint annak hitét. aki látás után hiszen?

F Mert az Isten. azt kívánnya töllünk, hogy álhatatosan⁵¹ higgyük
20 mind azt, valamit ki nyilatkoztatott nékünk, ne is kívánnunk mást,
annak meg bizonyítására. hanem tsak az ő szavát, és hatalmát, mivel
ő, önnön maga, az igazság, ebben is áll ahitnek érdeme,⁵² a mely szent
pál szerént. *aláhatatlanoknak bizonyítása.* hebr. 11. l. ezért is mondgya,
hogy *a hit* nem alátásból vagon. hanem, *a hallásból.* azt pedig
25 *hallották,* mert *akristus igéje mindenüt ki hirdettetett.* rom. 10. 17.

K Miért teszi azt fel az irás hogy meg nyitá elméjeket az Apostoli-
nak, hogy meg értenék az irásokot?

[17a:] F Azért. hogy abból meg lássuk, hogy a mi magunk elméjéből.
az irásokot. meg nem érthettyük, és szükséges hogy az Isten meg nyis-
30 sa elménket. és értelmet adgyon nékünk, hogy meg láthassuk a valo-
ságos értelmét azoknak az irásoknak, az irások. nem világosak tellye-
ségel, azokban. sok homályos. és nehéz dolgok vannak, valamint
szent péter mondgya, a szent páل leveleiről. hogy *némellyeket, nehéz*
meg érteni, melyeket atudatlanok, és álhatatlanok, meg hamisítanak,

⁴⁹ <meg vizsgálthatá> és el hagyassa vélek kételkedéseket, meg vizsgálthatá

⁵⁰ testét [Szóvégi t — javítva r-ből?]

⁵¹ [Íráshiba:] álhatasan

⁵² érdeme, [d—m-ből javítva.]

mint egyéb írásokat is, a majok veszedelmekre. 2. petr. 3. 16. hogy ha tellyeséggel világosak volnának, a sidok minden nap olvasván a jövendöléseket, azokat meg értenék, és az eretnekek is meg értették volna, hogy pediglen, jól meg lehesen érteni, azoknak értelmét., az írásokat, az igazságnak, szeretetével, alázatos élő hittel, és az Anyaszent egyházhoz való engedelmeséggel kel olvasni, a kinek is adta akristus, azoknak értelmét. hogy ki adgya, azoknak magyarázattját; a szent Atyák, és a Conciliumok által., az Isten meg üsmérteti az alázatosokat. a titkokot, a melyeket el rejti, a kevélyek előtt, akristus mondása szerént, a szent lélek adgya mindenben az igazságot; és az is taníttya azt belső képen. ugyan öis hinti azt a szivben. ezért is mondgya szent Agoston. hogy az igazságban, a szeretett által lehet menni, erre való nézve, sokat kel könyörögni [17b:] ezért akegyelemért, az Anyaszent egyház tanításához, és a traditiohoz kel folyamodni.

10 K. Mitsoda gondolatban kel lennünk akristus jövendöléséről, hogy minden nemzeteknél fogják prédikálni az ő nevében. a penitentiát, és a bünöknek botsánattját.?

F Azt jó meg gondolnunk, hogy ez a jövendölés. minden nap bé tellyesedik, az Évangyéliumnak az egész földön való predikáltatásával, 20 és hogy mind ennek, mind atöbb jövendöléseknek. bé tellyesedések. arra köteleznek, hogy ne tsak azt higyük. a mit nem láthatunk, hanem hogy még mind azok ajövendölések mellyeket akristus hagyot nékünk. bé tellyesednek, annak idejében, ugy mint a fel támadásunk. és az utolsó ítélet.

25 K Mit mondasz arra, hogy a mi urunk egyszers mind parantsollya hirdetni, a penitentiát, és a bünöknek botsánattját.?

F Azt mondom, hogy azért predikáltattya a bünöknek botsánattját., mert a penitentiát is predikáltattya, mivel azokat, tsak a penitentiával, lehet meg nyerni, mind azon által, azt akarjuk hogy meg botsánák büneinket, penitencia tartás nélkül, noha ellenben, az igazság azt mondgya, hogy ha penitentiát nem tartunk, mindnyájan el vesszünk, ne ki-[18a:]ványuk tehát el választani, egy mástol., a mit az Isten oly igen esze kaptolt., mivel nintsen olyan hatalmu ember, a földön, akinek anyi ereje légyen, hogy meg botsáthassa büneit annak. 30 alí penitentiát nem akarna tartani, azt el is mondhattuk, hogy az Isten sem tselekedheti., nem azért hogy arra hatalma nem volna, hanem azért, hogy az ellenkeznek az ő igazságával. és böltseségével.

Imádság

oh' Istenünk a ki mi nekünk minden esztendőben új örömet adtz a mi urunk fel támadásának innepén, ad meg irgalmaságodbol. hogy a mely innepeket időben szentelünk, azok minket az örök boldogságban vezethessenek a mi urunk J. k.

Epistola.

act. Apost 3. 13.

- ⁵ Abrahámnak. Istene. Isáknak Istene, és Jákobnak⁵³ Istene. a mi Atyáink Istene, meg ditsöitette az ő Fiát a Jesust. kit⁵⁴ ti el árultatok, és meg tagadtátok a pilátus színe előtt, ő azt itélvén hogy el bocsátatnék. ti pedig aszentet [13b:] és az igazat meg tagadtátok, és a gyilkos férfiat kértétek néktek ajándékozgatni, az életnek alkotóját
- ¹⁰ pedig meg öltétek, kit az Isten fel támasztot halottaiból., kinek mi tanui vagyunk. és az ő nevenek hiti által, ezt akit ti láttatok, és üsmértetek, meg erősítette az ő nevét. és ahít mely ő általa vagyon, adta ezt a tellyes gyógyulást minnyájatoknak láttára, és most atyám fiait tudom hogy tudatlanságból tselekedtétek. mint a ti fejedelmetek is.
- ¹⁵ az Isten pedig a miket előre meg hirdetet minden proféták által, hogy a kristusa⁵⁵ szenvedne, így tellyesítetebé; penitentiát tarttsatok azért., és térjete meg,⁵⁶ hogy el töröltessenek atí bűneitek.

Magyarázat.

- K Mitsoda indulattal kel tekéntenünk azt a ditsőséget melyet a kristus véssen fel támadásában az ő Attyától, a halando élet helyet,
- ²⁰ melyet a sidok el vették volt tölle?

⁵³ [Elírás:] Jákobnaknak

⁵⁴ kit [Javítva: *kikből*; a második *k*-ra *t*-t írt.]

⁵⁵ kristusa [Javítva: *krisaból*; *tusa*: <a> fölé írva.]

⁵⁶ meg, <e> hogy el

F Legyünk erős bizodalomal, hogy hasonló képen fog bánni fiaival., kik hogy ha szenvednek, meg is ditsöitetnek véle együt, rom. 8.⁵⁷ 17, meg jutalmaztattya véghetetlen jutalomal [19a:] a gyalázatokot melyeket az emberektől szenvednek, hogy egy hejában valo beszédért, egy kis haszonért, vagy egy mulando életért, a melyet ő érette el vesztek. örökké valo ditsőséget, véghetetlen jókót, és meg⁵⁸ halhatatlan életet fog adni.

K. vannaké olyanok arosz keresztyének között. kik mint a sidok kegyelmet nyernek egy gyilkosnak, hogy meg öllessék az életnek¹⁰ eredetét?

F⁵⁹ Ezt tselekeszik minden nap arosz keresztyének. kik nagyobra botsüllik avilágot rosz szokásival, a kristusnál, a ki nekünk meg érdemlette akegyelemnek életét, eztet tselekedték minden időkben mind azok akik üldözték, és kárhoztatták az Isten szolgait és akik meg mentették, meg is jutalmaztatták agonoszokot., kik nyomorgatták ajókököt. *jaj néktek*, mondgya egy proféta, *kik meg igazütyátok az Istenteleni ajándékokért, és az igaznak igazságá.*⁶⁰ *el veszitek tölle.* Isa. 5. 23. a világ tele vagyon az ilyen igazágtalanságal. és őt gyakorta láttyák meg hüntetni a jó erköltset, és avétket meg jutalmaztatni.

⁶¹ K. Mit tanulhatunk a szent péter példájá-[19b:] bol, a ki a kristus hatalmának, és a benne valo hitnek tulajdoníttya a tsudát melyet ő tett?

F Azt tanulhattjuk, hogy a midön jót tselekeszünk, az ő kegyelmének adgyuk a ditsőséget, és gyarapodgyunk meg ahitben, amely⁶² mindent meg nyer Istentől; az Apostol keményen a szemekre veté a sidoknak vétkeket, de meg is enyhitté beszédit, hogy kétttségben ne ejtené őket, és azt ne mondanák mint kain. *Az én gonoszságom igen nagy, hogy nyerhesek én azért botsánatot.* ez okáért tsak atudatlanságnak tulajdonítá vétkeket. és modot mutata nekik a botsánat nyeresre, a mely mód nem egyéb vala. hanem hogy hinnének abban, a kinek hatalma gyógyította meg a sántát. és meg nyerik lelkek gyógyulását, amint azt meg is nyerték sokan, ebből apéldából láttyuk, hogy nem kel. gyalázattal illetni abünöst, de söt még vigasztalni kel ötet, meg tekintvén azt, hogy az Isten még jót tehet véle, és azó⁶³ vétkeit, nem nagyobítani, hanem kisebiteni kel, a menyiben az igaz-

⁵⁷ 8. [1-esből javítva.]

⁵⁸ meg [Beszúrás.]

⁵⁹ F [K-ból javítva.]

⁶⁰ igazságát [Javítva: igazságátból.]

ság azt meg engedi. azért hogy bátorítsuk [20a:] ötet a penitentzia tartásra, és abün botsánat meg nyerésének remenségére.

K Mint hogy a sidok⁶¹ a kristus meg ölésével bé tellyesítették az Isten ígérétit, miért tulajdonítyák tehát azt nékik vétkül?

5 F Mert ha szinte az Isten meg ígérte volna is hogy az által szabaddityta meg avilágot, de azal azö vétkek kisseb nem volna, akristus haláláért, igen nagy vétket tselekedtenek tehát hogy meg ölték hamiságokból az életnek eredetét. ámbár az Isten véghetetlen⁶² jószágából az olyan nagy rosztat., igen nagy jóvá változtatta is, fordítván az ő hamiságokat az emberi nemzetnek meg váltására., de mint hogy 10 ök magok tsak a gonosz indulattyokot követték, és hogy szándékjokban nem a volt. hogy segítsék az Isten munkáját. azért öket nem lehet semmiben menteni.

K Mit tselekedék még szent péter hogy meg vigasztalná öket?

15 F Reménséget ada nékik. hogy meg botsáttatnak irtoztato vétkek, tsak a penitentzia tartáshoz folyamodgyanak, egzszers mind, meg is mutattya abünösöknek, hogy nem kel meg haborod-[20b:]niok vétkeknek sokaságán, és nagyságin, mivel ha szivekből azokat meg utállják. botsánatot is várhatnak azokért, akristus elégtételire, és 20 érdemire valo nézve, a kinek irgalmasága. igen meg haladgya az ő hamiságokot., és akinek vére el törölheti nem tsak az ő vétkeket; hanem még az egész világét is..

Évangyélium.

sz. Ján. 21. 1.

Az után ismég meg jelene Jesus atanítványinak. a Tiberiás tengerénél, eképen jelene meg. együt valának simon. péter, és Tamás, a ki 25 kettősnek mondatik., és Nátánaél, ki a Gallilaeai kánából vala, és a zebaedeus fiai, és más kettő az ő tanítványi közül. mondá nékik simon péter, halászni⁶³ megyek, mondák néki, mi is el megyünk veled, és ki menének, és bé szállának ahajóban, és azon éjjel semit nem fogának. reggel lévén pedig meg álla Jésus a parton, de nem üsmérék meg 30 a tanítványok⁶⁴ hogy Jesus volna. mondá azért nékik Jesus, gyerme-

⁶¹ a sidok <meg> a kristus meg ölésével

⁶² véghetet [A sor végén csonkán maradt.]

⁶³ [Javítás a sor végén csonkán maradt: *halászból.*]

⁶⁴ tanítványok [o-ja i-ből javítva; az i ékezetét nem törölte.]

kek vagyone valami etketek, felelenek neki nintsen. monda nekik, vonsotek a hajonak jobb-[21a:]ja felol a halot, es talaltok, meg vetek asert, es mar nem vonhattyak vala azt, ahalaknak sokasaga miat. monda azert az a tanitvany akit szeret vala Jesus peternek, az ur, ⁶ simon peter mikor hallotta volna, hogy az ur, a kontosit magara veve, mert mezitelen vala, es a tengerben ereszkedik. atobb tanitvanyok pedig a hajoval joveenek, mert nem mesze valanak, a foldtol, hanem mint egy ket szaz könyöknyre, ahalak halojat vonvan, hogy azert ki szallanak afoldre, latanak rakot szenet, es arra tetetett halat, es ¹⁰ keneret monda nekik Jesus, hozzatok elo ahalakban mellyeket most fogtatok, fel haga simon peter, es ahalot a foldre vona. mely teli vala szaz otvenharom nagy halakal, es midon annyi volna, meg nem szakadoza ahalo, monda nekik Jesus. jöjjetek elo, egyetek, es senki altelepedtek kozul, nem mere ötet kerdeni, te ki vagy, tudvan hogy ¹¹ az ur volna, es el jöve Jesus, es vevé akenyeret. es nekik ada. hasonló képen a halat is. ezzel már harmadszor jelent meg Jesus az ő tanitvanyinak, minek utanna fel tamadot volna halotaibol.

[21b:] Magyarazat

K Mitöl vagyon a, hogy minek utanna az Apostolok, akristushoz kötelezték volna magokot; ismét viszá térének ahalászásra,?

¹¹ F A halászásra viszá térének, mert az olyan mesterség a mely magában igen ártatlan. a midon pedig a vétket el hagyák, azal nem kel el hagyni ahivatalt, vagy a munkát, a mely nem rossz, az el is kerulteti a henyélést, es egyszers mind táplálásra valot is ad, hasonlot nem mondhatni az olyan mesterségekröl es hivatalokrol., a melyek ¹⁶ avetekre vivö alkalmazosagok, es a mellyben nem lehet üdvezülni. amidon pedig az Istennek akarja adni valaki magát, az olyanoknak ellene kel mondani; es viszá nem kel azokra térni, ilyen vala a szent Mathé hivatallya., a mint hogy arra viszá sem tére meg térése után, valamint ezt tarttya szent Gergely pápa

¹¹ K Miért tészí azt fel az⁶⁵ irás hogy az Apostolok semmit nem fogván egész éttzaka, igen sok halat fogának., mihent a kristus parantsolattyából veték meg a⁶⁶ halot.?

⁶⁵ az [Sor alatti beszúrás, halvány tintával.]

⁶⁶ a [Beszúrás.]

F Azzal minket arra tanít, hogy nem kel. **[22a:]** magunkot a le-
kek halászattjában ártani, sem az egyházi hivatalokban az ur parant-
solattja nélkül, mert egy pásztornak semmi munkája. se fáradsági
valóságos gyümölcsöt nem hoznak, hogy ha csak az Isten azokat meg
5 nem áldgya, azokat pedig meg nem áldgya, hogy ha nem az ő hivatallya
szerént vannak, a gyümölcs hozást pedig, az Isten kegyelmének
kel tulajdonítani.

K. Magyarázd meg nekünk mind azokat a figurákat. melyek amái
Évangyéliumban vannak?

10 F A vizpart, melyen a kristus meg jelenék az Apostolinak, jelenti
azt az más életben való nyugodalmat, és békeséget: a melyben ment
fel támadása után a hajó jelenti az Anyaszent egyházat, a háló jelenti
az Évangyéliumi predikációt, a melyet⁸⁷ a pásztorok hirdetik. hogy
az Istennek lelkeket nyerhesenek, az a sok számu hal pedig a kiket
15 fogtanak, és a partra ki vonták., jelenti azokat a sok számu hiveket.,
akiket az egyházi szolgák szent erőszakal., a földön lévő Anyaszent
egyházbol., a menyei Anyaszent egyházban küldik; és az erő a melyel
ki vonták a halakat, jelenti azt agondot, a melyel kel. hogy ki vonják
a lel-**[22b:]**keket a kiket az Isten reájok bizot. a világi zavaros vízből.,
20 hogy azokat az üdvesség. parttyára tehessék, azok ahalak pedig mind
nagyok valának, mert a választattakat jelenték., akiknek ha külömbö-
ző is az érdemek, mind azon által, mind nagyoká lesznek a tekéletes
boldogsáért. melyet birni fogják

K. Mitől vagyon hogy az előszöri tsudálatos halászatkor a hálók el
25 szakadoztak. mostanában pedig nem, noha tele valának száz ötven
három nagy halakal.?

F Mert az első halászat mely az ur halála elöt volt, jelenté a földön
lévő Anyaszent egyháznak állapottyát. amelyben gyakorta vagyon
szakadás. és hasonlás, a máii Évangyéliumban lévő halászat pedig
30 jelenti a menyei Anyaszent egyházat, a melyben soha hasonlás nem
lészen. vagy vetekedés, hanem nagy egyeség, és békeség.

K Mit jelent az a buzgoság a melyel szent péter a vízben ugrék
mihent meg tudá hogy az ur aparton volna. és siettségel mene hozzája.?

F Jelenti azt a szent türehtetlenséget a melyel kellene lennünk,
35 és a melyel kellene sietnünk a kristushoz, **[23a:]** hogy ötöt láthatnok,
és birhatnok, jelenti még azt a buzgoságot. a melyel kellene munkálod-

⁸⁷ [Javítás sor fölötti beszúrással: a melyből.]

nunk azon. hogy magunkot mindentől el vonyuk, és avilág szélvész
tengerében ohajtani azt a partot ahol vár minket, hogy bé töltsön
az örökös boldogsággal.

HUSVÉT HETIN VALÓ TSÖTÖRTÖKÖN

Imádság

oh' Istenünk aki anyi féle nemzetet meg egyesítettél. ate nevednek⁶⁸
vallásában, adgyad hogy a kik ujjonnan születnek a kereszttségben,
tsak egy hitek légyen lelkekben. és egy buzgoságok tselekedetekben a
mi urunk. J. k.

Epistola.

act. apos. 8. 26.

Az ur Angyala szolla filepnek mondván. kely fel és⁶⁹ meny Del
felé, az utra mely alá megyen Jérusálemből Gázaba, ez pusztá, és fel
kelvén, el mene, és imé egy szeretsen férfiu. fő komornyikja kándat-
zesnek, a szeretsenek királynéjának, ki minden kintsével bir vala.
jött vala Jérusalemben imádkozni, és viszá tér vala az ő szekérében,
és Isaiás⁷⁰ [23b:] profétát olvasa vala. mondá pedig alélek filepnek,
járuly elő, és meny a szekér mellé, oda futván filep hallá ötet Isaiás
profétát olvasni, és mondá. véledé érteni a mit olvasz. ki mondá,
hogy érthetném ha valaki meg nem magyarázza nékem, és kéré file-
pet, hogy háгна fel szekérében, az írásnak pedig helye melyet olva-
sot. ez vala, Mint a jűh vitetet a halálra, és mint abarány az ötet
nyirő előtt szó nélkül, ugy nem nyitotta meg az ő száját, az alázatoság-
ban el vétetett az ő ítélete. az ő nemzésit ki beszéli meg, mert el
vétetik a földről az élete. mondá pedig akomornyik filepnek, kérlek
tégedet kiről mondgya ezt aproféta, magárolé, vagy másrol valakiről,
meg nyitván pedig filep a száját, és el kezdvén ez írásrol, hirdeté
néki a Jésust, és midön mennének az uton. jutának egy vízhez, és
mondá a komornyik, ihol a víz, mi gátol meg engem. hogy ne kereszt-
teltessem mondá néki filep, ha hisz tellyes szívből, meg lehet. ki felelé

⁶⁸ ate neved(be)nek

⁶⁹ és [s—n-ből javítva.]

⁷⁰ [Elírás:] Isaiás

néki, hiszem Isten Fiának lenni a Jézus kristust. és meg álitá a szeke-
ret, és le szállának mind ketten avizben. filep, és akomoronyik és
meg [24a:] keresztelé ötet, midön pedig ki mentenek volna avizből,
az ur lelke el ragadá filepet, és többé nem látá ötet akomoronyik,
5 aki nagy örömel tér vala viszá. filep pedig Azotusban találtaték. és
által menván, hirdeti vala az Évangyeliomot. minden városoknak,
míg Czésarába jutna.

Magyarázat

K. Mítsoda oktatásunkra valot látz a mái letzkébe.?

F Azt látom, hogy mely nagy az Istennek rendelése, és jósága, a
10 melyel az emberek üdvösegekre fordittyá aboldog lelkeket, azt pedig
láthato képen tselekeszi., a midön Angyalát küldvén szent filephez.
az Angyal meg parantsolá néki hogy járulna a szeretsének⁷¹ királyné-
lyának komoronyikjához, hogy hirdetné⁷² néki akrístust. és keresztelné
meg, hasonlot tselekeszik az Isten mostanában is, noha láthatatlan
15 képen. az ő választatiért. szent pál azt mondgya. hogy az Angyalok
szolgáló lelkek, azokért küldetvén szolgálatra, akik az üdvösegnek
örökségét veszik. hebr. 1. 14.

K Mit látz ennek apogány udvarbol⁷³ valo tisztnek tselekedetében
valamely lelki épületre valót.

F Igen is lelki épületre valo ennek az idegennek nagy [24b:] buzgo-
sága, akit se az utnak hoszas volta, se az udvarnál lévő nagy foglalato-
sági meg nem gátollyák. hogy jérusálemben menván. az Istent őt
imádgya, és áldozatokat tegyen néki, kívánatos dolog volna, hogy
akeresztvények között kik hasonló tiszttségekben vannak. annyi hittel,
25 és buzgoságal volnának, mint ezen nagy ur, aki apogányságban élvén,
egyéb világosága nem vala, hanem a melyet vett a Moyses törvényéből,
mostanában pedig ugy tettzik. mint hamár nem tartoznek akeresztvényi
köteleségekre. az olyan, a ki a világban nagy rendben, és hivatalban
vayon, a világnak mindent meg adnak, és az Istentől el tagadgyák,
30 aleg szükségeseb köteleséget. és tiszteletet. vagy is azt mondhatnám
hogy egészen⁷⁴ el felejtik. és ugy élnek mint ha Istenek nem volna,

⁷¹ szeretsének [ts—n-ből javítva.]

⁷² [Íráshiba:] hirdené

⁷³ [Javitás: udvartolból.]

⁷⁴ egészen [en: e-je fölött áthúzott vessző.]

ezt lehet látni nem csak anagy urak házainál, hanem még aközönséges renden lévőknél is. mind azon által azt láttuk ennek atisztnek példájából. hogy a keresztyéni buzgoságok, és kötelességek, nem ellenkeznek, anagy tiszttségekel. és méltóságokkal.

⁸ K. Ez a nagy ur, miben foglalatoskodék uttyában?

F A profetiák olvasásában foglalatoskodék szekerében, és az Isten igéjével⁷⁵ táplállya vala lelkét., ebből ki tettzik, mitsoda nagy okból jóvallyák vala a szent Atyák a hiveknek, a szent könyveknek olvasását [25a:] a mely olvasás, a leg kedveseb gyönyörüségeknél kellene lenni, valamint a Makabaeusoknak vala, *minékünk a szent könyvek* mondák *minden vigasztalásink* 1 Mak. 12. 9. mi it a szent írást, egy nagy tisztnek⁷⁶ kezében láttuk. aki azt olvassa, és uttyában arról elmélikedik., ámbár azt jól ne érttseis, ez a példa sok keresztyéneket fog kárhozthatni, ő azt meg vallá hogy nem értené a mit olvasna, de az Isten hozzája küldé filepet, a ki néki meg magyarázá, és egyszers mind akristusrol valo üsmerettséget is adván néki, a keresztyénségre hozzá, emeg mutattya, hogy azt nem lehet kívánni hogy magunktól, és segítség nélkül meg érthessük aszent írásban némely nehéz és homályos dolgokat, hanem az Anyaszent egyházhoz, a szent Atyákhoz, a pásztorokhoz, és értelmes emberekhez kel folyamodni, és magunkot meg alázni értetlenséginkért ugyan ezen okból nem akará az Isten, hogy az ő igéje világos és könnyü értelmü lenne, azért hogy aláztatások legyünk, és amások értelmekjétől függünk, és olyan engedelmeseink legyünk, a mint illik a kristus tanítványihoz

⁹ K. Mit kel tehát tselekedni, hogy hasznal lehesen olvasni azt az Isteni igét?

F követnünk kel ezt a szeretsent; olvasuk azt figyelmeteséggel, engedelmes, és aláztatos szível. elmével, [25b:] kövessük⁷⁷ az igazságokat melyek világosok, azért hogy értelmít vehesük azoknak, a melyek homályosok, folyamodgyunk olyanokhoz. kik valóságos értelmét adhassák azoknak, mivel az Isten különösön meg világosította azokat kik minket oktatnak.

K Mire fordította ez a szeretsen a világosítást, és a kristusban valo hitet, melyeket vett szent filep által.

⁷⁵ igéjével [v helyén először egy hosszúszerű betűt kezdett.]

⁷⁶ tisztnek [Második t — javítva olvashatatlan betűből.]

⁷⁷ kövessük [ü fölött kétszer is kitette az ékezetet, egy rövidebb és hosszabb vízszintes vonalat: ū]

F Azonnal engedelmeskedék a kegyelemnek, szent nyughatatlansággal kíváná fel venni a krisztus kereszttségét tellyes, és tekéletes hite lévén, mihent vizre talála, a kereszttséget fel vevé. még uttyában.⁷⁸ tanullyuk meg ezen példából., hogy ne halogasuk akristusnak adni magunkot, hanem élyünk az alkalmatóságal. melyet Isten ád, ne hogy azt el veszesük örökösön.

K Mi történék a kereszttség után ?

F A kereszttség után el ragadá⁷⁹ az ur lelke filepet, az új kereszttyén pedig követé az uttyát nagy örömel, és Istenhez valo háláadásal. emeg mutattya mitsoda szükséges.. egy jó pásztornak. a világóságaval,¹⁰ és segittségével élnünk, hogy ne az emberhez kaptsollyuk magunkot, hanem tsak az ember által valo parantsolattyához az Istennek, apásztortol valo meg válásért nem kel keseregni, ha az Isten töllünk el veszi, vagy [26a:] halál által. vagy más képen. hanem kövessük az utat, mellyet mutat, kövesük tanatsit, kövessük az igazságokat;¹⁵ melyekre tanit.

Évangélium.

szent Ján. 20. 11.

Mária pedig kin ál vala a koporsonál. sirván, midőn⁸⁰ azért sirna, le hajola. és akoporsoba tekinté, és két Angyalt láta fejér ruhába ülvén, egyikét a fejenél, másikat alábainál, ahová a Jésus teste tétetet²⁰ vala. mondák néki azok, aszszony állat mit sirsz. felelé nékik, mert el vitték az én uramat. és nem tudom hová tették ötet. ezeket midőn mondotta volna. hátra fordula. és látá Jésust állani és nem tudgya vala hogy Jésus volna. mondá néki Jésus. aszszony állat mit sirsz, kit keresz, alitván azt. hogy ő kertész volna. mondá néki,²⁵ uram ha te vitted el ötet. mond meg hová tetted, ötet és én el⁸¹ viszem ötet mondá néki Jésus. Mária fordulván amaz, mondá néki, Rabboni, mester, mondá néki Jésus, ne illess engem. mert még fel nem mentem az Atyámhoz. meny el pedig az Atyám fiaihoz mondgyad nékik, fel megyek az Atyámhoz, és ati Atyátokhoz, az én Istenemhez. és ati³⁰ Istenetekhez, El mene Mária magdol-[26b:]na, hirt tenni a tanitványoknak. hogy látta az urat, és ezeket mondotta néki.

⁷⁸ [Ékezethiba:] meg uttyában.,

⁷⁹ <el> el ragadá [Törlés tollhiba miatt.]

⁸⁰ [Ékezethiba:] midőn

⁸¹ el [Beszúrás a sor fölé, halvány tintával.]

K. Honnét vagyon, hogy az ur elsöben Maria magdolnának jelenék meg, akinek ugy tettik hogy a hite nem vala tekéletes. ?

F Mert ö nagy szeretettel vala, és nagy ohajtásal kíváná birni az urat, a ki nem abeszédet. hanem a szivet tekénti, az olyan félelmek melyek nagy szeretettöl származnak, ö elötte sokal kedvesebbek. mint sem az olyan tsendes elme mely szeretet nélkül vagyon. a nyughatatlan-
 15 ág a melyben vagyon. és amely nem engedi hogy nyugodalomban legyen. még az urat fel nem talállya, a nekünk nagy példánkra lehet., és ebböl meg láthattjuk hogy a midön az ördög meg foszt minket
 20 a vétékért valo nyugodalomtól. akor békeségünk. se vigasztalásunk nem lehet, még azt fel nem talállyuk

K Miképen keresé Magdolna akristust?

F sirva keresé, és kéré azt. akit kertésznek gondolá lenni, hogy mondaná meg hol volna, ö pedig azt nem tudá hogy a kristustol
 25 magátol tudakozodnék a kristusról., e szerént kel egy bünösnek keser-
 30 gení, ha akarja hogy ötet meg találhasa. köny hullatásokat kel Isten [27a:] elött hinteni., de ugy mint magdolna, szeretetböl, a siráshoz buzgo könyörgést kel tenni, az üdvezítő szolgálaihoz kel folyamodni., és töllök, meg tanulni hogy⁸² mint kel ötet keresni. és mi formában
 35 lehet meg találni, ez olyan kegyelem. a melyet azok nyerik meg. akik könyörögnek. de nem hideg, se nem ideig tarto könyörgésel., hanem buzgo, és állando könyörgésel. valamint magdolna.

K. Mit mondasz még arrol abuzgoságról a mellyel keresé az üdve-
 zítöt?

F Azt mondom hogy olyan nagy szorgalmatoságban. és nyugha-
 40 tatlanságban vala, hogy tsak az üdvezítőre fügeszté elméjít. nem figyelmeztvén, se az örökre, se az éttzákának idejére, se az Angyalokra a kiket láta, és a kikel beszélet, abenne valo nagy szeretet vezé-
 45 relé, és tsak a fel feszitetet kristus vala elméjiben. e nagy példa egy penitentzia tarto bünösnek, a melyböl meg tanulhattya, hogy tsak egyedül a meg feszitetet kristust kel keresni, fel feszitvén maga magát,
 50 rosz kívánságival együt szent pál mondása szerént, de keresni kel ötet tselekedetivel., alamsnázkodásával., és minden féle modon., a mi ronchéhez illik, példának okáért, a szegényeket meg látogassa
 55 házoknál, vagy az ispotályban., a keseredette-[27b:]ket, betegeket,

⁸² hogy <mit> mint

vigasztallya, másoknak jó oktatásokat adgyon. fáradhatatlan légyen a jó tselekedetekben. és hivatallyának foglalatoságában., olyan erősen kel igyekezni a kegyelem fel találásán, hogy se az emberek ítéleti, se beszédi meg ne gyengithesék fel tett szándékját

⁵ K A krisztus miért nem üsmérteté meg magát mindgyárt fel támadása után magdolnával, hanem azután. minek utánna sokat kereste volna ?

F Azért hogy nagyobra nevellye benne kivánságának buzgoságát, és hogy az által. nagyob böségel vehesse malaszttyát, a midön ötet ¹⁰ fel talállya, ugyan ezen okbol távozik el az üdvezítő némelykor némely lelkektől, és mint egy magokra el hagyja, azért hogy fel gerjesze buzgoságokat, és nagyobitssa kivánságokat, azért hogy meg próbállya hűségekét, és szeretetekét, ugy hogy, sok keresések után, fel találván ötet. valamint magdolna, annál is nagyob örömök légyen fel találásán, ¹⁵ mennél többet keresték.

[28a:] HUSVÉT UTÁN VALO PÉNTEKEN

Imádság

oh'Mindenható örök Isten. ki ahusvéti szenttség által, szent szövetségét tettél az emberi nemzettel, a kit is viszá vetted szent kegyelme-ségedben. önttsed lelkünkben malasztodot, hogy hadd egyezzenek meg tselekedetink vallásunkal, meg szentelvén ezeket a titkokot. kérünk ²⁰ tégedet ami urunk J. k.

Epistola

1 petr. 3. 18.

Mert akrisztus is egyszer holt meg bűneinkért, az igaz ahamisakért, hogy minket az Istennek bé mutatna ki meg ölettetet ugyan test szerént, meg elevenitetett pedik⁸³ a lélek által, mely által azoknak allelkeknek. kik a tömlöztben valának, el menvén prédikállot., akik ²⁵ valaha hitlenek valának, mikor várják⁸⁴ vala az Istennek békeséges

⁸³ [Íráshiba:] pedik

⁸⁴ [Ékezhiba:] várjak

törését Noé napjaiban. mikor abárka építetnék, melyben kevés, ugy mint nyolcz lélek szabadult meg a víz által. titeket is most hasonló formájú kereszttség üdvezit, nem atest szemeinek létele, hanem ajó lelki ümóretnek kérdése az Istennél a Jesus kristusnak fel támadása által. ki az Istennek jóbján vagyon el nyelvén ahalált, hogy az örök életnek örökösi lennének,⁸⁵ menyekben ment. birodalma alá vetvén az Angyalokat és ahatalmaságokat. és az erőket

[28b:] Magyarázat.

K. Mire int minket szent péter a mái letzkében

F Arra int hogy szenvedgyünk. ámbár ártatlanok volnánk is. hogy
¹⁰ pediglen a szenvedésre. jóbban indithasson minket, azt mondgya hogy a kristus meg holt érettünk, az igaz, ahamisakért, ő szenvedni akart érettünk, hozánk valo nagy szeretetéből. noha bünösök vagyunk, és noha ő légyen maga az ártatlanság. lehetneé a, hogy mi nem akarnánk szenvedni, bünneink botsánattyáért, üdveségünkért, és az ő ditsőségi-
¹⁸ ért.

K. Mitsoda tömlözt az, a. melyben a kristus ment prédikállani a őt lévő lelkeknek.?

F Az olyan hely vala, a melyben akristus elöt meg holt igazaknak lelkek várják vala nyugalomban. hogy halálával meg érdemlené
¹⁰ nekik az örök boldogságot. vagy is a purgatoriumnak helye vala, a melyben sokan a⁸⁶ régiek közül. lehettenek, hogy őt meg tisztítottának. az el maradot bünökből. arra ahelyre mene tehát a kristu-
hírdetnel jövetelét, halálát, és az üdve-[29a:]séget, azoknak alelkek-
nek kik őt várták a meg szabadítót. aki ígéletben volt anyi saeculum-
¹⁸ bol fogvást, szent péter azt mondgya, hogy prédikállani ment azoknak alelkeknek. kik hitetlenek voltanak az előtt. nem érti pedig azokat kik hitelenségben holtak meg az özön vizkor., hanem azokat érti kik holtok előtt az Istenhez tértek volt, valóságal, és a kiknek. nem valn ez életben anyi idejek. hogy eleget tehessenek az Isten igazságá-
²⁶ nak. a deák versio. azt mondgya felöllök., *hogy várják vala az Istennek békeséges türésit.* de a görög versio azt mondgya, *hogy az Istennek békeséges türése várja vala őket* a penitentziára mikor a bárka épitet-

⁸⁵ lennének, [Szóvégi n — megkezdett k-ból javítva.]

⁸⁶ a [Beszúrás.]

nem kellett ki tettezni ennek ahatalomnak, se azzal élni oly tellyeséggel, mint fel támadása után, a mi üdveségünk ellenségeit meg akará győzni nagy⁹³ igazsággal, és a rend azt hozá magával, hogy örökös hatalmával. akkor élne, a midön a győzelem tellyes volna, ez okáért⁵ meg győzvén avétket, apoklot, és ahalált., fel támad, és birni kezdi az országot, a melyet szenvedésivel, és halálával nyerte meg, ki mutattya tehát a menyben minden hatalmát, ahol ő a feje az Angyaloknak, és minden boldog lelkeknek, ahonnét el küldi szent Lelkét, és a honnét el fog jöni hogy meg ítéllye az eleveneket. és aholtakat,¹⁰ eföldön pedig, el küldi az Apostolit az egész világra, hogy esze-**[31b:]** gyűjtsék az el széledet juhait. a nemzeteket, ahitnek járma alá vessék. nékik törvényt szabjanak, egyházi pásztorokat rendeljenek, és ki osztogassák ajándékait, és kegyelmit; ugyan ennek ahatalomnak ereje által, ő kut feje minden kegyelemnek, melyet nékünk meg érdemlet,¹⁵ ugyan ő is ura, és ítélő bírása, mind azoknak a⁹⁴ büntetéseknek, melyeket az Isten küld abünösökre, és mind azoknak alett, vagy leendő dolgoknak, mellyek az ő igazságától, vagy irgalmaságától fügnek.

K. Mire kötelez minket akristusnak eza hatalma?

F Arra kötelezdi mind azokat, akiknek valamely hatalmok vagy²⁰on avilágban. az Anyaszent egyházban. vagy akik gazdagságokat bírnak, hogy magokban el hidgyék, hogy mindeneket akristustól vettek, hogy az utolsó napon mind azokért néki számot adnák, hogy nem szabad azokat, tsak a magok hasznokra, hajlandóságokra, vagy akarattyokra fordítani., hanem egyedül akristus szolgálattýára, hogy²⁵ azokal amagok, és felebaráttyok szükségekre kel élni.

K Minek előtte el küldené az Apostolit prédikállani miért mondá nékik, hogy minden hatalom adatot néki?

[32a:] F Hogy meg mutassa nékik hogy szükségek volna az ő hatalmára, hogy fel állhassák az Anyaszent egyházat az egész világon. és hogy anélkül, minden munkájok haszontalan volna, mivel³⁰ hogy lehetet volna tizen két szegény embernek, tudomány. böltseség és segítség nélkül vagy tsak mérni is az egész világon lévő nemzetek⁹⁵ meg térítésinek munkájához fogni. hogy ha bizonyosok nem lettek volna akristus segítségében.

⁹³ nagy [Beszúrás.]

⁹⁴ azok [A *nak*: rövidítését jelölő szóvégi *k-t* utólag írta be.]

⁹⁵ nemzetek<nek>

K Miért keresztelik meg az olyan gyermekeket, a kiket nem lehet tanyítani, holot akristus azt parantsollya hogy oktassanak, minek előtte keresztellyenek ?

F Az ur it az olyan kereszttségről szól, amelyet adnak azoknak, kik az okoságnak ideit el érték, akiket oktatni kel minek előtte meg keresztellyék, hogy hadd tudgyák akeresztyéni köteleségeket., a mi, akis gyermekeket⁹⁶ illeti, az Anyaszent egyház meg szokta őket keresztelni. és eza szokás atraditioból jö, a mely írásban nem tétetet Istennek szavait foglallyá magában,⁹⁷ ugy valamint a szent Canonicus könyvek. foglallyák magokban, a le iratot ígéket, emind akettő tiszteletre méltó, vagy le legyenek írva, vagy ne legyenek,

K A kristus miért parantsolá hogy a szent Háromságnak nevében keresztelnének. ?

[32b:] F Hogy meg mutassa nekünk, hogy az Isteni három személy, egyaránt, és egyszer mind munkálodik az ujjonnan való születésben, melyet akereszttségben veszünk, és hogy mind aháromhoz⁹⁸ egyaránsu tisztelettel. és imádással. tartozunk. mert ez a három személy állattyanban egy Isten., a kereszttségben fogadot fiaivá lészünk az Atyának, tagjai a Fiúnak, és templomí a szent Léleknek,

K. Nem elegendő az Istent, az ő Állattyanak. egyeségében imádni ?

F Nem elegendő, mivel ahárom személyben kel imádni, mert mindenik személy Isten, erre való nevezve nem elégszik meg akristus hogy akereszttségben így mondgyuk, az Istennek nevében, se hogy közönösen a szent Háromságnak nevében, hanem azt akarja hogy ahárom személyt név szerént meg nevezék, azért, hogy az elmében jobban meg különböztessék, a három Isteni személyt, és annak egyaránt való munkáját, az emberi üdvességnek munkájában., mind ezek nélkül a kereszttség haszontalan. mivel ahárom személynek nevezetéhez, és a vízhez, mely meg mosa azt akit keresztelnek., foglallyá a kristus a szenttségnek kegyelmét.

[33a:] K. Az Isten ki nyilatkoztatta volté ezt a titkot az ó törvényben lévő sidoknak. ?

F Erről nekik igen homályosan beszélt, az Anyaszent egyházának tartotta az erről világosan való üsmerettséget, és azt el mondhatni, hogy a szent Háromságnak titka, különösen való titka akeresztyének-

⁹⁶ gyermekeket [Harmadik e — fölött fölösleges pont, esetleg odafröccsent (útiufolt van.)

⁹⁷ [Javítás: foglallyák magokbanból.]

⁹⁸ [Javítás: aháromszoból.]

nek, ebben az első szentségben, a három Isteni személynek lévén szenteltetve, tartozunk alázatos háláadásal lenni ilyen drága kegyelmiért, és még ezen életben el kezdenünk, azt a szeretetet és imadást, melyeket néki adnak aválasztottak, örökösön a menyekben. és erre,
5 annál is nagyobb kötelességel tartozunk, hogy az ur mondása szerént, joan. 14. 23. a szent Háromság abban lakozik. a ki ötlet szereti, és beszédi meg tarttya.

K Miért mondgyák mikor keresztelnek. Atyának, Fiunak, és szent Lélek Istennek nevében, és nem nevekben.?

10 F Azért hogy meg mutassák a három személyben lévő természetnek egyeségét, és az ő mindenekben tekkéleteségel valo hasonlatoságokat, hogy ez ahárom személy tsak egy Isten, egy ur, egy mindenható Jóság, egy böltsesség, egy örökös igazság, és hogy mi nekünk is az Anyaszent egyházban, tsak egy szívünknek, lel-[33b:]künknek,
15 és elméjüeknek kel lennünk, és mint egy, egy személyüeknek, valamint a szent Atyák mondgyák.

K Mit téznek ezek a szavai az urnak, én veletek vagyok minden nap világ végezetig?

20 F Ezek meg mutattyák akristus földön lévő Anyaszent egyházának állandóságát., mely világ végiig fog tartani., mivel akristus mindenkor véle fog lenni, hogy azt éltesse, és vezérellye szent lelkével, hogy azt igazgassa, és oktassa az igazságra, az Apostoli. és azoknak utánnok valoi által, és azt meg szentellye kegyelmével.

HUSVÉT UTÁN VALO SZOMBATON.

Imádság

25 Adgyad mindenható Istenünk, hogy ezek a husvéti innepek, melyeket meg szenteltük oly áitatoságal. minket az örökké valo boldogságra vezessenek. ami urunk J. k.

Epistola

sz. péter 1 lev. 2. l.

Le tévén azért minden gonoszságot, és minden álnokságot, és képmutatásokat, és irigységeket, és minden rágalmazásokat, mint amost születet gyermekek [34a:] álnokság nélkül, értelmes tejet kiványa-

tok, hogy az által⁹⁹ nevedgyetek az üdveségre, ha mind az által meg kostoltátok hogy édes az ur, kihez járulván mint élő köhöz, ki noha az emberektől meg vettettet, az Istentől¹⁰⁰ pedig választatot, és tiszteltetet. tiis mint élő kövek felyül reá építessetek lelki házul, szent papságul, a lelki áldozatokat bé mutatni, kedveseket az látennek. akristus által. az okáért vagyon az írásban, imé Sionban választatot drágalátos¹⁰¹ fő szegelet követ tészek, és aki hiszen abban, meg nem szégyenül, néktek azért. hívöknek tisztesség, a nem hívöknek pedig az a kö melyet az építtök meg vetették, fő szegelet követ¹⁰² lett, és botlásnak köve, és botránkozásnak kö sziklája, azoknak akik meg botlanak az igében, és nem hisznek annak, a melyre rendeltettek., ti pedig választot nemzet, királyi papság. szent nemzettség, meg váltattott nép, hogy hirdesétek annak erejét a ki titeket¹⁰² a setéttségből; az ő tsudálatos világóságára hivat, kik valaha nem nép, most pedig az Isten népe, kik irgalmaságot nem nyertetek volt, most pediglen irgalmaságot nyertetek

[34b:] Magyarázat

K Mire inti szent péter a meg kereszteltekét amái lettzkében?

F. Le tévén akereszttség által ameg romlot természetnek, és az ó embernek hajlandóságát. és ellene mondván a sátannak., az ő tselekedeteinek, és pompainak, arra inti őket hogy keresztényi lélekben, és jó erkölcsökben öltözenek, amelyek is ezek, az ártatlanság, egy ügyűség, alázatoság, tisztaság, kegyesség, és mind a, valami ellenkezik az ó embernek erkölcsivel, úgy mint ahamiságal, tsalárdságal, kép mutatásal, irigységel, rágalalmazásal, egy szoval. azt kívánnyá, hogy úgy élljenek mint ujjonnan születet gyermekek, és azon igyekezzenek hogy mentől jobban nevedgyenek. és erősödgyenek az üdveségre.

K Mitsoda az a tiszta, és lelki téj, amelyet jóvallya szent péter az új keresztényeknek hogy kívánnyák?

F I Az, az Isten igéje, amely olyan lévén nékik mint a kisdedeknek a téj,¹⁰³ az őket lassanként táp-[35a:]lálni fogja, ha azt olvasák, és követik. és idővel keményeb eledeleké válik, a mely őket az üdveség-

⁹⁹ az által [az—al-ból javítva.]

¹⁰⁰ az Istentől [től: sor fölötti beszúrás.]

¹⁰¹ drágalátos [g—l-ből javítva.]

¹⁰² titeket [i—e-ből javítva, a pont kitételével.]

¹⁰³ téj, [é—javítva á-ból.]

nek uttyán fogja hordozni., 2. Az, az Isten Fiának a teste, az oltári szentségben lévő üdveségnek kenyere, a melyel táplállya mind azokat, kik az igazságnak uttyán járnak,

K. Honnét lehet meg üsmérni, hogy meg kostoltuk az urnak édeségit?

F Abbol meg lehet üsmérni, ha kivánságal olvasuk az ő beszédit, és azal oktattyuk magunkot, ha gyönyörüséggel elméllkedünk az üdveségnek igazságirol ha buzgoságal kíványuk véle meg egyesülni a kommunioban, ha szomjuhoztuk, és éheztük az igazságot, és a keresztényi áitatoságot, mind ezek az indulatok, melyek¹⁰⁴ kerestetik velünk azt az édeséget, meg bizonyittyák hogy azt már meg kostoltuk,

K Mitsoda épület az, a melyben kel lenni a hiveknek, járulván ahoz az élő köhöz. aki akristus.

F Az, a lelki épület. az Anyaszent egyház., a mely a hivekből áll, akiknek élő köveknek kel lenniük., és a kiknek fő szegelet köve akristus, hogy meg tarttssa, és meg mozdithatatlanná tegye az egész épületet, abban az épületben. a hivek, tsak kegyelemből mennek, **[35b:]** és ugy, ha magokot szivel lélekel az Évangélium törvénye alá adgyák

K Miért hija szent péter ahiveket, szenteknek papoknak, és királyoknak.?

F Mert olyan nép, aki akereszttség, és abermálás által az Istennek szenteltetet, hogy szent életet élyen, és semmiben ne ragaszkodgyék a világi dolgokhoz, ők királyi papok, mert fel áldozák az Istennek a sanyargatásal. mind azt, valami néki nem tettzik szivekben., ők¹⁰⁵ uralkodnak, roszt hajlandóságokon. gondolattyokon, kivánságokon. és tselekedeteken. és lábok alá tapodgyák a világi dolgokot, hogy magokot egészen akristusnak adhassák.

K kitsodák az olyanok, kik mint a sidok meg botlanak az Anyaszent egyház fő szegelet kövében a ki is akristus?

F Mind azok kik szivek keménységéből ellene állanak. az Évangéliumi igazságoknak, mivel a kristusban valo hit haszontalan, meg holt, és tselekedet¹⁰⁶ nélkül valo, hogy ha a szivet az igazság alá nem nem vetik., és nem követik azokat az oktatásokot, a melyekhez kel szabni az életet, és a szokásokot.

¹⁰⁴ <meg> melyek

¹⁰⁵ ők [k — javítva.]

¹⁰⁶ [Elírás:] tselekedetet nélkül

A szombatnak pedig első¹⁰⁷ napján Mária magdolna regel, midön még setét volna, a koporsohoz jöve, és látá hogy el vétetett akö, a koporsorol. el futa azért, és simon péterhez mene, és a más tanítványhoz, akit szeret vala Jesus, és mondá nekik, el vitték az urat akoporsobol. és nem tudgyuk hová tették. ötet, ki mene azért péter, és ama másik tanítvány és a koporsohoz menének, futnak vala pedig együt. m ama más tanítvány hamaréb futa péternél, és előb juta akoporsoéhoz, és midön le hajlot volna, látá a lepedöket le téve, de bé nem soene, el érkezék simon péter is utánna, és bé mene a koporsoba, és¹⁰⁸ látá letéve a lepedöket, és a kezkenöt, mely az ő fején volt, nem a lepedökel együt, hanem külön egy helyen bé takarva, akor azért bé mene az a tanítvány is, a ki elsőben érkezet vala akoporsohoz, és látá, és hün, mert még nem tudgyak vala az írást, hogy szükség vala néki halottaibol fel tamadni.

Magyarázat

¹⁰⁷ K Mire kel figyelmezni a mái Évangéliumnak a kezdetin?

F őt láttyuk mitsoda siettségel megyen Mária mag-[36b:]dolna a koporsohoz, még jó hajnalban, hogy akristust láthassa, és imádhassa,; őt láttyuk a szorgalmatoságnak, és buzgoságnak példáját, a melyekkel keresni az Istent, aki ötet láttyá, és hidegen keresi nintsen arra¹⁰⁸ nagy kívánsága hogy meg talállya, ötet, minden láttyáinknak, és hidegséginknek, tsak az az oka, hogy nintsen Isteni szeretetünk, az Isten a maga ditsőségét tekinti, és nem szenved az olyan látty melegüket, kik esze akarják tenni, az ő hozzája valo szeretetet, a teremtet állatokhoz valo szeretettel.

¹⁰⁸ K Mit¹⁰⁸ mond amái Évangélium szent péter. és szent János felöl?

F Azt mongya, hogy magdolna siettségel tudokra adván hogy az urat el vitték volna akoporsobol., ezek odá futának nagy sebeséggel, szent János hamaréb futván. bé nem mene akoporsoba, szent péter¹⁰⁹ pedig érkezvén bé mene, erre azt mondhatni, hogy ekét Apostol. között,

¹⁰⁷ első <regel> napján Mária magdolna regel, [napján: <regel> fölé írva.]

¹⁰⁸ Mit mond [Mit—Mindből javítva.]

¹⁰⁹ péter [Sor alatti beszúrás; az előző beszúrás sor fölött törölve:] <jános>

az a különbség volt, hogy¹¹⁰ az elsőben. buzgóbb és kegyeseb. szeretett volt, és a másikában állandóbb, ez az utolsó példa arra tanít, hogy állandó, és álhatalos szeretettel kel.[37a:] a kristust szeretnünk, részt vévén szenvedéseiben, mennyünk véle együtt akoporsóban.,⁵ és tavozunk el a világi dolgoktól., mivel gyakorta, abuzgo, és a¹¹¹ kegyes szeretet nem tartos, és meg hidegülhet, idővel, mind azon által, az Istenre hagyjuk, ő tudgya melyik drágáb, és érdemeseb ezen két szeretet között, és vak merőség volna azokrol ítéletet tenni, a mi gyenge elménkel.

¹⁰ K. Mitől vagyon hogy a kristus fel támadván, nem akará hogy a koporsóban talállyák

F Meg akará nekünk mutatni, hogy a midön a bünös valóság fel támadot akristusal. és hogy szivesen néki adta magát, nem kel néki az után akoporsóban maradni., tudnillik, ros szokásiban, világi életé-¹⁵ben, a vétekre vivő alkalmatoságban, a mint is. ha a sziv meg változot, ateremtet állatot, már nem kel néki többé szeretni, nem kel viszá térni. a kényeségre, fősvénységre, nagyra vágyodásra, el kel hagyni a hejában valóságot, hívságot, és az életnek gyönyörüségit. az után tsak. az Istent, és a mennyei dolgokat kel szeretni, és keresni,

²⁰ K Mit jelentnek a lepedők. a melyeket a kristus le tette fel támadásakor.

[37b:] F Jelenti a halandóságának szükséges voltát, a melybol ki vetkezet az ur. az ő szent¹¹² emberségében. azal, azt is akará nekünk meg mutatni, hogy a mely bünös meg akar térni, annak ellene kel²⁵ mondani agyönyörüségeknek. tzifraságoknak, és a világi szokásnak, vetkezzék ki az ó emberből. és hajlandóságiból, öltözzék akristusban. és az ő erköltseiben, ugy mint az alázatoságban, szemérmetségben. egy ügyüségben. ateremtett állatoktól valo el távozásban. egy olyan lélek, aki valóságallene mond a világi szeretetnek, ne tartssa az után³⁰ annak szokásit, és tartásit.

K Ezek az Apostolok mit gondolhatának a midön a koporsot meg nyitva találák, a lepedöket, a földön, és a kezzenöket esze takarva külön, nem találván pedig ót az üdvezítő testét. ?

³⁵ F Nem kellett volna azt hinni a mint hitték, hogy a testet el vitték, mivel a testet lepedövel együtt vitték volna el. ugy a mint találták. a kik el vitték volna. a keszkenöt esze nem fogták volna., hanem a

¹¹⁰ <hogy> hogy [Törlés sor végén.]

¹¹¹ a [Beszúrás.]

¹¹² szent [nl—m-ből javítva.] emberségében.

a teuten hagyták volna, mind ezekből, mind pedig a kristus jövedőleiből, és az Angyalok jelenéséből [38a:] bizonyosok lehettek volna fel támadásában. de az Isten ezt meg engedé azért, hogy oly erős bizonyításokkal meg erősítse az üdvezítő fel támadásáról való hitét az egész Anyaszent egyháznak, a mely fundámentuma vallásunknak,

K. Mitől vagyon hogy az Apostolok magok hirdeté ki. hihetetlen-ségeket, és gyengeségeket?

F Az Isten azt ugy akarta, azért hogy meg lássuk mitsoda igaz Lélekel akarák írni az Évangyeliumot, hogy ha álnoksággal akartak¹⁰ volna élni, és az ígasság ellen hirdetni a mesterek fel támadását, azt ők soha az egész világ eleiben¹¹³ nem terjesztették volna, hogy mitsoda nehezen hitték el ők magok. fel támadását, se a több fogyatkozásokat, melyeket mutattak még véle létekkor. fel nem tették volna,

HUSVÉT UTÁN VÁLO ELSŐ VÁSÁRNAPON.

Imádság

Enged meg mindenható Isten irgalmaságodból hogy a husvét¹² titkaira szenteltetet napoknak szentelésít el végezvén, minden taelekedetinkben. és magunk viselésében, azokra vigyazunk. a mi urunk. J. k.

[38b:] Epistola.

sz. János 1 lev. 5. 4.

Mert valami az Istentől születet, meg győzi evilágot, és ez a győze-
delem mely meg győzi evilágot, a mi hitünk, kitsoda¹¹⁴ az, aki evi-
¹⁰lágot meg győzi, hanem a ki hiszi hogy az Isten Fia a Jesus, ez az,
aki víz, és vér által jött, a Jesus kristus, nem tsak vízben, hanem
vízben, és vérben, és lélek az, aki bizonyyságot téssen, hogy igazság
akristus, mert harman vannak, akik bizonyyságot tesznek menyben,
az Atya, az Ige, és a szent Lélek, és aharom egy, és harman vannak
¹²akik bizonyyságot tesznek e földön, a lélek, és a víz, és avér, és eharom
egy, ha az emberek bizonyyságát bé veszük, az Isten bizonyysága na-
gyóbb, mert ez az Isten bizonyysága mely nagyobb, hogy bizonyyságot
tett az ő Fiáról, a ki hiszen az Isten Fiában, az Isten bizonyysága
vayon annál ő magában.

¹¹³ eleiben nem [eleiben — előtt n-betűt kezdett írni.]

¹¹⁴ kitsoda [a — fölött fölösleges pont.]

K Miért akarja¹¹⁵ szent János a világon győzedelmet veni?

F A világot meg győzni szent János értelme szerint a hogy magunkban meg ölyük azokat a kívánságokat melyek atermetet¹¹⁶ állatok szeretetére vezetnek, hogy magunkot örizük a három rendetlen⁵ kívánságok-[39a:]tol., a melyek okai a világ romlásának, a test kívánsága, az érzékenységbéli gyönyörűségeknek szereteti, és kívánása, a szemek kívánsága, a midön nyughatatlanságal kívánunk látni, hallani, és üsmérni, valamely ritka és új dolgokat, az élet kevésége, a midön a világi elő meneteleket, tiszteleteket, szerettyük és ohaj-
10 tyuk,¹¹⁷

K. Azok kik az Istentől születtek. mi képen győzik meg evilágot?

F A szeretettel való élő hit által, a melyet vettek a keresztségben. és a melyért, Isten Fiaivá lettek, a hit elejekben adgya a semmi és hejában való voltát. a világi dolgoknak, szemek eleiben teszi, drága
15 és állandóságát a láthatatlan. és örökös jóknak, az elsőket meg utaltattya. és meg vetteti vélek, ohajtattya, és szeretteti vélek. az utolsokot, a földi dolgoknak meg vetésével. és az örökös jóknak szeretetével. győzi meg tehát a keresztyén lélek avilágot, azt akarja azért szent János hogy egy keresztyén meg győze a világot, úgy anyira
20 hogy ha magához vonná is ötöt tsalárd és szines javaival. a kegyelemel való élő hite, nagyobra betsültesse véle az örökös jókót, és inkább szerettesse véle azokat, a világon [39b:] lévő leg nagyob, és leg kedveseb jóknál.

K. Miért mondgya szent János hogy meg lehesen a világot győzni
25 szükséges azt hinni, hogy a kristus az Isten Fia.

F Mert ha azt valósággal hiszük hogy ő az Isten Fia, azt is el hiszük hogy ő az igazság., hogy valamit tanitot igazság, hogy minden bizodal munkot benne kel. vetnünk, mert ha tölle várjuk az erőt, és a segittséget, meg győzük rosz hajlandóságinkot, és üdveségünk ellensé-
30 git, az ő tölle vett erő által.

¹¹⁵ Mit ért [Íráshiba: Miért helyett] akarja [sor fölötti beszúrás; tehát: *Mit ért szent János . . .* kezdés helyett; *Miért akarja szent János . . .* kezdés olvasandó.]

¹¹⁶ [Íráshiba:] aterem

¹¹⁷ ohajtyuk, <azok kik az Istentől születtek.> [A törölt szöveg alatta újra kiírva új bekezdésben.]

K. Miképen mutattya meg ez az Apostol. hogy a kristus az Isten Fia?

F Azt meg mutattya a szent Lélek bizonyításából, a mint is pünkösöd napján a mint a kristus meg ígérte¹¹⁸ vala, le szálla az Apostolokra, és a tanítványokra, a kik tudatlanok, és félénkek valának, bé tölté őket világossággal, és erővel, hogy szent bátorsággal, és szabadsággal hirdessék minden nemzeteknek, hogy a kristus az Isten Fia, ugyan azon szent Lélek, meg ujított bizonyítását, sok sugarlással melyeket munkálodot a bűnösökben, és az első keresztyénekben

¹⁰ K Miért mondgya szent János hogy a kristus vize, és vérel jött el?

F Meg akarja nekünk mutatni hogy a kristus bé töltötte mind azt, valamit jelentet aviz, és a vér, a Mojses [40a:] törvényében a mely vizele valo hintést és mosást hágy hogy meg mosák a törvény béli tisztátalanságot, és a vérnek ki bocsátását, a vétkeknek el törléséért hágyá, a kristus pedig a keresztségnak vizét adá nekünk, hogy meg mosá lelkünket a vétkekből, és a magavérit a kereszt fán, hogy a vétkeket el töröllye, az embereket az Attya kegyelmében viszá tégye, és őket meg szentelyle.

¹⁰ K. A három Isteni személy miképen tézen menyben bizonytságot a kristusról.

F Az Attya bizonytságot tett Istenségéről, maga Fiának üsmervén, ötet, lenni, a profetiákban a maga szava által, és mind azok atsuda tételek által, melyeket tétetet véle,¹¹⁹ a Fiu maga tett magáról bizonytságot a maga tanítása, tselekedeti, és szenttséges élete által, a szent Lélek az egész világgal meg üsmértette az ő Istenségét, le szálván galamb képiben reája keresztelesekor, az ő bőséges ajándeki által, az egész nemzeteknek hite által, és az Apostolok tsuda tételek által

¹⁰ K A lélek, a víz, és a vér, miképen tettek bizonytságot az ő emberségéről e földön?

F Meg halván a kereszten meg mutatá hogy valóságos ember volna, lelkét az Attyának viszá adá, az ő oldalából. [40b:] víz, és vér folya ki, ide tehettyük még az ő tsudálatos izadását, a midőn vizet, és vért izada, a gethsemané kertben, mind ezekből ki tettzik, hogy egy lelke, és egy teste volt, és valóságos ember volt, valamint mi.

¹¹⁸ meg ígérte <va> vala, [Törlés a sor végén.]

¹¹⁹ véle, <k>.

Midön azért estve volna azon anapon, a szombatnak első napján, és az ajtok bé téve¹²⁰ volnának, ahol a tanítványok egybe gyültek vala. a sidoktól való felelmek miat, el jöve Jésus, és meg álla középben., és mondá nékik békeség nektek, és midön ezt mondotta volna, ⁵ meg mutatá nékik kezeit és oldalát,¹²¹ örülének azért atanítványok, látván az urat, mondá azért ismég nékik, békeség nektek, a mint engem el küldöt az Atya, én is elküldelek titeket. ezeket mondotta volna. reájok lehelle. és mondá nékik, vegyétek a szent lelket, akiknek¹²² bünököt meg botsáttátok, meg botsátatnak nékik,¹²³ és a ¹⁰ kiknek meg tarttyátok, meg vannak tartva, Tamás pedig egy a tizen kettő közül, ki kettősnek mondatik, nem vala vélek mikor Jésus el jöve, mondának azért néki atöbb tanítványok, láttuk az urat, ő pedig mondá nékik, hanem ha látom az ő kezeiben a szegek helyeit. és az ujjomat a szegek helyére botsátom. és a kezemet az ő oldalába ¹⁵ botsátom, nem hiszem, és [41a:] nyoltz nap mulva ismég ben valának az ő tanítványi és Tamás ő vélek, el jöve Jésus ajtok bé téve, és meg álla középben és mondá. békeség nektek, az után mondá Tamásnak, erezd ide bé az ujodat és lassad az én kezeimet, és hozd ide akezedet és botsásd az én oldalamban, és ne légy hitlen hanem hiv. ²⁰ felélé¹²⁴ Tamás és mondá neki, én uram. és én Istenem, mondá néki Jésus, mivel hogy lattál engem Tamás hittél. boldogok a kik nem láttak, és hittek.

A máii Évangéliumnak amagyarázattya, egy a husvét keddin lévő Évangéliumnak magyarázattyaival.

HUSVÉT UTÁN VALO 2^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság.

²⁵ oh' Istenünk aki avilágot esetiből fel emelled ate Fiadnak meg alá zása által. tölds bé hivedet örömel, ugy hogy minek utánna meg mentetted volna őket az örökké való haláltól. hogy hadd élhessenek az örökké való boldogságban., a mi urunk. J. k.

¹²⁰ bé téve [e — fölött áthúzott vessző.]

¹²¹ oldalát, [t—n-re írva.]

¹²² [Íráshiba:] akinek

¹²³ [Javítva: néki,-ből, az ő utáni vesszőt nem törölte:] néki, k,

¹²⁴ felélé [Javítva: feléből, a lé szótag beszúrásával.]

Mert erre hivatattatok, mert a kristus szenvedet érettünk, néktek példát hagyván, hogy az ő nyomdokit [41b:] kövessétek, ki bünt nem tött se álnokság nem találtat az ő szájában, ki midön szidalmaztatnék, nem szidalmazot., midön szenvedne, nem fenyegetödöt, hanem adgya vala magát, az ötet hamisan itélőnek, ki a mi bűneinket hordozta, az ő testében a fán, hogy a bűnöknek. meg halván az igazságnak éllyünk. a kinek sebével meg gyógyultatok.¹²⁵ mert mint a tévelygő juhok voltatok. de meg tértetek most a ti lelkeitek pástoraéhoz, és püspökéhez.

Magyarázat

¹²⁰ K Mitsoda oktatást ad nekünk szent péter ennek aletzkének akezetin?

F Arra oktat, hogy akeresztyéni élet, nem puha, senem gyönyörködtető élet. és hogy akristusnak úgy leszünk tanítványi., hogy ha követtyük szenvedéseiben, etehát egy keresztyenek ahivatallya.

¹²¹ ugyan erre az okra, és végre is ígérük néki a mennyet., onnét pedig ki rekesztetik. ha semmit nem akar szenvedni.,

K A kristus miképen szenved,¹²⁶ és mire kötelez az ő példája,?

F El szenved a gyalázatokot, nem felevén gya-[42a:]lázattal., ha szidalmaztatik. senkit nem szidalmaz, nem is fenyegetödzik, ¹²² nem áll örökös hatalmával, hogy boszut állyon, vagy hogy ellenségeit el töröllye, noha arra tsak egy szava kivántatot volna, ez a példa arra kötelez minden bizonyal. hogy békeséges türevel., és örömet szenvedgyük a gyalázatokot, és a szidalmazásokat, zugolodás. és fenyegetés nélkül, ennek a szenttséges üdvezítőnek, az ártatlansága, ¹²³ a¹²⁷ ki mi érettünk. anyi gyalázatokot szenvedet. ahalgatásra kénserít minket,¹²⁸ mert ha szinte ártatlanok volnánk is az emberekre valo nézve. de Isten előtt, mindenkor vétkesek maradunk., és nagyon meg érdemellyük mind azt, a mit ellenséginktől szenvedünk.

¹²⁰ [Ékezethiba:] gyógyultatok.

¹²⁶ szenved, <et.>

¹²⁷ a <mi> ki mi érettünk.

¹²⁸ <m> minket, [A törlés sorvégén.]

K Mit téznek ezek a szók, hogy magát a hamisan itélőnek¹²⁹ kezében adta.?

F Azt teszük, hogy szenvedgyük akristus példájára, az Isten rendelése szerént alázatoságal., és békeségel., akár mely igasságtalanul
5 bányanak velünk, az emberek, mivel az Isten részéről. aki azt meg engedi, osto-[42b:]rozásunkra, és magunk meg jobbitására, azt igazságal. szenvedgyük, és azt el mondhattyuk ajó latoral. hogy tsak azt szenvedgyük, amit büneinkért meg érdemlettük, hogy ha pedig az Atya igasságosnak itélé halálra adni a maga Fiát, az ártatlant,
10 a bünösökért, mert szabad akarattyából magára vette volt, mitsoda nagyob igasságal. nem engedheti azt meg, hogy¹³⁰ ugyan abünösök magok halálra ítéltesenek az emberektől, kik igaságtalanok, és erő szakosok, mi jobbat¹³¹ nem tselekedhetünk, mint azt, ha jó szível veszük az Istennek Atyai kezéből mind azt, ami nekünk keserüsé-
15 günkre lehetne, mi töllünk bünöstől, nagy igaságtalanság volna, ha azt nem tselekednök, és ha panaszkodnánk.

K Mitsoda értelemel mondgyák azt, hogy akristus a maga testében hordozta büneinket.?

F Ez azt teszi, hogy ő hordozta. a mi büneinkért valo büntetést,
20 mint ha ő lett volna vétkes, hogy azokért eleget tégyen a maga vérével, és hogy az örökké valo büntetést, melyet meg érdemlettük, ideig valo büntetésre változtassa,

[43a:] K Kitsodák azok atévelygő juhok., a kikről szól szent péter, és miképen térnek meg azok, ami lelkünk pásztorához, és püspöké-
25 hez.?

F Mind azok abünösök kik rendeletlen élettyekel. az Isten uttyárol el távoznak, és tölle el szakadnak, hogy szabadoson élhessenek, azok mind el tévelyedet juhok, a kiknek a kristus nem lévén pásztor, és püspökje. martaléki lesznek a farkasoknak, az¹³² az, asátánnak, el is vannak az olyanok rekesztve. az üdveségtől, hogy hatsak
30 élettyeket meg nem jobbittyák, és nem térnek szívesen ahoz az Isteni pásztorhoz, hogy ha pedig meg térések után, álhatatosán fogják gond viselése és tanítása alá adni magokot, gondgyokot viseli,

¹²⁹ <I> itélőnek [Törlés a sor elején.]

¹³⁰ hogy ugyan [o—u-ból javítva.]

¹³¹ [Javítás: *jobbanból*, *n-re* írt *t*-vel.]

¹³² az az asátánnak, [Első *az—és*-ből javítva; és ékezetét nem törölte.]

valamint egy kegyes pásztor, és püspök. és a menyekben vezet
őket, a melyet meg ígérte az olyan juhoknak, kik őtet álhatatoságál.
én hűségel követik.

Évangélium

szent János. 10. 11.

Én vagyok ajó pásztor, ajó pásztor, az ő lelkét adgya, az ő juhai-
ért, abéres pedig, aki nem pásztor, kinek a juhok nem tulajdoni,
láttya a farkast jöni és el hagyja a juhokot, és el fut, és a farkas el
ragadozza. és el oszlattya a juhokot, abéres pedig el fut, mert béres,
és nintsen [43b:] néki közi a juhokhoz, én vagyok ajó pásztor, és
üsmérem az enyimeket, és üsmérnek engem az enyimek, a mint engem
az Atya üsmér, én is üsmérem az Atyát, és az én lelkemet le teszem
az én juhaimért, egyéb juhaim is vannak., melyek nem ez alkalbol
valok, azokat is el kel hoznom, és az én szomot halgattyák, és egy
akol lészen, és egy pásztor.

Magyarázat

K Mitsoda oktatást ád nekünk az ur, amái Évangéliumban?

F A pásztorhoz hasonlittya magát, és az Anyaszent egyházát
egy sereg júhoz, azt mondgya hogy ő a jó pásztor, ajuhok hozá
tartoznak, és nem engedi hogy őket el ragadgyák afarkasok, ugy mint
az ördög, ő ajuhait üsméri, szereti, és táplállya őket, (beszédével
és testével.) minden szükségéről téssen., és életét id adgya érettek.

K. Mitsoda béres az, akiről szól akristus?

F Az egy olyan pásztor, aki tsak amaga hasznát keresi, a maga
jovát, gyönyörüségit, és tiszteletit szereti, ajuhait nem szereti,
azoknak hasznát nem keresi, aki azal nem gondol. ha mind el vesz-
nek is, mint ha pásztorjok sem volna, az ilyen gonosz pásztor, nem
áll ellene a go-[44a:]nosznak, némán marad, az igazságot ki nem méri
mondani, se a rendet meg tartani, hogy magának ellenséget ne tsi-
nállyon, erre valo nézve mondgya az ur, hogy el szalad. mivel a
szent Atyák szerént, az el szaladás, vagy ahalgatás a midön az igaz-
ságot ki kellene mondani. mind egy,

K kítsodák azok, akiket az ur amaga juhainak hija?

F Azok az igazak, és az Isten félők. és ezekről abélyegekről lehet meg üsmérni őket. 1. ő üsméri ajuhait, és a juhok üsmérik ötöt., 2 halgattyák az ő szavait, és az idegenek szavát nem üsmérik, 3 ötöt követik. hozzája ragaszkodnak, példáját követik, 4. az ördög, akit⁵ jelent a farkas, őket keze közül el nem¹³³ ragadgya, avilág az ő pompaival és szokásával, el nem ámttya. atest rajtok nem uralkodik., mert ajó pásztornak minden hatosága. őket meg segíti, vagy ha egy kevésé el tévelyednének is, de idővel hozzája viszá térnek, vagy is¹⁰ inkább ez a jó pásztor fel keresi őket, és az akolyban vállain viszá viszi őket, és az állandóságának kegyelmit adván nékik, az örök életet is meg adgya, akik pedig nem az övéi, azok ezeket ellenkező bélyeget viselnek.

K A kristus juhai. miképen üsmérik, és követik ötöt?

F valóságál üsmervén ötöt. a szeretetért. szeretettel fizetnek néki,¹⁵ az ő tanítását, szegénységét, alázatoságát sze-[44b:]retik, amidőn hálá adásál vannak, érettek való szenvedéséért, ötöt követik akor, a midőn gyors engedelmeséggel mennek oda, ahová híja őket, szorgalmatosággal tselekeszik amit az Évangéliumban hágy nékik, az ő életehez szabják életüket, szeretvén azt, a mit szeretet, meg vetvén²⁰ a mit meg vetet, betsvlén a mit ő betsvl,

K Vannaké a kristusnak egy néhány féle sereg juhai, ?

F Maga mondgya hogy tsak egy sereg juha, és egy Anyaszent egyháza vagyon, amelynek ő az örökös pásztora, ugy hogy mind azok apásztorok akiket rendel hogy igazgassák népit, az ő tagjai lévén,²⁵ ugyan egy pásztorok is ő véle, mivel hogy az ő szolgálai, tsak az ő tölle vett hatalommal kel nékik élni, és azt tanítani amit ő tanítot.

K szükségesé azon sereg jüh közötti¹³⁴ számlálatni, hogy a ditsőségben részt vehesünk. ?

F Tellyeséggel szükséges, az Anyaszent egyházon kívül nintsen³⁰ üdveség, azok kik¹³⁵ abban nem mennek akereztséggé által, és mind azok kik attól el szakadnak, el is léznek attól örökösön rekesztve. de nem elegendő az üdveségre azon sereg jüh között lenni, mivel szükséges még azon juhok között lenni, kik azt [45a:] a nagy pásztorat üsmerik, szeretik, és szavát halgattyák, kik az ő elettyét követik³⁵ mind végig,

¹³³ el nem <rg> ragadgya,

¹³⁴ [Ékezethiba:] kozzi [vagyis: közé.]

¹³⁵ <kik> azok kik

K Mit kel¹³⁶ a kristustol. mint pasztorunktól kérni?

F szükséges gyakorta ilyen formán könyörögni néki, szentséges Jézusa, lelkünknek egyedül való, és örökös pásztora, ad meg kegyelmedet nékem, hogy juhaid közti számláltassam. engedelmeséggel halgassam szavaidot, állandó hűséggel köveselek tégedet, soha tölled el nem távozván, és hadd mehessek¹³⁷ bé veled együtt abban a mennyei legeltető helyben., ahol egész sereg juhaidot esze fogod gyűjteni annak idejében., hogy te veled, és te benned éllyenek. és tégedet birván, örökös boldogoká tegyed őket.

HUSVÉT UTÁN VALÓ HARMADIK VASÁRNAPON

Imádság

¹⁰ oh' Istenünk, aki igazságodnak világosságát, hinted mind azokra, kik el tévelyedtek. hogy viszá terhessenek az igazságnak uttyára, enged meg mind azoknak. kik a keresztyéni vallást követik azt a kegyelmedet. hogy meg vethessék mind azt, valami ellenkezik ezal a szentséges nével, és követhessék mind azt, a mi azal meg egyezik,
¹¹ a mi urunk. J. k.

[45b:] Epistola

szent péter. 1 lev. 2. 11.

Szerelmesim kérlek titeket, mint jövevényeket, és szarándokokat, hogy meg tartoztassátok magatokat, atesti kívánságoktól., melyek vitekdednek alélek ellen, a ti magatok viselése apogányok közöt jó lévén, hogy a helyében, hogy titeket rágalmaznak, mint gonosz tévöket, a jó tselekedetekből meg szemlélvén titeket, ditsöítsék az Istent alátogatásnak napján. engedelmesek¹³⁸ legyetek azért minden emberi teremtet állatnak az Istenért., akár a királynak, mint leg fellyeb valonak, akár a hadnagyoknak, mint ő tölle küldetteknek, agonosz tévök büntetésére. a joknak pedig ditséretekre, mert így vagyön
¹² az Isten akarattya, hogy jól tselekedvén, meg némittsátok. az esztelen emberek tudatlanságát. mint szabadosok, és nem mint ha a

¹³⁶ kel [Beszúrás.]

¹³⁷ mehessek(ek) bé

¹³⁸ engedelmesek [k—n-ből javítva.]

szabadságot a gonoszság palásttyának tartanátok. hanem mint Isten szolgálai, mindeneiket tisztellyetek, az atyafiuságot szeresétek, az Istent féllýetek, akirályt tisztellyetek. szolgálk engedelmesek legyetek uraitoknak minden félelemel, nem tsak ajóknak és tsendeseknek,⁵ hanem a feslet erkölcsüeknek is, mert az kedves ha valaki az Istenes lelki üsméretért, szomorúságokat szenved, büntelen szenvedén.

[46a:] Magyarázat

K. Melyek azok atesti kivánságok, a melyektől szent péter akarja, hogy meg tartoztassuk magunkot?

- ¹⁰ F Mind azok akivánságok., a melyeket ateremtet állathoz valo szeretet okoza, mivel szent pál mondása szerént. a testnek ellenkező kivánsági vannak alélekel, gal. 5. 17. ugy hogy, ami alelkünket ateremtet állatokhoz, és aföldi dolgokhoz hajttya, azt testesé is teszi, lelkesé lesz pedig akor. a midön azt az Isteni szeretetnek indulattya,¹⁵ és a szent Lélek, az Istenhez, és az¹³⁹ örökös jókhoz emelik. az Apostol. ugyan magát alelket nevezi testnek, a midön ateremtet állatot szereti, és léleknek, a midön a lelki jókót szereti, azok a testi¹⁴⁰ kivánságok. a melyekről szól szent péter, nem tsak azok. a melyek minket, atestes állapotokhoz vezetnek., hanem még azok is a melyek szeretetik velünk emberi tekéntetből, alélekhez tartozando állapotokat;²⁰ ugy mint a tudományt, ékesen valo szóllást, az emberek tiszteletit, ezekből ered ahéjában valóság. kevélység, irigység, nagyra vágyás, ugy anyira, hogy valami nem tzéloz az Isten ditsőségére. és üdveségünkre, és valami nem örökös jónkra valo, a mind testi, és azokat²⁵ nem szabad [46b:] szeretni, ugyan ezért is szent pál elő számlálván atesti tselkedeteket., gal. 5. 20. 21. nem tsak atisztátalanságot és a részegséget számlállya¹⁴¹ oda, hanem még a párt ütést, viszá vonást, és az irigységet is. és meg másut azt mondgya, hogy a korintusiak testiek, mert versengés, és irigység vagon közöttök. 1 Cor. 3. 3.

- ³⁰ K. Miért akarja szent péter hogy a keresztyének ki vessék szivekből azokat a kivánságokat?

F. Mert ugy kel nékik élni eföldön mint idegeneknek, és utozoknak,

¹³⁹ az <földi> örökös [az — z-jét utólag írta be, nyilván a törlés után.]

¹⁴⁰ testi <s> kivánságok.

¹⁴¹ számlállya <elő,> oda, [Az előből odat javított, de ez nem volt tisztán kivehető, azért újra leírta: oda,]

a föld nékik szám ki vetésnek, és bujdosásnak helye, őt nékik kevés időig kel maradni, talám tsak egy napig, ameny az ő örökös hazájok, ide adat, minden el mulik, ő magok is el mulnak. oda fent vagyon az ő örökös jóságok, oda is kel kívánkozni, erre valo nézve, ugy kel élniek, e földön, mint idegeneknek, nem kel magokot it semmihez kötelezni, se semmivel meg terhelni,¹⁴² hogy semmi meg ne gátollya pálya futásunkot. nem kel tekénteni azt a mit avilág ígér, és ugy kel tselekedni valamint egy utozo aki tsak által menöleg tekénti azokat a szép helyeket ahol el megyen, ilyen akeresztyéni élet, akinek egyet kel szeretni, és ahoz atzélhoz kel sietni, az Isten maga utolso vége egy keresztyének, egyedül [47a:] ötet kel szeretni, és ohajtani.

K. Ez az Apostolok fejedelme. miért inti arra akeresztyéneket. hogy tisztán és szentül visellyék magokot a¹⁴³ pogányok között?

F Mert akeresztyéni szeretet azt kívánnya hogy jó példát adgyunk mindennek, fő képen avallás ellenséginek, és avilágiaknak, akik mindenkor az Isten félöket visgállják. és itélik. szükséges tehát. hogy meg fedhetetlen életünkkel okot ne adgyunk nékik a szollásra, ugyan azért is inti arra ahiveket szent pál, hogy okot ne adgyanak abotránkozásra, se a sidoknak, se a pogányoknak, se az Isten Anya-szent egyházának.. I cor. 10. 32.

K Miért kénszeriti szent péter arra ahiveket, hogy engedelmeskedgyenek¹⁴⁴ apogány királyoknak, bírának, és hadnagyonak.?

F Mert az Isten akarattya a, hogy engedelmeskedgyünk ahatalmasoknak, akiket rendelt, nem tekéntvén azt, hogy mitsoda valláson vannak,. vagy mitsoda életet élnek, hogy ha tsak ollyat nem parantsolnak a mi ellenkeznek ahittel, és az Isten törvényével.

K A fellyeb valoknak hatalmok, az alattok valokon meg vagyone határozva.?

F szent péter meg határozza, a midön azt mondgya, [47b:] hogy azért küldettek, hogy meg büntessék agonosz tévöket. és¹⁴⁵ meg jutalmaztassák a jókót, ekárhoztattya az ollyanokot, kik viszá élnek a fejedelmektől vett hatalomal. roszul bánván a jokal. és kedvezvén agonoszoknak, szent pál is hasonlot tanit mondván, *a fejedelmek az Istennnek szolgálai ate jódra, ha pedig gonosz tselekeszel., fély, mert nem ök nélkül hordoza afejgyvert.* rom. 14. 13. 4.

¹⁴² meg terhelni, <azt, amit avilág ígér,> [A törölt szöveg alább újra írva.]

¹⁴³ a <keresztyének között?> pogányok között?

¹⁴⁴ <elg> engedelmeskedgyenek

¹⁴⁵ <m> és meg jutalmaztassák

K A mely szabadságot nyert nekünk akristus azzal nem szabadultunké meg az emberek hatalmok alol?

F A keresztyeni szabadság tsak a vétek,¹⁴⁶ és arosz kivánság hatalma alol szabadít meg minket, és nem azoknak hatalmok alol. akiknek az ő rendelése vetet alájok minket, ti szabadságra hivatattatok, mondgya szent pál. tsak hogy a szabadságot ne adgyátok a testnek alkalmatoságára. hanem alélek szereteti által szolgállyatok egymásnak.

Évangyélium

szent Ján. 16. 16.

Egy kevesé és már nem láttok engem. és ismét egy kevesé, és meg
10 láttok engem, mert az Atyához megyek, Mondának¹⁴⁷ azért az ő tanítványi közül egy másnak, mitsoda ez, amit nekünk mond, egy kevesé. és nem láttok engem, és ismét egy kevesé, és meg láttok engem. és mert az Atyához megyek. mondának azért, mitsoda ez a mit mond, egy kevesé, nem tudgyuk mit szól.¹⁴⁸ meg üsméré pedig Jésus
15 hogy kérdeni akarnák ötet, és mondá nekik., e fölöl kérdezkedtek egy mástól, hogy mondottam, egy kevesé és nem [48a:] láttok engem, és ismét egy kevesé, és meg láttok engem, bizony, bizony mondom néktek, hogy könyveztek, és sirtok ti, a világ pedig örül, ti pedig szomorokodtok, de a ti szomorúságtok örömmre fordul; az aszszony
20 midön szül, szomorúsága vagyon. mert el jött az ő orája, mikor pedig szülte a gyermeket. már nem emlékezik aző szorongatásáról az örömért hogy ember születet evilágra, néktek azért most szomorúságtok vagyon, ismét pedig meg látlak titeket, és örvendez aszivetek, és ati örömeteket senki el nem veszi tölletek.

Magyarázat.

25 K Mit tesznek akristusnak ezek aszavai. *egy kevesé, és ismét nem láttok engem, és ismét egy kevesé., és meg láttok engem.?*

F Azt akará meg értetni az Apostolival. hogy a halál el választván ötet töllok fel támadása után is még meg mutattya magát nékik,

¹⁴⁶ vétek, [Második e — fölött áthúzott vessző.]

¹⁴⁷ Mondának azért az ő tanítványi [. . .] és mert az Atyához megyek. [Kereszttel jelölt beszúrás az Évangyélium végén, 48a oldalon; a beszúrás elé Mikes ezt írta:] a + nézd, meg., ez a vers héja [meg—mégből javítva.]

¹⁴⁸ mit szól. meg üsméré [sz—m-ből javítva.]

vagy is szent Agoston szerint, hogy az Attyához rövid idő múlva viszá tér-[48b:]ne¹⁴⁹ menyben menetelekor., és hogy se ők, se az Anyaszent egyház ötöt az után nem láthatnák., de kevés idő múlva viszá fóg jöni látható formájában, hogy avilágot meg itéllye, és aválasztatit. maga mellé vévén, meg mutassa nekik ditsőségit, mert mint hogy szent péter mondása szerint, és ahit tartása szerint, az Isten előtt ezer esztendő tsak olyan mint egy nap. tsak egy kevés időnek mondhatni mind azokat az esztendőket a melyek fognak tartani az ítélet napig.

¹⁰ K. Mit jelent akristus el távozásának vagy jelen való létének el távozása?¹⁵⁰

F Jelenti azt, amint¹⁵¹ ő szókót banni szolgálival, mivel úgy tettik némelykor, mint ha el távoznék, és el rejténé magát előttök. bizonyos ideig, és az után meg vigasztallya őket, jelen való létével, némelykor¹¹ meg el veszi tollök, meg érezhető kegyelmének vigasztalását; és minek utánna abban ahomályban és mint egy¹⁵² száraságban hagyta volna őket, ujontában meg látogattya őket érezhető, és mint egy látható kegyelmével, így bánik vélek; azért. hogy meg [49a:] próballya őket, és álhatatosá tegye az élet változásiban. meg kostoltatván¹⁰ vélek, mind ajó, mind arosz állapotokot., mind a szenvedést; mind a vigasztalást, az egyikét azért, hogy meg alásván magokot., a maga hittség fel ne emellye őket, és a másikat azért., hogy a bizodalmat benne¹⁵³ meg erősítse, és meg bátorítsa őket, mind egyikét, mind a másikat azért, hogy az elméjek egyenlő mértékben legyen mindenkor,¹⁵ egyaránt vévén mind a jót, mind agonoszt, és hiven meg maradgyanak ajóban, ezen is kel lenni egy keresztyének minden erejével, akár mely állapotban találtassék.

K. A midön akristus azt mondgya hogy az Attyához mégyen, és többé meg nem láttyák, el leheté abbol itélni, hogy nintsen jelen az oltári szenttségben.?

F Abbol épen nem következik; avalo hogy akristus nintsen az oltári szenttségben. abban az látható formájában, a melyben volt a földön, halando életekor, és a melyben meg mutatta magát fel táma-

¹⁴⁹ tér-[48b:] <t>ne

¹⁵⁰ távozása? [Szóvégi a — felett fölösleges halvány vessző.]

¹⁵¹ amint [Javitás: *amítből*; a *t*-re írta az *n*-et és utána az új *t*-t.]

¹⁵² mint egy [Javitva: *mind egyből*; a *d*-re írta a *t*-betűt.]

¹⁵³ benne [*nek*: beszúrás az új sor elején, mivel elválasztás után lemaradt.]

dása után, de láthatatlan, és szentség képen őt vagyon. fel támadásátol fogvást, menyben menetelég nem volté aföldön, noha láthatatlan volt, vagy tsak akkor volté mikor¹⁵⁴ meg mutatta magát tanítványinak, ? a Tridentinumi Conciliumnak mondása szerént., ha szinte mi⁵ **[49b:]** meg nem foghattuk is mi modon vagyon abban anagy szentségben,¹⁵⁵ mind azon által, az okóság, a kegyelemnek világosságával, azt jól meg fogja, hogy a meg lehető dolog annak, a kinél nintsen semi lehetetlen., és aki életében olyan dolgokat tselekedet, a melyek hihetetleneknek tetteznek az emberi elmének, de mit felelhetni a¹⁰ kristusnak, az örökös igazságnak, a midön akenyeret vévén azt mondgya, *ez az én*¹⁵⁶ *testem.* és abort vévén. *ez az én vérem.* ebből következik, hogy jelen lévén a menyekben az ő természet szerént való. és látható formájában, az oltári szentségben is jelen vagyon titkos és szentség képen., de mind azon által igazán, és valójában, és substantialiter; nagy maga hittség volna az embertől, hogy ha azt gondolná¹⁵ hogy az Isten tsak azt tselekedheti a mit agyenge;¹⁵⁷ meg hátorozot, és tudatlan okóság meg foghat.

K A midön akristus mondá hogy könyveztek, és sirtok ti, avilág pedig örül, tsak az Apostolinak mondáé ezt?

²⁰ **F** Az Apostoliban. minden valóságos keresztyéneknek mondá, ez is arésze, az olyan keresztyéneknek akik **[50a:]** nem tsak nével, hanem valójában keresztyének. és akik annak köteleségít bé töltik, az ő részek a, hogy szenvedgyenek, ezen az idegen földön, keresztyeket visellyék. és sirankozanak nyomoruságokon. avilágiak része pedig²⁵ az örömben, és gyönyörűségben való élet, az első. a menyet tekintik, az utolsok a földet mint hazájokot, azok kik itt nyomoruságban vannak, őt valóságos jóban léznek, azok pedig kik eföldön avilági jókban, vigaságokban éltenek. amás világon örök szenvedésben, és nyomoruságban fognak lenni.

³⁰ **K.** Mit jelent az az öröm, a melyet senki el nem veheti a kristus tanítványitol. ?

F Jelenti azt az örökké való örömet. amely következik azután a mulando szomorúság után, amelyben éltenek, jutalmis léssen az az

¹⁵⁴ mikor <mikor>

¹⁵⁵ [Íráshiba:] szentségben,

¹⁵⁶ én [Beszúrás.]

¹⁵⁷ a <gyen> gyenge; [Törlés tollhiba miatt, a sor végén.] meg hátorozot, [Elírás.]

öröm szomorúságoknak, az igazságnak mondása szerént pedig, avilág szeretőjének, színes vigasságok,¹⁵⁸ örökös keserűsége váltózik, és olyan siralmakra, a melyek soha elnem apadnak.

[50b:]HUSVÉT UTÁN VALO 4^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

oh' Istenünk te tselekeszed azt, hogy hivedidnek egy akaratu szivek¹⁵⁹ légyen, adgyad népednek azt a kegyelmet, hogy szeresék¹⁵⁹ azt, amit parantsolsz, és ohajttsák a mit igérsz. hogy a világ változási között, ami sziveink az eget tekinttsék, ahol avalóságos öröm vagyon., a mi urunk. J. k.

Epistola.

szent jak. lev. 1. 17.

Minden jó tudomány,¹⁶⁰ és minden tekéletes ajándék, onnét felyül¹⁶¹ vagyon. le szálván avilágoságnak Attyától, kinél mint változás, sem változásnak árnyékozása. mert akarattya szerént szült minket¹⁶¹ az igazságnak igéjével, hogy néminémü kezdeti legyünk az ő teremtett állattyának, tudgyatok szerelmes atyám fiai, légyen pedig minden ember gyors a hallásra, késedelmes pedig a szollásra, és késedelmes a¹⁶¹ haragra, mert az embernek haragja., az Istennek igazságát nem tselekeszi, azokáért el vetvén minden tisztátalanságot. és a gonoszszágnak bővölködésit, szelidséggel vegyétek bé, a bé oltatott ígét, mely üdvezitheti a ti lelkeiteket.

[51a:] Magyarázat

K Miért mondgya szent Jakab. hogy minden jó adomány, és tekéletes ajándék avilágoságnak Attyától szál le, holot minden jó, az Istentől jő,

¹⁵⁸ vigaságok, <va> örökös keserűsége [Elírás, sorvégi elválasztás után:] változózik,

¹⁵⁹ szeresék [sz—h-ból javítva.]

¹⁶⁰ [Káldinál: adomány]

¹⁶¹ minket [e — fölött áthúzott vessző.]

F A valo hogy a természetnek minden adományi és ajándéki az Istennek jóságától származnak, és mindeneket ő tölle veszünk, amelyekért örökös hálaadásal tartozunk néki, de ez a szent Apostol azt akarja értésünkre adni, hogy az Isten ajándéki¹⁶² között, némellyek 5 tekéltesebbek, amelyeket tsak az ő irgalmaságából veszük, az ő fiának érdemi által, ilyenek az olyan ajándékok, a melyek jobbaká, és kedvesebbeké tésznek minket ő előtte, egy szoval, a melyek meg szentelnek, ezek a fő, és tekéltetes ajándékok., az Isteni szeretet; az igasság, és a szenttség, ezek az Istentől származnak, ő is hinti ezeket 10 szívünkben, szent lelke által.

K Miért mondgya az Apostol. hogy a világóság Attyánál nintsen változás. se aváltozásnak árnyékozása?

F Mert meg akarja mutatni hogy az az. Isteni világóság a mely az Istenben vagyon, mint maga eredetében. nem olyan mint anap. mely 15 a testes állapotokat világositgya, ennek világósága változo, a fellegek azt [51b:] el fedezik, de az az Isteni. nap, mely ami lelkünket¹⁶³ világositgya. soha meg nem változik. ami büneink meg vakítván minket, el rekesztik elöllünk annak világóságát, a világositgya alelkeket, az is szenteli meg azokat a kik szentek.

20 K Mit tésznek ezek a szók, mert akarattya szerént szült minket, az igasságnak igéjével.?

F Azt tészik, hogy tsak tisztán, a maga szeretetéből és irgalmaságából adot nekünk új életet a keresztségben, és nem a mi érdemünkért, a melyben fogadot fiaivá tett minket, és előbb tett minket 25 annyi sok számuaknál, kik nem voltak¹⁶⁴ vétkeesebbek nálunknál, az Isten szült minket az igazságnak igéjével, mert a mely igazságokat tanitot, az Évangéliumban, a kristus, keresztyéneké ugy lettünk, hogy azokat hittük. és követtük,

30 K Mit tésznek ezek a szok. minden ember gyors legyen ahallásra, és késedelmes a szólásra.?

F Szent Jakab arra int, hogy szorgalmatoságal halgasuk az Isten beszédit, és a jó intéseket. és azokhoz szabjuk hajlandóságinkot, és magunk viselésit. de keveset beszéllünk, és figyelmeteségel; mert aki 35 gondolatlanul, és sokat beszél, a sok vétekben is esik, [52a:] mivel szent jakab szerént a nyelv. az egész testet meg fertezteti; és a gye-

¹⁶² [Javitás: *ajád*-ból, a szó írása közben; *ajád d-jét n-re* javította s folytatta a szót.]

¹⁶³ [Íráshiba:] lelkünket

¹⁶⁴ nem voltak (olyan) vétkeesebbek

henától fel gerjesztetvén., fel gyulaszttya életünknek. tellyes forgá-
nát., 3. 6. ritka is hogy a sok beszédben, hivalkodás, hazugság. ember
szólás. rágalmasz. ne légyen.

K. Miért tézsi azt is hozzá, hogy késedelmesek¹⁶⁵ legyünk a haragra?

⁹ F. Mert az igen ritka hogy a sok beszéd közöt vetekedések ne tá-
madgyanak, a melyek haragot indittanak, a harag idegenséget, az-
után gyűlölséget. okoz, a harag az elmét fel haborittya, az okoságot
el távoztattya, olytat mondat, és gondoltat velünk, a mely se nem iga-
ságos, se nem valóságos. ámbár okosan, és helyyesen inttsünk is valakit.,
¹⁰ de ha indulattal vagyon, nem lészen hasznos. ezért is mondgya szent
Jakab, hogy az emberek haragja, az Isten igazságát bé nem tölti.

K. Melyek azok atisztátalanságok, és gonosznak bővölködési, a
mellyeket ki kel vetni, hogy bé vehessük az Isten igéjit szelidséget.?

F. Lehet azokon érteni azt a kevély maga hittséget, mely el hiteti
¹¹ hogy bővölködünk észel, elmével, azért ellene is állunk gyakorta az
igazságnak,¹⁶⁶ ezért is nevezi ezt [52b:] az Apostol tisztátalanságnak,
és gonosz bővölködésinek, mert a szívet meg rontván, sok vétket okoz,
az Évangyéliumal valo ellenkezésért, holot az Évangyeliumi ige, az
űdveségnek magja azokban. kik azt szelidséget veszik bé, és ahoz
¹² képest viselik magokot.

Évangyélium.

szent Jan. 16. 5.

És most ahoz megyek. aki engem küldöt, és senki közülletek meg
nem kérd engem. hová mégy, de mivel hogy ezeket szollottam néktek,
azomoruság töltötte bé szíveteket, de én igazságot mondok néktek,
használ néktek hogy el mennyek, mert ha el nem megyek, avigasz-
¹³ talo nem jö hozzátok, ha pedig el megyek, el küldöm ötet hozzátok,
és mikor az el jövend, meg feddi avilágot abünről, és az igazságról,
és az itéletről, a bünről ugyan, mert nem hittek én bennem. az
igazságról pedig mert az Atyához megyek, és már nem láttok en-
gem, az itéletről pedig, mert avilág fejedelme már meg itéltetett,
¹⁴ még sokat kellene néktek mondanom, de most elnem viselhetitek,
mikor pedig el jövend amaz igazságnak lelke, meg tanit titeket min-

¹⁶⁵ késedelmesek [d—l-ből javítva.]

¹⁶⁶ igazságnak, [Második a—o-ból javítva.]

den igazságra, mert nem szól ö magától, hanem valamiket hall, azokat szollja, és a mellyek jövendők, meg [53a:]hirdeti néktek, ő engem meg ditsöit, mert az enyimből veszi, és meg hirdeti néktek.

Magyarázat

K. Az Apostolok miért nem kérdék meg akristust hogy. hová mégyen. a midön az Attyához valo viszá meneteléről beszél nékik?

F Mert halván atölle valo meg válásokot, azon meg szomorodának, mivel testi és emberi ragaszkodással lévén az ő jelen létehez. ragaszkodva, szivbéli keserőségek miat. kérdést sem tehetének néki. hogy ha ahittől inkább, mint sem az érzékenységtől vezetettek volna, úgy meg kérdették volna hogy hová mégyen, remélvén azt, hogy ök is utánna mehetnek.

K. Miért mondá az ur, hogy használ nékik hogy el mennyen, mert ha el nem mégyen. avigasztalo nem jö hozzájok. nem adhatáé nékik azt a vigasztalot. minek előtte el menne az Attyához?

F Igen is meg adhatta volna, de aböltsesége nem engedte hogy azt tselekedgye.

1. Mert igen testiek lévén, nem valának még abban az állapotban: hogy azt vehessék., készíteni kellették¹⁶⁷ öket ilyen nagy kegyelemhez, lelki embereké kellették öket tenni.

²⁰ [53b:] 2 A kristus bizonyos jelét akará adni Istenségének, és magát meg üsmértetni egyedül ahit által tsak lelki képen., erre tehát szükséges vala az ő testi képen valo el távozása, ezért is mondgya a kristus, hogy azok boldogok akik nem látták még is hittek, benne, *mi nem üsmérünk senkit test szerént* mondgya az

²⁵ Apostol., *és ha üsmértük akristust test szerént, most már úgy nem üsmérjük, arégiek el mullak, mindenek meg ujultak.* 2 Cor. 5. 16. 17.

3. A szent Léleknek ajandéka. akristus munkáiért valo jutalomnak kellették lenni., a mellyek még el nem végezödtek vala, az ő életének áldozattyával kellették meg érdemelni azt az ajándékot., el törölvén

³⁰ avétket, szükséges vala hogy azt az áldozatot. fel mutassa, egészen el végeze, és az Attya azt kedvesen vegye, de ez egyik sem lehet meg. mind addig még mennyekben fel nem mene, ahol az Attyának jobb keze fölül ülvén azt nékie maga mutatná bé, hogy pediglen ez az áldo-

¹⁶⁷ [Ékezhíba:] kellették

zat kedven és tellyes volt, annak jele és bizonyága, a szent Léleknek, az Anyaszent egyházra való bőséges ajándékinak ki ontása, [54a:] ugyan ezen okokból nem küldé nekik avigasztalat eléb, hanem az ő hitsonoson menyben való menetele után.

¹² K Mit tanulhatunk ezekből az igazságokból.?

F Azt tanulhattuk hogy egy keresztyén lélek, nem lehet addig abban az állapotban hogy vehesse avigasztalo lelket, se hogy örömit vegye ennek a szent léleknek, szenvedésiben, és szomoróságiban., valamég ellene nem mond az emberi vigasztalásoknak, és aláthato ¹⁰ dolgok szeretetének, akár mely ártatlanok, legyenek is azok magokban., ha a hitből akarunk élni, el kel hagyni az érzékenységből való életet, a magunkhoz való szeretetnek hajlandóságát, és tsak egyedül a krisztus világosságát. és az ő lelkének indulatit kel mindenekben követni

¹¹ K Mit kel ezeken a szokon érteni, mikor a szent Lélek eljö, meg feddi avilágot abünről, és az igazságról. és az ítéletről.

F Azt kel érteni szent Chrysostomus szerént, hogy a szent Lélek, az Apostolok, és atanitványok szájok által szolván, sok tsudágot is tévén általok, abálványozást el törölvén, és meg változtatván színét ¹³ az egész világnak, a pogányok meg térésekel, meg fog-[54b:]ja feddeni a világot, fő képen ahitetlen sidokot, a nagy vétekről melyet tselekedtek, hogy akrisztusban nem hittek, és ötet meg ölték, meg feddi őket az igazságról., meg mutatván nekik hogy ő akezdete, és eredete az igazságnak, hogy tsak egyedül ő érette, és az ő érdemiért adatik az ¹⁴ ülvesség., meg feddi avilágot az ő fejdelmének ítéletéről, aki is az őrdög, és aki az sidokot¹⁶⁸ arra ingerlette, hogy ötet meg öllék. oly igazságtalanul.

K. Miről lehet meg üsmérni a szent lélek vételét?

F Meg üsmérheti egy keresztyén arról, hogy a szent lelket vette, ¹⁵ amidön életével bizonyáságot téssen mindenek előtt, akrisztus tanításának igazságaról, és az ő szenttséges voltáról., követvén az egyikét mint szabot rendét, és a másikat mint példáját, a midön pedig egy keresztyének élete meg nem egyezik az Évangéliumi tanítással, és akrisztus szenttségével. a midön tsak ateremtet állapotokhoz kaptssollya magát, rosz hajlandóságának. mindenkor rabságban marad. és ellene nem mond tellyeségel a világ fejdelmének, ezekről meg lehet üsmérni, hogy a szent lelket nem vette,

¹⁶⁸ sidokot [é — javítva olvashatatlan betűből.]

[55a:] K Mit kel ki hozni ezekből a szokból. *mikor el jövend az igazságnak lelke. meg tanít titeket minden igazságra?*

F Azt kel ki hozni, hogy az Anyaszent egyház akinek ezeket mondá akristus, és akinek képei valának az Apostolok, meg tartoja mind azoknak az igazságoknak, a mellyeket ki nyilatkoztatot nékik, és a melyeket öntöt szivekben a szent lélek, az Anyaszent egyházhoz-kel tehát folyamodni; azt kel halgatni. és annak végezésin meg kel állani.

HUSVÉT UTÁN VALO 5^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

oh' Istenünk, akitől minden jók erednek, halgasd meg alázatos könyörgésinket, adgyad kegyelmedet, hogy kövesük sugarlásidot. tsak azokrol gondolkodgyunk, a mik igazságosok, azokat kövessük, és ate gond viselésed alá adgyuk magunkot, a mi urunk. J. k.

Epistola.

szent jak.¹⁶⁹ lev. 1. 22.

Legyetek pedig az igének tselekedői, és nem tsak halgatói., meg tsalván magatokot, mert haki halgatoja az igének, és nem tselekedője, az a férfiuhoz hasonlittatik, aki meg tekénti természet szerint valo ábrá-[55b:]zattyát atükörben, mert meg tekéntette magát és elment, és mindgyárt el felejtette minémü vólt, aki pedig bé teként a szabadságnak tekélletes törvényében, és abban marad, nem feledékeny halgato lévén, hanem a tselekedetnek követője, ez boldog lészen. aző tselekedetében, a ki pedig magát Istent tisztelőnek állíttya lenni, meg nem zabolásván anyelvét, hanem meg tsalván. a maga szívét, ennek heába valo aző Isteni tisztelete, a tiszta, és makula nélkül valo Isteni tisztelet, az Isten s' az Atya előtt, ez, meg látogatni az árvákat, az özvegyeket, az ő háboruságokban, és makula nélkül magát meg őrizni avilágtól.

¹⁶⁹ szent jak. <1> lev. [Mikes törölte a számot, mert csak egy levele van sz. Jakabnak.]

K. Miképen kel azt érteni, hogy azok, kik tsak halgattyák és nem követik az ígét, meg tsallyák magokat,

F Mert az olyanok könnyen el hitetik magokal, hogy a mely jó erkölcsökre taníttya őket, azokat követik, noha valósággal nem követik, és így magokat meg tsallyák mivel tsak egyedül a kristus kegyelme; a jó tselekedetekel együt, szeretetethetik, és követtethetik a jó erköltsöket.

K. Mihez hasonlittya szent Jakab az ollyat, aki halgattya az Isten ígét, és azt meg nem tarttya?

¹¹⁹ [56a:] F Az olyan emberhez, hasonlittya, aki meg nézvén ábrá-
sáttját atükörben., azonnal el felejtí mtsodás volt, egy kereszttýé-
nek az Evangýélium a tüköre, ugyan abban láthattya meg magát
hogy mtsodás., az ollyan tükör, a mely senkinek, nem hizelkedik,
abban meg láttya mtskait és fogyatkozásit., ha magát jól meg nézi,
¹²⁰ azt is meg láthattya, hogy mtsodásnak kellene lenni, hogy ha a maga
életét azokhoz a szabot rendelkehez egyeztetí, a melyeket abban talál,
hogy mi kivető a szívében, és maga viselésiben, és hogy mit kellesék
tselekedni, de aki azt tsak könnyen, és tsak futolag tekéntí, semi hasz-
nára nem fordul, és mindgyárt el fogja felejtíni a maga valóságos
¹²¹ képít.

K. Miért mondgya, hogy annak heába valo az Isteni tisztelete, aki amaga nyelvét meg nem tartoztattya?

F Mert aki nem bír a maga nyelvével, és nem tarttya azt az Isteni fölelemnek, és a felebarátí szeretetnek hatarában, minden bizonyal
¹²² rondevetlen az¹⁷⁰ olyannak a szíve, mivel az Évangýélium szerént,
a szívből származnak az ember szóllások, káromlások, tisztátalan
szók, hívalkodo beszédek, a másokot valo meg vetések, és több effé-
lök, melyek a sok beszélgetésekből erednek, ezt pediglen, nem tsak
a goromba, és vastag beszédüekre kel érteni, hanem még az ollyanokra
¹²³ is, kik áítatosoknak [56b:] tarttyák magokat, kik gyakorollyák
az imadságot, a komuniot, és más jó tselekedeteket, de azt, meg nem
tekéntik, hogy a nyelvek mértékletlensége miat, egyszers mind el
vezztik a jót, a mely benne van.

K Miben tarttya szent Jakab avalóságos áítatoságot?

¹⁷⁰ az olyannak [az — z-je n-ből javítva; úgy látszik annakot kezdett írni.]

F Abban, hogy az özvegyeket, árvákat meg latogassák, és szomorúságokban meg vigasztalják, hogy tisztán meg tartásák magokat avilág meg romlásától, tudni illik, hogy a jót tselekedgyék, és aroszat el kerüllyék, mert egyik a másika nélkül, haszontalan, mert⁵ lehet bizonyos jót tselekedni, de azzal tisztán nem maradnak, a világi meg romlástól, szeretik némelykor a világot, annak szokásit, és tartásit, ámbár gyakorolják¹⁷¹ is a jó tselekedeteket, a jót nem lehet úgy tselekedni, a mint kívántatik, hogy ha azt nem az Isteni szeretetnek indulattýából tselekeszik, a *ki*¹⁷² a világot szereti, mondgya szent¹⁰ János, *abban nintsen Isteni szeretet* 1 lev. 2. 15. szent pál tilttya akereszttyéneknek, hogy ne avilághoz szabják magokat, hanem a krisztushoz hasonlittsanak, a ki is az ő példájok, rom. 12. 2. vannak olyanok akik ala-[57a:]misnát adnak, sokat imádkoznak, a szenttségeket gyakorolják. de akik a világi szokásokhoz alkalmaztattyák¹⁷³ magokat, atársaságokat keresik, a könyű életet szeretik, a tzifraságot, a mulattságokat, a kiknek elméjek a hejában valóságban forog, melyet a bölts szem fény vesztésnek nevezi, *fascinatio nugacitatis*. sap. 4. 12. és mind azokat a melyeknek egy keresztyén. ellene mondot a kereszttségekor.

Évangélium.

szent jan. 16. 23.

²⁰ És azon anapon semit nem kérdetek én töllem, bizony, bizony mondom néktek, ha mit kérendetek az Atyámtól az én nevemben., meg adgya néktek, eddig nem kértetek semit az én nevemben., kérjeteK, és el veszitek, hogy a ti örömetek tellyes légyen, ezeket példa beszédekben szollottam néktek, el jö az ora, midön már nem példa²⁵ beszédekben szöllök néktek, hanem nyilván hirdetek néktek az Atyám felől, azon anapon. kértek az én nevemben, és nem mondom néktek, hogy én kérem az Atyámot érettetek, mert ő maga az Atya szeret titeket, mivel hogy ti szerettetek engem. és el hittetek hogy én az Istentől jöttem ki. ki jöttem az Atyától, és evilágra jöttem, ismég el³⁰ hagyom evilágot, és az Atyához mégyek, mondák néki az ő tanitvá-

¹⁷¹ gyakorolják [*g—l*-szerű betűből javítva.]

¹⁷² a ki [*k—v*-ből javítva.] a világot

¹⁷³ alkalmaztattyák [Első *a* — fölött áthúzott vessző.]

nyi, [57h:] imé most nyilván szollasz, és semi példa beszédet nem mondasz. most tudgyuk hogy mindeneket¹⁷⁴ tudtz, és nem szükség néked, hogy valaki téged meg kérdgyen, ebben hiszük,¹⁷⁵ hogy az latentől jöttél ki.

Magyarázat

⁸ K. Mítoda a kristus nevében való kérés?

F. A. hogy, az¹⁷⁶ Atya Istennek való imádságinkban tsak egyedül az ő halálának érdemeiben vessük bizodalunkot, és nem a magunk érdemiben, ő egyedül. az Isten, és mi közöttünk való közben járonk, ő is mutattya bé az Attyának, fogadásinkot, és kérésinket,
¹⁰ könyörögvén érettünk, ugyan önéki, és ő érette engedi azt meg a mit tölle kérünk, egy bünösnek nintsen magától semmi olyan érdeme, a melyért meg adhatná az ur kérésit, ha valamit akar meg nyerni, azükséges hogy annak érdemét vegye magára, aki ő érette meg holt, és kérni ötet, hogy méltoztassék könyörgesit bé mutatni az Attyának.
¹² drágalátos szenttséges vérivel együt. melyet a kereszt fan ontotta¹⁷⁷ ki érettünk, ugyan ezért is végezi az Anyaszent egyház az imádságit ilyen formában, kérünk tégedet ami urunk Jésus kristusunk által., valamint szent péter mondgya hogy más által. nem adatik üdveség. úgy nintsen se jó tseleke-[58a:]det, se jó¹⁷⁸ könyörgés, tsak ő általa,
¹⁴ és mint hogy nagy maga hittség volna, ha ki a maga nevében akarna kérni, és nem a közben járonak nevében, az is nagy maga hittség volna, az ő közben járosága nélkül kivanni az üdveséget, az esettől fogvást, az Isten semmit nem engedet másképen tsak a kristus nevében, és ő általa, semmit is tölünk el nem vészen, tsak az ő érdemi
¹⁶ által, és az ő nevében.

K. Mint hogy¹⁷⁹ a kristus azt igéri nekünk, hogy meg nyerjük mind azt. valamit az ő nevében kérünk, honnét vagyon tehát hogy meg nem halgattatunk.?

¹⁷⁴ mindeneket [et: sor fölötti beszúrás.]

¹⁷⁵ hiszük, [h-k-ből javítva.]

¹⁷⁶ az Atya Istennek — [az — előtt más betűt kezdett (nagy I-t?), de nem fejezte be.]

¹⁷⁷ <ott> ontotta ki

¹⁷⁸ [Ékezethiba:] jó

¹⁷⁹ hogy [h-k-ből javítva.] a kristus

F Mert gyakorta., mint szent Jakab mondgya, nem ugy kérjük
a mint kellene. jak. 4. 3. a midön nem alázatoságal, bizodalomal. és
álhatatoságal kérjük, hanem még az üdveségel ellenkezöt kérünk, két
szinü szivel könyörgünk, kérvén az örökös jókót, de azokal. a földi-
5 eket is ohajttyuk, az életnek minden alkalmatóságait., és az emberi
vigasztalásokot, nem kel tehát tsudálni ha meg nem halgattatunk,
a kristus nevében valo imádságoknak, olyanoknak kel lenni, mint
az övéi voltanak, mivel ö semmit nem kért az Attyától, egyebet,
hanem ami üdveséginket, és annak szükséges uttyait. hogy oda el
10 érhessünk, valamit kérünk imádságinkban, két dologbol áll, ö nagy
alázatoságal. és tekéletes¹⁸⁰ bizodalomal könyörgöt. [58b:] ö az
imádságot mind holtig álhatatosan gyakorolta, kövesük tehát ötet,
és meg halgattatunk, kövesük az Isten rendelésit, tsak egyedül az
ö akarattyát kövessük. valamint akristus tsak azt követte és tsele-
15 kedte, és meg fog minket halgatni.

K. Miért mondá az ur az Apostolinak. hogy még semmit nem kér-
tek az ö nevében.

F Meg akará vélek üsmértetni, hogy el nem hitették magokal ugy
a mint kívántatnék. hogy egyedül, ö, az Isten, és az emberek közöt
20 a közben járo, és hogy nem valóságál kérnek az ö nevében, de abban
bizonyosok lehetnek, hogy az Attyától mindent meg nyernek az ö
névében, mert az Attya szereti őket. azért hogy ök is szeretik ötet,¹⁸¹
mint Fiát, és hisznek benne, mivel akristusban, az Isten Fiában valo
hit nélkül, és szeretet nélkül, nem könyöröghetünk ugy amint kel,
25 és ezek nélkül semit meg nem nyerhetünk,

K Az Istennek hozánk valo¹⁸² szeretetinek, és akristushoz valo
szeretetünknek, mit kel bennünk okozni,?

F Azt hogy. szüntelen gondolkodgyunk. az Istennek mi hozánk
örökké valo szeretetéről. és arrol a szeretetről, a mellyel tartozunk
30 a kristusnak, el hitetvén magunkal., hogy az Isten tsak annyiban
szeret minket, a menyiben mi szerettyük az ö Fiát, és a menyiben
engedelmeskedünk néki, [59a:] parantsolati szerént élvén, és az
Isten minket tsak¹⁸³ öbenne és ö érette szeret. erős bizodalomal lehetünk
tehát, hogy az Isten minket az örökké valo életre készítet, és arra
35 el is juttat, az ö Fiának érdemi által.

¹⁸⁰ tekéletes(égel könyörgöt,) bizodalomal könyörgöt.

¹⁸¹ [Elírás:] őket

¹⁸² valo (szereteti, és) szeretetinek, és

¹⁸³ tsak [fölött áthúzott vízszintes ékezet.]

Imádság

Adgyad mindenható Istenünk, hogy nyomoruságinkban, a te jószágodban vetvén bizodalunkot. meg oltalmaztassunk minden nyomoruságoktól. ate gond viselésed által, ami urunk. J. k.

Epistola.

szent jak. lev. 5. 16.

Vallyátok meg azért egy másnak ati büneiteket. és imádkozatok
⁹ egy másért. hogy üdvezüllyetek, mert sokat használ az igaznak szüntelen való könyörgése, Illyés hozánk hasonló ember volt, szenvedő, és imádságal imádkozot. hogy ne lenne eső a földön, és nem lett eső három esztendeig. és hat hónapig, és ismég imádkozot, és az ég esőt adott, és a föld meg adta az ő gyümölsét, atyám fiai ha ki el tévelyedik közülletek, az igazságról, és meg téríti¹⁸⁵ valaki ötét, tudni kel. hogy a ki meg térítetteti abünöst, az ő tévelygő utyáról, meg szabadítja¹⁸⁶ annak lelkét ahaláltól. és el fedezi a bünöknek sokaságát

[59b:]Magyarázat

K. Mire int minket szent Jakab. a máj levelében?

F Arra int, hogy ne tsak¹⁸⁷ azoknak vallyuk meg büneinket akiknek hatalmok vagyon a meg botsátásra, hanem még az olyanoknak is nyisuk fel szívünket, akik Isten félők, és jó tanátsot adhatnak nekünk, hogy miképen visellyük magunkot. vagy is leg aláb segíthetnek imádságokkal. hogy botsánatot nyerjenek Istentől, mivel igen hasznos az igazaknak könyörgése.

¹⁰ K Az Isten meg halgattyae mindenkor az ő szolgait a midőn abünö-
 sükért könyörögnek,?

¹⁸⁴ Rogatio [*a* — javítva *o*-ból?]

¹⁸⁵ [Ékezethiba:] meg teriti

¹⁸⁶ [Íráshiba:] szabittyá

¹⁸⁷ tsak [*s* — javítva olvashatatlan betűből.]

F Ha meg nem halgattya is mindenkor, a midön a bünösökért könyörögnek, nem azért, hogy könyörgések ő előtte kedves nem volna. hanem gyakorta azoknak fogyatkozásokért vagyon, akik az ő imádságokban ajánlyák magokat, mert nem viselik ugy magokat, hogy
5 meg nyerhesék a mit nékik kérnek, nem kívánnják meg változtatni éleyeket, avétekre vivő alkalmatoságokban meg maradnak. el nem hagyják ragaszkodásokat., és rossz szoktatásokat, azon. nem munkálodnak, hogy meg győzék rossz kívánságokat, magokon¹⁸⁸ semmi erőszakot nem akarnak venni,

10 K Miért adgya szent Jakab az Illyés példáját előnkben a ki bé zárja az eget, hogy esöt ne hinttsen a földre, és azu-[60a:]tán fel nyittya, hogy az esö esék?

F Mert ez a példa, igen nagy hasznunkra vagyon, ha tudnánk azal élni. 1. tarthatunk attol, hogy a mi rut vétkeinkért. a szentek igasságot
15 ne kérjenek Istentől, ellenünk. és hogy bé ne zárják imádságokal. az Istennek kebelét előttünk, és meg ne gátollyák, hogy a kegyelemnek esőjét hintse háladatlan szivünknek földgyében., 2. azt is meg tanulhattjuk abbol., hogy ha az Istennek, egy szolgájának. olyan hathatos volt előtte imádsága, az egész Anyaszent egyháznak., aki
20 suhajtoz és könyörög érettünk, imádsága hathatosab lészen., hogy nékünk irgalmaságot nyerjen, hogy ha mi is ő véle együt kérjük.

K Mit hágy nékünk szent Jakab az iránt. aki el tévelyedik az igazság uttyárol.?

F Azt hágya, igyekezünk azon., hogy viszá hozhasuk ez a köteleség.
25 nem tsak az egyházi szolgákat tekintí, hanem mindnyáján ahiveket is, és az olyannak veszedelmén mindennek kel szánakodni; akönyen valo hágyás olyankor nagy vétek volna, szükséges tehát. hogy jó példánkal, intésünkel, imádságinkal., viszá hozuk atévelygésből, és meg térésére valo kegyelmit kérjük Istennek, erre mindenek kötelesek, mivel annak lelkiért, akristus, mind vérit, mind életét adta, ha
30 sok fáradságalis, de vi-[60b:]szá¹⁸⁹ kel ötet hozni az üdvözítőnek.

K.¹⁹⁰ Mitsoda jutalma vagyon annak, aki felebaráttját segitti üdvességiben?

F. Szent Jakab azt mondgya, hogy aki meg téríti a bünöst, és ki
35 veszi tévelygéséből., meg szabadittya annak lelkét, és el fedezi a maga büneit, az az, hogy aki az attya fia üdvességin munkálodik, a

¹⁸⁸ [Íráshiba:] magon

¹⁸⁹ vi-[60b:]viszá viszá [Fölösleges ismétlés.]

¹⁹⁰ K. [F-ből javítva.]

magá üdveségin munkalodik, és másoknak botsánatot kérvén,¹⁹¹ magának hasonló kegyelmet., és irgalmaságot nyer, ez így lévén, a mi magunk üdvesége kötelez arra, hogy igyekezzünk az atyánk fiai üdveségeken., és hogy azon legyünk. minden modal, imádság. példa adás. oktátás., jóságunkal, és közönségesen, mind azokal., a mikel szolgálhatunk, üdveségeknek., ezeket el követvén. a töbit, az Istenre kel hagyni, és ha szinte hasznát nem látnok is munkánkknak, de minden bizonyal: annak jutalmát veszük. hogy ha semit el nem mulatunk. hogy a bünöst magában szálítsuk, és a rosztól ki térítsük.

Évangélium.

szent luk. 11. 5.

Es mondá nékik. kinek vagyon közületek baráttya és hozzája mégyen éj félkor, és mondgya néki, barátom. adgy nékem három kenyeret költtsön, mert egy barátom jöt hozám, az utrol, és nintsen mit eleiben tennem., és [61a:] az onnét belől felevlén. azt mondgya, ne bánts engem, már az ajtot bé zárták, és az gyermekim velem vannak a hálo házamban. nem kelhetek fel, és nem adhatok néked, és ha ő állhatatosan zörget. mondom néktek,¹⁹² hanem ad is néki fel kelvén. azért hogy baráttya, mind az által annak untatásáért, fel kél, és ad néki valamenyi kel. én is mondom néktek, kérjetek. és adatik nektek,¹⁹³ keresetek, és találtok, zörgessetek, és meg nyittatik nektek, mert minden a ki kér, el veszi, és a ki keresi meg talállya, és azörgetőnek meg nyittatik. kitsoda kér pedig közületek kenyeret az attyától, vallyon követ adé néki, avagy halat, vallyon ahalért, kigyot adé néki, avagy ha tyuk tojást kér, vallyon skorpiot nyujtté néki, ha azért ti gonoszok lévén, jó adományokat tudtok adni ati fiaitoknak, menyivel inkább a ti Atyátok menyből jó lelket ad az ő tölle kérőknek.

Magyarázat

K Mit tanulhatunk amái Évangéliumban lévő példa beszédből
F Azt tanulhattyuk. hogy ezeken a napokon., a melyyek az imádságra és apenitentzia tartásra vannak rendeltetve., mi formában kel

¹⁹¹ kérvén, [*k—ny*-ből javítva; *nyervén*, volt.]

¹⁹² néktek, [Javitás: *néked*,-ből.]

¹⁹³ nektek., <mert minden aki kér elveszi, és a ki keres.> [A törölt rész alább újra írva.]

kérnünk, hogy meg halgattassunk, mitsoda, buzgoságal, álhatatoságal, és mint **[61b:]** egy alkalmatlankodásal, az aki abarattyának kapujára megyen zörgetni éj félkor, az az, akisértetben, a nyomorúságban, az olyan keresztyén, aki érezvén mind a maga, mind a mások⁷ lelki szükségeit., nagy siettséggel keresi hogy meg orvosolhasa., mind amások, mind amaga nyomorúságit. és az ajó akaro akihez folyamodik, nem más hanem az Isten, aki minket sokal inkább szeret, mint mi magunkot, és aki sokal gyorsab az adományra, mint mi az el vételre, de buzgo könyörgésinkre adgya meg kegyelmit.

¹⁰ K Ha az Isten kész az adományra, miért akarja hogy ötet serényiséggel, és mint egy alkalmatlanságal kérjük?

F Azért, hogy jobban meg éreztesse velünk egy részint a mi gyengeséginket., és szükséginket, és más részint, drága voltát azoknak ajoknak, a melyeket kérünk, és hogy nagyob buzgoságal ohajtsuk¹⁵ azokat, ha Isten azokat könnyen meg adná: és tsak első kérésünkre, azokat kevésre betsülnök. és mint hogy kevés fáradságal jutnánk azokhoz, azoknak meg tartásán sem igen igyekeznénk., nem kel tehát azon tsudálkozni, ha sokan akeresztyének közül semit nem vesznek, vagy ha, hamar el vesztek, amit vettek, mert leg gyakrabban ugy²⁰ mennek az imádságra, mint ha semmit nem kellene se kívánniok, **[62a:]** se kérniek, szükségeket se nem üsmérik, se nem érzik, ez is az oka, hogy olyan figyelmetlenül imádkoznak, mint ha keveset gondolnának azal, hogy meg, vagy meg ne halgattassanak.

²⁵ K. Miképen kel tehát kérnünk, hogy meg nyerhessük¹⁹⁴ a mit kérünk?

F Hogy az imádság jó legyen., azt kel leg aláb valoságal kívánni, hogy az Isten kegyelmében visza térhessünk. erre valo nézve kezdyük el abünt meg utálni. a mely ellenségivé tészten minket, legyünk azon. hogy meg gyözhesük rosz kívánságinkot, és el hagyhasuk rosz szokásinkot, a melyek aroszban vetnek, hogy ha magunkon erő szakot nem³⁰ veszünk, mivel szent Agoston szerént, imádkozni., és azonban mindenkor avétekre vivő alkalmatoságban meg maradni, a nem imádkozás, hanem az Istent boszontás, és a kegyelem helyet. a melyet kérnek, az ő írtoztato boszu állását várhattják magokra.

³⁵ K. következőké ebből, hogy a bünösnek nem kel imádkozni?

F Éppen nem következék., sőt még nékik vagyon arra leg nagyob³⁵ szükségek, örökös veszedelemben lévén minden órában, tartoznak

¹⁹⁴ nyerhessük [Első e — fölött áthúzott vessző.]

ők, örökös kárhozatnak büntetése alatt nagyobb buzgósággal, és szorgalmatossággal. [62b:] imádkozni, de leg elsöben is azt kel, nagy fo-
házkodással kérni; hogy az Isten ronttssa el irgalmaságából a kötelet
melyel avétekhez vannak kötetve, és utáltassa meg vélek avétket,
hogy a szükségekre valo kegyelmet meg nyerhesék, mivel, valamég
avétekhez valo szeretet uralkodik a szivben., addig az Isten irgalma-
ságának kebele előttök bé lesz zárva, és minden imádságok haszon-
talan

K. Mitsodásnak kel még lenni az imádságnak a melyre tanit minket
10 akristus ebben a példa beszédben. ?

F Elöször.,¹⁹⁵ valamint az az ember, aki ajó akarójának kapujára
mégyen éttzaka, zörgetni. egyebet nem kérvén kenyérenél, a mely leg
szükségeseb az élethez, ugy nekünk is nem kel egyebet kérni hanem a
kegyelemnek kenyerét, mely a mi lelkünk eledele. és a mi alelkünk
14 üdvességire, és az Isten ditsőségire szolgálhat. 2. valamint ö meg vallya
alázatosan. hogy kenyere nintsen, nekünk is meg kel vallanunk szük-
ségben valo létünket, 3. ö mind addig zörget., valamég alkalmatlan-
ságára kénszerittetik jó akarója fel kelni és adni néki amit kér, ugy
nekünk is álhatato-[63a:]san kel könyörögnünk, meg ne ütközünk a-
18 halasztáson, és elne unnyuk aváarakozást,¹⁹⁶ ha szinte ugy tettzenék is.
hogy meg vettettek.

K. Miben áll az alázatoság, amelyel kel imádkozni

F Abban hogy szivünköl borullyunk le Isten előtt, valamint egy
koldus tselekeszik egy gazdag előtt. akitöl alamisnát vár, el hitetvén
22 magunkal, nyomoruságinkot, szegénységinket és hogy mitsoda nagy
szükségünk vagyon. segittségire, ne bizunk amagunk erejében, se azt
ne gondollyuk, hogy az Istennek szüksége vagyon reánk,

K. Mitsoda az az álhatatoság, amelyel kel imádkozni ?

F Azal mint egy alkalmatlanlankodni kel, annak a jó akarónak, akihez
26 folyamodunk sürgető imádságinkal, és else botsásuk., valamint Jákób,
valamég áldását nem adgya reánk, az ilyen erőszakos alkalmatlan-
kodás, kedves Isten előtt, azért azal meg sem elégszik hogy kérjünk.
hanem azt akarja, hogy ugy keresük¹⁹⁷ kegyelmének kintsét, valamint
az el veszet drága jószágot¹⁹⁸ kerésik. és hogy mind addig zörgessünk.

¹⁹⁵ Elöször., valamint [E—v-ből javítva.]

¹⁹⁶ aváarakozást, [Második a — o-ból javítva.]

¹⁹⁷ [Javitás: keresünköl; n betüt k-ra javította, az eredeti k-t törölte.]

¹⁹⁸ [A kéziratban két szóba írva:] jó szágot

irgalmaságának kapuján, valamég mint egy kénszeritessék azt meg nyítani.

K Mitsoda haszna vagyon annak az álhatatoságnak az imádságban.

[63b: üres]

⁵ [64a:] F A nagy bőséggel meg jutalmaztatik, hogy ezajó akaro. azó jó akarojának alkalmatlanságára, nem tsak három kenyeret ád, hanem még mind azt is ami kívántatot, az Isten is hasonlo képen meg adgya mind azt, amit tölle kérnek álhatatosággal. és békeséges türessel, és még többet is, a mint reméllettek volna, és inkább tekint-
¹⁰vén¹⁹⁹ szükségeket. mint sem kéréseket. nagy bőséggel adgya nékik kegyelmét., jó és meg tömöt, és meg rázot, és ki folyo mérteket adnak ati kebeletekben, mondá akristus luk. 6. 38.

K Mi formában ád nékünk az ur bizodalmat. az imádságinkban?

¹⁵F Az Istent olyan Atyához hasonlittya, aki az ő Fiához, tellyes szeretettel. vagyon. a ki néki nem követ ád, kenyér helyet, se nem kigyot hal helyet., se nem scorpionot tojás helyet; a melyből azt hozza ki, hogy ha egy ember aki magában gonosz, de a ki mind azon által jókót tud adni fiának. annál is inkább az Isten, aki maga ajóság, jó lelket ád azoknak. kik azt kérni fogják ő tölle, minden bizonyal inkább is
²⁰szeret minket, mint az atya azó gyermekét. és ezért a szeretetért meg adgya nékünk a mit tölle kérünk. ha úgy kérjük a mint kell, akár mely nagy dolog legyen a, ha a nékünk szükséges

[64b:] ÁLDOZÓ TSÖTÖRTÖKÖN

Imádság

Hiszük minden ható Istenünk, erős hittel, hogy a te egy Fiad, a mi meg váltonk, a menyekben fel ment a mái napon., adgyad kegyelme-
²⁵det, hogy mi is abban a menyei lako helyben vitessünk lélekben, a mi urunk J. k.

Epistola.

Apost tsele. 1. 1.

Első beszédem ugyan ó Teofile, mind azokról volt, a melyeket Jézus tselekedni. és tanítani kezdet. mind a napig melyen parantsolván az

¹⁹⁹ [Elírásból? két szóba írva:] tekint vén

Apostoloknak,²⁰⁰ a szent lélek által, a kiket választot, fel vétették, kiknek meg is mutatta magát elevenen. szenvedése után sok bizonyosságok által, negyven napig jelenvén nékik, szolván az Isten országáról; és együtt évén. meg parantsolá nékik hogy jérusálemből el ne mennének, hanem meg várják az Atya ígérétit. melyet hallottátok. (ugy mond) ¹³ az én számból, mert jános vízzel keresztelt., ti pedig szent lélekkel kereszteltettek meg, nem sok napok után. azokáért akik egybe gyűltek vala, kérdik vala ötöt mondván. uram az időben állatodé helyre az Izrael országát? **[65a:]** mondá pedig nékik, nem ti dolgotok tudni az ¹⁰ időket, vagy az alkalmatoságokat, melyeket az Atya, a maga önnön hatalmában helyeztetett, hanem el veszitek erejét, a felyül reátok jövő szent Léleknek, és tanoim lesztek nékem Jerusálemben., és az egész Judaeában és samariában, és mind a föld végéig. és mikor ezeket mondotta volna, szemek láttára fel emeltetik, és a felhő bé takará ¹⁴ ötöt, az ő szemek előll, és mikor néznék ötöt. az égben menni, imé két férfiu álla melléjek. fejér ruhákban, kik mondák, Gallitaéai férfiak, mit állatok az égben nézvén, ez a Jesus. a²⁰¹ ki fel vétetett ti tölle-
tek, az égbe, ugy jö el, a mint láttátok ötöt az egbe menni.

Magyarázat

Mit mondasz ezekről az első szokrol, első beszédem azokrol volt. a ²⁰¹ melyeket Jesus, tselekedni. és tanítani²⁰² kezdet?

I^r Azt mondom hogy az üdvezítő, akinek egész élete nékünk bizonyos példánk lehet, az után tanítot minek utánna sokáig követte volna mind azt, valamire tanította az embereket és hogy minden maga viselése élő Evangyélium volt, harmintz esztendő koráig. ²⁰² **[65b:]** nem predikállot, olyan alázatos, alá valo és magános életet élt, a melyet tsak az Isten tudgya, és a mely meg mutattya hogy mit kel nékünk is tselekedni mind addig a még az Isten nem hi az egyházi szolgálatra, mind ez az idő. az Évangyélium predikálásának készületire volt, a mely predikálás kevés ideig tartott, ez örökös példája ²⁰³ lehet azoknak, akiket az Isten az egyházi hivatalokra rendel, a melyekből meg tanulhattjuk; miképen kel azokhoz készülni, nem sok az egész iffiuságot akereszttségnek ártatlanságában el tölteni, ajó

²⁰⁰ az Apostolok, nak, [nak,: új sorban.]

²⁰¹ u. [Beszúrás.]

²⁰² [fráshibával, csonkán:] tani

erkölsöknek gyakorlásában, az alázatos és magános életben, az imádságban, és az szent írásoknak tanulásában, hogy mind ezek fundamentumi legyenek annak az épületnek, melyet ahegyre kel építeni, és a melynek az egész világot kel világosítani., mert az Évangéliumot hirdetni. minek előtte azt kövessék, avétkes vak merőség volna, és hejában valo munka., aki azt tanította a mit soha nem követet, rend szerént a haszontalan. és azok az igazságok a melyeket prédikál, mind anyi bírák, a kik meg itélik ötet.

10 K A kristus miért jelent meg sok izben. atanitványinak, menybe menetele elöt?

F Azért, hogy el hitethesse vélek fel támadását. [66a:] és hogy minden kételkedést ki vegyen az elméjékből. mivel azt igen nehéz meg fogni, hogy akerezten meg holt. és el temettetett test, a harmadik napon fel támadgyon. szükséges vala tehát. hogy sok izben meg jelenyék, ahit erősítésére, de még azis szükséges vala, hogy az a jelenés sok számu nép előtt lenne, azért hogy sok számu bizonyságok bizonyithatnák meg a fel támadást. hogy azon mindnyájan meg egyezzenek, és egyik amásikával ne ellenkezők, a mely természet szerént lehetetlen lett volna. anyi sok nép közöt. hogy ha adolog tellyeséggel 20 bizonyos nem lett volna, a mi pedig a menybe menetelnek titkát illeti. a Jésus menyben menetelének. tsak alátásais elegendő volt, hogy vélek el hitesse, hogy valóságosan oda fel ment. mivel a bé fejezője volt, a fel támadás titkának, és azt könnyű el hinni. hogy a fel támadot test, fel is mehet menyekben

25 K. Miről oktatta a kristus az Apostolit fel támadásától fogvást menyben meneteléig. ugy mint negyven napig?

F Az irás azt mondgya, hogy az Isten országáról beszélet nekik, az az, hogy mind azokra oktatta őket. a melyek tekintették az igazság prédikálását. az Anyaszent egyház igazgatását, a szenttségeket, atitkokot, és meg erő-[66b:]sitté őket ahitben, és a tudományban., melyet 30 tanítot volt nekik halála elöt, tartozunk tehát keresztyénebb étellel és tselekedettel tisztelni a szent negyven napokat, mivel azokban, mi érettünk oktató eszerént az Apostolit, a kik minékünk predikáltak. a mit ő tölle tanultak,

35 K Miért parantsolá nekik hogy Jérusalemben maradnának. mind addig még el nem veszik a felyül valo eröt?

F Azért, mert hogy méltán lehesen az Isten munkáját mivelni, és az egyházi szolgálatot. hasznal, és áldásal. követni, nem elég tsak arra hivatatni. hanem még a szent léleknek erejét is el kel venni, a

midőn még gyenge valaki, magánosan kel maradni, és várni az orát, a melyben tettzik Istennek erőt küldeni. mert a, mondgya szent Bernárd,²⁰³ igen nagy veszedelemben forog, aki magát szent szolgálatra hagyta fel emeltetni, hogy ha nem telles Isteni szeretettel.. Jerm. 18. ¹ *supr Cant* hasonlonak kel lenni a tsorgo előtt valo valuhoz, a melyből akkor foly ki aviz mikor tele vagyon, és nem a tsatornához, a mely egészen ki önti a vizet. magának semit nem hágy.

K. Mit felel a kristus az Apostolinak. a midőn azt kérdék hogy ha abban az időben állittyaé helyre az Izrael országát?

¹⁰ **[67a:]** F Meg feddé kérdésekről, mondván. hogy nem azö dolgok meg tudni az idöket. és az alkalmasagokat. melyek az Attya hatalmában vannak, igen veszedelmes az Isten szándékít és a jövendöt vizsgálni. igen nagy tévelygése az elmének tsak avilági és a haszontalan dolgokban foglalni agondolatot., és azt fel nem emelni az örökös ¹¹ dolgokra. ahit által. a pedig nagy böltesség nem kivanni azt meg tudni a mit Isten el akart előttünk rejteni. el hitetvén magunkal., hogy a nem a mi üdveségünk hasznára valo; hanem a szükséges nekünk hogy állyük az igazságokal. melyeket ki nyilatkoztatot. és szabjuk azokhoz életünket.

¹² K Mitől vagyon hogy az Apostolok olyan nagy figyelmeteséggel nézték az urat fel menni. még az után. is a midőn már szemekel nem láthatták.?

F Mert igen nehéz vala nekik attol meg válni a kihez oly erősen voltak kaptsolva, hogy pediglen azt a testi ragaszkodást ki vegye elméjékből. az Angyalát küldé hozzájok, aki el fordittsa rolla testi szemeket, hogy tsak a hitnek szemeivel tekintsék az után ötet, ugyan erre valo nézve is mondatá nekik, hogy a második el jövetelekor ¹³ szemléllék ötet. amikor²⁰⁴ el fog jöni **[67b:]** mint bíró, hogy meg büntosse. vagy meg jutalmaztassa az embereket. érdemek szerént. ebből ¹⁴ meg tanulhattuk hogy szüntelen fel emellyük lelki szemeinket az ég felé. hogy öt szemléllük akristust. az ő Attyának jóbján, és az ő kebelében. kövessük ötet szívünknek kívánságival. öt is imádgjuk ötet, várjuk az ő második el jövetelét, mondgyuk el gyakorta azt az imádságot., a melyet maga hagyot, hogy jöjjön el az ő országa, hogy ¹⁵ uralkodgyék bennünk kegyelme által, és mi is uralkodhassunk véle együt az örökké valóságban.

²⁰³ szent Bernárd, <aki> igen

²⁰⁴ amikor [Javitva: *amin*től.]

Utolszor a letelepedet tizen egynek jelenék meg, és szemekre hányá az ő hitlenségeket, és szivek keménységét, hogy azoknak, kik látták ötöt hogy fel támadot volna, nem hittek, és mondá nékik, el menvén az egész világra predikályátok az Évangéliumot, minden teremtett⁵ állatnak, aki hiszen és meg keresztelkedik üdvezül, a ki pedig nem hiszen, el kárhozik, azokat pedig akik hisznek, ezek a jelek követik, az én nevemben ördögöket üznek ki, új nyelvekkel szolnak, kigyokat vesznek fel, és ha valami halálost isznak, nem árt nékik, a betegekre kezeket té-[68a:]szik, és meg gyógyulnak, az ur Jésus pedig¹⁰ minek utánna szolla nékik, fel véteték menybe. és ül az Istennek jobbjára, azok pedig el menvén. prédikálának mindenüt, az ur vélek együt munkálkodván, és a beszédet meg erősítvén. következendő jelekel.

Magyarázat

K Mit kel tselekedni hogy el lehesen kerülni a feddést mellyet tett¹⁵ akristus az Apostolinak, az ő hitlenségekről, és szivek keménységéről?

F kérjük tölle azt a kegyelmet, hogy halgassuk engedelmeséggel, és alázatosággal az ő igéjit, kérjük hogy lágyítsa meg sziveinket, adván belénk élő hitet, és az igasságnak szeretetét, amely amenyei jók felé²⁰ emelje kívánságinkot, és meg utáltassa velünk avilági jókot.

K. A kristus azt parantsolá az Apostolinak, hogy az egész világon predikályák az Évangéliumot, miért nem predikálották tehát mindenüt, hanem tsak egy részinek,

F Mert ezeket, nem tsak az Apostolinak mondá hanem az ő szemé-²⁵ lyekben, az utánnok valojoknak, a kik predikálották az Évangéliumot az Apostolok halálok után, és akik prédikállani is fogják, mind [68b:]addig valamég az egész földön el légyen hirdetve

K. Elegendő a kereszttség, és az Évangéliumban valo hit, az üdveségre?

³⁰ F Elegendő tsak az élő hit légyen, azt a jó tselekedetek kövessék, és meg tarttsák az Isten parantsolatit hűséggel

K. Fel találodé azt az Évangéliumban, hogy nem lehet²⁰⁵ üdvezül-ni jó tselekedetek nélkül?

²⁰⁵ [Íráshiba:] mem lehet

⁹ Ennél nintsen semi világosab., azt látom szent mathénál, hogy amely fa gyümölcstöt nem hozz, atüzre tétetik 3. 10. hogy az örök életet el lehesen érní, a parantsolatokat meg kel tartani. math. 19. 17. *mit használ valakinek* mondgya szent jakab. 2. 14. 17. *azt mondani hogy hite vagyon, ha tselekedeti nintsenek, vallyon üdvezithetié azt ahit? ahit tselekedetek nélkül meg hólt önnön magában szent pál azt mondgya, hogy az Isten meg fizet kinek kinek. a maga tselekedeti szerént rom. 2. 6.*

K A tsudák szükségesek valánaké az Anyaszent egyház fel állítására?

¹⁰ F kétség nélkül hogy szükségesek valának, mivel az Apostolok, akik szegények, és tudatlanok valának semi hirek, se nevezetek²⁰⁶ nem lévén, mitsoda erővel.²⁰⁷ [69a:] vétethették volna bé az emberek az olyan új, és rend kívül valo tudományt., a mely ellenkezet anyi sok hamis vallásal., az embereknek. kivánságival. és hajlandóságival, a mely azt jovalotta, hogy meg kel ölni az ó embert., a rosz szokásokat ki kel gyomlálni, a szívet meg kel változtatni, és a mely meg akará utáltatni minden nemzeteket, mind azt, valamit addig szeretet, és imádot., miképen vétethették volna bé az ilyen tudományt, a mint bé is vétették, és imádtattak volna egy olyan embert, akit agono-¹¹ azok. és a tolvajok közí számlálták., és fel feszítették, hogy ha olyan rend kívül valo nagy tsudákat; nem tettek volna, a melyek el hitelhessék az egész világal, hogy azok az egy ügyü, és alá valo emberek, a menynek, földnek Istenétől küldettettek, és attól. aki ura atermézetnek.

¹² K ki adta nékik azt a nagy biztatást. és bátorságot hogy olyan nagy dologhoz fogjanak?

F Az Istennek mindenható kegyelme adta, mert látták hogy a krisztus menyekben felment, ahol az Attyának jóbján vagyon. és biztak az ő segítségiben, mert meg ígérte volt nékik. erre valo nézve adák magokot oly bátorságal. akisértetekre. üldöztetésekre, [69b:] szenvedésekre, kinokra, és ahalálra, szenvedének. de győzedelmesek maradának., és a halálok ditsőségekre válék. *mert éretted öldökltetetünk nap estig.* mondá szent pál, *ugy tartatunk mint a meg ölni valo juhok. de mind ezekben győzedelmesek vagyunk. azért aki minket szeretett.* rom. 8. 36. 37.

²⁰⁶ nevezetek [i-k-ból javítva.]

²⁰⁷ mitsoda erővel. <addig, valamég> erővel vétethették [erővel: kétszeri hírárást a törlés közben való megfélelkezés magyarázza.]

K. Nem nehezebbé mostanában hinni, mint sem az Apostoloknak. kik szemekel látták akristusnak fel támadását, és menyben mentelét.?

F Nem nehezebb mostanában hinni, ha testi szemeinkel nem láttuk is, a mi vallásunknak bizonyági nyilván valok, és ugyan azok, mostanában is, valamint az előtt, azok atsudák, jövendölések, melyeket olvasunk a szent írásban, és a mellyeket láttuk hogy bé tölték. a kristusban. a tanítványiban. és az Anyaszent egyházában, azok nékünk bizonyágink, az Apostolok is azokat bizonyítottak, de még tovább; azt láttuk hogy azoknak az alá valo embereknek, tsudálatos munkájok, véghez ment. mivel abálványozás el töröltetet, a nemzettségek meg tértek, a keresztyéni vallás és az Anyaszent egyház fel álitatott, és fent áll. tizen két saeculumoktól fogvást, ez olyan [70a:] bizonyág, a mely ellen semit nem lehet mondani, ha ki az okoságal akar élni, mert ha az Istennek mindenható keze nem segítette volna az Apostolokot, soha ökk azt, véghez nem vitték volna, vagy a sok tsuda tételek által vitték tehát azt végben, de ugy a mi vallásunk és az Anyaszent egyház fel álitása, az Isten munkája, vagy tsuda tételek nélkül, a pedig minden tsuda tételnél nagyob volna, hogy tizen két tudatlan halász, ugy el meg változtassa²⁰⁸ az egész világnak színét; ez is nem lehet a mindenható Istennek segittsége nélkül. de mind ezek után az Apostolok ugy hitték valamint mi, a mit testi szemekel nem láttak, látták a kristus személyében az embert, aki beszélet, járt, mennyekben fel ment, de nem látták az ő Istenségit. aki munkáladot az emberben, aki szegény, és alá valo rendben láttot lenni, nem látták atitkokot, a melyeket mivel és amelyeket ök sem foghatták meg, valamint mi, de látván anyilvánságos bizonyágokat, ök azokat erősen hitték, azok abizonyágok. pedig mostanában is meg találatnak az Évangéliumban

K. Az Apostolok nem tsalhatáké meg magokot, vagy olyat írni, hogy meg tsallyák anépet?

[70b:] F ök egyikét sem tselekedheték, I. meg nem tsalhaták magokot, mert látták atsudákokat, a melyeket akristus tett. és azoknak bizonyága volt az egész nép, ök magok is tsudákokat tettek, valamint akristus előre meg mondotta volt nékik, mert ha tsudákokat nem tettek volna, hogy hihettek volna benne,? tsak jó kedvekből. adták volnaé

²⁰⁸ el meg változtassa [Régies használat nyoma Mikesnél; el — e-je a-ból javítva.]

magokat anyi veszedelemre; hogy rolla bizonytságot tegyenek, és az ő Évangéliumát hirdessék. anyi sok számu népeknek., kik ellenségi valának az igazságnak, és a kiknek hatalmától retteghettek. lehetet volna nekik mindent fel áldazni, sőt még élettjeiket is, hogy bizonytságot tegyenek egy olyan emberől. és annak vallását oltalmazzák, aki velök tsudát nem tétetett volna, noha meg ígerte.

2. olytat nem írhattak, hogy meg tsallyák a népet. mert 1. az egész világ tudgya, hogy ezek az első predikátori az Évangéliumnak. egy ügyűek, tudatlanok, és hitek nem volt, az ilyenek nem alkalmasak arra, hogy olytat talállyanak fel, a melyet már anyi saeuluntól fogvást követik, ők minden tartozkodás nélkül az egész világ eleiben terjesztették gyengeségeket. hitelenségeket., és fogyatkozásokat, ilyen formában pedig el nem hitethették volna. a mit mondottak, vagy irtak [71a:] hogy ha tsak anépet akarták volna meg tsalni. 2. azt nem merték volna mondani hogy tsudákat tesznek, se azt, hogy a tsuda tételnek, és a nyelveknek ajándekja, a hivek közül sokaknak adatot. hogy ha az igaz nem lett volna, de sőt még nyilvántságos, mert könnyű lett volna őket atsalárdtságban érní. 3. hogy ha azokat az ajándekokat az Apostolokban. és más hivekben valósággal nem látták volna, mindenek el hagyták volna őket, és senkít meg nem térítettek volna.

K Miképen kel tisztelni a menyben menő kristust?

F ugy hogy magunkot mindentől el vonyuk, minden fősvénységtől, kevélységtől. nagyra vágyástól; gyönyörüségektől emellyük fel az égben szivűnket akristusal. és kövesük kívánságinkal, se a kevélység. se a nagyra vágyás, se a fősvénység, fel nem mennek véle az égben mondgya szent Agoston, legyűnk nagy figyelmeteséggel a mái napon azon szokra. melyeket minden nap mond a pap a népnek, emellyétek fel sziveteket, és felellyük igazsággal, mi azokat fel emeltük. az urhoz, emzerént kel tehát szentelni a mái innepet, de ne ugy hogy tsak a mái napon emellyük fel szivűnket. és holnap a földi dolgokra le függeszük.

[71b:]ÁLDOZO TSÖTÖRTÖK UTÁN VALO VASÁRNAPON

Imádság

Adgyad mindenható örök Isten hogy akarátinkot akarátodalá vessük. és a mi szivűnk. valósággal imádgya szent Felségedet; a mi urunk J. k.

Mindeneknek el közelgetet pedig avége, legyetek az okáért okosak, és vigyázatok az imádságokban, mindeneknek előtte pedig az egy máshoz való szeretet,²⁰⁹ szüntelen légyen bennetek, mert a szeretet bé fedezi abünök sokaságát, gazdálkodok egy másnak zugolodás nélkül, mindenitek amint vette az ajándékot, azt egy más közöt szolgáltatván, mint az Istennek sok féle ajándékinak sáfári, ha ki szól, ugy mint az Istennek beszédit, ha ki szolgál, ugy mint az eröböl, melyet az Isten szolgáltat. hogy mindenekben tiszteltessék az Isten a kristus Jesus által, kinek ditsőség és birodalom örökkön örökké Amen.

Magyarázat

¹⁰ K. Miért int minket arra szent péter, hogy okosak. és vigyázok legyünk az imádságban

F Azt akarja hogy okosak legyünk, az az, hogy [72a:] mértéktelenségel, és ragaszkodás nélkül éllünk ateremtett állatokal., mert a teremtet állatokhoz való szeretet és ragaszkodás, alelket meg nehezittik., azt akarja hogy vigyázok legyünk. az az. hogy mindenkor az elmére figyelmezzünk, ne hogy el merüljön valamely veszedelmes gondolatokban, mivel az Isten meg nem halgattya., a hideg, és abuzgoság nélkül való imádságot, a midön tsak az ajakunkal kérjük.

¹⁵ K. Miért akarja hogy mindennek előtte az egy máshoz való szeretet szüntelen légyen bennünk?

F Mert a szeretet nélkül, nintsen valóságos jó erkölts, a nélkül semmink nintsen., és azal, mindenünk vagyon., mivel szent pál szerént, az alamisna, és amártyság is haszontalan a fele baráti szeretet nélkül, az a lelke a jó tselekedeteknek, és erkölcsöknek, szent péter ²⁵ azt akarja, hogy a szüntelen való légyen bennünk. az az, hogy szeresük a fele barátot. ha szinte meg bántanais minket, mert a mi szívünknek, minden időben. és mindenben kel az Istent szeretni, az Istent pedig nem szerethettyük. ha a fele barátot nem szerettyük

³⁰ [72b:] K Mitsoda értelemel fedezibé abünök sokaságát a felebaráti szeretet?

²⁰⁹ szeretet,<et>

F A felebaráti szeretet, bé fedezi a vétkeket,²¹⁰ a midön másoknak meg bortsátunk., és a miéinket eltöröli, aki pedig felebaráttját ugy szereti mint önnön magát., az el fedezi, takarja, szenvedí, és meg bortsáttja az ellene tett vétkeket, és a sokszori meg bántodás, szívíben el nem olttja a szeretetet, de azokra okot nem ádí, se²¹¹ azokat jóvá nem hagyja, a véték abból áll valóságosan. ha a teremtet állatot magáért szerettyük, az Isteni szeretet, mely az Istent magáért szereti, ellenkezik²¹² azzal. a rendeletlen szeretettel. és szívínkben, meg nem gyarapodhatik.

¹⁰ K A felebaráti szeretet kötelezé arra hogy meg bortsásunk, felebarátunknak, és meg ne büntesük?

F A kiknek hatalom adatot kezekben., ugy kel meg bortsítani vétkeket. valamint az Isten meg bortsáttja, meg büntetvén öket irgalmas keménységel, amidön azok nagyok. meg kel büntetni avétkest, szeretetből, és minden uton modon meg kel téríteni; meg nem kel engedni hogy el veszen, büntetetlen hagyván ötet, a mi-[73a:]dön pedig hatalmunk nintsen, akor kegyeségel kel véle bánni, hogy meg jóbbítsa magát; a mit pedig el nem hagyatathatunk véle, azt el kel szenvedni sohajtásal. és érette valo imádságal.

¹¹ K Mitsoda azugolodás nélkül valo gazdálkodás?

F A, hogy házunkhoz fogadgyuk a szegényeket, főképen az Isten félokot, és örömel gazdálkodgyunk nekik, valamint ha akristusnak magának gazdálkodnánk, nem zugolodván se a költtségért, se a fáradtságért.

¹² K. Mire kötelez minket szent péter, a midön azt hagyja. hogy szolgállyunk felebarátunknak, az ajandék szerént, melyet vettünk?

F Azt akarja. hogy kiki, amások jóvára, és üdveségire fordítsa a tálentumit, és ajandékit, mindenekben, mivel másokért vette azokat Istentől, azokat vévén, azoknak nem ura, hanem ki osztogatoja. azokért nem kel magát el hinni, mint ha maga saját jószága volna, se azokat el nem kel ásni, és haszontalaná tenni, mert a felebaráttja, és az Anyaszent egyház jóvára vette. mert más képen. arest szolgának nyomoruságában esnék, aki akülső setettségben vettetet, a nem [73b:]tunk az egyházi szolgákat illeti. kiki a hívek közül vette valamely ajandékját az Istennek, amelyet tartozik meg szaporítani, és kinek kinek, amaga ajandéka szerént, kel szolgáláni másoknak, szent péter

²¹⁰ [a vétkeket-ből javítva, második k — t-ből jav.]

²¹¹ se <azokra> azokat

²¹² ellenkezik <tehát> azzal.

kivánsága szerint, egy atya, egy anya, példának okáért, tartoznak arra fordítani minden ajándékjokat mellyeket vettek, hogy jól nevellyék tselédgyeket, azokat oktassák., ajó erköltsben tarttsák, és üdveséget nyerjenek nékik.

⁵ K Miképpen ditsöittsük az Istent mind abban valamit tselekeszünk.?

F Nagy alázatoságal kel azt magunkban meg üsmérni, hogy a²¹³ mik Isten előtt vagyunk, tsak akristus kegyelméből vagyunk; hogy ami jót tselekeszünk, tsak ő tölle vagyon, tsak ő tölle származik., egy szóval, néki kel ajánlani minden tselekedetinket., amelyeket azért kel tselekedni, hogy ő néki tettzhessünk, és néki engedelmeskedgyünk.

Évangyélium

szent Jan. 15 26.

Mikor pedig el jövend avigasztalo kit én néktek küldök. az Atyától, az igazságnak lelkét, ki az Atyától szarmazik, ő bizonytságot téssen én felölem, ti is bizony-**[74a:]**ságot tésttek, mert eleitől²¹⁴ fogva velem ¹⁵ vagytok, ezeket szollottam néktek, hogy meg ne botránkoztatok, a synagogáktól meg fosztnak titeket, de eljö az óra. hogy minden a ki meg öl titeket, azt állitya,²¹⁵ hogy az Istennek szolgálatot téssen. és ezeket tselekeszik néktek, mert nem üsmérik az Atyát, se engemet. de ezeket szollottam néktek, hogy midön el jö az óra, azokrol meg emlé-²⁰ kezetek, hogy én meg mondottam néktek.

Magyarázat

K. A szent lélek, és az Apostolok, miképen tettek bizonytságot a kristus Istenségiről.?

F A szent Lélek belső képen, bizonytságot tett rolla, munkálodván a szivekben., az igazságnak szeretetét adta azokban. az Apostolok ²⁵ pedig külső bizonytságot tettek rolla, szent szabadságal predikálván az Evangyéliumot, és meg bizonyítván azt, sok tsuda tételekel., a hivek

²¹³ a [Beszúrás.]

²¹⁴ [elütől-ből javítva egy e betű sor alatti beszúrásával, halványabb tintával.]

²¹⁵ [A.m. alítya]

minden időben tartoznak bizonyosságot tenni a tudományról, melyet az Apostolok tanítottak., bé vévén azt hittel, és alázatos szível, és vallást tévén arról. szájokál. és tselekedetekel, ugy a krisztus szentséges voltárol is, az ő életéhez szabván élettyeket.

K A szent Lélek sugarlása nem elegendő egyedül, az Apostolok predikálása nélkül?

[74b:] F Nem elegendő, ki ki meg tsalhatná magát; mert ki ki azt gondolhatná, hogy a szent Lélek sugarlása, mind a, valami az elméjére jőne. és minden valami az akarattyával meg egyeznék, ha valamely gondolat keményen meg hatná elménket. sugarlásnak tartanok, valamint etörténik a fanaticusokál., ez okáért, leg bizonyosab voltáért, szükséges, hogy az szent Léleknek belső bizonyosság tétele, és az Apostolok külső bizonyosság tétele, egy mástól meg ne vályyék az Anyaszent egyházban. valamit az Apostolok hirdettek, a szent Lélek sugarlásából hirdették. és egyebet nem hirdettek, szükséges tehát hogy ebben a nagy dologban, valaki hogy magát meg ne tsallya, oktassa magát akrisztus tudományára, a mellyeket az apostolok tanítottak, és a mellyet, az Anyaszent egyházban hagyták, és az után visgállya meg a sugarlásokot, mert ha azal ellenkeznek, nem jönnek az igazságnak lelkétől, hanem, vagy ahazugságnak lelkétől, vagy az emberi elmétől. *A szent lélek, mondgya az üdvevitő, az enyimből veszi, és meg hirdeti néktek.* joan 16. 14. ebből következik, hogy valamit belsőképen tanít, akrisztustól, és az ő böltseségitől vette, a ki is ugy származik a Fiutól, valamint az Atyától, az ember gyenge, vétkes, és tudatlan lévén, szükséges hogy [75a:] meg változhatatlan rendhez szabja magát, az a rend pedig a krisztus igéje, mely a szent írásban., és a tráditioiban foglaltatik, ebből akut főből meritti a szent lélek az oktatást, mellyel oktattya az embert belső képen. ezért is mondgya az Isten Fia, a tanítványinak, az igazságnak lelke meg tanít titeket, minden igazságra.

K A krisztus miért nevezi a szent Lelket igazság lelkének?

F Hogy meg különböztesse nekünk, az Istennek lelkét, a világ lelkétől, a mely a hamiságnak lelke. és hogy meg üsmértesse velünk, ha ami gondolatink az Istentől vagynaké vagy az ördögtől. ha az igazságal meg egyeznek, az Istennek kel tulajdonítani, és ha. hamisak, az ördögtől, és avilágtól jönnek.

K A mely szenvedéseket. még előre meg monda akrisztus az Apostolinak., azok tekéntiké ahiveket?

F Az a jövendőles tekénti mind azokat kik áitatoságal akarnak élni akrisztusban., a szent pál mondása szerént, ha az Évangélium szerént

élnék, üldöztetések fognak szenvedni, mind avilágtól, mind az ördögtől, ezeket tselekedgyék tehát azok kik akristusért üldöztetést szenvednek, hitessék el azt magokal. [75b:] hogy valamit szenvednek, azt mind meg jövendölte a kristus, szeresék tehát ötöt igazán. és az⁵ a vigasztalások lehet, hogy az igazságért szenvednek és remélhetik az örökké való boldogságot melyel meg jutalmaztatik hűségek, ha abban végig meg maradnak.

PÜNKÖSD NAPJÁN.

Imádság

oh' Istenünk a ki oktatód amái napon a hiveknek szíveket, a szent Léleknek világosságával, adgyad hogy meg elevenitetvén azon szent¹⁰ Lélekel., szeresük, és kedvellyük a mi igasságos, és mindenkor vigasztalásával elhessunk. ami urunk. J: k.

Epistola.

act. Apos.. 2. 1.

És midön bé telnének apünkösd napjai, minnyájan egyenlő képen, azon helyen valónak és lön hirtelen az égből mint egy sebesen jövő szélnek zugása, és bé tölté az egész házat, ahol ülnek vala, és jelené-¹⁵ nek nékik el osztatot nyelvek, mint atüz, és szálla mindenikre ő közüllök, és bé telének minnyájan szent lélekel, és kezdének szollani különböző nyelveken. amint a szent Lélek ad vala nékik szollaniok, valónak pedig [76a:] jérusalemben lako sidok Isten féle férfiak, minden féle nemzetségből, mely az ég alatt vagyon., eszozat lévén²⁰ pedig sokaság gyülekezék egybe. és meg haborodék elméjében. mert halya vala kiki mind²¹⁶ az ő nyelvén őket szollani. almélkodnak vala pedig minnyájan, és tsudálkoznak vala, mondván, imé minnyájan ezek a kik szolnak, nem Gallilaéaiké,? és miképen hallottuk mi ki ki a mi nyelvünket. a melyben születünk, pártusok, és medusok,²⁵ és Élamiták, és akik mesopotámiát lakják, judéát, és kappadocziát, pontust, és asiát, frigiát, és pamfiliát, Egyiptust, és lybianak részeit, mely Czirene körül vagyon, és a Romai jövevények, a sidók, és a lött sidok, akretaiak, és Arabiaiak, hallottuk őket szollani, ami nyelveinken, az Istennek nagy dolgait.

²¹⁶ mind [í— javítva.]

K. Az Isten miért akará hogy az Apostolok nagy sebeséggel jövének zugsát halyák minék előtte a szent Lélek le szállyon reájok.

F Azért hogy meg rettentse érzékenységeket, és figyelmetesebbek legyenek., és hogy fel gerjesze szivekben. azt a félelmet, a mely nélkül nem kel menni az Isten Felsége eleiben.

[76b:] K A szent Lélek miért adgya magát az Apostoloknak tüzes nyelveknek képében?

F Hogy meg mutassa azon látható jel által, hogy az Isteni szeretetnek tüzét fogja szivekben fel gerjeszteni, hogy lángoló beszédet adgyon beléjek, a melyel hasonló tüzet gerjeszenek az emberek szivekben

K Az Apostolok miért vettek a sok féle nyelveken való szollásnak ajándékát?

F Mert sok féle népeknek kellett ki hirdetni az Evangyéliumot, szükségés vala azért hogy mind őket meg érthessék, mind ők meg érthessenek másokat

K. Mit jelent az a sok számu nép aki tsudálkozot azon, hogy ki ki a maga nyelvén hallotta szollani az Apostolokat?

F Jelenti azt, hogy az Évangyéliumnak predikálása, az egész nemzetekre ki fog terjedni, annak anépnek buzgosága, a melyel halgattya az Apostolokat. és atsudalkozás, a melyben vannak azért. amit látanak, és hallanak, kárhottattya hidegségeket és figyelmetlenségeket az olyan keresztyéneknek akik olvasák. és halyák ezeket a tsudákat csak ugy mint ha azok nem illetnének²¹⁷ ugy minket, mint azokat, kik őt jelen voltak, ha ezeket nem élünk, és ha az Istennek anyi hozánk jószágára való nevezve őtet még jobban nem szerettyük, mi menthet meg minket, a midön az ő ítélő széke eleiben kel mennünk

[77a:] K Mit jelentnek azok, kik némellyek a nép közül tsufolák az Apostolokat, és azal káromolák hogy részegek?

F Jelentik azokat aszabados életűeket, kik tsufszágra fordittyák mostanában is. a szent dolgokat, kik meg vetik és meg szollyák, az Isten szolgait, az olyanoknak nintsen részek, a mái titokban., a szent lélek magát nem közli vélek, hanem meg hagyja őket az ő vakságokban, és meg romlottságokban.

²¹⁷ [Javitás: *illetnék*-ből.]

Felelé Jésus és mondá néki, ha ki engem szeret, az én beszédimet meg tarttya, és az Atyám is szereti ötet, és hozzája megyünk, és lako helyt szerzünk nála, aki engem nem szeret, az én beszédimet meg nem tarttya, és abeszéd melyet hallottatok nem enyim, hanem azé, aki engem küldöt, az Atyáé, ezeket szollottam néktek, nállatok lévén,
 5 avigasztalo szent lélek pedig, kit az Atya az én nevemben küld., atiteket meg tanit mindenekre, és eszetekben juttat mindeneket. valamiket néktek mondok, békeséget hagyok néktek, az én békeségemet adom²¹⁸ néktek, nem ami képen avilág adgya, adom néktek,
 10 meg ne háborodgyék ati szivetek, se ne félyen, halottátok hogy én mondottam néktek, el megyek,²¹⁹ és eljövök hozátok, ha engem szeretnétek. [77b:] örülnétek azon, hogy az Atyához megyek, mert az Atya nagyob nálamnál. és most meg mondottam néktek, minek előtte meg légyen, hogy midön meg léssen. higyetek, immár nem sokat szollok veletek, mert el jött a világ fejedelme. és en bennem semie
 15 nintsen. de hogy meg üsmérje a világ hogy szeretem az Atyát, és amint parantsolatot adot nékem az Atya, ugy tselekeszem. kellyetek fel. mennyünk el innét.

Magyarázat

K kitsodák azok, akik az²²⁰ kristus igójit, és az Isten parantsolatit
 20 meg tarttyák.?

F Azok, kik akristust szeretik, meg tarttyák mind addig még szeretik, A szeretet. mondgya szent pál. *bétellyesítése atörvénynek*, rom. 13. 10. aleg nagyob parantsolat mondgya akristus., ahogy szeresük az Istent szívünkéből, emagában foglallya egyedül az egész törvényt.,
 25 és a profétákat, és ez a szeretet. lako helyivé és templomává teszi, a szenttséges Háromságnak ami lelkünket, az Atya fogadot fiává tésson. a Fiu. örökös társaivá. és szent Lélek. a szeretetnek tüzét gerjeszti fel bennünk, és bé tölt ajándékival.²²¹

²¹⁸ <hagyom> adom [adom: <hagyom> fölé írva.]

²¹⁹ [Sorvégen:] el me [új sor elején:] megyek,

²²⁰ az <Isten> kristus [kristus: <Isten> fölé írva.] igójit, és az Isten

²²¹ ajándékival. [v — javítva.]

K Miért mondgya akristus hogy hozzája megyünk, és lako helyt uzerzünk nála.?

F. Azért hogy erős reménséget adgyon nekünk, a végig valo meg maradásnak kegyelméről., hogy ha az Istenet valosá-[78a:]gal szerettyük; és hogy ha hiven meg tarttyuk beszédit, de az illyen drága ajándék, azt kívánnya tölünk, hogy avétket meg utálljuk., és arra kötelez. hogy leg kiseb fogyatkozástol is tarttsunk, a mely meg szomorithatná a szent lelket. vagy el is olthatná bennünk, és meg gyálázná atemplomot, a melyben az Isten akar lakni; és amelyben egyedül akarja hogy ötet szeresék. imadgyák. és néki engedelmeskedgyenek.

K Magyarázd meg ezeket a szokot, *aki engem nem szeret. az én beszédimet meg nem tarttya.*?

F Ezekből azt láttyuk, hogy az Isten. nem figyelmez arra, hatsak külső képen tselekesznek jót, és tarttyák meg az ő beszédit., hogy ha ezek nem származnak szeretetétől; mivel szent pál. szerint aleg szenteb tselekedetek is magokban haszontalanok. Isten előtt., az Isteni szeretet nélkül; 1 cor. 13.

K Mitsoda békeséget ad avilág?

F Az abbol áll, hogy bizodalomal éllyenek a földi jóságokkal; gyönyörűségekkel., gazdagságokkal; méltóságokkal., és hogy minden akivánság szerint folyon., és mennyen végben. de az illyen békeség. ahitnek szemei előtt. rosszab ahadakozásnál., ugyan ez a tsalárd békeség keményíti meg a bünöst tevelygésiben, és rendeletlenségiben. az is vezetí bátorsággal és tartozkodás nélkül a szélyes uton. a melyen fut a veszedelemre, az üdvezitő azt mondgya, hogy nem békeséget jöt hozni; hanem kardot, és hasonlást, egy szoval a bizonyos. hogy a világ nem adhat mást azoknak kik [78b:] ötet nem²²² szeretik, hanem külső, bizonytalan, tsalárd, és tsak kevés ideig tarto békeséget. és hogy azt, leg kiseb betegség. akadály, változás, el vesztetik velünk.

K. Mitsoda békeséget ad a kristus.?

F Az abbol áll. 1. hogy meg békélteti az embert., az Istenel, meg utáltatván véle avétket, és szeretetvén véle az igazságot, 2. abbol atsendségből, a melyben vagyon alélek, győzedelmet vévén rossz hajlandoságin, és magát az Isteni akarat és rendelése alá vetvén, akár mely keserves állapottyában. 3. a felebarátunkal valo igaz egye-

²²² nem [Beszúrás.]

ségből, szeretvén ötet mint magunkot, az Istenért, meg bocsátván néki a miben meg bántot, és békeséggel szenvedvén az ő fogyatkozásait, az ilyen békeség belső képen való; igaz, és állandó, és az emberi hamiság az ellen nem tehet, a szegénység, nyomorúság, változás, nem⁵ hogy azt el venné tőlünk, de sőt még meg erősíti, az olyan lélekben, aki²²³ hiv az Istenhez., és kötelességihez, mert olyan jót szeret, és ohajt, a mely nem áll, azokon kik azt nem szeretik, és a melyet tőlle erővel el nem vehetik, hogy ha tsak maga nem akarja.

¹⁰ K. Miért mondá az ur az Apostolinak, hogy ha szeretnék örülnének azon, hogy viszá menyen az Attyához, hát nem szeretéké, holot szomorkodának el menetelén.?

F Azt akará nékik meg mutatni, és nékünk, hogy nem a magunkhoz való szeretettel, vagy haszonért, kel ötet szeretni, a mint ők szereték akoron, mivel az ő testi jelen való [79a:] léte, nékik nagy gyönyörűség volt, holot lelki, és tiszta szeretettel kel ötet szeretni,¹⁵ tsak egyedül, az ő ditsőségit, és a lélek üdveségit kel tekinteni., eszerént szereték ötet, menyben menetele után, amidön már nem testi szemekel., hanem ahítnek szemeivel, tekinték ötet., minékünk is eszerént kel ötet szeretnünk, valamint szent pál mondgya, ez idötöl fogvást, senkit nem üsmérünk test szerént, és ha üsmértük a kristust test szerént, most már nem üsmérjük 2. Cor 5. 16.

K Miért mondgya az ur, hogy az Atya nagyobb nálánál²²⁴ nem egyenlő hozzája mindenekben?

F Mert ugy beszél maga felől mint ember; és nem ugy mint Isten.²⁵ és ezen értelemel., aláb való az Atyánál, a szent léleknél, és még magánál is.

K. Mitsoda értelme vagyon ezeknek a szoknak, *el jött a világ fejlődme, és én bennem semie nintsen.*

F Ez az értelme, hogy az ördög avilág fejlődme, lévén avétek által, és³⁰ imádtatván magát avilágal, el jött hogy ötet meg öletesse; de ő benne semmi vétket nem talált., és meg öletvén ötet igasságtalanul; azért elis vesztette, az embereken való hatalmát, akik meg szabadultak rabsága alól, az ártatlannak halála által, erre való nézve tartozunk szüntelen kérni az Istent hogy ronttsa el bennünk kegyelmével,³⁵ arosz kívánságot, a mely bennünk gyükere minden vétkeknek, és gyengitté meg ugy az ördögnek hatalmát, hogy halálunknak oráján, semit ne találhason bennünk a mi övé lehessen.

²²³ aki [ki: sor fölötti beszúrás.]

²²⁴ nálánál(?)

Imádság

óh Istenünk aki szent lelketet küldötted Apostolidra, enged meg népédnek igazságos kérésit, úgy hogy meg adván neki a hitnek ajánlékit, táplállyad is ötet bekeségednek kegyeségeddel, ami urunk J. k.

Epistola

act apos. 10. 42.

Es meg parantsolá nékünk hogy predikállyuk a népnek és bizonyítsuk hogy ő az, aki az Istentől birojává rendeltet az eleveneknek, és holtaknak. erő minden proféták bizonytságot tésznek, hogy a bűnnek botsánattyát az ő neve által veszik, minnyájan., akik őbenne hisznek, még péter. ez igeket szolván, a szent Lélek minnyájokra szálla. akik halgattyák vala az ígét. és álméllkodának a környül metélkedet²²⁵ hívek. kik péterrel jöttek vala., hogy a nemzetségekreis öntet a szent lélek malaszttya, mert hallák őket nyelveken szollani, és az Istent magasztalni. akkor felele péter, vallyon meg tilthattyaé valaki a vizet hogy meg ne kereszteltessenek ezek, a kik a szent lelket vették valamint mi. és meg hagyá hogy meg kereszteltetnének. ¹⁸ az ur Jesus kristus nevében, akkor kérék ötet, hogy egy néhány napig nálók maradna.

Magyarázat

K Mitsoda gondolatban kel lennünk., látván hogy a kristus mitsoda hatalmat nyert magának halálával, hogy meg itéllye az eleveneket és aholtakat?

¹⁹ [80a:] F Igen kel attól félnünk. hogy²²⁶ meg ne bántsuk azt az Isteni bírót, akin áll ami örökös sorsunk, enékünk igen nagy ók., hogy az ő Evangyéliuma szerént élyünk, és kövessük mindenben példáit, hogy kárhozatra valot ne talállyon magunk viselésiben, a midön az ő széke cleibe megyünk, hogy meg itéltessünk.

²²⁵ környül metélkedet [r—n-ből javítva.]

²²⁶ hogy meg ne [h—n-ből javítva.]

K. A sidok kik keresztyéneké lettenek, irigylettéké azt, hogy a pogányok is az Anyaszent egyházban bé mentenek, ?

F Azok kik szent pétert kornélius századoshoz kísérek, tsudalkozának azon hogy láták a szent Lelket le szállani reája, és háza népire.,
5 mert pogányok valának, a Jérsalemi hivek, nem tarták helyesnek, az Apostol tselekedetét. de a midön okát adta volna tselekedetének, és elő beszélette volna. hogy mint lett meg adolog. azon ök meg örülének, és ditsöitték az Istent, ez a példa arra tanit, hogy imádguyk az Isten rendelésit. és irgalmaságát rajtunk, mi akik apogányok
10 maradéki vagyunk, örüllünk, az eretnekek és bünösök meg térésen., látván az Anyaszent egyház fiainak szaporodásokat., aki nem örül az ilyen nagy jón, meg mutattya hogy abban nintsen része, és hogy nem igazán valo fia az Istennek.

K. Mint hogy²²⁷ szent péter látta le szállani a szent Lelket reájok, miért keresztelé meg öket?
15

[80b:] F Meg akará mutatni, hogy ha rend kívül valo utakon²²⁸ adgya is az Isten kegyelmét, de tartozunk atörvény alá vetni magunkot. a melyet rendelt, és élnünk kel azokal a modokal., melyeket
előnkben adot, meg szentelésünkre, egy bünös, példanak okáért,
20 tartozik a penitentiának szenttségéhez járulni, noha az Isten adhat néki némelykor tekéletes töredelmeséget., és szeretetet, meg minek előtte ahoz járulna, a kegyelmek, melyek meg előzik a szenttségnek vételit, azért adatnak meg előre., mert magát az alá arend alá akarja vetni, amelyet az Isten rendelt az Anyaszent egyházban., erre valo
25 nézve, ezek a meg tért pogányok azért vevék akeresztség előtt a szent lelket, mert készek valának azt tselekedni, valamit parantso-lának nekik az Isten akarattyából.

Évangélium.

szent jan. 3. 16.

Mert szerette Isten evilágot, hogy az ö egyetlen egy szülöt Fiát adná hogy minden aki ö benne hiszen. el ne veszen. hanem örök
30 élete legyen, mert nem küldötte Isten az ö Fiát evilágra hogy itéllye evilágot, hanem hogy üdvezüllyön evilág ö általa, a ki öbenne hiszen, meg nem íteltetik, a ki pedig nem hiszen már meg íteltetett, mert

²²⁷ [Íráshiba:] Mit hogy

²²⁸ [Íráshiba:] uta

nem hiszen az Isten egyetlen egy szülőt Fiának nevében, ez pedig az ítélet, hogy a világosság evilágra jött, és inkább szerették az emberek a setéttséget,²²⁹ **[81a:]** hogy sem avilágoságot, mert az ő tselekedetek gonoszok valának, mert minden aki gonoszul tselekeszik, gyűlöli avilágoságot, és nem jö avilágoságra, hogy meg ne feddessenek az ő tselekedeti, aki pedig igazságot tselekeszik, avilágoságra jö hogy ki nyílatkoztassanak az ő tselekedeti, hogy Istenben lettek.

Magyarázat

K. Miben mutatta meg az Isten., a világhoz való szeretetét?

F Nagyob bizonyosságot nem adhatta. az emberekhez való szeretetnek, és jóságának. mint ahogy, egyetlen egy fiát adta nekik, akinél semi néki drágább nem lehet, mi se eleget nem tudálhattyuk, se meg nem hálálhattyuk az ilyen nagy szeretetet. de ami még tsudálatosabb., ahogy azért szeretet minket elsőben, és olyankor amikor mi nem szerethettük őtet, hogy mi is őtet szeresük, és arra való indulatot adgyon nekünk, a mely nélkül, soha sem szerethettük volna őtet. még nem is remélhattunk volna ilyen nagy jót, adgyuk tehát önéki magunkot egészen. valamint önékünk adta szerelmes Fiát. és még magát is Fiával. a mi leg nagyob nyomorúságunk, mondgya szent Agoston az, hanem szerettyük őtet. mind azon által az ő szeretete olyan hozánk, hogy örökös kinnal fenyeget minket, ha nem szerettyük., mind ezekért nagy háláadásal tartozunk **[81b:]** néki, és kénszerítettünk ő néki szentelni szeretetünket, imádásunkot, szolgálatunkot, és mind azt, valami leg drágább előttünk.

K Mi okra való nézve küldötte el Isten a Fiát evilágra?

F Hogy meg szabadítsa az embereket. a vétek, és az ördög szolgálatya alól. és az örökös kárhozattól., hogy nekik igazságot, és szentséget adgyon evilágon, és a másion örök életet, hogy ha akristusban hisznek, hogy ha alázatosággal veszik bé, az Évangyéliumi tanításokat, de ő meg nem elégszik, a meg holt, és tselekedet nélkül való hittel, hanem élő, és munkálodo hittel. kel benne hinni., olyan hittel, a mely örökösön hozája kaptssollyon minket., és a mely nagyobra betölttesse velünk az ő keresztyének gyalázattyát. a világi minden kintsnél.

²²⁹ a setéttséget, **[81a:]** <F Meg akará mutatni, hogy ha rendkívül való utn> [A törítés a 80b oldalon lévő F kezdőmondata.]

K. Mitsoda akristusban nem hinni?

F A kristusban nem hinni a, ha meg vetik az igazságokat melyeket tanított., vagy ha azokat mérsékelni akarják az emberi elmének okoskodásával., a midőn azok meg haladgyák az okoságot; hanem
5 akarnak élni arend szerént melyet a hit ad előnkben, mert az olyanal., aki a hitet vallyá, és azt tselekeszi a mit tilt, vagy azt nem tselekeszi a mit parantsol, sokal keményebben bánnak, mint sem az ollyannal. a ki semit nem hiszen. mivel az olyan a maga lelke tismérete ellen tselekeszik, a kristusban valo hitet pedig, a hitnek tselekedeteivel kel meg mutatni

10 K Hol láttyuk azt, hogy az el²³⁰ kárhozot, a ki akristusban nem hiszen?

[82a:] F Ezt láttyuk az itéletben; melyet monda Isten Ádámra, a melyben minden emberek foglaltatnak; mint Ádám fiai, és mint
15 bünösök, az eredendő bün által. nintsen más mód abban hogy el lehesen kerülni azt a kárhozatot, hanem tsak a kristusban valo hittel, akit az Isten nekünk egyedül valo szabaditonknak, és meg váltonknak adot, ugyan ezt is mondgya az ur, amái Évangyéliumban, *A ki ő benne nem hiszen már meg itéletet, mert nem hiszen az Isten*
20 *egyellen egy szülöt Fiának neveben meg másut, A ki a Fiuban hiszen. örök élete vagyon, aki pedig nem hiszen. a Fiunak, nem lát életet. hanem az Isten haragja marad rajta.* joan. 3. 36.

K Mitől vagyon tehát hogy nintsenek minden emberek ebben ahitben, mivel más képen el nem kerülhetik az itéletet,?

25 F. Mert mondgya az ur, *inkáb szeretik a setéttséget*, atudatlanságot, és ahitetlenséget. amelyekben neveltettek, *mint sem avilágoságát*²³¹ az Evangyéliumi hitnek a mely egyedül meg szabadithatta őket, szeretik a setéttséget. mert el fedezi rosz tselekedeteket, és rendeletlenségeket, és utállják avilágoságot, mert ezeket ki nyilatkoztattya. és kárhoztattya, nem akarják szemeket felnyitani, mert nem akar
30 nak ellene mondani annak amit szeretnek.

K. Azok kik a hitlenségben születtek, vétkeseké, hogy ha senki meg nem mutattya nekik a világoságot, és meg maradnak vakságokban?

35 [82b:] F kétség nélkül vétkesek., és egy néhány féle képen, 1. mert ha szinte senki meg ne mutassa is nekik az Évangyéliumi világoságot, az eredendő vétékért az itélet ala foglaltatnak, a melyet

²³⁰ [az—el-ből javítva.]

²³¹ avilágoságát [Szóvégí á—o-ból javítva.]

mondot Isten Ádámra, és Adámban, az egész emberi nemzetre.
2. sok számu vétekben vagynak, a melyek ellenkeznek a természet törvényével, a mely törvényt az Isten mindennek a szivében óltotta,
3. hogy ha az Evangyéliumot hallották predikálni, és nem akartak
5 hinni, annál is vétkesebbek. hogy ha az igazságot gyűlölik, és meg vetik
avilágoságot kevélységekért, mint az olyanok kik bé hunnák szemeket, hogy anap világosságát ne lássák. a mely mindeneket²³² világosit. az igazság a mely oly méltó magában a szeretetre, tsak azért gyűlölséges előttök., mert meg feddi őket tévelygésekről; kevélyek
10 lévén. nem szenvedhetik hogy a világosága meg hassa lelkek üsméretit. és meg láthassak bünös voltokat

K Mitsoda hasznokra vagyon azoknak, kiknek élettetek., és tseledetek. meg egyeznek az igazságal.?

F Annak világosága. őket örvendezteti. nyomoruságokban vigasztallya, gyengeségekben segitti, és ditsöiteti vélek az Istent.
15

K. Melyek az igazságal meg egyező tseledetek?

F 1. Hogy magunkot bé vádollyuk. kárhoztassuk, tévelygésinket, penitentzia tarto. és munkálodo életet élyünk, 2. hogy a kristus tanításival. meg egyező életet élyünk, [83a:] és tölttsük bé az ő
20 kegyelmével, és az Isten akarattyahoz valo engedelmeségből, hivatalunknak kötelességeit

PÜNKÖSD HARMADIK NAPJÁN

Imádság.

Adgyad uram hogy szüntelen meg segítssünk a szent Léleknek erejével, aki irgalmaságából meg tisztitván sziveinket., meg is oltalmaz minden féle veszedelmektől a mi urunk. J. k.

Epistola.

act. apost 8. 14.

25 Midön pedig hallották volna az Apostolok, kik jérusálemben valának, hogy bé vette volna samaria az Isten igéjét, hozzájuk küldék.²³³ pétert, és jánost. kik midön el mentek volna, imádkozának ő érettek,

²³² mindeneket [et: sor fölötti beszúrás.]

²³³ küldék. <Jánost> pétert, és jánost.

hogy el vennék a szent Lelket, mert még senkire közüllök nem szál-
lot vala, hanem csak meg kereszteltettek vala az ur Jésus nevében.
akor reájok teszik vala kezeket, és el veszik vala aszent Lelket.

Magyarázat

K. Mit tselekedének az Apostolok kik Jérusalemben valának.,
5 a midön meg hallák hogy samaria bé vette volna az Isten igéjét, és
szent filep. egyik ahét diaconusok közül. meg keresztelte volna őket?

F Az ő buzgoságok, és figyelmeteségek arra vivé **[83b:]** őket, hogy
hamarságal el küldenek hozzájuk szent pétert és szent Jánost, hogy
szent lelket adnának nékik. az az, hogy meg bérmálják őket, mert
10 filep diaconus lévén. fel adhatta nékik a kristus kereszttségit, de nem
abérmálást. a mely a püspökököt illeti, akik²³⁴ az egész papi hatalom
vayon., ez a példa meg mutatya az egyház²³⁵ pásztoroknak, hogy
semmi meg ne tartoztassa az ő buzgoságokot, a melyel kel lenniek
azoknak üdveségekhez kik reájok bizatattak

15 K Azok az új kereszttyének, nem vettek valaé a szent lelket a
kereszttségben, miért valának tehát. az Apostolok oly szorgalma-
tosok?

F Mert a kereszttségben a szent lélek, új fiaká. és új teremtet álla-
toká téssen minket a kristusban, *sicut modo geniti infantes* 1 petr.
20 2. 2. és abérmálás szenttségiben, ugyan azon szent lélek, tekélletes
kereszttyéneké téssen; erre valo nézve. igen szükségesnek tartották.
az Apostolok., hogy az új kereszttyének, ezt a második szenttséget
fel vegyék, a meg keresztelkedet kereszttyén. olyan még mint az
ujjonnan lett gyermek, hogy pedig nevedhessék, és magát meg
25 erősithesse, az ördög, a test. és avilág ellen. hogy tekélletes, kereszt-
tyén, és akristus vitéze lehesen. nagyob bőségü kegyelemre²³⁶ és jó
erköltre vayon szüksége, hogy meg tarthassa, és nevelhesse, a világ,
és alelki ellenségek között, a kereszttségnek ártatlanságát. szüksége
vayon a szent Lélek ajándékira, hogy imádkozhas-**[84a:]**sék, mun-
30 kálodhasék, szenvedhesen. és álhatatos lehesen, mert ő ami lelkünk-
nek lelke, ezokáért, abermálásnak az a haszna, és ereje, hogy min-
ket meg erősítsen, és meg gyűkeresztessen a hitben. reménségben,

²³⁴ [Valószínűleg íráshiba: *akiknél*, vagy *akik(nek) kezében* helyett.]

²³⁵ [Talán íráshiba: *egyházi* helyett.]

²³⁶ kegyelemre <vayon szüksége.> és jó erköltre vayon szüksége,

és az Isteni szeretetben., hogy bátorságot adgyon, a melyel ellene állhassunk. a tsufságoknak, meg nem pirulván az Évangéliumért, és erőt adgyon hogy vallást tegyünk szonkal, és tselekedetinkel, a kristus nevérol, és meg is halyunk. ha kívántatik az igazságért, és az igazságért²³⁷

K. Mit kellesék tselekedni, a midön olyan nyomorultak. vagyunk, hogy el vesztettük ennek a szenttségnek akegyelmit?

F viszá kel nyerni Istentöl azt a kegyelmet, buzgo imádságokal., a penitentziának szenttségihez kel járulni, ahoz valo készülettel.,¹⁰ ellene kel mondani az olyan személyekhez valo ragaszkodásnak, a kik meg gátolják. a szent Léleknek kegyelmét., és ugy kel élni, mint egy valóságos kereszténynek

Évangélium.

szent ján. 10. 1.

Bizony bizony mondom néktek. aki nem az ajton megyen bé ajuhok aklába, hanem másut hág bé. lopo az, és tolvaj, a ki pedig az ajton megyen bé, pásztora ajuhoknak, ennek az ajton álló meg nyittya,¹¹ és aző szavát a juhok hallják, és aző tulajdon juhait nevek szerént hija, és ki viszi azokat, és mikor az ő tulajdon juhait ki botsáttya, előttök mégyen, és ajuhok ötet követik, mert [84b:] tudgyák az ő szavát., idegent pedig nem követnek, hanem futnak tőle, mert¹² ősmérik az idegennek szavát, epélda beszédet mondá nékik Jesus, ők pedig nem érték mit szollana nékik, mondá ismég nékik Jesus bizony, bizony mondom néktek, hogy én vagyok ajuhok ajtaja, minnyájan valamenyin jöttek, lopok, és tolvajok, és nem halgatták őket ajuhok, Én vagyok az ajtó, én általam a ki bé megyen üdvezül,¹³ és bé megyen. és ki jő, és legeltetést talál. alopo nem jő, hanem hogy tsak lopjon, és ölljön, és vessessen. én jöttem hogy életek legyen, és bővebben légyen.

Magyarázat

K. Mit értesz az ajton menni bé, vagy másut hágni bé a juhok aklában?

F Az ajton megyen bé az olyan, aki apapságot, és az egyházi tiszttségeket, és méltóságokat, az Isten, és akristus rendelésiből

²³⁷ az igazságért, és az igazságért [Igy, ismételve.]

veszi fel. a ki is az örökös lelki pásztor, és a kihez illikezeket ahelyeket osztogatni; másut hág bé pedig az olyan, a ki magát arra aszent szolgálatra adgya. ahaszonért, ető menetelért, vagy más egyéb emberi tekintetért ezt a példa beszédet, a hivekre is lehet szabni,
5 és ezen értelemel. akapun bé menni nem más hanem, az Isten szolgálattában menni, akár mely rendben és hivatalban, az kristus által; az ő kegyelmének segítségével, azokban nem keresvén egyebet, hanem az ő országát, és igasságát, nem is [85a:] tekintvén egyebet hanem az üdvességnek uttyát. másut hágni bé nem más, hanem
10 kevélységből venni fel valamely hivatalt. nem vizsgálván meg az Isten akarattját. se tanátsot mástol nem kérni, hanem atestől, és avértől, és el hagyni azt az utat, melyet az üdvezítő mutatot, tsak a fejeséget követni, és²³⁸ a tágas uton járni, élvén avilági szokás. és tartás szerént.

15 K Mitsoda ki menetele és²³⁹ vége vagyon ilyen két ellenkező maga viselésnek.

F Mint hogy az elsők, alázatoságal. és engedelmeségel követik akristus uttyát, ez az örökös pasztor. maga bé viszi őket abban amenei legeltető helyre., és²⁴⁰ a többi, élettyeknek végén, irtozato veszedelemben fognak esni, annál is inkább, hogy kevélységek fel emelte volt őket, az Isten rendelése ellen, ez így lévén, kinek, kinek, az örökös sorsa, azon áll, a mitsoda rendet, vagy hivatalt. választ magának ez életben., tsak egyedül az Istent illeti aválasztás, és az, hogy ki kit, a maga rendében helyheztessen, aki maga választtya magának
20 a hivatalt., és a ki magatol megyen valamely rendben, hogy őt maga hasznát, és kedvit kerese, az olyan várhattya. hogy az utolso napon; ki üzetetik az urnak házából., akinem az ő akarattját. ha-[85b:]nem a magáét követte, az olyan el vettetik mint egy hamis szolga. ha proféta lett volna is., vagy ha tsudákat tett volna. és ördögöt üzöt
30 volna, math. 21. 22. a kristus szavai.

K. Mellyik a jó pásztor szava, aki hija az ő juhait?

F Az, az Évangyélium, akristus kegyelmével együt, a ki hija, és kénszeritti alelkeket, hogy ötet kövessék mint juhait, hogy őket akesseny uton, az örök életre vezesse. valakinek nintsen olyan szava
35 mint önéki, valaki ellenkezőt tanit. tanításával., az olyan vagy nem

²³⁸ és <el> a tágas uton járni, élvén

²³⁹ és [é—v-ből javítva.] vége

²⁴⁰ és és a többi, [Fölösleges ismétlés.]

jó pásztor, vagy olyan hamis²⁴¹ pásztor, aki el fordította az Isten uttyárol a lelkeket, hogy a veszedelem uttyára vezesse őket.

K Miért mondgya akristus, hogy ő akapu. ?

F Mert akristusban valo hit által, érdemi által, és kegyelmi által,
3 kel fel venni valamely hivatalt., és mennek bé²⁴² a menyeknek országában

K. kitsodák alopok, és idegenek., kiknek szavát nem értik az²⁴³ a juhok,

F Azok, kik magokot a törvény. és arend ellen az egyházi hivatalokban avattyák., az olyanokot nem halgattyák az olyan valóságos hivek, akiket az Isten meg világositotta és meg üsmértette; az olyan hamis profétákat, a fát meg üsmérik gyümöltseröl, és ahamis profétákat tanításokrol.

K. Mit igér akristus az olyan juhoknak,²⁴⁴ kik halgat-[86a:]tyák,
18 és hiven követik ötet. ?

F Azt igéri, hogy tselekedetek nem leszen jutalom nélkül., az igazságnak szeretetivel táplállya őket., az életnek kegyelmét meg adya²⁴⁵ nekik, és bé tölti őket az örökké valóságban. minden féle jóknak böségével.

KÁNTOR SZEREDÁJÁN

Imádság

191 Adgyad uram, hogy avigasztalo. aki tölled származik. világositssa meg elménket, és üsmértesse meg velünk, az igazságot, anekünk tett igérete szerént szent Fiadnak. a mi urunk J. k.

Epistola.

act apost 5. 12.

192 Az Apostoloknak pedig kezek által sok jelek, és tsudák lesznek vala a nép közöt., és egyenlő akarattal valának minnyájan a salamon
193 tornáztában, egyebek közül pedig senki nem meri vala magát hozá-

²⁴¹ hamis [Beszúrás.]

²⁴² és mennek bé a mennek bé a menyeknek országában [Az ismétlés nyilván íráshiba és nem nyomósító kifejezés.]

²⁴³ az <idegenek> a juhok,

²⁴⁴ juhok.nak,

²⁴⁵ [Mikes mindig *adgya*-t ír; vö. alább 406. szövegjegyz.]

jok adni, hanem magasztallya vala őket anép. inkább nevekedik vala pedig az urban hívő férfiaknak és aszonyoknak sokasága. úgy hogy az uttzákra ki tennék abetegeket. és ágyakra, és nyoszolyákra helyeztetnék, hogy jövén péter, akár tsak az ő árnyéka árnyékozná azoknak valamelyikét, és meg szabaditatnának aző betegségekbl., egybe gyül vala pedig a közel valo városoknak sokasága is [86b:] Jerusálemben, el hozván abetegeket, és a tisztátalan lelkektől gyötrettetteket, kik meg gyógyulnak vala minnyájan.

Magyarázat

¹⁰ K Mi az oka, hogy az Isten először anépet, és a szegényeket térítette meg, atsudák által, minek előtte meg térítené akirályokat, és a nagy renden lévőket?

¹⁵ F A, hogy a bünösök meg téréseknek ditsősége, tsak egyedül akristus kegyelmének, és az ő minden ható lelkének adassék, mivel ha anép avilági hatalmások után vette volna bé a hitet, a nem tettzet volna tsudálatosnak, mert rend szerént a nép a nagy renden lévőeknek példáit követi, az Isten az ő véghetetlen böltsességéből úgy akarta tehát. hogy a fejedelmek és a földi hatalmasok anépek után térjenek meg, és a kiknek példáit követvén, meg üsmerjék,²⁴⁶ hogy azon népet nem áltatták el, hanem az egész világnak meg változtatása, ²⁰ az ő mindenhatóságának erejéből vagon

K kitsodák olyanak., mint azok asidok kik nem mérnek vala egyút lenni az Apostolokkal. a salamon tornáztában.?

²⁵ F Azok az olyan keresztyének, a kik szégyenből, félelemből, vagy valami más emberi tekintetből., nem akarják követni az Isten szolgait; és átallyák magokat hozzájuk adni az ő szolgálattját illető dolgokban, anép pedig aki tisztelettel, és ditsérettel vagon az Apostolokhoz, arra tanít, hogy ditsérjük. és szeresük másokban ajó erköltsöt. [87a:] a melyet meg nyerhettyük mi is magunknak. az Istentől.

³⁰ K Miképen tselekesznek vala az Apostolok, hogy meg bizonyítsák atudományt, melyet hirdetik vala anépnek., és hogy a népet meg erősítsék a kristusban valo hitben.?

F Az irás azt mondgya hogy sok jeleket, és tsudákat. tésznek vala, hogy sok beteget vizsnek vala hozzájuk, a kiket meg gyógyították,

²⁴⁶ üsmerjék, [e — fölött áthúzott vessző.]

és hogy szent péternek csak az árnyéka is sokakat meg gyógyított, ha az Isten anyi erőt adott. egy halando ember árnyékának. kételkedhetünk abban. hogy most is ne adgyon a szentek esedezésinek, és teteminek, kik menyekben élnek, oh' ha mi olyan hittel és buzgosággal keresnők lelkünk gyógyulását, mint a melyekkel keresi vala ez a nép testi gyógyulását. mi azt meg nyernők minden bizonyal. abban ne is kételkedgyünk hogy az Isten hamaréb meg nem adná azokat a kegyelmeket melyek az üdveség hasznára valok, mint azokat melyek atesti egésségre valok, hogy ha azokat illendő buzgosággal kérnők.

Évangélium

szent Jan 6. 44.

Senki nem jöhet én hozzám, hanem ha az Atya aki engem küldöt, vonsza ötet, és én fel támasztom ötet az utolso napon, irva vagyon a profétakban, és lésznek minnyájan meg tanítottak, minden aki az Atyától hallotta, és meg tanulta én hozám jö, nem hogy az Atyát látta valaki, hanem csak az, aki az Istentől vagyon, az látta az Atyát, bizony, bizony mondom néktek; a ki hiszen én bennem, örök élete vagyon, én vagyok az életnek kenyere. az Atyáitok mannátt ettek a pusztában, és meg holtak, [87b:] ez a menyből alá szállot kenyér. hogy ha ki abbol eszik, meg ne hallyon, Én vagyok az élő kenyér. ki menyből szállottam alá, ha valaki ekenyérből eszik. örökké él; és kenyér melyet én²⁴⁷ fogok adni, azén testem avilág életéért.

Magyarázat

K Miképen mennek a kristushoz?

F Az élő, és szeretettel valo hit által. de mint hogy magunktol hozája nem mehetünk, az Isten adgya azt a hitet, és ugyan ő vonson a kristushoz, meg hatván szívünket szeretetével,

K. Mitsoda modon hatya meg szívünket?

F Az igazságnak üsméretit adgya belénk., meg utáltattya velünk a vétkeket, örömet ad szolgálattyára, félelmét abüntetésnek, reménységít ajutalomnak, és más egyéb ezer modon, amint már tettzik az ő joságának és böltseséginek meg hatni szívünket.

²⁴⁷ [Íráshiba:] és kenyér mely én fogok adni

K. A kegyelemnek vonása. a melyel vonatunk akristushoz, erőlte-
tié a mi akaratunkot. ?

F Az Isteni kegyelemnek vonása. tellyes erővel, és hathatoságal,
de ő nem erőlteti akaratunkot, se akarattya ellen nem mivelteti, az
5 akarásra hajttya egész szabadságal, kegyeségel; és menyei gyönyörü-
ségel, arra amit annak előtte nem akart, és sőt még a mit gyűlölt., de
nem erőszakal, mind azon által akarni kel, Apostol azt mondgya,²⁴⁸
hogy az Isten az, aki [88a:] mibennünk. tselekeszi az akaratot, és avég-
*ben vitélt; jó akarattyaól. phi. 2. 13. mi ajót akarjuk, és azt végbe*²⁴⁹
10 *viszük, mind azon által ő munkálodgya. bennünk mind a kettőt;*
ez a két igazság mindenik hit ágazattya, és ha azokat meg nem
foghattjuk, ez elménk gyengeséginek tulajdonittuk, vallyuk meg
azt, hogy Isten véghetetlen dolgokat tselekedhetik. olyanokat,
a melyeket lehetetlen nekünk. meg fogni, és ilyen formában meg
15 egyeztettyük ezt akét igazságot., mellyek ellenkezőknek tettzenek.

K. Miért mondgya akristus, hogy az ő Attya vonszon minket ?

F Mert, az Isteni kegyelem, erőt ad, hogy erő szakot vehessünk
a meg romlot természetünk hajlandoságin., a mely mindenkor ellene
áll, az Évangyéliumi igazságoknak, és ajóknak mellyeket akarunk
20 tselekedni, de az az erőszak kedves, és gyönyörőséges, amely nem hogy
meg gyengitené a szabadságunkot, de sőt még, meg erősitti, fel
indittya, és munkálkodtattya, ugy a mint illik, ugy hogy akarjuk,
meg is tselekeszük. szeretettel, és örömel azt, a mit akegyelem tsele-
kedtett velünk., leheté ennél valami szabadjabb. ?

25 K. Miért vagyon ameg irva, hogy minnyájan tanítottak lésznek
az Istentől ?

F Azért, hogy meg tanullyuk, hogy hejában hallyuk az Isten sza-
vát., és olvasuk az irásokot, hogy ha aláthatatlan mester, az az, a szent
Lélek, nem beszél szívünknek. [88b:] hogy ha sugarlásával. nem tanit-
30 tya nekünk az igazságokat, és nem adgya azokat. abelső füleket.,
a melyekel halgasuk szavát.

K. Mit téznek ezek a szók, minden aki az Atyától hallotta, és meg
tanulta. hozám jö. ?

35 F Ezek meg mutattják, hogy mitsoda ereje, és hathatosága vagyon
az Isten szavának. a midőn a szívünknek beszél; nem halható szokal.,

²⁴⁸ az Apostol azt mondgya, az Apostol azt mondgya., [Fölösleges ismét-
lés.]

²⁴⁹ azt vég- viszük, [Elvlasztás után csonkán maradt.]

hanem a szent Léleknek sugárzásából, mind azok akik. eszerént tanitattak, akristushoz mennek, tehát azok mondgya szent Agoston., akik nem tanitattak.²⁵⁰ eszerént. hozzája nem mennek.

K. Miért mondgya az ur. hogy aki ő benne hiszen örök élete vagyon.
holot azt el nem érik mind azok, akik őbenne hisznek.?

F A ki akristusban, szeretettel valo munkalodo hittel hiszen. a mint az Apostol mondgya; az akegyelmet birja, amely magja, és kezdete az örök életnek, és amely magában meg maradando, és álhatatos lévén, tsak amagunk vétke, ha el veszttyük; aki azt meg tarttya,
és abban végig meg marad. minden bizonyal örök élete vagyon., mivel az, az álhatatosoknak ígertetett, meg, nem is kel azt tsudálni, hogy ha azok, kik végig meg nem maradnak ahitben, és akegyelemben, ha abban részek nintsen, akristus tehát azokról szól itt, akik mind végig hisznek ő benne.

[89a:] K A kristus miképen élő kenyér?

F Mert ő lelki eledele lelkünknek, és kut feje az örök életnek, kik benne hisznek, és kik néki engedelmeskednek, a kenyér mely a testet táplállyá, olyan materiális kenyér, mely tsak a testi élet táplálására valo, de a kristus maga lévén az élet, olyan kenyér, a mely életet ad a holtaknak, azt az életet ő neveli, meg tarttya, tekéletesé, és örökké valo létté teszi, és ezeket ő maga viszi végbe, a midőn nekünk adgya magát, vagy az ígében, vagy a szenttségében.

K. Miért hasonlittya magát a mannához?

F Mert valamint a manna, ugy öis menyből le szállot kenyér meg testesülése által, és valamint amanna, az ő testámentum béli népnek eledele volt apusztában, akristus eledele az új népnek, ki evilágon áll, mint pusztában, és mint idegen, és aki szüntelen siet a menyei haza felé de ez az új manna, sokal hasznosab aréginél. amaz tsak a testet táplálta. ez pedig alelket táplállyá, amaz meg nem menthette az Izraélitákat, se atesti, se alelki haláltól, epedig lévén az életye,²⁵¹ mind azoknak, kik ezt illendő tiszteséggel eszik, a testnek meg halhatatlanságra valo magja, és a léleknek, aboldog örökös életnek kut feje.²⁵²

²⁵⁰ tanitattak. [*u—k-ra írva.*]

²⁵¹ élet.ye, [Tehát a személyragot utólag írta hozzá.]

²⁵² [Kimaradt utána a következő rész címe: Kántor péntekin. Azonkívül hiányzik az Imádság, az Epistola és a hozzá való magyarázat; Mikes oldal-számozása folyamatos, nem mutat hiányt.]

És lön némely nap,²⁵⁴ és ő üll vala tanitván, és a farisaeusok ülnek vala, és atörvény tudo²⁵⁵ doktorok, kik jettek vala Gallilaeának és judeának minden kastélyiból. és jerusalemből, és az ur erejevala azok meg gyógyítására, és imé némely férfiak., agyban hozván egy em-
 5 bert., ki ina szakat vala, és ötet bé akarják vala vinni, és eleiben tenni. és nem találván mely felöl ötet bé vinnék a sereg miat. fel menének ahéjazatra, és apadláson alá botsatták ötet középre mind agyastol, Jesus eleiben., kiknek hitét²⁵⁶ hogy látá, mondá, ember²⁵⁷ meg botsátatnak néked ate büneid.²⁵⁸ és kezdének gondolkodni az irás tudok,
 10 és a farisaeusok, mondván kitsodaez? aki karomlásokat szöll, ki botsáthattya meg abünököt, hanem egyedül az Isten. hogy meg üsméré pedig Jesus az ő gondolattyokot, felelvén. mondá nekik. mit gondoltok szivetekben., mitsoda könyeb. mondanié, meg botsátatnak néked büneid., vagy mondani, kely fel, és járj, ? hogy pedig tudgyátok, hogy
 15 az ember Fiának hatalma vagyon eföldön, a bünök meg botsátására, mondá az inaszakatnak, néked mondom kely [90a:] fel, ved fel az ágyadot,²⁵⁹ és meny a házadhoz, és mindgyárt²⁶⁰ fel kelvén előttök, fel vévé az ágyát, melyben feküt vala. és házához mene, magasztalván az Istent és minnyájan álmélkodának. és magasztallyák vala az Istent,
 20 és bé telének félelemel. mondván. hogy tsudákat láttunk ma.

Magyarázat.

K. Mit jelent az az ina szakat ember. kit az ur meg gyógyítót?
 F Jelenti aléleknek inaszakattságát, akinek egyedül akristus az orvossa, atesti inaszakattság, el veszi atagoknak mozgásit, és ele-

²⁵³ [Analogiás hatásra keletkezett íráshiba:] szuk luk

²⁵⁴ némely nap, <nap.>

²⁵⁵ atörvény tudo <ki> doktorok, kik

²⁵⁶ hitét [i— fölött nincs pont.]

²⁵⁷ [Sorvégen:] ember [új sor elején:] ber

²⁵⁸ büneid, [b—n-ből javítva.]

²⁵⁹ ágyadot, [g— helyén más betűt kezdett, de nem fejezte be.]

²⁶⁰ mindgyárt [d— javítva t-ből?]

venségit., a lelki inaszakottság pedig mely avétek, el veszi azokat új indulatokat és gondolatokat, melyeket Istentől vett, és olyan állapotban veti. hogy se nem munkálodhatik., se nem járhat az Isten uttyában.

⁸ K. Miért monda annak az inaszakatnak, *meg botosátatnak néked büneid.*?

F Mert az az, ember. két féle nyavalyában²⁶¹ vala, lelki, és testi nyavalyában, az első a másikat okozá. ugyan azon is kezdé el az üdvezítő mondván hogy meg botosátatnak néki bünei, azért, hogy semmi¹⁰ meg ne gátolná testének meg gyógyulását, meg tanulhattuk ebből a példából., hogy mindenkor avétkeinknek tulajdonítsuk **[90b:]** a betegségeinket, és nyomoruságinkot, és tsak anyiban kel kívánnunk, azoktól valo meg szabadulásinkot, a menyiben azok. segíthetik lelkünknek meg gyógyulását vagy is inkább, tsak egyedül abüneinknek¹⁵ botosánattyát kel kérnünk, nem kérvén atestnek meg gyógyulását, valamint ez az ember tselekék.,²⁶² mert azt, aző jó akaroi kérék helyette. mint hogy mi azt nem tudgyuk mi hasznosab nékünk Isten előtt, az ő gondviselése alá hagyuk testünket, ne hogy meg adván atesti egésséget., és meg szabaditván anyomoruságoktól. el ne vegye²⁰ tollünk a mi leg hasznosab. a lelkünk üdveségire

K. Mire tanit minket, ennek az inaszakat ember. jó akaroinak felebaráti szeretetek, és hiték, akiknek kérésekre meg gyógyittá akristus ezt abeteget?

F világosan láttyuk abból. hogy mint kel betsüllenünk az Isten²⁵ félö embereknek imádságokat. akiket gyakorta kel kérnünk nem emberi tékéntetből; hanem azért hogy imádságok szükséges nékünk Isten előtt, azt is láttyuk. hogy mitsoda kötelességgel tartozunk Istennek ajánlani könyörgesinket felebaratunk üdveségiért.

³⁰ K. Mit tésznek ezek a három szók, melyeket monda *az üdvezítő*, az inaszakat embernek, *kely fel, ved fel az ágyadot, és meny aházadhoz.*?

F I. Fel kel kelnünk, el kel oldanunk a teremtet állathoz valo kötet,³⁵ a mely minket arosz szokásoknak **[91a:]** ágyához kötözöt, és amely nem engedi nékünk hogy az Istent szolgállyuk, és az ő parantsolatiban járjunk.

²⁶¹ nyavalyában [Második a— fölött áthúzott vessző.]

²⁶² tselekék., [A várható *tselekvék*, esetleg *tselekedék* helyett; vagy íráshiba, vagy analógiás alak.]

2. El kel vinnünk az ágyunkot melyen feküttünk meg kel győzünk rosz kivánságinkot. viselnünk kel rosz hajlandóságinknak terhét, noha nehéz legyen is azoknak meg győzése.

3. A házunkhoz kel mennünk. valamint az inaszakat ember. a szívünkben kel térnünk, ajó lelki üsméretnek békeségében maradnunk.,⁵ ót kel áldoznunk az urat, és halákot néki adnunk hozánk valo kegyelmiért, azt is el mondhatni hogy a ház. ahová kel menni meg térésünk után. a menyei ház., oda²⁶³ kel sietnünk. avétektől valo meg szabadulásunk után, és oda igyekezünk életünknek minden napjaiban

KÁNTOR SZOMBATYÁN

Imádság.

¹⁰ óh Istenünk aki meg tartoztattad alágnak sebeségit, hogy ahárom iffiunak ne árthasson, enged meg szolgálidnak hogy semi vétkes tűznek fel gerjedésit magunkban meg ne engedgyük a mi urunk. J. k.

Epistola.

szent pál. rom. 5. 1.

Meg igazulván azért ahit által, békeségünk le-[91b:]gyen²⁶⁴ az Istennel. ami urunk Jesus kristus által. ki által vagyon járulásunk is¹⁵ ahit által akegyelemre, a melyben állunk és ditsekedünk, az Isten fiai ditsőségének remenségében, nem tsak ebben pedig hanem ditsekedünk aháboruságokban, tudván hogy a háboruság türést szerez. atüres²⁶⁵ pedig próbálást, aprobálás pedig reménséget., a reménség pedig meg nem szégyenit. mert az Isten szeretete ki ontatot a mi szívünkben,²⁰ a szent Lélek által, aki nekünk adatot.

Magyarázat

K. Mitsoda ahit által valo meg igazulás.?

F A nem más, hanem ahalálos vétkekből, és atermetet állathoz uralkodo szeretetből valo ki kelés, a kegyelemre, és atermetöhöz uralkodo

²⁶³ oda kel [d—k-ból javítva.]

²⁶⁴ le-[91b:]gen

²⁶⁵ atüres, <t> [A t törlésekor tévedésből az é ékezetét is törölte.]

szeretetre való menetel. ugyan ezen kegyelem. és szeretet által, leszünk Isten fiaivá.

K. Mellyek azok ahasznok, a mellyeket ameg igazulásnak kegyelme. munkálodik alelkünkben; ?

⁹ F A máj letzke ötöt teszen fel, az első hogy békeségünk legyen az Istenel, akristusnak lelke, és érdemi által, amely békeség. belső örömet, és menyei gyönyörűséget okoz bennünk. az Istenhez való meg térésünkért, nem olyan tsalárd békeséget. mint a mely²⁶⁶ vétkes örömet okoz. a földi jóknak, gazdagságoknak, tiszttségeknak bírásokért, egy igaz léleknek, győ- [92a:]nyörűsége, a kristus szenvedéseinek gyümöltse, és a²⁶⁷ világi öröm, aszivben uralkodo vétkeknek és ros kivánságoknak meg romlot gyümöltse . .

K. Mellyek akövetkezendő három hasznai a meg igazulás kegyelmének ?

¹⁰ F A második a, hogy meg erősítsen minket ajóban, álhatatosá tégyen az Istenhez, és hogy végig meg tarttson az ő szolgálattýában. a harmadik, a, hogy el távoztassa szivünket, az itt alat lévő dolgoktól, és az²⁶⁸ örökké valokhoz kaptsollya azt, a reménség által, avilágnak fiait. minden ditsőségeket a földi jóknak birtokában tarttyák, az Isten fiait pedig abban, hogy a menyei jókót várják, a negyedik a, hogy tsak egyedül a kristusban való fogadot fuiséginkot betsültesse velünk, és azt az örökséget, amelyre részt ád, *most Isten fiait vagyunk*, mondgya szent János, *és még nem jelent meg. mitsoda leszünk, tudgyuk, hogy mikor meg jelenik, hasonlok leszünk hozzája mert meg láttyuk ötet, amint vagyon.* 1 epist. 3. 1.

K. Mellyik az ötödik haszna ameg igazulás kegyelmének, ?

¹¹ F A, hogy, akristusért való szenvedésben. örömet találunk, békeséggel szenvedni anyomoruságokat, ez elég volna egy filosofushoz, de azokat szeretettel. és alázatosággal szenvedni, egy valóságos keresztyenhez illik, azokban tenni pedig a ditsőséget. és az örömet, az Apostoli kegyelem., és tekéletes keresztyéni jó erkölts, ezért is mondgya az Apostol, *hogy [92b:] a háboruság türest szerez, atürés pedig próbálást, apróbálás reménséget, a reménség pedig meg nem szégyenit, mert az Isten szeretete ki ontatot ami sziveinkben a szent Lélek által aki nekünk adatot.*

²⁶⁶ a mely <tsalárd> vétkes

²⁶⁷ a <vl> világi

²⁶⁸ és az [az—és-ből javítva.]

K. kitsodák azok. a kikben. a haboruság keresztyéni türest szerez?

F Azok, kik a kristus lelkében élnek, kik az Évangéliumhoz alkalmaztatták élettyeket, és nem a világhoz, a kik meg vetik mind azt., valami az idővel el mulik, kik anyomoruságot ugy tekéntik,
5 mint az Istennek hozzájuk valo szeretetének jelét, és mint magját az örökké valo jóknak. a melyek után suhajtoznak, ellenben pediglen aháboruság, türhetetlenséget, szomoruságot, panaszkodást, kétségben valo esést okoz mind azokban kik avilághoz. és amulando dolgokhoz ragaszkodnak, nyomorultaká is léznek, mind ezen, mind amás
10 világon, az olyanok sokal többet szenvednek. a nyomoruságokban, mint avalóságos keresztyének., mert vigasztalás és remenség nélkül szenvednek, akülső nyomoruságokon kívül, még belseket is szenvednek, a melyek mindennél nehezebek,

K A türés miképpen szerez robálást, és apróbálás remenséget?

F Probalást szerez mert érezük magunkban a kegyelemnek hasznát., és az erőt melyet veszünk, Istentől, [93a:] meg üsmervén magunkban. hogy ő véle mindent tehetünk, és a probálás, állandób és erősebb remenséget szerez, avigasztalással, melyet érzünk az Isten segittségéért abékeségben, és atsenedségben, melyet ád aszívnek, a kristusért valo
20 szenvedésiben.

K. A remenség miért nem szegyenit meg?

F Mert az Isten szavára, és²⁶⁹ az ő hozánk valo szeretetire vagyon fundálva; a szent Léleknek. arra a minden ható erejére, aki minket segít, és kegyelmével bé tölt, mit nem várhatunk Istentől a midön oly
25 valóságál láttjuk, hogy magát, és Fiát nekünk adgya, hogy szeretetét és szent Lelkét nekünk adgya, hogy bennünk lakozzék, el mondhattjuk tehát az Apostolal., *ki választ el tehát minket a kristus keresztétől, háboruságé, szorongatásé, éhségé, mezitelenségé. a veszedelem, üldözés, vagy a fegyveré,? de mind ezekben győzedelmesek vagyunk, azért, aki*
30 *minket szeretet.* rom. 8. 35. 37.

Evangelium.

Szent luk. 4. 3.8

Fel kelvén pedig Jésus a synagogából, a simon házában mene, a simon napa pedig nagy hideg lelésben vala. és könyörgének néki érette, és melléje álván, parantsola a²⁷⁰ hideg lelésnek és el hagyá

²⁶⁹ és <h> az ő hozánk valo szeretetire

²⁷⁰ a<d> hideg lelésnek

ötet, és mindgyárt fel. [93b:] kelyén szolgál vala nékik, mikor pedig anap el nyugodot volna, minnyájan akiknek külömb féle nyavalyákal valo betegi valának, hozzája viszik vala azokat, ő pediglen mindenikre kezeit tévén, meg²⁷¹ gyógyvittá őket, ki mennek²⁷² vala pedig az ördögök sokakbol. kiáltván, és mondván, hogy te vagy az Isten Fia, és meg fedvén. nem hagyja vala azokat szollani, mert tudgyák vala ötet krisztusnak lenni, meg viradván pedig; ki megyen vala egy pusztá helyre. és a seregek keresik vala ötet, és szintén hozzája menének, és tartoztattyák vala ötet. hogy elne menne tőlök. kiknek ő mondá, mert¹⁰ egyéb városoknak is szükség nékem hirdetnem az Isten országát, mert azért küldettem, és predikál vala Galilaéának synagogaiban.

Magyarázat

K Mit jelent a szent péter napjának hideg lelése?

F Jelenti lelkünknek lelki betegségit. a melyet okozák a rendeletlen kívánságok. a melyek uralkodnak azokban. kik nem az Istené. és a melyeket. még ajó erkoltsűek is érzik ez életben. bizonyos mértében, Ami hideg lelésünk mondgya szent²⁷³ Ambrus, a fősvénység, ami²⁷⁴ hideg lelésünk anagyra vágyás, a mi hideg lelésünk, agyönyörüségeknek kívánsága,. hasonlot lehetne mondani, az irigységről, aharagrol, boszu állásrol, és mind az olyan indulatokrol., melyek háborodást¹¹ [94a:] és rendeletlenséget indittanak szivünkben. és lelkünkben,

K. Kik nyerék meg abetegnek meg gyógyulását.?

F Az Apostolok nyerék meg kérések által, ez a példa meg tanit, hogy imádkoznunk kel abetegségben lévő atyánk fiának meg gyógyulásáért, mivel akristus némelykor inkább meg halgattya, a maga szolgait, mint sem magát abeteget. sokal érdemeseb dolog is másokért imádkoznunk., mint sem magunkért, a midön atesti nyomorúságokban forog a dolog, mert a felebaráti szeretet amellyel imádkozunk örettek, nem hasznunk kereső.

K. Ez az Aszszony könyörgeé magáért?

¹² F Az Évangyélium arról nem szól; mert az ő hideg lelése jelenté lelki hideg lelést, és hogy mind azok, kik abban anyavalyában van-

²⁷¹ meg<y> gyógyvittá

²⁷² [fráshiba:] ki menneh

²⁷³ szent [Agoston.] Ambrus,

²⁷⁴ ami <nagy> hideg lelésünk anagyra vágyás,

nak, nem hogy gyógyulásokat kérnék de gyakorta, anyavalyát sem
érzik, sőt még azt szeretik, nem hogy még agyógyulást kívánnák,
szánnunk kel tehát őket, és könnyörögnünk érettek, annál nagyobb
buzgósággal. hogy ő magok arról nem gondolkodnak, és hogy gyakorta
5 valamint szent Agoston mondgya maga felől, hogy anyira félnék attól
meg menekedni, mint a menyire kellene azt kívánni, hogy meg menek-
kedgyenek.

K Mit tselekedék ez az²⁷⁵ Aszszony meg gyógyulása²⁷⁶ után?

10 F. Mindgyárt fel kele. akristusnak, és a tanitványinak kezde szol-
gálni asztalnál., arra tanit minket példájával, hogy egy szem pillan-
tásig se halogasuk, hálákot adni az Istennek, [94b:] a midőn valamely
betegségtől, vagy nyomoruságtól meg szabadított. mutassuk meg néki.
gyorsaságunkal. hozzája való hálá adásunkot. és buzgóságunkot. hogy
ötet szolgálni akarjuk abban az állapotban, a melyben tett minket.,
15 és aző szolgálatyában való gyorsaságunkal. és szorgalmatoságunkal;
adgyuk jelét, egészen való meg gyógyulásunknak. hogy jó példát
adván azzal felebarátunknak, arrais vigyük, hogy azért ditséretet ad-
gyon Istennek.

K. Miért mene akristus a pusztában, tanitási, és tsuda tételei után?

20 F Mert példát akara adni szolgainak, hogy minek utánna, végben
vitték hivatalyokot, egy ideig magokban szállyanak. és magánosan
éllyenek, hogy ujjab erőt vévén magokban. nagyobb buzgósággal térje-
nek viszá a munkára, a kristus igen szereti vala. apusztában való
imádkozást. meg akarván azal mutatni, hogy mitsoda szükséges a
25 magánosan való létel. a jó imádságra, és ha a teremtet állatokra terje-
szük elménket, és szívünket, az Isten szavát nem halgathattuk, se
ő meg nem halgattya a miéinket.

K. Mit kel gondolnunk ezen népnek buzgósága felől aki fel találván
akristust attól tart. hogy elne hagyná őket

30 F Fontollyuk meg ezt a példát, amely minket szégyenbe hozz, és
a mely szemünkre hánya, hogy mitsoda. tunyasággal., és figyelmetlen-
séggel halgattuk az Isten igéjét, kövessük [95a:] tehát ezt a szent
szorgalmatoságot., keresven az Isteni Igéhez köttetet kegyelmet, és
amidőn szívünket meg hatotta, tarttsunk attól, hogy avilág, és akisér-
35 tetek, el ne vesszessék velünk annak gyümölsét, ez a félelem nekünk

²⁷⁵ ez az <sze> Aszszony

²⁷⁶ [Valószínűleg íráshiba:] meg gyógyulása [g-vel írt alakja szokatlan
Mikesnél.]

üdveséges léssen. mivel az igazságnak szeretetét fogja szívünkben oltani.

K. Mit tanulhatunk akristus feleletéből aki mondá anépnek, hogy azért küldetett el. hogy egyéb városoknak is hirdese az Isten országát.?

F. Az egyházi szolgálót arra tanította, hogy buzgoságokat meg ne határozzák valamely személyhez, vagy valamely helyekhez. amidőn hivatalok valamely népre terjed. hanem kövesék oda az Istent. ahová hiba őket, és szolgálják őket azokban. amelyekben. az ő rendelése teszi őket.

SZENT HÁROMSÁG NAPJÁN

Imádság

10 örök mindenható Isten. ki hitet adván szolgálóidban, a melyet ők vallják. meg is üsmértetted vélek az örökké való Háromságnak ditsőségét, és hogy imádják az Isteni természetnek egyeségét, egy hatalmas felségben. enged meg uram, hogy ehhez ahithez lévén köttetve. meg menekedgyünk minden féle nyomorúságotól. a mi urunk. J. k.

[95b:] Epistola.

Szent pál. rom. 11. 33.

11 oh' Isten böltsesége, és tudománya, gazdagságinak magossága, mely meg foghatatlanok az ő itéleti, és meg vizsgálhatatlanok az ő utai, mert ki üsmérte meg az ur elméjét, vagy ki volt az ő tanáttsa, vagy ki adot első néki, és viszá adatik annak, mert ötölle, és ő általa, és ő benne vannak mindenek, ő néki légyen ditsőség örökké Amen.

Magyarázat

12 K. Az Anyaszent egyház miért olvastattya a mái napon azt a mit mond szent pál aválasztásnak, és a kegyelemnek titkáról, imádatván velünk az Isten böltsesége, és tudománya gazdagságinak magosságát?

F Mert a szent Háromságnak. az üdveségre való, választásnak, és a kegyelemnek titka, meg foghatatlan., az Anyaszent egyház, azal aszán-

dékal olvastattya ezt a mái letzkét, hogy minket oktasson, mert noha meg ne foghasuk is azt a magoságot, mind azon által kel tudunk azt, amit mond az írás, arról, és a traditio, kevélység és maga hittség volna attól, aki azt meg akarná fogni, de meg más részint, hálá
5 adatlanság volna attól, aki nem akarná azt meg tudni, olyan szin alatt, hogy a meg foghatatlan, ez okáért, ha vétkesek nem akarunk lenni, vagy egy, vagy más képen, olvas-**[96a:]**sunk arról, vagy az írásból, vagy a szent Atyákból, vagy olyanoktól oktattassuk magunkot., kik arra alkalmasok, elmelkedgyünk gyakorta, ezekről anagy
10 titkokról., hitttel, félelemel, tisztelettel, bizodalomal., és imadgyuk azokat alázatoságal., meg alázván magunkot. ezek amagosságos, és és imádás méltó²⁷⁷ titkok előtt.

K Mit jelentnek ezek a szók, *ki üsmérte meg az ur elméjét.?*

F Azt²⁷⁸ jelentik, hogy gyakorta rejtékben vannak az Isten itéleti,
15 az emberek előtt, mert ő azt akarja, hogy a szentek is rettegjenek ő előtte., és az ő mindenható keze alatt, hogy tsak az ő akarattyától fügjenek, hogy tsak benne ditsekedgyenek, hogy az ő szándékit, és akaratit imádgyák. ha azokat, meg nem foghattyaq is, bizonyosok lévén abban hogy minden valami ötölle jő. az igazságos. és imádásra
20 valo.

K. Miért mondgya a szent pál ezeket a szokot. *ki adot elsőben néki, és viszá adatik annak,?*

F Azért hogy minket meg alázon, és meg oltalmazon. attól. az emberi kevélységtől. hogy magunkot el ne hidgyük, és azt ne gondol-
25 lyuk, hogy ha az örök életre választattunk, atsak a magunk érdemiért vagyon., és azt, nem tsak a kristus kegyelmének kel egyedül tulajdonítani, az Apostol, meg akarván minket menteni az ilyen vétkes gondolatoktól., azért mondgya nekünk. hogy semit nem adunk Istennek, a mit tölle nem **[96b:]** vettük volna, és hogy minden érdemink, akegyelem ajándékitol jönek, valyuk meg tehát valóságál, hogy
30 magunktol semmit nem adhatunk Istennek olyat, a miért igralmaságot, és kegyelmet tehetne velünk, a mely kegyelem nélkül, pedig, egyebet nem lát bennünk véghetetlen nyomoruságnál., hogy mi magunktol. tsak jót sem gondolhatunk. hogy nintsen semmi is olyan
35 mi bennünk, a mivel ditsekedhetnénk, ha nem tsak azal., amit az ő joságától vettünk. 2. Cor. 3.. 5. 1 Cor. 4.. 7. ezért is mondá szent Agoston

²⁷⁷ imádás méltó [Lehet ragtalan tárgyás összetétel is, de lehet, hogy íráshiba: *imáddásra méltó* helyett.]

²⁷⁸ [Íráshiba:] Az jelentik,

az Istennek, uram, tekéntséd bennem a magad munkáját. és ne az enyimet. mert ha az enyimet tekénted. kárhozatra vetz engemet, de ha amagadét tekinted, meg koronász engemet. supr. ps. 137. n. 18.

K. Magyarázd meg ezeket a szokot; mert ő tölle, és ő általa, és ő benne vannak mindenek, ő néki légyen ditsőség

F Az Apostol meg akarja velünk értetni, hogy tsak az Istenhez illik a maga ditsőségít keresni mindenekben. és mindent arra fordítani. mert minden ami teremtetett, és minden kegyelem ő tölle vannak, mint kut fejektől, és az ő minden hatóságától, ezt is teszik ezek a szok, ¹⁹ mindenek ő tölle vannak, mindenek az ő Isteni tékélleteségének képei, azért is mondgya, mindenek ő általa,²⁷⁹ vannak, mindenek is, ő benne kel nekünk tettzeni, és tsak ő benne maradandok, és anyiban állandok, a menyiben ő azokat meg tart-**[97a:]**tya szüntelen valo gondviselésivel, ezeket is tészik ezek a szok, ő benne vannak mindenek

¹⁹ K. Nem lehetné meg más értelmet adni ezeknek a szoknak.?

F Lehet még így is magyarázni, ha ugy tekinttyük az Atyát, mint kezdet nélkül valo kezdetet; azt kel mondanunk, hogy mindenek tölle vannak, mint mindennek kezdetétől, ha ugy tekinttyük a Fiat, mint az Atyanak igéjit. és böltseségít, azt kel mondanunk hogy mindenek ő általa vannak. ezért is mondgya szent János hogy mindenek ő általa lettek, joan. 1. 3. a szent Lelket pedig ha ugy tekinttyük mint az Atya, és a Fiu közöt valo szeretetett, és mint, minden Isteni munkáknak végít, el lehet mondani hogy mindenek őbenne vannak, mert mindennek hozája kel tzélozni, és mindent néki ajánlani, azért ²⁰ la mondgya. agörög fordítás. hogy mindenek ő érette²⁸⁰ vannak, az az, az ő ditsőségiért

K. Mitsoda hasznunkra kel forditanunk mind azt valamit eddig mondottál., vagy az el választásnak, és a kegyelemnek titkairol., vagy a szent Háromságnak titkairol.

²⁰ F Arra. hogy higyük mind azt. valamit az Isten méltoztatot nekünk ki nyilatkoztatni, mi lehet okosab. **[97b:]** mint azt hinni, a mit maga az igazság, és az okosság mond, tarttsuk halgatásban az emberi elmét, hogy ne kerese meg fogni azt, a mi igen meg haladgya gondolatinkot, vallyuk meg azt, hogy az Isten, számlálhatatlan dolgokot tselekedhetik olyanokot, amelyeket mi meg nem foghatunk, hogy ő mindeneket tud, az ő tudománya olyan véghetetlen., valamint az ő hatalma,

²⁷⁹ [Íráshiba:] álta,

²⁸⁰ érette [Első e— fölött áthúzott vessző.]

a mi tudományink pedig igen meg vannak határozva, tsak aleg kisebb dolog iránt is, és amit minden nap látunk, és a mit leg inkább gondollyuk üsmérni, mi azt meg nem foghattuk, minden világi dolgok nehezek mondgya abölts, és az ember. szoval, azokat meg nem foghattya,
5 Eccl. 1. 8.

Évangélium

Szent Matth. 28. 18.

És hozzájok menván Jésus szolla nekik, mondván. adatot nékem minden hatalom menyben, és a földön el menván azért, tanitsatok minden nemzeteket; meg keresztelvén őket, Atyának, és²⁸¹ Fiúnak, és szent Léleknek nevében, tanitván őket meg tartani mind a miket
10 parantsoltam néktek, és én imé veletek vagyok minden nap világ végezetig.

Magyarázat

K. Mitsoda a kristusban az a hatalom a mely neki adatot az ő halálának, és fel tamadásának érdemi által?

[98a:] F szabadságot ad anéki, hogy az Attyának jóbjára ülljön,²⁸²
15 hogy az Angyaloknak, és aboldog lelkeknek fejek légyen, hogy az embereknek meg nyisa amenyeknek kapuját, hogy szent Lelket²⁸³ küldgyön, a mely fel álltssa, és erősittse Anyaszent egyházát e földön, hogy Apostolokat küldgyön az egész világra, kik Évangyeliumát predikállják, kik nemzeteket ahitnek járma alá tegyék. nékik törvényt szabjanak, szenttségeket, és egyházi szolgákat rendellyenek,
20 az ő ajándékit, és kegyelmit ki osztogasák, aválasztatit meg szentellyék, és hogy evilágon lévő minden jókót, és nyomoruságokat azoknak üdveségekre fordítsák, és közönségesen mind azt, valami történik ez életben, az Istennek itéletiből, vagy irtalmaságából.

25 K. Mire kötelez minket akristusnak ez a hatalma?

F Arra kötelez minden hiveket, hogy néki engedelmeskedgyünk. mindenekben, valamit az Évangyeliumban nekünk hágy, azokat kövesük; és tellyeségel, az ő kegyelmétől fűgjünk, akiknek pedig valamely hatalmok vagyon az Anyaszent egyházban, azokat arra

²⁸¹ és [Beszúrás.]

²⁸² ül-<hesen,>lyön,

²⁸³ Lelket [t-d-ből javitva.]

kötelezdi, hogy magokban meg üsmerjék, hogy mindent ötölle vettek, az ő rendelése szerént, kel magokat viselni, és nem amagok hasznok szerént, se nem avilágnak valo tettzésért, hanem tsak egyedül. az ő szolgálattját tekinttsék, és ahivek üdveségét., és hogy rettentő számot fognak adni az ő itélő széke előtt, azért, hogy a [98b:] hatalmokal mint éltenek, kötelezdi arra mind azokat, kik valamely világi tiszttségben, vagy méltóságban vannak, hogy minden hatalmokat²⁸⁴ fordittsák az ő Anyaszent egyházában lévő országának előmenetelére, és gyarapodására, egy szoval a ros szokásokat el ronttsák. és ötöt szolgáltassák, tiszteltessék, mind azokon ahelyeken, ahová hatalmok el terjed,

K. Miért mondá az üdvezítő az Apostolinak, minek előtte el küldené őket, hogy minden hatalom adatot néki.

F Azért hogy meg értesse vélek, hogy az Anyaszent egyház felállítására, szükségek vagyon az ő hatalmas segittségére, a mely nélkül, vakmerőség lett volna minden igyekezetek. mert ugyan is tizen két szegény ember; a kiknek se hitelek, se tudományok. nem lévén, nem foghattak, nem is mértek volna fogni, a nemzettségek meg térítésének nagy munkájához, és annyi sok hamis vallásnak fel fordításához,²⁰ hogy ha tsak. az ő Isteni segittsége vélek nem lett volna, ki tettzik tehát ebből világosan, hogy a mi vallásunk fel állítása, a magóságban lakozonak munkája.

K Miért keresztelik meg a gyermekeket, minek előtte lehesen őket oktatni, mivel akristus azt akarja, hogy elsöben oktassák., és az után keresztellyék meg?

F Mert akristus. az olyanokrol szól itt. akik már el érték az okosságnak idejét; akiket elsöben oktatni kellett. a vallás titkaira, minek előtte meg keresztellyék, a mi pedig a kisdedeket illeti, az Anyaszent egyház traditiojából [99a:] tudgyuk., hogy ez a szenttség el követi benne hasznait, meg szabaditván őket az ördög, és az eredendő vétek rabságából, meg szenteli őket, az Isten, és az Anyaszent egyház fiaivá teszi őket, az Isten kegyelméből, valamint akristusért szenvedet martyrumság, meg szentelé akisdedeket., akiket hërodes meg öleté.

K. Miért akarja akristus., hogy az Atyának, és a Fiunak, és a szent Léleknek nevében keresztellyenek.?

F Meg akarja nekünk mutatni, hogy az ujjonon valo születés. az Isteni fiaság. és amalasztok melyeket akereszttségben veszünk. a

²⁸⁴ hatalmokat <arra>fordittsák

három Isteni személyektől vannak egyenlő képen., és ahoz egyenlő²⁸⁵ tisztelettel. és imádással tartozunk, mert egyenlő természet, és Isten-ség, azt is meg akarja velünk értetni, hogy ez a szentség minket a szent Háromságnak szentel., az Atyának, mint teremtőnek, a Fiunak, mint meg váltonak, a szent Léleknek, mint meg szentelésünk kezdeteinek, az Atyának mint fiait, a Fiunak, mint örökös társait, és a szent Léleknek mint templomit. erre való nézve, nem elég a, hogy az Istent az ő egyes állattýában imádgjuk, hanem még ötet imadnunk kel. három személyiben, mivel mindenik személy Isten., mind azon által
10 különbözök magok között,

K. Az Isten ki nyilatkozattatta valaé ezt a nagy titkot a sidoknak.?

[99b:] F Ezt ő vélek igen homályosan üsmértette vala meg, ez a kegyelem, a kristus Anyaszent egyházának adatot meg, a kinek arrol, világos üsmerettséget adot., el is mondhatni, hogy ez a titok, a kereszt-
15 tyének titka., nagy hálá adással tartozunk tehát. ilyen nagy kegyelemért, a szent Háromságnak lévén tehát szenteltetve, még ez életben tartozunk néki azokal²⁸⁶ atiszteletekel., imádásokal, és szolgálatokal; a melyeket adnak néki aválasztottak, örökösön amenyekben

K. Mit tésznek ezek a szók., veletek vagyok minden nap világ
20 végezetig?

F Ezek meg bizonyíttják hogy a kristus Anyaszent egyháza, szüntelen fóg tartani. e földön világ végiig. mert a kristus véle léssen.²⁸⁷ hogy azt igazgassa, vezérellye, és meg tarttsa, az ő minden ható lelkének erejével.

PÜNKÖSD UTÁN VALÓ ELSŐ VASÁRNAPON

Imádság

25 oh' Istenünk, aki benned reméllöknek. ereje vagy, tekinttsed kegyelmesen imádságinkot, és mint hogy az emberi gyengeség semít nem tehet nálad nélkül, segits minket kegyelmedel. hogy bé töltvén parantsolatidot, minden akaraink., és tselekedetink előtted kedvesek legyenek a mi urunk J. k.

²⁸⁵ egyenlő képen., és ahoz egyenlő <képen> tisztelettel.

²⁸⁶ <t> azokal atiszteletekel.,

²⁸⁷ léssen. <g> hogy

A ki nem szeret, nem üsméri az Istent, mert az Isten szeretet, abból jelent meg az Isten szeretete mi hozánk, hogy az ő egyetlen egy szülőt Fiát küldötte az Isten evilágra, hogy éllyünk ő általa, abban vagyonszeretett, nem hogy mi szerettük volna az Istent, hanem hogy ő szeretett minket elsöben, és el küldötte a Fiát engesztelőül ami büneinkért, szerelmesim, ha így szeretet minket az Isten, nekünk is kel egy mást szeretnünk, az Istent soha senki nem látta, ha egy mást szerettyük, az Isten mi bennünk lakik, és az ő szeretete mi bennünk tekéletes. abból üsmérjük meg, hogy ő benne lakunk, és ő mi bennünk, hogy az ő lelkéből adot nekünk, és mi láttuk, és bizonytságot teszünk, hogy az Atya, elküldötte az ő Fiát, evilág üdvezitőjét, valaki vallya, hogy Jésus az Isten Fia, az Isten lakik abban, és ő az Istenben, és mi meg üsmértük, és hittük az Istennek hozánk valo szeretetét. az Isten szeretet, és aki az szeretetben marad, az Istenben marad, és az Isten öbenne evégre lett tekéletessé az Isten szeretete mi hozánk, hogy az itéletnek napján bizodalunk legyen. mert amint ő vagyonszeretett, mi is vagyunk evilágon, félelem nintsen aszeretettben, hanem atekéletes szeretet ki rekeszti a félelmet, mert a félelemnek gyötrelme vagyonszeretett, aki pe-[100b:] dig fél, nem tekéletes a szeretetben. mi azért szeresük az Istent, mert az Isten szeretet minket először, ha ki azt mondgya, hogy szeretem az Istent, és az ő atyafiát gyölöli, hazug az, mert aki nem szereti az ő atyafiát. akit lát,²⁸⁸ az Istent akit nem lát, mi modon szeretheti, és eparantsolatunk vagyonszeretett az Istentől. hogy aki szereti az Istent, szeresse az ő atyafiát is.

Magyarázat

²⁸⁵ K. Miért mondgya szent János, hogy az Isten szeretet?

F Azt akarja velünk meg értetni, hogy az Isten véghetetlen szeretettel szereti fiait, olyan szeretettel amely ő maga, mert valami az Istenben vagyonszeretett. azért is adta nekik a fiát, akiben minden kedvét tette, és az ő szent lelkét, aki az ő szeretete, ez így lévén, aki aszeretett ellen vét., az Isten ellen vét.

²⁸⁸ [Íráshiba:] aki lát, [A következő felelet elején is elhagyja a tárgyragot:] Az akarja [Azt akarja helyett.]

K Magyarázd meg nekünk ezeket a szokot, *abbol jelent meg az Isten szeretete mi hozánk, hogy az ő egyellen egy Fiát küldötte Isten evilágra, hogy élyünk ő általa?*

F A magyarázattya a, hogy az Isten nem adhatta nagyob bizony-
5 ságát szeretetinek, mint azt, hogy nekünk el küldötte egy Fiát akit
érettünk ahalálra adván. meg mentene minket az örökös haláltól, és
nekünk életet adna, de örökös életet, de a mi leg inkább fel ma-**[101a:]**
gasztallya hozánk valo szeretetit, ahogy, olyankor küldötte el, a
10 midön az egész emberi nemzet a vétekbén lévén el²⁸⁹ merülve, nem
várhatot tölle mást, hanem boszu állást, és ha el küldötte, nem azért
hogy el veszese érdeme szerént, hanem hogy meg szabadittsa, és bé
tölttse örökös jokal.

K Ez a szeretete Istennek, a mi szeretetünkért valo jutalomé?

F A nem, ami szeretetünkért valo jutalom, de söt még ami szerete-
15 tünknek az a kezdete. és oka, ő szeretet minket elsőben. és mi nem
szerethettük volna ötet. ha minket meg nem előzöt volna, és ha nem
adta volna nekünk azt a szeretetet. a melyel kellett ötet szeretni,
szeretetet adván néki, a szeretetért, mi magunktol; tsak a teremtet
állatokat szerettük volna, ugyan aza szeretet is vala ami veszedel-
20 münk, és vétünk, mert ugy, a teremtet állatnak adtuk azt a mit tsak
egyedül az Istennek kellett volna adni, de a mi leg inkább hálaadásra
indíthat minket, a, hogy ez a szeretet az ő Fiának vériben állot, a
ki is, hogy meg válttsa az embereket, magát fel áldozta, a kereszten
meg holt, és öket meg békéltette az Attyával, bünöknek botsánattyát
25 nyervén nekik.

K Mit kel ki hozni ilyen nagy szeretetből?

F Azt kel ki hozni szent Jánosal. hogy ha az Isten így szeretet min-
ket. minékünk is kel egymást szeretnünk., annyira, **[101b:]** hogy
ha szükséges, életünket is le tegyük atyánk fiáért. az az, hogy ugy kel
30 ötetszeretnünk, valamint az Isten szeretet minket, szeretvén még ellen-
séginket is, mivel az Isten szeretet minket, a midön még ellenségi
valánk.

K. Mitsoda értelme vagyon. ezeknek aszoknak, *hogy, soha senki
nem látta az Istent?*

F Mert soha senki itt alat nem látta az Istent magában, és ugy amint
35 vagyon., az alátás, aboldog. lelkeket illeti a menyekben. és az ő szen-
vedéseknek jutalma, hogy ötet egészen láthassák.

²⁸⁹ el <mul> merülve,

K. Miért mondgya szent János, *hogy ha egymást szerettyük az Isten mi bennünk lakik, és aző szeretete mi bennünk tekélleres?*

F Meg akarja nekünk mutatni. hogy másképen nem, hanem tsak ugy birhattuk. az Istent. mind ezen, mind a más életben, hogy ha keresztyéni szeretettel.²⁹⁰ vagyunk felebarátunkhoz, még az ellenséginkhez is, mert ha felebarátunkot, az Istenben, és az Istenért szerettyük, az Istent magát szerettyük. okát adom. mert a keresztyéni felebaráti szeretet abból áll, hogy felebarátunknak azt kívánnyuk, hogy az örökös jót birhasa, apedig maga az Isten, azt kívánni pedig vagy magunknak, vagy másoknak, hogy az Istent birhasuk, akkor az Istent szerettyük, és birjuk is valamely mértékben., hogy ha ötet valóságai szerettyük, mert az aki szeret, meg egyezik. szivel, és hajlandoságal. [102a:] azzal akit szeret, mivel a szeretet, a szerető dolgokai való meg egyezésében áll a szívnek, ugyan ezt is taníttya nekünk az üdvezítő mondván. *ha ki engem szeret, az én beszédemet meg tarttya, és az én Atyám is szereti ötet, és hozzája menyünk, és lako helyt szerezünk nála,* joan. 14. 23. szent Janos is ezért mondgya, hogy ha egymást szerettyük, az Isten szeretete tekélleres mi bennünk;

K Magyarázd meg nekünk ezeket a szókót, abból üsmérjük meg³⁰ hogy ő benne lakunk, és ő mi bennünk, hogy az ő lelkéből adot nekünk. ?

F Ezek azt teszik. hogy az Isten ami szívünkben öntvén a szeretetet, a szent Lélek által, melyet a keresztségben vettünk. és a bérálásban, a szent Lélek bizonyáságot téssen arról a mi lelkünknek. és meg érezteti velünk az Istennek bennünk való létit, a kegyelem. és ajó erkölts indulatival. a melyeket bennünk munkáldgya.

K. Miért mondgya szent János, *hogy ő látta, és bizonyáságot teszen hogy az Atya, el küldötte az ő Fiait evilág üdvezítőjét.?*

F Mert ő bizonyásága volt az ur szine változásának, fel támadásának, menyben menetelének, a szent Lélek tanítványokra való le szállásának, ezek valóságos bizonyásági, az üdvezítő eföldre való elküldetésének

K Hogy az Isten mi bennünk. és mi az Istenben lakjunk, elégségesé arra azt vallani, hogy a kristus az Isten Fia?

[102b:] F Elegséges, tsak hogy az a vallás élő hittel, és szeretettel légyen, hogy atselekedetek meg egyezenek avallás tétellel, és

²⁹⁰ szeretettel. <kel> vagyunk

hogy abban a szándékban legyünk, hogy azt meg vallani, életünk elvesztésével is készek vagyunk,

K. Szent János miért mondgya. ujjontában. *hogy az Isten szeretet., és aki aszeretelben marad, az Istenben marad, és az Isten ő benne?*

5 F Azért hogy annál is inkább az elménkre adgya., hogy mitsoda kötelességgel tartozunk az Istent szeretni; és a felebarátot, és hogy a mi szeretetünknek,²⁰¹ álhatatosnak kel lenni, mivel mind addig valamég a szívünkben meg.marad, az Isten is bennünk meg marad. és mi is ő benne, ellenben pedig, az Isten nintsen azokal, kik a felebarátot,
10 nem szeretik, vagy akik tsak avilágért, vagy ha a magok hasznokért szeretik ötet, ennek aszeretetnek minden emberekre kel terjedni, atyafi, vagy nem atyafi, jó akaro, vagy ellenség. vagy idegen. az Istenhez valo szeretetünknek ez a tekélletesége, hogy ollyanok legyünk evilágon., amitsodás akristus volt, szeresünk mindeneket söt még ellenséginket is. valamint ő azokat szerette, és legyünk készek, az ő példájára, ha a szükség úgy hoza, életünköt is le tenni üdvességéért

K Mit okozhat bennünk. eza szeretet. és a kristushoz valo hasonlítás

F Azt okozhattya bennünk ez a két dolog., hogy nagy **[103a:]** bizodalomal mehetünk az Isten eleiben. az utolso napon. mert ha
20 szent Jakab szerént, irgalmaság nélkül fog meg íteltetni az, aki irgalmaságot nem tett, abizonyos hogy a ki irgalmas volt, valamint hogy az Isten irgalmas., és aki attya fiait szerette, valamint akristus minket szeretet; az ítélet napján nagy bizodalomban lehet.

K. Szent János miért mondgya, *hogy a félelem nints a szeretetben,*
25 *hanem atekélletes*²⁰² *szeretet, ki rekeszti a félelmet?*

F Hogy ezeket meg lehesen érteni, meg kel különböztetni, akét féle felelmet. az egyikét nevezik szolgai félelemnek, a másikat fiui félelemnek, a szolgai félelem az, a mely tsak a büntetéstől fél, és a mely el kerülteti avétket, mert tartanak az égéstől. és nem az Istent meg
30 bántástol, úgy hogy a vétket gyakorolnák, ha a más életben nem volna semitől is tartani,

K. Ez a félelem nem jóé?

F Magában jó, és nem tsak szabad, de tartozunk is félni olyan nagy veszedelemtől mint apokol., az illyen félelem magában téritti a
35 bünöst., aböls azt mondgya, hogy a ki nem fél, ameg nem igazulhat, az igen hasznos, mert meg gátollya a külső vétkeket. és meg tartoz-

²⁰¹ szeretetünk, k, [A második k-t utólag írta hozzá a nek rövidítéseként.]

²⁰² [Íráshiba:] atekélletet szeretet,

tattya, arosz szokásokot, és külső jokat miveltet, a fogyatkozása. ennek a félelemnek nem a, hogy a pokoltól tart, hanem az, hogy tsak a pokoltól tart. tsak erre avegre kerül el [103b:] a roszat, és tselekeszi ajót, ugyan ezért is nevezik szolgálai félelemnek, mert ugy miveltet minket, mint arabokhoz illik, és nem ugy mint a fiahoz. a fogyatkozás nem magától a félelemtől vagyon, hanem mi töllünk, mivel tsak avétékért valo büntetést akarjuk el kerülni, és nem magát avétket, egyedül az Isteni szeretet utáltattya meg avétket, a rekeszi ki a szivből. meg változtatván az akaratot., atölti bé. az Isten törvényit. ugy amint kel. és az is teszi igazá, és kedvesé az embert, az Isten szemei előtt, egyszers mind, el nem érhettyük azt az Isteni²⁹³ szeretetet, a bünöst, arra indittya a büntetéstől valo félelem; és helyet²⁹⁴ készít a szeretetnek, atö ahegyivel utat tsinál, és maga után vonnya a selymet, amateriában, ilyen szent Agoston szerént, a pokoltól valo félelem, és az Isteni szeretet, a félelem meg nyittya a szivet és maga után vonya a szeretetet, a mely onnét a vétket ki²⁹⁵ üzi, nem kel kéttségben esni az olyanrol., aki kötelesegít tsak abüntetés félelméből viszi végben, hanem arra kel inteni, hogy a félelemből. a szeretetre menyen. tselekedgyél, mondgya ez a szent Atya, leg aláb a büntetésnek félelméből, ha még nem tselekedhetel. az igasságnak szeretetéből. de az Istentől kel kérni. azt a szeretetet, mely a jót hasznosan²⁹⁶ tselekedtesse, és tsak az üdveségre valo nézve.

[104a:] K²⁹⁷ Mit hinak fiui félelemnek?

F Azt hiják. amely az Isteni szeretettől jö. mint eredetetől, és amely²⁹⁸ azt tselekeszi, hogy a büntetéstől nem tartunk ugy. mint az ötet meg bántástól. ugy anyira hogy aroszat el kerülyük. és ajót tselekeszük gyönyörüséggel, és tsak az ő szeretetiért. és hogy ezt mindeniket el követnők, ha szinte nem kellene is tartani abüntetéstől. a fiui félelem, még olyan tisztelettel valo félelem is, a mely tisztelteti velünk az²⁹⁹ Istent, és magunkot meg alázzván, ötet, a szent pál mondása szerént, rettegéssel szolgállyuk, ezt azért hiják fiui félelemnek., mert ajol neveltetet fiaik, semítől nem félnek. ugy, mint attól, hogy meg ne bántssák, azó jó. és kegyes attyokot, és a kik elöt, tisztelettel, és alázatosággal vannak.

²⁹³ Isteni <félelmet,> szeretetet,

²⁹⁴ [Íráshiba:] és hely készít

²⁹⁵ [Íráshiba:] a vétke ki üzi,

²⁹⁶ [Íráshiba:] hasznosa

²⁹⁷ [Elírással, K helyett:] F

K. Miért mondgya tehát szent János hogy a félelem nints a szeretetben.?

F Mert it a szolgálai félelemről szól, az Isteni szeretet, mely az Istent mindenek felet szeretteti, és a felebarátot az Istenért, nagy bizodalmat
5 ád. hogy az Isten nem akar minket örökösön el veszteni; és így ez a szeretet meg gyengitti a félelmet. de a fiui szeretetről el mondhatni, hogy mentől inkább szeretik az Istent, annál inkább félnek ötet meg bántani. és leg kisebbben is ötet meg sérteni.

[104b:] K²⁹⁸ Miért mondgya utánna, hogy a félelemnek gyötrelme
10 vagon. ?²⁹⁹

F Mert akiben a büntetésnek félelme vagon. az igasságnak szeretete nélkül. anyughatatlanságban, és gyöttrődésben vagon., fél a gyöttrődéstől. és a gyöttrődésben vagon.³⁰⁰

K. Mivel fejezük bé mind azt. valamit mond szent János a szeretetről?
15 ről?

F Azal fejezük bé, hogy tartozunk tellyeségel szeretni. az Istent, aki oly nagy jószág szeretet elsőben minket, a midőn még az ő ellenségi valánk, ugy anyira, hogy az igen nagy vetekben esik, aki önéki. szeretetiért, szeretetet³⁰¹ nem ád, de mely kevesen vannak az olyan
20 keresztyének, kik ilyen nagy dologrol, valóságal meg vizsgálnak magokat.

K Miről üsmérjük meg. ha szerettyük ötet?

F A Mi³⁰² tselekedetinkről, arról ha avéteknek ellene állunké, ha szorgalmatoságal végben viszüké hivatalunkot, abban az állapotban
25 a melyben vagonuk. ha örömel engedelmeskedünké az Isten parantsolatinak, és rendelésinek, példának okáért azt parantsollya mondgya szent János, *hogy aki az Istent szereti, szerese atyafiát. is.* ha ezt nem tselekeszük, hejában mondgyuk hogy szerettyük az Istent, mert az Apostol szerént, *a ki azt mondgya. hogy az³⁰³ Istent szereti, és az*
30 *atyafiát gyűlöli, hazug a. mert aki nem szereti az ő atyafiát a kit lát. az Istent a kit nem lát, mi módon szerethetné.*

²⁹⁸ [Elírással, K helyett:] F

²⁹⁹ [Íráshiba:] vagon.?

³⁰⁰ [A kéziratban eredetileg az első: *gyöttrődésben* után megszakadt a kézírás, de utána írt még hozzá.]

³⁰¹ [Íráshiba:] szeretet

³⁰² A Mi [A—M-ből javítva; a *Mi* nagy *M*-jét talán az magyarázza, hogy előbb névelő nélkül akarta kezdeni a mondatot.]

³⁰³ az<t>

Legyetek azért irgalmasok, mint a ti atyátok irgalmas, ne ítéljétek, és nem íteltettek., ne kárhoztassatok, és nem kárhoztattok, meg botsátok; és meg botsátatik nektek, adgyatok, és adatik néktek, jó, és meg tömöt, és meg rázot, és ki folyo mértéket adnak ati kebeletekbe; ⁵ mert azon mértékel, a melyel mérték. viszá mérettetik néktek, monda pedig hasonlatoságot is nékik, vallyon avak vezetheti avakot. nem mind aketten averemben esneké, nem fellyeb valo atanitvány amester-nél, tekélletes léssen pedig minden; ha léssen mint az ő mestere; miért nézed pedig a szálkát az Atyád fia szemében, a gerendát, pedig mely ¹⁰ ate szemedben vagyon, nem vésszed eszedbe, avagy mint mondhatod az atyád fiának, atyám fia had vessem ki a szálkát a szemedből; magad a szemedben a gerendát nem látván, kép mutato vesd ki először a gerendát ate szemedből; és akkor lássad hogy ki vegyed a szálkát az atyád fia szeméből.

Magyarázat

¹⁵ K Miképen lehetünk ugy irgalmasok, valamint ami menyei Atyánk irgalmas.?

F A midön szánakodo szeretettel tekéntyük a mások testi vagy lelki nyomoruságít, a midön, minden tehetségün[105b:]kel meg segittyük őket, ha más képen nem lehet, leg aláb jó akarattal., és ²⁰ imádságal., mindenkor készek legyünk meg botsátani ellenséginknek, és azoknak, kik meg bántottak, nem tartván leg kisebb haragot is szívünkben. ő ellenek, egy szoval követnünk kel. leg jobban a mint töllünk lehet., azt az irgalmaságot, a melyel az Isten volt hozánk, halálra adván érettünk a maga Fiát., és meg botsátván büneinket., ²⁵ ezt apéldát. adgya az ur előnkben hogy kövessük.

K A midön azt mondgya *ne ítély, és nem íteltetel, tiltyaé tellyeséget az ítélést?*

F közönségesen azt nem tiltya, söt még másut parantsollya az ítélést. de az igasságnak rendi szerént., meg egyeztetvén ítéletünket ³⁰ az ő ítéletivel, de tiltya, és kárhoztattya az igasságtalan, és vakmerő ítéleteket., a melyek oly közönségesek, és sok számu vétkeknek eredeti, hogy ezeket el lehesen kerülni, visgallyuk meg, hogy mi nem tettzik nekünk abban, a miről ítélnek minket mások, ugy hogy, mi is, hasonló

ítéletet ne tegyünk másokrol., se vélek ugy ne bánnyunk, a mint mi nem akarnok, hogy mások bánnyanak velünk

K. Tilttyaé nekünk kárhoztatni a felebarátot. akár mi féle, vagy akár mitsoda dologban?

⁵ F A fellyeb valo feleletet erre is lehet szabni, tilttya azt nekünk, hogy akár kit is kárhoztassunk igazágtalanul; és [106a:] vakmerő képen, a midön lehet kételkedni adologban, akor nem kel kárhoztatni, de jóvá sem kel hagyni a midön elegendő ók arra nintsen, a felebarati szeretet, és az igazság. arra kötelez, hogy menttsünk másokot; a
¹⁰ menyiben azt az igazság meg engedi. de tartozunk kárhoztatni mind azt, valami látható képen, ellenkezik az Isten törvényével., és valami látható képen rossz, példának okáért kárhoztatni ahitetleneket, az el szakadtakot, az eretnekeket, amidön az egész Anyaszent egyház kárhoztattya őket, és ő magok kárhoztattják magokot, az ő magok
¹⁵ itéletekből. el szakadván atyok fiaitól., hasonlot kel mondani azokrol. kik rendeletlenül élnek, és akik viszá nem térnek tévelygésekből, az ilyen ítélet igazságos, mert a kristus, és az Apostolok után ítélünk, de nem kel kárhoztatnunk felebarátunkot, tsak valamely gyanakodásért, a gyanakodás is anagy dologban vétkes, a midön nintsen helyes
²⁰ oka, és fundámentuma.

K. Mit tanulhatunk ezekből a szokból, *adgyatok, és adatik néktek?*

F Igen tsudalhattjuk ezekből az Isten jószágát. aki is hogy ugy mondgyam, amás életre valo sorsunkot, és a felebaráti szeretetért valo jutalmat, kezünk közü adgya, ezek aszok minket, arra köteleznek,
²⁵ hogy nagy irgalmasággal legyünk felebarátunkhoz,³⁰⁴ azt igérvén nekünk, hogy az Isten sokal nagyobbbal lészen mi hozánk, de meg ellenben, sokan akeresztyének közül, rettegethnek, ezekre a szók[106b:]ra valo nézve, mert ha az Isten azon mértékel mér nekik, mint amelyel
³⁰ ők mértek másoknak., mindentől félhetnek, ki is kételkedhetnék ebben. mivel ezt maga mondgya az igazság.

K. Mire kötelez minket, avakhoz valo hasonlítás. *aki más vakot vezetvén, mind ketten a veszedelemben esnek.?*

F Arra, kötelez, hogy olyan jó. és okos kalauzt válaszunk magunknak, aki elégséges légyen a menyei uton vezetni minket., de azt, sálai
³⁵ szent Ferentz mondása szerént, tiz ezer közül kel választani, mi minnyájan vakok vagyunk, ha mi magunk vezettyük magunkot,

³⁰⁴ [Íráshiba:] felebarátunhoz.

ha olyan kalauzt veszünk magunknak a ki vak, üsméretlen,³⁰⁵ tudatlan, haszon kereső, kedv kereső, úgy aveszedelemre futunk, öis fut mi velünk, és esetünket. bizonyosabbá teszi. jaj avakoknak, mondgya. szent Agoston, a kik vezetnek, és jaj avakoknak., akiket vezetnek, szükséges tehát, ha veszedelemre nem akarjuk tenni üdveségünket. hogy olyan kalauzt vegyünk, aki okos, értelmes, buzgo, és Isten félő legyen., aki tsak arra vigyázon, hogy az Istenhez vezethessen., azon az uton. a melyet hagyot nékünk akristus. az Évangyéliumban

K Mit tanulhatunk a szálkához valo hasonlításból. a melyet meg láttyuk a felebarátunk szemében, és a miénkben meg nem láttyuk agerendát?

F Arra tanít egy részint, hogy el kel fedeznünk a fele-**[107a:]** barátunk fogyatkozásait, a menyiben lehet, és nyilatkoztassuk ki az ő jó erköltseit. ha azokat üsmérjük, és más részint, hogy el titkollyuk jó erköltsinket. ha a meg lehet botránkoztatás nélkül, és hogy üsmérjük meg titkos fogyatkozásinkot. ez a hasonlítás. kárhoztattya még az olyanoknak hamiságokat, a kik oly igen figyelmeznék, és akik oly hamar meg láttyák másoknak leg kisebb fogyatkozásait. és oly vakok, hogy meg nem láthattyk. a magok nagy fogyatkozásait, akik egy kis szálkát. ki akarnak venni a felebaráttyok szeméből, és amagok szemében meg hagyák a gerendát, mely őket meg vakittya, emind amaga hitegéből, és az irigységtől³⁰⁶ vagyon, amely sokal nagyobb vétek, mint a melyet mások szemére hánnak., ugyan ezt is nevezi az ur kép mutatoságnak, mert azt akarja, minek előtte másokat int-sünk, legyünk azon, hogy magunkot meg jobbittsuk, ez olyan letzke, a melyre kellene vigyázni, mind azoknak kik olyan hivatalra adgyák magokat, hogy másokra is kel vigyázniok. mert mindennek előtte, tanullyunk meg úgy élni, hogy meg fedhetetlenek legyünk

[107b:] UR NAPJÁN

Imádság

oh' Istenünk, aki ezen tsudálatos szentség alatt. nékünk szenvedésed-
80 nek emlékezetit hagyta, adgya, hogy oly méltán tisztelhesük szent-

³⁰⁵ üsméret(le)len, [Törlés tollhiba miatt.]

³⁰⁶ [Elírás:] irigységtől

séges testednek, és vérednek titkait, hogy örökösön érezhessük magunkban. váltságunknak gyümölsit, melyet nekünk szereztél., kérünk tégedet a mi urunk J. k.

Epistola.

szent³⁰⁷ I Cor. 11. 23.

Mert én az urtól vettem. amint előtökben is adtam, hogy az ur
⁵ Jesus amely éjjel el árultaték, vevé akenyeret, és hálákot adván meg szegé, és mondá, vegyétek, és egyétek, ez az én testem. mely ti érettek adatik, ezt az én emlékezetemre tselekedgyétek, hasonló képen apohárt is, minek utánna vatsorála mondván, ez apohár az új testamentum, az én véremben. ezt az emlékezetemre tselekedgyétek. vala-
¹⁰ menyiszer iszátok, mert valamenyiszer eszitek ekenyeret, és iszszátok apohárt, az ur halálát hirdetitek a még eljő, azokáért valaki eszi ekenyeret, vagy iszsa az ur pohárát méltatlanul, vétkezik az ur teste, és vére ellen, próbállya meg azért magát az ember, és úgy egyék abból akenyérből, és igyék apohárból, mert a ki iszik méltatlanul, ítéletet
¹⁵ eszik, és iszik magának, meg nem választván. az ur testét, azokáért ti köztetek, sok sok betegek. és erőtlenek vannak, és alusznak sokan., **[108a:]** hogy ha mi magunkot meg itélnök, nem iteltetnénk meg ugyan. midőn itéltetünk pedig az urtól feddettetünk hogy a vilagal, elne kárhoztassunk.

Magyarázat

²⁰ K. Mitsoda innepet szentel ma az Anyaszent egyház?

F A nagy áldozatnak, és az oltári szenttségnek rendelésit, a melyet mi Eucharistiának nevezük. a mely akeresztben való áldozatnak gyakorlása, és ahol kommunikálnak a hivek, évén abünök botosánattyára, és az Istennel való meg békélésekre ajánlot áldozatot, az Anyaszent
²⁵ egyház egészen akristus szenvedésiben, és halálában foglalatoskodván nagy tsötörtökön. a melyen rendeltetet, atöbb titkok utánra halasztotta, ennek anagy innepnek szentelésit.

K. Akristus miért választotta az Eucharistia rendelésire az utolsó éttzakát. a melyen ahalálra adaték?

³⁰⁷ szent [Utána elmaradt: Pál (pál)]

F Azért 1. mert ezt az áldozatot ahusvétí bárány áldozattjának akará helyében rendelni, amely áldozat. annak jele volt, 2. mert halála előtt akará rendelni ezt a titkot, a mely örökös emlékezetire lenne halálának, 3. mert minek előtte el hagyná eföldet, ezt a nagy zálagját⁵ akará hagyni, az Anyaszent egyházhoz való szeretetinek, ebben a szenttségben, a melyben néki adgya testét. és vérit.

K Miképen tesznek emlekezetet ebben a szenttségben. akristus haláláról?

[108b:] F A midön, ezt a szent áldozatot ajánlyák, és abban részesülnek, a Communió által meg emlékeznek arról. hogy a kristus meg holt, érettünk, A midön³⁰⁸ meg mutattyuk mind magunk viselésével, hogy elménkben tarttyuk az ő halálát, meg halván magunknak, avéteknek, és a világi dolgoknak, A midön nagy hálá adásal vagyunk ilyen nagy kegyelméhez, és A midön azt fel teszük magunkban, hogy¹⁰ az ő szolgálattjában akarunk élni, és meg halni. és mindenben, az ő Évangyéliumát akarjuk követni.¹⁵

K Mitsoda gondolatban kel szívünknek lenni, a midön. az Apostol ezeket mondgya, hogy mind azok. kik méltatlanul Kommunikálnak, vétkeznek. akristus teste, és vére ellen,

²⁰ F Ezeknek a szent Lélek szavainak, meg kel hatni szent rettegéssel sziveket azoknak, kik ajánlására, vagy vételére készülnek, ezeknek a a szenttséges titkoknak, és ezektől el kel távoztatni. mind azokat, kik a vétekben élnek, kik avilágot szeretik, kik elettyeket,³⁰⁹ és hajlandóságokat az Évangyéliumhoz, kik kötelességeket bé nem töltik, kik²⁵ keresztyéni modon. nem igyekeznek nevelni gyermekeket: kik nem vigyáznak, arra. hogy tselédek mint viselik magokat, kik a szegényeket nem segittik, tehetségék szerént, kik haszontalan költtségeket tésznek, a midön másoknak kenyerek sintsen, és nyomoruságban vannak, a szent dolgok, a szenteket illetik. [109a:] a világiak, azoktól³⁰ el távozanak, hogy vétkeseké ne³¹⁰ tegyék magokat akristus haláláért., és meg ne gyalázák az ő drágalátos vérit, de mind azon által. erre arettentő fenyegetésre való nézve, attol nem kel el távazni azoknak, kik ahoz valóságos aláztatóságál, tiszta lélek üsmérettel, minden földi dolgoktól meg vált szível, és jó tselekedetekkel³¹¹ tellyes étettel. járul-

³⁰⁸ A midön [A — javítva m-ből.]

³⁰⁹ elettyeket., <nem> és

³¹⁰ ne <tet> tegyék [Törlés a sor végén.]

³¹¹ tselekedetek<ne>kel

nak ahoz, akristus, az illyeneket hija asztalához, mint baráttyit, és tanítványit, ugyan az illyenekel is akarja enni ahusvéti bárányt.

K. Mimodon próbálja meg az ember magát minek előtte Kommunikályn.?

⁵ F Ugy hogy szorgalmatoságal. meg vizsgállya aelleke³¹² üsméretit., aszivének minden részeit, hogy meg láthassa., ha nintsené őt. valamely rosz kívánság, valamely régi kovásza ameg romlottságnak, valamely kevélység. vagy nagyra vágyás, hogy ha akristushoz valo szeretet, uralkodiké³¹³ mindenek felet a szivben, hogy ha némely alkalmatosá-
¹⁰ gokban, hivek maradunké Istenhez, és kötelességünkhöz, hogy ha azt meg bizonyittuké tselekedetinkel, szentelvén életünket az ő szolgál-
lattyára.

K Az Isten meg büntetié mostanában is ugy valamint az előtt. azokat, kik méltatlanul Kommunikálnak.?

¹⁵ [109b:] F Rend szerént nem bünteti őket látható képen. de az ő büntetése. annál is inkább rettentőb, hogy a láthatatlan, el hagyván az olyanokat magokra. és aláthatatlan halálra. a mely az Istenről valo gondolatot benne el ólttya. és végtire. az örökös halálra vezeti.

K Hogy kel meg választani az ur testét?

²⁰ F Tisztelni kel. ezt a szent. és Isteni dolgot. meg kel különböztetni. a közönséges eledeltől. meg kel valójában vizsgálni, minek előtte ahoz járullyunk. hogy mit megyünk venni, és hogy mik vagyunk, nézük meg mi voltunkot, és annak szenttséges voltát. és nagyságát akinek asztalához járulunk, hogy őtet magát vegyük eledelül. el kel pedig
²⁵ attól távoznunk, hogy ha arra elegendő. és szükséges készületünk nintsen, mind addig, valamég azon állapotban nem leszünk, hogy abban részesülhesünk a penitentia tartás által. lelki haszonnal.

Évangyélium

szent. ján. 6. 56.

Mert az én testem. bizonyal étel. és az én vérem. bizonyal ital. aki eszi az én testemet. és isza az én véretem. én bennem marad, és
³⁰ én őbenne, a mint engem el küldöt az élő Atya, én is élek az Atyáért, és a ki észen engem. ő is él én érettem. Ez a kenyér. [110a:] mely az égből szállot alá nem ugy a mint atí atyáitok mannát ettek, és meg holtak. aki ekenyeret eszi, örökké él.

³¹² aelleke [Szóvégi e—i-ből javítva.]

³¹³ uralkodiké [Javitva: *uralkodotéből.*]

K. kitsodák azok, akik akristus testével, és vérivel tápláltatnak az oltári szentségben.?

F Azok, kik a kegyelemben lévén, az ő lelkével élnek, és valóságát kívánják, hogy előbb mehessenek, és nevedhessenek, az igasságban, és az áitatoságban, azok kik ebben az igyekezetben nintsenek, Kommunikálnak ugyan, de nem tápláltatnak, ámbár valóságát szájokban vegyék is az ő testét, és vérit, kárhozátyokra veszik, azon test másoknak életet adván, nekik halált ad.

K. Miről üsmerhetni hogy valamely keresztyén, táplálására Kommunikál, és nem méltatlanul?

F Arrol meg lehet itélni, hogy mitsoda hasznokot szerez benne, ez a szentség, *Az,*³¹⁴ *mondgya akristus, a ki az én testemet eszi, és az én véreimet isza, én bennem*³¹⁵ *marad és én ő benne, ezt ahasznot szerezni tebát, az oltári szentség abban, aki azt veszi amint kívántatik., akristusban marad. álhátatosága, és hűsége által ahítben, reménségben, és szeretetben, az ő szolgálattýában, az Évangyélium megtartásában., és akristus ő benne marad, kegyelme, és lelke által, ő nem tsak egy néhány nap akar bennünk maradni. [110b:] nem kíván olyan lako helyet, amely szüntelen valo változásban légyen, ma gyonás, holnap ujontában valo eset, aki*³¹⁶ *azt gondolgya., hogy ma akegyelemben vagyon, holnap avétekre tér, maradando helyt akar ő abban, a kinek kegyelmit adgya aszentségben,*

K. Mitsoda élet az, a melyet ad akristus annak, aki eszi ezt a mennyei kenyeret?

F Azt az életet adgya, amelyet veszem az Attyától. Isteni és szent életet, alázatos életet, mely hasonlo lesz a magáéhoz, a mely abból, áll, hogy tsak azt akarjuk, a mit ő akar, aztszerettyük, a mit ő szeret, és meg vettyük azt, amit ő meg vetett.

K Mit tésznek ezek a szók, *a mint én élek az Atyáért, aki észen engem. ő is él én*³¹⁷ *érettem?*

F Mint hogy az Isten kezdete akristus életének, ugyan ő is avége, valamint hogy ő az Attya által áll, ugyan ő érette is áll, mint hogy tölle véssen mindent, mindent az ő ditsőségiért is tselekeszik; hason-

³¹⁴ Az, [A—javítva aból.]

³¹⁵ <es> [s?] én bennem

³¹⁶ aki [ki: Beszúrás.]

³¹⁷ én <bennem. ?> érettem?

lo képen akristus, életek kezdete, azoknak., akik övéi, és akik, az ő testével. és vérivel táplálják magokat. minden kegyelmek, jó erkölcsök, jó tselekedetek, ő tölle vannak., és erednek, tartoznak tehát tsak ő érette élni, és mindent az ő ditsőségire tselekedni, azt
5 akarja tehát ezekel a szokal, hogy tsak ő érette kel annak élni, akinek testét, és vérit adgya, és minden gondolatit, beszédit. és tselekedetit, ő hozája kel fordítani.

[111a:] K Mitsoda külömbség vagyon, az oltári szenttség; és a manna közöt.?

10 F két féle vagyon. az első a, hogy a manna tsak atestet táplálta. az oltári szenttség pedig, a lelket táplálja, a másika az, hogy a manna tsak egy ideig tartotta meg atestnek életét, és nem mentette meg ahaláttolazokat., kik aztették, az oltariszenttség pedig örökké való életet ad azoknak, kik azal táplálják magokat., kegyelmet ad nekik, és
15 mind a lelket, mind atestet örökké fogja éltetni amenyekben.

PÜNKÖSD UTÁN VALO 2^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság.

Adgyad uram mi belénk szüntelen valo félelmét és szeretetét szent nevednek, mert soha meg nem szünöl gond viselésedet hinteni azokra, a kiket meg gyarapitod szeretetedben, kérünk tégedet, a mi urunk J. k.

Epistola.

Szent ján. 1 lev. 3. 13.

20 Ne tsudálljátok atyám fiai, ha gyülöl titeket e világ, mi tudgyuk, hogy ahalálból által vitettünk az életre, mert szerettyük az atyafiakot, aki nem szeret, ahalálban marad. minden aki gyülöli az ő atyafiát. gyilkos az, és tudgyátok, hogy egy gyilkosnak sints magában, meg marado örök élete,³¹⁸ [111b:] abbol üsmértük meg az Isten szeretetit. hogy ő, az ő lelkét adta mi érettünk, nekünk is lelkünket kel
25 adnunk, az atyánk fiáért, akinek evilági marhája. és láttya az ő

³¹⁸ <élete,> örök élete,

atyaíát szükölkodni, és bé³¹⁹ zárja szívét az előtt, miképen marad meg az Isten szeretete abban., fiatskáim, ne szeresünk szoval. se nyelvel, hanem tselekedettel, és igazságal.

Magyarázat

K. Mit téznek ezek a szók. *ne tsudálljátok hagyülöl titeket evilág?*

¹⁹ F Ezek a szok meg mutattják hogy azok. kik avilágot szeretik. az Istent nem üsmérik, se azoknak. bódogsagát, és érdemit, kik az övéi, mert nem kel tsudálni, hogy ha meg vetik és gyüölölik akristust. és azokat, kik azö lelkével³²⁰ élnek., és ugy amint ő élt, hogy szerethetnék akristus tanítványit azok., kik avilágot szeretik, várhattják ezek hogy más képen fognak velek bánni mint sem mesterek bántak. hogy ha az ő Isteni fiúsága meg foghatatlan nagy szenttsége, sok tsuda tételei, meg nem mentették avilág gyüölésétől, a legkegyetleneb és gyalázatosab haláltól., miképen remelhetik azt azö szolgálai, hogy ő vélek jöbban fognak bánni?

²⁰ [112a:] K. Miről tudgyuk mi azt, hogy a véteknek halálából. által vitettünk akegyelemnek életére?

F Arrol, hogy ha szerettyük atyánk fiait, hogy ha szerettyük azokat. akik minket gyüölönek, ha nékik azon örökös jókot kivanunk, mint a melyet magunknak kíványuk, és hogy ha azon leszünk minden²¹ modon, hogy azokat meg szereshessük nékik, a ki felebarátytát így szereti, a³²¹ valóságos eletet birja, aki pedig nem szereti, ahalálban marad, mondgya szent János, és nintsen része a kegyelemnek életében, tsak ez az egy is, elvesztheti ötet, mert azt a parantsolatot, amely néki azt hadgya. hogy úgy szerese felebarátytát, mint magát, bé nem²² tölti.

K Miképen kel azt érteni, *hogy aki az atyajiát gyüölöli, gyilkos az.?*

F. Az olyan akinek szívében, valóságos gyüölötség³²² vagyon, az atya fia, és söt még az ellensége ellen is, és a ki agyüölötségért gyüölössel fizet,³²³ az olyan nem szenvedheti az atya fiát, veszedelmét is

³¹⁹ bé <sz> zárja szívét

³²⁰ lelkével <kel> élnek.,

³²¹ a<te> valóságos

³²² gyüölötség [Második l—s-ből javítva.]

³²³ gyüölössel fizet, [A két szó között 6—7 betűnyi hézagban nagy tinfolt.]

akarná látni, és annak halála, titkos örömet szerezne szívében, erre való nézve, el mondhatni, hogy gyilkosa atyafiának, de sött még ezért, magának is gyilkosa, mert elveszti azt a szeretetet, mely élete lelkének, az Isten is hasonló mértékel mér nekünk, mint a melyel.
5 mértünk [112b:] felebarátunknak, akár halálára igyekezünk tehát annak a kít gyűlölünk, akár ne igyekezünk, de gyilkosok vagyunk, egyedül a szívünk hozzája való indulattyáért, és ha szinte, atésti életét³²⁴ el nem veszük is, de el veszük a lelke életét, a mely drágáb, hogy ha ki mutattyuk néki, ellene való gyűlölségünket., mert el vesztettyük véle, a felebaráti szeretetet.
10

K. Hogy bizonyíthatod meg nekem mind ezeket?

F Így bizonyítom meg, a midön a kristus azt mondgya, hogy egy rossz szándékal való tekéntetért, házaság törésben estünk, azt akarja velünk meg értetni, hogy minek előtte avétek. a külső tselekedetre
15 menyen elsőben, a szívben veszen eredetét. és ugyan őt is megven véghez, ilyen formában kezdődik mi bennünk agyilkosság is, ámbár azt ne tselekedgyük is külső képen, aki pedig ilyen rossz indulattal vagyron felebaráttýához, abban nintsen az örök élet, szent János szerént, se ahoz része nintsen, mert kegyelem nintsen benne, a mely magva
20 az örök életnek,

K. Miképen akarja szent János, hogy szeresük felebarátunkot.?

F ugy hogy életünket is letegyük érette, mivel az Isten Fia is ugy szeretet minket, hogy érettünk adta életet, és [113a:] meg váltot az örökké való haláltól, mint hogy pedig ő néki tartozunk, nem tsak
25 atesti. de a lelki életünkért is, ilyen hozánk való nagy szeretetiért, hálá adásul, aldozzuk néki testi életünket, de mint hogy ő magának arra szüksége nintsen, azért arra kötelez, hogy azt fel áldozzuk. attyánk fiáért. ki az ő tagja, hogy ha aszükség ugy hozza magával.

K. Mire kötelez minket szent³²⁵ azokhoz. kik szükségben vannak?

F Arra hogy fel nyissuk nekik szánakodo szízünkét., és segittsük őket, szükséginkben, hogy ha ameg lehet töllünk, ezek a szók, rettentő szók, némely keresztyéneknek, *A kiknek világi jóságai vannak, és láttya az ő attya fiát szükölködni és bé zárja szívéét az előtt, miképen marad meg az Isten szeretele abban.* mondgya szent jános, aki³²⁶ nem segitti,
35 abban nintsen tehát, se Isteni, se felebaráti szeretet

K Mire kénszerit minket, a szegényekhez való szeretet?

³²⁴ [Ékezethiba:] atésti életét

³²⁵ szent [Nyilván a szent, vagy szent János helyett.]

³²⁶ aki(ben) nem segitti,

F két dologra, hogy szível³²⁷ szánnyuk, és kezünkkel segítssük, de a kitől a segítség nem lehet, leg aláb szánakodásal, és jó akarattal. légyen, mivel ez is kedves Isten előtt, egy szóval azt mondgya szent Agoston. hogy mindenkor találunk. mivel meg segíteni atyánk fiait, tsak a szívünk légyen tellyes jó akarattal.

[113b:] Évangélium

szent luk. 14. 16.

ö pedig mondá néki, egy ember nagy vatsorát szerze, és sokakat hiva, és elküldé a szolgáját, avatsorának oráján, meg mondani ahivatalosoknak, hogy el jönének, mert már mindenek elkészitettek, és kezdék együt minyájan magokat mentetetni, az első mondánéki.
¹⁰ majort vettem, és szükséges ki mennem és azt meg látnom, kérlek téged ments meg engem, és másik mondá, öt iga ökröt vettem. és meg próbálni megyek azokat, kérlek téged ments meg engem. és más mondá. feleséget vettem. és azért nem mehetek el,³²⁸ és meg térvén a szolgál, meg jelenté ezeket az ő urának, akor meg haraguván atseledes ember, mondá az ő szolgájának, meny ki hamar az utzákra, és avárosnak szélyire, és a szegényeket, és a bennákat. és a vakokat, és a sántákat hozd bé ide, és mondá a szolgál, uram meg lett amint parantsoltad; és még is hely vagyon, és mondá az ur aszolgának, meny ki az utakra, és a sövényekhez, és kénszerittsed bé jöni hogy meg¹⁵ tellyék az én házam. mondom pedig néktek. hogy senki ama férfiak közül, akik hivatattak, meg nem kostollya az én vatsorámot

Magyarázat

K. Magyarázd meg nekünk. a mai Évangéliumban valo példa beszédet.?

¹⁶ [114a:] F Az ember aki vatsorát szerzet, az Atya Isten. a vatsora, aboldog élet, amelyben. bé töltetnek alelkek, az örökös jókal, és az Isten házának gyönyörűségivel,³²⁹ a szolgál akit el küld ahivatalosokért, akristus, aki is az Attya parantsolattyából. jött, hogy el hija

³²⁷ szível [sz— javítva a-ból vagy o-ból.]

³²⁸ [Íráshiba:] nem mehetel el,

³²⁹ gyönyörűségivel, [v betű első szára felett törölt pont.]

az embereket az üdveségre, az ora, amelyben. a szolga mégyen el hini ahivatalosokot, mert már avatsora kész, az, az életnek ideje, a mely idő kezdődöt. akristus meg testesülésétől fogvást, és tartani fog világ végig. a vatsora kész. mert akristus meg érdemlette nekünk halálával azt a kegyelmet, hogy a vatsorára el mehessünk. fel támadot. és menyekben ment, hogy az Attyának ajánlya. áldozattyát. a mely áldozat, meg nyeri nekünk., ahaláláért érdemlet jókót.

K. Hány féle renden lévők ahivatalosok?

F Három féle renden, az elsők agazdagok, és az elei a sidó népnek, akiket hittak volt. erre a vatsorára., a proféták, az után maga akristus, és az Apostoli, és a kik külömb külömb féle menttségekel. rekeszték el magokot ettől a menyei vatsorától, de sött még anyira voltak, hogy üldözték, és meg ölték a profétákat, a kristust magát, és az Apostolit, ezek az első hivatalosok három félek., az első aki majort vett, jelenti azokat, [114b:] kik agazdagságokban. és az előmenetelben foglallyák magokot, a második. aki ött pár ökröt vett, és azokat meg akarja próbálni, jelenti azokat, kik ahaszontalan tudományokon kapnak, kik azokat, nem atudásnak kedviért keresik, hanem tsak anyughatatlán elméből, a mely meg akarja próbálni mind azt, valami tekénti az természetnek ött érzékenységeit, és aharmadik., aki a feleség vétellel menté magát, jelenti azokat, kik el merültek a testi kívánságokban. és gyönyörűségeken

K. Mit³³⁰ jelentnek még ezek az első hivatalosok.?

F Jelentik még azokat, kik anyira el merülnek a világi dolgokban., még amelyek szabadosokis, hogy anyira valo idejek nem marad, hogy gondolkodhassanak, az üdveségek, és az Isteni szolgálatnak, leg nagyob, és leg szükségeseb dolgairol., és azok, kik oly mód nélkül való vigyázásal., és figyelmeteséggel folytattyák világi dolgokot, semit nem vigyáznak üdveségek dolgára, gondolván azt, hogy mindenkor lesz arra elég idejek, a mikor nekik tettzeni fog arrol gondolkodni.

K. A kik hivatalokban., tisztségeken vannak, és a mellyekben, egészen kel foglalatoskodniok, az olyanok tartoznaké tisztségeket el hagyni.?

F Meg kel külömböztetni, hogy ha azok ahivatalok, [115a:] és tisztségek. ellenkezneké a Isten törvényivel., és ha azokat³³¹ nem leheté gyakorolni, vétek nélkül, el kel, a nagy szent Gergely szerént

³³⁰ Mit [t javítva olvashatatlan betűből.]

³³¹ azokat [kok: elváltás után a sor előtti margóra írva.]

tellyeségel hagyni, hogy ha azok alkalmaságot adnak, az esetre, és abotránkozásra, nem³³² lehet azokban meg maradni, és ha azokban nem üdvezülhetnek, ellene kel azoknak mondani, de ha valamely hivatal, tiszttség, és mesterség, magában jó, és törvény szerént való, és ha abban lehet üdvezülni, olyan állapotban tartoznak ugy el osztani idejeket, hogy elegendő lehesen a jó olvasásra, az imádságra, az Isteni szolgálatra, a gyermekek nevelésire, és a tselédgyek, gondviselésire, de avilági dolgokat is olyan formában vigyék végben hogy azok szolgálhassanak az üdveségre, hogy azok érdemesek lehessenek,³³³

¹⁰ Isten előtt, az utolso napon, mindenkor tsak az üdveséget tekinttsék, és hogy kedvesek lehesenek Isten előtt, meg fogják mutatni ilyen formában, hogy nem a fösვნénységet, senem anagyra vágyást tekintik, hivatallyokban, és hogy segítsék a szegényeket, mind ezek nélkül nem lehet üdveségek, hogy ha pedig sok bajos foglalatoságok miat, anyi idejek nem lehetne, hogy üdveségekről gondolkodhassanak, és a keresztyéni hivatalokat végben vihessék, magokban fel kel tenni, hogy hivatallyoknak ellene mondanak.

[115b:]K. ugy tettzik mint ha, ahivatalosok, menttsége, igazán³³⁴ való, és helyyes volna,³³⁵ miért tehát, hogy nem hagyák jóvá?

¹⁰ F Azért, hogy meg lássuk, hogy a kiket a menyéi vatsorára hinak, azoknak, nem kel magokat mentetgetni, semmi némü okbol, se semmi némü szin alat, semit nem szabad evilágon az üdveségnél nagyobra betsülni, és egy olyan dolog, a mely magában jó, akadályára lehet, ha azt ragaszkodásal szerettyük, minden teremtet állat jó magában,

¹⁵ mert az Isten munkája, de azt nem lehet vétek nélkül szeretni tsak magáért, abban tenni a gyönyörüséget, és aboldogságot, és azt nagyobra betsülni az örökös jónál, ilyen formában meg szegnök, a fővebb parantsolatot, a mely azt hagyja, hogy szeresük az Istent, tellyes szívünköl, és tellyes elménkböl.

²⁰ K. kik a másik renden lévő hivatalosok?

F Azok a szegények, a sánták, a bennák, a vakok, akik, az uttzákon, és a piatzokon vannak, ezek a gazdagok, a doktorok, és a farisaeusok helyiben tétettek, meg akarvan az ur mutatni ez által, hogy a szegények, és a nyomorultak állapottya, hasznosab az üdveségre, mint sem a gazdagoké.

³³² nem <k> lehet

³³³ [Íráshiba, elvlasztás után:] lehes- nek,

³³⁴ iga<z>-zán való, [Törlés a sorvégen, elvlasztásnál.]

³³⁵ volna, [v-m-ből javítva.]

K kik a harmadik renden valo hivatalosok.?

F Azok, akiket az uttzákról, és a sövények mel-**[116a:]**löl kénszerittik bé menni., ezek jelenték apogányokat kik nem éltek olyan törvény alat mint a sidok., kénszeríteni, és erőltetni kellett őket,
5 hogy a kristushban higyenek, és az Évangéliumát bé vegyék. az Isten lelkének ereje által., és a sok tsudák által.

K. Nem láttuké azt gyakorta, hogy az Isten némelyeket erővel térít magokhoz, és arosz indulatyok³³⁶ ellen is?

F Erről néha példákat látunk, vannak olyan bünösök, a kik sebeségél futnak a veszedelemre, akik minden féle vétékben el merülnek.
10 mind addig még böségben élnek, még nagy betsületben vannak. még minden dolgok kedvek szerént folynak, amidön pedig az Isten, irgalmaságál. akarja őket tekénteni. találabban modot, hogy tartoztassa őket rendeletlenségekben. némelynek, fel tett szándékját meg gátolya,
15 másnak, meg nem engedi, akarattyát végben vinni, el veszi némelytől jószágát. mástól az egéségit, anyugodalmat ettől, a betsületet a mástól, meg fosztván tehat azoktól, amit szerettenek, kételenek az Istenhez fordulni, és az ő irgalmas karjait meg ölelni, oh' mely boldog erőltetés az ilyen, ha Isten meg engedte volna, hogy uttyokot kövessék; és meg
20 nem tartoztat**[116b:]**ta volna őket futásokban bizonyoson elvesztek volna, e szerént erőlteté az ur sault, a földre vetván ötöt, meg térítette ötöt minden ható karjával., olyankor amidön leg nagyob üldözéssel volt ahivek ellen., és egy mérges orozslánybol. bárányt tsinála, és az Anyaszent egyház üldözöjéből., az ő Évangéliumának egy predikátorát. egy Apostolt, és az igazságnak egy martyrumját.
25

PÜNKÖSD UTÁN VALO 3^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

oh' Istenünk, aki gond viselője vagy azoknak, a kik benned biznak, és a mely nélkül, semmi sem állandó, se semmi nem szent, hinttsed böségél. reánk irgalmaságodot. hogy vezérlönk lévén nekünk. ugy élhessünk avilági jokal., hogy el érhessük az örökké valo jokat, kérünk
30 tégedet ami urunk J k.

³³⁶ indulatyok [y utólag beszúrva t és o betű közé.]

Alázatok meg azért magatokat az Istennek hatalmas keze alatt, hogy fel magasztaljon titeket. ameg látogatásnak idején, minden szorgalmatoságtokat ő reája vetvén, mert ő néki gondgya vagyón reátok, jozanok legyetek, és vigyázatok, mert ati ellenségtek, az ördög⁵ [117a:] mint az ordító orosz lány körül jár, keresvén akit el nyeljen. kinek ellene álljatok, erősek lévén a hitben. tudván hogy ugyan azont szenvedik ati atyátok fiai, akik evilágon vannak, aminden kegyelemnek Istene pedig, aki minket az ő örökké való ditsőségire hivat.³³⁷ a kristus Jesusban. titeket akik egy kevesé szenvedtek, tekéltetésekké¹⁰ téssen. meg erősít, és álhatatosá téssen³³⁸ önéki ditsőség, és birodalom örökkön örökké Amen.

Magyarázat

K. Hogy kel szent péternek. ezeket a szavait érteni, *alázatok meg magatokat, az Istennek hatalmas keze alatt?*

F Ezek azt taníttják, hogy egy³³⁹ keresztyén. az Isten keze alatt¹⁵ lévén, aki is ötet igazgattya, tarttja, gondgyát viseli, és oltalmaz a lelki ellenségitől, meg kel üsmérni néki alávalóságát, tehetetlenségit., és semmi voltát, meg alázván magát, az ő gondviselése³⁴⁰ alatt legyen, néki engedelmeskedgyék, mint egy gyermek az atyának, sene azért alázza meg magát. hogy az Isten fel emelje ötet annak idejében.²⁰ úgy mint. az utolsó,³⁴¹ napon, amelyen, mind azok kik magokat meg alázák, fel emeltetnek, és akik magokat fel emelik, meg aláztatnak a mélységben

K. Mit kel tselekedni, amidőn valamely szomorú állapotban estünk. vagy fel tett szándékunk meg akadályoztatik, vagy valami történik rajtunk?²⁵

³³⁷ hivat. [i fölötte nincs pont.]

³³⁸ álhatatosá téssen [Sor fölötti beszúrás; a két szó között, amelyek közé beírta, 4—5 betűnyi üresen hagyott hely volt.]

³³⁹ egy [Beszúrás.]

³⁴⁰ gondviselése [g—v-ből javítva.]

³⁴¹ az utolsó, <a> napon, amelyen,

[117b:] F Szent Péter nem akarja azt, hogy az Istennek hatalmas keze alatt, az emberi elmének nyughatatlansága alá adgyuk magunkot, hanem, hogy mindeneket. az ő hatalmas keze alá vessünk, és tsak ő benne bizzunk., hiven maradván hivatalunkban., vessük akarattya⁵ alá magunkot, mivel meg ígérte³⁴² hogy gondgya léssen reájánk.,³⁴³ mitsoda rosz dolog történhetik az ollyannak., aki az Isten kezében vagyon, aki tsak tölle vár, és benne bizik., és aki semmitől nem tart inkább, mint valamely mástól inkább félni, mint ötölle.

K. Nem kel tehát magunkot örizni a nyomoruságoktól kísértetek-¹⁰ től, amelyeket előre láttyuk hogy meg történhetnek, se az élet szükségiről nem kel gondolkodni?

F Nem hogy nem kellene, de tartozunk azzal., hogy jó modal, azoktól magunkot meg oltalmazuk, és azon lennünk minden okoságal., hogy azok. meg ne történnyenek, a mi fogyatkozásink, vigyázatlan-¹⁵ ságink, vagy esztelenségink miat, ez az Isten rendelése, és tsak illyen formában adgya meg nekünk segítségit, és mind azt, valami szükséges testünknek, és lelkünknek, de mind ezeket, nyughatatlanság nélkül kel tselekedni, és a nélkül, a hozánk valo szeretet nélkül, a mely minket fel háborithatna, de arra is kel vigyázni, hogy semmit, magunknak,²⁰ elménknek, fáradságinknak ne tulajdonítsunk, mindenért az Istent ditsöiítsük [118a:] mindenek tölle jönnek., minden nap azt mondgyuk néki, ad meg nekünk kenyerünket, mind azt a kenyeret, amely a lelket erősíti, mind azt, a mely atestet táplállya.

K Mitsoda modot ád arra szent péter, hogy meg oltamazhasuk²⁵ magunkot alelki ellenséginktől.?

F kettőt ád előnkben, a jozonságot., és a vigyázást. a józanság abból áll, hogy mértékleteséget., és tsak a szükségért éllünk, ne tsak az eledelel, de minden világi dolgokal. a mellyeket szent pál szerént úgy kel élni, mint nem élvén, az az, ragaszkodás nélkül. a vigyázás abban áll,³⁰ hogy szüntelen figyelmezőnk magunkra. beszédinkre, gondolatinkra, tselekedetinkre, és szívünkre, illyen formában, mindenkor vigyazunk, és eleit veszük, az ellenség intselkedésinek., ezért is mondgya szent pál. hogy³⁴⁴ a keresztyének, avilágoságnak fiai, és nem a setettségeknek, akik alusznak, a midőn az üdveségre kellene vigyázni.

K Mitsoda ellenség az, akire szent péter akarja hogy szüntelen³⁵ vigyázunk.

³⁴² meg ígérte [i—e-ből javítva.]

³⁴³ [Elírás, vagy analógiás alak: reánk helyett.]

³⁴⁴ hogy [h—m-ből javítva.]

F. Az, az ördög, aki ami halálos ellenségünk, aki csak azt keresi hogy meg ejttsen. és el veszesen, az oroszlánnyhoz hasonlítja ötet, a ki minket el akar nyelni, a vétékben vetvén minket, és a vétékből apokoltra, olyan mint az ordító oroszlánny. a ki dühöséggel vagy on hozánk, hogy szándékát véghez nem viheti, és hogy az üdvezítő meg segít minket kegyelmével, **[118b:]** szüntelen körülöttünk jár, mert tele lévén hamiságal, és tsalárdságal, szüntelen³⁴⁵ modot keres abban, hogy meg lophasson. és árthasson, se napal, se éttzaka nyugodnunk nem hágy, soha el nem fárad, és szüntelen ostromol, némelykor hizelkedéssel, és igérettel, némelykor erő szakal, némelykor úgy mint a kigyó, némelykor mint oroszlánny, tartozunk tehát vigyázni, és készen lenni, hanem akarjuk, hogy nyeljen.

K. Mi formában akarja szent péter hogy ellene álljunk. ?

F. Az erős, és élő hittel, mert 1. ha földi jokal kísért., vagy nyomoruságokal fenyeget. ahit előnkben adgya, az örökös jókót, ha hivek leszünk az Istenhez, és azokat az örökös nyomoruságokat, ha az ellenségünk intselkedésit halgattjuk, 2. ahit előnkben adgya; gyengességünket, meg üsmérteti velünk nyomoruságinkot., és ahoz folyamodtat minket, akitől kel várnunk, minden erőnkot, és aki olyan mindenható, hogy meg szabadithat minket ellenséginktől, ahitnek³⁴⁶ imádsága, segittséget nyer nekünk. és ez a segittség gyözedelmet³⁴⁷ vétet a kísérteten

K. Miért nevezi szent péter, az Istent, minden kegyelem Istenének. ?

F. Mert ő kezdete, kut feje. és osztogatoja, minden kegyelemeknek, a melyek az üdveségre valok, annak a kegyelemnek, mely el kerülteti velünk a rosztat, és ajót tselekedtetit, annak a kegyelemnek, amely békeséggel szenvedtetit **[119a:]** minket, ő érette, annak a kegyelemnek, amely erőseké, és álhatatosoká téssen minket ajóban, egy szoval ő tölle várjuk, adittsőséget, a mely meg koronázoja a kegyelemeknek, és amely, oly békeséggben téssen minket, a melyet senki el nem veheti tőlünk.

Evangelium

szent luk. 15. I.

Közelgetnek vala pedig hozzája apublikánusok, és a bünösök, hogy halgatnák ötet, és morgolodnak vala a farisaeusok, és az írástudok,

³⁴⁵ [Íráshiba:] szüntel

³⁴⁶ ahitnek <ellensége.> imádsága,

³⁴⁷ gyözedelmet gyözedelmet [Fölösleges ismétlés.]

mondván. hogy ez. abünösököt bé fogadgya. és vélek eszik, és szollá nékik ezen példa³⁴⁸ beszédet. mondván, kitsoda az ember közületek, akinek száz juha vagyon és ha el veszt egyet, azok közül, nem hadgyaé a kilentzven kilentzet apusztában. és az után mégyen a mely el veszt
5 vala, mig meg nem talállya azt, és mikor azt meg talállya, vállaira veszi örülvén, és haza menvén, egybe gyüjti barátit, és szomszédit, mondván nékik, örvendezetek nékem, mert meg találtam az én juhomot aki el vesztet vala, mondom néktek, hogy ugy öröm lészen. menyben, egy penitentzia tarto bünösön, inkább, hogy sem kilentzven
10 kilentz igazakon, kik nem szükölködnek penitentzia nélkül, avagy mely aszszony állatnak tiz garasa lévén, ha el vészt egy garast., nem gyujté gyertyát. és meg sepri aházát, és meg keresi szorgalmatosan, mig meg nem [119b:] talállya,³⁴⁹ és mikor meg talállya egybe hja barátit, és szomszedit, mondván. örvendezetek nékem. mert meg talál-
15 tam agarast, melyet el vesztettem vala, így mondom néktek, öröm lészen az Isten Angyali előtt, egy penitentzia tarto bünösön.

Magyarázat

K Szabadé egy keresztyének társalkodni arosz életüekkel, és ebben kövesüké akristust?

F Szabad egy tekéletes keresztyének társalkodni abünösökkel,
20 valamint akristus tselekedet, ugyan azon lélekből és okból, hogy meg utáltassuk vélek rosz élettyeket., és őket oktassuk, de egy ollyannak. aki gyenge, félénk, kedvkereső, nem szabad, ne hogy ajóban valo gyengét, aroszban lévő erősek, aroszban ne ejttsék. beszédek. vagy példájokal, az irás mindenüt tsak azt jovallya, hogy kerüllyük el,
25 a gonoszok társaságát; a rosz beszédek, mondgya szent pál, meg ronttyák a jó szokást, és arosz példák, még annál inkább, főképen, az ollyanokal., akikkel barátságban vagyunk., a ki a veszedelmet szereti, el is vész abban, mondgya az irás

K. Magyarázd meg nékünk, a mái Évangéliumban lévő példa
30 beszédet

F Az, ember, akinek száz juha vagyon, akik közül egy el tévelyedet, akristus, a jó pásztor. ez a százból álló [120a:] sereg juh pedig, az

³⁴⁸ példa [a— fölött áthúzott vessző.]

³⁴⁹ nem [119b:] nem talállya,

igazak, és a választottak tarsasága, az el tévelyedet jüh. az olyan bünös, aki rendeletlenségéért. és tévelygésiért, el tévelyedet. ajók tarsaságoktól., és az Isten szolgálattától., az Isten meg engedi némelykor, hogy az igaz, meg ne maradjon végig³⁵⁰ a jóban. és el hagyja ötet, ⁶ rettegésben kellene lennünk az ilyenért. és nem bizni magunkban, azt is meg akarja velünk üsmértetni. hogy nintsen olyan állapot, se rend, a melyben egész bizodalomban lehessünk, mert ő azt akarja, hogy félelemel. és rettegésel munkálodgyuk üdveségünket.

K Mitől vagyon. hogy a jó pásztor el hagyja. a kilentzven kilentz ¹⁰ igazakat, egy³⁵¹ bünösért, aki el tévelyedet?

F. A jó pásztor, nem hogy el hagyná az igazakat, de söt még gondyokat viseli. és meg tarttya az ő igaz voltokban, az ur tsak azt akarja nekünk meg mutatni. hogy abünöshöz az ő szeretete, és szorgalmatosága a melyel fel keresi olyan nagy, hogy ugy tettzik, mint ha, el ¹⁵ hagyta volna az igazakat, érette, mert nem szükséges. hogy azokat az akolyban vigye, mivel onnét el nem távoztanak. ő még példája. a pásztoroknak, és a superioroknak., a kiknek. nem hogy el kel hagyni azokat. kik reájok³⁵² bizatattak., a midön el tévelyedtek az Isten uttyárol., de sött még annál nagyob szorgalmatosággal kel azon lenniek., hogy kötelességekben viszá tehessék.³⁵³

²⁰ [120b:] K³⁵⁴ Miért adgya az előnkbe az Angyalok példáját a kik örülnek, abünösök meg térésin?

F Azért, hogy fel gerjesze³⁵⁵ bennünk abuzgoságot, és a szeretetet azokhoz; kik a veszedelem uttyán járnak, és hogy mitsoda. ohajtásal ²⁵ kel várnunk, az Istenhez valo meg téréseket, és mint kel örülnünk, azon, amidön magához hija. és irgalmaságot téssen vélek. mivel egy pasztornak, és egy közönséges hívnek, mindent el kel. követni, hogy másoknak, meg térést, szerezen. és nyerjen, a kiket az Isten Fia, drágalátos vérin váltotta meg, hogy ha annak jól üsmernék betsüjét., ³⁰ nintsen olyan köny hullatás, könyörgés, jószág. fáradság. hogy ne adnák olyan nagy dologért

³⁵⁰ <v> végig [Törlés tollhiba miatt.]

³⁵¹ egy [e — fölött áthúzott vessző.]

³⁵² [Javítva: reájából; a-t o-ra javította és hozzáírta a k betűt.]

³⁵³ tehessék [h — hosszú f-ből és z-ből (sz-ből) javítva.]

³⁵⁴ K [F-ből javítva.]

³⁵⁵ <fel> hogy fel gerjesze

K Magyarázd meg agarasrol valo példa beszédet?

F Az aszony aki el vesztette agarasát, jelenti akristust. a meg teste-
sült böltseséget, az el vesztet garas olyan lélek. aki magát el vesztette
avétekért, és aki magától viszá nem térhet tévelygésiből., hogy ha
5 akristus nem keresi ötet. a gyertyya. amelyel azt keresik, a kristus
szenttséges embersége, akit magára vett, hogy az el vesztet embert
kerese, mivel akristus azért jött evilágra, hogy néki világosága légyen,
mivel avétektől fogvást, tsak tudatlanság. és setéttség volt. az embe-
rek. még meg sem üsmerték volna. [121a:] setéttségben valo léteket.
10 hogy ha, a világosság, meg nem világositotta volna őket, szükséges volt
tehát hogy meg seperjék aházat, az az, a magok lelkeket. hogy meg
találhassák azokat. ugyan ezt is tselekedte akristus., el törölvén vét-
keket, meg tisztította őket vérivel.

K. kiknek monda akristus. ezt a példa beszédet?

15 F Mind azoknak. akik tartoznak. a mások üdveségeken. munkálodni.
ilyenek a predikátorok. a superiorok, az atyák, és anyák. és mind
azok. kik kötelesek az ifiakot nevelni. és oktatni, gyertyát kel gyutani,
elsöben magokot kel oktatni. és az után, keresék fel. azon világoságal.
az el tévelyedetteket. követni kel. ezt az aszszonyt. a ki meg seperi
20 aházat., ki kel tisztítani a templomokból., a klastromokból. a botrán-
koztatásokat, és rendeletlenségeket. a mellyek veszedelmesek. a nélkül.
soha meg térést.³⁵⁶ se üdveséget ne szerezhhetnek. azoknak, akikről
számot kel adniok Isten előtt.

PÜNKÖSD UTÁN VALO 4^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

Kérünk uram tégedet. ad meg nekünk, evilági dolgok folyási közöt
25 valo békeségedet, vezérelvén azokat bölts rendelésed szerént, enged
meg anyaszent egyházadnak, azt az áitatoságot, a melyet semmi meg
ne háborította, hanem még bé tölttse örömel. a mi urunk J. k

³⁵⁶ meg <meg> térést.

Mert álítom,³⁵⁷ hogy nem méltók e³⁵⁸ mostani időnek szenvedési, akövetkezendő ditsőségre. mely meg jelentetik mi bennünk, mert a teremtet állatnak várakodasa, az Isten fiainak meg jelenését³⁵⁹ várja, mert hiúság alá vettetet a teremtet állat nem akarva, hanem azért.
 aki ötet alája vetette reménségben, mert maga a teremtet állat is meg szabadittatik a romlottságnak szolgálattától, az Isten fiai³⁶⁰ ditsőségének szabadságára, mert tudgyuk minden teremtet állat, fohász-kodik, mind eddig. nem tsak a pedig, hanem mi magunkis. kik a léleknek sengéit vettük, mi is fohász-kodunk mi magunkban. az Isten fogadot fiúságát várván. a mi testünknek valtságát.

Magyarázat

K Mit tésznek, ezek a szók, ez életben valo szenvedéseket nem hasonlithatni. ahoz aditsőséghez, amely meg jelentetik mi bennünk?

F Ezek a szók azt jelentik. hogy ami szenvedésink könnyek, és keveset tartok. hogy ha azokhoz az³⁶¹ örökös szenvedésekhez hasonlittuk,³⁶² amelyeket érdemlettünk, ellenben pedig aditsóság mely a szenvedésnek jutalma, vehetetlen, és örökös és az Apostol. utánna tészi, hogy az Isten meg jelenti bennünk annak idejében azt a ditsőséget, és noha még ez életben. birjuk is annak sengéjit. [122a:] akegyelem által, el vagyon fedezve. mind mások, mind mi előttünk, és amelyet az Isten tsak az utolso napon fogja ki nyilatkoztatni. *Az Isten országa mi bennünk vagyon.* mondgya akristus *de anem láttzik még mostanában, most Isten fiai vagyunk,* mondgya szent János. *még nem jelent meg mitsoda leszünk., tudgyuk hogy mikor meg jelenik ditsőségiben., hasonlok leszünk hozzája. mert meg láttjuk ötet amint vagyon.*
 I joan. 3. 2.

³⁵⁷ [A.m. álítom]

³⁵⁸ e<z világi> mostani

³⁵⁹ [Elírás:] meg jelenését

³⁶⁰ fiai<nak,> ditsőségének

³⁶¹ az [z—r-ből javítva.]

³⁶² [Ékezethiba:] hasonlittuk,

K. Miért mondgya szent pál, hogy a teremtett állatok fohászknak. és mint ha szülnének?

F Mert hogy jöbban meg üsmértesse az emberel, szolgálatban valo létit. és meg romlandóságát, eleiben adgya, atermetet állatokat.
5 mint ha azok is fohászknának, szolgálatban valo létekért. akiket is olyan aszszonyhoz hasonlittya. a ki szülesben vagyon, és várja. meg menekedésit; hogy az ember is várja. olyan buzgoságal., a szolgálat járma alol valo meg szabadulását. és az Isten³⁶³ fiai szabadságában valo helyheztetésit.

10 K Miért mondgya. nem tsak atermetet állatok. hanem mi magunk is. kik a léleknek sengéit³⁶⁴ vettük. fohászknunk magunkban.?

F Azért, mert ha az érzékenység nélkül valo termetet állatok. láttzanak fohászknodni, azért hogy ellenkező álla[122b:]potban³⁶⁵ vannak tekéleteségekel, és mint ha valamiben, noha ártatlanul., részesülnének az ember vétkében, még inkább kel tehát az embernek érezni nyomorúságát. és fohászknodni rabságán. valamint az Apostolok tselekedtenek.

K Magyarázd meg nekünk ezeket a szokot, az Isten fogadot fiúságát várván, a mi testünknek váltságát?

20 F Minek előtte meg magyarázam, három dologra kel figyelmezni. az első a, hogy ugy mint keresztyének, az Isten fiai vagyunk., de nem természetből, valamint az ő maga Fia, hanem ugy mint fogadottak. és tsak ingyen valo irgalmaságából., a második a, hogy ez a fogadot fiúság. ez életben kezdődik, és a menyben valo ditsőség által végeződik.
25 a harmadik. a, hogy mi két részből állunk, lélekből. és testből, a vétek a mi lelkünknek halált adot. el választván azt az Istentől. az ő valóságos élettyétől, atestünknek is.³⁶⁶ ahalál alá vetvén azt, a mely el választtya. alélektől., a nagy haszna tehát az Isteni fogadot fiúságnak a, hogy örökösön viszá adgya életét lelkünknek, és testünknek.
30 ugyan ezt is tanittya nekünk az Apostol. ezekel aszokal.

K Miért mondgya az Apostol. hogy mi várjuk az Isten fogadot fiúságának hasznát?

F Mert akeresztyének látván hogy it alat, mitsoda nyo-[123a:]moruságok, és kísértet alá vannak vettette, és mind azon által részek
35 lévén ugy mint Isten fiainak ameg igért örökségben. fohászknodni kel

³⁶³ az Is- [Sörvégi elváltasztás után csonkán maradt.]

³⁶⁴ [Íráshiba:] segítit [ld. az Epistolában: *sengéit.*]

³⁶⁵ álla-[122b:]lapotban

³⁶⁶ is <el> ahalál

nékik, az után aditsőség³⁶⁷ után, a mely ki nyilatkoztattya nékik az ő fogadot fiúságokat, és meg mutatya valóságat. hogy az Istennek fiai, meg szabadítván őket, minden lelki. és testi romlandóságtól. és szolgálattól.

Évangyélium.

szent. luk. 5: 1.

- ⁹ Lön pedig midön a seregek reája todulnának, hogy az Isten igéjét halgatnák. és ő áll vala. a Genezáret tavamellet, és láta ató mellet két hajot, ahalászok pedig ki szállottak vala, és mossák vala ahálojokot, bé menvén pedig egyik hajóban. mely simoné vala, kéré őtet, hogy a földtől bellyeb vinné egy kevesé, és le ülvén, tanyittya vala
- ¹⁰ ahajotskábol. a seregeket. hogy pedig meg szünnék szollani. mondá simonnak, vid a mélyre, és ereszszétek meg ati háloitokot a hal fogásra,³⁶⁸ és felevén simon mondá néki, Mester, egész éttzaka munkálkodván, semit nem fogtunk, de ate igédre, meg eresztem ahálot, és midön azt mivelték volna, halaknak bőséges sokaságát rekeszték bé,
- ¹¹ szakadoz vala pedig az ő hálojok. és intének atársoknak, kik amás hajóban valának, hogy el jönének, és segítenék őket. [123b:] és el jövének, és meg tölték mind akét hajotskát, ugy hogy tsak nem el merülnének, melyet midön látná simon péter, a Jésus térdeihez borula, mondván. meny ki töllem, mert bünös ember vagyok uram. mert az
- ¹² álmélkodás környül vette vala őtet. és mind akik véle valának, ahalak fogásán, melyeket fogtak vala, hasonló képen Jakabot is. és Jánost. a Zebédaeus fiait, kik a simon társai valának, és mondá simonnak Jésus, ne fély, mostantol fogvást. már embereket fogsz és ki vonván a földre a hajokot, mindeneket el hagyván. követék őtet.

Magyarázat

- ²⁵ K. Az Anyaszent egyház. mitsoda oktatást, akarja, hogy a fiai vegyenek a mái Évangyéliumból?

F Igen nagy oktatásra valot, találunk abban mind azok, akik., nem a külső részit, senem abetüt tekintik. hanem a kik tudgyák ahitnek

³⁶⁷ [Íráshiba:] aditség

³⁶⁸ [Javitva: fogáraból.]

világosságával. által látni azt az el rejtet értelmét, a melyet abban zárt az ur, 1 ahalászok, akik mossák hálojokat, meg mutatták nekünk, hogy szükséges azoknak, kik amások üdveségire vigyáznak, és munkálodnak, hogy magokat némelykor el zárják. és meg vizsgálják, 5 mind azokról. a fogyatkozásokról, a melyekben eshettek, és magokat meg tisztították az imádsággal, és a penitentiával, [124a:] 2. A szent péter hajója. amelyben ment akristus, hogy a népet tanítsa, jelenti az Anyaszent egyházat., amelyben egyedül lévén a kristus. tanította tudományát. atanítványi által, és a szent lélek által, a ki is. a szivekbe 10 oltta az igazságot. 3. A kristus parantsoló szent péternek, hogy bellyeb menne atengerben., a jelenté az ő titkainak, és igazságának mélységeit, és akeresztyénségnek. tekéltetéségeit, a melyekre hija a keresztyéneket, és a szolgait, atekéltetéség abból. áll, hogy ellene mondgyanak. arosz indulatoknak., avilágnak, és a világi jóknak, az Istent 15 szivekből, és mindenek felet szeresék, és felebaráttjokat mint magokat, 4. szent péter, aki egész éttzaka halásztot, és semit nem fogot, jelenti azokat, kik avéteknek. és avilágnak. setéttségében lévén, sok fáradsággal futnak. a földi jók, ahívságok, és a gyönyörűségek után, és végtüre, halálok oráján, semi jó tselekedetet. nem találnak. kezekben, 20 jelenti még az olyan egyházi szolgákat, a kik noha sokat. fáradoznak, aprédikálásban, a szenttségek ki szolgáltatásában, és más egyéb hivataloknak, külső képen való végben vitelésben. de rend, hivatal, és akristus lelke nélkül, és akik semi valóságos hasznót nem tesznek, se senkit meg nem té-[124b:]ritenek, 5 ahalaknak sokasága, a melyekért 25 szakadozni kezdé aháló, jelentik, azokat a sok számu testi keresztyéneket., kik az Isten félökél együt mentenek bé az Anyaszent egyházban. akik noha az ő egyeségében vannak külső képpen, de akik. sok viszá vonásokat és vetekedéseket. okoznak, mert tsak. a magok hasznokot. és ditsőségeket keresik.

30 K. Mit téznek ezek a szok, meny ki töllem uram, mert bünös ember vagyok ?

F Ezekből azt tanulhattjuk hogy nagy alázasóssággal. kel járulunk³⁶⁹ akristushoz, meg üsmervén, bünös és méltatlan voltunkot., ez az Apostol. nagy ijedségében, és tsudálkozásában. beszél illyen formában., 35 látván rend kívül való és tsudálatos halaszattját, az üdvezítőnek hatalma, és szenttsége, anyira meg hatotta szívét, hogy magában szálván, és meg valván bünös voltát., magát érdemetlennek tarttya

³⁶⁹ járulunk [l—r-ből javítva.]

lenni, hogy társaságában legyen, a valóságos alázatos lelkek,³⁷⁰ a kik meg üsmérik magokban nyomorúságokat, eszerént tartják méltatlannak arra magokat., hogy a szentségekhez járuljanak és a kristust³⁷¹ vegyék a szentségben, a valóságos keresztyének, tartoznak is el vonni némelykor egy ideig magokat, attól, azért hogy jobban meg tisztulhassanak, az imádság, a penitencia, és ajó tselekedetek által, és hogy az után, nagyobb hasznal járulhassanak ahoz, de el kel kerülni, hogy [125a:] ne a magunk elméjít kövessük, hanem a lelki pasztorunkét.

K. Ez a tsuda, mitsoda változást tett, az Apostolok elméjiben, kik őtt jelen valának.?

F Mihent akristust mondá nékik hogy kövesék ötöt, azonnal. péter, András, Jakab, és János, el hagyák hajójokat; és hálójokat, és mindeneket el hagyván, követék ötöt, a két utolsó, az Attyokot is el hagyák. Matth. 4.³⁷² 18. 19. a mitsoda gyorsasággal adák magokat akristusnak, azzal meg mutaták., hogy ellene mondanak, minden kívánság és reménségnek. és ha országot bírnának, azt is készek lettek volna érette el hagyni, akkor el hagyunk mindent, mondgya szent Gergely, mikor semit nem tartunk meg magunknak, és sőt még magunkot is, az el hagyot dolgok közti számlállyuk, sokat hagyunk el olyankor, a midőn a szerzésre való kívánságnak is ellene monduk, ez a példa arra tanít, hogy halgasuk akristust. a midőn szívünknek beszél. és engedelmeskedgyünk parantsolattyának alázatosággal, és szorgalmatosággal. valamint az Apostolok, mivel ahalogadás, fel ébresztené bennünk arosz kívánságot, és olyan kísértetekben vetne. a melyek el vesztetnék velünk. hivatalosságunkot, de hogy a kristust követhesük, elsőben, ellene kel mondani magunknak, és a teremtet állatokhoz való szeretetnek, semmi világi jót. nem tartván meg magunknak.

K. Miről üsmérhetgyük meg hivatalosságunkot.?

[125b:] F Hogy azt jól meg üsmérhesük, legyünk hívek kötelességinkhez, abban az állapotban a melyben vagyunk. keresük egyedül az Istent, abban a hivatalban. a melyre hi minket, keresük mindennek felet az ő országát, és igasságát, ártatlan, és keresztyéni étellel. készülyünk ötöt követni. kérjük, mutassa meg akarattyát. folyamodgyunk olyan Isten félo embernek tanátsához, aki okos és értelmes légyen, abban adolgyban könyöröggyünk sokat, és kérjük másokat

³⁷⁰ <lélek,> lelkek,

³⁷¹ [Elírás:] a kristustust

³⁷² Matth. 4. 18. 19. [4.: elött törölt számjegy <3> ?]

is, hogy könyörögjenek érettünk. hadd tudhassuk meg az Isten akarattját, és engedelmeskedhesünk annak, kerülyük a fel emeltetést, és kedvünk ellen vegyük azt fel. kíványuk ellenben az alaton helyt. akristus, és a szentek, szerént, aki azt mondgya, hogy magunktol. tsak az utolso helyt válaszuk. és hogy az, aki első, utolso legyen, vigyázni kel figyelmeteségel. az Isten rendelésire. a mely bizonyos időkben, és alkalmatoságokban maga magát ki mutattya. azon alkalmatoság, és idő keresése nélkül is, végtire meg kel visgálni, ha vetünké az Istentől elegendő ajándékot, és kegyelmet. valamely hivatalra, többet mint a másikára. nem lehet hogy az olyan, aki mind ezeket vigyázásal véghez viszi, hogy annak idejében meg ne üsmérje, mire hivatalos, tsak hirtelenségel. ne bányék, és várja tsendeségel annak oráját.

K Nem leheté magunkot meg tsalni. hogy ha némely indulatunkot. és hajlandóságunkot követvén, azt gondollyuk, hogy az Istentől vagyon?

[126a:] F Meg tsalhattyuk könnyen magunkot: hogy ha amagunkhoz valo szeretetnek indulattját, az Isten akarattjának tulajdonittjuk, de az ilyen nagy dologban, a mely üdveségben járó dolog, és talám még másoknak is üdveségekben áll, nem kel. tsak a magunk. eszin járn, hanem tanátsot kel kérni alelki pásztorunktól., vagy valamely más Isten félő okos, és értelmes embertől, hogy ha pedig világi rendben, vagy hivatalban áll adolog. az atyáktól, és anyáktól kel tanátsot kérni. de akiktől tanátsot kérünk, azoknak nyisuk fel szivünket, és³⁷³ adgyuk elejekben, hogy mitsoda szándékot. és indulatot adot az Isten belénk, vagy mitsoda akadályokat, semit el nem titkolván előttök olyat, a mi valamely hivatalra valo jóvalásokot, vagy nem jóvalásokot okozhatná, és az után kövesük tanátsokot, engedelmeségel, a midön pedig az egyházi rendről vagyon akérdés, nem szükséges tellyeségel. az iránt tanátsot kérni szüléitől., mert közönségesen nintsen ahoz szükséges világóságok. hogy arrol ítélessenek, mivel sokan aszülék közül, a fiokhoz valo szeretet miat, nem adhatnak nékik üdveséges tanátsot.

K Mit kel tsinalni, a midön olyan hivatalra vagy rendre köteleztük magunkot. a melyre azt gondoltuk hogy az Isten hivut, mind azon által, aban akadályokat látunk az üdveségre?

³⁷³ és <és> adgyuk [Törlés a sor elején.]

F A midön abban ahivatalban. vagy rendben. azon igyekezünk, hogy az Évangélium szerént élünk, és hogy elegendő erönk is vagyon arra, hogy meg gyözhesük az akadályokat, [126b:] a jele, hogy az Isten hivat arra, és abban meg kel maradni. de a midön akadályára lenne üdveségünknek, és nem lehet abban üdvezülni, akár mint igyekezünk azon. el kel azt hagyni, mivel el nem hagyni azt, amit Isten akarja hogy elhagyuk, ugy ellene mondanánk az Istennek, de ha olyan rendben vagyunk, a melyet tellyes lehetetlen el hagyni, példának okaért, a szerzeteséget, szükséges minden modon azon lennünk, hogy kötelességünket bé tölttsük, és az akadályokat meg gyözhük.

K. Mit kel tselekedni hogy meg jóbbítsuk hivatásunkot, a midön észre veszük hogy nem jól hivatattunk., vagy amelyben, olyan veszedelemre valo alkalmatoságot találunk, a melyet előre által nem láttuk?

F Penitentziát kel tartanunk, és fohászokodnunk Isten előtt. a vakmerőségért, és a hirtelenkedésért, a melyel köteleztük magunkot akarattya ellen. kérjük szüntelen valo segítségit, hogy kötelességinket bé tölthessük., és a békeséges türest, hogy szenvedgyük, a mit meg nem orvosolhatunk, távozunk el a gyönyörüségektől,³⁷⁴ és avilági hejábanvalóságoktól, és éllünk ajó tselekedetekben. ha a papságra, vagy papi tiszttségre köteleztük magunkot, nem lévén arra elegendő értelmünk., tudományunk, se jó erköltsünk, hogy vagy egyikét, vagy a másikat végben vihesük haszonnal. el kel azt hagyni, és penitentziát kel tartani, és alaton életet élni.

[127a:] K. Nem választa az ur. olyan nagy és szent rendre, oktan. és tudatlan embereket?

F Igen is illyeneket választa. Apostolinak., és az Anyaszent egyházának fel állítására. valokot, de erre a rendre híván öket, bé is tölté tálentumal. világóságal. tudományal. és szentségel. ö maga választa és hívá öket. és nem magok vállalák azt fel magokra, engedelmeskedének parantsolattyanak, mert tudták hogy olyan minden ható. aki öket meg seghethi, és meg adhattya nekik mind azt, valami szükséges hivatalok bé töltésire. és aki meg is igerte volt nekik a szent lelket, hogy öket meg tanítsa minden igazságra, és hogy elméjekre adgya, mind azt, valamit nekik mondot volt. a midön vélek lakot.

³⁷⁴ [Elírás:] a gyönyörüségektől,

K Miért választotta arra. szegény. erőtelen. és tudatlan embereket.?

F Azért hogy meg szegyenítettse a világi okoságokat, és nagyságokat. hogy meg aláza a hivalkodókat, és a kevélyeket. a halászok tanítási alá vetvén őket, és azért, hogy ne tulajdoníthassák másnak, az emberek üdvességét, és a világnak meg változtatását. hanem csak az ő. mindenható erejü kegyelmének.³⁷⁵ és az ő halála érdemeinek.

[127b:]PÜNKÖSD UTÁN VALO 5^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság

oh' Istenünk, aki láthatatlan jokat készítettél azoknak, akik téged szeretnek.. hintsed szívünkben, szeretetednek indulatját. úgy hogy tégedet szeretvén mindenekben. meg nyerhesük igeretidet, melyek felyül haladgyák kívánságinkot, a mi urunk. J. k.

Epistola

Szent peter. 1 lev. 3. 8.

Végezetre pedig minnyájan egy akaratuak legyetek, szánakodok, atyafiúságnak szeretői, irgalmasok, tsendesek, alázatosok, nem fizetvén gonoszszal a gonoszért, se szidalomal. a szidaloméért, hanem inkább áldván., mert arra hivatattatok, hogy az áldást örökségül birjátok, mert aki az életet³⁷⁶ akarja szeretni, és ajó napokat látni, meg tartoztassa nyelvét agonosztol, és az ő ajaki ne szollyanak álnokságot, távozzék el a gonosztol, és tselekedgyék jót, keresse a békességet; és kövesse azt, mert az ur szemei az igazakon. és az ő fülei, azok könyörgésin. az ur tekintete pedig az gonosz tévöken, és ki árt néktek, ha a jonak követői léztek, de ha valamit szenvedtek is az igazságért,³⁷⁷ boldogok léztek, azoktol valo féltetekben pedig, meg ne félelmyetek, [128a:] és meg ne háborodgyatok, az ur kristus Jesust³⁷⁸ pedig szentellyetek sziveitekben. készek lévén mindenkor meg felelni mindennek. aki okát kérdi abennetek valo reménségnek.

³⁷⁵ kegyelmének. [g—m-ből javítva.]

³⁷⁶ [Ékezethiba:] életet [Káldi: életet]

³⁷⁷ igazságért, [a — fölött áthúzott vessző; z — úgy látszik s-ből javítva.]

³⁷⁸ [Elírás:] Jesesust [t — későbbi beszúrás a sorközbe.]

K. Miért inti szent péter ahiveket az egyeségre?

F Mert az egyeség nélkül nintsen se jó erkölcs, se üdvesség, a felebaráti szeretet, atöbb jó erköltsök között, leg nagyobb, és leg szükségesebb, az a lelke és formája atöbbinek, a felebaráti szeretet pedig nem lehet egyeség nélkül, egy részint az Istennel, más részint a felebaráttal, az Isteni szeretet., az Istennel egyezetteti meg szívünket, a felebaráti szeretet, a felebaráttal., az Isten mint egy közép, a hol meg egyeznek mind azok, kik ötet szeretik,³⁷⁹ hogy tsak egy szívek és egy lelkek legyen, valamint az irás mondgya. az első keresztyének-ről, ebből láthatni. hogy igen kevesen annak olyan keresztyének, akikben valóságos felebaráti szeretet volna, mivel oly kevesen vannak, akik abban az egyeségben élének együt. mint a melyre int minket szent péter, ki ki, tsak amaga hasznát keresi, amaga kívánságát, és szándékját tekénti, és mint hogy tsak ezektől vezéreltetnek, ugyan az is az oka, hogy tsak viszá vonásokat, veszekedéseket, és irigységeket látunk, hogy pediglen. egy hitünk, és egy lelkünk lehesen, mondgyunk ellene aviszalkodásnak, minden emberi, és világi haszon keresésnek, minden olyan [128b:] indulatnak, mely ellenkezik akristus tanításával, ha egyedül az Istent szeretnők, tsak egyedül ötet is ohajtanok,³⁸⁰ tsak egyedül ő tölle várnánk mindent. mind ezen, mind a más világon, e szerént lennének minnyájan egy szív, és egy lélek, nem léven más igyekezetünk., hanem hogy tsak az Istené lehesünk. és ötet bírhasuk, minnyájan együt. tsak. ez az egy kívánság uralkodot arégi keresztyénekb.

K Mitsoda modal lehet meg tartani, és meg erősíteni akeresztyének között, ezt az egyeséget?

F Szent péter egy néhány félét ad³⁸⁰ előnkben. az első a, hogy szánakodok legyünk, szánnyunk másokat szomorúságiban. vegyünk részt, nyomorúságiban. és szenvedésiben, köny hullatással nézük sírásokat., vigasztallyuk, és bátorítsuk őket, és segítsük őket, tehetségünk szerént.

A második, hogy atyafiságnak szeretői legyünk, hogy valóságal szeresük az Anyaszent egyháznak fiait, mint magunk atyafiait. mivel tsak egy atyánk vagyon, a ki is az Isten. és tsak egy Anyánk,

³⁷⁹ szeretik, (valamint az irás mondgya az első keresztyénekről.) [A törölt szöveg alább újra írva.]

³⁸⁰ ad (el) előnkben.

a ki is, az Anyaszent egyház, és hogy azt ne szoval, hanem tselekedetel mutassuk meg, minden időben, mindenben szolgálván és segitvén másokat, az Isten törvénye szerént, és az üdveségekre valo nézve,

A harmadik, hogy tsendesek legyünk, és meg nyerjük a hiveket, ⁵ nem a világnak se ne magunknak, hanem [129a:] az Istennek, a ki mindennek attya, és aki akeresztyének boldogsága, szent péter, azt akarja tehát, hogy atársaságból, ki kel üzni, minden veszekedést, haragot, izetlenkedést,³⁸¹ hanem tsendeséggel szollyunk másokhoz, és hogy olyan kegyeséggel, és tsendeséggel legyünk másokhoz, a mely ¹⁰ meg erősittse az egyeséget.

A negyedik, hogy joval fizessünk agonoszért, és soha sem gonoszal. a gonoszért, a jóért pedig, ha gonoszal fizetnénk, igen nagy hálá adtalanság volna, mert arra hivatattunk, mondgya az Apostol, hogy az áldást örökségül birjuk, tudni illik, az örökké valo jokot, ¹⁵ a melyeket ígér Isten fiainak, és a melyeket meg nem adgya nagy igazsággal, azoknak, akik boszu állók, vagy akik hálá adatlansággal fizetnek a jóért, hogy ha hűségel meg tartanák, ezeket a rendeket, a melyeket a szent Lélek úd nekünk, a szent péter szája által, nem volna a keresztyének között, anyi veszekedés, ellenségeskedés, viszá- ²⁰ kodás, se irigység

K A midön szent péter azt mondgya, hogy aki az életet szereti, és aki boldog napokat akar kivánni, annak meg kel magát tartoztatni az ember szollástól, és a hazugságtól, mitsoda életet kel itt érteni?

F Az örök életet, és azokat a boldog napokat, a melyek meg nem ²⁵ változhatnak, aki részesülni akar abban az életben, és azokban a boldog napokban, meg kel zabolázni anyelvét az Isteni félelemel, és a felebaráti szeretettel, és meg kel magát attól tartoztatni, hogy felebaráttýárol, söt még ellenségérről, [129b:] is, rosztat ne mondgyon, meg ne szollya, meg ne átkoza vagy szidalmazza, vagy leg kisebet ³⁰ is mondgyon olyat, a mi meg sérthetné, egy szoval, el kel kerülni agonoszt, a mely véték, és követni, aköteleség szerént valo jót.

K Mit kel meg tselekedni szent péter szerént, hogy részünk lehessen aboldog életben.?

F A felebarátal valo békeséget kel meg tartani, amely nélkül nem ³⁵ lehetünk se Istennel, se magunkal, bekeségben, de azt igaz uton kel keresni, kárával, ne légyen lelünk üsméretinek, ha kárával lenne is földi josszágunknak,

³⁸¹ izetlenkedést, [Első t — javítva r-ből?]

K Miképen tekénti Isten azokat,³⁸² kik ezeket a rendeket meg tarttyák,³⁸³ és azokat, kik meg vetik, és meg szegik.?

F. kegyes szemekel nézi az elsőket, és az imádságokra fűszeti főleit, és az utolsókat, nagy haragal tekénti. azért az igazaknak meg nem kel ütközni nyomorúságokban, és szükségekben, mivel az Isten el nem veszi szemeit rollok, és meg segitti őket, se agonoszoknak azt nem kel gondolni hogy büntetetlen maradgyanak, mivel az Isten, haragal teként reájok, azért, hogy meg büntesse őket érdemek szerént.

10 K. Mitsoda értelemel mondgya szent péter, hogy senki nem árt nekünk ha jót tselekeszünk, nem látunké ezzel ellenkezöt³⁸⁴ minden nap?

F Tsak azt akarja velünk meg értetni, az Apostol, hogy nem természet szerént való dolog, egy olyanak [130a:] ártani, szán szándékal, aki soha senkit meg nem sértett, se ember szollással, se szidalommal, se igazágtalansággal, a ki mást, meg nem akar tsalni, se meg bántani, sőt még azon vagyon, hogy másokal jót tegyen, és mindenel békeségben élljen, és akinek, tudva vagyon másoknál, is, hogy az Isten meg halgattya imádságit., azonban pedig, valaki az Isten szolgálainak, akar 10 ártani, az ő jóvokot keresi, akor, mert a nekik üdvésegekre válik, ezért is mondgya szent péter, nem árthatnak nekik ha ők jót tselekesznek, akik őket üldözik, azok, magoknak ártanak leg többet, példák erről a szent martyrumok, és az ő üldözjök.

K. Miért nem kel félnünk a szenvedéstől, a melyel minket fenyegetnek,?

F Mert nem kel attol félnünk, hogy boldogok leszünk, egy valóságos keresztényének, nem kel attol félni, a mit az igazságért, szenvedtetnek véle, mivel a kristus azt mondgya nekünk, hogy avalóságos boldogságot, a szerezi meg nekünk.

10 K Hogy ditsöittyük mi akristust, a midön ő érette szenvedünk?

F Ugy hogy szeretettel szenvedgyünk, alázatosággal, és örömel vegyünk mint aző Atyai kezéből, mind³⁸⁵ azokat [130b:] a meg bántásokat, melyeket másoktól veszünk, imádgjuk igasságát, aki azért ostoroz, hogy meg tisztittson, és jóbbaká tegyen, és hogy még a

³⁸² azokat., [Javitva: ezeket-ből.]

³⁸³ meg meg tarttyák [Fölösleges ismétlés.]

³⁸⁴ ellenkezöt [Szóvégi e—o-ból javítva.]

³⁸⁵ mind <azt,> azokat<,>

ilyen gondolatok is bennünk, kegyelmétől vannak, a melyekért, hálákot³⁸⁶ adván néki, magunknak, tsak a gyalázatot tulajdonítsuk, a mellyet meg érdemlettük, vétkeinkért.

Évangélium.

szent Math. 5. 20

Mert mondom néktek, hogy ha fellyeb nem bővölkodik ati igazságatok, az irás tudokénál, és a farisaeusokénál, bé nem mentek menyeknek országában, hallottátok, hogy mondatot arégieknek, ne oly aki pedig öl, iteletre köteles, én pedig mondom néktek, hogy minden aki atyafiára haragszik, köteles az iteletre, a ki pedig mondgya az atyafiának, ráka,³⁸⁷ köteles agyülekezetre, aki pedig mondgya bolond, köteles a gehenna tüzére, ha azért az ajándékodat, az oltára viszed, és ót meg emlékezel, hogy az atyádfiának vagyon valami ellened, had ót az ajándékodat, az oltár előtt, és meny először meg békélieni az atyád fiával, és az után el jöven, ad bé ajándékodat.

Magyarázat

K Mit kíván akristus mi töllünk, hogy bé mehessünk a mennyeknek országában?

[131a:] F. Azt³⁸⁸ kívánnya, hogy ami igasságunk, és jó erköltsünk, tekélteseb legyen, az irás tudokénál, és a farisaeusokénál, ezek, azzal ditsekedének, hogy nagy szorgalmatoságal vitték végben a Mojses törvényit, meg elégedvén, akülső képen valo jó erköltsel, holot az udveségre, nem elég a, hogy tsak külső képen legyünk avalláshoz, sem hogy, tsak betü szerént kövesük az Isten törvényit, azt, lélek szerént kel követni, és akristusra valo nézve, aki eredete atörvénynek. ahoz is szabjuk minden indulatit szívünknek, nem elég roszat nem tselekedni, hanem jót kel tselekednünk.

K. Mellyik tehát az a tellyes, és bővölködő igasság, mely oly szükséges az üdveségre.?

³⁸⁶ hálákot <kel> adván

³⁸⁷ [Káldinál: raka]

³⁸⁸ <azt> F. Azt

F Az, az Isteni szeretet, a melynek egészen bé kel tölteni a szivet, ugyan ez a szeretet is utáltattya meg avétkot, és szereteti velünk az igazságot, és az Isten parantsolattyát, ez a szeretet kezdője, és indítója a jó tselekedeteknek, és a keresztyéni jó erkölcsöknek, a mely magában foglallya atörvényt, és a profétákat, ugyan az is teszi kedvesé a kristus jármát, és könnyüé az öterhét., a teszi kedvesé a mi leg keserüeb atermészetnek, és a mi leg nehezeb, a magunkhoz valo szeretetnek, atölti bé alelket. azal a mennyei gyönyörüséggel, a szenvedések, és nyomorúságok közöt, a mely nélkül nem lehet bé tölteni, ¹⁰⁰ ugy amint kívántatik, [131b:] az igazságnak köteleségit, se anélkül nintsen olyan valóságos jó erkölts. mely meg érdemelhetné. a mennyei örökséget, példának okáért, aköteleség alat valo jó erköltsök az üdveségre ezek, hogy alázatos szivuek legyünk, magunkot meg vessük, együgyüek legyünk, tiszta szivünk légyen, hogy békeséges türelel ¹⁰¹ szenvedgyük anyomorúságokat, és abestelenségeket, ha pedig ezek a jó erköltsök bennünk nintsenek, vétkesek vagyunk az Isten szemei előtt, noha azok ne légyünk is az emberek előtt. enélkül a szeretet nélkül pedig, se alázatosok, se békeséges türök nem vagyunk, se a magunkhoz valo szeretettől el nem távoznak, ez, az a valóságos igazsága a keresztyéneknek, a melyet nem üsmerték a farisaeusok, se az irás tudok,

K. Mitsoda, akristus tanítása a gyilkosság iránt?

F A kristus tanítása, mind ez iránt, mind atöbbi iránt, sokal tovább terjed az irás tudok, és a farisaeusok. ³⁸⁹ tanításinál, ök tsak a betühöz ¹⁰² ragaszkodtak, a mely ahalalra itéli a gyilkost, ³⁹⁰ ök tsak akülső tselekedetet tartottak véteknek, a többi semmi sem volt nálók, de akristus, aki adolgot magában tekénti, és a ki arrol., az öröktől fogva valo törvény által itél, kárhoztattya, ugy mint vétket, még a szán szandékal valo haragnak, indulattyát is, ámbár tsak belső képen ¹⁰³ valo legyen is, a midön az a harag anyira mégyen, hogy gyüöllyük [132a:] felebarátunkot, ötet meg vettyük, tölle el távoznak, halálát kívánnjuk, vagy valamely más rosztát, ugy mint, hogy meg szegényedgyék, gyaláztassék, szidalmaztassék, akristus egynehány féle dolgot számlál elé, amelyben esnek, minek előtte a gyilkoságnak ¹⁰⁴ külső tselekedetire fokadgyanak, és a mely dolog szintén olyan vétkes Isten előtt, valamint agyilkosság, volt a farisaeusok előtt, mert az ő

³⁸⁹ farisaeusok.<kénál,> tanításinál,

³⁹⁰ itéli a <bünöst,> gyilkost,

ítéletek szerint, a gyilkosság, méltó volt: abüntetésre, jól is tartották, de a krisztus szerint, egy ók nélkül való harag atyánk fia ellen, véték, ha gyalázzattal illetyük, vagy gyűlölséget mutatunk hozzája, a sokal nagyob véték, hogy ha még agyalázzattal, bolondnak is mondgyuk, 5 ötet, ez olyan véték, a mellyért, meg érdemellyük, az örökké való tüzet, ugy annyira, hogy az üdvezítő tanítása tilttya, nem tsak agyilkoságot, hanem, még mind azt is, valami arra vihetne, vagy fordithatna, és mind ezt, ahoz képest, kel vétkesnek vagy vétkesebnek 10 ítélni, a menyiben aközelit, vagy³⁹¹ távozik, agyilkoságtól, mert példának okáért,³⁹² a fenyegetés, közeleb vagyon ahoz, a szidalomnál, a verés a fenyegetésnél, hasonlot kel mondani, aharagnak, külömb, külömb való voltárol, ebből láthattyyuk, hogy az Évangyélium tanítása, sokal tekélteteseb a farisaeusok, tanításoknál, mivel tsak a haragra való indulatot is kárhoztattya, fő képen,³⁹³ ha, a felebaráti szeretet el 15 ölttya a szivben, és ámbár távul légyen is [132b:] ez az indulat, agyilkoságtól.

K. Miért tilttya a krisztus arosz kívánságokat?

F Mert azokbol erednek arosz tselekedetek, és hogy azok magokban, ellenkeznek az Isten törvényével., és meg ronttyák a szivből³⁹⁴ jönnek 20 ki mondgya az ur, agyilkosságok, házasság törések, a lopások, hamis bizonyságok, káromlások, és minden valami tisztátalanná tészi az embert, Matth. 15. 19 az olyan aki meg nem haragszik, el távozik agyilkoságtól., az olyan aki el távoztattya, atisztátalan kívánságokat, nem esik házasság törésben, se egyéb más tisztátalan vétékben

25 K. Miért tilttya az ur a leg kisebb fogyatkozásokat is?

F Mert azok, lassanként, a nagyokban, ejtenek, példának okáért, egy tekéntet, a szivet magához vonnya, és a vétékben ejti, vagy is leg aláb, arosz kívánságok alá veti, a mellyek, ellenkeznek az Isten törvényével, egy hirtelen, és gondolatlanul mondot szó, veszekedéseket, 30 és gyűlölségeket okoz, némely kötelességünknek el mulatása, a mely tsekély³⁹⁵ dolognak láttzik, el mulattattya velünk anagyobbat, és idővel, a rcsttségben ejt, egy helytelen nevetés, tsuftságot, és káromlást okoz, aki, a kitsid fogyatkozásokat el mulattattya, mondgya abölds, nagyokban esik, erre való nézve, akarja akrisztus, hogy ezeket a roszt erköltsököket.

³⁹¹ [Ékezethibba:] vágy

³⁹² okáért, <m> a fenyegetés.

³⁹³ [Elírás:] fő képepen.

³⁹⁴ [Íráshiba:] a a szivből

³⁹⁵ <tek> tsekély

gyökerestől kel ki irtani, ne hogy fel nevededvén, el ólttsa lassanként, az Isteni, és a felebaráti szeretetet, ugyan ezért mondgya, hogy számot fogunk adni, a haszontalan szóról.

[133a:] K Mire köteleddi az ur azt, aki meg bántotta felebarátyját?

⁸ F Arra, hogy hagyja az oltáron az ajándékját. és mennyen, meg békélleni véle, és kérjen bocsánatot tőlle, minek előtte az Istennek ajánlya imádságát. és áldozattyát. azt akarja, hogy fel keresük felebarátunkot ha lehet. ha nem lehet, legyünk abban a szándékban., hogy azt véghez viszük mihent arra, alkalmatosságunk lészen. egy keresztyének, ne legyen semmi drágáb, a felebaráti szeretetnél,
¹⁰ mert aki, az ellen vétt, a leg első, és a leg nagyobb parantsolat ellen vétt, és meg sérti, a vallásnak szivét.

A SZENTEK. INNEPJEIN

SZENT MÁRK EV. NAPJÁN

Imádság

oh' Istenünk, aki fel emelted szent Márk Evangyélistádót, kegyelmedet adván néki az Evangélium ki hirdetésire, enged meg nekünk,
¹⁵ hogy követhesük tanításit, és érezük meg imádságinak segedelmét, a mi urunk J. k

Epistola

Ézék. prof. I. 10.

Az ő ortzajok hasonlatosága pedig emberi ortza, és oroszlány ortza³⁹⁶ a négynek jóbja felől, ökor ortza pedig a négynek ballya felől, és sas ortza. a negy felet [133b:] az ő ortzajok, és szarnyok ki terjesztve
²⁰ felyül, mindeniknek két szárnyok, egy mást erik vala, és kettei, be fedezi vala az ő testeket, és mindenik közüllök, eleibe mégyen vala artzal, ahová alélek indulattya vala, oda mennek vala, és meg nem fordulnak vala midön járnának, és a lelkes állatok szine, az ő tekéntetek, mint az égő tüzes szemek, és mint a lámpásoknak tekintete.

³⁹⁶ ortza [Utána áthúzott vessző.]

ez vala alátás futosván a lelkes állatok között, atüznek. fényesége, és atüzből ki menő villámlás, és a lelkes állatok, mennek és jönnek vala, mint a³⁹⁷ tsillámló villámlás.

Magyarázat.

K Mit jelentnek, ezek a négy titkos állatok, akiknek. emberi,³⁹⁸
5 oroszlány, ökör, és sas ortzájok vala.?

F Jelenti az Angyalokat akiket az Isten elküldi, mint szolgait, hogy véghez vigyék némelykor. az ő irgalmaságának, némelykor igazságának akarattját. ezek a profétának, négy ortzájuaknak tetteznek, külömb, külömb féle ábrázatban adgya előnkben azért, hogy meg
10 lásuk, mitsoda külömb féle képen viszik végben szolgálattyyokot, Emberi ábrázattyyok vagyon., mely jelenti, hogy ókal, és jószágal tselekesznek, oroszlány ábrázattyyok vagyon, mely jelenti, hogy gyözhetetlen erővel viszik végben. az urok parantsolattyyát, és akihez, rettegésel legyenek [134a:] ellenségi, az ökör ábrázat jelenti, hogy
15 ök el faradhatatlanok és lassuak, a midön az Isten türeسل várja a bünöst apenitentziára. a sas ábrázat jelenti, hogy tellyesek világóságal, és hogy amidön kívántatik, olyan nagy sebeséggel munkáloznak, hogy semi meg nem tartoztathattya őket.

K. Miért mondgya az irás, hogy olyanok mint atüz, hogy mindenik
20 eleiben mégyen artzal, és oda mennek a hová a lélek indulattya viszi, és meg nem fordulnak jártokban.?

F Azt akarja előnkben adni, hogy azok amenyei lelkek, atüzhöz hasonló sebeséggel engedelmeskednek az Istennek, és nagy buzgoságal, és hogy ök, tsak az Isten lelkének indulattyyából. és parantsolyattyyából
25 tselekesznek, és oda mennek, ahová küldi őket, nem fordulván., se jobra, se balra, és hogy akor fordulnak viszá, a midön aparantsolatot végben vitték.

K. Mit tésznek azek aszók. hogy bé fedezik magokat két szárnyokal. és a más kettőt ki terjesztik, a melyekel egy mást érik.?

F Bé fedezvén magokat két szárnyokal, azal meg mutattyyák, az Isteni felséghez valo nagy tiszteleteket, és hogy mitsoda méltatlanok arra, hogy ő előtte legyenek, a más kettőt pedig hogy ki terjesztik, azal meg [134b:] mutattyyák., hogy szüntelen készek parantsolattyyára,

³⁹⁷ a [Beszúrás.]

³⁹⁸ emberi, <ökör,> oroszlány, ökör,

és oda menni, ahová küldi őket, szárnyokol egy mást érik, meg mutatván hogy minnyájan egyenlő akarattal, és egyeségel tselekesznek.

K. Miért olvastattya az Anyaszent egyház ezt a mái letzkét, az Évangyélisták innepein?

- ³⁹⁹ F Mert szent Hieronimus szerént, azoknak az állatoknak, négy ábrázattok, a négy Évangéliumnak kezdetén fel találattik, az emberi ábrázat, jelenti a szent Mátthé Évangéliumját,³⁹⁹ aki a kristus nemzetségin kezdi el, ugy mint emberen. az oroszlány ábrázat jelenti a szent Márk Évangéliumját, a ki a szent János pusztában valo predikálásán kezdi el, valamint egy oroszlánynak ordításán, az ökörnek ábrázattya,⁴⁰⁰ aki rend szerént valo áldozat volt az ó törvényben, jelenti a szent lukáts Évangéliumját, aki a zakariás papságán kezdi el, ez szent János Attya volt, a sas ábrázat pedig jelenti a szent János Évangéliumját, a ki is mint egy sas, nagy magosan repül, és a napban néz, fel repül az Istenhez, hogy le irhassa az igének nemzetségit, az igasságnak valóságos napját.

K. Nem leheté az Évangyélistákra mint predikátorokra, és az Istennek szolgálaira szabni mind azokat, amiket mondottunk. az Angyalokról, a kiket a négy állatok jelentik?

- ⁴⁰⁰ [135a:] F A meg egyezik az Anyaszent egyház szándékjával., a ki is azö innepjen napján⁴⁰¹ olvastattya ezt a letzkét, mivel az Évangéliumnak predikatori olyanok valának. mint a kristusnak láthato. Angyali. akiket el küldé. hogy hirdessék parantsolatit, és meg üsmértessék az egész világal. az ő tanítását, és nevét, ők tsak az Isten Lelkének indulattyából irtak, és tanítottak, ők mindenüvé el mentek, valahová küldötte őket, és senki viszá nem térithette, a szent Lélektől vévén bátorságot, az egész földre el vitték a szeretetnek tüzét, és el hatot azö szavok, ő magok égtek azon tüzel, a melyet akristus hozot evilágra.

- ⁴⁰¹ K. Mitsoda hasonlatóság vagyon, az állatok negy ábrázattok között, és ezen szent Évangyélisták között?

- F Az emberi ábrázat, jelenti. hogy mitsoda jószág, és magok meg alázásával. beszéllettek az embereknek, és mint alkalmaztatták magokat. azö értelmekhez, tejet adván agyengéknek, és erőseb eledelt, az erősöknek, fel emelték magokat mint a sasok az Istenhez, hogy ötölle tanulhassák ki, azokat az igazságokat, és titkokot, a melyekre

³⁹⁹ Évangéliumját, [*n-gy-re írva, utána gy kiírva.*]

⁴⁰⁰ az ökörnek ábrázattya, az ökörnek ábrázattya, [*Fölösleges ismétlés.*]

⁴⁰¹ innepjen napján [*innepje napján vagy innepének napján helyett.*]

tanították másokat, tudták követni az oroszlány ordítását, prédikálván kemény, és hangos szoval, és rettegtevé abünösököt, elejekben adván az Isten ítéletit, szenvedni is tudtanak. mint akristusért áldozatra való ökrök, fel áldozván magokat, néki, és ki-[135b:]ontván⁵ véreket az ő ditsőségiért, és az emberek üdveségekért, és valamint azok az állatok, ugy ők is el fáradhatatlanok valának, szolgálattyyoknak, sullyos munkáiba.

Évangyélium

szent luk. 10. 1.

Ezek után pedig rendele az ur. más hetven kettött is, és el küldé őket kettönként. az ő szine előtt, minden városba és helyre, a hová¹⁰ menendő vala, és mondá nékik, az aratás⁴⁰² sok ugyan, a munkások pedig kevesek, kérjétek azért az aratásnak urát, hogy küldgyön munkásokat az ő aratására, mennyetek el, imé én el küldelek titeket, mint abárányokot, a farkasok közé. ne hordozzatok zatskot, se táskát, se sarut, és senkit az utón ne köszöntsetek, valamely házba¹⁵ bé mentek, először azt mondgyátok, békeség eháznak, és ha őt léssen abékeség fia, meg nyugszik ő rajta ati békeségtek, hapedig nem, ti hozzátok tér, azon házban maradgyatok pedig, évén, és iván amelyek nálok vannak, mert méltó a munkás az ő bérére, ne mennyetek házról, házra, és valamely városba mentek, és bé fogadnak titeket, egyetek a mik elötökben tétetnek, és gyógyittsátok meg a betegeket.²⁰ akik abban vannak, és ezt mondgyátok nékik, hozzátok közelgetet az Isten országa.

Magyarázat

K Miért olvasák a hetven két tanítványok el küldetéséről való Évangyéliumot szent Márk, és szent lukás napján?

²⁵ [136a:] F Mert ezek, az Apostolok tanítványi valának, és társok szenvedésekben. szent Márk, szent Péter mellé adá magát, és szent lukás, szent pált követé.

K. A kristus, a tizen két Apostolin kívül miért választá még hetven két tanítványt?

⁴⁰² [Sorrégen:] az [új sor elején:] az aratás

F Mint hogy az aratás nevedeket, az aratoknak számát is meg kellett szaporítani, a kristus ugyan azon oktatásokat adá nékik, valamelyeket az Apostoloknak, és ugyan azon hatalmat ada, az ő igéjének ki hirdetésire, és a tsuda tételekre, ketten küldé el őket, hogy jobban segíthessék egy mást, és hogy jobban hitelt adgyanak, az ő bizonyosság tételeknek.

K. Mitsoda nagy aratásról szól it akristus nékik.

F A sidó népnek, egy részit értette, a mely részt, akristus belső képen készitté arra, hogy bé vegyék az Évangyéliumát,⁴⁰³ a melyet ahitre akará hini, mind azon által azt mondá atanitványinak, hogy úgy küldi őket, mint a bárányokat a farkasok közé, mert sokal nagyobb volt a számok azoknak, akik meg veték az Isten igéjét, és akik üldözék, az Évangyéliumnak predikátorit, a bárányokhoz hasonlittá őket, mert ők kegyeséget, és együgyüséget mutattak üldözőjökhoz, mind azon által, ezek atanitványok, a kegyelemnek hatalmával, mely vélek munkálodék, sokakat azon farkasok közül meg szelidittének, és valóságos bárányokká változtatták.

[136b:] K. kitsodák azok, akiket ezek az aratások jelentnek?

F Mint hogy az Apostolok az ő helyekben lévő püspökököt jelenték, úgy a hetven két tanitványok, jelenték a papokat, kik utánok következtek, és akiket akristus el küldi az Évangyélium predikálására, meg is mutattya azt, az elküldésben, hogy az ész, és ajó erkölts, nem úd még arra, elegendő hatalmat, hogy valaki az ur szőlőjében munkálkodhassék, mert szükséges még ezen kívül szükséges,⁴⁰⁴ hogy a szöllő gazdájától küldessék abban, mind azon által aközönséges hívekis munkálodhatnak abban az ő modgyok szerint, mivel akiket az Isten arra amunkára nem hija, úgy mint szolgait, és pásztorait, leg aláb azoknak, jó példával, és imádsággal kel szolgálni, és igyekezni az Anyaszent egyház jóván., ahívek tartoznak az aratásnak urát kérni hogy küldgyön⁴⁰⁵ jó munkásokat, és mikor azokat meg adgya imádkozni kel, hogy az Isten áldya⁴⁰⁶ meg munkájokat, a tselédes gazdák, és gazdaszszonyok⁴⁰⁷ tartoznak munkálodnia gyermekek, és tselédgyek⁴⁰⁸ üdveségin, ezért is mondgyák a szent Atyák, hogy a tselédes

⁴⁰³ [Íráshiba, sorvégi elválasztásnál:] Évangyé-aliumát,

⁴⁰⁴ mert szükséges még ezen kívül szükséges, [Így, ismételve.]

⁴⁰⁵ hogy küldgyön <hogy küldgyön>

⁴⁰⁶ áldya [Így, a várható: *áldgya* helyett.]

⁴⁰⁷ [Elírás:] gazdaszszonyonok

⁴⁰⁸ [Ékezethiba:] tselédgyék

gazda házánál, olyan mint egy püspök, a kinek oktatni, inteni, dorgálni kel, az Isteni félelemben tartani, fiait, tselédgyit, és vigyázni kel szokásokra, és magok viselésekre.

[137a:] K.⁴⁰⁹ Miért nem akarja az ur, hogy atanítványok hordozanak,⁴¹⁰ se zatskot, se táskát, se sarut, se senkit ne köszönttsenek az uton?

F Meg akarja mutatni azal, hogy mint kel el távozni a földi dolgoktól. és gondoktól., az egyházi szolgának, hogy magát egészen, és figyelmeteséggel., szolgálattyanak hivatallyaira adhassa, és hogy minden gondgya tsak alégyen, hogy a mások üdveségin munkálodgyék, ha pedig tilttya hogy másokat köszönttsenek, azal azt nem tilttya. hogy egy máshoz tartozando. betsülettel, és tisztelettel. ne legyünk, hanem tsak azt akarja meg mutatni, hogy az ő szolgálait. semminek nem kel meg tartoztatni, se el fordítani szolgálattyanától, hanem azal,¹⁵ a világhoz hejában valo kedvezést tilttya nékik, a mód nélkül valo köszöntéseket, a haszontalanvalo látogatásokat., és avilági mulattságokat, mivel egészen kel magokat foglalni a valójában valo nagy dolgokban. a melyekre kötelelgyi őket hivatallyok.

K Mit tésznek ezek a szók, ha ati bekeségtek meg nem nyugszik²⁰ azon. ki házához fogad, viszá tér hozátok.

F A kristus azt kívánnya, hogy az ő tanítványi mindenüvé békeséget vigyenek, valahová küldi őket, és azt, mind kívánnyák, mind szerézék, a menyiben töllök lehet mind azoknak, akikkel élnek, fő képen azoknak, kik házokhoz **[137b:]** fogadgyák, nem a világi békeséget,²⁵ hanem a kristus békeségit, a mely az Istennel valo, valóságos meg békéllésből áll, és a kegyelem javainak birtokában, utánna tész, hogy ha azok a személyek, nem békeség fiaí, és ha arra méltatlanok, minek utánna pedig az ő szolgálai véghez vitték volna mind azt, a mi töllök lehetet., és ha azok a személyek meg vetik. az ő buzgo fáradságokot. és munkájokot, azon ne törödgyenek, mert az ő jutalmok bizonyos. és magoknak veszik el azokat a jókót. melyeket másoknak akartak szerézni.

K. Miért mondgya az ur, hogy aki dolgozik, meg érdemli ajutalmat, a mely segítséget ad a nép, kellé azt ugy tekinteni, mint a szolgálattanak jutalmát?³⁵

⁴⁰⁹ K. [F-ből javítva.]

⁴¹⁰ hordozanak, [d—h-ből javítva.]

F Meg akarja ez által értetni ahivekel, hogy tartoznak tartani azokat kik őket oktatták, és részeltetni azokat földi jóvokból. szent pál mondása szerent, a lelki jókért, melyeket nekik osztogatnak, ebből ki tettik, hogy a mit nekik adnak szolgálattokért, azt nem kel ugy ⁸ tekénten, mint ha, alamsinát adnának, hanem mint olyan tartozást, amelyel tartoznak. azoknak, akik munkálodnak, az egyházi szolgálta-
¹⁰ sában. a szenttségek ki szolgáltatásában, nem keresheti maga magának azokat, a mi szükséges az életre, és⁴¹¹ [138a:] ha magának is nintsen másunan valamely jövedelme, a nép tartozik. tartására való adni néki, nehogy a földi⁴¹² gondok, el fordítsák, olyan szent, és szükséges foglalatostól, e mind a természet, mint Isten szerent való törvény, a midőn az ur azt mondgya, hogy a ki dolgozik, meg érdemli a jutalmat, nem érti azon azt, hogy valamit adgyanak néki, munkájá-
¹² ért való fizetésben, vagy a szent dolgokért való ki szolgáltatásért, e simonia volna, hanem tsak mint olyan dolgot, a mely táplálására szükséges, a mely nélkül nem munkálodhatnék, ezért is mondgya az ur. meg másut, hogy aki dolgozik, meg érdemli, hogy táplállyák, matth. 10.10. annál is inkább tartoznak ezzel, hogy az egyházi szolgálta-
¹⁴ sában nem a maga hasznáért dolgozik. hanem a felebaráti szeretetért, és tsak az Istentől várja jutalmát, mert az Évangélium, mondgya, szent Agoston, nem olyan dolog, a melynek árát lehetne szabni, valamint az arrunak, az egyházi szolgálta, anéptől veszik, a mi szükséges táplálásokra, de tsak az urtól várják, szolgálattoknak jutalmát,

¹⁶ K. Miért parantsolá az ur, atanitványinak hogy a port, mely reájok ragadot, azokra hányják, kik őket bé nem fogadgyák?

[138b:] F Hogy a jele lenne az Isten átkának, azokon, kik a hitet bé nem veszik, és nem akarják halgatni, az Isten igéjét, azal atselekedettel, azt akarták nekik meg mutatni, hogy ugy tekéntik őket, mint ¹⁸ az Isten átkában valokot, és mint ki rekesztetteket, akikkel nem⁴¹³ akarnak semmiben közösülni, még tsak, alábokra ragadot port is le rázák, az ilyen büntetés irtoztato. de igasságos.

⁴¹¹ és [138a:] és

⁴¹² a földi (dolgok) gondok,

⁴¹³ nem (nem) akarnak

Imádság

oh' Istenünk. a ki bennünket bé töltesz örömel, ate Apostolidnak szent. Jakab. és szent filep innepjeken. adgyad uram, hogy örven-dezvév érdemeken. követhessük példájokat, ami urunk J. k.

Epistola,

bölts könyv.⁴¹⁴ 5. l.

Akor fognak az igazak, nagy álhatatoságal állani azok ellen, kik
⁵ őket nyomorgatták, és akik el vették az ő munkájokat, azt látván meg⁴¹⁵ háborodnak iszonyu félelemel, és tsudálkoznak avéletlen szabadulásnak hirtelenségén, mondván magokban, bánkodván, és alélek szorongatása miat, foháskodván, ezek akiket valaha tsufnak tartottunk, és szidalom hasonlatosságának, mi balgatagok, az ő életeket
¹⁰ [139a:] bolondságnak állittyuk⁴¹⁶ vala, és az ő végeket tisztelet nélkül, imé mint számláltattak az Isten fiai közé, és a szentek között az ő sorsok.

Magyarázat

K. Mitsoda oktatást ád nekünk abölts. ennek a letzkének akezdetin?

F Arra tanít, hogy az Isten igasságot fog tenni, ameny; és a föld
¹⁵ láttára, az olyan igazaknak, akik híven meg maradnak az igasság szeretetében, abölts szerént. akkor is fognak fel kelni álhatatoságal, azok ellen. kik őket üldözték, és nyomorgatták, és akik üldözésekel, és rágalmasásokal. el vették amenyiben töllök lehetet, munkájokat, mely kívánatos dolog volna. mondgya szent Bernárd, ha az Isten
²⁰ szolgálai. mindenkor szemek előtt viselnék azt a ditsőséget, mely az utolso napra tartatik nekik. mert ha azt tekéntenék. azoknak fenyegetésekért. kik el akarják fordítani őket az Isteni félelemtől, abban a félelemben nem esnének, olyanak előtt, akik még egy nap; rettegni fognak ő előttök,

⁴¹⁴ könyv. v.

⁴¹⁵ meg <iszonyod> háborodnak iszonyu

⁴¹⁶ [A.m. állítjuk.]

K Mitsoda gondolatban lésznek ahamisak azon a nagy napon, látván az igazak ditsőségét.?

F Irtoztato rettegésben esnek, a mely nagyobb léssen, mind azoknál a rettentő dolgoknál. a melyeket, vagy [139b:] láttunk, vagy hallottunk, ez életben, lehetetlen is a mi elménknek tsak leg kisebb részit is annak előnkben adni. erre való nézve, azok, kik el akarják kerülni ezt a nagy veszedelmet, arra vigyázanak, hogy meg ne vessék semmiben is azt, a mit az ő meg tartásokra tselekeszik az Isten, szolgálai által, szükséges tehát ez életben, az Istenhez térni, halogatás nélkül, valóságos meg térésel, és nem kel azt várni a meg térésre, hogy a nyavalya meg gyógyithatatlaná vályék, és hogy a penitentzia, tsak a kétségben való eséstől legyen.

K. Nagy véteké az olyan világi emberektől, akik tsufollyák azokat, kik a keskeny uton járnak.?

F Hogy ne volna mivel, az olyanok. magát akristust gyalázzák. mondgya szent Agoston, és azal, arra a veszedelemre tészik magokat, hogy azt fogják haszontalanul mondani az utolsó napon, és a midőn aditsóságban fogják látni az Isten féloket, mely esztelenek valánk, mi bolondságnak tartottuk az ő életteket, mind azon által, ők az Isten fiai közti számláltattak, és az ő részek a, hogy a szentekel legyenek, akoron rettentő sziv szorongatásokban fognak bánkodni, és suhajtogni, de az a bánkodás, és suhajtás. mind haszontalan, mind örökös léssen. leg kisebb vigasztalásnak., vagy könyebülésnek reménsége nélkül.

[140a:] K Mit kel tehát mostanában tselekedni annak, aki azt ohajttsa. hogy az Isten fiai közti számláltassék, és része, a szentekel legyen?

F Akár mely tsufságot tégyen rajta avilág, de nagy álhatatosággal kel meg maradni kötelességiben, nem halgatván ahamisak tanátsit, se az ő veszedelemre vivő uttyokon nem kel járn. akár mit mondgyanak, hanem abban tegye minden ditsőségit hogy az ur törvényit kövesse, a mellől soha el ne térjen, és vesses meg, avilág hejában való beszédit. tartásit, és meg romlot szokásit.

Evangelium.

szent ján 14. I.

Meg ne háborodgyék aszivetek, hisztek az Istenben, én bennem is hűdgyetek, az Atyám házában sok lako helyek vannak, ha külömben volna, meg mondottam volna néktek, mert helyt készíteni megyek

néktek, és ha elmegyek, és helyt készíttek néktek, ismét el jövök, és magamhoz vészlek titeket, hogy a hol én vagyok, ti is ót legyetek, és a hová én megyek, tudgyátok. s' az utat is tudgyátok. mondá néki Tamás, uram, nem tudgyuk hova mégy, s'mint tudhattuk az utat,
⁵ mondá néki Jesus, én vagyok az út. az igazság. és az élet, senki az Atyához nem mégyen, hanem tsak én általam. ha engem üsmértetek vol-[140b:]na, az Atyámot is üsmértetek volna., és mostantol fogvást, meg üsméritek ötet, és láttátok ötet, mondá néki filep, uram mutasd meg nekünk az Atyát, és elég nekünk. mondá néki Jesus, ennyi
¹⁰ ideig vagyok veletek, és nem üsmérteteké engem. filep, aki engem lát. láttya az Atyát is, miképen mondod te, mutasd meg⁴¹⁷ nekünk az Atyát, nem hisziteké hogy én az Atyában. és az Atya én bennem vagyok, az ígéket melyeket én néktek szollok,⁴¹⁸ magamtól nem szolloom. az Atya pedig én bennem lakván, ő tselekeszi atselekedeteket. nem
¹⁵ hisziteké hogy⁴¹⁹ én az Atyában, és az Atya én bennem vagyok. ha külömben nem, a tselekedetekért hidgyetek, bizony bizony mondom néktek, a ki én bennem hiszen. a mely tselekedeteket én tselekeszem. öis tselekeszi, nagyobakat⁴²⁰ is tselekeszik ezeknél, mert én az Atyához megyek, és valamit az Atyától az én nevemben kértek, azt tselekeszem, hogy ditsoittessék az Atya, a Fiuban
²⁰

Magyarázat

K. Miképen tsendesitté meg az ur az Apostoloknak fel háborodot elméjeket azért hogy még előre meg mondá nekik halálát, és hitlenségeket.?

F. Először azt mondá nekik, hogy ha az Atyában hisznek, ő benne
²⁵ is higyenek, mivel ő egy⁴²¹ az Atyával, ha az [141a:] Atyában vetik⁴²² reménségeket, ő benne is reméllyenek, mivel nem lehet nagyobb vigasztalása a meg haborodot léleknek, se hasznosab orvoság. a nyomoruság. és a kísértetek ellen, mint az Isten Fiában, akristusban valo hitt, aki emberré lett, és meg holt üdveségiért. másodsor, azt mondá nekik,
³⁰ hogy az Attya házában sok lako helyek vannak, ezzel, azt akará vélek

⁴¹⁷ mutasd meg <me> nekünk

⁴¹⁸ szol-<so>lok, [Törlés elváltatás után a sor elején.]

⁴¹⁹ hogy <az Atya> én <bennem> az Atyában,

⁴²⁰ [Elírás:] nagyobakakat [kot k-ja t-ből javítva, nagyobakat írt először.]

⁴²¹ egy [Utána áthúzott vessző.]

⁴²² vetik [előtt más betűt (k-t vagy h-t) kezdett.]

meg értetni, hogy lako helyt, örökös jókót, és ditsőséget készit nekik mennyekben, tsak hogy ök is meg maradgyanak. álhatatoságal hüségiben

K Kinek mondá az ur ezeket a szokot. *Én vagyok az út, az igazság, és az élet?*

F Az Apostoloknak, és ő benne az egész hiveknek, azt mondgya tehát 1. hogy ha az Istenhez akarunk menni, hozzája kel ragaszkodni, mert tsak az ő érdemi, közbe járosága, és kegyelme által mehetni az Istenhez, és ha az ő példáit követik, 2. ha világoságot⁴²³ keresnek mely őket világositssa ezen az uton. az élet setéttségiben, ő maga az az igazság, ő fogja őket világositani, és meg oltalmazni, az el tévelyedéstől, 3 ha ugy akarnak élni, a mint az Istenhez, akeresztyénséghez, és az Isteni fiúsághoz illik, ő akegyelem által. az az élet, mely meg menti őket ahaláltól, és örökké élteti őket, fel szoval kiálttya azoknak, kik eltévelyedtek, avilág uttyain, *Én vagyok az út, és más mód nintsen abban, hogy az Istenhez lehesen menni, hanem [141b:]* bennem kel hinni, és engemet követni, azt kiálttya azoknak kik setéttségben, és gyenge hitben vannak, *Én vagyok az igazság* és meg nem tsalhatom azokat, akik hozám jönnek, és nálam nélkül meg tsullyák magokat, és el tévelyednek, a hamis világóságban., azt mondgya azoknak kik avéteknek halálában vannak. *Én vagyok az élet* én azért jöttem hogy aholtakat fel támaszam, és tsak én általam veszik az életnek kegyelmét., és érik el aditsőségnek kegyelmit.

K A kristust usmervén, miképen üsmerik az Attyát is?

F Az Apostoloknak nem ugy kellették üsmérni az Atyát, a mint ök látták a kristust⁴²⁴ testi szemekel, ugy mint embert, hanem ahitnek szemeivel Istennek üsmervén ötet, mind anyi bizonyság után, melyeket ada néki Istenségéről, tsak Istennek lehetet azt tselekedni, amiket ő tseleket, azért hogy meg bizonyitssa, hogy az Isten Fia, a Fiu pedig tekéllenes képe az Atyának, ő az Attyában vagyon. az Attya pedig ő benne. ez igy lévén. aki a Fiat láttya, láttya az Atyát, mivel a Fiu egy ő véle, és birja valamint ő, az Istenségnek gazdagságit

K Nem leheté szent filepel igy kérni akristust, uram mutasd meg nekünk az Atyát, és az elég nekünk?

F Nem tsak lehet, de azal tartozunk is, nem azért hogy hitunk nem volna, hanem azért, hogy valoságal akarjuk meg üsmérni, kér-

⁴²³ <valoságot> világoságot [Beszúrás a törlés fölött.]

⁴²⁴ [fráshiba:] a kristus

jük tehát gyakorta hogy mutassa meg az Attyát, mert valamint maga mondgya, sen-[142a:]ki nem üsmeri az Atyát, tsak a Fiu, és az, akinek a Fiu ki akarja nyilatkoztatni, minden kívánságunk tsak a legyen tehát, hogy ötet meg üsmérjük, szeresük, és birjuk, és el⁵ vévén szemeinket a vilárol, tsak ő hozája emellyük sziveinket, aki egyedül tehet minket boldogoká.

K Miről feddé meg az ur filepet?

F Arrol hogy minek utánna anyi ideig maradot volna véle, még is nem üsmerné ötet, mi még inkább tarthatunk az ilyen feddéstől; és¹⁰ attól hogy szemünkre ne hányya. menyi időtől fogvást vagyon velünk az igazságok által, melyeket hirdetet nékünk. és amellyeket meg tanultuk tölle, annyi esztendőktől fogvást, avilágóságok által, melyekel világosítot, akegyelmek⁴²⁵ által, melyeket szívünkben öntötte, anyi szenttségek által, melyeket vettünk, anyi sok szép példák által, me-¹⁵ lyeket előnkben tett, még is olyan gyenge még a mi hitünk és tántorgo, és hogy még oly keveset halattunk az ő uttyán.

K. Mit tésznek ezek a szók, én az Atyában vagyok, és az Atya én bennem.?

F A kristus rend szerént ilyen formában mutattya meg azt a te-²⁰ kélletes hasonlatoságot, és atermészetnek egyeségit. mely ő közötté, és az Attya közöt vagyon, és ez az egyeség, mely okozza, hogy ő tsak az Attya által beszél, és tselekeszik, formája annak a szoros egyeségnek, a melyel kel nékünk lennünk a kristusal., és ő általa, az [142b:]²⁵ Atyával, ezért mondgya, hogy ő mi bennünk, és mi ő benne vagyunk, ugyan ezért is tartozunk oly erősen kaptsolni magunkot ehez az Isteni fejünkhöz, hogy valóság el mondhasuk, hogy nem mi élünk, hanem ő áll mi bennünk.

SZENT KERESZT FEL TALÁLÁSA⁴²⁶ NAPJÁN.

Imádság

oh' Istenünk aki meg mutattad szenvedésednek tsudáit, meg engedvén azt, hogy meg talállyák tsudálatosan keresztedet, üdveségünk-³⁰ nek eszközét, enged meg, hogy azon éltető fának érdemiért, meg nyeresük az örök életnek javait, ami urunk. J. k.

⁴²⁵ [Elírás:] akelyelmek által,

⁴²⁶ fel talá(s)lása [Második l—s.ből javítva.]

Mert azt érezték magatokban, amit akristus Jésusban is. ki mikor az Isten formájában volna, nem álitotta⁴²⁸ ragadománynak magát az Istennel egyenlőnek⁴²⁹ lenni, hanem magát meg alázta. szolgálai formát vévén fel, az emberekhez hasonlová lett, és külső ábrázattában úgy találtatott mint ember, meg alázta önnön magát, engedelmes lévén mind ahaláláig, a keresztnak haláláig pedig. az okáért, az Isten is fel magasztalta őtet, és nevet ajándékozott néki, **[143a:]** mely minden név felet vagyon., hogy a jésus nevére minden mennyieieknek, földieknek, és föld alatt valoknak térdek meg halyollyon. és minden nyelv⁴³⁰ vallást tégyen, hogy az ur Jesus kristus, az Atya Istennek ditsőségében vagyon

Magyarázat

K. Mit kíván szent pál mitöllum, midön azt mondgya, hogy azt érezzük magunkban, a mit a kristus Jesusban is,

F Azt, hogy betsüllyük azt, amit ő jónak tartot, és vessük meg azt, a mit ő meg vetett, betsüllyük nagyobra, öreá valo nézve, az alázatoságokat, szenvedéseket, és a szegénységet, a tiszteletnél, gyönyörűségnél, és a világi jóvaknál, ha övéi akarunk lenni, mivel szent pál szerént, akiben akristus lelke nintsen, anem az övé. rom. 8.9.

K. Hogy lehesen abünös embereknek azt érezni, amit a kristus érzet?

F Az embereknek lehet egyet érezni akristusai, ha szinte benne legyen is arosz kívánság, mely azal ellenkezik, a midön azt a rosz kívánságot magokból. ki üzik, amennyiben lehet, és meg nem engedik, hogy benne uralkodgyék,

K Leheté ameg testesülésben valo alazatoságát követni akristusnak.?

F Az Apostol azt akarja hogy kövessük amenyiben **[143b:]** töllum lehet, az Isten Fia, sokal aláb valonak tette magát mint sem amint

⁴²⁷ philep [Így, kevert írásmóddal.]

⁴²⁸ [A.m.alította]

⁴²⁹ egyenlőnek [Első n—l-ből javítva.]

⁴³⁰ nyelv [Javítva: név-ből.]

vagyon, egy keresztyén pedig nem teheti magát alábvalonak amint
vagyon. vétkiért, és természetiért, hogy ha egyikében, és amásikában.
az Istenhez hasonlittjuk, ő tsak tellyeségel valo semmi, elég tehát ő
néki hogy abban a rendbe tarttsa magát. a melyben a vétek tette, a
5 mely rend oly alá valo, hogy embernek, nem lehet már aláb valonak
tenni magát. de mint hogy abban a bünös voltában is, kevélységből
sokal nagyobnak tarttya magát mint sem amint vagyon, akristus
alázatoságát követi akor, a midön azon vagyon, hogy kevélységit le
nyomja, és ellene mond a fel magasztaltatásnak, és a midön magával
10 ugy bánik, és meg engedi hogy véle ugy bánnyanak., mint egy méltat-
lan bünösel, aki nem érdemli hogy tekinttsék

K. Miképen lehet követni azt az alázatoságot, a mellyel akristus
engedelmeskedet az Attyának a keresztnek haláláig?

F Mint hogy ő, az alázatoságot követte, engedelmeskedvén szün-
15 telen az Attyának, fogantatásától fogvást mind holtig, el vévén sze-
retettel mind azokat az alázatoságokat melyeket néki küldöt, ami alá-
zatoságunk is alégyen, hogy ellene mondgyunk akaratumknak, és
hajlandóságinknak, és kövesük az Isten akarattyát mindenben, mint
előnkben szabot rendünket, el vévén tölle szeretettel, és engedel-
20 meségel a szenvedést, és olyan halált, a mint néki tettzik reánk kül-
deni

K. Mitsoda az a mindenek felet valo név, a melyet az Isten adot a
kristusnak?

F Az, az Isten, és a magosság béli Fiának a neve, mert noha Isten
25 Fia volt is, meg testesülésének szem pillantásától fogvást. de magát
ember fiának nevezte halando életében, az ő külső gyengeségei. melyek
az ő nagy voltát el fedezték, meg nem engedék, hogy az ő Istenségét
meg üsmérhesék, söt még atanitványoknak is elméjékből, is, ki tör-
lötte volt azt, a keresztnek gyalázattya, ugy anyira, hogy igen kevesen.
30 üsmérik vala ötet annak, a mi volt, de az Attya, fel támasztván ötet.
ki nyilatkoztatta mindenüt nagy fényeségel. az ő ditsöségit, Felségit,
és Istenségít, Fiának üsmérteté ötet, és magához⁴³¹ hasonló Istennek
az egész világal, az Apostolok, és az utánnok valo predikaciojok által,
ugy hogy minden térd meg hajol ő előtte, és mindenek alája vettetnek,
35 amennyekben, ahol láttyák ötet az Angyalok, és a szentek, a földön,
mert mindenüt fogják hirdetni az ő Évangyéliumát, és a föld alatt.
ahol örökké fogják az ő ellenségei érezni igazságát.

⁴³¹ [Ékezetthiba:] mágához

Vala pedig egy Nicodemus nevü ember, a farisaeusok közül, sidok fejedelme. ez Jészushoz jöve éjjel, és mondá néki, Rabbi, tudgyuk hogy Istentől jöttél mesterül, mert senki ejeleket nem tselekedheti, a melyeket te teleszeszel. hanem ha az Isten léssen véle, felele Jesus, és mondá néki, bizony, bizony mondom néked, ha ki ujonnan nem születik, nem láthattya az Isten országát, mondá néki Nicodemus, mi modon születhetik az ember. mikor vén, vallyon bé meheté ismét az annya méhében, és ujonnan születiké. felele Jésus bizony, bizony mondom néked, ha ki ujonnan nem születik vizből és szent Lélekből, nem mehet bé az Isten országába. a mi atestül születet test az, és a mi a lélektől születet, lélek az.⁴³² ne tsudálljad hogy azt mondtam néked, szükség néktek ujonnan szülnetek, a szél ahol akarja ót fuj. és a szavát hallod, denem tudod honnét jöjjön, avagy hová mégyen, így vagyon minden a ki alélektől születet. felele Nicodemus, és mondá néki,, miképen lehetnek ezek, felelé Jésus és mondá néki, te mester vagy Izraelben. és nem tudod ezeket, bizony bizony mondom néked, hogy amit tudunk azt mondgyuk, és a [145a:]mit láttunk, azt bizonyittjuk, és a mi bizonyosságinkot bé nem veszitek, ha földieket mondtam néktek, és nem hiszitek; mint hiszitek, ha mennyieiket⁴³³ mondok néktek, és senki fel nem ment menybe. hanem tsak az, aki le szállot menyből. az Ember Fia. ki menyben vagyon. és a mint moyses fel magasztalta akigyot apusztában, úgy kel fel magasztatni az ember Fiának, hogy minden aki őbenne hiszen, el ne veszen. hanem örök elete légyen.

Magyarázat

35 K. Nicodémus miért mene éjjel a kristushoz?

F Mert mint hogy ő farisaeus. és törvény magyarázó volt, és talám még a nagy tanátsbol valo tanáts ur, akit nevezik vala, sanedrinnak, igen tartá attól., hogy akristus tanítványának ne mondassék, mert akristusnak aleg nagyob ellenségi. a farisaeusok valának, Nico-

⁴³² az. [a-ból javítva, z betű hozzáírásával: a, z.]

⁴³³ mennyieiket [harmadik e helyén úgy látszik először k-t kezdett, majd e-re javította.]

demus látván sok tsuda tételeit, elhitéte magával okosan, hogy anyi tsudát nem tehetne, hogy ha tsak olyan doktor nem volna; akit az Isten a sido nép oktatására küldöt el, de nem vala még anyi ereje, hogy magát egészen ki nyilatkoztassa, és tarta, az üldözéstől, a
5 melyet el nem kerülheti az, aki nyilván akarja kvöetni az Évangyélium tanítását, okoságbol is tselekedhetette, nem bizván alázasatáságbol a maga erejében. és várni akarta azt az orát, a melyben tessék az Istennek. bátrab hitet adni néki, és anyira fellyeb vinni, [145b:] hogy meg vethesse az emberek itéletit, amint hogy, azt meg is vetette.
10 mindgyárt akristus halála után, mivel az Isten azt a kegyelmit adá néki, hogy ő takargatá ruhákban az üdvezítő testét, és öis temeté el. az Arimatiai Josefel együt.

K. Miképen fogadá az ur, ezt az uj tanitvánt, aki még félénk, és tudatlan vala.?

15 F kegyeséggel fogadá, szeretettel oktatá ötet, arra a mi szükséges volna, az üdveséghez, és mitsoda uton. mehetne. amenyeknek országában.ebből azt tanulhattuk hogy nem kel elidegeníteni kevelyen valo fogadásal. az olyanokat kik hozája jönnek, ha tudatlanok is, és ha bátorságal. nem szolgállyák is, hanem oktatni kel őket, és okoságal
20 bálni vélek,. meg térések kezdetin, a midön az igazságot. valójában keresik, a meg találástol.nem mesze vannak.

K. Mitsoda igazságokra tanitá az ur ezt atörvény magyarázó doktort?

F Arra tanitá, hogy az Isten országában. úgy reszesülhetünk, hogy
25 ha ellene mondunk a meg romlot születésnek, mellyet Ádámtól vet-tünk, és ha uj születést veszünk, és mint hogy Nikodemus ezeket testi modon értette, megnem foghatván azt, hogy egy öreg ember, ujonnan születhessék, gondolván hogy azért az annya mehiben kelletnék viszá [146a:] térti, azért az ur világosabban mondá néki, hogy az ujonnan
30 valo születésen, az Isteni, és lelki születést kel érteni, atesti születés által az ember, tsak test, mert alélek, az eredendő vétekért, atest alá vettetet. és rabjává lett., atesti kívánságoknak, de az ember, alelki születés által, lelki emberré lesz,⁴³⁴ mert nem követvén az érzékeny-ségeket, se a testi kívánságokat, az Istenhez ragaszkodik alelke, és
35 lelkesé teszi atestet is, a lélek kívánsági alá vetvén azt, a mi a testől születet, test a, mondgya a kristus, ami pedig alélektől születet, a lélek.

⁴³⁴ lesz [Javítás: lett-ből.]

K Miképen leszen meg, az az ujonnan valo születés?

F A kereszttség által lesz meg, ezt hija az ur, vizből, és szent Lélekből valo ujonnan születésnek, mert amidön aviz meg mosá a testet, a szent Lélek is, ugyan akkor meg tisztítja alelket, minden motskaiból, a szent Lélek abban kegyelmit hinti, amelyet a viz jelenti, mert valamint aviz meg mosá atestet, ugy a kegyelem is meg tisztítja alelket, akristus érdemi által⁴³⁵ az Istennek szenteli mind akettöt. abünösből egy igazat tsinál, az ördög fiából, Isten fiává teszi, az ő országának örökösivé, és a kristusnak örökös társává, az Isten olyan modon adhattya lelkét, és kegyelmét az embereknek, amint néki tettzik, az a mód pedig amelyet arra rendelt az Anyaszent egyházban, a kereszttség, ahol avizben mártatnak, az Atyának, a Fiunak és a szent Léleknek nevében, ez ahárom személy egyaránt, [146b:] és egyenlő képen munkáldogya, az ő meg szenteléseket, ebben a szenttségben.

15 K. A kereszttség tellyeségel szükségesé az üdveségre?

F Ezt a szenttséget, mely első atöbbi közöt, köteleség alat tartozik minden ember fel venni, és ez olyan modgya az üdveségnek, a mely tellyeségel szükséges, mivel anélkül akristus mondása szerént, senki az Isten országában nem mehet, amely születést vettünk Ádámtól, avétkesé, és⁴³⁶ az ördög fiáivá téssen minket, és méltoká. az örökké valo kinra, hogy pediglen az⁴³⁷ Isten fiai lehesünk., és az ő országának örökösi, uj teremtet állatoká kel lennünk, meg ujitván magunkot, és ez az ujtás más képen nem lehet, hanem az ujonnan valo születés által, melyet ad ebben aszenttségben, az Anyaszent egyház, mindenkor. a kristus szavait, a magok együgyü, és természet szerént valo értelmek szerént értette, és azért is vegezte el böltsen, hogy még akisdedeket is meg kel keresztelni, meg nyitván nékik a menyeknek kapuját, ahová nem lehet menni akereszttség nélkül,

20 K Mit gondolhatni az olyanok felöl akik halogattyák meg kereszteltetni gyermekeket?

F A kereszttségnek. tellyeségel valo szükséges volta miat, a pásztoroknak, az atyáknak, anyáknak, nagy szorgalmatoságal kellene azt nékik fel adni, mivel az örök kárhozatra tenni gyermekeket, halogatván akereszttséget valamely emberi okból. mint sokan tselekesznek, ez igen nagy vak-[147a:]ság. és örökös gyilkosi léznek gyermekeknek,

⁴³⁵ által [Utána áthúzott vessző.]

⁴³⁶ és [Beszúrás.]

⁴³⁷ az <örökké> Isten fiai

a mi pedig az idős⁴³⁸ embert illeti, ha valósággal meg tér, és az Évangyélium szerint áll, és buzgósággal kívánván a keresztséget, azt fel nem veheti, s' meg hal, az Istentől meg lehet, hogy az ő kívánságát. a szentség helyet el veszi, azt mindenkor hitte az Anyaszentegyház,⁵ hogy a martýrok meg keresztelkedtek⁴³⁹ vérekben és üdvezültek holtok után. ha fel nem vehették is avizel való keresztséget, az olyan meg nem halhat a kristusért, a kinél nintsen akristus lelke. és az irás szerint, *a kik az Isten lelkétől vezetetnek, azok az Isten fia* rom. 8. 14. és közök lehet az Isten országához, ezt kel hinnünk a gyermekek felől is. kik a kristusért halnak meg, valamint ezt hitték mindenkor agyermekek felől, akiket hérodes öletet Bethlehemben,

K. Magyarázd meg nekünk ezeket aszokot, aszél ahová akarja őt fuj.⁴⁴⁰

F Azt akarja ezek által meg értetni, az ur Nicodémusal, hogy abünösnek meg ujulása, és meg igazulása olyan titok, hogy arol. nem az érzékenységek szerint kel itélni, hanem ahítnek világosága szerint, mivel a szent Lélek őt fuj ahová akarja, az ő szentséges sugarlásával. akegyelemel senkinek nem tartoznak, és az Isten azt, tsak, tisztán amaga irgalmaságából adgya, akinek akarja, a mikor akarja és a²⁰ megnyit akar, mondgya a Naziai szent Gergely, halod a szavát a szent Léleknek, és látod külső képen annak erejét, [147b:] és munkáját, amidön látod hogy valamely keresztyén ellene mond magának, ellene áll, rosz hajlandóságának, alázatoságban, és szegénységben áll, de azt nem látod hogy mi indittyta arra, mi végre tselekeszi, sem azt ajót²⁵ amit remél. *de azt nem tudod honnét jöjjön, sem azt hogy hová menyen*, azt nem tudod mi képen megyen alélekben., miképen vezeti, és munkálgodtattya azt. sem azt, hogy mi formában távozik el attól. az ő rendeletlenségiért, és háláadatlanságiért,

K. Mit hánya a szemére akristus. ennek adoktornak.?

³⁰ F Azt hogy mester lévén Izraelben, és tanitván anépet, az irás igazságira. ő maga nem tudgya az ember meg igazulásának titkát. melyet anyiszor meg mondtak a proféták, az üdvezítő ilyen formában beszéle néki, azért hogy meg alázná kevelységét, és tanitványhoz illendő engedelmeségre⁴⁴¹ forditaná ötet. a mely nélkül atitkokban semít meg

⁴³⁸ idős [ö—ó-ból javítva.]

⁴³⁹ <k> meg keresztelkedtek

⁴⁴⁰ [A kéziratban itt nincs aláhúzza az idézet.]

⁴⁴¹ engedelmeségre <d> forditaná

nem foghatnak, amelyeket el rejtí avilági bölttek, és⁴⁴² kevély tudosok⁴⁴³ előtt; és tsak, az alázatosoknak nyilatkoztattya ki, az együgyűeknek hiték könnyűé tévén a mi nehez, meg érteti vélek az igazságokot. a maga hittség pedig atörvény mestereit meg vakittya, és hihetlenné téssen mindent⁴⁴⁴ előttök. mostanában is sokan vannak ollyauok közöttünk, a kik egész élettyeket az irások tanulásában töltik, valamint ez a farisaeus, de akik nem tudgyák valamint [148a:] ő azoknak valóságos értelmét. titkait, és végit, akiis a kristus.

K Mivel bizonyittá azur. mind azt. amit monda néki,

¹⁰ F Mint hogy ez a farisaeus meg vallá hogy ő volna az a mester. akit az Isten küldöt el, mivel anyi jeleket téssen., a kristus is az ő vallásárol felel néki, mondván, *a mit tudunk azt mondgyuk,*⁴⁴⁵ *és mit látunk azt bizonyittjuk. és a mi bizonyosságinkot bé nem veszütek,* mint ha, azt mondaná. egy olyan bizonyáságnak, aki adolgot látta, inkább kel hinni mint másnak, kel tehát nékem hinned, mivel. azt hiszed, hogy az Isten küldöt ungem, a proféták azt mondották néked, amit az Isten parantsolt nékik, hogy mondgyák, de ők azt nem látták amit hirdettek. de én⁴⁴⁶ láttam a mit hirdetek, én mennyei dolgokrol szollok néked, azokat pedig tsak a láthatta aki őtt volt, én pedig őtt voltam., és onnét szálottam le, hogy annak titkait ki nyilatkoztassam. az embereknek, én mennyei mester lévén, onnét hoztam világóságot néked, azt prédikáalom amit őtt láttam. és én, nem tsak Istentől küldetet mester vagyok, hanem még az ő születet⁴⁴⁷ Fia, és hozzája hasonló Isten.

K. A következő szavaival mit akar az ur mondani?

²⁵ [148b:] F Azt akarja, *hogy az Istent senki nem látta, az egyetlen egy szülöt Fiu, aki az Atyának kebelében vagyon. az üsmértette meg velünk* joan I. 18. ő egyszers mind Isten s'ember., ugyan azon személy, öröktől fogva valo Isten, és idötől fogva valo ember. azért el mondhatá, hogy nem tsak ugy volt menyekben mint Isten, hanem még az ember fia is őt volt, mert ugyan az, aki ember fia volt, az, az Isten Fia is volt. ez igy lévén, könnyü ezeket a szokot meg magyarázni. senki fel nem ment menybe, hanem tsak aki le szállot, menyből, az ember

⁴⁴² és <tud> kevély tudosok

⁴⁴³ tudosok [Első o—ö-ből javítva.]

⁴⁴⁴ [Íráshiba:] minden

⁴⁴⁵ [Elírás:] modgyuk,

⁴⁴⁶ de én <m> láttam a mit

⁴⁴⁷ [Javítva: szülötlet-ből.]

fia, ki mennyben vagyon,⁴⁴⁸ mint ha azt mondaná, hogy semmi féle ember nem ment menyekben. hogy őt ki tanullya az Isten titkait, de az Ember Fia. aki veled beszél. őt volt, mert ő magais Isten. és ki tanulhattya az Attyának minden titkait. ő az égből le szállot, de azt el nem hagyta, testben. és lélekben mutatta meg magát eföldön.⁵ a mennyekben⁴⁴⁹ abban nem volt, egy szóval, a midön az ur így beszéle, akor a földön volt mint Ember Fia, és amenyben. mint Isten Fia. mert ugyan azon személy, Isten s'ember volt, egyszer mind.

K Miért olvastatták amái napon ezt az Évangéliumot?

10 F Azért, mert minek utánna az ur meg tanította volna **[149a:]** Nikodemust, akereszttségnek szükséges voltára, akegyelem munkájának, és meg testesülésének titkára, az után, halálának, és kereszttyének titkára tanítottá őtet, és hogy a, mely nagy hasznokot fog szerezni azokban, kik benne hisznek, bizodalomal. *mint Mojses fel magasztalta akigyot apusztában, ugy kel fel magasztaltatni az ember Fiának, hogy minden aki ő benne hiszen., el ne veszen. hanem örök élete légyen,* meg jövendölé néki,⁴⁵⁰ ezen szokal. akeresztben való halálát, amelyre fel kellett emeltetni valamint aréz kigyó, fel emeltetet, az Isten az Izraélitákra. kigyokot botsáta zugolodásokért, akiknek marások olyan volt mint atüz, sokan meg is halának a marásokért, Mojses imádkozék anépért, és az Isten parantsolá néki, hogy egy réz kigyot emeltesen fel., ugy hogy, valakiket akigyó meg mar, tsak arra nézenek hittel, a marásból meggyógyulnak, az a fel emeltetet réz kigyó pedig jelenté a keresztben fel emeltetet kristust. hogy ő reá nézenek minden féle nemzetek, az a kigyó pedig az ördög, a ki, ahalált szerzé az embereknek, annak akigyonak a marása avétek, aréz kigyó, azért emeltetet volt fel a pusztában, hogy a kigyó marásból meggyógyuljanak, a kik arra hittel néztek, és az Ember Fia, akeresztre emeltetet, azért, hogy meggyógyítsa avéteknek sebeiből. mind azokat, kik ahitnek szemivel: őtet tekintvén **[149b:]** hozája folyamodnak. alázatos bizodalomal.

K. A bünösöknek⁴⁵¹ mitsoda hasznot szerez. akristus halálának, és kereszttyének titka?

35 F Azt hogy, senki, aki ameg feszitetet kristusban hiszen elne veszen, hanem örök élete légyen, tsak a hogy, élő, munkálo, és hathatos

⁴⁴⁸ [Az idézet nincs aláhúzva és nem ad forrásmegjelölést.]

⁴⁴⁹ [Íráshiba:] a mennyekben

⁴⁵⁰ néki,<k>

⁴⁵¹ [Íráshiba:] A bünösök,

hittel hígyen. mert nem elég azt hinni hogy a kristus az Isten Fia, hogy a keresztén holt meg, és hogy a mi valtságunkért holt meg, az ördög is hiszi, mondgya szent Jakab. ahít tselekedetét kel művelni, és azt az igazságnak szeretetiért, és az Istenért kel tselekedni, ahittel meg egyező életet kel élni, fel kel feszíteni⁴⁵² atestet. az ő rossz kívánó-
nágival. akristust kel követni, és az üdveséget keresni, meg kel vetni azt, ami arra nem szolgál, vagy ami attól el távoztat, hordozni kel a keresztet. az életnek minden napjaiban. az Évangéliumnak uttyán kel járni mind holtig, az üdveséget,⁴⁵³ és ameg szenteltetést, tsak az ő érdemeiből és minden ható kegyelméből kel várni.

KERESZTELŐ SZENT JÁNOS NAPJÁN

Imádság

oh' Istenünk aki mi érettünk bé töltötted ditsőséget ezt a napot, szent János születésével. adgyad kegyelmedet népednek, hogy bé töltessünk lelki örömet ami urunk. J. k.

[150a:] Epistola

Isai 49. 1.

Hallyátok szigetek, és figyelmezetek távul valo népek, az ur, az Anyám mehétől fogva, hivut engem, mikor az Anyám mehében voluék. meg emlékezet nevről. és tette azén számot, mint az éles kardot, az ő keze árnyékával fedezet bé, engem, és⁴⁵⁴ tett engem, mint a választot nyilat az ő tegzébe rejtett el engem., és mondá nékem, én szolgálom vagy te. Izrael, mert benned ditsekedem., és mondék én, heában munkalkodtam ok nélkül, és hivsagosan emésztettem meg örömet, azokáért az én ítéletem az ural. és az én munkám, az én Istenemel. és most, azt mondgya az ur, az Anyám mehétől fogva szolgálul magának formálván engem., hogy viszá hozam Jákobot ő hozzája. és Izrael egybe nem gyűjtetik, és meg ditsöittetem az⁴⁵⁵ ur szemei

⁴⁵² feszíteni [Első e—fölkött áthúzott vessző.]

⁴⁵³ az üdveséget, az üdveséget, [Fölkösleges ismétlés.]

⁴⁵⁴ és [s—t-ből javítva.] tett

⁴⁵⁵ az <az> ur

előtt., és az én Istenem lett én erősem, és mondá, kevés nékem hogy
szolgám légy a jákob nemzetségének fel állatására., és az Izrael söp-
rejének meg térítésére, imé világoságnak adtalak téged apogányoknak,
hogy üdvezítőm légy, a földnek végső határáig, ezeket mondgya az
5 ur, az Izrael meg váltoja, az ő szente, a meg vetet [150b:] léleknek,
a meg utáltatot nemzetségnek, az urak szolgájának, meg látnak a
királyok, és fel kelnek a fejedelmek, és imádnak az urért; mert hiv,
és az Izrael szentéért, aki téged választot.

Magyarázat

K. Mitsoda szigetek, és távul valo népek azok, a kiknek, aproféta
10 mondgya hogy ötet halgassák, az Isten parantsolattyából?

F Az, apogányokból fel álitot Anyaszent egyház a kik ahitre térte-
nek, és akik üldözéseket szenvedtenek. a kristus nevéért.

K. kiről beszél itt aproféta?

F A kristusrol, szent Hieronimus szerént, akiről azt mondgya,
15 hogy az ur meg emlékezet, és hitta ötet még az Anya méhében, hogy
munkálodgyék avilág üdveségin, ugyan ezt is teszük szent Josefnek
mondot szavai, Gabriel Árkangyalnak, Jésus léssen az ő neve, mert
ő fogja meg szabadítani népét.

K Miért mondgyák azt felölle, hogy az Isten, akristus száját tette,
20 mint az éles kardot.?

F Mert akard, mind vág, mind választ, ugy akristus igéje, kegyelmé-
vel együt, el választtya. az ember szívet. mind attol., valami nem Isten-
hez valo, maga is azt mondgya [151a:] nekünk, hogy nem békeséget
jött hozni, a földre, hanem kardot, és hogy el válasza a fiat, az attyától,
25 és a leányt, az annyától.

K. Az Isten, mi képen fedezte bé ötet, keze árnyékával?

F Mert, szent Hieronimus szerént, az emberi természetnek gyenge-
ségít, melyet az Isten Fia vette magára, bé fedezte. aző mindenható
Istensége, hogy annak az ő ellenségi ne ártassanak, valamint az
30 Angyal mondá a Boldogságos szüznek, *A szent Lélek szál. te reád. és
a magóság bélinek ereje meg árnyékoz téged.*

K Mitsoda értelemel tette el az Isten ötet, mint a választot nyilat?

F Ennek az, az értelme. hogy az ő Istensége el lesz rejtve az ő ember-
sége alatt, valamint anyil ategezben, mind addig valamég, aző szenvedé-
35 sésinek ideje el nem telik.

K. A kristust miért nevezik szolgának. mivel ő az Isten Fia, és hogy ditskedik az ur ő benne.

F Mert ő hasonló lévén az Istenhez, maga magát meg alázza, meg testesüléssel, a szolgának formáját vette magára. és emberré lett, és hogy meg mutassa, hogy nem olyan lesz mint atöbb szolgák, az ur azt mondgya, hogy ditskedik ő benne. mert egész életében azon munkálodik és azért is hal meg, hogy ditsőséget adasson az Attyá-
[151b:]nak, a melyel néki tartoznak

K Miben adta ötet világoságul apogányoknak, és üdvezittöül a földnek, végső határáig?

F Abban, mert azért jöt le, hogy meg világosítsa apogányokat, az igazságnak, és a kegyelemnek világoságával, ugyan ezért is. küldé el Apostolit, predikálni az egész földre, hogy hirdessék az Évangyéliumnak üdveségit

K Magyarázd meg nekünk ezeket aszokot, *meg látnak akirályok, és fel kelnek a fejedelmek, és imadnak az urért*

F A proféta ezékel azt jövendöli, hogy a nagy renden lévök, söt még akirályok is. akik leg inkább ellenzik az Évangyéliumnak tanítását, vegtíre akristushoz jönek, szeretni, és követni fogják. igéjét, kötelességek szerént valo tiszteettel. és imádásál lesznek⁴⁵⁶ az Istenhez, mint örökös urokhoz, és akristushoz, aki elküldetet, hogy a nemzetségek⁴⁵⁷ világosága lenne.

K. Miért olvastattya az Anyaszent egyház ezt a letzkét. keresztelő szent János napján, mivel abetü szerent valo értelemel. itt a kristusrol vagyon a szó.?

F Mert sok olyan dolgok vannak ebben aletzkébe a mellyek szent Jánosra illenek, az Isten meg fogantatása előtt meg üsmértette az ő nevét, olyan volt. mint az éles kard, hathato, és foganatos szavaival, apusztában olyan volt, mint a tegzében el rejtetet nyil. ugyan⁴⁵⁸ őt is [152a:] formálta az Istennek lelke, hogy elől jároja lenne fiának, őt készítette el, amagános étettel. az imádságal, és apenitentziával, a szolgálattyanak hivatallyira, ki hozá tegzéből ezt a nyilat, a midön ki hozá apusztából, és ajordán mellet, hirdeteté véle az igazságot, kemény és hathato szokal; minden féle személyeknek, a népnek. apub-

⁴⁵⁶ lesznek <h> az Istenhez,

⁴⁵⁷ nemzetségek <ura lenne> [<ura> fölé beszúrva, majd törölve:] <vilagosi> világosága lenne.

⁴⁵⁸ [Íráshiba:] ugan

likánusoknak, hadi embereknek, farisaeusoknak, akirályoknak, egy szóval, hogy meg üsmértethese az emberekkel a Messiást, szükséges volt, hogy hozzája hasonlítottson sokakban, és ne csak szóval, hanem életével és tselekedetével is mutassa meg ötet másoknak.

Évangyélium

szent Luk. 1. 57.

- ⁵ Az Ersébet szülésének pedig ideje el telvén fiat szüle, és meg hallák a szomszédi, és rokoni, hogy fel magasztalta az ur az ő irgalmaságát övéle. és örvendeznek vala néki, és lön nyolczad napon. eljövének, hogy környül metélnék agyermeket, és hiják vala azt., az Attya nevére, Zakariásnak, és felevén az anya mondá, semiképen nem. hanem
- ¹⁰ jánosnak hivatatik. és mondának néki, lám senki nintsen, ate rokonságodban a ki enével neveztessek. intének pedig az attyának, kinek akarná hivatadni ötet. és jedző táblát⁴⁵⁰ kérvén irá, mondván, János az ő⁴⁶⁰ neve, és tsudálkoznak minyájan., meg nyilék pedig mind-
[152b:]gyárt a szája, és a nyelve, és szolla, áldván az Istent, és féle-
- ¹⁵ lem lön minden ő szomszédin, és judaeanak minden hegyes tartományiban, ki hirdtetének mind ez igék, és szivekbe vévék minyájan akik hallották vala mondván, véledé ki leszen gyermek. mert az ur keze vala ő véle, és zakariás az ő attya. bé telék szent Lélekel, és profétála⁴⁶¹ mondván, Aldot az ur, Izraelnek Istene, mert meg látogatta,
- ²⁰ és meg váltotta az ő népét.

Magyarázat

K Mitől vagyon hogy az Anyaszent egyház szent Jánosnak születése napját szenteli. atöbb szenteknek pedig holtok napját?

- F Mert sok tsudákal tettzet Istennek ékesíteni az ő születését, azért hogy az emberek inkább bé fogadgyák az ő Fiát, akinek is ő hirdette
- ²⁵ el jövetelét, az atyafiak, és a szomszedságban lévők el mentenek születésére, hogy bizonyági lennének atsudáknak, és azért, hogy annak emlékezete. inkább fent maradna judaeában, egy Angyal jelenté meg

⁴⁵⁰ táblát [l—b-ből javítva.]

⁴⁶⁰ az ő <neve,> neve,

⁴⁶¹ [Elírás:] proféla

K. Mit érdekel az emberek inkább, a melyből való a más
leszete?

F. A mi az egészben, alyan példák bűnéi, melyek homályos
pohár alatt, megfogható fegyverek, és a jelen igenek a megtestesü-
lésben, való jóvácsinálás, az emberek teremtésével, és az Isten
S' ember jóvácsinálás az Annyáront egyházzal, az ő fele-
gyesével.

K. Mit akas mondani a menyasszony óca jokat hel-
lom az én jelenmetem javára?

F. Az Annyáront egyház levén és a menyasszony, az
akarsz mondani a Gyfői fele Gergely perit, valamint
fele párt mondja, hogy az élet az Isten a mi Annyáront
jok feltétele jokat, de az utolsó időben a maga fele
által jokat, helyre v. ebből látjuk hogy az Isten igé-
jének az emberek nemzet megváltásának való fontos
hándólya, elváltatás minőségű, a proféták által hirdette-
tetik, és azután nyilatkoztatás ki a megtestesülés, és
az Evangélium prédikálás által, mivel az Isten ja-
va, melyet a proféták hirdettek, valóban megtestes-
nyilatkoztatás, és azután vágyi bűnösök által, és
az Evangélium ki hirdetésével.

K. Mit mondja a menyasszony, hogy a más vö-
legetny jó ügyében a helyben, által ügyében a hal-

CX.

É. Kereset két kézfesseni moni' az, a mit moni' ottunk?
É. Főnök, hogy a n. jó belekedésről nem a jereséssel van
ke. Éle hisnek jändékájával miveli. Tanonyos lehet abban,
hogy minni' en jó belekedés jésítés, é. homályon, avishod
mivél, a melyekes a megvárakba való jeresés okora. Aug.
16. é. Konti jati C. 9.

É. Kés képrék ezek an utolsó jök. meg lapad an is
hogy a világról meg benned. azgon Jöhaty ne legyen?

É. Jöt jöpiék, hogy a hisnek két ig az gámi jändékun
ad. Jönt Jöhaton jeresés é. kála arunkonak Lami a men
nyei aban. azra jögi' azunk tehát hogy az meg az ho
malyosok a hapon koriszi. azof jövisziny ragy az
emkeri okoskodás, mivél ha az indulat rop. a beleke
desítés is meg malya. Jöt meg az aljankos is, a mel
lyek megvárakban igon jök.

Gloria in Excelsis Deo

az ő fogantatását, az atya, meg némula azért, hogy hitelt nem ada ennek a menyei lélek szavának, szent János még az anyja méhében meg üsméré akis Jésust, és röpöse örömében, az ő neve, a menyekből hozatot le, az ő anyja jövendöle, az atya, szolni kezde, mihent a nevét le írá. és meg jövendölé, hogy az ő fia, a magosság béli profétája lézzen, [153a:] a kristus meg fogja váltani népét, és hatalmas üdvezítő lézzen, a Dávid házában, az Isten, azért tette nevezetése anyi jelek által, ennek a gyermeknek születésit, mert rend kívül valo emberé akará tenni, azért hogy méltó lenne, előljároja lenni Fiának, és hogy, az ő bizonyága, mind fontosab, mind hathatosab lenne,

K.⁴⁶² A szent Ersébet atyafiai, és jó akaroi, miért valának olyan örömben. a fia születésin?

F Azt az örömet. az Isten indittá fel benne, még előre meg éreztetvén vélek, tsak hamar idő mulva, valo születésit az üdvezítőnek, aki ígéletben volt anyi időktől fogvást, és akit várták a sidok, és akinek, elől jároja kelleték lenni ennek agyermeknek, akercsúlyének még mostanában is nagy örömet mutatnak születésin, és az Isten szava bé tellyesedik, meg mondván még előre, az Angyal által, hogy sokan fognak örülni, egyermek születésin, ugyan ezen okh paraoltsolta az Anyaszent egyház, fiainak hogy a mái napnak emlékezetit belső, és lelkiörömszentellyék, ugyan ezt is kériamái napon valo imádságában, de azt nem parantsolta. hogy meg gyalázák valamint sokan tselekeszik a keresztyének közül, világi örömel, tántzal, illeten mulattságokal, a mi még nagyob. babonás tartásokal., nem az ilyen örömet kívánnya az Anyaszent egyház, a mái napon az Istentől.

[153b:] K. Mitsoda uton vezeté Isten ezt a gyermeket. hogy meg szentellye és például adgya az embereknek.?

F Azt az indulatot⁴⁶³ adá beléje, még gyermek korában, hogy apusztában menyen., és távozékel az emberek társaságától, amely oly veszedelmes az ifiaknak, hogy meg tarthassa ártatlanságát, az imádságal, és az Isten törvényéről valo elmékedésel. meg tanit ez a példa minket arra, hogy el távozzunk avilágtól. és azoktól. ami arosz indulatoknak inditoi, leg aláb szível, hogy ha testel ezektől magunkot tellyeséggel nem távoztathattuk. ilyen modon ateremtett állatoktól el távoztathattunk. és az Istenhez kaptsolhattuk magunkot.

K. Az ifiak mitsoda példát és oktatást vehetnek ebből anagy példából?

⁴⁶² K. [P-ből javítva.]

⁴⁶³ indulatot [előtt nagy I-t kezdett írni, de nem fejezte be.]

F Meg tanulhatták ebből mitsoda szükséges hogy meg tarttsák, és vigyáznak szorgalmatosággal. arra a kegyelemre. melyet Isten adott nékik, még gyermeksegekben., azon is kel lenniék.. hogy aza kegyelem nevekedgyék benne, és azért, szeresék amagános életet, kerülylők
5 arosz társaságot, és avétekre vivő alkalmatoságot, a melyben. sokan el vesztik, a kereszttségi ártat-[154a:]lanságokat,⁴⁶⁴ lassanként meg romlanak, és végtire, a rendeletlen indulatokra adgyák magokat, az atyáknak, az anyáknak, és azoknak, kik az ifiak neveltetésekre, rendeltettek, ezekre igen kel vigyázni, mivel rettentő számot adnak erről
10 az utolso napon

K. kitsodák az olyanok mint Zakariás., kik meg némulnak, mert nem hisznek, és tsak akor szolalnak meg mikor hisznek?

F Azok, az olyan lelki némák, kik az imádságban, se az Istennek nem tudnak szollani, se az embereknek olyat a mi lelki hasznokra lehetne.
15 és az Istenhez vezethetné. mert az Istent nem halgattják, minek előtte szollyanak, és belső képen nem hitették el magokal. az üdvéségre valo igazságokat., nem is adatik meg nékik az üdvéségre valo szollás, valamég Zakariást követik. és valamég az ő példájára az Istenben nem hisznek élő hittel, és ötet nem halgattják, de ha engedelmeséggel fogják halgatni az Isten szavát, ahit meg nyitnya szájakot. a melyet
20 bé zárta volt ahitlenség. és hálá adásal. fogják énekelni az ő ditséretit, és hirdetni fogják irtalmaságit.

[154b:] SZENT PÉTER. ÉS SZENT PÁL NAPJÁN.

Imádság

oh' Istenünk. aki meg szentelted ezt a napot. szent Péter, és szent Pál. Apostolidnak halálokal. enged meg Anyaszent egyházadnak, azt
25 a kegyelmet, hogy mindenekben kövesse parantsolatit azoknak, kik abban. leg elsöben. állitották fel avallást, a mi urunk J. k.

Epistola.

act. apos. 12. 1.

Azon időben pedig Hérodés király ki nyujtá kezeit hogy meg sanyargatna némellyeket az Anyaszent egyházból, meg ölé pedig Jakabot a János bátyját, kardal. látván pedig hogy tettzenék a sidoknak, el

⁴⁶⁴ [Javítva: ártatlanságok-ból, ot hozzáírásával.]

tekellő hogy meg fogatná pétert is, valának pedig akovásztalanak napjai, kít midön meg fogot volna, a tömlöztbe tevé. adván ötet négy negyedes vitézeknek, hogy őriznék, husvét után ki akarván ötet hozni a népnek, és péter atömlöztben tartatik vala, az Anyaszent egyháztól pedig szüntelen imádság lészen vala az Istenhez. ő érette, midön pedig ki akarná ötet hozatni Hérodés, azon éjjel péter két vitéz közöt hál vala, két lántzal meg kötöztetve, és az örzök az ajto előtt örzik vala a tömlöztöt. és imé az ur Angyala, melléje álla, és világóság tündöklék ahazban., és meg ütvén apéter oldalát fel költé
¹⁰ ötet, mondván, kely fel gyorsan, és le esének a lán-[155a:]tzok az ő kezeiröl, mondá pedig az Angyal néki, övedzél fel. és vond fel a sarudot, és ugy tselekedék, és mondá néki, edv reád aruhádot és kövess engemet; és ki menván követi vala ötet, és nem tudgya vala, hogy valóságos a mi az Angyal által lészen vala, állitya⁴⁶⁵ vala, pedig,
¹¹ hogy látást látna, által menván, az első, és a második őrizeten, jutának avas kapuhoz, mely avárosra viszen, mely magától meg nyilék nekik, és ki menván, által menének egy utzán, és mingyárt el mene tőle az Angyal. és péter ő magához térvén, mondá, most tudom bizonyal. hogy el küldötte az ur az ő Angyalát, és ki mentet engem a
¹² Herodés kezéböl, és a sidó népnek minden várakozásából.

Magyarázat

K. Mit lehet gondolni a Hérodés tselekedetiröl aki meg öletvén szent Jakabot. szent Pétert is meg fogattya mert látá hogy a tettzenék a sidoknak.?

F Egyebet nem gondolhatni, hanem hogy veszedelmes dolog azt
¹³ a hatalmat. melyet az Istentöl vettek, ő ellene fordítani., azal ahatalomal el rontani országát, igazságát, és vallását, holot azt arra vették, hogy azt terjeszék, és azokat meg tartassák. de söt még eszerént bánni tsak azért, mert a tettzik a gonoszoknak, és az Isten ellenségeinek, mitsoda szükséges még mindgyárt akezetin ellene állani arosznak,
¹⁴ és nem adni magát az igazágtalanságra, azért hogy kedvezenek a hamisaknak, a midön pedig [155b:] egyszer arra adgyák magokot, az után aleg nagyob vétekhez is hozá szoknak, mindent seminek

⁴⁶⁵ [A.m. alítja]

tartanak, és csak könnyen fel áldozák elő meneteleknek, hasznoknak, az emberek életit, és azt a mi leg szenteb avallásban.

K. Szent lukáts miért teszi azt fel, hogy husvétban fogatá meg Hérodés szent pétert?

- ⁵ F Mert abbol meg láttzik, hogy az olyan nagy innepekben fő képen husvétban. az ördög aki ingerli vala ezt a fejdelmet, dühösködik leg inkább az Isten szolgálai ellen. tudván hogy olyan szent napokban., akeresztnek áldozattya, és az üdvezítőnek a vétken valo győzedelme,⁴⁶⁶ ditsőségesen valo fel támadásával, fosztották ki ötet minden hatalmá-
¹⁰ bol, de az ur az ő hamiságát arra tudgya fordítani, hogy mi tisztellyük ezt az áldozatot. és ezt az győzedelmet, és meg szentellyük a mai napon, az egyik Apostolának halálát, és amásikának rabságát.

K. Mire valo, az az okoskodás. és vigyázás a melyel Hérodés meg fogatá szent pétert, és őrizteté ötet.?

- ¹⁵ F A tsak arra valo. hogy abbol meg tanullyuk ezt az igazságot, hogy mennél inkább mesterkedik azon, az emberi okosság, hogy az Isten rendelésit. el ronthassa, annál nagyob fényeséget. mutattya ki, az ő minden hatóságát, valamint ezt láttyuk a szent péter meg szabadulásában, ugyan ezért is mondgya a btsől, *hogy nintsen böltsesség,*
²⁰ *nints okosság, nintsen tanáts, az ur ellen,* prov. 21. 30. a leg hatal- [156a:] masab, és rettentőbb ember, az irás szerént, az Isten kezében tsak olyan mint egy veszö., a melyel meg bünteti azokat, kik ötet meg bántották. vagy is meg próbállya, tisztittya, és meg koronáza szolgálait, és amidön a veszöre szüksége nintsen, atüzben hajttya,

- ²⁵ K. Mit tselekszik vala az Anyaszent egyház. azon idő alat, a még szent péter atömlöztben marada?

- F Szüntelen ajánlya vala az egész Anyaszent egyház imádságit az Istennek, az ő meg szabadulásáért, nintsen is más mód a melyhez
³⁰ folyamodhassunk. nyomoruságinkban, hanem tsak ez, nekünk más fegyverünk. se erönk nintsen, ahivek más modal nem oltalmazhattják az egyház szolgálait, azoktól kik vélek igazágtalanul bánnak, hanem hogy a mennyekben emellyék kezeket, és alázatoságal imadkozanak érettek, annak,⁴⁶⁷ a kezében tarttya ahatalmasok szivét. aki azt ugy fordittya, a mint néki tettzik, az irás szerént, és aki az ő irgalmaságának, és igazágának rendelése szerént bánik minden hatósággal, esze-
³⁵ rént kel tehát tselekednünk mind magunkért, mind atyánk fiaiert,

⁴⁶⁶ győzedelme, [d—g-ből javítva.]

⁴⁶⁷ annak, [ti. aki]

akár mitsoda állapotban legyenek,⁴⁶⁸ alázatosággal, tellyes hittel, és bizodalomal lévén ahoz, aki mindent akarattya szerént tselekeszik a menyekben, és a földön.

K. Az Isten meg tekintée az Anyaszent egyház kérését?

F Igen is meg halgatá tsudálatos képen. a tömlöztbe küldé Angyalát, a ki fel költé álmából szent pétert, [156b:] a kiis két lántzal léven meg lántzolva, két örző közöt feküt, a lantzot'le vévén kezeiről, a tömlöztből ki vezeté. a sok örzők közöt kik a kapun valának, senki ötet nem látá, a vas kapuhoz érkeztvén, a magától meg nyilék.

40 K. Mit jelent ennek a menyei léleknek tselekedete, aki meg szabaddá szent pétert.

F képzeli az Isten segítségit, a melyet adgya, vagy kegyelme, vagy az örző Angyal által, az olyan léleknek, aki a setettségben, és a véték kötelében el alut. az ördög hatalma alatt, ő az ollyat kegyelmével meg világositgya oldalát meg üti, és fel költi álmából, a lántzot rolla le veszi, a mely miat az imádságra kezeit fel nem emelhetta, az ég felé, és azokat ki nem nyujthatta⁴⁶⁹ a szegényeknek valo adásra, és más jó tselekedetekre. ez így lévén, alkalmatosá teszi, abünöst. hogy az ő parantsolatinak uttyain járhason, és az uj emberben öltözék, akoron az ő örző Angyala. kalauzza, és társa lesz néki az üdveségnek uttyában.

K. Az irás miért teszi azt fel, hogy szent péter mind azokat álomnak tulajdonitgya vala?

F Azért hogy meg lássuk mitsoda könnyen munkoálgdya akegyelem⁴⁷⁰ valamely bünösnek meg térésit, el távoztatván rendeletlen szokásitól, amelyekben rabságban volt, és ollyan dolgokat tselekedtet véle, melyek annak, [157a:] előtte lehetetleneknek⁴⁷⁰ tettettek néki, úgy anyira, hogy tsak nem álomnak tulajdonitgya mind azt, valamit magában érez, és nehezen foghattya meg az Istennek hozája valo jószágát, és a segítségit melyet néki ad. vagy maga, vagy az Angyali által, anyi sok hüségtelenségi után. melyekért arra méltatlan volt.,

K Mitsoda oktatást vehetünk mi abból hogy mi formában szabaditá meg Isten Apostolat. ellenségi kezéből?

F Azt, hogy el hitessük magunkal. hogy azok. kik öbenne valóságál⁴⁷⁰ bíznak, anyomoruságban. és a veszedelemben segítségit veszik néki,

⁴⁶⁸ <legyünk> legyenek,

⁴⁶⁹ [Íráshiba:] nyujthatta

⁴⁷⁰ lehetetle<n>eknek

vagy egy, vagy más képen, és a rend szerént valo modal ugy meg szabadithat minket, valamint a tsudák által.

K. Mit tselekedék szent péter, amidön észre véné hogy az Isten szabadította meg atömlöztből, és a Hérodész kezéből

⁵ F Magában szálván, nagy háláado szivel, mondá, most tudom bizonyoson, hogy el küldötte az ur az ő Angyalát, és meg szabadított engem. eszerén⁴⁷¹ kel egy meg tért bünösnek tsudálni hogy az Isten mi modon bánt véle, meg térésében, és meg vallani alázatoságál., hogy meg térése tsak az ő joságától, és minden hatóságától vagyon.
¹⁰ és mint egy el rejtette volt előtte azokat az akadályokat, a melyeket soha meg nem gyözhetne volna., az ur kegyelme nélkül.

[157b:] Évangélium

szent Matth. 16. 13.

Jöve pedig Jésus filep Caesaraeájának részeire, és kérdé a tanítványit mondván, kinek mondgyák lenni az emberek az Ember Fiát, ők pedig mondának, némellyek keresztelő Jánosnak, némellyek pedig.
¹⁵ Ilyésnek, némellyek pedig Jérémiásnak. avagy egynek aproféták közül, felelvén simon péter, te vagy a kristus az élő Isten Fia, felelvén pedig Jésus mondá néki, boldog vagy Simon Jonás fia, mert atest, és avér nem jelentette néked, hanem az Atyám, ki mennyekben vagyon. én is mondom néked hogy te péter vagy, és e köszálon fogom építeni
²⁰ az Anyaszent egyházamat. és a pokol kapui erőt nem vesznek rajta, és néked adom amennyeknek országa koltsait,⁴⁷² és valamit meg kötösz a földön, meg léssen kötözve mennyekben is, és valamit meg oldasz eföldön, meg léssen oldozva mennyekben is.

Magyarázat

²⁵ K. Mi okból kérdezé az ur atanítványitol hogy mit mondanak felölle az emberek. ?

F A bizonyos hogy se nem tudatlanságból., se nem hivalkodásból kérdezé, őket, mivel ő jól tudta hogy mit mondanak felölle, hanem atsak arra valo volt, hogy őket oktathassa, és nekik meg mutathassa, mifor-

⁴⁷¹ [Mikesnél szokatlan alak: *eszerént* helyett.]

⁴⁷² [Javítva: *koltsáiból*; á ékezetét nem törölte.]

mában kel felölle gondolkodni, [158a:] ne hogy a társaság, a melyben véle éltenek, lassanként ugy ne tekintesse ötet vélek. valamint egy más embert, de még azzal a kérdéssel, arrais tzeozot, hogy minket tanitson, az ő Istenségire, és arra, hogy ő volna az a Messiás, akit az Isten el küldöt. üdveségünk munkájára, egyszer mind arra is tanit példájával, hogy ne keresük atitkoknak, és avallás igazságának. tudományit, tsak épen azért, hogy tudosok legyünk, és értelmesekek tartasunk, hanem azért, hogy meg üsmérhesük az Istent, és az kristust az ő Fiát, hogy ötet illendő képen tisztelhesük. és szolgálhasuk, másokal is ötet meg üsmértethesük, és nekik üdveséget nyerhesünk

K. kitsodák azok, akiktől akristus kérdé. hogy mit gondolnának felölle?

F Azok se nem az irás tudo doktorok, se nem a farisaeusok, mivel az ő kevélységek. nem engedte volna meg nekik hogy igazán itéltek volna felölle, a nép téssen ő felölle hamiság nélkül valo egy ügyü itéletet,⁴⁷³ noha ugy itéllyen is mint emberek, ugyan embereknek is nevezé, hogy meg mutassa atanitványinak, hogy az emberi elmének⁴⁷⁴ okosságánál, mélyeb gondolatal kel lenni felölle, hogy meg lehessen ötet üsmérni, és hogy az ő nagyságához illendő gondolattal lehesenek.

K. szent péter mitsoda gondolattal vala felölle.?

F Ő éppen nem ugy itéle felölle mint az emberek, ő meg [158b:] vallá az egész Apostoloknak képekben, hogy az ur, volna a kristus, az Istentől küldetet⁴⁷⁵ Messiás, *Az élő Istenek Fia* és hasonló az Attyához, ezért mondá néki az ur, hogy ő boldog, mivel nem test, se nem avér, hanem a mennyei Atya, maga jelentette meg néki ezt az igazságot. mert a hit, az Istennek nagy ajándékja lévén, minket tellyeséggel valo boldogoká téssen., hogy ha azzal ugy élünk a mint kívántatik, és ha életünket ahoz szabjuk, a mire tanit, etsak Isteni ajándék, ezt az emberektől nem vehettyük, se mi magunknak nem adhattyuk, tanulásunkal., hanem ezt egyedül, a világoságnak Attyától veszük:

K Mitsoda jutalmat igére az ur szent péternek azért hogy meg vallá Istenségit.?

F Péternek, az az, könek nevezé, és meg igeré néki hogy ő léssen fundamentumi köve az⁴⁷⁶ Anyaszent egyháznak, akristus szent pál

⁴⁷³ [Íráshiba:] itélet,

⁴⁷⁴ elmének [l-r-ből javítva.]

⁴⁷⁵ [Íráshiba:] küldedet

⁴⁷⁶ az <Is> Anyaszent egyháznak,

szerént, az Anyaszent egyháznak egyedül való fundámentuma, de arra a fő, és szükséges fundamentumra, ő maga tizenketőt rendel, a kik is szent János látása szerént, a tizen két Apostolok, apoc. 21. 14. azok részesülnek az ő fundámentumiságában, mint olyanok, kik⁵ reája vannak fundáltatva, és építetve. és mint [159a:] első szolgálai, mint első, és élő kövei az épületnek, a melyekre a több kövek., az az, ahivek, vannak tétetve, ezértis mondgya szent pál, hogy ahivek az Apostolok fundámentumira vannak építetve.. efes. 2.20. ezen fundámentumok közöt, első szent péter, mint az Anyaszent egyház egyeségének közepe, de meg válthatatlan atöbitöl, és akitöl meg válthatatlannak atöbbiti. ő egyedül tet vallást atöb Apostoloknak képekben. ezért is mondá néki, mint olyannak. aki a többinek képít viselte. *Erre a köre épitem Anyaszent egyházamat*, ezek az szok azt teszik, erre afundamentumára az Apostoloknak, melynek⁴⁷⁷ te vagy a közepe, építem¹⁰ Anyaszent egyházamat. tudni illik, azoknak társaságát, kik énbennem fognak hinni, és akik az Évangyélium alá vetik magokat, de ezeknek az első köveknek, és azoknak, kik erre tétettek, a fundámentuma akristus, mert ő érdemlette azt meg vére által, az Anyaszent egyháznak, akivel közli a hitet, mely meg világosította, a kegyelmet, mely meg szenteli,¹⁵ és az erőt, mely meg tarttja, és győzhetetlenné teszi,

K. Az ur hogy nevezheté az első Apostolt könek, holot még előre tudta az ő esetét.?

[159b:] F Mert abban az állapottyában tekinté ötöt, amelyben a szent Lélek tette az után, adván néki erőt, és állandóságot, mely²⁵ szükséges volt, aző Apostoli szolgálattyához, és hogy bé tölthesse., a maga nevének értelmét.

K Mit téznek ezek a szók, apokol kapui erőt nem vesznek rajta,⁴⁷⁸ az az, az Anyaszent egyházon

F Azok azt teszik, hogy a pokolnak minden hatalma. tsalárdsága, ereje, soha az Anyaszent egyházat fel nem fordithattya, és soha azon győzedelmet nem vehet, mter ez erős, és meg mozdulhatatlan köre vagyon építve, a mely kő a kristus, a pokolbéli hatalom sokáig üldöztette apogányokal, mostanában is üldözi, a szakadásokal. eretnekségekel, és sok keresztyéneknek. rosz életyekkel., kik gyalázattýára³⁰ vannak, annak aközönséges szent Anyának, de mind soha erőt nem vesznek rajta, mert a kristus tarttja, meg is ígerte hogy tartani fogja,³⁵

⁴⁷⁷ [Íráshiba:] melyne

⁴⁷⁸ [Az idézet nincs aláhúzva.]

és hogy közte lésszen világ végiig, milehet ennél vigasztalob. és mi gyarapithat meg ennél jobban az igazság, és az egyeség szeretetében, hogy ha hitünk vagyon, a szélvész közöt, mely az Anyaszent egyház ellen támad, mind külső, mind belső képen, akristusnak. ígéreti meg⁹⁸ másolhatatlanok, és meg változhatatlanok, és el ítéltettyük, ajövendőt. az el multrol, ed-[160a:]dig mindenkor tartotta, ez⁴⁷⁹ után is meg fogja tartani, hogy ha akarunk részesülni abban az épületben, két Apostolok mondási szerént, élő köveknek kel lennünk, és az épületben tétetni, akristus a mi fundámentumunk, de ő tsak azokat¹⁰⁰ tarttja, akik meg alázák magokat véle együt. kik mindentől el távoznak, és tsak hozzája ragaszkodnak, a kik szenvednek, és szeretik a szegényeket. és a szegénységet, az ő akarattya szerént, el is veti azokat, kik hozzája nem hasonlítanak, és akik nem abban aszándékban,, és igyekezetben munkálódnak mint ő.

¹⁰¹ K. Mit értesz akoltsokon. melyeket ígér szent péternek, és ő benne. az Anyaszent egyháznak. ?

F Értem ahatalmat mely adatik alelkek⁴⁸⁰ igazgatására, és az Istenhez való vezetésre, az ur azokat meny ország koltsainak nevezi, és azokon., a földön lévő Anyaszent egyházat is érti, mert őt álitotta fel¹⁰⁰ országát, a melyet az ő szent Lelke igazgattya, és aki vezérelí alelkeket a pásztorok által, ebből azt kel ki hoznunk, hogy a hatalom, melyet ád szent péternek, és ő benne. az Apostoloknak,, lelki hatalom, a mely tsak arra rendeltet, hogy a meny országban. emellye fel az embereket.

¹⁰⁵ K. Mit ért az ur akötözésen, vagy a meg oldáson valo [160b:] hatalmon?

F Az elsnő érti, a hatalmat, a melyel törvényt⁴⁸¹ szabhatnak, a lelkek igazgatására. és vezérlésére, abünöknek meg tartását. vagy a fel oldozásnak el halasztását, a penitentzia⁴⁸² tartásnak székiben.¹⁰⁰ a midön abünös meg nem változtattya szokásit, és a bünt el nem hagyja, hogy ötet, az Anyaszent egyházból ki tilthassák. és a kebeléből. ki zárhassák, a midön azt meg érdemli, a roszbán valo meg átalakodásáért, vagy botsánatot, a midön a szükséges, hogy viszá tehesék az Anyaszent egyháznak egyeségében, azokat, kik attól el rekesztettek,¹⁰⁵ volt, és hogy tegyenek azokrol az akadályokrol., melyek a meny ország-

⁴⁷⁹ ez [e—fölött áthúzott vessző.]

⁴⁸⁰ alelkek [Szóvégi k—d-ből javítva.]

⁴⁸¹ [Íráshiba:] törvény

⁴⁸² [Íráshiba, sorvégi elválasztásnál:] peniten- tartásnak

ban valo menetelt meg gátohattyák, azon hatalomnak erejével, melyet akristus adot pásztorinak, de hogy viszá ne éllyenek ezen két hatalomal., az üdvezítő akarattya ellen. az Évangéliumban adatot szabot rendet kel követni tellyeségel, és azokat. a mellyeket az Anyaszent egyház hagyot a Conciliumokban., és a szent Atyákáltal, mivel nints olyan ember akár mely hatalmas légyen is, aki fel óldozhason egy olyan⁴⁸³ bünöst, aki vétkiben meg marad, aki valóságal meg nem tért,⁴⁸⁴ se abban a szándékban nintsen. hogy penitentiáát tartson, se hogy meg kötözhesen. egy olyan igazat, aki Isten elöt nintsen meg kötözve, hogy pediglen lehesen ítéletet tenni ezen [161a:] két dologrol, mindeneket jól meg kel tekinteni, meg kel abünösnek maga viselésit, és igyekezett különösön visgálni. és arrol az Évangélium tanítása szerént itélni, különbözést kel tenni a bél pokloságok közöt, és a léleknek sok féle nyavalyái közöt, meg kel üsmérni, meg kel üsmérni⁴⁸⁵ az orvoságokat, a melyek anyavalyákhoz illendök, és azokat ugy osztogatni kinek kinek, szükségüheez, és készületihez képest, a dolgot jól meg tudván ugy kel az ítéletet ki mondani, vagy az oldozásra, vagy a kötözésre.

K. Mitsoda gondolatot adhat az elménkben, látván⁴⁸⁶ mely nagy hatalmat adot akristus az egyházi szolgainak?

F Egy felöl tsendeségben térszi az, az igaz, és a félénk lelkeket, és az igazán meg tért alázasos bünösököt, a fel oldoztatásokért, de más felöl rettegni kel azért, az olyan bünösöknek, kik ellene nem mondanak vétkeknek, és⁴⁸⁷ rettegni kel. az ítélettöl. melyet ellenek mondanak, mivel annak az ítéletnek anyi ereje vagyon, mint ha az égböl jött volna alá, ahol a meg erősítettik a kristus mondása szerént.

[161b:] SARLOS BOLDOG ASZSZONY NAPJÁN

Imádság

Adgyad szüntelen valo segittségedet. Anyaszent egyházadnak, és tisztisd meg kebelében lévő fiaidot, oh' irgalmas Isten, aki Mária méhében lévén meg szentelted Ersébet méhében lévő Jánost, kérünk tégedet Etc.⁴⁸⁸

⁴⁸³ olyan <embert> bünöst,

⁴⁸⁴ tért, [é—a-ból javítva.]

⁴⁸⁵ meg kel üsmérni, meg kel üsmérni az orvoságokat, [Így, ismételve.]

⁴⁸⁶ látván [l—m-ből javítva.]

⁴⁸⁷ <és> és [Törlés a sor végén.]

⁴⁸⁸ [Rövidítésjel:] &

Az én szerelmesem szava, imé ö jö ugrálván ahegyeken, által ugordván⁴⁸⁹ ahalmokot, hasonló az én szerelmesem avad ketskéhez, és a szarvasok fiához, imé ö ami falunk mellet⁴⁹⁰ áll, nézvné az ablakok által, nézdegelvén arostélyok által, imé az én szerelmesem szól nékem, kely fel. siess én szeretöm, én galambom, én szépem, és jőj el. mert már atél el mult. a zápor eső el ment, és el távozot, virágok láttattanak a mi földünkön, a szőlő metzésnek ideje el jött, a gerlitze szava hallatot a mi földünkön, a fige fa, el hozta első gyümoltsit, a virágozo szőlők ki eresztettek illattyokot. kely fel én szeretöm, én szépem, és jőj el. én galambom, a kö szikla lyukaiban., a gyep⁴⁹¹ hasadekjában. mutasd meg nékem az⁴⁹² ortzádöt, zengjen ate szozatod afüleimben mert ate szozatod édes, és az ortzád ékes.⁴⁹³

[162a:] Magyarázat

K. Mitsoda az énekek éneke, a melyből valo a mái letzke?

F A mind egészen olyan példa beszéd, mely homályos szok alat, magában foglallya. az Isteni igének a meg testesülesben. valo szövetségít, az emberi természetel., és az Isten s'ember szövetségít a Anyaszent egyházal. az ő szent jegyesével,

K. Mit akar mondani a meny aszszony ezen szokal. hallom az én szerelmesem szavát?⁴⁹⁴

F Az Anyaszent egyház lévén ez a meny aszszony, azt akarja mondani a Nyssai szent Gergely szerént, valamit szent pál mondot, hogy az előtt az Isten a mi Atyainknak sok féle képen szollot., de az utolsó időkben a maga Fia által szollot. hebr. I. l. ebből láttyuk. hogy az Isten igéjének. az emberi nemzet meg váltására valo szenttséges szándékja, elcinte mindgyárt, a profétak által hirdettet ki, és az

⁴⁸⁹ [A.m. ugorván.]

⁴⁹⁰ [Káldinál: meget]

⁴⁹¹ gyep [e— fölött áthúzott vessző.]

⁴⁹² az <ország> ortzádöt,

⁴⁹³ édes. [Így, ékes helyett; ld. alább is.]

⁴⁹⁴ [Az idézet nincs aláhúzva.]

után nyilatkoztatot ki a meg testesülés,⁴⁹⁵ az Évangyélium, predikálása által, mivel az Isten szava, melyet a proféták hirdettek, valóságilag meg bizonyítatot, a krisztus, és atánitványi tsuda tételeivel. és az Évangyélium ki hirdetésivel.

⁵ K. Miért mondgya a meny aszszony, hogy a⁴⁹⁶ a völegény jö ugrálván a hegyeken, által ugordván a hal-[162b:]mokat, mitsoda hegyek és és halmok azok, ?

F szent Ambrus szerént, az égből le szállot, a Mária méhében, abbol a szenttséges méhből, az istáloban, az istalobol., a jordán vizeben.,
¹⁰ hogy ót meg kereszteltessék, a jordánbol. akálvaria hegyére, és a kereszt-re ment, a keresztrol le szállot, a koporsoban. és a koporsobol., ismét fel ment menyekben

K Miért hasonlitatik a krisztus avad ketskéhez, és a szarvashoz. ?

F Mert mondgya szent Ambrus, tsudálatosan meg mutatta magában
¹⁵ a természetet. melyet adot azokban az állatokban, akiknek egy ügyüségéről azt mondgyák hogy a midön el nem szalathatnak azok előtt, kik őket kergetik, hozájok adgyák magokat. így az ur is. mondgya ez a szent Atya, mint ha nem tudta volna a veszedelmet amelyben volt, asidok közti elegyítette magát. a kik azt keresték hogy a törben
²⁰ ejthessék ötöt, és judást maga mellé vette, mint ha nem üsmérte volna, a ki is árulásával ugy mondván. az ellenségi töriben ejté ötöt.

K. Mit tésznek ezek a szók, a fal meget áll?

F Azt tészik szent Gergely pápa szerént, hogy az Isten Fia, testet vévén magára, az ő Istenségit el fedezte az a test, és az ő szenttséges
²⁵ emberi természetét. melyet jelente a fal. [163a:] és a mely mellé,⁴⁹⁷ el rejtezik valaki, e szerént pedig az emberi gyengeségre valo nézve tselekedék, a mely nem tekinthette volna az ő Istenséginek fényességit, és ki mondhatatlan nagyságát, hogy ha ezeket el nem fedezte volna előtte. azért hogy homályosítsa nagy fényességit. emberi testben⁴⁹⁸
³⁰ mutatta meg magát előtte, mint valamely felhőben., a melyen által. tsak anyi fényesség látzot. a menyit az emberi gyengeség el szenvedtetet. erre valo nézve, el mondhatni, hogy valamit tselekedet az emberek előtt nagy dolgot, azt az emberi test fala meget valo rejtékben tselekedte.

⁴⁹⁵ testesülés, <és> [Törlés a sor végén.]

⁴⁹⁶ a <me> völegény

⁴⁹⁷ [Nyilván: *megé* (mögé) helyett.]

⁴⁹⁸ <emberi> emberi testben [Törlés a sor végén.]

K. Mit jelent atavasz, mely atélután következet, a zápor eső, mely el távozott, és azok avirágok, és gyümölsők. melyekről a vő legény beszél?

F A tavasz jelenti azt a tsudálatosan valo meg változását, és ujulását az egész világnak, amidőn az idő bé telvén, amint szent pál mondgya. az Isten el küldé egyetlen egy Fiát, hogy meg változtassa színét avilágnak, és hogy ki vegye az embereket abból akemény⁴⁹⁹ időből, az az, az ördög rabságából, melyet jelenti atél, és tegye őket abban akedves időben, tudni illik, a meg szabadulásban, melyet jelenti atavasz, azápor esők, jelentik azokat a veszedelmes rendeletlenségit arosz [163b:] kívánságnak,⁵⁰⁰ és tisztátalanságnak, melyek meg szüntek az Isten Fia meg testesülésekor., avirágok, és gyümölsők, jelentik. ajó erköltsőköt, és ajó tselekedeteket, melyek azok után következtek.

K. Miért mondgya az irás, hogy a gérlitze. szava hallatot, ami földünkben.?

F Mert mondgya szent Agoston. meg találta amaga fészkit, az a fészek pedig az Anyaszent egyház, atisztaság háza, melyet jelenti a gerlitze.

K. Mitsoda virágozó szőlők azok, melyek ki eresztették illattyokot.?

F Azok, apogányokból fel állítatott Anyaszent egyházak, akik jó erköltsőköt virágoztak, és elszélyeztették a kristus nevének jó illattyát,

K Mit tésznek a vő legénynek ezek aszavai a meny aszszonyhoz, mutasd meg nékem ortzádót, zengjen ate szozatod füleimben, mert ate szozatod édes, és az ortzád ékes?⁵⁰¹

F olyan mint ha ezeket mondaná néki, ideje immár hogy ate ortzád. fedezetlen légyen, és el vegyed rolla, a jelentéseknek ruháját; és atörvénynek árnyékit, és hogy ate szozatod, az egész világra ki hassék. az Évangélium predikálásával, mivel ate szozatod olyan édes, hogy a kik oly boldogok lehetnek, hogy halhattyák, gyönyörűséggel [164a:] és engedelmeséggel. fogják halgatni, és ate ortzád olyan ékes, hogy boldogok kik anyoknak üsmérhetnek. és gyönyörködni fognak szépségedben, az ur. azért beszéle így az Anyaszent egyháznak, azó jegyesének, mert sok ideig marada el rejtve, akevés számu, patriárkák, proféták, és atöb ó törvény béli igazak között, és bé volt fedezve, a profetiáknak, figuraival, és példa beszédivel.

⁴⁹⁹ akemény <ki> időből,

⁵⁰⁰ kívánság<ok>nak,

⁵⁰¹ édes? [Vö. 493 jegyzet; alább helyesen: *ékes*]

Fel kelvén pedig Mária azokban az⁵⁰² napokban, el mene ahegyes tartományba. siettségel. a juda városában. és bé mene a Zakariás házában és köszönté Ersébetet, és lön, hogy hallá Ersébet. a Mária köszöntesit, röpöse a magzat az ő méhében, és bé telék Ersébet⁵ szent Lélekel. és nagy szoval fel kiáltá. és mondá. áldot vagy te az aszszony állatok közöt, és áldot ate méhednek gyümöltse, és honnét vagyon ez nékem, hogy az én uram annya én hozám jöjjön, mert imé ahogy ate köszöntésed szava lön az én füleimben., örömel röpöse a magzat az én méhemben, és boldog vagy aki hittél mert bé tellyesed-¹⁰ nek azok, mellyek néked mondatlak az urtol., és mondá Mária.. magasztallya az én lelkem az urat. és örvendezet az én lelkem, az én üdvezítő Istenemben.

Magyarázat

K Mire tanit minket a szent szüz. szent Ersébetet való látogatásával. ?

¹⁵ [164b:] F Meg mutattya példájával, hogy mentől több kegyelmit veszük Istennek. annal nagyobb alázatosággal kel lennünk ő előtt, és az emberek előtt., ez a szent szüz, mihent Isten anyyává lett, noha-fellyeb való volt Ersébetnél, látogatására indula. ámbár oly ritkán szokot volt is ki menni házából, és siettségel mene hogy rokonának²⁰ szolgálhason, meg alázván magát. a meg testesült igével, a kit méhében hordozot, e szerént kellene magokot meg alázni akeresztyéneknek, a komunióban. mivel az üdvezítő meg aláza magát ebben a szentségben. más képen félő, hogy komunio nekik inkább ne ártson, mint használlyon.

²⁵ K. Mitsoda elmével fogadá szent Ersébet ezt a látogatást?

F Igen nagy örömel fogadá. és nagy boldogságnak tartá. hogy az Istennek annya, méltoztatnék hozzája menni, ebből azt tanulhattuk, hogy a szent asztalhoz, belső örömel kel járulnunk, de elegendy légyen tisztelettel való félelemel., meg tekintvén., hogy mitsoda véghetetlen³⁰ különbség vagyon. a mi szívünknek tisztátalansága,⁵⁰³ és meg romlása közöt, és az ő örökös tisztasága közöt, vagy is inkább, a mi semi voltunk, és aző véghetetlen Felsége közöt.

⁵⁰² azokban az <idokb> napokban,

⁵⁰³ [Íráshiba:] tisztátalan,

K. Mit tanulhatunk mi ebből a szent látogatásból.?

F Azt tanulhattuk, hogy minden látogatásunknak elégyen a formája, hogy minden látogatásunknak indítója, a felebaráti szeretet légyen. akikhez megyünk. azokhoz el vigyük [165a:] a kristust, és a mi beszélgetésink., szentek, épületre valók, és hasznosok legyenek.

K. Mellyek azok alátogatások a mellyeknek a felebaráti szeretet az indítója?

F Azok, a mellyeket csak azért tselekeszük,⁵⁰⁴ hogy meg tarttsuk a felebaráti egyeséget, a mely egyeség. nem volna tartos, nélkül a külső barátság mutatás nélkül. vagy azért, hogy felebaratunknak lelki, vagy világi hasznára lehesünk, mert az olyan látogatások a mellyek csak a hir hallásért, idő töltésért,⁵⁰⁵ és a mulattságért vannak, az olyanoknak⁵⁰⁶ nintsen közi a felebaráti szeretettel.

K. Mitsoda fogatkozások vannak rend szerént atársalkodásokban.?

F Leg elsöben is az idő vesztés. a sok ember szollás, trágár beszédek, taufságok. hizelkedések. haszontalan ditséreték, ditselkedések, a mértékletlen ital, egy szóval a száz féle hejában valóság melyet ót mondanak,

K. Mit tanulhatunk a szent szüznek ezekből a szavaiból. Magasztallya az én lelkem az urat, és örvendezet az én lelkem, az én üdvezítő Istenemben.⁵⁰⁷

F Azt tanulhattuk, hogy nagy alázatos háláadásal kel vennünk, az Istennek. bennünk valo kegyelmét. és nagy örömel érezük az ő szeretetének indulatit. mert mi tselekeszi a szívnek örömét, hanem az, ha azt birja a mit szeret; az Isteni szeretet tehát kezdete annak az örökös jó. birtokának, de azt meg kel tekinteni, hogy a Boldogság szüz, nem hogy magának tulajdonítaná az Isten ajándékot, de azokért, minden ditsoséget, és ditsére-[165b:]tet ad néki, hogy mi is eszerént tselekedgyünk, mivel a mit tölle veszünk, azt néki visza kel adni, hogy hadd tarttsa meg szívünkben a mit oda tett, ez így lévén, mennél több jokat veszünk tölle, annál szegényebbeknek kel lennünk lelkünkben.⁵⁰⁸ és szívünkben, meg üsmervén magunkban, hogy mindent tölle veszünk, és mindennek viszá kel menni, mint kut fejéhez.

V É G E

⁵⁰⁴ tselekeszük., [ü—i-ből javítva.]

⁵⁰⁵ <és> idő töltésért, és

⁵⁰⁶ olyanoknak [nak: ragot utólag írta a szóhoz: *ollyanok.nak*]

⁵⁰⁷ [Az idézet nincs aláhúzva.]

⁵⁰⁸ <s> lelkünkben. és szívünkben,

11. Rákóczi egykori kertjei és földjei a tengerparttal

12. Rákóczi újjáépített rodostói ebédőpalotája

AZ ÉPISTOLÁKNAK
és
AZ EVANGELIUMOKNAK

Esztendő által valo Vasárnapokra és
leg fővebb Innepekre rendeltetett Kér-
désekkel és feleletekkel valo Magya-
razattya.

NEGYEDIK SZAKASZ

Pűnkósd után valo hatodik
Vasárnaptól fogvást Advent
első Vasárnapig.

[1b: üres] [2a:] ENNEK AKÖNYVNEK TÁBLÁJA²

[α] hasáb:]

pünkösöd után valo 6dik vasárnapon — —	1 [3a]
pünkösöd után valo 7dik va. —	9 [7a]
pünkösöd után valo 8dik va. —	23 [14a]
pünkösöd után valo 9dik va. —	37 [21a]
pünkösöd után valo 10dik va.	49 [27a]
pünkösöd után valo 11dik va.	61 [33a]
pünkösöd után valo 12dik va	70 [37b]
pünkösöd után valo 13dik va.	82 [43b]
kántor szeredáján — —	92 [48b]
kántor péntekin. — —	104 [54b]
kántor szombattján. — —	115 [60a]
pünkösöd után valo 14dik va.	125 [65a]
pünkösöd után valo 15dik va —	138 [71b]
pünkösöd után valo 16dik va	154 [79b]
pünkösöd után valo 17dik va	166 [85b]
pünkösöd után valo 18dik va	178 [91b]
pünkösöd után valo 19dik va	186 [95b]
pünkösöd után valo 20dik va	198 [101b]
pünkösöd után valo 21dik va	207 [106a]
pünkösöd után valo 22dik va.	215 [111a]
pünkösöd után valo 23dik va	223 [115a]

[β] hasáb:]

pünkösöd után valo utolso va	233 [120a]
------------------------------	------------

A szentek Innepein

szent M: Magdolna —	I [126a]
szent Jakab Apostol.	VI [128b]

*[A címlap lehet hogy idegen kéz írása, nem Mikesé.]

² [A felsorolást két hasábra írta, mint az előző három szakasz esetében.]

ur színe változása —	XIII [132a]
szent Iórintz — —	XX [135b]
Nagy Boldog Aszszony —	XXVIII [139b]
szent Bertalan —	XL [145b]
kis Aszszony. — —	XLIX [150a]
szent Máthé — —	LIX [155a]
szent Mihály —	LXX [160b]
szent Simon. és Judás —	LXXVIII [164b]
Minden szentek, —	LXXXIV [167b]
A halottak napján —	XCVIII [174b]
szent Márton — —	CIV [177b]

[2b: üres] [3a:] Esztendő által valo vasárnapokra, és legg fővebb Innepekre rendeltetett Epistolaknak, és Evangyéliumoknak, kérdé-
mekel, és feleletekel³ valo magyarázattya.

PÜNKÖSD UTÁN VALO 6^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

Minden jó erköltsöknek Istene, akitől származik avalóságos jó,
híntted sziveinkben szent nevednek szeretetét, és gyarapíts meg
minket abban a gondolatba. melyet avallás ád, ugy hogy foganatosá
tévén azt a jót, melyet belénk adtz, meg is tarttsad azt ajót, fel ger-
jesztvén bennünk, az áitatoságnak buzgoságát, ami urunk. J. k.

Epistola.

Szent pál. rom 6. 3.

Nem tudgyatoké, hogy valakik meg kereszteltettünk a kristus Jésus-
ban, az ő halálában kereszteltettünk meg, mert el temettettünk véle
együt akereszttség által ahalálban, hogy a mint akristus fel támadot
halottaiból. az Attyának ditsősége által. ugy mi is az életnek ujsá-
gában járjunk, mert ha bé oltattunk az ő halálának hasonlatosága
szerént, a fel támadásban is ugy leszünk, azt tudván hogy a [3b:] mi
régí emberünk, véle egyetemben meg feszitetett, hogy el rontassék
abűnnek teste. és többé ne szolgáljunk abűnnek, mert aki meg holt,
meg igazult a büntől, ha pedig meg holtunk akristusal. hiszük:
hogy együt is élünk akristusal., tudván hogy a kristus halottaiból
fel támadván, már meg nem hal., ahalál többé őrajta nem uralkodik,
mert hogy meg holt abűnnek, egyszer holt meg,; hogy pedig él, az
Istennek él, így állítsátok ti is magatokat, meg holtaknak abűnnek,
élőknek pedig az Istennek, a mi urunk Jésus kristus által.

³ feleletek<nek>el [el <nek> fölé írva.]

K. Mitsoda a krisztusban. és az ő halálában valo kereszttség?

F A krisztusban valo kereszttség a. hogy meg legyünk keresztelkedve. azon kereszttséggel. amelyet rendelt, hogy ő benne hidgyünk, ő hozzá ragaszkodgyunk, és véle meg egyesüllyünk, az ő halálában
 5 valo kereszttség a. hogy meg halyunk avéteknek, valamint ő meg holt, az Ádám életének, valamint szent pál mondgya, *el temettettünk véle együt, akereszttség által, ahalálban.* mert a kereszttség előnkben adgya az ő halálát, és el temetésit, valamint hogy ő holtan szállot akoporsóban, és elevenen jöt ki abból., ugy az ember is akereszttség-
 10 nek vizében, bünösön mégyen, és abból ki kél mint igaz, és Isten fia, ugyan ezt is jelentette az előtt, akereszttségnek Ceremoniája, a midön egészen avizben meritették azt, akit kereszteltek, [4a:] és onnét mindgyárt ki vonták, a véteknek meg halni a, hogy azt el hagyuk,⁴ annak ellene mondgyunk, meg menekedgyünk a vétek birodalma
 15 alól. valamint hogy a krisztus fel támadván, el hagyá halando⁵ életét, és meg szabadult ahalál birodalma alól.

K. Mit téznek ezek a szók, a mint akrisztus fel támadot, az Atyának ditsősége által, ugy mi is ez életnek ujságában járjunk?

F Ezek a szok azt teszik, hogy valamint akrisztus halottaiból fel
 20 támadot, ugy mint ember, az Atyának hatalmával, és hogy tölle, ditsőséges, tsendes, szenvedhetetlen. és halhatatlan életet vett, mi is meg halván a véteknek, a kereszttség által, új életbe kel járnunk, a mely anyira különbözék a vétek, és az ő ember élettyétől, valamint a fel támadot krisztus élettye különbözék az ő halandó élettyétől,
 25 egy soval. az uj életben valo járás, nem más, hanem hogy az igasságban., a felebarati szeretetben, és Istenesen élyünk, és hogy többé ne más igazgassa szándekinkot, beszédinket, és tselekedetinket, hanem az Isten törvénye, és az ő akarattya, és az ő lelke légyen élete életünknek, és így nem követtyük többé, az ő ember akarattját,
 30 hanem az ujjét, aki is akrisztus.

K. Magyarázd meg nekünk ezeket aszókót, mert ha bé oltattunk az ő halálának hasonlatosága szerént, a fel támadásában is ugy leszünk, ?⁶

F Ezek a szók meg mutattyák hogy akrisztusal meg testesültünk akereszttség által, és ő belé oltattunk szoros egyesé-[4b:]gel, valamint

⁴ hagyuk, [Javitva: *higyükből.*]

⁵ halando [*o*— fölözt áthúzott vessző.]

⁶ [Az idézet nincs aláhúzva.]

az oltó ág, afájában, hogy egy test legyünk ö véle, valamint az óltó ág, hogy a fájától veszen életet, a melyben oltatott, ugy mi is akristusban oltatván, és tagjaivá lévén, az ő lelkével kel élünk, ugy hogy, ha részt veszünk, szenvedésiben és halálában, meg ölvén magunkban a vétket, és atesti kívánságokat, apenitentzia tarto és⁷ sanyaru étellel, aző fel támadásában is részünk lészen.

K kitsoda az az, ó ember akiről szent pál mondgya hogy fel feszitetet akristusai.?

F Az. arendeletlen természet, aroszra valo hajlandóságunk, amely velünk ateremtő helyet. ateremtet állatot szereteti, és avilági dolgokhoz kaptsol. efeszitetet fel tehát a kristusai, aki is abünös testhez. hasonló testet vévén magára, a mi büneinkel együt akeresztre feszítette, meg érdemelvén nekünk halálával a kegyelmet. hogy avétek ellen álhassunk, valamint hogy a fel feszitetet senem mozoghat, ¹⁰ senem mivelhet, ugy a rosz kívánság,⁸ amely nem egyéb, hanem a bennünk lévő rosz hajlandóság, meg zaboláztatván kegyelmének erejével, ne légyen többé se mozgása, se tselekedete, a melyekel a vétekre vihessen minket, és az Istentől el válaszon.

K Mitsoda az a bün és abünnek teste. a melyről szól az Apostol.

¹⁰ F A nem más, hanem ugyan azon rosz kívánság, mely [5a:] büntetése az első ember vétkeinek, emagában nem vétek, hanem akor vétek, mikor ennek engednek, erre hajlanak, és követik indulatit, ez a vétektől jö, mondgya, atridentinumi gyűlés, ezt a keresztség le nem ronttya, az Isten azt bennünk meg hagyta. azért, hogy szüntelen az ellen hartzolván, győzedelmet is vegyünk rajta, akristus kegyelmével, szent pál ezt bün testének nevezi. mert sok féle rosz hajlandóságokból áll, a melyek, minden vétkeknek magjai, azt mondgya tehát. *hogy az ó ember fel feszitetet, hogy el rontassék abünnek teste, és többé ne szolgállyunk abünnek,* az az, hogy magunkban meg ölyük⁹ a tisztátalanságot, és atöb vétkeket, melyek annak tagjai, ugyan ezt is tselekeszik amidön el hagyák azoknak tselekedetit, ha azokat meg utállják, az Istenhez valo szeretettből, és azokért eleget tésznek, apenitentzia tartásal.

K. Mit tésznek ezek a a szók, aki meg holt, meg igazult a bünnek.?

¹⁰ F Azt. teszük, hogy a ki meg holt rosz kívánságinak, és avilágnak, a meg igazult, valamint egy meg holt rab, nintsen már az ura hatalma

⁷ és és [Sorvégen és sor elején.]

⁸ kívánság, <nak.>

⁹ [Ékezethiba:] olyük

alat, ugy egy olyan keresztyén, aki meg holt a vétéknek, akeresztszég által, meg szabadult, az ördög, és avétek rabságából., mind végig is kel meg maradni abban a szabadulásban, mert meg halván, valamint akristus meg holt, élni is kel néki a kristusal, mivel akristus fel támadot, és többé meg nem hal, minékünk sem kel tehát viszá térnünk abünre, az után hogy annak ellene mondottunk, nem is kel annak többé szivünkben **[5b:]** uralkodni, ezért is mondgya szent pál, hogy a kristus egyszer holt meg abünért, mert magára vette volt, a bünért valo büntetést, hogy azt el töröllye, és hogy alolla az embereket fel szabadittsa, de most élvén, az Istennek áll, Isteni étlettel., és az ö élete örökös lészen.

K. Az Apostol miért akarja hogy magunkot ugy tekéntsük mint meg holtakat avéteknek., és mint élöket az Istennek a kristusban, ?

F Azt akarja még egyszer¹⁰ meg mutatni, hogy ez után nem kel a vétéknek, és arosz kivánságnak uralkodni, mi bennünk, és többé rendeletlen kivánsági alá ne vessen., meg menekedvén egyszer hatalma alol, minden szándékinkot és tselekedetinket az Isten ditsőségire kel szentelnünk, és egyedül ö nékie élnünk, álhatatoságal kaptolván magunkot hozzája, de ezt akristusban vihettyük végben, aki is ami fejünk. és közben járonk, akiben oltattunk, és a kiben vagyon ami életünk.

Évangyélium

szent Mark. 8. 1.

Azokban a napokban midön ismég sok sereg volna. és nem volna mit enniek, egybe híván atanitványokat, mondá nékik, szanom a sereget. mert imé már harmad napja. hogy velem vannak, és nints mit enniek, és ha éhen botsátom el őket, házokhoz, el fogyatkoznak az uton, mert némellyek közüllök meszünen jöttek, és felelének néki az ö tanitványi, honnét elégitheti meg ezeket valaki kenyerekkel it apusztában, és kérdé őket, hány kenyerek¹¹ vagyon. **[6a:]** hét, mondának néki, és parantsolá aseregnek, hogy le telepednék a földön, és végén a hét kenyeret. halágot adván. meg szegé, és adá atanitványinak, hogy eleikbe tennék. és a sereg eleibe tevék, kevés halatskajok is vala. azokat is meg áldá, és eleikbe hagyá tenni. és evének, és

¹⁰ egyszer [g — hosszú f-ből javítva.]

¹¹ kenyerek [Javitva: kenyereket-ből.]

meg elégedének, és a meg maradot hulladékokból hét kosárt szedének fel., valának pedig akik ettek vala, ugy mint négy ezeren, és el bhotsátá őket.

Magyarázat.

K. Mit tanulhatunk a mái Évangéliumban lévő népnek példájából?

F 1. Azt tanulhattuk, hogy mitsoda buzgo indulattal. kellene keresnünk akristust, és mind azt, valami avallásra, és ami kötelességre oktathatna. 2. az a példa szemünkre hánya a mi lágyságunkot,¹² amelyel meg tsökenünk mihent valamely akadályt látunk azüdvesség uttyában, 3 erre apéldára valo nézve, nagyob bátorságal. és álhatatoságal kellene járnunk azüdvesség uttyában, és nagy örömel, mivel ez a nép akristust kísérvén, harmad napig tsak ötet halgatta, nem gondolkodván atesti szükségékről, és tsak a lelki szükségékről foglalatostkodván, a fáradságot anyira szenvedék, hogy tsak nem el fogyatkoznának, hol találhatni hasonló keresztyéneket ezekhez a sidokhoz.? menyin vannak kik aleg kiseb alkalmatlanságtól is tartanak, és tsak hamar el vesztik minden kedvetek

K. kitsodák azok, akikhez az ur, leg több szánakodásal vagyon.?

[6b:] F Azok akik meszünen térnek viszá, tudni illik., akik minek utána sokáig maradtanak volna a vétekben. és arosz szokásokban, az Istenhez viszá térnek, az ilyeneknek, sokal többet kel szenvedni, és munkálodni, mint sem másoknak, és több szükségek¹³ is vagyon a segittségre, de bizodalmok is lehet, a midön akegyelemnek indulattyát érzik szivekben. és fel indittyá benne az akaratot, akristushoz valo meg térésre, és remélhetik hogy a mit el kezdet benne, el is végezi, mi lehet nekik, nagyob vigasztalásokra, mint ezek akegyes szók, *szánom anépet, ha éhen¹⁴ bhotsátom el őket házokhoz, el fogyatkoznak az uton, mert némellyek közüllök. meszünen jöttek*, ezek aszók, meg bizonyittyák, hogy mitsoda jóságal veti reájok irtalmas tekéntetít, hogy meg segittse őket, el fogyatkozásokban. és gyengeségekben.

K. Mit jelent ahét kenyér. meg szaporitásának nagy tsudája?

F Jelenti azt a nagy tsudát. a melyel munkálodik akristus. a hivekben, akiket táplállya belső képen. amaga lelkének titkoson

¹² lágyságunkot, [u—i-ből javítva.]

¹³ <segittségek> szükségek [Beszúrás a törlés fölött.]

¹⁴ éhen [h — javítva.]

valo erejével, azt is akarja, hogy szüntelen tsudálljuk, az ő kegyelmének el fogyhatatlan gazdagságát, amely mind azokban akik az Istené, azokat a jókót mivelik, a melyeket ők mivelik, és amely, a maga munkáiban., magát, veghetetlen képen meg szaporította, és változtatta, ugyan ezért is tartozunk néki örökös hálá adással, mivel kegyelme nélkül semi jót nem tselekedhetnénk, de azzal nintsen nekünk semi se lehetetlen, se nehéz.

[7a:] K. Mit jelent ahét kenyér., a mely bőséggel elegendő volt, az egész sereg táplálására?

10 F Jelenti a szent Léleknek hét ajándékát, a melyek bőséggel táplálják. lelki eledel. az egész világra el terjedtet fogadot fiaikat, ahét kenyérnek ki osztogatása. a melyeket akristus a népnek ki osztogató, nem maga, hanem az Apostoli által, jelenti vilgosan. azt a függést, a melyben akarja hogy legyenek ahivek. az egyházi szolgálkól.,
15 és apásztori hatalomtól, akik által is osztogattya ki szolgálainak, az ő kegyelmének, és beszédének kenyérét. és attól igen tarthatunk, hogy érdemetleneké ne tegyük magunkot, ehez az Isteni eledelhez, és hogy éhen. el ne veszünk, hogy ha hiven meg nem maradunk ebben a függésben. és ha alelki eledelt másut keresük, és nem a magunk plébániájában.
20

PÜNKÖSD UTÁN VALÓ 7^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság

oh' Istenünk akinek rendelése. meg nem tsalatkozik, igazgatásában, kérünk tégedet alázasosággal, hogy távoztasd el töllünk, mind azt, a mi nekünk árthatna, és ad meg mind azt, a mi nekünk hasznos. ami urunk. J. k.

Epistola.

szent pál. rom. 6. 19

25 Ember szerént mondom, ati testeteknek erőtlenségéért, mert amit adtátok ati tagjaitokat atisztátalanságnak szolgálattára, és ahamiságnak ahamiságra, ugy adgyátok [7b:] most ati tagjaitokat. az igazságnak szolgálattára, ameg szenteltetésre, mert midön abűnnek szolgálai voltatok, szabadosok az igazságtól, mitsoda gyümölsötök
30 volt. azért akor azokban, a melyeket most szégyenletek, mert azok-

nak vége ahalál, most pedig meg szabadítatván, abüntől, az Isten szolgálai lévén pedig, gyümölcstőlök vagyon a meg szenteltetésre, véteket pedig az örök élet, mert abűnnek zoldgya ahalál, az Isten malasztya pedig azörök élet, a mi urunk Jézus kristusban.

Magyarázat

⁸ K. Honnét jö az a testi gyengesség, amelyre az Apostol vigyáz, amidön hivatalunkra oktat?

F. A testnek gyengésege, atestnek meg romlásától vagyon, aki is oly igen meg romlot, avétektől fogvást, hogy az embert mint egy erővel viszi aföldi dolgok felé, aki inkább áll, atest, és érzékenységek ¹⁰ kivánsági szerént, mint sem a lélek kivánsági szerént, a rosztat tselekeszi, melyet nem akarja, és ajót nem tselekeszi, amelyet akarná.

K. Mitsoda értelemel mondgya az Apostol, hogy emberi mód szerént szól, ami testi gyengességünkért?

F. Mert nem kényszeríti ahiveket mind arra, amire kényszerithetné, ¹² mivel meg elégszik azzal, hogy tsak anyit tselekedgyenek, az Istenért, amenyit tselekedtek avilágért, és anyit az igazságért, amenyit ahamiságért, mint ha lehetne [8a:] valami hasonlítást teni aközöt, a mivel az Istennek tartoznak, és amit azö ellenségiért tselekesznek, atehát akeresztyéni aitasóságnak leg aláb valo gradusa, hogy az Istent hasonlo hűségel, és buzgoságal szolgállyák, valamint azvilágot, szolgállyák, ugyadgyák tagjokot az igazságra, valamint azt adták ahamiságra, és atisztátalanságra, mind azon által, tsak ez is ritka mostanában, de mit lehet többet tselekedni Istenért, mint az, amit a világot szeretök tselekesznek a világért,? azt lehet tselekedni, hogy készek legyünk ¹⁴ mindent el veszteni, és mindent szenvedni, söt még életünket is fel áldozni avallásért, és az Isteni szolgálatért,; ezt rend szerént nem tselekeszik avilágért, és avétekért, mivel kitsoda akarna. vétket tselekedni, ha bizonyoson tudná, hogy mindgyárt el veszti minden jóságát, vagy életét, az Istenért, és avallásért pediglen, sok számu martyrumok elvesztették jóságokot, és életeket, ugyan eszerént is készek tselekedni mind azok, kik azon igyekeznek hogy meg nyerhesék akeresztyéni tekélleteséget.

K. Véteké a mindenkor, a midön valaki atisztátalanságra, és ahamiságra adgya tagjait, nem történhetiké ameg, hogy az indulatnak ¹⁶ nebesége olyan, hogy az el ragadgya erővel gondolatlanul, és szabadság nélkül.

F Az első indulat, mely meg előzi az okoságot, ma-[8b:]gában nem véték, mert a nintsen hatalmunkban., hanem ha, a mi azt okozhattya, mivel, példának okáért, aki azon nem igyekezik amenyiben azal tartozik, hogy rossz indulatit. meg zaboláza, vétkes azért az első
 5 indulatért, mivel a fel nem indult volna benne, ha magára vigyázot volna, és ha az ellen állot volna, számot is ád az első indulatokért az olyan, aki meg részegszik, és akinek abor el veszi azeszét, mivel olyan sok rossz dolgokat tselekeszik részeg korában,¹⁵ a melyekért vétkes léssen Isten előtt, aki vétkezni nem akar, el kerüli az alkal-
 10 matoságot, a ki aveszedelmet szereti, mondgya abólts. el is vész abban, az első indulat tehát magában nem vétkes, hogy ha arra se okot, se alkalmatoságot nem adnak, de ezeken kívül vétkes, mert az elmének magára kel vigyázni, és az akaratnak. ellene kel állani az indulatnak, mihent valamely tagunkal segittyük azt a rendeletlen
 15 indulatot, már az, nem első indulat, véték nélkül meg sem lehet, szent Thamás tanítása szerént, példának okáért, a soha sem szabad hogy a kézel segittsük aharagot, akár mely hirtelen valo légyen is a, hogy valakit meg ölyünk, hogy lopjunk, hogy valakivel rosszul bányunk, se hogy eleget tegyünk valamely [9a:] rendeletlen kívánságnak,¹⁶
 20 se hogy a szemet olyanra fordítsuk. a mi kísérhetne, sefüleinket arosz beszédek halgatására, se nyelvünket, hogy valakit meg szollyunk, vagy szidgyunk, és így atöbbi, mivel akár mely nagy légyen is az első indulat, de mind ezek tilalmasok, az Apostol azt hagyta nékünk, hogy meg ne engedgyük avétek uralkodását, az az, arosz kívánságét,
 25 ami halando testünkben, és hogy ne engedelmeskedgyünk arendeletlen kívánságoknak. rom. 6. 12.

K. Miért nem szabad avétekre adni tagjainkot?

F Mert akereztszég által. akristus tagjaivá lettünk, az Apostol szerént, és a szent Léleknek templomivá, az Isten vérin váltattunk meg,
 30 nem vagyunk tehát mi magunké, hogy azt tselekedhesük testünkkel, és tagjainkal., amit akarjuk, mind azok, az Istennek szenteltettek, ebben a szenttségben, I cor. 6. 15. 19. 20. azért szoros kötelességel. tartozunk az Istent ditsöíteni, és azon Apostol szerént, ötöt testünkben, és lelkünkben hordozni, mivel mindenik az övé, hogy ha másra,
 35 és nem erre avégre élünk atestel. és atagokal. a rendeletlenségre,, és a vétekre. tzelezunk.

¹⁵ korában, [b — g-ből javítva.]

¹⁶ [Ékezethiba:] kívánságnak,

K. Hogy kel az igazságra adni atagokat.?

F ugy hogy azokal. tsak az Évangyelium szerént kel élni, kövesük akeresztyéni jó erköltsöket, és mivellyük ajó tselekedeteket, példának okáért. arosz kivánság arra inge-[9b:]rel. hogy valamely személyre tisztátalanságra vivő tekinteteket vessék, az Évangyelium ezt nekünk tilttya, ha szemeimet arra a személyre vetem, eszközi léznek avéteknek, hogy ha pedig el fordítom rola, akoron azokat az igazságra adom, atöbb tagok felöl is hasonlot mondhatni, mindennek kel engedelmeskedni akristusnak, mert mindent meg váltot, és hogy minden néki szenteltetett.

K. Miért mondgya szent pál, hogy szolgálja lévén a véteknek, szabadok vagyunk az igazság iránt, és hogy meg szabadulván avétektől. az Isten, és az igazság szolgáljává lettünk.? rom. 6. 18.

F Mert az ember nem azért teremtetet, hogy senkitől ne függjön., hanem hogy szolgálja lenne az Istennek. az ő örökös urának, és teremlőjének, ha pedig ő tölle nem akar fuggeni, avéteknek rabjává léssen. és annak a teremtet állatnak, akinek szeretete uralkodik benne, két urnak pedig nem lehet szolgálni. se egyszers mind nem engedelmeskedhetik, atest, és alélek törvényének, aki egy alá vettetet, nem lehet hogy a másik alat is legyen. ellenben pedig aki avétek alol meg szabadult, az Isten, és az igazság szolgáljává lett, mivel azért mond ellene avéteknek, hogy az Istennek engedelmeskedhesék és ötet szolgálhasa, követvén akeresztyéni igazságot, [10a:] valóságos szabadság az Istent szolgálni, mivel ötet, tiszta szeretettel szolgállyák, és nem másért. hanem tsak magáért, ő is az egyedül valo jó, és jutalom. mivel egy régi szent Atya szerént, az Isteni szolgálat uralkodás. az is avalóságos¹⁷ szabadság., a midön szeretettel szolgállya valaki az örökös urát, tsalárd szabadság, a világot, a testet, és az ördögöt szolgálni, mert ezek olyan kegyetlen urak, akik azért kívánnak rajtunk uralkodni, hogy el veszessenek.

K. Mik követik. a véteknek valo szolgálatot.?

F Annak gyümöltse az Apostol szerént, az otsmányság: és agyalázat, és annak vége ahalál, és az örökös halál, egy valóságos¹⁸ meg lért bünös, szégyenli ha esziben jut, vétkeinek¹⁹ tselekedetit, hát még amidön abban el vala merülve, mit vett abbol egyebet magának, hanem gyalázatot, az olyan tselekedetért, amelytől irtoznak, ajó

¹⁷ avalóságos <szereket> szabadság.,

¹⁸ valóságos [l javítva k-ból?]

¹⁹ [Sorvégen:] vét- [új sor elején:] vétkeinek

erkölsüek,²⁰ annak vége ahalál, de az örökös halál, mert az Isten örökös életünk lévén. avétek mely tőlle el távoztat, az örökös halálra vett minket, hogy ha penitentiát nem tartunk.

K. Mik követik az igasságot?

⁵ F. Annak gyümölte atisztelet, az öröm, melyet okozza. az Isteni szeretet. a jó lelki üsméretnek nyugodalma, [10b:] és annak vége az örökké való²¹ élet, amely abból áll, hogy az Istent tekéletes szeretettel szeresük, és ötet örökösön birhasuk, ez az örök élet. az irás szerint, jutalma a jó tselekedeteknek, mind azon által, az Apostol azt
¹⁰ mondgya, hogy az, az Isten kegyelme, és ajándékja, mivel a jó tselekedetek melyek azt meg érdemlik, az Istennek irgalmasága, és kegyelmének²² ajandéki, aki meg koronáza ajándékit, mondgya szent Agoston. amidön meg koronáza érdeminket,

K. Miért mondgya szent pál, hogy a halál soldgya avéteknek?

¹⁵ F. Mert akik avéteknek szolgálják, és annak hamiságára adgyák magokat, nem olyanok mint a soldosok kik akirályokat szolgállyák. hogy töllök soldot vévén, élhesenek, mivel avétek gyalázattal, és veszedelmes halálal fizet azoknak, kik ötet szolgálják, meg öli lelküket, el távoztatván azokat az Istentől. a ki avaságos élet, meg öli
²⁰ a testeket, mivel avétek, oka, aléléknek, atestől való meg válásának, és az egész embert meg öli az örökké való halálra vetvén lelkét és testét.

Evangyélium.

szent Matth. 7. 15.

Ójátok magatokat, ahamis profétaktól, kik hoz-[11a:]zátok juhok ruháiban jönnek, belől pedig, ragadozo farkasok, az ő gyümölsökről
²⁵ üsmeritek meg őket, vallyon szedneké atövisekről szöllöket, vagy az bojtorjánokrol fűgéket, így minden jó fa, jó gyümölsöket terem, agonosz fa, pedig gonosz gyümölsöket²³ terem. nem teremhet a jó fa gonosz gyümölsöket, sem agonosz fa jó gyümölsöket nem teremhet. minden fa, amely jó gyümölsöt nem hoz, ki vágattatik, és atüzre
³⁰ vettetik, azokáért, az ő gyümölsökről üsmeritek meg őket, nem

²⁰ erkölsüek, [Szóvégi e — k-ból javítva.]

²¹ való <halál,> élet,

²² kegyelmének [nek: utólag beírva, az é ékezetével együtt: kegyelmé, nek]

²³ gyümölsöket [g — t-ből javítva.] terem.

minden aki mondgya nékem, uram, uram, megyen menyeknek orszá-
gában, hanem aki az Atyám akarattját tselekeszi, aki mennyekben
vaygon., ameyen mennyeknek országába.

Magyarázat

⁶ K. kitsodák azok ahamis proféták, akiktől parantsollya²⁴ az ur,
hoggy ójuk magunkot, ?

⁷ F Azok, kik eretnekségeket kezdenek, kik hamis szín alat el válnak
az Anyaszent egyháztól, és az óllyanok, kik az Anyaszent egyházban
lévén, hamisan igazgattyák alelkeket, az elsők szines igazságal, és²⁵
reformálásal fedezik bé magokot, az utolsok, akülső áitatoság alá
¹⁰ rejtik magokot, amely tsa-[11b:]landó, és a mely, az ördög keleptzé-
jiben ejti alelkeket, ezekről szól akristus, hogy ajuhok bőriben öltöz-
nek, szent pál is ezeket, szépen le írja, amidön azt hagyja ahivek-
nek, *hoggy vigyázanak azokra, kik viszá vonásokot, és boitránkozásokat*
szerveznek, atudományon kívül, amelyet tanultak, és távozanak el azoktól,
¹³ *mert effélek akristusnak nem szolgálnak, hanem az ő hasoknak, és az édes*
beszédekkel, és áldásokal. el hitetik az ártatlanok sziveit, rom. 16. 17.
18. az ur az illyeneket nevezi ragadozo farkasoknak. mert mindenik,
a maga modgya szerént, el ragadgya, akristus nyájából valo juhokot,
hoggy azokot maga mellé vevén, amaga részire hodittsa,

¹⁶ K. Mitsoda. a szokások, az illyen hamis igazgatoknak, vagy direk-
toroknak, ?

¹⁷ F A hoggy, emberi okoskodásal., és elmével. másokot el áltassanak,
azal, hoggy a széllyeseb, és alkalmasab. uton is lehet üdvezülni, hoggy
nem tartoznak, oly szoros, és nehéz utat követni, hoggy atsak atekél-
²⁰ leteségre valo tanáts, hoggy az Évangyéliumi tudományokot, melyek
oly nehezeknek tettzenek, lehet más képen magyarázni, egy szoval.
hoggy mindeneket üdvezithessenek, az üdveséget, könyebbé akarják
tenni, akristusnak mondása ellen. aki azt mondgya, hoggy kevesen.
vannak, akik üd-[12a:]vezülnek, kevesen talállják meg, az üdve-
²³ ségnek uttyát, hoggy²⁶ kel annak igen igyekezni, aki a szoros kapun
akar bé menni, mivel aszéllyes útt, aveszedelemnek uttya, evégre

²⁴ [Sorvégen:] pa [új sor elején:] parantsollya

²⁵ <fedezik bé> és reformálásal fedezik bé

²⁶ <hoggy> hoggy [Törlés a sor végén.]

is akarja.²⁷ hogy az olyanoknak beszédgyektől ojuk magunkot, kik ezeket ellenkezőt tanítanak.

K. Miről akarja hogy meg üsmérjük mind az egyikét, mind amásikát, ?

⁵ F két jelt ád, melyekről meg lehet őket üsmérni, az első a, hogy az olyanok magoktól jönnek, nem az Isten küldi őket, valamint avasóságos pásztorokat küldi. az eretnekek nem küldettek. se rend szerint, mert nem az Anyaszent egyházból valok, és hogy successiojok nintsen. az Apostoloktól fogvást, az ő idejekig. se rend kívül, mivel
¹⁰ azt meg nem bizonyithatták., se a jelek, se aproféták²⁸ által., a második jel a, hogy meg lehet üsmérni mind egyikét, mind a másikat tselekedetekből, valamint a fát gyümölséről, ha kép mutatok, sokáig el nem titkolhatták magokot., ameg romlot sziv hamar ki mutattya magát, akevélység. nagyra vágyás, fősvénység, irigység, amásokon
¹⁵ való uralkodás, és más egyéb ilyen természet, mely az olyanokban szokot lenni, ki mutattya magát, ha egyszer nem, mászor, magok viselésében, meg üsmérhetni még őket, aző uj dolgokot²⁹ való tanításokrol., ameg gazdagulásra [12b:] való igyekezetekről. arról. hogy a nagy renden lévőeknek, és agazdagoknak, kedveket keresik, és több
²⁰ ilyen effélékről.

K Mit ért az ur, a jó, és arosz fán ?

F Meg láthattjuk az ur beszédiből. aki azt akarja hogy kövesük a jó pásztorokat, és ójuk magunkot a roszaktól. és hogy ezeket meg üsmérhetjük tselekedetekről, valamint a fát gyümölséről, mert
²⁵ minden jó fa jó gyümölsöt terem, így egy valóságos pasztor, akinek igaság vagyon lelkében, és szeretet szivében. olyan mint egy jó fa, a mely jó gyümölsöt hoz, és nem hozhat roszat, se magában, se másokban., mind addig valamég az igaságot, és a szeretetet követi, ellenben pedig egy hamis pásztor, akinek elméjiben atévelygés, és a
³⁰ világi tudomány vagyon, és sziviben arosz kívánság, a magához való szeretet, és anagyra vágyás, rosz gyümölsét hozza. és jót nem hozhat, se magának. mind addig valamég elméje, és szive szerint áll, se másoknak, kik ötet halgatták, és követik.

K. Nem leheté ezt minnyájan akeresztyénekreis magyarázni,

³⁵ F Igen is lehet, vagy jó, vagy rosz fa, minden keresztyén, a szerint, amint már az elméjiben vagyon az igaság, vagy a hamiság, és a sziv-

²⁷ evégre is akarja. <evégre is akarja.>

²⁸ aproféták [á — é-ből javítva.]

²⁹ [Javítva: dolgokrolból.]

ben, az Isteni, vagy a magához való szeretet, **[13a:]** az első szent Agoston szerint, gyükere minden jónak, és a másika, szent pál. szerint, minden gonosznak agyükere, mindenik meg üsmérteti tehát magát, amaga tselekedeteiből, és maga viselésiből, könnyen meg üsmérhetik hogy mitsoda indulatból munkálodik. és mitsoda szeretet ural-
4 kodik szívében, ha jóé, vagy rossz fa.

K Mit tesznek ezek a szók, *minden fa, mely nem hoz jó gyümölsöt, ki vágattatik, és a tűzre vettetik.*?

F Azt teszik, hogy nem elegendő az üdveségre., hogy rószat ne
10 tselekedgyünk, hogy külső, otromba, és otsmány vétekben ne esünk, hanem jót kel tselekedni, ajó tselekedeteknek gyümölsét kel hozni, és az Évangélium tanítása szerint kel élni, aki ezt nem tselekeszi, bizonyára az örökké való tűzre vettetik, ha szinte más rószat nem tselekedet volna is, hanem hogy a maga rendének, és hivataljának
14 gyümölsét nem hozta, és keresztyéni munkákat nem tselekedet, a gyümölsstelen fát, szintén úgy ki vágják és meg égetik, valamint arosz gyümölsöt hozó fát, jó tselekedetek nélkül nem lehet részesülni az örökös jutalmakban, igen nagy tévelygés volna azt gondolni magunkban, hogy azok nélkül lehet üdvezülni. tsak a szenttségekhez
16 járullyunk, némelykor, ahit ágazattya, hogy a hit jó tselekedetek nélkül meg holt, meg holt hittel, és jó tselekedetek nélkül. **[13b:]** a menyeknek országában bé nem lehet menni, mivel szent jakab, szerint, az ördögökis hisznek, és hogy szent Agoston, az Isteni szeretet nélkül való hitet, ördögi hitnek nevezi.

K. Mind azoknak, akiknek jó szándékjok, és jó gondolattyok vagyon, akik az Istenről sokat beszélnek, és hoszas imádságokat mondanak, üdvezülneké?

F Mind ezek nem elegendők az üdveségre, *mind azok mondgya akristus, akik nékem azt mondgyák, uram, uram, nem mennek bé azért, amenyeknek országába.* az üdveséget, nem a sok beszédért, és a jószándékért nyerik el. azt az egész életünkben való jó tselekedetünkkel keresni, egy szoval a menyei Atyának akarattyát kel követni, mivel tsak azok mennek menyekbe, akik azt követik, sőt még azok is kik jövendöltek, tsudákat tettek, ördögököt üztek, oda bé nem
18 mehettek, hogy ha tsak az ő akarattyát nem követték, hogy pedighen részünk lehesen abban a menyei örökségben. szükséges, hogy egész életünk, tselekedetünk, minden magunk viselése meg egyezék az ő akarattyával.

Imádság.

kérünk uram. tölts bé minket lelkedel. a mely minket a jónak gondolattýára, és tselekedetére vezesen, mert mint hogy lehetetlen nekünk, te nálad nélkül maradnunk, mindenkor a te akaratod szerint élhessünk. ami urunk. J. k.

Epistola.

szent pál. rom. 8. 12.

- ⁵ Azokáért atyám fiai. adosok vagyunk nem atestnek, hogy atest szerént élyünk, mert ha atest szerént éltek, meg haltok, hapedig lélekel atest tselekedetit meg öldöklitek, éltek, mert valakik az Isten lelkétől vezetetnek, azok az Isten fiai, mert nem vettétek a szolgálát lelkét, ismég a félelemben. hanem a fogadot fiak lelkét vettétek,
¹⁰ a melyben kiálttyuk. Abba, (atyánk). mert ő maga alélek bizonytságot téezen a mi lelkünknek hogy az Isten fiai vagyunk, ha pedig fiai, örökösi is. az Istennek örökösi ugyan. a kristusnak pedig örökös társai, de ugy ha együt szenvedünk, hogy együt meg is ditsöitessünk

Magyarázat

- K. Miért mondgya az Apostol. hogy nem vagyunk adosok a testnek,
¹⁵ nek, hogy atest szerént élyünk, tartozunké hát mi annak valami másal:

- [14b:] F Mint hogy két részből állunk, testből. és lélekből, és hogy atest egyik része lévén létünknek, mi annak valamiben tartozunk, de nem mindenben, tartozunk arra gondot viselni. azt táplálni,
²⁰ a menyiben lehet, az ő természet szerént valo rendiben. azért hogy eszközül légyen a léleeknek, a keresztyeni jó erköltsök végben vitelebe. de nem hogy tartoznánk néki hajlandosági szerént élni, és engedelmeskedni rendeletlen kivánságinak, de söt tartozunk azok ellen állani, azokat meg zabolázni, sanyargatni, és azokat keményen bálni,
²⁵ követvén szent pált, és atöbb szenteket. hogy atestet, alélek engedelmesége alá vessük. mint szolgáját, egy szoval Isten fiaivá lettünk.

ne légyünk többé avétek szolgálai, hogy atest szerént élyünk,³⁰ az igazságnak pedig szolgálai lévén, tsak az Isten lelkének igazgatásit kövesük ez után.

K. Miért mondgya az Apostol. hogy azok meg hálnak. a kik test szerént élnek?

F Mert avétektől fogvást. atestnek minden hajlandosági, meg romlottak, azért azokat követvén, és azoknak engedelmeskedvén, a test, aléleknek ura lészen, az után avétekben valo esése miat. az örökös halálra adgya magát, atesten. az Apostol., nem tsak a testi vétkeket adgya magát, atesten. az Apostol., nem tsak a testi vétkeket érti, hanem közönségesen mind azokat³¹ a rosra való hajlandoságokat. is, a melyeket a vétek hagyot ater-[15a:]mészetben, de söt még alelki vétkeket is, ugy mint akevélységet, irigységet, a magunkhoz való szeretetet, a nagyra való vágyást, azért az Apostol. mondása szerént, testi lenni, és az ember szerént jární, mind egy. 2. Cor. 3. 3.

K. Mit kel tselekedni. hogy a kegyelemnek élettyével élhesünk,?

F El kel fogyasztani aléleket, atestnek rosz kivánságait, és tselekedetit, mert valamint hogy. ahalál büntetése atest szerént valo életnek, az élet, jutalma, alélek szerént valo életnek, és azoknak, kik aléleket. ellene állanak, atest rosz kivánságinak, az a lélek pedig, az Istennek lelke, aki szeretetét hinti szívünkben, ezzel is lehet ellene állani, és meg gyözni rosz kivánságinkot. mert egyedül ez is olthattya el azokat bennünk.

K. AMidön³² a szentlélek igazgattya az Isten fiait, a nem a szabadság ellen valóé,?

F A nem hogy a szabadság ellen valo volna, nem hogy azt meg gyengittené, de söt még neveli, és erősíti, azt, soha az ember nem szabadgyab, mint mikor meg válván avétek szolgálattyától. magát egészen az Istennek adgya, és a jót tellyes, és tekéletes akarattal taelekeszi, ugyan azt is miveli, a midön az Isten lelkétől. igazgattatik, mert ugyan azon lélek szeretetvén, és akartatván véle ajót, olyan tiszta, [15b:] és gyözedelmes gyönyörüséget is hint szívében, amely meg vettvén véle ameg romlot testet,³³ az igazságot kedvessé tészí

³⁰ ne légyünk többé a <test>vétek szolgálai, hogy <avétek szolgálai legyünk> atest szerént élyünk, [vétek: <test> fölé írva; atest: <avétek> fölött.]

³¹ azokat [Javitva: azokraból.]

³² AMidön [A-t utólag írta M elé.]

³³ [Íráshiba:] testest,

elotte, és meg érezteti véle, hogy mely kedves az ur, és hogy mitsoda hasznos ötöt szolgálni.

K.³⁴ Az Isten lelke igazgatván az embert, ő tehát nem munkálodik, ?

F Távul légyen az ilyen gondolat tollünk, sőt még azért igazgat-
5 tatik hogy munkálodgyék. mondgya szent Agoston. a szent lélek munkálodik benne, és munkálkodtattya ötöt, ugy hogy a munka egészen az Isten lelkétől vagyon, és egészen az embertől, az egyikétől mint az első októl, amásikától, mint a második októl, vallyá meg tehát az ember, hogy az Isten lelke igazgattya, és vezéreli. arra, hogy
10 jól élyen szabadságával, egy betegnek. mind lába, mind keze vagyon. de ezeknek ugy veszi hasznát. ha meg segittik, avétek után az emberi szabadság néki meg maradot, de beteg lévén, szükséges hogy az Isten meg gyógyittsa, és munkálodgya benne, szent pál szerént. az akaratot, és atselekedetet, hogy munkálodhasék, és jót tselekedhessék.

15 K. Az embernek szabadsága nem elegendő tehát arra hogy jót tselekedhessék ?

F A hit ágazattya, hogy nem elegendő, evolt a pelágiá-[16a:]nusok tévelygése, arra elegendő hogy vétkezhesék, és magát el veszeshese, mivel anyira el erőtlenedet, és meg romlot, a vétek által, hogy jót nem tselekedhetik. még azt nem is akarhattya, akristus kegyelme nélkül., azt sem kel gondolnunk., hogy arra a segittsége tsak anyiban vagyon szükségse, hogy a jót könnyebben és tekéltesebben követhesse, ez is még a pélagianusok tanítása volt, a melyet kárhottatta az Anyaszent egyház, ez a segittség tehát néki tellyeséggel szükséges, mivel szent
20 Agoston szerént, amidön akristus azt mondá. az Apostolinak, és ő ennek az egész Anyaszent egyháznak, *Én nálam nélkül semit sem tselekedhetek*, azt nem mondá hogy tsak kevés dolgot tselekedhettek, vagy hogy a jót nehezen tselekedhetitek, hanem tellyeséggel mondá hogy nálam nélkül semit sem tselekedhettek.

30 K. Mit ért az ur, a szolgálat lelkén, és a fogadot fiak lelkén ?

F Érti szent Agoston szerént, magát az Isten lelkét, a ki magát meg különböztetvén, az ő böltseséginék rendelésihez képest,³⁵ némellyekben. félelmet ölt, másokban szeretetet, ugyan ezt a szent lelket is nevezik az Isten ujjának, a mely írta az ó törvényt akő táblákra, hogy meg
35 mutassa, hogy a félelem által írta az Izraéliták szívében, akiknek, a köhöz hasonló kemény szívek vala, ugyan az is írja az uj törvényt

³⁴ K [F.-ből javítva.]

³⁵ rende(lése szerént.)lésihez képest,

a szeretet által a keresztyének szívében, a kikben fel gerjeszti szeretetét.

[16b:] K A büntetéstől való félelem nem rossz tehát?

F Rossz nem lehet magában, mivel a szent Lélektől származik. ³⁶ alkít az írás félelem lelkének nevezi, mind természet szerént való, ³⁶ mind igazságos az Isten haragjától, és boszu állásától félni, de a nem elegendő abünös meg igazulására, az Isten, és az igazság szeretete nélkül, mivel az egyedül meg nem változtattya a szívet, és szolgálkátészen, hanem a szeretet változtattya azt meg, és a tészen Isten ¹⁰ fiaivá, ugyan ezért is mondgya az. Apostol, hogy *nem vettük a szolgálkát lelkét, hogy még félelemben éljünk, hanem a fogadot fiak lelkét*, az az, hogy az Isten minket fiainak fogadván, akersztségben, a szent Lélek által, melyet szíveinkbe³⁷ öntötte, azért már nem ugy kel néki engedelmeskeni, és szolgálni, mint szolgálknak, és tsak félelemből, mint arabok,³⁸ kik a vétket nem gyűlölik, akik tsak avétékért való büntetéstől félnek, hanem szeretettel, és örömel, a mint illik a fiakhoz, ezért is mondgya, hogy ugyan azon szent Lélek által kiálttyuk Atyánk. Atyánk, az az, hogy a szent léleknek indulattya ¹⁶ bol és kegyelméből imádkozunk, azal abizodalomal., a melyel kéri ³⁰ a gyermekek az attyokot, azt mondgya hogy kiálttyuk, mert a bünösöknek imádságok, akik érzik terheket, és nyomoruságokot, a suhajtásban, és kiáltásokban áll, [17a:] a melyeket a kegyelem indittya fel benne.

K. Szent pál miért mondgya, hogy az Isten lelke tészen bizonyyságot ³⁵ a mi lelkünknek, hogy az Isten fiai vagyunk.?

F Mert a mi lelkünk bizonyyságanak, nem lehet hitelt adni hogy ha egyedül vagyon, a magához való szeretet, el áltathattya, és megvakithattya, szükséges tehát hogy a szent lélek maga tégyen néki bizonyyságot, hejában mondgyuk, Atyánk, hogy ha nem a szent lélek ³⁰ által mondgyuk, és hogy ha nem igyekezünk ötet követni, a menyiben lehet töllünk, ugy kel gondolkodni és élni, a mint illik az Isten fiaihoz, hogy bizodalomal szolgálhassunk néki, irtoztato³⁹ vakmerőség ötet Atyának nevezni, egy ollyannak, aki ugy áll, mint az ördögnek fia, és a világnak fia, az ollyan ötet boszonttya,

³⁶ [Ékezethiba *valo*, vagy *való*, helyett:] való

³⁷ [Íráshiba:] szíveinbe

³⁸ [A.m. a rabok]

³⁹ irtoztato <do> vakmerőség

K. Miképen vagyunk, az Istennek örökösi, és akristusnak örökös társai?

F Ugy hogy részünk vagyon abban ameny országban, a melyet az Isten fiainak el készítette öröktől fogvást, mint örökségeket, és
5 mint hogy akristus azt nekünk meg érdemlette. halála által, és a ki az Istennek Fia, a minket atyafiainak nevezet. hatalmat adván nekünk arra, hogy [17b:] Isten fiaiva lehesünk, kegyelméből, ő örökös társaságában fogadot minket. és örökös társaivá tett, de mint hogy szenvedésekel nyerte meg nekünk azt arészt, tsak anyiban részesülünk
10 miis abban, a menyiben véle szenvedünk, és az ő lelkében.

Évangélium.

szent luk. 16. 1.

Mondá pedig az ő tanítványinak is. vala egy gazdag ember, kinek safára vala, és az bé vádoltaték nála, mint ha el tékozlotta volna az ő jóvait, és hívá ötet, és mondá neki. mit hallok felölled, adgy számot sáfárságodrol. mert már nem sáfárkodhatol. mondá pedig a
15 sáfár önmön magában. mit mivelyek hogy im az uram el veszi tölem a sáfárságot. nem kapálhatok, koldulni⁴⁰ szégyenlek. tudom mit tselekedgyem, hogy mikor ki vettetem a sáfárságbol. bé fogadgyanak engem az ő házokban. egybe híván azért, az urának minden adosit. mondá az elsőnek, menyivel tartozol az uramnak, apedig
20 mondá. száz tonna olajal. és mondá neki ved elő a szám tarto könyvedet, és üly le hamar. irj ötvent, az után mondá a másiknak, te pedig menyivel tartozol., ki mondá, száz köből buzával. mondá neki, vedd elé ate leveledet [18a:] és irj nyoltzvant, és ditséré az, ur, ahamiságnak safarát. hogy eszesen tselekedet volna, mert evilág fia i eszesebek., a világóság fiainál. az ő nemekben, én is mondom néktek, szerzetek magatoknak, barátokat, ahamiság mamonájából, hogy mikor
25 meg fogyatkoztok, bé fogadgyanak titeket, az örök hajlékokba.

Magyarázat

K.⁴¹ kitsoda az a gazdag akiről szól a mái Évangélium?

F A maga az Isten. aki el fogyhatatlan kut feje minden testi. és
30 lelki gazdagságoknak, aki azokat közli az emberekel, és amelyekért.

⁴⁰ [Ékezethiba:] koldulni

⁴¹ K. / F-ből javítva.]

komény szám adasal tartoznak néki az utolsó napon., mivel nem úgy adgya nékik hogy úgy bírják mint sajátyokot, és hogy azt tselekedgyék azokal amit akarnak, hanem mint ki osztogató sáfárok, és az ő akarattyának szolgálai, ő pedig azokon. mindenkor meg tarttya hatalmát. és tulajdon uraságát, az övét⁴² más nem bírhattya, aki pedig. azt magának akarná tulajdonítani, avétkes erőszakoskodás volna, a más jóságával élni, örökös ura lévén tehát. mindennek, ajoszágot el veheti másoktól, és annak adgya, akinek akarja,

K Mit jelent nekünk ez a sáfár?

¹⁶ F Jelenti az embereket, akik evilágra, a földi, és alelki [13b:] jók iránt, mezitelenségben, és szegénységben jönnek, egyebek nem lévén, hanem amit az Istentől vesznek, és akik azt is csak azért veszik, hogy aról számot adgyanak, halálok oráján, nintsen olyan szegény ember, aki valamit ne vett volna, és a melyről nem kelletnék számot adni, példának okáért, ki ki tartozik számot adni az egészségről, atesti erőről, a jó gondolatokról, a maga rendihez való kötelességekről. sőt⁴³ még a szegénységről, és a szenvedésről is. minden vett kegyelmekről, hogy abetegségeket mire fordította, ajó erköltsökről, amelyeket kellett volna követni; ajó példákat, oktatásokat, és mind ¹⁸ arról, hogy mitsoda modgya volt az üdvességit keresni, ki ki számot ad arrol., hogy ha ezeket jóra, vagy rosra fordítottaé, mind ezek szolgálhattak volna üdvességire, és mind ezek okozhatták veszedelmit.

K. Mitsoda gondolatot okozhat. minnyájunkban ez a szám adás, a ¹⁹ melyel tartozunk mind ezekről?

F Üdvéséges félelmet kel bennünk okozni. és szüntelen tartanunk attól. hogy talám, jóra nem fordítyuk mind azt, valamit Istentől veszünk. akár mi legyen a, akár gazdagság, betsület, érték, kegyelem, meg aláztatások, és több effélék, a melyek jonkra fordulnak, [19a:] ha ²⁰ jól élünk vélek, vagy veszedelmünkre ha rosra fordítyuk., az ilyen gondolatoknak., a melyeket szüntelen kel elménkben forgatni. arra kel minket erőltetni, hogy igen vigyázunk magunkra, úgy hogy, meg ne fojtsuk magunkban alelkünk üsméretinek dorgálását, azért hogy el tekoztok az Isten jovait, és hogy jobban vigyázunk. azoknak ²¹ meg kimélésekre, és meg tartásokra.

⁴² [Ékezethiba:] övet

⁴³ sőt <a> még a szegénységről, <is,> és a [és— é-je a-ból javítva.]

K. Mit kel egy gazdagnak tselekedni, hogy ahoz aszám adáshoz készülhesen, a melyel tartozik gazdagságáért?

F. Ugy kel magát tekinteni, mint gazdagságának tsak ki osztogatóját, és sáfárját, és nem akivánsági szerént viselni magát, hanem, akeresztyéni okoságnak rendi szerént, és a felebaráti szeretet szerént, el hagyván ahejában és szükség felet valo költést, bőségl adakozék a szükölködöknek, hogy büneit meg válthasa, és helyt készithesen magának menyekben. de emég nem elegendő, hogy a szegényekre hinttse alamisnáit, hanem szükséges még ehez tenni, az igazán valo meg térést, és a valóságos penitentzia tartást, az Isten soha meg nem botsát az olyan bünösnek, aki nem akar penitentziát tartani. de gyakorta meg adgya az alamisnáért., és⁴⁴ más jó tselekedetekért, a penitentziára valo ajándékot, a midön arra avégre tselekeszik, hogy azt az ajándékot el nyerhesék, és mint hogy az Apostol szerént semit nem használ ha mindent a **[19b:]** szegényeknek adunk is az Isteni szeretet nélkül, azért mindenek felet azon kel lennünk, hogy azt a szívünkben helyheztesük. 1 Cor. 13. 3. az Istent kel szeretnünk mivel az ő szeretetiért kel meg segiteni felebarátunkot, a kristust szeretnünk kel. mivel ha alamisnát adunk a hitnek lelkében. akristust tekéntyük a szegényekben. akik neki tagjai, és ugyan ő néki magának kel azt adni, hogy ha pedig valóságal. szerettyük az Istent, és akristust, a felebarátunkban. aparantsolatokat bé tölttyük, és ugy élünk, mint valóságos keresztyének, ez is az igazán valo modgya, hogy el ne veszesük adakozásinknak hasznait. és meg nyerhesük a menyet. a földi jókal.

K. Mitsoda gondolattal. kel lenni agazdagoknak a szegények felöl. a midön segittik őket?

F Ugy kel őket tekinteni mint baráttycot, és mint olyanocot. kik érettek esedeznek az örökös bironál, hogy őket kegyeségl tekinttse, amidön széke eleibe vitetnek, és akik helyt nyerhetnek nékik a menyeknek országába, azt el kel magokal hitetni, hogy több szüksegek vagyon arra, hogy a szegényeket segittsék, mint a szegényeknek az ő segittségre. abólts azt mondgya., hogy a gazdag és a szegény esze találkoztak., és egyik, amásika nélkül nem lehet, agazdag ugy üdvezül, ha a szegényt segitti, és a szegény ha a gazdagért könyörög, amái Evagyéliumban, az ur azt mondgya, hogy a gazdagoknak szük-**[20a:]**séges jo akarocot tsinálni a szegényekből., agazdagsá-

⁴⁴ és <jó> más jó tselekedetekért,

gokal, hogy bé fogadgyák őket az örök hajlékokban, és ha egy szent Atya szerint, a gazdag Istene a szegénynek, mivel az Isten ád néki agazdag által, a szegény is amaga résziről, üdvezítője agazdagnak, mert a segítség, melyet néki ád, helyt készít néki, ameny országban. ¹⁴ aszegénynek szüksége vagyon agazdagra, hogy táplálhasa ideig tartó, és nyomorult életét, de agazdagnak, azért vagyon szüksége a szegényre, hogy örökös, és boldog életet nyerhesen, ez elegendő ók tehát arra hogy szeresék aszegényeket, és soha azokat meg ne vessék, mivel az őket való segítséssel, sokal többet vesznek, mint sem a mit nékik ¹⁶ adnak.

K. A szegények meg vannaké fosztatva, attol a segítségtől, amelyről most szollánk, mivel nintsenek abban az állapotban hogy alamisnát adhassanak.?

F A legg szegényeb sintsen attol meg fosztva, és agazdagnak állapottya nem olyan hasznos mint a szegényeké, mivel I. ha abban. ¹⁴ az állapotban nintsenek is hogy testi alamisnat adhassanak, adhatnak lelki alamisnát, a jó akarat az ő kintsek, szent Agoston szerint, és ha másbol nem adhatnak is, abból kel nékik adni, szeretetet, szánakodást, imádságot, és jó példát, segíthetik atöb szegényeket. oktatásokal, tanátsokal, vigasztalhattyak azokat nyomoruságokban, ezek olyan gazdagságok, a melyek el fogyha-**[20b:]** tatlanok, 2. aszegények az ő állapottokban., minden féle modot találnek, apenitentziára, abékeséges tülésre, hogy magokat mindentől el vonván, tsak az Istenhez ragaszkodgyanak. az alázaságra, aszüntelen való ¹⁶ imádságra, emind anyi kints, amelyet agazdagok fel nem találhattyak, amagok rendiben.

K. Mitsoda értelemel mondgya az ur, hogy avilág fiai eszesebbek, avilágóság fiainál, az ő nemekben?

F Mert avilágiak, akiket világ fiainak neveznek, azért, hogy tsak ¹⁶ a jelen való viláért élnek, mint ha más élet nem volna, tsak amostani, azok okosabbak, vigyázobbak, figyelmetesebbek, azö előmenetelek keresésére, és szándékjuk végben vitelére, aveszedelmek, és az akadályok őket meg nem ijesztik, a midön lehet jóságot gyűjteni, és lehet fel menni atisztségekre. ezek tehát eszesebbek, mint sem az ¹⁶ Isten fiai, ajó erköltsök, és az örökös jutalmaknak keresésében, a világ fiaiból nagy szentek lennének. hogy ha akeresztyéni okosság azt tselekedtetné vélek az üdveségért. a mit atesti okosság tselekedtet vélek., hogy a világi dolgokat véghez vihesék. epedig attol vagyon., hogy a világi jókhoz való szeretet sokal erőseb. és buzgóbb. az örö-

kös jókhoz való szeretetnél, szeresük tehát úgy az Istent. valamint avilágiak szeretik avilágot. és azt fogjuk tselekedni az üdveségért, a mit ezek tselekesznek veszedelmekre

[21a:]PÜNKÖSD UTÁN VALÓ 9^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

Nyisd meg uram irgalmaságodnak füleit kérésünkre, és hogy meg
5 adhasad kérésünket. adgyad, hogy tsak azt kérjük, a mi előtted kedves. ami urunk. J. k.

Epistola.

szent pál. 1. Cor. 10. 1.

Mert nem akarom atyám fiai, hogy ne tudgyátok, hogy az atyá-
ink minnyáján a felhö alat voltak, és minyáján által mentek atengeren.
és minyáján Mojsesztől kereszteltettek a felhöben. és atenger-
10 ben, és minyáján ugyan azon, lelki eledelt ették, és minyáján ugyan
azon lelki italt itták, ivának pedig az őket követő lelki kösziklából,
aköszikla pedig akristus, vala, de sokakhoz közüllök nem volt kedve
az Istennek, mert apusztában meg ölettetnek, ezek pedig nekünk
példában lettek, hogy gonoszt kívánok ne legyünk, a mint azok is
15 kívánták., se balványozok ne⁴⁵ legyetek, mint némellyek ö közüllök,
a mint írva vagyon, le üle anép, enni, és innya, és fel kelének játszani,
se ne paráználkodgyunk mint némellyek azok közül⁴⁶ paráználkodtak,
és el estek egy nap huszon három ezeren, [21b:] se ne kisérttsük akris-
tust, mint némellyek azok közül kisértették, és a kigyok miá vesztek
20 el, se ne zugolodgyatok, mint némellyek azok közül zugolodtak,
és el veszének apusztító miá, ezek pedig mind példában történtenek
vala nekik, meg irattak pedig a mi oktatásunkra, kikre. az az. utolso
idök jutottak, azért, aki magát fent állani állittya,⁴⁷ meg lássa hogy
elne essék, emberi kisértetnél egyéb meg ne fogjon titeket, hív pedig
25 az Isten, aki nem hágy titeket a felet kisértetni, a mit el szenvedhet-
tek, de akisértettel elő menetelt is szerez, hogy el szenvedhessétek.

⁴⁵ ne <legyünk,> legyetek,

⁴⁶ közül [Beszúrás a sorvégi margón.]

⁴⁷ [Értsd: alítja, véli.]

K. Miért hozza elé szent pál amái letzkében az Izraéliták. példáját. hogy avétek el kerülésire, és ajóban valo meg maradásra inttse akeresztyéneket. ?

F Mert amint maga mondgya, minden valami dolog meg lett, az Izraéliták közöt, az, azt jelentette, a minek meg kellett lenni, akeresztyének közöt. és mind azok a mi⁴⁸ oktatásunkra irattattak fel, úgy hogy az öpeldájok minket okosoká tegyenek. és irtozásal kerültessek el velünk avétkeket. amelyek öreájok, olyan rettentő böszu állását okozák az Istennek, akeresztyének vétke sokal. nagyob,
 10 lenne, mint ennek arégi népnek vétke., mert in-[22a:]káb meg világositattak, és töb modgyok vagyon az üdveségre, és mint hogy azok figurái valának ezeknek, tarthatunk attol., hogy az ö büntetések, ne jelenttse azt a büntetést, amellyel az Isten fenyeget minket ha vétkezünk.

11 K Mellyek azok arosz kivánságok, amelyekre int az Apostol hogy ne adgyuk magunkot, valamint az Izraéliták tselekedének. ?

F Azok, amértéketlenségnek kivánsagi, amelyekre⁴⁹ adák magokot, amidön egyiptumból⁵⁰ valo ki jövelelek után a második esztendőben meg unván amannát, igen nagy kivánságok volt, ahus ételre.
 12 az Isten meg halgatá igasságából kivánságokot, és látván hogy meg vetették volna azt a tsudalatos⁵¹ eledelt., és nem hogy meg elégednének azzal. amit minden nap szükségekre rendelt, hanem még bé akarnák tölteni torkoságokot és,⁵² mértéketlensegeket. is, meg boszkonkodék reájok, és sok számu fürjet botsáta táborokra.

13 K. Hasznos valaé a nékik hogy az Isten meg halgatá kéréseket ?

F De⁵³ söt még anagy veszedelmekre volt, mert az Isten haragjából engedé meg kéréseket, az ö sziveknek rendeletlen kivánságira botsátá öket. hogy keményen meg büntetné öket mértéketlenségekért, amint azt meg is tselekedé hogy meg elégedének, a hus még a szájokban vala, mondgya az írás, és még az ételt el nem végezték vala, amidön az Isten haragja [22b:] ellenek támadván, rettentő bün-

⁴⁸ a mi<k> oktatásunkra

⁴⁹ [re— ragot utólag írta hozzá:] amelyek.re

⁵⁰ [Javítva: egyiptumbanból.]

⁵¹ [Első a — fölött áthúzott vessző.]

⁵² és, <ren> mértéketlensegeket.

⁵³ De [e — fölött áthúzott vessző.]

tetésit botsátá reájok, meg láthatták ezen példából, hogy tarthatunk attól, ha az Isten meg halgattya rendeletlen kivánságinkot., és mit-soda tisztelettel kel vennünk azt a kegyelmét, amidön irgalmaságából meg nem adgya. azért, hogy üdvezüllyünk, a mit meg engedhetne
5 haragjában de veszedelmunkre, ezért is int minket az Apostol, hogy ne adgyuk magunkot az olyan kivánságokra. és hogy soha ne kíványuk azt, a mi meg vagyon tiltva, vagy veszedelmes, vagy pedig roszul ne kíványuk azt, ami magában jó.

K. Hogy kíványák roszul ajó dolgokat?

10 F Roszul kíványák ajó dolgokat, amidön azokat az Isten rendelése ellen kíványák, azért hogy valamely roszt kivánságnak eleget tegyenek, valamint az Izraéliták kívánnák torkoságból. a hus ételt, a mely magában jó, az Isten teremtése lévén, roszul lehet kívánni még aleg szentebb dolgokat is, példának okáért, hogy ha azért kívánnak kommunikálni, hogy jó erköltsünek tartassanak. apapságot kívánni ahaszonért, mind ezekre valo nézve, igen tartozunk vigyázni kivánságinkra, és hajlandóságinkra, és azokat az Isten törvénye alá vetni, mert mi nem tudhattyuk, mi hasznos, vagy ártalmas a mi meg szentelésünkre, sem azt, hogy az Isten mit kíván mi töllünk, azért által-
20 lyában. tsak az örökös jókót kel kívánni, a többit mind olyan formába kel kérni, hogy ha az, az Isten akarattya.

[23a:] K. Miért⁵⁴ inti az Apostol akorintus béli hiveket arra hogy bálványozok nelegyenek, mint némellyek az Izraéliták közül valának, ?

25 F Mert azok a keresztyének ellene mondottak vala a bálványoknak, amidön a kristus hitét bé vevék. mind azon által. még is követnek vala holmi bálványozást, meg évén a bálványoknak valo szentelt hust, amely mint egy tisztelet volt, és alkalmatoságot is adtak azal apogányoknak, kik azt gondolhatták, hogy valamely tisztelettel vannak
30 még az ő bálványokhoz., ezekel a szokal, *mint némellyek közüllök* tudni illik az Izraéliták közül, meg akarja vélek utáltatni, annak a népnek tselekedetét, aki is az alat, hogy Mojses⁵⁵ a hegyen vala, az Isten törvényiért, arany⁵⁶ bornyut tsinála, imádá, és annak áldozék, nem akarja hogy ezt a példát⁵⁷ kövesék. ahivek valamiben

35 K. Mitsoda vétket hágy még ahiveknek az Apostol. hogy el kerüllyék?

⁵⁴ Miért [Beírás a <Mint>-ből javított] <Miért> [törlés fölött.]

⁵⁵ [Íráshiba:] Mosjes

⁵⁶ arany <bárány> bornyut

⁵⁷ példát [é — l-ből javítva.]

F A tisztátalanságnak vétkit, a mely otsmány vétket ha aházáságon kívül tselekeszik, és⁵⁸ hogy meg mutassa, mint nem tettik az, az Istennek. elejekben adgya, a büntetést, a melyel meg bünteté azokot, az Izraélitak. közül. kik abban estenek vala. mivel tsak egy nap, huszon három ezer embert ölete meg.

[23b:] K Mitsoda vétket akarja még hogy a hűvek meg utállják?

F Azt hogy akristust ne kísérttsék, ebben esének az Izraéliták, meg is bünteté őket, mert az Isten kigyokot küldé reájok, a kik marásokal égeték, és meg is ölék őket, az urat kísérteni az, amidön, nem hisznek ígéretinek., a midön meg akarják próbálni hatalmát, kérvén jeleket tölle szükség nélkül, vagy békeséges türesít. gyakorolván avétket, olyan szín alat, hogy ő jó, hogy ő előtte nehéz abüntetés, és könyü a meg botsánat,⁵⁹ elejekben adván az Izraéliták példáját, akiket⁶⁰ a kigyok meg ölének ezen vétékért, azt mondgya hogy kísérték akristust.⁶¹ noha sok saeculumokaljött el még az után. de Isten lévén, még Abrahám elöt volt, a mint maga is mondgya, ez így lévén, az Izraeliták ugy kísértették mint Istent, a kik Ábrahám maradéki valának.

K. Mitsoda zugolodás az, a melyről el akarja az Apostol fordítani ahiveket, az Izraéliták példájára valo nézve?

F Ez olyan vétek, a mely a fellyeb valok, de söt még az Isten ellen is, kevélységből valo fel támadásból áll, vádolván őket keménységekről, holot meg kellene üsmérni vétkeket, és alázatoságal, venni abüntetést, melyet meg érdemlették, szent pál ahivek eleiben teszi ismét, az irtoz-[24a:]tato büntetést, a melyel bünteté az Isten az Izraélitákat, a Mojses ellen valo zugolodásokal. és panaszkodásokal. valo fel támadásokért, az Isten rettentő halálal bünteté meg őket mind anyiszor, valahányszor zugolodának ellene, mint ha önnön magát bántották volna meg. azon gyalázatos szókal, amelyeket merének mondani hű szolgálja ellen, aki is tsak az ő parantsolati szerént tselekedék, zugolodni ók nélkül azok ellen kik az Isten képit viselik, és az ő tölle vett hatalomal élnek rajtunk, akor ő maga ellen zugolodnak, *Aki titeket vett meg, engemet vett meg.* mondgya akristus, *A ki ellene áll ahatalmaságnak,* mondgya szent pál, *az Isten rendelésinek*

⁵⁸ <h> és hogy

⁵⁹ [Ékezethiba:] meg botsánat,

⁶⁰ akiket [et: sor fölötti beszúrás.]

⁶¹ akristust. [Szóvégi t-t utólag írta be, kissé magasabban.]

áll ellene, akik pedig ellene állanak, azok magoknak szereznek kárhozatot.. rom. 13. 2.

K. Mitsoda oktatást akarja szent pál hogy vegyenek magoknak ahivek. az Isten keménységének anyi példájiból, a mellyekel meg⁵ büntette vétkit népinek.?

F Azt akarja hogy ki ki tarttson amaga gyengéségitől,⁶² és még azok is, kik azt állitták hogy álhatatosok, vigyázanak hogy meg ne esenek, aki amaga erejében bizik, ha az Anyaszent egyház oszlopa volna is, de romlandob volna anád szálnál, de mindenek felet az olyan¹⁰ vigyázon magára, aki még tsak rend szerént valo kisérteteket próbált, mivel ha rend kívül valoban esik. ugy mint valamely [24b:] üldöztetésekben, vagy ha arosz kívánságok, inkább fel gerjednek benne, az olyan állapotokban szükséges. még aleg erősebbnek is vigyázni magára, és nagy alázatos bizodalomal kérni az Istennek segítségit, de mi erő¹⁵sitheti meg inkább az Istennek szolgálait hitekben, mint az, amit mond az Apostol., hogy az Isten hiven bé tölti ígérétit. és meg nem engedi hogy erejek felet kisértessenek, tsak ő magok ne tegyék vak merőül magokot a veszedelemre, hogy az Istent kövessék, és hogy semit se ne várjanak, se ne kíványanak, mástol. tsak az ő jóságától, és minden²⁰ hatóságától.

K. Az Isten miképen tölti bé ígérétit azokhoz, kik a kisértetben vannak,?

F Ugy hogy akisértetnek nagyságához képest adgya kegyelmét, tsak az ő keze tarttya azt, aki akisértetben vagyon. hogy abban el²⁵ ne veszen, *ha az igaz meg esik* mondgya aproféta, *meg nem üti magát, mert az*⁶³ *ur alája teszi kezit.* ps. 36. 24. az Isten segítségé nélkül szüntelen el esnének, mert egy nagy pápa mondása szerént. mint hogy meg gyözük avétket, a midön az Isten meg segít. ugy attol szükséges, hogy meg is gyözetessünk, ha segítségé meg szünik, *necesse est, ut quo*³⁰ *auxiliante vincimus, eo iterum non auxiliante vincamur.* Innocent. 1.

Evangelium

szent luk. 19. 41.

És hogy el közelgete látvan avarost sira azon mondván, mert ha meg üsmerted volna te is, és főképen [25a:] ezen ate napodon, mellyek a te békeségedre vannak, most pedig el rejtve vannak ate szemeid

⁶² gyengéségitől, [Második e — fölött áthúzott vessző.]

⁶³ az ur alája [ur: u-ja a-ból javítva.]

elől, mert reád jönnek a napok, és környül vesznek téged,⁶⁴ ate ellensé-
gíd árokkal, és környül fognak téged, és meg szorongatnak téged
minden felől, és a földig le rontnak téged, és a fiaidot kik benned
vannak, és nem hagynak te benned követ akövön, azért hogy meg nem
6 ősmérted ate látogatásod idejit, és bé menvén a templomban, ki kezdé
hánni azokat a kik abban árulnak és vesznek vala, mondván nékik,
írva vagyon, hogy az én házam, imádságnak háza, ti pedig azt lat-
roknak barlangjává tettétek, és tanit vala minden nap atemplom-
ban.

Magyarázat

40 K. Akristus⁶⁵ miért sira Jerúsálem városán?

F Meg siratá a⁶⁶ várost, és a népet, mert előre el látta, hogy mitsoda
nyomoruság szál reája, büntetésül. azért arettentő bünért, a mely-
ben fognak esni, egy nehány napok mulva, meg öletvén Istenét, és
meg váltoját, akiben kellett volna egyedül minden boldogságát,
15 és örömét vetni, sira pedig az ő győzedelmesen való bé menetelekor.
meg akarván nékünk mutatni, hogy tartanunk kel, aboldogságunk-
ban való létünkör, hogy a minket meg ne⁶⁷ ronttson. ugyan akkor leg
szükségeseb, hogy ő eleiben terjesszük lelki nyomoruságinkot, hogy
a halálrol való gondolatban foglalatoskodgyunk, és az Isten ítéleti-
nek keménységiről, a melyet el nem kerülhetni, epedig azért leg-[25b:]-
20 szükségeseb akkor, hogy a szívünk el ne merüllyön, agyönyörűség-
ben, és avilági ditsőségben.

K. A kristus jerusalemen sirván, tsak a sido népet tekintée akkor,

F. Egyszers mind sok számu keresztyének nyomoruságát, és vesze-
25 delmét is siratá, a mellyeket jelenté a sidok nyomorusági. siratá az
ő titkainak, és Évangyeliума világosságával való viszá éléseket, és
arettentő büntetést, amellyel büntetni fogja őket az Isteni boszu
állás, az ő példájára, való nézve, suhajtozni kel a szent lelkeknek a
bünösökön, és siránkazni nyomoruságokon, ajánlyák Istennek
30 imádságokat., és köny hullatásokat, hogy könyörülvén rajtok, tölt-

⁶⁴ téged, [d — g-ből javítva.]

⁶⁵ [Ak — M-ből javítva; alább a harmadik fejeletnél is:] Azt hogy, [A—
megkezdett M-ből javítva.]

⁶⁶ a [Beszúrás.]

⁶⁷ ne [Későbbi beszúrás a sor fölé, halványabb tintával.]

tsék élettjecket atöredelmeségben,, és apenitentiában, amidön avilágiak avigasságban⁶⁸ töltik, az övéket.⁶⁹

K. Mit kel tselekedni hogy meg előzhesük, és el kerülhesük az Isten boszu állásának erejét?

- ⁵ F Azt hogy, jól élyünk a kegyelemel melyet Isten ád, hozzánk küldvén valamely szolgálját, aki hirdesse az ő igéjét, és ki vigyen minket, avéteknek setéttségéből, vagy amidön valamely keserüséget, betegséget küld reánk, jóra fordittsuk mind ezeket aprobákot, magunkban szálván, térjünk az Istenhez, és szerezők meg ajó lelki üsméretnek békeségit, igyekezünk azon, hogy az el mult látogatásinak viszá valo élesit, helyre hozhasuk, és ajövendő béliekel, jobban élhesünk, ezokáért, két dolgot kel tselekedni, elsőben, szoktasuk magunkot arra, [26a:] hogy semmit se tekénttsünk, ros azakaratumknak, és kivánságinknak szemivel., hanem ahitnek világóságival, másodszor, hogy szüntelen folyamodgyunk Istenhez, ujjab, ujjab kegyelmiért, hogy meg tarthasuk azokat, amelyeket vettünk, és hogy álhatatosak legyünk, az el kezdet jó tselekedetekben.

K. Mit hoz ki abbol. ajövendölésből, amelyet tett az ur Jérusálem el romlásáról, és a mely oly világos?

- ²⁰ F Azt lehet természet szerént abbol ki hozni, hogy tsak az akarattal, valo vakság gátolhattya meg, hogy ne higyenek az kristusban. holt oly világosan jövendöli meg ennek avárosnak, meg szállását, és el rontását, példának okáért, azt a rettenetes környül valo vételit, irtoztato meg szorulását, és egészen valo veszedelmit, mind ezek bé tellyesedtenek valósággal, negyven, vagy negyven ött esztendő mulva, aki ezt a világóságot nem láttya., nem tsak vak, hanem ugyan megis holt.

K. A kristus miért haragudot meg, azokra, kik atemplomban, holmit árultanak.?

- ³⁰ F Példát akara nekünk adni, hogy mitsoda buzgosággal, kel lennünk az Isten házának tiszteletéhez, tisztességihez, és szépségihez, a sidok temploma, tsak árnyékja, és figurája volt, a mi matériális templominknak, amelyekben nagyob valósággal lakik, és ahol munkálodgya azokat anagy titkokot., és osztogattya malasztit a szentségekben. a
- ³⁵ melyeket a lelkek meg szentelésire rendelte, hogy ha az üdvezítő

⁶⁸ avigasságban [Második g — k-ból javítva.]

⁶⁹ az övéket. [z — ö-ből javítva; ö ékezetét nem törölte.]

harag [26b:] nélkül nem nézhető abban az ó templomban azokat., kik vettek vagy árultak. olyan dolgokat., melyek az Attyának való áldozatokra szolgáltak, mitsoda haragal nem nézhető mostanában, hogy akersztyének mitsoda gyalázatos állapotokat követnek. a néki szenteltetet helyekben, és a melyek sokal szenttyeb dolgokra rendeltettek, ? tsudálatos⁷⁰ türevel szenvedí azt most, de nem fogja azt mindenkor szenvedni, és az utolso napon., rettentő képen⁷¹ fogja ki mutatni haragját. mind azok ellen, kik mostanában meg szeplősittik az ő házát, de nem tsak azok ellen kik abban mérnek menni¹¹ kevélységgel, hivalkodással, szemérmertlenséggel, és tiszteletlenséggel, amelyek meg mutattya, hogy se hit, se Isteni félelem nintsen bennek, de sokal inkább meg mutattya az egyházi szolgálai ellen, akik kötelesek az oktatásra, és hogy az illyen nagy reneletlenségeket meg nem orvosollják., és ezeket el szenvedik, mint ha nem őket¹¹ illetné, és olyan gondatlansággal., a mely nem illik az üdveztítő tanítványihoz,

K. A kristus ki hajtván haragal azokat. kik atemplomot. meg gyalázák, nem szemléleé még mást is mely inkább meg érdemlette haragját?

F ki mondhatatlan sokakat láta még másokat is, a melyeknek¹¹ ezek tsak képei valának, a mi köből való templomaink, tsak figuráji,⁷² a lelki és az élő templomok-[27a:]nak, akik akersztséggben, valóságosan az Istennek szenteltetet lelkekből állanak. azoknak a szent helyeknek meg szeplősítések, a melyekről beszélettünk, tsak képei a lelkek meg szeplősítésének, ahol uralkodik, arosz kívánságnak, kevélységnek, tisztátalanságnak, vétkes kereskedése, a melyel az ördögnek adgya magát. atisztátalan gyönyörűségért, abetsületnek füstíért, a meg vetést érdemlő jószágért, hejában valóságért, a melyek meg ronttyák benne, az Isten lelke templomának. szenttségít, ugy anyira hogy az ő ellenségének, lako helyévé lészen, etehát akut feje.¹⁰ mind azoknak a reneletlenségeknak, a melyek uralkodnak, ami templominkban, ugyan azokon is követi el boszu állását az utolso napon. ki hajtván házából örökösön agyalázokot⁷³ a kik is, az imádságnak. és a szenttségnek házát, alatroknak barlangjává tsinálták.

⁷⁰ tsudálatos </> türevel szenvedí

⁷¹ rettentő képen. rettentő képen [Így, ismételve.]

⁷² figuráji, [i — úgy látszik, javítva a-ból.]

⁷³ [Javítva: *agyalázatokból*.]

Imádság

oh' Istenünk aki fényeséget ki mutatod minden hatóságodot. fő képen abban hogy meg botsátasz abünösöknek, és meg vigasztalod a keseredetteket,⁷⁴ hinttsed hová tovább töb irgalmaságodot reánk, úgy hogy buzgoságal futván ígéretid után. részeseké tégy minket
 5 ameyei jókban, kérünk tégedet ami urunk Jk.

[27b:] Epistola.

szent pál. 1 Cor. 12. 2,

Tudgyátok hogy midön pogányok voltatok, a néma balványokhoz mentetek. amint vitettetek vala, azért tudtotokra adom. hogy senki az Isten lelke által szolván, nem mond átkot a Jesusnak. és senki nem mondhatya. ur Jesus, hanem tsak a szent Lélek által,⁷⁵
 10 külömbségek vannak pedig az ajándékokban, de ugyan azon lélek, és külömbségek vannak a szolgálatokban.⁷⁶ de ugyan azon az ur. és külömbségek vannak atselekedetekben, de ugyan azon az Isten aki mindeneket tselekeszik mindenekben., mindenek⁷⁷ pedig haszonra adatik a léleknek meg jelenése, némellynek⁷⁸ ugyan alélek által, adatik aböltseségnek beszéde, másnak pedig atudománynak beszéde
 15 azon lélek szerént, másnak a hit, azon lélek által, másnak agyogyításoknak ajándéka, azon lélek által, másnak atsudáknak tselekedete, másnak aprofétálás, másnak alelkeknek meg választása, másnak a nyelveknek⁷⁹ külömbségi, másnak abeszédeknek magyarázása, ezeket pedig mind azon egy lélek tselekeszi, osztogatván mindennek amint akarja
 20

[28a:] Magyarázat

K vannaké még mostanában is olyan keresztyének a kik meg hadgyák magokot vitetni a néma bálványokhoz?

⁷⁴ keseredetteket, [hosszú / betűje r-ből javítva.]

⁷⁵ által, <és> külömbségek [<és>: sor fölötti beszúrás.]

⁷⁶ a <tselekedetekben> szolgálatokban.

⁷⁷ [Értsd: mindenek]

⁷⁸ némellynek [Szóvégi n — sor fölötti beszúrás.]

⁷⁹ a <lelkekne> nyelveknek

F Igen is sokan vannak, még olyanok kik úgy élnek mint a pogányok. ámbár most ne vitessenek is egy jupiternek, egy junonak, egy vénusnak képek eleiben, vagy valamely oktalan állat képe eleiben., de ki ki istent tsinál magának, amagában uralkodo rosz kívánságokból, vagy amértéktelenségből. telhetetlenségből., gazdagságból, vagy a világi betsületből. az Istent úgy imádgják ha szeretik mondgya szent Agoston., a rosz kívánságot imádgják tehát, ha az Isten helyet azt szeretik, az ilyen bálványokhoz vitetnek, a természetnek hajlandóságától, a szokástól., a rosz példától, erre valo nézve őt. pogány modra élnek. ahol az Istenre nem hajtanak, és úgy tettzik mint ha az emlékezetit elméjékből és szivekből ki törölték volna. amint is ki tettzik az írásból. hogy arendeletlen kívánságok hozták bé a világban akülső bálványozásokat, és azok találták fel a hamis isteneket, hogy avétkeket szabadabban követhessék, azért is imádtatták aházaság törő, tolvaj, boszu álló otsmány isteneket, ez igy lévén, ameg romlot kívánságok hozák avilágban apogányságot, és ugyan azok miat tart még mostanában is.

[28b:] K. Mitsoda, atkot mondani a Jésusnak?

F Az abból áll, a midőn káromollyák az ő szenttséges nevét, meg vetik és üldozik őtet, valamint tselekedének a sidok, és apogányok, az Anyaszent egyház kezdetekor, mostanában nem mondanak átkot néki, szoval, ő rolla vallást tésznek, a nevit viselik, de meg tagadgyák tselekedeteket, tit, I. 16. élettyekkel káromollyák, mondgya szent Agoston., a midőn szájokal. ditsérik, és vallyák, ki vetik Évangyéliumából, és tanításából mind azt valami ellenkezik. ahaszon keresésel. akevelységgel., a gyönyörüséggel, mind azon által. azal dítsekednek hogy keresztyének, hogy pedig néki átkot ne mondgyanak, az ő lelke által kel lenni a beszédnek., és a tselekedetnek, el kel kerülni mind azt, valami tölle el választ. vagy el választhatna, ilyenek avetkek, és a világi szokások.

K. Lehető kegyelem nélkül azt vallani hogy akristus az ur.?

F Erre meg felel maga az Apostol. mondván, *senki nem mondhattya ur Jesus, hanem tsak a szent Lélek által*, aki őtet urnak valya, annak az ő tanítása alá is kel magát adni. mivel tsak egyedül őtet kel halgatnunk mint mesterünket. meg kel üsmérnünk hogy ő ura a mi lelkünknek, hogy tellyeséggel valo hatalma vagyon rajtunk, mint meg váltonknak, és üdvezítőknek. engedelmeséggel hal-[29a:]gatni az egyházi szolgálkót. kik az ő tanításit taníttják, követni kel azokat az áítatoságokot, melyek az ő tiszteletire rendeltettek, az ő tudományához kel

szabni minden gondolatinkot, és kívánságinkot, egy szoval az ő nyomdokán kel járni, minden beszédinkel, tselekedetinkel, és minden magunk viselésivel.

K. Mellyek azok a különböző ajándékok, amelyekről szól it az ⁵ Apostol.?

F Azok a profétálásnak, a lelkék⁸⁰ meg választásának, a nyelvek különbséginek. és anyelvek magyarázásának ajándéki, és utánna teszi, hogy mind ezek az ajándékok, egy lélektől erednek és származnak, meg akarván nekünk mutatni, hogy ezek nem ami elménktől jönnek.,
¹⁰ és nem kel magunknak tulajdonítani,

K. Mellyek azok a különböző szolgálatok, amelyekről szól szent pál.?

F Azok az Apostoli, püspoki, papi, és diaconusi szolgálatok, ezekből áll, az Anyaszent egyház guberniumja, de tsak egy ur rendelé ezeket
¹⁵ az Anyaszent egyházban, aki benne, és ő vélek munkálodik, és tsak egyedül őtet is illeti hogy ezeket arendeket osztogassa, országában, a melyet maga vérivel szerzette.

K. Mellyek a különb féle munkák?

F A betegeket meg gyógyítani, ördögököt űzni, tsudákat **[29b:]**
²⁰ tenni, *de tsak azon egy Isten tselekeszik mindent, mindenben* mondgya az Apostol., ezek az ő mindenhatóságának különb különb féle erejétől jönnek, ezek igen közönségesek valának az Anyaszent egyház kezdetekor, meg is mutaták ezek, hogy a ki annak feje, és fel álitója, az ura, és Istene atermészetnek,

²⁵ K Mind ezek az ajándékok, szolgálatok, tselekedetek, nem egyaránt jöneké az Isteni három személytől?

F Igen is egyaránt jönek attól., az Atya, a Fiu, és a szent Lélek, egyaránt, és egy másból, meg válhatatlanul munkálodik mindenben, valamit tselekeszik, a három személynek munkája, másban meg nem
³⁰ különböztetik, hanem tsak három személyt illető dologban, az Atya egyedül szülte a Fiát, a Fiu születet egyedül, az Atya, és a Fiu. kezdete a szent Léleknek., és a szent Lélek származik egyedül az Atyától, és a Fiutól., de ámbár a Három személy egyaránt munkálodgyék is mindenekben, mind azon által. a szent Léleknek tulajdonittják az
³⁵ ajándékokot, mert azok bizonyossági az Isten emberekhez valo jóságának, és ajóság az szent Léleknek tulajdonittatik, mert a szent Lélek, az Atyának. és a Fiunak szeretete, a Fiunak tulajdonittatik a szol-

⁸⁰ [Íráshiba:] a lelkel

gálat, mert amaga vérin váltván meg Anyaszent egyházát. ő is annak az ura, [30a:] és fel álitoja, és ötet illeti egyházi szolgálókat rendelni, kik azt igazgassák, a munkák pedig az Atyának, mert néki tulajdonítatnak, aminden hatoságnak munkái, mint amás két személy kezdetinek, ő néki magának kezdete nem lévén, mindent, mindenben ő munkálozik.

K. Hány féle ajándéki vannak a szent Léleknek ?

F két félek, némellyek belső képen valok, ilyenek az olyan ajándékok, amelyek kedvesé tészik alelket Isten előtt, azt meg szentelvén, az Istenhez kaptollyák, ilyenek, ahit, a reménség, és a szeretet, és akeresztyéni jó erköltsök, ezek kezdeti ajó tselekedeteknek, némelyek pedig külső képen valok, ezek nem tsak annak meg szenteltetésire adatnak, aki ezeket veszi, hanem az Anyaszent egyház hasznára, hogy munkáloogyék, ahiveket oktassa, intse, az Apostol azt mondgya, hogy azok az ajándékok adatnak, mert senki, se magának nem adhattya, se senki azokat nem szerezheti fáradsága után, mivel azokat az Istentől veszik ajándékon, és érdemles nélkül,

K. Miért mondgya szent pál hogy a szent Lélek osztogattya azokat, mindennek amint akarja ?

F Azért hogy ahivek ne legyenek irigységel egyik a másikához, az ilyen ajándékokért, és hogy azokért magokot fel ne emellyék, ezért is mutattya meg nekik, hogy az egyenet-[30b:]len valo osztogatása az ajándékoknak, nem más ókból vagyon, hanem hogy az Istennek ugy tettzik, az, az ő akarattya, fel fuvalkodni pedig azokért, ugy az Istentől akarnák el venni aditsőséget, amely tsak ötet illeti, ajókót irigyleni, ugy az Isten ellen támadna valaki. és azal vádolná, hogy nem igasságosan osztogattya ajándékit, mint ha ő tartoznék azokat egyaránt osztogatni.

Évangélium.

szent luk. 18. 9.

Mondá pedig némellyeknek, kik magokban biznak vala, mint igazak, és meg utálnak vala egyebeket., a példa beszédet is, ket ember mene fel a templomba, hogy imádkoznának, egyik farisaeus, és a másik publikánus, a farisaeus álván, így imádkozik vala magában. Isten, hálakot adok néked, hogy nem vagyok mint egyéb emberek, ragadozok, hamisak, paráznák, a mint epublikanus is. kétszer böjtölök egy hétben, dézmát adok mindenekből, a miket birok, és publikánus

távu! álva!n, szemeit sem akarja vala fel emelni az égre, hanem a mellyét veri vala, mondva!n, Isten légy kegyelmes nékem bünösnek, mondom néktek alá mene ez a házához, inkább meg igazítatva!n amana!l, mert minden aki magát fel magasztallya, meg aláztatik, és aki⁵ magát meg alázza, fel magasztaltatik.

[31a:] Magyarázat

K. kitsodák azok, akiről mondgya akristus hogy magokban biznak. mint igazak, és meg vetnek egyebeket?

F Azok az olyanok, akiket meg vakitva!n amagokhoz valo szeretet, és amagok felöl valo sokat álitás, és meg elégedva!n magokal. magokot,¹⁰ magok előtt mentegetik, tsak magokot tartva!n igazaknak, és ugy tekintik másokot, mint bünösököt, ök magokban tsak jó erköltsöt tapasztalnak, másokban pedig tsak vétket, és fogyatkozást⁸¹ látnak, mert magokot igen szeretik, és másokhoz tsak meg vetésel vannak, ugy anyira hogy azt gondolhatná!k, hogy az Istenhez hasonlityák¹⁵ magokot, tulajdonitva!n magoknak. az elegyes, és fogyatkozás nélkü!l valo jó erköltsöt,

K. Mitsoda atulajdonsága a valóságos igazaknak,?

F A nagy alázasóság, akik érezva!n magokban nyomoruságokot, magokhoz nagy meg vetésel vannak, amagok tselekedeteket, tsak azért²⁰ tekintik, hogy azokért hálákot adgyanak az Istennek, mint olyan jókért, amellyek ő tölle származtak, ugyan ezért is tekintik magokot ugy mint haszontalan szolgákot, akik tsak azt tselekeszik a mivel tartoznak, ha szinte bé töltenék is amit az Isten törvénye parantsol, magokot nagy bünösöknek tartaná!k, mert nagy bünököt botsátot meg Isten²⁵ nékik, vagy ha szinte azokban nem estek is, de [31b:] tsak egyedül a kegyelem örzötte meg öket, azt is el hitették magokal., hogy nem élnek ugy amint kellene, avéghetetlen sok kegyelemel., amelyeket vettek, és ha mások vették volna, azon kegyelmeket. meg tértenek volna, és penitentiát tartotak⁸² volna, a mi a felebarattyok fogyatkozásit³⁰ illeti, arol el veszik szemeket, és tsak az ő jó erköltsököt, és tselekedeteket szemlélik, a fogyatkozásit, a menyiben lehet el fedezik, és ugy tekintik, mint emberi gyarloságot, a melyben ő magok is vannak,

⁸¹ fogyatkozást <tap>látnak,

⁸² tartotak [Szóvégi t — k-ból javitva.]

amások vétkeiket, úgy siratják valamint amagokét, és azokért úgy fohászoknak Isten előtt, valamint amagokéért, hogy bocsánatot nyerhessenek nékik, etehát a leg nagyobb modgya, hogy senkit meg ne vessünk, hanem csak magunkot,

⁸ K. Mitsoda a máj Évangélium béli farisaeusnak tulajdonsága?

F Ez olyan ember, aki magával tellyeséggel, meg elégedet, aki magában csak atiszta jó erköltsöket, és atartozás felet való jó tselekedeteket látta., aki magát gazdagnak tartván, azt gondolja, hogy nintsen semire szüksége, aki csak szájal ad hálákot Istennek, azért hogy ő nem olyan mint mások, ő nem tolvaj, nem igaztalan, nem házasság törő, aki tsufsággal tekintette a publikánust, atemplomban, aki magának tulajdonította a jót melyben, nem⁸³ vagyon, és aki csak azért köszöni azt, meg az Istennek, **[32a:]** hogy a maga ditséretire vályék, egy szoval ez olyan ember, a ki magát, mindenre alkalmasnak itéli lenni, aki azt gondolja hogy mindene vagyon, és mindent tselekeszik, és akinek mind azon által, semmije nintsen, és minden nélkül szükölködik, mi pedig len hitessük el magunkal, hogy semink nintsen, semit nem tehetünk, semit nem tselekedhetünk magunktol, és várjunk mindent Istentől, és mindenre alkalmasok lészünk, fedezük el a jót, melyet tselekeszünk, mind mások, mind magunk előtt, hogy az ördög azt elne ragadgya tőlünk, ne keresük azt, hogy mások előtt tekintetbe legyünk, hanem csak azt, hogy az Istennek tessünk, és így el kerullyük a farisaeus vétkeit., amely olyan vétek szent Agoston szerint, hogy abban, avasóságos igaz is részesülhet.

²⁵ K. Mit tselekedék a publikanus, hogy könyörületességét nyerhese az urnak,?

F ő távul áll vala az oltártol, hogy azal meg mutatná érdemetlenségét, és büneiért rettentő távul való létit az Isten tisztaságához, és az üdvességéhez, nagy fájdalommal érzé szívében azt az ellenkezést, mely az Isten, és a vétek között vagyon, valamint szent péter midőn monda.
³⁰ uram távozál töllem, mert én bünös vagyok.

2. A szemek nem meré fel emelni az ég felé, szégyenletiben. **[32b:]** hogy meg bántotta a menyeknek Istenét.

3. A melyét veré, hogy meg mutatná azal, szívének töredelmeségüit és alázatoságát, és szándékját, amelyben vagyon, hogy magán boszút állyon, az Isten ellen tett vétkeiért.

⁸³ nem <nem> vagyon, [Az első *nemet* utólag írta a sor elé, mert a másikat, melyet *ne*-ből javított, beleírta a *vagyon* v-jébe.]

4. Olyan igen meg hatotta volt szívét avétkiért való töredelmeség, hogy tsak ezeket akevés szokot mondhatá, *Isten légy kegyelmes nékem bűnösnek*, de elegendők valának ezek, az irgalmaság el nyeresire, mert meg vallá bűneit, és azokért botsánatot kére töredelmes szível.,
5 emagában foglallya a penitentzia méltó gyümölt hozásának kívánságát. és az Istent, meg bántásáért való büntetésnek kívánságát. aki meg nem veti atöredelmes és alázatos szívet. és aki fel szokta emelni azt, aki magát meg aláza, és aki mindenkor meg aláza azt, a ki magát fel emeli.

10 K. Mit tanulhatunk ilyen két ellenkező példából

F Azt 1. hogy utálva kerülyük⁸⁴ el a farisacus maga hittségit, a melyel, mindennél nagyobra betsüllé magát. és másokot meg vetet mint hamisakot. az olyan hálá adást. mely tellyes hivalkodásal., és kérkedékenységgel,⁸⁵ az olyan bátorsággal való imádságot, a melyben
15 semit sem kérnek, mint ha semmire szükség nem volna. és mint ha az Isten mindenel tartoznék.

[33a:] 2. a publikánus imádságát vegyük például. magunknak. alázuk meg magunkot. tarttsuk magunkot méltatlanoká akegyelemre, távozunk el a szent dolgoktól. üdveséges szégyenel., a midön azokat
20 meg fertezettük, hogy nagyob haszonal járulhasunk az után azokhoz, az imádságinknak pedig. szívünknek fohászokodásiból. kel állani. és nem a sok szóból, verjük meg magunkot a sanyargatásal. és a penitentziával., hogy az Isten haragját meg engesztelhesük, és kegyelmében vétethesünk.

PÜNKÖSD UTÁN VALÓ 11^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

25 Minden ható örökké való Isten. aki ki mondhatatlan jószágodal. felyül haladod érdemit. és kívánságit azoknak, kik tégedet kérnek. öntsed mi reánk irgalmaságotot. meg botsátván nekünk, amitő lelkünk üsméreti tart, és ad meg azt, a mit magunktól meg nyerni nem tarttyuk, a mi urunk J. k

⁸⁴ <kerul> kerülyük el

⁸⁵ kérkedékenységgel, [Első e fölött áthúzott vessző.]

Tudtotokra adom pedig néktek atyám fiai az Évangéliumot, amelyet néktek prédikáltam, amelyet [33b:] bé is vettétek, amelyben állotok is, mely által üdvözültök is, miképen prédikáltam néktek, ha meg tarttyátok, hanem ha heában hittetek, mert először elötökben adtam, amit vettem is, hogy a kristus meg holt ami büneinkért, az irások szerént, és hogy el temettetett, és hogy fel támadot harmad napon. az irások szerént, és hogy meg jelent Czéfásnak, és az után atizen egynek, az után meg jelent egyszers mind többnek ött száz atyafiaknál, kik közül sokan meg maradtak mind ez ideig, némellyek pedig el aluttak, az után meg jelent Jakabnak, az után mind az Apostoloknak, mindeneknél utobszor pedig, ugy mint idétlenül szültnek, meg jelent nékem is, mert én leg kiseb vagyok az Apostolok között. ki nem vagyok méltó Apostolnak hivatatni, mert az Isten Anyaszent egyházát üldöztem, az Isten malaszttyából vagyok pedig ami vagyok, és az ő malaszttya. hivalkodo én bennem nem volt, hanem bővebben munkálodtam minnyájoknál, nem én pedig. hanem az Isten malaszttya én velem

[34a:] Magyarázat

K. Elegendőe az Evangélium prédikálásának hallása az üdvésre?

F A nem elegendő, azt engedelmességel kel venni, azt vallani kel. ahoz szabván életünket, és szokásinkot és azt követni kel szeretettel. de emég nem elegendő, azt meg is kel tartani, ahoz kel kaptsolni magunkot, és abban meg is kel maradnunk holtig., akristus kegyelmével való Évangélium üdvezit minket, de tsak azokat üdveziti, akik azt meg tarttyák és követik., minden résziben, ezért is szükséges apásztoroknak, és aprédikátoroknak., hogy meg ne elégedgyenek azon, hogy tsak egyszer hirdessék., ha haszonal volna is, szükséges némelykor meg vizgalni, ha anép akit oktattak, követié az oktatást. és ha nem hagytaé el, avilági szokásért, az Apostolok szerént. eszekben kel juttatni amit tanítottak, és meg vizgálni, ha meg tartottáké, és ha eléb menneké az Isten uttyában. enélkül hejában vették volna ahitet és az igazságot, melyeket nékik prédikáltak, nem elég jól kezdeni, nem kel félben hagyni az utat, hanem eléb kel meni, jó erkölcs-

ről, jó erkölcsre, mind végig, mivel avéigig valo meg maradás. koronáza meg bennünk az Isten munkáját. a nélkül, mindent elvesztettünk:

K Miért mondgya szent pál ahiveknek, hogy elejekbe adgya amit vett?

- ⁵ [34b:] F. Hogy meg mutassa, mind azoknak, akik a népet tanittyák, hogy tsak a szent Irás, és atráditio béli tudományokat tanittsák. és azt kinek. kinek. az Istentől vett érteke szerént kel tanítani. valamit az Anyaszent egyház ád előnkben, hogy higyük, minden saeculumoktól fogvást, a kristus hozta azt nekünk, azokra az Apostolit meg tanította, és kezekben adta, hogy azt meg tarttsák, és őrizzék, nem szabad tehát az ő szolgálainak, más félét tanítani. az Apostolok, más tanítványokat, hagyának magok után, és akristus tudományát, őrizések alá hagyák, az ő tanítványok, másoknak hagyák, és így időről, időre, a mi időnkig, ezt is nevezik traditionak, hagyásnak, a mely ¹⁵ által ez a tudomány kézről kézre ment az első saeculumtól fogvást, a mostaniig, *ha⁸⁶ valaki téssen ehez valamit*, mondgya akristus, *az Isten meg veri, és ha valaki valamit el vészen ebből, az Isten ki vonnya az életnek könyviből* apoc. 22. 18. 19

K. Mit mond szent pál. hogy predikálotta ahiveknek, ?

- ²⁰ F Azt predikálotta nekik, hogy a kristus meg holt a mi büneinkért. az irások szerént, hogy el temettetet, és fel támadot. harmad napján, ugyan azon irások szerént, hogy egy Isten meg halyon, és azért halyon meg, hogy meg békéltesse ellenségeit az Istenel., és hogy el töröllye vétkeket, vérével. oly igen felyül haladgya. az emberi okoságot. ez ²⁵ az [35a:] igazság, hogy az Apostol nem mér arrol szollani, az irások auctoritása,⁸⁷ vagy bizonyosága nélkül, akristus fel támadásáról szolván, ismét hozája tész. az irások szerént. mert ez atitok leg nehezeb⁸⁸ ahitelre, és mindennél felyeb haladgya az érzékenységeket. és az okoságot, ugyan ezért is az Apostolok tselekedetében, így bizonyittya ³⁰ meg egy sóltárból, meg nem engeded ate szentetedet. arothadást látni. act. 13. 35.⁸⁹ ps. 15 10

K. Mitsoda még más bizonyoságot is hoz elé it az Apostol a kristus fel támadásáról?

- ³⁵ F Az apostolok bizonyoságát hozá elé, akik ötet feltámadva látták, kezeke tapasztották, a kik övéle ettek, és akik valóság. meg visgál-

⁸⁶ ha <t> valaki téssen [Törlés a sor elején.]

⁸⁷ auctoritása, <nélkül> vagy bizonyosága nélkül,

⁸⁸ leg nehezeb [l — javítva.]

⁸⁹ 35. [5 — 4-ből javítva.]

ták, bizonyosan való fel támadását. és az ött száz tanítványnak bizony-
ságit, végtire azt teszi fel, hogy atöbbi után, néki is meg jelent, ámbár
olyan légyen is. mint egy idétlenül szült, és leg aláb való a töbinél,
nem érdemelvén. hogy az Apostoli nevet viselleye, epéldája⁹⁰ egy nagy
⁹⁰ Apostolnak, aki valóságos alázatos, aki magát olyannak hiszi, amint
mondgya, meg tanulhatnok ebből magunkot meg alázni, és azt soha
el nem felejteni, hogy mik voltunk. hogy mik vagyunk. magunktol,
és hogy még milehetünk. se semiben ne ditsekedgyünk, mivel nem ditse-
kedhetünk,⁹¹ semivel ollyanal., hogy az Istentől nem vettük volna.

¹⁰ [35b:] K Mire tanit minket a máii lettzkének⁹² utolso versében?

F két nagy fő igazságra tanit, mely mind valóságos, mind pedig
hit ágazattya, az első, akegyelemnek az emberben való munkálodása,
a második, az együt való munkálodása, (Cooperatio) az emberi szabad
akarathnak. *Az Isten akarattýából vagyok ami vagyok*, mondgya az Apos-
tol., így beszélvén. akegyelemnek tulajdonittya. mind azt. valami jó
vagyon benne, hozzája teszi, *Az ő malaszttya én bennem hivalkodo nem volt.*
hanem bővebben munkáldtam minnyájoknál. ez az együt való munkálo-
dasa a szabad akarathnak. de, mondgya szent Agoston, hogy azt ne
gondollyák, hogy az akarat munkálodhatot, magátol a kegyelem
nélkül, mert utánna teszi. *nem én pedig. hanem az Isten malaszttya*
⁹⁰ *én velem.* ebből világosan ki tettzik, hogy az igaz, hogy az embernek
akarattya tselekeszi a jót. és hogy azt egész szabadságal.⁹³ és szeretet-
tel tselekeszi. de azt akegyelem tselekedtetí véle, munkálkodván benne.
az Apostol szerént, az akarathot, és atselekedetet, szent pál, mondgya
⁹¹ szent Chrysostomus, bizonyságot tévén maga magárol. szükséges
képen., hogy tekintettel legyenek azokhoz a miket mondot; mindent
az Isten ajánl, és az ő kegyelmének tulajdonittya, mind azt, amit
tselekedet jót, meg valván azt, hogy tsak általa tselekedte.

[36a:] Évangélium

szent márk. 7. 31.

⁹¹ És ismét ki menvén a Tyrus határiból, jöve sidon által a Gallilaeai
tengerhez, a Decapolis határi közöt, és hozának néki egy siketet és
némát. és kérik vala ötet, hogy reá tenné kezét, és félre vivén ötet a

⁹⁰ epéldája [ja: sor fölötti beszúrás.]

⁹¹ [Íráshiba:] ditekedhetünk, [első d javitva.]

⁹² [Elírás:] lettzkének

⁹³ szabadságal. [Második a — fölött áthúzott vessző.]

seregből, annak füleiben bocsátá ujjait, és pökvén, illeté annak nyelvét, és fel tekintvén menybe fohászkodék, és mondá néki effeta, az az, nyilatkozzál meg, és mindgyárt meg nyilatkoznak a fülei. és meg odaték az ő nyelvének kötele, és igazán szol vala, és meg parantsolá⁵ nékik, hogy valakinek, ki ne mondanák. menyivel inkább parantsollya vala pedig nekik, anyival inkább hirdetik vala, és annál inkább tsudálkoznak vala mondván, mindeneket jól tselekedet, a siketeket is halloká tette, és a némákat is szóllókká.

Magyarázat

K. Mit jelent ez a süket és néma ember ?

¹⁰ F Jelenti az olyan akarattal való lelki süketeket, kik az Isten igéjét nem akarják hallani. se a szent Léleknek szavát, ki szivekben beszél, mert el kellene hagyni azt, a mit oly igen szeretnek, jelenti még az olyan némákat, kik meg nem vallyák vétkeket, kik az Istennek nem könyörögnek, kik az Évangyélium szerint nem beszélnek, az¹⁵ illyenek mind süke-**[36b:]**tek, mind némák, mert a midön nem akarják az Isten szavát halgatni, és az ő igéjéről szollani, akkor lelki süketek, és némák,

K. Mit jelent ez az ember, akinek mind a szollás, mind ahallás meg adaték. ?

²⁰ F Jelenti az olyanokat, akiknek akristus kegyelméből ajándékját adgya, hogy halhassák beszédit, és az igazságnak szavát, és azt gyermeki engedelmeséggel halgathassák, fel is szabadittya nyelveket, hogy vallást tehessenek bünökről, és hirdethessék irgalmaságát, és ditséretit, ez a kegyelem drága, és ritka, a mi időnkben, a melyben sokan a²⁵ keresztyének⁹⁴ közül, el merültek a világi hívságokban. tsak a világ beszédit halgattyák, és tsak a világi dolgokról beszélnek, a mely beszéd meg fojtotta az igazságnak beszédit szivekben:

K. A kristus miért vivé félre ezt a süket, és néma embert hogy meg gyógyittsa ?

³⁰ F Meg akará nékünk mutatni, hogy ha meg akarunk gyógyítatni a lelki süketeségből, a magános életet kel keresni, és el kerülni avilágiakat, mert az érzékenységek a világi dolgokra figyelmeztvén, azok meg gátolják az elmét, és a szívet, hogy az Isten beszédit halgassák,

⁹⁴ keresztyének [ne: sor alatti beszúrás; k: utólag beírva a sorközbe.]

ugyan is, hogy lehetne azt halgatni, agyönyörűségek, a hivalkodások, és a világi sok dolgok között.

[37a:] K. A krisztus miért tevő az ujját ennek az embernek, a fülében, és nyálát anyelvére, és miért fuhászokodék?

¹⁴ F Az ujjai melyeket a fülében tevő, jelenté a szent Lelket, aki az Isten ujának neveztetik, és akit az embereknek adá. hogy meg nyissa szíveknek⁹⁵ füleit, és meg értesse vélek beszédit, anyál jelenté az Istentől való böltseséget., amelyet közölni akará az emberekkel. hogy az Isteni dolgokrol szolhassanak, fohászokodék mondván, effeta, az az, nyilyál meg. azért hogy siránkozunk. és suhajtozunk büneinkért, amelyek okozák alelki sükettséget,

K. Az ur miért tiltá meg hogy ki ne nyilatkoztassa a tsudát melyet tett?

¹⁵ F Meg akará nekünk mutatni, hogy amidön jót akarunk tenni másokkal. abban ne keresük az emberek ditséretit., mind azon által. menyivel inkább parantsolá. anál inkább hirdetéék. hogy meg lássuk, hogy vannak olyan alkalmatoságok, a melyekben, hála adásból tartozunk atiltás ellen is ki hirdetni ajót, melyet velünk tselekedtek, azért hogy mások is azt meg tudván, arra valo nézve, ők is az Isten ditséretire valo jókót tselekedgyenek. akik nagy dolgokat tselekesznek, azoknak köteleségek a, hogy magokat meg alázák. és kerüllyék ahivalkodásnak kísértetit. köteleségek pedig azoknak kik valamit vesznek, a, hogy ki hirdesék azokat. akiknek jó hírek nevek. szükséges az Anyaszent egyháznak.

[37b:]PÜNKÖSD UTÁN VALO 12^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

¹⁶ Oh' Istenünk akinek hatalmas, és irgalmasága véghetetlen, akinek segítségitől vagyon. hogy hivedid tégedet méltán és ditséretesen szolgálhasanak, enged meg nekünk hogy minden akadály nélkül futhasunk a jók felé, melyeket nekünk meg ígértél. ami urunk J k.

Epistola.

szent pál. 2. Cor. 3. 4.

¹⁷ Illyen bizodalunk vagyon pedig akrisztus által az Istenben, nem hogy elegendők volnánk mi magunktól valamit gondolni, ugy mint

⁹⁵ szívek(et,)nek füleit,

mi magunktól, de ami elégséges voltunk az Istentől vagyon., ki minket az új testámentomnak. alkalmas szolgálivá tett, nem abetüvel, hanem alélekel, mert abetü meg öl, alélek pedig meg elevenít, hogy ha ahalálnak ki szolgáltatása, betükel kövekre irattatván, ditsőségbe volt, úgy hogy nem nézhetnének az Izraeliai a Mojses⁹⁶ ortzájára, az ő ábrázattjának⁹⁷ ditsősége miatt,⁹⁸ mely meg üresül, miképen nem leszen inkább, aléleknek szolgálattya ditsőségben, mert ha a kárhoznak szolgáltatása ditsőségbe vagyon, sokkal inkább bővölködik ditsőséggel. az igazságnak szolgálattya, mert ditsőséges sem volt, a mi fénlet¹⁰ éreszből, a fő ditsőséghez képest, mert ha ami meg üresül ditsőséges, sokal inkább ditsőséges, ami meg marad.

[38a:] Magyarázat

K. Miért mondgya az Apostol; hogy a kristus által követi szolgálattját olyan bizodalomal.?

F Mert ő azt kívánnya; hogy tsak az üdvezítő kegyelmének adgyák¹⁵ aditsőséget, ajóért, melyet⁹⁹ ő tselekeszik szolgálattjában, vak merőség lett volna az Apostoloktól,¹⁰⁰ avilág meg térítéséhez kezdeni, és az Évagyéliumi hitet, a bálványok romlására építeni, ha tsak a magok erejében vetették volna bizodalombokot, ha az Isten Fia nem küldötte volna őket, és ha vélek együt nem munkálolda volna azokat²⁰ a sok jeleket, leg nagyob bizonyága. ami Isteni vallásunknak a, hogy tizen két olyan ember, aki mind leg aláb valo, mind leg erőteleneb volt avilágon. még is avilág meg térítéséhez mertenek fogni, és azt véghez is vitték. ebből ki tettzik hogy a kristus beszéllet ő általok, ugyan. öis¹⁰¹ munkálolda ő általok. ezt a tsudálatos változást,²⁵ ugyan az is adá nekik azt a bizodalmat, és bátorságot, hogy olyan erővel, és hatalomal. munkáloldgyanak. még mostanában is, egy, egyházi szolgálta tsak anyiban tehet jót hivatallyában, a menyiben akristus parantsolattjából munkálodik., a menyiben benne veti bizodalmat, és ha ditsöitti kegyelmét. munkájának elő meneteliért

⁹⁶ [Javitva: Mojes-ből.]

⁹⁷ ábrázattjának [áb — or-ból javitva; nyilván ortzájának-ot akart írni.]

⁹⁸ miatt, [a fölött áthúzott ékezet.]

⁹⁹ melyet [Javitás: mert-ből; ly-t rt-re írta, majd hozzáírta: et]

¹⁰⁰ [Javitás, sor alatti beszúrással: Apostoltól.-ből.]

¹⁰¹ [Ékezhíba:] öis

K. Szent pál nem bizhatéké tudományában, nagy értelmiben, és ékesen való szollásában, a mely néki, mint egy természet szerént való volt.?

[38b:] F Halgasuk hogy mitsoda itéletet teszen maga felől, és mi képen hasonlítja magát a többihez, *nem hogy elegendők volnánk mi magunktól jót gondolni, mint magunktól, de a mi elégséges, voltunk, az Istentől vagyon*, etehát hit béli igazság hogy az embernek avétektől fogvást, atermészetnek erejével nem lehet leg kiseb gondolattya az üdveségre. se jó kívánsága, se jó indulattya, mert hogy. szent Agoston szavaival élyek, az embernek nintsen egyéb magától, hanem ahazugság, és avétek, az Apostol mondgya, hogy *aző elégséges voltok, az Istentől vagyon*, mert szent Celestinus pápa szerént, olyan formában munkáldok az emberek szívében. és a szabad akaratban. hogy a szent gondolatok, jó szándékok, ajó akaratok, tsak ő tölle jönnek, és tsak az által tselekedhetünk valamit, aki nélkül semmit sem tselekedhetünk. és az Apostol szerént, az Isten nem tsak annak a jónak kezdője, amely mi bennünk vagyon. a mi magunk meg szentelésire. hanem még azoknak is a melyeket tselekesznek. az egyházi szolgák, kik, ahívek üdveségekért munkáldnak, *ki minket*, mondgya, *az új testamentumnak alkalmas szolgálivá is tölt, nem abetüvel, hanem alélekel*, nem azért, hogy az embereket, tsak az igazságot üsmértessük meg, hanem még a szent lelket, és akegyelmeket is meg nyerhesük¹⁰² nekik, amelyek, az ő meg szenteltetéseket munkáldgyák, követetvén vélek szeretettel azt, amit nekik tanyitanak.

K. Mit ért szent pál abetün, és alelken.?

F Érti abetün egyedül atörvényt, és az igazságokat. ake-[39a:]gyelmen kívül, a mely szükséges ezeknek bé töltésekre, és a lelken érti a szeretetet, melyet a szent lélek hint a szívbén, mert a szeretet viteti vegben atörvényt, az is szereteti, és követeti az üdveséghez való igazságokat, szent pál azt mondgya, hogy abetü meg öll, a midön tsak az elmében vagyon. és nem a szívbén, mivel az Isten törvényéről való üsmerettségerért, arosz kívánság fel támad, és elegendő erőnk nintsen hogy az ellen ályunk, és azt meg gyözük, nem hogy rosra vinne atörvény, *mivel atörvény magában szent*, mondgya az Apostol másut, *aparantsolat is szent, igaz, és jó, de avétek*, az az arosz kívánság, *alkalmasoságot vévén aparantsolat által, meg tsalt engem, és az által meg ölt, hogy fölötte igen bün lévö legyen. abün, aparantsolat által*, rom. 7. 12.

¹⁰² meg <üs> nyerhesük

11. 13. az Apostol hozzája tészí, hogy alélek életet ád, az, az, hogy a szeretet, mely az új törvénynek kegyelme, abetüvel együt, bé tölteti atörvényt, és szerettetí, és¹⁰³ életet ád lelkünknek,

K. Mí volt akö táblára írot ó törvény¹⁰⁴ szolgálainak ditsösége?

⁵ F A, hogy, az Izraéliták nem nézheték a Mojses ortzáját a nagy fényesége miat, ugy anyira, hogy a midön az Isten¹⁰⁵ parantsolattját kellett nekik meg mondani, akor kételenítettet bé fedezni ortzáját, ez azt jelenté. hogy a sidok. nem nézhetnének annak idejében arra, akinek Mojses tsak képe vala, tudni illik akristusra, aki is vége vala
¹⁰ a tör-**[39b:]**vénynek, és hogy vakságokban meg maradnának, a mint is hogy, *a mai napig* mondgya az Apostol., *az ó testamentum olvasásában azon fedél fel fedetlen marad, mert akristus által üresül meg. de a mai napig. midön Mojses olvastatik, fedél tételet az ő szivekre. midön pedig meg térnek az urhoz. el vétetik a fedél.* 2 Cor. 3. 14.

¹⁵ K. Mít hoz ki az Apostol mind ezekből?

F Azt hogy, az uj törvénynek szolgálattya. sokal ditsöségeseb, mert az ó törvénynek szolgálattya, halál szolgálat volt, az új törvénynek pedig szolgálattya, életet, és igasságot ád, nem hasonlithatni az ideig tarto szolgálatot, ahoz, a melynek örökösön kel tartani. ebből ki
²⁰ tettzik, mitsoda nagy tisztelettel kel lennünk akristus szolgálaihoz. a mely rend anyival is nagyob a Mojsesénel, hogy ő az ur házának szolgálja volt, a kristusnak pedig mint Fiunak, abban egész hatalma vagyon. hebr. 3. 5. 6.

Évangyélium

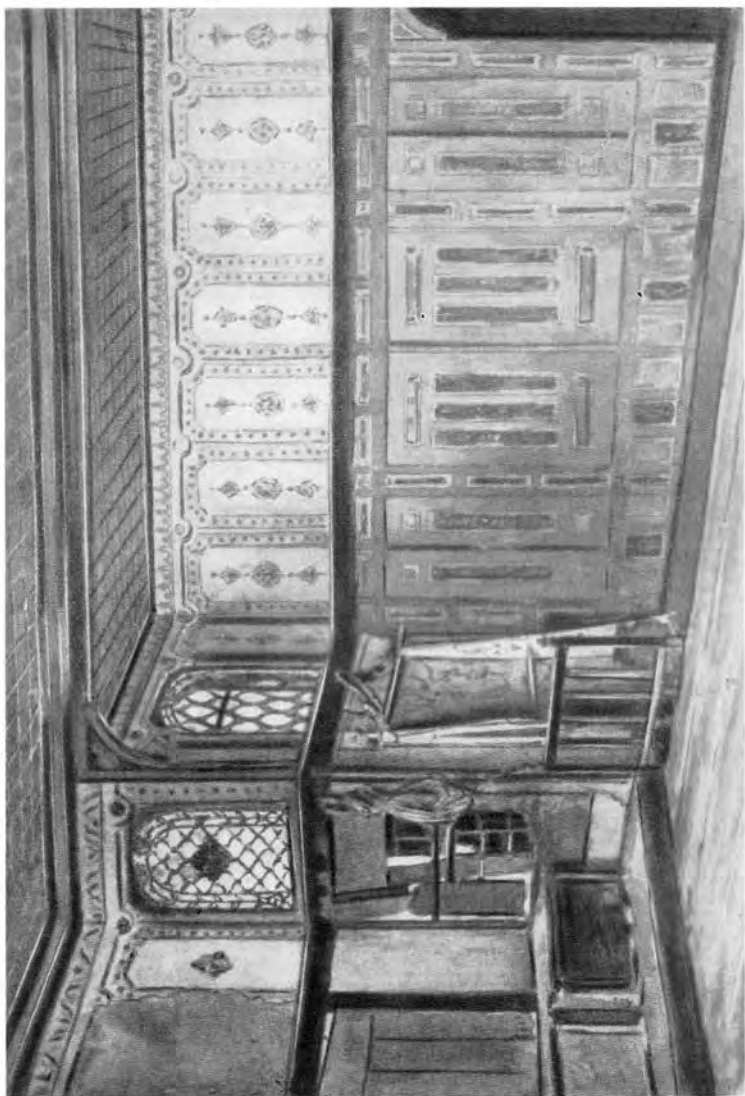
szent luk. 10. 23.

Es fordulván atanitványihoz mondá, boldogok a szemek. melyek
²⁵ látták. a miket ti láttok, mert mondom néktek, hogy sok proféták, és királyok akarták látni a miket ti láttok, és nem látták, és hallani a miket hallotok, és nem hallották, és imé egy törvény tudo fel kele kisértven ötet, és mondván, Mester, mit tselekedvén birhatom az örök életet, ő pedig mondá néki, atörvényben mi vagyon írva, mint
³⁰ olvasod, amaz **[40a:]** felelvén mondá, szeresed ate uradot Istenedet, tellyes szivedből, és tellyes lelkedből, és minden erődből, és minden

¹⁰³ és [s — l-ből javítva.] életet

¹⁰⁴ ó törvény(nek) szolgálainak

¹⁰⁵ az Is- [Csonkán maradt a sorvégi elválasztás után.]

13. Rákóczi ebédlőszobája

14. Utea Rodostón Beresényi Miklós házával

elméből, és felebaratodot mint tennen magadot, és mondá néki, igazán felelé, ezt tselekedgyed és élsz, amaz pedig akarván magát igazítani, mondá Jésusnak, kitsoda az én felebarátom, felelvén pedig Jesus. mondá. egy ember alá megyen vala Jérusálemből, jerikoba, és atolvajok közé akada, kik meg is foszták ötet, és meg sebesitvén, holt elevenen hagyván ötet. el menének, történek pedig egy pap menne alá azon az uton. és látván ötet. el mene melölle,¹⁰⁶ hasonló képen egy lévita is midön a hely mellet volna, és látná ötet, el mene melölle., egy samaritánus pedig uton járván, melléje mene, és látván ötet, ¹⁰ könnyörületessegre indula, és hozzája közelgetvén, bé köté az ő sebeit, olajat, és bort töltvén azokba, és fel tévén ötet a barmára, vivé a szállásra, és gondgyát viselé, és másod nap két penzt von elé, és agazdának adá, és mondá, viseld gondgyát ennek, és valamit ezen felyül költesz, én mikor meg térek, meg adom néked, ehárom közül ¹¹ ki láttatik néked hogy felebaráttya volt annak. aki a tolvajok köziben akadot, ama pedig mondá, aki irgalmaságot tselekedet véle, és mondá néki jesus. meny el. teis hasonló képen tselekedgyél.

[40b:] Magyarázat

K. Mostanában leheté akeresztyéneknek részesülni az Apostoloknak boldogságában, akik látták azt, amit a proféták. és az Apostolok nem ⁹⁰ láthattak.?

F Igen is részesülnek azon boldogságban, mivel látták a hitnek, szemeivel. atitkoknak bé tellyesedésit, azoknak hasznait veszik, hallják az egyházi szolgáltoit. ugyan azon igazságokat, a mellyeket akristus hirdetet az Apostolinak, kik azokban meg erősödtenek, anemzetségeknék egyenlő akarattyokból., kik akristusban; és aző Évangyéliumában hittének, tizenkét saeculumoktól fogvást, de ha nagy boldogság a kristust üsmérni, ez a boldogság tsak azoknak valo a kik ötet szeretik is, néki engedelmeskednek, és követik, az igazságnak, és az életnek uttyát, ellenben igen nagy boldogtalanság az ollyanoknak kik ötet üsmérik de nem szeretik, nem követik, sőt még meg vetik, viszá élvén kegyelmével, és titkaival, ugyan ezért is léznek ahamis keresztyének leg nyomorultabbak minden embereknél, az

¹⁰⁶ [Íráshiba:] molölle,

ő számadások annál¹⁰⁷ is irtoztatob lesz, mennél több kegyelmet vettek, és¹⁰⁸ Isten Fia mennél többet tselekedet., és szenvedet érettek, számot adnak arról is, hogy eléb valo, és jobb állapotban voltak atöbb embereknél, ugy mint apogányoknál, sidoknál, törököknél, és eretnekeknél,¹⁰⁹

K. Mit felele az ur atörvény tudonak aki azt kérdé hogy mit tselekedgyék hogy üdvezülhesen.?

[41a:] F Az Isten törvényihez igazittá ötet, és kénszeritté hogy maga felelne meg magának, kérdésire, a mely feleletet tén, igen rövid, de mindent magában foglal. az üdveségre két dolog kívántatik, az Isteni, és a felebarati szeretet, az Isteni szeretet a, hogy ötet lelkünk-
10 böől és szivünk-
15 böől szeresük, és mindent valami bennünk vagyon., ennek a szeretetnek nevelkedésire fordittsuk, a testet, az érzékenységeket, és az elmét, a felebaráti szeretet a, hogy ötet ugy szeresük mint magunkot, kíványuk néki azon örökös jót, melyet reménlünk magunknak, hasonló mértékel mérjünk néki, valamint magunknak., és ugy bányunk véle, valamint akarjuk hogy mások bányanak velünk, evala tehát a törvény tudonak felelete, a mely tették az urnak, és mondá néki, *ezt tselekedgyed és élsz*, ez elegendő az üdveségre.

20 K. Ez a törvény tudo azal a szándékal kérdéé a kristustol ezt a tanátsot hogy tanulhasson tölle?

F Tszak kísérteni akará kérdésével, és azért, havalamit nem mondanaé atörvény ellen, hogy azért bé vádolhassa ötet, az ilyen szándék tellyes hamiság., mitsoda vétkes dolog valamely tanátsot kérni
25 az Isten szolgáljától. azért hogy a törben¹¹⁰ ejthessék ötet. sokan vannak ilyen elméjük, a kik irigységből tszak azért vigyáznak az Isten félöknek beszédekre, és tselekedetekre, hogy valami vétekbek találhassák., akik tszak azért tanullyák, és visgallyák a [41b:] vallás béli igasságokat, és titkokot, hogy azok ellen szolhassanak és ítélhessenek.

30 K. Ugyan azon törvény tudó, miért kérdé, hogy ki volna az ő felebarattyá?

F Azt akará meg mutatni. hogy ő igaz, és ezel meg elégedvén, azt gondolá hogy ő aparantsolatot bé tölti, ha baráttját, attyafiát, szereti, de a kristus meg mutatá néki, hogy igen meg határozná a felebarati
35 szeretetet, valamint tselekesznek mostanában is sok számu keresztyé-

¹⁰⁷ annál <nyomorultabbak> is irtoztatob [is: i-je é-ből javítva.]

¹⁰⁸ és [az-ből javítva.]

¹⁰⁹ [Íráshiba:] eretnekelnél,

¹¹⁰ a törben <erj> ejthessék

nek, kik azt igen kitsid mértékben zárják és tovább nem terjesztik familiájoknál, jó akarojoknál, és régi űsmerőjoknél, mitsoda ritka avvalóságos felebaráti szeretet, sokan akereztyének közül azt tarttyák, hogy tsak azokat kel szeretni, kik őket szeretik, akiktől valamit várnak, vagy vettek, aki eszerént tselekeszik. annak nintsen felebaráttya, az olyan tsak a maga hasznát keresi, a maga gyönyörűségíért szeret mást, vagy is inkább tsak magát szereti, mindenben, és tsak magáért, egy szoval az olyan akristus mondása szerént tsak azt tselekeszi a mit apogányok. és a publikánusok tselekesznek.

¹⁰ K. Magyarázd meg nékünk akövetkezendő példa beszédet?

F A meg sebesitetet, és fel holtan hagyatot ember, jelenti az egész emberi nemzetet, akit meg rontotta, és meg sebesitette az Ádám vétke, Jérusalem. a honnet ez az ember [42a:] le mégyen, jelenti azt az eredendő igazságot, a melytől eleset, engedetlenségíért. jériko a hová lemégyen, jelenti a világot, és a világi életet, a melyre le szállot a földi dolgokhoz valo szeretetiért, a tolvajok akik meg sebesitették azok az ördögök, akik az embert meg ejtették, és meg sebesitették, a köntösből valo meg fosztás,¹¹¹ jelenti, az ártatlanságot, melyet el vették tőle, gyalázatos mezeitelenségben tették. a pap, és alevita, jelentik atörvényt, és aprofétákat, amelyek meg nem gyógyíthatták az embert sebeiből, és akik látván a beteget, nem hogy meg segítették volna, de tsak el mentek mellette, jelentik még ezek az uj torvénynek olyan szolgálit, kiknek nintsen valóságos buzgoságok, amások üdveségéhez, akik azon meg elégesznek, hogy meg halgasák a szoval valo gyonást, és meg nézék, a léleknek sebeit. de az után akarattyokra hagyák, hogy éllyenek, és nem illetik avalóságos orvoságal., jelentik még az olyanokat, kik minek utánna el térítették volna abünösököt, a veszedelemnek uttyárol, és az üdveségnek uttyában tették volna, azonnal azt meg unnyák, és nem igyekeznek többé gyógyításokon, fel holtan hagyák őket. mint ha, a felebaráti szeretetet felben kellene hagyni, és nem kellenék gyakorolni, és orvosolni a lelket mind addig még egészen ki nem gyógyul. és egészé-[42b:]gíre egészen viszá nem tér.

K Magyarázd meg a töb részeit is ennek a példa beszédnek?

³⁵ F A könyörületes samaritánus, a kristus, a mi lelkünknek orvosa, a ki is az égből le szállot, hogy meg orvosolná azokat, a nyomorúságokat, a melyekben az emberek valának el merülve, az olaj, és abor,

¹¹¹ meg <sz> fosztás.

melyet a samaritanus a sebré tölté, jelentik a szeretetnek kegyeségit, és a dorgálásnak¹¹² erejét, amelyet el nem kel mulatni, egy értelmelki atyának, hogy a mi lelki betegségeinkhez való orvoságot adhason., a samaritanus bé köté sebeit annak az embernek, a mely jelenté, hogy

5 a kegyelem. a mely a mi meg térésünket munkálodgya. meg tartoztatya sebeségit rosz kívánságinknak, és rosz szokásinknak, a sanyargatásal, és a penitentzia tartásal, és el kerülteti velünk az alkalmaságokat., melyek fel nyithatnák sebeinket, és roszabállapotban tehetnék, az elsönél, a barmára tevé, a samaritanus abeteget, és a vendég fogadoban vivé, mely jelenté annak az örökös orvosnak jóságát, a ki

10 viseli a bünösöknek gyengeségit, és fogyatkozásit, meg téréseknek kezdetekor, és minden módot, és alkalmaságot ád nékik hogy az Isten kegyelmében viszá mehessenek, és abban meg maradgyanak.

[43a:] K Mit jelent még a hogy avendég fogadoban viszi abeteget,

15 és a gazda kezében adgya hogy meg gyógyittsa.

F Azt jelenti, hogy a kristus a penitentzia tarto bünöst, az Anyaszent egyház kezében adgya, akit jelente a vendég fogado, és valamely pasztornak gond viselése alá adgya, hogy gyógyittsa, azon orvoságokal. amelyeket az Anyaszent egyház rendelt, hogy azt oktassa. tanittsa,

20 és vezérellye tsak lassan, az igazságnak uttyán, mivel akristus abeteget, nem gyógyittya meg egyszers mind, nem kel azt gondolni, hogy egészen meg gyógyul. mihent büneinek botsánattyát veszi. mivel nagy gyengeségek maradnak még benne, és tsak ahalál szabadittya meg azoktól., alélek gyors. mondgya az ur, de atest gyenge, kinek,

25 kinek arra kel vigyázni. hogy a kevélység, és amaga hittség, meg ne gatollyák, meg gyogyulását., mert a meg történik, hogy ameg térésnek kezdetekor., olyan dolgokhoz akarnak fogni, amelyek tsak azokat illetik, kik már jól elé mentenek az Isten uttyában, agyengeségihez kel magát mérsékelni, félelemben, és magához valo gyanakodásban

30 kel élni, és Istentől várni, minden erőt, meg. hagyván magát vezetetni, valamint egy gyermek, az Anyaszent egyház bé fogadgya mind azokat kik az üdvezítő kezeiből mennek hozzája, az ő kebeliben, meg talállják gyogyulásokat, és [43b:] mind azt, valami alelki egészséghez kívánatlik, azon kívül nintsen se meg gyogyulás, se egészég, se üdveség,

35 de hogy hasznát vehesük gond viselésinek, nagy aláztatóságal kel néki engedelmeskedni, és az ő rendelési szerént élnünk, és nem ami magunk akarattya, és hajlandosága szerént.

¹¹² dorgálásnak [*s*— utólag beszúrva, *á* és *n* betűk közé.]

K. Magyarázd meg végig a példa beszédet.

F A két pénz melyet a samaritanus ad agazdának, hogy gondgya, legyen abetegre. jelenti az ő, és az új testamentumot, mely ebből áll, a szent irás, a melyeknek értelmet adgya az ur szolgálainak, hogy a lelkeket táplállyák az ő szent igéjével, tanítván, és oktatván, azokat avallás igazságira, jelentik még akét nagy parantsolatot, ugy mint, az Isteni, és a felebaráti szeretetet, a melyeknek követésit hagyja, mind a pásztorinak, mind a juhainak. és amelyek. a mi lelkünknek, mind élete, mind egészsége, mind ereje. a samaritanus vissza térése jelenti az üdvezítő második¹¹³ el jövetelét. akoron. keményen fog számot kerni apásztoroktól, aző reájok bizattatot lelkekről, meg is ítéli mindenikét. érdemi szerént. és meg jutalmaztattya azokat, kik azt meg érdemlik

PÜNKÖSD UTÁN VALÓ 13^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

örök mindenható Isten, nevellyed bennünk ahitet, areménséget, és a szeretetet, és hogy meg nyerhesük igéretidet, adgyad hogy szeresük a mit parantsolsz. a mi urunk J. k.

[44a:] Epistola,

szent pál. Gal. 3. 16.

Ábrahámnak mondattak az ígéretek, és aző magvának. nem mondgya és magvainak, ugy mint sokakban, hanem ugy mint egyben. és ate magodnak. ki akristus., ezt mondom pediglen. hogy az Istentől meg erősitetet testamentum. atörvény. mely négy száz és harmintz esztendő után lett, nem teszi erőtlene az ígéretnek el törlésére. mert ha atörvény által az örökség, már nem az ígélet által, Ábrahámnak pedig ígélet által ajándekozta az Isten, mitsoda tehát atörvény, az által hágasokért tétettetett, mig el jőne amag, amelynek ígerte vala, mely az Angyaloktól rendeltetett, aközben járonak keze által, a közben járó pedig nem egyé, az Isten pedig egy, atörvény tehát¹¹⁴ az Isten ígé-

¹¹³ második <viz> el jövetelét.

¹¹⁴ <pedig> tehát [tehát <pedig> fölé írva.]

reti, ellené, távul légyen, mert ha törvény adatot volna, mely meg eleveníthetne. bizony atörvényből volna az igazság de az irás, mindeneket abün alá rekesztet, hogy az ígérét, a Jesus kristus hiti által adatnék ahivőknek.

Magyarázat

⁵ K. Melyek az Ábrahámnak, és az ő maradékinak tett ígéretek.?

F Hogy minden nemzetek meg áldatnak ő benne,¹¹⁵ és az ő magvában., nagyságu ígeret, mely minden helyekre és időkre terjed, és a mely magában foglalja mind azokat, a lelki jokat, a melyeket idővel. az Isten hinté **[44b:]** mind azokra, kik az Ábrahám hitet követvén
¹⁰ hinnének a kristusban, az Ábrahám magvában, test szerént, és akik fiaivá lennének, ennek a szent pátriárkának, ez így lévén, ezen szók által, az Isten meg ígeré néki a világ meg váltoját, hitét, meg térését, és üdveségét a sidoknak, és a pogányoknak, és az egész földön való fel álitását az Anyaszent¹¹⁶ egyháznak.

¹⁵ K. A törvény sok idővel adatatván ki ezen ígérét után, nem tevée semmivé azt?

F A törvény semmi képen nem teheté semmivé azolylan ígérétet, a melyet az Isten maga tette, és maga által, és azt egy nehányszor meg ujitotta a maga Fiának a kristusnak. az Ábrahám személyében, és
²⁰ azt olyan formában., hogy lehetetlen volt, azt meg változtatni, tellyeséggel ígeré meg áldani, az az, meg szentelni, és meg szabadítani minden nemzeteket abban, aki az Ábrahám maradékából születik. minden féle modot ígeré nekünk az üdveségre, meg váltot ígervén, aki meg érdemlette, és bé töltötte az ígeretet. ezért is mondgya másut az
²⁵ Apostol. hogy Ábrahám *az Isten ígérétiben nem kételkedet hitlenség., hanem meg erősitetet ahitel, ditsőséget adván Istennek, tellyeséggel tudván, hogy valamiket ígért, hatalmas meg tselekedni is.* rom. 4. 20. 21.

K. Magyarázd meg ezeket a szókót, mert ha atörvény által az örökség, már nem az ígérét által, Ábrahámnak pedig ígérét által ajándékozta az Isten.?
³⁰

F. Ezek aszók azt taníttják nekünk, hogy a menyei **[45a:]** örökség, nem árta, se nem jutalma, a Mojses¹¹⁷ törvénye megtartásának, valamint ezt gondolták a sidok, hanem az ingyen való ajándékja, az Isteni

¹¹⁵ <az ő magvában> ő benne, és az ő magvában.,

¹¹⁶ Anyaszent [A — javítva olvashatatlan betűből.]

¹¹⁷ [Íráshiba:] Mojes [alatta elírásból:] hanen

irgalmaságnak, a melyet meg ígérték Ábrahámnak, és mind azoknak kik őtet követik hitében, az Apostol elleniben téski az ígéletet. atörvénynek, és világosan azt mondgya, hogy ha az örökség atörvény által adatatnék, az ígélet semmivé, és haszontalanná lenne, leheté
15 nagyob ingyen valo ígélet, mint amellyel az Isten arra ígéri magát, hogy a maga Fiában meg áldgya a nemzeteket, meg szenteli, és örökséget ád nekik, annak érdemire valo nézve, érdemek, melyek az ő kegyelmének ajándéki, mind a főben, mind atagokban.

100 K. Miért mondgya szent pál hogy atörvény az által hágasokért tétettet?

F. Azért, hogy meg üsmértesse velünk hogy a törvény nem azért adatot, hogy bé töltse az ígéletet, vagy hogy meg szentelje, és az üdveségre vezesse az embereket., hanem hogy meg üsmértesse vélek avétket, a melyben esnek ha azt által hágják, és hogy meg mutassa
115 nekik, gyengeségeket, és romlandóságokat, és nem azért, hogy kegyelmet adgyon, avétek el kerülésire, *atörvény által üsmértem meg avétket*, mondgya másut az Apostol, *mert akivánságot nem tudnám, ha a törvény nem mondaná. ne kívány.* rom. 7. 7.

K. A törvény mindenkorá adatot volté?

120 F. Tsak egy időre adatot volt, és tsak addig a még Ábra-[45b:] hámnak¹¹⁸ az a Fia el jőne, a kinek tétetet volt az ígélet a mi pedig az ígéletet illeti, annak nints határja, mert annak akristusban¹¹⁹ kellették bé telni, a ki örökké meg marad, és a meg ígért jók, örökösök, a mely jokot pedig atörvény adot, ideig valo jók valának.

125 K. Magyarázd meg, amit az Apostol mond, hogy atörvény aközben járó által adatot.?

F. Az Apostol azt akarja velünk meg értetni, hogy atörvény sokal aláb valo az ígéletnél., meg bizonyítom; az Isten részéről, az embereknek. atörvény az Angyalok által adaték, a kik az ő képit viselték. és
130 egy közben járo által, olyan mint Mojses, aki anép részről munkalodék, a midön pedig az Isten kötést tett amaga Fiával. az Ábrahám személyében. őt közben járo nem vala, annak oka ez, hogy ez a kötés tellyeségel ingyen valo ígéletből álván. nem volt szükség a közben járora, aki nem szükséges őt, ahol tsak fél rész vagyon. aki tsak épen
135 azt igeri meg adni, a mi az övé, és ami tsak ő tölle fűg.

K. Miért mondgya szent pál, hogy a közben járó, nem tsak egyvé. az Isten pedig egy?

¹¹⁸ Ábra-[45b:] <ra>hámnak

¹¹⁹ [Íráshiba:] akrisban

F Mert nem szükséges a közben járó az olyan kötesben, ahol valaki szabad akarattyal kötelezti¹²⁰ valamire valakinek magát, és azt igéri hogy véle jót téssen, tsak épen abból az indulatból hogy ötet szereti, az Isten tsak egyedül **[46a:]** kötelezti magát a Fiának tett⁵ ígéletben, hogy neki adgya örökségül az egész nemzeteket. ígélet, mely oly meg változhatatlan, és oly örökös, mint maga az Isten, de másként is, közben járó nem kívántatik, az Isten, és amaga Fia között, akinek teszi az ígéletet, mert véle egy Isten lévén, köz nem adatik, az Atya, és a Fiu között,

¹⁰ K. A törvény nem ellenkezik tehát az Isten ígéletivel?

F Eppen nem mondgya szent pál, *mert ha törvény adatot volna mely meg eleveníthetne, bizony atörvényből volna az igazság*, és ugy az ellenkeznék az ígélettel, de anem lehet, mert amint az Apostol mondgya, *az írot törvény, mindeneket abün alá rekesztet, hogy az ígélet, a Jesus*¹⁵ *kristus hili által adatnék a hívőknek*, az Apostol azt mondgya meg másut, *atörvény pedig bé jött, hogy a bün bővölködnék*, rom. 5. 20. ebből ki tettzik világosan, nem hogy igasságot adot volna, vagy semmivé tette volna az ígéletet, sőt még ennek bé töltésre szolgált, a bűnnek bővölködése által, amelyet okozot, noha atörvény magában szent vala,²⁰ mert meg tekintetvén az emberel amaga romlását. azzal meg alázta, és meg éreztetvén véle hogy mitsoda szüksége volna ameg váltora, és a meg szabaditora. arra vivé ötet, hogy az Istenhez fordulna, és kérne²¹ tölle hathatobb orvoságot a törvénynél, a mely akristusban valo hitt, és azö kegyelme, amely nélkül Ádámtól fogvást, világ²⁵ végezetig semmi féle ember nem üdvözülhetet, se soha nem üdvözülhet.

[46b:] Évangyélium

szent luk. 17. 11.

És lön midön Jérusálembe menne. által mene samarián, es Galilaeán. és mikor bé menne egy kastélyba., eleiben jövének tiz poklos férfiak. kik távul meg állának, és fel emelék szavokat mondván, Jesus Mester.³⁰ könyöröly rajtunk, kiket hogy meg látá, mondá, menyetek el mutassátok meg magatokot, a papoknak, és lön midön mennének, meg tisztulának, egy pedig közüllök, hogy látá hogy meg tisztult, visszá tere,

¹²⁰ [Íráshiba:] köteldzi

¹²¹ kérne [e — fölött áthúzott vessző.]

ungy szoval magasztalván az Istent. és orcájára borula az ő lábai előtt, hálákot adván, és ez samaritanus vala, felelvén pedig Jésus, mondá nem de tizen tisztultaké meg, és akilentze hol vagyon, nem találattott aki meg térne és ditsőséget adna az Istennek, hanem tsak ez idegen nemzet. és mondá néki,¹²² kely fel, meny el, mert ate hited, meg szabaditot téged.

Magyarázat

K Ezek atiz poklos férfiak miért valának mind együt?

F Az ő egy eránsu nyavalyályok egyeztette vala meg őket egymásal, akik nyomoruságban, vannak, mint egy vigasztalás azoknak., a midőnhasonlo nyomoruságban lévőkel vannak, de azt is el mondhatni, hogy jelentik az olyan bünösököt, akik egy társaságra adgyák magokot. az olyanokal. akiknek vélek egy aránsu hajlandóságok, és elméjek vagyon., hogy egy mást meg tarttsák rosz kívánságokban. a rosz példával, melyet egy-[47a:]másnak adnak, ugyan eszerént is egyeznek meg egy másal hogy az Isten szolgait üldözik, és hogy meg fojttsák ha lehetne ajó erköltsöt, és az igazságot, amelytől egy aránt el távoztak, mert azokban láttyák rendeletlenségeknek kárhoztatását, holot azért kellene esze adni magokot, valamint atiz poklosok. hogy fel szóval kiáltván, akristushoz, meg nyerhetnék tölle lelki betegségekből valo meg gyógyulásokat.

K. Miért állának távul akristustol., mikor fel szóval kérék meg gyógyulásokat.?

F Mert nem vala szabad a¹²³ poklosoknak az egéségesekhez közelíteni, és senkivel nem társalkodhatának. ezek jelentik az¹²⁴ olyan bünösököt, kik valóságal meg bánván rendeletlenségeket, magokot belső képen méltatlanoknak tarttyák. és ezen okból, a szent oltártol, el távoznak, és magokot el vonyák a szentségektől. egy ideig, alelki atyának jovallásából, és az Istenhez kiáltanak szivekből, hogy irgalmaságot nyerhesenek, és penitentiáat tartván; hasznal részesülhesenek a szentségekben

¹²² mondá(ná) néki,

¹²³ a <k> poklosoknak

¹²⁴ az az olyan [Fölösleges ismétlés.]

K. Az üdveztő miért nem gyógyítá meg ezeket apoklosokat, minek előtte apapokhoz küldené, és meg gyógyítottá őket. midön oda mennének. ?

F Azért hogy meg próbállya az ő hiteket. és nekünk meg mutassa
5 hogy az Isten tsak azoknak adgya kegyelmét. kik engedelmeskednek akaratinak, kik hiven követik az Anyaszent egyházban valo rendelésit. kik erős bizodalomal vannak hozzája. kik ahoz készülnek, hogy akarrattyát vehessék. és azért élete-[47b:]ket meg változtattják, el hagyván ros szokásokat, és el kerülvén a veszedelmes társaságokat. és
10 avilág szeretőköt.

K Nem gyógyithatta volnaé meg, ha apapokhoz nem küldötte volna is ?

F Igen is meg gyógyithatta volna, valamint meg gyógyítottá midön
15 utban volnának. de meg akará nekünk világosan mutatni arendet, melyet akara szabni az Anyaszent egyházban, ugy mint, hogy tsak a papok által botsása meg avétkeket. mert ha szinte a papok eszköze nélkül¹²⁵ meg botsáttya is némelykor avétkekat. valamint meg gyógyítottá ezeket a poklosokat minek előtte a papokhoz mennének, de akkor is ugy botsáttya meg, ha láttya, szándekunkot az egyházi
20 szolgálkhoz valo engedelmeségre.

K Mit tanulhatunk annak apoklosnak példájából aki viszá tére mihent meg gyógyulását érzé, hogy azért hálákat adgyon akristusnak. ?

F Azt tanulhattuk, hogy a midön valamely kegyelmét veszük
25 Istennek. a leg elsőb, és leg nagyob köteleségünk a, hogy azért aláztatóságal. adgyunk hálát néki, és ditsöittsük ötet, akegyelemért valo háláadásért. többet is várhatunk magunkra, ahálá adatlanság szent Bernárd szerént, olyan mint a meleg szél, mely el szárazttya, és el fogyazttya az Isteni irgalmaságoknak eredetét, a mely követte volna
30 hozánk valo folyását, ha hálá adok lettünk volna, az Istennek nintsen sem-[48a:]mi szüksége javainkra, de nekünk véghetetlen szükségünk vagyon ő szent Felségire., ami hálá adóságunkért veszük tehát az ő kegyelminek áldásit, de az a háláadás kegyelem, és azt kérni kel az Istentől. ha hajlandóságunkot érezük a hálá adatlanságra, az irás
35 fél teszi, hogy ez apoklos, samaritanus, és idegen vala, azért is volt, mind aláztatosabb, mind hálá adob, mert idegen lévén, magában meg üsmérte hogy az a kegyelem nem illette ötet anyira, mint

¹²⁵ nélkül (nélkül)

atöbbit, ellenbe pedig a töb kilentz poklosok sidok lévén, azt gondolák hogy azal ő nékik tartoznak, ez is vala a sidok természete, hogy magokot ugy tekintsék, mint olyan népet, akinek több része vagyon az Isten kegyelméhez mint atöbb embereknek, ugyan ezért is valának olyan irigységgel, amidön látnák, hogy a pogányoknak is hirdetik az Évangéliumot, mivel az eredete aháláadatlaniságnak., és az irigységnek, az a belső kevélység, a mely azt gondollya, hogy mindenel tartoznak néki, és amely mindeneket meg vett, hogy hálá adok lehesünk, legyünk alázatosok, el hitetvén magunkal, hogy az Isten nékünk semivel sem tartozik, tekenttsük magunkot, mint idegeneket Isten előtt, és irgalmasággal fog reánk tekénteni.

K. kire esik még a kristus panaszkodása, melyet tett a kilentz poklos hálá adatlanisággokról.?

F Sok számu olyan keresztyénekre., kik meg szabaditván a külső nyomorusággoktól, aháláadatlaniságnak betegségibe [48b:] esnek, a mely veszedelmeseb a nyomoruságnál, amidön pedig valamely veszedelemben, vagy betegségben vagyunk, akoron buzgosággal imádkozunk, másokot is imádkoztatunk, és jövendőre szép dolgokat¹²⁶ teszünk fel magunkban., de mihent az Isten segítségiből, meg szabadulunk a veszedelemtől, el felejtyük minden jó szándékinkot, és ígéletinket, és ismét, szokás szerént valo életünkhöz fogunk, nem gondolkodván arrol, hogy meg hálálljuk életünk meg jóbbitásával., az Isten joságátol vett kegyelmet, mondgyunk hasonlot, a lelki nyomoruságokról., mitől vagyon, hogy olyan gyakorta esünk viszá avétekben, hanem attol, hogy minek utánna, atett vétkeinkért botsánatot, és kegyelmet vettünk volna, Istentől, azokat mindgyárt el felejtyük, és az ilyen háláadatlaniság által, sokal roszab állapotban esünk az elsönél

KÁNTOR SZEREDÁJÁN.

Imádság

Enged meg uram, alázatos könyörgésire tselédidnek, hogy a szivek a vétectől el távozzék, amidön el távoztattyák a rend szerént valo eledeleket testektől; a mi urunk J. k.

¹²⁶ szép dolgokat [A két szó között 3—4 betűnyi hézagban tintafolt.]

Es el jöt vala ahetedik holnap, az Izrael fiai pedig az ő varasokban valának, és egyben gyüle az egész nép, mint egy férfiú, avizek kapuja előtt valo uttzára, és azt mondák az irás tudok Esdrásnak, hogy elő hozná a Moj-[49a:]es törvénye könyvét, melyet parantsolt vala az ur Izraelnek, elő hozá azért Esdras pap, atörvényt, aferfiak, és az aszszonyok sokasága eleibe. és minnyájoknak., akik érthetik vala, ahetedik honak első napján, és olvasa abbol nyilván az utzán mely avizek kapuja előtt vala, regeltől fogva délig, a férfiak, és aszszonyok. és böltsek előtt, és az egész nép fülei, figyelmetesek valának akönyvre, fel álla pedig az irás tudo Esdrás egy fa garáditsra, melyet a szollásra tsinált vala, és mellette állának matatiás, és semeia¹²⁷ és Ania, és uria, és Heltzia, és Maásia. jóbja felöl, és bal felöl fádáia, Misael, és Melkia, és Hásum, és Hasbadana, zakaria, és mosollam, és fel nyittá Esdrás a könyvet, az egész nép előtt, mert az egész népen ki lattzik vala, és mikor azt fel nyitotta volna, fent álla az egész nép, és álda Esdrás anagy ur Istent, és felelé az egész nép. Amen, Amen. fel emelvén kezeit, és meg hajlának, és imádák¹²⁸ az Istent, artzal borulván a földre, Josue pedig, és Bani, és Serebia, jamin, Akkub, septai, odia, Maásia, Czélita, Ázárias. jozabed. Hanán, fáláia, a leviták tsendeséget szereznek vala anép közöt, atörvény halgatására, anép pedig helyén áll vala, és olvasának az Isten törvénye könyviben. világosan, és nyilván, hogy meg érthetnék. és meg érték mikor olvastatnek, mondá pedig Nehemiás, (:ö az Atersata:) és Esdrás, pap. és irás tudo, és a leviták ma-[49b:]gyarázván az egész népnek.: Meg szenteltetet napja ez a mi urunknak, Istenünknek. ne szomorkodgyatok, és ne sirjatok, mert sir vala az egész nép, midön hallaná atörvény ígeit, és mondá nékik, menyetek el, és egyetek kövért, és igyatok édest, és külgyetek részeket. azoknak, kik nem készítettek. magoknak, mert az urnak szent napja vagyon., és ne bánkodgyatok, mert az ur öröme a mi erőségünk.

Magyarázat

K Mit tanulhatunk a sido nép példájából. aki arra kéré a irás tudo Esdrast hogy olvasná el néki az Isten törvényit?

¹²⁷ semeia [Második e és i betűk közt egy olvashatatlanul törölt betű.]

¹²⁸ [Íráshiba:] imád az Istent,

F Ez a példa¹²⁹ sokakat szegyenbe hoz amostani keresztyének közül, kik olyan tudatlanságban élnek, nem tudván a vallásnak leg főveb, és leg szükségeseb részeit. és akik oly keveset gondolnak mind azal; a mi az üdveségeket illeti, az ó testamentum vala a sidok rende, az uj pedig amiénk, tartozának a Mojses törvénye szerint élni, mi is tartozunk élni az Évangélium szerint, azok a sidok. képei, és árnyéki valának a keresztyéneknek, mind azon által, egy irás tudo eleiben gyülekeznek, és kéri hogy tanítsa őket, akeresztyének pedig egész életekben sem gondolkodnak arrol. hogy az olyanokhoz menyenek

¹⁰ kik azért rendeltettek az¹³⁰ Anyaszent egyházban. hogy őket tanítsák. az Évangéliumi igazságokra., és az Isten uttyan valo járásra, lehete ennél nagyob gon-**[50a:]**dolatlanság, vannak pásztorok. és doktorok, de majd senki sem gondolkodik arrol, hogy azt meg tanulhassa, miképpen kerülhesse el az örökös veszedelmet. és üdvezülhesen.

¹⁴ öt még a midön apásztorok prédikállyák az igazságokat, nem halgattyák őket, hát még hogy oktatnák magokat a szent könyvekből. és hogy halgatták azokban. az örökös pásztor szavait.

K. Mit tselekedék anép, a midön Esdrás fel nyittá a törvénynek képit.?

¹⁰ F Az egész nép fel álla, atorvényhez. és az Isten igéjéhez valo tiszteletéből, ugyan ezen okbol kelnek fel mostanában is a midön az Évangéliumot kezdik olvasni a mise alat, mivel ahiveknek¹³¹ ugy kel magokat tekénteni mint szolgákat, kik fent álva halgattyák az urok parantsolatit, hogy hamaréb vihesék azokat végben., amidön az

¹⁵ Évangéliumot olvasák. akor akristus maga szól hozánk, és előnkben adgya szent akarattyát, kövesük azt gyorsaságal, akár mit kíványon töllünk.

K Mire tanit minket Esdrás, a ki az urat meg áldgya, minek előtte az olvasást elkezdgye.?

¹⁰ F. Ezel, igen nagy példát ad előnkben, hogy mi is az Istenhez emellyük szívünket, minek előtte az ő igéjének olvasásához, és más egyeb tselekedetekhez fogunk. imádván ötet, mint mindennek kezdetit és végit, kérjük a szent Léleknek **[50b:]** meg világosítását, és segittségét; amely nélkül semi hasznost nem tselekedhetünk az üdveségre,

¹⁵ egyeztesük meg lelkünket, és szívünket akristusal, akinek nevében

¹²⁹ példa [l—d-ből javítva.]

¹³⁰ az <Ay> Anyaszent

¹³¹ ahivek(et)nek

kel tseleknünk¹³² szent pál szerént mind azt, valamit tselekeszünk, ditsérni kel az Istent, és meg hálálni néki mind azokat akegyelmeket, a melyeket vettünk az ő jóságától, kérjük hogy azokat tarttssa meg, és nevellye bennünk,

⁵ K. Mitsoda elmével halgatá anép, atörvénynek olvasását?

F Az irás azt mondgya, hogy az egész nép sir vala, a midön hallá a törvénynek igéjét. ugy anyira, hogy Esdras. és a leviták kételenitetének a népet vigasztalni, hasonló dolgokat kellene okozni a sziveinkben, az olvasásoknak, és az igeknek, a melyeket hallunk, de sokan akeresztyének közül, oly keveset gondolnak az igazságokál., hogy minek utánna azokat hallották, vagy olvasták volna, azon keménységben maradnak mint annak előtte, mi okozta azt a meg keményedést, hanem avilági szeretet, mely a szivekben uralkodik, és tsak a földi jókót kedvelvén, a menyecikkel nem gondolnak,

¹⁵ K. Mitsoda okal akará Esdrás meg vigasztalni keserőségében?

F Elejekben adá, hogy az a nap szent volna, és az urnak szenteltett, és azért örömben kel lenni, az Anyaszent egyház, előnkben adván ezt apéldát, meg érteti velünk, hogy vagyon ideje a szomorúságnak, és ideje az [51a:] örömnnek, a nagy böjt, akántorok, avigiliak. olyan idök, a mellyekben ahiveknek penitentzia tarto szomorúságban, és sirásban kel lenni, ellenben pedig ahusveti idök, olyanok, a melyeket belső, és lelki örömben kel tölteni, meg hatván sziveket azok atsudák, amelyeket az Isten tett üdveségekért. olyan idök, amelyekben amenyei tárház meg nyitatik, és a menyei kints azokra hintetik, akiknek elegendő tiszta szivek vagyon hogy azt be vehessék, az, akegyelemnek, és az áldásnak ideje, a melyben, a földön lévő igazaknak meg kel egyezni amenyeikkel, hogy együt ditserhesék az Istent.

²⁵ K. A midön Esdrás azt jovallá anépnek, hogy egyék kövér hust, és uj bort igyék, és reszeltesse azokból azokat akiknek nintsen, az
³⁰ Anyaszent egyház mitsoda oktatást akarja hogy vegyünk ezekből magunknak.

F Azt akarja ezekel meg mutatni, hogy mi formában kel az innepeit meg szentelni, ez által arra int, hogy legyünk abban az állapotban., a melyben méltán¹³³ ehesünk a szent áldozatból, melyet ajánlanak a mi oltárinkon, táplállyuk lelkünket a makula nélkül valo báránynak testével, igyuk, az érettünk ki ontot vérit, hogy a lelkünk tápláltasék

¹³² [A szokásos: *tselekednünk* helyett.]

¹³³ méltán <el ehesük> [<I>?] ehesünk

akegyelemel. melyet azokban ád nekünk, azt is meg láthattuk ezen példából, hogy a midön enni adunk jó akaróinknak, és atyánk [51b:] fiainak, tsak az atyafi szeretet. abékeség. és az egyeség meg tartásának kedviért kel tselekedni. és nem a mértékletlenségnek, és adorézolásnak kedviért, a mellyek nem illenek akeresztyénekhez, de akor is, a sok költtségel kárt nem kel tenni a szegényeknek. hanem tisztességel, mértékleteségel, és keresztyéni modon menyen végben avendégelés, és hogy a szegények akik eleget nem tehetnek szükségéről, legaláb az olyan vendégségben., valamely könyebülésit vehessék nyomoruságoknak, valamint erre inté Esdras a sidokot.

Évangyélium.

szent Mark. 9. 16.

Es felevén egy a sereg közül. mondá, Mester hozád hoztam a fiamot kiben néma lélek vagyon. ki valahol ötet meg ragadgya. le tsapja ötet, és tajtékozik, és a fogait tsikorgattya, és el szárad, és mondám atanitványidnak hogy ki üznék azt, és nem tselekedhették, ki felevén nekik mondá. oh' hitlen nemzetség, meddig leszek nálatok, meddig szenvedlek titeket, hozátok hozám ötet, és el hozák ötet, és¹³⁴ midön látta volna ötet, alélek mindgyárt meg haborittá ötet, és a földre vettvén, fetreng vala tajtékozáván, és kérdé az attyát, menyi ideje [52a:] vagyon hogy ez esett rajta, amaz pedig mondá, gyermekségétől fogva, és ötet¹³⁵ gyákorta atüzbe, és a vizekbe vetette, hogy el vesztené ötet, de hamit tehetz. segély bennünket, könyörülvén rajtunk, Jesus pedig mondá neki, ha hihetz. mindenek lehetségesék ahivőknek. és azonnal fel kiáltván agyermek attya, köny hullatásokal mondá, hiszek uram, segélyyed az én hitlenségemet. és midön látná¹³⁵ Jesus az egybe futo sereget, meg fenyegeté a fertelmes lelket, mondván neki, siket, és néma lélek, én parantsolom néked meny ki belölle, és többé beléje ne meny. és fel kiáltván, és igen szaggatván, ötet, ki mene belölle. és lön mint a holt, ugy hogy sokan mondanák hogy meg holt, Jesus pedig akezét fogván, fel emelé ötet, és fel kele, és mikor¹³⁵ bé ment volna aházba, a tanitványi kérdék ötet tikon. miért nem üzhettük mi ki azt. és mondá nekik, ez a néma, semmivel ki nem mehet., hanem tsak. imádság. és böjtel.

¹³⁴ és <mind> midön

¹³⁵ és ötet gyákorta ötet atüzbe, [Fölösleges ismétlés.]

K. Mit jelent az a nagy erőszakal való küszködés a melyet tészén az ördög hogy¹³⁶ ki ne menyen az iffiubol a kiben anyi esztendőki lakot, és akit süketté, és némává tette vala

[52b:] F Ez a példa meg mutattya hogy mitsoda nehéz elhagyatni¹³⁷ az ördögel az olyan lelket, akit birt, arosz szokások által, arra szükséges akegyelemnek hatalmas munkája, nagy erőszakot kel vennünk rosz kívánságinkon. hogy azokat meg zabolázhasuk, és arra a szabadságra viszá mehesünk. a melyekben az Istent szolgálhasuk. szeretettel. szabadság. a melynek erejét. az üdveségnek ellensége igyekezik el rontani, hogy a maga, és arosz kívánságoknak¹³⁸ rabjává tévén a lelket, azok azt a vétékre vigyék.

K. Mitől vagyon. hogy azt az ifiat az ördög hol atüzben, hol a vízben vetvén, se meg nem égette, se a vízben nem ölte. hanem tsak a veszedelmin igyekezet?

F Mert az ő dühössége meg lévén határozva, tsak anyiban vagyon hatalma rajtunk. a menyiben az Isten azt néki meg engedi. jóbnak tsak egy juhát sem ölhetette volna meg, ha arra engedelmet nem vett volna. ordithat. mint egy oroszláný, ugathat mint a komondor, de lántzon lévén, senkit el nem nyelhet., se senkit meg nem sebesithet más, hanem aki hozzája közelit, *állýatok ellene az ördögnek*, mondgya szent Jakab. *és el szalad tölletek, közelittsetek az Istenhez, és hozátok közelit.* 4. 7. 8. meg örizvén minket, hamiságától. egyedül az Istentől. [53a:] kel félünk, és nem az ördögtől. ami húségtelen. és hitlenségünk el engedgyük néki lelkünkben való menetelét, mivel, ha hivek volnánk az Istenhez, egy haj szálat. sem vehetne el fejünkrol.

K. Mitől vagyon hogy az Apostolok akik hatalmat vettek volt, atsuda tételekre. meg nem gyógyithaták ezt az ifiat?

F Az ő hiteknek gyengesége okozá azt, ugy valamint¹³⁹ a mi hitünknek, és bizodal munknak kitsynysége, meg akadályozza az Isten kegyelmét, és kénszeritti is még némelykor arra, hogy viszá vegye tölünk adományát.

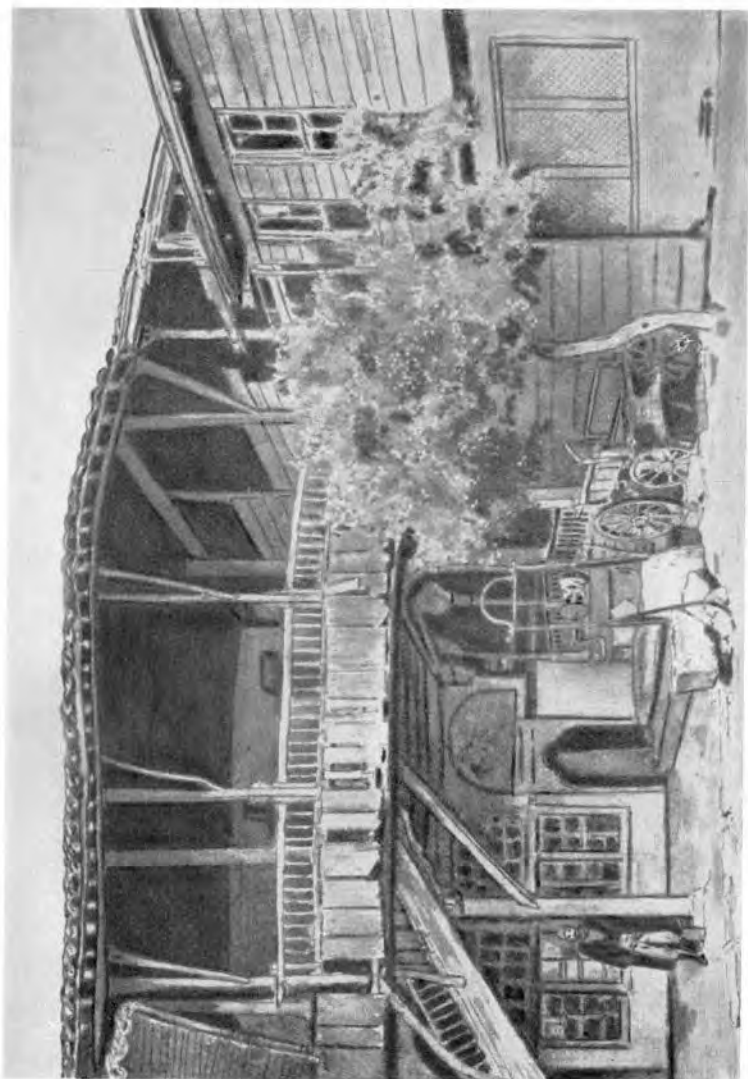
K. A kristus miért szolla olyan keményen az Apostolokhoz, ?

¹³⁶ hogy <ne> ki ne menyen

¹³⁷ elhagyatni [Javitás: *elhagyni*-ból.]

¹³⁸ [Javitva: *kívánságok*-ból, *nak* hozzáírásával.] *kívánságok.nak*

¹³⁹ valamint [*i* — fölött nincs pont.]

15. Bercényi házának udvara

16. Rákóczi-ereklyék Rodostóból

F Azért hogy meg gyógyítaná őket hitlenségekből, valamint egy olyan orvos aki abetegnek keserű orvosságot ad, hogy meg gyógyít-hasa, eszerént bánik akristus a bűnösökkel, akiket meg akar téríteni, fel indította benne alélek üsméretnek dorgálásit, és keményen bánván vélek betegségeket, jóságokban, valo kár vallásokot, és nyomorusá-gokat küld reájok, amelyek kegyelméből üdveségekre szolgálnak, ámbár azok nékik igen keményeknek, és keserűeknek láttassanak is lenni.

[53b:] K. Miért mondá akristus, hogy minden lehető annak a ki hiszen?

¹⁰ F Meg akará ezel mutatni az Apostolinak kitsiny hitüségeket, mivel ha anyi hitek lett volna, a mint kívántaték, meg szabadithatták volna az ifiat agonosz lélektől, az olyan aki, élő és tekélletes bizodalomal valo hittel hiszen, annak mint egy kezében vagy az Isten minden hatosága, és semmi nem lehetetlen néki, de az unadalom a melyel vagyunk az¹⁴⁰ üdveségi dolgokhoz, és a mi lágyságunk hogy meg gyözzük az akadályokat, melyek az Isteni szolgálatban találtak. a mi kevés állandó, és álhatatlanságunk a jóban, melyet az ő ditsősé-gére¹⁴¹ akarunk kezdeni, mind ezek ahitlenségtől jönnek, minden lehetetlennek láttzik nekünk, mert magunkban igen bizván, magunkal⁹⁰ azt el nem hittük, hogy ha¹⁴² magunktól semmit nem tselekedhetünk, is, de mindent tehetünk akegyelemnek segítségivel, tsak egyedül az Istentől várjunk tehát mindent akristus által, élő hittel kérjük azt tőlle, a mi nélkül szükölködünk, kérjük hitünknek nevelésit, és alhatatoságal könyörögünk, és nem tsak meg lehető lesz nekünk minden,²⁵ de könyüis lesz, a kristus járma nekünk kedves lészen, és azö terhe könyü.

K Mint hogy az iffiunak az atya hitt a kristusban, miért kéré tehát hogy segítse hitlenségiben?

[54a:] F Mert nem méré azt tartani maga felöl hogy meg érdemlené hitiért meg nyerni kérésit, ezért is kéré, hogy segítené meg hitének gyengeségit, agyengének, kételkedőnek, és tétovázonak hitet, agonosz lélek, hamar fel fordította hogy ha tsak akristus kegyelmét nem kéri segítségül., *hittel kérje pedig* mondgya szent Jakab, *semmit nem kételkedvén, mert aki kételkedik, hasonló atenger habjához, mely a széltől meg indítatik, ide s'tová, hányattatik, ne állítsa tehát az ilyen hitü, hogy valamit nyerjen az urtól.* 1. 6. 7.

¹⁴⁰ az <akadályokhoz> üdveségi dolgokhoz.

¹⁴¹ ditsősé- akarunk [Sorvégi elválasztás után csonkán maradt.]

¹⁴² ha [Beszúrás.]

K. Mit jelent nekünk ez az ifiu a ki sok esztendőig az ördög hatalmában lévén, más képen onnét megnem szabadulhatot, hanem az imádság, és a böjt által,

F Azt jelenti, hogy az olyanok, kik régi vétkes szokásokban vannak. 5 fő képen a mértékletlenségben, és atisztátalanságban, különös szükségek vagyon arra, hogy azon rabság alol. ki szabaditassanak, hogy az imádsággal, és aböjttel., a penitencia tartásra adgyák magokat, sanyargassák, és meg büntessék. abünös testet. mint olyan ezközt, a melyet az ördög rosza fordította, ez a gonosz lélek. a mi tagjainkot, és rosz 10 kivánságinkot veszi ezköszül,¹⁴³ hogy azokal kísérttsen, a midön mi is azoknak engedünk, és kényeztettyük,¹⁴⁴ hogy pedig meg gyözhesük. és el üzhesük. azt a go-[54b:]nosz¹⁴⁵ lelket, leg jobb modgya, a, hogy arosz kivánságokot meg sanyargasuk, és a testet apenitencia tartásnak szolgálattya alá vessük.

KÁNTOR PÉNTEKIN

Imádság

15 Kérünk mindenható Istenünk tégedet, segíts meg minket, és amidön testünköt böjtöltettyük. méltóztassad táplálni lelkünket. parantsolatidnak végben vitelével, kérünk tegedet a mi urunk. J. k.

Epistola.

oséas prof. 14. 2.

Térj meg Izrael ate uradhoz Istenedhez, mert el estél ate hamiságodban. vigyetek ígéket magatokal. és térjetek az urhoz, és mondgyátok 20 néki, minden hamiságot végy el, vedd bé ajót, és ajakink borjait néked adgyuk, assur nem szabadit meg minket, lora fel nem ülünk, se nem mondgyuk többé, a mi Istenink, a mi kezeink alkotmányi, mert abenned valo árván könyörölsz, meg gyógyítom az ő romlásokot, szeretem őket jó akaratbol, mert el fordult az én haragom ő rollok. 25 én mint aharmat, Izrael virágozni fog mint a lilium, és a gyükere, meg foganodik mint alibanusé, nevednek az ő ágai, és lészen az ő ditsősége, mint az olaj fái, és az ő [55a:] illattya, mint alibanusé, meg térnek, le ülvén az árnyékan. buzával élnek, és virágoznak mint a szőlő,

¹⁴³ ezköszül, [eszközül,]

¹⁴⁴ kényeztettyük, [uty — első t-je hosszú /-ből javítva.]

¹⁴⁵ go-[54b:]nosz [g-je javítva.]

az ő emlékezete, mint alibanus bora, Efraim, mire többé nékem abálványok, én meg halgatom, és én igazgatom ötet. mind¹⁴⁶ a zöldellő jegenye fát, én általam találatot meg. ate gyümölsöd, kitsoda bölts, és érti ezeket, értelmes és tudgya ezeket. mert igazak az ur utai. és az igazak járnak azokon, az engedetlenek pedig el esnek azokon

Magyarázat

K. Mitsoda modot ád nekünk a proféta, arra, hogy meg engesztelhesük az Isten haragját, amidön ostorát botsáttya reánk?

F Azt a modot adgya, hogy valóságál térjünk meg az Istenhez, mert *ami gonoszságunk, ejtet minket, a nyomoruságokban.* az ostorozás¹⁰ akkor szünik meg, amidön ellene mondunk avéteknek, melyek azt okozták, avéteknek pedig úgy mondunk ellene, ha szívünköl meg térünk, de mint hogy mi magunktol, semeg nem térhetünk Istenhez, se avétket el nem hagyhattyuk, kegyelme nélkül, azért, ő azt akarja, hogy abünös meg alázván magát. meg vallya előtte igazán vétkei,¹⁵ és kérje azon, hogy azokat meg botsása, és [55b:] törölye ki szivéböl, leg elsőben is azt kel tehát tselekednünk. hogy magunkot vétkeseknek üsmervén, vallyuk meg az egyházi szolgálkban, büneinket, aminden hato orvosnak, és kerjük, hogy azokat törölye el maga.

K. Miért mondgya a proféta, vedd bé ajót. és néked adgyuk az ajakink áldozatit?

F Azt akarja velünk meg értetni, hogy az olyan bünös, a ki nem kezd az Istenhez térti, semit olyat néki nem ajálhat a mi kedves légyen, se semit olyat nem tselekedhetik. mind adig még gonoszságában meg marad; de mihent a kegyelem meg szabadittya a nyelvét,²⁰ hogy vallást tehesen vétkeiröl, és nyomoruságáról, az a vallás, ugyan maga, olyan ajándéké lészén, amelyet ajánlhattya néki, mivel ő meg nem veti¹⁴⁷ atöredelmes és alázatos szivnek áldozattyát, de a proféta szerént, szükséges. hogy a vallás tételt ahálá adás kövesse, hogy pedig háláadatlan ne legyen meg szabaditojához, meg kel köszönni a meg³⁰ térésnek drága kegyelmét, hogy lehesen ujjabbakat is nyerni,

K. Mit jelentnek még azok a szók, a melyeket abünösel mondattya a proféta, nem várunk többé segittséget Assurtol. se lovainkban. nem vettyük reménségünket?

¹⁴⁶ mind [d — javítva t-ből?]

¹⁴⁷ veti [e — fölött áthúzott vessző.]

F Ezek azt tészik, hogy meg térése után, nem veti reménségít a teremtet állatban, mint annak előtte, se többé nem [56a:] bizik az emberi segítségben, ebből meg láthattjuk, hogy meg térésünket. ne tulajdonítsuk. a magunk erejének, se annak kezdetit, se végít., hanem
5 a kegyelemnek, amely egyedül tselekedteti velünk ajót, melyet tselekeszünk, és tsak Istentől kel várunk meg igazulásunkot. és a nyomorúságokból valo meg szabadulásunkot, a melyeket okozta avétek, hogy ha valóságal meg térünk, azt fogjuk mondani az Istennek., valamint az Izraéliták. tellyes szívünköl lelkünköl, hogy többé nem akarunk
10 magunk kezeivel tsinált bálványoknak szolgálni. és abban a szándékban vagyunk. hogy tsak egyedül az Istent imádgjuk, szeresük, és szolgáljuk, és ellene mondgyunk a¹⁴⁸ rosz kívánságoknak, melyek bálványi szívünknek, az ilyen szándék pedig, az Isten irgalmaságára légyen építve, aki meg könyörül, az olyan árván, aki tsak ő benne bizik, a
15 ki minden dolgát ő reája hagyja, a ki minden nyughatatlanságít ő eleiben terjeszti, és aki mindent,¹⁴⁹ tsak ő tölle vár.

K. Mit jelentnek azok a földi jók, melyeket bőséggel ígér Isten az Izraélitáknak kik hozzája meg térnek.?

F Jelentik akegyelmet, és az áldást, amelyeket bőséggel hinti az
20 Isten azokra, kik az ő parantsolatinak uttyan járnak, meg gyógyittya lelkeknek sebeit. szeretetét adván beléjek. mert tsak épen jóságából szereti [56b:] őket, és nem azért hogy meg érdemlének, le botsáttya reájok szent lelkét, valamint Isteni harmatot, hogy termékeny tégye szivekben igéjét, és abban keresztyéni jó erköltsöket formályon,
25 a melyek aliliumhoz, az olaj fahoz, és a szöllöhöz hasonlitatnak, mert azok a kristusnak jo illattyát el hintik, hogy azok a szívben tisztaságot, ártatlanságot, és kegyeséget teremtsenek, és hogy táplállyák¹⁵⁰ erősítsék, és vígasztallyák alelket.

Évangélium.

szent luk. 7. 36.

Kért vala pedig némely ötet a farisaeusok¹⁵¹ közül, hogy véle
30 ennék, és bé menván a farisaeus házban. le telepedék. és imé egy aszszony állat. ki avárosban bünös vala, hogy meg érté hogy le tele-

¹⁴⁸ a [Beszúrás.]

¹⁴⁹ <mindent> mindent,

¹⁵⁰ táplál. [Sorvégi elvásztás után csonkán maradt.]

¹⁵¹ farisaeusok [r — s-ből javítva.]

pedet volna. a farisaeus házában, hoza alabastromot kenettel. és meg
 úlván hátul alá bainál, köny hullatásokal kezdé öntözni lábait, és fejé-
 nek haj szálaival. töröli vala. és tsokolgattya vala lábait, és akenettel
 keni vala, látván pedig a farisaeus aki ötet hitta vala, szolla ő maga-
 83 ban. mondván, ez ha proféta volna, tudná bizonyal kitsoda. és mi némü
 aszszony állat aki ötet illeti, mert bünös, és felelvén Jesus mondá néki,
 Simon vagyon valami mondásom hozád, az pedig mondá, Mester
 mond el, két adossa vala egy költtsön adonak, egyik ött száz pénzel
 tartozik vala, és amásik ötvenel. nem lévén azoknak [57a:] a honnét
 10 meg adnák, meg engedé mind a kettőnek. azért¹⁵² melyike szereti ötet
 inkább, felelvén simon mondá. vélem hogy az, akinek¹⁵³ többet engedet
 el. öpedig mondá néki, igazán itéléd. és fordulván az Aszszony állat-
 hoz, mondá simonnak., látodé ez Aszszony állatot,¹⁵⁴ bé jöttem ahá-
 zadba, vizet a lábaimnak nem adtál, ez pedig köny hullatásokal
 11 öntözte alá baimot., és haj szálaival törölte meg, tsokot nékem¹⁵⁵
 nem adtál. epediglen miolta bé jöt, meg nem szünt tsokolgatni lábai-
 mot. olajjal a fejemet meg nem kentod. epedig kenettel kente meg a
 lábaimot, ez okáért mondom néked. meg botsátatnak. néki sok bünei,
 mert igen szeretett, a kinek pedig kevesebb botsátatik meg. kevesebbé
 90 szeret; mondá pedig az aszszonynak., meg botsátatnak néked büneid,
 és a kik együt le telepedtek vala, kezdének mondani ő magokban.,
 kitsoda ez, aki még a bünököt is meg botsáttya. mondá pedig az
 aszszony állatnak,¹⁵⁶ ate hited meg szabaditot téged. meny el. békével.

Magyarázat

95 K. Az Anyaszent egyház mivégre olvastattya nekünk amái Évan-
 gyéliumot, ?

F Hogy előnkben adgya, apenitentzia tartásnak tekkéletes formáját,
 abban az aszszonyban., akinek meg [57b:] téréséről emlékezet vagyon,
 ez akristushoz, a mi lelki orvosunkhoz mene, mihent meg tudá hol
 létit, ebéd közben mene eleiben. nem vigyázván arra, hogy mit mond-
 100 hatnak mások fölle, se attol nem tarta, hogy mit gondolhatnak

¹⁵² azért azért [Fölösleges ismétlés.]

¹⁵³ az, a <kin> kinek [A törölt részben: <in> m-ből javítva.]

¹⁵⁴ [Íráshiba:] állat,

¹⁵⁵ nékem<nek> nem

¹⁵⁶ állatnak, [Első a — fölött áthúzott vessző.]

akevély farisaeusok kik a kristusal valának, hanem lábaihoz borulván, azokat köny hullatásával mosogató, és hajával törölgeté, meg tsokolgató, és azokra kenetet tölte,

K. Mit tanulhatunk mi mind ezekből?

5 F Azt tanulhattuk, 1.¹⁵⁷ hogy egy bűnösnek, tsak egy szem pillantásig sem kel. halogatni meg térésit, amidőn akegyelemnek indulattyaít érzi magában, hanem ezt az aszszonyt kel követni. akit, se az emberi tekéntet, se egyéb akadály meg nem tartoztattya., hogy a kristushoz ne menne, mihent meg tudhatá, hogy egy farisaeus házánál volna, az ember nem ura, se az időnek, se a kegyelemnek, és talám nem is 10 léssen több azon a szem pillantáson kívül, a melyben, az Isten maga szolittya, hogy ha azt, valaki el mulattya, tarthat attol, hogy mindent el vesztet, és az Isten is eltávozhatik tőlle.

2. Az a szent szemérmetség,¹⁵⁸ valamint egy Atya mondgya, a 15 melyel nem tarta anyi asztalnál lévő emberek eleiben menni. oly alázatoságal, meg mutattya az olyan [58a:] bűnösnek, aki az Istenhez akar térni, hogy ne szégyenellye a penitentzia tartást, és minde- nek láttára helyre hozni abotránkoztatást, melyet okozot vétkeivel, ez a példa pedig kárhóztattya. vétkes félékenységít azoknak. a kik 20 szégyenlik követni, hivatallyokot. tartván attol, hogy az emberek ne beszéllyenek felőlök, vagy helyben ne hagyák tselekedeteket.

K. Honnét vagyon az a sok emberi tekéntet, a melyekel anyi sok keresztyének vannak avilághoz, és amelyek meg tartoztattyaák őket. apenitentzia tartásnak uttyában

25 F Az, az ő kevés, hitektől, kevés Isteni félelmechtől, és szeretetektől vagyon. hogy ha élő hittel hinnök avilágnak semmi voltát, az Isten itéletit. az örökös büntetést, és jutalmat, sokal inkább keresnök az Istennek kedvét, mint sem avilágét. hogy ha félnénk az Istentől, attol is felnénk hogy kedvetlenségiben ne esünk, és haragjában ne 30 legyünk. és ha az ő szeretete uralkodnék szivünkben, semminek tartanok. a világ gyűlölsit.

K Magyarázd meg, még a több részeit is ennek a bűnös aszszony penitentzia tartásának?

35 F Egy valóságos penitentzia tarthonak szükséges, valamint ez az aszszony tselekedék, akristus háta megé¹⁵⁹ [58b:] állani, érdemetlen-

¹⁵⁷ 1. [Beszúrás.]

¹⁵⁸ szemérmetség, [Második *m* — *t*-ből javítva.]

¹⁵⁹ megé [*megi*: is olvasható.]

nek tartván magát eleiben menni, borullyon az ő lábaihoz. és magát mindeneknél alább valonak tartván, sirassa vétkei, suhajtozék töredelmes alázatos szível, hinttse lábaira köny hullatásit, könyörölete-séggel lévén a szegényekhez, akik akristusnak lábai, töröllye meg azo-
kot hajával. az az, segített azokat. a szükségin felyül¹⁶⁰ valolob, melyet jelenti ahaj, hinttsen keneteket azokra, könyörögvén érettek, és jó példákat adván nékik,

K. Miről feddé meg az ur a farisaéust, aki asztalához hitta vala ötet,

F Meg feddé ötet, arról az igasságtalan és bal íteletéről melyet tett
mind ő rolla, mind az aszszonyrol, aki lábainál sira, igasságtalan
dolog volt tőlle, ugy tekinteni azt az aszszonyt, mint egy roszt életű
személyt, amidön oly nagy változást látta benne, mivel emagát meg
alásván, bűneit siratá, és apenitentzia tartásra fordittá mind azokat
a mik az előtt ahivalkodásra szolgáltak, ugy mint, szemeit, haját,
szépségit, kenettyit,¹⁶¹ látá a farisaeus hogy mind ezeket meg vetette,
de még is¹⁶² kárhoztatá ötet, igen igasságtalan, és vak merő ítélet
volt., azt gondolni, hogy a kristus nem volt proféta, azért mert magá-
hoz hagyá közelgetni egy olyan aszszonyt, mind enem titkos helyt
ment végben, hanem nyilvánóságosan, és mind azoknak [59a:] lát-
tokra, kik asztalnál valának, nem más okbol tehuát, hanem meg vető
kevelységből itéle ilyen formán. a farisaeus, ezen aszszony felől, az
üdvezítő felől is belső irigység tén olyan vak merő ítéletet, el kel ke-
rülni, okoságal, arosz erköltsüeknek társaságokat. de nem meg vetés-
ből, vagy kevelységből.

K. Miért mondá az ur, hogy meg botsátattak néki sok bűnei?

F Maga meg mondgya nékünk az okát. mert sokat szeretet, és egy-
szers mind, el is igazittá a nagy kérdést, tudni illik, ha szükségesé
az Isteni szeretet abün botsánat meg nyeresire, kel tehát szeretni az
Istent, hogy ha botsánatot akarnak tőlle nyerni, de mérték nélkül,
kel ötet szeretni, mivel sok vétkek botsátatnak meg annak, aki sokat
szeret. és a kevés szeretetért, kevés vétek botsátatik meg, keveseb
dolgot nem tselekedhetik egy olyan bünös. aki penitentziát akar tar-
tani, mint azt, hogy az Istent ugy szerese, valamint ateremtet álla-
tot szerette, apedig igasságos volna, hogy ötet sokal inkább szeretné,
mint sem avilági dolgokat, szerette, az Isten véghetetlen szeretetre

¹⁶⁰ felyül [Beszúrás.]

¹⁶¹ <keny> kenettyit,

¹⁶² is [Beszúrás.]

méltó magában., és lehetetlen ötet úgy szeretni ez életben., a mint kívántatnék., de mint hogy nem lehet ötet végzetlenül szeretni, legg aláb azzal. **[59b:]** tartozunk, hogy ötet inkább szeresük magunknál, és mind annál, a mit leg inkább szerethetünk evilágon. nem is lehet
5 vétek nélkül, szívünkben eleiben tenni a teremtet állatot, de mint hogy az életbéli dolgokhoz való szeretet okozta avétket, azért. azt a szeretetet¹⁶³ nem lehet el törlni, hanem csak avéle ellenkező szeretettel., a mely egyedül az Isteni szeretet. ez így lévén, valamég azt az örökös jót nem szerettyük, mindenek felet, addig a rendezetlen szeretet
10 meg marad a szívben, és abün is meg nem bocsátatik.

K Nem lehetné az ki hozni a krisztus szavaiból, hogy az Istent inkább szerethesük sokat kel vétkeznünk, vagy hogy a ki leg keveseszer bántotta meg. annak kevesebet is kel ötet szeretni?

F Isten ne adgya., hogy az ő szavaival. olyan vétkesen, és igazágtalanul élyünk viszá. soha sem szabad roszat tselekedni, hogy abból jó következék., se az Istent azért meg bántani, hogy inkább szeresék., az ilyen, igen vétkes dolog volna, hogy ha a meg történik némelykor, hogy ahol. avéteknek bősége volt, őt az után a kegyelemnek, és az. Isteni szeretetnek is fellyeb halado bősége is volt, etsak, az ő ki mondhatatlan irgalmaságától volt, hogy ha ez az aszszony sok vétkei után sokat szeretet, atsak, egyedül a kegyelemnek erejétől volt, a melyel néki nem tartoztanak, mivel vétkes **[60a:]** volt, sőt még azt érdemlette, hogy az Isten csak magára el hagyta volna, az ilyen kegyelem ritka, a mi pedig azt illeti, a ki leg keveseszer bántotta meg az Istent,
25 az olyanak nem kel. semmi képen magával azt el hitetni, hogy kevesebet is kel neki szeretni, emeg más vétkes hűség telenség volna, tartozunk az Istent szeretni szent Agoston szerént, nem csak azért, avétekért melyet meg bocsátot, hanem még azért is a melyet nem tselekedtünk, mivel csak az ő különös kegyelme oltalmazot meg attól.
30 nintsen olyan vétek, mondgya ez az Atya, melyet egy ember tselekeszi, hogy azt más is ne tselekedhetné, hogy ha az Isten aki az embert teremtette, ötet el hagyná magára, a mi ártatlan életünkre való nézve, nem kel. hogy meg hidegedgyünk a szeretetben., a melyel tartozunk az ő végzetetlen jóságának, egy olyan bűnös, aki inkább szereti
35 ötet, eléb való egy olyan ártatlannál. a ki kevesebet szereti.

¹⁶³ [Íráshiba:] szeretet

Imádság

oh' Istenünk aki alágnak sebeségit meg tartoztattad, a három ifjuért, engedgyed nekünk szolgálidnak, hogy semmi vétkes indulat bennünk fel ne gerjedgyen. ad meg ezt a kegyelmedet a mi urunk J.k.

[60b:] Epistola.

szent pal. sidok. 9. 2.

Mert az első sátor meg tsináltatot, melyben agyertya tartok valának, és az asztal, és aki tött kenyerek, mely szentnek mondatik, a második superlát után pedig a sátor, mely szentek szentinek mondatik, benne lévén az arany temjénező, és a szövetség szekrénye, minden felől aranyal bé boritatván, melyben a manna tartó arany veder vala, és az Aaron veszeje, mely meg leveletzet, és a szövetség táblái, és azon felyül a ditsőségnak kerubimi valának, bé árnyékozván a kegyelem táblát, melyekről egyenként most nem kel szollani. ezek pedig így lévén el rendelve. az első sátorba ugyan mindenkor bé mennek vala a papok, az áldozatok szolgálattját el végezvén, amásodikban pedig, esztendőben egyszer, egyedül a fő pap. nem vér nélkül, melyet bé mutat az ő maga, s'anép tudatlanságáért, azt jelentvén a szent Lélek, hogy még nem nyilatkoztatot volna meg a szentek uta, az első sátor még fent álván, mely a jelen való időnek példája. mely szerént ajándékok, és áldozatok mutattatnak bé. melyek lelki isméret szerént, tekéletesé nem tehetik a szolgáltatót, ha nem tsak az¹⁶⁴ ételekben., és italokban., [61a:] és külömb féle mosodásokban, és atestnek igazságiban. melyek a meg jobbitásnak idejéig voltak rendelve. a kristus pedig a következő jóknak fő papja, elő álván, nagyob és tekéleteseb sátor által, mely nem kézel tsináltatot, az az, nem efféle alkotmányu, sem a bakok. vagy borjuk vére által, hanem atulajdon maga vére által, ment bé egyszer a szent helybe, örök válttságot találván.

¹⁶⁴ az <ételben,> ételekben.,

K.¹⁶⁵ Magyarázd meg nekünk mind azokat, a miket¹⁶⁶ szent pál mond az ő törvényről a máj letzkének a kezdetin.

F Az Izraéliták sátora. olyan templom vala, a melyet hordozhatták, ejelentette akristust, az ő halando életében, és az Anyaszet egyháza⁵ t, az ő¹⁶⁷ e földön lévő idegen, és utozo voltában, valamint a Jéru-sálemi templom képzelé akristust, az ő feltámadot, és ditsőséges életében, és amenyei Anyaszent egyháza, örökös és meg maradando voltában, az Isten előtt ki tett kenyerek, jelenték akristus ember-ségít, aki élő kenyér lévén, azt minden nap ajánlyák az Istennek.¹⁰ atemplomban, és a mely kenyér eledele avalóságos¹⁶⁸ hiveknek, agyertya tarto jelenti az Isteni szeretetet, és annak ahét ágai, a szent léleknek hét ajándékít.

[61b:] K. Mit jelent még, amit az irás szentek szentinek nevezi, és mind azok valamik azokban valának?

F A szentek szenttye, leg belsőbb, és titkosab része vala a sátor-nak, és a templomnak, ebben vala a szövetség szekrénye, ejelenté amenyei tekéletes vallást, mely a földön kezdődik, ót minden arany-bol volt, mert menyben minden tiszta, mert ót egyedül az Isteni szeretet uralkodik, és a ditsőség tellyes, az arany temjénező, jelenté²⁰ a szentek szivét, akiknek szivek tellyes lévén Isteni szeretettel., és a szent léleknek tűzével, azokbol ditséreték, és hálaadások szivárkoznak, a melyek mint kedves illatok. fel hatnak az Isten széke eleiben. a szövetségnek szekrénye, jelenti a ditsőséges kristust, a ki magában foglally, minden kegyelmeknek tellyeségít, és tekéleteségít. melyeket²⁵ jelenté amanna, a királyi, és apapi szenttséget. és hatalmat, melyet jelenté az Aaron. veszeje, az Isteni, és a felebaráti szeretet, melyeket jelenté az Isten újával., akét kö táblára iratot törvény. aditsőségnek két kerubimi, kik bé fedezék szárnyokal. a kegyelemnek tábláját, ahonnét az Isten ád szozatot, azt jelentik nekünk, hogy aleg tekéle-teseb teremtet állatok is tsak az Isten ditsőségére valok.³⁰

K. Mit mind az Apostol. a sidok fő papja felől?

¹⁶⁵ K. Magyarázd meg [K. — megkezdett M-ből javítva.]

¹⁶⁶ a miket [a — után 6—7 betűnyi hézagban patkóalakú tintafolt.]

¹⁶⁷ az ő [ö — után elkezdett, de be nem fejezett betű; v-nek látszik.]

¹⁶⁸ avalóságos <k> hiveknek,

F Azt mondgya, hogy tsak egyedül ő ment bé a szentek szentiben, esztendőben¹⁶⁹ tsak egyszer, akór is nem vér nélkül, a melyet az Istennek ajánlotta, ejelenté a kristust, [62a:] egyedül való fő papját az új törvénynek,¹⁷⁰ ajövendő beli jóknak fő papját, melyek a menyei jók, aki is a maga tulajdon vérit vivé a sanctuariumban. ditsőséges fel menetele napján, hogy az embereket meg békéltesse, és vétkeket el töröllye, oda bé menvén. az ő halálának, és örökös áldozattyanak érdemeivel, azt is láthattjuk, hogy az Istenhez tsak az ő közben járása által mehetünk, hogy nintsen foganatos. és kedves

¹⁰ áldozat Isten előtt, tsak az üdvezítőé, nem is lehet más képen. irgalmaságot, és üdveséget várni. tsak az ő érdemi által.

K. Miért mondgya nekünk az Apostol, hogy a szent Lélek azt jelenti, nekünk, hogy avalóságos sanctuáriumnak uta, kinem nyilatkoztatot mind addig, meg az első sator fent állot?

¹⁵ F Hogy nekünk meg mutassa, hogy a menyei szenteknek szente, bé vala zárva az emberek előtt. mind addig még az ő törvény fent állot, tudni illik akristus haláláig, ő nyitá meg nekünk azt az új utat, és ő, tagjaival együt, kik aválasztottak, aki bé mégyen. az Istennek, az ő Attyának kebelében. a mely is avalóságos sanctuarium, hogy

²⁰ őt helyeket készittsen nekünk. követvén őt apapi, és aközben jároságnak hivatallyát, és szent lelkét küldvén meg szentelésünkre, és hogy méltoká tégyen minket. ahoz a menyei örökséghez, a melyet halálával érdemlette meg nekünk.

[62b:] K.¹⁷¹ Mit mond szent pál. a Mojses törvényének ajándékirol, és áldozatirol?

F Azt mondgya, hogy ezek tisztává nem tehatték a lelki üsméretét, azoknak, kik ezek szerent szolgálták az Istent, mert a mi tsak tsupan külső, és testi, anyira nem mégyen hogy az ember szívet meg változtassa, és meg szentelyle, amind a példákhoz, és a sidó valáshoz való. ami Isteni szeretet nélkül vagyon. mint hogy akristus meg igazította ezt a vallást, és nekünk azt tanította. hogy az Istent. lélekben. és igazságban kel imádni, ha ki az ilyenekben vetné bizodalját. az olyan nem üsmerné vallását, és esze elegyitené az ő törvényt, az ujal.

³⁵ K. Az apostol miért nevezi akristust. a jövendő jók fő papjának?

¹⁶⁹ <es> esztendőben [Törlés tollhiba miatt.]

¹⁷⁰ törvénynek, [Előtte hosszú /, vagy / vonala törölve.]

¹⁷¹ K. [F-ből javítva.]

F Meg akarja velünk értetni, hogy azért követte a papi hivatallyát, amidőn az Attyának ajánlotta, és fel áldozta magát a kereszten., hogy örökös jokat nyerjen nekünk, mivel az ő törvénynek papjai, tsak az ideig tartó, és a jelen valo joknak voltak fő papjai, ez így lé-
5 vén, aki a világi jókót szereti, és azokban veti reménségit, annak nintsen része, akristus. áldozattyának hasznaiban, ugyan ezért is tartozunk, ha jelen akarunk lenni, és részesülni az oltári szent áldozatban., hogy szivből mondgyunk ellene, a földi dolgoknak. halyunk meg magunknak, és a világnak, és ne kívánnyunk, se ne kérjünk.
10 Istentől mást, [63a:] azon nagy áldozatnak. érdemi által, hanem tsak az örökös jókót, és azt, ami azokhoz vezethet.

K. A kristus miképen ment bé amenyei sanctuariumban.?

F ő oda szent pál szerént, nagyob. és tekélteseb sátor által ment bé. mint sem az ő törvény béli sator, a mely által. a fő pap ment bé
15 a sanctuariumba, az új törvény béli sátor, nem emberi kéznek alkotmánya, mivel az. a kristus szenttséges Embersége, az ő maga teste, aki egy szűznek mehében formáltatot, a szent Léleknek munkája által, avolt az út, a melyen menyekben ment, minéktünk is azon kel oda mennünk, jaj annak, aki, akristuson. az ő szenvedésein. és halá-
20 lán kívül más utat keres, az Apostol azt mondgya, hogy oda bément, nem a bakok vére által, hanem amaga vére által.

Évangélium.

szent luk. 13. 6.

Mondá pedig ehasonlatoságot is. egynek szőlőjében füge fa vala plántálva, és el mene gyümölsöt keresvén azon. és nem találá, mondá pedig a szőlő mivesnek, imé három esztendeje vagyon miolta
25 jövök¹⁷² gyümölsöt keresni e füge fán, és nem talállok, azért vagd ki azt, miért foglal tsak földet is. amaz pedig felelvén mondá néki. uram. hadd meg azt ez esztendőben is, míg meg kapállyam körös körül, és meg ganéjozam, és ha gyümölsöt hoz, jó, ha pedig [63b:] nem, jövendőben vagd ki azt, tanít vala aző synagogájokban szombat
30 napokon. és imé egy aszszony kinn abetegségnek lelke. tizen nyolcz esztendeig vala, és meg görbedet vala, és tellyeségel fel nem nézhet vala, kit midőn látná Jesus, hozzája hívá ötet, és mondá néki, asz-

¹⁷² miolta jövök gyümölsöt jövök keresni [Fölösleges ismétlés.]

szon el hagyattattál a tebetegségedtől, és reája tévé kezeit, és azonnal fel egyenesedék, és ditsöitti vala az Istent. felelvén pedig a synagogának fejdeme. boszonkodván. hogy szombaton. gyogyitot volna Jesus. mondá a seregnek, hat nap vagyon, a mellyeken dolgozni kel. azokon jöjjetek, azért. és gyogyitassatok meg, és ne szombat napon. felelvén pedig néki az ur mondá, kép mutatok, ki ki közülletek szombaton nem oldgyaé el ökret, vagy szamarát a jaszoltol, és nem viszié itatni, ezt pedig az Ábrahám leányát. kit meg kötözöt asátán, tizen nyolcz esztendeig. nem kelletté meg oldozni akötéstől szombat napon., és mikor ezeket mondaná. pírulnak vala minden ő ellenkezői. és az egész nép örül vala mindeneken, melyek ditsösésesen lesznek vala ő tölle.

Magyarázat

K. Magyarázd meg nekünk¹⁷³ a füge fárol valo példa beszédet?

F A ki füge fát plántála szőlőjében, a maga az Isten, a szőlő,¹⁵ az Anyaszent egyház, a füge fa, akeresztyének, akik az Anyaszent egyházban vétettek, akereszttség által, hogy ab-[64a:]ban jó gyümölsöt hozanak, a gyümölsöt melyet atselédes gazda keres a fán, ajó tselekedetek, amelyeket vár, és kíván az Isten akeresztyénektől, a szőlő mives jelenti a pásztorokot, és az olyan szent lelkeket, kik³⁰ felebarattyok üdvesegeken munkálodnak, a füge fa, amelyről panaszkodik a tselédes gazda, hogy hejában foglallya ahelyt, jelenti az olyan lágy keresztyéneket, akiknek annak idejében szemekre hánya akristus. avett kegyelmekél valo viszá élést, és a melyekél mások jobban éltenek volna.

²⁵ K Mit téssen az, a mit az irás mond atselédes gazdáról. hogy fel számlálta az esztendőket, a melyekben a füge fa nem termet. és aki azt akarja hogy ki vágják. hogy ha még bizonyos ideig nem fog hozni?

F Az ur, arra int minket ezzel. hogy az Isten fel számlálllya az esztendőket. anapokot, az orákot, amelyeket hejában töltünk el. és a³⁰ melyekben gyümölsöt nem hozunk, az örökké valósággra, hogy ő azt meg vizsgállya mire fordítyuk az életet, és az időt, melyet nekünk ád, és ha látyya, hogy azt haszontalanul tölttyük, az ő irgalmasága ád még egy kevés időt arra hogy üdveségünkért munkálodgyunk

¹⁷³ [Javítás: nekük-ből, n betű sor fölötti beszúrásával.]

de az után ha láttya, hogy azal az idővel sem élünk jól, meg röviditti napjainkot, és több időt nem ad.

K Mit jelent a szöllő mives aki a füge fa mellet szól az urának, hogy kine vágassa, hanem hagyja meg még egy ideig mert ő meg kapállya atövit?

[64b:] F Jelenti apásztorokot, az Isten félokot, és a szenteket. a kiknek könyörgések meg tartoztattyák. az Isten haragjának erejét abünösökön, és függöben tarttyák iteletinek végben vitelét. és nékik időt nyernek, hogy a penitentziának, méltó gyümölsét hozhasák, deha, amások igyekezetek sem fog rajtok, hogy meg térjenek, és gyümölsöt hozanak, nem érdemlik a botsánatot, és attol tarthatnak, hogy végtire az Isten türeése el ne unnya őket a földön. szenvedni.

K. Az Anyaszent egyház mitsoda igazságokra akar minket oktatni a meg görbedet aszszonyrol.

15 F A gonosz lélek ezt az aszszonyt anyira nyavalyásá, és görbévé tette vala, hogy tsak a földet kelletet nézni, eképe a meg romlot természetnek, az ember avétekért, agonosz lélek hatalma alá esvén, kemény szolgálat alat tarttya ötet,¹⁷⁴ és olyan meg nyomorításban, hogy azt tselekeszi vélek amit akar, az ember szívének, olyan hajlandosága vagyon a földi dolgokhoz. hogy magátol fel nem nézhet, nem szeretheti, senem kívánhattya a menyei jókót, nem is lehet már néki, mondgya szent prosperus, fel emelni rabságban lévő szemeit a felső világóság felé, nints anyi java, hogy meg üsmérhesse a gonoszt

25 K. Miért szolittá a kristus ezt az aszszonyt. hogy meg gyógyitaná, és miért nem várá hogy maga kérje ötet, valamint tselekedének tsak nem mindnyájan azok, a kik kegyelmét¹⁷⁵ vették?

[65a:] F Azért hogy meg éreztesse velünk, mitsoda szükségünk vagyon a vétekben valo létünkör, hogy meg előzőn kegyelmével, fel emelvén bennünk azt a hajlandoságot, mely tsak a földi dolgokhoz hajlandoztat minket, és hogy azt az egyenes szívet¹⁷⁶ és elmét adgya nékünk, mely az Istenhez emeltesse velünk gondolatinkot, és kívánságinkot, ateremtet állathoz hajlot bünös, nem gondolkodnék sohais az Istenhez valo meg térésről, hogy ha a kristus magához ne szolittaná ötet.

¹⁷⁴ ötet, [Javitás: őket-ből.]

¹⁷⁵ [Sorvégen:] ke [új sor elején:] kegyelmét

¹⁷⁶ szívet szívet [Fölösleges ismétlés.]

Imádság

Tarsd meg uram Anyaszent egyházadot. szüntelen valo irgalmaságodot hintvén reája. és mint hogy az ember, ahalál alá vettetett, tsak ameg esésre alkalmas., hogy ha nem tartod ötet, engedgyed, hogy ate segittséged meg oltalmazza szüntelen mind attol., ami néki⁶ árthat, és vigye mind arra, a mi üdveségire szolgálhat: a mi urunk J.k.

Epistola

szent pal. gal. 5. 16.

Mondom pedig lélek szerént járjatok., és atestnek kivánságít véghez nem viszitek, mert atest alelek ellen kíván, alélek pedig atest ellen, mert ezek egy másal ellenkeznek, hogy nem mind azt tselekedgyétek amit akartok, hogy ha alélektől viseltettek, nem vagytok atör-**[65b:]**vény alat, nyilván valok pedig atestnek tselekedeti,¹¹ melyek ezek, aparázinaság, atisztátalanság, szemtelenség, bujaság, bálványozás, büvölések, ellenkezések, öszve veszések, irigységek, haragok, versengések, viszsza vonások, part ütések, irigykedések, gyilkoságok, részegségek, tobzodások, és ezekhez hasonlok, melyek¹⁶ ről mondom néktek, a mint ez elöt is mondtam, hogy a kik efféléket tselekesznek, az Isten országát nem veszik. a léleknek gyümöltse pedig ez, a szeretet, öröm, békeség, türés, kegyesség, jóság, hoszszu várakozás, szelidség, hit, mértékleteség, maga meg tartoztatása, tisztaság, effélék ellen nints törvény, a kik pedig a kristusé, az ő teste²⁰ ket meg feszítették a vétkekkel, és kivánságokal.

Magyarázat

K. Mitsoda lélek szerént akarja szent pal hogy a hivek járjanak., és mitsoda testi kivánságot ne vigyenek véghez?

F A lélek, amely szerént akarja az Apostol., hogy a hivek járjanak. más nem lehet, hanem a szent Lélek a ki az Isteni szeretetet hinti²⁵ a szivekben, és az Istennek törvényit olttya azokban, tsak egyedül az is gátolhattya meg, hogy atesti kivánságokat véghez ne vigyék.

[66a:] az az, az embernek minden kívánságát, a melyek ellenkezhetnek a szent Léleknek sugarlásával, és amelyek az ő szívből származnak, az Apostol. azokat mind testi kívánságoknak nevezi, mert a lélek testié let avétek által, és annak kívánsági testié lettenek, a melyet nevezik¹⁷⁷ Cupiditának, Concupiscentianak, roszt kívánságnak, a tagok törvényének, ó embernek, meg romlot természetnek, vagy tsak természetnek,

K. különösen ad előnkben, az ellenkező kívánságát a testnek, és a léleknek.?

¹⁰ F Egy néhányat elé hozok azokból., egy aitasos auctor után. de imitatione Christi. aki is azt mondgya, hogy a természet gyönyörködik abban. hogy betsültessék. és tiszteltessék, a kegyelem ellenben. huségel, és szorgalmatoságal adgya az Istennek a tiszteletet, és aditsóséget, a természet szereti ahenyélést, és a nyugodalmat, a kegyelemnek nem lehet henyelésben lenni, és szívesen meg öleli a munkát, a természet, a teremtet állatokhoz vonson., és ingerel a test kedve bé töltésre, a természet szereti ahejában valo mulattságot, a sétálást, és a futkozást, ellenben a kegyelem az Istenhez, és a jó erkölcsök szeretetire vonson. ellene mond atermetet²⁰ állatoknak, kerüli avilágot, gyűlöli a testi kívánságokat. fent hágy, a hejában valo beszélgetésen, és látogatáson. és szégyenli, midön, mindenek eleiben kel menni.

[66b:] K. Mitsoda indulatokat okoznak az ember szívében ezek a testi. és lelki kívánságok.?

²⁵ F Ezek tusakodást, és ellenkezést okoznak. mind abban valamit kellene tselekednünk hogy boldogok lehesünk, amidön az üdveségen munkálodunk, erre valo nézve, hogy a lélek meg gyözhese atestet, és akegyelem alá vethesse, szükséges egy keresztyének, vigyázásban lenni, és szüntelen figyelmeznii magára, gondolatira, és indulatira, magát meg aláza, nyomoruságára valo nézve, magát bátorítsa, erősittse, vigasztallya, az Isten irgalmaságára valo nézve, a melyet ahit³⁰ ad eleiben, akitől kel várni segittségét, folyamodgyék hozzája mint Attyához, eleiben terjesztvén szükségét, ne várjon semit a természetől, se amaga erejétől, hanem egyedül abban vesse reménségét, akitnek kegyelmével mindent tehet,³⁵

K. Mit tesznek ezek a szók. *ha alélektől viseltettek, nem vagytok a törvény alatt.?*

¹⁷⁷ nevezik [i—t-ből javítva.]

F Ezek azt teszik, hogy azok akik azon szeretetnek indulattyaóol tselekesznek, amelyet a szent Lélek hinti a szivben, azok nem szolgai atórvénynek, a mely erőlteti, fenyegeti, és meg bünteti avétkeseket, hanem az Isten fiaihoz valo szabadságal élnek, szeretettel, és gyönyörúségal szolgálván ötet, nem is ugy vannak már most atórvény alal mint szolgák. mivel azt, kedvesen vizsik végben.

K. Mind azok avétkek, a melyeket szent pál a test tselekedeteinek nevezi, ki zárnaké minket amenyeknek országából.?

[67a:] F Vannak olyanok, azok között, amelyek ki nem zárnak örökösön, ugy mint, egy kis izetlenség, valamely kevés indulat, és irigység, vagy az olyan veszekedés mely nagyra nem fokad, ezek is mind azon által ki zárnak, hogy ha anyira terjednek, hogy a felebaráti szeretetet el óltyák a szivben. és arosz kívánságot teszik helyében. atóbbi pediglen mind olyan vétkek, a melyek egyszers mind. meg ólik a lelket. és tsak azok közül egynek végben vitele, poklot érdemel., de söt még tsak akivánsáért is. ámbár anyira ne menyenek is hogy külső képen meg tselekedgyék. ilyen aházáság törés, paráznság. tisztátalanság, és töb efféle, ugyan ezért is tartozunk valósággal azon lenni minden tehetségünkkel, hogy ki irtsuk magunkbol. ahajlandóságokat melyek azokra visznek. és hogy el fogyaszszuk azokat, az érzékenységek, és az elme sanyargatási által, ne hogy némellyek¹⁷⁸ azok közül lassanként eröt vegyenek rajtunk, és egyszers mind a vétekekben¹⁷⁹ ejttsenek minket, ez igy lévén igen szükséges dolog. ellene állani a leg kisebb kezdetin arosz kívánságnak, és szüntelen elménkben tartani ezt a rettentő mondását az Apostolnak, *hogy azok akik eféleket tselekesznek, nem léznek örököszi az Isten országának.*

K. Mit mondasz arrol amit szent pál mond a léleknek gyümöltsiröl

F Azt mondom szent Agoston után, hogy nem ók nél-[67b:]kül. teszi fel leg előbször a szeretetet. meg akarván velünk értetni, hogy atób gyümöltsi tsak anyiban ditséretesek, a menyiben azok, a szeretettől jönnek. és indittatnak, mivel az a gyükere, minden valóságos jóknak, és¹⁸⁰ atóbbi anélkül haszontalanok Isten előt, még a bőségal valo alamisnálkodás, és a martyrumtság is. 1 Cor. 13.

K Miért mondgya. hogy nintsen atórvény azok ellen akikben a szeretet. és a szent Lélek gyümöltsi vannak.?

¹⁷⁸ némellyek <k> azok közül

¹⁷⁹ <eröt vegy> a <t> vétekekben

¹⁸⁰ <és> és atóbbi [Az első és-t a tintafolt nehezen olvashatóvá tette; utólag a sor fölött újra kiírta.]

F Mert mind azok, akikben a szent Lélek. azokat a mennyei gyümölcstöket hozza. a törvénynek minden parantsolatit bé töltik. szeretettel, és az által nem tarthatnak azoktól., a mikel fenyegeti a törvény azokat. akik azt által hágják. de söt még várhatták azt a jutalmat, a melyet ígér azoknak., kik hiven azt meg tarttyák. és így atörvény. nem ellenek, hanem mellett vagyon.

K. Miröl lehet azt meg üsmérni hogy akristusé vagyunk,¹⁸¹ és hogy ha valóságos keresztyének vagyunké?

F Arrol, amidön fel feszittyük atestet rendeletlen kivánságival. együt, ugyan ezt is tselekeszik, a midön el kerülük az alkalmazóságot mely arosz kivánságokat fel indithatná, a midön az érzékenységeknek kapuját bé zárják, meg fosztván öket agyönyörüségektöl. a melyeket ohajttyák a midön a szüntelen valo tusakodással atestet meg gyözik, és sanyargattyák. hogy meg tsendesithessék sebeségit, és el olthassák kivánságít. amidön minden magunk viselé-[68a:]siben aléleknek kivánságít követtyük. és azokat ajó erköltsöket mivellyük, a melyek ellenkeznek a természet hajlandóságit., illyenek a szeretet, az alázatoság, a békeséges türés, a tisztaság, és több illyenek.

Évangyélium

szent matth. 6. 24.

²⁰ Senki két urnak nem szolgálhat, mert vagy egyikét gyüölöi. és a másikat szereti, vagy egyikét el szenvedü. és a másikat meg veti, nem szolgálhattok az Istennek és a mammonnak, az okáért mondom néktek, ne legyetek szorgalmatosok lelketekről, mit egyetek, se testetekről miben öltözetek, nem jöbbé alélek azeledelnél, és atest nem ²⁵ jöbbé az öltözetnél, tekintsétek az égi madarakot mert nem vetnek, se nem aratnak, sem tsürökben nem gyüjtenek, és ati menyei atyátok táplállya azokat. nem betsületesebbek vattoké ti azoknál. kitsoda pedig közületek gondolkodván adhat magosságához egy könyökkit, és aruházatrol miért vattok szorgalmatosok. nézzétek a mezei lili- ³⁰ omokat, mint nevedeknek, nem munkálódnak, se nem fonnak. mondom pedig néktek, hogy salamon sem volt minden ö ditsőségében fel öltözve. mint egy ezek közül. ha pedig amezei füvet mely ma [68b:] vagyon, és holnap a kementzében vettetik, az Isten így ruháza,

¹⁸¹ [Sorvégen:] va [új sor elején:] vagyunk,

menyivel inkább titeket kitsiny hitűek, ne legyetek azért szorgalmasok mondván, mit eszünk, vagy mit iszunk, vagy mivel ruhaztatunk, mert mind ezeket apogányok keresik, mert tudgya ati Atyátok, hogy mind ezek nélkül mind szükölködtök. keresétek azért először az Isten országát, és az ő igazságát., és mind hozzá adatnak néktek ezek.

Magyarázat

K. kitsoda az a két ur. akiknek¹⁸² nem lehet egyszer mind szolgálni ?

F Az a két ur, az Isten, és avilág, mind az egyikét, mind a másikat, szivben uralkodo szeretettel szolgálják, hogy ha a szivben, az Isteni szeretet uralkodik, az Istent szolgálják, hogy ha pedig avilági szeretet, akkor avilág az ura, ami lelkünk ilyen¹⁸³ formában leszen szolgája annak. a mit szeret, abban is tész gyönyörűségit, és örömit, attól várja boldogságát, és nyugodalmát, de nem szeretheti ezel az uralkodo szeretettel egyszer mind, az Istent, és avilágot, mert az ő törvények, és tanítások, tellyeségel. ellenkeznek egy másal, az egyike, az alázatoságot, és a sanyaruságot parantsollya, a másika a felmenetelt, a hivalkodást, agyönyörűséget, agazdagságnak szeretetít, az egyike azt akarja [69a:] hogy aboldogságot, a szegénységben, szenvedésben. és akeresztekben keresék, és a másika, a világi jókban, és a teremtet állatokban.

K. kitsodák azok, akik két urnak akarnak szolgálni?

F A kik egyé akarják tenni az Istent avilágal., egyszer mind akarnának lenni mind akettőé. el osztván sziveket a menyei jókk, és a földi jók között, holot az Isten nem akarja az osztást a mi szeretetünkben, és a lehetetlen is. szükség képen kel egyikét, a másik eleiben tenni, ő egyedül akar ura lenni szivünknek, minden féle okból ötet is illeti hogy birja, és a midön láttya hogy azt el akarják osztani, ő közötte, és a teremtet állatok között, akkor el távozik, és mindent el hágy. ötet boszonttyák akkor. a midön ateremtet állatokhoz hasonlították. nem is lehet azért rettentőbb büntetést, mint ha az ember-től el távoztán, a maga rosz kívánságira hagyja.

K. Nem voltanak olyan nagy szentek, kik nagy gazdagságokat birtanak, és a kik az Istent is szolgálták egyszer mind ?

¹⁸² [Javitás: *akinek*-ből, a *k* betű sor fölötti beszúrásával.]

¹⁸³ ilyen [Beszúrás.]

F Igen is voltak olyanok, de azok nem szolgálták gazdagságot, se azokat nem szerették, se fellyeb nem betsülték az Istennél, nem agazdagságok birták őket. hanem ők birták agazdagságokat, azokal szentül éltenek, az Isten rendelésit tekintették, aki azért adta
5 volt nékik a gazdagságot, hogy az ő rendelésit követvén, gazdálkodgyanak azokból. a szegényeknek, és azoknak osztogasák szükségek-
[69b:]hez képest, minek utánna magoknak meg tartottak volna
10 anyit. a menyi szükséges volt. a kristus nem mondgya hogy nem birhattatok az Istent, és agazdagságot, hanem, hogy nem szolgálhattok Istennek, és a pénznek, nem vétek tehát gazdagságot birni, de vétek, ha az bir minket, és ha ugy annak adgyuk szívünket, hogy tsak azt kövessük a mit arosz kívánság tanátsol, annak szerzésére, vagy meg tartására, ő azt nem akarja, hogy magunkot ugy tekintsük mint jószágunknak örökös és tellyeségel valo urát, hanem mint
15 a szegények ki osztogatoit, és ki szolgáltatoit, az ő akarattya az, hogy agazdagságot meg vessük. és tsak hozzája ragaszkodgyunk. mint örökös urunkhoz.

K. Miért nem akarja az ur, hogy szorgalmatosok legyünk az eledel, és az öltözet iránt.?

20 F Mert az ur kárhoztattya arosz kívánságot, a mint már ezt láttuk, ugyan ez az indulat kaptsollya a szívet a földi jókhoz, és el felejtetvén véle az örökösököt, azokat anyughatatlanságokat okozva, a melyekben el merülnek az emberek, az élet szükségéért, pedig tsak attol
25 vagyon. hogy, sehitek, se bizodalmok nintsen. az Isten gondviselésiben, és rendelésiben, mind azon által, nem tilttya, az élet szükségiről valo okos gondot, és foglalatoságot, tsak hogy, az a foglalatoság az Évangyélium rendi szerént legyen. hanem azt akarja, hogy a nyughatatlanság nélkül mennyen végben. mert a nyughatatlanság, atesthez, és avilági [70a:] dolgokhoz valo titkos ragaszzkodástol
30 vagyon. de még másként is, a haszontalan. és hejában valo.

K. Miért mondád. hogy a nyughatatlanság hejában valo?

F A hejában valo. 1. mert szintén olyan lehető nékünk hogy minden nyughatatlanságinkal az élethez valo szükségest meg szerezők magunknak, valamitsoda lehető, hogy valamivel meg toldgyuk.
35 testünk hoszaságát, 2. mert az Isten. a ki kezdete, a mi létünknek, ő kezdete is meg tartásunknak, és a mi nyughatatlanságink, nem segíhetnek többet egyikén. mint amásikán, meg bántanok az Istennek jóságát, és minden hatóságát. hogy ha néki nem tulajdonítanak az állatoknak meg tartását. és táplálását. akiket teremtett, mind azon

által ha a meg törtenik, hogy nyomoruságban. és szegénységben esünk, és még az életet is el vesztyük, minek utánna azon voltunk minden igaságos tehetségünkkel hogy azokat el kerülhesük, az, az Isten rendelésitől jő, a ki is hasznosabnak itéli nekünk, hogy töllünk el⁸ vegye a szükséges dolgokat, mint sem hogy meg adgya, ahalálra is, az ő rendelése itél, a mi üdveségünkért, ki merne az ő rendelése ellen zugalodni. és igasságtalannak mondani, a nagy káromkodás volna, hálá adásal kel az alá vetni magunkot, és meg üsmérni, hogy az ő itéleti igaságosok. és imádásra méltok, el kel magunkal hitetnünk.¹⁰ hogy a mi nyughatatlanságink, el nem kerültethetik velünk anyomoruságokat, a melyek az ő bölts itéletiből vannak, de söt még azokban ejt-[70b:]hetnek, a mi kitsiny hitünkért valo igaságos büntetésért, az Isten tudgya mitsoda modal kel meg tartani szolgainak élettýeket, és ha töllök azt el veszi, tsak azért tselekeszi, hogy jobbat adgyon helyette, a mely nem lészen aváltozás alá vettetve

K. Az ur miért küld minket amadarakhoz, a kik senem vetnek, se nem aratnak, és a mezei liliumokhoz, kik senem dolgoznak., senem fonnak,

F Azért, I. hogy meg bátorittson az eledel., és az öltözet iránt valo²⁰ félelmünkben, és nyughatatlanságinkban, mint hogy az ő gond viselése el terjed amadarakra. és a mezei liliumokra, lehetneé atölle hogy el hagyná szolgait szükségekben. 2. hogy tsudálljuk az Istennek¹⁸⁴ ki mondhatatlan jóságát. áldgyuk, imádgjuk kut fejét ki merithetetlen gazdagságinak, ditsérjük mind abban valamit tselekeszik.²⁵ kezeinek leg kiseb munkáit.¹⁸⁵ és hogy hálákot adgyunk neki, mind azokért ateremtett állatokért, a melyeket az emberek szolgálattyára teremtetten.

K. Mitsoda rend az, amelyet akristus akarja hogy kövesük egész életünkben,¹⁸⁶ valo magunk viselésiben, a mi a test szükségeit illeti?

F Azt a rendet adgya előnkben, hogy mindenek felet. az Isten országát keresük, és az ő igasságát. azt¹⁸⁷ akarja, hogy elménkben, szívünkben, és¹⁸⁸ minden igyekezetinkben, leg inkább, az Isteni szolgálatra. és az örök üdveségre vigyázunk, és tsak ezek után valok

¹⁸⁴ az Istennek <jóságát.> ki mondhatatlan jóságát.

¹⁸⁵ munkáit. [t — utólag beszúrva, világosabb tintával.]

¹⁸⁶ [Íráshiba:] életünben,

¹⁸⁷ azt [t — utólag beszúrva.]

¹⁸⁸ és [Beszúrás.]

legyenek a világi dolgok, [71a:] az Istennek országát,¹⁸⁹ a mely ami boldogságunk, ugy kel tekéntenünk mint mindennek végit, és az igazságot, ugy mint, az Isten törvényének, és a keresztyéni jó erkölcsöknek követésit, mely magában foglallya mind azt, valami oda
5 vezethet, mind azt, valami arra nem vezet, és valamit arra nem fordithatni; el kel vetni, mint olyat, a mi artalmas üdveségünknek. nem kel tehát avilágiakot kovetni, akik fel forditván a kristus szabot rendét., leg nagyobb részit életeknek. a magok dolgainak, és gyönyörüséginek adgyák. és a mi meg marad az Istennek, adgyuk tehát
10 az Istennek. leg jobb részit életünknek. és a mi meg marad a mi szükséges dolgainknak, vagy is inkább, adgyuk egészen az Istennek, forditván az igazságra. mindent, a mi dolgaink között is, és hagyuk reája, munkáinknak végben menetelét, és gondgya lesz reánk.

15 K. Mit igér az ur azoknak: a kik ezt a nagy szükséges rendet követik. ?

F Ha az üdveségen munkálodunk, ha mást nem keresünk tsak az Isten országát. és az ő igazságát. azt igéri nekünk hogy gondgya léssen dolgainkra. és hogy anyi jószágot, egésseget, és életet ad. a menyi szükséges léssen, hogy meg nyerhesük azt az országot, ha mulando
20 jókot ad a gonoszoknak. mit nem fog adni azoknak., kik tsak az ő [71b:] szolgálattyában foglalatoskodnak, nagy bőséget meg adgya nekik, a mit keresnek. ugy mint országát. igazságát, és magát, mind azon által. ha szükségben hagynáis öket. attol volna, mert azt hasznosabnak itélné nekik, és a helyyet, ki mondhatatlan jobbat
25 adna nekik, tudni illik, boldog, és örök életet.

PÜNKÖSD UTÁN VALÓ. 15^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság

Kérünk uram tégedet hinttsed szüntelen valo irgalmaságodot, Anyaszent egyházadra. hogy azt meg tisztittsa, és bé tölttse erővel, és mint hogy nálad nélkül, üdveségit meg nem nyerheti, töltsd bé ötöt ajándekidal, és vezérellyed szüntelen, a mi urunk J. k.

¹⁸⁹ országát, [Javitva: *át* rész sor fölötti beszúrásával *g* — *t*-ből javítva.]

Ha lélek szerént élünk, lélek szerént járunk is, ne legyünk heában való ditsőségnek kívánoi, egy mást ingerlök, egy másra irigykedök, atyám fiai, ha az ember hirtelen valami bűnben találtatik is, ti kik lelkiek vattok, az ollyant oktassátok, a szelidségnek lelkével.
 5 meg gondolván magadot, hogy te se kísértetessél meg, egy más terheteket visellyétek, és ugy tellye-[72a:]sititek bé akristus törvényit, mert ha valaki magat valaminek állittya¹⁹⁰ lenni, holot semmi. ő maga tsallya meg magát. a maga tselekedetit pedig próbállyá meg ki ki, és ugy tsak önnön magában léssen ditsősége, és nem másban, mert
 10 kiki amaga terhét viseli, közöllye pedig minden javait. az, aki tanítatik az igével, azzal, aki ötét taníttya. meg ne tsalatozatosok, az Isten meg nem tsufoltatik., mert amiket az ember vetend, azokat arattya, mert a ki az ő testében vet. atestből arattya aveszedelmet is, aki pedig alélekben vet, a lélekből arattya az örök életet. jót tselekedvén pedig meg ne szünnünk., mert idejekor,¹⁹¹ aratunk meg nem szüvnén. azért a míg időnk vagyon mindenekel jót tselekedgyünk., fő képen pedig ahitnek tselédivel.

Magyarázat.

K.¹⁹² Magyarázd meg ezeket a szokot, *ha lélek szerént élünk, lélek szerént is járjunk.?*

¹⁹⁰ F Ezek a szok azt tesz, hogy ha a szent lélek eleveníti, és élteti lelkünket, azt nekünk meg kel mutatnunk tselekedetinkből, és életünknek minden maga viselésiből. követvén annak indulatit, és sugarlásit, ez az, Is-[72b:]teni lélek, nem sugorollya nekünk a hasznunk keresésit, a nagyra vágyást, a kényeséget, a fát meg üsmérik gyümoltséről, és az Istennek lelke ki nyilatkoztattya magát. egy keresztyenben, tselekedeteiben,

K. Mitsoda az a heában való ditsőség a melyet el kel kerülni?

F A nem más, hanem a másoknál felyeb való emeltetésnek kívánsága. hogy betsületet, tiszteletet, és heában való ditséretet nyerhes-

¹⁹⁰ [Értsd: alítja, véli.]

¹⁹¹ mert idejekor, mert idejekor [Fölösleges ismétlés.]

¹⁹² Magyarázd [M — javítva H-ből?]

sünk magunknak, hogy tudományunkért, ékesen való szollásunkért. gazdagsaginkért, tzifra köntösinkért. házainkért, meg különböztesük magunkot., kivánság, amely kut feje, a boszonzkodásnak, és az irigységnek. melyek el távoztattyák a felebaráti szeretetet, fel háborittják abékeséget, és meg gátollyák az egyeséget, a melyeknek kel lenni a keresztyének között.

K. Miképen akarja az Apostol. hogy oktassák az ollyat, aki hirtelen való bünben. és gyengeségben esik?

F Azt akarja, hogy kegyeséggel. és szeretettel légyen az oktatás. mert azt, nem egyéb végre kel tselekedni, ha nem hogy az olyanokat, fel emellyük esetekből. el kel tehát kerülni a kemény, és durva szokot. mert a nem oktatás, hanem haragra való ingerlés volna, hogy ha az atyafiságos intést nehez ugy végben vinni. a mint kívánta-
[73a:]tik, azt még nehezebb jól venni, ezért is biza ezt szent pál azokra akik lelkiek, az az, akik meg holtak. atesti indulatoknak, akik tsak felebaráti szeretettel vannak, és akik tsak az üdveségit tekintik annak akit intenek.

K. Miért akarja, hogy az intést elöt ki ki gondolja meg magában hogy hasonló kísértetben ne esék, mint az, akit inteni akar?

F. Mert semi ugy fel nem gerjeszti bennünk. a könyörülő szeretetet. a melyel kel lenni az intéstnek, mint ha meg tekéntyük elsöben amagunk gyengeségit. és ha attol tartunk, hogy hasonló kísértetben ne esünk. az ilyen gondolatra való nézve, ugy fogunk bánni felebarátunkal. a mint akarnok. hogy mások is bányanak velünk, hogy ha
25 olyan állapotban esnének.

K. Mitsoda egyik a másikunknak terhét viselni?

F A nem egyéb, hanem hogy békeséges türesemel, és kegyeséggel szenvedgyük. felebarátunknak. gyengeségit. fogyatkozását, és még vétkit is, meg botsátván azokat, ha ellenünk vannak, kérjünk irgalmaságot néki, bátorittsuk apenitentziára. a melyet tarttsunk mi is véle együt., inttsük, oktassuk ötet. kegyeséggel. a midön azokban mint egy akarattya ellen eset, de ugy kel azt viselni, hogy elne esünk véle együt, és ne táplállyuk benne fogyatkozásit. [73b:] helytelen lágyságinkal. és hizelkedésinkel, ehez szelidség, és békeséges türés
30 kivántatik, de¹⁹³ ehez, elevenség, és buzgoság is kívántatik. a véték meg ölésire, és a véték meg tartására., de mind ezekre. alkalmas orát kel keresni, és el kerülni. a helytelen időt.

¹⁹³ <el> de ehez, elevenség,

K. Miért mondgya az irás, hogy aki amás terhét viseli, akristus törvényit bé tellyesiti.

F Mert semmi jóbban meg nem mutattya akeresztyéneknek egy máshoz valo szereteteket, mint az ilyen egy máshoz szeretettel valo engedelmeség., a melyel ki ki szenved attyafiától. és ki ki arra vigyáz hogy okot ne adgyon a szenvedésre, ez is tarttya meg leg inkább a hívek között. az egyeséget, és az egyet értést, ugyan ez is valójában a kristus törvénye, ebben foglaltatik egészen az ő Évangéliuma. ezért is mondgya maga, hogy az ilyen egy máshoz valo szeretetről.,¹⁰ üsmérhetik. hogy kik az ő valóságos tanítványi.

K. Miért mondgya szent pál. hogy ha valaki valaminek állittya¹⁰⁴ lenni, magát, meg tsallya magát, mivel semmi, mitsoda hasonlatosság vagyon ezen mondása között, és a miket ide fellyeb mondot. ?

F Mert mint hogy magunk felöl alatomban sokat [74a:] állittunk,¹⁰⁵ azért meg is vettyük azokat akikben fogyatkozásokat, és gyengeségeket látunk, és azokat nem szenvedhettyük, tartozunk tehát annál is inkább ki irtani magunkból. az ilyen magunkról valo jó gondolatot. hogy tsak semmik vagyunk, és hogy magunktól. egyebünk nintsen, ahazugságnál. és a véteknél, a természet rendi szerént az Isten¹⁰ a mi teremtönk, és örökös urunk, a kegyelemnek rendi szerint pedig, egyebünk nintsen hanem tsak az, a mit vettünk az ő irgalmaságotól. az ő kegyelméből vagyunk mind azok, a mik vagyunk. mindenel ő néki tartozunk, és semiről nem ditsekedhetünk, mitsoda okból betsülhettyük tehát fellyeb magunkot másoknál. akár fogyatkozások²⁵ legyenek is benne, Isten előtt pedig. aki láttya szivünk titkát, leheté nagyob fogyatkozás, mint az a belső kevélység, a melyel meg vettyük azokat akik jobbak nálunknál.

K. Hogy kel szent pálnak ezeket a szavait érteni. a *maga tselekedetét próbállyá meg ki ki, és ugy tsak önnön magában leszen ditsősége, és nem másban?*³⁰

[74b:] F Az Apostol szándékja az. hogy el töröllye azt az betsületet, a melyel az ember betsüli magát, olyanokhoz hasonlitván magát, akikben fogyatkozásokat lát. az magát pedig nem üsméri, azt nem akarja tehát az Apostol. hogy azzal ditsekedgyék. mert tsak³⁵ alatomban valo kevélységből vizsgállya amások tselekedetét. hogy azokban valamit olyat találhason, a miért aláb valoknak tart-

¹⁰⁴ [Érted: állítja, véli.]

¹⁰⁵ [A.m. álltunk, tartunk.]

hassa őket magánál, erre való nézve akarja azt, hogy ki ki, inkább amaga tselekedeteit vizsgálja, mint sem amásokét. azért, hogy ha hízkelés nélkül magában valami jót talál, néze meg ha az egyeziké az Isten törvényével, és úgy ditsekedgyék, de nem magában, mint
5 ha az magától volna, hanem az Istenben., aki kezdete minden jóknak. és mindeneket néki kel ajánlani, ha másban fogyatkozások vannak. azért mi jobbak nem vagyunk, de söt még ez az egy fogyatkozás hogy¹⁹⁶ magunkot nálánál fellyeb valóknak tarttyuk, és meg vettyük ötet fogyatkozásiért, sokal aláb való-[75a:]ká tészen minket nálánál.
10 kiki, mondgya az Apostol; hordozni fogja a maga terhét. az urnak napján, amelyen mindennek¹⁹⁷ számot kel adni amaga tselekedetéről, és nem a másérol, hogy ha abban valami része nem volt, ki ki vizsgálja meg tehát magát. és olyan figyelmeteséggel. nem fog vigyázni a mások fogyatkozásaira

15 K. Mellyek az Apostol szerint hivatalyi azoknak a kiket oktatnak, azokhoz, kik őket oktattják.

F. Azok, hogy segítsék mestereket magok jóvokbol. ennél mi igasságosab. ki ki tartozik háláadásal lenni az Évangyélium szolgálaihoz fáradságokért. a melyel tanittyák, meg segítvén őket, hogy ha
20 szegények, mivel mind a természetnek, mind az Istennek törvénye szerint, akik az oltárnak szolgálnak. az oltárol élyenek.

K. Miért mondgya az Apostol, hogy az ember azt fogja aratni amit el vetet.?

F Azt akarja velünk meg értetni, hogy nem elég tsak valamiben
25 segíteni meg az Évangyélium szolgálait, hanem az Istenért kel néki adni, és az ő szeretetiért, mivel e nélkül a jó tétel. nem érdemel örökös jutalmat, az ala-[75b:]misnában is erre kel vigyázni. sokat kel vetnünk. ha sokat akarunk aratni, mert ha az adásban nem az Istent tekénttyük, és ha nem akristust szemlélyük tagjaiban, és szolgálai-
30 ban., a mit vetünk, nem fogjuk meg aratni, az örökké valósággra.

K. Mitsoda. atestben, vagy alélékben való vetés?

F A testben való vetés az, a midön magunkot inkább szerettyük Istenél. és hogy nem más végre adunk¹⁹⁸ alamisnát, hanem hogy tsak kedvünket bé tölttsük, ilyen formában, tsak az emberi tekéntetre
35 vigyázunk, tsak magunkot keresük, és a jó tételben. az emberek ditséretit, a lélekben vetni az, amidön minden jó tselekedetünket

¹⁹⁶ <hogy> hogy [Törlés a sor végén.]

¹⁹⁷ mindennek [Második n — sor fölötti beszúrás.]

¹⁹⁸ adunk [d—l-ből javítva.]

Istenért tselekeszük. és az ő szeretetivel való hittel, a midön tsak az ő ditsőségít, a magunk üdveségít. és a másokét keresük, azok¹⁹⁹ kik atestben vetnek, tsak romlandoságot, vétket, és veszedelmet aratnak, érdemek szerént, de a kik a²⁰⁰ lélekben vetnek. az örök életet arattják.

K Mivel fejezi bé az Apostol. mind azokat a miket mondot.?

F Azzal hogy meg ne szünnünk ajó tselekedettől, mert [76a:] ha szinte ajutalom ki nem tettzik is ez életben, azt annak idejében el veszük, és hogy mindenekel jót tegyünk, amég időnk vagyon. az életnek minden része drága. azzal jól kel élnünk. és annak egyik részit se tölttsük ugy el. hogy véghez ne vigyük mind azt ajót. a melyet az Isten kíván töllünk, abban arendben. amelyben tett minket. de a jó tételből, senkit ki nem kel rekesztteni, mert a keresztyeni szeretet, mindenekre el terjed. valamint a mennyei Atyáé, akit például ad nékünk az Évangélium.

K. Az Apostol, nem hagyae hogy leg inkább bizonyos személyeket tartozunk segíteni szükségben.?

F Igen is azt hagyja, hogy leg inkább ahitnek tselédivel²⁰¹ tegyünk jót, akik velünk egy hitben vannak. tartozunk tehát. fő képen. az Isten szolgait segitenünk, azokat akik Istenesen élnek, akik nyomoruságban estenek. valamely véletlen történetbol., vagy mások igazságtalanságokért, az ilyenek valósággal. a kiket nevezik az ur tselédinek

Évangélium

szent luk 7. 11.

És lön. az után avárosban mégyen vala, mely Ná-[76b:]imnak hivatatik, és mennek vala véle atanitványi, és sokaságos sereg, mikor pedig aváros kapujához közelgetne. imé egy halot vitetik vala ki. egyetlen egy fia az anyjának. és ez özvegy vala. és avárosnak sok serege ő véle, kit mikor látot volna az ur, könyörülvén rajta, mondá néki ne sirj, és oda járula, és illeté akoporsot, azok pedig akik viszik vala, meg állának, és monda. ifiu, néked mondom kely fel, és fel üle, aki meg holt vala, és szollani kezde, és adá ötet

¹⁹⁹ <de> azok

²⁰⁰ a kik a <tes> lélekben

²⁰¹ tselédi [Sorvégen csonkán maradt.]

az ő anyjának, el fogá pedig minnyájokot a félelem. és magasztallyák vala az Istent, mondván, hogy nagy proféta támadot közöttünk, és hogy az Isten. meg látogatta az ő népit.

Magyarázat

K. Mit példáz nékünk a mái özvegy aszszony²⁰² fiának halála ?

⁵ F Példáza avétekben valo lételt, a mely el választtya lelkünket az Istentől, aki ami életünk, valamint a halál el választtya a testtől a lelket., aki azt élteni, a vétek el veszi a lélektől, az Istenhez valo indulatokat, valamint a halál el veszi atesttől amozgásokat, és az ér-[77a:] zékenységeket. ebben az állapotban vannak mind azok akik tellyesek ¹⁰ a világi szeretettel. és üresek az Isteni szeretettől, mind azok, akik a szélyes uton járnak, mely a veszedelemre viszi őket, és a kik gyüölölik a keskeny utat, noha egyedül tsak a vezethetné őket amenyekben.

K. Mit jelent ennek az Aszszonynak sirása. amelyel könyörületeségre indítá akristust ?

¹⁵ F Ez az. anya példáza az Anyaszent egyházat, és ennek fia, jelenti az Anyaszent egyház fiait. kik a vétekben hálnak meg, ez az özvegy siratá egy fiának halálát. az Anyaszent egyház olyan lévén mint egy özvegy, férjének menyben menetelétől fogvást, sirattya fiainak veszedelmeket, az özvegynek sirása meg hatá a kristus szivét, azért hogy ²⁰ meg lásuk, hogy az Anyaszent egyháznak sirása, a könyörületeségre indittya akristust, ugyan az is nyeri meg tölle a bünösök meg terésit, ki ki tartozik tehát a kristusra valo nézve, ahol testhez, szánakodásal lenni. és valóságal meg vizsgálni, hogy a bünösök mitsoda állapotban vannak, meg tekintvén azt, hogy [77b:] abün hozta avilágban ahalált, ²⁵ amidön az itélet ki mondaték, minyájunkra,²⁰³ világ kezdetekor, és hogy annak az itéletnek végben kel rajtunk menni. talám hamaréb mint sem gondolnok, mi hathattya meg inkább szivünket, mint a hogy minden nap láttyuk. mennyi sok számu lelkeket öll meg avétek. akiket ³⁰ sirattya az Anyaszent egyház. és akiket siratnunk kel véle együt keservezen, a kinek az illyenen meg nem esik a szive, tarthat attol. hogy azok közöt a lelki és láthatatlan halottak közöt ne légyen. akiket annál is inkább kel siratni. hogy ök magokot nem sirattyák

²⁰² aszszony(nak) fiának

²⁰³ [Íráshiba:] minyárunkra,

K. A midön az üdvezítő mondá ennek a keseredet anyának hogy ne sirjon, azal tilttyaé hogy sirasuk a meg holt atyánk fiait?

F Azt nem tilttya, hogy ha sirásunkot meg enyhittyük a fel támadásnak hitével, és hogy ha. szívünket az Isten rendelése alá vettyük, az üdvezítő azért mondá hogy ne sirjon, mert meg akará ötet vigasztalni. és fiát. néki viszá adni, hasonló képen a midön [78a:] halál által, el veszttyük valamely jó akaronkot. atyánk fiát. atsak kevés ideig lészen. amely idő semi. hogy ha azt az örökké valóságához hasonlittyuk, erre valo nézve kel tehát keserüséginket meg mérsékelni., reménlvén a hittől valo reménségel. hogy az Isten kegyelméből tsak hamar utánnok megyunk, és meg fogjuk őket találni. a fel támadásnak napján, és meg adgya hogy együt élhessünk aboldogságban. és az örökké valo életben

K. A kristus miért közelgete a holt testhez hogy fel támasza?

F Meg akará nekünk világosan mutatni., hogy abünösnek viszá adhassa akegyelemnek életét, szükséges hogy hozzája közelgesen, és meg előzze irgalmaságával. mivel más képen ahalálban maradna, örökösön, szükséges hogy ő mennyen elsőben hozzája, és fel támasza kegyelméből. a melyet ő meg nem érdemelheti. és a melyre méltatlan

K. Miért illeté meg akoporsot, minek előtte fel támasza?

F Mert 1. minek utánna abünöshöz járult volna, kegyelme által, annak szívét meg illeti, a felelem, a toredelmeség, abizodalom., és a szeretet által, 2. meg aláza őket, jóságok. tiszttségek. el vesztésivel, sok féle szomorúságokkal, [78b:] és keserüségekel, illeti őket, sok féle modon bánik vélek, hogy ki üzhesse belőlök, uralkodo rosz kivánságokot.

K. Mit jelentnek azok. kik a koporsot vitték és akik meg állapodának mihent a kristus meg illeté akoporsot?

F Jelenték azokat a rosz szoktatásokat. és rendeletlen kivánságokot. a melyek aroszra vivén abünöst, azok az után a sirban viszik, és a melyek, tsak a kristus minden ható kegyelmének ereje által szűnnek meg.

K. Mit tselekedék az után az ur?

F Parantsolá aholtnak. hogy fel kellyen, aki is azonnal engedelmeskédék.²⁰⁴ fel üle, és kezdé szollani. ugyan eszerént is szól belső képen. minden ható kegyelme által a bünöshöz. akit meg akar téríteni., a mely fel költi ötet a vétéknek koporsojából, szószatot ád néki, hogy könyörögghesen. vétkeiket meg valhassa, és ditsérhesse az Istent. lelké-

²⁰⁴ <eg> engedelmeskédék.

ben tett tsuda tételeiért, ha az ő szózattyát halljátok mondgya aproféta, ne legyetek süketek, se meg ne keményíttsetek sziveiteket. ps. 94.

5 K. A midön az ur elevenen viszá adá az anyjának a fiát, mitsoda oktatást akar nékünk azal adni?

F A jelenté azt, amit tselekeszik, a midön a meg tért bünöst, viszá adgya az Anyaszent egyháznak., a ki is sirásával és könyörgésivel meg nyerte térésit, hogy az Anyaszent egyház [79a:] ötet tanítsa, erősíttse. nevellye ajó erköltsökben, a szenttségekben részeltesse. és
10 abban az állapotban tegye, hogy bizodalomal mehessen eleiben az utolso napon. abünös pediglen, meg térésinek, meg betsülhetetlen kegyelmiért, a melyet. az Anyaszent egyház kérésire vette, tartozik hozzája alázatos háláadásal. engedelmeséggel, és könyörögni véle együt hogy atöbb fiainak is nyerhesse meg fel támadásokat, akik
15 még ahalálnak árnyékában feküsznek.

K. Hány féle halottakat támaszta fel az ur, halando életében.?

F Három féleket. a synagogabéli fejdelemnek aleányát. a háznál, a mái Évangéliumban valo özvegy aszszonynak a fiát, a kit vitték már temetni. és lázárt. a kit már eltemették volt, annak előtte négy
20 napal, és akinek már szaga volt, és mint hogy azok atsudák a melyeket akristus tett²⁰⁵ a testeken, jelenték azokat, a melyeket tselekeszik alelkekben, a mellyek sokal nagyobak, el mondhattuk szent Agoston után. hogy ezek ahárom féle fel támasztot halottak, képei ahárom féle bünösöknek, akiket az üdvezítő tamaszt fel. láthatatlan képen. az
25 Anyaszent egyházban. az elsők azok, akik belső képen valo kivánsággal vétkeztenek, és akiknek vétkek, nem hatot a külső tselekedetekre, ezeket jelenté a synagogabéli fejdelemnek a leánya, amásodik félek, azok, akiknek vétkek külső-[79b:]képen is ki tettzenek, és akiket vizsik temetni, azaz, akik rosz példát kezdenek adni, és rosz szokásokot bé venni, ezeket jelenté az özvegy aszszony fia, aharmadik félek
30 azok, akik a rosz szoktatásoknak terhét már nem birhatták, és a melyeknek mérge, másokat is meg ront. ezeket jelenté lázár, akristus gyakorta támaszt fel. ilyen három féle bünöst. kegyelmének láthatatlan munkája által. de az utolsobbaknak meg térések²⁰⁶ mind ritkáb,
35 mind nehezeb, úgy mondom. hogy ha azt el lehetne mondani, hogy vagyon valami nehéz, a lelkek örökös orvosa előtt.

²⁰⁵ tett [Utána áthúzott vessző.]

²⁰⁶ meg térések [sek: beszúrás a sor előtti margón, mivel elválasztás után lemaradt.]

Imádság

Kérünk uram tégedet, hogy előzőn meg minket kegyelmed, és légyen mindenben mi velünk, és kövessesze szüntelen velünk ajó tselekedeteket a mi urunk J. k.

Epistola.

szent Pál. Ephes. 3. 13.

Azokáért kérlek, meg ne fogyatkozatok az érettetek valo²⁰⁷ háboruságimért, mely ati ditsőségték, edolog kedviért hajtom meg térdeimet a mi urunk Jézus kristusnak Attya előtt, kitől minden Atyaság neveztetik mennyekben, és a földön, hogy néktek aző ditsőségének gazdagsága szerént adgya, hogy hatalmason meg erősödgyetek az **[80a:]** ő Lelke által, a belső. emberben., hogy akristus ahit által. a ti sziveitekben lakjék, a szeretetben meg gyükerezvén, és fundamentumot vetvén, hogy meg foghassátok minden szentekel, melyik légyen a széleség, a hosszóság, a magosság, és a mélység, és hogy tudgyátok a kristusnak minden tudományt felyül haladó szeretetit, hogy bé tellyesedgyetek az Istennek minden tellyes voltával., annak pedig²⁰⁸ aki hatalmas mindeneket bőségesben meg tselekedni, hogy sem mi kérjük. vagy érttyük, az erő szerént, mely mi bennünk munkálodik, Ditsőség annak az Anyaszent egyházban, és akristus Jézusban. minden időben, örökkön örökké Amen.

Magyarázat.

²⁰ K. Az Apostol mitsoda okokal akará meg gátolni, hogy az Efésius béliek el ne veszesék bátorságokat, a midön anyit láttyák ötet szenvedni, üdveségéért?

F Azt adgya nékik elejekben., hogy az ő szenvedési nékik ditsőségekre lészen. az az, hogy ditsőségekre szolgál szenvedési, mivel az

²⁰⁷ valo <fogyatkozásimért,> háboruságimért,

²⁰⁸ pedig <m> aki hatalmas mindeneket

Évangélium predikálása által, azon örökségnek birtokára hivatattak a melyre a sidok, akikkel egy testek legyenek, és élyenek vélek együt, ugyan azon igéretnek hasznaival akristusban., noha ök apogányok közül valok legyenek is, a kiknek nem tétetett volt az igéret.

⁵ **[80b:]** K.²⁰⁹ Mire tanit szent pál minket azzal. amidön azt mondgya, hogy²¹⁰ meg hajttya térdeit ami urunk Jesus²¹¹ kristusunk Attya előtt?

F Arra tanyit, hogy az Atya kezdete lévén atöbb Háromság béli személyeknek, leg elsőb, és legg jobb az atyák közöt, hozája kel leg inkáb folyamodnunk imádságinkban. hálá adásinkban, és ditséretinkben. az a sok számu tseléd, ki a mennyekben, és a földön vagyon., a ki felöl mondatik. hogy az atya annak kezdete és feje. magában foglallya az Angyalok társaságít. és az emberekét., a sidokét, és a meg tért pogányokét, a kik mind anyi külömb tselédek. akikből áll az Anyaszent egyház., és akik ötet közönségesen üsmérik Attyoknak.

¹⁵ K. Mit kér szent pál az Atyától. az Efésius béli keresztyéneknek, és azokban. az egész földön lévő hiveknek.?

F Három dolgot kér, a melyeket kel kérni minden pásztoroknak. az egész hiveknek, és a melyeket kel kérni magoknak ahiveknek. és²⁰ az Anyaszent egyház pásztorinak, mint az üdveségre szükségeket.

Az első a, hogy az Isten. akinek irgalmasága el fogyhatatlan. és aki abban tarttya ditsőségít, hogy reánk hinttse jószágának hasznait., nevellye öket az erőben. és akegyelemben, és tegye öket, abban az állapotban. hogy ellene álhassanak a kísérteteknek. a melyeket meg²⁵ engedi hogy kísértessenek,

[81a:] A második, hogy a kristus lakozék ahit által a szivekben., az az, hogy azon lehesenek, hogy meg gyözekek rosز kívánságjokot. és ki irthassák magokból. mind azt, valami néki nem tettzik, abelső képen valo szándékjokban. hogy tsak tellyeséget. ő birhassa sziveket.³⁰ és azokban maradando lako helye lehesen.

A harmadik, hogy állando és maradando szeretetet adgyon beléjek, a melyet meg ne birhassa a kísértet, és hogy meg üsmértesse vélek, az egész szentekel együt, hogy melyik legyen szélyesége, hoszasága, magossága és mélyesége a meg testesülés titkának, és meg láthassák³⁵ a kristus hozájok valo szeretetének nagyságát.

²⁰⁹ K. [F-ből javítva.]

²¹⁰ [Íráshiba:] hagy

²¹¹ Jesus(nak)

K. Mit akar az Apostol. ezeket a mondásával.

F Ezek a négy mértetek jelentik azt a véghetetlen szeretetet Istennek az emberekhez, a melyet hozzájuk mutatot a maga Fiának meg testesülésekor, a szélység, jelenti, hogy az ő szeretete nintsen meg¹¹ háttározva. tsak a sidokhoz. vagy valamely nemzethez. hanem az elterjed az egész nemzetségekre, a hoszaság jelenti. hogy a kegyelem., és ennek a titoknak ereji,²¹² nem tsak bizonyos²¹³ idöket. vagy saeculumokat tekintenek, hanem minden idöket, világ kezdetétöl fogvást. mind végig, söt még az örökké valóságot is, a melyben meg maradnak¹⁰ a meg testesülésnek hasznai, a magosság jelenti, hogy erre a ti-**[81b:]** tokra valo nézve, el kel nekünk hagyni a földi dolgokat, és fel emelkednünk, hogy az Istent magát, és a menyei jokat birhassuk. a melység jelenti, hogy az üdveség, amelyet meg érdemlette nekünk. az Istennek meg testesült Fia. a predestinationak, (:vagy az öröktöl fogva valo el választásnak. :) melysége, és meg foghatatlan titkára vagyon fundálva., vagy építve, a mely által. az ő örökös el rendelésiben, el készítette nekünk az ő Fiában akristusban., a menyei örökséget, és minden utat modot, hogy azt el érhesük, ezért is mondgya az Apostol. hogy akristusnak. hozánk²¹⁴ valo szeretete, minden tudománt felyül halad.

⁹⁰ K. Mit kel ki hoznunk, ami oktatásunkra, az Istennek ebböl ahozánk valo meg foghatatlan szeretetéböl?

F Azt hogy, ha ötöt nem szerethettük leg előbször, azal tartozunk. hogy szeretetért. szeretettel fizessünk néki, szorosuk ötöt mérték nélkül, és egész szívünkböl, szeresük ötöt szellyesen, hogy szerethesük akristus⁹⁴ lelkében. nem tsak üsméröinket, hanem minden embereket. söt még ellenséginket is, hoszaságban. hogy szeretettel szenvedgyük és hoszas békeséges türesem²¹⁵ mind azokat anyomoruságokat. a melyeket néki tettzik reánk külden. és hogy mind végig meg maradhasunk az igazságban, magóságban. hogy semi alá valot, se ideig valot, ne tekéntsünk, jó tselekedetinkben, hanem egyedül az Isten ditsőségét. és az örökös jutalmakat. melységben, hogy **[82a:]** le borullyunk előtte melységes alázatosággal, a mint illik a valóságos keresztyéni jó erkölshöz. két szoval, a szélységgel jelenti az Isteni szeretetet. a hoszasággal, abékeséges türesem, a magóság, az örökös jóknak remenségét. és a melységgel.⁹⁶ a magunk meg alázását.

²¹² ereji, [i—e-ből javítva.]

²¹³ bizonyos <bizonyos> idöket.

²¹⁴ <mind> hozánk valo szeretete, minden

⁹ tii [Csonkán maradt a sorvégen.]

K. Hogy tellyesedünk bé, az Istennek tellyes ajándékival?

F Az Apostol., azt akarja velünk meg értetni. hogy semmi üreségnek nem kel lenni egy keresztyén életében., se semmi osztozás, az Isten. és ateremtet állat között, az ő szívenek tellyesnek kel lenni egészen, az Isteni. és a felebaráti szeretettel, minden nap eléb kel menni ajó erköltsben, mind addig még bé nem tellyesedik egészen az Istennek ajándékival, aki azt mondaná már elég, a már el veszet. mondgya szent Agoston.

Évangélium

szent luk. 14. 1.

És lön midön bé menne Jesus. egy farisaeusok fejdeme hazába szombaton kenyeret enni, és rea vigyáznak vala, és imé egy vizkorságos ember vala előtte, és felelvén Jésus, mondá atörvény tudoknak, és farisaeusoknak, mondván ha szabadé szombaton gyógyítani, azok pedig halgatának, ő pedig fogván ötet meg gyógyítá, és el botsátá, és felelvén nékik mondá, kinek közületek számara vagy ökre esik akutba, **[82b:]** és nem mindgyárt ki vonnyae azt szombat napon, és nem felelhetének ezekre néki, mondá pedig ahivatalosoknak is példa beszédet, nézván miképen válogatnák az első üléseket, mondván nékik, mikor menyegzőre hivatvatol, ne üly az első helyre, hogy valami képen. betsülleteseb náladnál hivatvatot ne légyen attol, és az eljövén, a ki²¹⁶ tégedet és azt hitta, mondgya néked, adgy helyt ennek, és akkor kezdgyed pirulásal az utolso helyt tartani. de mikor hivatvatol. eredgy. üly az utolso helyre. hogy midön el jövend. aki teged hivut. mondgya néked, barátom, meny fellyeb. akkor lészen ditsőséged. aveled együt le telepedtek előtt, mert minden aki magát fel magasztallya,²⁵ meg aláztatik, és aki magát meg alázza, fel magasztaltatik.

Magyarázat

K. Mitsoda szándékal, és mi végre társalkodék akristus az emberekel, az ő halandó életében ?

F Ez a szenttséges üdvezítő nem egyébért jövén avilágra hanem hogy fel kerese az el tévelyedet juhokot, és munkáldgya. azoknak

²¹⁶ ki [Beszúrás a sorvégi margón.]

üdveségeket, egyebet nem tekintet az emberekkel való társalkodásában, hanem csak az ő jóvokot, és hasznokot, némelykor ett apublikánusokkal., hogy meg téréseken munkálodhasék, némelykor a farisaeusokkal. hogy őket tanítsa, a szeretetre, alázatoságra, és avaloságos [83a:]
5 jó erköltsre, és azért, hogy meg üsmértesse, és meg utáltassa vélek, a magok két színüségeket, egy farisaeusnak házához menvén, hogy egy víz korságos embert meg gyógyittson szombaton. meg akará néki mutatni, és nekünk is, hogy nem kel oly babonaságalragaszkodunk atörvénynek betűjéhez, hanem annak lelkéhez, amely az igasságnak és a szeretetnek lelke, és a mely csak alelkek üdveségit tekénti,
10 eszerént kel egy keresztyének, annál is inkább egy egyházi szolgának keresni az emberek társaságát. hogy csak hasznokra lehen,²¹⁷ és magának is hasznára, jó példa adásával. mert csak idő töltésért keresni atársaságot, ugy nem akristust követnék, atsak azokhoz illik, a kik
15 haszontalanul, és napról napra élnek, a kik nem tudgyák meg betsülení az időt. amely azért adatot. hogy az üdveséget keresük, és az örökké valósághoz készülyünk,

K. Mit példáz nekünk amai Évangyéliumbéli vizkorságos?

F Jelenti az olyan lelkeket akik agyönyörüségbe, a világi haszontalan jókban és betsületekben merültek el, a kik bé töltik magokot. az ilyen haszontalan vizekel, és a kik soha sem tudnak meg elégedni. mert azokat, mindenkor szomjuhozák., és mentől többet isznak. azokbol., annál többet ihatnának, *aki ebből avizből iszik.* mondgya az ur.,
a még szomjuhozni fog. joan. 4. 13. [83b: üres]

25 [84a:] K. Mitsoda orvoságal lehet meg gyógyítani az ilyen lelki víz korságosokot.?

F Az ilyen betegeket más orvoság meg nem gyógyithattya, hanem egyedül a kristus kegyelmének élő vize, csak ez ólthattya el szomjuságokot. a kristus eleiben kel tehát menni, és abból a vizből kel tölle
30 kérni, a mely el oltván a szomjuságot többé ne szomjuhozanak, és a mely a szivben, kut feje légyen az örökké való életnek. csak ez a víz is utáltattya meg velünk, avilági vizeket. és meg vetteti velünk mind azt. valamit az emberek. kívánhatnak e földön.

35 K. A kristus miért találkozik oly gyakorta azokkal az farisaeusokkal., akik csak rea vigyáztanak. hogy valamit találhassanak maga viselésiben,²¹⁸ és beszédiben. és hogy törben ejthessék ötet?

²¹⁷ [Íráshiba: *lehesen* vagy *legyen* helyett.] és magának [új sor elején:] nak

²¹⁸ viselésiben, [Első e — fölött áthúzott vessző.]

F Azért hogy az ő maga viselése nekünk példánkra lehesen. amidőn hamis atyafiaknak találkoznak társaságokban, a kik minden beszédin-
ket. és tselekedetünket. meg vizsgállyák, hogy azokba valamit találhassan-
nak., ilyeneket tsak várhatunk magunkra, mivel atanitvány nem
5 nagyobb a mesterinél.

K. kitsodák azok, a kik követik ezeket a farisaeusokat. a kik nagy vétekeknek tarták., hogy a kristus meg gyógyította a betegeket szombat napján, és akik azt magoknak meg engedik hogy a kutból ki huzanak valamely állatot ha abban esik?

10 [84b:] F Az olyanok követik ezeket, akik ahejában valo dologban is fogvatkozást találnak, holot ő magok nagy dolgokban hágják által az Isten törvényit, vannak olyanok. akik magokban nagy fogvatko-
zásnak tarttyák az imádságokban valo valamely kevés figyelmetlen-
ségeket., de arra nem vigyáznak, hogy egész életüket avilági dolgokban
15 töltik, a melyek egy orát sem engednek nekik. hogy üdvességekről gondolkodhasanak, a keveset érő, és külső dolgoknak el mulatása fel háborította lelkek üsméretit, és tsak könnyen meg engedik magok-
nak, a gyönyörűségben., és ahejában valóságban valo életet, egy áitatos aszszony. nagy vétekeknek tartaná ha el nem mondaná az olvasóját.
20 és ha egy pénzt nem adna a templom ajtajánál lévő szegénynek, de abban nem lát sem fogvatkozást, ha nagy summa pénzt költ el. a hejában.,²¹⁹ és szükség nélkül valo dolgokra, nehezen halgattyyuk, a midőn valaki valamely kevés fogvatkozásunkról szól másoknak, magunknak pedig meg engedgyük a másokat valo rágalmazást, és
25 ember szollást.

K Mitsoda oktatást ad nekünk akristus a mái Évangéliumban lévő példa beszédel.?

F Arra tanit, hogy ne keresük az első helyeket, se a méltóságokat, hanem a nagyra vágyást kerüllyük el, a mely mindenkor fellyeb akarna
30 menni, másokat fellyeb akarna ha-[85a:]ladni, és magát meg²²⁰ akarná különböztetni. az ilyen mind az emberi kevelységtől vagyon, és ezt igen nehez el hagyni. ha szinte leg kisebb nagyra vágyás nem volna is bennünk. ha szinte semmiben nem igyekeztünk is azon. hogy,
arra az első helyre fel emeltessünk a melyben vagyunk. még is nehéz
35 volna nekünk meg tartani az alázatoságot. a mely oly szükséges egy keresztyének, a gyalázat és az alázatoság., abünös része, és ő magától

²¹⁹ hejában., <valo> és szükség nélkül valo

²²⁰ meg <meg> akarná különböztetni.

más helyt. nem foglalhat magának hanem az utolsokot. igazságtalan-
ság nélkül. és a nélkül aveszedelem nélkül, hogy meg aláztatik gyalá-
zatosan az Isten keze által

5 K. Mint hogy mások is olyan bünösök valamint mi, nem kellé
nekik is aláb valoknak tartani magokat nálunknál.?

F A mi hivatalunk tsak. a, hogy mi magunkot meg alázzuk, és aláb
valoknak tarttsuk, nem vizsgálván azt. hogy kik mások, és hogy mit
kel. nékik tselekedni. mi kövesük amagunk köteleségit. ök is amago-
két. ki ki magáról fog számot adni az utolso napon., magunkot ugy kel
10 tekéntenünk mint bünösököt, mert érezük a magunk nyomoruságát.
és azért az utolso helyt kel választanunk hagyuk másokra azt. hogy
meg alázák magokat, és az Istenre azt, hogy minket fel emylen
[85b:] a midön néki tettzik. emeg változhatatlan törvény. hogy aki
magát fel magasztallya. meg aláztatik. és aki magat meg alázza, fel
15 magasztaltatik..

PÜNKÖSD UTÁN VALO 17^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság

Kérünk uram tégedet, enged meg népednek. azt az erőt hogy el
kerülhesse ahamiságnak lelkét, és tselekedgyed²²¹ azt a kegyelmet véle,
hogy te hozzád ragaszkodgyék tiszta szível ami urunk J. k.

Epistola

szent pal. Éfés. 4. 1.

20 Kérlek azért titeket én fogoly az urban. hogy méltán jarjatok,
a hivatal szerént, melyel hivattattatok, minden aláztatóságál, és szelid-
ségel, békeséges türeSEL. el szenvedvén egy mást. szeretettel., szorgal-
matosok lévén, meg tartani a léleknek egyeségét, abékeségnek kötelé-
ben., egy test, és egy lélek amint ati hivatalotoknak egy reménségé-
ben hivattattatok. egy az Ur. egy a hit, egy akereztsztség. egy az Isten.
25 és mindeneknek Attya, ki mindenek felet vagyon. és mindeneken.
és minnyájunkban.

²²¹ [Javitás: tselekedgyékből.]

K. szent pal arra intvén ahiveket hogy élyenek mint valóságos keresztyének, miért nékik lántzairol?

[86a:] F Mert mint hogy ő afogságban. és a lántzban akristusért, és²²² az ő üdvösegekért volt, azért arra inthette őket. hogy ök is a magok részéről méltán járjanak ahivatalban. a melyre hivatattak, az az, hogy ugy élyenek mint valóságos tanítványi a kristusnak, az üldözés, melyet egy egyházi szolga szenved, elegendő ók, és ösztön, hogy azok akik alatta vannak kövessék azokat az igazságokat melyeket tölle tanulták. és az ő szenvedése, áldást. és kegyelmet fog nékik nyerni.

K Mit kel tselekedni az Apostol szerént, hogy keresztyeni modon élhessünk?

F Mindenkor az alázatoságot, akegyeséget²²³ kel követni. és a békeséges türeést, egyik amásikunknak kel szenvedni. és azon lennünk, hogy az egyeség meg maradjon, abekeség meg tartására.

K. Mitsodásnak kel lenni. egy keresztyén alázatoságának?

F Mindenekben egyenlőnek kel lenni., beszédiben, tekintetiben, járásában. köntösiben. és tselekedetiben. az alázatoság szükséges hogy ki tessék belöllünk minden időben, és mindenekhez, szegényhez, gazdaghoz, jó akaro, vagy ellenséghez,

K. Mitsodásnak kel lenni az ő szelidséginek

F Annak közönségesnek, és mérték nélkül valonak kel lenni, valamint a szeretetnek, és az alázatoságnak. félre nem tévén semi féle olyan bántodásokat., amelyeket el nem akarnak szenvedni, egy szoval a szelidségnek olyannak kel lenni. hogy azt el ne mondhassák. hogy ettől akarok szenvedni. és hogy amatol nem akarok szenvedni.

[86b:] K. Mellyik a harmadik jó erkölts a melyre int az Apostol.?

F A békeséges türeés, a melyel békeségben várják az örökös, és láthatatlan jóknak birását. a melyekre hivatattunk. valamint a munkás békeségben várja az aratást, minek után²²⁴ meg mivelte volna földét, és el vetette volna magját. ugyan ez a békeséges türeés tselekeszi hogy minek előtte el vegyük szenvedésinknek jutalmát., szenvedgyük

²²² és az [és — az-ból javítva.]

²²³ <és> akegyeséget kel követni. és

²²⁴ minek után-[Mikesnél szokatlan alak; a sorvégen valószínűleg íráshiba: *minek utánna* helyett.]

el, arra valo nézve, a gyalázatokot, bántódásokat, nyomorgatásokat, a melyeket el kel egy keresztyének szenvedni, az igazságtalanoktól.

K Miért hadgya nekünk, hogy egy mást el szenvedgyük?

F Mert minnyájunkban fogyatkozás lévén, lehetetlen volna egy társaságban, és békeségben élni, ha egy mást el nem szenvednők, nintsen olyan tekéletes ember, aki azt elmondhassa maga felől, hogy másoknak ne adot volna okot atírésre, nintsen tehát olyan ember, akinek ne kellene türni másoktól., el kel tehát szenvedni másokat, mivel ebből áll az egyik keresztyéni jó erkölts. ezért is mondgya ¹⁰⁰ szent Agoston. *tolera, quia toleratus es.* avalo hogy azon kel lennünk, hogy el hagyatathasuk fogyatkozásokat, de arra a keresztyéni szeretettel, és okoságal kel időt és alkalmatoságot keresni, mind addig türésel kel őket el szenvedni.

K. Mit hágy még szent pál a hiveknek?

¹⁰¹ F Azt hagyja nekik, hogy szorgalmatosak legyenek meg tar-**[87a:]** tani az egy lélekbe valo egyeséget, a békeségnek kötelivel hogy pediglen egyes lélekben élhessenek., az, abékeség nélkül meg nem lehet. békeségben pedig ugy lesznek, hogy ha ellene mondanak mind annak, a mi okozhattya a háboruságot, és az egyenatlenséget. ha az emberi, ¹⁰² és az ideig valo haszon keresésnek rendetlen kivánságoknak, és más egyéb illyeneknek ellene mondanak, igyekezven minden tehetségel azon, hogy egyes elmében, és akaratban éllyenek, ettőlis volt hogy az első keresztyéneknek, tsak egy szívek, és lelkek vala, mert ¹⁰³ mindennek meg holtak volt, és tsak az örökös jót szerették, a mellyet ¹⁰⁴ fel osztás, és irigység nélkül birhattya minden, az illyen egyeségre, és békeségre, ritkán, és nehezen lehet szert tenni, azért is mondgya az Apostol hogy azon munkáladni kel, szüntelen valo szorgalmatoságal

K. Mitsoda okal, akar minket fel indittani arra, hogy meg szerezessük és meg tarthassuk, az illyen nagy jót.?

¹⁰⁵ F Azzal: hogy egy testnek, és léleknek kel lennünk hogy minnyájan ugyan azon jónak bírására hivatattunk, hogy minnyájunknak, ugyan azon egy ura vagyon, egy hite, és egy keresztsége, mindnyájunknak **[87b:]** ugyan azon Istent kel imádnunk, azon egy Atyánk vagyon, akinek mindnyájan fiai vagyunk, aki mindenekre gondot ¹⁰⁶ visel, és a ki minnyájunkban lakik kegyelme által, ez igy lévén, mind atyafiasok vagyunk, és egy tselédek, akik közöt az egyeségnek, az²²⁵ egyet értésnek, és a²²⁶ békeségnek kel uralkodni

²²⁵ <és> az egyet értésnek, és

²²⁶ és a <ke> békeségnek kel

A farisaeusok halván hogy bé dugta volna a sadduceaeusok száját, egybe gyülenek és kérdé ötet egy törvény tudo²²⁷ doktor, közüllök, kisértvén ötet, Mester melyik nagy parantsolat atörvényben, mondá néki Jesus., szeresed ate uradot Istenedet. tellyes szivedből, és tellyes⁵ lelkeből, és tellyes elmédből, ez aleg nagyob, és első parantsolat. a másik pedig hasonlo ehez, szeresed felebarátodot., mint tennen magadot, ekét parantsolatban fűg az egész²²⁸ törvény, és a proféták, öszvegyűjtvén pedig a farisaeusokat kérdé őket Jesus. mondván, mit allitotok ti akristus felől, ki fia, mondának néki, Dávidé, **[88a:]**¹⁰ mondá nekik, miképen hija tehát ötet Dávid, lelkében urának, mondván, mondá az ur, az én uramnak, ily az én jobbomra, mig az ellenségidet sámollyá tészem ate lábaidnak, ha azért David ötet urának. hija, mi modon ő fia. és senki egy ígét sem felelhete néki, se nem méré ötet senki anaptol fogvá²²⁹ többször kérdeni.

Magyarázat

¹⁵ K. Mitsoda lélekben tevé ez a törvény tudo doktor akristustol. az első parantsolatrol valo kérdést?

F kisérteni akará ötet, és azt akará meg vizgálni ha nem mondanaé valamit olyyat, ami ellenkeznék a moyses törvényével. azt kérdvén tőlle, hogy mellyik a leg nagyob, és aleg első aparantsolatok között.?²⁰ az üdvezítő felelé néki, hogy szeresed ate uradot Istenedet, tellyes szivedből, ezen példa arra tanyit, hogy hozzája kel folyamodnunk, és kérnünk, hogy oktasson minket, mert ő a mi egyedül valo doktorunk, akit halgatnunk kel, de nem kel kisérteni valamint ez a farisaeus, hanem egyenes és igaz szivel. kel kérni, olyan szándékban, hogy meg tudhasuk az Istennek irántunk **[88b:]** valo akarattyát, hogy önéki²⁵ mivel tartozunk, és mivel felebarátunknak, és az után követnünk kel. az ő oktatásit, utállya ő, azokat, kik ket színüséggel kisértik ötet.

²²⁷ törvény tudo <tudo> doktor,

²²⁸ az egész <az> törvény,

²²⁹ fogvá [Valószínűleg kevert alak: *fogva* és *fogvást* keveredéséből, esetleg íráshiba.]

tanátsot kérvén az ő szolgaitól nem azért, hogy azokat kövessék, hanem hogy azokban. valamely gántsot találhassanak.

K. Ez a parantsolat szükségesé tellyeségel. az üdveségre?

F Mint hogy e leg első, és leg nagyobb apantsolatok között. és mint hogy atörvény, és a proféták ebben foglaltatnak. tehát tellyeségel szükségesnek kel lenni, vagy is azt kellene mondani, hogy egy sintsen szükséges. epedig olyan rettentő tévelygés volna, a mely el törölné a törvént. aprofétákat, az Évangyéliumot., és az egész vallást, közön-ségesen a szeretet leg első indittoja. minden emberi kívánságnak. ¹⁰ ugyan az is vezetí arra avégre a mellyet magában fel tett, ha az a vég nem az Isten., tehát a teremtet állatnak kel lenni. hogy ha pedig az Isten helyet ateremtet állatot szeretik. és azt veszik végül, akoron. nagy igasságtalansággal vannak hozzája. [89a:] és oly ígen meg bánt-tyák. hogy azt ki nem lehet mondani. más képen. hanem hogy a ¹¹ bálványozás. mert akkor a teremtet állatot üsmérik örökös jóknak. és ő néki adgyák azt a tiszteletet, a mellyel tsak az Istennek tartoznak, tehát hogy Istené lehesünk, és részesülhesünk az üdveségben., azon ¹² legyünk, hogy a teremtet állathoz²³⁰ valo szeretetet olttsuk el szivünkben, szeresük Istenünket, és fordítsuk hozzája azon szeretetből minden tselekedetinket. és magunk viselésit, ahol nem uralkodik ez az Isteni szeretet, ót arosz kívánságok uralkodnak, és a teremtet állat²³¹ alá vetik az embert.

K. Magyarázd meg ezeket a szokot. szeresed az Istent, tellyes szivedből,?

F Valójában tsak a sziv szeret, tellyes szivből szeretni pedig az Istent a, hogy ötet egész szeretettel szeresük, úgy hogy a meg ne légyen osztva. ne hogy egyik részit az Istennek adgyuk, és a másikat a teremtet állatnak, mint hogy az Isten a mi egyedül valo örökös jónk, és egyedül valo tzéllya reménségünknek, öis egyedül ami boldogságunk, ¹³ azért tsak ő érdemli egyedül szeretetünket, ateremtet állat. ő előtte tsak semmi. és tsak szines jó lévén, azért tölle sem-[89b:] mi jót nem várhatunk, ő nem tehet minket se jóbbaká. se boldogabbaká, nem érdem ¹⁴ lik tehát rendeletlen²³² tiszteletünket, se szeretetünket, a mi lelkünk sokal nagyobb. és drágáb, az egész világnál, az Istentől vévén minémü-¹⁵ ségeit, azért magát. meg kisebbíti, és le veti, hogy ha az örökös jó

²³⁰ állathoz [a — fölött áthúzott vessző.]

²³¹ állat [Beszúrás.]

²³² <se tisz> rendeletlen tiszteletünket, se

helyet. a teremtet állatot szereti. és ha rabjává teszi magát. rossz kívánságinak, és ha abban keresi boldogságát.

K. Nem szabadé., vagy is inkább nem tartoznaké szeretni, fiokot, atyafiokot, és jó akarójokot.?

⁵ F A szabad, sőt még tartoznak is azokat szeretni, de olyan szeretettel. mely az Istentől származik, mint annak kezdetétől, és amely öhozzája forduljon mint végéhez, az az, hogy ő benne, az Istent kel szeretni, vagy az Istenért kel őket szeretni., arra inteni őket, hogy az Istent szeresék, de nem szabad őket magokért szeretni, se magunkért, vagy gyönyörüségünkért, vagy hasznunkért.

K. Hogy kel az Istent tellyes elménkből, tellyes lelkünkéből és minden erőnkéből szeretni.?

F Az Istent szeretni tellyes elménkből a, hogy minden tudományunkot, értelmünket, tsak arra fordítsuk, hogy az Isteni szeretet nevedegyék bennünk. és másokban. az okoságot pedig ahit alá kel vetni. ötet tellyes lelkünkéből szeretni. a, hogy arosz kívánságnak. **[90a:]** minden indulatit, az Isten törvénye alá vessük. testi életünket, az ő szeretetire, és ajó erköltsök tselekedeteire fordítsuk, ötet minden erőnkéből szeretni a, hogy minden külső tselekedetinket, minden tagjainkot, az Isten szolgálattýára. és az ő ditsőségire szentellyük, úgy anyira hogy a külső embernek. minden tselekedete, az Istenhez igyekezek, egy szoval. egy keresztyének minden hitele, tiszttsége, josszága, és minden valamit bir, valami hatalmában lehet, mind ezeknek tsak az Isteni szeretetet kel. szomjuhozni, és hirdetni.

²⁵ K. Hogy ha ez így vagyon. hogy lehesen végben vinni e földön ezt a parantsolatot. ahol nem lehet hogy a teremtet állathoz valamely szeretet ne maradjon a szivben, vagy valami világi²³³ kívánság?

F A mi nehéz az embernek akegyelem nélkül. a lehetővé, és könnyűé lesz néki a kegyelem segítségével, de másként is, a könnyű fogyatkozások, a melyekben eshetnek. a leg igazabbak is, a meg szentelő kegyelmet el nem vesztetik vélek, fő képpen az olyan fogyatkozások, a melyek, atudatlanságtól, ahirtelenvaloságtól. vagy agyengeségtől jönnek, tsak az Istennek szeretete. uralkodgyék szivünkben, minden más hajlandóságink, és kívánságink felet, az elegendő, és hogy mindenek felet szeresük az Istent, és azon legyünk valósággal. hogy aza. **[90b:]** szeretet nevedegyék bennünk. és hogy meg birhasuk. és meg erőltethesük a rossz kívánságnak indulatit, ez az élet tsak utozás, minden-

²³³ <ki> világi kívánság?

kor járnunk kel, és elő mennünk az igazságnak uttyán, vigyázzván mindenek felet arra, hogy a mi járásunkot, félbe ne hagyasa velünk az olyan vétek, mely egyszers mind meg ölheti lelkünket. és ki zárhattya a menyeknek országából, és hogy a teremtet állatokhoz valo ragaszkodás, elne kezdgye. a szivben valo uralkodást, szent Bernárd. azt mondgya. hogy aki elő nem menyen. a jó erkölcsben, az olyan hátra menyen.

K Ez a második parantsolat, szeresed felebarátodot, miben hasonlít az elsőhöz, ?

¹⁰ F Hasonlít abban. mert hagyja, és magában foglallya. a szeretetet, valamint az első. és hogy a felebarátot, ugy szeretik amint kívántatik. ha az Istent szeretik, mert mitsoda az felebarátot szeretni, hanem az Istent szeretni a felebarátban. és azt az örökös jót kívánni néki, a melyet magunknak kívánnjuk, így szeretik tehát valójában az Istent. ¹⁵ és a felebarátot az Istenért, mi tsak anyiban szerettyük az Istent, amenyiben kívánnjuk hogy ötet birhasuk. nem kívánván semmit mást. tsak ötet. tehát szerettyük akor is ötet, ha ugyan azon jót kívánnjuk fele- [91a:] barátunknak, hogy ötet bírhasa, ez így lévén. az első parantsolat. hasonló az elsőhöz.

²⁰ K. kitsoda az a felebarát. akit kel szeretnünk ezen parantsolat szerént.

F Minden ember a mi felebarátunk., senkit ki nem vévén, mert azok valamint mi az Isten munkái, az ő képeré teremtettek, ötet szerethetik, és birhattyák az örökké valóságban. ez a parantsolat el ²⁵ terjed az idegenekre, és a mi ellenséginkre is, mert mind ezek ő reájok is illenek, és hozzánk, hasonló emberek.

K. Miért köteleztetünk arra. hogy ugy szeresük felebarátunkot mint magunkot, a szeretetnek rendi nem kívánnyaé azt, hogy inkább szeresük üdveségünköt a másokénál. ?

³⁰ F Ez a parantsolat nem kívánnya töllünk, a magunk, és a felebarátunk közöt valo egyenlő szeretetet,²³⁴ hanem az egyenlő indulatot a szeretetre, a melyel néki tartozunk, ez a parantsolat nem tilttya nékünk, hogy magunkot jobban ne szeresük felebarátunknál, a mi az üdveséget tekénti, hanem azt akarja,²³⁵ hogy valamint tsak az Istenért kel magunkot szeretnünk, ugy másokot is tsak az Istenért szeresük. hogy hasonló jót kívánnjuk nékik, valamint magunknak, és

²³⁴ [Íráshiba:] szeretet,

²³⁵ hanem azt akarja, <hanem tsak azt akarja,> hogy

hogy segítsük el kerülni azokat a nyomoruságokat, a melyeket mi akarunk el kerülni.

[91b:] K. Mitől vagyon hogy nintsen különös parantsolat arra hogy magunkot szeresük?

⁵ F Mert az a parantsolat hogy magunkot szeresük, elegendő képen foglaltatik abban aparantsolatban, hogy az Istent szeresük. és abban, hogy ugy szeresük felebarátunkot, valamint magunkot. mivel ha az Istent szerettyük, azt is kíványuk, hogy élhesünk az örökös jóval. ha pedig azt kíványuk, ugy valóságal szerettyük magunkot. mert ¹⁰ abban örökös boldogságot találunk, magunknak, a felebarátot pedig ugy szeretni mint magunkot, nem egyéb, hanem hogy hasonló boldogságot kívánnunk néki mint magunknak. ebből ki tettzik, hogy azt leg előbször. és mindennek előtte kívánnuk magunknak.

PÜNKÖSD UTÁN VALO 18^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

¹⁵ Kérünk uram tégedet szány meg minket, és igazgassad szivünket, mert nálad nélkül lehetetlen hogy néked tetzhesünk., a mi urunk. J k.

Epistola

szent Pál. 1 Cor. 1. 4.

Hálákot adok az én Istenemnek érettetek, mindenkor, az Isten malaszttyáért, melyet néktek adot az kristus Jesusban hogy mindenekben gazdagok lettetek öbenne, minden igében, és minden tudományban, [92a:] a mint akristus bizonyság tétele meg erősítettett benne, ²⁰ ugy hogy semmi némü malaszt, héjával ne legyetek, várván ami urunk Jésus kristusunknak meg jelenését, ki meg is erősit titeket mind²³⁶ végig, vétek nélkül, ami urunk Jésus kristusnak el jövede napján.

²³⁶ mind(en) végig.

K. Mire oktat minket szent pál amái letzkébe?

F Arra oktat, hogy hálá adásal, élő hittel, buzgo szeretettel legyünk, mind azokért akegyelmekért, a melyeket vettünk, és a melyeket a töb hivek is vettek, mert mindnyájan egy test lévén. és egy lélektől elevenítetvén. a mások jóvain ugy kel örülnünk, valamint amagunkén.

K. Miért mondgya hogy a kegyelem a kristusban adatot nékünk.?

F Meg akarja velünk értetni hogy mind azok a kegyelmek a melyek az üdveségre szolgálnak. tsak a kristus érdemiért adatnak. és anyiban, a menyiben az ő testének tagjai vagyunk, az Apostol azokat gazdagságoknak²³⁷ nevezi, mert azok drágábbak²³⁸ avilág egész jóvainál, és hogy meg mutassa, hogy ha gaz-[92b:]dagok vagyunk akegyelemben. azoknak is kel lennünk ahálá adásban. hogy hálá adatlanok ne legyünk Istenhez, minden jó tölle jö, mint eredetétől, és viszá is kel annak térni hozája. hálá adásink által.

K. Mellyek azok agazdagságok., a mellyeket mondgya az Apostol, hogy az Isten el hintette akorintus béliekre.?

F Azok nem egyebek, hanem az igének, és atudománynak adományi. a tudományon érti avallás béli igasságoknak tudását és az igén érti, a könnyen, és világosan valo beszédet, ismét azt mondgya, hogy a kristusrol. valo bizonyság tétel, meg erősítettet közöttök, mert az igének; és atudománynak drága adományi meg bizonyították, hogy ők bé vették mind azt, valamit hirdettek nékik. akristusrol. és az ő parantsolattýából, mivel ezek az ajándékok benneek., nem az ő tanulásoktól., vagy munkájoktól volt, hanem a szent léleknek erejétől.

K. Magyarázd meg nékünk tovább is az Apostol mondásit.

F Azt mondgya. hogy semmi féle ajándék héjával nem voltanak, mert a szent Léleknek minden ajándéki, a melyek nékik szükségesek valának, az Anyaszent egyházban lévő hivekben töltettek volt, után-[93a:]na tészi., *várván ami urunk Jesus kristusunknak meg jele-
nésit* hogy meg mutassa a keresztyéneknek, a kik semmi héjával nem vannak, az üdveségek iránt. a kiket az Isten fel gazdagította akristusban valo ajándékival. hogy kivánni kel. nékik. békeségben, viszá

²³⁷ gazdagságoknak [Sor fölötti beszúrással javítva: *gazdagságnak*-ból.]

²³⁸ drágábbak [*d-r*-ből javítva.]

valo jövetelit akristusnak, akinek el kel jöni az utolso napon. hogy meg jutalmaztassa őket tselekedetek szerént, és meg szabaditván őket nyomoruságokbol., országának birtokában helyheztesse őket.

K. Miért mondgya nékik hogy az Isten meg erősitti őket mind végig
5 vétek nélkül akristus eljövetele napján.?

F Azért hogy abban abizodalomban tegye őket, a melyben ő vagyon, hogy az Isten aki elkezdette. benne, akegyelemnek munkáját, követ-teti is vélek akeresztyéni jó erköltsöket, mind az utolso napig. eszerént is kel. a pásztoroknak., az Apostol példájára, kik áldással munkálo-
10 nak, a kristustol reájok bizatatot juhaiért. hogy jól itéllyenek a hivek-ről; kik. oktatásokal élnek, de söt még szükséges is. hogy olyan formá-ban beszéllyenek nékik,²³⁹ amely abban az igasságos bizodalomban tegye. őket, hogy ők az Istennek fiai, és választotti közöt vannak.

[93b:] Évangyélium.

szent luk. 5. 17.

Es lön némely nap. és ő ül vala tanitván, és a farisaeusok ülnek²⁴⁰
15 vala, és atörvény tudo doktorok, kik jöttek vala Galilaeának, és Judaeának minden kastélyibol. és Jerusalemből, és az ur ereje vala azok meg gyógyítására, és iné némely férfiak ágyban hozván egy embert, ki ina szakat vala. és ötet bé akarják vala vinni, és eleibe tenni, és nem találván mely felöl ötet bé vinnék a sereg miat, fel
20 menének ahéjazatra. és a²⁴¹ padlásan alá botsátták ötet, középre, mind ágyastol. Jesus eleibe, kinek hitit hogy látá mondá. ember meg botsátatnak néked ate büneid. és kezdének gondolkodni az irás tudok. és a farisaeusok. mondván, kitsoda ez, aki káromlásokat szol. ki botsát-hattya meg abünököt hanem egyedül az Isten, hogy meg üsméré pedig
25 Jésus az ő gondolattyokot, felelvén mondá nékik. mit gondoltok szive-tekben., mitsoda könnyebb. azt mondanié, meg botsátatnak néked büneid. vagy azt mondani kely fel, és járj. ? hogy pedig meg tudgyátok, hogy az ember Fiának hatalma vagyon [94a:] a földön,²⁴² abünök botsátására, mondá az inaszakatnak, néked mondom. kely fel. vedd

²³⁹ néki, k,

²⁴⁰ ülnek ⟨n⟩ vala,

²⁴¹ a ⟨l⟩ padlásan alá botsátták

²⁴² a föl [94a:] a földön,

fel az ágyadot, és meny a házadba, és mindgyárt fel kelvénelöttök. fel
vevé az ágyát. melyben feküt vala. és házába mene. magasztalván
az Istent. és mindnyájan el álmélkodának. és magasztallyák vala
az Istent. és bé telének félelemel. mondván. hogy tsudákot láttunk ma.

Magyarázat

⁸ K. Mit példáz ez az inaszakadt ember akit az ur meg gyógyította.

F Példáza a lelki inaszakadtságot, akinek egyedül a krisztus az orvosa, atesti inaszakadtság el veszi atagoknak mozgásit. és érzékenységeit. aléleknék inaszakadtsága mely a véték, el veszi tölle azokat az indulatokot és mozgásokat, melyeket Istentől veszen vala, és abban atehetetlen állapotban teszi, amelyben se Istenért, ne munkálodhatik, se az ő uttyán nem járhat, és el olttya benne azt az Isteni szeretetet, mely a menyei dolgokra adot volt néki indulatot. és mozgást

K. Miért mondá még előre néki az ur, ate büneid meg botsátattak. ?

F Mert az ő betegsége, mind a lelki, mind atesti inasza-**[94b:]**kadtságból állot, és hogy az első vala oka. amásikának, ezért is kezdé el az ur. a gyógyítást. abüneinek botsánattyán, hogy elvenné az akadályt, mely meg gátolhatná testének gyógyulását, ezt pedig azoknak kérésekre engedé meg. akik abeteget eleiben vivék. tanullyuk meg ebből apéldából, hogy ami betegségeinket. nyomoruságinkot, a vétkek okozák. és hogy tsak anyiban kívánnjuk a testünk meg gyógyulását, a menyiben a szolgálhat, lelkünk üdvességire, vagy is inkább tsak egyedül abüneinknek botsánattyát kel kérnünk, valamint ez az ember tselekedék, nem kérvén atesti egésséget. amelyet az ő jó akaroi kérék helyette, mint hogy azt nem tudgyuk mi hasznos nekünk Isten elöt. ¹¹ azért tsak az Isten gond viselésire kel hagyni. a mi, atestünk állapottyát illeti, ne hogy atesti egésséget meg adván. és meg szabadítván, más egyéb nyomoruságoktól. el ne vegye töllünk. a mi leg szükségeseb lelkünk üdvességire.

K. Mit kel tanulnunk ennek az ina szakadt²⁴³ ember jó akaroinak²⁴⁴ bitekből. és szeretetekből, a melyekre gyógyulását meg adá a krisztus ?

F Őt világosan láttjuk hogy mint kel betsülnünk az Isten félöknek imádságokat, akiket gyakorta is kel arra kérnünk nem betsületből,

²⁴³ [fráshiba:] ina szadt

²⁴⁴ akaroinak [Beszúrás a sor végén és az új sor elején, a margón.]

hanem azért, hogy erezők arra valo szükséginket Isten előtt, azt láttyuk meg más [95a:] felől, hogy mitsoda köteleséget tartozunk Istennek ajánlani, imádságinkot felebaratunkért, hozzája valo szeretetből.

K. Mit jelent ez a három szó, melyet monda az ur az inaszakatnak,
5 kely fel, vedd fel az ágyadot, és meny a házadhoz.?

F Azokban meg láttyuk mind azt, valamit kel tselekednünk, lelkünk gyógyulására.

1 fel kel kelnünk, és el kel oldanunk a kötelet a melyel a teremtet állathoz voltunk köttetve, a mely a rosz szoktatásinknak ágyában
10 tartot minket, és a mely meg nem engedte hogy az Istent²⁴⁵ szolgállyuk, és az ő parantsolatának uttyan járjunk

2. Szükséges hogy fel vegyük az ágyat, a melyen feküttünk, meg gyözvén rosz hajlandóságinkot. szükséges hordoznunk rosz hajlandóságinknak terhét, akár mely nehéz légyen az, meg kel azokat zabo-
15 lázni., az igasságnak rendi hoza magával hogy a bünös érezze azoknak sulyát, és suhajttsa nyomoruságát, mivel annak előtte azt nem érzette, a midön hajlandóságit követte, vétkes gyönyörűségel.

3. szükséges az ina szakat modgyára a házunkhoz menni, magunkban szállani, ót²⁴⁶ tsendeségben, és ajó lelki-[95b:]üsméretnek békeségében maradni, áldani, és hálákot adni Istennek. kegyelmiért,
20 és nem kel többé avilágot tekinteni. el mondhatni még, hogy az a ház, amelyben kel menni a meg térés után, a menyei haza., ahová kel, igyekezni egy olyan léleknek, akit avéteknek köteléből fel oldotta az Isten. és minden nap ahoz kel közelíteni.

PÜNKÖSD UTÁN VALO 19^{DIK} VASÁRNAPON

Imádság

25 oh' véghetetlen hatalmu és irgalmaságu Isten. távoztasd el tőlünk. jószágodbol mind azt. ami nekünk árthatna, ugy hogy mind lelkünk, mind testünk attol meg szabadítatván, szabad elmével. mivelhessük mind azt, ami tégedet illet, ami urunk. J. k.

²⁴⁵ [Íráshiba:] Isten

²⁴⁶ ót tsendeségben, [ót — és-ből javítva.] és ajó

Ujlyyatok meg pedig ati elméteknek lelkében. és öltözzetek uj emberben. aki Isten szerent teremtetett az igazságban. és az igazságnak szentségében, azokáért le tévén ahazugságot. ki ki igazságot szólnon, felebaráttýával, mert egy másnak tagjai vagyunk, haragudgyatok, és ne vétkezzetek, a nap elne enyeszék a ti haragotokban., ne adgyatok helyt az ördögnek, aki lop vala, már ne lopjon. hanem inkább munkalkodgyék, [96a:] kezeivel munkalkodván. a mi jó, hogy légyen honnét adni a szükölködőnek.

Magyarázat

K. Miről mondgya szent pál, hogy a hivek meg tanultak a kristusnak iskolájában ?

F Azt mondgya, hogy ót meg tanulták az elméjeknek lelkében valo meg ujulást, mert akeresztyénségre hivatatván, nem kel azután nékik gondolatyoknak hejában valóságát követni. se elméjeknek vakságát, se az ó embernek hajlandóságít, hanem azon igyekezzenek hogy minden nap ujjabbak lehesenek belső képen, minékünk új mesterünk vagyon akristusban. ki azért jöt el hogy mindeneket meg ujittson. azért ha valójában övé akarunk lenni, új elméneknek, új szívünknek, és új életünknek is kel lenni, eddig a földi embernek viseltük a képit, visellyük ez után a menyei ember képit, aki is akristus, de ha abban akarunk öltözni aki az Isten szerent teremtetet., nagy igazságban és szentségben. ki kel vetkeznünk az ó emberből. és ellene mondani akarattyának, kivánságának. és mind annak amit szeret.

K. Miképen lehet meg ez a belső ujulása lelkünknek, ?

F A meg lehet a sirás. és a penitentzia által, az elmének [96b:] sanyargatása által, az alázatoság, és az imádság által, az olvasás. és az Isten igéjéről valo elmélkedés által, ajó tselekedetekben valo foglaltos élet által, szükséges meg ölni egyszers mind avétket is. ellene álván az ő rendeletlen kivánságinak. hogy többé ne kövessük se szándékában. se tselekedetében, a meg romlot természetet, se azt a rosza vivő hajlandóságot, a melyben születünk, és mely nélkül nintsen senki is ez életben.

K Miképpen öltözünk az új emberben ?

F úgy ha akristus áll mi bennünk,²⁴⁷ ha az ő lelkével élünk, ha az ő szándékja szerint élünk mindenben., ha azt betsüllyük a mit ő betsült, ha azt szerettyük a mit ő szeretet, ha meg vettyük azt, amit ő meg vetet, ha utállyuk amit ő utalt, ha követtyük az ő alázaságát, szeretetét. békeséges türését, szenttségét, ha szeretettel engedelmeskedünk²⁴⁸ mind annak, amit hágy az Évangéliumban. nem hajtván arosz kivánságnak ellenkezésire, avilágirosz példákra, és a gonosz léleknek intselkedésire, úgy hogy el mondhasuk, hogy már nem mi élünk, hanem akristus áll mibennünk.

10 K. Magyarázd meg ezeket a szokot. *aki az Isten szerint teremtett, az igazságban. és az igasságnak szenttségiben?*

[97a:] F Ezek azt teszik, valamint hogy az első ember aki mindgyárt az Isten képire. és hasonlatosságára teremtett volt. de a ki el törölte ezt a hasonlatóságot vétkeivel. és el eset attol az igazságtól.
15 és szentstégtől melyeket az Isten oltotta volt lelkében, az új ember ujontába teremtették az igazságban. és a szentstégtben., és azon Isteni tekéltéségeknék formájára formáltatot. a melyeknek bélyegét el törölte vala avétek, úgy hogy maga magát oltván szívéknben., meg ujittsa bennünk azokat a bélyegeket. és meg ujittson minket
20 arra aképre. a melyet eltöröltük volt a vétekel. mivel aki teremtette a lelkeket. tsak az is ujithattya meg azokat, és mint hogy az Isten Fia, tekéltés képe az Attyának. szükséges volt. hogy ujontába teremtessünk akristus képire, azért hogy még ujonnan meg ujitathassunk²⁴⁹ és teremtethessünk az Isten képire.

25 K Az Apostol miképen akarja hogy szollyunk felebarátunknak?

F Mint hogy az ó emberhez illik ahazugság. és az újhoz az igazság. szükséges hogy az olyan keresztyén, a ki. ki vetkezet az ó emberből. és az újban öltözöt. távozék el a hazugságtól. és tsak igazságal szollyon felebaráttyának, utálni kel néki a két színüséget. atétetést, a tsalárd-
30 ságot. hanem min-[97b:]den beszédiben és magaviselésiben, igaságal, egyeneségel, és jó szível. legyen hozzája.

K A midön szent pál azt mondgya. haragudgyatok, de ne vétkezetek. meg engedie aharagot.?

35 F Ő azt meg nem engedi, hanem azt akarja mondani szent Agoston szerint, hogy ha valamely harag gerjed fel bennünk, amelyre hatal-

²⁴⁷ [Íráshiba:] mi bennük.,

²⁴⁸ <eg> engedelmeskedünk

²⁴⁹ meg <ujitassunk> ujitathassunk

munk nintsen²⁵⁰ hogy meg gátohasuk, nyomoruságink miat, hogy leg aláb alelkünk, a ki uj születést vett Istentől, ahara ne álljon, hanem azt le tsendesittse, és a szivből ki zárja, ezért is mondgya az Apostol., hogy a nap le ne szálljon haragunkban. mivel ha aharaiban
5 feksznünk le, agondolatok melyek akoron bőséget jönnek az elmében, hová tovább jöbban fel gerjesztik bennünk tüzet, aharaot gyülolségé változtattya, és agyülolség el ölttya a felebaráti szeretetet, eszerént adnak helyt agonosz léleknek, aki mind addig neveli azt a tüzet, amég lehet.

¹⁰ K. Mitsoda rendet szab az Apostol. azoknak kik amás jóságát bírják. vagy lopva, vagy erőszakosan, vagy valamely mesterséget. ?

F Azt akarja hogy ellene mondgyanak avéteknek, hogy azt el hagyák. hogy valamely jó hasznos munkát mivel-**[98a:]**lyenek, és nem hejaban valo, vagy haszontalan munkát., mivel eszerént kerül-
15 lik el a vétékre valo alkalmatoságot, a mely gyakorta ahenyéles, és ugy viszá is adhattya amás jóságát, amelyet igazágtalanul. vették el, mert másként, meg tartván ahamis keresetet. a lopásban meg maradnának, avétket, és az igazágtalanul valo bírást gyokorolnák.

K Mit hágy még nékik. ?

²⁰ F Azt akarja, hogy minek utánna eleget tettek volna az igazság köteleséginek, amely parantsollya. hogy viszá adgyák a más jóságát, hogy az után a szeretetnek köteleségit kövessék. amely azt kíványá. azoktól. kik amásét bírták,²⁵¹ hogy adgyanak munkájoknak. és kereskedéseknek hasznából azoknak. kik szegénységben. és szükségben
25 vannak.

Évangélium²⁵²

szent Math. 22. I.

És felelvén Jesus, ismég példa beszédekben szolla nékik, mondván, hasonlová lett menyeknek országa. egy ember királyhoz, ki menyegzőt szerze a fiának, és el küldé a szolgálit hogy el hinák ahivatalosokat, a menyegzőre és nem akarnak vala el jöni, ismég más szolgálit küldé
30 mondván, mondgyátok meg a hivatalosoknak, imé el készítettem az ebédemet, tulkaim, és hizlalt állatim **[98b:]** meg ölettettek, és mindeknek készek, jöjjetek amenyegzőre, azok pedig el mulaták. és el mené-

²⁵⁰ nintsen [Szóvégi *n* fölött olyan vonal, mint a *h* betű kezdővonala.]

²⁵¹ [Javitás: *bírták* -ból.]

²⁵² [fráshiba:] Évangélium.

nek. némely amajorjába, némely pedig akereskedésére, atöbbi pedig meg fogák az ő szolgálait, és boszszuságokkal illetvén meg ölék, akirály pedig midőn hallotta volna. meg haraguvék, és el küldvén az ő hadait, el veszté azokat agyilkosokat, és azok városát fel gyújtá. akkor mondá

5 aszolgainak, a menyegző kész ugyan. de ahivatalosok nem voltak méltok. menyetek azért az utak végeire, és valakiket találtok, hijátok a menyegzőre, és ki menvén a szolgálai az utakra, öszve gyűjték mind akiket találának, gonoszokat. és jokat. és bé telék a menyegző ale telepedetekel., bé mene pedig a király. hogy látná a letelepedeteket, és láta őt egy embert, nem menyegzős ruhába lenni. mondá néki.

10 barátom, hogy jöttél ide bé menyegzős ruhád nem lévén, amaz pedig el némula. akkor mondá akirály a szolgálainak., meg kötözvén kezeit, és lábait, vessétek ötet akülső setettségre. őt lévén sirás és fogak tsikorgatása, mert sokan vannak ahivatalosok, de kevesen a válasz-

15 tottak.

Magyarázat

K Magyarázd meg amái Évangyéliumban lévő példa beszédet.?

[99a:] F A király., aki menyegzőt készít a fiának az Isten, a fiu, a kristus. a meny aszszony. az Anyaszent egyház a menyegzői ebéd, jelenti az Évangyélium tanítását. és a kegyelmet, amelyek el készítettek az olyan lelkek táplálásokra. kik egyenlő hitben meg egyeznek

20 akristusál, ennek amenyegzői ebédnek, akristus halálától fogvást, világ végiig kel tartani. akoron is kezdődik el. az örökös vatsora, a mely, aválasztattaknak készítetett., az Istentől el küldetet első szolgák valának, Mojses. és aproféták, az első hivatalosok. kik nem akarának a menyegzőre menni, azok a sidok, kik nem akarának hinni akristushan, a más rend béli szolgák., akiket az Isten elküldé ahivatalosok után, azok az Apostolok, kik a feltámadás, és a felmenetel után. ki hirdetéak asidoknak. hogy minden el készítetett, és minden bé tellyesedet. valami az emberek váltságát. és üdveségét illette. de ezek el

30 mulaták amenyegzőre való menetelt. az az, az Évangyéliumban való hitelt, mert, az ő szívek oly foglalatos volt, avilági dolgokban. és oly igen ragaszkodot a földi gyönyörűségekhez. hogy az üdveségek dolgára nem hajtottanak, se avaloságos örökös jón nem kaptanak,

K. Magyarázd meg a töb részit is a példa beszédnek?

35 F A szolgák, a kiket ahivatalosok bestelenséggel illettek. [99b:] és meg is ölék. példának okáért azok, szent István, és a két szent Jakab.

a had amelyet a király küldé haragjában reájok. hogy őket el veszese. aromai hadd, a ki ellenek mene az Isten parantsolattyából, vespasianus. és Titus császarok alat, és meg számlálhatatlan sidokot veszte el fegyverel. tüzel, és éhségel., fel égetvén Jerusálem városát, és a templomot, az utak végei pedig, ahová küldé akirály szolgálait, hogy a menyegzőre bé gyűjtsek mind azokat akiket találnak. jelentik avilág részeit, ahová az Apostolok, és az utánnok valok., el küldetének hirdetni az Évangéliumot, apogányoknak. minden féle nemzetségeknek. és minden féle lelkes teremtet állatnak,

¹⁰ K. kitsodák azok agonoszok, és jók, kik a menyegzős házba menének?²⁵³

F Azok ajók., kik ellene mondanak avilágnak, és a roszt kívánságoknak, a gonoszok pedig azok, kik el fedezik hamiságokat, ajóságoknak színével. de akikben nintsen se Isteni, se felebaráti szeretet, a mely nélkül, lehetetlen jónak lenni.

K. Mind azok, kik a menyegzős házban le telepedének. ót maradának?

F Minnyájan ót nem maradának., mivel a király bé menvén hogy meg lássa ale telepedeteket, látván hogy egynek közöttök nem volna menyegzői ruhája, azért. azt, akülső [100a:] setéttségre vetteté, ebből ki tettzik hogy az ur. az utolsó napon meg visgállya mindenünknek köteleségeit, és leg titkosab szándekit. és ki fogja nyilatkoztatni mindenek előtt avétkeket, a melyek ez életben, a szívnek legbelső résziben voltak el rejtve, a menyegzői ruha jelenti a szeretetet. a mely aléleknek tisztasága. és szépsége. és amely el oltván bennünk aroszt kívánságot. abban az állapotban tészen. hogy meg kostolhatjuk a lelki²⁵⁴ menyegzőnek gyönyörtéségit., mert ámbár az Anyaszent egyháznak kebelében legyünk is, de hatsak a magunkhoz való szeretetnek, és atermészetnek indulatit követtük, akár mely szines jó erkölcsűek legyünk is más képpen. de arra méltatlanok vagyunk, hogy részesülhesünk a menyegzői ebédben, az az, az Évangéliumi kegyelmekben. és a kristus titkainak hasznáiban

K. Mitsoda vétékben találatot tehát. az az ember, akinek kezit, lábát, meg köték, és úgy veték ki. a menyegzői házból

³⁵ F Egyébel nem vádoltaték hanem hogy nem vala menyegzői ruhában, ez által világosan meg mutattya az ur nekünk, hogy az Isteni, és

²⁵³ menének? [Szóvégi e — k-ból javítva.]

²⁵⁴ a <lel> lelki

a felebaráti szeretetnek fogyatkozása, elegendő aveszedelmünkre, mivel enélkül a szeretet nélkül., minden külső tselekedetünk, úgy mint aböjtölés. az alamisnálkodás. az imádság, mind ezek csak olyanok, mint a lélek nélkül való test, holot csak egyedül ez a két szeretet teszi
5 minden tselekedetünket ő előtte kedvesse, ezt is ta [100b:] nitya szent pál világosan amidön azt mondgya, hogy ha minden jóságát a szegényeknek adnais, ha az égetésre adnais atestét, de emind haszontalan volna, az Isteni szeretet nélkül, 1 cor. 13. 3. az Isteni szeretet élteti ami lelkünket, ha abban Isteni szeretet nintsen, ahalálban marad, szent
10 János szerént, és atselekedetei is meg holtak, 1 joan. 3. 14. az Isteni szeretet nélkül való lélek tiszta nem lehet, a sziv ót meg romlot, amagához való szeretettől, atisztátalan sziv pedig tisztátalan gyümölsöt teremt, meg üsmérik a fát, agyümölséről.

K. Miformában szólla akirály ahoz az emberhez, szemére hányván
15 vak merőségét?

F. Barattyának nevezé, meg mutatván nékünk, hogy kegyeségel., és szeretettel. kel felebarátunkot meg feddeni, fogyatkozásairól, és ha tartozunk valamiben meg inteni ötet, azt csak egyedül, az igasságnak buzgoságából kel tselekedni, és nem gyűlölségből. vagy haragból.,
20 ugyan ezért is hívá akristus barattyának²⁵⁵ judást, a midön szemére hányá irtoztato vétjét.

K. Mivel menté ez az ember magát a király előtt?

F. Tsak meg némula, és semit nem felelhete., látván maga vétkit. és gyalázatos voltát, az Istennek csak egy szava bé fogja száját a
25 gonoszoknak. az utolsó napon., akik halgatni, és resz[101a:]ketni²⁵⁶ fognak, abban az időben nem lészen. helye amentségnek, mostanában kel tehát azon lennünk. hogy magunkot meg jobbítsuk, és hogy az egész világ láttára. örökös gyalázatra ne vettesünk. tanullyuk meg azt is ebből, hogy viszá ne felellyünk amidön minket intenek, és
30 feddenek, hanem még magunk illesük magunkot gyalázatal, a felebarátunkot²⁵⁷ való botránkoztatásunkért. és mutasuk meg halgatásunkal. hogy mi magunk itéllyük magunkot. hogy ha el akarjuk kerülni, azt az örökös, és mindenek előtt való halgatást, és gyalázatot.

K. Mit jelent nékünk az a setét tömlözt, ahová vetteték kötözve
35 az az ember. és az a sírás, és fogaknak tsikorgatása?

²⁵⁵ [Íráshiba:] barattyá

²⁵⁶ resz[101a:]ketni [k — r-ből javítva.]

²⁵⁷ [Javítás: felebarátunkért-ből.]

F Az az irtoztato tömlözt, amelyet az ur. külső setettségnak nevezi, apokol., ahová veti az Isten. az elvettetteket, mind kezek. mind lábok kötözve léssen. alábok kötözve léssen., mert lehetetlen lesz nékik örökösön. hogy az Istenhez meg térhessenek. és akezek is kötözve, mert soha semmi jó tselekedetet nem tselekedhetnek, hogy ötöt meg engesztelleyék. és eleget tehessenek igasságának, a sirás jelenti, anyughatatlanságot, keserüséget, és a fájdalmat. a melyekben léznek, és afogaknak tsikorgatása. jelenti akétségben valo esést. és adühöséget, amelyekben léznek., látván örökös nyomoruságokat.

¹⁰ [101b:] K Az ur miért végezé el apélda beszédet ezekel a szokal. hogy sokan vannak ahivatalosok., és kevesen aválasztottak, ?

F Mert mind azok közül, akiket első és második izben hittanak amenyegzőre, egy sem ment el, és tsak egyet vetettek ki amenyegzős házból, szent Agoston azt mondgya, hogy ez az ember jelenté. az egész keresztyéneket, akik annak idejében ki üzetnek az Isten házából., azért hogy gonosz élettyekel, és meg romlot szivekel., meg fertezették mind azt, a mi leg szenttségeseb az Anyaszent egyházban; ez így lévén, mind azok között. kik a keresztyénségre hivatattak az Évangyélium predikálásával. és azok között. kik az Anyaszent egyháznak látható egyeségében vannak, igen kevesen léznek, kik részesülnek az üdvességben. és az örök boldogságban, az igazság világosan ki tettzik. ezekben a szokban., ha meg tekinttyük azokat a sok számu keresztyéneket, a kik pogány, és világi modra élnek. és azokat a²⁵⁸ kevés számu keresztyéneket, kik az Évangyélium szerént élnek.

PÜNKÖSD UTÁN VALÓ 20^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

²⁵ Kérünk uram tégedet. engeszteld meg rajtunk valo haragodat, és engedgy botsánatot, és békeséget hivednek, úgy hogy meg tisztittatván bünökből, tsendes elmével szolgálhassanak tégedet, kérünk uram tégedet ami urunk J. k.

²⁵⁸ a <sok számu> kevés számu

Meg lássátok azért atyám fiai mint járjatok óva, nem úgy mint esztelenek, hanem mint böltsek, meg váltván az időt, mert anapok gonoszok, az okáért ne legyetek esztelenek, hanem meg érttsétek mi légyen az Isten akarattya, és meg ne részegegyetek boral, melyben
5 bujaság vagyon, hanem tellyesedgyetek bé szent Lélekel, szolván magatok között soltarokal. és ditséretekel, és lelki énekekkel, énekelvén. és ditséretet mondván ati sziveitekben az urnak, hálákokt adván mindenkor. mindenekért. ami urunk Jesus kristusnak nevében., az Istennek, s'az Atyának.

Magyarázat

10 K. Mitsoda az a vigyázás a melyel akarja szent pál hogy a hívek visellyék magokat; és az esztelenség amelyet hadgya hogy el kerüllyék.?

F A vigyázás egyik része az értelemnek, a mely ahitnek világánál meg mutattya nekünk atört, a melyet nekünk vetet üdveségünknek, látható, vagy láthatatlan ellensége, az a vigyázás meg is tanit arra,
15 hogy miképen kerüllyük azt el, akor pedig esztelenek vagyunk, ha vigyázással nem élünk,

K kitsodák azok, akiket az Apostol. böltseknek nevezi?

[102b:] F Azok, akik nem tamaszkodnak, amagok böltseségekre, se az emberi elmének világosságára, hanem akiknek minden tselekedetek., és magok viselések, ahitnek világosságához vannak mérsékelve,
20 úgy anyira hogy méltán hihatni őket világóság fiainak, akik tsak. az üdveségeket, és az Isten ditsöségit tekintik,

K. Mit ért agonosz napokon, és az idő váltásán?

F Gonosznak nevezi, avéteknek, akisértetnek, az üldözésnek, tévelyedésnek napjait, amely napokon az embernek gonoszsága gyozedelmeskedik, amelyeken pedig agyengék meg botránkoznak, és az igazak meg gyengülnek, az idő váltásán érti, hogy minden tehetségünkkel meg oltalmazuk magunkot. azoktól agonosz napoktól, vigyázván akisértetekre, azt is érti, hogy helyre hozuk a penitentzia tartásal,
30 atévelygésben el töltöt életünket, és ahejában valóságban el vesztet időt, hogy a következő életünknek minden szem pillantásit. tölttsük bé jó tselekedetekkel, el hagyván avilági rossz dolgokat, perlekedéseket, és a veszedelmés másokhoz valo ragaszzkodásokat, nyerjünk

időt arra, hogy az Isteni dolgokban foglalyuk elménket szabadosan, és tsak egészen az üdveség dolgában szorgalmatoskodgyunk,

K Mitsoda esztelenségről szól az Apostol, és mi formában kel azt el kerülni.?

⁴ **[103a:]** F Igen nagy esztelenség olyan hivatalra, köteleségre, tiszttségre, vagy dologra adni magát. valakinek. amelyekben nehéz, vagy is inkább lehetetlen volna magát el nem veszteni, hogy pedig azt el lehesen kerülni, meg kel külömböztetni az ur akarattját. meg kel tudnunk hogy mit kíván töllünk, mitsoda jó, és kedves ő előtte, mitsoda tekéletes, hogy magunkot ahoz szabván, ő néki engedelmeskedgyünk, és tessünk, igen nagy esztelenség volna, valamely hivatalra adni magunkot, Isten akarattya ellen, és nagy böltesség az Isten akarattjára vigyáznunk, minden lépésünkben, valamint a pátriárkák, David, és arégi igazak tselekedének.

¹⁶ K. Mond meg nekünk, miért tilttya szent Pál akeresztyéneknek, a mód nélkül valo bór italt?

F Mert 1. semmi annál nem ellenkezőb akeresztyéni étellel, a melynek, mértékletesnek, sanyarunak, penitentzia tartónak, és szent életnek kel lenni, 2. mert a mód nélkül valo bor ital. atisztátalanságra, ³⁰ haragra, veszedésre, káromkodásra, gyilkoságra, és minden rendeletlenségre viszi az embert, 3. mert erőt ád atestnek, alélek ellen valo támadásra. arosz kívánságokat, és a vak merő bátorságot fel gerjeszti, 4. az eszet fel haborittya, meg tompittya., az egészséget el ronttya, az életet meg röviditti 5. az Istent, és az örökké valóságot, el felejteti.

²⁵ **[103b:]** K. Mivel akarja szent pál²⁵⁹ hogy a keresztyének tellyesek. legyenek; a bor helyet;?

F. Azt akarja hogy szent Lélekel legyenek tellyesek, aki alélekben. mind ellenkező dolgokat okoz aboral. mert a benne szent örömet indit, tiszta, és lelki gyönyörüséget, alázatos és mértékletes bátorságot,²⁶⁰ atest ellen valo erőt. avilágot el felejteti. és annak gyönyörüségeit, ameg romlot észnek erejét el veszi, hogy tsak ahit által valo örökös okoságot kövesse.

K Miről akarja; hogy a keresztyének beszélgessenek. egy más közöt

³⁵ F. Azt akarja.,^{1.}²⁶¹ hogy tsak a soltárol. és a lelki énekekről beszélgessenek, abór testi vigasságot inditván bennünk, tisztátalan, és világi

²⁵⁹ pál [Beszúrás.]

²⁶⁰ bá<r>torságot,

²⁶¹ 1. [Beszúrás.]

énekeket énekeltet velünk, amelyekre az ördög ingerel bennünket. a mely énekek tsak arra valok., hogy tisztátalan gondolatokat adgyanak., az elmét bolondsággal bé tölttsék, a szívet meg ronttsák, és rosra indítsák. hogy azokat meg botránkoztassák, akik halgattják. mind
5 ezek rettentő képen meg szeplösittik, az élő Isten templomát, a melyben tsak a szentségnek kellene lakozni., ellenben pedig, a szent lélek, oly lelki örömet indit bennünk. amely szent énekeket énekeltet velünk, és meg [104a:] utáltattya velünk azokat az ördögi énekeket. amelyeket telleségel el kellene hagyni akeresztyéneknek. mivel ök
10 szentségre hivatattak.

2. Azt akarja, hogy azokat alelki énekeket szivből énekellyék. nem szokásbol., vagy idő töltésért. hanem szent buzgosággal. mivel az Isten előtt énekelnek. a ki az írásban. meg átkoza azt. aki azö munkáját, henyélve tselekeszi,

15 3 Azt akarja. hogy az Isten ditséretire énekellyenek, mert az ő ditséretit énekelvén. tsak arra kel vigyáznunk, hogy az ő nagyságát, és tsuda tételeit hirdesük, azért ahivalkodást, és a magunkhoz valo szeretetet el kel üzni, hogy szép szavunkban, és szép éneklésünkben ne kevélykedgyünk, az éneklés Angyali hivatal, ugyan amenyiben
20 lehetne, Angyali tisztasággal is kellene éneklelnünk, mert ugy illenék, az Isten szentségéhez.

K. Mire int minket az Apostol. ennek a letzkének utolso szavai-ban.?

F Arra hogy hálágot adgyunk minden időben, és mindenért, anyo-moruságban., valamint ajó állapotban. ajóban, valamint agonoszban.
25 az Atya Istennek a Jesus kristusnak nevében, mert ő benne. és ő általa veszünk mindent Istentől. azt is akarja, hogy egy másnak engedgyünk akristusban. ditsérvén az Istent egy szivel. és szájjal, mivel az ilyen engedelmeség meg tarttya a hívek közöt a békeséget. és az egyeséget.
30 rom. 15. 7. 6.

[104b:] Évangélium.

szent Jan. 4. 46.

Jöve azért ismég a Galilaeai kánába, ahol avizet borra változtatta, és egy királyi ember vala, kinek fia beteg vala kafarnaumban, ez midön hallotta volna, hogy Jésus Judaeából Galilaeában jöne, hoz-

zája mene, és kéré ötet, hogy alá menne, és meg gyógyitaná az ő fiát, mert meg kezd²⁶² vala halni, mondá azért Jesus néki, hajeleket, és tsudákat nem láttok, nem hisztek, mondá néki akirályi ember, uram jöj alá minek előtte meg hallyon a fiam., mondá néki Jesus, meny⁵ el, ate fiad él. hitt az ember a beszédnek, melyet Jesus monda néki, és megyen vala, már pedig ő alá menvén, a szolgák eleiben jövének, és tudtára adák. meg mondván, hogy a fia élne, meg kérdé azért az órát töllök, a melyben meg könyebedet volna, és meg mondák néki, hogy tégnap hét orakor hatta el ötet a hideg lelés, eszébe vevé azért az¹⁰ attya, hogy az az ora volt. a melyben mondotta néki Jesus, ate fiad él, és hitt ő, és az egész háza.

Magyarázat

K. kitsodák azok. akiket ez a királyi ember példáz?

F Példáza, az olyan gyengéket, akik tsak amagok hasznokért keresik akristust,²⁶³ akik tsak anyomoruságban gondolkodnak felölle.¹⁵ és akik tsak atesti jókért folyamodnak hozzája, akristus nem idegenitté el magától, noha szemére há-[105a:]nyá hitlenségét. eszerént is kel bálni a pásztoroknak. azokal. kik gond viselések alat vannak., a szeretet nem engedi azt, hogy őket meg vessék, és el idegenittsék. hanem békeséges türéssel, és engedelemel kel hozzájok lenni: meg²⁰ mutattya ez a példa, hogy mely szükséges nekünk anyomoruság, mert valamint hogy, a jó állapotban valo létünk, ateremtett állathoz kapszol. minket, és ateremtet állathoz valo ragaszkodás, az Istenről valo feledékenységet okozza, ellenben anyomoruság, ateremtet állattól el vonszon. és akor az Istenhez folyamodunk,

²⁵ K. Mitől vagyon hogy a kristus azt hánya szemére annak az embernek: hogy nem hiszen ha tsak tsudát nem lát, nem kívántatekét tsuda arra. hogy hidgyen?

F Igen is kívántatekét de az ő kitsiny hitéről feddé ötet, mivel atsu-³⁰ dák a melyeket látot. vagy hallot, keveset használtak volt néki., az ő lankadsága pedig képzeli, az olyan keresztyéneket, kik mint egy

²⁶² kezd [Beszúrás.]

²⁶³ akristus(ért), [é-t t-re javította, rt-t törölte.]

fel ébredvén némely eseteiken, úgy mint, valamely hirtelen halálon, hajó törésen, vagy valamely nyomorúságban való esésen, azonnal a meg térésről való gondolat jön elméjekben. de a kik arend szerént való álmokban viszá esnek, mihent nem láttyák a veszedelmet, mert a
5 veszedelem csak az elmét, és az érzékenységeket hatotta volt meg, de a szívet meg nem változtatta, eszerént [105b:] tselekeszik vala farao, a ki amidön asok féle ostort látá, meg vallá ígaságtalanságát, de az ő szíve, mind anyiszor meg keményedék, valamenyiszer látá hogy attol meg menekedet volna,

10 **K** Ez az ember el idegenedéké azért, hogy a kristus meg feddét őtet?

F Eppen nem, sőt még álhatatosan kéré fiának meg gyógyítását, tanullyuk meg ebből, hogy nem kel mindgyárt meg ijednünk, azon, ha valamely akadályt látunk az üdveségnek uttyában, hogy meg nyerhesük kívánságinkot, azt álhatatosan kel kérni, az álhatatlanság attol
15 vagyon., hogy nintsen se hitünk, se szeretetünk, se bizodalunk, és azért, meg nem érdemellyük akegyelmet. melyet kérünk,

K Mit tanulhatnak a szülék abból, hogy mitsoda gondgya vagyon ennek az embernek a fiara?

20 F Azt tanulhattyák ebből apéldából, hogy sokal inkább szánnyák gyermekeket lelki betegségekért. mint ez az ember szánnya fiát, testi betegségiért, alelki betegségek sokal nagyobbak, atestieknel, hameg tekénttyük. hogy mik követik azokat az örökké valóságban. atesti betegségeknek, ahalál avége, de alelki betegségek, örökös nyomorúságokban vetik gyermekeket, hogy ha meg nem orvosollyák a
25 penitentziával, ezért is vagyon. hogy az atyák. eleget nem sirathattyak rendeletlenségeit gyermekeknek, annál is inkább tartoznak azzal. hogy leg gyakortáb [106a:] ők annak az okai. el mulatván őket inteni, oktatni, és jól nevelni, de sőt még rosz példát, és rosz tanátsot
30 adnak nékik, annak az atyanak példája, akiről mondgya az irás, hogy hitt ő, és az egész háza akristusban, önékik igen nagy oktatásokra lehet, egy atya, és anya, egyedül nem üdvezülhet. szükséges hogy munkálkodgyanak az egész házoknak üdveségin, ha azt akarják, hogy gyermekek. és tselédek. keresztyénül, és rendesen éllyenek, magoknak
35 kel arra példát adni, de nem csak szóval, és intéssel, hanem amagok jó viselésivel, a leg elsőb, és leg nagyob hivatallyok a, hogy rendben vegyék házakot, és arra, imádságokkal nyerjék meg az Isten áldását, ezekre tellyeséggel kötelesek, de mindenek felet. ők adgyanak példát mind azokra, valamit kívánnak tselédgyektől.

Imádság

Kérünk uram tégedet. tarsd meg jó voltodbol. tselédedet, ugy hogy gond viselésed alat lévén, minden féle nyomoruságtol. meg menekedgyék, és hogy ajó tselekedeteket mivelvén, ate nevednek szentellye magát, ami urunk. J.k.

Epistola

szent pál Efess 6. 10.

- ⁵ Végezetre atyám fiai, erősödgyetek meg az urban. és az ő erejének hatalmaságában, öltözetek fel az Is-[106b:]ten fegyverébe, hogy az ördög leselkedésinek ellene állhassatok, mert nintsen mi nekünk tusa-kodásunk atest és avér ellen., hanem a fejedelmek, és hatalmaságok ellen, ezeknek avilági setéttségeknak vezéri ellen, alelki gonoszságok ¹⁰ ellen, amenyekben. azokáért vegyétek fel az Isten fegyverét, hogy ellent állhassatok agonosz napon., és mindenekben. tekéltesen meg maradgyatok, állyatok azért fel övedzvén ati agyékítokot valósággal, és fel öltözvén az igazság pántzélyában, és sarut vonván lábaitokra, abékeség Évangyéliumának készülivel, mindenekben fel vevén ¹⁵ ahitnek paisát, melyben az igen gonosznak minden tüzes nyilait meg olthassátok, és az üdveségnek lelki sisakját vegyétek, fel, és aléleknak kardgyát, mely az Isten igéje.

Magyarázat.

K. Mire tanit minket szent pál. a mái lettzkében.?

- ²⁰ F Meg mutattya. hogy mitsoda ellenségel lesz bajunk ezen avilágon, meg tanit arra, miképen gyözzük meg, és előnkben adgya hogy mitsoda. féle fegyverel kel az ellen menni, és magunkot oltalmazni, *erősödgyetek meg az urban*, mondgya, *és az urnak hatalmában, öltözetek fel az urnak jegyverében., hogy az ördög leselkedésinek ellene állhassatok*, meg erősödni az urban. nem más, hanem hogy. [107a:] a kristushoz kaptsoollyuk ²⁵ magunkot, állhatatoságal, és hogy ötet magunkban vegyük az imádság, és hűségünk által, ugy hogy ő ött gyözedelmeskedgyék ellenséginken mindenható kegyelme által, amely kegyelemből áll, minden

erőnk, és bátorságunk. az urnak fegyveriben öltözni nem egyéb, hanem hogy bé töltessünk új kegyelemel, szeretettel, és buzgoságal, ezek magokban foglalnak minden jó erköltsőköt, amelyek az Isten fegyverei, a melyekel ellene áthatunk üdvességünk ellenségének. akiknek tsak anyi hatalmok vagyon rajtunk, amenyit mi adunk²⁶⁴ nékik. lankadságunkal.

K kitsoda az az ellenség aki ellen kel állanunk. ?

F A mi ellenségink nem tsak olyan emberekből allanak, a kiknek rossz példájok el vesztetik velünk akegyelmet, hanem még agonosz¹⁰ angyalokból is, akiket az Apostol. fejedelemségeknek, és hatalmaságoknak nevezi, akik meg nem maradván az igazságban. ki estek abból az boldog állapotból., a melyben, az Isten teremtette volt őket, asztéttségnek angyalivá lettek, akik minden módon tsak azon igyekeznek hogy minket is azon nyomoruságban ejthessenek, amelyben¹⁵ ők estenek, kevélységekért, és azért minden féle tsalárdságot el követnek,

K Mit kel tehát tselekednünk hogy ellenek állhassunk a rossz napon, akisertetnek idejében. és hogy magunkot oltalmazhasuk. ?

[107b:] F Az Apostol arra int, hogy az Istennek minden fegyverben fel öltözünk, mivel rettentő ellenségekel vagyon dolgunk, akik mindenkor azon vannak., hogy nékünk árthassanak, akik minket igen felyül haladnak, mind erővel. mind elmével, mind mesterséggel., az ő dühös kívánságok a, hogy minket el veszessenek., és arra ezer modot találnak, amelyek el vannak rejtve, és el kerülhetetlenek,²⁵ folyamodgyunk tehát az Isten fegyveréhez hogy magunkot meg oltalmazhasuk, arosz napon., a mely egész életünkre terjed, szükségünk vagyon tehát, az Istennek minden fegyverére, mivel tsak az egyikének el maradásais, el vesztetheti velünk agyőzedelmet. az Apostol. pedig mind különösön előnkben adgya azokat.

K. Add előnkben azokat a fegyvereket, és magyarázd meg nékünk ?

F *Allandok legyetek, az²⁶⁵ valóság öve legyen ágyékotokon. az igazság legyen. pántzélotok, lelki saru legyen lábaitokon. hogy mindenkor készek lehetetek hirdetni, az Évangéliumnak békeségit. mindenek felet vegyétek fel ahítnek paisát. az üdvességnek²⁶⁶ sisakját, vegyétek fel, és a léleknek³⁵ kardgyát. mely az Isten ígéje, az állandóság. a jónak szeretete, álhatoságal, a melyet semmi meg nem tántoríthattya, avalóság az, a mely*

²⁶⁴ adunk [d—k-ból javítva.]

²⁶⁵ az <ig> valóság

²⁶⁶ az üdvességnek <paissát,> sisakját,

belső képen. el hiteti velünk, hogy csak úgy lehetünk boldogok, hogy ha csak az Istenhez kaptassuk magunkot. ez olyan mint egy öv, amely szoritva tartja az ő embernek hajlandóságát, hogy az világi dolgokon. ne kapjunk. [108a: üres — 108b: Evangélium-részlet; ld. alább.] [109a:] az igazság. amely maga a szeretet., olyan mint egy pántzél, a mely bé fedez minket a jó tselekedetekel, a melyekért az ellenség szívünkben nem hathat, az engedelmeség, a melyel. engedelmeskedünk az Isten akarattjának, mindenkor készek lévén oda menni ahová hi minket, hogy őt hirdessük tselekedetünkkel. és beszédünkkel. az Évangéliumnak igazságát, azért ez az²⁶⁷ engedelmeség olyan mint a saru, hogy bátran járassunk. az Isten uttyán.

K. Mit jelentnek azok atüzes nyilak. a melyekről szól szent pál, és mitsoda fegyverrel lehet azokat el oltani?

F Azok atüzes nyilak. atisztátalanságnak kívánsági, és kísérteti, ¹⁵ hogy azokat el lehesen oltani. élő hittel kel hinni, az örökös jókót, és nyomoruságokat, ez olyan paiss, mely ellene áll anyilaknak, előnkben tévén anyomoruságát azoknak, kik arosz kívánságoknak engednek, és boldogságát azoknak, kik azok ellen állanak, az üdveségnek reménsege, mely csak amenyei jót kívánna. olyan mint egy sisak, mely a ²⁰ fejét bé fedi, az Istennek igéje, olyan mint a két élű²⁶⁸ pallos, ugyan erről is ada nekünk példát akristus, apusztában, az Isten igéjével., mint egy pallossal. oltalmazván magát, agonosz lélek kísértése ellen.

[108b:] Évangélium.²⁶⁹

szent Matth. 18.—23

Azokáért hasonlítottat menyeknek országa. egy ember királyhoz, ki számot akara vetni az ő szolgálival, és mikor számot kezdet volna ²⁵ vetni, eleiben vitették egy, ki tízezer talentumal tartozik vala neki, mikor pedig nem volna honnét meg fizetné, parancsolá az ura, hogy el adattatnék, ő és a felesége, és a fiai, és mindene amie vala, és

²⁶⁷ igazságát, azért ez az <ig> engedelmeség

²⁶⁸ két élű <k> [vagy <h> ?] pallos,

²⁶⁹ [A 107 versón lévő szöveg a 109 rectón folytatódik, mint az episztoła magyarázata. Ezután a 109 rectón evangélium-magyarázat következik folytatólagon, mivel az Evangélium szövegét Mikes kifejejtette, csupán az *Évangélium. szent Matth. 18.23.*-at írta le. Utólag egy lapot (108ab) beragasztott a kimaradt Évangélium-szöveggel.]

meg fizettetnék, le borulván pedig az a szolga, kéri vala ötet, mondván légy békével. hozám, és mindeneket meg fizetek néked, könyörülvén pedig az ur azon a szolgán, el botsáttá ötet, és az adoságot meg engedé néki, ki menvén pedig az a szolga találá egytet, a szolga társai közül,
⁵ ki száz pénzel tartozik vala néki, és meg fogvan, fojtogattya vala ötet, mondván, fizesd meg amivel tartozol, és le borulván a szolga társa, kéri vala ötet, mondván, légy békével hozzám, és mindeneket meg fizetek néked, amaz pedig nem akará. hanem el mene, és a tömlöztbe veté ötet, míg meg nem fizetné az adoságot. látván pedig annak szol-
¹⁰ gatársai, a mik történnék vala, igen meg szomorodának, és el jövének, és meg beszéllek az ő uroknak, mind a mik löttek vala, akkor hívá ötet az ura, és mondá néki, álnok szolga minden adoságot meg engedtem néked. mivel hogy kértél engem. azért nem kellett volnaé néked is könyörülnöd a szolga tarsodon; a mint én könyörültem rajtad, és
¹⁵ meg haraguván az ura, a hohéroknek ada ötet. míg meg nem fizetné minden adoságát. így tselekeszik²⁷⁰ az én menyei Atyám is veletek, ha meg nem botsátotok, ki ki az ő Atya fiának, a ti szivetekből.

[109a:] ÉVANGYÉLIUM.

Szent Matth. 18. 23.

Magyarázat

K. Mitsoda indulatot kel szivünkben adni amái Évangyéliumban lévő példa beszédnek.?

²⁰ [109b:] F Szükséges hogy a szivünkben olttsa, az Isten véghetetlen irgalmaságához, és jóságához valo tiszteletet, amelyekkel vagyon az olyan bünöshöz, aki valóságal meg tér hozzája, aki azt igéri, hogy meg enged nekik, tsak a bünösökis meg engedgyenek atyok fiainak., a ki számtalan sok adoságít el engedi azoknak, akik készek kevés
²⁵ adoságít el engedni felebaráttjoknak.

K Mit tanulhatunk ennek a szolgának tselekedetéből aki mindgyárt meg aláza magát, az ura előt. és időt kére tőlle.

F Azt tanulhattjuk tőlle, hogy alázatos töredelmeséggel kel folya-
 modnunk az²⁷¹ Isten békeséges türéséhez, nem kívánván hogy meg

²⁷⁰ [Íráshiba:] tselekesik

²⁷¹ folyamod [Sorvégen csonkán maradt.]

kisebittse adóságunknak számát, olyan szín alatt, hogy valamely jó tselekedeteket tselekedtünk, vallyuk meg, és ne hízelkedgyünk magunknak, mind azokat a vétkeket a melyeket tselekedtünk. és azt a tehetetlenséget, a melyben vagyunk, hogy magunktól eleget tehesünk..

K. Hogy ha tehetetlenek vagyunk, az Istennek eleget tennünk. mitől vagyon tehát hogy ez a szolgálta azt igéri hogy mindent meg fizet, tsak az ura békeséges türesem váraozék.

F A midön valamely bünös abban avaloságos szándékban vagyon. ¹⁰ hogy eleget tegyen az Isten igazságának. apenitentzia által, fel tévén magában hogy azt egész életében fogja gyakorolni, az ígéletben nintsen semi maga hittség, mert ajó tselekedetit, nem magában betsülli, hanem akristus érdemiben. és ugyan egyedül tsak azokra támaszkodik.

[110a:] K. Adosoké minden emberek valamivel az Istennek. ?

F Igen is adosok. és véghetetlen adóság, hanem szöllokis anagy bünösökröl. de még azokis kik ártatlanabbaknak láttzanak, ö néki tartoznak sok számu fogyatkozásokért, az el vesztet időért, a sok hejában valo gondolatokért, a sok gondolatlan. és haszontalan szóért, amagához valo szeretetért, roszt példa adásért, abal itéletért; a jónak ³⁰ el mulatásáért, az Isten jó téteményihez valo hálá adatlanságért, az imádságban valo tiszteletlenségért, és figyelmetlenségért, akegyelemel, szenttségekel, az üdveségi gazdagságokkal. és a lelki ajándékokkal. valo viszá élésért, a szomorúságokban valo nyughatatlanságért, és minden jó erköltsöknek és jó tselekedeteknek. fogyatkozásiért.

²⁵ K Mitsoda háláadásal köszöné meg ez a szolgálta az ö urának a kegyelmet, melyet tett véle, nem tsak azért hogy időt ada néki, hanem még hogy el engedé néki tiz ezer talentumbol álló adóságát ?

F Nem hogy még háláadásal let volna hozzája, de söt még rettentő háláadatlanságot mutata hozzája, mivel fojtogatni kezdé. egyikét a ³⁰ szolgálta társai közül. aki néki tsak száz pénzel vala ados, és kegyetlen-séggel bánék véle.

K. Mit jelent a száz pénznek sumája, hasonlíván azt, a tiz ezer talentumnak summájához ?

[110b:] F száz pénznek summája amelyel egyik szolgálta tartozot ³⁵ a társának. és a mely nem téssen egészen husz forintot, jelenti a vétkeket, amelyel egy ember meg bánthattya a másikat. a tiz ezer talentumnak summája, a mely 23 millium forintra megyen. jelenti avétkeket, a melyel az ember meg bánthattya az Istent., és a melyért adossá marad az ö igazságának, ugy annyira hogy a vétkek. amelyel meg bánthattya

az Istennek felségít. sokal fellyeb haladgya mind azokat a gyalázato-
kot és bestelenségeket., a melyeket szenvedhetünk az emberektől.,
noha mi tsak semmik legyünk is Isten előtt., azért ha olyan kemény
szivüek leszünk, hogy atyánk fiainak meg nem botsátunk. arra kénszerít-
⁵ tyük az Istent igazágtalanságinkal., és hálá adatlanságinkal, hogy
nékünk se botsáson meg. söt még viszá vonnya irgalmaságít, és hogy
igasságának²⁷² keménységével bányék velünk.

K. Mitsoda büntetéssel büntetödek meg ennek a szolgának háláadat-
lansága, és embertelensége?

¹⁰ F Az ura viszá vevé tölle avéle tett kegyelmét, és ahohérok kezében
adá, míg meg nem fizetné minden adóságát. eszerént is bánik az Isten
mind azokal. kik szivekből meg nem botsattyák felebarátyoknak
ellenek tett vétkeket, viszá is veszi töllök ugy mondván. abotsánatot,
melyet engedet volt nekik, atöbb tett vétkekért, mert ez az utolso
¹⁵ vétkek, fellyül haladván atöbbbit. olyan keményen meg bünteti öket,
mint ha semmit nem engedet volna el nekik, ahohérok [111a:] pedig
az ördögök, akiknek adgya abünöst holtakor, hogy kinozák mind
addig, még meg nem fizeti adóságít, de mint hogy már az után eleget
nem tehet az Isteni igasságnak, azért örökösön kezek között, és hatal-
²⁰ mok alatt léssen²⁷³ azoknak a kegyetlen dühös lelkeknek.

PÜNKÖSD UTÁN VALO 22^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

Oh' Istenünk te vagy a mi erőnk és hajlékunk, tekintsed kegyesen
anyaszent egyházadnak áitatos könyörgésit, mivel te adod beléje
azt az áitatoságot., és adgyad hogy meg nyerhesük amit hittel kérünk.
tölled a mi urunk J.k.

Epistola.

Szent pál philip. 1. 3.

²⁵ Hálákot adok az én Istenemnek, minden ti rolatok valo emléke-
zetben. mindenkor minden imádságimban, minnyájotokért, örömel
könyörögvén, hogy részesek lettetek akristus Évangéliumában.

²⁷² igasságának [Második á — i-ből javítva.]

²⁷³ léssen [Utána áthúzott vessző.]

az első naptól fogva mind eddig, bizván abban, hogy aki kezdette bennetek ajó dolgot, el végezi akristus Jésus napjáig. amint méltó nékem azt ítélnem minnyájotok felől, azért hogy szivemben tartalak titeket,²⁷⁴ és az én fogságomban. és az Évangélium oltalmazásában,⁸ és erősítésében, hogy minnyájan társaim legyetek, az én örömben. mert bizonyságom az Isten. mint **[111b:]** kívánnyalak minnyájotokot. a Jésus kristusnak szeretetiben. és azért imádkozom. hogy ati szeretetek inkább s' inkább bővölködjék atudományban, és minden értelemben. hogy a jelesbeket jóvallyátok, hogy legyetek tiszták, és botránkozás nélkül akristus napjára, tellyesek lévén az igazság gyümölcseivel. a Jésus kristus által, az Istennek ditsőségére, és ditséretire

Magyarázat

K. Mire fundállya szent pál azt ajó vélekedést, amelyel vagyon a filipiek felől, amelyért bizik üdveségekről?

F 1. Arra fundállya hogy az Isten el kezdvén benne üdveségeknek munkáját. hiszi hogy el is fogja azt végezni, 2. arra aszeretetre, a mely szivében hordozta őket, és a mely tsak az Istentől volt, 3 arra hogy a hozzájuk valo szeretetért, szeretettel feleltek néki, részt vévén az ő oltalmazásában, és az Évangélium erősítésében.

K. Mint kel tselekedni apásztoroknak szent pál példájára, azokal,³⁰ akik azó szeretettel valo munkájokat jól élnek?

F Hogy ha hasonló lélektől²⁷⁵ igazgattatnak, hasonló bizodalmat kel nékik mutatni üdveségek felől.

K Mitől vagyon hogy szent pál esküvéssel bizonyította hogy szereti őket., az Istent híván bizonyosságul., a kristus nem tilttyaé az esküvést?

²⁵ **[112a:]** F A kristus nem tilttya tellyeséggel az esküvést. mivel az esküvés vallásbéli tselekedet. és hogy a szent Lélek, aki szent pálban szollot, magával nem ellenkezet, amit akristus szája általszollot, hanem akristus a könyven, és szükség nélkül valo esküvést tilttya. a midön hamis, vagy igazágtalan dolgot akarunk esküvéssel bizonyítani, vagy is³⁰ amidön, nem vagyunk bizonyosok abban., amiért esküszünk, mivel akkor hejában vennök fel az ur nevét, és káromkodnánk. a mely igen nagy vétek, három féle dolog kívántatik az esküvéshez. a valóság, az

²⁷⁴ titeket, [Javítva: *titekbből*]

²⁷⁵ lélek(el) től

igazság, és az ítélet, a tellyeségel meg üsmért valóság, a bizonyos igazság, és az ítélet, az az, a volóságos szükség, és a²⁷⁶ helyes ók.

K. Hogy szeretünk valakit akristus szeretetében?

F A midön azon lélekben, és szeretettel szerettyük, mint a melyel
5 akristus szeretet minket., és tsak egyedül ő érette szeresük, eszerént
kel aelleket szeretni apásztoroknak, készek lévén azoknak üdvesége-
kért elettyeket adni, a kristus, és szent pál példájára, eszerent is kel
ahiveknek egy mást szeretni, szent János szerént, és nem emberi,
szines, vagy haszonért valo szeretettel, a mely éppen nem felebaráti
10 szeretet.

K Mit kér szent pál az Istentől: a filippibéli hiveknek

F Azt kéri nékik, hogy az ő szeretetek hová tovább nevededgyék
a tudományban. és az értelemben. hogy meg tudgyák **[112b:]** külö-
böltetni a mi jobb, és hasznosab, hogy tiszták, és igazak legyenek, és
15 mind holtig az Isten uttyan járjanak, minden botránkoztatás nélkül.

K. Mit téznek ezek a szók, botrankozás nélkül akristus napjáig?

F Az Apostol azt akarja mondani, hogy egy keresztyének minden
maga viselésével meg kel mutatni hogy egyebet nem tekint, tsak azt,
hogy a kristushoz mehesen; az ő birájához akinek egész életéről valo
20 számot kel adni; nagy vigyázás kel. arra, hogy holtig azon az uton
járhasunk, a mely ahoz a tészhoz vezet, szüntelen kel kérnünk, a
szereteteknek, és az értelemnek nevededésit,

K. Miért kéri az Apostol. hogy ahivek tellyesek legyenek az igasság-
nak gyümölsével?

F Mert az igasság, mely maga aszeretet. soha sem henyénlő, senem
magtalan. annak gyümölsököt kel hozni, tudniillik, jó telekedeteket,
és keresztyéni jó erköltsöket. a melyek gyükere a szeretet, azt mondgya
hogy ezek agyümölsök, akristus által adatatnak, mivel a szeretetet,
az ő érdemi által veszük azt mondgya, hogy a hivek az Isten ditsősé-
30 gire, és ditséretire legyenek tellyesek azon gyümölsökkel, mert valamit
a szeretet teremt, azt mind az Isten ditsőségire és ditséretire kel fordit-
tani, aszeretet az Istentől jó mondgya szent János, és viszá is siet szün-
telen hozzája, amit pedig az ő ditsőségire **[113a:]** és ditséretire nem
fordittunk, a se nem az igasságnak, se nem a szeretetek gyümöltse,
35 hanem a magunkhoz valo szereteté. a mely tsak a maga ditsőségít
keresi.

²⁷⁶ a. [Beszúrás.]

Akor el menvén a farisaeusok. tanátsot tartának hogy meg fognák ötöt beszédében, és hozzája küldék atanítványokat, aHerodiánusokal, mondván, Mester, tudgyuk hogy igaz vagy, és az Isten utát igazságban tanítod, és nints néked gondod valakire, mert nem nézed az emberek
 5 személyét, mond meg azért nekünk mit álitasz,²⁷⁷ szabadé adót adni a Császárnak vagy nem, ? értvén pedig Jesus az ő álnokságokat, mondá, mit kísértetek engem kép mutatok, mutassátok meg nékem az adó pénzt azok pedig elő hozának néki egy pénzt, és mondá nekik Jesus, kié ez a kép, és a felyül valo irás? mondák néki, a Csaszaré, akkor
 10 mondá nekik, adgyátok meg tehát a Császárnak, ami a csaszaré, és ami az Istené, az Istennek.

Magyarázat

K. kitsodák hasonlítani azokhoz a farisaeusokhoz, kik meg akarák fogni akristust beszédében?

F Az olyanok kik hizelkedvén rosز kívánságoknak, keresnek magoknak okot, és menttséget. a szent irásban, és akik **[113b:]** hogy el fedezék feslet elettyeket és szokásokat, tsak. azon részek, és helyek mellé állanak, az irásoknak. amelyek az Isten irgalmaságarol szolnak, és el hagyák azokat. amelyek. az ő igasságáról emlékeznek, az olyan mint ha magát a szent lelket akarná²⁷⁸ kísérteni, ha lehetne, azt akarván véle
 20 mondatni. a mit nem mondot, és amit nem mondhat, valamint ezek a farisaeusok, akik azt akarák mondatni akristusal, amit se nem kellett mondanı, senem mondhatta,

K. kitsodák azok, kik valamint a farisaeusok, és a herodianusok, fel támadnak akristus, és az ő tanítása ellen. ámbár ők magok között
 25 ellenkezöt tarttsanak is?

F Azok az eretnekek, kik meg egyeznek egy másal. az Anyaszent egyház ellen. aki a kristusnak jegyese. és teste, noha magok között ellenkezöt tanitsanak is, de azon meg egyeznek hogy az Isten szolgait., és az igazságot üldözék

²⁷⁷ [A.m. alítasz]

²⁷⁸ akarná<k> kísérteni,

K. Mitsoda kérdést tevének a farisaeusok és a herodiánusok az urnak.?

F Azt kérdék tőlle, ha szabadé adot fizetni a Császárnak vagy nem. az ő szándékjok²⁷⁹ avala, hogy meg fogják szavában. akár mi némű
5 választ adgyon. ha azt felelné hogy nem szabad. a romai gubernátor kezében esnék. a hérodiánusok is jelen lévén, bizonyrágot tettek volna, ellene, hogy ha pedig azt felelné hogy szabad adot fizetni. a Császárnak, azal anép haragjában esnék, aki azt tartotta. hogy tsak az Istentől füg, és aki kételességből vagyon idegen hatalom [114a:]alat,²⁸⁰
10 afarisaeusok pedig anép mellet tartván, keszen valának bizonyrágot tenni anépnek ellene, de olyan bölt, és okos feleletet ada nékik, hogy se a Császárnak,²⁸¹ se anépnek haragjában nem esheték, se ellenségi abban semit nem találhatának, tanullyuk meg ebből a példából, hogy mindenkör olyan eszesek legyünk, mint akigyók, és egy ügyüek
15 mint a galambak, és hogy meg ne sérttsük amenyiben töllünk lehet. a fellyeb valokot.

K. Nem kellé ki mondani azal a szent nemesi szabadságal. gondolatunkot, a midön az Isteni szolgálattól. és az igazságról. vagyon akérdés.?

F A meg lehet, tartozunk is azt ki mondani szabadságal. a midön aszükséges. az Anyaszent egyháznak. és másoknak lelki jovokra. de semmit olyat nem kel mondani, a mi meg sérthetné atiszteletet, a melyel tartozunk atisztségben lévöknek, se más felöl el nem kel áruelni a lélek üsméretet, se az igazságot, a keresztyéni szabadság se
20 nem félénk, se nem illeten, se nem kevély, arra vigyáz, hogy helytelelenül magának bajt ne tsinállyon, se hogy ajót el ne ronttsa a melyet tselekedhetik, de meg más felöl kész mindenre adni magát inkább, mint sem kötelességit el mulasa.

K. Nem kellé mindenkör az igazságot ki mondani?

F El lehet, és el is kel azt némelykör halgatni, a midön a szükség nem hoza²⁸² hogy szollyanak. vagy is amidön több rosztat [114b:] tselekednének mint jót, ha szollanának, de a midön kénszeritetünk a szollásra, ugy szollyunk hogy senkit meg ne serttsünk. mind azon által; igazán, tisztán, és homályoság nélkül kel szollani, soha sem

²⁷⁹ szándékjok(jok)

²⁸⁰ <ala>alat, [Törlés tollhiba miatt.]

²⁸¹ Császárnak, [C-t-ből javítva; tsászárnak volt, vagy lett volna.]

²⁸² nem hoza <ma> hogy

szabad ellenkezőt mondani az igazságal. se két értelmű szót. hogy azal el fedezük.

K. Honnét vagyon, hogy a kristus. aki mindent tudot, még is az ado pénzt akará meg látni elsőben. minek előtte meg felellyen akérdésre?

F I. Mert az önnön magok feleletekel akará meg szégyeniteni²⁸³ azokat, kik ötet kísérték, mivel azt felelvén hogy a Császár képe vagyon apénzen, azt magok láttyák hogy tartoznak adoval a Császárnak. mert a pénz. a Császár képire vagyon verve. 2 azt is meg akará nékik mutatni, hogy meg vetette volna a földi gazdagságokat, azért is akará látni apénzt, mert azt nem üsmérte.

K. Mitsoda feleletet ada tehát nékik akristus?

F Azt felelé nékik, hogy adnák meg a mi a Császáré, de tartoznak azal is. hogy meg adgyák az Istennek, a mi az Istené; mint ha azt mondaná nékik, valamint a pénzre nyomtatot képe a Császárnak. jelenti a földi dolgokon valo hatalmát, közit, ugy az Istennek lelkünkben nyomtatot képe, jelenti az ő örökös hatalmát azokon. ebből azt kel ki hoznunk, hogy ha tellyes engedelmeséggel tartozunk **[115a:]** az örökös urunknak, minden világi dolgokban. annál is inkább tartozunk., szorgalmatoságal: és hűséggel engedelmeskednünk az Istennek mindenekben., mind a lelki, mind a testi dolgokban, és mint hogy²⁸⁴ mindeneket. ő tölle vettünk, és mindenekel. ő néki tartozunk., ő néki is tartozunk viszá adni mindeneket, azt ellehet mondani, hogy kevesen vannak a kik a fejdelmek törvényi ellen tselekednének. de még kevesebben vannak, akik engedelmeskednének az Isten törvényének.

PÜNKÖSD UTÁN VALO 23^{DIK} VASÁRNAPON.

Imádság

Kérünk uram tégedet botsásd meg népednek büneit., mert ami gyarloságink., abűnnek köteliben ejtvén minket, a te jóságodbol; attol. meg szabaditassunk. ami urunk J. k.

²⁸³ meg szégye⟨t⟩niteni

²⁸⁴ hogy ⟨ő⟩ mindeneket. ő tölle

Legyetek én követőim atyám fiai, és vegyétek eszetekbe azokat a kik ugy járnak. amint ami példánk nálatok vagyon. mert²⁸⁵ sokan járnak, kiket gyakorta mondtam néktek, (.most pedig sirvais mondom:) a kristus keresztének ellenségei, kiknek végek aveszedelem. akiknek hasok az Istenek, és ditsőségek, az ő gyalázattyokban vagyon. kik a földieket kedvellik, a mi nyájaskodásunk pedig mennyekben vagyon. a honnét várjuk az üdvezitőt is a mi urunk Jesus kristust, a ki meg ujítja, ami alá-**[115b:]**zatos testünket, hasonlová tévén, az ő ditsőséges testéhez, a tselekedet szerént, melyel mindeneket maga alá vethet. az okáért. szerelmes, és kívánatos atyám fiai, én örömem. és én koronám, így álljatok az urban, szerelmesim. Evodiát kerem., és Syntikesnek könyörgök, hogy egyet érttsenek az urban. kérlek tegedet is igaz társam, segítsed meg azokat, akik én velem munkáldotok az Évangéliumban kelemennel, és az én több segítőimmel. akiknek nevek az élet könyvében vannak.

Magyarázat

K. A pásztorok, és a fellyeb valok, nem mondhatjáké azt el szent pálal, legyetek a mi követőink?

F Igen is vagyon olyan alkalmatoság. amelyben el mondhatják, el is kel mondaniok. de ugy hogy meg fedhetetlenek legyenek²⁸⁶ magok viselésiben, és szokásokban. amidön példának okáért az alattok valojok. kísértetben, vagy háboruságban vannak, akkor amagok példajokot kel elejekben adni, de egyedül ahozájok valo szeretetből, és azért. hogy meg oltalmazhasák őket az eséstől.

K. kik valának azok. akikről szól szent pál. hogy a hivek ohják töllök magokat, követvén az ő példáját.?

F Azok olyanok valának. akikről sirás nélkül nem szolhatot, mert ellenségei valának a kristus keresztének., azok hamis apostolok valának. kik engedtek, tanítványok **[116a:]** meg romlot hajlandóságának. azt mondgya, hogy sirva szól azokról. mert nagy kárt tesznek vala a filippi hiveknek, a kiket ő igen szerette.

²⁸⁵ <meg> mert [Beírás a <meg>-ből javított:] <mert> [fölkött.]

²⁸⁶ legyenek [Utána áthúzott vessző.]

K. Mitsodások valának még azok ahamis doktorok?

F A hasokat tartották Isteneknek. mindent. az étel, és az ital gyönyörűségire fordítottak, holot tsak az Isten ditsőségire kel mindent fordítani, minden ditsőségeket, a fertelmes, és vétkes tselekedetekben
14 tették, azokat tartották boldogságnak, ditsekedvén abban. amit szégyenleni kellett volna, tsak a földi dolgokat kívánták, és szerették. ugy mint agazdagságokat, a testi gyönyörűségeket, mely kívánatos dolog volna, ha sokan a keresztyének közül söt még az egyházi szolgák közül is ezekhez nem hasonlitanának.

10 K. Mit várnak avalóságos keresztyének akristustol. az ő második el jövetelekor, a mi atesteket illeti?

F várják az Istentől valo fogadot fiúságoknak egész betelleyesedését, mely, atesteknek váltsága, és meg szabadítása, suhajtva várják hogy meg változtassa azt a rothadot testet., hasonlová tévén amaga ditsőséges testéhez, mert amint másut mondgya az Apostol. hogy a mi testünk mint amag. rothatságban, nemtelenségben. és erőtlenségben vettetik el, de rothadatlanságban, ditsőségben. és erőben támad fel. 1 cor. 15. 42. 43. 44. epedig²⁸⁷ annak az erőnek hatalmával megyen végben, a melyel a kristus maga alá vett mindeneket. [116b: üres]

20 [117a:] K. Mire int minket az Apostol. mind ezekre valo nézve?

F Arra int, hogy híven meg maradgyunk az urban, mivel a nem elég hogy ugy kezdgyünk élni. mint a menynek lakosi, mint olyanok kik már a keskeny utra mentenek, hanem álhatatoságal kel jární, és meg gyözni az akadályokat, egy szoval mind végig álhatatosnak
25 kel lenni.

K. Mit értesz az élök könyvében valo bé iratatáson?

F Azt értem, hogy azok között lehesünk akiket még elevé üsmért, és szeretet, és akiket világ teremtése előtt választotta el, az ő akarattyának szándéka szerént. hogy szentek, és makula nélkül²⁸⁸ valok
30 lennének, az ő színe előtt, és akiket fogadot fiaivá rendelte. a kristus által, ő magában. rom 8. 24. Efes. 1. 4. 5. nintsen más mod abban hogy azok között a boldogok között lehesünk. és hogy meg tudhasuk ha azok között vagyunké, vagy sem, hanem hogy menyei életet élyünk, és szeretettel. járjunk az Évangyéliumnak uttyán.

²⁸⁷ epedig epedig [Fölösleges ismétlés sorvégén és új sor elején.]

²⁸⁸ nélkül (a) valok

Mondván ő ezeket nékik, imé egy fejdelem járula elő, és imáda ötet, mondván uram. a leányom most holt meg, de jere, tedd reá a kezedet, és meg élled, és felkelvén²⁸⁹ Jesus. követi vala ötet, és az ő tanítványi, és imé egy aszszony ki vér folyást szenved vala, tizen⁵ két esztendeig, hátul járula.²⁹⁰ és illeté az ő ruházattya peremét. mert mondgya vala magában, ha tsak aruházattját illetem is meg gyógyulok. **[117b:]** Jesus pedig fordulván és látván ötet, mondá, bizzál leányom, ate hited meg gyógyítot teged, és meg gyógyula. az aszszony azon orában. és midön Jésum a fejdelem házába jöt volna. és látta¹⁰ volna a siposokot, és atolyongo sereget mondá, távozzatok el, mert nem holt meg a leánzó, hanem aluzik,²⁹¹ és tsufollyák vala ötet. és midön ki vettetett volna a sereg., bé mene és a kezét fogá., és fel kele a leánzó. és ehír ki mene az egész földre

Magyarázat

K. A kristus miért tett uttyában meg más tsudát is minек előtte¹⁵ fel támasztaná a fejdelem leányát?

F Azért hogy meg erősitené a hitét annak a fejdelemnek, aki még gyenge volt a hitben., mint hogy szükségesnek tartálenni az üdvezítőnek személyében való jelen lételét, és²⁹² kezeinek holt leányára való tételét. hogy fel támadhason, azt is akará példájával meg mutatni,²⁰ hogy szüntelen kel munkálodni, és hogy egyik jó tselekedetünknek, a másikat kel követni, hogy semmi üreség ne légyen életünkben.

K. kit jelent ez a beteg aszszony a ki vér folyást szenvedé tizen két esztendeig?

F Jelenti az olyanokat., kik meg vénülnek a vétékben, fő képen²⁵ atesti. és fertelmes vétékben., azok kik erre az otmányságra adták magokot, ritkán hagyják el, és **[118a:]** keveset látunk olytat, aki ellene mondgyon azoknak aveszedelmes szoktatásoknak, az²⁹³ Évan-

²⁸⁹ felkelvén [k sor fölötti beszúrás.]

²⁹⁰ járula.<ra.> [Törlés a sor elején.]

²⁹¹ aluzik, [alább: aluszik]

²⁹² és és [Fölösleges ismétlés sorvégen és új sor elején.]

²⁹³ [Íráshiba:] azt

gyélium azt mondgya, hogy az orvosok semit nem segethettek ezen az aszszonyon, söt még orvoságok ártot nyavalyálynak., ebből azt láttyuk, hogy amely lélek meg akar gyógyulni betegségéből. ne ragaszkodgyék az emberhez, se benne ne bizék, se magában. hanem egyedül
7 abban. az örökös orvosban, aki egyedül gyógyithattya meg ötet, nintsen ő előtte meg gyógyithatatlan nyavalya, mert mitől vagyon hogy gyakorta. egy néhány esztendők mulva. szintén olyan betegségben vannak. még nagyobbban mint sem eleinte. hanem attol, hogy tsak az emberben biznak, és nem folyamodnak akristushoz bizodalomal, tsak az embernek beszélnek anyavalyáról, és nem akristusnak.
10

K. Mit találsz még valamit olyast ennek az aszszonynak tselekedében?

F Nagy hitet, és nagy alázatoságot találok, olyan nagy tisztelettel vala akristushoz, oly²⁹⁴ seminek tartá magát lenni, és oly érdemetlennek hogy véle szollyon. és eleibe menyen, hogy rettegve. és titkon közelite hozzája, el rejtven magát anép közöt, el hitetyén magával, hogy hatsak, a köntösét illetheti is meg, hogy meg gyógyul.
15

K. Noha akristust a sereg igen szorongatta, miért mondá tehát hogy valaki meg illette, a többi nem illettéké meg?

F Mert tsak azok illetik meg ötet, akik élő hittel járulnak **[118b:]** hozzája, az Anyaszent egyházban lévő testi emberek valo hogy ötet szorongattják. de nem illetik, külső képen igen közelgetnek hozzája, de a szívek mesze vagyon tölle, ő tsak, az alázatos penitentzia tartokot tekénti. atöbbit számban sem veszi, hogy ötet meg illethesük. illessük
20 meg előbször magunkot, tekéntstük a magunk nyomoruságát egy felől, és más felől az üdvezítőnek tisztaságát. és szenttségét.
25

K. A kristus miért akará hogy aköntösének also részit illesse meg ez az aszszony, hogy meg gyógyittsa ötet?

F Meg akará nekünk mutatni, hogy olyan eszközel. amitsodásal
30 néki tettzik. mutattya meg, vagy atestben, vagy alélékben az ő minden hatóságának erejét. hogy ha pedig az érzéketlen és még az alá valo dolgokban is ki mutattya munkálkodását, azért vagyon. hogy annál nagyob fényeséssel tessék ki az ő örökös hatalma, és hogy ne az eszköznek tulajdonittsák az ő kegyelmének, és jóságának tsudáit,
35 hanem az első oknak, és azokért, ditséreteket adgyanak néki, eszerént adgya kegyelmének leg nagyob erejét akülső, és láthato²⁹⁵ jelekben,

²⁹⁴ <és> oly seminek

²⁹⁵ láthato <dolgokban,> jelekben,

a melyek tsak alá valo dolgok magokban, illyenek a szenttségek, amelyeket rendelt az Anyaszent egyházban, eszerént tselekeszik, a szentek tetemivel, és alá valo dolgokal amelyek hozzájuk tartoztanak, hogy tsudakot tegyen, és hogy meg változtassa a természetnek rendét, ⁵ szent péternek az árnyékja, a keszkenő, vagy a ruha. melyek szent **[119a:]** pál testét érték, eszerént gyógyittyák vala meg abetegeket, és üzik vala el az ördögöt még éltekben. act. 5. 15. C. 19. 12. etehát a kezdete, annak a tiszteletnek, a melyel vannak a hivek a szentek tetemihez, akik az Istennek baráti, akristusnak tagjai, és a szent léleknek templomi.

¹⁰ K. Ez az aszszony volté valamely háláadásal akristushoz. atölle vett jó teteményiért?

F Eusébius írja az Anyaszent egyház historiájában, hogy látta akő képet filippi Caesáriában, amelyet ez az aszszony tsináltatott volt akristus tiszteletire, ebből láttzik mely régi szokás a kép az Anyaszent egyházban.

¹⁵ K. A kristus miért üzeté ki a sereget kik aholt leány mellet nagy zajgással valának. ?

F. Meg akará nékünk mutatni hogy ugy nyerjük meg lelkünknek ²⁰ meg gyógyulását, és meg térésit. hogy ha abbol ki üzzük arendeletlen hajlandóságokat, és a földi dolgokhoz valo kivánságokat, a melyek abban rendeletlenségeket okoznak, el kel távoznunk, avilági tolyongo seregtől, a melyek között. nehéz az Istenhez térni, ő magát békeség Istenének nevezi, azért nem akar. a zürzavar és rendeletlenség között ²⁵ lenni.

K. Hogy mondhatá azt az ur, hogy a leány nem holt meg tsak aluszik. ?

F Azt akará meg mutatni, hogy ő néki olyan könnyü egy halo-**[119b:]** ³⁰ tat fel támasztani, valamint fel ébresztteni valakit álmából, és hogy az igazaknak halálok, kezdete aboldog életnek, és álom a testnek, a ki nyugszik fel támadásáig.

K. Mit tselekedék az ur, midön fel támasztá a leányt?

F Meg foga néki a kezét, és parantsolá hogy fel kelne, a ki is azonal engedelmeskedvén fel kele, az után parantsolá hogy néki enni adnának. és járni kezdé, epéldáza mind azt, valamit ő tselekszik láthatatlan képen. az olyan bünösben, kit meg akar téríteni, meg illeti belső képen ötöt, mindenható kegyelmének kezével, meg fogja néki kezét hogy jó tselekedeteket mivellyen, parantsollya néki hogy fel kelyen, avéteknek mélységéből. és hagyja el aroszra vivő alkalmatoságot,

és azonal engedelmeskedik. abünös fel kél; és meg mutattya tselekedetéből, hogy életben vagyon., penitentiát tart, az Isten parantsolatának uttyán²⁹⁶ kezd járni, az Isten igéjének kenyerével taplállya magát, és hová tovább jobban készül ahoz, hogy magát akristusal táplálhasa, a szenttségben.

K. Mitsoda oktatást vehetnek ebből az iffiu leányok?

F Azt hogy mód nélkül igen féllyenek alelki haláltól, és hogy még eleinte igen vigyázanak a leg kiseb rosz hajlandóságokra, a mellyek lassanként arendeletlenségekben vetik, a midön azoknak eleit nem veszik, hogy pediglen azokat meg lehesen orvosolni, meg kezdetekkor. kel azokat meg sanyargatni, hasonló képen. avilági hejában²⁹⁷ valóságokhoz valo szeretetet is, amely véghetetlen vétkeket okoz, hogy ha az alkalmazato-[120a:]ságokat el nem kerülük, amái Évangyéliumban lévő leánynak a szüléi akristust házokhoz híván. imádságokkal nyerék meg fel támadását, apedig keserves dolog, hogy leg gyakortáb az atyák és az anyák adgyák leányokat avilági szokásokra, és hejában valóságira, meg ölik őket rosz példájokkal, és tanátsokkal.

PÜNKÖSD UTÁN VALO UTOLSO VASÁRNAPON.

Imádság

kérünk uram tégedet, ujsid meg sziveinket, ugy hogy nagyob buzgoságal. hozván gyümöltseit abennünk munkálodo kegyelmednek, hová tovább jobban élhessünk az orvoságokkal. mellyeket ate jóvoltod enged nekünk. a mi urunk. J. k.

Epistola.

szent pál. Coloss. 1. 9.

Azokáért mi is amely naptól fogva hallottuk, meg nem szününk érettetek imádkozni, és könyörgeni, hogy bé töltesetek az ő akaratyanak üsmerétivel, minden böltseségel, és lelki értelemel. hogy jár-

²⁹⁶ [Sorvégen:] az Is- [új sor elején:] <uttyán> ten parantsolatának uttyán

²⁹⁷ [Íráshiba:] hajában valóságokhoz

jatok méltán az Istennek mindenekben kedveskedvén,²⁹⁸ minden jó tselekedetben, gyümölcsozván, és nevedvén, az Isteni tudományban, minden erővel meg erősítettvén, az ő ditsőséges hatalma szerént, minden békeséges szenvedésben, és hoszu²⁹⁹ türésben örömel, ⁵ hálákot adván az Atya Istennek, ki méltokká tett minket a szentek örökségének részesü-[120b:]lésére, avilágóság által, ki meg szabadított minket a setétség hatalmából, és által vitt az ő szerelmes fiának országába. kiben válttságunk vagyon. az ő vére által. a bűneinknek botsánattya.

Magyarázat.

¹⁰ K. Mire tanít minket a szent pál példája, szüntelen imádkozik ahivekért?

F Arra tanít hogy egy pásztornak,³⁰⁰ a ki azon lélektől vezéreltetik, szüntelen valo pásztori szorgalmatoságban kel lenni. az ő reaja bizatatot juhokért. akikért kemény számadással tartozik az utolsó napon. szüntelen kel érettek imádkozni, kérvén az Istentől abünösöknek meg téréseket, és hogy ajókot azokban meg tarttsa mind végig

K Mit kér az Apostol. akolossa béli hiveknek?

F Azon kéri az Istent, hogy töltsebé akarattyának üsméretivel, ²⁰ adván nékik minden böltseséget. és lelki értelmet, hogy az Isten³⁰¹ előtt. méltán visellyék magokat. és hogy mindenekben az ő kedviben járjanak, valamit az ember tselekszik,³⁰² és valamihez fog. tsak amaga akarattyából, amind néki nem tettzik, mind ötet meg sérti, tsak azok üdvezülnek kik az ő akarattyát követik, szükséges tehát, ²⁵ mind magunknak, mind másoknak azt kérni, hogy tölttsön bé akarattyának üsméretivel. és szeretetivel, mivel egész életünk. és üdvegünk azon áll, és azon kívül, tsak a setétségben kel járnunk.

[121a:] K. Hogy kel az Isten előtt méltán viselni magunkot?

F Ugy hogy minden tselekedetünkben tsak arra vigyazunk, hogy ³⁰ ő néki tessünk. hozván rendünkhöz valo jó tselekedetinknek gyü-

²⁹⁸ <k> mindenekben kedveskedvén. [Törlés a sor végén.]

²⁹⁹ [Ékezethiba:] hoszu

³⁰⁰ pásztornak, [Sor fölötti beszúrással javítva, a csonka: *pász*, alakból.]

³⁰¹ Isten <mel> előtt. méltán

³⁰² [Így, a szokottabb: *tselekszik* helyett.]

mölsét., igyekezvén azon, hogy minden nap nevedekhesünk az Isteni szeretetben. és félelemben.

K. Mit kel tselekedni hogy az Istennek tetzessünk mindenben?

F Szükséges hogy mentek legyünk minden féle halálos vétectől,
5 ki irtván magunkbol. arosz kivánságoknak gyükereit. még tsak abotsánando vétkekhez sem lévén semmi hajlandóságunk. és azokat el kel kerülni amenyiben az emberi gyarloság azt meg engedi.

K. Mit kel tselekedni hogy ajó tselekedeteknek gyümölsit hozhasuk.?

10 F A kertészeket kel követni, a kik egész életttyeket abban töltik, hogy arosz füvet ki gyomlállyák. és ajót mivellyék, egy keresztyének, egész életében eszerent kel tselekedni, azon igyekezni hogy arosz kivánság meg ne gyükeredzék szivünkben, és hogy a jó fa, minden féle jó gyümölsöt teremtsen. amely nem egyéb hanem az Isteni
15 szeretet, melyet a szent Lélek hinti szivünkben erre valo nézve. szükséges hogy ki ki meg tanullya egészen rendének, és hivatallyának köteleségit, amelyben az Isten tette, mert a gyümöls tsak anyiban jó. a menyiben illik. kinek kinek rendéhez, vagy hivatallyához, példának okáért, más az [121b:] Atyáknak, és az Anyaknak jó tselekedetek, más a fiaké, más a gazdagoké, más a szegényeké. más egy
20 hivatalban lévőé, más egy különös emberé, mindenik³⁰³ fa, amaga nemeszerént valo gyümölsöt hozza, eszerént kel tselekedni. akülömb, külömb féle renden lévőeknek is, szükséges hogy ki ki, bé tölttse hivatallyának köteleségit, és azt tsak az Istenre valo nézve
25 mivellye,

K. A jó tselekedeteknek gyümölsi mi magunktol vannaké?

F A vétectől fogvást az emberi sziv meg lévén romolva, semmi jó gyümölsöt nem hozhat magátol., a rosz fa, jó gyümölsöt nem teremhet, mint hogy ajó tselekedeteknek gyümölsi ajó fátol jönnek, tsak a
30 szeretettől is kel azoknak jöni, mivel a fát, atészi jóvá, a szeretet pedig szent János szerént, az Istentől jö, 1 joa. 4. 7. és szent pál szerént, a szent Lélek hinti azt a szivünkben, rom. 5. 5. ne tulajdonítsuk tehát atermészetnek, se erőnknek, se munkánknak, ami tsak egyedül akegyelemtől jö, ajó tselekedethez, az akarat, és a munka
35 kívántatik, szent pál szerént, az Isten tselekeszi bennünk az akaratot, és a véghez vitelt, a mint néki tettzik, filep 2. 13. önékie kel tehát adni aditsőséget, minden jó tselekedetinkért.

³⁰³ min(ek)denik fa,

K. Mitsoda az Isteni tudományban való nevekedés?

F Az Apostol, itt, nem csak aközönséges tudományt érti, hanem a szeretettel való tudományt, ugyan ezen értelemel is mondgya, az irás, hogy az Isten üsméri a juhait és ajuhai is üsmérik ötet, azokat
5 üsméri kik az övéi, azokat pedig [122a:] nem üsméri, kik gonoszságot mivelnek, ezen értelemben mondgya szent János, hogy aki azt mondgya hogy az Istent üsméri, és meg nem tarttya parantsolatit, az olyan hazug. 1 Joa. 2. 4. ebből következik, hogy az Isteni tudományban való nevekedés nem egyéb, hanem az Isteni szeretetben való nevekedés.
10 mentől inkább szeretik az Istent, annál inkább³⁰⁴ üsmérik ötet, mert az Isten szeretet lévén, aki ötet szereti, ötet magában, birja, *ti pedig* mondgya az ur, *meg üsméritek az igasságnak*³⁰⁵ *lelkét, mert nálatok marad, és bennetek léssen.* joa. 14. 17. titeket pedig barátimnak mondottalak, mondgya meg másut, mert mindeneket, melyeket
15 hallottam az atyámtól, tudtotokra adtam, joa. 15. 15. mentől inkább nevekedünk az ő szeretetiben, annál inkább meg üsmérjük az ő akarattyát, és annál inkább hiszük az ő titkainak igazságait.

K. Mit kér még szent pál az Istentől ahiveknek.

F Azt kéri nékik hogy tellyesek legyenek erővel, az ő ditsőséges
20 hatalma szerént., és hogy minden féle állapottyokban; békeséges tünök, és örömel való hoszu tünök legyenek, kéri azért nékik ezeket ajó erkölsököt, mert akik méltán járnak Isten előtt, azok, ellenségeket tsínálnak magoknak, és szüksegek vagyon az erőre, hogy ellenek álhassanak, abékeséges türésre, hogy keresztyéni modon szenvedgyenek, ahoszu türésre, hogy a gonoszért jóval fizesenek, és örömel, el hitetvén magokal; hogy az Isten irgalmaságából, szenvedtetit öket,
25 és hogy szenvedésünkért, az [122b:] Isten meg koronáz örökös nyugodalomal, és ditsőségel.

K. Mire int minket az utolsó szavaiban?

F Arra int hogy adgyunk hálakot az Istennek, az igazságnak, világosságáért, a melyel, meg világositot, és azért az ajósáért, a melyel, meg szabaditot minket, a setéttségnek hatalmából, az ördög, és avétek szolgálattyából, által is vitt minket az ő szerelmes fiának országában, és méltoká tett minket a szentek örökségének részesülésére., ezek mind olyan nagy és drága kegyelmek, a melyek meg
35 érdemlik alázatos hálá adásinkot, és az ő parantsolatának meg tar-

³⁰⁴ annál inkább <szere> üsmérik

³⁰⁵ az igasság<ot>nak

tásit, mind enyi irgalmasági után semmitől úgy nem félhetünk. se semmi vétkeoseb nem volna, mint ahálál adatlanságunk. de söt még mint azö szolgálattyához és üdveségünkhöz valo vigyázatlanságunk, azokat a kegyelmeket. akristus nyerte meg nekünk véri-
nek ki ontásával

Évangélium

szent Matth. 24. 15.

Midön azért láttyátok apusztaság utálatoságát. mely meg mondatot Daniel profétától, álván a szent helyen, a ki olvasa érttse, akkor akik judaéában vannak., fussanak ahegyekre és aki ahéjazaton. le ne szállyon, valamit el vinni aházából. és aki a mezön, viszá ne térjen ruháját el vinni, jaj pedig a nehezkesekeknek, és a szoptatoknak. azokban anapokban., imádkozatok pedig hogy ne légyen ati futások télben, vagy szombaton., mert nagy háboruság léssen akkor, minémü nem volt világ kezdetitől fogva adig nem is léssen. és ha meg nem rövidítették volna azok a [123a:] napok, egy ember sem szabadulna meg, de aválasztattakért meg rövidítettnek azok anapok, akkor ha ki néktek mondgya, imé it vagyon akristus, vagy amot. ne hidgyétek, mert támadnak hamis kristusok, és hamis proféták, és nagy jeleket és tsudákat tésznek, úgy hogy tévelygésbe vitesse-
nek (:ha lehet) még a választattak is, imé eleve meg mondtottam
néktek, ha azért mondgyák néktek. imé apusztában vagyon, ki ne mennyetek, imé rejték helyekben. ne hidgyétek, mert amint a vilámlás ki megyen nap keletről, és fel tettzik nap nyugotig úgy léssen az Ember Fiának el jöveleis, valahol atest³⁰⁶ léssen., oda gyülnek, a sasok is, mindgyárt pedig azok anapok haborusága után, a nap meg homályosodik. és a hold nem adgya világosságát, és a tsillagok le esnek az égből, és az egek erei meg indulnak, és akkor fel tettzik az ember Fiának jele az égen. és akkor sirnak a földnek minden nemzetségi és láttyák az ember Fiát az ég felhöiben jöni nagy hatalommal, és felségel, és elküldi az ő Angyalit trombitával, és nagy szozattal.
és egybe gyüjtik az ő választottit anégy szelekről, az egek végeitől fogvást,³⁰⁷ azok határiig. a füge fárol pedig tanullyatok³⁰⁸ példát, midön immár az ága gyenge léssen. és a levelei ki fokadtak, tudgyá-

³⁰⁶ atest [st — sz-ből javítva.] léssen.,

³⁰⁷ fogvást, [f — v-ből javítva.]

³⁰⁸ tanullyatok [Második a — fölött áthúzott vessző.]

tok hogy közel vagyon anyár, [123b:] azon képen ti is midön láttjátok mind ezeket, közel vagyon az ajtokban. bizony mondom néktek, hogy el nem mulik enemzettség, míg nem mind ezek meg léznek, az ég, és a³⁰⁹ föld el mulnak. de az én beszédim el nem mulnak.

Magyarázat

⁵ K. Mitsoda a pusztaságnak utálatosága, amelyet meg jövendőt Daniel profeta?

F A nem más, hanem a jérusálemi templomnak irtoztato képen valo meg szeplösítése, amely abban az időben lett, a melyben azt a nyomorult várost, aromaiak. meg vették, és el rontották, mivel sok számu szabad életű és háboruság szerző ifiak. a sidó nép közül, akikhez sok tolvajok adák magokat, akik zélatoroknak nevezék magokat, ezek atemplomban zárkozván, avárost prédállják vala, és onnét oltalmazván magokat mint valamely erősből. amidön anép kergette őket, és ót anyi gyilkoságot, és tolvajságot miveltenek, hogy aszent helyben. toval állot avér, és tele volt holt testekel, etehát az a szentség törő utálatoság. amelyért avárosra szálla, az Istennek rettenetes boszu állása. és egészen valo el romlása. és veszedelme. atemplomnak., avárosnak és az egész judaeanak.

K Mit jelent ez a pusztaságnak utálatosága?

²⁰ F Jelenti a szent dolgoknak., és az egyházi szolgáltnak szentség töréseket, mivel az Istennek szenteltetet dolgokal valo vi-[124a:]szá élés, a pásztoroknak, és apapoknak rendeletlenségek, okozák anépeknek, és az országoknak veszedelmeket, anépek azért szenvednek, és azért büntetődnek. mert rend szerént, ők is részesülnek a fellybe valoknak rendeletlenségekben. és követik rosz példájokat. az Isten ilyen pasztorokat ad nékik haragjában. büntetésül az ő vétkekért. valamint hogy egy jó pásztor az Isten áldása, és sokaknak üdvességre leszen, ellenben egy rosz pásztor igen nagy ostora néki, és sokaknak lelki romlásokra leszen.

³⁰ K Mit kel tselekedni amidön az Isten haragjának ilyen nagy jeleit láttjuk.?

F Ki ki tarthat attol. hogy oka lehet az olyan nagy nyomorúságnak, hálá adatlanságáért, lagyságáért, az Isten kegyelmivel valo viszá

³⁰⁹ a [Fölötte áthúzott vessző.]

élésért. és a szentség törésekért. szükséges azért olyankor. magunkot még jobban meg aláznunk, az ő mindenható karja alatt, és azon igyekeznünk,³¹⁰ hogy fohászadásinkal, penitencia tartásinkal, meg engeszteljük az ur haragját, és hogy irgalmas tekintetét vease reánk, el kel hagyni babiloniát. ne hogy részt vévén vétkeiben. részt ne vegyünk büntetésiben, ahegyekre kel szaladni, az az, ki kel kelni avilági romlásból, és erőt kel venni magunkon fellyeb emelkedvén, hogy közeleb lehesünk, és követhesük a szent Doktoroknak, és pásztoroknak példájokat, és tanításokat, a kiket jelentik ahegyek.

¹⁰ **[124b:]** K Mit téznek ezek a szók. aki aház tetején vagon le ne szállyon, valamit el vinni házából.

F Ezek azt tészik, hogy ha egyszer azon voltunk hogy avilágot, és annak szokásit meg vessük. az után már nem kel ahoz viszá térni, el kel szaladnunk agonosztol. és az Istenhez³¹¹ kel sietnünk, legyünk ¹⁵ készek az Istenért, és az üdvességért mindent el hagyni, és el veszteni, nem kel követnünk a lóth feleségét. nem kel viszá tekéntenünk., ha egyszer az ekét kezünkben vettük. sokan akeresztyének közül, kíványák ugyan az üdvéséget, de azt tsak ingyen kíványják. leg kiseb hasznoknak sem akarnának ellene mondani, a vétkekre vivő alkalmatoság el kerülésért. és el hagyni azt, ami megakadályozhattya üdvéségeket.

K. Mit jelentnek azok az Aszszonyok. kik nyomorultak ha nehezesek, vagy szoptatosok léznek?

F Jelentik az olyan sok számu keresztyéneket. kik a világhoz ²⁵ valo ragaszkodást táplállyák magokban, akik mód nélkül szeretnek bizonyos dolgokat, gondolván hogy azok szükségesek, noha ellenkeznek az üdvéségekkel. akik szükségesnek tarttyák a minden féle alkalmatoságban valo életet, és az emberi tekéntetet, és irtozva szemlélik a magános, és a penitencia tarto életet.

³⁰ K Magyarázd meg ezeket aszokot, imádkozatok, hogy ne légyen a ti futástok télben vagy szombaton.

F Az ur arra int, hogy ami szeretetünk se meg ne hülljön se meg ne lankadgyon., hogy se heverésben, se tunyaságban ne **[125a:]**

³¹⁰ [Íráshiba:] igekeznünk,

³¹¹ az Isten<tol>hez

találtassunk. amidön avilágtol el kel távoznunk. valamely üldöztesért, vagy a midön valamely veszedelmes. kísértetekben esünk, mivel akkor léssen. leg nagyob szükségünk abuzgo Isteni szeretetre. az erőre, és az álhatatos jó erkölcsre.

⁵ K. A mit az ur mond hogy nem kel halgatni azokat a kik azt mondgyák akristus. itt. vagy amot vagyon. nem ellenkeziké a mint aprotestánsok tarttyák, a tanításal., kik a kristusnak az oltári szentségben valo jelen létit tanittyák?

¹⁰ F Eppen nem ellenkezik. azzal atanításal. ezek a szok nem is illenek az oltári szentségre. avilágosan ki tettzik, hogy az üdvezítő ezekel a szokal. még előre akará tudtokra adni ahiveknek, hogy léssen ö utánna olyan tsalárdok, kik messiásnak neveztetik magokat. a mint emeg is történt jérusalem romlása idejében, Titus birodalma alatt,³¹² mivel mi nem magunktól mondgyuk az oltári szentség felöl,
¹⁵ *hogy a kristus, it, vagy amot vagyon.* hanem akristus maga mondgya, *ez az én testem.* ót vagyon tehát a kristus, az Anyaszent egyház, ezt a tanítást, a kristustól magától vette. és ezt tizen hét saeculumtól fogvást tanittyá, a tsalárdok, akikről itt szol az ur, a népel akarják azt el hitetni hogy akristus itt, vagy amot vagyon a pusztában. vagy
²⁰ valamely rejték helyekben, mí pedig nyilvánóságosan mondgyuk, és tarttyuk. hogy valahová el terjedet a közönséges Anyaszent egyház. a kristus ót mindenüt vagyon, és minden az ő nevére szentelitet templomokban. [125b: üres]

[126a:] A SZENTEK INNEPEIN

SZENT M. MAGDOLNA NAPJÁN

Imádság.

²⁵ Oh' Istenünk akinek egyetlen egy Fia fel támadása után leg előbször Maria Magdolnának jelenék meg. adgyad uram. hogy ezen szentnek esedezése által, meg láthasuk ate Fiadot ami urunk Jesus kristust ate jöbb kezed felöl ülni, kerünk tégedet ami urunk J. k.

³¹² alat, <de> mivel

Fel kelék. és meg kerülém avárost,³¹³ a szorosakon. és utzákon keresem, a kit szeret az én lelkem. kerestem ötet és nem találtam. reám találának az őrizők, kik avárost őrzik, láttátoké akit szeret az én lelkem. egy kevesé midön meg haladtam volna őket. meg találám akit szeret az én lelkem., és meg fogám ötet, el sem bocsátám. mig nem bé viszem ötet az anyám házában. és a szülém kamarájába.³¹⁴

Magyarázat.

K. Mivégre olvastattya az Anyaszent egyház amái napon. a salamon énekét?

F Mert szent Magdolna. akinek ma az innepét üllyük, magát meg különböztette akristushoz valo buzgo szeretetével, és hogy másut nem lehetet volna találni olyan szokot, a melyek ugy a hivek eleiben tették volna az ő égő szeretetét, mint ebben az énekben. példának ókáért, ezek [126b:] a szók, *fel kelek és meg kerülöm avárost, a szorosakon, és az utzákon, keresem akit szeret az én lelkem.* meg mutatták mitsoda szorgalmatosággal kereste a kristust életében, és fel támadása után. jó regel fel kelvén akristus koporsojához ment, hogy atestét kenetel meg kenye, és mind addig kereste vala még meg nem jelent néki fel támadása után, ugyan ötet is küldé hogy adná tudtokra az Apostoloknak fel támadását, ezekből meg láttyuk. hogy mitsoda buzgo szeretetben kel lennünk a várost, fel kel járnunk. az az, atemplomokat, ót kel keresnünk az Istent, és az üdveségünket., a szent könyveket kel venni, és azokban keresni akristust. a lelkünknek táplálását, és vigasztalását.

K. Mit téznek a jegyesnek ezek a szavai, kerestem és meg nem találtam ötet?

F Azt adgyák értésünkre, hogy az Isten nem halgattya meg mindenkor kérésinket, mindgyárt. mihent hozzája folyamodunk, el halaszttya kérésinket meg adni, azért hogy nagyob buzgosággal. és álhatatosággal kérjük.

³¹³ [Az elbeszélő múlt használata Mikes sajátosága; vö. alább jelen időben mondja, mint Káldi.]

³¹⁴ [míg nem-től a mondat végéig a sorközbe írta.]

K. kitsodák azok alelki örizök, kik avárost örzik?

F Azok alelki pásztorok, akik arra rendeltettek hogy az Anyaszent egyházra vigyázzanak, és az hiveket igazgassák. a jegyes, az öröktől kérdi, hanem láttáké azt aki szeret, és keres, ugyan alelki örökhöz is kel folyamodni, hogy töllök meg tanulhasuk atitkokot, és az Évangéliumi tudományokat, ugyan töllök is kel meg tudni azt, hogy mikor lehet akristust meg találni, és az, utat, mely az Istenhez vezet.

[127a:] K. Mit kel tselekedni hogy el mondhassuk ajegyesei. meg fogtam. el sem botsátom ötet.?

F Hogy azt el lehesen mondani. szükséges hogy buzgo szeretetünkért a kristus jegyesi lehesünk. és oly igen kaptssollyuk magunkot aboltseséghez, az igazsághoz. és avalóságához. hogy szent pál szerént, semmi azoktól. el ne vonhasson. nem elég akristust, és az Évangéliumát meg fogni. hanem még álhatatoságal. kel hozzája ragaszkodni, minden kísértetinkben; és szenvedésinkben. ugy hogy valósággal el mondhassuk, a jegyesei. el sem botsátom ötet.

K. Mitsoda az a ház, és az a kamara., a melyben a jegyes akarja vinni a vő legényt.?

F Az, az Anyaszent egyház, a mi Anyánk, a ki mehében fogadot minket és szült minket a kereszttségáltal, az, a menyeyi Jerusálem. a lelkeknek örökös lako helyek, a kiknek a bárány lészen férjek.

Évangélium

szent Jan. 20. 11.

Mária pedig kin áll vala akoporsonál sirván, midön azért sirna, le hajla és akoporsoba tekénte. és két Angyalt láta fejer ruhában ülvén, egyikét afejénél, és a másikat alábainál ahová a Jesus teste tétetett vala, mondának néki azok, aszszony állat mit sirsz felelé nékik. mert el vitték az én uramat. és nem tudom **[127b:]** hová tették ötet, ezeket midön mondotta volna, hátra fordula és látá Jesusot állani, és nem tudgya vala hogy Jésus volna. mondá néki Jésus aszszony állat, mit sirsz? kít keresz, állitván³¹⁵ ő hogy kertész volna, mondá néki, uram ha te vitted el ötet, mond meg nékem hová tettetd, és én el viszem ötet, mondá néki Jésus Maria, fordulván amaz. mondá

³¹⁵ [Értsd: állitván]

néki Rabboni. mely mesternek mondatik. monda néki Jésus. ne illess engem. mert még fel nem mentem az Atyámhoz, meny el pedig az atyám fiaihoz. mondgyad nékik. fel megyek az én Atyámhoz. és ati Atyá-
tokhoz. az én Istenemhez. és ati Istenetekhez. el jöve Mária Magdolna.
5 hirt tévén atanitványoknak. hogy láttam az Urat. és ezeket mon-
dotta nekem.

Magyarázat

K A kristus miért jelenék³¹⁶ meg leg előbször Maria Magdolnának. akinek ahite oly gyengének láttzik lenni?

10 F Mert a szeretet benne nagy vala. és igen ohajtá ötet birni. ő a szivről itéli a szót. és nem a szívet a szóról. anyughatatlanóság a melyben volt. nem nyugodván mind addig még fel nem talállya az urat. enékünk nagy példa. és meg mutattya hogy amidön tölle el távoztunk avétekért. addig semí békeségünk. se vigasztalásunk ne légyen. mig fel nem talállyuk.

15 K Miképen keresé Maria Magdolna akristust?

F Siránkozva keresé ötet. kérvén azt. akit kertésznek [128a:] állittá³¹⁷ lenni. hogy mondaná meg. hová tette akristus testét. nem tudván. akristustol tudakozodék. akristusrol. eszerént kel abünönsnek keresni ötet. fohászkodván. és siránkozván Isten előtt. szeretetből.
20 valamint magdolna. ahöz kel folyamodnunk aki akristus képit viseli. hogy attol meg tanulhassuk miképen kel keresni. és meg tanalni ötet. ez olyan kegyelem. amely tsak azoknak adatik meg. akik azt buzgoságal. és álhatatoságal keresik mint magdolna.

25 K Mire lehet még vigyázni abban abuzgoságban. a melyel keresé az üdvezitöt?

F Arra lehet még vigyázni. hogy mitsoda nagy szorgalmatoságban. és foglalatoságban vagyon az üdvezitö felöl. nem tekinti az örzököt. se az éttzakát. se az Angyalokot. akiket lattya. és akik hozzája szolnak. a szeretet vezetvén ötet. mas nintsen elméjiben. tsak a meg
30 feszitetet kristus. enagy példa lehet egy bünös elöt. akinek tsak a meg feszitetet kristust kel keresni. fel feszitvén maga. amaga testét.³¹⁸ rendeletlen kívánsággival együt. szent pál mondása szerént. kerese ötet jó tselekedetivel. jó tétémenyivel. és minden modon amint arendé-

³¹⁶ jelenék [Második e — fölött áthúzott vessző.]

³¹⁷ [A.m. alittá: vél. gondol]

³¹⁸ testét. [Szóvégi t — r-ből javítva.]

hez illik, példának okáért látogassa meg a szegényeket, abetegeket azokat vigasztalja, és segítse. a menyiben lehet, az alatta valóit oktassa. intse, jó tanátsot, és jó példát adgyon mindennek, el fáradhatatlan légyen ajó tselekedetekben., a hivatallya szorgalmatoságában; azon pedig oly igen kel ígyekezni hogy ake-[128b:]gyelmet viszá nyerhesse, hogy semmi emberi tekintet,³¹⁹ se semmi más egyéb meg ne gátollya igyekezetiben.

K. A kristus fel támadása után miért nem jelenék meg mindgyárt Mária magdolnának, hanem az után, minek utánna sokat kereste¹⁰ volna.?

F Azért hogy azzal inkább nevedkedgyék az ő buzgo kívánsága, és hogy az által. érdemeseb légyen bővebb kegyelmet venni, a midőn meg fogja találni, ugyan ezen okbol is láttzik némelykor, mint ha el távoznék tollünk, és tsak magunkra hagyna, azért hogy fel indította¹⁵ bennünk abuzgoságot, meg is akarja próbálni hűségünket, és szeretetünket. azért hogy sok kérésink után meg talállyuk ötet valamint Magdolna, és akor annál nagyob légyen az örömünk, mennél továb kerestük. ötet, és mennél nagyob buzgoságal.

SZENT JAKAB. APOSTOL NAPJÁN

Imádság

²⁰ Szenteld meg, és tarsd meg uram népedet, ugy hogy segítője lévén szent Jakab Apostolod, ugy viselhese magát, hogy előtted tessék. és te néked szolgálhason. tsendes elmével, kérünk tegedet ami urunk. J. k.

Epistola

szent pál. 1 Cor. 4. 9.

Mert vélem hogy az Isten minket leg utolsó Apostoloknak mutatot, ugy mint halálra valokat, mert tsudaja lettünk a világnak, és az Angyaloknak. és az embereknek, mi bolondok vagyunk akristusért, ti pedig okosok akristusban, mi erőtle-[129a:]nek, ti pedig²⁵ erősek. ti nemesek, mi pedig nemtelenek, mi ez oráig éhezünk. és

³¹⁹ tekintet, <et,>

szomjuhozunk, és meztelenek vagyunk. és artzul verettünk. és ide s'tová bujdosunk., és munkálkodunk. kezeinkel dolgozván, átkoztatunk., és áldunk, üldözést szenvedünk, és el tűrjük, káromlattatunk. és könyörgünk, mint evilágnak szemeti lettünk, mindenek mosléki
³ mind ez ideig. nem irom ezeket, hogy meg szégyenittselek titeket, hanem ugy mint szerelmes fiaimat intlek., mert ha tiz ezer tanítottok vagyon is akristusban, de nem sok Atyátok, mert akristus Jesusban, az Evangyélium³²⁰ által, én szültelek titeket.

Magyarázat.

¹⁰ K Mint kel tselekedni egy egyházi szolgának. a midön szent Jakab példájára valo nézve nyomoruságokat, és gyalázatokat szenved?

F Ámbár az emberek ellene legyenek is, de nagy hűségel kel hivattalyában el jární, nagy bátorságal, és tsendeségel, a sok gyalázatok., és szenvedések közöt is, és így lészen valamint szent Jakab tiszteletire az embereknek, az Angyalok tsudálni fogják, és az Isten tekin-
¹⁵ teni fogja.

K. Mit tésznek ezek a szok. mi bolondok vagyunk akristusért, ti pedig okosak akristusban.?

F Ezek a szók meg mutattyák mitsoda külömség vagyon az Évangyéliumi böltséég, és az emberi okosság közöt, az első abban
²⁰ áll, hogy inkáb mindent szenvedgyünk, és el veszesünk, hogy sem el mulasuk azt, a mivel Istennek tartozunk, az igazságnak, [129b:] és afelebarátunknak, ezt nevezi tehát szent pál, avilági tartás szerént a kristusért valo bolondságnak, mivel avilági emberek nem üsmérvén avalóságos jókót, bolondságnak tarttyák el hagyni a földi jokot,
²⁵ és szenvedni azért, hogy amazokot el ne veszesék.

K. Miért mondgya szent pál hogy az Apostolok el vetésben. vannak.?

F Mert meg akarja mutatni az Évangyélium szolgainak. hogy a kristus magát a féreghez hasonlitván. a kit az emberek lábokal tapodgyák, szenvedgyékök is, ha öket meg vetik, az igazságért,
³⁰ hogy ha a kristus tanitványi akarnak lenni.

K. A gyalázat, és averésen kívül. mit szenvednek vala még az Apostolok az ő szolgálattyokban.?

³²⁰ Evangyélium [a — fölött áthúzott vessző.]

F Az éhséget, szomjuságot, és amezitelenséget szenvedik vala, szent pál kezeivel dolgozván nagy fáradsággal keresi vala mind azt, ami szükséges volt az élethez, ez apélda kárhoztattya,³²¹ atunya, kevély, és pompával való élettyeket azoknak, kik avilág szerént élnek, és az olyan egyházi szolgálókat, kik a szegények jóságiból hizlallyák magokot, semmi hasznot nem tévén az Anyaszent egyháznak, mind ezek után, az Apostolokot, mind átkozák, mind üldözik vala mindenüt, ugyan ezért is kellene pirulni azoknak, kik nem Apostoli fáradsággal, és türessel élnek a szegények jóságiból, de söt még azt, a kényes életre fordittyák.

[130a:] K. Miképpen bánnak vala az Apostolokal.

F Ugy tekéntik vala őket valamint a szemetet, a melyet ki hányák az utzára, ebből azt láttyuk, hogy azok kik részesülni akarnak az Apostolok boldogságában. ugy munkálodván valamint ök, azt várhattyák, hogy vélek is ugy bánnak valamint amazokal. bántanak

K. Mitsoda elmével mondá mind ezeket szent pál. a³²² korintus béli hiveknek, ?

F A szemekre akará hánni az ő hozzaja valo kevés buzgoságokot. és szereteteket., azt fogadgya³²³ mind azon által nékik, hogy ha ugy szol is hozájok, de azt nem azért tselekeszi hogy nékik gyalázatot akarna okozni, hanem azért hogy kötelességekre inttse. valamint az atya inti a fiát szeretettel, ezen³²⁴ példával, arra tanittya apasztorokot, hogy mindenkor kegyes szeretettel. elegyittsék meg az intéseket., a mellyeket tartoznak adni azoknak, kik gondviselések alatt vannak, tudni kel meg egyeztetni akegyeséget. a keménységel.

Évangélium

szent matth 20. 20.

Akkor hozája mene a Zaebedaeus fiainak annya a fiaival. imádván és kérvén valamit tölle. ki mondá néki mit akarsz, mondá néki, mondgyad hogy ülljön az én két fiam. egyik ate jobbodra, és egyik ate ba-[130b:]lodra, ate országodban, felelvén pedig Jesus mondá, nem tudgyátok mit kértek, meg ihattyátoké apohárt, amelyet én

³²¹ kárhoztattya, <k.> atunya, kevély.

³²² a [Beszúrás.]

³²³ fo<gfe> [?]gadgya [Javitás a törlés fölött.]

³²⁴ <en> ezen példával,

meg iszom. felelék néki, meg ihattyuk. mondá nékik, az én³²⁵ poháromot meg iszátok ugyan, az én jobbomra ülni pedig. vagy balomra. nem enyim hogy néktek adgyam. hanem akinek készítetett az Atyámtól.

Magyarázat

⁹ K. Szent Jakab, és szent János mitsoda elmével kéreték az Anyóka az urtól akét első helyt. az országában?

F A nagyra vágyásnak elméje vezetí vala még őket. tsak atiszteletről, és az elő menetelről gondolkodának. olyankor is amidön nékik a keresztről, és a szenvedésről beszéle, ugy tekéntik vala még akristus uralkodását, valamint gondolkodnak vala az iránt. avilág szerető sidok, akik azt várták hogy a Messiás ugy fog a földön uralkodni valamint atöbb királyok. és hogy az ő birodalmok alá fogja vetni³²⁶ az egész nemzeteket, ilyen értelemel magyarázák vala az ígéretek, és a jövendöléseket, ebben sok számu világi keresztényeket példáztak, akik is nem gondolván azt meg hogy az ur az Évangéliumában nékünk tsak lelki jókót és örökös jutalmakat ígér, és atanitványit durva, és szenvedő életre inti, ők pedig tsak a kényes életet, az elő menetelt, és amagok hasznokot keresik.

[131a:] K. Az ur miért engedé meg az Apostoliban ezt a fogyatkozást?

F Meg engedé azért, hogy meg mutatná nékünk ő benne, hogy az ember mi légyen tsak magától., és hogy mi is el türjük a másik gyengeségit, remélvén. hogy még az, az Isten kegyelme által, üdvességekre szolgálhat.

²⁵ K. Miért engedé azt meg hogy ennek akét Apostolnak az annyok, olyan nagyra vágyó dolgot kérjen tőlle?

F Meg akará mutatni hogy ennek az Aszszonynak szándékában mitsoda ellenkező vagyon az ő Évangéliumával, az olyan Atyáknak, és anyáknak szándekjok, kik az elő menetelért, és a haszonért minden féle módon azon igyekeznek hogy agyermekeknek jóságokot, tiszttségeket. és egyházi méltóságokot szerezenek, de az ur. mind más képen itéle aző gondolattyokrol, mondván. nem tudgyátok mit kívántok.

³²⁵ az én <pobl> [1?] poháromot

³²⁶ vetni [e — fölött áthúzott vessző.]

K. Miért mondá az ur atanitványinak hogy nem tudgyák mit kívánnak.?

F Mert ők azt gondolák, hogy az ő országa földi ország volna, a jutalmat. még az érdem előtt akarák meg nyerni, a győzedelmet aviaskodás³²⁷ előtt, azért is kérdé töllök hameg ihattyáké apohárt, amelyet 5
ő meg fogja inya, akeresztben valo halála által, aszenvedesre inté őket, meg akarván azal mutatni. hogy az ő országa. nem olyan féle ország volna. amint ők gondollyák. és hogy tsak anyiban részesülnek az ő országában, amenyiben. részt vesznek szenvedésiben, az 10
után mon-[131b:]dá nékik, hogy amely helyeket kérnek. tsak azoké, akiknek az ő Attya fogja adni.

K Mitsoda indulatból, kezdének boszonkodni az Apostolok ezen két atyafi ellen?

F A nagyra vagyás. és az irigység vivé őket arra, nehezen ésvén 15
nékik a más kettőnek kérések, ezért is vetekedének gyakorta egy más között, az elsőségen., tanullyuk meg ebből apéldából, hogy vigyazunk szívünk indulattyára, és ne tsak amagunk elő menetelét keressük. hanem még amások előmeneteleket se gátollyuk meg. és ne irigyellyük ha másokat előnkben tesznek.

20 K. Miképen feddé meg az ur az ő nagyra vágyásokat?

F Arra oktatót őket, hogy az ő országában; tsak az alázatosággal lehet bé menni, és hogy a mely hatalmat ád nekik. a lelkek igazgatására., nem arra tzéloz, hogy azokon uralkodgyanak., se hogy azokon hatalmaskodgyanak, valamint a földi királyok. a népeken, hanem hogy 25
hasznokra legyenek az alattok valojoknak, és hogy azoknak. üdvességeket keressék. minden tehetségekel. az után ezel fejezé bé, hogy aki első, és nagyob akar lenni az ő országában, a mely az Anyaszent egyház, leg aláb valo, és szolgája légyen atöbbinek, mind ezekből ki tettzik. hogy nem az első helyt kel keresni, hanem az utolsora kel 30
vágyni.

[132a:] UR SZINE VÁLTOZÁSA NAPJÁN

Imádság

oh Istenünk aki egyetlen egy fiadnak ditsőségesen valo szine változásakor, meg bizonyítottad ahitnek titkait, az ő törvény béli szenteknek bizonyági által, és aki meg mutattad oly tsudálatosan a fiak-

³²⁷ aviaskodás [*s* — betűt (hosszú *j*) utólag szúrta be: *a* és *k* közé.]

nak fogadot fiaságít. a fényes felhőkből való szózat által. enged meg nekünk jó voltodból. hogy örökös társai lehesünk annak. az örökös ditsőség királyának, és hogy részesülhesünk azon ditsőségben. ami urunk.³²⁸ J. k.

Epistola.

Szent Peter. 2 lev 1. 16

- ⁵ Mert nem mesterséges meséket követvén. adtuk nektek tudtokra. ami urunk Jesus kristusnak erejét. és jelen létét, hanem látoi lévén az ő Felséges voltának., mert az Atya Istentől tiszteletet vett. és ditsőséget. ilyen szózat jövéen alá hozzája. anagyságos ditsőségtől. Ez az én szerelmes Fiam kiben nékem kedvem tölt, ötet halgassátok,
¹⁰ és ezt az égből adatot szózatot, mi hallottuk, mikor ő véle volnánk aszent hegyen, és aprofétáknak erősb beszéde vagyon nálunk, melyre figyelmeztvén. jól tselekesztek, mint ahomályos helyen világoskodo szövétnekre, míg a nap meg világosodgyék. és ahajnal tsilag. fel támadgyon sziveitekben.

[132b:] Magyarázat

- ¹⁵ K. Mikeppen kel tekéntenünk akristus szine³²⁹ változását.?
F Mint az ő hatalmának ditsőséges erejét., és ugy mint formáját. az ő fel támadása után valo létének, ezért is akará, hogy ezen titkon három bizonyság lenne jelen; hogy arrol bizonyságot tennének az egész világon, azok pedig valának, Péter, Jakab, és János. hogy ezek
²⁰ inkább az elméjekre adhassák az után az embereknek azt a boldogságot, amely ígéletben vagyon azoknak, kik fel támadnak akristusál., minek utánna szenvedtenek volna ő véle.
K. Miért akará hogy gyaláztatásának és halálának anyi bizonyági lennének,³³⁰ ditsőségének pedig tsak hármat akara hogy legyenek.?
²⁵ F Meg akará nekünk mutatni, hogy az ő gyaláztatásának, és szenvedésének példája. nekünk sokal hasznosab, és szükségeseb ez életben. mint sem az ő ditsőséges voltának látása. mert mi még természet szerént is szeretnők ötet ditsőségében kísérni. és örömet el monda-

³²⁸ urk.

³²⁹ szine <vi> változását.?

³³⁰ lennének, [szóvégi n — k-ból javítva.]

nok szent péterel; *jó itt lennünk* de ellenben, minden indulatunk, és hajlandóságunk, irtozik a szenvedéstől, ugyan ezen okból. többet harmintz esztendőnél. az alatson rendben töltvén, aditsóságban pedig tsak egy néhány szem pillantásig mutatá magát., ami szenvedésünk. tsak ez életben³³¹ valo ideig tart, a mely rövid, de [133a:] az örökké valo ditsőséget örökösön fogjuk birni, itt kel tehát azt meg érdemelni, akereszt, és a szenvedés által, és várunk a jutalmat. szükséges vala azért hogy nekünk arra példát mutasson a maga személyében. és kegyelmet nyerjen halando életében.

10 K. Mit foglal magában abizonyság tétel, amelyet tett felölle az Attya, szine változásakor?

F A vallásnak három fő nagy igazságit foglallya magában. az első a, hogy ő az Istennek Fia, a második. hogy az Attya. egyedül ötet szereti. és mindent tsak ő benne, és ő általa szeret. aharmadika. hogy 15 ő, az az. egyedül valo mester. akit halgatnunk kel, és hogy az Attya. azért küldötte el hogy minket oktasson., és az üdveségre tanitson, mint hogy ő az Istennek Fia, tartozunk ötet imádni, és néki szentelni szívünknek minden indulatit, és minden tselekedetit, mivel az Attya tsak ötet szereti, tartozunk mi is tsak ötet szeretni, és az Istent, 20 imádni szeretni ő benne, és ő általa. mivel hogy ő, az az egyedül valo mester. akit halgatnunk kel. nem kel tehát többé halgatnunk se a testet, se avért, se a világot. se az olyan embereket, a kik új dolgokat tanitanak, nem lehet azért mentéségek azoknak, kik az olyan hamis doktorokat³³² halgattyák., kik emberi tudományt és a 25 magok, találásit tanittyák és azokat ugy tanittyák, mint ha az Anyaszent egyház tanítása volna, aki mást nem tanyit, hanem amit vett az ő örökös mesterétől, hogy tanitssa, ugyan [133b:] tsak egyedül. az ő tanitását is kel halgatni, mivel maga mondgya akristus. hogy aki az Anyaszent egyházat halgattya, ötet magát halgattya,

30 K. Mit tanulhatunk még a mái letzkének utolsó szavaiból, ?

F Azt tanulhattyuk. hogy életünknek. és hitünknek valóságos szabot rende nem más. hanem az Isten igeje, melyet az Anyaszent egyház ad előnkben, aki is annak magyarázoja, és aki szent Péter szerént olyan lámpás, mely a setétségben világosit. mivel ez életben 35 ugy járunk mint a setétségben, és szükségünk vagyon olyan valóságos világoságra, mely minket meg világositson, más világoság

³³¹ életben [t — g-ből javítva.]

³³² doktorokat [d — k-ből javítva.]

pedig nintsen. hanem azok az Isteni igék, mellyek a profétiákban, az Évangéliumban, és az Apostolok irásiban vannak, járjunk tehát ennek alámpásnak világánál. mind addig valamég anap nem világosit. és a reggeli tsilag fel nem kél szívünkben, tudni illik, valamég akristus meg nem jelenik fényességében, és ditsőségében. és bé nem tölti sziveinket világosságával., mivel akoron nem léssen már többé se árnyék. se setéttség, se irás, se hit, hanem ötet egészen meg fogjuk látni.

[134a:] Évangélium.

szent Matth. 17. 1.

Es hat nap után melléje vévé Jesus pétert, jakabot, és Jánost, 15 annak öttsét, és vivé őket egy magos hegyre külön, és színében el változek előttök és fénylék az ortzája mint anap. aruhái pedig fejérel lönek mint ahó, és imé meg jelenének nékik mojses és Illyés szolván véle,³³³ felelvén pedig péter mondá Jésusnak, uram jó nékünk it lennünk ha akarod tsinállyunk itt három hajlékot, néked egyet, 15 Mojsesnek egyet. Illyésnek egyet, meg ő szolván. imé fényes köd árnyékozá meg őket, és imé szozat aködből. mondván, Ez az én szerelmes Fiam, kiben nékem jól kedvem tölt, ötet halgassátok, és halván atanitványok. ortzájokra borulának. és meg félemlének. és hozzájok mene Jesus. és illeté őket, és mondá nékik. kellyetek fel. 20 és ne féllyetek, fel emelvén pedig az ő szemeket. senkit nem látának, hanem tsak egyedül Jesust, és alá jövéen azok ahegyről, parantsolá nékik Jésum, mondván. senkinek ne mondgyátok alátást, mig az Ember Fia halottaiból fel nem támad.

[134b:] Magyarázat

K. Miképpen lett meg akristus szine változása ?

25 F Az Imádsága közben. anapnál fényesebbé lett az ő ortzája, ahonál fejérebbe az ő köntöse. az ő Isteni ditsősége meg hatván testét, és ruháját, külső képen is ki mutatta magát, ezt a ditsőséget, és fényeséget. tsak kevés ideig mutatá ki, az ő halando életében, sőt még fel támadása után is, még eföldön marada, el fedezé minden-

³³³ véle, <k,>

kor az ő emberséginek fedelével, mert ahalando, és vétkes emberek méltatlanok valának arra, hogy őket lássák, az ő ditsőséges állapottyában, azt is meg akará nékünk mutatni, hogy tsak az alaton, és az alázatos állapotot kel keresnünk, ez életben; és elkel kerulnünk⁵ mind azt, valami mások előtt, fel magasztalhatná, és nevelhetné kevélységünket, és nagyra vágyásunkot.

K Miért akará az ur meg mutatni abban afényességben magát, ?

F I Hogy meg mutassa nékünk még előre aditsőséges testeknek fényességit, valamint meg mutatta azok könnyűségit, amidön avizen¹⁰ jára, és valamint meg mutatá azoknak hathatosagit, amidön akoporsobol ki mene, noha a kö rajta vala, és amidön az Apostoloknak meg jelenék aházban, noha bé zárva vala, 2 azért, hogy [135a:] arról aditsőséges állapotrol valo gondolat, areménség, a melyre hivatattunk, amás életben, meg enyhittse eföldön valo szenvedésinket, és nyomoruságinkot.¹⁵

K. Miért hogy Mojses és Illyés jelenének meg ahegyen akristusal, és nem mások az igazak közül?

F Meg akará az ur mutatni nékünk, hogy a törvény melyet Mojses adot ki, és a proféták, akiket jelentette Illyés, tsak akristust³³⁴ tekintették, és ő rolla tettek bizonyoságot, és tsak ötet is kel halgatni, atörvény, és ajövendőlesek, tsak arra valok valának, hogy ő rolla bizonyoságot tegyenek, és ötet meg ígérjék, a figuraknak, homályosági alat, de a kristus el jövén maga hogy azokat bé tölttse, azoknak el kellették mulni, és tűnni, valamint hogy Mojses, és Illyes, meg²⁵ jelenvén, és beszélgetvén véle, haláláról, tsak hamar el tűnének, és egyedül hagyák a kristust, az Apostolival, akik ennek adolognak bizonyosági lévén, ki nyilatkoztaták az egész világon, az uj törvénynek predikálásával.

K. Miért kíványa vala szent péter ahegyen maradni akristusal.

F Nem tudta mit kívánt, mondgya az irás, ahartz előtt kíváná el venni akoronát, és a munka előtt, ajutalmat, eb-[135b:]ben ő sok számu keresztyéneket példázot, akik is szeretvén az életet, és annak kedveségit., mindenkor az életben akarnának maradni ha lehetne, akik tsak azon igyekeznek, hogy it lehesenek boldogságban.,³⁵ és akik a szam ki vetésnek helyét hazájoká akarnák tenni, ezért is rekesztetnek ki a valóságos Mennyei hazából; sok keresztyének akarnák követni a kristust a Thábor hegyére, de igen kevesen vannak

³³⁴ akristust <tekent> tekintették, [<tekent>: <jelen>-ből javítva.]

olyanok, kik a kálvaria hegyére kövesék, igen kívánnák a ditsőséges kristusnak tanítványi lenni, de nem akarnak tanítványi lenni ugyan azon kristusnak ki szenvedet a kereszt fán, és meg holt. a Menyei ditsőséget kívánnák, tsak a ne telnék valamely szenvedésben.

SZENT LÖRINTZ. MARTYR NAPJÁN

Imádság.

⁵ Oh' Minden ható Istenünk kérünk tégedet, adgyad azt az erőt nékünk, hogy rosz kívánsaginknak tűzét el olthassuk, mivel aboldog lörintznek testi kinyaiban, azt a kegyelmedet adtad, hogy azokat meg győzhesse, ami urunk J. k

Epistola.

szent pál 2 Cor. 9. 6.

Azt mondom pedig, aki szűken vett, szűken is arat, és aki áldásokal vet, áldásokal is arat. ki ki mind amint el tekéltette szívében, nem szomoruságból, vagy kételenségből, mert jó kedvű adakozot szeret az Isten, hatalmas [136a:] pedig az Isten minden malasztot meg bőviteni ti bennetek, hogy mindenekben mindenkor minden elégségtek. legyen, bővolkodgyetek minden jó tétemenyre, amint ¹⁵ irva vagyon, osztogatot, a szegényeknek adot, az ő igazsága meg marad örökkön örökké, aki pedig magot ád avetőknek., kenyeret is ád az eledelre, és meg sokasította ati magotokat. és meg öregbített ati igazságtok veteményinek³³⁵ nevekedit..

Magyarázat

K. Mit ért szent pál ezeken a szokon, vetni, és aratni. ?

²⁰ F A vetésen érti az alamisnalkodást., és az aratáson. a jutalmat,³³⁶ aki vet. ugy tettzik mint ha el vesztené abuzáját, de az aratásnak idejében, harmintzat, hatvant. száz magot veszen egyért, az Évan-

³³⁵ veteményinek [v — n-ből javítva.]

³³⁶ [Elírás; sorvégen:] a [új sor elején:] talmat.

gyélium mondása szerint, hasonló képen aki alamisnát ád, atesti szemnek úgy láttzik mint ha el vesztené jóságát. mivel olyanoknak adgya, akik viszá nem adhatták. de amit a szegényeknek ád, akristusnak adgya, aki meg ígerte. hogy ahelyet száz anyit ád viszá
5 még evilágon. a másikán pedig. még sokal többet, ebben az életben. akegyelemnek jövait adgya. a melyek szászorta drágábbak a világi jóknál, a melyeket el veszttyük egy szem-[136b:]pillantás alatt, és a más életben, az Isten magát adgya nékünk hogy birjuk. és olyan boldog örök életet. a mely drágáb az egész világnál. aki nem vet. nem arat.
10 és aki alamisnát nem ád. noha adhatna, az ollyannak nem lészen része a fellyeb meg mondot jokban; az Anyaszent egyház azért olvastattya a mai Innepen ezt a letzkét. a melyben láttyuk, hogy tartozunk meg segiteni a szegényeket, mert ennek a nagy Martyrnak kezében lévén ahivek alamisnái, és az Anyaszent egyház kintse,
15 melyek a szegények örökségi, ő azokat nagy bőséggel osztogattya vala nékik.

K. Hány féle lehet az alamisnálkodás?

F Lehet három féle, akét szintieké. a fel keresztyéneké. és a valóságos keresztyéneké, az elsők adnak ugyan., de mint egy kételen.
20 és erőszakal., azt akarják, hogy adakozoknak tartassanak, a második renden valok, adnak de keveset, és nehezen, és tsak emberi tekintetért, aharmadik renden lévök valamint vala a mái szent Diaconus, örömel. és bőséggel hintik jóvokat a szegényekre, el hitetvén magokal, hogy a kristusnak adgyák, alamisnájokot, az elsőket az Isten el
25 szenvedí és gyűlölséggel tekénti, a második renden lévöket, kegyeséggel tekénti, anyiban hogy jót tselekesznek, tsak azon ügyekezének, hogy tekéltesebbek legyenek, aharmadik³³⁷ ren-[137a:]den lévöket szeretettel tekénti, és reájok hinti, kegyelmének és ditsőségének gazdagságát.

30 K. Mit kel tselekedni. egy pásztornak szent lörintz példájára, a midön sok szegényeket kel segiteni.?

F Tellyes szeretettel kel azokat segiteni. az egyházi jószágokból., melyek keze³³⁸ között vannak, tsak épen anyit tartván meg magának azokból., a mi szükséges a szent Atyák tanítási szerint. hogy ha
35 pedig akeze között valo jószág nem volna elegendő, folyamodgyék a szegények Attyához., és imádkozék érettek. hogy minden napi kenyé-

³³⁷ aharmadik <le> renden lévöket

³³⁸ keze<k> között

ret nyerhesen nekik, azonban intse a gazdagokat. arra, hogy a szegényeket segítsék meg annak nevében, a kinek tagjai a szegények, hogy ha³³⁹ pedig az olyanok ötét nem halgatták, azon meg ne ítőközék, ha nem tsendeségel hagyja a mindenható Isten rendelésire. a kinek könnyü leszen, a midön ő akarja, adakozo szivet³⁴⁰ adni azokban. kiknek jószágok lévén. a szegényeket meg segítsék. legyünk pedig bizonyosok abban, hogy tsak azok vannak fogyatkozásban ez életben., akiknek anyi hitek nintsen, hogy magokat a földi jóktól el vonnyák, se bizodalmok, a szükségek iránt valo tápláltatásra. se felebaráti szeretetek., hogy a kevésből is részesítsék a szegényeket, se reménségek az örökös jóknak ígéreti iránt.

[137b:] K. Mit tanulhatunk amái letzkének az utolso szavaiból.?

F Azt tanulhattuk, hogy azok. akik aszegényeket szeretik, négy féle alamisnát vesznek Istentől, minden nap. eledelt, annak idejében minden féle magot, minden esztendőben bőségel valo bé³⁴¹ takarítását, minden féle földi gyümöltnek, minden időben, és minden orában, az igazságnak, és ajó erköltnek. gyümöltseit. meg kel tehát azt tekénteniek, hogy tsak azt adgyák a szegényeknek, amit az Istentől vettek, és attól nem tarthatnak. hogy szükségben, esse³⁴² nek, mivel rend szerént sokal többet vesznek, mint adnak, de ami³⁴² leg drágáb, ahogy, bőségel valo kegyelmét veszik evilágon. és amásikában, az örökös ditsőséget.

Évangélium

szent jan. 12. 24.

Bizony bizony mondom néktek, ha a buza mag a földben esvén meg nem hal, tsak maga marad, ha pedig meg hal, sok gyümölt³⁴² söt hoz, aki alelkét szereti, el veszi azt, és aki alelkét gyüli, evilágon, az örök életre, meg örzi azt, ha ki nékem szolgál, engem kövesen., és ahol én vagyok. őt léssen az én szolgám is, ha ki nékem szolgál, meg tiszteli azt. az én³⁴³ Atyám, most az én lelkem meg háborodot. és mit mondgyak. Atyám szabadíts meg engem ez orától fogva.

³³⁹ ha [Beszúrás.]

³⁴⁰ szivet [s javítva t-ből.]

³⁴¹ bé [Beszúrás.]

³⁴² mag [a—e-ből javítva.]

³⁴³ az én <szolgám.> Atyám,

de azért jöttem ez [138a:] orára. Atyám Ditsöisd meg ate nevedet. szozat jöve azért az égből Meg is ditsoitettem. és ismég meg ditsöitem. a sereg azért mely ót áll vala. és hallotta vala, azt mondgya vala. hogy meny dörgés lett volna, egyebek mondgyák vala. Angyal szollot néki, felele Jésum és mondá, nem érettem jött eszozat., hanem ti érettetek. most vagyon evilág itéleti. most evilág fejedelme ki vettek, és én ha fel magasztaltatom, a földtől, mindeneket magamhoz vonszok, ezt pedig mondgya vala, jelentvén mi némü halálal halna meg, felelé néki a sereg, mi azt hallottuk a törvényből, hogy a kristus meg marad mind örökké, és mint mondod te, szükség fel magasztaltatni az emberfiának, kitsoda ez az Embernek Fia, mondá azért nékik Jésum, még egy kevesé avilágosság ti veletek vagyon. járjatok mig világoságtok vagyon. hogy a setéttség titeket elne lepjen. és aki a setettségben jár, nem tudgya hová mégyen. amig világoságtok vagyon, hídgyetek avilágosságban. hogy a világosság fiai legyetek., ezeket szollá Jésum. és el mene, és el rejté magát előttök.

[138b:] Magyarázat

K. Mit kel érteni abuzá magon, amely gyümölsöt nem terem ha meg nem hal, de amely sokat teremt, ha meg holt.

F A kristus maga magát hasonlittya abuzá maghoz. valamint hogy szükséges abuzá magot el vetni, és a földben el takarni, hogy ót meg halyon, meg fogonnyék, és gyümölsöt hozon., ugy a kristus is a világ meg térése által valo gyümölsöt azután hozta, minek utánna meg holt, és el temettetet volna. ugyan akor is láttjuk abuzá magnak véghetetlen el szaporodását, az egész világra minden népekre, és számlálhatatlan meg téréseket munkálodni, akristus azt is akarja nékünk meg mutatni ezen hasonlítás által, hogy az egyházi szolgálai, akik ötet nagyobb tekéltéséggel tartoznak követni, semmi állandó gyümölsöt nem hozhatnak szolgálattában hogy ha tsak meg nem halnak a véteknak, avilágnak, és magoknak, és hogy ha tsak a szent léleknek segítségivel meg nem fojtták magokban az ó embernek rossz kívánságait, és hajlandóságait, híveknek is kel ezen igyekezni. mivel aki azt akarja hogy bőséges aratása lehesen az örökké valóságban, azon kel lenni, hogy magában meg fojttsa a magához valo szeretetet, akevélységet, nagyra vágyást, ahivalkodást. fősvénység, és atöbb rossz kívánságokat, és a szent Lélek [139a:] szerint éllyen, amag tsak magában marad, és gyümölsöt nem hoz, hogy ha

tsak elsöben meg nem rothad, és hogy ha a magon lévő hartyátska, le nem esik, hogy ki tzirázhassék, így hasonló képen., egy, egyházi szolga. egy keresztyén, hasznára nem lehet se magának, se másoknak, se gyümölsöt nem hozhat. az üdveségre, hogy ha a szivet, ki nem vetkezteti vétkes szokásiból, és rosz kívánságiból. úgy hogy az örök életnek tzirája, aki is a szent Lélek, abban az után, jó tselekedeteket mivelhesen.

K. Magyarázd meg nekünk ezeket a szókót. aki az életét szereti. el veszi azt?

¹⁰ F Ezek azt tészik, hogy az olyan. aki atestét, amaga alkalmazoságit, kedve bétöltésit, tsendeségit, szereti, aki el kerüli mind azt. valami ellenkezik rosz kívánságival, aki semmit nem akar szenvedni. se magán valami eröt venni, az olyan örökösön el veszi magát, és boldogtalanná lészen, ellenben pedig. aki magát meg gyözi. mind ezeknek ¹⁵ ellene mond, akeresztet szereti. magát meg aláza, az Istenért, az igazságért, és az üdveségiért, az ilyen nem hogy valamit el vesztené. ha az életét el vesztené, de magának örök életet szerez, valamit az Istenért el veszünk, annak száz annyi jutalma evilágon és a másikában. az örök ditsőség.

²⁰ [139b:] K. A kristus lelke miért háborodék meg. az ő halálának közelgetésire való nézve.

F A nem tsak azért volt hogy nekünk meg mutassa, hogy a mi ditsőségünkért meg kellették magát alázni. gyengességünket fel venni, félelemben. és háborodásban lenni, hanem, hogy még meg vigasztallya azokat, félelemben, és háborodásban esnek, valamely vcszedelmes betegségkor, vagy nagy inségben eséskor. példát akara adni. hogy azokat az indulatokat meg gyözüik, vagy leg aláb azokat békeséggel szenvedgyék. értésünkre adván, hogy az olyan félelmek nem vétkesek. hogy ha magunkot el nem hadgyuk, és ha az Isten rendelése alá ajánlyuk, és ha ő reája való nézve, miis az Isten akarattyára hadgyuk magunkot,³⁴⁴ bizodalomal. fel vévén magára az emberi gyengeségeket, meg akará egyszers mind bizonyítani. az Anyaszent egyházának, avalóságos meg testesülését, és Emberségét, és hogy meg gyöze az olyan eretnekeket. kik azt tanították, hogy tsak külső ³⁵ képen, való, és nem valóságos emberi teste volt.

³⁴⁴ magunkot, (és ha ő reája) bizodalomal.

Imádság.

Kérünk uram tégedet. botsásd meg szolgálidnak vétkeket, mert nem tétzhetvén néked tselekedetinknek érdemiért. ate Fiad a mi urunknak Anyja esedezvéen érettünk, nyerje meg üdvességünket, kérünk tégedet ami urunk. J. k.

[140a:] Epistola.

Eccli. 24. 14.

- ⁵ Kezdetől fogva. és az idők előtt teremtettem, és mind ajövendő világig meg nem szünöm. és a szent lako helyben. előtte szolgáltam. és így sionban meg erősítettem, és a meg szentelt városban hasonló képen meg nyugodtam. és Jérusálemben az én hatalmom. és meg gyökereztem a betsülletes nép közöt, és az én Istenem részében az
- ¹⁰ ő öröksége, és a szenteknek tellyes voltában az én lakásom. mind a tzedrus, alibanuson fel magasztaltattam. és mint a Cyprus a Sion hegyén. mint a pálma fel magasztaltattam kadesben. és mint a rosa plántálása jerikoban. mint a szép olaj fa. a mezőkön, és mint a plátanus fa fel magasztaltattam a víz mellet az uttzákon. mint a fa héj,
- ¹⁵ s'a szépen illatozo balsamum. illatoztam, mint avalogatot myrha. adtam a jó illatnak gyönyörüségét.

Magyarázat

K. Mitsoda az a nyugodalomnak helye, a melyet mindenüt kereste aböltseség, és az urnak az az öröksége ahol fog maradni?

- F A nyugodalomnak helye. nem más, hanem a szentek chorusa,
- ²⁰ és az örökség, melyben a böltseség fog maradni, az Istennek országa., melyet kezdetől fogva készítet el: aválasz-[140b:]tattaknak, el mondhatni még, hogy a hely ahol nyugszik, és az örökség a hol lakik. az Anyaszent egyház, valójában, az a nyugodalomnak helye, és az örökség, melyet az Istennek Fia, a meg testesült böltseség nyerte
- ²⁵ meg magának. vére árrával. a melyben is fog maradni világ végiig, eföldön, és örökösön a menyekben. holot aböltseség tsak ugy mara-

dot a sidok synagógájokban., valamint egy sátor alatt. és csak egy ideig.

K. Az Isten Fia, hasonló lévén az Attyához, mitsoda értelemel mondgya tehát az irás, hogy a mindeneknek teremtője parantsolatot adott néki?

F Mert itt akristus. ameg testesült böltsesség. az embersége szerént szol, akiben parantsolattyát vette az Attyának, és minden beszédiben, tselekedetiben., és szenvedésiben; az ő akarattyát, és parantsolattyát követte.

10 K. Mit tesznek ezek a szok. a ki engemet teremtett, az én hajlékomban nyugodot.

F Azt teszik. hogy az Isteni Ige, az Istennek Fia. ugy nyugodot az ő emberségében, és testében, valamint egy hajlékban. és templomban. meg testesülese által.

15 K Magyarázd meg akövetkezendő szokot is Jákóbban lakjál?

F Az öröktől fogva Atya evilágra küldvén Fiát, eleiben adgya akarattyát, hogy Jákóbban lakjék, azaz. a sidok között, a test szerént valo attya fiai között, és azt igéri, hogy örökségül adgya néki Izraelt, de mint hogy ez a régi nép, az Isten-[141a:]nek valóságos népit peldázta, kik a valóságos keresztyének, azt kel mindenkor eszünkben tartani, hogy avalóságos Jákób, a kristus Anyaszent egyháza. ez is az az örökség a melyet az Attya adta néki, halálának jutalmáért, és a melyet szent pál nevezi az Isten Izraelének, ugyan abban is álitotta fel örökös meg maradását.

25 K. Mit téznek ezek szok. kezdettől fogva, és az idők előtt teremtetem, és mind a jövendő világig meg nem szünöm.

F Ezt aböltseségről magáról kel érteni, nem kezdődöt a világal. mivel minden idők elöt volt, öröktől fogva valo, mivel kezdete nem lévén. véginek sem kellett lenni, azt mondgya maga felől hogy teremtett, de csak azért éll ezel a szóval., hogy jóbban ki mondhassa az Attya kebelében valo örökös és Isteni születésit. ezen aszón teremtett, nem kel érteni azt a tselekedetet a melyel lételt ád annak a mi az elötte nem volt, hanem csak azt a tselekedetet, a melyel ki ád, vagy ki nyilatkoztat valamit. akár mi formában légyen az a ki adás. vagy ki nyilatkoztatás,

35 K. Miért mondgya aböltsesség hogy az Isten elötte a szent helyben szolgált?

F Mert ugyan ő rendelte el az ó törvény béli papoknak, és lévitáknak, szolgálattyokat, el is mondhatni, hogy ő maga vitte végben

a szolgálatot. mivel minden az ő értelme [141b:] és rendelése szerént volt, de azon értelem szerént amelyre leg inkább vigyázot a szent Lélek, a kristust kel érteni, aki mint ha maga mondaná ezeket a szokot, mivel ő követte papságának szolgálattját, életében, és halálakor., fel áldozván magát Attyának, az egész emberi nemzet büneinek botsánattyáért ugyan ő is rendelt a szent helyben, mely az Anyaszent egyház, uj renden lévő papokat, és lévitákat. kik az ur előtt szolgállyanak, az ő³⁴⁵ rendelése, és lelke szerént, és azt el mondhatni, hogy ezekben ő maga viszi végben a szolgálatot.

10 K. Magyarázd meg ezeket a szokot, és így sionban meg erősítettem, és a szent városban meg nyugodtam.?

F Ezek a szok azt teszik hogy a bölttség el hagyván ahajlék alatt valo szolgálattját, a mely egy sátor vala, és a mely gyakorta változtatta ahelyét, magának állandó, és maradando helyet választot sionban., és Jérusálemben meg nyugodot. ahol Salamon maradando templomot építete. és azt Sionnak nevezék, a hegyről, melyen volt építve, és szent városnak azért. mert őt szolgálták az Istent, az ő rendelése szerént. de leg inkább ezt mind az Anyaszent egyházra kel magyarázni, a melyet az írás sionnak, és szent városnak nevezi. 20 ahol az Istent imádgják. valóságai. lélekben és igazságban. és a melynek Jérusálem. és a sion hegye. tsak példái valának. ugyan abban is választot maradando helyt magának, a meg testesült bölt-[142a:]-ttség, és abban fog nyugodni mind világ végüig. lehet még itt érteni, mélyeb értelemel. a menyei Anyaszent egyházat. a hol akristus választatival lakik, mint nyugodalmának helyében, és ahol fog lakni örökösön szenttyeiben.

K. Miért mondgya aböltis hogy Jérusálemben helyhezette hatalmát?

F Mert abban avárosban alította fel a sidok királyinak székit, 30 és onnet igazgatta az Isten népit, vagy akirályok által, vagy a nagy tanáts által, ezt még felyeb valo értelemel lehet az Anyaszent egyházra magyarázni. a melyben vagyon helyhezette. a királyok királyának szeke, ahol a Dávid székiiben ül a kristus. és ahol uralkodik örökösön a valóságos házán Jákobnak.

35 K. Miért mondgya azt, hogy meg gyükeredzet abetsületes nép közöt.

³⁴⁵ az ő <n> rendelése,

F Meg gyükeredzet, mert állandó maradását atiszteletben fel emeltet nép közöt választotta, ugy mint a sidó nép közöt, a melyet az Isten magának választotta volt, hogy szolgálattára szenteltye., és a mely népet ditsőségesé tette volt, a sok jelek által., melyeket tett⁵ érette, hogy arabságból ki szabadittsa. és ameg igert földre helyheztesse, ez a nép, mind ezel³⁴⁶ anagy ditsőségével. tsak példája vala más egy olyan népnek, akinek,³⁴⁷ ditsősége sokal felyeb [142b:] haladgya a sidó nép ditsőségít, és aki közöt álitotta fel a böltteség lako helyét, és meg gyükeredzet, hogy ót maradjon örökösön.

¹⁰ K. Mitsoda nevet ad aböltteség a sido népnek, tekintvén ugy ezt a népet, mint példáját az Isten valóságos népének.

F Az Isten részének, és örökségének nevezi, és a szentek gyülekezetének, mert annak az Isten volt az ura, ő ót uralkodot, ót tiszteltetett. és az a nép szent lévén, az urnak volt szenteltette, de mind¹⁵ ezek valójában tsak akeresztyéneket illetik, akiket jelentették a sidok., akik is igazán, az a rész, és örökség, a melyet az Isten adot akristusnak, a ki is azt vérével nyerte meg, ez olyan nép aki nagy szenttségek által szenttetet az ő szolgálattára, amelyek valóságos igazaká tészik, annak az igazságnak, az Isteni szeretet a kezdete.

²⁰ K Mit tésznek mind azok afák, amelyekhez hasonlittya magát a böltteség?

F A libanuson valo Cedrusok, és a sion hegyén valo Cyprusok, jelentik az ő meg halhatatlan voltát, tisztaságát, nagyságát, és fel emeltetésit anépe közöt, ajerikoi rosa, az olaj fa, jelentik az ő szépségít, erejít, böségít, és a bünösökhöz valo irgalmaságát, a fa héj, balsamum, [143a:] a myrha, a kristus jesus illattyát jelentik, és azt is meg mutattyák nekünk, hogy nintsen semmi kedveseb aböltteségnél, az elöt, kik azt szeretik.

K. Mit kel mind azokbol tanulunk. amiket mondottál nekünk?

³⁰ F Az Isten meg tisztitván minket, hogy belölünk különös népet tsinállyon. ki az ő szolgálattára légyen szentelve, és bővölködyék ajó tselekedetekben., azért el mondhattuk hogy bennünk kel lakozni aböltteségnek, bennünk kel el hinteni jó illattyát, és hogy bennünk kel munkáladni, végben vitetvén mind azt, valamire az ő kegyelme³⁵ tanit minket.

³⁴⁶ ezel [l — n-ből javítva.]

³⁴⁷ akinek, a kinek [Fölösleges ismétlés.]

K. Miért olvastattya az Anyaszent egyház amái napon. ezt a letzkét?

F Mert a Boldogságos szüzben testesült meg örökké való böltség. és benne is lakozot, és ugyan ő általa is ment a sido néptől, az Anyaszent egyházban, hogy abban válaszon, magának, új, és örökös lako helyet.

Évangélium

szent luk. 10. 38.

Lön pedig midön mennének., öis bé mene egy kastélyba, és egy mártanevü Aszszony állat bé fogadá³⁴⁸ ötet az ő házaba, és ennek egy Mária nevü öttse vala, ki az Urnak lábainál ülven, halgattya vala az ő igéjét. Márta pedig szorgalmatoskodik vala agyakor³⁴⁹ szolgálattya-
[143b:] ban, ki meg álla. és mondá, Uram nem gondolszé véle, hogy az ötsém egyedül hagyot engemet³⁵⁰ szolgálni, mondgyad azért néki. hogy segítssen engem., és felevén mondá néki az ur, Márta. Márta. szorgalmatos vagy, és sokakban törödöl, de egy a szükséges, Mária
15 leg jobb részt választot, mely el nem vétetik tőle.

Magyarázat

K. Az Anyaszent egyház miért olvastattya ezt az Évangéliumot a mai innepén a Boldogságos szüznek?

F Mert végben vitte egyszers mind, mind a Martha, mind a Maria hivatallyát. mivel az ő leg nagyob, és szüntelen való foglalatosága avolt. hogy halgassa, és elmélkedgyék az Isten Igéjéről, a mely tselekedetet, oly igen ditséri a kristus ebben az Évangéliumban, az ő házi gondgya, és tselédiről való foglalatosági, a melyeket nyughatatlanság nélkül viszi vala véghez, az elmélkedésről el nem fordították. mert az Isteni szeretet, a melyel tellyes volt, az ő szíve, meg nem engedte hogy a földi dolgokra fordítsa. elméjit, ezért is mondgya
25 az irás felölle, hogy halgatta az ő szenttséges szent Fiától, az Isten igéjit, és a szívében tartotta mind azokot a miket hallot felölle, és

³⁴⁸ bé fogadá [Javitás: *bé fodagá*-ból.]

³⁴⁹ [Értsd: a gyakor, gyakori]

³⁵⁰ engemet

amiket látot benne. [144a:] tanuljuk meg ebből a példából, hogy meg kel szentelnünk valamint a szent szüz, a leg közönségeseb foglalatoságinkot is. az Évangyéliumi igazságokhoz valo nagy szeretettel, munkálodgyunk ugy mint az Isten szemei előtt, és valamint tseleszünk. hittel. és szeretettel. tselekedgyük, ilyen formában., aleg közönségeseb tselekedetinket is, meg szentellyük, és az Isten előtt kedves, és üdveségünkre valo dolgokat tseleszünk,

K. Mit tanulhatunk a Martha., és a Maria példájokból, kik hazokhoz fogadgyák³⁵¹ akristust, ?

¹⁰ F Azt tanulhattjuk, hogy nagy tiszteletnek. tarttsuk a szegényeket bé fogadni, és nekik szállást adni, és ugy banni vélek, valamint banni akarnánk a kristusal, mivel maga mondgya, hogy aki a szegényeket bé fogadgya, ötet magát fogadgya bé.

K A Szent Atyák szerint mit jelent Martha, és Mária ?

¹⁵ F Martha jelenti amunkás életet, Mária pedig, az elmélkedő életet, az első abban áll, hogy akülső jó tselekedetekre adgyuk magunkot, vigasztallyuk abetegeket, és akeseredetteket, oktassunk másokat, és hogy kövessük mind azokat ajó tselekedeteket, melyek az Isten ditsőségít, és a felebarátunk hasznát tekintik, a másika abban áll, ²⁰ hogy foglallyuk magunkot az elmélkedesben, az Isteni dolgok tanulásában. atitkokban, [144b:] és mind azokban az igazságokban, melyekre ahit tanit, ezeket a szivünkben tarttsuk, és ezekről gondolkodgyunk, nintsen, olyan keresztyén, akinek az ilyen élet szükséges ne volna, és akinek ne kellene ebben foglalni magát. amidön akülső ²⁵ dolgok arra időt adnak, az ilyen lelki eledel olyan szükséges alélelnek, valamint atestnek az étel, mint hogy, a sok dolgok között is arra elegendő időt találnak, hogy a testnek³⁵² eledelt adgyanak, szükséges azért időt venni arra is, hogy magunkban³⁵³ szálván, elmélkedgyünk az üdveségnek igazágirol, és hogy azokhoz szabjuk magunkot.

³⁰ K. A kristus miért feddé meg Márthát, az ő maga viselésiről

F Nem az ő maga viselésiről feddé meg ötet, mivel ő jót tselekedet, gazdálkodván, és szolgálván akristusnak, hanem az ő nagy szorgalmatoskodásáról, és nyughatatlanságáról, feddé meg, ötet, ebből azt kel meg tanulnunk, hogy meg kel egyeztetnünk a munkálodo ³⁵ életnek szorgalmatoságát, az elmélkedő életnek tsendeségével. és azok, akik, felebarátttyokot szolgállyák, vagy hasznát keresik, örö-

³⁵¹ [Elírás:] hazokhoz fogyák

³⁵² a testnek <elegendő> eledelt

³⁵³ [Javítva: magunkothól.]

mel vigyék azt végben, és elkerüllyék az emberi nyughatatlankodásokat, tsendes elmével és mindenkor, az Istenre valo figyelmeteséggel mivellyék a mit mivelnek, akristus maga mondgya, hogy Mária jobb részt választot volt magának, mivel ő tsendeségben halgatta az Isten igéjét, arról elmélkedet, és a sziviben forgatta, [145a:] és hogy a leg szükségeseb dolog, tsak a, hogy az Istenhez kaptssollyuk magunkot., és ő néki adgyuk magunkot, igyekezünk tehát, hogy azt a jobb részt nyerhesük el, nem adván magunkot akülső tselekedeteknek.

¹⁰ K Tartoznaké minnyáján akeresztyének meg egyeztetni az elmélkedő életet, a munkálkodo étlettel?

F Mind azok, akiknek kötelességek hozza magával, hogy gondgyok légyen felebaráttynak testi vagy lelki szükségire, kel igen is azon lenni, hogy el ne válaszák egyikét amásikától, hogy ha veszedelemre nem akarjak magokot adni, a munkálodás, az elmélkedés nélkül, hejában valo. külső., és nem állandó tselekedet, az elmélkedés pedig tselekedet nélkül az olyanokban, akik tartoznak másokra gondot viselni, lelki, vagy testi képen, tsak hejában valo elmefuttatás, és maga meg tsalás, anem elegendő egy pásztornak, egy atyanak, és anyának. akiknek gyermeki, és tselédi vannak, hogy életttyeket, az elmélkedésben, és az imádságban tölttsék, az ilyenek tartoznak tellyeséggel munkálodni, és hivatallyokot bé tölteni, alattok valojoknak, gyermekeknek, tselédgyeknek lelki és testi szükségekben fáradozni.

[145b:]BERTALAN APOSTOL NAPJÁN

Imádság

²⁵ Örök mindenható Isten. ki minket bé töltesz szent örömmel a máii napon. amelyen illyük ate Apostolodnak. a Boldog Bertalanak innepét. ad meg azt a kegyelmedet Anyaszent egyházadnak, hogy szeresse a mit ő hitt, és hirdesse amit ő tanitot, a mi urunk. J k.

Epistola.

szent pál 1 Cor 12. 27

³⁰ Ti pedig akristus teste vattok, és tagbol valo tagok, és némellyeket helyheztetett ugyan az Isten az Anyaszent egyházban először Apostolokat, másodsor profétákat, harmadsor doktorokat, az után erő-

ket, az után agyogyításoknak ajándékot, segítségeket, vezérléseket, anyelveknek külömbségit, abeszednek magyarázásit, vallyon minyájan Apostoloké, vallyon minyájan profétáké, vallyon minyájan doktoroké, vallyon minyájan erőké, vallyon minyájoknak vallyoné gyógyításokra valo ajándékja, vallyon minyájan nyelveken szollanaké, vallyon minyájan magyaráznaké, igyekezetek pedig jobb ajándékokra..

Magyarázat

K. Mit kel abbol tanulunk amit szent pál mond, hogy minnyájan akristus teste vagyunk?

- ¹⁰ [146a:] F Két igazságot tanulhatunk, az első a, hogy a kristus teste azért vagyunk, hogy kövessük az életet, melyet élt e földön, bé töltvén az ő szenvedésit, és hogy³⁵⁴ hordozuk keresztünket, mivel ezek nélkül, nem fog testének üsmérni az utolsó napon., amásodik a, valamint hogy a testünk tsak a lelkünk által él, ugy nekünk is tsak a
- ¹⁵ kristus lelkével lehet életünk, és minnyájunknak tsak egy szívünknek, és lelkünknek kel lenni, valamint a tagjainknak, hogy tsak egy szive, és lelke legyen.

K. Mire tanít azal., amidön azt mondgya, hogy az Isten az³⁵⁵ Anyaszent egyházban. némelyek az Apostolságra rendelte, Etc.

- ²⁰ F Arra tanít, hogy az Istent illeti, hogy válaszon, hizon. és rendellyen, egyházi szolgálót, az Anyaszent egyházában, és nem az embereket, hogy magok válaszák, hiják, és rendellyék magokat,³⁵⁶ az igen vétkes nagyra vágyódás volna, és magunknak tulajdonittanak, azt, a mi az Istent illeti, a mit az Apostol mond akülömb külömb féle szolgálkrol.
- ²⁵ a kiketád az Anyaszent egyházának, ami töllünk nagy háláadásat kíván, mind azokért az ajándékokért, a melyeket hintet, arra a szent testre, akinek,³⁵⁷ olyan boldogok vagyunk, hogy tagjai lehetünk, a ki anyi saeculumoktól fogvást, fent áll, és fent is fog állani, az időknek végüig, és akit, se a szokásoknak, se a népnek meg romlási. el nem ronthat-
- ³⁰ tyák, [146b:] még mostanában is látunk abban Apostolokat, apüspö-

³⁵⁴ és hogy <bé töltvén> hordozuk

³⁵⁵ az Isten az <Is>

³⁵⁶ magokat, [Szóvégi o — a-ból javítva.]

³⁵⁷ a<mely>kinek,

kökben, kik utánnok következtének, és akikben az Apostoli bélyeg, és hatalom meg vagyon. abban látunk profétákat. az Évangélium predikátoriban., és Doktorokat kik tanítták abban tisztán az Évangéliumi tudományt. meg tartotta az Anyaszent egyház meg tartotta mindenkor egyenlő képen, a szent Írásban, és a traditióban az Isten igéjét, és a titkokot, amelyek olyan ki merithetetlen kut fejek, hogy azokban fel találhatni, mind azt valami szükséges az üdvösségre.

K. Mit akar az Apostol, amidön azt kérdi, ha minden Apostol, profétaé, vagy doktor,?

10 F Arra tanit minket azal. hogy egyik amásikának ne irigyelye az ajándékokot, és az értelmeket. hanem ki ki jora fordítsa azokat, a melyeket vett az Istentől, nem lehet mindennek egy aránsu ajándékot venni, mert nem hivatattak mindnyájan. egy aránsu hivatalra, és szolgálatra, de mindennek lehet részt venni, egyik a másikának
15 ajándékiban, a szeretet, és az egység által, ez így lévén, el mondhatni, hogy ki ki birja mind azokat az ajándékokot. az egységben, mert minyájan tagjai azon testnek. a melynek akristus a feje, és hogy amásoknak adatot ajándékok a miénké lesznek, hogy ha örülünk a mások tselekedetin [147a:] mint ha azt magunk tselekednők. és ha
20 azért hálát adunk az Istennek, hogy ha pedig azt irigyellyük, mind a nekünk, mind a másoknak adatot ajándékoknak hasznát nem veszük, szükséges tehát, hogy minyájan. örüllyünk azokért az urban, és ditsöítsük ötet.

K. Mit téznek ezek a szok., igyekezetek pedig jobb ajándékokra?

25 F Arra tanit, hogy nem a legg fővebb, se nem alegg tiszteleteseb ajándékokot kel keresnünk. hanem alegg jóbbakat, és a melyek alélekeknek leg hasznosabbak, a, magunkhoz valo szeretet, és kevelység volna, hogy ha az olyanokat keresnők, a melyek legg fényesebbek, és a melyeket legg inkább tsudálnák az emberek, olyan formában. az Anyaszent egyház szolgálattában a magunk ditsőségét keresnők, és nem
30 az Istenét, ezért is mondgya az ur, hogy az utolso napokban, lesznek olyanok, kik jövendölnek, ördögököt üznek, és jeleket tesznek, az ő nevében, de akik meg vettetnek Istentől, mint hamiságnak munkási, anem elegendő hogy valaki rend kívül valo ajándékokot.,
35 és értelmet birjon, hanem azokal szentül kel élni. és azokal úgy élnék szentül, hogy ha azokat az Anyaszent egyház szolgálattára fordítták, és tsak egyedül az Isten ditsőségit keresik.

[147b:] K. Az ajándékok között melyik az. a melyet leg nagyobb buzgósággal kel kívánni?

F Az, a szeretet, hogy az Istent szeresük tellyes szivünköl, és a felebarátot mint magunkot, ezel az ajándékal. atöbbsi mind hasznosok, és üdveségesek, és enélkül atöbbsi veszedelmesek,

Évangélium.

szent luk. 10. 1.

Ezek után rendelete az ur más hetven kettőt is, és el küldé őket,
⁵ kettőnként az ő színe előtt, minden városba, és helyre, ahová menendő
vala, és mondá nekik, az aratás sok ugyan, amunkások pedig kevesek,
kérjétek azért, az aratásnak urát, hogy küldgyön munkásokat az ő
aratására, menyetek el, imé én el küldelek titeket, mint abarányokat
a farkasok közé, ne hordozzatok, zatskot, se táskát, se sarut, és senkit
¹⁰ az uton ne köszöntsetek, valamely házba bé mentek, először azt
mondgyátok, békeség cházna, és ha őt lézen abékeség³⁵⁸ fia, meg
nyugszik ő rajta ati békeségtek, hapedig nem, ti hozzátok tér, azon
házba maragdyatok pedig, evén, és iván, a melyek nálók vannak,
mert méltó amunkás az ő bérére, ne menyetek házrol, házra, és vala-
¹⁵ mely városba mentek, és bé fogadnak titeket, egyetek amik előtökbé
tétetnek, és gyógyittsátok meg abetegeket, kik abban vannak. és ezt
mondgyátok nekik, hozzátok közelgetet az Isten országa.

[148a:] Magyarázat.

K. Miért olvasák amái Évangéliumot szent Márk, és szent lukáts
innepein?

²⁰ F Mert ezek tanítványi valának az Apostoloknak, szent Márk, szent
Péter mellé adá magát. és szent lukáts, szent pál mellé,

K. A kristus miért választá. az Apostolokon kívül még hetven két
tanítványokat,

²⁵ F. Mert az aratás meg szaporodván, a munkások számát is meg
kelleték szaporítani. akristus hasonló parantsolatot ada nekik, vala-
melyet az Apostoloknak adot vala, és hatalmat is hasonlot, az
Isten igéjének hirdetésére,³⁵⁹ és a tsuda tételekre, ketten. ketten

³⁵⁸ abékeség <abékeség> fia,

³⁵⁹ <hid> hirdetésére, [Törlés a sor végén.]

küldé el őket, hogy egy mást segíthesék. és hogy az ő bizonyosság tételeknek nagyob ereje legyen.

K. Mit kel érteni abo aratáson. a melyről szól nékik akristus?

F A sidó népnek egy részit kel érteni, akiben akristus belső képen
5 munkálodék, hogy a hitre híván. az Évangyéliumot bé venné, mind azon által, azt mondá nékik, hogy ugy küldi őket, mint bárányokat, a farkasok köziben, mivel sokal többen valának az ollyanok kik megveték az Évangyéliumot. és üldözik annak predikátorit, mint sem [148b:] akik ahoz hajlának, abárányokhoz hasonlittá őket, mert
10 tsak akegyeséggel, és az egy ügyüségel., kelleték ellene állani azoknak, kik őket üldözik. ezek atanitványok mind azon által, a farkasok közül sokakat meg szelidítettének, és valóságos bárányokká tevék.

K. kitsodák azok, akiket jelentnek, az aratásnak munkási?

F Mint hogy az Apostolok jelenték az utánnok lévő püspökököt,
15 ugy a hetven³⁶⁰ két tanitványok, jelentik apásztorokat.³⁶¹ és a papokot, kik helyekben következének, és a kiket a kristus az Évangyélium predikálására küldötte el, azt is láttyuk a mái Évangyéliumbol, hogy a tudomány, és a jó erkölts, nem elegendő arra, hogy valaki az ur szöljében munkálodhasék, hanem még az is szükséges hogy arra
20 hívatassék³⁶² a szöllő gazdától, aközönséges hivek is munkálodhatnak-abban. az ő modgyok szerént, mivel azoknak, akiket az Isten nem hija a munkára valamint az egyházi szolgálköt, és pásztorokat, mind azon által abban kel³⁶³ munkálodni, az imádsággal, a jó példa adással, és az Anyaszent egyház jóvát keresni, a hivek tartoznak azal, hogy
25 kérjék az aratásnak urát, hogy jó munkásokot küldgyön, az Atyák, az Anyák., és közönségesen atseledes gazdák, tartoznak azal, hogy gyermekeknek, és tselédgyeknek üdveségeken munkálodgyanak. ugyan ezért is mondgyák a szent Atyák, hogy atselédes gazdák házoknál, ollyanok mint apüspökök, akiknek oktadni, inteni, és feddeni
30 kel gyermekeket, [149a:] és tselédeket, és vigyázni kel reájok,

K Miért nem akará az ur, hogy atanitványi. se erszényt, se sákot, se sarut vigyenek magokal. se hogy köszönttsenek valakit az uton.

³⁶⁰ [Ékezethiba:] hetvén [másutt mindig *hetvent* ír.]

³⁶¹ apásztorokat. a pásztorokat, [Fölösleges ismétlés sorvégen és új sor elején.]

³⁶² hívatassék [Utána áthúzott vessző.]

³⁶³ kel [Sor fölötti beszúrás, a *szükséges* szó felesleges, de nincs törölve.] szükséges mind azon által abban kel munkálodni,

17. a) A magyarok utcája az örmény városrész szélén a tengerpart felől
b) Rákóczi egykori lakóháza

18. a) A magyarok kútja

b) Rákóczi ebédlőpalotájának utcai oldalkapuja

c) Bercsényi rodostói palotájából részlet

d) A magyarok utcája Rodostón

F Meg akará azal mutatni, hogy mely szükséges az egyházi szolgálaknak, hogy a földi dolgoktól, és avilági gondoktól, el távozanak, és hogy magokot tellyeséggel, az egyházi szolgálatra adgyák, a köszöntést meg tiltván, nem tiltá azt meg hogy egyik, amásikának tiszteletet ne adgyon, holot a még szükséges az egység, és a³⁶⁴ szeretet meg tartására, hanem azt akará velünk meg értetni, hogy semminek nem kel meg tartoztatni az ő szolgálait, hivataloknak végben vitelében, és hogy el kel nekik távoztatni, avilághoz valo kedvezést, ahaszontalan valo látogatást, és avilági mulattságokat, mivel tsak egyedül a magok hivatalyokban kel magokot foglalni,

K. Mit tésznek ezek a szok., ha ót lészen a³⁶⁵ békeség fia, meg nyugszik ő rajta, ati békeségtek, hapedig nem, viszá tér hozátok,

F A kristus azt akarja, hogy valahová küldi tanítványit, magokkal el vigyék mindenüvé abékeséget, és azt, mind kívánnják, mind meg szerezék amenyiben töllök lehet, mind azoknak, a kik el ének, főképen azoknak, kik őket házokhoz fogadgyák., de ne avilág békeségét, hanem akristusét [149b:] a mely az Istennel valo meg egyesülésből áll, és akegyelem javainak bírásából, és utánna tész, hogy a mely házhoz mennek ha ót nem laknak a békeségnek fiai, azon meg ne ütközének, mivel ők veszik el jutalmát munkájoknak, és azokat ajókot, melyeket másoknak akarták szerzeni.

K. Miért mondgya az ur, hogy aki munkálodik, meg erdemli ajutalmat, ahivek segítségit ugy kellé tekinteni mint jutalmat?

F Azt akarja ahivekel meg értetni hogy tartoznak meg segiteni azokat, kik őket óktattják, és részesiteni aföldi jóvokból szent pál mondása szerént, alelki jókért, melyeket vesznek töllök, ettől vagyon., hogy amit ahivek adnak nekik, azt ne ugy tekintsék mint alamisnát, hanem ugy mint olyan részt, a melyel tartoznak azoknak, kik munkálodnak, az egyházi szolgálak, amaga hivatalyában, az imádságban, oktatásban, és a szenttségek ki szolgáltatásában foglalatoskodván, nem szerezheti maga magának mind azt, a mi szükséges az élethez, főképen ha másunan nintsen valamely jóvedelme, anép annál is inkább tartozik gondgyát viselni, ezt mind a természetnek., mind az Istennek törvénye hozza magával, a midön az ur mondgya, hogy aki munkálodik meg erdemli ajutalmat, nem érti azt, hogy amit adnak neki, ugy adgyák, mint a munkájáért valo fizetést, vgy mint a szent dolgokért.

³⁶⁴ a [Beszúrás.]

³⁶⁵ a [Beszúrás.]

a simonia volna, hanem úgy mint olyan dolgot, mely szük-[150a:]sé-
ges táplálására, a mely nélkül nem munkálodhatnék, ezért is modgya
az ur meg másut. *hogy méltó a munkás aző ételére.* matth. 10. 10.
szent Agoston azt mondgya. hogy az Évangélium nem olyan dolog.
5 hogy annak árrát lehetne szabni, mint valamely árunak, az egyházi
szolgák a neptől veszik a szükségekre való táplálásokat, de tsak egye-
dül az urtól várják szolgálattyoknak jutalmát. aug. libr. de post.
C. 2.

K. Mi lehet annak az oka, hogy az ur. azt parantsollya, a tanítvá-
10 nyinak, hogy a hol bé nem fogadgyák őket, rázzák le azokra a sarujok-
ra³⁶⁶ ragadot port, ?

F Ez az Isten átkának jele. mind azokra, kik bé nem akarják venni
a hitet. és akik még halgatni sem akarják az ő igéjét, az ilyen tseleke-
detel azt akarák nékik meg mutatni. hogy úgy tekintsék az olyano-
15 kot. mint Isten átkában lévőket, és mint szám ki vettetteket, akikkel
semiben sem akarnak közösülni, sőt még alábokra ragadot port is
le törölik, az ilyen büntetés rettentő. de igazságos.

KIS ASZSZONY NAPJÁN.

Imádság

Kérünk uram tégedet. hintsed szolgálidra menyei ajándékodot,
10 hogy a B. szüz születésének innepé. melyet ma a szentelünk,³⁶⁷
a békeségnek szaporodását szereze azokban. akiknek aző születése
az üdveségnek sengéjit³⁶⁸ el hozta. ami urunk J. k.

[150b:]Epistola.

prov. 8. 22.

Az urbirt³⁶⁹ engem, aző utainak kezdetiben, minek előtte valamit
teremtene, kezdettől fogva, öröktől fogva el rendeltettem, és régtől
fogva minek előtte a föld lenne, még nem voltak a mélységek, és én

³⁶⁶ a sarujok⟨j⟩ra

³⁶⁷ szentelünk, [l — k-ból javítva.]

³⁶⁸ sengéjit [g — fölött áthúzott vessző.]

³⁶⁹ [Alább: az ur birt]

már fogantattam vala, még a vizek kutai ki nem fokattak vala, még ahegyek meg nem állapodtak vala nehézséggel, ahalmoknak előtte születtettem vala én, még a földet nem teremtette vala, és a folyo vizeket, és a föld kereksege sarkait, mikor az egeket készíti vala, jelen voltam, mikor bizonyos moddal és kerítéssel körül veszi vala amélyiségeket, mikor az egeket. ótt fen meg erősíti vala, és meg méri vala vizek kuta-⁶it, midőn³⁷⁰ környül fel veti vala a tenger határát, és törvényt ad vala avizeknek, hogy által ne mennének a határokon, mikor a földnek fundamentumit veti vala, ő véle voltam mindeneket el rendelvén, és¹⁰ gyönyörködöm vala naponként, játszozván előtte minden időben, játszozván a föld kerekségén, és az én gyönyörűségem, az emberek fiaival lenni, most azért fiaim. halgasatok engem, boldogok a kik örzik az én utaimat, halgasatok az oktatást, és legyetek böltsék, és ne vessétek el azt, boldog ember, a ki engem halgat. és aki vigyáz az ajtoimnál¹⁵ naponként. és várakozik az ajtomnak mellyékinél, aki engem meg talál, életet talál, és üdveséget merit az urtól:

[151a:]Magyarázat

K Mire tanit minket amái letzke?

F Arra tanit. hogy az Istennek böltsesége öröktől fogva valo., valamint azt a bölts mondattya magával. aböltseséggel. mondván. *az ur⁹⁰ birt engem az ő utainak kezdetében. minnek előtte valamit teremtene kezdettől fogva.* mint ha azt mondaná, az Istenben voltam. amidőn teremtésit el kezdette, és még annak előtte is, minnek előtte valamit teremtett volna, az az, öröktől fogva, mivel avilág teremtése előtt, és az idő előtt, mely avilágal kezdődöt. örökké valóság volt.

²⁵ K. kitsoda, az az. böltseség, aki még kezdetben volt. aki örökös volt, és az Isten hogy birta azt.?

F Az a böltseség az Isten Fia, aki önnön maga aböltseség. és eredete minden böltseségnek, az Isten azt birta mivel semmit inkább nem bir, mint amaga véghetetlen, tekéltetéségeinek üsmérettségit, az Isten⁹⁰ Fia pedig, az az, üsmérettsége az Atyának, a ki öröktől fogva üsmer-ven magát. öröktől fogva szülte. és birta ugyan azon Fiát.

K. Mit téznek ezek a szok, hogy a böltseség az Istennel volt, és mindeneket ő véle rendelt?

³⁷⁰ <mikor> midőn

F Azt teszük, hogy az Isten mindeneket amaga böltsesége³⁷¹ által teremtet. és rendelt, ez a böltseség pedig az ő Fia, hozzája hasonló Isten, aki véle együtt munkálodot az egész teremtésben., és aki véle együtt igazgat, és rendel mindeneket. azt mondgya az irás., hogy ez az Isteni böltseség jádztot az ur. [151b:] előtt minden időben, mert mindeneket. olyan könnyen mivelte hogy a világ teremtése előtte tsak játék, és mulattság volt.

K. Az Isten Fia, anem teremtetet böltseség. miképen mutatta meg³⁷² hogy az ő gyönyörüsége a, hogy az emberek. fiaival legyen.?

10 F Meg mutatta azt, nagy szeretete által, emberi természetet vévén magára. meg testesülése által, és nekik örök üdvéséget szerzet, sok szenvedési által, de ami az ő. hozánk valo szeretetét meg jóbban ki mutattya, ahogy anyi sok jó téteményiért, tsak azt a hálá adást kívánnya, hogy az embereknek is minden gyönyörüsége a légyen, hogy véle lehesenek, az az, hogy az ő lelkével, és kegyelmével élhesenek, szeretettel kaptsollyák hozzája magokat, szivesen halgasák, és tarttsák meg parantsolatit, ezért is mondgya az Évangyéliumban, hogy ma-
15 radgyunk ő benne, valamint ő bennünk³⁷³ marad., joan. 14. 20. hogy maradgyunk az ő szeretetiben, valamint ő marad az Attyának szere-
20 tetiben, ezt a hasznát akarja hogy vegyék annak anagy szenttségnek, amelyben eledelül adgya nekünk magát. mondván, a ki az én testemet eszi, és az én véremet isza, a bennem lakik, és én ő benne, joan. 6.57.

K. Mit ád előnkben az Isten Fia, a midőn azt parantsollya, hogy az ő ajtoinál vigyázanak naponként?

25 F Azt akarja hogy szüntelen valo szent szorgalmatoságal [152a:] keresék ötet, és hogy szivbéli kívánságal kívánnyanak hozzája közelgetni. és ötet birni, amidőn azt parantsollya hogy minden nap az ő ajtojánál legyenek. azal azt akarja, hogy békeséges türelel várakozanak az ő irgalmaságának ajtojánál, mind addig még hozánk nem
30 jö, hogy bé vigyen minket abban a boldogságban, melyet ígér ez élet után, és a melyet készít amenyekben. legyetek hasonlok mondgya az olyanoknak. kik várják hogy a gazdájok. viszá térjén, alakadalombol, ugy hogy viszá térvén, és a kapun zörgetvén. azonal meg nyithassák néki.

35 K. Az Anyaszent egyház miért olvastattya a böltseségnek szavait a B. szüznek születése napján?

³⁷¹ böltsesé- [Sorvégi elválasztás után csonkán maradt.] által <tal>

³⁷² mutatta meg <magát> hogy

³⁷³ [Sorvégen:] valamint ő ben- [új sor elején:] valamint ő bennünk

F Mert ez az Isteni böltsesség. azon a napon kezdé bétölteni meg testesülésinek ígérteit. annak születése által, akiben testet vett magára. hogy az emberek között lakjék. és hogy üdveségünkben munkálodgyék, szenvedési, és halála által.

Évangélium.

szent Matth 1. 1.

- ⁵ A Jesus Kristus, ki Dávidnak, az Ábrahám Fiának fia. nemzettségének könyve, Abrahám nemzé Isaákot, Isaák pedig nemzé Jákobot, Jákob pedig nemzé Judát, és annak atya fiait, Judás pedig nemzé fárest, és Zarámot tamártól, fáres pedig nemzé Esront, Esron pedig nemzé Arámot, Arám **[152b:]** pedig nemzé Aminádábot, Aminadab pedig nemzé Náássont, Naasson pedig nemzé Salamont, Salamon pedig nemzé Boozt, Ráhabtól, Booz pedig nemzé obedet, Ruttól, obéd pedig nemzé Jessét, Jesse pedig nemzé Dávid királyt, Dávid király pedig nemzé Salamont, attól, aki uriásé volt, Salamon pedig nemzé Roboámot, Roboám pedig nemzé Abiást, Abiás³⁷⁴ pedig nemzé Ását. Asa pedig nemzé Josafátot, Josafát pedig nemzé Jorámot, Jorám pedig nemzé oziást, oziás pedig nemzé Joatámot, Joatam pedig nemzé Akaszt, Akaz pedig nemzé Ezekiást. Ezekiás pedig nemzé Manasest. Manasses pedig nemzé Ámont, Amon pedig nemzé Josiást, Josias pedig nemzé Jékoniást,³⁷⁵ és annak atya fiait, a babiloniába ²⁰ való költözésben, és a Babiloniába való költözés után. Jékonias nemzé Salatielt. Salatiel pedig nemzé Zorobabelt. Zorobabel pedig nemzé Abiudot, Abiud pedig nemzé Eliatzimot,³⁷⁶ Eliatzim pedig nemzé Azort, Azor pedig nemzé Sadokot, Sadok pedig nemzé Akimot, Akim pedig nemzé Eliudot, Eliud pedig nemzé Eléazárt. ²⁵ Eléazár pedig nemzé Mátant, Matan pedig nemzé Jákobot, Jákob pedig nemzé Josefet. a Mária férjét, kitől születettetett a Jesus, ki kristusnak hivatattik.

[153a:]Magyarázat.

- K. szent Mathé le irván akristus nemzettségét. nem ellenkeziké Isaias profétával, aki azt mondgya, hogy ki beszélheti ki. az ő nemzettségét. és szent lukással. aki azt különböző képen írja le, ?

³⁷⁴ [Elírás:] Asiás

³⁷⁵ Jékoniást, <Jékonias pedig> és

³⁷⁶ Eliatzi(u)mot,

F szent Mathé egyikel sem ellenkezik, 1.³⁷⁷ az Atya kebeléből való Igének, öröktől fogva való nemzettségéről szól. a kit nem lehet meg fogni, se ki mondani. szent Mathé pedig a meg testesült Igének nemzettségét írja le, és az Embersége szerint, aki által, a Pátriárkaktól. és Davidtól származot, 2. szent Mathé nem ellenkezik szent lukátsal., mert ő, a mi Urunk nemzettségét, atermészet szerint való fiasága szerint teszi fel. szent lukáts pedig atörvény szerint való fiasága szerint.

K. Mit értesz atörvény szerint való fiaságon. ?

10 F Értem azt, hogy egy fiat ugy tekintették mint más embernek fiát a törvény szerint, de nem természet szerint, a törvény azt parantsolta hogy egy atya fi, vegye el a testvér attyafiának özvegyét, ha gyermeke nem maradot, és hogy abban a házaságban való első szülöt, a meg holtak nevét viselje, és ugy tekintésék mint a meg holtak fiát, 15 erre való nézve kénszeriteték Jákób. Heliásnak elvenni az ő Annyárol való bátyának³⁷⁸ feleségét, a ki is nem [153b:] hagyta maga után gyermeket, e szerint volt tehát szent Jósef, a Boldogságos szüz férje, Héliásnak, törvény szerint való fia, eztet is mondgya szent lukáts. de természet szerint Jákób fia volt, valamint szent Mathé írja, ez a törvény azt 20 képzelé, hogy a kristus halála után az Apostolok. a kiket Attya fiainak nevezé, fiakot nemzenének az Anyaszent egyháznak, akik az ő nevét viselnék, és keresztyéneknek, (: vagy is kristusiaknak) neveztetének. az ilyen külömbségek, vagy is tsak tettző ellenkezések, meg mutattják hogy mitsoda hivek, és igazak valának az Évangyélisták. és hogy, 25 nem egyik amásikából irták. amit irtak, ugyan ekénszerit minket arra, hogy függöben tarttsuk az ítéletet, a szent írásnak, olyan helyein, a melyek mi nékünk homályosoknak. tetteznek, és a melyek mint ha ellenkeznének egy másal, és ne a magunk elméjít kövessük. hanem az Anyaszent egyház magyarázattját.

30 K. szent Máthé miért mondgya még előre mindgyárt, hogy a kristus Davidnak, és Ábrahámnak fia, mint ha nem lett volna fia a több királyoknak, és Patriárkáknak is ?

F Azért hogy arra leg inkább figyelmezünk, meg akarván bizonyítani azal, hogy ő volt a Messiás, mivel az Isten meg ígérte vala. hogy 35 különösön az Ábrahám, és a Dávid maradékából fog származni, mondván Ábra-[154a:]hámnak, minden nemzettségek meg áldatnak

³⁷⁷ 1. [Utána kimaradt: *Isaiás*]

³⁷⁸ bátyá(rol)nak

ate maradékosban. és Dávidnak, ate székedben helyeztetem ate ágyékosnak gyümölsét.

K. szent Mathe³⁷⁹ miért tette fel akristus nemzettsége köziben az olyan szüléit, akikben fogyatkozások, vagy a kik idegenek valának.?

5 F Meg akará nekünk mutatni, hogy akristus a bünösököt jöt meg váltani, és hogy az egyházi szolgálknak bé kel venni az egyházban, ki vevén arendeletlenségéből azokat, kik abban születtek, nem tartá az Isten Fia gyalázatnak, a nemzettsége közii tétetni az olyan aszszonyokot a kik rendeletlenek, vagy idegenek valának, mert azért jött
10 volt a földre, hogy alázatoságával, el törölye a kevélységet, ugyan azért választá olyan alázatos mondgyát születésinek, hogy meg egyezék, és hasonlittson az ő meg testesülésének alázatoságával. ő Isten Fia lévén, a mi természetünket vette magára, és a szolgálknak formáját, szegény Anyatul, akara születni, akinek mester ember vala a férje,
15 azért, hogy ötet is ugy tekintsék mint egy átsnak fiát.

K A kristusnak ilyen tselekedeti mire tanitanak minket?

F Arra, hogy egy keresztyének, mindenben egy arán-[154b:]su alázatosnak kel lenni, ha ámbár nagy nemzetből valo, ha a szüléi fő renden lévők, vagy gazdagok, mind azon által, azért, nem kel kevélykedni, hogy ha pedig alatsan rendűek, nem kel azért meg pirulni, se
20 az ő szegénységeket, szükségben valo léteket, szégyenleni, sőt még igen kel segíteni a szegény atyafiait, hasonló tisztelettel lévén azokhoz, valamint agazdagokhoz,

K. A kristusnak ezen tselekedetiből mitsoda lelki épületre valot
25 vehetnek magoknak az olyanok, kik nagy renden valok?

F A meg testesült Istennek alázatosága, és az emberekhez hasonló léte, aki is azért jöt hogy szolgállyon, és nem azért hogy szolgáltságok, arra kényszeritti őket, hogy ki irttsák szivekből, azt a kevélységet, nagyra vágyodást, és azt a pompát, amelyeket okoz, a nemesi vér,
30 és a mely gyakorta akadállya az üdveségnek, mert meg gátollya rend szerént az alázatoság uttyán járnai, mely utat a kristus adgya elönkben, mind tanításával, mind példájával.

K. szent Josef miképen vala férje Máriának mivel egész meg türköztetésben éltenek egy másal.?

35 [155a:] F Josef férje vala aházóság kötele által, a mellyel egy máshoz kötelezték vala magokat, sziveknek egyesége által, atiszta

³⁷⁹ Mathe [e — fölött áthúzott vessző.]

és Istenes szeretet által, mely egy máshoz kapcsolta az ő elméjeket. ez igen szép példa a házasok előtt, a kiknek. egy mást, akristus lelkében, és az Istenért kel szeretni.

SZENT MÁTÉ APOSTOL NAPJÁN

Imádság

Adgyad uram hasznos segittséget találhassunk a boldog Apostol. és
5 Évangyélista Máténak imádságiban., úgy hogy a mit mi magunktól meg nem nyerhetünk, az ő esedezése által, azt el nyerhesük, a mi urunk. J. k.

Epistola.

Ézéki prof. 1. 10.

Az ő ortzájok hasonlatosága pedig, emberi ortza, és oroszlány ortza anégynek jóbja felől, ökör ortza³⁸⁰ pedig anégynek ballyá felől,
10 és sas ortza a négy fölöt, az ő ortzájok, és szárnyok ki terjesztve felyül, mindeniknek két szárnyok egy mást érik vala. és kettei bé fedezi vala az ö³⁸¹ testeket, és mindenik közüllök eleiben mégyen vala artzal. ahová alélek indulattya vala, oda mennek [155b:] vala, és meg nem fordulnak, midön járnának. és alelkes állatok szine, az ő tekintetek, mint
15 az egő tüzes szemek, és mint a lámpásoknak tekintete, ez vala a látás. futosván a lelkes állatok közöt. atüznek fényesége, és atüzből ki menő villámlás, és a lelkes állatok mennek, és jönnek vala mint a tsillámlo villámlás.

Magyarázat

K. Mit jelentnek ezek anégy titkos állatok akiknek emberi, orosz-
20 lány, ökör. és sas ábrázattya vagyon.?

F Jelenti az Angyalokot, a kiket el küldi az Isten mint szolgálait, hogy véghez vigyék némelykor az ő irgalmaságának, némelykor. az

³⁸⁰ [Sorvégen:] or- [új sor elején:] ortza

³⁸¹ az ő az ő [Fölösleges ismétlés.]

ő igasságának. akarattját, ezek a profétának négy ortzajuaknak tettettek, külömb külömb féle ábrázatban is adgya előnkben, őket, hogy meg lássuk mitsoda külömb féle képen viszik végben szolgálattyokat, emberi ábrázattok vagyon mely jelenti hogy ókal, és jószágal tselekesznek, oroszlány ábrázattok, vagyon, mely jelenti, hogy meg győzhetetlen erővel viszik végben az urok parantsolattját; és hogy ők el fáradhatatlanok, és lassuak, a [156a:]midőn az Isten türešel várja abünöst apenitentziára, a sas ábrázat jelenti, hogy tellyesek világosságal, és hogy a mikor kívántatik, olyan nagy sebeséggel, munkálodnak, hogy semmi meg nem tartoztattya őket.

K. Miért mondgya az irás hogy olyanok mint atüz, hogy mindenik artzal mégyen eleiben, és oda mennek ahová alélek indulattya viszi, és meg nem fordulnak jártokban.?

F Azt akarja előnkben adni, hogy azok a mennyei lelkek atüzhöz hasonló sebeséggel engedelmeskednek az Istennek, és nagy buzgoság. és hogy ők tsak az Isten lelkének indulattjából., és parantsolattjából tselekesznek, és oda mennek, ahová küldi őket, nem fordulván, se jóbra, se balra, és hogy akkor fordulnak viszá, a midőn aparantsolatot végben vitték.

K. Mit tésznek ezek a szók, hogy bé fedezik magokat a két szárnyokal, és a más kettőt ki terjesztik, a mellyekel egy mást érik.?

F Bé fedezvén magokat két szárnyokal, azal meg mutattják az Isteni Felsőghez valo nagy tisztelettyeket, és hogy mitsoda arra hogy ő előtte legyenek, a más kettőt pedig hogy ki terjesztik, azal meg mutat-[156b:]tyák hogy szüntelen készek parantsolattjára, és oda menni, ahová küldi őket, szárnyokal egy mást érik, meg mutatván, hogy minnyájan egyenlő akarattal., és egyeséggel tselekesznek.

K. Miért olvastattya az Anyaszent egyház ezt a mái letzkét az Évangyélistak innepein?

F Mert szent Hieronimus szerént azoknak az állatoknak négy ábrázatok, a négy Évangéliumnak kezdetén fel találtatnak, Az emberi ábrázat jelenti a szent Maté Évangéliumát, a ki akristus Nemzettségin kezdi el, ugy mint az emberen. Az oroszlány ábrázat jelenti a szent Márk Évangéliumát, aki a pusztában valo szent János prédikálásán kezdi el, valamint egy oroszlánynak ordításán, Az ökörnek ábrázattja., aki rend szerént valo áldozat volt az ó törvényben, jelenti a szent lukáts Évangéliumát, a ki a Zakariás papságán kezdi el, ez Attya volt szent Jánosnak, A sas ábrázat pedig jelenti a szent János Évangéliumát, a ki is mint egy sas, magosan repülvén, a napban néz,

fel repül³⁸² az Istenhez, hogy le írhasa az Igének nemzetségit, valóságos napját az igazságnak.

K. Nem leheté az Évangyélistákra, mint predikátorokra³⁸³ [157a:] és az Isten szolgálaira szabni mind azokat valamiket mondottunk az⁵ Angyalokrol. akiket jelentik a négy állatok?

F A meg egyezik az Anyaszent egyház szándékával, aki is az ő innepek napján olvastattya ezt a letzkét, mivel az Évangéliumnak predikatori olyanok valának, mint akristusnak láthato Angyali. akiket el küldötte hogy hirdessék parantsolatit.³⁸⁴ és meg üsmértessék¹⁰ az egész világal. az ő tanítását. és nevét, ök tsak az Isten lelkének indulattyából irtak, és tanítottak, ök mindenüvé el mentenek valahová küldé őket, és senki viszá nem térithette. a szent lélektől vévén bátorságot az egész földre el vitték a szeretetnek tüzét. és el hatot az ő szavok, ő magok égtek azon tüzel. a melyet akristus hozot evilágra.

15 K. Mitsoda hasonlatoság vagon az állatok negy ábrázatok között, és ezen szent Évangyélisták között.?

F Az emberi ábrázat jelenti hogy mitsoda jószágal és magok meg alázásával. beszéllettek az embereknek, és mint alkalmaztatták magokot az ő értelmekhez, tejet adván a gyengeknek, és erőseb eledelt.²⁰ az erősöknek, fel emelték magokot mint a sasok, [157b:] az Istenhez, hogy ő tölle tanulhassák ki azokat az igazságokot. és titkokot. melyeket másoknak tanították, tudták követni az oroszlány ordítását, predikalván, kemény és hangos szoval; és retteggettévén a bünösököt. elejekben adták az Isten ítéletit, szenvedni is tudtanak., valamint²⁵ a kristusért áldozatra valo ökrök. fel áldozván magokot néki, és ki ontván véreket. az ő ditsőségiért, és az emberek üdveségekért. és valamint azok az állatok ugy ök is el faradhatatlanok valának., szolgálattyoknak sulyos munkáiban.

Évangélium.

szent Maté 9. 9.

30 És mikor onnét el menne Jesus. látá egy Maté nevü embert a vámon ülni, és mondá néki. kövess engemet, és fel kelvén követé ötet. és lön le telepedvén ő a házban, imé sok publikánusok, és bünösök

³⁸² fel repül(vén) az Istenhez,

³⁸³ [Elírás:] predikátorokra

³⁸⁴ parantsolatit. [Szóvégi t — k-ból javítva.]

jöven, le telepedének Jesusal. és az ő tanítványival, és látván a farisaeusok. mondák az ő tanítványinak. miért eszik a publikánusokal, és abünösökel a ti Mesteretek, Jesus pedig halván, mondá. nem szükség az egészeseknek az orvos. hanem abetegeknek, el menvén
5 pedig tanulmányotok meg mi légyen, irgalmasagot akarok, és nem áldozatot, mer nem jöttem az igazakat hini, hanem abünösököt.

[158a:]Magyarázat

K. A kristus miért marada leg gyakortáb kafarnaum városában. a mely város igen gonosz vala, és miért hívá szent Mátét az Apostolságra, a ki is publikánus vagy is ado szedő volt?

10 F Azért, hogy abbol meg tanuljuk, hogy mennél inkább uralkodik valamely helyben a vétek, annál nagyob buzgoságal kel az egyházi szolgának munkálodni, a bünösök meg térésin, és hogy a vétek sokasága. és nagysága. miat, nem kel kétségsben esni. a bünösök meg téresiért, mert a mint szent pál mondgya, az Isten gyakorta bőségel
15 hinti oda kegyelmét. a hol avéteknek bősége vagyon,³⁸⁵ az ur maga mellé vévé szent Mátét olyan időben, a melyben oly veszedelmes hivatalban volt, meg akarván nekünk mutatni. hogy nintsen semmi lehetetlen az ő mindenható³⁸⁶ kegyelmének. és hogy a mikor néki tettzik, könnyen ki vehet akár kit aveszedelemnek mélységsből. és el oldhattya
20 a kötelet, melyel a vétekhez volt köttetve.

K. Mit tselekedék szent Máté a midön az ur magához hívá?

F Azonnal el hagyá mindenét, hivatalját, és jószágát, követé ötet. példát adván nekünk, hogy mitsoda gyorsaságal kel engedelmeskednünk az Isten parantsolattyának, [158b:] mihent meg világosit minket.
25 és meg üsmérteti velünk, hogy roszul kereset jószágát birunk, vagy hogy az ő törvényével ellenkező hivatalban vagyunk, olyankor azon szem pillantásban el kel azokat hagynunk., valamint szent Máté. a gyorsaság. kedvesebbé. és érdemesebbé téski az Isten elöt az el hagyást, és el is kerülteti akisértetet, a melyben a halogatás vethetne.
30 ne.

K. Miképen kel tekintenünk az üdvezítőnek tselekedetét, aki a publikánusokal, és a bünösökel³⁸⁷ ül egy asztalhoz?

³⁸⁵ [Az idézet nincs aláhúzva.] [Tovább:] hivaltban [elírás.]

³⁸⁶ mindenható [e — javítva h-ból?]

³⁸⁷ [Elírás:] a bünökel

F Eléggé nem lehet tsudálni az ő joságát, és szeretetét, és ha anyira meg alázza magát, hogy még az ellenségi is szó nélkül nem hagyhaták, azt egyedül tsak a bünösök meg térésiért tselekedte, és ha szent Mátéhoz annyi kedvezéssel volt, hogy kérésére el ment hozzája vendég-⁵ ségben; azt azért tselekedé, hogy ötet jobban meg erősítse szándék-
jában. másokat pedig hogy nyerhesen és oktathason, az üdvevitőnek ez a példája, tsudálatra méltó, kevesen vannak kik azt kövesék, mivel mi minnyájan gyengék és bünösök vagyunk, és a vendégségek sok kereszt-
¹⁰ reztyéneket rontanak meg, mivel öt sok rosz példákat, és hejában valo beszédeket látunk,³⁸⁸ és hallunk, a mértekletlenség öt uralkodik, a leg okosabnak is nehéz [159a:] magát meg tartoztatni, öt a sok étel, és ital, ahelytelen nevetés, ember szollás, illetlen beszéd, öt az éteknak, és abornak, bőségél valo ditséret adása, és több effélék, egy kereszt-
¹⁵ reztyének nem kellene részt venni az olyan vendégségekben. leg gyakortáb az olyanokbol. mind akristust, mind a szemérmetesé-
get, mind a mértekleteséget ki rekesztik, ahol pedig akristus nintsen, atanitványinak nem kel oda el menni, a midön pedig a mod nélkül valo rendeletlenségek, mértekletlenségek, avendégségből ki rekesztetnek, az egyeség, és a szeretet. öt jelen léznek, el lehet ugy oda³⁸⁹ menni,
²⁰ hogy öt valami lelki hasznára lehesünk másoknak, a melyre is kel vigyázni mindenkor egy kereszt-
²⁵ reztyének.

K. Mi vivé szent Mátét arra hogy az urat magánál meg vendégellye.

F Az öröm. melyben volt meg térésiért, és aháláadás, az ő tölle vet kegyelmiért, lehetetlen egy olyannak aki valóságosan meg tért,
²⁵ hogy külső jelek által is ki ne mutassa az örömét. melyet szivében érzi, és hogy. meg ne hálállya azt, jó tévőjének, hogy ha a kristust el hinák avendégségekre, a melyeket a kereszt-
³⁰ reztyének adnak egy másnak, öt meg látnák aszere-[159b:]tetet, a szemérmeteséget, és a mérték-
leteséget, és minden az ur ditséretire menne végben, de hol látunk ilyen példát, ? hogy ha pedig szent Máté a kristusal. el hívá apublikánusok-
³⁰ kot³⁹⁰ és. a bünösököt, azt el kel hinnünk hogy felebaráti szeretetből tselekedé, akarván azoknak is hasonló kegyelmet nyerni, mint ame-
lyet magának nyert volt az urtól.

K. A kristus vendégségben valo jelen létin. valaé okok a farisaeu-

³⁸⁸ <h> látunk és hallunk,

³⁸⁹ el lehet ugy oda <el> menni,

³⁹⁰ apublikánusokot [k — javítva n-ből?]

soknak, hogy meg botrankozanak, és azt szemekre hányják a tanítványinak?

F Semmi okok nem vala a meg botránkozásra, nem is más hanem az irigység tarthatá azt rosznak, az üdvezítőnek, az ő ártatlan., és tsudálatos életiért, arágalmazásnak el kellett volna tölle távozni, és jól itélni, hogy nagy okokból mégyen az olyan vendégségekben, de az ő gonosz szivek irigyelvén az urnak szent erköltseit. és emlékezetét. minden modon azon igyekeztenek hogy valamely okot találhassanak a rágalmazásra. hogy a tanítványit tölle el idegenithessék. és ötöt magát, el veszesék,³⁹¹ a midön a hiveket, vagy az egyházi szolgákat, akiket tudgyuk hogy Isten félök, a hamisak társaságában. vagy asztalnál láttyuk. jól itéllyünk felöllök. és hitesük el magunkal., hogy azt jó végre tselekeszik

[160a:] K Mit felele az ur. a farisaeusok rágalmazásokra.?

F Azt felelé, hogy az egéségeseknek nintsen szükségek az orvosra, hanem a betegeknek, meg akarván azt vélek értetni. hogy ha abünösökel társalkodik. azért tselekeszi, mert ő alelki orvos. hogy ha pedig az orvos abetegekhez mégyen. nem mégyen. hogy részt vegyen nyavalyályokban, hanem hogy meg gyógyittsa őket. de ök, akik azt tarttyák magok felöl hogy egéségesek, és akiket a rosz kivánság anyira meg vakította, hogy se nem láttyák. se nem érzik nyavalyályokat; azért nintsen is nékik szükségek. az orvosra. ezeket pedig azért mondá nékik. hogy magokban térnének.

K. A kristus tsak a bünösökért jötté el?

F Azért jöt el. hogy minden embereknek orvosa légyen mivel minnyájan bünösök, és nyavalyások, és mindennek. vagyon szüksége az orvosra, és az orvoságra, az igazak is tsak azok, akik hozája folyamodnak, és egéséget vesznek tölle, de abban az igaz voltokban is. tartoznak tölle orvoságot, az az kegyelmet kérni, a gyengeségekért, a lelki gyógyítás, nem olyan mint a testi, a rend szerént valo orvos, a testet meg gyógyittya., el vévén az orvoságokal a betegségnek okát, de a midön az Isten valamely lelket meg gyógyít, a rosz kivánságot abban meg hagyja, a mely gyükere és oka avéteknek, és a mely szüntelen valo gyengeségben tarttya életünket.

³⁹¹ el veszesék, [I — s-ből javítva.]

Imádság

Oh' Istenünk aki oly tsudálatos rendel osztogatod a különböző hivatalokat. az Angyaloknak, és az embereknek, enged meg jóvóltodbol. hogy azok atiszta lelkek, kik mindenkor előtted állanak, a menyekben. mi nékünk gondviselőink legyenek. ez életben. a mi urunk J. k.

Epistola.

Apocal. 1. 1.

- ⁵ A Jesus kristus jelentése melyet néki adot az Isten. hogy meg jelenten az ő szolgainak., a melyeknek hamar kell lenni, és meg jelentette, el küldvén az ő Angyalától az ő szolgájának Jánosnak, ki bizonytságot tett az Isten ígéréről. és bizonytságot a Jesus kristusrol, mindeneket a miket látot, boldog a ki olvassa, és hallya eprofétálásnak Igéit, és meg tarttya azokat, melyek abban meg irattattak, mert az idő közel va-
¹⁰ gyon, János ahét Anyaszent egyháznak, melyek Ásiában vannak, malaszt néktek. és békeség attol, aki vagyon, és a kivala, és aki el jövendő, és a hét lelkektől, kik az ő királyi székének szine elöt vannak, és a Jesus kristustol. a ki hiv tanu, első szülöt a halottak közül, és
¹⁵ eföld királynak fejdelve, aki minket szeretett, és meg mosot minket, a mi bűneinkből, az ő vére által.

Magyarázat

K. Mit tanulhatunk amái letzkének első szavaiból?

- [161a:] F Azt tanulhattyuk, valamint hogy az Isten ki nyilatkoz-
tatta szent Jánosnak a jövendöt, mert az Isten ígérjét ki hirdette, és
²⁰ hogy bizonytságot tett mind azokrol a miket látot, és hallot, a kristus-
tol, ugy az egyházi szolgák is ha ujjab világosságot akarnak venni,
hasonlo képen kel nékik is hirdetni akristust, és rolla bizonytságot
tenni.

- ²⁵ K. Mit téznek ezek a szok. boldog aki olvassa, és hallya eprofetá-
lásnak igéit, és meg tarttya azokat mellyek abban irattattak?³⁹²

³⁹² [Javitás: irattatnak-ból.]

F Azt teszik hogy ugy tanállyuk boldogságunkot, és vigasztalásunkot a szent Lélek igereti szerént ebben a szent könyvben, és atöbb szent könyvekben, hogy ha azokat hittel, és alázatoságal olvasuk, ha azoknak értelmet engedelmeségel veszük az Anyaszent egyháztól, és ha azokban lévő igazságokat hűségel, és halogatás nélkül követtyük, mivel az idő közelget, a melyben számot kel adni az igazságokrol. a melyeket a kristus ki nyilatkoztatot nekünk, ámbár olyan keveset gondolkodgyanak is arrol.

K szent János miért kívánnya hogy a kegyelem, és a békeség velünk legyenek. az által aki vagyon, a ki volt, és aki el jövendő az az, akristus által?

F Meg akarja nekünk mutatni, hogy haszontalan volna az igazság meg üsmérése, hogy ha a kristus azt nem [161b:] szerettetné, és nem követtetné velünk, és hogy ha a szent Léleknek békesége meg nem kostoltatná it velünk a kegyelemnek gyümölsét. és reménséget nem adna a menyekben valo lakásunkrol, szent János akristust³⁹³ nevezi annak a ki volt, vagyon, és a ki el jövendő. mert volt tegnap, mondgya szent pál, ma is vagyon. és ugyan azon, lészen minden időkben hebr. 13. 8. ő mindenkor ugyan azon., mert ő Isten. és nem vettetet változás alá, mint az ember, ő ugyan azon, minden időkben, mert fel támadása által, bé ment ditsőségében, az ő igazsága, titkai, Evangyéliuma, és Anyaszent egyháza, meg maradnak eföldön. minden időkben, és az utolso napon el fog jöni hogy meg itéllye az egész világot, és számot kérjen malasztírol. a melyeket meg testesülésekor hozta volt ell.

K Miért adgya hozzája, és a hét lelkek által; tudni illik. az Angyalok kik széke elöt vannak. ?

F Azt akarja velünk meg értetni, hogy az Isten a kezdete, és kut feje akegyelmeknek, az Angyalok pedig olyan szolgálai, akiket el osztogattya az Anyaszent egyházban. hogy munkálodgyák a választattak üdveségeket, ebből meg láttyuk hogy nem roszul tseleszünk, ha az Angyalokhoz folyamodunk könyörgésinkben, mivel ha a rosz volna. szent János nem mondaná. hogy a kegyelem és a békeség azok aboldog lelkek³⁹⁴ által adatnak nekünk. [162a:] de ök azt ugy tseleszük mint Istennek szolgálai. ugyan ök is ajánlyák néki a hívek könyörgéseket, és nyernek nekik kegyelmet, nem a magok érdemek által, hanem akristus érdemi által, mivel tsak az ő érdemiért adatik akegye-

³⁹³ [Íráshiba:] akristus

³⁹⁴ lelkek [Szóvégi k — d-ből javítva.]

lem, tsak az ő beszédiben avilágóság. tsak az ő fel támadásában az élet, az ő vériben. és halálában az üdvesség, és az ő szeretetében aremenység, ugyan ezért tartozunk azon kérni ötet hogy meg nem szünyven minket szeretni, meg se szünyyék minket meg mosogatni, és meg tisztítani.

Évangyélium

szent Maté 18. I.

Azon órában járulának atanitványok Jesushoz. mondván, kit vélsz mennyeknek országában nagyobnak lenni, és hozzá híván Jesus egy kisedet, közikbe állatá ötet, és mondá. bizony mondom néktek, ha meg nem tértek, és nem lesztek mint a kisedek,³⁹⁵ nem mentek bé,
10 menyeknek országába, valaki azért magát meg alázza. mint ekised, a nagyob mennyeknek országában. és aki bé fogad egy ilyen kisedet, én nevembe, engem fogadbé, a ki pedig meg botránkoztat egyet ekisedek közül, kik én bennem hisznek, hasznosab annak hogy egy malom kö köttessék anyakára, és atenger mélységiben el merítették,
15 jaj evilágnak abotránkoztatásokért. mert szükség hogy botránkozások jöjjenek, mind azon által, jaj annak az embernek aki által botránkozás-**[162b:]**jő, ha pedig akezed, vagy lábad meg botránkoztat téged, vágd el azt, és vesd el töled, jobb néked az életre bé menned bennán, vagy sántán, hogy sem két kezed, vagy két lábad lévén az örök tűzre
20 vettetned, és ha a szemed meg botránkoztat téged, vájd ki azt, és vesd el töled. jobb néked egy szemmel az életre bé menned hogy sem két szemed lévén, a gehenna tűzébe vettetned, meg lássátok hogy meg ne utálljátok. egyet akisedek közül, mert mondom néktek, hogy ezeknek Angyali mennyekben mindenkor láttyák az Atyám ortzáját,
25 ki menyekben vagyon.

Magyarázat

K. Mit értettek it az Apostolok a mennyeknek országán. és mit ért maga az kristus azon az országón?

F Az Apostolok követvén még akor atesti sidoknak gondolattyokat, ök azon. világi és földi országot értettenek, valamint a földi királyok

³⁹⁵ kisedek, [Második *d* — helyén *k*-t kezdett írni, de *d*-re javította.]

DICTIONARIUM LATINO-HUNGARICUM

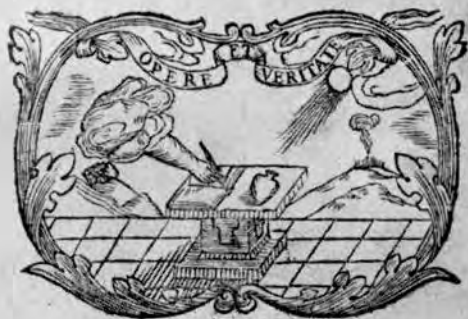
Succum & medullam purioris Latinitatis, ejusq; genuinam in Lingvam Hungaricam conversionem, ad mentem & sensum proprium Scriptorum Classicorum, exhibens:

Indefesso xv. Annorum labore, subcisivis, ab ordinariis negotiis, temporibus collectum, & in hoc Corpus coactum

à

FRANCISCO PARIZ PÁPAI,
Medicinæ Doctore, Ejusdemq; Facultatis, in Celeberrima ACADEMIA BASILEENSI, Assessore, & in Illustri COLLEGIO NAGY-ENYEDIENSI Professore Publico.

Mikes

LEUTSCHOVIAE,

Apud HÆREDES SAMUELIS BREWER,
Anno M DCC VIII.

Marhás: <i>Peculiaris, Armentifus, a, un.</i>	Másfel-hold föld: <i>Sequitigerson.</i>
Marhát hájtók: <i>Aino, ar.</i>	Másfel-hónap: <i>Sequitmensis.</i>
Marhatska: <i>Puffiffuocula, Recula.</i>	Másfel-köböl: <i>Sequitmodius.</i>
Marikom pókóm: <i>Prologo, is.</i>	Másfel-látni: <i>Sequitpedalür, e.</i>
Marikotan, Markotánac: <i>Suffarratens, Castren-</i>	Másfel-mely-föld: <i>Sequitmiliarium.</i>
<i>is propola.</i>	Másfel-óra: <i>Sequitura.</i>
Mar moll: <i>Jannunc.</i>	Más formájára vett pénz: <i>Nominus edipus.</i>
Marina: <i>Barbaspicus, Barbo, onis.</i>	Más-hova: <i>Alid, Alhorjion.</i>
Maró: <i>Morax.</i>	Másik: <i>Alter, Aino, a, ud.</i>
Marok: <i>Fola, Manipulus.</i>	Máskepen: <i>Alter.</i>
Marokba-lötöm: <i>Palmo, ar.</i>	Másias: <i>Alteratio.</i>
Maroklat: <i>Mambrium, Anfa, Capulon.</i>	Másias-lom: <i>Altero, ar.</i>
Maroklatorska: <i>Mambriolum, Anjala.</i>	Másias: <i>Secundarius, Dentaria.</i>
Marok verető: <i>Fagellum.</i>	Másmódó: <i>Abundat.</i>
Marom: <i>Mordeo, es.</i>	Másmodon: <i>Alter.</i>
Marom vikontag: <i>Renardeo, es.</i>	Másod: <i>Alter, a, un.</i>
Maros: <i>Maryni, Fluctus Ungarie.</i>	Második: <i>Secundus, a, un.</i>
Maróság: <i>Mordacitas.</i>	Második renden-való: <i>Secundarius, a, un.</i>
Mar regen: <i>Olinjan, Jan dudam.</i>	Másod-tű: <i>Biennis, e.</i>
Mart: <i>Latus, Ripa, vide Part.</i>	Másod-nap: <i>Postidie.</i>
Martalek: <i>Pieda, Maobia.</i>	Másod rendbéli: <i>Secundarius, a, un.</i>
Martalótz: <i>Mango.</i>	Másodfőr: <i>Secundo, Secundam, Iterum.</i>
Martalótzai: <i>Mangonicus, a, un.</i>	Másokkal azon egy tükten kapók: <i>Competit-</i>
Mártás: <i>Tindus, Intinctus.</i>	<i>ret, Competentes.</i>
Mártható: <i>Tinctus, e.</i>	Másolás: <i>Alteratio, Commutatio, Revocatio.</i>
Marti: <i>Riparon, Littoreus, a, un.</i>	Másolom: <i>Altero, ar.</i>
Marti lapu: <i>Bebium, Tuffilago.</i>	Más pénzete inoya: <i>Alteris sanctibus crapulari.</i>
Mártir: <i>Martyr.</i>	Másra magvaracom: <i>Aliosim accepto.</i>
Mártírom: <i>Idem.</i>	Másra maradó jószág: <i>Caducum beneficium, Ca-</i>
Mártíromság: <i>Martyrium.</i>	<i>duet juris possessio.</i>
Mártom: <i>Tingo, is, Lango, is.</i>	Másra valaminek: <i>Copia, Exemptum, Typus,</i>
Mártom: <i>Martius, Nom. Propr. viri.</i>	<i>Transumptum.</i>
Mártott: <i>Tinctus, a, un.</i>	Mással öljve-foglaltt gerendák: <i>Coordinatumti-</i>
Martzapán: <i>Martius panis.</i>	<i>gnum.</i>
Martazona: <i>Feroculus, Feroctens bestiola.</i>	Másuvá: <i>Alid, Alhorjion.</i>
Martzonaság: <i>Ferocitas parvula.</i>	Másuva költözni: <i>Habitacionem commutare, Alid</i>
Martzonagani: <i>Dilatare, Diminere, Dissicere,</i>	<i>domicium transferre.</i>
<i>Fulcrare, Ledere, Succiare.</i>	Másunnan: <i>Aliunde.</i>
Marvány: <i>Marmor.</i>	Másunnat: <i>Idem.</i>
Marvány-faragó: <i>Marmorarius.</i>	Másunnet: <i>Idem.</i>
Marvány-golyóbis: <i>Marmor rotatum in glo-</i>	Másunna-lött: <i>Adventus, a, un.</i>
<i>bulis, Sphaerula marmorata.</i>	Másutr: <i>Alibi, Alubi.</i>
Marvány-kő: <i>Marmor.</i>	Másús, tsuás: <i>Reptatur.</i>
Marvány-köves: <i>Marmorosus, a, un.</i>	Másúdoglok, tsuúdoglok: <i>Repto, ar.</i>
Marvány-kövi: <i>Marmorosus, a, un.</i>	Mászó: <i>Repens, Serpens.</i>
Más: <i>Aius, a, ud. Alter, a, un.</i>	Mászők: <i>Repo, is, Serpo, is.</i>
Más dologba avatni magát: <i>Proo. Alienon ara-</i>	Mászőr: <i>Alis, Alia vice.</i>
<i>re fundam.</i>	Mászőri: <i>Diversi temporis.</i>
Más az, hogy: <i>Ceterum, Deinde, Alterum</i>	Mászőrra-tartom: <i>Reverso, ar.</i>
<i>quod est.</i>	Mászőrra-tehető: <i>Conditus, a, un.</i>
Másé: <i>Alienon.</i>	Mászőrre: <i>Metaxa, Metaxa, Sericum rude.</i>
Más egyik: <i>Alter, a, un.</i>	Mate: <i>Matheus, Nom. Propr.</i>
Másfel: <i>Sequi.</i>	Micka: <i>Amica, Sponja, Amasus, Amasia.</i>
Másfel-annyi: <i>Sequialter, a, un.</i>	Mátla: <i>Alabrum, vide Motola.</i>
Másféle: <i>Aius generis, Aliamodi.</i>	Mátólátni: <i>In spiram evolovere.</i>
Másféle: <i>Alhorjion.</i>	Mátula: <i>Matellio, Matula.</i>
Másfel-állér: <i>Sequitubohar.</i>	Mityás: <i>Matthias, Nom. Propr. viri.</i>
Másfel-lönt: <i>Sequitubra.</i>	Matyas-ugrasa: <i>Bifextur, Bifextur.</i>

Mát

uralkodnak, de akristus azon az örökké valo boldogságot értette, ahol uralkodni fog választattiban, és ahol az ő választatti uralkodni fognak ő véle, és ő benne; birván az Istent, az ő örökös jóvokat. az Apostolok tehát amidön azt kérdék hogy ki lenne. leg nagyob a menyeknek országában. meg mutaták azal. hogy az első helyekre vágytának, abban a földi országban, a melyet a sidok várják vala.

[163a:] K. A kristus mit felele nékik. hogy az olyan nagyra vágyo gondolatokat el hagyasa vélek?

F Ez az, alázatoságnak Mestere, és doktora, egy kis gyermeket híván magához, közikben állittá, és meg mondá nékik. hogy ha hasonlok nem lesznek akis gyermekekhez, a meny országban részek nem léssen. akár mely nagy renden lévő gyermek örömet adgya magát az alaton renden lévőhöz, se az utolso, se az első helyben nem válogat, eszerént is kel tselekedni az olyannak, aki nagy akar lenni a menyekben, mivel a meny ország az alázatosoknak adatik, meg. és azoknak akik magokat meg vetik.

K Mit tésznek ezek azok., aki bé fogad egy ilyen kisedet, az én nevemben, engemet fogad bé,?

F Az ur azt akarja, hogy ugy tisztellyék az alázatosokat, mint az ő országának fejedelmit. és hogy azokal jót tegyenek, mint hogy pedig ő az olyanokat szereti, büntetés nélkül nem hagyja ha azokat meg vetik. vagy meg bótránkoztattyák. avagy meg bánttyák. ha rossz példával, rossz beszédel, vagy rossz tanátsal avétekben ejtik. azért is mondgya az ur, hogy hasznosab volna egy embernek ha egy malom kövel a tengerben vetnék mint sem botránkoztatására lenni egy olyan kisednek. a ki ő benne hiszen

[163b:] K. Mitsoda értelemben mondgya az ur *hogy szükséges hogy botránkozások jöjenek?*

F Azt akarja azal mondani, valamint világosan mondgya szent lukátsnál 17 l. lehetetlen hogy botránkoztatás ne légyen. mivel a gonoszoknak nagy számok el terjedet evilágon. a kiknek rossz példa adások veszedelmire vannak sok számuaknak. az Isten azt meg engedi a gonoszokon valo rettenetes igasságából, és a jokon valo irgalmaságából, meg akarván mutatni, hogy ditsőségire, és választatinak üdveségekre tudgya fordítani, ugyan azon vétkeket, a melyekkel³⁹⁶ ötöt meg bánttyák. és másokat avétekben ejtenek. meg engedi abbol az okbol is abotránkozásokat, hogy félelemben, vigyázásban, köny hullatásban.,

³⁹⁶ a melyekkel [Szóvégi l — t-ből javítva.]

alázatoságban. tarttsa szolgálait, de jaj annak aki által abotránkozás
jö, mert meg büntettetik, mind a maga, mind a mások vétkiért.
mind azért agonoszért. a melyet akart tselekedni, ha szinte a tellye-
ségel végben nem ment is, mivel mind példájával, mind tanátsával.
5 azon volt. hogy végben vihesse, hogy ha tsak az Isten meg nem gátolta
volna. kegyelméből, ez így lévén, abotránkozás azon vagyon hogy el
ronttsa az Isten munkáját. szolgáliban. és azért meg érdemli az ő
rettentő boszu állását.

10 K Magyarázd meg nekünk ezeket a szokot., vájd ki a szemedet,
vagd el a kezedet, ha ezek meg botránkoztatnak?

15 [164a:] F Meg akarja az ur velünk értetni, az ilyen példa beszéd
által, hogy mitsoda szükséges üdvességünkre, hogy el kerüllyük a
vétekre vivő alkalmatoságot, hogy vályunk, és magunkot meg foszuk
mind azoktól., a mik botránkozásunkra lehetnének, és a vétekből
15 ejtethnének, ha szinte azok leg drágábbak volnának is előttünk evilá-
gon, és oly leg szükségesebbek, valamitsoda³⁹⁷ szükséges a kéz, a láb.
és a szem, mihent valami örökös veszedelmünket okozhattya, azt úgy
tekénttsük, mint ellenségünket, és mint a mérget, *mit használ egy*
embernek, *ha a világot meg nyerné is, ha a lelkét el veszti, ?* az³⁹⁸ üdvezítő
20 nem érti azt betű szerént hogy valaki el vájja a kezét. és ki vája
a szemét, hanem hogy ezekel ne élyenek az ő törvénye ellen. és hogy
el távozanak mind attól. valami fel gerjeszthetné a rossz indulatot,
és fel indithatná a rossz kívánságot

25 K Mit kel tselekedni hogy az igazakat meg ne vessük, a kik a kisdedek,
mert alázatosok, és akik a testi szemnek alázatosoknak láttza-
nak?

30 F A hitnek szemével kel őket tekinteni. hogy meg láthassuk őket
kik léyenek az Isten szemei előtt, ne külső képen tékénttsük őket,
hanem azt³⁹⁹ vizsgáljuk meg, hogy az Isten mint tekinti őket. mivel
menyei lelkeket ad melléjek, kik őket örizzék, reájok gondot viselley-
nek. *mondom néktek. hogy ezeknek Angyali, menyekben, szüntelen láttyák*
az *Atyám ortzáját.* ezeket azért mondá, hogy annál is nagyobb tisztelet-
tel legyünk a kisdedekhez, és az alázatosokhoz, meg tekintvén, mitsoda

³⁹⁷ valamitsoda [valamint-ből javítva, a szó írása közben.]

³⁹⁸ [Íráshiba:] azt üdvezítő

³⁹⁹ hanem azt <tek> vizsgáljuk meg. hogy az Isten mint tekinti őket.
[Kereszttel jelölt beszúrás a lap alján.]

szol-[164b:]gait rendelte melléjek, hogy gondgyokot visellyék, és a kik által boszut áll azokon, kik azokat meg vetik, vagy avétekben ejtik.

SZENT SIMON ÉS SZ. JUDÁS NAPJÁN

Imádság

Oh' Istenünk, aki ate boldog Apostolid által, hittál minket szent
5 nevednek üsméretire, adgyad hogy tsudálván, szent simon. és szent
Judásnak örökös ditsőségeket, mi azt hasznal tisztelhesük, ami
urunk. J. k.

Epistola.

szent pál. ephes. 4. 7.

kinek kinek közüllünk malaszt adatot akristus ajándékozásának
mérteke szerént az okáért mondgya, fel menvén amagoságban. fogva
10 vitte a fogságot, ajándékokot adot az embereknek, hogy pediglen
fel ment, mitsoda, hanem hogy le is szállot, előb a földnek also része-
ire, a ki le szállot, ő aki fel is ment, minden egek feliben, hogy minde-
neket bé töltene. és ő adot némellyeket ugyan. Apostolokot, némellye-
ket pedig profétákat, némellyeket pedig Évangyélistákat. némellye-
15 ket pedig pasztorokot. és doktorokot. a szenteknek tellyes voltokra,
a szolgálatnak munkájára, a kristus testének épülésére, mig minnyá-
jan el jus-[165a:]sunk a hitnek és az Fia üsméretinek egyeségére, hogy
tekélletes férfiakká legyünk, akristus meg állapotot idejének mértéke
szerént.

Magyarázat

20 K. Miért mondgya szent Pál, hogy malaszt adatot nekünk a kristus
ajándékozásának mérteke szerént.

F Mert ki ki különös kegyelmét vészi az Istennek, rendéhez,
és hivatalyához képest, akristusnak, rendelése, és akarattya szerént,
aki⁴⁰⁰ is azt akarja hogy ki ki avett ajándék szerént munkálodgyék.
25 ugyan ezért is tartozunk imádni az Isten akarattyát; az ő malasztí-

⁴⁰⁰ [Sorvégen:] a [új sor elején:] aki

nak el osztogatásában, el hitetvén magunkal., hogy ő azokat, azoknak adhattya, akinek akarja, amikor akarja, és olyan formában a mint néki tettik, szeresük, és tisztellyük másokban is az Isten ajándékít, munkálodgyunk pedig mi magunk is az ő akarattya. és rendelése szerént, a munkán a melyre rendelt, és a melyre adta ajándékját.

K Mitsoda ajándékok azok a melyeket akristus az emberekre hingtette, menyben menetelekor ?

F I. Azok amalasztok, a melyeket nevezik meg szentelő malasztoknak, amelyek kedvesé tészik Isten előtt az igazak lelkeit, és a melyek azoknak üdveségekre adatik, kik azokat veszik, 2. amalasztok a melyeket nevezik ingyen valo kegyelmeknek, a melyek amások üdveségekre adatnak, és az Anyaszent egyház hasznára. ilyenek a jövendölésre, az idegen nyelvekre, tsuda tételekre, valo ajándékok, **[165b:]** a melyek meg nem szentelik, és a melyekel jól vagy roszul élhetnek, azok, kik azokat veszik az ilyen rend kívül valo ajándékok, szükségesek valának eleinte, akristus Istenségének meg bizonyítására, hogy a népek a hitre teritessenek, és az Anyaszent egyház fel állítására, és meg erősítésére,

K. Miért mondgya az Apostol. hogy a kristus fel ment a magóságba, mert le is szállot vot előb a földnek also részeire ?

F Mert az Istennek Fia, meg alázta magát e földön, emberi testet vévén magára, le szállot halála után alimbusba, a földnek also részeiben hogy onné meg szabadittsa az ő testamentum béli szenteket, fel emelte menyben menetelekor Emberségít a magóságba, az az, minden teremtet állatoknál, az Apostol mondgya, hogy oda fel ment, hogy bé töltene mindeneket hatalmával, és jóságával, a földet bé töltötte malaszttyával, és szent lelkének ajándékival, apoklokot meg gyözte, és a mennyekben helyheztette országát. el mondhatni még hogy bé töltötte és bé tellyesítette az ő törvénynek figuráit, és jövendölésit, ugyan azon törvényt tekéltetésé tette, és kegyelmet nyert az embereknek, hogy azt meg tarthassák.

K. Miért mondgya az irás hogy akristus maga adta az Anyaszent⁴⁰¹ egyházának némelyeket hogy Apostolok legyenek Etc.

F Meg akarja velünk értetni, hogy a kristust illeti hogy válaszon és rendellyen magának egyházi szolgákokt, *nem ti választottatok* engemet, mondá atanitványinak, *hanem én vá-[166a:]*lasztottalak

⁴⁰¹ Anyaszent [y — a-ból javítva.] [A kérdés végén:] & [Etc.]

titeket,⁴⁰² joan. 15. 16. különb féle renden lévő szolgakot adot Anyaszent egyházának. hogy ki ki ajándéki szerént munkálodgyék, hivattalyában, a lelkek meg szentelesire az ő testének, az az, az Anyaszent egyház épületire, mind addig valamég mindenek. ahitnek egyeségére⁵ jőjjenek, az az. hogy a kristus, azért választotta őket. hogy azon legyenek, hogy a lelkeket meg térítsék, vagy a hitre, vagy ajóbb életre, és azokat vezessék a szenttségre, és tekéleteségre, a melyekre rendelte Isten. az Apostolokot, ezt atekéleteséget. akristus meg állapodot ideje. mértékének nevezi. a melyet követni fogja a ditsőségnek tekéletesége, a midön, ő minden lészen minden választatiban, és a midön bé tölti őket minden gazdagságival.

Évangélium.

szent Ján. 15. 17.

Ezeket parantsolom néktek hogy szeresétek egy mást, ha világ titeket gyűlöl, tudgyátok hogy engem előbb gyűlölt nálatoknál, ha evilágból valok lettetek volna, avilág ami övé volna szeretné azt,¹⁵ mivel hogy pedig evilágból valok nem vattok, hanem én választottalak titeket evilágból. azért gyűlöl titeket evilág. meg emlékezetek az én beszédemről, melyet én mondtam néktek, nem nagyobb a szolgálta az uránál, ha engem üldöztek, titeket is üldöznek, ha az én beszédemet meg tartották, atíéteket is meg tarttyák, de ezeket mind **[166b:]**²⁰ az én nevemért tselekszik néktek, mert nem tudgyák azt, aki engem küldöt, ha elnem jöttem volna, és nékik nem szollottam volna. bünök nem volna, most pedig menttség nints az ő bünökről, aki engem gyűlöl, az Atyámot is gyűlöli, ha atselekedeteket nem tselekedtem volna közöttök, mellyeket senki más nem tselekedet, bünök nem volna,²⁵ most pedig láttak is, és gyűlöltek is, engemet is, s' az Atyámot is, de hogy bé tellyesedgyék, a beszéd, mely az ő törvényekben bé iratot, hogy ók nélkül gyűlöltek engem.

Magyarázat

K kitsodák azok. akiknek akristus parantsollya hogy egy mást szeresék, valamint ő szerette őket.?

⁴⁰² [Az idézet vége nincs aláhúzva Mikesnél sem; az új oldalon nem folytatta az aláhúzást.]

F Ez a parantsolat tekénti különösön az Apostolokat, és mindnyájan az egyházi szolgálakat, mivel az ő hivatalyok, kötelezdi őket a hiveket tanítani szoval, és példa adásal, de arra kötelezdi⁴⁰³ minnyájan akeresztyéneket is, akristus azt akarja, hogy egy mást szeresük, a mint
5 ő szeretett minket. ő minket olyan időben szeretet, a melyben. arra tellyeséggel méltatlanok voltunk, söt még életét s adta érettünk,⁴⁰⁴ tartozunk tehát mi is szeretni az olyanokat., a kik nem hogy azt meg érdemlenék. de söt még gyűlölséggel vannak hozánk, életünket is készek legyünk üdveségekért adni, az ilyen szeretetért akarja az
10 üdvezítő [167a:] hogy meg különböztessenek az ő tanítványi másoktól.

K Miért nem szereti avilág akristust, se az ő szolgálit?

F Mert avilág tsak azokat szereti kik az övéi, és hozája hasonlítanak, a kristus tanítása pedig kárhoztattya a világ tanításit. és tartásit.
15 K. A világ szeretői kik nem tudgyák az Évangyéliumi igazságokat vagy akik azokat nem hiszik, menttségre valoké, ha akristust, és az ő tanítványit nem szeretik?

F Az olyan világiak. kik tudatlanoká teszik magokat, vagy szán szándékal, valo hihetetleneké, minden bizonyal vétkesek, nyisák fel
20 egy kevesé szemeket, meg láttyák az igazságnak világosságát. és azokat⁴⁰⁵ a fényeséggel valo bizonyosságokat, a mellyeket hagyot az ur nekünk Istenségéről. és tanításának igaz voltárol, azt pedig olyan tselekedetek által, a mellyeket soha senki nem tselekedte, se senki nem tselekedheti, a proféták tettek tsudákat, de azokat. ugy nem tsudálták,
25 mint a kristus tsudáit. se olyan hatalomalök azokat nem tselekedték, ő magok meg jövendölték volt. akristus tsuda tételeit, a melyekel meg bizonyította Istenségit.

[167b:] MINDEN SZENTEK NAPJÁN

Imádság

örök minden hato Isten. ki nekünk meg engeded hogy tisztellyük szenteidnek érdemít a mái napon, kérünk tégedet hogy meg szaporitván
30 érettünk valo esedezőknek számokat, annál is nagyob bőségel hinttsed mi reánk. irgalmaságodot. a melyet ohajttjuk. a mi urunk. J. k.

⁴⁰³ kötelezdi [Második *e* — *d*-ből javítva.]

⁴⁰⁴ érettünk, /*n* — sor fölötti beszúrás; kisebb, mint a többi betű.]

⁴⁰⁵ [Íráshiba:] azokal

És láték más Angyalt⁴⁰⁶ fel jöni nap keletről, nála lévén az elő Istennek jele, és nagy szoval kiálta a négy Angyálnak, akiknek adatot hogy ártsanak a földnek, és a tengernek, mondván ne ártssatok a földnek, és atengernek, se a termő fáknak, mig meg jegyezzük a mi

⁵ Istenünk szolgálait az ő homlokokon, és hallám a meg jegyeztettek számát, száz negyven négy ezeren. valának, meg jegyezve, az Izrael fiainak minden nemzetiből., A juda nemzetéből tizen két ezer jegyeztetett, a Ruben nemzetéből tizen két ezer jegyeztetett, a Gád nemzetéből, tizen két ezer jegyeztetett, az Aser nemzetéből tizen két ezer jegyeztetett, a Neftáli nemzetéből, tizen két ezer jegyeztetett, a Manasses⁴⁰⁷ nemzetéből, tizen két ezer jegyeztetett, a Simeon nemzetéből, tizen két ezer jegyeztetett, a Lévi **[168a:]** nemzetéből tizen két ezer jegyeztetett, az Isakár nemzetéből tizen két ezer jegyeztetett, a Zábulon nemzetéből. tizen két ezer jegyeztetett, a Josef nemzetéből, tizen két

¹⁵ ezer jegyeztetett, a Benjamen⁴⁰⁸ nemzetéből tizen két ezer jegyeztetett, ezek után láték nagy sereget, melyet senki meg nem számlálhat vala, minden nemzetekből, és nemzetségekből, és nepekből, és nyelvekből, álván akirályi szék előtt, és a Bárány szine előtt, fejr hosszu ruhákba. öltözve, és pálma a kezekben, és kiálnak vala nagy szoval, mondván,

²⁰ üdveség ami Istenünknek, ki akirályi székben ül, és a Báránynak, és az Angyalok minnyájan akirályi szék, és a vének, és a négy lelkes állatok körül állanak vala, és akirályi szék előtt, ortzajokra borulának, és imádnak az Istent, mondván. Amen, Áldás, és fényesség, és bölttség, és hálá adás, tisztelet, és erő, és erőség ami Istenünknek, örökkön

²⁵ örökké Amen.

Magyarázat

K. Mit jelent az az Angyal. aki nagy szoval kiált amás négy Angyaloknak.?

F Meg tanulhattuk ebből hogy még amenyekben is vagyom **[168b:]** subordinatio. és hogy az Isten némelyek által üsmérteti meg

³⁰ akarattját atöbivel, ebből következik, hogy a földön lévő Anyaszent

⁴⁰⁶ Angyalt<okot> [t: <okot> első o-jából javítva.]

⁴⁰⁷ Manasses [es: helyén összefutott a tinta, de kivehető betűk.]

⁴⁰⁸ [Káldinál: Benjámin]

egyházban. is kel lenni subordinationak, a melyben, alá valo renden lévők. vezéreltessenek, és igazgattassanak a fellyeb valo renden lévőktől, ugyan az is tartattya meg az egyeséget.⁴⁰⁹ abékéséget. és a rendet, amidön, minden a menyei Hierarchia szerént igazgattatik, ahol
5 minden a szeretet, és az Isten lelke szerént mégyen végben. kevelység, és erőszak tétel nélkül, ahol tsak az Istennek ditsőségire. és az Anyaszent egyház jóvára tzéloznak, és a midön a fellyeb valok tsak az Isten parantsolattyát adgyák ki, nem parantsolván mást az aláb valoknak, ha nem tsak ami azoknak hagyatott hogy tselekedgyék.
10 és az aláb valok is szeretettel, és alázatoságal engedelmeskednek nékik, mint az Istennek magának.

K. Mitsoda parantsolatot ad ez az Angyal a többinek az Isten részéről.?

F A négy Angyalok hatalmot vévén az Istentől hogy ártassanak
15 a földnek és a tengernek, és boszut állyanak a bünösökön, ez az Angyal pedig hozájok küldetek hogy a parantsolatot addig véghez ne vigyék még az Istennek szolgálai meg nem jegyeztetnek. a homlokokon., adgyanak időt is azoknak a kiket öröktől fogva el választot arra hogy vagy meg térjenek, vagy el érhessék a kegyelmet mely nékik rendeltetett.
20

[169a:] K. Mitsoda bélyeg az, a melyel meg jegyeztetnek az Isten szolgálai a homlokokon

F Az a kristus keresztének bélyege. hogy részünk lehesen az ő ditsőségében. részünknek is kel lenni az ő keresztének gyalázattyában.
25 azt a szívünkben is kel hordoznunk., mert szeretnünk kel a szenvedést, a homlokunkon kel azt viselnünk, meg nem pirulván azért, az emberek előtt, vallást kel tenni a meg feszitetet kristusrol. és a hitnek igazságiról. halált is szenvedgyünk az ő neviért ha kivántatik, tarttsuk azt a mint⁴¹⁰ Mojses tartotta. hogy a kristusnak gyalázattya. drágább a
30 egész világ kintsénél.

szent Pál szerént nem elég az, az üdveségre hogy szívből higgyünk, hanem szájunkal, és tselekedetinkel is vallást kel tennünk, hebr. 11. 26. rom. 10. 10. az Angyal azért küldetéek el tehát hogy meg jegyeze az Isten szolgálainak homlokjokot. a kiknek erőt, és bátorságot ad hogy
35 élettgyek el vesztésivel is vallást tehessenek a kristusban valo hitről, ez a jegy, minden időkre valo. nintsen olyan keresztyén aki ne tartoz

⁴⁰⁹ egyeséget. <és> abékéséget. és a rendet.

⁴¹⁰ azt a <mit> mint

nék nyilván, és közönségesen vallást tenni az Évangéliumról, és mind azokat a nyomoruságokat békeséggel⁴¹¹ és szeretettel elsz szenvedni, a melyek a keresztyéni életet követik.

5 K. Mit téznek azok az egy aránsu számok az Izraelnek minden nemzetéből.?

[169b:] F Jelentik az sido népnek választatit, akik valóságos Izraéliták, és valóságos fiai Ábrahámnak, nem atesti környül metélkedésnek jegye által, se nem a Moyses törvénye által, hanem akristus keresztnak és kegyelmének jegye által, ezek a számok jelentik hogy a választattaknak számok az Isten örökös el rendelésiben meg vannak határozva, és hogy ő azokat mind üsméri, a ki pedig azt ohajttya. hogy az Isten ötet annak idejében az ő választot népe közül valonak üsmérje, azon igyekezék, hogy meg tarthassa a szent Léleknek bélyegét, az aláztatóságna, békeséges türésnek., és az Isteni szeretetnek jelét.

15 K. Mit jelent az a nagy sereg, a melyet senki meg nem számlálhattya vala?

F Jelenti apogányok közül valo meg számlálhatatlan szenteket, kik az Évangéliumra állottanak, a sidok tiszteltetnek az elsőségel, mivel az Üdvezítő közöttök vette fel az emberi testet, de a pogányok
20 közül sokal több, aválasztottak száma, ezek a szentek mind fent álva vannak a Báránynak széke előtt, a melyel meg mutattyák, hogy egy keresztyének., nem kel a földhöz ragaszzkodni, hanem mindenkor készen kel lenni az Isten parantsolattyára, azok fejérben vannak, pálma fa ágat tartván akezekben, amellyel [170a:] jelentik akereszttségben
25 vett ártatlanságot, és igazulást, avilágon, és vetken vett győzedelmet, azok fent szoval énekelnek, arra tanitván minket, hogy a mely lelkek tellyesek az Istennel. és az ő kegyelmével, azoknak ditsérni kel az ő irgalmaságit, örömel, és hálá adásal kel lenni előtte.

K. Mitsoda oktatást kel magunknak venni mind azokbol. valamiket
30 mond az irás az⁴¹² Angyalokrol és a vénekről?

F Látván őket az Istenhez, és az érettek fel áldoztatot Bárányhoz szüntelen valo szent félelemben. nagy tiszteletben, és imadásban lenni, szégyenlenünk kellene azt, hogy mitsoda tiszteletlenül vagyunk az Isten, és akristus előtt. az ő szent templomában. mitsoda kevés
35 hittel és buzgoságal, és hogy meg szeplősittyük az ő házát anyi sok botránkozato illetlen magunk viselésivel.

⁴¹¹ békeséggel [Első e-fölött áthúzott vessző.]

⁴¹² az <E> Angyalokrol

K. Mire intenek minket az ő éneklésekkel?

F Arra hogy vélek együtt imádjuk, és hálákat adgyunk az Istennek, és akristusnak, és vallyuk meg, hogy ő néki tartozunk mind azokért a győzedelmekért, a mellyeket veszünk üdveségünk ellenségin.

Évangyélium

szent Máté 5. I.

- ⁵ Látván pedig Jesus a seregeket fel mene ahegyre, és midön le ült volna, hozzája járulának az ő tanítványi **[170b:]** és meg nyitván száját, tanította vala őket, mondván. Boldogok alelki szegények, mert övék⁴¹³ menyeknek országa, Boldogok a szelidek, mert ők birják a földet, Boldogok a kik sirnak. mert ők meg vigasztaltatnak, Boldogok a kik éheznek, és szomjuhozák az igazságot. mert ők meg elégittetnek, Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmaságot nyernek. Boldogok atiszta szívűek, mert ők meg látták az Istent, Boldogok, abékeségesek. mert Isten fiainak hivattatnak, Boldogok. akik üldözést szenvednek. az igazságért. mert övék mennyeknek országa, Boldogok vagytok. ¹⁰ midön szidalmaznak titeket, és üldöznek titeket, és hazudván, minden gonoszt mondanak ellenetek, én érettem, örüllyetek, és vigadgyatok, mert ati jutalmatok. bőséges mennyekben. ¹⁵

Magyarázat

K. Miért teszi fel az Évangyélium, hogy nagy sokaság követi vala akristust, hogy halgassa beszédit. és hogy meg gyógyittassék betegségiből. ? matth. 4. 25. mark. 3. 7. luk. 6. 17. ²⁰

F Azért hogy meg mutassa mitsoda halogatásal, és idegenséggel vagyunk az Isten igéjéhez, és hogy nagyob buzgosággal tanullyuk, halgasuk, és olvasuk azt, és hogy azal élvén, a mi **[171a:]** lelki nyavalyáinknak orvoslására fordittuk, abizonyos. hogy ha abban olyan ²⁵ hittel, és szorgalmatosággal. keresnök a lelki gyógyulást. mint a melyek kereste ez a nép atesti gyógyulást. meg éreznök valamint ők, akristus minden hatóságának erejét.

⁴¹³ övék /é — fölött először vízszintes vonal (ē) volt, aztán vesszőt tett föléje.]

K. Miért mene akristus ahegyre hogy imádkozék. Apostolokot vá la-
szon, és azokat tanította?

F 1.⁴¹⁴ Azért, hogy különösebben imádkozhassék, és tavulabb a
világtol. 2. azért, hogy nagy gondolatot adgyon szolgainak, az Évan-
gyéliumi tekéleteségről, a melyre hivatattak, és az ő mennyei tanitá-
sáról, melyet prédikállot tanítványinak, és a népnek, 3. meg akará
nékünk mutatni, hogy azokat az igazságokat se meg nem lehet jól
fogni, se követni, hogy ha elménket és szivünket fellyeb nem emellyük,
a földi dolgoknál.

¹⁰ K Mit foglal magában az a tsudálatos predikatio., melyet tett
a kristus a hegyen?

F A nyolcz Évangyéliumi boldogságot foglallya magában. tudni
illik. mind azt, valami boldoggá teheti az embert eföldön. minden
ember kíván boldog lenni, ugyan erre avégre is tzéloznak minden
munkájokban. és szivek indulatyokban, ebben meg is egyeznek
¹⁵ minnyájan. de ez a természet szerént valo hajlandóság benne nagy
tévelygést okoz, avétektől fogvást, és sok vétekben veti őket, mert
nem üsmervén, és nem kedvelvén az örökös jót. a mely egyedül
teheti őket boldogoká,⁴¹⁵ és mint egy tapo-[171b:]gatva járnak, őt
²⁰ keresvén a boldogságot. ahol nintsen, és őt nem keresik ahol vagyon,
ugy anyira, hogy a magok meg romlot hajlandóságokat követvén, ol-
lyan dolgokhoz ragaszkodnak, a melyek őket el ámtittyák, és meg
tsallyák, és a melyek tsak boldogtalanoká tehetik őket. ugyan ezért
is kezdé el ezen. a meg váltó predikatioját, hogy meg mutassa mitsoda
²⁵ boldogságot kel nékik keresni, és hogy mitsoda modon nyerhetik azt
meg, ez a boldogság pedig nem más, hanem hogy az Istent birhasuk⁴¹⁶
mint örökös jónkót, őtet szeresük tekéleteséggel. ilyen formában birják
őtet. és ha birjuk, ugy uralkodunk is, az örökös uralkodás pedig a,
hogy tsak egyedül ő tölle függünk, ugyan ezt is nevezi a menyeknek
³⁰ országának.

K A mely modokat ád az ur a mái Évangyéliumban. hogy bóldo-
gok⁴¹⁷ lehesünk, azok boldogoká tészneké minket ez életben is?

F Azokal az örök boldogságot meg nyerjük, mert azok vezethetnek
oda, ez életben is boldogoká tésznek anyiban, hogy remélhettyük
³⁵ valóságál azoká lenni egy nap, az Istent örökösön bírván. meg koston-

⁴¹⁴ I. [Beszúrás.]

⁴¹⁵ boldogoká, [d — g-ből javítva.]

⁴¹⁶ bir<hasák.> hasuk [Törlés a sor végén.]

⁴¹⁷ bóldogok [ból: sor fölötti beszúrás a soreleji margón.]

tattták velünk még előre, a belső békeség, és öröm által, a nekünk meg ígért boldogságnak sengéjit, azt is meg mutattták egyszers mind nekünk, hogy mitsoda nagy külömbőség vagon az Isten, és az emberek itéleti közöt, mivel ezek azokat hiják boldogoknak. a kiket akristus boldogtalanoknak nevezi, és azokat tekéntik boldogtalanoknak., akiket akristus boldogoknak hja.

[172a:] K. kitsodák azok a lelki szegények akiké amenyeknek országa. ?

¹⁰ F Azok akik valóságos alázatos szívüek, akiknek elméjekben nintsen se fel fuvalkodás, se hivalkodás. a kik amagokban lévő roszt magoknak, ajót pediglen az Istennek tulajdoníttják, azok kik avilági szeretettől meg fosztják magokat. és avilági gazdagságokat nem ohajttják, abban tartván minden jovokat, és gazdagságokat. hogy az Istenhez kaptssollyák magokat, mint hogy azok az Istennek adgyák ¹⁵ testeket, lelkeket, elméjeket, az Isten is egészen nekik adgya magát.

K kitsodák azok a szelidek, kik birni fogják a földet, és mitsoda föld a ?

F Azok a szelidek, akik gyűlölik az egyenetlenséget, veszekedést. harag tartást, akik szeretettel engedelmeskednek a mások igazgatlanságinak, és hamiságinak, azokban se részt nem vévén, se jóvá nem hagyván, akik nehézség nélkül és tsendeségel szenvedik roszt természetit és keménységit azoknak, akikkel együt kel élni, akik engedelmeségel, és szeretettel veszik az Isten kezéből, mint kegyes attyoktól mind azokat a szomorúságokat, a melyekkel tettzik őket meg látogatni, és ²⁵ mind azokat a próbákat a melyekkel próbállya és tisztíttya őket, az ilyeneknek ígéri tehát a más életnek új földét, a menyéi paradíssomot.

[172b:] K. kitsodák azok akik sirnak. akiknek akristus jutalomul vigasztalást ígér ?

³⁰ F Nem azokat kel itt érteni akik az élet nyomorúságiért sirnak, vagy valami nagy kár vallásokon. hanem azokat. kik a magok, és a felebaráttyok vétkeket sírattják., kik lelki veszedelmeket. és a földön hoszas bujdosásokat sírattják. akik élettyeket békeséges türessel töltik, a szegénységben, anyomorúságban, és akserüségben, kik az ³⁵ Isten rendelése alá vetvén magokat, meg elégednek sorsokal, és anyomorúságokat szeretettel veszik az Istennek Atyai kezéből. az ilyeneknek ígéri tehát az Isten vigasztalásának kegyelmét, ez életben, és a másikában az örök boldogságot, mivel az ilyeneknek sírások szent Agoston szerént. sokal kedveseb. mint sem avilágnak minden öröme.

K. kitsodák azok akik éheznek, és szomjuhozák az igazságot, és akiknek az Isten igéri hogy bé töltenek.

F Az olyanok, kik ohajtyák az Istené lenni, ötet hová tovább jobban szeretni, szolgálni, felebaráttyokkal jól tenni, hivatalyokat tekeleteséssel végben vinni, egy szóval minden nap eléb menni. a jó erkölesben. és akik ezeket olyan buzgosagal kívánnyák, valamelyel kívánnya az éhségben. és szomjuságban lévő ember az ételt, és italt. az Isten még ez életben bé tölti őket igazságával. és malaszttyával, el oltván szivekben a **[173a:]** világi jókhoz valo éhséget. és szomjuságot. a menyekben pedig *meg részegitti őket, házának bőségével, és agyönyörűségnek patakából itattya őket.* a proféta szerént, és anyira bé tölti kívánságokat. hogy többet nem kívánhatnak ps. 35. 9. *meg elégszem mondgya a proféta. mikor meg jelenik ditsőséged.* ps. 16.⁴¹⁸ 15.

K. kitsodák azok akiknek az Isten irgalmaságot igér?

F Azok, akik felebaráttyokhoz irgalmaságal vannak., akik szánkodással lévén nyomoruságokhoz, meg segittik nem tsak testi szükségekben., hanem lelki szükségekben is, követvén az irgalmaságnak lelki tselekedetét, példának okáért, akik szivekből meg botsátanak, és szeretik ellenségeket. agonoszért. jóval fizetnek nekik, oktattyák atudatlanokat, és intik aroszul tévöket. könyörögnek abünösökért. az ilyenek sokal. nagyob irgalmaságot vesznek Istentől, mint a melyet másokkal tesznek, ugyan az ilyeneknek is igéri akristus, *hogy jó, és meg tömöt, és meg rázot, és ki folyo. mértéket adnak, kebeleken., mert azon mértékel a melyel mérték, viszá mértetetik nekik.* luk 6. 38. a mely irgalmaságot téssen az Isten vélek, meg mentvén az örökké valo. nyomoruságtól., az örökös jókkal tölti abé őket. a melyet pedig ők tettek másokkal. atsak ideig tarto volt. mert az Isten az irgalmaságot ugy teszi mint Isten. az az, bőséggel, és mérték nélkül, az emberek pedig ugy teszik mint emberek, az az. az ő gyengeségek és szegénységek szerént.

[173b:] K. kitsodák azok, akiknek jutalomul azt igérik. hogy az Istent meg láttyák?

F Azok, az olyanok. akiknek tiszta szivek vagyon, az az, a kik, se a teremtet állatokhoz, se magokhoz nintsenek ragaszkodva, akik tsak az Istent szeretik, boldogságokat tsak benne keresik, kik minden kívánságokat, és reménségeket tsak abban teszik, ebben áll tehát a szívnek tisztasága, ezért is erdemli meg jutalomul, hogy az Istent

⁴¹⁸ 16. 15. [6 — javítva 5-ből.]

egészen, és valóságosan meg láthassa, mert nem lévén benne. avéteknak kívánsága, semmi meg nem homályosíthattya. a lelki szemeket, a melyeket meg láthatni az Istent, az örök boldogságban.

K kitsodák azok. akik Isten fiainak neveztetnek?

- 5 F Azok abékeségesek., tudni illik, nem tsak azok akik a szívnek békeségét meg nyerték, meg gyözvén rosz kívánságokat, meg tértek az Istenhez, és felebaráttýokal. egyesek, hanem még azok is kik buzgoságal vannak azon, hogy masoknak is meg nyerjék azon békeséget, meg békéltetvén azokat kik egy másal. viszá vannak., az illyenek
- 10 Isten fiainak neveztetnek, mert követik a menyiben töllök lehet, az Isten fiát, aki is magát meg alázván. emberi testet vett magára, és meg holt, hogy az embereket meg békéltesse az Attyával.

K. kitsodák azok akik üldözést szenvednek az igazságért?

- F Azok akik üldöztetnek ahitért, az igazságért, ajó erköltsért,
- 15 az Istenért, vagy az Anyaszent egyházért, az illyenek [174a:] mentől alázatosabbak, és mennél inkább üldöztetnek, és meg vettetnek e földön, annál nagyob részek vagyon aboldogságban, és annál inkább fel emeltetnek aditsóságban.

- K. A kristus itt tsak az Apostolinak, és tsak az egyházi szolgálknak
- 20 szóllé?

- F Az Apostolinak ugy szól, mint az egész világ Doktorinak, és akik fundálták⁴¹⁹ az Anyaszent egyházat. szól az egyházi szolgálknak, kik tartoznak másokat ezen igazságokra tanítani, eszerént vezérleni, és példát adni. de szól ahiveknek is, akiket jelenté a sokaság, ki ötet
- 25 követé, azt akarja tehát hogy mindenek boldogságnak, és örömmek, tarttsák, a midön gyalázatot, üldözést, bestelenséget szenvednek, sőt még halált is, de az Istenért. az igazságért. és az Anyaszent egyházért, azt akarja, hogy midön szenvednek örüllyenek, mert mentől nagyob lesz a szenvedés, annál nagyob lesz ajutalom is, ugyan azért választotta az Anyaszent egyház a mái innepre a kristus hegyen valo prédikátioját, mivel a szentek közöt minden féle renden⁴²⁰ lévök, és idösüek valának, amái Évangyélium pedig rövideden az ő élettyeket adgya
- 30 előnkben, hogy meg lássuk, hogy azért lettek szenteké mert ezeket az igazságokat követték, és hogy tsak azok boldogulnak, kik ezeket
- 35 követik.

⁴¹⁹ [Javitva: *fudálták*-ból, sor fölötti beszúrással.]

⁴²⁰ renden [Javitva: *rendek*-ből.]

[174b:] A HALOTTAK NAPJÁN

Imadság

Oh' Istenünk, a ki teremtetted, és meg váltottad hivedet. botsásd meg szolgálidnak, és szolgálidnak, vétkeket. úgy hogy, az Anyaszent egyházadnak alázatos imádsága által, botsánatot nyerhesenek, a melyet mindenkor ohajtották. tölled. a mi urunk J k

Epistola.

szent pál I cor. 15. 51.

- ⁵ Imé titkot mondok néktek, minnyájan fel támadunk ugyan, de nem minnyájan változtatunk el,⁴²¹ egy pontban, egy szem pillantásban az utolsó trombitára, mert szól a trombita, és ahol fel támadnak, rothadatlanok, és mi el változtatunk, mert a rothadandónak rothadatlanságban kel öltözni, és ehalandóknak, halhatatlanságba kel öltözni,
¹⁰ mikor pedig ez ahalando a halhatatlanságba öltözik akkor léssen meg abeszéd, mely irva vagyon, el nyelettett ahalál agyőzedelemtől, hol vagyon halál a te győzedelmed, hol vagyon halál a te ősztönöd, ahalál ősztöne pedig abün, abünnek ereje pedig atörvény, az Istennek pedig hálá legyen, ki nekünk győzedelmet adot a mi urunk Jesus
¹⁵ kristus által.

[175a:] Magyarázat

K. Mit tanít nekünk szent pál amidőn azt mondgya hogy minnyájan fel támadunk, de nem minnyájan változunk el?

- F Azt akarja velünk meg értetni, hogy két féle fel támadás vagyon, az egyik az életre, a másika ahalálra, az 1. az⁴²² ditsőséges kristus hasonlatosságában támadunk fel, az 2. hogy avéteknek testét az⁴²³ örökké való kinra tegyék, aválasztattak, a fel támadáskor meg változtatnak, mert ahalhatatlanságban, és aditsőségben öltöztetnek, és hasonlítani fog az ő testek. akristus ditsőséges testéhez. de agonoszok, meg nem változtatnak, és örökösön fogják. viselni, mind testekben,

⁴²¹ változtatunk el, (mert erothadandónak.) egy pontban,

⁴²² az <üdvös> ditsőséges

⁴²³ az <ok> örökké való

mind lelkekben. avéteknek gyalázattját, filip. 3. 21. ajó, vagy a rosz életen válik el, ez akét féle fel támadás, és azt. ajó, vagy arosz halál fogja követni, a jó halált, aditsőséges, és aboldog fel támadás fogja követni, és aroszat, a nyomoruságos¹²⁴ fel támadás.

⁵ K. Mit jelent atrombita a melyről szól az Apostol?

F Jelenti azt ajelt; a melyet fognak adni az Agyal szova által., és aki az örökös bironak itéletire hija mindnyájan ahalottakat.

[175b:] K. Hogy kel azt meg nyerni, hogy ami testünk meg változtassék, és részünk lehesen a szentek győzedelmében?

¹⁰ F A munkában, és a penitentzia tartásban kel élnünk, el kerülni alágy, és tunya életet. meg kel szívünket változtatni, el vonván, mind attol. ami romlando és halandó.

K. El leheté mostanában mondani, oh' halál hol vagyon. ate győzedelmed, oh' halál hol vagyon ate ösztönöd?

¹⁵ F Ezt nem lehet ez életben el mondani, a melyben még ahalál, és avétek alat vagyunk. nintsen még annak itt ideje hogy az ellenséget boszonttsuk. hanem magunkot meg alázván,¹²⁵ suhajtozunk. és rettegjünk ahalál el jövetelén, vigyázni, és imádkozni kel, ellene állani rosz kívánságinknak, utálnunk avétket. inkább ahalálnál, ahalált ugy ²⁰ győzik meg, ha avétek ellen hartzolnak. és avétek ellen ugy hartzolnak. ha az Isten törvényit bé töltik szeretettel.

K Mit hozz ki szent pál abbol. amit mond ahalálalon valo győzedelméről?

F Azt hozza ki, hogy hálakot kel adni Istennek, aki adgya nékünk azt ²⁵ a győzedelmet. akristus által., néki kel tulajdonítani aditsőséget, mivel az. az ő kegyelmének ajándékja. azt pedig akristus által kel tselekedni, mivel az ő érdemiért adatik meg nékünk

K. Az Anyaszent egyház miért olvastattya a mái letzkét a halottak napján?

³⁰ [176a:] F Mert ahalottak. akikért könyörgünk amái napon., olyan igazak, akik meg tisztítottak a purgátoriumban lévő szenvedésekel., akik várják aditsőséges fel támadásokat, az Anyaszent egyház azt is akarja előnkben adni. hogy ha részesülni akarunk a szentekel. valo fel támadásban. tartozunk avétek ellen állani. hogy győzedelmet vehesünk ³⁵ ahalálalon, a melyet, avétek hozta bé avilágban.

¹²⁴ a nyomoruságos (hal) fel támadás.

¹²⁵ meg aláz(uk,)ván,

Bizony bizony mondom néktek, hogy eljő az ora, és most vagyon, midőn ahalottak. meg hallják az Isten Fiának szavát, és akik halyák élnek, mert miképen az Atyának élete vagyon ő magában, azon képen adta a Fiának is, hogy élete legyen ő magában. és hatalmat adot néki, ⁵ hogy ítéletet tégyen, mert embernek Fia, ne tudályatok ezt, mert eljő az ora, melyben minnyájan. akik koporsokban vannak, meg hallják az Isten Fia szavát, és eljönnek akik jokat tselekedtek, az életnek fel támadására, akik pedig gonoszokat tselekedtek, az ítéletnek fel támadására.

Magyarázat.

¹⁰ K. Mitsoda fel támadásról szól az ur amái Evangéliumban?

F szól, szent Chrysostomus, és atöbb szent görög Atyák szerént, azokrol aholtakrol akiket fel támasztotta halála előtt. és szent Agoston szerént. abünösöknek lelki fel támadásokról. [176b:] akikkel meg értette kegyelmének minden ható szavát. rosz szokásoknak koporsojában., ¹⁵ és az után szól, az utolsó napon való fel támadásról., de először azt mondgya. hogy eljő az ora, és el is jött. hogy⁴²⁶ meg hallják az halottak az Isten Fiának a szavát, amelyet arra az időre kel érteni a melyben ezeket mondá, az után pedig szól a közönségesen való fel támadásról., amely némelyeknek boldogságokra, némelyeknek pedig kárhozattatokra léssen.

²⁰ K. Hogy ha az ur itt azokrol aholtakrol szól, akiket halála előtt támasztotta fel, akaré azzal., hogy úgy tekéntsük azt a fel támasztást, mint olyan dolgot, amely jelentette. abünösöknek lelki fel támadásot, akiket meg térítette.?

²⁵ F Abban nem kel kételkedni, hogy a ne⁴²⁷ jelentette volna. azt a fel támasztást, amelyet mivel az olyan lelkekben. kik avéteknek koporsojában vannak. el temetve, mert mint hogy azok alelki halottak., másnak szavát nem halhatták hanem tsak az Isten Fiát, ugyan tsak az is támaszthattya fel őket az életre, az emberek haszontalanul szollanak nékik. hogy ha akristus nem szól. szíveknek., mind azon

⁴²⁶ hogy <a halottak> <hallják> meg hallják az halottak <[hallják]: <a halottak> fölé írva, majd törölve.]

⁴²⁷ ne<m>

által a bűnösnek halgatni apredikátorokat, akik arra rendeltettek hogy ki osztogassák kegyelmét., mivel a midőn a predikator a testi főleinknek szól, ő szállja meg [177a:] a szívet. és akaratot ad a meg térésre, és így irgalmaságát kérvén abűnös,⁴²⁸ az üdvességit keresi.

⁵ K. Hogy mondhatni azt, hogy a Fiunak élete vagyon magában. mert az Attyától vette azt.?

F Mert valamint hogy az Atya kezdete az életnek., úgy a Fiunak is az öröktől fogva való születése által adta, hogy kezdete lenne az életnek valamint önnön maga, ez így lévén, az Isten Fiának. nem tsak ¹⁰ vagyon élete. mint ha abban tsak részesülne. mivel hasonló lévén az Attyához, ő benne úgy vagyon. az életnek kut feje, valamint az Atyában, ő azt magában, és magától birja, noha azt, az Attyától vegye.

K. A kristus Isten Fia lévén, hasonló az Atyához, mondgya tehát az irás, hogy hatalmat vett tőlle, hogy meg ítélje az embereket.?

¹⁵ F Ő Isten, s' ember lévén,⁴²⁹ egyszers mind, úgy mint Istennek, hatalma vagyon az embereket itélni, valamint⁴³⁰ az Atyának, úgy mint ember magát meg alázza, és mi érettünk ahalálra hagyta magát itéltetni az emberektől, az Isten hogy meg jutalmaztassa, ezt a meg foghatatlan alázatoságát, és igasságot tegyen néki, azt akarta, hogy ²⁰ úgy mint Embernek, hatalma lenne néki, itélni az embereket, és mint hogy közönségesen való bestelenséget szenvedet a gyalázatos halál által,⁴³¹ azért azal ahatalomal élyen is [177b:] az egész világ láttára. annak idejében.

K. Az üdvevitő miért szól olyan gyakorta az Évagyéliumban. ²⁵ az utolsó itéletről?

F Azért, hogy ha az ő hozánk való nagy jósága nem elegendő ³⁰ ók arra hogy ötet szeresük., leg aláb félljük az ő igasságát,⁴³² és hogy az a félelem, magunkban szállítván minket, szeretettel szolgáljuk ötet. amái napon ahalottakról lévén emlékezet, az Évagyéliumnak két féle dolgot kel oltani szívünkben, először a féelmet, úgy tekintvén akristust mint biránkot, másodsor a szeretetet. úgy tekintvén ötet mint üdvevitőnket. mint biro, rettegéssel szállja meg elméjeket agono-

⁴²⁸ és így abűnös, [Főlétslegessé vált a folytatás miatt, de Mikes nem törölte.] és így irgalmaságát kérvén abűnös,

⁴²⁹ lévén, (hasonló az Atyához,) egyszers mind,

⁴³⁰ valamint (olyannak) az

⁴³¹ által, [Szóvégi l — n-ből vagy r-ből? javítva.]

⁴³² igasságát, [Javítva: *igasságát*-ból.]

szoknak, mivel kárhözattyaokra támasztta fel őket, és mint üdveztő. hála adást és szeretetet ólt ajóknak elméjében., mivel azt ígéri nekik, hogy az örök életre támasztta fel őket.

SZENT MÁRTON NAPJÁN

Imádság.

Oh'Istenünk látod hogy semi erönk nem lévén, mi magunktol nem
5 élhetünk. enged meg jószágodbol., hogy ate bóldog fő papodnak már-
tonnak esedezésiért meg oltamaztasunk minden nyomorusaginktol.
ami urunk. J. k.

Epistola.

Eccli 44. és 45.⁴³³

Magyarázat

K. Honnét vagyon ki véve amai letzke, és miért olvasák a mai napon?

¹⁰ [178a:] F A mái letzke ki vagyon szedegetve. a Jesus Sirák könyvének negyven, négy, és negyven ötödik részeiből, a melyekből sok versetket válogattak. a szent Márton tiszteletére; azok betű szerént a régi igazakra értetodnek, fő képen Enokra, Noéra, Ábrahamra, Mojsesre. és Aaronra, de az Anyaszent egyház azokat szent Mártonra szabja
¹⁵ igazágosan. mert azt el mondhatni., hogy magában foglalta azoknak anyag embereknek jó erkoltsöket.

K Mit mond abölts Énokrol?

F Azt mondgya hogy kedves volt Isten előtt, és szent pál azt mondgya, hogy a hitért tettzet Istennek, mert hit nélkül lehetetlen néki
²⁰ tettzeni. hebr. 11. 5. 6. és mint hogy az Anyaszent egyház ezt egy nagy püspökre fordittya, meg mutattya ez apéllda, hogy az egyházi szolgák, kik hivatallyok szerént tartoznak meg engesztelni az Isten haragját, amidön anép ötet meg bántotta, és irgalmaságát kérni, szükséges
²⁵ azért, hogy az Istennek tessenek, valamint ez a pátriárka, mivel ugy engesztelik meg az ő haragját, ha ő magok nékie tettzenek, vala-

⁴³³ [Ez az egyetlen szentírási hely, amelyet nem közöl Mikes.]

mint szent Bernárd mondgya, *si non places, non placas.* hit nélkül pedig néki nem lehet tettezni.

K. Mit mond abölts Noérol?

F Azt mondgya. hogy igaznak találtatot., minden test pe-**[178b:]**
5 dig a mint az irás mondgya, meg rontotta volt uttyát, és minnyájan az emberek rendeletlenségben estenek., hanem Noé volt meg békéltetője aharagnak annak idejében, mert az Isten el akarván öket vesztetni az özön vizez, Noé, igazságáért meg békélteté véle avilágot, mert önnön magát meg szabadítván az özön viztől, az ő fiai meg népesíték
10 aföldet, ebben ő példája az egyházi pásztoroknak, akik igazabbaknak kel lenni a midőn az Isten haragja fel gerjed az emberekre, hogy azt meg engesztelhesék, az ő bószu állásának erejét meg állithassák. és meg békéltethesék véle abünösöket.

K. Mit mond az Ábrahám felől?

F Azt mondgya hogy nem volt hozzája hasonló. aki oly hűségeltartotta volna meg a felségesnek törvényét, aki engedelmeségéért méltó volt arra hogy az Isten szövetségét tenne véle, meg igérvén néki hogy Attya lenne sok számu népnek, és hogy meg áldaná az ő magvában. a földön lévő nemzetségeket. akristus által, akit az irás, Ábrahám
20 fiának nevezi. a ki is valóságál avolt test szerént, ebből meg láttyák az egyházi szolgálak, hogy mitsoda hűségeltartoznak lenni Istenhez, és példát adni anépnek, az ő törvényéhez valo engedelmeségről., így is nyerik meg anépnek akristus áldását, és kegyelmét, valamint szent Márton., így is lesznek attyok azoknak. a lelkeknek, akiket az Istennek
25 szül az Apostol mondása szerént.

[179a:] K. Mit mond Mojsesről?

F Azt mondgya. hogy fel magasztalta ötet akirályok előtt, tsudákat tétetvén véle farao előtt, ebből azt hozuk ki, hogy egy olyan pásztor aki valamely méltóságban emeltetett fel., és akinek még nagyobnak
30 kel lenni jó erkölésiért. a királyok előtt, tsak egyedül amaga hivatalyában kel foglalatoskodni, el nem hagyván anyáját, valamint Mojses, és szent Márton., hogy a nagy urakat keresse, hanem tsak a midőn az Isten küldi ötet, vagy ha a szükséges az Anyaszent egyházának.

K. kit rendeale az Isten. hogy anépnek papja lenne?

F Aaront, a Mojses bátyját választá Isten. hogy az Izrael népének fő papja lenne, jelenté tehát az Anyaszent egyház pásztorit, akiknek az Apostol tanítása szerént nem kel magoknak tulajdonittani ezt a tiszteletet, se magokat ártani, ilyen nagy hivatalban, hanem hogy arra hivatassanak valamint Áaron. mivel a kristus maga. Isten Fia

lévén., nem ditsoitette magát hogy fő pap lenne, hanem azt az Attyától vette, a ki ötöt a Melkisedek rendi szerént valo örökös papnak nevezi. hebr. 5. 4. 5. 6.

K. Mitsoda oktatást vehetünk amái lettzkéből.

- ⁵ F Azt az oktatást, hogy Isten előtt járjunk, és néki tes-[179b:] sünk valamint Énok, az az, hogy az Isten szerént élünk, és mindenekben ahitnek világosága szerént járjunk, kerüllyük a meg romlot világot valamint Noé, az igasságban, és a szenttségben tölttsük egész életünket, kövesük az Ábrahám engedelmeségit, követvén mind azt, ¹⁰ valamit az Isten kíván töllünk. nékie áldozván mind azt, valamit leg inkább szeretünk, valamint ez a patriárka, aki néki áldozá egyetlen egy fiát, és valamint az Isten maga ahalálra adá kedves Fiát. büneink bostánattyáért. és vessük magunkot az ő akarattya alá, valamint Mojses. és Aaron.

Évangélium.

szent luk. 11. 33.

- ¹⁵ Senki gyertyát nem gyujt, s'arejtékbeteszi, se avéka alá, hanem agyerttya tartora, hogy akik bé mennek, lássák avilágoságot, ate testednek gyerttyája ate szemed, ha ate szemed egy ügyü lészen, az egész tested világos leszen, ha pedig álnok lészen, ate tested is setétes lészen, meg lássad azért, hogy avilágoság mely benned vagyon, ²⁰ setettségg ne legyen., ha azért ate egész tested világos, lészen, nem lévén benne valamely setétségnek része, világos lészen egészen, és mint a fényeségnek gyerttyája, meg világosit téged

[180a:] Magyarázat.

K. Mire tanit minket akristus alámpásrol valo példa beszédben.

- F Ez a hasonlatosság arra tanit hogy az Istennek josága meg gyujtván lámpásunkot. az az, okosságunkot, meg világositván minket ahitnek világosságival. tartozunk másokot világositani jó tselekedetinkel, és jó életünkkel, és jó példát adni mindennek, az Anyaszent egyháznak fő papjai, és szolgálai. tartoznak a Évangélium⁴³⁴ világoságit hinteni

⁴³⁴ [Elírás:] Évangélistom [egyebütt mindig: *Évangélium*]

anépre. és tiszta tanításit avallásnak, még jó példájokal is, mivel a krisztus azt akarja, hogy ők legyenek avilágnak világosítottói.

K. Mire tzelez az ur az egy ügyü szemnek hasonlításában?

F Azt akarja velünk meg értetni hogy a szándék amellyel munká-
5 lodunk. olyan a külső tselekedetekben. valamitsodás a szem atestnek.,
és hogy ami tselekedetink, anyiban jók, vagy roszak., amenyiben a
szándék jó, vagy rosz, szent Agoston szerént atselekedetek tiszták és
kedvesek Isten elöt, ha azokat egy ügyü szivel tselekeszik az Istenért.
és ahozzája valo szeretetért. tsak az Isten tehet itéletet akülső szándék-
10 jokrol azoknak. kik ötet szolgállyák. de ki ne rettegne az irásnak ezen
szavaira. hogy *az ember nem tudgya ha szeretetre méltóé vagy haragra.?*

[180b:] K Mivel kel bé fejezni mind azt a mit mondottunk.?

F Azzal, hogy a ki, jó tselekedeteit nem a szeretettel valo élő hitnek
szándékjával miveli, bizonyos lehet abban. hogy minden jó tseleke-
15 dete setétes, és homályos, avétkek miat, a melyeket a magunkhoz
valo szeretet okoza. Aug. lib 4. Contr Juli C. 3.

K. Mit téznek ezek az utolso szók. *meg lássad azért hogy a világóság
mely benned vagon. setettsé ne legyen?*

F Azt teszik, hogy ahitnek kel igazgatni szándekunkot, szent Agos-
20 ton szerént. és kalauzunknak lenni a mennyei uton. arra vigyázunk
tehát hogy azt meg ne homalyosittsa a haszon keresés, arosz kívánság,
vagy az emberi okoskodás, mivel ha az indulat rosz, a tselekedeteket
is meg ronttya, söt⁴³⁵ még az olyanokat is, a melyek magokban igen
jók.

Gloria in Excelsis Deo.

⁴³⁵ söt [t — k-ból javítva.]

JEGYZETEK

AZ EPISTOLÁK KIADÁSÁRÓL

A jelen kötet szövegközlésében a Mikes ÖM kritikai kiadás I. kötetében alkalmazott eljárást követtük. Az ott leírt kiadási elvektől nem térünk el. A betűhív kiadás alapjául az író egyetlen autográf kézírata szolgált. A szövegjegyzeteket a lap alján, a tárgyi jegyzeteket a főszöveg után adjuk. A kézirat-számozás és a lapkezdet jelölésére itt is a kéziratári levélszámozást használtuk; a levélszámot jelző arab szám mellett a recto /verso jelölésére a/b; betűket alkalmaztuk szögletes zárójelben. A levélszám utáni kettőspont mutatja, hogy az mindig a következő levél paginakezdetének jelzésére vonatkozik. A kiadás a sorvégződéseket nem jelöli. A sorokat paginánként ötösével számoztuk, az áttekinthetőség kedvéért a tárgyi jegyzetekben a kiadás lapszáma mellett erre is hivatkozunk. A kéziratban aláhúzott szavak vagy sorok többnyire idézetek, kiadványunk szövegében kurziváltak. Az egyes vasárnapok és ünnepek befejező magyarázatai után a fordító gyakran az egész oldalt aláhúzta. Az Imádság, Epistola, Magyarázat és Evangélium címszavakat általában szintén aláhúzta Mikes. Ezeket az aláhúzásokat a kiadás szövegében elhagytuk.

Kézirathagyomány

A kézirat negyedré, egész bőrkötésű kötetekbe van bekötve. Az első három kötet kötése azonos barna színű, a negyediké egész sötét, inkább fekete, mint barna. A kötések helyenként kopottak, itt-ott lyukacsosak. A belső támlát fedő fehér papíron mind a négy kötetben ez áll: „Farkas Lajos könyvtárából 1873. December 10-én.” A beírás az átvevő könyvtári tisztviselőtől való, fekete tintáras. A kötetek állománya koncokból van összefűzve és összekötve cérnaszerű vékony zsineggel. A papír minősége egyenlőtlen, helyenként töredezett. Évszám csak az első kötetben van. Címlapja, az Ajánlás, Ennek a könyvnek Táblája c. tartalomjegyzék félbehajtott kettedrét alakú papíron van; az egyes szakaszok sorrendjében 6, 4, 4, 4 levél áll külön beillesztve a kezdő konc elé a kézirat-kötetekben.

Mindegyik szakasz gondosan rajzolt címlappal kezdődik. Úgy látszik, mintha a címlapok nem Mikes kezemunkája lennének. De azt, hogy a címlap nem Mikes kezétől való, írásszakértő is nehezen állapíthatná meg, mivel a cirkalmazott, ünnepélyesen rajzolt betűtípus eltérhet a szokásos kézírástól. Annyi valószínűnek látszik, hogy a címlapok a kéziratkötegekkel egykorúak. A főszöveg elején levő címet Mikes a címlap szövegétől (*Az ÉPISTOLÁKNAK és Az EVANGÉLIUMOKNAK Esztendő által való vasárnapokra, és leg fővbb Innepekre rendeltetett, Kérdésekkel, és Feleletekkel való Magyarázattya.*) eltérően így fogalmazta meg: *Esztendő által való vasárnapokra, és*

legg fővebb Innepekre rendeltett Epistoláknak, és Evangéliumoknak, kérdéseket és feleleteket való magyarázattya. A címlapon jobban ragaszkodott forrásának címformájához (valószínűleg Epîtres et Evangiles pour . . .).

A kézirat-tári számozást, a kiadásban is megtartottuk:

Első szakasz: 215 számozott levél; előtte 1, utána 3 számozatlan üres lev.

Második szakasz: 172 számozott levél; előtte 2, utána 2 számozatlan üres lev.

Harmadik szakasz: 165 számozott levél; előtte 1, utána 3 számozatlan üres lev.

Negyedik szakasz: 180 számozott levél; előtte 1 számozatlan üres levél.

Az I. kötet 197—198. és a III. kötet 36—37. levele között a fűzésnél egy kivágott levél fél-egy cm-nyi üres szegélye látszik. A kivágás bizonyára a szerző által történt; a hiányzó levél a szöveg folyamatosságát nem zavarja. Az I. kötet 89 verso, a II. kötet 67 verso, a III. kötet 63 verso, a IV. kötet 83 verso, 116 verso üresen maradt, mivel a tinta erősen átütött a levél rectójáról; üres a betoldott 108 recto is.

A kézirat paginát (oldalait) Mikes arab és római számmal látta el.

ELSŐ SZAKASZ: 5 számozatlan levél (mert a fent említett 6 levél közül az első a táblához van ragasztva) + 370 + XXXIX pagina + 4 számozatlan levél. A 254—255. pagina között van egy számozatlanul betoldott levél. A római számmal jelzett leveleken: A Szentek Innepein c. rész következik.

MÁSODIK SZAKASZ: 3 számozatlan levél + 323 + XVII pagina + 3 számozatlan levél.

HARMADIK SZAKASZ: 3 számozatlan levél + 264 + LXVI pagina + 3 számozatlan levél.

NEGYEDIK SZAKASZ: 3 számozatlan levél + 244 + CX pagina. A 210—211. pagina között van egy számozatlanul betoldott levél.

Az első kötet 56. paginája után egy új konc elkezdése közben Mikes tévedésből 57 helyett 37-et írt. Ezt a felső lapszéli számozást 208-ig folytatta. Ekkor észrevette a hibát és az 57. paginán kijavította a számot, az 58. paginától kezdve pedig felső lapközépen új számozást kezdett; a lapszéli 37—208 téves számokat mindenütt áthúzta. Az új számozást 389-ig folytatta. A Szentek Innepein c. résztől, a 370. paginától kezdődően 389-ig az arab számokat áthúzta és ezeket római számokkal helyettesítette, I—XIX-ig; majd folytatta XX-től XXXIX-ig. Az ezután következő folytatólagos szöveg (a kézirat-tári számozás szerinti 209b—215 b) 13 pagináját számozatlanul hagyta.

A második kötetben a felső lapszéli számozás eredetileg 340-ig tartott. Később A Szentek Innepein c. résztől, a 324. paginától kezdve római számokra tért át, s így folytatta XVII-ig; az arab számokat 324-től 340-ig áthúzta.

A harmadik kötetben már kezdettől fogva külön számozta a vasárnapokra szóló és a szentek ünnepeire szóló anyagot; az előbbi arab, az utóbbi római számokkal. A 70—72. pagina sorszámát eltévesztette, de nyomban kijavította. Majd egy újabb konc megkezdésekor a 183 helyett 153-at írt és így folytatta végig, 234-ig. Ekkor észrevette az elírást és kijavítva folytatta a számozást 183-tól 264-ig. Ezután a I—LXVI részben a Szentek Innepein c. fejezet következik. A XL-től XLIX-ig terjedő számozást eltévesztette és helyette LX-től LXIX-ig számozott, de helyesbítette.

A negyedik kötetben a vasárnapokra szóló rész a 244 pagináig terjed. A 210 és 211. pagina (107ab és 109ab) közé egy számozatlan levél (itt a kézirat-tári számozás szerint 108ab) van utólag ragasztva. A szentek ünnepeire szóló,

római számokkal számozott rész ebben a kötetben a legterjedelmesebb: az I—CX paginát foglalja el.

Az *Epistolák* kézírata az OSzK kézirtárának az állományában van; jelzete: Quart. Hung. 1090. 4 kötet 4°. Az MTAK mikrofilmtára 1960-ban filmmásolatot készített a kéziratról, s így jelenleg egy-egy filmmásolat található az MTA, az OSzK és a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár mikrofilm-gyűjteményében.

A kézirat sorsa

Az *Epistolák* kéziratának sorsa a legszorosabban összefügg a Mikes-kéziratok egy nagyobb csoportjának, a fordítás-kéziratok túlnyomó részének történetével. Ezeket a tudnivalókat célszerűnek látszott most, a fordítások készülésének sorát megnyitó *Epistolák* kéziratával kapcsolatosan összefoglalni. Így ezen a helyen együtt lesz mind az, amit a fordítások e csoportjának történetéről a kutatásnak eddig sikerült kiderítenie. Az elmondottakat a következő kötetekben nem kell megismételniünk, a kéziratok sorsára vonatkozólag erre az összefoglalásra utalunk.

A Mikes-fordítások kéziratának egy igen jelentős csoportja, 1873 decemberében került a Nemzeti Múzeum Könyvtára állományába. Pulszky Ferenc, a könyvtár akkori igazgatója fedezte fel őket 1874-ben. „Mikes Kelemtől új munkákat talált Pulszki tavaly . . . Szatmári K. értekezett is felőlök, . . . Én irtam Gyulainak, . . .” — számol be Szilágyi István Szabó Károlynak, Sziget 1875. okt. 26-án kelt levelében. (KTL Szabó Károly személyi levéltára.)

Pulszky a kéziratok fölfedezéséről csak annyit közölt, hogy hitelességüket Toldyval együtt állapították meg, s hogy a Nemzeti Múzeum által megvett Farkas Lajos-féle könyvtár lajstromozatlanul kéziratok között talált rájuk. (Mikes Kelemen ismeretlen kéziratáról. A Kisfaludy-Társaság Évtapjai Új folyam X. k. 1874/75, 154—160.)

Valamivel több derül ki Csontos Jánosnak, A Farkas Lajos-féle gyűjtemény codexei a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában c. cikkéből: „ . . .gyarapodásai között, kiváló helyet foglal el a Farkas Lajos-féle könyv- és kézirat-gyűjtemény, mely a nmélt. vallás- és közoktatási m. kir. ministerium áldozatkésztsége folytán 1873 december 10-én a könyvtár tulajdonába ment át. A gyűjtemény mint Losonczy Farkas Lajos egész életén át nagy szorgalommal és szakismerettel gyűjtött hagyatéka, bár mennyiségére nézve nem tartozott a jelentékenyebbek közé [csak 1386 kötet nyomtatvány és 223 kéziratból, összesen tehát 1699 kötet, illetőleg darabból állott], mindazonáltal minőségére nézve oly becses, hogy azt méltán a Jankovich gyűjteménye mellé helyezhetjük. XVI—XVIII-ik századbeli magyar irodalmi unikumok és ritkaságok, továbbá római classicusok fényes kiadásai, végre hungarikák, középkori latin írók művei s könyvészeti szakmunkák képezik a nyomtatványok gazdagságát . . .” (MKsz 1876, 134).

Farkas Lajos, ügyvéd és régiségbúvár, komáromi születésű volt, 22 éves Kulcsár István halálakor. Néhány tudományos érdekű kisebb cikke is megjelent, tudott franciául és görögül. Jelentős magánkönyvtárakat vett meg és adott tovább, kiszűrve belőlük az értékes régi darabokat.

Az OSzK kézirattára vezetőjének szívesége révén hozzájuttottam a Farkas-hagyatékra vonatkozó hivatalos iratokhoz, és átvizsgáltam terjedelmes anyagát. Ez túlnyomórészt a Farkas kezén megfordult könyvtárak leltárait, ritkaságszámba menő kézirat- és könyvlistákat, az egyes művekkel kapcsolatos följegyzéseket stb. tartalmazza.*

Az elsőrendű ritkaságok között találkoztunk első ízben Mikes-kéziratokkal, a Farkas által készített följegyzésekben, Quart. Hung. 2079/64. sz.

„Raretés de première classe.”

25. Mikes Kel. Kéziratai.

Mivel a ritkaságjegyzék maga is érdekes dokumentum s megmutatja a Mikes-kéziratoknak a lajstromban való elhelyezkedését is, továbbá tartalmazhat Rodostóból hazakerült könyveket, a listát jegyzetben közöljük.**

* Nézzük meg a *Törökországi Levelek* nyomtatott példányaira vonatkozó bejegyzéseket. OSzK Trattár: „Jegyzéke a Farkas Lajos féle lajstromokban bejegyezve nem volt — de meglevő — nyomtatványoknak”. Az 55. tétel: „Mikes Kelem. *Törökországi Levelek* Szombathely 1794. 2 péld.” (Ezek a példányok azonosak lehetnek a Pol. Hung. 1887/4 „Néhai Farkas Lajos özvegyétől 1873-ki őszkor megvásárolt nyomtatványok betűrendi lajstromá”-ban jelzett 482. „D. Mikes Kelemen 1794. in 8° és 483. „D. Mikes Kelemen 1794. in 8°, Irópapíroson” — c. alatt fölvetett kiadásokkal.)

Magának Farkas Lajosnak a kézírásával a Quart. Hung. 2079/39. sz. köteggben (a szögletes zárójelben saját megjegyzésünk):

879. *Mikes Kelemen levelei* (Plon 1 f. 40) 5.—

[Sorszámmal együtt áthúzva. Farkas valószínűleg eladta. A jobboldali szám a Mikes-kiadás antikvár ára. — A lap kezdetén a legkésőbbi könyvkiadási dátum: 1852.]

924. Mikes Kel. *Törökországi levelei*, Szombathely. 1794. irópap. metszetlen (d: 4 f.) Török 10.—
J. 1 f. 50 [A sorszám áthúzva pirossal.]

940. Formula . . . religionum. Paris. v. d. 16° gosh. (: esere Horovitzal, adtam néki ajándékol 4.—
Mikest)

977. Mikes *Törökországi levelek* Szombathely 1794. (:d^o 1 f.) Csere Horovitzal Le Maire 6.—
[Sorszámmal együtt áthúzva.]

[Horovitz egyik leggyakrabban előforduló név Farkas irataiban. Horovitz Fülöp (1815—1886) antikvár kereskedő. 1852-ben vette meg Pesten a Fischer-féle könyvkereskedést. Bibliográfiai ismereteit és a Hungaricák föl kutatására s gyűjtésére irányuló tevékenységét a korabeli könyvszeker nagyra becsülték.]

[Egy másik listában, a Quart. Hung. 2079/80. sz. köteggben Farkas újabb két példányt jelez: az egyiket árverésen vette:]

4. *Mikes Kelemen levelei*. Hollandi papir 8 Plon

5. du pap. de Hollande, non rongé 10 Rácz K. árver.

[Végül egy igen fontos adat a Quart. Hung. 2079/76. sz. Farkas által készített könyv-lajstromban:]

„Néhai Kulcsár István könyvei árverésén”:

1287. *Mikes Kelemen levelei* Szombathely, 1794. frzld [Frauzlederband] (: Plon 1 f. 70):
holl. pap. szép péld. 10.—

[Az utóbbi listában a legkésőbbi könyvkiadási évszám 1857.]

Farkas Lajos följegyzései, amelyek 1852 és 1860 közti időszakra tehetők, némi képet adnak a *Leveleskönyv* ritkaságszámba menő példányainak vándorlásáról, antikvár értékéről. Farkas kezén több példány is átment, kettő maradt meg a hagyatékában. A *Törökországi Levelek* első kiadása a régiségbúvár hagyatékában a másodrendű könyvritkaságok közé tartozik, vö. Quart. Hung. 2079/64. sz.

„Raretés de second classe.”

23. Mikes Kelemen. pap. de Hollande.

** Raretés de première classe.

1. Theophania Unicorn.
2. Dávid Ferencz rövid útmutatás. Jankovich 20 f.
3. Ozorai de Christo et Antichristo. Marque le titre et 19 H.
4. Félégyházi Tamás Új Testamentum. Jankovich 10 f.
5. Dicta Gracia Sapientum. Unicorn.
6. Felső Bányal. Ex. Anno Apaffi. Unicorn.
7. Bornemisza Enekes könyv.
8. Sűrű siralmokkal etc.
9. Verseghi. Autogr. imeditum. Unicorn.
10. Illyefalvi Iephta Arag. Unicorn.

A Mikes-kéziratok eredetére vonatkozólag Farkas Lajos két fontos följegyzést hagyott ránk. Az egyik kézirat-lajstromban, a Quart. Hung. 2079/76 1184–94. sorszám alatt a kéziratok között: „Néhai Kulcsár István könyvei árverésén”:

11. Arithmetica. Deorecen 1577. Unicum.
 12. Agendarius liber. Tyrnav. 1596.
 13. Melius Jób könyve. 1565.
 14. Komlathl Sz. Pál levelei 1533.
 15. Pesti Gábor Új Test. 1536.
 16. Székely István Zsolttárok. 1548.
 17. Thurzó György naplója. 1597. Unicum. 165 f. b. pr.
 18. Melius Herbarium Complet. Marquent les ff. préł. Török János 80 f.
 19. Sylvester Új Test. 1541. hiányos
 20. Félégyházi Tamás. Debr. 1588.
 21. Zrinyi Adr. tenger Sirenája. 1651.
 22. Telegdi Evang. I. III. Bécs 1577. N. Szomb. 1580. Török János 120 f.
 23. Zrinyi Miklós munkája Ms. inédit. [Kétszer aláhúzva!]
 - (24) Kazinczi kéziratai autogr.
 24. Csokonai autogr. inédit. [Kétszer aláhúzva!]
 25. Mikes Kel. Kéziratai. [Kétszer és pirossal aláhúzva!]
 26. Disputatio in causa Trinit. Claud. 1568. Török János 120 f.
 27. Lampe. Exempl. Sinai Unicum.
 28. Animadversiones apologiacae etc. Török J. 100 f.
 29. Apulejus Nota aut Jo. Goszton Unicum.
 30. Nyder Sermones. Barth. Báthori. Unicum.
 31. Ritus explor. veritatis.
 32. Boeskaı István könyve. Unicum.
 33. Thurocz Chron. Brunnae. 1488. Gr. Keglevics 130 f.
 34. Jo. de Monte Sinai. Codex Matthiae Corv.
 35. Cassiodorus. Ms. Saec. XIII.
 36. Pamphilla Ms. Saec. XV.
 37. Lucanus. Ms. Saec. XV.
 38. Aballardus. De Substantiy. Ms. saec. XII.
 39. Novum Test. Slav. Ms. saec. XV.
 40. Breviarium. Ms. saec. XIII. gr. in- fol. gr. Teleki 60 f.
 41. Officium B. Mariae. Ms. saec. XIV.
 42. Laurent Pisanus. Ms. saec. XV.
 43. Gebetbuch in niederd. Sprache. Ms. saec. XV.
 44. Portulano. Ms. saec. XIII.
 45. Juvenalis. Ms. saec. XV.
 46. Capitolo fratesco. Ms. Lud. Muratori.
 47. Manilius. Notae aut. Burmanni.
 48. Virgilius. Pickering. Sur vélin.
 49. Catull. Tib. Prop. V° Sur vélin D. Prónay 50 f.
 50. Dante. V° Sur vélin.
 51. Anacreon. Brunchii. Sur vélin.
 52. Sermones Dáicales. Sur vélin.
 53. Horatius Didot. rel. de Bozérián.
 54. Rosmital iter. Olomucl. 1577. Asher 100 f.
 55. O'Kelly descr. bipart. regni Hibernae Guarit 66 f. 70
 56. Politiani misc. Exempl. extraord.
 57. Vespucl. Argent. 1509.
 58. Welrkugel. Argent. 1509. Unicum.
 59. Masuccio. Venet. 1486.
 60. Romancero. Medina del Campo. 1602. Asher 70 f.
 61. Hellopaeus Bállnt. 1574. hiányos
 62. Pathai István a Sakramentomokról.
 63. Székely István Chronica. hiányos Török 9.30 f.
 64. Zrinyi „Ne bántsá a Magyarat”
 65. Gyöngyösi Kemény János.
 66. Mélius Sz. János jel. 1666. ezimlap hiányzik.
 67. Agenda Samarján. 1650. Török János 50 f.
 68. Jurjevich Listi heroon.
 69. Haller Pays
 70. Zvonarics Pápa nem pápa.
 71. Manilius. avec la sign. et rempli des autogr. de P. Burmann.
- [A 25, 33, 45, 47, 52, 56, 60, 70. sz. alatti cím aláhúzva. Az egyes sorvégeket általában egyszer, Zrinyi, Csokonai, Mikes kézíratait kétszer is aláhúzta Farkas Lajos.]

1184. Az Epistoláknak és az Evangeliumoknak esztendő által való vasárnapokra és legfővebb Innepekre rendeltetett, kérdésekkel és feleletekkel való magyarázattya. 1741. 4 kötet 4° Ms.
1185. Catechismus formájára való közönséges oktatások, a' mellyek röviden meg magyaráztatnak a' Szent írásokból és a' traditióból, a' Vallásnak hitágazatai, a' keresztényi tudományok, a' Szentségek, imádságok, ceremoniák, az Anyaszentegyháznak rendtartási és szokási. Rodosztó. 1744. 2 kötet 4° Ms.
1186. d° d° tisztán leírva. 2 kötet 4° Ms.
1187. Keresztényi gondolatok, mellyek a' Szent Írásokból és a' Szent Atyák írásából vannak kiszedegetve. 1747. 4° Ms.
1188. A 'Sidok és az Új Testamentumnak historiája. Ms. 4°
1189. A Krisztus Jezus életének historiája. 1748. Ms. 4°.
1190. Mulattságos Napok. Rodosztó. 1745. Ms. 4°.
1191. Az idő jóll eltöltésének módja minden féle rendben. Idegen országban idegen nyelvből fordítottatott magyarra. Ms. 4°
1192. A valóságos keresztényeknek Tüköre. 1749. Rodosztó. Ms. 4°
1193. Az Izraeliták szokásáról. Ms. 4°
1194. Az Ifjak Kalauza a Keresztényi Áítatosságban. 1751. Ms. 4° (:fentebbi kéziratok 16 kötetben Mikes Kelemen autographjai!)
- „Az írás ugyanaz, mellyel a' levelek vannak írva. A' kert elegendő nagy, a féloldalát a Szamos mossa, a sok szép gyümölcs fák mind utzára van.” [T. i. vannak ültetve.] Ezután a megjegyzés után a 1194. sorszámot követőleg 1199-ig még öt kézirat következik a listában. Alatta ez áll: „Fentebbi 21 kötet kéziratot megvettem 8 ftért, Kulcsár könyvtárából.” — A 8 ft a kötetenkénti árra vonatkozhat, mert egy másik lajstromban Farkas árjegyzéke föltünteti, hogy a Mikes-kéziratok 300 ft értéket képviselnek a régiségpiacon; vö. Quart. Hung. 2079/80. sz.
- 108—123. „Mikes Kelemen sajátkezű kéziratái Mss. 300. Kulcsár ár.”
- Még egy helyen szerepelnek a Mikes-kéziratok, OSzK Irattár: „Jegyzőke Farkas Lajos által nem lajstromozott, de könyvtárában megtalált kéziratoknak”. A *Kalauz* 1751-es kötetének kivételével az előbbieket itt mind föl vannak sorolva.
- A Farkas-hagyatéknak megtalált láncszem ismét Kulcsár Istvánhoz vezet! Farkasnak a megvett kéziratok utáni megjegyzése, hogy a „fentebbi kéziratok 16 kötetben Mikes Kelemen autographjai!” — rendkívül figyelemre méltó. Kérdéses, hogy a régiséggyűjtő Mikes kéziratát gyanánt vette-e meg őket a Kulcsár-hagyatéknál árverésén, vagy csak azután derítette ki róluk, hogy azok Mikes kézírásával írottak. Bizonyos, hogy Kulcsár ezt már megállapította róluk, hiszen ő igazán ismerte Mikes tollvonásait. A Kulcsár-könyvtár megvett anyagával együtt a régi tulajdonos könyvlajstromának és jegyzeteinek töredékei is a vásárló kezébe kerülhettek. Így már érthető, hogy Farkas összehasonlítta a Mikes-levelek kézírását a fordítások kéziratával, hogy ti. „az írás ugyanaz, mellyel a levelek vannak írva”. Első látásra ez a megállapítás arra engedne következtetni, hogy Farkas Lajos ismerte a *Leveleskönyv* kéziratát is, vagy talán azt is megvette. Ez utóbbira azonban semmi bizonyíték nincsen. Ha ez a kézirat is birtokában lett volna, valahol szerepelnie kellene a jegyzékeken. Annyi bizonyos, hogy ez a kéziratkötet nem került az

előbbiekkal együtt árverésre a Kulcsár-könyvtár eladásakor. (A *Törökországi Levelek* kéziratának sorsára vonatkozólag ld. a Mikes ÖM I. kötetében levő összefoglalást.) Lehetséges, hogy Farkas a Mikes-levelek kéziratát Kulcsár özvegyénél látta, aki ettől még nem akart megválni.

A Mikes-fordítások kéziratának sorsa összefügg a Mikes-levelek kéziratának történetével. Adataink szerint a Mikes-kéziratok Kulcsár utáni újra fölfedezésének időpontja 1874-ről az ötvenes évekre tehető.

Az eddig elmondottakon kívül még egy fontos mozzanat irányítja figyelmünket Kulcsárra. Ernst Lajos gyűjteményének aukcióján az OSzK többek között megvásárolta a Párizz-Pápai szótár első kiadásának (*Dictionarium Latino Hungaricum* . . . Lőcse 1708. — RMK I. 1746) egyik példányát.

A szótár történetére vonatkozó adatokat és a benne levő bejegyzéseket Ernst Lajos egy papírlapra kimásolta és beragasztotta a könyvbe; „Hindy Árpád tulajdonában (Kulcsár István-féle hagyaték) levő régi könyvek között van Párizz-Pápai F. latin—magyar szótárának Lőcse, 1708-iki kiadása, fehér pergamenkötésben, melynek czimlapján olvasható: Mikes.” Hátul pedig, az utolsó lapon, Máriásy Ádám saját kezével beírás olvasható; „Ezen Dictionariumot hattam ad usum Parajdi István Uramnak úgy hogy a 'midön vissza fogom kivanni, minden exceptio nélkül tartozik meg adni. Datum Rodosto die 29 May 1734 Mariasy Adam.” Közvetlenül alatta más kézzel, de szintén régi írással: „Redeat ad Dominum, qui fuit ante Suum.” Az átelleni, legvégső lapon pedig szintén Máriásy írásával pár szó: „Etiam az erszény etc.”

Tolnai Gábor a szótár lelőhelyére és hazakerülésére vonatkozólag ezt mondja: „Ernst szerint a példány Mikes *Törökországi levelei* első kiadásának, Kulcsár Istvánnak a hagyatékában bukkant fel. Már pedig Kulcsár minden valószínűség szerint egyazon forrásból juthatott hozzá mind a *Törökországi levelek*hez, mind a szótárhoz; valamilyen úton mindkettő Mikes rodostói hagyatékához nyúlhat vissza. Hogy aztán milyen úton került haza a hagyaték Rodostóból, erre vonatkozólag máig sem tud elfogadható, tényekkel igazolható magyarázattal szolgálni a kutatás.” (Mikes Kelemen könyvtára? Magyar Könyvszemle 1940, 271.) Tolnai értékes közleményének számbavételekor (Hopp L. Mikes Kelemen könyvtára? ItK 1960, 200—202) a bizonyító tények együttes vizsgálata még nem történt meg. Azóta sikerült tisztáznunk a Mikes-levelek kézírata hazakerülésének történetét. Kulcsár István személye (vö. a Mikes ÖM I. kötetében a kézirat sorsáról szóló fejezetet) már ekkor kulcskérdéssé vált. Farkas Lajos hagyatékából előkerült újabb adatok csak megerősítik Tolnainak Kulcsárra vonatkozó föltevését.

Egyetlen, az utolsó láncszem hiányában azonban még el kell választanunk a Mikes-levelek kéziratának útját a Mikes-fordítások kéziratának sorsától. Nem tudjuk, hogy Kulcsár mikor jutott hozzá ez utóbbi kéziratokhoz, s így határozottan nem állítható, hogy a Mikes-hagyaték Rodostóból együtt érkezett volna haza.

Valószínűnek tartjuk, hogy a *Leveleskönyv* hazahozója juttatta el őket Kulcsárhoz, de már a *Törökországi Levelek* kiadása (1794) után. Mészáros nevű „hazánk fia” a nevezetes kéziratot csak mutatóba vihette Bécsbe, s török urának halála után, Magyarországra visszatérve, magával hozta a rodostói hagyatékot, közte Mikes kézíratait és könyveit is. Kulcsár tehát nem egyszerűen, hanem egymás után jutott hozzá Mikes irodalmi hagyatékához.

Emellett szól az is, hogy kiadói előszavában Kulcsár nem emlékezett meg Mikes hatalmas méretű fordítói munkásságáról. Oka nyilván egyszerű: ekkor még nem tudott róla. De miért nem fedezte föl nyilvánosság előtt a rodostói levélírótól fordított művek kéziratait akkor, amikor már birtokába kerültek? Hiszen meggyőződhetett arról, hogy azok Mikes kéziratai! Az OSzK és az MTAK Kulcsár-anya erre vonatkozólag nem nyújt semmiféle fogódzót. Átvizsgáltuk a komáromi Városi Könyvtárban (Csehszlovákia) Kulcsár megmaradt hagyatékát, de könyvein kívül nem találtunk sem levelezési, sem pedig egyéb kézirat-anyagot. A Kulcsár-hagyaték körüli kutatás nem maradhat eredménytelen. Hindy Árpád szerint (Ellenőr 1878, 161. sz.) Kulcsár többet megkapott a rodostói magyarok könyvei közül s így jutott hozzá Mikes irodalmi hagyatékához. A cikkíró atyja, Hindy Iván, 1840—41-ben Kulcsár özvegyével együtt szerkesztette a Nemzeti Újságot, amelyet 1848 végéig sikerült fenntartani. A Hindy-családhoz özv. Kulcsár Istvánné Perger Anna által került néhány rodostói könyv.

Az a tény, hogy Kulcsárnak nemcsak Mikestől voltak kéziratai és rodostói könyvei, arra enged következtetni, hogy a Mikes-anyaggal együtt szerezte meg a rodostói magyarok hagyatékát. A rodostói hagyaték egyes darabjai bizonyára megvannak és könyvtáraink régi könyvgyűjteményében lappanganak.*

A Budapesti Egyetemi Könyvtár kéziratárának is őrzik egy Mikes-kéziratot. Ezt Abafi találta meg, állítólag Toldynak egy homályos jelzése nyomán (Irodalomtörténeti olvasókönyv I. k. 171. l. vagy 271. l.?) Abafi a kézirat korábbi sorsáról nem tud. Azt azonban föltűnőnek tartja, hogy Toldy e kézirat létezéséről tudván, arról előbb, míg Pulszky saját leletét nem ismertette, sehoh említést nem tett (Figyelő 1877, 319. — Toldynak ez a „homályos” utalása az Abafi-jelezte helyeken nem található.)

A bibliográfia e művet 1875-től tartja számon, de ekkor még Mikes nevének említése nélkül. Címét Márki J. közölte: *Az Iffaknak kalauza az Isten uttyában. 1744.* — Magyar írodalmi tudományegyetemi könyvtárában c. ismertetése során (Irodalmi Értesítő 1875, 7. sz. 104).

A kéziratári katalógusban 1850 óta van nyilvántartva ezen a címen Mikes könyve. A könyvtár gyarapodási naplójából ennél többet nem sikerült megállapítanunk. Mátrai Lászlónak, a könyvtár igazgatójának szíves közlése

* Mikes szótárán kívül ezek közé tartozott a Nemzeti Múzeumba került rodostói Kiss István „Magyar Philosophia” c. kézirata is, „György Deák” kéziratyével (Quart. Hung. 122.) — Csapodi Csaba hívta föl figyelmünket egy az MTAK kéziratárában található műre (MTAK kézír. 553510), amelynek címlapján lévő bejegyzéséből a könyv egykori tulajdonosának kiléte félreérthetetlenül nem deríthető ki, de az biztos, hogy a törökországi Rákóczi-emigráció egyik tagja volt hajdanal birtokosa. A mű címlapján ez áll barnás tintával bejegyezve: CONSTANTINOPOLIS ANNO 1721. K. M. [alatta] Rodosto 1723 p. Augus. — A negyedik levélen pedig: RODOSTO, ANNO. MDCCXXXIII. — A mű folio alakú, fatáblás; diszborókéssel és 2 récsával van ellátva; címe: AN NALIUM ECCLESIASTICORUM VETERIS TESTAMENTI R. P. IACOBI SALLIANI SOCIETAS IESU EPI-TOME ... ANNO MDCXXXVIII. (Alul pecsét: Dr. Semjén Béla 1943. könyvtárából.) Lap-szám 1108 p. + Index. A címlapon lévő beírás szerint a mű Ernst Lajos gyűjteményéből való. Pastinszky Miklós tanár levélbeli értesítéséből megtudtuk, hogy ő maga dolgozta föl annak idején Ernst Lajos anyagát, a szintén ő általa rendezett aukcióra. A műben található bejegyzés ekkor mint „jelen Mikes-bejegyzés szerepelt”. Így adta el az Akadémia kéziratárának is, de mint írja „a MTA kéziratárának átengedett mű, melyben Mikes bejegyzése található — nem 100%-osan autentikus!” Az eddigi vizsgálatok alapján mi sem állíthatjuk, hogy a műben lévő bejegyzés Mikes kezétől való. — A szombathelyi Berzsenyi Könyvtár is őriz egy rodostói könyvet: „... bujdosásban lévén egy nevezetes ifjú, Káldy Zsigmond könyvetekéje” Rodosto 1742. A könyvtár vezetőjének tájékoztatása szerint Ács Mihály imádságoskönyve (Boldog halál szerkere). Nem lehetetlen, hogy e könyvecske még Kulcsár idejéből maradt Szombathelyen.

szerint esetleg föltételezhető, hogy Toldy, mint akkori igazgató, adományozta a könyvtárnak. (Mátrai László 1959. nov. 13-i levelét, ld. az Irodalomtörténeti Intézet Archívumában.) Elfogadható lenne ez akkor, ha kiderülne, hogy Toldy még a *Leveleskönyv* kéziratának megvásárlása (1858) előtt csaknem egy évtizeddel hozzájutott volna. Erre viszont nincs bizonyítékunk.

Farkas Lajos régiséggyűjtő és Toldy kapcsolatáról az előbb ismertetett hagyatékban, *Quart. Hung.* 2079/59, 80. sz. két bejegyzés tanúskodik:

2. Bod Péter Magyar Athénás 766 8° (:pézezi:) (:Toldy:) Leyrer 3f.

36. Illyefalvi István Ieptha Unicorn 30. — Toldy

Elvben nem lenne akadálya, hogy Toldy Mikes-kéziratot is vehetett Farkastól. A baj csak az, hogy a *Kalauz* szóban forgó 1724/44-es példányának nincs nyoma Farkas jegyzékeiben.

Mikes a *Kalauz* 1724-ben fordította le, majd 1744-ben átjavította a kéziratot. Ez a kötet került az Egyetemi Könyvtár kéziratárába. Az OSzK állományában levő másik példány 1751-ből való, az előbbinek lényeges átdolgozása és tisztázása. Joggal föltehető, hogy ez a két kötet a hazakerülés időpontjában együtt volt, vagyis a Kulesár-könyvtár árverésén Farkas Lajos által megvásárolt Mikes-kéziratok csoportjához tartozott, de még az árverés előtt elkerült a többitől. A *Kalauz*nak az a példánya tehát a Kulesárhoz került Mikes-hagyaték része volt, kéziratának sorsa is azzal függ össze.

További kutatások szükségesek, hogy teljesebb képet kapjunk a Mikes-kéziratok s velük együtt a rodostói hagyaték történetéről. Egyes jelek, Thaly és mások közleményei arra is följosítanak, hogy a törökországi, a rodostói, konstantinápolyi kutatások folytatását is számításba vegyük. Föltételezhető ugyanis, hogy a rodostói magyar emigráció teljes irodalmi hagyatéka nem került vissza a hazába.

Nincs meg Rákóczi több száz darabból álló könyvtára, amelyet Mikes és Saussure szállított Rodostóból Konstantinápolyba. Egy régi közlemény (Mikes-ereklyék. Figyelő 1886, 158) arról adott hírt, hogy Konstantinápolyban, a rodostói emigránsok leszármazottai között előkerült Mikes két pecsétnyomója, az író bászugi tisztének idejéből. Ez a közlés említi, „hit szerint Mikes Kelemennek Stambulban eredeti kéziratái lappanganak”. Thaly annak idején utána járt a dolognak; sikerült kiderítenie a Mikes-ereklyék őrzőjének személyét (Rákóczi- emlékek Törökországban. Bp. 1893, 109). Eszerint dr. Georges Saïli bej ezredes őrizte Mikes eredeti pecsétnyomóját. Az illető török állampolgár; fia volt Kőszeghy Ceciliának s leszármazottja a Mikes által sokszor emlegetett Zsuzsi testvérbátyjának. Tudnivaló, hogy Beresényi Miklós halála után a generális özvegye, Kőszeghy Zsuzsi eltávozott Rodostóból (1726) Lengyelországba; Zsuzsi bátyja, János, aki azelőtt Beresényi udvari embere volt, Rákóczi mellé szegődött és ott maradt az emigrációs telepen. Thaly a rodostói születési és halotti anyakönyvekben az egész Kőszeghy „nemzet-séget” kimutatta, sőt Törökországban jártakor találkozott is a Kőszeghy-család egyes leszármazottaival. Rövidre szabott tartózkodása alatt azonban nem találta meg a kéziratokat.

Pedig Thaly más nyomon is kutatott. Egy 1849-es emigráns, név szerint Krajcsovicz Ferenc, a galatai szt. Benedek zárda könyvtárában régi magyar kéziratokra bukkant egyik szekrényben és ezeket a „Rákóczi-emigrációról szóló írásoknak mondá”. Valami kendőbe vagy terítőbe összekötözött egész

nagy csomó, „magyar nyelvű, régi fakó írások” voltak, „sok kézirat és egy nyomtatott, szintén magyar könyv. Tartalmukra már nem emlékszik”. (I. m. 1893, 161.) A Rákóczi emléket tisztelő lazaristák könyvtárának őre — Thaly szerint — emlékezett is valamire, amikor Thaly ezt előadta neki, de különböző nehézségek közbejötté miatt nem jutottak a kérdések hagyaték nyomára. Érdemes lenne az ilyen irányú kutatásokat felújítani.

Az *Epistolák* kéziratára fenti összefoglalásunkban külön nem hivatkoztunk, mivel Farkas Lajos lajstroma szerint része volt Mikes fordításai tárgyalt csoportjának, és így sorsa, hazakerülése a fordítás-kéziratok történetével függ össze. Eszerint valószínű, hogy a 18. század fordulóján került hazai földre Rodostóból.

Kézirat írásmódja

Az *Epistolák* betűhív közlésének szempontjából, akárcsak a *Törökországi Levelek* szövegében, két fő nehézség mutatkozott: az egybe-, ill. különírás és a központosítás.

A pont és a vessző használatában meglehetősen egyenetlenség tapasztalható az *Epistolák* kéziratában; bár a *Leveleskönyv* kéziratához képest, ill. annak 1717—1741 közötti írt részéhez viszonyítva, a központosítás tekintetében észrevehető bizonyos javulás. Az *Epistolák*ban viszonylag jobban elkülöníthető a pont és a vessző jele, főleg a vesszők jelölése határozottabb, egyértelműbb. Sok esetben azonban nagyítóval is nehéz eldönteni, hogy az író pontot vagy vesszőt szándékozott-e kitenni mondat közben vagy a mondat végén. Ebből adódott, hogy Kelemen József igen körültekintő lektori jelentésében nagy számú, a központosításra vonatkozó helyesbítést javasolt. Ezek túlnyomó részét elfogadtuk és a kiadás szövegében a javításokat végre is hajtottuk.

Új problémát jelentett a kérdőjel használata. Ennek különféle változatai (? ? .? ; ?) figyelhetők meg a kéziratban. Az esetek egy része az utolagos javítgatás következtetlenségéből adódik. Mivel azonban az írás közben kialakított forma és az utolagos javítással keletkezett forma sokszor nem különböztethető meg, visszaállítottuk a Mikes-féle váltakozást, azzal a különbséggel, hogy a kérdőjelnek pont nélküli alakjait is teljes kérdőjel értékűnek vettük. Mikes elég gyakran tesz pontot vagy vesszőt a kérdő mondat végére, kérdőjel nélkül. Ezeket a helyeket így hagytuk. Néhányszor viszont a felszólító mondat után is kérdőjelet tesz. Ez jellemző a szerző eljárására, ezért nem változtattunk rajta. A felkiáltójel egyébként rendkívül ritka nála. Ugyancsak elvétve használ pontosvesszőt (:). Annál gyakoribb a pont és vessző (.,) alkalmazása. Más jeleket elvétve találunk a kéziratban. Ritkán él a hiányjel-lel (s'), még ritkábban (ötletszerfi)kötőjellel (—). Ezek a jelek Káldi biblia-szövegében általánosan használtak, elszórt előfordulásuk — Mikes kéziratában — innen magyarázható.

Az egybe-, ill. különírás elbírálását megnehezíti az a körülmény, hogy a szerző egyszerű szavakat és régi ragos-képzős szavakat is gyakran megszakít; igekötőt az igétől, a mellénevek felsőfokú leg- szócskáját is elválasztja a hozzátartozó szótól, máskor viszont kétségtelenül különálló szavakat is egybeír. Különösen az a névelőt szereti hozzákötöni az utána álló szóhoz; hasonlóképpen váltakozva hozzáírja az is kötőszót az előtte álló szóhoz, ugyanígy a ne

tagadószót; egybe vagy külön a vonatkozó névmást; pl. *avad saláta, avigasságban, abékeség, a sarujokra, a világot, az ő, aző, a ki, akiket, a mely, aki, amely, a mi; más, mi is, őis, elne, el sem, leg nemesebb, legg fővebb, leg nagyobb, a mellett, arabok (a rabok), az az (azaz), kut feje* stb. Csak a betűk közeli vagy távoli volta nem vehető figyelembe, mert az teljes összevisszaságot eredményezett volna. A kötet nyelvész lektorának tanácsai alapján jártunk el az egybe- és különírás részletkérdéseiben.

Elsősorban a betűk kapcsolását tartottuk szem előtt, s ez elég biztos fogódzónak mutatkozott. Ha ezt vesszük figyelembe, kevés kivétellel a XVII—XVIII. századi nyomtatványokból is ismert egybe-, - ill. különíráshoz hasonló állapotot találunk Mikes kéziratában is. Néhány esetet azonban külön kellett eldönteni. Pl. az anyaszentegyház szót többször így írja: *Anyja szent egy ház*; gyakran pedig: *Anyaszent egy ház*; az első két tagot sűrűn egybeírja, a 2. és 3. tag határan viszont betűkötéssel jelölt kétségtelen egybeírás nem található. A 3. és 4. tag oly közel áll egymáshoz, hogy egybeírásnak is fölfogható. Az egyház szó tagjai elég régen összeforrtak. Ezért a lektori javaslattal egyetértve, a kiadást ebben az irányban egységesítettük: *Anyaszent egyház*. — Az egyszersmind szót Mikes gyakran *egy szers mind* alakban írja. Az első két tag esetében a kisebb nagyobb hézag az *y* és *f* írásakor szokásos tollfelemelésből is adódhat. Tekintettel arra, hogy a -szer, -szer, -szőr rag már jóval régebben kialakult, az s kötőszót pedig a székelyek ma is gyakran a szó végéhez kapcsolják, Mikes nyelvallapotának inkább az *egyszers mind* közlés felel meg. — Az *egy más* szóban a *gy-t* és az *m-et* sohasem kapcsolja. Ezért, s mert *egy a más (ik)*, *egy más (ik)* változatok is előfordulnak nála, az *egy más* közlésmódot tartottuk hibásnak. — A névelő és az utána következő szó, az, ez mutató névmás és az utána következő szó írásában megtartottuk a következtelen írásmódot, mert a szerző eljárása nem foglалható szabályba. Ezekben az esetekben is tisztább képet kapunk, ha a betűk kötését vagy kötetlen voltát, a vonalvezetés folyamatos vagy megszakított voltát vesszük figyelembe. — A *hanem* kötőszó írása viszont következetes Mikesnél; mindig egybeírja, de sorvégi elválasztásban rendszerint kötőjel nélkül. Mivel a kiadás a sorvégeket nem jelöli, azért a következetes *hanem* alakot tartottuk meg a szerző által leírt sorvégi elválasztás eseteiben is. — Az igeikötős ige és származékai esetében, továbbá a melléknév felsőfokú *leg* szócskájának írásában Mikes kéziratában egészen kivételes az egybeírt alak. A kétségtelenül egybeírt alakokat megtartottuk, a közel írt, de megszakított vonalvezetésű helyeket pedig külön írt szóként közöljük.

Röviden szólunk Mikes javítástípusairól és az íráshibákról.

A javítástípusok és másolási hibák zömükben hasonlóak az I. kötetben jelzettekkel. Lényegesebb módosulások a 2, 3, 5, 6, 7. pontban foglalt esetekben észlelhetők: 2. A huzamos másolás következtében megnövekedett a tollhibák, elírások, íráshibák, másolási hibák és az ezzel kapcsolatos javítgatások száma. 3. A *Leveleskönyv* eddigi (1717—1741) részéhez viszonyítva észrevehetően csökkent az egyes kiejtés után, fonetikusán írt alakok pl. a zöngés-zöngétlen mássalhangzó-párok, g-k, k-g stb. fölcserélt használata, a hibásan leírt és úgy hagyott alak, valamint az egész kéziratban az ilyenfajta javítások mennyisége. 5. A fárasztó másolás következtében viszonylag sűrűbben maradtak a kéziratban fölösleges ismétlésnek számító szóttagok, szavak vagy pár szavas szókapcsolatok, ill. ilyen jellegű törlések. 6. Ugyanakkor fel-

tűnő a javítási, alakító szándékkal másolás közben vagy később törölt s helyükbe írt szavak, a fordítás értelmét hívebben visszaadó kifejezések gyarapodása; vö. a lapalji szövegjegyzeteket! 7. Sűrűbben fordul elő az ékezetek elhagyása, ill. tévesen történő fölrakása, ami szintén az állandó írással, a huzamos nagy másolási adagokkal hozható összefüggésbe.

Megállapítható, hogy a hibák jó része az ékezetek elhanyagolásából, ill. pontatlan fölrakásából származik. Nagy számuk alapján szinte bizonyos, hogy Mikes legtöbbször nem a szó írása közben, hanem a szó vagy hosszabb kifejezés, mondat, mondat leírása után rakta föl az ékezeteket. Ezért gyakran a szóban előforduló ö, ü hangoknak csak egy részére teszi föl az ékezetet (rendszerint vízszintes vonalkát) pl. *bümosök*, *erkoltsöket* stb. Ez magyarázza, hogy az á vagy é ékezte néha nem arra a szótagra kerül, amelyre kellene, hanem egy szótaggal előbbi vagy későbbi magánhangzóra, pl. *erézen* (érezzen helyett), *tseledgyék* (tselédgyek helyett); valamint azt is, hogy valamely szótag magánhangzójának ékezetét a következő szótag magánhangzójára is kiteszi, pl. *Attyával*, *vákságát*, *kényés* (kényes), *el távozásá* (eltávozás); néha utólag áthúzza az ilyen fölösleges ékezetet, pl. *paráznáságból paráznaság*; *egészéből egészen*; *vétékből vétek*. Mikes a szöveg utólagos átnézésekor is javítja a magánhangzók ékezetét. Ez a magyarázata legtöbbször a sötétebb tintával írt betűk halványabb ékezetének, vagy fordítva, a halványabb tintával írt betűk sötétebb tintájú ékezetének, pl. *harmad naprá*. Ilyen utólagos javítgatásra vall az ékezetek törlésének eltérő színű tintája vagy a kétszeresen kiírt ékezet is, pl. *kőveasük* (III, 25 verso). Természetesen nem lehet minden ékezetbeli íráshibát így magyarázni. Néha esetleg rokonértelmű alakok kontaminációja eredményezi az ékezethibát, pl. *fogvá* (IV, 88 recto) a *fogva* és a Mikesnél gyakori *fogvást* keveredésével magyarázható; esetleg úgy — ami csaknem ugyanaz —, hogy a *fogvást* alakot kezdte írni (anaptól fogvá), de írás közben a hasonló szerepű fogva jutott eszébe, s az elkezdett szót nem fejezte be.

Az ékezethibákra vonatkozólag megjegyezzük, hogy ékezethibákat csak abban az esetben vettünk jegyzetbe, ill. igazítottunk ki, ha az a kéziratban értelmetlenségre vezetett, pl. *alómbol* (álombol), *erézen* (érezzen), *nadaté* (nadat-é), *igyünk* (igyunk), *alván* (álván) stb.

Az előbbi hibákhoz viszonyítva kevesebb, de így is számottevő a betűk, szavak javítgatása, törlések fölötti beszúrások. A javítások alkalmával a gyakori sor fölötti beszúrás egyszerűen [Beszúrás] alakban jelöltük; máskor mindig megjegyeztük, hogy sor alatti vagy sorközi (szóközi, két szó közötti hézagba a sorba) beszúrásról van szó. Igen gyakori a szókezdő betűk javítgatása. Nem ritka a következő szó kezdőbetűjének leírása, elkezdése, majd ennek áthúzása, az ebből való javítás vagy otthagynása. A szövegjegyzetekben gondot fordítottunk az ilyen aprólékos javításokra is.

A fenti hibákhoz képest jóval kisebb számú Mikes kéziratában az olyan íráshiba, amely betűkihagyásból, szótagelhagyásból származik. Ezeket lehetőség szerint kijavítottuk és jegyzettel kísértük, pl. *szén* (szent), *pedigle* (pediglen), *Izrae* (Izrael), *tsud* (tsuda), *eszerén* (eszerént); a z-nek névelő végén (az) magánhangzóval kezdődő szó előtt való elhagyását Mikes nyelvben szintén elfrásnak, íráshibának, nem nyelvjárási vagy gyermeknyelvi sajátjának kell tartanunk: *A egyenellen*; *a Ige*; *a ó ember*; *aur*; stb. Betűkihagyás szó

belsejében: *idjében*, *tattsák* stb. Néha utólag kijavítja az efféle hibát, pl. *Mojse*-ből *Mojse*s (IV, 37b)

A szótagelhagyás szó végén (gyakran rag elhagyása), pl. *méhem* (méhemben), *vallás* (vallásnak), *magó* (magokot), *kárhoztat* (kárhoztatlak), *táplál* (táplállyák) sorvégen stb. De előfordul szó belsejében is, pl. *imádban* (imádságban), *elne* (ellene v. elene) írásváltozatban is, *Agon* (Agoston), *fe-lé* (felelé) sorvégi elválasztásban, *proféla* (profétála) helyett stb.

Az előbbiekhöz viszonyítva ritka Mikes kéziratában a fölöslegesen beírt betű, pl. *Isaisas*, *Evangyéalium*. Talán ilyen fölöslegesen beírt szótagot tartalmazó íráshibának és nem képzőhalmazással keletkezett alaknak tekinthető: *alásztetskéketől*, (II, 10 verso). A fölöslegesen beírt szótag néha valamely szórész hibás megismétléséből származik, pl. *felelé* (felé, helyett); magyarázhatja az is, hogy írás-másolás közben a felel ige elbeszélő múltú alakja nyomult a tudatába; *Epistoltola* (Epistola); lapváltáskor: (II, 79a) *Mojse*s (II, 79b:) *sesnek*.

A fölösleges szóismétlés is gyakoribb sor- és lapváltáskor, pl. ilyenek: *az igazságért és az igazságért* (III, 84a), *mennek bé a mennek bé a* (III, 85b); *még meg nem* (III, 119b:) *nem talállya*; és (138a:) *és*; *meg kel üsmérni, meg kel üsmérni* (III, 161a); *azért*, (:sorvég) *azért* (IV, 57a); *hogy azt az egyenes szívet szívet és elmét adgya nekünk*, (IV, 65a); *akinek, a kinek ditsőség* (IV, 142a); *apásztorokot. (:sorvég) a pásztorokot*, (IV, 148a); *bé fedezi vala az ő az ő testeket*, (IV, 155a) stb. A szövegjegyzetekben a fölösleges szóismétlés helyzetét (sorvég, lapváltás) minden esetben föltüntettük.

A mondat szerkezetének összezavarásából származó íráshibák száma nem nagy. Néha másolás közben átalakít egy félig leírt mondatot; ilyen esetet a szövegjegyzetben pontosan követünk és rögzítünk. Mondatszerkezeti zavarra mutató íráshibák pl. *a mi szívünknek tisztátalan, és megromlása* (tisztátalansága és megromlása) III, 164b; *azokal a fényeséggel valo bizonyságokot*, (IV, 167a) stb. vö. a szövegjegyzeteket.

A későbbi átnézés nyomai, főleg beszúrások formájában lelhetők fel a kéziratban. A többszörös javításokkal kapcsolatos sor alatti és sor fölötti beírások, eltérő tintaszínű beszúrások sok esetben utólagos javításra engednek következtetni. Utólagos átnézők különféleképpen elhelyezett, leggyakrabban sor fölötti beszúrásokkal, Mikes helyenként kijavítja a szövegbeli hibát. Pl. sor fölötti beszúrások: *a* (névelő) I, 62a, II, 13b, IV, 56a, 130a, 149a stb. Az *a* (a ki vonatkozó névmás része) II, 30a, III, 65a stb. Továbbá: *és* I, 72a; *nem* (tagadószó) III, 78b stb. — Szórészek beszúrása sor fölött: *nékünk* (második *n*-je) II, 3a; *megátolhasa* (*sa* része) II, 9b; *azt* (*t*-je) II, 41a; *amelyek* (*ek* része) II, 61a stb. Másutt sor előtti beszúrások: *akar-ja* (*ja* része) II, 8a; *mel-* (:sorvége) *et*-ből javított *mel-lyet* II, 71a stb. Valamint: sor utáni és sor előtti beszúrás a lapszélen (elválasztott szó) pl. *kíván-ságít* II, 34b stb. Végül beszúrás két szó vagy két szórész közt a hézagban, pl. *töltheti bé* (*i* beszúrva) II, 34b; *akik ellen* (második *k*-ja) II, 49b; *iszik avizből* (*a* névelő) II, 59a stb. stb. Mivel a beszúrások tintaszínét esetenként nem lehetett teljes bizonyossággal megkülönböztetni, a szövegjegyzetekben a tintaszínt külön nem jelöljük.

A javítást vagy beszúrást néha az is magyarázza, hogy első leíráskor a szó vagy annak valamely része el mázolódtott, pl. *varosá(ban) ban*, (I, 48a) stb.

A fenti javítástípusokkal érzékeltetni kívántuk, hogy Mikes íráshibáinak az *Epistolák* kéziratában meghatározható típusai vannak. Ezek jellemzésekor nagy mértékben támaszkodtunk Kelemen József lektori jelentésének szakszerű leírására és csoportosítására. A szövegjegyzetek valamennyi változatra bőven szolgáltatnak példákat.

A kéziratban előforduló nagy számú törlés-javítás, íráshiba arra enged következtetni, hogy az *Epistolák* kézírata a fordítás fogalmazványa alapján készült, annak első formábaöntött változata lehet. Külalak szemszögéből hasonlít a *Leveleskönyv* kéziratához. Külalak szempontjából ide sorolható a *Catechismus* első (1744) kézírata, s valamivel tisztább változatban a *Mulattságos napok* és *Az Izraéliták szokásáról* s *A Keresztények szokásáról* c. munka kézírata. Vannak azonban az író hagyatékában olyan kéziratok is, amelyek végleges szerzői tisztázatnak tekinthetők. Ezekben jóval kevesebb a törlés-javítás és az íráshiba, levegősebbek a sorközök, gondosabb az írás, egyenletesebb az írástükör, szabályosabb az előre meghúzott lapszéli margó. Ilyen tisztázat a *Kalauz* (1751) és a *Catechizmus* második útdolgozása, valamint az 1960-ban előkerült *A keresztnek királyi utja* (1747) c. kötet autográf kézírata, *Az idő jövl el töltésének Mődgya*, továbbá a *Gondolatok*, a *Tükör* c. kézírata.

Az *Epistolák* kéziratában a folyamatos, huzamosabb időn keresztül végzett írás-másolás egyes, esetleg naponkénti periódusai szembetűnően tagolják a szöveget. Eleinte alig ejt hibát a gondos, figyelmes másoló. De az elszórtan jelentkező íráshibák után rendszerint következik egy-egy szakasz, amikor szaporodnak az elírások, javítgatások, törlések és ékezethibák. Ez a figyelem lankadásának velejárója. Ilyenkor oldalankint több hiba is akad, egy részük kijavíthatatlanul marad. A hibáktól tarkított rész után újra tisztább, viszonylag hibamentes lapok következnek. Figyelemre méltó a szövegjegyzeteknek az egyes szakaszok szerinti eloszlása is: Első szakasz: 215 levél, 675 jegyzet. Második szakasz: 172 levél, 623 jegyzet. Harmadik szakasz: 165 levél, 508 jegyzet. Negyedik szakasz: 180 levél, 435 jegyzet. A jegyzetek száma mérsékelten csökkenő tendenciát mutat a levelek számához viszonyítva, a negyedik szakaszban.

A kritikai kiadás I. kötetében rámutattunk Mikes *Leveleskönyvének* néhány nyelvi és helyesírásbeli sajátosságára. Az író egész irodalmi munkásságára vonatkozólag, megfelelő előmunkálatok hiányában, mégcsak vázlatos összefoglalásba sem bocsátkozhattunk. (Mikes ÖM kiadásának befejező kötetében helyet kap egy, a kérdés minden részletére kiterjedő összefoglalás, amelyet Kelemen József, a Nyelvtudományi Intézet munkatársa készített el.) Amit Mikes írásmódjáról és nyelvi jellegzetességeiről eddig földerített a kutatás, azt csaknem kizárólag a *Leveleskönyv* kéziratának vagy egyik másik előggé megbízhatatlan kiadásának tanulmányozása alapján vonták le. Rendszeres összefoglalás azonban Mikes nyelvéről és helyesírásáról még részlet-vonatkozásban sem készült. Az általánosabb igényű vizsgálathoz Mikes fordításai nélkülözhetetlenek.

Az *Epistolák* vizsgálata Mikes írásmódjának, nyelvallapotának és helyesírásának jellemzéséhez kulcsfontosságú lesz. A kézirat az író munkásságának éppen a derekán (1741) keletkezett. Ennélfogva alkalmas arra, hogy fejlődési állomásként fogjuk föl, egyrészt a kezdeti évekhez viszonyítva (a *Leveleskönyv* 1717 és 1741 közötti része és a *Kalauz* 1724-es fordítása), másrészt az 1741—

1761 évek terméséhez (*Leveleskönyv*, fordítások, misszilis levelek) és írásmódjához mérve. Döntő fontosságú abból a szempontból is, hogy kezdetét jelenti annak a periódusnak, amikor Mikes irodalmi tevékenységének súlypontja a fordításokra helyeződik át.

Az *Epistolák* kéziratának és szövegének a nyelvészeti vizsgálatok vonatkozásában külön érdekessége, hogy benne Mikes fordításszövegei keverednek Káldi bibliaszövegéből átvett részletekkel. Megfigyelhető Mikes spontán vagy tudatos írásmódjának érvényesülése ezekben az episztola- és evangéliumrészletekben; Káldi helyesírásának követése és az attól való eltérés is. A Magyarázatokban ugyanakkor számolni kell helyesírási és (elvértve) hangtani téren Káldi bibliaszövegének, szókincsének hatásával.

Ezeknek a jelenségeknek rendszerbe foglalására a kiadás keretében természetesen nem vállalkozhattunk. Az előbbieken említett és az alább következő példákkal, az *Epistolák* jellemzésével csupán az előforduló főbb típusokra kívánjuk fölhívni a figyelmet. Az egyes típusok felsorolásában nem törekedtünk teljességre. Mikes írásmódjának jellegzetességeit az 1740-es években részben más műveivel összefüggésben kell szemlélni, részben pedig be kell ágyazni saját korába, a XVIII. század írásbeliségének fejlődésmenetébe. Ennek a szemléletnek a kialakításához s az egyes jelenségek és a példák kiválasztásában nagy segítséget jelentett Benkó Loránd módszeres műve (A magyar irodalmi írásbeliség a felvilágosodás korának első szakaszában, Bp. 1960, Akadémiai Kiadó).

Nyelvi, hangrendszerbeli jelenségek az *Epistolák* kéziratában:

o-zás egy és többtagú szavakban, hangsúlyos helyzetben és szóvégen: *joval, el fokad, meg holt, kolcs, koltsait* (*TLevelek* 74, 182. lev. is); székelyes alak; *poklosokot, szándekunkot, hálákot, hajlandóságunkot*, birtokos személyragok utáni, tárgyrag előtti o-zás jellemző Mikes írásmódjára a *TLevelekben* is; erdélyies, székelyes vonás; hasonlóképpen: *alázatosok, magánoson*, erdélyi jellegű provinciális, székelyes ejtés, -s képző utáni, formánsok előtti o-zás. A *Leveleskönyvben* is (8, 42. lev. stb.) igen gyakori.

e-zés különféle helyzetben: *setéltség, tekkelteseb, repese, üdvezítő, üdveséges, hejában, ante kristus, esze* (össze), *tselekeszik, nevededik* stb. Tudatos e-zés Káldi ö-ző (röpöse, üdvözítő, öszve) alakjaival szemben.

é-zés szintén általános: *tészi, bé töltse, mégyen, léssen, eléb, nékik, tekéntet, vész el, szerént, közel* (az utóbbi székelyes, vö. MTsz).

Az a, á, i, ü u eltérő használata már nem olyan gyakori, de egyes esetekben következetes és jellegzetes:

a-zás: *lakadalom, fazakas*; mindkettőre van példa a *TLevelekben*, 42, 7. levél; az utóbbi székelyes, vö. MTsz.

á-zás: *ád, ádd, hálá, mái* (Káldinál is), *ide s'tová, hálá adás*.

i-zés: *innepét illyük, igyét, fige, siket*; ezek közül Káldinál: *innepét, siket, igyét, füge*; Mikes írja *süketnek* is. Ld. *innepet illeni, fige*, a *TLevelekben* is (31, 79 stb. lev.).

ü-zés: *hetjün, gyükere, üsmérik*; mindegyikre van példa a *Leveleskönyvben* is (78, 105, 12. levél); az utóbbi székelyes, vö. MTsz. Káldi isméri alakban használja.

u-zás: *suhajtották, fuhászokodék, fuvászokodék, távul, tsudákhoz, liliumokhoz, millium, hívut*; ilyenféle elszórt u-zásra a *Leveleskönyvben* is van példa (19, 77,

185. levél); hivut-hoz hasonlóan, *hívutt, szívutt, ivutt* (136, 67, 84. levél); székelyes sajátosság.

Szóvégi, hasonulásos *ö*-zésre is van példa; hangsúlyos helyzetben csak elvétve, az *is* átvétel:

ö-zés: *különösön, örökösön, bővölködő, tsötörtökön, ördögököt, különösök, öltözöt* (öltözet) stb. — Káldi után: *löttek, lön, ött volna*; de írja *lettek* alakban is; Mikes a *TLevelekben* székelyesen *ett* (evett) formában írja (111, 136. lev.).

ó-zó alakot felváltva használ rövid *o*-val; egyes esetekben gyakoribb a hosszú *ó*: *öltván, ölttya, öldoza, böllog, hólt, szólyon, óldalát; jobb, ót, ótt*; az előbbieken nyilván az *l* nyújtó hatásával van dolgunk; — váltakozva: *ok, ókókat, okot; fog ~ fóg, oszttyákat ~ óstyája, holt ~ hólt* stb. Az *ó ~ o* váltakozás esetében megvizsgálandó, mi a szerepe a rövid alakok írásában Mikes hangyag ékező eljárásának, és hogy a hosszú *ó*-zás milyen mértékben ejtési sajátosság.

Megfigyelhető az *i-é* hangviszony, az *é~i* váltakozása, az egyes szám 3. sz. birtokos személyragban: *terhét, beszédét, gyengeségüt, törvényit, kötelét, szívit, bölcseségét, üdveségire, üdveségüre, elméjüt, fülét, kezét, kezüt* stb.

A több birtok jelölése többnyire *i*-vel történik: *tanítványi, tselekedetit; de tselekedeteit, tanítványai* alakban *is, -ai, -ei*-vel.

A többes szám 3. sz. birtokos személyrag írása: *kötelességekel, tselekedetekből, eszékbe, babonaságok* stb. — A zárt *ē* hangot akkor sem jelöli, amikor a szóalak kétértelmű: *nevek, szívekbe* (nevük, szívükbe).

A magánhangzók időtartamának jelölésében Mikes általában nem különbözteti meg a rövid és a hosszú kiejtésű magánhangzókat. Megjegyzendő, hogy a székely nyelvjárásnak *i, u, ü~í, ú, ű* hangjai mind hangsúlyos szótagokban, mind szóvégeken meglehetősen eltérést mutattak más magyar vidékek kiejtéséhez képest. Az *i, í, ő, ü, ő, ű* betűkkel kapcsolatos ékezési bizonytalanság fellelhető a magyar nyelvterület minden részéről származó írójánál még a század utolsó harmadában is; e téren mégis az erdélyi származású írók kéziratái vezetnek. Erdélyben majdnem provinciális nyelvi szokásnak mondható a hosszú magánhangzót jelölő betűk hanyag ékezése, sőt nem egy betűben a hosszúság teljes nem jelölése is (vö. Benkő, i. m. 119). Mikes kéziratában az *-ul, -ül* és az *-it* igeképző, továbbá a *-ból, -ből, -rol, -röl, -tol, -töl* ragesoport írása mindig rövid.

Az *Epistolák* kéziratában helyenként találkozunk *i-ző* alakokkal, egészen ritkán *ú*-val (*új, kút*) és *ő*-vel (*sőt*) is. Nem mindig lehet azonban eldönteni, hogy szándékosan kitett hosszú ékezetről van *-e* szó, vagy csak a toll elcsúszásáról; pl. *igazságokra, vigaságüt, míg, ahamis, hívását, hajlandóságunkot, viszá, tanítás, bírnok, kívánságok, akt, is, így, má, pedig* stb. Az erdélyi provinciális ejtémódra jellemző „független” *i-zést, vagy* hasonló *ú-zést, hosszú i-zést* szóvégen nem lehet megállapítani, mivel a fenti példák csupán elszórt esetek és az egész kéziratra a rövid *i-zés* a jellemző.

A korabeli gyakorlatot figyelembe véve gondolnunk kell arra, hogy a magánhangzók vessozs ékezésbeli hiánya mögött nem szabad mindig rövid kiejtést keresni, mint ahogy a hosszú mássalhangzók gyakori szándékos vagy spontán nem jelölésének ténye, ill. az egy mássalhangzóval való jelölés sem föltétlenül rövid kiejtést tükröz (vö. Benkő i. m. 122). A szóvégi kiejtésbeli hosszú mássalhangzók röviden, azaz egy betűvel való írása a XVIII. század

első és második felében még számos író gyakorlatában hatott; Mikesre is jellemző. Ld. alább részletesen.

Az *ly*, *ny*, *gy*, *ty* használatával kapcsolatban megfigyelhető a *ly*-zés, *lj* kapcsolat esetében: *fellyeb*, *teltyes*, *élyünk*, *kely fel*, *világosuly meg* stb. - *Ly*~*l* helyett: *fellyül*, *felyül*, *szélyes*, *melyét*, *akolyban*, *tolyongo*, *felyhő* (az utóbbi kettő Káldinál is). Ellenben *l*-zõ alak is elszórtan: *viszálkodás*, *jászalban* és *jászolyban*, *mihelt* (v., *mihent*).

A *gy*-zés és *ty*-zés ilyen állandó formái: *Evangyélium*, *kereszttyén*; egészen ritkán: *szabadgyab*, *szenttyeb*. A *dj*, *tj* kapcsolat fonetikus írása általános: *mondgya*, *hikattyuk* stb.

Az *ny*-*n* viszonyt tekintve előfordul, hogy a palatális orrhangzó *ny* helyett mássalhangzó előtt *n*-t találunk: *reménség*, *kénszerít* (ezt a két szót mindig így írja); *fénlik*~*fénylik*, *fényes* (váltakozva). — Tövégi, szóvégi *n*-zés: *hunná*, *bé hunnák*, *alaton*, *tudomán*, *hánvi*, *hánt*, de *hánnya*, *szalma szátni*; *mindenik*. Néha *ny*—*n* helyett vagy váltakozva: *oroszlány*, *idegenységl*, *tanyítani*, *de tanít*, *tanyítás*, *tanítsa*; állandóan *ny*-nyel írja: *környül fogta*, *környül metél*.

Jellemző egyes provinciális, kopott szóalakok használata: a névelő és a mutató névmás az, ez alakja mellett *a*, *e*, pl. *tsak a*, *e tsak* stb. Régies ragkötözés: *asztot*, *ötet*, *esztet*. Néhány sajátos, székelyes, régies szó: *meg türköztetésel*, *innya*, *szereda*, *rendeletlenség*, *trécsélést*, *hüségtelességit*, *bé pokálva*, *teremphet*, *nám*, *talám*, *külsid*, *hivut*, *kolltsait*, *fazakas*, *unakodás*, *félékenységit*, *rejtékben*, *lelkek üsméretit*, *fel fuváskodék*, *alítson*, *viszszá vonások*, *fejdelem*, *esze*, *üsmérik*. — Jelzős szerkezetek: *tzégéres vétekben*, *meg bodult elmével*, *irtoztato példa*, *igen bal ítélet*, *emberséges ember*, *haszontalan kölltség*, *színes vigasságok*, *goromba és vastag beszédűek* stb. — Közmondások; szólások: *az atyák ettek savanyu szörlöt*, *a fioknak fogok vásznak meg*; *egy proféta sem kellemetes hazájában*; *tsak szofia beszédnek tartván*; *füsthöz hasonló betsületért*; *elméjek a heában valóságban forog*; *aki más valot vezetvén* . . . (vak vezet világtalant); . . . *a miénkben meg nem láttyuk a gerendát* (más szemében a szállkát . . .) stb.

Mikes helyesírása ingadozó, keverék helyesírás. Ez érthető, hiszen a XVIII. század utolsó harmadáig nem alakult ki egységes magyar helyesírás. A XVI—XVII. században viszonylagosan megszilárdult protestáns és katolikus helyesírás a XVIII. században összevegyült. E korszakban csaknem minden író keverék helyesírással ír, csak a keveredés módja nem egyforma. „A két tiszta típusú helyesírás mellett (amelyik egyáltalában nem tűnt el, legfeljebb a tiszta katolikus volt igen ritka), három fő keveréktípust lehet megkülönböztetni:

1. a protestáns *tz*, *ts* + katolikus *láttya*, *tudgya*;
2. a katolikus *cz*, *cs* + protestáns *látja*, *tudja*;
3. a kettőnek teljes összevisszasága: *tz*, *ts*, *cz*, *cs* és *láttya*, *tudgya*, *látja*, *tudja* egymás mellett.” (Vö. Kniezsa István, A magyar helyesírás története, Bp. 1952, 19—20.) Az első típus csak katolikus íróknál volt használatos; ide tartozott Ányos, Baróti Szabó Dávid, Batsányi, Verseghy, Mikes. A másodikat Kazinczy és köre képviselte. A harmadik pedig az átlag-közönségnél volt használatos. Mikes helyesírásának főbb sajátosságait az *Epistolák* kéziratának (1741) alapján a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Hangjelölése négy ponton tér el a ma megszokottól; *c* hang jele *tz* (*lettzkébe*, *tzedrus*, *tzéloz*); *cs* túlnyomórészt *ts*, inkább csak egyes szavakban *cs*

(*tsak, tsalhat, bölcs*); sz hang jele /z (egyes fonetikus alakokban tz: *látz, tettzik*); zs jelölése mindig s (*sengéi, susánna, usorával, sák, sido, soldosok, alamisnát, jerusálem, visgálom, Ersébet, soldgya* stb.). — Előfordul ilyen alak is: *jedczi predikátioját, kezkenöket, eszköszül*.

2. A birtokos személynagoknak a megelőző mássalhangzóval a kiejtésben összeolvadt j-jét fonetikusan, mássalhangzó-kettőzéssel jelöli: *hivatallyokot, uttyában, akarattyá, gondgya, attya*; (ilyen írásmódot használtak később az ún. ipszilonisták is). Másutt: *rende, kula, kereszte, keresztét*; de ilyen példa is van: *hely tartóji, munkáji, figuráji*.

3. A fonetikus írásmód következményeképpen megfigyelhető a *g~k* és *k~g*, a *z~sz*, és *sz~z* zöngés-zöngétlen mássalhangzó párok váltakozása (közel sem olyan mértékben, mint a *Leveleskönyv* kéziratának 1741 előtti részében, ahol a *v~f*, *b~p* váltakozása is előfordul a fentiek mellett). Pl. *menyegben, negyedig, gyermekségben, pedik*; a következő esetekben Mikes javított: *avigasá(k)gban, valameddi(k)g, okosá(k)g, va(g)kságában, boszonkodé(g)k*. — A *z~sz* esetében sohasem javított: *eszköszül, eszközü, de eszközü is; hosz ki, szószat, szászorta, el foggyaztgya*. — Az ejtés utáni írás következménye amikor *sz* helyett *c-t*, vagyis *tz-t* ír: *látz, tettzik*.

4. A mássalhangzók időtartamának jelölése, hasonulás, a mássalhangzók hosszúsága és rövidsége. A kettős mássalhangzók jelölése általában ingadozó, szóvégben ritka. A hosszú mássalhangzókat kerüli, még akkor is, ha rag vagy képző hozzájárulása folytán válnak szükségessé; de írja ezeket helyesen is.

-b, -bb középfokjel: *okosab, kiseb, jóbjára, fővebb, főveb, töbit, értelmesebb, nagyobb, jöbb, leg keservebb, leg keserüeb*. Itt is van példa arra, hogy a magánhangzóra végződő mellénevek a fokozáskor megtűrték a kötőhangzót.

-t -tt múlt idő jele és múlt idejű melléknévi igenév képzője: *jeslet, lött, szolhatot, meg romlot, el vesztet, lettek, teremtet állat, teremtett állat, tet volna, tette, vett, let volna, predikáloltál, predikállot* stb.

-t, -tt határozószók és névutók szóvégi időtartama: *ít, itt, ót, ótt, másut, másutt, előtt, előtt, őthon, itten, alat* (mindig így), *közöt, közöttök* stb.

-val, -vel; -vá, -vé határozóragok esetében: *a melyekel, igazságal, világoságal, sokakal, azal, modal, szível, szájal, szemel, étellel, dicsérettel, kérdésekel, kérdésekkel, békeséggel, kézel, feletelekkel, feletelekkel; nagyá, nagy hírüeké, boldogá, nemzetté, vízé, emberré, emberé, elsüké, örökké, gyűzhetelenné* stb.

-sz második személyű igerag az erdélyi köznyelvben hosszan hangzott (mondassz, értessz); Mikes mindig röviden írja: *értesz, mondasz*.

-s, képzős, kéttagú mellénevek ejtése erdélyi módra mindig hosszú volt; az -s képzős mellénevek tekintélyes részét a keleti magyar nyelvterületen évszázadok óta geminátíval ejtik, szemben a nyugati és középső ejtismóddal; sőt ez a kiejtés mód a toldalékos alakokból már régóta elvonódott az abszolút szóvégre is (magass, dühöss, piross, laposs, veress, hegyess, szoross, üress); az -s végű mellénevek minden számbajöhető formánsok helyzetben (-n, -k, -bb stb. toldalékok előtt) túlnyomórészt -ss-es írásmegoldásúak az erdélyi származású írónknál a század utolsó harmadában is. Mikes írásmódja ebben a vonatkozásban az erdélyi írásmódtól eltérő; az -s névszóképzős alakokat is, és az -s végű mellénevekhez járuló -ság, -ség képzős szavakat is általában kettőzés nélkül írja: *keveset, kiseb, bizonyosok, nehezesek, igazág, szoptatosok, szükségesek, világosan, szívesen, kedvesen, szélysége, hamiság*,

okosság, áitatóság, erősek, nemesek, üresek, üressen (az utóbbi a Kálditól átvett episztoła szövegében); okos, különös, tekkéletes, alázatos stb. (Mikes az ilyen helyzetben sohasem kettőzi a szövégi -s-t).

-l igeképzőt rendszerint röviden írja: *beszél, remél, szól; de beszéllé.*

-tts rendszerint rövid hangok után: *tarttsa meg, tanítsa, (de tanítsa is, szabadítsa; elvéttve keittőzés nélkül), tisztítsa, ejttsé, gyógyítsa, indítsa, készítsen, erősítsa, elevenítsa, fojtsák, tarttsák, tölttsék, felejttsék, irttsák, váltsa, kettseg-teté; kélttség, segéltségét, baráttság, seléttség, szenttség, kereséttség, költtség, mulattság, nemzéttségét, siéttség, üsmérettég stb.*

-t, -d, -gy, -n, -ny, -l végű igékhez járuló, a jelentő mód jelen idejének tárgyas ragozású formáiban j-vel kezdődő igéi személyrag és a felszólító mód j jele esetében: *bizonnytta, mondgya, kívánnyia, dítsekedgyünk, viselnye, el töröllye* stb. (később az ún. ípszilonista helyesírás is ezt a formát használta).

-t, -ty, -d, -gy, -n, -ny, -l végű névszókhoz, ha j-vel kezdődő birtokos személyrag járul, szintén fonetikus írásmód a jellemző: *hivatallyokot, uttyában, gondgya, akarattya, attya* stb.

A határozószók szóközépi időtartama: *tölle, töllök, felölle~felöle, belölle~belöle*: jellegzetes erdélyi provinciális 11-ezés; *külső képen, belső képpen, fő képen*; az épen~éppen, képen~képpen határozó szóközépi időtartamának jelölése területi köttőség nélkül váltakozik a XVIII. században. Az új helyesírási szabályzat a -képpen alakot írja elő. — Más példák: *semmi, semít, könnyen, könnyen, annyira, anyira, olyan, olyat, abban, aban, közöttök, ilyen, ilyen, a mélyet, a mélyeket, arra, arol, utánna* (mindig így), *szöllő, szölő* stb.

-n határozórag, -ban, -ben határozórag az erdélyi provinciális ejtésben -nn, hosszú (nagyonn, földönn, ágybann), nem egy erdélyi születésű író írásmódjában is. Mikes mindig röviden írja.

Szövégen magánhangzó előtt rövid és hosszú mássalhangzó váltakozik, az előbbi a gyakoribb: *meg oltalmaz, hígyenek, meg alázza, el hítesse, lehesen, el kerülhesék, vehesék, meg előzhesse, olvasák, mehesünk, menyünk, alá vessük, eredhesen, veszesse, veszésék, ne keresük, kövesük, érezük, hogy meg alázák, hozuk* stb. Főleg az s sz és z végű igék jelentő mód tárgyas rag. és felszólító mód 3. sz. esetében.

Előfordulnak szokatlan szövégi kettőzések is: t tárgyrag kettőzése, pl. *esött, szeretett, erőtt, bótt, útt, hítt, de erőtt, szeretet* stb. is. — A jelentő mód jelen idő egyes szám 3. személyében: *vétt, éll, hozz, el hatt, fel hatt, ádd, öll*; de röviden is, *él, öl* stb. — Igekötő: *jöve ell, küldé ell*. — Ilyenek is, mint: *idönkigg, perr, árra, sött, jókk, ökk, jóll, ött* (5), *legg fövob*.

5. Az alábbiakban megemlítünk még néhány sajátosságot:

Tárgyas ragozást használ (akárcsak a TLevelekben) a vonatkozó névmás tárgyas alakja után: *akit nevezik, a mélyet magyarázuk, a mélyet tselekedte, amelyeket üsmérjük, akiket meg öleté, a mélyet nevezi* stb.

-ban, -ben — -ba -be helyett: *Bethlehemben menének* (de helyesen is írja); *mít oktat amái lettzkébe*, -ba, -be — -ban, -ben helyett; az előbbire gyakrabban van példa.

Többes szám egyes helyett: *sok példákot, két kurva aszonyok, a két aszsony is, sok szolgálkót* stb. — A TLevelekben is gyakori.

A több birtok jelölése: *sáfári, tanítványi, tselekedeti, de tselekedetei is, törvényi* stb.

A szeretnők, el mondanók, szenvednők stb. Ld. a *Leveleskönyvben* is, (23, 27, 44, 57. lev.). A tárgyias föltételes mód többes első személyű alakja ma már leginkább csak Erdélyben szokásos. Használata az erdélyi nyelvváltozatban a XVIII. században következetes.

Ilyenféle szerkezetek: *halgatván és kérdés tevén töllök* stb.

6. A nagy kezdőbetűk írása. A mai gyakorlattól abban tér el, hogy a tulajdonneveket, személyek és városok neveit, földrajzi neveket váltakozva ír kis- és nagybetűvel; egyes kiemelésre szánt közneveket, fogalmakat pedig a barokk-kor latinos-patetikus ízléséhez hasonlóan nagybetűvel lát el: *akristus, Jézus kristus, szent pál, szent János, az Istentől, az Apostol, juda városában és Judeában, Apollo, jupiter, juno, venus, a Diaconus, az Isteni békeség, a kristus Jézus, és Szent pál, sz. Pál, Sz. Pál, sz. Jakab, vespasianus és Titus, Thomas kempis, szent prosperus, habakuk, az Ur, örökös Biránk, akaratonni Innepekre, az ő Nagyságában és dűtsőségében, ilyen Directorok, a siloé tavában, üdvezítő, Üdvezítő, a sion hegye* stb.

7. Az interpunkcióra vonatkozólag ld. előbb.

8. Mikes ékezési eljárására vonatkozólag fõntebb részletesen szõltunk.

9. Az egybe- és különírásra előbb külön kitértünk.

Keletkezéstörténet

Az *Epistolák* kézírata Mikes fordítói tevékenységének fordulópontján keletkezett. Az író kifejezõ készségének, fordítás-technikájának és módszerének alakulása az elindulás (*Kalauz*, 1724) után itt mérhetõ le első ízben. Az indulás és az újrakezdés idõpontját s a késõbbi önálló fordításokat szem elõtt tartva, továbbá a *Leveleskönyv* írása közben felhasznált fordításrészleteket ide számítva, megfelelõ keret áll rendelkezésünkre Mikes fordítói mûködésének, nyelvi, stilisztikai jellegzetességeinek és írói fejlõdésének alapos és tárgyias tanulmányozásához.

Az *Epistolák* fordítása akkor kezdõdött el, amikor Mikes visszatért Rodostóba Rákóczi József sikertelen 1738—39-es hadjárata után. E vaskos kötet lefordítása már jelzi írói tevékenységének, érdeklõdési körének bizonyos fokú módosulását. A lázas fordítói tevékenységgel töltött hosszú évek mögött a *Törökországi Levelek* hervadása, a levelek számának csökkenése, sõt néhány éves szünet is megfigyelhetõ. A *Leveleskönyv* lassuló írása mellett, a *Mulatságos napok* lefordítása után, túlsúlyba jutnak a történeti-néprajzi vonatkozású, valálserkölcsi jellegû mûvek.

A lefordított munkák Mikes korábbi, kedvelt olvasmányai közül kerültek ki. A *Leveleskönyv* és a fordítások szövegösszefüggései, eszmeileg rokon vonásai is erre mutatnak. Ebbõl a szempontból, a bibliához hasonlóan gyakori olvasmányként használt *Epistolák* kötete külön figyelmet érdemel.

Zolnai Béla alább említendõ tanulmányaiiban többször is utal a fordítás és a *Törökországi Levelek* közti rokon vonásokra, bizonyos eretnek színezetû vallásos motívumok mindkét mûben való jelenlétére; az isteni akarat-kegyelem-elrendelés gondolatkörére, a gondviselésben való föltétlen bizalomnak és megnyugvásnak, az isteni elõrelátásnak a megszokottnál erõteljesebb hangsúlyozására, valamint a janzenisták által is kedvelt auktorok és szentatyák

gyakori idézésére (pl. Pál apostol, Augustinus), az ember bűnösségének és rosszaságának tudatára. Ezekhez kapcsolhatók olyan közös tartalmi elemek, mint pl. a hasznos időtöltés, a Betsaidai tavat felkavaró angyal, a *Leveleskönyv* olyan sztereotíp kifejezése, mint „az ember csak zarándok és utonjáró”, „ha Isten velünk kicsoda ellenünk” szólás, vagy az „e világi hejában valóság” visszatérő szövege; a bűntudat, Ádám vétke, Habakuk és az ebédvívés, a húsvéti bárány, az özönvíz-Noé, a „nagy cselédes gazda” stb, bár mindezek nem köthetők kizárólag egy forráshoz vagy olvasmányhoz. Bizonyosra vehető azonban, hogy az *Epistolák* a biblia mellett Mikes régi, legjobban ismert és gyakran forgatott olvasmányaihoz tartozott. Érthető, hogy erre esett választása fordítói tevékenységének újakezdésekor, amikor a régóta, sóvárogva várt hazatérés utolsó reményét is elvesztette.

Az *Evangelikumok* és *Epistolák* magyarázatjainak gyűjteménye ritkán hiányzott a felvilágosodást megelőző évszázadokban a nemesi, főúri otthonokból, a biblia és a kalendárium mellől. Bethlen Miklós is hivatkozik a homéliákra Őnéletrésében. Erdélyben a kuruckor lezárulásáig a protestáns szerzők művei voltak többségben, míg a nyugati részeken a Telegdi és Pázmány utáni generáció munkái. A homliagyűjtemények Rákóczi Ferenc, Forgách Simon, Beresényi Miklós, Bethlen Kata könyvtárában is megvoltak. Az irodalmilag legértékesebbek a vallásos értelemben vett „irodalmi olvasmány”-számba mentek.

Mikes és Rákóczi a jelek szerint jól ismerte az ilyen fajta munkákat s a velük rokon prédikációs gyűjteményeket. A *Leveleskönyvben* Mikes nem egyszer igéri „nénjé” nek, hogy nem „prédikál” neki többé. Ez a magyar irodalmi nyelv fejlődése szempontjából fontos szerepet játszott, eddig kellőképpen fel nem dolgozott emlélkedő műfaj nem idegen a Vallomások és a *Törökországi Levélek* írójának irodalmi tevékenységétől. A levélíró Mikesnél azonban az erkölcsi célzatú elmélkedés csak járulékos elemként van jelen és mindig részlet-jelenség marad; Rákóczi viszont nagylélegzetű meditációkban oldja fel spirituális inspirációból fakadó gondolatait.

A homília az egyházi beszéddel (predikációval) összefüggő prózai műfaj; az őskeresztény egyházban fejlődött ki és azóta nagy hagyománya van. Homília (görög szó) a. m. „együttlélet, egymásközt való beszéd”. A keresztény egyházi nyelvhasználatban a predikációnak eredeti, akkor még minden művészet nélkül való formájából fejlődött ki. A gyülekezet nyilvános istentisztelete alkalmával hangzott el bibliai magyarázatként. A homília eszerint a tulajdonképpeni egyházi beszéd egy nemét alkotja. Kiterjedhet a bibliai szakasz mondatról mondatra való magyarázatára is, fejlettebb formája azonban az egyes passzusok fő gondolatainak magyarázata. Origenész óta a homília, szentírásmagyarázó egyházi beszéd (tractatus), a szónokias predikáció pedig sermo. A homiliarium (homeliarius doctorum) az egyházatyák vasár- és ünnepnapra homiliáinak gyűjteménye. Nagy Szt. Gergelytől Szt. Bernátig terjedő időközt a homiliariumok vagy posztillák (a. m. bibliai fejezetek magyarázatai) időszakának is nevezik. Ismeretes, hogy Nagy Károly is készített homiliariumot, amelyet Alkuin kijavított és kiadott. Beda Venerabilis és más középkori neves egyházi személyek is írtak ilyen munkát. Magyarországon már a legrégebb korban voltak eredeti vagy fordított homiliariumok, a legteljesebbet az Érdi-kódex tartalmazza.

A könyvnyomtatás után, a reformáció és az ellenreformáció korában jelentőségük megnövekedett; a nyomtatásban megjelent homíliák szövege igen elterjedt olvasmány volt. Nevezetesen Telegdi Miklós evangéliummagyarázatai (Bécs—Nagyszombat 1577—80, 3 részben) és Bornemisza Péter postillái (post+illa = azok után, azaz a fölolvastott evangélium szavai után elmondott beszéd, magyarázat)*

A protestánsok és katolikusok egyképpen törekedtek híveiket és ellenfeleiket meggyőzni arról, hogy a biblia szerint övék Krisztus igazi egyháza. Tanításuk célja a vallásos élet mibenlétének egyszerű, a népi tömegek részére is közérthető megmagyarázása volt. A papok, prédikátorok a földi élet tövelvényeiséiről és a feudális kizsákmányolás okozta szenvedésekről, az evilági „siralom völgyéről” a hit „túlvilági fénye” és az „örök boldogság” felé irányították a hívők figyelmét, akik a vallás által hirdetett lelki egyenlőség és a mennyei üdvösség reményében nem akarták kockáztatni téves hit követésével az „égi jutalom” elvesztését. A hitújítók szerint semmit sem kell elhinni a pápista tanításból, ami a szentírásból ki nem tetszik. S hogy abból mi tetszik ki, azt az egyes felekezetek sajátos teológiai-ideológiai-szociális szempontjai szabták meg, amire a magyarázatok is épültek. „Mikor Telegdi semmi álnoksággal, haraggal, fenyegetéssel eleit nem vehette volna annak, hogy eni könyveket kezdettem nyomtatni: Az vtan óis kezdet Postillat nyomtatni: En bizony azt vettem mig nem lattam, hogy ieles dolgoc lennenc benne: De mondac az irás tudoc, hogy egy előbe mint egy mez, vtól czupa mérög, Es szem latomast valo keptelen hazugsagoc: Mert nagy álnokul előszer az mi felenkenc magyarazati-ból szep értelmeket szedegetet ki az Euangeliom magyarazattyara: De végre az ó szokot mestersege szerint, el vondogallya az ó Papa eretnec, teuelgő hamis,

* Telegdi Miklós: Az Evangéliumoknak, melyeket Vasnapokon, es egyéb Innepeken esztendő által az Anyaszentgyhabza olvasni es predicalni szoktanac, Magyarazattyanc Első, Resze, Mely magaba foglalja az Adventtől Husvétig valo ... (Bécs 1577; ajánlva van latinul a magyar püspököknek. RMK I. 122.) Második és harmadik rész (Nagyszombat 1578, 1580; RMK I. 145, 176). — Bornemisza Péter: Első része az Evangéliumokból es az Epistolakból valo tanuságoknak. Melyeket a keresztieneknek Gyülekezetibe szoktanac predicalni minden ünnepe nap (1578 Komjáthi es Sempte; RMK I. 95). Második rész (Sempte 1574; RMK I. 115). Harmadik rész (Sempte 1575; RMK I. 119). Negyedik rész (Sempte 1578; RMK I. 146—148). Ötödik rész (Detrekő 1579; RMK I. 153). — Heltai Gáspár: Bvangeliomok es Epistolac ... (Kolozsvár 1550 es 1552 között; RMK I. 345 es Kolozsvár 1570—1574; RMK I. 346.) — Kulcsár György: Postilla, az az Evangeliomoknak, melyeket esztendő által Keresztienek gyulekezetibe szoktak olvasni es hirdetni, Praedikatio szerint valo magyarazatta (Aiso-Linda 1574; RMK I. 114) Néhány évvel később megjelent egy másik (Bártfa 1579; RMK I. 150) kiadás is Kulcsártól, es a Bártfán Gutessel Dávid által föllállított nyomda első ismert magyar nyelvű terméke. Még egy későbbi kiadás (Bártfa 1597; RMK I. 288). — Beythe István műve eredetileg egy kötetben, de négy külön címlappal jelent meg. Kulcsártól is, róla is megemlékezik Szenczi Molnár Albert „Magyar Postillát” négyet láttam; Kulcsár Györgyét, Beythe Istvánét, Bornemisza Péterét es Telegdi Miklósét” — írja a Postilla Scultetica (Oppenheim 1617) ajánló levelében. Beythe könyve: Az Evangéliumok magyarazati kilet az köröztyeni gyulekezetben esztendő által zoktak Praedikallani, revidedőn irattanak az Isten felő emböröknek lelkök vizgatalsására, Beythe István Praedicator által. (Német-Ujvár 1584; RMK I. 211) A szerző művét latinul Bathányi Boldizsár kir. asztalmesternek ajánlotta. — További részek: Esztendő által valo Vasnapai Epistolak, Magyarazattyokkal ösze, irattanak ... (Német-Ujvár 1584; RMK I. 212) — Az Zentők Pö Innepiről valo Evangeliomok, magyarazattyokkal ösze, esztendő által, az szegeny egy igyő Köröztyenöknek értelmére, iratot ... (Német-Ujvár 1584; ajánlva magyarul Zrinyi Dorottyanak, Bathányi Boldizsár nejének, Zrinyi Miklós leányának. RMK I. 213) — Fő Innepe Napocra Valo Epistolak magyarazaty, esztendő által ... (Német-Ujvár 1584; RMK I. 214). — Postilla az az: Epistolaknak, melyek esztendő által minden vasnap es főg Innepeken, az Keresztienek gyulekezetiben szoktanac olvasatni, Praedikatioiok szerint rövid magyarazatia. Irattatott Sovari Soos Christoff által. (Bártfa 1598; RMK I. 299) — Magyarazatok nélkül officiumok: Evangeliomok es Epistolak ... (Monyörökerek 1589; RMK I. 228). — Kolozsvár 1593; RMK I. 270. — Szeben 1597; RMK I. 296. Bethlen Kata könyveinek katalógusa szerint előbb is, 1595-ben is megjelent. — Debreczen XVI. sz. RMK. I. 320).

ezalard tudományára: Ki egy pontkig eszet veztötte az egez szent Irasnac . . .” — írja a szenvedélyesen vitatkozó Bornemisza Péter, az Ördögi kísértetekben (Eckhardt Sándor, Akadémiai Kiadó, Bp. 1955, 180).

A homíliaszzerű magyarázatok a hitvitázó irodalom fontos részét alkották. S mivel a tömeges áttérésekben a főúri-kegyúri jog — a cuius regio eius religio — elve alapján döntő szerepük volt a földesuraknak, a magyarázatok elsősorban ezek meggyőzésére irányultak s hitük ápolásának eszközüül szolgáltak. Szépen fejezi ki ezt a célzatot Bornemisza Péter, amikor művét pártfogójának, Enyingi Török Istvánnak ajánlja. Az első (1578) kiadás előszava emellett irodalmi vonatkozásban is rendkívül figyelemreméltó: „Te kegyelmed masnakis iduösseges peldat aduan, ved elő ez Predikaciokatis, mind reguel, mind döllyest, hogy hozdad kepest egez vduarod nepe, es mind szerte valo iobagyit (!), söt még idegenekis köuessenec az fele Istenes életedben, kiböl igaz, tizta, es iozan életis fog neuekedni, mind te benned, mind masba . . . Azt ez te könyuedben, kit neked köldtem leg előszeris, Nem csak egy nibany szokot Euangeliomnak magyarázattyat írtam meg: Hanem Negy ieles czudalatos dolgokatis közikbe elegyitöttem: Es czuda Historiackal, nagy tanusagoc-kal, es szep Sentenciakual. böw szoual írtam.” (I. m. 7.)

A homíliákba közbeszótt törtériák, épületes betétek lekötötték a hallgató-ság és az olvasók figyelmét. Már a középkori homília-írók is szívesen éltek ilyen szórákozottak, szépirodalmi elemekkel. Csakhogy míg ezekben túlnyomó-részt bibliai vallásos történetek, legendák, mesék voltak túlsúlyban, addig a reformáció korában a homíliák szépirodalmi jellegű részleteiben, a vallásos példázatok mellett, mindjobban előtérbe kerültek a világi tárgyú betétek. Az antik törtériák, a múltbeli vagy korabeli, söt a mindennapi életből vett események a történeti kérdések felé, a valóságos élet és a társadalmi problé-mák közelébe vitték a homília-szerzők érdeklődését.

A XVII. században megszorodott a különféle felekezetek által terjesztett homíliák száma. Figyelemre méltók az egyes kiadások ajánlásai is. Pl. Esztendő által Az Anyaszentegyháztól rendeltetett Vasárnapokra és Innepekre Evangeliumok és Epistolák es Ezekre való Lelki elmélkedések. Irattatot Jesuitak rendin, Maros Vásárheli Gergelytől. (Bécs 1618; RMK I. 477) Vásárhelyi Gergely művét Gimesi gr. Forgács Zsigmondnak, Sáros, Szabolcs és Nógrád vm. főispánjának, cs. generálisnak ajánlotta. — Káldi Györgynek nyelvi-irodalmi szempontból jelentős műve: Az Evangeliumoknak, melyeket vasárnapokon és egyéb ünnepeken esztendő által olvasni és prédikállani szoktak, magyarázatjának második része, mely magába foglalja pünkösdtől fogva adventig való vasárnap evangéliumokat. MDCXXIII. (Szentiványi, Catalogus concinnus librorum manuseriptorum bibliothecae Battyanyanae, Szeged Hungaria 1958, 69.) A gyűjteményes prédikációs műfajba hajlik át: Az Vasárnapokra Valo Predikatzioknak Első Rész. Advent első Vasárnapja-tól fogva Sz. Haromsag Vasárnapjáig. Irta az hivek vigasztalására és jobbúla-sára. Az Jesus-alatt vitezkedő Társaság-béli Nagy-Szombati Káldi György Pap, (Pozsonyban 1631; RMK I. 601) és folytatása Az Innepekre-valo Predikatzioknak Első Resze. Sz. Andras napiatol-fogva Keresztelő Szent János napjáig (Pozsony 1631; gr. Eszterházy Miklós nádornak ajánlva. RMK I. 602). Újra kiadták Telegdy munkáit (Első rész: Bécs 1638; RMK I. 675. — Második és harmadik rész: Bécs, 1638; RMK I. 676—677).

Protestánsok által kiadott munkák: Magyar Postilla. Az az Az Vasárnapokra es egynehany nevezetes innepekre elrendeltetett Evangeliomoknak Első részben foglaltatott világos és értelmes Magyarazattya, melyet az fő tudos és nevezetes szerent Irás Magyarázo Doctoroknak es Praefesoroknak Irásokbul irtt és szerentt . . . Zvonarits Mihaly Sarvari Praedicator, es Dunan innen valo keresztyén Ecclesiáknac Superintendense. (Csepreg 1627; RMK I. 560. Második rész: Csepreg 1628; gr. Nádasdi Pál Vas vm főispánnak és nejének Révai Juditlnak ajánlva, RMK I. 567). — Alvinczi Péter: Quadregesima Vasarnapra tartozo szent Evangeliomnak magyarazattya hét Praediciatiu szerint, melyből megh tezik az kisírtet miben ályon . . . Tanúsággokkal tractáltatott . . . (Kassa 1632; ajánlva Telegdi Annának, gr. Bedeghi Nyári István Szaboles vm. főispá , szabados zászlósúr nejének. RMK I. 618). Alvinczi Postillái (I. rész: Kassa 1633; RMK I. 628 — II. rész Kassa: 1634; RMK I. 634). — A Négy Evangelisták szerint való Dominica, Avagy Az Ur Jésus Christustól prédikáltatott, és ő Felségeről irattatott historiáknak, régen Vasárnapokra rendeltetett Evagyéliomi Letzkéknek Predikatioikban valo magyarazattya . . . Melyet . . . irt és prédikállott öt esztendők forgásiban Szath. Némethi Mihály üldöztetése előtt Göntzi, most a Kolosvari Orth. Ekklesiának edgyik méltatlan tanitoja . . . (Koloszvár 1675; RMK I. 1179). — Megverselt homliakötet is megjelent: Egész Esztendő által valo Vasárnapi Evangeliomoknak sommáját, velejét és czillyát magokban foglaló rövid és edgyügyü Magyar Versetskek, Melyeket szerentt edgy Buzgo Lelek (Lőcse XVII. szd. RMK I. 1591).

A Magyar homiletika XVII. századi példányai között officiumokat* és segédkönyvszerű műveket is számon tartanak, mint pl. Kopesányi Pap Márton (1579—1633) esztergomi kanonok, ferences szerzetes által irt munka: Az Evangeliumok és Epistolak, Melyeket Esztendő által olvastat az Anyaszentegyház Vasárnapokon és az Innepeken; A Kalendariummal; ennehány Karácsonyi és Husvétii Enekekkel. (Bécs 1616; ajánlja br. Hethesi Pethe László tónai főispánnak, kir. ajtónálló mesternek stb. RMK I. 461.) Geleji Katona István (1589—1649) Bethlen Gábor udvari prédikátora könyvet irt Praeconiū evangelicum (1638—40) címen, hogy hasznos eszköz legyen a predikációra készülők kezében és hogy ne mindig ugyanazokkal a gondolatokkal untassák a népet az egész esztendő folyamán. Hasonló munkát irt a puritánus Medgyesi Pál (1624—1663), I. Rákóczi György udvari papja, s az özvegy fejedelemasszony prédikátora. A külföldi egyetemeket járt hittudós európai színvonalú műve: Doce nos orare quin et praedicaere etc. (RMK I. 832) Imadkozásra és Praedikátzio írásra s-tételre és a'nak meg-tanulására-való

* Latin és magyar nyelvűeket, mint pl. Evangelia et Epistolae Dominicorum, ac Festorum dierum, Latine et Hungarice. Evangeliumok és Epistolak, Egész Esztendő által levő minden Vasárnapokra és fő Innepekre intéstetett és rendeltetett Magyarul és Deákul. (Lőcse 1639; RMK I. 696. — Lőcse 1648; RMK I. 809. — Kassa 1663; RMK I. 1003. — Kassa 1668; RMK I. 1066. — Lőcse 1681; RMK I. 1266. — Lőcse 1698; RMK I. 1531.) — Megjelentek görögül és latinul (Koloszvár 1590), latinul és csehül (Lőcse 1686), latinul és németül (Lőcse 1703), szlovákul (Zsolna, 1676 és Nagy-Szombat 1702). Vö. RMK II. — Nagyszámban jelentek meg magyarul pl. Evangeliumok és Epistolák . . . (Keresztur 1614; RMK I. 448. — Letenyei István pót-ásával Csepreg 1631; RMK I. 597. — Bécs 1629; RMK I. 575. — Lőcse 1634; RMK I. 639. — Csepreg 1638, 1643; RMK I. 655, 737 és Bártfa 1698; RMK I. 1517; Telekesi Török Istvánnak ajánlva. — Bécs 1642; RMK I. 725. — Nagyszombat 1642; RMK I. 729. — Várad 1642; RMK I. 732. — Bécs 1661, 1662; RMK I. 971, 984. Stb. Nagy-Szombat 1708; RMK I. 1752 (Magyar Országban és Erdélyben . . . üllendő napokon . . .).

mesterséges Tablak. Avagy Egynehány-féle világos és mindenektől meg-ért-
hető Ut-mutatasok vagy modok: Mellyek szerént ki-ki magátul- is, mind Magá-
ban s-mind Házanépe közt, sőt Gyülekezetekben -is . . . igen könnyen, rendes-
sen, fontossan s hasznossan az szükségekhez képest könyörögnet, praedicalhat,
és az Praedicatiókat Meg-tanulhatja (Bártfa 1650). Rokon célzattal, szűkebb
közönségnek szánta könyvét a debreceni Komáromi Csapkés György (1628—
1678) is, amely „Nemzete javára, az Anyaszentegyház épületire, és az Isten-
nek dicsőségére ki-bocsátott” (Szeben 1666; RMK I. 1042).

A hazai XVIII. századi homíliagyűjteményeknek, mint a többi istenes
munkáknak tartalmi értéke és stílári színvonala nagyobbára egyező; irodalmi
szempontból alacsonyabb rangúak a Telegdi-, Bornemisza-, Pázmánykorabeli
műveknél. Gondolatkészletük, szerkesztésük hagyományos; nyelvileg szára-
zabbak, hangjuk általában véve tompítottabb. A XVII. századi frazeológiát
folytatják alacsonyabb színvonalon. A kuruc háborúk után Erdélyben véget
ért türelmi időszakban III. Károly és Mária Terézia cenzúrája fékentangarta a
hitvitázó szenedélyeket, szentesítve a jezsuiták tanításának vitathatatlan-
ságát és hatalmi fölényét. A gyűjtemények továbbra is divatban maradtak,
de elszaporodtak a latin nyelvűek. Ebből az időből említésre méltó a pálos-
rendi Csuzy Zsigmond munkáiból (Zengedező sipszó 1723; Evangéliumi
kölcsonzótt három kenyer 1724; Evangéliumi trombita 1724; Kosárba rakott
aprólékos morzsalék 1725) egész esztendőre kialakított prédikációk és magya-
rázatok összefoglalása (Pozsony 1725).

A XVI—XVII—XVIII. században a homíliák önálló és prédikációkkal
vegyített gyűjteményes, de lényegében hasonló célokat szolgáló rokonmű-
fajú kiadások mindenütt elterjedtek. A latin, francia, német nyelvű munkák
magyarra fordítása is tanúsítja, hogy virágzó műfaj volt ez Európa-szerte.*
Propaganda funkciójuk az anyanyelvi kifejezésbeli elemeket, irodalmiságukat
hihetetlen mértékben kifejlesztette. Különösen magas színvonalat értek el
Franciaországban a XVII. században, a barokk és a klasszicizmus egymást
váltó korszakában, a francia irodalmi nyelv kialakulásának befejező szakaszá-
ban. A homíliamagyarázat és a prédikáció itt a XVII. század nagy lírai
műfajává emelkedett. Híres képviselői voltak Bossuet, Masillon, Cheminais,
Bourdaloue, Claude de La Colombière, Mabillon s a kálvinista Jacques Saurin.
A nagy műveltség Bourdaloue atya, Mme de Sévigné leveleinek tanúsága
szerint, nem is prédikációinak tartalmával, hanem előadásával, nyelvi válas-
zékosságával vonzotta az udvar és a város előkelő közönségét. Művei sok
kiadásban jelentek meg Rákóczi és Mikes Párizsba érkezése előtt és után is.

* Néhány fordítás a XVII. századból: Magyarazttia az Evangeliomoknak, mellyek az Aposto-
loknak, és egyéh szenteknek, naplaira rendeltettek . . . Simon Pál Deák Postilláiból Magyar
Nyelvre fordítatott. (Bártfa 1608; Bethlenfalvi Thurzó Zsuzsannának, Forgács Zsigmondnének
ajánlv. RMK I. 410.) — Evangeliomok és Epistolak: Mellyeket az Ur napokon és főfő Innepe-
ken Esztendő által, az Keresztieni Gyülekezetben szoktanak olvasni és meg magyarázni. Igen
rövid, de drága és hasznos Summariomachal és tanúságokael összev. az Egyűyű Keresztieneknek
és tanuló Gyermekeknek a Keresztieni Tudományban való épületire, nevelkedésere, és meg erössíté-
sere. M. Georgius Tilenus Német írásból Magyar nyelvbe mostan fordítatott és kü nyomtatott.
(Bártfa 1618; ajánlja Klöz Jakab Kassa város főbiráinak és tanásának. RMK I. 459) — Eztendo
altal az aniaszentegyházott rendeltetet vasarnapokra, és innep napokra Epistolak, És Azoknak
Summala . . . Jesuitak Rendin Vasarheli Gergelitől fordítatott . . . (Bécs 1618; RMK I. 478). —
A Szent János Evangelioma kezdetinek rövid Magyarazattya, Melly Kérdésekből és Feleletekből
áll. A Magyar Nemzetnek épületire. Német Nyelvől egy Igasság szerető Atyafi által Magyara
fordítatott (Kolozsvár 1636; RMK I. 660).

Pl. Sermons . . . pour l'Avent (1707); Sermons pour tous les jours au Carême (1693); Sermons pour tous les dimanches (1716); Sermons pour les festes des saints . . . etc. Nyolc kötetnyi könyve megvolt Rákóczi rodostói könyvtárában is.

A rodostói könyvtár gazdag olvasnivalóval szolgált ezen a téren. Rákóczi könyvtárának jegyzékében ilyenek az 59, 60, 61, 95, 96, 103. sz. alatt lajstromba vett munkák. Bourdaloue művei mellett Massillon-tól 4 kötet, Colombière-től ugyanennyi, Bossuet és Mabillon könyvei. Megvolt Le Tourneux 13 kötetes L'année chrétienne-je is, valamint eddig ismeretlen szerzőtől egy Epîtres et Evangiles c. munka 4 kötetben. Ugyancsak a francia egyházi próza színe-javáéhoz tartozott Timoléon Cheminai de Montaigu prédikációinak több kötetes gyűjteménye. Cheminai atyáról maga Bayle is elismeri, hogy olyan mestere az érzelmek hullámoztatásának, mint Racine. Mások a szószerk Euripidészének nevezték. Vö. Zolnai Béla: II. Rákóczi Ferenc könyvtára (1926, 24—27). Érdemes megemlíteni, hogy a fiatal Rákóczi 1700 körüli könyvtárának lajstromában (Catalogus librorum Rakoczianorum) 8 prédikációs gyűjtemény volt, közöttük Hyeronimi Baptistae de la Nuza (1533—1625) Homiliae in libris duobus, ld. Heckenast Gusztáv: II. Rákóczi Ferenc könyvtára (1701) ItK 1958, 25—36. l. (39. sz. etc.) — Lásd továbbá Sainte-Beuve, Port-Royal II, 189; a Port-Royal viszonya Bourdalouéhoz; „Le plus janséniste des Jésuites”, II, 184—86: „profite de la réforme janséniste de la pénitence.” V, 40 etc.

A jezsuiták és Róma által eretneknek gyanánt üldözött janzenista hittudósok is szívesen foglalkoztak az episztolák és az evangéliumok magyarázataival és ezeknek a pápai tilalom ellenére való terjesztésével. Elegendő az alábbiakban szöbakerülő Quesnel, Le Tourneux vagy Pouget műveire hivatkoznunk. Mikes fordítása is ilyen szellemű munkák közül való. A janzenisták egyébként mindig tagadták, hogy a jezsuiták által szemükre vetett eretnek tételek írásaikban meglennének, illetve hogy a jezsuita cenzorok részéről kifogásolt tanok eretnekség számba mennének.

Az *Epistolák* forrásterülete a francia irodalom barokk korszakában vagy a klasszicizmus irodalmában keresendő. Mint az ellenreformáció egyházi irodalmának családjába tartozó műnek, különösen magán kellene viselnie korának meghatározó irodalmi stílusjegyeit. A jelen esetben a kérdés mégsem ilyen egyértelmű. Mint L. V. Tapié ismert könyvében rámutatott, a barokk ábrázolásnak és kifejezésmódnak ellene szegülnek az irodalmi, képzőművészeti, építészeti vonatkozásban is a janzenista tendenciák. „On en peut se placer plus nettement à l'opposé du climat baroque.” (Baroque et classicisme, Paris 1958, 150.) Mivel Mikes több janzenista szellemű művet is lefordított, a kérdés részletesebb megvilágítására ezek együttes tanulmányozása alapján kerülhet sor. Jelenleg még a francia szakemberek álláspontja sem egyöntetű e korszak barokk ízlésének és az ilyen jellegű művek barokk vagy klasszicista mivoltának megítélésében. (Vö. Paul Benichou, Morales du Grand Siècle, Paris 1948.)

Ezután a rövid és szükségszerűen vázlatos áttekintés után a homíliák szerkezeti és tartalmi vonatkozásairól ejtünk néhány szót. Mint említettük, az egyházi szónoklattal az *Epistolák*hoz hasonló munkákat a homíliák családjába sorolja és olyan gyűjteményt ért rajta, amely anyagát a szentírási szakaszból

meríti, ezt a benne rejlő gondolatsoportok szerint kifejti és gyakorlatilag is alkalmazza. Nem tudományos jellegű, hanem a szentírásnak célszerű, épületes értelmezése. A homília nem ragaszkodik a prédikációk szabályszerű menetéhez. Nem kész prédikáció, de felhasználható annak elkészítésénél, mivel az (olvasással egybekötött) elmélkedésre alkalmas gondolatok vázát alkotja. A homíliamagyarázat színvonala mindenkor függ a szerző felkészültségétől és a teológiában való jártasságától, nyelvi igényességétől.

A vasárnapi és ünnepi leckéknek és evangéliumoknak értelmezéséhez tudni kell, hogy egyházi éven a római katolikus anyaszentegyház által rendelt szent idők és napok együttese értendő. Az egyházi tanítás szerint az egyházi év keretében liturgikus módon megismétlődik Jézus Krisztus földi élete, „mint egy nagy színjáték, melyben a megváltás magasztos, nagy műve elevenedik meg.” (Vö. Goffine Lénárt Oktató- és épületes könyve. Rövid értelmezése a vasárnapi és ünnepi leckéknek és evangéliumoknak. Szt. István Társulat, Bp. 1928, 6.) Az egyházi év nem tartja a polgári év sorrendjét. Kezdődik ádvent első vasárnapjával s a pünkösdi utáni utolsó vasárnapra ér véget. Két fő részre oszlik; az első rész magában foglalja: az ádventi időt, a karácsonyi ünnepeket, a vízkereszt utáni időt, a vigiliákat és a negyven napi böjtöt, a húsvéti szent időt, mely pünkösdi után való szombaton végződik s pünkösdi nyolcadáig terjed; a második rész csaknem egyenlő időtartamot ölel fel az elsővel: kezdődik a pünkösdi utáni első vasárnapra és a pünkösdi utáni utolsó vasárnapra végződik. Az első rész a megváltást állítja a hívók elé, vagyis mindazt, amit az egyház tanítása szerint a megváltó életében, halálában, feltámadásában és az egyház megalapításában az emberiség megváltásáért cselekedett. A második rész a megváltás munkájának folytatása. A megváltás gondolata az egyház tanítása szerint isteni elhatározás, vagyis az uristen a megváltás munkáját mindjárt az ősszülők bűnbeesése után a paradicsomban megígérte, aztán az emberiséget a megváltó megérkezésére 4000 éven át előkészítette s végre Jézus születése, élete, halála, feltámadása, mennybemenetele és a szentlélek elküldése által foganatosította. A karácsony, a nagyhét, húsvét és a mennybemenetel, a pünkösdi ünnepek szimbolikusan a megváltás eseményeinek menetét tárják elő. Ebben a sorrendben adja elő az egyházi év a megváltás történetét, összegezve mindazt, amit egy kereszténynek tudnia és ismernie kell, vagyis ami a vallásos élethez, Krisztus követéséhez, az üdvözüléshez szükséges. Az ádvent (adventus — eljövétel) jelképezi a 4000 évet, mely a megváltó eljövetelére előkészített. Az utolsó ítéletről szóló evangéliummal és az örökkévalóságra való kilátással, illetve az örök boldogság reményével végződik az egyházi év, melyet a keresztény egyház évről évre megtart és híveivel is igyekszik megtartatni. Ezáltal az egyházi év az első keresztény századoktól kezdve a hitterjesztés egyik fontos gyakorlati eszköze volt.

Az egyházi év kialakulása a római katolikus egyház tanítása szerint fokozatosan történt. E szerint kezdetben az apostolok emlékeztek meg az üdvözítő életének egyes kiemelkedőbb eseményeiről az évfordulóként tartott napokon. Eleinte az üldözésekkel járó bizonytalanság idején bizonyára csak a vasárnapokat ünnepelték meg. Később a hét megszentelése mellett az évet is figyelembe vették. Előbb csak a húsvét, pünkösdi ünnepe jött szokásba, de csakhamar megsaporodott az ünnepek száma. Az evangélium és a hagyomány szerint

előadott nevezetesebb események évnapijait számíthatni kezdték a fenti ünnepekhez viszonyítva és egymásután iktatták be az újabb ünnepeket. Ezek mind az úr ünnepei voltak s alkotják ma is az egyházi év gerincét. Később, a VI—VIII. században a vasárnapok szertartásait az ünnepek szellemében alkalmazták s ezeket részint előkészület, részint utóünneplés gyanánt a nagyobb ünnepekhez csatolták. Az egyházi év kialakulása ezzel lényegében be is fejeződött s a további ünnepek már csak díszítésére szolgáltak. Az egyházi évet két nagy ünnepkör osztja két részre, karácsonyi és húsvéti ünnepkörre. A két ünnepkört egy-egy előkészítő szakasz vezeti be. Karácsonyra négy vasárnapon keresztül az adventi szent idő készít elő; húsvét ünnepét pedig a negyvennapos nagyböjt vezeti be.

Az *Epistolák* kéziratának beosztása egyszerű, szerkezetileg egységes. Minden fejezet Imádság-gal kezdődik, még pedig az egyházi officiumban az illető napra rendelt imával. Ezt követi a lecke és magyarázata, továbbá a megfelelő evangéliumi szakasz magyarázata a katekizmus kérdő és felelő módszerével. A szerző az év minden vasárnapjára és a főbb ünnepekre szóló evangéliumokat és episztolákat magyarázza meg homíliaszzerűen. Függelék-képpen mind a 4 szakaszban az illető évszakra eső szentek ünnepeit tárgyalja. A vasárnapokon kívül az Úr ünnepeire, nagyböjt minden napjára, a kántorböjttökre, a keresztjárá napokra s a legjelesebb ünnepek oktáviáinak minden napjára egy-egy episztola- és evangélium-magyarázat esik. Az egész műben összesen 142 episztolamagyarázat és 140 evangéliummagyarázat található.

Az *Epistolák* fordításának problémáival eddig kevesen, futólagosan foglalkoztak. Abafi Lajos, a kézirat első ismertetője rövid, általános leírás és az Ajánlás közzlése után megjegyzi: „Előszó nincs e munkához, melyben idézetek, margináliák elő nem fordulnak; ez, valamint az a körülmény, hogy se szent Kelemennek, se Évának nincs szentelve egy-egy ünnep, azt látszik tanúsítani, hogy itt szintén fordítással van dolgunk: mert alig hihető hogy Mikes, ha eredeti művet írt, saját védszentjét, és édesanyja emlékét ily formán nem ünnepli.” (Mikes Kelemen, Aigner, Bp. 1878, 112.) Okfejtését elfelejti alátámasztani az egyidejűleg közölt Ajánlás erre vonatkozó részével, amelyben Mikes maga is megmondja, hogy a mű fordítás: „ajánlom néked ajándékokot, melyet adtál ezen könyv fordítására”. Abafi érvelése semmiesetre sem helytálló; Mikes a saját védőszentjéről nem írhatott, ha nem szerepel a rendelt ünnepek között. Csak a „fővebb” ünnepekről lehetett szó.

Behatóbban foglalkozott a kézirattal Papp Endre (Mikes Kelemen kiadatlan kéziratai, Engelmann, Bp. 1895, 21—22). Megállapítja, hogy Mikes „az epistolákat és evangéliumokat a Káldi-féle bibliafordításból írta ki, melyekhez kérdés és felelet alakjában fűz terjedelmes gyakorlati irányú magyarázatot. Nem tudományos célja van a fejtegetéseknek, hanem homíliaszzerűen a vallásos életre tanít.” Papp Endrének a Káldi-féle bibliára vonatkozó észrevételét megerősíti vizsgálatunk; Mikes valóban használta Káldi bibliájának szövegét, de nem szóról szóra és nem azzal a helyesfrással. Pl. Mikes *viszá*-igeiktője Káldinál *viszsa*; Mikes *esse*-igeiktője Káldinál *ösze*. (Ld. a jegyzeteket is.)

Ugyancsak Papp Endre hívta fel első ízben a figyelmet a fordítás kifejezésbeli értékeire, mondván, hogy a fejtegetésekben képek és hasonlatok egész tárháza található.

Kürti Menyhért tanulmányában (Mikes Kelemen kiadatlan munkái, Egri Főgimn. értesítő 1906—1907, 34), miután erősítette, hogy az episztoła és evangéliumi szakaszok gyakran szóról szóra megegyeznek Káldi szövegével, a mű eredetije után kutatott. Föltevése szerint a magyarázatok Pouget oratoriánus szerzetes munkájára engednek következtetni. A Pouget szerzőségére vonatkozó állítását azonban nem bizonyította be; nézete csupán föltevésnek tekinthető. (Megjegyzendő, hogy Mikes valóban lefordította François-Aimé Pouget oratoriánus atya, teológiai doktor egyik művét, a *Catechismust*, *Catéchisme de Montpellier 1702*. E munkát, amint Zolnai Béla kimutatta (i. m. 1926, 24), a leghírhedtebb janzenista vadamecumok között emlegették; XI. Kelemen pápa 1712-ben indexre tette.)

Annyi azonban bizonyos, hogy a fordítás eredetije a kiválóbb homiliák közül való. A szerző művelt, önálló, az előadásban járatos gondolkodó benyomását kelti. Magyarázatainak tartalma velős, az elvont vallási téziseket könnyen érthető példákkal és hasonlatokkal világítja meg. Nem elégszik meg azzal, hogy a szentírás szövegét variálja, hanem kifejtő tüzetesen a kínálkozó gondolatokat. A magyarázatokba erkölcsi, aszkétikai, sőt rigorista elemeket vegyít és közérthető formában dogmatikai megjegyzéseket is beleszó. Tartalmi és stílusbeli erőnyeit tekintve, Kürti az *Epistolákat* Pázmány műveinek színvonalára, az egyházi próza irodalmilag legkiemelkedőbb termékei közé helyezte. A túlzásnak látszó értékeléshez számításba kell vennünk, hogy a fordítás eredetije az elsőrendű francia egyházi próza termékei közé tartozhatott s ez vetekedett a barokk és klasszicista szépprózával. Így érthető, hogy egyesek Mikes fordítását a magyar nyelvű kifejező készség, az elmélkedő és prédikációs stílus fejlődése szempontjából a legjobbak, Telegdi Miklós, Bornemisza Péter, Pázmány és Káldi nyelvi-stílusbeli hagyatékához sorolják.

Zolnai Béla II. Rákóczi Ferenc könyvtára c. tanulmányában (Egyetemi ny. Bp. 1926, 24) Mikes fordítását Le Tourneux művével azonosította: „Octáv-alakú művek 61. [L'année chrétienne 13 tomes 8°.] Nicolas Le Tourneux abbé (1640—1689) műve: L'année chrétienne, ou les Messes des dimanches . . . avec les explications des épîtres et des évangiles . . . Paris 1683—1701, 13 vol. 8°. Mikes lefordította. Megjelent magyarul Budán is, Jaroslaus kapucinus barát fordításában (1711). Le Queux kivonatot készített belőle (Paris 1746, 6 vol. 12°).” — Megjegyezzük, hogy Le Tourneux halálának helyes évszáma: 1686. Vö. Dictionnaire des Lettres françaises du XVIIe siècle. Paris 1954, 619. — Michaud, Biographie Universelle, Paris.

Zolnai Béla dolgozatában csupán címegeztetésről van szó, szövegegybevetést nem végzett. Nézzük meg előbb az általa említett későbbi magyar fordítást. Az OSzK állományában levő négy kötetes munka (90126) címlapján ez áll: Keresztény Esztendő, Az Az: Minden Epistolák, és Evangeliumok, Mellyek A Római Katolica Anyaszentegyházban minden Vasár- és ünnep napokon az egész Esztendő által olvastatnak, azoknak világos foganatos, és a Szent Írás szerint való magyarázásokkal együtt . . . Első rész Advent első Vasárnapjátul fogva Hamvazó Szerdáiig, Mellyet Elsőben Frantzia nyelven meg-írtt és világoságra bocsátott Fő-Tisztelendő Úr Le Tourneux, a Sz. Írás

Doctora, az után nagy hasznáért, és a lelkek üdvössége kedvéért Nemet nyelvre Most pedig Magyar Hazánknak Lelki vigasztalására Magyarra fordított egy a Szent Ferentz kisebb Szerzetétül (kiket Capucinusoknak neveznek) való Pap. Az Elöl-Járóknak engedelméből. Budán, Nyomtattatott Landerer Leopold Maradékinál. 1771—1773.

A fordító Grassalkovics Antal Nógrád megyei főispán feleségének ajánlotta munkáját, akinek káplánja volt. A tartalmi és szerkezeti eltérések szembeütőek: 1. A magyarázatok nem kérdés-felelet alakjában, hanem folyamatos szöveggel következnek, tartalmi szempontból sem egyezők. 2. A magyarázatok után a szerző minden esetben egy Befejező Beszéd az Istenhez c. rövid fejezetet iktat be; Mikes szövegében ilyen fejezetek nincsenek. 3. Mikes kéziratában a fordítás elején levő Ajánlás hiányzik az előbbi műből. 4. A kötetek fölosztása is eltérő; Mikes kézírata négy szakaszra, négy kötetre oszlik. A másokban viszont a negyedik kötetben még nem ér véget az egyházi esztendő. Mikes kéziratának I. kötete: Első Szakas Advent első Vasárnapjától fogvást nagy bőjt II. Vasárnapjáig. — Le Tourneux I. kötete a capucinus barát fordításában: Első rész Advent első Vasárnapjától fogva Hamvazó Szerdáig. — Mikes IV. kötete: Negyedik Szakasz Pünkösöd után való hatodik Vasárnaptól fogvást Advent első Vasárnapig. — Le Tourneux IV. kötete: Negyedik rész Húsvét után harmadik Vasárnaptól fogva Pünkösöd után-való kilencedik Vasárnapig.

Az ötödik, befejező rész az Egyetemi könyvtárban megvan kéziratban: Le Tourneux Keresztény esztendő, Magyarra fordítá egy capucinus barát 1775. A censura alá adtt példány, a törlendőket kijegyezte „Posonii 7. Jan. 1755. Michael Hübner” censor. A két fordítás közötti eltérések arra engednek következtetni, hogy Le Tourneux említett műve nem lehetett Mikes forrása.

Az OSzK nemzetközi kölcsönzése révén közben sikerült hozzájutnunk az első francia kiadás I. kötetéhez: Le Tourneux, teljes munkájának címe: *l'Année Chrestienne, contenant les Messes des Dimanches, Feries et Fêtes, de toute l'année, avec l'explication des Epîtres et Evangiles qui s'y lisent, et la vie de chaque Saint en Abregé, en commençant par le premier volume, intitulé — s itt következik az I. kötet címe — l'Advent chrétien, contenant les Messes Des Dimanches, Feries et Fêtes, depuis le premier Dimanche de l'Advent, jusqu'à l'Octave de l'Epiphanie: Avec l'explication des Epîtres et Evangiles.* A Paris 1683, Chez Helie Josset. 496 + CCXXIX p. (Jelzete: a kötésen kívül, fent Inventaire B 4326 — alul B 312), belső pecsétje Bibliothèque Impériale (Paris). A mű azonos a Zolnai Béla által jelzett 13 kötetes 8° 1683—1710 közötti években megjelent kiadással.

Mikes fordítása és Le Tourneux műve rendszerében, tartalmában és rendeltetésében más jellegű munka. A francia szerző terjedelmes I. kötete Mikes első szakaszához viszonyítva az ünnepek és a magyarázatok számát tekintve jóval kevesebbet, csak mintegy harmadát tartalmazza. Terjedelemben kb. ennyit tesznek ki az ünnepek s az episztolák és az evangéliumok magyarázatai Vízkereszt oktaváján való vasárnapig, ahol Le Tourneux I. kötete lezárul. Ez annyit jelent, hogy Mikes első szakaszba foglalt fordításának anyaga pusztán terjedelmét tekintve Le Tourneux I—III. kötetében helyezkednék el. Ugyanakkor Le Tourneux egy-egy kötete kétharmad részben — Mikes kéziratából teljességgel hiányzó — miseszövegeket tartalmaz.

Eltérő vonás, hogy Mikesnél A Szentek Innepein c. rész adventtől nagyböjt 2. vasárnapjáig kéziratban mintegy 40 oldalt tesz ki. Le Tourneux I. kötetében jóval rövidebb időtartamig, Vízkereszt oktaváján való vasárnapig, ellenben a Les Messes des Saints dont les Fêtes arrivent dans l'Avent több mint 200 nyomtatott oldalra terjed. Ezzel kapcsolatban összevetésként hadd utaljunk arra, hogy Mikes kéziratában az első szakasz táblája (A Szentek Innepein c. részben) összesen 6 ünnepet jelöl meg. Le Tourneux viszont 13 ünnepet említ: Saint Andre, Sainte Bibienne, Saint François Xavier, Sainte Barbe, Saint Sabas abbé, Saint Nicolas, Saint Ambroise, La conception de la Sainte Vierge, Saint Melchiade, Saint Damase, Sainte Luce, Saint Eusebe, Saint Thomas.

A két munka eltérő jellegét erősíti meg a kötetbeosztás is. Mikes eredeti forrása valószínűleg szintén négy kötetből, ill. négy szakaszból állott. Ezt a beosztást Le Tourneux más természetű és rendeltetésű művében nem váltothatta meg, s ezért 13 kötetben rendeződött el anyaga. Lényeges különbség továbbá az is, hogy a magyarázatok ez utóbbi műben nem kérdés-felelet formában vannak írva. S ami még döntőbb, az ó- és újszövetségi utalások és a tudós auktorok nevei teljesen eltérő képet mutatnak.

Mikes fordításának rendszere: Imádság, Epistola, Magyarázat, Evangélium, Magyarázat. Le Tourneuxnál: Collecte (Imádság), Epître, Evangile (ezek latinul és franciául), Explication de l'Epître, Explication de l'Evangile. Meg kell azt is jegyeznünk, hogy Le Tourneux explicatioi jóval terjedelmesebbek, mint Mikeséi, tartalmi vonatkozásban sem felelnek meg egymásnak, még akkor sem, ha Mikes részéről összevonást tételeznénk föl.

A fentiekből megbizonyosodhatunk, hogy Mikes fordításának forrása nem Le Tourneux l'Année Chétienne-je volt. Bár eddig csupán a nagy mű I. kötetét sikerült kézbe vennünk, a lényeges különbségek nyilvánvalóak. (Utólagos megjegyzésként hozzátesszük, hogy 1962-ben végzett franciaországi kutatásaink folyamán a teljes munkát is megvizsgáltuk s véleményünket ennek alapján megerősítve látjuk.)

Hangsúlyozzuk azonban, hogy bizonyos szellemi rokonság fölfedezhető a két mű között. A gondolati egyezések nagyrészt a francia szövegben kurzív szedéssel kiemelt hagyományos motívumokra korlátozódnak. Ilyenféle főgondolatok vannak Mikes fordításában kérdésekben földolgozva. Lényegesebb a rokon-szellem Le Tourneux explicatio-i és Mikes magyarázatai között (rigorizmus, a kegyelem szerepének föltűnő hangsúlyozása, az amour de Dieu motívuma és a penitencia). A tartalmi eltérés azonban olyan mértékű, hogy Le Tourneux műve forrásként nem jöhet számításba. Csupán arra következtethetünk, — s ennyiben Zolnai Béla föltevései igazolódni látszanak —, hogy Mikes fordításának eredetije janzenista munkák köréből való.

Itt jegyezzük meg, hogy Zolnai Béla véleménye a szerző kérdésben nem egészen egyértelmű. A janzenizmus kutatása középeurópában c. munkájában (Kolozsvár 1944, 91) Le Tourneux Keresztény esztendőjéről szólva azt írja, hogy e mű attól a szerzőtől való „akitől Mikes magyarra fordított egy másik munkát; Minerva-Könyvtár, 1937, 20. — Az Année chret.-ról: Patouillet, Dict. des livres jansénistes, Anvers 1752, I. 63.” — Tíz lappal odébb (101) azonban ugyanerről a műről ezt mondja: „Ennek is van két magyar fordítása, az egyik Mikestől. Vö. Minerva 1925.” Zolnai Le Tourneux szerzőségét említi

még egyik későbbi (Ungarn und die Erforschung des Jansenismus, Berlin 1958, 116) dolgozatában Mikes „übersetzte . . . die Année chrétienne, verboten im Jahre 1695 wegen Übertragung der Meßgebete, und die Histoire de la vie de Jésus-Christ von Le Tourneux, dem Beichvater im Port-Royal.“ (A jezsuiták Le Tourneux-t Quesnel istentelen dogmai propagálójának tartották és könyveit eltiltették.)

Az előbbiekből említettük, hogy Le Tourneux indexre került terjedelmes művéből, a miseszövegeket elhagyva, készült egy rövidített, homiliagyűjteményszerűen szerkesztett kiadás: l'Année chrétienne, contenant l'explication des Épîtres et Évangiles pour les dimanches, les festes et les fêtes de l'année, par M. Le Tourneux. Paris 1746, Desaint et Saillant, 6 vol. in-12. (Bibliothèque Nationale B. 4345) Az Avartissement-ban a kiadó jelzi, hogy a szerző 13 kötetes munkáját adja ki rövid változatban: „On trouvera ici les Epîtres et Evangiles des Dimanches de l'Année, des Fêtes du Carême, des Quatre-Temps, et des Fêtes fêtées, avec leurs Explications entières, telles qu'elles se trouvent dans l'Edition en 13 volumes.” A kiadó a művet ebben az évben még egy öt kötetes kiadásban is megjelentette hasonló indokkal (ti. a 13 kötet vidéken nem hozzáférhető, drága, használata nehézkes, a kiadások nagy száma a szerző jó munkájának a bizonyítéka stb.). — Az episztola- és evangéliummagyarázatok változatlanul kerültek át a rövidített kiadásba. Ennek szerkezete a következő: Epître — Explication — Prière, Evangile — Explication — Prière. A magyarázatok nincsenek elválasztva az episztolától vagy az evangéliumtól, csak tipográfiaiilag különülnek el. Erre a kiadásra is az érvényes, amit előbb az Année chrétienne-re vonatkozólag elmondottunk. Ezen felül Mikes fordítása öt évvel e kiadás megjelenése előtt készült el.

Mikes kézirata arra enged következtetni, hogy az író a fordítás közben követte a forrásmű szakaszbeosztását, tábláinak rendszerét. A korabeli kötött-ségeket s a szöveg természetét tekintve törekedni látszott forrásának hű visszaadására, tartalmi, szerkezeti vonatkozásban is. Ezt megerősítik más hasonló jellegű fordításai. Minden jel egy rendszerben és beosztásban Mikes kéziratainak megfelelő francia forrásra enged következtetni.

Mikes Kelemen fordításainak forrásait kutatva Király György (EPhK 1912, 26. Mikes Kelemen fordításai) az *Epistolákra* hivatkozva írja, hogy az egyetlen, amelynek az eredetiére nem tudott ráakadni. Jegyzetben utalt Rákóczi rodostói könyvtárának Thaly Kálmán által közzé tett jegyzékére: Epîtres et Evangiles, 4 Tomes — anélkül azonban, hogy bármit is hozzáfűzött volna. (A jegyzék megfelelő sora az 1909-ben, a MTA kiadásában megjelent César de Saussure leveleit és feljegyzéseit tartalmazó kötet függelékében a 368. lapon található: „Függelék, Rákóczi fejedelem Rodostóból Galatába szállított ingóságai lajstroma.” — A lajstrom végén az aláírások között ott van Mikes neve is. A lajstrom hitelesítése 1736. április 30-án, nem sokkal annak elkészítése után történt.)

Király György által idézett névtelen munkának kötettszáma megegyezik Mikes kéziratköteteinek, ill. szakaszainak számával. A mű azonosításakor Zolnai Béla (i. m. 1926, 27) csak élt Mikesre: „Oktáv-alakú művek 103. [Epîtres et Evangiles 4 tomes 8°.]? Talán Quesnel műve: Epîtres et Evangiles pour toute l'année avec des réflexions tirées du Nouveau Testament, Paris, 1705, 3 vol. 12°. V. ö. Minerva, 1924, 89. l.” Zolnai sem állítja itt, hogy

Mikes lefordította Quesnel művét, ezt csupán a címek hasonlósága vagy azonosossága alapján nem is lehetett eldönteni.

A Minervában közölt tanulmányában, Magyar janzenisták c. áttekintésében Zolnai, Quesnel (1634—1719) szerzőségére gyanakszik, akinek munkájával, mint mondja, talán eredményesen lehetne összevetni Mikes fordítását. Az oratorianus Quesnel művéről kimutatta, hogy azt Dominique Colonia jezsuita atya élesen elítélte: *Bibliothèque Janséniste, ou Catalogue alphabétique des principaux livres jansénistes ou suspects de jansénisme qui ont paru depuis la naissance de cette hérésie* 2e éd. corr. s. l. 1731, 325. A címegegyeztetést Zolnai megbízható katalógusok alapján végezte. A három kötetes párizsi kiadás mellett a Bibliothèque Nationale katalógusában talált egy kétkötetes kiadást is, B 3879 jelzet alatt. A pontos egyeztetés nehézségére vonatkozólag Zolnai megjegyezte, hogy az *Epîtres et Evangiles* című munkák rengetegében nem könnyű eligazodni. Quesnel szerzőségére vonatkozó gyanúja indokolt volt, mivel a rodostói könyvtár számos Quesneltől származó művel rendelkezett. Az oratorianus szerző a janzenizmus harmadik generációjának szellemi atyja (Sainte-Beuve, *Port-Royal*, III. 94), Arnauld tanítványa, a jezsuiták ellensége, Racine barátja. Hollandiában emigrációban élt. Iratait 1703-ban lefoglalták; 101 tételét indexre tették. Az *Unigenitus* bullát elsősorban ellene bocsátották ki (1713).

Időközben sikerült a Zolnai által jelzett példányt a nemzetközi kölcsönzés útján meghozatni: *Père Quesnel Les Epîtres et Evangiles pour toute l'année*. I—II. A Paris 1705, Chez André Pralard, 8° (korábbi kiadások 1671, 1695, 1699). Bibliothèque Impériale. Inventaire B. 3879. Quesnel művének rendszere: *Epître, Reflexion, Evangile, Reflexion*. Könyvét az egyházi év fölosztásának megfelelően két kötetbe osztotta. Bár formájára és rendeltetésére nézve hasonló Mikes kéziratához, annak mégsem szolgálhatott forrásul. A reflexiók tartalmi különbözősége mellett abban is eltér Mikes fordításától, hogy nincsenek benne a szentek ünnepei; az episztolák előtt mindenütt hiányzik az Imádság; nem kérdés-felelet formájában van megírva. Eszmei hasonlóság olyan értelemben tapasztalható köztük, amint azt Le Tourneux művének ismertetősekor említettük.

Le Tourneux és Quesnel számba jöhető művének megvizsgálása után hátra van Pouget szerzőségének kérdése. A kézirat leadásáig erre nem tudunk sort keríteni. Föltevésünk szerint Mikes forrása a Rákóczi könyvtárban meglevő, szerző nélkül szereplő 4 kötetes munka lehetett. Nincs kizárva, hogy ennek szerzője a rodostói könyvtárban egyébként nem ismeretlen janzenista Pouget volt, akinek műveit eretnokség vádjával indexre tették.*

Összefoglalva Mikes *Epistolák* c. fordításának eddigi forráskutatásait, továbbra is nyitva kell hagynunk a szerzőség kérdését. Zolnai Béla korábbi föltevései közül egyes pontokat sikerült tisztázni és lezárni. Zolnaival egyetértve (Mikes eszményei, *Minerva* 1937, 20, 31) hangsúlyozzuk, amit a fordítás

* Utólagos kiegészítésként megjegyezzük, hogy a párizsi Bibliothèque Nationale-ban, a Sainte Geneviève és az Arsenal könyvtárban, valamint a troyesi Városi könyvtárban végzett kutatásaink (1962) közben Pouget föltételezett művének nem akadunk a nyomára.

maga is tükröz, hogy ti. Mikesnek ez a műve a janzenista szellemű munkák körébe tartozik; hasonló az általa lefordított olyan művek szelleméhez, amilyen Pouget Catechismusa, vagy Le Tourneux Jézus Historiája. Óvakodtunk azonban ezeket a vonásokat az *Epistolákban* eltúlozni, az ilyen kérdések szakembereire hagyva e jellegzetességek behatóbb kritikai vizsgálatát. Bizonyára segítséget jelentenek ebben a vonatkozásban azok a konkrét kutatások, amelyek a rodostói könyvtár könyvvállományával kapcsolatosan történtek. Mikes fordítói tevékenységének jellemzésében és a fordítások kéziratainak vizsgálatában Rákóczi könyvtára továbbra is központi helyet foglal el.

MIKES SZÖVEGÉBEN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK

A BIBLIA KÖNYVEINEK SZÁMA ÉS RENDI (KÁLDI, 1626)

AZ ÓSZÖVETSÉG KÖNYVEI

Genes.	Genesis vagy Mózes I. könyve (régiesen Moyses)
Exod. — exod.	Exodus — Mózes II. könyve.
levit.	Leviticus — Mózes III. könyve.
Num.	Numeri — Mózes IV. könyve.
3. dik király. könyv. — 3. király.	III. Regum — Királyok III. könyve.
4 dik király.	IV. Regum — Királyok IV. könyve.
P. s. — ps.	Psalter. Davidic — Dávid Zsoltári.
prov.	Parabolae seu Proverbia — Példabeszédek.
Eccli.	Ecclesiastes — Prédikátor könyve.
Cant.	Canticum Cantiorum — Salomon Énekinek Éneke.
Bóltse. — bóltse	
könyv. — sap.	Sapientia — Bölcsesség könyve.
Eccli.	Ecclesiasticus — Jézus Sírak fia könyve.
Isai — Isa.	Isaias — Isaias Profétálása.
Jérem. — Jéréim. — Jerem. — Jerm. — jérem.	Ieremias cum Baruch — Jeremias Profétálása Bárukkal.
Ézék. — Ézéki.	Ezechiel — Ezekiel Profétálása.
Dan. prof. — Dan.	Dani. prof
	Daniel — Daniel Profétálása.
oséas prof.	Osea — Osee Profétálása.
Joel.	Ioël — Joël Profétálása.
Mich	Michaeas — Mikaeas Profétálása.
Hab.	Habacuc — Habakuk Profétálása.
Mak. I.	I. Machabaeor — Makabaeusok I. könyve.
malach. — malak.	Malachias — Malakias.

A rövidítés nélkül előforduló utalásokat, pl. Iob — Jób, Esther — Ester, Iudith — Judit, Ionas — Jónás, a jegyzékben külön nem jelöljük.

AZ ÚJSZÖVETSÉG KÖNYVEI

Math. — Matth.	Evangelium secundum Matthaeum — Máté Evangeliuma.
— math.	
Mark. — mark.	Evang. sec. Marcum — Márk Evangeliuma.
Luk. — luk.	Evang. sec. Lucam — Lukách Evangeliuma.
Jan. — Ján.. — jan. — ján. — joan. — joa.	Evang. sec. Ioannem — János Evangeliuma.
Act. Apost. — act. Apost. — act. Apos., — act. apos. — act. apost, — act. — Apost tse. — Apost tsele.	Acta Apostolorum — Apostolok cselekedeti.
Rom. — rom.	Epistola Pauli Ad Romanos — Pál Levele a Rómaiakhoz.
Cor. — cor. 1.	E. I. ad Corinthios — a Korintusiakhoz I.
Cor. — cor. — kor 2.	E. II. ad Corinthios — a Korintusiakhoz II.
Galat. — Gal. — galat — gal.	E. Pauli ad Galatas — a Galateiaiakhoz.
Efaesus. — Ephes. — Efes. — Efess. — Éfés. — Eph. — eph — efes. — ephes.	E. ad Ephesios — az Efezusiakhoz.
philip. — philep — filip — filep — phi.	E. ad Philippenienses — a Filippiekhez.
Coloss. — Colos. — Col. — coloss — colos.	E. ad Colossenienses — a Kolossajakhoz.
Thess. — thess. 1.	E. I. ad Thessalonicenses — a Thessalonikaíakhoz I.
Thess 2.	E. II. ad Thessalonicenses — a Thessalonikaíakhoz II.
tim. 1.	E. I. ad Timotheum — Timóteushoz I.
Tit. — tit,	E. ad Titum — Titushoz.
phil.	E. ad Philemonum — Filémonhoz.
Hebr. — hebr.	E. ad Hebraeos — a Zsidókhöz.
jacob. — jac. — jak.	Epistola Iacobi — Jakab Levele.
petr. — pet. 1.	Epistola I. Petri — Péter I. Levele.
petr. 2.	Epistola II. Petri — Péter II. Levele.
Joan. — Joa. — joa. — jan. — I epist.	E. I. Ioannis — János I. Levele.
Apocal. — Apoc. — apoc. — apoca.	Apocalypsis Ioannis — János Jelenése.

*

A bibliai személyek, helynevek, események stb. jegyzetelésekor általában a szöveg közérthetőségét tartottuk szem előtt. A részletesebb fölvilágosítást, történelmi magyarázatot igénylők figyelmét fölhívjuk az alábbi segédkönyvekre és művekre:

- Bouyer, Louis, *La Bible et l'Évangile, le sens de l'Écriture*, Éd. du Seuil. Paris 1962.
- Catholic Encyclopédie I—XV, 1914.
- Concordantia librorum bibliorum, Venetiis 1770.
- Dictionnaire des Lettres françaises du XVIIe siècle, Paris 1954.
- Encyclopaedia Judaica I—II, 1927—28.
- Filozófiai kislexikon, szerk. M. Rozental és P. Jugyin. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1964.
- Hamburger, Realencyclopédie für Bibel und Talmud.
- Ory, Georges, *Les Citations de l'Ancien Testament dans le Nouveau*, Paris 1962, Cercle E. Renan.
- Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertums-wissenschaft (Neue Bearbeitung). Begonnen von Georg Wissowa Stuttgart J. B. Metzlerscher Verlag, 1894—1957 (Wilhelm Kroll, Konrat Ziegler).
- Patouillet, Dictionnaire des livres jansénistes, Anvers 1752.
- Reusch, F. H., *Index der verbotenen Bücher*, Bonn 1885.
- Sainte-Beuve, Port-Royal, Paris Sept. ed. 1908—10, Hachette I—VI tom.
- Vacant et Mangenot, Dictionnaire de théologie catholique, Paris Letouzay.
- Wetzer und Welte, Kirchenlexikon, 1905.
- Zolnai Béla, *A janzenizmus kutatása Közép-Európában I. k. Kolozsvár 1944.* (Acta philosophica 4).
- Káldi György, *A Szent Biblia*, (Bécs) 1626, (Némelly zsidó, görög és egyéb idegen nyelven- való igéknek és neveknek meg magyarázása. — A Bibliára- való Laistrom, mely rövideden meg-mutattya a bötük rendi-szerent, minémü dolgokat foglallyon magában a Szent Biblia).
- Károli Gáspár, *Szent Biblia*, Amstelodámban. 1685, M. Tótfalusi Kis Miklós betűivel.
- Kézikönyv a vallásról (Mátray László előszavával; oroszról ford. Szepesy Gyula) Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1961. (A bibliai könyvek eredetéről, a Biblia mint történeti forrás; vallási ünnepek és szertartások, keresztény szertartások és ünnepek. A tudomány és a vallás.)
- Kriveljov, I. *Könyv a Bibliáról*, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1960. — *Az evangéliumi legendákról*, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1960. (Az ó- és újszövetségi könyvek tartalma; a bibliamagyarázatok és a bibliai szövegek ellentmondásai; az ószövetségi könyvek keletkezésének és az evangéliumok eredetének kérdése; a tudományos bibliakutatás története Spinozától a legújabb szovjet bibliakritikusokig.)
- Marx—Engels, *A vallásról*, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1961. (Az Újszövetség keletkezéséről, A Jelenések Könyve, Az Őskereszténység történetéhez) Spinoza, *Teológiai-politikai tanulmány*, Akadémiai Kiadó, Bp. 1953. (Spinoza 1670-ben megjelent művével indult meg a tudományos bibliakritika.)
- A marxista filozófia alapjai, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1963.

Helyesírási tanácsadó szótár (szerk. Deme László és Fábíán Pál) Akadémiai Kiadó, Bp. 1961. — Továbbá, *A Magyar helyesírás szabályai*. Tizedik kiadás. Akadémiai Kiadó, Bp. 1959. (Az ebben felsorolt, s a jegyzetekben is előforduló állandó rövidítéseket itt külön nem jelöljük.)

- A magyar nyelv értelmező szótára. (Szerk. az MTA Nyelvtudományi Intézete) Akadémiai Kiadó, Bp. 1959—1962, I—VII.
- Magyar Nyelvtörténeti Szótár (Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond) Hornyánszky, Bp. 1890—93, I—III.
- Magyar Tájszótár, Szinnyi József, I, 1893—96, II, 1897—1901, Bp.
- Régi magyar könyvtár I. Az 1531—1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Irta Szabó Károly. MTA-kiadás, Bp. 1879.
- Leveleskönyv, TLevelek — Mikes Kelemen összes művei I. k. Törökországi Levelek. Sajtó alá rend. Hopp Lajos. Bp. 1966.
- A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. Szerk. Klaniczay Tibor. II.k. Bp. 1964.

A tárgyi jegyzetekben használt néhány rövidítésre vonatkozólag ld. az I. kötetben a rövidítések jegyzékét.

TÁRGYI JEGYZETEK

ELSŐ SZAKASZ

7. *Ajándék* — Az Ajándék erősen hangsúlyozza a kegyelem szerepét; Mikes megköszöni az „ajándékot”, amit a fordításhoz kapott. A *Leveleskönyvben* is említi, hogy mindenhez, a jóban való perseveratio-hoz is külön „ajándék” kell. — A könyv Táblája két hasábjába van írva, a második hasáb: *Septuagesima vasarnapján*. 235-tel kezdődik.

10. lap 34 sor *meg tsökenyünk*, — Megcsökkenjünk, vagyis nem szabad kevésbé buzgónak lennünk.

11. 36 az *ó embert*. — Az ó ember, az új ember: *homo novus, homo vetus* — teológiai terminusok. Jellemző a szerzőre a krisztusi megváltásnak ebben az összefüggésben való hangsúlyozása — „Krisztus beszél mibennünk.” A janzenista írók ebben a magatartásban írtak.

13. 9 Valóságos penitenciatartást, contritiót, spirituális okokból való teljes bánatot követeltek a janzenista rigoristák is, nemcsak attritiót (büntetéstől való félelem miatti bánatot) és teljes jóvátételt.

14. 13 Ismét a penitencia szigorúságáról van szó. Ez a gondolat végigvonul az egész könyvön. A janzenisták igen magas követelményekkel léptek föl. Vö. Sainte-Beuve: Port-Royal II, 543. Joie de la pénitence III, 275. A Port-Royal penitenciája, Sainte-Beuve VI, 519. Le Tourneux a penitenciáról, Sainte-Beuve V, 211. — Megjegyzendő, hogy a penitenciáról több könyv is volt Rákóczi rodostói könyvtárában. Vö. Zolnai Béla: II. Rákóczi Ferenc könyvtára. Bp. 1926, 25.

15. 16 A szöveg hangsúlyozza a biblia olvasását, ami protestáns és janzenista attitűd. A Port-Royal kolostorban görögül és héberül olvasták a bibliát.

16. 9 Az „ő igéjének” olvasása és elmélkedés. — A janzenisták szabadságot követeltek ebben. Az egyház veszedelmesnek vallotta; a jezsuiták sem propagálták.

16. 20 *akit . . . nevezik*. — A vonatkozó névmás tárgyias alakja mellett tárgyias igeragozás igen gyakori az *Epistolák* kéziratában. Mikes *Leveleskönyvében* sok példa található erre: 3, 25, 27, 33, 36, 41, 64, 75, 76, 78, 83, 146, 174, 192. stb. lev. Ld. a 3. lev jegyz.

16. 34 A felfuvalkodottakról vö. Sainte-Beuve IV, 321. — A superbiat Rákóczi is ostromozza a Confessióban. — Sainte-Beuve idézésekor a Port-Royal, Septième éd. Paris 1908—10, Hachette I—VI. tom. kiadásra hivatkozunk.

17. 10 Minden jó: ajándék bennünk. Ez (az érdemszerzést csökkentő) janzenista izü fejtegetés.

17. 27 *helyet*, — Másutt: *helyet* — helyett.

17. 33 A superbia ellen. — A hatékony kegyelemre való utalás. A gondolat rokon a „*gratia efficax*” indexen lévő tanával; ld. alább is.

19. 18 *én Cephásé vagyok*, — Ld. Káldi, Bibliára-valo Laistrom; Czufás, vö. még Péter. — Cephas, Kőszál (szíriai szó).

19. 16 *én pediglen Apollóé*, — Apolló az evangélium-magyarázatban! Vö. Apollon identifié avec Moïse, (Sainte-Beuve II, 419). — Apolló a görögöknél és rómaiaknál a nap, a fény és művészet istene volt.

20. 10 A hit cselekedetek nélkül nem elégséges. Ez hivatalos kat. álláspont.

21. 5 Ismét a superbia ellen. Vö. Pascal: Pensées 165, 205. (Ed. établie, annotée et précédée d'une introduction par Léon Brunschvicg. Ed. de Cluny Paris 1934.) — Sainte-Beuve IV, 321.

24. 21 Mindenekben az isteni gondviselés alá helyezi magát. Az egész művön végig húzódo, hangsúlyozott gondolat. A gondviselés szokatlanul erőteljes hangsúlyozása megfigyelhető Rákóczinál is, valamint Mikes *Törökországi Leveléiben*: 30, 50, 51, 63, 67, 69, 85, 106, 109, 112, 120, 125, 151, 153, 156, 158, 163, 169, 183, 188, 194, 207. lev; továbbá misszilis leveleiben (1759—1761).

26. 19 *A világi hejában valóság* gyakran ismételt motívuma az *Epistolák*-nak. Ld. alább is, 40, 83. lap. A *TLevelékben* is, 6 stb. lev.

28. 3 *Thomás kempis*. — Kempis Tamás (kb. 1380—1471.) neves egyházi író. Művei: Soliloquium animae, Orationes et meditationes de vita Christi, Prolegomena, Vita Gerardi Magni stb. Legismertebb a neki tulajdonított *De Imitatione Christi*; a XV. sz.-tól kezdve sok fordításban jelent meg, görögül és héberül is kiadták. Magyar fordításban először Pázmány korában jelent meg; Toldy már több mint 70 kiadásról tesz említést. Vö. Miklós Ráfáel: *A Krisztus követése magyar fordításai*. Szombathely 1935. — Vö. az *Imitatio* fejezetét a szeretetről. Ld. Sainte-Beuve VI, 133. — Az *Imitatio* egyébként megvolt a rodostói könyvtárban (Zolnai; I. m. 1926, 24) és Bercesnyi Miklós és Forgách Simon könyvtárában is.

30. 3 *a melyet rozsul magyarázuk*, — A vonatkozó névmás tárgyas alakja mellett tárgyas igeragozás. Vö. a 10. lap jegyz.

30. 28 *sz. Basilius, és sz. Hieronimus*. — Másutt: *Basylius* — Basilius Nagy Szent Vazul (kb. 330—379) a négy nagy keleti egyházatya egyike. A kereszttség felvétele után aszkétikus életet élt, vagyont szétosztotta a szegények között. Teológus, kiváló szónok, cezárei érsek, író. Műveit kiadták: Paris 1721—30, stb. — Hieronimus Jeromos, Hieronymus Sophronius Eusebius: latin egyházatya (kb. 331—420). A pápa megbízásából elvégezte az Itáliának nevezett régi latin bibliafordítás átjavítását; e revideált szöveg később *Vulgata* nevet nyert. Munkái biblikus, polemikus és történelmi tárgyúak.

32. 16 *tselédes fő gazdája* — Magyaros szemlélet és kifejezés; Káldi cselédes ember alakban használja. Az *Epistolákban* gyakran találkozunk ezzel a szemléletes kifejezéssel, ld. alább 140. stb. lap. Mikes a *TLevelékben* már 1725-ben használja, vö. 67, 159. levél: *nagy cselédes gazda*.

33. 28 A lányok neveléséről Mikes a *TLevelékben* (27,62. lev.) sokkal modernebbül gondolkodik.

33. 33 *a babonáságos áitatoságra* — Feltűnő a babonáságos ájtatosság kifejezés. Ld. még 51. lap jegyz.

34. 14 Ismét a superbia ellen; az egész könyvön végighúzódik.

36. 11 A büntetéstől való félelem miatti jó-élet: nem eszményi. Ez is rigorizmusra vall.

36. 23 *uj embert, és uj teremtel állatot* — megigazult embert.

37. 18 *a melyet . . . tselekedte.* — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.
38. 16 A superbia ostorozása és az alázatosság hangsúlyozása egyik főmotívuma a műnek. Az amour de Dieu fölkeltése nagy témája a janzenizmusnak. Vö. Sainte-Beuve I, 234: amour de Dieu, recommandé par S. François de Sales, commandé par le Jansénisme. Vö. továbbá Boileau Épitrejét. (Boileau: Oeuvres. Avec un choix de notes des meilleurs commentateurs et précédés d'une notice par M. Amar, Paris Firmin-Didot.) I, 180: Sur l'amour de Dieu.
39. 22 A művelt társalgás szabályaira oktat. A szerző a bibliamagyarázat kereteiben vallási erkölcsstant is ad.
39. 32 *ahelytelen énekek, a melyek árthatnak a szívnek,* — Nyilván a világi, mulató, szerelmi énekekre céloz. Ld. a 311. lapot is, ahol felsorolja ezeket.
40. 15 *tsak hejában valóság,* — Vö. a 26. lap jegyz. Visszatérő szólam.
41. 1 *meg ne tsállyon* — Káldinál: challyon; a. m. esaljon.
41. 22 *vízszá magyarázták volna levelét,* — Vagyis: helytelenül, tévesen magyarázták, elferdítették volna. Ld. alább: *rosszul való magyarázatyára.*
42. 2 *akít oly könnyen fel háborította* — Vö. a 10. lap jegyz. sajátos tárgyas ragozás.
42. 2 *arosz tanítás,* — Az ítélet napjának közelsége: ez a balhit máskor is megnyilvánult az egyháztörténetben. (Ld. Millenáristák vagy chiliasták!) Különösen a kereszténység első századaiban élő tévhittek Krisztus második eljövételéről és ezer évig tartó országlásáról; ez az „ezeréves birodalom” a chiliasták szerint az igazságosság és az általános egyenlőség és jólét megvalósulása lesz. — Ld. adventisták stb.
43. 9 *az ante kristus,* — Következétesen így írja; anti kristus helyett.
43. 11 Az eretnekek elleni harc programja volt 1660—1720 között a janzenistáknak is.
44. 10 *még aválasztattakot is* — Erről a témáról az alábbiakban sok szó esik. A választottak kevés számáról a szentírás szól. A janzenizmus azonban az egyház tanításával ellentétben túlon túl is hangsúlyozta a választottak csekély számát. Petit nombre des élus: vö. Sainte-Beuve III, 232. Rareté des élus: III, 366. Pascal reste fidèle à la doctrine de l'élection éternelle, II, 106, III, 454.
44. 16 Meg kell vizsgálni az írásokat; vagyis a bibliát. Ennek olvasását és értelmezését (az egyházzal ellentétben) a janzenisták szorgalmazták. Ld. a 15. lap jegyz. — Rákóczi rodostói könyvtárában több bibliafordítás és magyarázat volt, köztük janzenista is. Vö. Zolnai: I. m. 1926.
44. 23 *álítson* — Káldinál: allítson; Mikes alább *alítsont* fr; *alít* a. m. vél, gondol.
45. 25 *ök tsak sáfári, es gazdálkodoi* — Az ilyen s ehhez hasonló kifejezések Mikes fordításában bibliafordítású agrárszemléletre vallanak.
47. 8 *amelyeket valósággal üsmérjük,* — Vö. a 10. lap jegyz., tárgyas ragozás.
47. 12 Az érdemszerzés meghaladja értelmünket. — Ennek hangsúlyozása janzenista lelkiületre vall. Az egyház ebben nem lát problémát, a misztikusok annál többet.
48. 15 *üdvözítőjét.* — Káldinál az evangélium szövegében szintén ő-vel: *üdvözítőjét*; Mikes a magyarázatokban csaknem mindig *üdvözítő* alakot használ. Ld. alább is.

48. 27 . . . mivel mag nélkül nintsen gyümölcs. — Szemléletes stílus!

49. 12 Tridentinum volt az egyház első nagy belső reformja, amit a XVI. századi hitújítás, a protestantizmus tett szükségessé. Megszakításokkal 1545-től 1563-ig tartott. A tridentí egyetemes zsinat a hit forrásaiból és a megigazulásról szóló dogmatikai határozatait decreta néven foglalták össze. A fejezetekben a hitágazatoknak, különösen a megtámadottaknak, bővebb magyarázata található. Az egyházi fegyelemre vonatkozó határozatok decreta de reformatione néven vannak jelölve. Ez a zsinat sorrendben a 19. volt, a lateráni zsinat (1512—1517) után az utolsó a XVI—XVII—XVIII. században. Ezután következett a vatikáni zsinat (1869—70) amely a hit s az egyház kérdéseiről, valamint a pápa tévedhetetlenségéről hozott határozatot. Azóta eddig (1964) egyetemes zsinat nem ült össze. — Megemlítendő, hogy a tridentí conciliumra mind az ellenreformációs egyházi irodalom, mind a janzenisták, gallikán renitensek és más eretnekek gyakran hivatkoznak; ez utóbbiak érveket merítenek belőle a pápával szemben. Vö. Sainte-Beuve I, 109, 315, 447, 490, 502, 507. etc. Ld. az 454. lap jegyz.

49. 17 Ismét a penitenciáról. Az isteni szeretet, mint a penitencia legfontosabb része; az amour de Dieu témája, vö. föntebb.

49. 30 Az itt következő kérdéseket szemléletes képekben, ízes stílusban fejti ki Mikes.

50. 21 egyaránsu — A *TLevelekben* (30, 127. lev stb.) is gyakran használja így vagy külön írva: *egy aránsu*. A. m. egyenlő, egyforma. A Székelyföldön ma is élő szó. — Bethlen Miklós Őnéletírásában: egyaránsu alakot használ.

51. 12 aztot. — A *TLevelekben* is gyakran előforduló pleonasztikus alak.

51. 18 Ismét említi a *babonaságot*. Ez megfelel a kat. fölfogásnak is, de a szerző oly gyakran emlegeti, hogy talán a korai fölvilágosodás szele érződik benne. A babonaságot a protestáns felekezetek is szemére vetették a katolikusoknak. Ez a küzdelem nagy szerepet játszott a felvilágosodást megelőző korszakban a vallásos hiedelmek lerombolása szempontjából.

52. 27 Az egész felelet stílusa eleven, fordulatos; ebben a részben van pátosz, mozgalmas fölsorolás.

54. 12 *üdvözítő*. — Káldinál: *Üdvözítő*. Vö. föntebb

54. 27 *egy pogány császár. munkálodik . . . az Isten akarattjának végben menetelében*. Ezt is szeretnék emlegetni a janzenisták. — Mindenki csak annyi rosszat tehet, amennyit az isteni akarat enged neki. A predestinációról vö. Sainte-Beuve IV, 507, III, 231—33. A predestinációs hitet joggal vádolták azzal, hogy magát az isteni akaratot teszi meg a bűn okául. — Az a nézet, hogy a fejedelem csak eszköz a gondviselés kezében, Rákóczi és Mikes frászaiban is előforduló gondolat; pl. Confessio, Testament politique et moral (1751), *TLevelek* (32, 43, 85. lev.).

55. 31 Ez a gazdagellenes, a szegényeket pártoló szociális szemlélet az *Epistolák* jellemző vonása. Mikesre is jellemző; a *TLevelekben* különféle összefüggésekben nyilvánul meg ez a bibliából is táplálkozó szegény-gazdag ellentétet kiemelő gondolat; pl. 4, 22, 23, 34, 43, 48—51, 64, 68, 75, 98, 106, 160. lev. — Vö. Káldi: Bibliára-valo Laistrom (Gazdagok, mint viselők magokat a szegényekhez; A Gazdagságban nem kell remenségünket vetnünk; Az istentelen Gazdagok-ellen; Fősvénység.) a bibliai hivatkozások teljes felsorolásával. — A gazdagok kritikája a vallási ideológia politikai vetülete.

Kiaknázására és társadalmi következményeire vonatkozólag a reformáció korszaka elegendő példát szolgáltatott. E gazdagellenes szemlélet ellentmondásaira vonatkozólag vö. alább a 290. lap jegyz.

57. 7 Az igazakról szóló fejtegetés Zolnai szerint eretnek ízű; Krisztus nem mindenkiért halt meg. A janzenista fészület nem kiterjesztett karokkal ábrázolja Krisztust: *Le petit nombre des élus*. Hivatkozott hely: Hebr. 10, 10. — A janzenisták szerint a kegyelemnek szükségképpen kell működnie; ugyancsak az augustinianizmus is (Szt. Ágoston alapján) a kegyelem lényegét a „*delectatio vitrix*”-ben látta, amely erkölesi szükséggel indítja az akaratot a tevékenységre. A „*gratia efficax*” (az önmagában hatékony kegyelem) e tanok szerint isteni adomány, az isteni akarat szerzi az emberben a jóra való akaratot. — Rákóczi és Mikes franciaországi tartózkodásának ideje alatt a kegyelem tanának kérdése a teológiai viták középpontjában állott. Rákóczi írásaiban sokat foglalkozott ezzel a kérdéssel. A kegyelemről szóló egyéni nézete két pontban foglalható össze: 1. a *gratia efficax* nem kényszeríti, de erősen befolyása alá veszi (allicit) az akaratot; 2. sohasem lehet ellenállni neki, mert mindig jóra vezet, a jóra pedig az akarat determinálva van (ennek hivatalos értelmezését ld. Christianus Pesch: *De gratia*. Friburgi 1908, 156—160). A janzenistákat ha a kegyelemtanban teljes egészében nem is, de szigorú fölfogásában, életmódjában követte. Mikes ha találkozik a kérdéssel, lefordítja, de egyéni fejtegetésekbe sohasem bocsátkozik. A teológiai viták nem érdekelték, nem is volt olyan fölkészültsége hozzá, mint Rákóczinak. Vö. *Sainte-Beuve* I, 255, II, 102, 136, III, 17, 82, 84, 91, 92, 355, IV, 271, 505, V, 534. — Zolnai: *Mikes eszményei*, *Minerva* 1937, 32. — *Brisits Frigyes*: *Szent Ágoston és II. Rákóczi Ferenc vallomásai*. Pécs 1914, 58.

58. 17 Nincs érdemszerzés, hanem csak isteni irgalmasság és kegyelem. Feltűnő ezek állandó nyomatékos hangsúlyozása.

59. 15 *gyermecskét, látván* — Káldinál: *gyermecskét. Látván* . . .

59. 23 *Bethlehemben menének*, — Gyakori -ba, -be helyett -ban, -ben helyhatározórag használata. A *TLevelekben* is számtalan ilyen példa van: 1, 2, 3, 5, 113. stb. lev.

61. Mikesnek van egy ezzel kapcsolatos kérdése „*nénjéhez*” a *TLevelekben*: Mikor kezdtek három misét mondani karácsony napján? Ld. 79. lev. A válasz ugyan más forrásra vall, de a kérdésföltevést ilyen s ehhez hasonló olvasmánya is kiválthatta.

67. 13 *ateremtet állatokra* — Többször előforduló, régies, bibliai szóhasználat. Alább *teremtett állat* alakban is; a. m. teremtett lény.

69. István nap: december 26.

69. 19 *Innepét illyük*, — *A TLevelekben* is: *illen* 79. lev. A. m. *ülni*.

70. 25 *a melyeket hirdetik*, — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.

73. 13 Káldi az evangéliumban *tík* alakot használ; Mikes ott *tíknak* írja; itt pedig saját szavaival *tyúknak*. A kicsinyeit féltő tyúk képletes leírása igen szemléletes.

74. 22 *szent Agoston* — Alább gyakran emlegeti a szerző. Ágoston: (354—430) hittudós, kiváló nyugati egyházatya és író. Szt. Ambrus hatására megtér, később Hippó püspöke lesz. Egyike a nyugati egyház nagy doktorainak, aki a keresztény vallás alapvető tanait bölseleti alapokra fektette Platon és Arisztotelész tanai alapján. Munkái: *De Catechizandis rudibus*, *De*

doctrina Christiana, Confessionum libri XII, Retractationum libri II (önélet-rajza), De civitate Dei, libri XXII. Ő írta az első homiletikát. A Confessio a későbbi évszázadokban stílus szempontjából nagy hatású volt az emlékirásra. Vallomásaiban szigorú erkölcsi elveket, személyes és bensőséges vallásos életet hirdet. — A janzenisták gyakran hivatkoztak rá. Ő a janzenisták és a protestánsok „szent”-je. A Confessio francia kiadása (Confessions de Saint Augustin) valószínűleg a janzenista Arnauld d'Andilly fordításában (1649, 1676 stb.) megvolt Rákóczi rodostói könyvtárában. Vö. Zolnai: I. m. 1926, 23. Ld. még a Vallomások jellemzését janzenista vonatkozásban, Zolnai: Magyar janzenisták. 1924, Minerva 81.

75. 15 *aszszony állathoz?* — Gyakran ismétlődő régies, bibliai szóhasználat. Elvéte a *TLevelek*ben is előfordul.

75. 32 *innya* — Az iszik régies, sokáig élő népies infinitivusa.

76. 23 *tanyitani* — Az alábbiakban váltakozva előfordul: *tanit, tanyit, tanítsa* stb. formában is.

76. 28 *uj ember*, — Krisztus. Ez a homo novus második értelme.

76. 31 *atöbb* — a többi. A *TLevelek*ben is így használja, 74, 179. lev.

77. 23 *a magunk keresztét kel viselni*, — Alább gyakran ismétlődik, ld. 150. stb. lap jegyz. A keresztviselésről a *Leveleskönyv*ben és Mikes misszilis leveleiben is olvashatunk; ld. a 44. lev. és a 116, 117, 119, 121. lev. 1760. márc. 25, 1761. márc. 19-i misszilis levelét. — A keresztviselés motívuma gyakran föltűnik Bethlen Miklós, Rákóczi Ferenc, Bethlen Kata és a pietisták írásai-ban is. A barokk-pietista kor kedvelt vallásos szólamá volt.

78. 15 Szent Pál neve igen gyakran fordul elő a magyarázatokban. Pál apostol neve alatt 14 levél van az újszövetségben, amelyek térítő útjaival kapcsolatosak. Megtérésének emlékét az egyház Pál-fordulás néven (jan. 25.) ünnepli. A protestánsok jobban eszményítik, mint a kat. egyház. A janzenisták viszont feltűnően sokat hivatkoznak rá. Du Guet, a janzenizmus barátja kommentálja Szt. Pált; Sainte-Beuve VI, 50. — A corruption humaine gondolata Szt. Pálnál, III, 403. Sublime misanthrope! III, 404. A janzenistáknak is rossz véleményük van az emberről; Szt. Pálnak is. Sainte-Beuve, Séverité de sa doctrine III, 455. Saint-Paul: guide de S. Augustin, II, 389. Egy molinista szt. Pálról: condamné par Rome, III, 91. Son panégyrique par Bossuet, III, 463. Son mot Jésus-Christ en nous est le secret du jansénisme, IV, 278. Sui-vi par Pascal, III, 404. Saci, közismert janzenista bibliamagyarázó (több kötetes bibliafordítása megvolt Rákóczi rodostói könyvtárában is) állandóan magánál hordta Pál apostol leveleit, II, 345. — Esprit jésuite: empoisonneur de S. Paul, III, 141.

79. *Apro szentek napján* — Vagyis december 28-án.

79. 21 *sengéi*, — zsengei.

80. 12 *a sion hegye* — Megjegyzendő, hogy a Port-Royal-t is a Sion hegyéhez hasonlították; Sainte-Beuve VI, 235. Notre Dame de Sion apácái. — Sion Jeruzsálem vára volt; szimbolikus erőssége a kereszténységnek.

82. 33 *akiket Heródes meg öleté?* — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.

83. 23 *Isak ahejában valóság után futnak*, — Vö. a 26. lap jegyz. — Mikes a *TLevelek*ben Fleury nyomán szól arról, hogy a zsidók az ószövetségben csak a világi javakért könyörögtek (23. lev.). Uo. a kétféle szövetség viszonyáról.

84. 19 A szeretet hiányát kifogásolja. Janzenista szellemre vall. Vö. fön-

tebb, amour de Dieu témája. — Az attritio (büntetéstől való félelem) kifogásolása szintén rigorizmus. A jezsuiták és a laxisták szemethúnytak a nem-spirituális bűnbánat felett. Vö. Sainte-Beuve: insuffisance de l'attrition, I, 336. — A formális vallásos életet, a vallás betűihez való ragaszkodást lépteny nyomon kifogásolja a szerző. Mikes vallásos attitűdje nem a külsőségeken alapul; Rákóczié sem, noha az udvari szertartásosság ebből is megtartott valamit.

87. 27 Szt. Pál gyakori idézése, ld. előbb is. — A Port Royal erősen kultiválta Szt. Pált. Nem választotta el Pétertől; vö. Sainte-Beuve: la proposition que S. Paul et S. Pierre sont deux chefs de l'Église et ne font qu'un est censurée. Mert ha két feje volt az egyháznak, akkor megszűnik a római püspök primátusa, ami ellen, a pápa hatalma ellen bizonyos fokig harcoltak is a gallikánok és janzenisták. — Említésre méltó, hogy a Port-Royal egyik tanára, Fontaine lefordította Szt. János Chrysostomus Szt. Pál leveleiről írt homíliáit. Fontaine a Bastilleban volt bezárva. — Még egy adalék: Pascal a pecsétjébe Pál apostol szavaiból vesz ígét.

88. 11 *a manicheusok* — Vö. Sainte-Beuve II, 116, 389. — A kereszténységből és a mágusok bölceletéből Manes v. Mani perzsa származású férfi által alapított szekta.

89. 7 *környül metélkedés?* — A *TLevelekben* is így használja. Vö. még *környül fogta*.

90. 1 *aköntösben, és aházi öltözetben való tziíraságot, a sok mulattságot, játékot, látogatást, és több efféléket...* — Az ilyen tilalmak a szerző rigorista fölfogására vallanak.

91. 16 *nékünk érdemellen bünösöknek*, — Janzenista frazeológia.

91. *Viz kereszt napján* — január 6-án.

92. 30 *Jerúsálem* — az anyaszentegyház. Ennek nagy irodalma és régi hagyománya van.

96. 19 *szent Chrysostomus*, — Aranyászjú Szt. János (Chrysostomus) konstantinápolyi pátriarcha (347–407) egyike a négy nagy keleti egyházatyának. Írásai közül főleg az ó- és újszövetséget magyarázó homíliáit tartják számon. A gazdagok elleni föllépése miatt később száműzték és megfosztották főpapi méltóságától. Halála után a kiváló egyházatyák sorába emelték. — Mikes 1760 márc. 25-i misszilis levelében hivatkozik rá.

96. 32 *... a tsudákhoz*, — Vö. Sainte-Beuve V, 366. Malebranche oratorianus: pour le moins de miracles possible. Racionális gondolkodás nyomai. Zolnai Béla „aufklárista” vonásként fogja föl; Fleuryvel kapcsolatban ír erről, Zolnai: Ungarn und die Erforschung des Jansenismus. 1958, Berlin (Sonderdruck) s. 111.

97. 33 *jedczi*. — jegyzi, jelenti.

98. *octávóján* — Az adott ünnepre következő nyolcadik nap, vagy az ünnepre következő nyolc nap.

98. 10 *Az amour de Dieu ismételt hangsúlyozása*. Vö. Sainte-Beuve: I, 336, nécessité de l'amour dans la pénitence. Ld. előbb is.

100. 10 *ó ember* = homo vetus; az ószövetségi ember anyagiasságával kapcsolatosan lelki megújodást hirdet. Szigorúbb vallási fölfogás; vö. Sainte-Beuve: l'homme incurablement malade en lui même, I, 342; peut-il de lui-même arriver à Dieu? II, 385.

100. 25 A hit és a kegyelem túlzott hangsúlyozása, janzenista vonás. Vö. Sainte-Beuve III, 383: C'est surtout la foi qui fait le Chrétien. A racionalisták a puszta hit ellen vannak, Sainte-Beuve II, 433: Insuffisance de la foi sans la raison d'après Montaigne. — Vérité de la foi mise à part par Descartes (III, 422).

101. 28 *halgatóván, és kérdés tévén töllök?* = kérdezzvén őket, kérdést tévén hozzájuk.

102. 21 Az atyák felelősségét a gyermekek nevelésében Mikes más összefüggésben is hangoztatja. Vö. *TLevelek* 27, 62. lev. s az ott felsorolt forrásokat.

103. 12 Engedelmeskedni kell a gyóntatóknak. A rigorista gyóntatók ki is aknázták ezt. Az ún. lelki vezetők nagy befolyást gyakoroltak híveikre.

105. 10 Ami nem egyezik az apostolok hitével, az tévelygés — mondja a szerző. A reformáció s az eretneknek bélyegzett tanok, Luther, Calvin stb. viszont éppen az egyházat vádolták azzal, hogy fontos tételekben tévesen értelmezi a bibliát, az apostolok tanítását.

106. 14 Ismét az amour de Dieu témája; ld. fentebb is.

107. 7 A superbia ellen. Ld. előbb is.

107. 28 *alakadalmon?* — A *TLevelekben* is mindig így: *lakadalom*.

110. 8 Ismét a penitencia hangsúlyozása; ld. előbb is. Sainte-Beuve bőven idéz erre vonatkozó janzenista dokumentumokat: Haute idée de la pénitence, II, 543. Sévérité de la pénitence, V, 40. Le jansénisme vainqueur sur ce point, II, 189—191.

112. 8 *eleven szent* — A kéziratban: *elevenet szent*; idegenszerűen a jelzót is ragozta! Talán elírás lehet, mert teljesen egyedülálló eset.

112. 12 *aleg keményeb rész is meg olvad végtire, a midőn sebes tüzel vagyon környül véve.* — Érdeemes fölfigyelni a stílusban helyenkint fölbukkanó agrárjellegű szemlélet mellett, erre a modernebb „ipari” szemléletre; 365. lap stb.

115. 17 *a kalvinisták...* — Az *Epistolák* szerzőjének ellenreformációs célzata.

117. 9 *hejában valóságot, és avilágot szeretni...* — A világi hejában valóságról ld. a 26, 40, 83. lap jegyz. Mikes a *TLevelekben* is emlegeti. — A cégéres vétkekkel kezdődő részben figyelemre méltó a friss, élénk, gördülékeny stílus.

119. 24 Az előbbieken már többször említett amour de Dieu témája.

120. 21 *ide s'tová hányatatik...* — A tengerrel és a hajózással kapcsolatos szemléltető leírás a bibliai stílus hatását mutatja. Vö. fentebb.

121. 23 *reménlenünk kel, minden reménségünk felet.* — Az *Epistolák* egyik fontos alapmotívuma. — A bizodalmat Mikes sem vesztette el és a „remény ellen is remélt” (39. lev. 1720 stb.), hogy vége lesz bujdosásának és Törökországból visszatérhet hazájába. Ez a gondolat különösen *Leveleskönyve* írásának első eszendeiben foglalkoztatja erősen, amikor Rákóczi törökországi vállalkozását összeomlani látja és nem bízik már sem a francia, sem a török segítségben. Később a bujdosásban töltött évek múltával reménye a gondviselésben való megnyugvássá csillapul. Életszemléletének ilyen irányú alakulását alapos bibliai tudása, korábbi olvasmányai, valamint az események befolyásolták.

123. 18 A kiválasztottság itteni és előbbi fejtegetése predestinációs hitre vall.

124. 14 *tsak színes,* — színlelt, színből való.

124. 18 *esze* = össze; a v Mikesnél kiesett a régi öszve-eszve-ből. *ATLevelekben* is, pl. 9, 66. stb. lev. — Bethlen Miklós még a régi alakot használja fennmaradt Önéletírásának autográf -töredékében.

125. 22 *szent Tamás* — Szt. Tamást idézi: az isteni szeretet parancsa. Vö. más középkori példát is az amour de Dieu követelményére, egy olyan hely, amely szintén Szt. Ágostonra hivatkozik, mint a janzenisták: „Sententiae Petri Pictaviensis, Notre Dame, Indiana, 1950, p. 121. An Deus diligendus sit pro temporalibus, Deus diligendus non sit pro temporalibus. . . iste diligit Deum pro temporalibus; ergo non diligit eum gratis. . . Legitur in Job Satan dixisse: Job non diligit Deum gratis; habet enim temporalia. „Qui Deum laudat pro divitiis petit ut divitiae ad ipsum veniant, non ut Deus” — hoc dicit Augustinus. Item Salomon dit: Divitias et paupertates ne dederis mihi, Deus. Et Augustinus: In veritate Deum invocat qui eum propter se, non propter alius invocat.” — Szt. Tamás a Port-Royal gondolatvilágában: Sainte-Beuve, *Doctrine sur la grâce*, I, 253. Thomas trop tiré à soi par le jansénisme, III, 55. Port-Royal incline un moment de son côté, IV, 522. — Aquinoi Szt. Tamás (1226—1274) egyházdoktor, az egyik legnagyobb skolasztikus; domokos rendi pap, a pápa által felkínált magas egyházi méltóságokat visszautasította. Legjelentősebb munkája a *Summa Theologiae*, melyben igyekszik kimutatni és igazolni az egész keresztény hitrendszert. Más művei: *Summa contra gentiles*, *De Veritate*, *Contra errores Graecorum*, *Kommentárok Aristoteleshez* stb. A bensőséges imaéletre buzdított, egyszerű életet élt, segítette a szegényeket.

125. 34 *Nazianus szent Gergely*, — Nazianzi Szt. Gergely görög egyházatya (cc. 329—390). A négy nagy keleti egyházatya egyike, konstantinápolyi püspök. Művei közül öt teológiai beszéde legnevezetesebb; említésre méltók levelei és költeményei. Vö. Sainte-Beuve Grégoire-ról: *loué par Du Guet*, VI, 46. *Sa vie par M. Hermant*, III, 567.

127. 27 *A szerző attitűdje!* Általában minden homília-magyarázó a hagyományos frazeológiához ad valamit, a szó szerinti értelem mögött mindig átvitt van. A képletes kifejezések jelentenek valami tanulságot, vallásra vonatkozó igazságot. *A sens figuré* bibliai magyarázatok szerepére, a figurizmusra vonatkozólag ld. *Zolnai: A janzenista Rákóczi. Széphalom 1927.*

129. 14 *a sebes zugo patakhhoz hasonló gonozságnak.* — Szemléletes stílus!

130. 22 *asztot . . . ötöt* — A ragkettőzések alak a régi nyelvben, s Mikesnél is gyakran előfordul. Ld. a *Leveleskönyvet* is.

132. 22 *Ismét a penitencia témájáról; lásd előbb is.* — Az amour de Dieu is sűrűn foglalkoztatja a szerzőt. A kevésbé rigoristák szerint elég egy évben egyszer följújtani a szeretet érzését.

132. 32 *suhajtoztat* — sóhajt, óhajt. Vö. NySz. Továbbá a *TLevelekben*, 23, 42. lev.

133. 15 *kitsid*, — kicsiny, Székelyesség, vö. MTsz. — A *TLevelekben* is, 58, 60, 107. lev.

133. 27 *amahumet vallásának . . .* — Mohamed vallásáról részletesen ír Mikes *Leveleskönyvében*, (172, 180. lev.). Említi a mohamedán vallás vonásai között, hogy durva, testi vallás, a testi gyönyörűségek vallása; erőszakkal, fegyverrel terjesztették. Szól a keresztény vallással egyező vonásokról is. Ld. az ott jelzett forrásokat. — Vö. még Sainte-Beuve III, 442.

134. 17 *nagy sándor*, — Nagy Sándor (i. e. 356—322) II. Philippos fia, az ókor legendáshírű hadvezére. Mint a macedón birodalom uralkodója, meghódította Kisázsia, a Perzsa birodalmat, s Indiába is betört. Egyiptomban megalapította a róla elnevezett Alexandriát. Alakja körül hatalmas mondaanyag alakult ki. A különféle Sándor-regények a középkor legkedveltebb olvasmányai közé tartoztak. Mikes említi *Leveleskönyvében*, 37, 56. lev.

134. 32 *a világi hejában valóságokat* — Gyakran emlegeti a szerző aszketikus célzattal. Ld. fentebb és alább is.

135. 37 *nagy szent Gergely*. — Nagy Gergely (540—604) a római püspöki széket 590-ben foglalja el. Ő az első, aki a pápa címét viseli, s valójában ő a pápaság egyházi, majd világi hatalmának megalapozója. Kiterjedt irodalmi munkásságáért a kereszténység nagy egyháztanítói közé sorolják. Teológiai álláspontja semipelagianus befolyással mérsékelt augustinizmus. Főbb művei: *Regula pastoralis*, *Moralia* (Jób könyvéhez írt terjedelmes magyarázatai). Az egyházi zene terén a nevéhez fűződő gregorianus ének, a *cantus firmus* terjesztésével szerzett érdemeket. — Mikes említi a *TLevelekben* is, 57. lev.

136. 3 *szent Bernárd* — Szt. Bernát clairvaux-i apát (1090—1153). A nyugati egyházatyák között Doctor mellifluus (mézajkú) melléknévvel különböztetik meg. Mind iratai, mind szónoklatai által egyike volt a középkor legnagyobb hatású bűnbánati szónokainak. Küzdött az eretnekségek ellen. — Szt. Bernát szól a tökéletes isteni szeretetről, amour de Dieu! Vö. Sainte-Beuve III, 598: son amour de la solitude, met les monastères au fond des vallées. Pascal s'en sert contre les Jésuites. Cité par Pascal, III, 78. IV, 118, Fait des miracles à Port-Royal. V, 207—208. Les religieuses de Port-Royal ses filles.

138. 2 *ahejában valóságért* — Az eddigi magyarázatokban gyakran ismétlődő aszketikus szellemű sztereotip kifejezés.

138. 18 *szent prosperus* — Másutt: *prosperus*; Szt. Prosper (XV. sz.) egyházi író, a teológiában jártas világi férfiú. Művei: *De gratia Dei et libero arbitro*, *De ingratis* (költemény), *Responsiones ad capitula calumniantium Gallorum*, *Epigrammata* stb.

140. 1 *atselédés emberhez*, — Káldi evangélium-szövegében így fordul elő. A magyarázatban alább *tselédés gazda* van. Mikes gyermekkorában 10 éves koráig, kat. hitre való áttéréséig a Károli bibliát olvasta, tanulta. Károli gazda ember-ről beszél, Ld. a 32. lap jegyz. is.

141. 33 *seneca noha pogány volt.*, — Seneca, Lucius Annaeus [i. e. 4— i. sz. 65] filozófus, költő és természetbúvár. Sztoikus színezetű filozófiai műveiben a görög filozófia erkölcsi tanításait népszerűsíti. Az új sztoikus iskola egyik legkiemelkedőbb képviselője. Vö. Turóczi-Trostler József: *Keresztény Seneca*, EPhK 1937. — Senecáról ld. Melebranche nyilatkozatát: *Sainte-Beuve* V, 396.

147. 2 *a melyet a sátán angyalának nevez?* — Vö. a 10. lap jegyz., tárgyias ragozás.

150. 2 *minden nap a keresztet kel hordozni*... — Ez a pogány korból hagyományozódott keresztény szimbolika igen elterjedt volt a középkorban és később is. Ld. a 77. lap jegyz. Az emberi szenvedés (feudális kizsákmányolás!) türelmes elviselésére tanított a mennyei jutalom kilátásba helyezésével. Különösen a barokk korban vált divatos motívummá.

151. 21 Ismét az amour de Dieu témája. Jellemző, hogy mennyire visszatér ez a követelmény. A szöveg idézi a Prédikátor könyvét. Vö. Sainte-Beuve II, 24, 29, 318, 399/L'Écclésiaste.

152. 27 *Charitás*. — az új ember; *Cupiditas* — az ó ember jellemzője!

153. *I a magunkhoz való szeretet* — A szerző állandóan hadakozik ellene. — A magához való szeretetről Mikes a *TLevelekben* két asszony, Juliánna és Silvia beszélgetését adja elő; ld. 99 lev. (1733.) — Az Epistolák szerzőjének 15 pontból álló fejtegetése is fölhívhatta Mikes figyelmét ennek a kérdésnek a jelentőségére. Amikor a *Mulatságos napokban*, Mme de Gomez regényében is találkozott vele szépirodalmi formában, átültette a terjedelmes részt *Leveleskönyvébe*.

158. 23 *szent Ambrus*. — Szt. Ambrus (Ambrosius 340—397) egyházatyja, Milano püspöke. Legfontosabb művei: Cicero: De officiis alapjára helyezkedő De officiis ministrorum (etikai kézikönyv), De fide (dogmatika), prédikációs és levelei. Az egyházi költészet, himnusz- és énekszerzés terén jelentős érdemei vannak. A közéneket az istentiszteleteken ő honosította meg. — A szerző által alább cím szerint is említett műve: Oratio funebris de Theodosio.

160. 11 Töredelmes és belső, nem külső penitencia és az amour de Dieu téma. A janzenisták a teljes megigazolást követelték. Vö. Sainte-Beuve: *penitence* címszó. Ld. előbb is. Penitencia sírással, jajgatással; vö. Zolnai: Magyar janzenisták, Minerva 1924, 74.

162. 15 A bőjt = a szív sanyargatása is; a kamalduliak élete, mint Rákóczi eszménye. Vö. Zolnai: A janzenista Rákóczi, Széphalom 1927. — Alább, magános élet a bőjtben; rigorizmus. A testi bőjt nem elég, isteni szeretet is kell. Sokat vitatott kérdés volt.

164. 20 A kincs gyűjtése ellen; Szt. Ágoston idézése. Vö. a gazdagokról előbb is.

168. 1 A szerző lépten nyomon fölemeli szavát a külsőséges vallásos életet élők ellen, akik belsőleg nem élék át, amit cselekszenek és csak testileg bőjtölnek. Ennek állandó hangoztatása nem jezsuita szerzőre vall. A jezsuiták világiasabb, „modernebb”, a kevésbé szigorú vallásos élettel is megelégedtek. A XVII. sz. második felében pedig beilleszkedtek az udvar és a város (Párizs) előkelő életébe is.

170. 19 *apublikánusok*, — vámszedők, vámosok.

171. 25 *rejtékben* — titokban, titkon.

172. *Isai 58. 9.* — A janzenista Du Guet kommentálta *Ézsaiást*; vö. Sainte-Beuve VI, 48.

174. 30 *avilági mulatság., játék . . . akézi munkák, utozás, vadászás*, — Ezek tiltása vasárnap túlzott rigorizmus.

176. 24 *remélyünk aremenség ellen is*, — Vö. a 121. lap jegyz. Mikes hangoztatja a *TLevelekben* is, különösen a törökországi megpróbáltatások első éveiben, Rákóczi vállalkozásának kudarca után. Vö. a 39. lev. és jegyz.

179. 33 Az egyházi szolgákról alább is. Az egyházi tisztséget viselők kritikája. Vö. Sainte-Beuve: Grande idée du prêtre, I. 345—351. Rareté des bons prêtres, I, 445—46.

183. 13 A tiltott tudományokra és a természet vizsgálatára való utalás, célzás a XVII. században kibontakozó polgári materialista filozófiának az egyház dogmáit kikezdő tanításaira. A descartesi racionalizmus, a Gassendi

által képviselt sensualizmus, Kopernikus és Giordano Bruno örökségét vállaló Galilei korában, — amikor az emberi lélek és indulatok természetrajzát, a természetjogot már egyetemeken tanították — vetik meg a XVIII. századi fölvilágosodás természettudományos alapjait. Bacon, Hobbes, Locke, Spinoza, Toland stb. már a polgári materialista világnézet előfutárai. A materialista tanok bírálják a filozófiai idealizmust, a vallási eszméket, megalapozzák a világ anyagságának elvét. A szerző itt a tudományos látásmód ellen szól. Ismeretes, hogy a Port-Royal-ban nem olvasták Descartes műveit.

184. 3 Az eretnek ellen: a janzenizmus eredetileg eretneküldöző volt! Később őt magát is eretnekké nyilvánították.

184. 17 *avilági hejában valóságokat* . . . — Vö. a 26. lap jegyz. és a gazdagok kritikáját, vö. a 55. lap jegyz.

194. 12 *hi* — A hív igének ilyen alakjait használja: *hi, hja, hijják, hihattjuk, hijuk, hitta, hini* (hívni), *hivut~hivutt, hivatattunk*.

194. 25 Az időjárással kapcsolatos képek és hasonlatok is jellemzőek helyenként a fordítás stílusára: eső, hó, szél, vihar stb.

196. 23 Egyházkritika! Kárhoztatja az „egyházi renden lévők” haszonétségét. Mikes a *TLevelekben* is bírálja ezt (33, 38, 44, 90, 150, 173 lev.). Rákóczi is szól róla a Testamentban.

198. 19 *Jézabel királyné* — Ld. Káldi: Bibliára-valo Laistrom: „Jezabel istentelen, az istentelen Akáb felesége, 3. Reg. 16, 31 és 21, 5, 7.”

199. 27 *reménleni aremenség ellen is*, — Ismétlődő szólam; vö. a 121, 176. lap jegyz. A bujdosó Mikes gondolatvilágában érthetően másutt is visszatér ez a már szinte jelmondatú érlelődött refrén.

200. 17 *ahoreb*: pusztá, pusztaság, kietlen; vö. Káldi szómagyarázatait.

201. 14 *üressen* — Ilyen kettőzött alakot Mikes csak a Kálditól vett episzola- vagy evangéliumszövegben ír, egyébként kerüli az s kettőzését.

205. 9 *az atyák ettek savanyu szöllöt, a fioknak fogok vásnak meg?* Közmondás.

207. 8 *de söt* — söt. Gyakran használja *Leveleskönyvében* is. A NySz.-ből kimaradt.

207. 26 *reméllyünk a remenség ellen is*. — Ld. fentebb is.

211. 11 *egy juh mosogató tó, mely sidoul Bet saidának nevezetik*, — Bethesda = Gabonák háza; vö. Káldi. — Ezt a passzust Mikes szemléltetően eleveníti föl a *TLevelekben* a bujdosók reménytelen állapotának jellemzésére. Ld. a 101. lev. (1734) a 164. lev. (1741); — 84. lev.-ben más összefüggésben.

213. 19 *s'ember* — Az *s'*jelet Mikes itt Káldi nyomán írja (elszórta), egyébként nem használja; a *TLevelekben* sem.

213. 26 *Salesius szent Ferentz*. — Salesi Ferenc (1567—1622) egyházdoktor, genfi püspök. A szegények iránti szeretetéről nevezetes. Munkái közül jelentős volt a Philothea c. imakönyv, mely még a protestánsoknál is közkedveltségnek örvendett. Vö. Salesi Ferenc művét, *Traité de l'amour de Dieu*. Sainte-Beuve is ír róla.

218. 22 *tsak a*, — *a*—az helyett; előfordul többször *e*—ez helyett is. Mikes a *TLevelekben* is használ ilyen kopott szóalakokat, ld. a 13, 82. stb. lev.

219. 25 *athábor hegyére* — Tábor, a. m. Választás, Tisztaság. Vö. Káldi.

227. 20 *hivut* — hívott; székelyes alak. A *Leveleskönyvben* is, *hivutt* 136. lev. *ivutt* 84. lev. *szivutt* 67. lev.

227. 28 *Doktorok*. — Az eddigiekben már valamennyit többször idézte. *szent Paulinus* — Paulinus három szentnek neve: Aquilejai (kb. 726—802) pátriárcha. Művei: *Sacro-Syllabus*, *Libri tres contra Felicem*, *Regula Fidei* stb. — Trieri (IV. sz.) — Nolai (353—431) püspök, számos prózát és verset írt. Leggyakrabban őt idézik. Tulajdonképpen neve: Pontius Meropius Anicius, pogány vallású konsul, aki kereszténnyé lett.

231. 1 ... *játék, és mulattság volt*. — Ld. a „*TLevelekben* is, 69. lev. *Ludit in humanis divina potentia rebus* (Ovidius, *Ex Ponto* IV, 3, 49). Rákóczinál is a *Vallomásokban* az 1719-ből keltezett fejezetben: *Sic ludis in humanis, o aeterna sapientia*.

232. 28 *függőben tarttsuk* — Így kettőzve, pl. *függesztették, függenek, függeni, de fűgést, fűgeni, fűgenek* alakban is használja.

234. 21 *e könyvnek végén* — Vagyis az első szakasz végén, a 254—259. lapon. Itt írta le a folytatólag következő epistolákat és evangéliumokat.

235. 30 *ót ... őt* — Váltakozva írja egymás után is! Káldinál: *ott*. Alább: *óthon* (otthon) *Vö. it—itten—itt*.

237. *ide aláb keresed*. — *Vö. a 234. lap jegyz.*

238. *ide aláb keresed* — *Vö. a 234. lap jegyz.*

241. *alab keresed* — *Vö. a 234. lap jegyz.*

241. 12 *hadgyuk ... hadni; másutt; hadták, hadnak, hadgyák, hagyon* (hadgyon).

242. 17 sz. *Cypriánus, tract. de lapsis*. — Thascius Caecilius Cyprianus (kb. 200—258) pogány hitről megtért egyházatya, író, vértanú. Püspök korában vitája volt a pápával az eretnekek keresztelése ügyében. Elveit a; De unitate ecclesiae c. művében örökítette meg. — Itt említett műve *Tractatus de lapsis*. — Cipriant sűrűn idézik (*Epistolae*) a Port-Royal hívei (Nicole, Tillemont). A halandóságról szóló értekezését Mme de Lynes számára fordították le. *Traité de la moralité*, trad. pour Mme de Luynes, cité par Nicole. (A Luynes hercegi család többszörös összeköttetésben állott a Port-Royal-lal.)

243. *Gyerttya Szentelő Boldog Asszony napján*. — Vagyis február 2-án.

243. *alab keresed* — *Vö. a 234. lap jegyz.*

245. 10 *ostyákat ... óstyája*. — Váltakozva írja.

246. 14 *részüléstől*, — *részesüléstől*.

248. 3 *bé töltse* — A be igekötőt mindig bé alakban használja Mikes. Káldi is.

248. 24 *ez a szent öreg ember*. — Simeonra a *TLevelekben* is hivatkozik Mikes, amikor egy örmény pátriárcha életkorát, öregségét akarja vele szemléltetően érzékeltetni, ld. a 83. lev.

249. *aláb meg találod*. — *Vö. a 234. lap jegyz.*

249. 13 Szt. Péter elsősege. Kényes téma, amiről sok vita folyt. Itt Péter apostol demokratikusan jár el, nem ő nevez ki, hanem választat az apostolokkal. Az apostolok egyenrangúságát a gallikánok és janzenisták is hirdették, akik az egyház alkotmányát demokratizálni akarták, demokratikus és nem a pápa által diktatórikusan irányított egyházszervezetet akartak. Az apostolok és papok megválasztásáról szól Rákóczi is a *Testament-ban*. *Vö. Zolnai: I. m. 1927, Széphalom*.

251. 7 *maga elhit* — önhitt.

251. 12 *emberséges emberek*. — Ezt a kifejezést ismerjük a *Leveleskönyvből* is. (47, 166, 180 stb. lev.) — Mások is, Bethlen Miklós, Bethlen Kata, Apor, Hermányi, Faludi is használták.

254. 5 *és hordozni a keresztet életünknek minden napjaiban?* — Vö. 77, 150. lap jegyz.

255. 6 *tölle* — Az 11-ezés a határozószók szóközépi időtartamának jelölésekor erdélyi provincializmus. Mikes leggyakrabban így használja erdélyiesen. Káldinál *töle*; *töle* alakban is előfordul Mikesnél, Káldi szövegének hatására. Ld. még: *felölle~felöle, belölle~belöle*.

255. 10 *Saulus . . . saule, saule*. — Káldi írja így: Saulus . . . Saule, Saule.

256. 7 *ött volna* — Ez az ö-ző alak Káldi szövegéből való. Mikes a *TLevelekben* székelyesen *ett* (evett) alakban írja.

258. 7 *kinek siméon vala neve*. — Ld. fentebb.

259. 20 *üsméri . . . üsméri* — Káldi ugyanitt isméri alakot használ, Mikesnél előbb is: *üsmértessük, üsmervén, üsméretlenek*. Ld. a *Leveleskönyvben* is, 12. stb. lev. Az ismer ige ezen alakját a MTsz csakis a Székelyföldről idézi.

MÁSODIK SZAKASZ

263. *Ennek a könyvnek Táblája* — A tartalmi felsorolás két hasámban helyezkedik el; a második hasáb a *N. böjt 5dik hét valo szered.* -val kezdődik. A lapszámok Mikes kéziratbeli lapszámozására mutatnak, mellettük szögletes zárójelben a kéziratár hibáitán levélszámozása.

264. *Gyümöls oltó B. A. napján* — Gyümölcsoltó Boldogasszony március 25-én.

265. *Melyet . . . hja*. — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.

265. 19 *hivut* — Káldinál az epistola szövegében: *hivot*. Vö. 227. lap jegyz.

267. 23 *Crimen, immane. nomen inane*. — Égbekiáltó bűn, hiábavaló név.

269. 6 *Jeremiásnak* — Jeremiás, zsidó proféta (i. e. 627—586 között működött). A monda szerint Egyiptomban lakó honfitársai agyonkövezték. A róla elnevezett szentírási könyvet: Jeremiás siralmait a hagyomány neki tulajdonítja. Énekeiben a zsidó népnek Jeruzsálem pusztulását gyászoló érzelmeit fejezi ki; remekei a bibliai költészetnek. Jeremiás prófétáról vö. Sainte-Beuve IV, 256. A Port-Royal apácái sokat foglalkoztak Jeremiással. Ld. a 433. lapot is.

269. 37 *sok példákat* — Többes szám egyes helyett. Gyakori Mikesnél a *TLevelekben* is, pl. 16, 20, 22, 37, 42, 43, 58, 71, 97, 147 stb. lev.

273. 19 *ökk . . . ök* — Így, váltakozva használja.

275. 3 *esött* — Káldi az episztolában *essöt* ír. Mikes ritkán használ a tárgyrag jelölésére -tt ragot. Pl. *szeretett, hitt* (hit), *erött* (erőt), *bött* (bot), *ütt*. Általában: *szeretet, eröt, többöt* stb.

275. 15 *ád*, — Gyakrabban: *ád* formában, kettőzés nélkül.

276. 21 A gazdagok kritikája. Vö. a 55. lap jegyz.

278. 15 *melyet előnkben adgyák*. — Vö. a 10. lap jegyz., tárgyas ragozás.

279. 7 *el hatt*, — Másutt: *fel hatt*. A. m. elhat, felhat; jelentő mód jelen idő egyes szám 3. sz. Ritka az ilyen kettőzött alak Mikesnél.

283. 17 *sött* — Máskor: *söt*. A kettőzött alakot ritkán használja. Váltakozva egymás után is előfordul, ld. néhány sorral lejjebb: *söt*.

284. 25 *ténn* — *tön*, *teve*.

287. 18 *atamarik tsemete* — Tamar, pálmafa, annak gyümölcse. Vö. Káldi szójegyzékét.

287. 23 *külső képen . . . belső képpen*, — Így váltakozva, hol az egyik, hol a másik alakot írja. Az éppen~épen, képpen~képen határozószó szóközépi időtartamának jelölése területi kötöttség nélkül váltakozik a XVIII. században.

287. 34 *Concupiscenciának* — Sainte-Beuve szerint: cause du péché, II, 140—43. Jansénius is elemzi a concupiscentia-t, II, 160, 478—80. Rákóczi is ír róla a Confessioban.

288. 19 *ött* — Káldi *öt*-nek írja, kettőzés nélkül. Mikes írja *öt* alakban is.

290. 31 *a mái rossz gazdag*. — A gazdagok bírálata, a jó gazdag és a rossz gazdag típusa alapján. A feudalizmus korában sem voltak hatással az ilyen gondolatok a gazdagoknak az anyagi javak megszerzésére és gyarapítására, a kizsákmányolásra irányuló tevékenységére. A reformáció radikális irányzatai sokat hivatkoztak a biblia gazdagokat ostromozó passzusaira. Ld. a 55. lap jegyz. is.

295. 18 *adé . . . Ad . . . adák . . . adá* — Másutt: *add*, *ada*, *adni*, *adgya*, stb. alakok.

297. 1 *tselédes gazda*, — Vö. a 32, 140. lap jegyz. stb.

297. 4 *a sövény, a sajto, és atorony . . . a szálló mivesek . . .* — A bibliai szövegen alapuló agrárszemlélet, fordulatos és szemléletes stílus. Ld. előbb is, a 32, 45, 112, 120, 194. lap jegyz.

297. 20 *jöve ell*, — Másutt: *jött volna ell*, *küldé ell*. Mikes kettőzött alakban csak elszórtan írja az igekötőt.

297. 23 *utánnok valoi*, — utódai. A *TLevelek*ben is: *utánna valo* (79. lev.) és *előtte valo* (13. lev.), a. m. előd.

302. 32 *azal* — Egyszer így, máskor: *azzal*. Ez utóbbi a ritkább.

303. 6 *ahazugság nem más . . .* — Gratianus nem így nyilatkozik az udvari bölcseségre tanító aforizmákban. Mikes és Rákóczi inkább az ő követői ebben a kérdésben. Vö. *TLevelek* 25, 30. lev. — Ld. 822. lap jegyz. is.

305. 11 *eszközül* — Előfordul: *szköszül*, *eszközül* alakban is. Az első a gyakoribb.

306. 22 A tékozló fiú megtérése a középkor és a barokk nagy témája. Az *Epistolák* szerzője is feltűnően terjedelmes magyarázatot fűzött hozzá. Mikes a *Leveleskönyv*ben hivatkozik rá (87. lev.).

311. 3 . . . *trágár. vagy bolond beszédek . . . Tisztátalanságról való könyvek, a szerelemlől való versek, és énekek, de söt még a katzágásra való szök is, a helytelen tréfák, a két értelemre való szök, és többek ilyenek . . .* — Ld. a 39. lapot, ahol az író céloz rá. Esetleg összefüggésbe hozható a janzenizmus rigorizmusával és szépirodalom-ellenességével. (Ennek hatására pl. Racine élete végére a színházat is megtagadta.)

314. *hetfün*. — Ld. a *TLevelek*ben is, 78. lev.

315. 22 *ennek arab leányinak historiájáról . . . arab* = a rab — Az ilyen novellisztikus betétszámba menő leírások érdekes részei az *Epistolák*knak.

315. 32 *ahitre hinni*. — a hitre hívni.

316. 22 *anyi* — Máskor: *anyira*, *annyira*. Felváltva használja.

317. 17 *ezel* — Egyszer így, máskor: *ezzel*.
318. 21 *alá valonak* — egyszerűnek, közönségesnek. Ld. *TLevelek*, 91. levélben is.
318. 27 *orvos magadot gyógyítsad*, — Közmondás.
318. 31 *egy proféta sem kellemetes hazájában?* — Értelmezése hasonlít az ismert közmondásra: Senki sem próféta a maga hazájában.
319. 12 *lenni* — Ritkábban: *leni*. Hasonlóan: *tenni* ~ *teni*.
320. 10 *az ókót, melyek azokat . . .* — Talán megkülönböztetésül ékezte így; az ókót = az okot, melyek azokat . . . — Másutt: *ók, okáért, okaért, okot, okért, okok*.
321. 5 *ebben ahistoriában . . .* — Az ehhez hasonló históriák és magyarázatok élénkítik a stílust, előadás szempontjából változatossá teszik az *Epistolákat*.
321. 13 *tet vétkekért*, — tett, elkövetett. Másutt: *tet volna, tették volna, tette, let volna*.
324. 13 *jó néven venni* —, Jó néven vesz; szólás.
325. 9 *mint a mely leg természet szerint valobb*, — Idogenszerűség.
327. 29 *tuni illik*. — Így ritkán írja; általában: *tudni illik*.
328. 23 *szán szándékal* — Másutt is: *szán szándékal*.
329. 7 *azok aképek tsak aranybol, ezüstből, kőből, fából vannak tsinálva . . .* — A templomi képeket megengedi az egyház, de azokat nem imádja. Alább az eretnekek ellen szól, akik azt állítják, hogy az ő törvény tiltotta volna a „kép tsinálást”. Ellenreformációs célzat a kálvinista-puritán (janzenista) magatartás ellen.
329. 32 *szent Ambrus, oratio funebr: de Theod.*, — Szt. Ambrus: Oratio funebris de Theodosio. Theodosius és Ambrus „mediolánumi érsek” történetét a *Leveleskönyv* 72. levelében mondja el Mikes. Ld. a 158. lap jegyz.
332. 7 *babonás hagyományosokot*. — Vö. előbb a: *babonáságos útatóság* kifejezést; ld. a 33. 51. lap jegyz. A felvilágosodás előjátéka a reformáció és ellenreformáció korában. Az egyes felekezetek egymást vádolják babonásággal.
333. 7 *avak, ha vakot vezet, mind aketten averemben esnek?* — Közmondás.
337. 28 *meg gyengüllyön . . . meg alázza . . . meg gyógyítsa . . . meg oltalmaz . . . meg üsmértesse . . . higyenek . . . folyamodgyanak . . . el hitesse . . . lehesen . . . el kerülhesék . . . vehesék*. — Máskor is így váltakozva: *meg előzhesse, vihesse, olvasák, mehesünk, lophasson, hallgassuk, ölhessen, hirdesse, veszesse, veszesék, menyünk, eredhesen, szeresék, alá vessük* stb.
340. 13 *melyet ti nem tudgyátok.*, — Káldinál: *mellyet ti nem tudtok*. Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.
343. 33 *avélek hoszas, gyakorta valo és barattságos beszélgetes igen veszedelmes*. — Kerülni kell az asszonyokkal való beszélgetést; középkori szemlélet, aszketikus vonás. Vö. Mikes précieux-tréfalkozásait a nőkről a *Leveleskönyv*-ben; ő a francia gálgantériá híve, nem aszkóta. Gyakorta kezd borsos témájú beszélgetést „nénjével” és Zsuzsival.
346. 4 *szemeket*. — Káldinál: *szemőket*. 11 *viszá* — Káldinál: *viszsa*. 15 *bé mene susánna akertben szokása szerint* — Káldinál: *bé-méne némelykor mint tegnap's tegnap-előtt*. 16 *és meg akara mosodni, mert hévség vala.*, —

— Káldinál: és meg akara mosódni a'gyümölcsös kertben: mert hévség vala. 18 és akert ajtait zárjátokbé., — Káldinál: és a'gyümölcsös kert ajtait zárjátok-bé. 20 bé zárák — Káldinál: bé-zárlák. 22 ót ben — Káldinál: ott-ben.

346. 27 fel *juvászkodék susánna*, — Káldinál: Felfohászodék Susanna. 35 felette — Káldinál: fölötte. 347. 7 az ő szépségével. — Káldinál: az ő szépségével. 8 üsmérték vala — Káldinál: ismérték vala. Stb. stb. A központozás terén tapasztalható eltérések is figyelemre méltók a Kálditól átvett szövegrészekben.

348. *Magyarázat* — Sorközbe írva szorososan, nyilván utólagos beírás.

350. 29 *meg szabadítá susánnát*, — Zsuzsanna és a vének részletesen magyarózott históriájában a szerző erkölcsi oktatást is ad. — Zsuzsanna története kedvenc témája volt a reneszánsz és barokk művészetnek, különösen a festészetnek. Népszerű volt az irodalomban is, a bibliai históriákban stb. pl. Batizi András: Zsuzsanna. (1541.)

352. 19 *lelkek üsméretit*, — lelkiismeretüket. Így használja régiesen.

352. 23 . . . *elsöben avessen követ reája*. — Szólás.

354. *gusaly vasárnapjának* — MTsz Dunántúlon mutatja ki.

356. 19 ót — Káldinál: ott. 24 két száz pénz árru kenyér — Káldinál: Két-száz pénz-árra kenyér. 25 közül. — Káldinál: közzül. 26 ít — Káldinál: itt. 26 ött árpa kenyere — Káldinál: öt árpa kenyere.

356. 27 *annyi közt*. — Káldinál: ennyi közt. 30 ötezeren, — Káldinál: öteze-ren. 30 hálákat adot volna, — Káldinál: hálákat adott volna. 357. 1 *hasonlo képen* — Káldinál: hasonló-képpen.

360. 12 *két kurva aszonyok . . . a két aszszony* — Mikes ilyen esetben általában többes számot használ, de váltakozva is írja.

364. 20 *Mit jelent az ostor . . .* — Régi hagyomány a bibliai litterális és szimbólikus értelmének kutatása. Minden mást jelent, mint amit közvetlenül mond: ez minden bibliamagyarázat elvi alapja.

365. 2 . . . *valamint a vas a kalapáts alatt*, — Szemléletes kifejezés.

365. 27 *a tselédes gazdáknak*. — Ld. előbb is, 32, 140, 297. lap stb.

366. 22 *bornyut* — Káldi szövegében borjút áll. Az episztolában Mikes borjut írt.

374. 25 *a siloe tavában*. — Mikes a Siloe tavát a TLevelekben is említi, 164. lev.

378. 18 *aharagosbol . . . fösvényből . . . a kristusrol . . . nevéröl . . . attol . . . azoktol* stb. Mikes mindig rövid ékezzettel látja el a -ból, -ből, -ról, -ről, -tól, -től ragokat, még a Kálditól átvett szövegben is.

379. 4 *párt fogot* — pártfogót.

381. 7 *sunamítis* — Sunamitis a. m. aluvó; vö. Káldi.

381. 18 *usorával* — kamattal, kamatostul.

386. 21 *tanítsa*, — Az egyes szám 3. személyében -it igeképzős igéket ilyen esetben Mikes általában: *tisztítsa, gyógyítsa, indíttson, készítsen, erősítse, elevenítse, taníttson*, stb. alakban írja. Elvértve kettőzés nélkül: *szabadítsa*.

391. 14 *olylan* — Máskor: *olyan, oly, olyat*. Váltakozva használja.

392. 12 *de mihent sugarlásit el kezdi mulatni . . .* — Ez a *gratia efficax* vallására enged következtetni, amit elítél az egyház; vö. a szakasz elejét.

392. 25 *a mellyet . . . tsak játéknak tarttyák*. — Vö. a 10. lap, tárgyasarozás.

393. 12 *szent Gergely . . . hom. 26. supr. Evange.*, — Nagy. Szt. Gergely: Homelia 26. supra Evangelio. Neve előbb is előfordult.

397. 28 *kelletet . . . kellene . . . kel* — Előfordul: *kell, kellett* alakban is.

398. *melyet. siket vasárnapnak nevezik* — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyias ragozás; — siket vasárnap = fekete vasárnap; virágvasárnap előtti vasárnap; ilyenkor hallgatnak a harangok.

401. 14 *semmi . . . semit* — Váltakozva röviden és mássalhangzó kettőzéssel.

403. 12 *a hejában valóság.*, — Ld. előbb is többször.

407. 30 *előtt* — Máskor: *előt*; ez utóbbi a gyakoribb.

409. 17 *habakuk proféta* — Habakuk étekhozásáról Mikes a *TLevelekben* emlékezik meg egy jól sikerült tréfás utalással (11. lev). Természetesen előbb ismerte a bibliából. Az *Epistoláknak* is lehetett rögzítő vagy figyelemkeltő szerepe.

413. 9 *miat* — Így használja mindig kettőzés nélkül.

415. 20 *a siketről . . . füleire siket.*, — Káldinál: siket.

416. 9 *a perr . . . periert . . . pere.* — Másutt: *árr.* Az -r kettőzése.

418. 9 *vagytok* — A Kálditól átvett szövegben: *vattok*.

418. 10 *szent Agoston. tract. 48 in. st. joan* — Tractatus 48 in Sanctum Joannem. Neve már előbb is előfordult.

418. 17 *Az Isten tudván azt öröktől fogvást . . .* — Azt is tudja, kik lesznek a megvetettek. Ex praevisis meritis? Ezt nem mondja ki a szöveg.

423. 24 *talám.*, — A *Leveleskönyvben* is ezt az alakot használja.

424. 20 A valóságos penitenciatartás követelményéről ld. előbb is; összekapcsolva az amour de Dieu témájával, Szt. Ágostonra való hivatkozással.

427. 16 *nagyá, és nagy hírűeké lenni.* — A -vá, -vé határozóragok jelölése általában rövid mássalhangzóval történik, de váltakozva kettőzés is előfordul: *boldogá, nemzeté, vizé, emberré, emberé, elsöké, győzhetellenné, utolsökká, örökké* stb.

428. 20 *tsak szofia beszédnek tartván* — Szólás.

428. 28 *a világi hejában valóságokat.* — Ld. előbb is gyakran, szinte szólás-szerűen.

431. 15 *a melyekel . . . igasságal . . . világosságal . . . esokakal . . . azal a modal.*, — A -val, -vel határozórag írása esetében túlnyomórészt így jár el Mikes, ritkán írja hosszú mássalhangzóval: *szível, szájal, szemel, élttel, dicsérettel, kérdésekel, kérdésekkel, hékeséggel, feleletekkel, feleletekel.* stb.

433. 1 *Mit jelent . . .* — Van benne némi figurizmus, de ez nem lépi túl a határt. — Azért utálák Jeremiást mert igazságot monda nekik; vö. Sainte-Beuve; Feydeau janzenista lefordította, a Port-Royal nagy kultuszban tartotta Jeremiást. Ld. 269. lapot is.

436. 13 A kommentár tartalma: együgyűség, alázatosság, szegénység, a világi pompa nélkül való élet.

437. 27 *hossz* — Többször is előfordul így, hosszú mássalhangzóval, főlőselegesen kettőzött alakban a jelentő mód, jelen idő egyes szám 3. személyében.

439. *Virág vasárnapján* — Húsvétvasárnap előtti vasárnapon.

442. 15 *mi is . . . őis . . . a szolgait is* — Az is kötőszót gyakran írja egybe az előtte álló, főleg egytagú szavakkal.

443. 17 *ha Isten mi velünk. kitsoda ellenünk.* — Ld. a *TLevelekben* is, (33. lev.). Rákóczinál is a Confessióban (Pál, Rom 8, 31).

446. 31 *szenvede* — tőr, megtűr.
448. 15 *az az*, — *azaz*.
451. 27 *az ő . . . aző* — Váltakozva, hol egybe, hol külön írva.
454. 8 A rossz gazdagok gyilkosai a szegényeknek. A gazdagok kritikáját ld. előbb is többször. Itt keményebb a hangja.
454. 8 *Conciliumok* — Conciliumokra hivatkozik, bullákra nem! Vö. az 49. lap jegyz. Érdekes, hogy a magyarázatok az anyaszentegyház mellett a pápákat általában nem emlegetik. Olyan színezete van, mintha a pápai hatalmat szorítaná háttérbe, amit a janzenisták és gallikánok gyakoroltak. Ennek az a háttere, hogy a pápa és a köztük fölmerült vitát az összehívandó egyetemes zsinattól tartották eldöntendőnek. Pápai autokrácia helyett demokratikus egyházat akartak. Ami a konciliumokat illeti, erre vonatkozólag Sainte-Beuve bőven ír. A zsinatok nagyon foglalkoztatták a janzenistákat. A pápa híveit már kevésbé. Megjegyzendő, hogy 1870 óta, amikor a pápai csallhatatlanságot kimondták, nem volt (1964-ig) egyetemes zsinat. A pápa egyeduralmódja az egyháznak. Vö. Sainte-Beuve V, 312. Superiorité du Concile général sur le pape. V, 310. Appel au futur concile, amely a pápai bullával szemben igazságot szolgáltat majd az üldözött janzenistáknak. — Ha egy szerző gyakran és csupán a zsinatokra hivatkozik: gyanús. III, 25. Concile gallican. V, 540. Projet de concile national. I, 211. Concile oecuménique au-dessus du pape. IV, 359. Conciles seuls juges des évêques, etc.
454. 32 Szt. Pál csak általában kárhoztatja a méltatlanul áldozókat. Mikes szerzője ráduplicál: olyan gazdagnak, aki a szegényeket nem segíti, el kell távoznia a szentségektől. Előbb meg kell lelkileg gyógyulnia. Ez rokon szellemű a janzenista „fréquite communion” doktrínájával. Kevesebbet áldozni és megjavulni! A jezsuiták a gyakori áldozás hívei voltak, hogy a híveket magukhoz láncolják. Egy látszólag ártatlan vallási doktrína komoly politikai és társadalmi következményekkel járt.
458. 15 *Alexandriai. szent Cyrillus*, — Alexandriai Szt. Cirill görög egyház-
atya (XV. sz.) alexandriai pátriárcha. Irodalmi működése jelentős; főtémáját a krisztus személyéről szóló tan fejtegetése alkotja. Dogmatikai értekezései mellett terjedelmes kommentárokat írt a szentírás majdnem valamennyi könyvéhez. Nevezetesek homiliái (homiliae diversae), köztük a húsvétiak (homiliae paschales).
461. 33 *avad saláta*, — Az a névelőt gyakran egybeírja a következő szóval, tekintet nélkül a szó fajára (főnév, melléknév, számnév, kötőszó, igekötő, névmás).
462. 10 Nagy előkészület a communióra. A janzenisták ezt túlzásba vitték, annyira, hogy hónapokig nem áldoztak. A templomok üresebbek lettek. Ezt a jezsuita valláspropaganda természetesen nem tűrhette. Anyagi következményei miatt sem! Arnauld Fréquite communion-ja (1643) is indexre került. (Meg volt Rákóczi rodostói könyvtárában, vö. Zolnai: I. m. 1926, 23; Minerva 1924, 84—88.)
466. 3 *nám* — Káldinál: mert. Mikes a *TLevelekben* is használja, 19, 87. *lev. nám*, a. m. lám; régies alak.
466. 17 *fazekas* — Mikes mindig így írja a *Leveleskönyvben* is. Vö. MTsz. Székelyes alak. — Káldinál: fazekas.
468. 6 *a templom superláttya* — Káldinál: suporláttya. Vö. MTsz.

471. 24 *ameg romlot természetnek gyengeségire* . . . — Natura lapsa. Janzenista téma. A szerző gyakran emlegeti.
473. 15 *ujjab* — Másutt: *ujjonnan*. De előfordul így is: *új, ujítsák, ujon-tában, meg ujultak*.
474. 30 *lélek üsméretnek furdalásából* — lelkiismeretfurdalásból.
475. 11 *tertullianus*, — Quintus Septimius Florus (kb. 160—kb. 240) latin egyházi író. Férfikorában tért keresztény hitre. Egy ideig a szigorú montanista szekta tagja lett és támadta az egyházat. Amikor ezekkel is meg hasonlott, külön montanista felekezetet alapított, a tertullianistákat, akik csak az V. századig tartották fenn magukat. Műveit többször kiadták.
475. 32 *füsthöz hasonló betségért*, — Szólás.
477. 3 *avarrás nélkül való ruha*, — A varrás nélkül való köntöst Mikes a *Leveleskönyvben* is említi, 95. lev.
480. 10 *jóbbján* — Káldinál: *jobbán*. Mikes gyakran írja ó-val: *jóbbján, jóbban*.
482. 1 *a világi hejában valóságot* — Az előbbieken gyakran fordult elő szólamszerűen; ld. a 26. lap jegyz.
483. 25 A kegyelem mindenek fölé helyezése, janzenista színezetű.
484. 12 *unakodás* — Ez a szó a *Leveleskönyvben* nem fordul elő.
485. 8 *akit . . . arra rendelé* — Vö. a. 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.
485. 13 *közél* — közel. A *Leveleskönyvben* is, 4, 5. lev. — Vö. MTsz. Udvarhely megyében, Háromszéken, a moldvai csángóknál, Lozsádon (Hunyad m.) szokásos.
489. Az episztola után Mikes nem írta ki: *Magyarázat*.
489. 24 *Fejedelem?* — A *Leveleskönyvben* is legtöbbször így.
490. 25 *fejedelem* — Káldi hatására a magyarázatban írja így Mikes.
491. 6 *fóg táplálatni*; — Megfigyelhető: *fóg ~ fog* váltakozása: *fog lenni, fog tartani*, stb.
492. 29 *tselédes gazda*, — Ld. előbb is többször, a 32. 140. stb. lapon.
492. 32 A *superbia* ellen állandóan fölemeli szavát a szerző.
493. 29 *teremtett állatnak*, — Gyakrabban írja röviden: *teremtet*.
494. 17 *elne* — A ne tagadószót gyakran írja egybe az előtte álló, főleg egytagú szavakkal.

HARMADIK SZAKASZ

497. *Ennek a könyvnek Táblója* — A felsorolás két hasábra írva, a második hasáb: *pünkösöd után. 2. vasár. 221-gyel* kezdődik.
498. *sz péter. sz. pál napján*. — Péter és Pál, június 29-én.
500. 4 *akiket szerettük*, — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.
500. 35 *hogy el hagyjuk* — Másutt is: *hagyon*. De szokottabb Mikesnél a: *hadgyuk, hadgyon, hadgyák* alak.
502. 33 *minnyáján* — Másutt: *minyáján* alakban is. Káldi írja így, Mikes átvette a tőle való szövegben. A magyarázatok szövegében gyakrabban: *mindnyáján* alakot használ Mikes.

504. 20 *jövénny* — Káldinál: *jövevény*.
505. 31 *el öltvén* — Másutt: *ölttya, bődlog, öldoza, hólt, szólljón, öldalát*. De írja rövid o-val is. Az előbbi esetekben nyilván az l nyújtó hatásával van dolgunk. A zárt szótag végi l-nek nyújtó hatása a XVI. század vége óta érvényesült a keleti nyelvetterület beszélt nyelvében is.
506. 15 *reméllyük reménség felet is*, — Ld. előbb is többször, 121, 176. l. stb.
508. 7 *dolgokat kíványuk*, — Eredetileg: *dolgokat szerettyüket* írt. A *szerettyük* azonban előfordul az előző sorban is. Nyilván ezért törölte itt és írta helyette: *kiványuk*.
510. 2 Barnabás Antiochiába megy Pállal. Vö. Káldi Laistrom-át.
513. 1 *munkáji . . . hely tartóji, másutt figuráji* — Ellenben elhagyja a *j* birtokos személyragot *rende, kereszte, kula*.
513. 11 *Évangélium*, — Mindig gy-vel, a *Leveleskönyvben* is.
517. 8 *közöt*. — Mindig így egy t-vel, röviden. Más helyzetben általában kettőzve: *közöttök, közöttetek*.
520. 10 *A vizpart . . . a hajó . . . a háló . . . az a sok számu hal pedig a kiket fogtanak, és a partra ki vonták . . . halászatkor a hálók el szakadoztak . . .* — Itt a magyarázat a bibliai szöveg alapján a halászzattal kapcsolatos szókincre épül. Vö. a 32, 45, 112, 120, 194, 297. lap jegyz. a bibliai szókinces és stílus más rétegeire vonatkozólag.
522. 8 *látz a mái letzkébe.?* — Máskor: *letzkébe*. A c-t jelöli tz-vel. Az első esetben: látsz helyett, kiejtés után írja: *látz*. Ugyanígy: *tetzik*.
525. 4 *az urat, a ki nem abeszédet, hanem a szivet tekénti*, — A szív imádságáról ír Mikes a *TLevelekben* is, pl. 206. lev. Rákóczi is hangsúlyozza a *Confessioban* (Vallomások 405).
525. 13 A szeretet fontossága a bánatban; amour de Dieu.
525. 23 *mondasz* — Másutt: *értesz*. A keleti, erdélyi beszélt köznyelvben az -sz ígerag hosszan hangzott: *mondassz, értessz*; Mikes röviden írja.
530. 18 *kötelez . . . kötelezdi* — Másutt: *kötelezük*.
531. 17 *állattyában* — együttesen, együttes állapotában.
533. 18 *ameg romlot természetnek*, — Az óember megromlott természete; natura lapsa. Visszatérő motívum, janzenista attitűd.
536. 14 *tudnillik*, — Ejtés utáni összevonás. Általában külön írja: *tudni illik*.
536. 32 *kezkenöket* — Káldinál is z-vel.
541. 20 *él* — Gyakori ez a hosszú mássalhangzóval frott alak; de írja röviden is: *él*. Másutt: *öll~öl*. Igeköző: *ell~el*; vagy: *jöll~jól*. Ritkán: *mocskáball*.
543. 1 Az isteni kegyes pásztor és püspök. A szerző többször mond püspököt, ahol pápát is írhatna. (Talán epizkopalista, nem-pápista fölfogású?)
543. 24 A gonosz pásztor csak a maga hasznát keresi. Kritika a lelkipásztorokról. A jó pásztor szegény, alázatos. A pásztorokkal szemben a janzenizmusnak igen magas követelménye volt. Sainte-Beuve is szól róla.
547. 35 *rom. 14. 13. 4.* — Helyesen: rom. 13, 4.
552. 29 *ahallásra . . . halgasuk* — Másutt: *halgat, hallottak*. Két magánhangzó között általában kettőzve, egyébként egy l-lel írja.
554. 11 *utánna* — Mindig így, hosszú n-nel.
555. 29 *arrol*, — Másutt: *arol, arra*.

557. 3 könnyen... könnyen — Hol röviden, hol kettőzve.
557. 34 áitatóságot? — Mindig i-vel.
558. 16 elméjek a hejában valóságban forog, — Szólás. Mikes a *Leveleskönyv*-ben is gyakran él szólásformákkal. Ld. I. lev. összesítését.
558. 17 *fascinatio nugacitatis. sap. 4. 12.* — Káldi: „Mert a' hazudozás szemfény-vesztés meg-homályosította a' jókat, és kívánságának álhatatlansága elfordította a' gonosság-nélkül-valo elmét.”
560. 3 álhatatosággal — Másutt: *álhat, áll.* Általában egy I-lel írja.
561. 7 Epistola: *eső... eső... esőt* — Káldinál: *esső.* Mikes következetesen kettőzés nélkül írja. Ld. az *Epistolát* követő magyarázatban is: *esőt, eső.*
566. 9 *reméllettek* — Másutt: *remélhettyük, reménleni, reménség.*
571. 22 *alá valo* — egyszerű, közönséges, mindennapi.
572. 20 *ugy el meg változtassa* — Régies szóhasználat Mikesnél.
573. 25 A *superbia* ellen. Előbb is több ízben.
575. 21 A szegények pártfoglalása állandóan visszatérő téma Mikes szerzőjénél.
580. 21 Visszatérő téma az *amor Dei* követelményének hangsúlyozása.
582. 35 *gyükere* — A *Leveleskönyv*ben is így, 105. lev. Vö. NySz.
584. 4 *szállani* — Másutt: *szállana, szállván, száll meg.*
585. 6 *tselekeszik*, — Mindig ilyen alakban, elvéve: *tselekszik.*
587. 1 Ádám vétkét és Ádám almáját a *Leveleskönyv*ben is emlegeti Mikes (15, 54. lev.). — Rákóczi hosszú elmélkedést írt erről a témáról a *Confessió*ban: *De mysterio reparationis naturae humanae per Adam corruptae c.* részben.
588. 19 *sicut modo geniti infantes I petr. 2. 2.* — „mint a' most született gyermekek” (Káldi).
589. 5 *igasáért* — A kéziratban: *az igazasáért, és az igasáért.* Így ismételve, közvetlenül egymás után. Váltakozva írja: *igasság, igazság, igaságra*
589. 14 *másut* — Máskor: *másutt.*
592. 6 *közel valo* — Káldinál: *közel-valo*; Mikes mindig é-vel írja.
594. 4 Homályos fejtegetés az emberi szabadakarat és az isteni akarat, a *natura lapsa* és a kegyelem szerepéről. Kicsengése: a szabadakarat és az érdemszerzés tagadása, a *gratia gratuita* janzenista szellemű hangsúlyozása. A *gratia efficax* és a *delectatio vitrix* elmélete. Ld. előbb is.
594. 23 A kegyelem munkálkodása. Ismét a *gratia efficax*, az önmagában hatékony, emberi közreműködés nélkül kényszerítő kegyelem elmélete.
599. 8 *vétkes örömet* — Eredetileg: *tsalárdot* írt, de ezt áthúzta, mivel: *tsalárd békeséget* — írt közvetlenül előtte.
601. 13 *a melyet okozák* — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.
604. 6 *alat*. — Mindig így egy t-vel, röviden írva.
605. 31 *okosab... aleg kisebb... leg inkább... jóbjára* — Ld. még a melléknév fokozására: *legg fővebb, leg fővebb, leg főveb, leg keservebb, leg nagyobb, leg nemesebb, értelmesebb, jobján, jőbb, leg kisebbben, leg keservebb, jobban, legg jőbb.* A kettőzés nélküli írásmód gyakoribb.
612. 33 *olyan... ilyen* — Másutt: *ilyen, olyan.* Váltakozva írja röviden és kettőzve.
613. 15 Ismét a többször említett tétel: nem a büntetéstől való félelem, hanem csak az ő szeretetéért! *Amour de Dieu.*
616. 24 *ezek azok* — a szók.

616. 31 *aki más vakot vezetvén . . .* — Vak vezet világtalant. Közmondás. Előfordul Máté evangéliumában is: „ . . . a'vak pedig ha vakot vezet, mind ketten a'vereemben esnek” (Math 15, 14). — Háromszéken is ismert: Vak vezet világtalant. (Háromszéki magyar népköltészet. Kónsza Samu gyűjteménye. Szerk. és a bevezetőt írta Faragó József. Marosvásárhely 1958, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 500. l.) — Vö. még Tóth Béla: Szájrul szájra. A magyarság szálló igéi. Gyűjtötte és magyarázta — Athenaeum, Bp. 1895, 361. l.

617. 10 . . . *a miénkben meg nem láttuk agerendát?* — Közmondás. Szintén Máténál olvasható: „Mit látod pedig a'szálkát az atyád-fia szemében; és a 'gerendát a'te szemedben nem látod?” (Math 7,3) — Az imént idézett háromszéki gyűjteményben: Keresi más szemében a szálkát, nem látja magáiban a gerendát. (Kónsza: i. m. 493. l.) — Vö. Tóth Béla: i. m. 359. l. — Mikes gyakran él közmondásokkal *Leveleskönyvében* is, ld. ott a 6. lev. jegyz.

618. 12 Akik méltatlanul kommunikálnak = áldoznak; vö. főtebb, Sainte-Beuve V, 9. — Visszatérő szociális motívum: akik a szegényeket nem segítik tehetségük szerint; akik haszontalan költségeket tésznek, amidőn másoknak kenyerük sincsen, és nyomorúságban vannak!

623. 23 *amely . . . mely . . . a melyel.* — Másutt: *a mélyet, a mely, a melyekel.* Váltakozva használja.

627. 35 . . . *mint sem a gazdagoké.* — A gazdagok kritikája, ld. előbb is.

633. 16 *az akolyban vigye,* — Előbb már *akol* formában is előfordult. — *akolyban:* -ban, -ba helyett.

634. 20 *ki kel tisztítani a templomokból, a klastromokból, a botránkoztatásokat, és rendeletlenségeket.* Egyházkritika!

635. 13 *ami szenvedésink könnyek, és keveset tartok.* — könnyűek, rövid ideig tartók.

636. 29 *örökösön* — Másutt: *különösön, bővölködő, tsörtörtökön, különösök, örögdököt, öltözöl (öltözet)* stb. Hasonulások, illeszkedések *ö-zés.* Egyébként Mikes írásmódja nem *ö-ző.* Megfigyelhető, hogy a Káldi szövegében lévő *ö-ző* alakokat átírja: pl. Káldinál: *üdvözítő;* Mikesnél: *üdvözítő.* Káldinál: *röpöse;* Mikesnél: *repese.* Néhány esetben a Kálditól vett episztole- és evangélium-szövegben Mikes is megőrzi az *ö-ző* formát. Egytagú szavakban, pl. *lött, löttek ~ lettek, lön.*

639. 4 *avalóságos keresztyének, tartoznak is el vonni némelykor egy ideig magokat . . .* Vö. Arnauld, Fréquenté communion (1643).

640. 36 *aban . . . abban* — Így, váltakozva írja rövid és kettős hangzóval.

641. 20 *avilági hejábanvalóságoktól,* — Ld. előbb is többször.

643. 9 *az első keresztyénekről,* — Az első keresztyének dicsérete. A szerző többször hivatkozik az őskeresztény időszakra. A XVII. században kóteteket írtak róla. Mikes is fordított egy ilyen történeti-néprajzi jellegű munkát Fleurytől. A janzenisták az első keresztények szegénységét és jámborságát szembeállították az egyház új pompájával, bűnös gazdagságával és világi hatalmasságával. — A látszólag jámbor szöveg gyakran hivatkozik az első keresztényekre, ami lázadó attitűdre vall. Különösen az apostolok szegénységét hangsúlyozza.

646. 23 *ahoz* — Csaknem kivétel nélkül így, a h kettőzése nélkül.

647. 7 *leg keserűeb* — Vö. a *TLevelekben*: *szomorubb* (89. lev.) és *régiebb* (71. lev.). Példa arra, hogy a magánhangzóra végződő mellékevek a fokozáskor megtűrték a kötőhangzót.

647. 28 *szán szandékal* — Másutt: *szánszándékal*. Így, kiejtés után írva, a t-t elnyeli. — Hasonlóképpen: *lankadságot*, *mongya*, *hagyon*, *bőjben*, *azér*, *tuní* (tudni), *lekünket*, *gyűjssd* (*j* betűt utólag szúrta be, eredetileg: *gyűsd* volt). Ilyen példák csak szórványosan fordulnak elő.

649. 11 *vét*, — A hosszú mássalhangzó éppúgy fölösleges itt, mint az előbbi esetekben: *áll*, *hossz*, *ádd*, *öll* stb. Jelentő mód jelen idő egyes szám 3. személy.

651. 14 *a ki is mint egy sas, nagy magosan repül, és a napban néz*, — Szemléletes stílus!

653. 7 *ít* — Másutt: *itt*. Vö. *ót*, *ótt*. Felváltva írja rövid és hosszú mássalhangzóval.

653. 31 *áldya* — A szokás szerinti: *áldgya* helyett, szinte egyetlen példaként az egész kéziratban; előbb egyszer *adya* vö. 245. szöveg jegyz.

655. 5 *alamisnát* — Máskor: *visgáalom*, *sák*, *sido*, *senge*, *Ersébet*, *soldosok*, *soldgya* — s—zs helyett.

657. 14 *kik a keskeny uton járnak?* — A keskeny út jelentése: szigorú, rigorista élet. Ellentéte a bársonyos út: *chemin de velours*; erről írtak a modern janzenisták. Valóságos megtérés kell; ez a gondolat végigvonul a könyvön.

664. 2 *doktor* — Itt írástudó, hittudós.

664. 25 *Ádám vétke*. Ld. előbb is, 585. lap jegyz. Az Ádám vétkével kapcsolatos témakör központi helyet foglal el a janzenista teológiában.

666. 12 *aszél ahová akarja őt fúj*. — Szólás.

667. 3 *könnyűlétén* — könnyűvé.

667. 25 *Az akarja*, — ti. mondani.

669. 76 *hordozni kel a keresztet*. — Vö. előbb is, 77, 150. stb. lap.

671. 13 *predikálani* — Másutt: *predikálni*, *predikállot*, *predikállák*, *predikállótál*.

671. 34 *apublikánusoknak*, — vámosoknak, bérlőknek.

675. 12 *aruhádot* — Káldinál: ruházatodat.

678. 21 *koltsait*, — Káldinál: kölchait. Mikesnél: *meg kötösz* — Káldinál: *meg-kötöszs*. Mikesnél: *megoldasz* — Káldinál: *meg-óldozsz*. — Mikes a a kulcsot, mindig *kolcsnak* írja a *Leveleskönyvben* is, 182. lev.; *kolcsár* 74. lev. Székelyes alak.

680. 33 *mostanában is üldözi, a szakadásokat. eretnekségeket...* — A szerző itt nyilván a reformációra utal. Magyarázatainak ellenreformációs célzata is van.

682. 5 *Az élet szabályozói a szerző szerint: Evangélium, Conciliumok, Szentatyák, Renitens álláspontra vall, hogy a pápai bullákat itt sem említi.* Ld. előbb is.

682. *Sarlos Boldog Aszszony napján* — Július 2-án (Visitatio b. Mariae virginis).

683. 8 *fige fa*, — Káldinál: füge-fa.

683. 21 *Nyssai szent Gergely* — Görög egyházatya (371—kb. 394), Nyssaban püspök. Munkásságát a hittitkok fejtegetésére igyekezett fordítani. Összes

művei még a XVII. sz.-ban megjelentek. Ő is a négy nagy keleti egyházatya közé tartozik.

685. 1 *Mit jelent atavasz... a zápor eső... avirágok, és gyümölcsök... a gérlítze, szava hallatot, ami földünkben... virágozó szállók...* — Mikes szerzője szemléletes, könnyed, jó stílussal és nagy erudícióval dolgozik.

685. 30 *és ate ortzád olyan ékes, hogy boldogok kik anyoknak üsmérhetnek. és gyönyörködni fognak szépségében...* — Mikes látszólag törekszik arra, hogy a szerző szép stílusát élethűen adja vissza. Erre vonatkozólag ld. a lapalji szövegjegyzeteket; a stilisztikai értékű javításokat.

687. 14 Itt a szerző a művelt társalkodásra oktat.

687. 30 *hadd* — Előfordul rövid mássalhangzóval is: *had*.

NEGYEDIK SZAKASZ

691. *Ennek akönyvnek Táblája* — A felsorolás két hasábra írva, a második hasáb: *pünkösöd után való utolsó va 233-mal kezdődik.*

szent Iórintz — Lőrinc napja augusztus 10.

Nagy Boldog Aszszony — Nagyboldogasszony augusztus 15.

kis Aszszony. — Kisasszony (Kisboldogasszony) napja szeptember 8.

692. *szent Mihály* — Mihály napja szeptember 29.

Minden szentek, — Mindenszentek, november 1.

A halottak napján — Halottak napja november 2.

szent Márton — Márton napja november 11.

694. 6 *el temettünk... szállot... jöt ki... jelentette... meritették... fel támadot... bé oltattunk... oltatott... fel feszítette... a teremtet állatot... feszítette,* — Másutt: *szolhatot, teremtet állat, meg romlot, feslet, elveszet, predikálottól, predikállot, keletet, tette, tet volna, let volna, beszélet, hívut, szenteltetett.* Váltakozva írja a múlt idő jelét és a múlt idejű melléknévi igenév képzőjét magánhangzó után röviden és hosszán. A kettőzés általában két magánhangzó közötti helyzetben figyelhető meg. Egyébként gyakrabban írja egy t-vel.

697. 15 *el fogyatkoznak... el vesztek... fel indította... meg térésre... el fogyatkoznak... meg bizonyították... meg segítse... meg szaporításának... el fogyhatatlan... meg szaporította... ki osztogatása... ki osztogatá stb.* Az igekötőket még az igéből képzett névszók esetében is különírja. Egybeírás csak elvétve fordul elő. A Káldinál kötőjellel írt alakokat Mikes kötőjel nélkül külön írja.

700. 14 *mihent* — Előfordul így is: *mihelt*.

703. 6 *kik eretnekségeket kezdenek... színes igazsággal, és reformálásal...* — Ellenreformációs célzat.

703. 9 *akülső áttatoság alá rejtik magokat...* — Rigorizmus. Alább szól a hamis igazgatókról, akik azzal áltatnak, hogy „szélesebb úton” is lehet üdvözülni. Nincs igazuk azoknak, akik szerint nem kell nehéznek magyarázni a tökéletességhez vezető utat. Ez a laxizmus, amire burkoltan utal a szerző; ezzel szemben a „szoros kapu”-t hangsúlyozza: *Petit nombre des élus.* Kevesen vannak, akik üdvözülnék; ez is janzenista téma. A szerző bírálata a jezsuitákra is vonatkozik, akik a meggazdagodásra, a másokon való uralkodásra igyekeznek,

s a nagy renden lévőknek és gazdagoknak, kedveket keresik...! Vö. a szerző szegény-kultuszát és a gazdagok bírálatát. — A janzenisták, akik fölléptek a katolikus egyház hierarchiája, papjainak világi élete ellen és szigorú, jámbor életre törekedtek, élesen bírálták a jezsuiták világi szokásait és hatalmi törekvéseit. A jezsuiták és a janzenisták közt a XVII. sz. második felében föllángolt a harc, és a pápa is a janzenisták ellen fordult.

704. 8 *successiojok* — *successio apostolica*. Ez nincs meg a protestánsoknál.

707. 28 *soha az ember nem szabaddyab*... — Ez a *gratia efficax* és a *delectatio vitrix* elmélete. A *cooperatio*t nem tagadja, de okoskodása janzenista szellemű. — A szabadság nem elegendő ahhoz, hogy jót cselekedhessék. Ez volt a pelagiánusok tévedése, akik ellen Szt. Ágoston írt. A janzenisták is Pelagius-ellenesek. Mikes eredetijének szélső janzenista tétele, hogy az akarat annyira megromlott, hogy a jót még nem is akarhatja! („Nálam nélkül semmit nem cselekedhettek”).

709. 15 *mint arabok*, — mint a rabok.

712. 3 A gazdag csak sáfárja a vagyonnak; a gazdag csak úgy üdvözülni, ha a szegényt segíti. A szociális eszmék mellett jellegzetes fölfogás az osztálykülönbségek szentesítése (a gazdag és a szegény összetalálkoztak, egyik a másik nélkül nem lehet, a gazdag tartozik a szegényt segíteni, a szegény pedig a gazdagért imádkozni; a gazdag istene a szegénynek). Ez a vallásos ideológia szentesíti a feudális és kapitalista társadalomban az ember ember által való kizsákmányolását, osztálybékére tanít a parasztmozgalmak és forradalmi megmozdulások ideológiája ellen. Ld. 55. 290. lap jegyz. is. — Az eretnekmozgalmak és a reformáció szociális eszméi a biblia szegénységet hirdető és a gazdagokat kárhoztató passzusából is táplálkoztak. A valdensok (XII. sz.) apostoli szegénységet hirdettek; az albigensek (XII—XIII. sz.) már fölléptek a pápa világi hatalma, az egyházi hierarchia és a fényűzés ellen; a kelyhesek (a huszita mozgalom mérsékelt szárnya) követeléseiket egy cseh nemzeti egyház alapítására és az egyházi birtokok szekularizálására korlátozták; a táboriták (a husziták balszárnya, XV. sz.) az egyházi és világi hierarchia eltörlését, vagyonegyenlőséget és nemzeti függetlenséget követeltek; a lollardok (XIV. sz.) vallási szektája pedig az őskeresztény testvériséget és egyenlőséget hirdette; Münzer Tamás (kb. 1490—1525) német prédikátor, a reformáció és a parasztháború egyik legradikálisabb vezetője teljes vagyonegyenlőséget követelt. Érthető, hogy az eretnekmozgalmakat az egyházi és világi hatalmak kegyetlenül üldözték. — A bibliamagyarázat arra is szolgált az egyház kezében, hogy az elégedetlenkedőket fékentartsa, a merészebbeket eretneknek bélyegezze. A janzenizmus is erre a sorsra jutott.

716. 15 *apapságot kívánni ahaszonért*, — A szerző gyakran tesz egyházkritikai megjegyzéseket.

717. 13 *a meg bocsánat*, — Ma: megbocsátás.

717. 33 *Aki titeket vett meg, engemet vett meg*, — vet meg, megvet, jelentő mód jelen idő egyes szám 3. sz.

718. 30 *Innocent. I.* — Szent I. Ince pápa (402—417), jelentős egyházszervezői tevékenységet fejtett ki, megújította a papok házasságát tiltó egyházi törvényt.

720. 2 *avigasságban* — A második g — k-ból, *vigasságban*ból javítva. Néhány ilyen eset megfigyelhető a kéziratban, de közel sem annyi, mint a

Leveleskönyv kéziratának 1740 előtti részében. Az *Epistolákban* csak a $g \sim k$ zöngés-zöngétlen mássalhangzópár változata fordul elő, a *Leveleskönyvben* más, $v \sim f$, $b \sim p$ stb. mássalhangzópárok is. Az ilyen ejtés után írt szavakban Mikes — úgy látszik — mindjárt javított: valameddi(k)g, okosá(k)g; va(g)kságában, boszkonkodé(g)k. — Néhányszor javítás nélkül hagyta: *menyegben*, *gyenyedig*, *gyermegségben*; *pedik*.

721. 5 *szentlyeb* — Előbb: *szabadgyab* — Szokatlan Mikesnél.

721. 12 Az egyházi szolgák ellen; egyházkritika.

723. 2 *egy jupiternek, egy junonak, egy vénusnak képek eleiben . . . ki ki istent tsinál magának . . . hamis isteneket . . . azért is imádlatták aházáság törő, tolvaj, boszu álló otsmány isteneket . . .* — A pogányság ostorozása szenvedélyessé teszi a szerző stílusát, céloz az új pogányságra is.

724. 13 Az egyház guberniumja: apostoli, püspöki, papi diaconusi szolgálatok. Fontos vonás, hogy a pápát itt sem említi. A gallikánok és a janzenisták nemcsak a püspökök egyenrangúságát, hanem az apostolok egyenrangúságát is hangoztatták. Fontos, a pápai egyeduralom korlátozását célzó egyházpolitikai nyilatkozat. A szerző óvatos, nyíltan sehol sem szól a pápa ellen, de a pápai hatalomról sem.

730. 14 *a mi időnkig*, — Az ilyen kettőzés igen ritka.

730. 22 *meg halyon . . . el töröllye . . . felyül haladgya . . . bizonyíttya . . . visellye . . . mondgya . . . dítsekedgyünk . . .* stb. — Másutt: *kivánmya* stb. Ha a -t, -d, -gy, -n, -ny, -l végű igékhez a jelentő mód jelen idejének tárgyias ragozású formáiban j-vel kezdődő igei személyrag, és a felszólító módban j jel járul, a mai helyesírás mind az ige végső mássalhangzóját, mind pedig a rag kezdő j hangját, ill. a j módjelet változatlanul kírja. Mikes ilyen esetben használja a fönti alakokat. Később az ípszilonista helyesírás is ezt az alakot használta.

733. 4 *fuhászzkodék . . . johászzkodék* — Így egymásután.

735. 12 *szent Celestinus pápa* — Celestin öt pápa neve, kettő szent közülük. Az *e ső* (megh. 432.) I. Bonifác utóda, az afrikai egyház alatta ismét elszakadt a római egyháztól. — Az ötödik: (Morne Péter megh. 1296) egyszerű, remete-életű aszkéta. Hosszas vonakodás után vállalta el a versengő bíbornokok által neki felkínált és ráerőszakolt méltóságot s még abban az évben le is mondott róla. Jelentősebb irodalmi munkássága neki sincsen.

738. 8 *kényszeríté . . . reménlünk* — E szavakat eddig minden alakban így n-nek írta. Hasonlóképen: *hunní, bé hunnák, szalma szálni*; *szövégen: alaton, tudomán*. Váltakozva: *fénlik, fénylik, fényes, hánní, hánt, hánnya*. Egyébként a palatális orrhangú ny helyett mássalhangzó előtt csak ritkán található n. Egy esetben gy helyett is n-t használ: *mindenikünknek*. Előfordulnak olyan szavak is, amelyeket viszont n helyett ny-nyel ír: *oroszlány, idekenységel; tanyitani, tanyit, de tanít, tanítás*.

739. 12 *Ádám vélke*, — Lásd előbb is; janzenista frazeológia.

742. 32 *arra*, — Többször is kettőzve írja, ára helyett.

745. 7 *Ezek atiz poklos férfiak* — Többes szám egyes helyett. Ilyen esetekben egyes számot jóval ritkábban használ, mint többes számot.

746. 18 *poktosokat . . . szándekunkot . . . hálákat . . . hajlandóságunkot* — Birtoikos személyragok utáni, tárgyrag előtti o-zás; jellemző Mikes írásmódjára. Erdélyi, székelyes vonás.

746. 27 *többet . . . atöbbít . . . a töb . . . több . . .* — Másutt: *a többt* stb. Itt is váltakozva használ hosszú mássalhangzó helyett rövidet.

749. 33 *segítségét*, — Másutt: *kélttség, barátság, selétség, szenttség, keresztség, költtség, mulatság, nemzetség, sielttség, üsméreltség* stb. Rendszerint rövid hangok után, ill. amikor a -ság, -ség képző t után következnek.

750. 3 *tarltsa meg*, — Másutt: *tanítsa, tisztítsa, gyógyítsa, indítsa, készítsen, erősítsse, elevenítsse, fojtsák, ejtse, tarttsák, tölttsük, felejtsék, irttsák, válttsa, keltsegté* stb. A kettőzés rendszerint -it igeképző, általában rövidhangok után figyelhető meg. Elvértve: *tanítsa, szabadítsa*.

752. 20 *közelít . . . gyógyíthaták . . . kénszerítli . . . gyógyíthasa . . . tériteni . . . meg szabadíthaták . . . segítené* — Másutt: *közelítünk, közelítettünk, merítli, elidegenítli, indítatnak, tsendesítli, segítli, szégyenítetik* stb. Az -it igeképző esetében váltakozva használ rövid és hosszú mássalhangzót; az i mindig rövid.

754. 18 *hamiságodban . . . hamiságot* — Káldinál: *hamisságodban, hamisságot*. Az -s végű melléknemekhez járuló -ság, -ség képző esetében Mikes túlnyomórészt röviden írja: *hamiság, igazság, okosság, átlatoság*.

756. 27 *teremtsenek*, — Az -mpt kapcsolat a régi nyelvben nem ritka. A *teremt* alak Mikesnél gyakoribb, mint a *terempt*.

758. 20 *hivatallyokot . . . uttyában* — Másutt: *akarattya, gondgya, attya*. Ha a -t, -ty, -d, -gy, -n, -ny, -l végű névszókhoz j-vel kezdődő birtokos személyrag járul, a kiejtésben összeolvadás keletkezik. Mikes az ilyen alakokat *fonetikusán* írja le. Ilyen írásmódot használt később az ípszilonistának nevezett helyesírás is.

760. 12 a *ki . . . a melyel . . . a mi . . . aki . . . a melyet . . .* — A vonatkozó névmásokat hol külön, hol pedig egybeírja: *aki, amely, ami, a ki, a mely, a mi*.

762. 3 a *melyet hordozhatták*, — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.

763. 30 *ami Isteni szeretet . . . az Attyának . . . szenttséges Embersége . . . szent Léleknek . . . az Apostol* — Másutt: *örökös Biránk, az Ur, az Isten Fia, az ő Malasztit, akaratosni Innepekre, Szent Nevednek, az örök Boldogságra, az ő Nagyságában és dütsőségében, ilyen Directorok, az Evangyélium, az ő Dütsőségére, a kristus Jésus, Krístus jesus* stb. A barokk kor latinos-patétikus ízléséhez hasonlóan kiemeli az egyes szavak, fogalmak jelentőségét azzal, hogy első hangjukat nagybetűvel jelöli; föltehetőleg a forrásszöveg alapján.

764. 22 *szőlőjében . . . szőlő mivesnek*, — Káldinál: *szőlő. 25 keresni* — Káldinál: *keresvén*.

764. 28 *meg ganéjozam*, — Káldinál: *meg-ganejozzam*.

765. 2 *dütsöítli* — Káldinál: *dichóítli*.

765. 3 *gyogyítot volna* — Káldinál: *gyógyított volna*.

765. 5 *jőjjetek . . . gyogyitassatok, meg*, — Káldinál: *jőjjetek . . . gyógyittassatok meg*.

765. 17 *atselédés gazda* — Ld. előbb is többször.

767. 6 *szerént* — Mikes mindenütt ezt az alakot írja. Káldi is.

767. 8 *egy másal* — Káldinál: *egy-mással*.

767. 12 *özsze* — Mikes ezt az alakot csak a Kálditól átvett szövegben használja, egyébként mindig: *esze* alakot ír.

767. 14 *gyilkosságok . . . kegyesség . . . mértékleteség*, — Káldinál: mindig kettőzve: *gyilkosságok, kegyesség, mértékletesség*.

768. 11 *de imitatione Christi*. — Már előbb is szólt róla, vö. a 28. lapot, ahol hivatkozik Kempis munkájára. Megjegyzendő, hogy a janzenisták erősen kultiválták, fordították az *Imitatio*-t. Erről Sainte-Beuve sokat ír. *L'âme et règle de Port-Royal*; Sacy, Du Guet, Pontchâteau az *Imitatio* kultuszának szerzői. Vö. Zolnai: I. m. Minerva 1924, 79—81.

771. 23 *jókk . . . jók* — Ritka a többes szám *k* jelének kettőzése.

772. 35 *hoszaságtát*, — Másutt: *hoszu*. Csak a Kálditól vett szövegben írja: *hoszszunak*.

773. 6 *ki merne az ő rendelése ellen zugolodni*. — Vannak gondolatok, amelyek végig húzódnak a könyvön. Ez az egyik állandóan hangsúlyozott főgondolat. Nem a szokványos, hanem határozott, erőteljes formában emeli ki, mint a magyarázatok lényegét. Nem más ez, mint a predestinációs gondolat közép-pontba állítása.

773. 17 *a mezei liliumokhoz*, — Káldi: liliom-ot ír. Az égi madarak és a mezei liliom motívumát Mikes 1760 március 25-én kelt misszilis levelében idézi föl. Nincs egy talpalatnyi földje sem, de a gondviselés „az Isten ő Szent Felsége engemet még úgy tartot *mint az égi madarat*, a'kinek se az ekére, se a'Sarlora nem volt gondom. A' ruházatom úgy volt *valamint a' mezei liliomnak*, a'ki nem fon, még is drága materia a' köntöse” (a misszilis levél csak másolatban maradt fenn; a másolatban: liliom).

776. 26 *terhét . . . gyengeségit . . . törvényit* — Az egyes szám 3. sz. birtokos személyragban megfigyelhető az *é ~ i* hangviszony, az *é ~ i* váltakozása. Másutt: *kötelét, beszédét, bölcseségét, üdveségire, üdvöségére, szívét, elméjét, fülét, kezét, stb.*

777. 4 *szereketet*, — Másutt: *kötelesegekkel, tselekedetekből, eszékbe, babonaszágok*; többes szám 3. sz. birtokos személyrag.

777. 10 *kik az ő valóságos tanítványi*. — Másutt: *tselekedetét, tselekedetét, tanítványi, sáfári* stb. A több birtok jelölése gyakran *i*-vel történik.

779. 25 *atanítványi*, — Káldi is ezt az alakot használja; a. m. tanítványai. Alább, 780. 3 *az ő népit* — Káldi: népét ír.

781. 36 *szószatot* — Hasonlóképpen: *hosz ki, eszköz, vagy kezkenő, el foggyazt-tya*. Alább: *szószattyát*.

782. 18 *a kit vitték már temetni*. — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás.

788. 28 *ne keresük . . . meg alázzuk . . . kövesük . . . érezük . . . hogy meg alázák* — Másutt is váltakozva írja, gyakoribb a rövid mássalhangzós alak.

790. 2 *keresztyének . . . keresztyeni . . . keresztyén* — Az *Epistolák* kéziratában mindig így, *ty*-vel; megjegyzendő, hogy a *Leveleskönyvben* kezdetben *t*-vel, később túlnyomórészt *ty*-vel írja. — Vö. MNy 1934, 65—68 és 193—200.

791. 23 Az első keresztyének dicsérete. Ld. előbb is. Az első keresztyének jámborabbak voltak, nem volt köztük irigység, háborúság, egyenetlenség, mert ellene mondtak az *emberi haszonkeresésnek*. — Az őskeresztyénységre vonatkozólag lásd Engels: Az őskeresztyénység történetéhez c. írását, Marx—Engels, A vallásról. Kossuth kiadó, Bp. 1961, 250—273.

793. 29 *széllya* — A *e* hang jele az *Epistolák* kéziratában mindig: *tz*.

794. 37 *ez az élet tsak utozás, mindenkor járnunk kel . . .* — Másutt: *az ember a földön idegen és utozó*. Ez a gyakran említett motívum a *Leveleskönyvben* is föl-föltűnik: az ember e világon csak *idegen és utonjáró, szarándok; földi szarándokság, bujdosás*, 74, 85, 89 stb. lev.

797. 1 *oktat... amái lettékébe?* — leckében; -ba, -be többször áll -ban, -ben helyett. A fordítottjára gyakrabban van példa. Vö. 59. lap jegyz.

798. 23 *szol.* — Káldinál: szóll?

799. 2 *fejtü vala* — Káldinál: fektü vala.

799. 3 *mindnyájan* — Káldinál: minnyájan.

799. 4 *tsudákat* — Káldinál: chodákat.

803. 8 *aki mind addig neveli azt a tüzet,* — növeli, táplálja.

803. 27 *lett* — Káldinál. lött.

805. 2 *vespasianus. és Titus császarok alatt,* — Vespasianus római császár fia, Titus, i. sz. 69-ben légióival körülzárt Jeruzsálemet, és 70-ben bevette s lerombolta a várost. Jeruzsálem pusztulásáról Mikes részletesebben szól a *Leveleskönyvben* (201. lev.).

806. 12 *gyümölsöt terem,* — A régi nyelvben *teremt* annyit is tett, mint terem. A *TLevelekben* is, 23. lev. Vö. NySz.

808. 6 *soltarakol. és dítséretekel, és lelki énekekkel,* — Az előbbieken föl-sorolt és kárhoztatott világi, szerelmes, mulató énekekkel szemben ezek éneklésére buzdít.

808. 13 *atört,* — a tört.

809. 35 A tisztátalan világi énekek kárhoztatása. Ezek az ördögi énekek az elmét bolondsággal töltik meg, a szívet megrontják stb. Vö. fentebb: *az éneklés Angyali hívatat.* Ld. a 39, 311. lap jegyz.

812. 26 Az atyák felelősségéről gyermekeik nevelésében. *TLevelekben* is, 27, 62. lev.,

813. 8 *a fejedelmek,* — Itt a Kálditól átvett episztola szövegében Mikes is a fejedelem alakot használja, a magyarázatokban pedig: *fejedelem* formában írja, mint a *Leveleskönyvben*.

815. 4 [108b:] *Évangyélium.* [108a: üres] Ld. a 269. sz. lapoljiszövegjegyzetet.

817. 29 *egyikét a szolgál társai közül.* — Idegenszerűség (l'un de ses...) a fordításban. Helyesebben: egyik szolgatársát.

817. 37 *millium* — Vagyis: millió, milliom. A *Leveleskönyvben* is: *millium*, 56. lev.

818. 1 *fellyeb* — Az l és j kapcsolat lly-lyel, ill. ly-lyel való jelölésére más példák: *tellyes, élyünk, valyon, kely fel, világosuly meg* stb.

818. 15 *fellyül* — felül vagy fölül. Az l helyetti ly-ezésre más példák: *felyül, szélyes, tolyongó* (Káldinál is), *akolyban, melyét, felyhő* (Káldinál is). Ellenben l-ező alak is előfordul elvétve: *viszálkodás, mihelt v. mihent, jászolban, de jászolyban* is.

820. 5 *akristus... szent pál... szent János... az Istentől... az Apostol* — Másutt: *juda városában és Judeaban, Apollo, jupiter, juno, venus, a Diaconus, az Isteni békeség, a kristus Jésus, és Szent pál, sz. Pál, sz. Jakab, vespasianus és Titus, thomas kempis, szent prosperas, habakuk* stb. A nagybetűk használatában a szokásostól abban tér el, hogy tulajdonneveket, személy- és városneveket váltakozva ír kis és nagybetűvel; egyes kiemelésre szánt közneveket, fogalmakat pedig nagybetűvel lát el. Vö. 763. lap jegyz.

822. 7 *Császárnak,* — C javítva t-ből. A császár szót Mikes többnyire nagybetűvel és mindig cs-vel írja. Káldi: Chászár. A cs jelölésében Mikes a ts írásmódra törekszik: néhány esetben pl. *szabadítsa, tsalhat, böltseségit* írásakor a t betűt c-ből javította, ld. a szövegjegyzeteket. Néhány szó eseté-

ben a ts, es jelölést felváltva alkalmazza: *alaton* ~ *alacson*, *nintsen* ~ *nincsen*, *motskos* ~ *mocskos*, *mocskából*; *bölos*, *bölcsességét* ~ *böltseknek* (ritkábban), *gyümölsesei* ~ *gyümölcs* (az utóbbi elszórtan); *gyermekesckét*, *tréceselést*, *incselkedésre*, *íjedőségben*, *kicsodák*, *parancsolattýból*, *erkölcsüekel* stb. esetekben csaknem kizárólag es-vel. De *tsak* mindig így.

822. 30 *a szükség nem hozza szollyanak*. — ti. az igazságról; ilyenkor el lehet hallgatni, de hazudni ekkor sem szabad — tanítja a szerző. Vö. a *Leveleskönyv* egy helyét, ahol Mikes ezt a hazugságra transzponálja, mondván: *mely sokszor kel olyat mondani azembernek a melyet maga sem hiszen*. (25. lev.), *nem örömet hazudnék, a szükség sem hozza magával*. (30. lev.). Rákóczi is hasonlóképpen vélekedik a Vallomások (379—82) 1719 novemberében kezdett fejezetében. Ld. a 302. lap jegyz. is.

828. 1 *alá való dolgok* — egyszerű, hétköznapi dolgok.

828. 13 *Eusebius írja* — Három ilyen nevűt tartanak számon. Az egyik emesai püspök (III. sz. végén), kiváló szónok és vitázó író volt. Műveit E. Emiseni quae supersunt opuscula graeca c. adták ki (1829). — Nikodemiai (megh. 341.) püspök, jeles ékesszóló; az arianusokat védelmébe vette, ezért száműzték; később Konstantin kegyence lett, majd konstantinápolyi püspök. — Itt valószínűleg a cezariai püspökről van szó (kb. 270— kb. 340); történetíró, Pamphili melléknévvel. Részt vett a niceai zsinaton, ahol Arius ellen szavazott; az ariánus érzelmű püspökökkel azonban fenntartotta összeköttetéseit. Nagy Konstantin kegyence, udvari püspöke volt. Fontosabb művei: Origenes apologiája, Praeparatio evangelica, Világtörténet, Egyháztörténelem, Konstantin élete stb. Munkáit sokszor kiadták.

829. 15 *leg gyakortáb az anyák és az anyák aigyák leánykót avilági szokásokra, és hejában valóságira . . .* — A lányok neveléséről vö. a *Leveleskönyvben* is (27, 62. lev.). A témáról a szerző az előbbieken már többször is szólt.

830. 22 *tselekszik*, — Másutt mindig a *tselekeszik* alakot használja.

831. 14 *teremtsen*. — teremjen. Ld. előbb is, *teremt*. Alább: *teremhet*.

831. 21 *egy különös emberé*, — magános emberé. A *Leveleskönyvben* is (35, 49, 183. lev.).

832. 2 *tudományt*. — Elszórtan: *tudomán* alakot is ír.

834. 7 Jeruzsálem pusztulásáról ld. előbb is, 805. l.

835. 9 *a kiket jelentik ahegyek*. — Vö. a 10. lap, tárgyas ragozás.

836. 6 *a mint aprotéstánsok tarttyák*. — Ellenreformációs célzat.

836. 17 *ezt tizen hét saeculumtól fogvást taníttya*, — Mikes forrása eszerint a XVII. század utolsó harmadából való.

839. 21 *meg tanalni* — Alább: *meg fogja találni* — Így, váltakozva. A *tanál* alak ritkább.

840. 1 *példának okéért* — Szólásforma.

840. 26 *erősek . . . nemesek*, — Káldinál: erősek, nemesek. Másutt: *üressek*, *üresek*; a Kálditól átvett episztola szövegében. Mikes kerüli az ss használatát a kéttagú -s képzős mellékevek jelölésében. Ez azért érdekes, mivel a nyugati és középső nyelvtörületeken túlnyomórészt s, keleten ss volt a jellemző; erdélyi módra pedig mindig hosszú mássalhangzós volt e szavak kiejtése (pl. sebess, dühöss, hegyess, szoross, üress, piross, magass; ezek a példák nem Mikestől valók). Az erdélyi származású íróknál még a XVIII. század végén is az -s végű mellékevek minden számbajöhethő formánsos hely-

zetben (-n, -k, -bb stb. toldalékok előtt) túlnyomórészt ss-es alak használatos. Ezzel szemben a háromszéki zágoni Mikes kéziratában túlsúlyban van a rövid (s) mássalhangzós alak. Még a tovább képzett alakok írásmódjában is: *keveset, kisebb, bizonyosok, nehézesek, szopatosok, szükségeseek, világosan, szívesen, kedvesen, szélyesége, hamiság, okosság, igazság, útlatosság stb.*

842. 5 *az olyan egyházi szolgálókat, kik a szegények jóságából hízlalták magukat*, — Egyházkritika.

844. 23 *nem arra tölöz . . . hogy azokon hatalmaskodgyanak, valamint a földi királyok a népeken . . .* — Egyházkritika! Burkoltan a pápára is vonatkozhat.

845. *Peter. 2 lev 1. 16* — Az episztola szövege a 16. versnél kezdődik.

845. 13 *ahajnal tsilag*, — Káldinál: a 'hajnal-chillag.

845. 28 *szeretnök . . . el mondanok* — Másutt: *szenvednök stb.* Ma már ez az alak is leginkább csak Erdélyben szokásos. Ld. a *Leveleskönyvben* is: 23, 27, 44, 57. lev. stb.

846. 32 *rende* — Másutt: *keresztte, keresztét, rendét, kuta*. De arra is van példa, hogy a j-t elhagyhatná, mégis ki írja: *munkáját, hely tartóji, figuráji*. Vö. 513. lap jegyz. is.

843. 2 *ki tszirázhassék . . . tszirája*, — kicsirázhassék . . . csirája.

853. 30 *miis az Isten akarattyóra hadgyuk magunkot, bizodalomal . . .* — Az *Epistolákon* végighúzódó, gyakran hangsúlyozott gondolat. Az isteni rendelésre és akaratra való hivatkozás Mikes és Rákóczi vallásos arculatának egyik jellemző vonása. Szemléltető példákkal találkozunk a Vallomásokban és Mikes *Leveleskönyvében*. Ld. a 4, 7, 12, 14, 16. stb. lev. és a 76. lev. jegyz.

854. 10 *mind a tzedrus . . .* — Központozás és helyesírás szempontjából tanulságos összevetni e néhány sort Káldi szövegével: Mint a' 'czédrus a' Libanuson fel-magasztaltattam, és mint a' 'czipros a' Sion hegyén: Mint a' 'pálma fel-magasztaltattam Kádesben, és mint a' 'rósa plantálása Jerikóban: Mint a' 'szép olaj-fa a' mezőkön, és mint a' 'platanus-fa fel-magasztaltattam a' 'vím-mellett az útzákon. Mint a' 'fa-hej 's a' 'szépen illatozó balsamum illatoztam; mint a' 'válogatott myrra adtam a' 'jó illatnak gyönyörűségét: és . . .

858. 8 *egy Mária nevű öitse vala . . . ötsém* — Káldinál is: *öttse*; régies használat, a. m. huga.

861. 12 *hordozuk keresztünket*, — Gyakran feltűnő barokk motívum.

864. 28 *atselédes gazdák* — Ld. előbb is többször.

868. 6 *hogy a világ teremtése előtté tsak játék, és mulattság volt*. — Ld. előbb is, a 231. lap jegyz.

871. 4 *szüléit*, — Itt nagyszülőit értelemben.

871. 18 *ha ámbár nagy nemzetből valo, ha a szüléi jó renden lévőek, vagy gazdagok . . . a nemesi vér . . . a mely gyakorta akadállya az üdvességnek . . .* — A nemesi rend bírálata. Vö. előbb is a gazdagok kritikáját.

873. 18 *viszá*. — vissza. A régi nyelvben, a beszélt és írott népnyelvben nem szokatlan. Vö. NySz és MTsz. — A *Leveleskönyvben* is gyakori: 7, 8 stb. lev.

876. 25 *melyet szívében érzi*, — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyas ragozás. Az *Epistolák* kéziratában, de a *Leveleskönyvben* is gyakori.

882. 25 *aldzatosok*, — Másutt: *magánoson*. Erdélyi jellegű provinciális, székelyes ejtés; -s képző utáni, formánsok előtti o-zás. A *Leveleskönyvben* is: *fagyoson, kardoson, pillangoson stb.* 8, 42 stb. lev.

887. 29 *subordinatio* . . . *Hierarchia* szerént igazgattatik, — Mint eddig hasonló esetekben, itt sem említi a pápát. Fejtegetése demokratikus egyházi szervezetre, mintsem erőszakos pápai egyeduralomra céloz. Ld. az előbbieken is.

891. 3 *különösebben* — magánosabban.

891. 10 *tsudálatos predikatio* . . . *predikállot* . . . *predikatioját* — A prédikáció, prédikál szó az *Epistolákban* természetszerűleg igen gyakran fordul elő. Nem ritkán laponként ismétlődik. Az ilyen és ehhez hasonló művek olvasása is hozzájárulhatott, hogy a szó teljesen hétköznapivá, megszokottá vált Mikes számára, s *Leveleskönyvében* „prédikálni” kezd „nénjének”, szólásszerű, többnyire játékos, tréfás színezettel. Pl. „ismét el felejtettem, hogy levelet írok, és nem könyvet. és hogy kédek semmi szüksége nincsen az en *predikálásomra*., de az aszszonyt aláztatosan követi *predikátor uram*. mert. . .” (13. lev.) — „ha peraban megyek, akkor többet *predikállok*.” (20. lev.) — „a hoszas, és egy hetig tanult kívánatokat hadgyuk az idegenekre, és a *predikátorokra*”. (23. lev.) — „észre sem veszem. hogy új házias aszszonyon kezdem el a levelemet, és *predikáción* vógzem, de édes néném. egy kis jó gondolat nem árt. és látyta kéd. hogy az Isten akarattyára hagyom, hogy nekem még abban modom nem. volt a miben volt már háromszor Beresényi urnak . . .” (51. lev.) — „eleget *predikállottam* a fiakrol, azért le szállok a *predikálló székéből*. és mennyen fel kéd is oda. *predikállani*. a leányokrol, a kédet illeti.” (62. lev.) — „édes nénem gyakorta írok *predikációt*. nincsen egyéb dolgom, le kel írnom a már haszontalan gondolatimot . . .” (85. lev.) — „de a mi állapotunk, olyan, hogy csak kel valami vizasztalást keresnünk. szomorúságunkban. noha nem kellene, ha jó keresztény volnék, mert mindent az Isten akarattyára kel hadni . . . hogy tellyeségel. *predikáción* nevégezem levelemet, azt írom . . .” (110. lev.) — Ld. még a 13, 20, 23, 51, 62, 63, 65, 85, 86, 110, 170. lev.

893. 34 . . . *nintsenek ragaszkodva*. — Idegenszerűség a fordításban.

894. 23 *igazságokra* — Hosszú ékezetet í, ő, u fölött ritkán találunk az *Epistolák* kéziratában. Általában elvétve fordul elő í, ő, helyenként viszonylag sűrűbben, majd teljesen eltűnik. Gyakran nem lehet eldönteni, hogy szándékosan kített hosszú ékezetről van-e szó, vagy pedig a toll elcsúszásáról. Pl. *végaságot, míg, ahamis, hívátását, hajlandóságinkot, sőt, új, vészű, lanítás, kút feje, bírnok, kívánások, aki, és, ígére, így, mi, pedig; jelentí, jelentí* (mindkét esetben í, i javítva é-ből; első esetben meghagyta az é betű vesszőjét, a másodikban pontra javította). Az erdélyi provinciális ejtémódra jellemző „független” í-zést (szegény ~ szeginy) vagy pl. a háromszéki Bethlen Miklós és zágoni Aranka Györgyre jellemző hasonulások í-zést (ítél ~ itíl), hosszú í-zést szövégen nem lehet megállapítani, mivel a fenti példák csupán elszórt jelenségek, több mint 90 százalékban a kéziratban ugyanezeket röviddel írja Mikes.

898. 27 *igasságát*, — Javítva: *igasságátból*. Megjegyzendő, hogy gyakran írja így is: *igasságát*.

900. 1 *si non places, non placas*. — Ha nem tetszel, nem engesztelsz ki.

902. 15 *a melyeket* . . . *okoza*. — Vö. a 10. lap jegyz. tárgyias ragozás.

902. 16 *Aug. lib 4. Contr Juli C. 3.* — Augustinus, Liber 4. Contra Julianum C. 3.

RÉSUMÉ

Le tome de l'explication des *Épîtres et Évangiles* . . . a paru sous la forme du deuxième volume des oeuvres complètes de Kelemen Mikes publiées sous les auspices de l'Institut d'Histoire littéraire de l'Académie Hongroise. Par ce volume s'ouvre l'édition des traductions inédites de l'écrivain. Étant donné que ces oeuvres sont un remaniement d'oeuvres françaises de la littérature du XVIIe et XVIIIe siècles, le rédacteur a poursuivi des recherches dans les bibliothèques françaises, jouissant d'une bourse et de l'appui de l'Académie Hongroise et du C. N. R. S. afin de publier la matière classée et ordonnée des traductions de Mikes.

Les débuts de l'importante activité de Mikes remontent aux années 1720 à Rodosto. Déjà en 1724 il avait traduit pour la première fois l'Instruction de la jeunesse . . . de Ch. Gobinet, en 1744 il corrigea sa traduction avec soin, puis en 1751 la remania complètement et la recopia. La traduction en hongrois des auteurs français qui utilisaient la langue littéraire cultivé du classicisme français, représentait une sérieuse épreuve de force. C'est en effectuant ce travail que Mikes, qui avait entrepris son activité littéraire dans une sphère d'amateur, devint un styliste conscient. Les ratures, corrections, surcharges qu'on trouve dans ses manuscrits sont les signes de la recherche d'un style plus clair, plus simple, de la retouche des phrases, les moyens minutieux d'un style plus expressif et de la pureté linguistique.

Mikes mit la traduction au premier plan de son activité littéraire à partir de 1740, après son voyage (1737—1740) et son retour à Rodosto. Les livres choisis étaient des lectures qu'il avait faites antérieurement, et ils venaient surtout de la bibliothèque de Rákóczi. Il n'est pas superflu de mentionner que l'auteur des Lettres de Turquie n'indique nulle part qu'il s'occupe lui-même de traduire des oeuvres étrangères en hongrois. C'est seulement dans ses missives écrites à ses parents de Transylvanie qu'il en parle.

Quelles sont les oeuvres traduites par Mikes? Une partie importante est constituée par des livres d'esprit janséniste, entre autres l'ouvrage d'un auteur inconnu de la bibliothèque du prince Rákóczi, intitulé *Épîtres et Évangiles* . . . (*Az Epistolának és az Evangéliumoknak Magyarázattya*, 1741). Citons en outre le fameux vademecum janséniste, mis à l'index, d'Aimé Pouget, *Catéchisme de Montpellier* (*Catechismus* I, II, 1744, et l'autre remaniement après 1750); *Pensées chrétiennes* d'E. F. Vernage, docteur en Sorbonne (*Keresztényi Gondolatok*, 1747); *Histoire de la vie de notre seigneur Jésus Christ* de N. le Tourneux du célèbre prédicateur (*A Kristus Jézus Élé-tének Historiája*, 1748); et *Histoire de l'ancien et du nouveau testament et des juifs* d'Au. Calmet, historien lorrain (*A sidok és az új Testámentumnak Historiája*, sd.). Ce dernier sert d'introduction à l'histoire de l'Eglise de vingt volumes de Cl. Fleury qui était un historien possédant une formation littéraire très poussée, bon styliste, disciple de Bossuet, ami de la Bruyère et de Fénelon.

membre de l'Académie. Les deux autres oeuvres avec les idées gallicanes de Cl. Fleury traduites par Mikes, sont de sujet et de caractère analogue, Moeurs des Israélites et Moeurs des Chrétiens (Az Izraéliták szokásáról; A Keresztények szokásáról, sd.). La littérature pieuse est représentée par la traduction française de la Regia via crucis, ouvrage du baroque tardif de Van Haeften, Le chemin royal de la croix, que Mikes traduisit, (A keresztnek királyi útja, 1747), ainsi que par le livre de N. Mélique, Le caractère des vrais chrétiens (A Valóságos Keresztényeknek Tüköre, 1749). A ces ouvrages de caractère moral et religieux se rattachent deux livres à tendance pédagogique plus nette; le premier est l'Instruction de la jeunesse de Ch. Gobinet, directeur du collège de Sorbonne-Plessis (Az ifjaknak kalauzza . . . 1724/1744 et 1751), le second est le Traité de la paresse, ou l'art de bien employer le temps d'A. Courtin, diplomate français, secrétaire de la reine Christine (Az idő joll el töltésének Módgya . . . sd.). Parmi les traductions de Mikes, une place particulière revient, par suite de son caractère de belles-lettres, au recueil de récits intitulé Journées amusantes (Mulatságos napok, 1745). Cette fois, l'écrivain hongrois a traduit l'oeuvre d'un contemporain, de Madame de Gomez, Madeleine-Angélique Poisson.

Les oeuvres énumérées sont les produits de la période de transition du baroque au classicisme français, ou déjà du classicisme et du rococo. Au milieu du 18e siècle leur contenu, leur portée est périmé; à l'époque de l'ascension des belles-lettres, elles représentent une littérature plutôt archaïque. Or, au temps de Mikes, ces travaux moralisateurs et religieux, historiques, pédagogiques et ethnographiques, étaient encore considérés en Hongrie comme des lectures littéraires. Et si nous tenons compte de ce que, parmi les auteurs choisis par Mikes, il y avait non seulement des savants renommés, mais aussi des écrivains considérés comme d'excellents connaisseurs de la langue et du style, les traductions deviennent importantes aussi bien du point de vue linguistique, que littéraire et stylistique.

Par son activité traductrice consciente, Mikes devint l'un de nos auteurs qui a le plus traduit avant les lumières hongroises. Peut-être considérait-il ces oeuvres comme des résultats littéraires plus appréciables que les Lettres de Turquie écrites pour son propre plaisir. Par ses traductions, il avait l'intention de se rallier au camp des écrivains de profession, de suivre les traces des auteurs reconnus, et vers la fin de sa vie il put sentir la présence d'un public; à la fin de sa missive adressée à son beau-frère, il écrit ces lignes pleines de fierté: „Je vous enverrai aussi un livre, [. . .] à mon avis, il est digne d'être imprimé; son premier auteur est un jésuite espagnol, puis il a été traduit en français, et du français en langue sicule.” (1760) Pour le travail de toute une vie, Mikes ne ressentit quelque chose de la véritable joie d'un écrivain que quelques mois avant sa mort: à travers la réponse de ses parents, il percevait la voix des lecteurs hongrois. L'écrivain qui avait blanchi en exil et s'était vu refuser à jamais le retour au pays natal, écrivait dans sa dernière missive, enthousiaste et ému: „Mon cher frère! je suis très heureux que vous ayez reçu mon livre, mais me réjouis davantage encore de ce que vous pensiez qu'il puisse être utile à autrui [. . .] J'ai encore d'autres livres spirituels dont je voudrais bien faire profiter mes semblables. Si vous m'y autorisez, je vous enverrai aussi [. . .] Mais quelle que soit la date de l'envoi, mon frère, je vous prie de

les garder tant que je ne vous dirai pas à quelles personnes je les destine." (1761) Or ce désir de Mikes ne se réalisa pas. Tandis qu'il attendait la réponse et faisait les préparatifs nécessaires à l'expédition de ses manuscrits, il mourut subitement. Son legs littéraire arriva sans encombre en Hongrie à la fin du 18e siècle, mais une grande partie en resta inédite, à l'exception des Lettres de Turquie et des Journées amusantes et quelques fragments.

Dix ans à peine après la mort de Mikes, György Bessenyei, la figure de proue des lumières de Hongrie, se fit le porte-parole des aspirations des écrivains, en soulignant l'importance de la traduction dans le programme du culte de la langue maternelle divulgué dans ses libelles. Le dessein de ces nouvelles, tendances conscientes était de répandre, de vulgariser en Hongrie, par la traduction, les idéaux de la société bourgeoise plus évoluée de l'Occident, souvent en les revêtant de l'habit hongrois. Kelemen Mikes, maître éminent des belles lettres hongroises anciennes, à vécu et travaillé en émigration en Turquie, loin de sa patrie. Malgré son isolement, ses traductions et adaptations — conformément à la conception traditionnelle hongroise — s'intègrent organiquement dans l'évolution littéraire de la Hongrie.

Ce volume contient *Épîtres et Évangiles* . . . , la traduction de l'ouvrage d'un auteur français probablement du XVIIe siècle, jusqu'ici inconnu. Le texte littéral de l'explication des *Épîtres et Évangiles* est accompagné de notes critiques en bas de page. L'appareil critique et explicatif qui suit le texte contient une introduction détaillée aux notes du volume en donnant des éclaircissements sur le manuscrit, sur les recherches concernant cette traduction de Mikes et sur la méthode suivie dans l'édition actuelle.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. A négy szakasz együtt;
2. Első szakasz címlapja
3. Első szakasz: Ennek a könyvnek Táblája
4. Első szakasz: Ajánlás
5. Első szakasz: Advent Első vasárnapon (5. recto)
6. Első szakasz: Magyarázat (203. recto)
7. Második szakasz: Susánna története (64. recto)
8. Harmadik szakasz: Sarlos Boldog Aszszony napján (161. verso)
9. Harmadik szakasz: Sarlos Boldog Aszszony napján, Magyarázat (162. recto)
10. Negyedik szakasz utolsó lap (180. verso)
11. Rodostó déli vége; Rákóczi egykori kertjei és földjei a tengerparttal. Thaly K. Rákóczi-emlékek Törökországban. Bp. 1893, 3. sz. melléklet.
12. Rákóczi újjáépített rodostói ebédőpalotája a magyarok utcája délkeleti sarkán lévő magaslaton; a keleti fekvésű főhomlokzat közepén a tengerpart felé kiszögellő nagy zárt erkéllyel. 1965-ben készült felvétel.
13. Rákóczi fejedelem ebédőszobája, cédrusfa mennyezet-kockákkal. Mikes-émlékkiadás. Törökországi Levelek. Bp. 1906, 148, színes műmelléklet. Edvi Illés Aladár festménye.
14. Utea Rodostón Bercsényi Miklós házával. Mikes-émlékkiadás. 1906, 40, színes műmelléklet, Edvi Illés Aladár festménye.
15. Bercsényi házának udvara. Mikes-émlékkiadás. 1906, 44, színes műmelléklet, Edvi Illés Aladár festménye.
16. Rákóczi-ereklyék Rodostóból: ablakrészlet Rákóczi ebédőpalotájából; ablakbetét 1760-ból; a fejedelem csengettyűje, kávéscsészéje és pohara. Melléklet a Századok 1904, 623, lapjához; Szádeczky Lajos, A bujdosó kuruczok emlékei Törökországban. c. közleményéhez.
17. (a, b.) A magyarok utcája az örmény városrész szélén, a tengerpart felől. Thaly, Rákóczi-emlékek Törökországban. Bp. 1893, 4. sz. melléklet. — Rákóczi egykori lakóháza a magyarok utcája északnyugati sarkán. 1965-ben készült felvétel.
18. (a, b, c, d.) A magyarok kútja, az ún. madzsar ceszme Rodostón. Mikes-émlékkiadás. 1906, 65, Edvi Illés Aladár rajza. — Rákóczi ebédőpalotájának utcai oldalkapuja. Thaly, Rákóczi-emlékek Törökországban. Bp. 1893, 4. sz. melléklet. — Bercsényi rodostói palotájából: faragott mennyezet-szegély; stucco faldísz festett virágokkal; márványdarabok Bercsényi sírjából. Melléklet a Századok 1904, 629. lapjához. A magyarok utcája Rodostón. Mikes-émlékkiadás. 1906, 54, Edvi Illés Aladár rajza. —
19. Autógráf Mikes-beírás Pápai Páriz, Dictionarium latino-hungaricum . . . Leutschoviae 1708, szótárának címlapján. OSzK RMK I. 1746.
20. Mikes Kelemen bejegyzése Pápai Páriz, Dictionarium hungarico-latinum . . . 1708, részének 142. lapján. OSzK RMK I. 1746.

NÉVMUTATÓ

A névmutatóba az újszövetségben előforduló hagyományos névállományt, bibliai neveket nem vettük fel.

- Abafi (Aigner) Lajos 912, 932
 Abailardus (Abailard), Abelard 909
 Ács Mihály 912
 Ágoston, Szt. (Augustinus, Augustin) 72, 75, 119, 121, 150, 152, 164, 171, 190, 192, 227, 253, 266, 271—272, 290, 302, 306, 341, 344, 361, 367, 402, 416, 418, 425—426, 473, 506, 515, 528, 549, 564, 573, 585, 595, 602, 604, 613, 617, 657, 685, 705, 708, 713, 723, 727, 731, 735, 760, 769, 791, 802, 807, 866, 892, 897, 902, 925, 946—947, 950, 952, 959, 967, 974
 Aleuinus (Alkuin) 925
 Amar, M. 944
 Ambrus, Szt. (Ambroise) 227, 329, 359, 454, 601, 684, 935, 946, 952, 957
 Ányos Pál 921
 Apollo (Apollon) 19, 924, 943, 971
 Apor Péter 955
 Apulejus 909
 Aranka György, zágoni 974
 Arisztotelész 946, 950
 Arnauld, D'Andilly 937, 947, 960, 964
 Asher 909
 Augustus császár 53—54
 Bacon 953
 Baróti Szabó Dávid 921
 Basilius, Szt. (Basilus) 30, 227, 333, 458, 491, 943
 Batizi András 958
 Batsányi János 921
 Batthyány Boldizsár kir. asztalmester 926
 Batthyány Boldizsárné, Zrínyi Dorottya 926
 Bayle 930
 Beda Venerabilis 925
 Benichou, Paul 930
 Benkő Loránd 919—920
 Bercsényi Miklós 913, 925, 943, 974, 979
 Bernát, Szt. (Bernard) 136, 167, 186, 227, 266, 272, 569, 656, 746, 795, 900, 925, 951
 Bessenyei György 977
 Bethlen Gábor 928
 Bethlen Kata 925—926, 947, 955
 Bethlen Miklós 925, 945, 947, 950, 955, 974
 Beythe István 926
 Boeckai István 909
 Bod Péter 913
 Boileau 944
 Bornemisza Péter 926—927, 929, 933
 Bornemisza ék. 908
 Bourdaloue, Louis 928—930
 Bossuet 929—930, 947, 975
 Bouyer, Louis 940
 Brisits Frigyes 946
 Bruno, Giordano 953
 Brunschvicg, Léon 943
 Burmann, P. 909
 Calmet, Auguste 975
 Calvin János 949
 Cassiodorus 909
 Catullus 909
 Celestinus, Szt. pápa 735, 968
 Cheminais, Timoléon de Montaignu 929—930
 Chrysostomus, Szt. (Aranyszájú Szt. János) 227, 311, 555, 731, 897, 948
 Colombière, Claude de la 929—930
 Colonia, Dominique 937
 Courtin, Antoine 976
 Cyprianus, Szt. Thascius Caecilius 242, 954
 Cyrillus, Szt. Alexandriai 458, 960

- Csapodi Csaba 912
 Csokonai Vitéz Mihály 909
 Csontos János 907
 Csuzy Zsigmond 929
- Dante 909
 Dávid Ferenc 908
 Deme László 940
 Descartes 949, 953
 Du Guet 947, 950, 952, 970
- Eckhardt Sándor 927
 Edvi Illés Aladár 979
 Engels 940, 970
 Ernst Lajos 911—912
 Eszterházy Miklós 927
 Euripidész 930
 Eusebius 828, 972
- Fábián Pál 940
 Faludi Ferenc 955
 Faragó József 964
 Farkas Lajos, Losonczy 905, 907—
 911, 913—914
 özv. Farkas Lajosné 908
 Félegyházi Tamás 909
 Fénelon 975
 Feydeau, Mathieu 959
 Fleury, Claude 947—948, 964,
 975—976
 Fontaine, Nicolas 948
 Forgách Simon 925, 943
 Forgács Zsigmond 927
 Forgács Zsigmondné, Bethlenfalvi
 Thurzó Zsuzsanna 929
 II. Fülöp (Philippos) 951
- Galilei 953
 Gassendi 952
 Geleji Katona István 928
 Gobinet, Charles 975—976
 Goffine Lénárt 931
 Gomez, Madame de 952, 976
 Grassalkovics Antal 934
 Gratianus (Gracian) B. 956
 Gutgesell Dávid 926
- Gyöngyösi István 909
 György deák 912
 Gyulai Pál 907
- Haeften, Van 976
 Haller János 909
 Hamburger 940
- Heckenast Gusztáv 930
 Hellopaeus Bálint, Sixai 909
 Heltai Gáspár 926
 Hermant, M. 950
 Hermányi Dienes József 955
 Hethesi Pethe László 928
 Hieronimus (Hieronimus), Szt. Je-
 romos 30, 160, 227, 331, 491,
 528, 651, 670, 873, 943
 Hindy Árpád 911—912
 Hindy Iván 912
 Hobbes 953
 Hopp Lajos 911, 941
 Horatius 909
 Horovitz Fülöp 908
 Hübner, Michael 934
 Hyeronimus Bapt. de la Nuza 930
- Illyefalvi István 908, 913
 I. Ince (Innocent) 718, 967
- Jankovich Miklós 907—908
 Jaroslaus, kapucinus barát 933
 Jugyin, P. 940
 Juno 723, 924, 971
 Jupiter 723, 924, 971
 Jurjevich 909
 Juvenalis 909
- Káldi György 204, 209, 275, 292,
 315, 432, 551, 642, 646, 837,
 887, 914, 919—920, 923, 927,
 932—933, 938, 940, 942—946,
 951, 953—966, 969—973
 Káldy Zsigmond 912
 Károli Gáspár 940, 951
 III. Károly m. kir. VI. Károly es.
 929
 Kazinczy Ferenc 909, 921
 Keglevics gr. 909
 Kelemen József 914, 918
 XI. Kelemen pápa 933
 O'Kelly 909
 Kemény János 909
 Kempis Tamás 28, 924, 943, 970—
 971
 Király György 936
 Kiss István 912
 Klaniczay Tibor 941
 Klöz Jakab 929
 Komáromi Csipkés György 929
 Komjáthi Benedek 909
 Konsza Samu 964
 Kopernikus 953

- Kőszeghy Cecília 913
 Kőszeghy János 913
 Kőszeghy Zsuzsi, özv. Bercsényi
 Miklósné 913, 957
 Kniezsa István 921
 Krajcsovicz Ferenc 913
 Kroll, Wilhelm 940
 Kulcsár György 926
 Kulcsár István 907—912
 özv. Kulcsár Istvánné, Perger
 Anna 912
 Kürti Menyhért 933
- La Bruyère 975
 Lampe, F. 909
 Landerer, Leopold 934
 Le Queux, Claude 933
 Letenyei István 928
 Le Tourneux 930, 933—938, 942,
 975
 Locke 953
 Lucanus 909
 Luther Márton 949
 Lynes, Madame de 954
- Mabillon, Dom Jean 929—930
 Malebranche, Le P. Nicolas 948,
 951
 Mangenot, l'abbé Louis 940
 Manilius 909
 Mária Terézia 929
 Máriásy Adám 911
 Márki J. 912
 Maros Vásárhelyi Gergely 927, 929
 Marx 940, 970
 Masuccio 909
 Massillon, Jean-Baptiste 929—930
 Mátrai László 912—913, 940
 Matthias Corvinus 909
 Medgyesi Pál 928
 Mélique, Nicolas 976
 Melius Juhász Péter 909
 Mészáros „hazánkfia” 911
 Michaud 933
 Miklós Ráfáel 943
 Mohamed (Mahumet) 133, 950
 Montaigne 949
 Muratori, Lodovico 909
 Münzer Tamás 967
- Nádasdi Pál 928
 Nádasdi Pálné, Révai Judith 928
 Nagy Károly 925
 Nagy Konstantin 972
- Nagy Sándor 134, 951
 Nagy Szt.(Gergely, pápa 135, 166,
 199, 226—227, 289, 371, 393,
 424, 507, 519, 626, 639, 684, 925,
 951, 959
 Nazianzi (Nazianus) Szt. Gergely
 125, 666, 950
 Nicole, Pierre 954
 Nyder 909
 Nyssai Szt. Gergely 683, 965
 Nyári István, gr. Bedeghi 928
 Nyári Istvánné, Telegdi Anna 928
- Origenes 925, 972
 Ory, Georges 940
 Ovidius 954
 Ozorai Imre 908
- Papp Endre 932—933
 Parajdi István 911
 Pápai Páriz Ferenc 911, 979
 Pascal 943—944, 947, 951
 Pastinszky Miklós 912
 Pathai István 909
 Patouillet 935, 940
 Paulinus, Szt. 227, 954
 Pauly 940
 Pázmány Péter 925, 929, 933, 943
 Pesch, Christianus 946
 Pesti Gábor 909
 Pietaviensis, P. 950
 Pisanus, L. 909
 Platon 946
 Pouget, F.-Aimé 930, 933, 937—
 938, 975
 Pralard, André 937
 Prónay 909
 Prosperas Szt. (Prosperus) 766,
 924, 951, 971
 Pulszky Ferenc 907, 912
- Quesnel, Pasquier 930, 936—937
- Racine 930, 937, 956
 Rákóczi-emigráció 913
 II. Rákóczi Ferenc 913, 925, 929—
 930, 933, 936, 938, 942—947,
 949—950, 952—954, 956, 959—
 960, 962—963, 972—973, 975, 979
 I. Rákóczi György 928
 I. Rákóczi Györgyné, özv. 928
 Rákóczi József 924
 Reusch, F. H. 940
 Rozental, M. 940

- Saci (Sacy) 947
 Saïh, Georges bej 913
 Sainte-Beuve 930, 937, 940, 942—
 953, 955—956, 959—960, 962,
 964, 970
 Sales, S. François de 944
 Salesi (Sálai, Salesius) Szt. Ferenc
 213, 616, 953
 Saliani, Jacob 912
 Saurin, Jacques 929
 Saussure, César de 913, 936
 Semjén Béla 912
 Seneca 141, 951
 Sévigné, Madame de 929
 Simon Pál deák 929
 Simonyi Zsigmond 941
 Sinai Miklós 909
 Sóvári Soos Christof 926
 Spinoza 940, 953
 Sylvester János 909

 Szabó Károly 907, 941
 Szádeczky Lajos 979
 Szarvas Gábor 941
 Szatmári Károly 907
 Szathmár Némethi Mihály 928
 Székely István 909
 Szenczi-Molnár Albert 926
 Szentiványi Róbert 927
 Szepesy Gyula 940
 Szilágyi István 907
 Szinnyei József 941

 Tamás, Aquinoi Szt. 125, 700, 950
 Tapié, L.—V. 930
 Telegdi Miklós 909, 925—927, 929,
 933
 Tertullianus 475, 961
 Thaly Kálmán 913—914, 936, 979

 Theodosius császár 329, 952, 957
 Thuróczi János 909
 Thurzó György 909
 Tiberius császár 48
 Tilenus, M. Georgius 929
 Tillemont, Sébastien Lenain de 954
 Titus császár 805, 836, 924, 971
 Toland, John 953
 Toldy Ferenc 907, 912—913, 943
 Tolnai Gábor 911
 Tóth Béla 964
 Tótfalusi Kis Miklós 940
 Török István, enyingi 927
 Török István, telekesi 928
 Török János 908—909
 Turóczi-Trostler József 951

 Vacant 940
 Venus 723, 924, 971
 Vernage, E. F. 975
 Vespucci 909
 Verseghy Ferenc 908, 921
 Vespasianus császár 805, 924, 971
 Vergilius (Virgilius) 909

 Wetzer 940
 Wissowa, Georg 940

 Ziegler, Konrat 940
 Zolnai Béla 924, 930, 933—936,
 940, 942, 944, 946—948, 950,
 952, 954, 960, 970
 Zrínyi Dorottya I. Batthyány Bol-
 dizsárné
 Zrínyi Miklós (16. sz.) 926
 Zrínyi Miklós 909
 Zvonarits Mihály 909, 928

 Xavier Saint François 935

TARTALOMJEGYZÉK

Első szakasz	5
Ajánlás	7
Ennek a könyvnek Táblája	7
Második szakasz	261
Ennek a könyvnek Táblája	263
Harmadik szakasz	495
Ennek a könyvnek Táblája	497
Negyedik szakasz	689
Ennek a könyvnek Táblája	691
Jegyzetek	903
Az Epistolák kiadásáról	905
Kézirathagyomány	905
A kézirat sorsa	907
A kézirat írásmódja	914
Keletkezéstörténet	924
Mikes szövegében előforduló rövidítések	938
A tárgyi jegyzetek	942
Résumé	975
A képek jegyzéke	978
Névmutató	979

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
A szerkesztésért felelős: Somogyi Béla
Műszaki szerkesztő: Meznerics Mária
Burkoló és kötésterv Bogdán Hajnal munkája
Terjedelem: 61,5 (A5) ív + 20 oldal melléklet
A kézirat beérkezett: 1966. XI. 16.
Példányszám: 1150. AK 186 k 8769
66,63120 Akadémiai Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bernát György

Előkészületben az
Akadémiai Kiadó gondozásában

MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI
III.

Mulatságos napok...

Sajtó alá rendezte
Hopp Lajos

Mikes Kelemen, a felvilágosodás kora előtti irodalmi periódus egyik legtöbbször fordító magyar szépprózaírója. Céltudatos fordítói programjával, ki-munkált nyelvével és stílusával, egyszerű és természetes előadásmódorával szolgálta az „esméret” anyanyelvű terjesztésének ügyét, a nemzeti jelleg kidomborítását az egyre jobban kibontakozó köznemesi polgá-ri-as-nemzeti mozgalmak évtize-deiben. A kötetben megjelenő, túlnyomórészt kiadatlan kéz-iratai 1745 és 1751 között ké-szültek Rodostón, s a XVIII. század végén kerültek haza. Ezek a szépirodalmi, erkölcsi-elmélkedő, történeti-néprajzi és pedagógiai érdekű művek az író enciklopédikus műveltségét bi-zonyítják. Forrásai a francia klasszicizmus és a rokokó iro-dalmának népszerű olvasmá-nyai. A hat fordítás három ere-detije Rákóczi rodostói könyv-tárából való. A betűhív szöve-get, szövegkritikai jegyzeteket, variánsokat tartalmazó kötet felöleli az e könyvre vonatkozó legújabb hazai és külföldi kuta-tások eredményeit. A kötetet választékos illusztrációs anyag egészíti ki.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

